

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

ఏడవ సంపుటము

పు న ర్మ ద్ర ణ

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పక్షన
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి ప్రచురణ

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమి
కళాభవనము, నైఋత్యం, హైదరాబాదు.

Reprint of 1958 edition
Copies - 5000
January 1982

© Government of Andhra Pradesh.

Price Rs 15/-

Paper used for the Printing of the book was
made available by the Govt of India at
concessional rate

Published by
Andhra Pradesh Sahitya Akademi
on behalf of the Government
Andhra Pradesh

Printed by
Chary & Co.,
9-4-9, Charles' Street,
Secunderabad.

తొలి పలుకు

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు పునర్ముద్రణ చేయవలెనని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము నిశ్చయించి యీ బాధ్యతను ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీకి అప్పగించినది. మొత్తము ఎనిమిది సంపుటలలో నాలుగు సంపుటల పునర్ముద్రణ కార్యము తేది 28-1-1979 నాటికి పూర్తియైనది. మిగిలిన నాలుగు సంపుటలను ఈనాడు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, ఆంధ్ర మహాజనులకు అర్పిస్తున్నది.

శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు మొదటి నాలుగు సంపుటలు స్వర్ణీయలైన శ్రీ రావు వేంకట కుమార మహిపతి సూర్యారావు బహద్దరుగారి అందదండలతో, సంపూర్ణ ఆర్థిక సహకారముతో, స్వర్ణీయ జయంతిరామయ్య పంతులుగారి పర్యవేక్షణలో సిద్ధమై 1989 సంవత్సరములో కాకినాడ ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు పక్షాన ప్రకటితమైనవి. తర్వాత 5, 6, 7 సంపుటలు 1957 సంవత్సరములో కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల సహాయముతో ముద్రితమైనవి. ఏడవ సంపుటము అనుబంధము మాత్రము ముద్రణ కాకుండగా, 1985 వ సంవత్సరములో ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, రూ. 5000/- ఆర్థిక సహాయము గావించి దీని ముద్రణకు తోడ్పడినది. ఈ అనుబంధ సంపుటము 1974 సంవత్సరము హైదరాబాదు నగరములో, ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వేదికపైన ఆవిష్కృతమైనది. ఆ సందర్భములో అకాడమీ అధ్యక్షులు డా. బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు, శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు అన్ని సంపుటలు మరొక పర్యాయము నిర్దుష్టంగా ప్రకటించవలసి యున్నదని భావించి ఆపని నిర్వహించవలసినదని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమును కోరినారు. అప్పటి ముఖ్యమంత్రి శ్రీ జె. వెంగళరావుగారు ఈ కోరికను అంగీకరించి అందుకు కావలసిన ఏర్పాట్లు చేయగలనని వాగ్దానము చేసినారు.

ముఖ్యమంత్రిగారి వాగ్దానాన్ని అనుసరించి, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము ఈ విషయాన్ని పరిశీలించవలెనని ప్రభుత్వ పురావస్తుశాఖ డైరెక్టర్ డా. రమేశన్ గారి అధ్యక్షతన, డా. బి. రామరాజు, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ తెలుగు శాఖాధ్యక్షులు, శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావు, అప్పడు కార్యదర్శి, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, శ్రీ ఎన్ వెంకటస్వామి, డైరెక్టర్, తెలుగు అకాడమీ, డా. పి.యస్.ఆర్. అప్పారావు, అప్పడు ఆఫీసర్ ఆన్ స్పెషల్ డ్యూటీ, గార్లతో కూడిన ఒక సంఘాన్ని నియమించినది. ఈ సంఘము సమావేశమై ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వము వక్షాన శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు అచ్చుకావలెననీ, అచ్చుపర్యవేక్షణ ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీకి అప్పగించవలెననీ, తొలిముద్రణములోని అచ్చుతప్పులను సవరించవలెననీ, ఇందుకు కావలసిన పూర్తిడబ్బును ప్రభుత్వము యియవలెనని సిఫారసుచేయగా, ఈ సిఫారసును ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వము అంగీకరించినది. తత్ఫలితంగా ఈ సంపుటం పునర్ముద్రణ కార్యక్రమము ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ చేపట్టినది. ఈ నిఘంటువులోని అనుబంధాలను గ్రంథభాగములో చేర్చవలెననికూడ పై సంఘము నిర్ణయించినది. ఈ నిర్ణయానుసారము ఆయా సంపుటలలోని అచ్చుతప్పులను సవరించి అనుబంధభాగాన్ని గ్రంథములో చేర్చే బాధ్యత మొదటి నాలుగు సంపుటలమట్టుకు శ్రీయుతులు ఎన్. సి. యస్. పార్థసారథి, బి.వి. శ్రీనివాసాచార్యులు, చీమకుర్తి శేషగిరిరావు, ఎన్. ఎస్. సుందరేశ్వరరావుగార్లకు అప్పగించ నైనది. మిగిలిన నాలుగు సంపుటలు అనగా, 5, 6, 7, 8 సంపుటలను సవరించే బాధ్యత డా. నిడదవోలు వెంకటరావుగారు, అకాడమీ కోరిక పైన నిర్వహించినారు. వీరందరికి అకాడమీ వక్షాన కృతజ్ఞతలు.

ఈ సంపుటము అచ్చుపసి చారి అండ్ కంపెనీ, సికందరాబాదు, వారికి అప్పగించి, ముద్రణ పర్య వేక్షకులుగా శ్రీ చీమకుర్తి శేషగిరిరావు, శ్రీ పి. తిరుమలరావుగార్లను నియమించిన నది వీరందరికీ అకాడమీ పత్రాల కృతజ్ఞతలు.

ఈ బాధ్యతను ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీకి అప్పగించి కావలసిన డబ్బును పూర్తిగా మంజూరు చేసి, అకాడమీకి అందజేసి సాహిత్య అకాడమీ పట్ల విశ్వాసము ప్రకటించిన ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వమునకు అకాడమీ పత్రాల ధన్యవాదాలు.

హైదరాబాదు
8-1-1982

ఇరివెంటి కృష్ణమూర్తి
కార్యదర్శి
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ,

శ్రీ

సూర్య రాయాంధ్ర నిఘంటువు

ఏడవ సంపుటము

వ - వై

పండిత సాహాయ్యమున

కాకినాడ

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

వారిచేఁ బ్రకటింపఁ బడినది.

శకర్ప్రింటర్స్ ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రితము

మద్రాసు.

1958

All Rights Reserved

మహారాజా రావు వేంకట కుమార మహిపతి
సూర్యారావు బహద్దరు C.B.E. గారు

సంకేతములు	వివరణములు
అ	అకారాంతము - ఇట్లే - ఆ, ఇ, ఈ, ఁ, ఔ. మొదలగునవి తదంతములుగా గ్రహించునది.
అ. ఆ, ఈ అ	పురుషలింగ విశేషమైనపుడు అకారాంతము, స్త్రీలింగ విశేషమైనపుడు ఆకారాంతము లేక ఈకారాంతము నపుంసకలింగ విశేషమైనపుడు అకారాంతము. స్త్రీలింగములతో విశేషణములున్నప్పుడు అవి సూచింపబడనవి చివరి యచ్చులనుబట్టి యవి తత్తదంతములుగా గ్రహించునది ఉదా - (1) అంకకుడు విణ (అ కి కా అ) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఆకారాంతమగు 'అంకికా' (2) అంతరాత విణ (అ త్రీ య) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతమగు 'అంతర్ధాత్రీ' (3) అంకి. విణ (న్ నీ న్) ఇట స్త్రీలింగరూపము ఈకారాంతమగు 'అంకినీ' (4) అపటవు విణ (ఉ ఉ బ్బో ఉ) ఇట ఉకారాంతమగు 'అపటవు'ను ఈకారాంతమగు 'అపట్వీ' యును స్త్రీలింగరూపములు (5) అనామము విణ (న్ న్, ష్చీ, అ, న్) ఇట నకారాంతమగు 'అనామ'యును ఈకారాంతమగు 'అనామ్నీ'యును ఆకారాంతమగు 'అనామా'యును స్త్రీలింగరూపములుగా నెఱుంగునది.
అ క్రి	అకర్మక క్రియ
అనౌ	అనౌప విభక్తికము
అప	అపదము (అగమము మొదలగునవి)
అలిం	అలింకారశాస్త్రము
అవ్య	అవ్యయము.
అమ్రే	అమ్రేడితము
ఉదా	ఉదాహరణము
ఉప	ఉపపదము (చూ అసి-తెలు గు)
ఉభ	ఉభయము. (సంస్కృతమును తెలుగును)
ఏ.	ఏకవచనాంతము
ఔ.	ఔపవిభక్తికము
క	కన్నడము
కరాసా	కరాలిపాటి రంగయ్యగారి భారతపారము
కు	కుయిభాష
క్రి	క్రియ
క్రి. విణ.	క్రియావిశేషణము,
క్షేత్రగ	క్షేత్రగణితము
గణిత	గణితశాస్త్రము
చూ	చూడుడు.
ఛంద.	ఛందశాస్త్రము.
జ.	జన్యము
జ్యోతి.	జ్యోతిశాస్త్రము
తమి.	తమిళము.
తంత్ర.	తంత్రశాస్త్రము.
తర్క.	తర్కశాస్త్రము.

సంకేతములు.	వివరణములు
తు	తులుభాష
ద్రు.	ద్రుతాంతము
ద్వి	ద్వివచనాంతము
ధర్మ	ధర్మశాస్త్రము
స	సపుంసకలింగము
నాటిక.	నాటకపరిభాష
నాట్య	నాట్యశాస్త్రము
పా	పాశీభాష
పీ	పీరిక
పుం	పుంలింగము
పుం స	పుంసపుంసకలింగము.
పుం. ప్రే	పుంప్రేలింగము
ప్ర.	ప్రత్యయము.
ప్రా	ప్రాకృతము.
బ	బహువచనాంతము
బీజగ	బీజగణితము
భా ల వ్యా.	భారతము లక్షిప్తపతి శాస్త్రిగారి ఆంధ్రభారత వ్యాఖ్య
మంత్ర	మంత్రశాస్త్రము
మ	మలయాళము
మహా.	మహారాష్ట్రము
మి	మిశ్రము—సంస్కృతపదము సంస్కృతేతర పదముతోఁగాని తెలుఁగు కృతప్రత్యయముతోఁగాని తెలుఁగు తద్ధిత ప్రత్యయముతోఁగాని కలిసిన పదము
మొ.	మొదలైనవి
యోగ.	యోగశాస్త్రము.
రూ	రూపాంతరము
వా	వాడుక
వి	విశేష్యము.
విజ	విశేషణము
వీరేశ పా	కందుకూరి వీరేశలింగముగారి పాఠము
వేదము పా.	వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారి పాఠము
వేదాంత	వేదాంతశాస్త్రము
వైద్య	వైద్యశాస్త్రము
వ్యతి	వ్యతిరేకార్థకపదము
వ్యవ	వ్యవహారము.
వ్యాక.	వ్యాకరణశాస్త్రము
శత్ర	శత్రుతము.
శ. సం.	శకసంవత్సరములు
శ్లో	శ్లోకము
సర్వ	సర్వసామము.
సం.	సంస్కృతము.

సంకేతములు.	వివరణములు
సం.గీ.	సంగీతశాస్త్రము
స. గ్రం.	సకర్మాక క్రియ.
సా	సామెత
స్త్రీ	స్త్రీలింగము
హిం.	హిందూసానీ భాష
✓	(మూలచిహ్నము) ఇది జనకపదములకు ముందుపయోగింపఁబడును.
=	(సామ్యచిహ్నము) ఇది రూపమునందుఁగాని యర్థమందుఁగాని సామ్యముఁగల
	పదముల నడుమ నుపయోగింపఁబడును.
వృ. చి	చెట్టు, లత మొదలగువాని గుర్తు.
	ఇది విభిన్నార్థమును తెలుపును
	సమానార్థమును తెలుపును
(తక్కినవి స్పష్టము)	

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథ నామములు.	గ్రంథముల యందలి ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథం రులి నామములు.
1	అచలా	అచలాత్పజ్ఞా పరిణయము.	ఆ 3	వేంకటాచార్యకవి.
2	అచ్చ భా	అచ్చ తెలుగు భారవి	ఆ 5.	శ్రీరామకవి
3	అచ్చ. రా	అచ్చతెనుగు రామాయణము బాల బాలకాండము అయో. అయోధ్యాకాండము. ఆర ఆరణ్యకాండము కిష్కిం కిష్కింధాకాండము సుం సుందరీకాండము యు. యుద్ధకాండము అధాత్మ రామాయణము (బాలకాండములు ఆటను ఉత్తరకాండమును కలిసి ఏడు కాండములు) ఉ ఉత్తరకాండము	కాం 6	కూచిమంచి తిమ్మకవి
4	అధ్యా.	అధ్యాత్మ రామాయణము (బాలకాండములు ఆటను ఉత్తరకాండమును కలిసి ఏడు కాండములు) ఉ ఉత్తరకాండము	కాం 3	కోటమరాజు నాగయ్య మాత్యుడు.
5	అని	అనిరుద్ధచరిత్రము.	ఆ 5	కమపత్తి ఆబ్బియ్యమాత్యుడు
6	అప్ప	అప్పకవీయము (లిఖితగ్రంథము).	ఆ 5	కాకునూరి అప్పకవి
7	అ.మ. క	అష్టమహాపీకళ్యాణము (ద్విపద)	ఆ 3	తిరువేంగళనాథుడు గముఖము వేంకట కృష్ణప్ప నాయుడు
8	ఆహ	అహల్యాసంక్రందనము	ఆ 3	అడిదము సూరికవి
9	ఆం చ	ఆంధ్ర చంద్రాలోకము	కాం. 3	మదురుపాటి వేంగనార్యుడు
10	ఆం భా	ఆంధ్ర భాషార్ణవము. (నిఘంటువు)		అడిదము సూరికవి
11	ఆం శే	ఆంధ్రనామశేషము (నిఘంటువు)		వైదిపాటి లక్ష్మణకవి
12	ఆం. సం	ఆంధ్రనామ సంగ్రహము (నిఘంటువు) దేవ దేవవరు. మావ. మానవవర్ణ స్థా స్థావరవర్ణ శ్రీ తిల్యగ్వర్ణ నా నానార్థవర్ణ.	వర్ణులు 5	
13	ఆం పద.	ఆంధ్ర పదాకరము	ఆ. 6	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు
14	ఆము	ఆముక్తమాల్యద.	ఆ 6	కమార ధూర్జటి
15	ఇందు	ఇందుమతీ పరిణయము	ఆ 4	తెనాలి రామభద్రకవి
16	ఇందు రా	ఇందుమతీ పరిణయము	ఆ. 8	కంకంటి పాపరాజు
17	ఉ రా.	ఉత్తర రామాయణము	ఆ. 5.	నాచర సోమనాథుడు
18	ఉ హరి.	ఉత్తర హరివంశము	ఆ 4	తక్కెళ్ళపాటి తిలగన
19	ఉ. హరిశ్చ	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	ఆ 4	

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి అక్షరసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
20	కకు.	కకుత్స్థ విజయము	అ. 5.	మల్లె అనంతభూపాలుడు
21	కలు శ	కలువాయి శతకము		డప్పిరు వరను.
22	కవిక	కవికర్ణ రసాయనము.	అ 8.	సంకుసాల నృసింహకవి
23	కవిచౌ శ	కవిచౌడప్ప శతకము.		కవిచౌడప్ప.
24	కవిజ	కవిజనరంజనము.	అ 8	అడిదము సూరకవి
25	కవిజనా.	కవిజనాస్రయము. (అక్షణ గ్రంథము) సంజ్ఞా సజ్జాధికారము వృత్తా. వృత్తాధికారము జాతి. జాత్యధికారము దోషా. దోషాధికారము.	అధికార ములు 4.	వేములవాడ భీమకవి
26	కవిరా.	కవిరాజ మనోరంజనము	అ. 5.	కమవర్తి అబ్బయమామూర్తిడు
27	కవిన	కవి నర్పగారుడము. (అక్షణ గ్రంథము).	అ 2	కాచన బసవన్న
28	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	అ. 8.	పింగళిసూరన్న
29	కార్తిక.	కార్తిక మాహాత్మ్యము		కుందుర్తి పేంటాచలపతి
30	కావ్యా	కావ్యాలంకార చూడామణి (అక్షణ గ్రంథము)	ఉల్లాసములు. 9	విన్నకోట పెద్దన్న.
31	కాశీ	కాశీఖండము	అ. 7.	శ్రీనాథుడు
32	కాళ.	కాళహస్తి మాహాత్మ్యము.	అ 8.	ధూర్జటి.
33	కాళ శ	కాళహస్తిశ్లోక శతకము.		ధూర్జటి
34	కిరా.	కిరాకాష్ఠనీయము.	అ 5	గోపాలుని సింగయ
35	కుచేరి	కుచేరిపాఖ్యానము	అ 3.	గట్టు ప్రభువు.
36	కువల.	కువలయాశ్వ చరిత్రము.	అ 5	సవరము చినవారాయణకవి
37	కు. సం	కుమార సంభవము.	అ. 12.	వన్నెచోడుడు
38	కృ క	కృష్ణ కర్ణామృతము	అ. 8.	వెలగపూడి వెంగళ
39	కృ. శకుం.	శకుంతలా పరిణయము	అ 8	కృష్ణకవి
40	కృష్ణ	కృష్ణరాయ విజయము	అ 4.	కుమార ధూర్జటి
41	కృష్ణ శ	కృష్ణ. శతకము.		నృసింహకవి
42	కృష్ణా	కృష్ణాభ్యుదయము.	అ 5	గొంతేటి సూరన్న
43	కేయూర	కేయూర కావ్యచరిత్రము.	అ 4.	మంచన.
44	క్రిడా	క్రిడాభిరామము	అ 1	వల్లభరాయకవి
45	గంధ	గంధవహము	అ. 1	మంచర్ల వాసుదేవకవి
46	గాంధే	గాంధేయోపాఖ్యానము.		చిత్రకవి అనంతమామూర్తిడు.
47	గోపీ.	గోపీనాథ రామాయణము		గోపీనాథ వేంకటకవి
48	ఘటికా	ఘటికాచల మాహాత్మ్యము.	అ. 8	తెనాలి రామకృష్ణుడు.
49	చంద్ర	చంద్రకామ చరిత్రము	అ. 5.	తరిగొప్పుల మల్లన్న.
50	చంద్ర వి	చంద్రరేఖావిలాసము	అ. 3.	కూచిమంచి జగ్గకవి
51	చంద్రా	చంద్రాంగద చరిత్రము.	అ. 8.	వైదివల్లి వేంకటపతి.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి అక్షాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
52	చంద్రి	చంద్రికావరిణయము.	అ 6	శ్రీ సురభి మాధవరాయప్రభువు.
53	చంద్రా	చంద్రామాసయణము	అ 8	ఋగ్వేదికవి వేంకటాచలపతి
54	చమ	చమత్కార మంజరి.	అ 3	సింహాద్రి వేంకటాచార్యుడు.
55	చిత్రభా	చిత్రభారతము	అ 8.	చరికొండ ధర్మన్న
56	చిని	చిన్నయమారి నిఘంటువు		పరవస్తు చిన్నయసూరి
57	చెన్న	చెన్నబసవపురాణము	అ 5.	అత్తమారి పాపకవి.
58	జాహ్నవి	జాహ్నవిమాహాత్మ్యము.	అ 4	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
59	జైభా	జైమినీ భారతము (అశ్వమేధపర్వము)	అ 8.	పిల్లలమట్టి పినవీరభద్రుడు
60	తవతి.	తవతినందరణోపాఖ్యానము.	అ. 5	అద్దంకి గంగాధరకవి
61	దశకు.	దశకుమారచరిత్రము	అ. 12	కేశవ
62	దశా.	దశాహిందూస్థానకావ్యములు	సంపుటములు 7.	
63	దశా	దశావతార చరిత్రము.	అ. 10	ధరణిదేవులరామయామాత్యుడు
64	దాశ	దాశరథీ శతకము		కంచెర్ల గోపన్న
65	దిలిప	దిలిప చరిత్రము	అ 4	కొటికలపూడి వేంకటకృష్ణకవి
66	ద్వా	(సింహాసన) ద్వాత్రింశిక	అ. 12	కొలువి గోపరాజు
67	ద్వికోభాగ	ద్విపద భాగవతము	సం. 12.	కోనేటి నాథుడు
68	ద్వితిసా	ద్విపద సారంగధర చరిత్రము	అ 2	కూచిమంచి తిమ్మకవి
69	ద్వివల	ద్విపద వలచరిత్రము	భా 5	చక్రపురి రాఘవాచార్యులు.
70	ద్విపరము	ద్విపద పరమయోగి విలాసము.	అ 8	తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుడు.
71	ద్విభార.	ద్విపద భారతము (విరాటపర్వము-ప్రాతప్రతి)	అ. 5	తిమ్మన.
72	ద్విశసా.	ద్విపద సారంగధర చరిత్రము.	అ 3	బాణాల శంభుదాసుడు
73	ద్విభాగ.	ద్విపద భాగవతము. (దశమ స్కంధము).	స్కం. 1	మడికి సింగన్న.
74	ద్విహరిశ్చ	ద్విపద హరిశ్చంద్ర చరిత్రము	భా 2	గౌరవ
75	ధనా	ధనాభిరామము (ప్రాతప్రతి)	అ 8.	సూరవ
76	ధర్మ	ధర్మక్షండము	అ 9	ఈశ్వరలక్ష్మి భవానీశంకరుడు
77	అంధా	అంధ ధాతుమాల.		పరవస్తు చిన్నయసూరి
78	నరస	నరస భూపాలీయము (లక్షణగ్రంథము).	అ. 5	మూర్తికవి.
79	నవ (నాథ)	నవనాథ చరిత్రము (ద్విపద-ప్రాతప్రతి)	భా 5.	గౌరవ.
80	నా పంచ	పంచతంత్రము	అ 5	నారాయణకవి
81	నార	నారసింహ పురాణము (ఉత్తరభాగము).	అ 5	హరిభట్టు

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి అక్షరపాదాల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
82	నిం	నింకుళోపాఖ్యానము	అ 4	కందుకూరి రుద్రకవి
83	నిన్	నిర్వచనోత్తర రామాయణము	అ 10	తిక్కన సోమయాజి
84	నీతి	నీతి సీసపద్య శతకము		తాళ్ళపాక తిమ్మయ
85	నీలా	నీలాసుందరీపరిణయము	అ. 3	కూచిమంచి తిమ్మకవి
86	నృసిం	నృసింహపురాణము	అ 5.	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ
87	నైష	శృంగారి నైషధము	అ. 8	శ్రీనాథుడు.
88	పండితా.	పండితారాధ్య చరిత్రము (ద్విపద) దీక్షా దీక్షాప్రకరణము పూరా. పురాతన ప్రకరణము వాద వాదప్రకరణము మహిమ మహిమప్రకరణము పర్వ పర్వత ప్రకరణము	ప్రకరణములు 5	పాలకురికి సోమనాథుడు.
89	పద్మ	పద్మపురాణము (ఉత్తర ఖండము)	అ 10	మడికి సింగన్న
90	పరమ.	పరమయోగి విలాసము	అ 5	తిమ్మ నృపాలుడు.
91	పాంచా.	పాంచాలీ పరిణయము	అ 5	కాకమాని మూర్తికవి.
92	పాండు.	పాండురంగ మహాత్మ్యము	అ 5.	తెనాలిరామకృష్ణుడు
93	పారి	పారిజాతాపహరణము	అ. 5	నంది తిమ్మన్న.
94	పార్వ	పార్వతీపరిణయము	అ 8.	కోటి శ్రీరాయరఘునాథ తొండమాన్ మహిపాలుడు
95	పి శకుం	శకుంతలాపరిణయము	అ 4	పిల్లలమఱ్ఱ పినవీరభద్రుడు.
96	పె శకుం	శకుంతలాపరిణయము	అ. 3.	పెద్దాడ నాగరాజు
97	ప్రబంధ	ప్రబంధరాజు వేంకటేశ్వర విజయవిలాసము	అ 1.	గణపరామ పు వేంకటకవి
98	ప్రబోధ.	ప్రబోధ చంద్రోదయము.	అ 5.	నందిమల్లయ, ఘంటసింగయ
99	ప్రభా	ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము.	అ 5	పింగళి సూరన
100	ప్రభు (లిం)	ప్రభులింగలిలి (ద్విపద).	అ. 5. (ఒక్కొక్క అక్షరము నకు అయి దైదుగతులు కలవు).	పిడుపర్తి సోమన
101	ప్ర మణి,	ప్రబంధమణిభూషణము		
102	బస. పు	బసవపురాణము (ద్విపద)	అ. 7	పాలకురికి సోమన
103	బహు	బహుళాశ్వ చరిత్రము	అ. 5	రామరలి వేంగళనాయకుడు
104	బిల్హ.	బిల్హణీయము	అ. 3.	పండిపెద్ది కృష్ణస్వామి
105	బ్రహ్మో.	బ్రహ్మోత్తర ఖండము.	అ. 5.	శ్రీధరమల్లె వేంకటరామకవి

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనాపములు	గ్రంథముల యందలి అశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తలనామములు
106 107	బ్రా. భర్తృ	బ్రాణ్య నిఘంటువు. భర్తృహరి సుభాషితము నీతి నీతిశతకము. శృం శృంగా శతము వై వైరాగ్యశతకము. భల్లాణ చరిత్రము	శతకములు 3	బ్రాహ్మదొర పనుంగు లక్ష్మణకవి.
108 109 110 111	భల్లా. భాగ భాను భార	భాగవతము భానుమతీ ప ణయుము భాగవతము ఆది ఆదిపర్వము, ఆ 8 సభా సభాపర్వము ఆ 9 ఆర. ఆంధ్రాపర్వము ఆ 7. విరా విరాటపర్వము. ఆ 8 ఉద్యో ఉద్యోగపర్వము ఆ 4 భీష్మ భీష్మపర్వము ఆ 5. ద్రో ద్రోణపర్వము. ఆ 5. కర్ణ కర్ణపర్వము. ఆ 3 కల్య కల్యపర్వము ఆ 2 సౌ. సౌప్తిపర్వము ఆ 2 శ్రీ. శ్రీసర్వము ఆ 2 కాం. కాంతిపర్వము ఆ 9 ఆను ఆనుకాసనికపర్వము. ఆ 5 అశ్వ అశ్వమేధికపర్వము ఆ. 4. అశ్ర అశ్రమవాసపర్వము ఆ 9 మౌ మౌస పర్వము ఆ 1. మహా. మహాప్రసాదిక పర్వము ఆ 1. స్వ. స్వర్గారోహణ పర్వము ఆ 1.	ఆ 5 స్కం. 12 ఆ 4 పర్వములు 18	వాల్మీకిరుండు బమ్మెర పోతరాజు. రెంటూరి రంగరాజు. కవిప్రయము (వన్నయ, తిక్కన, ఎఱ్ఱాప్రెగడ).
112	భా రా.	భాస్కరరామాయణము (అచ్చకెనుంగు రామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము లేఱుంగునది).	కాం R.	భాస్కరుండు లోనగువారు.
113 114 115 116 117 118	భా. శ. భీమ భేష. భోజరా. భోజనుకా. మనుచ	భాస్కర శతకము. భీమేశ్వర పురాణము. భేషక కల్పము. భోజరాజీయము భోజనుకాపరిణయము మను చరిత్రము.	ఆ 8 ఆ 4 ఆ. 7. ఆ 5. ఆ. 8.	మారద వెంకయ్య. శ్రీనాథుండు. చిలకమఱ్ఱి వేంకటాచార్యుండు. అనంతామాత్యుండు. కోటిశ్వర కవి అల్లసాని పెద్దన.

సంఖ్య	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథ నామములు.	గ్రంథముల యందలి అశ్వాసాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు.
119	మల్ల.	మల్లభూపాలీయము (భర్తృహరి కడమన్నట్లు దీనికి శతకము తెలుంగువది.)	శతకములు 2	ఎలకూచి కాలపల్లెతి
120	మల్లపు	మల్లపురాణము. (దేవమల్ల చరిత్రము-ప్రాంతప్రతి.)	ఆ 4.	మగరుపాటి వేంకనార్యుడు
121	మల్లణ	మల్లణ చరిత్ర	ఆ 3	ఎకపాటి ఎట్టన్న
122	మార్క	మార్కండేయ పురాణము	ఆ. 8	మంగన
123	ముకుంద	ముకుంద విలాసము.	ఆ. 3	కాకాదమ పెద్దన.
124	మృ వి	మృత్యుంజయ విలాసము	ఆ 3	గోగులపాటి కూగ్గనాథుడు.
125	మై	మైరావణ చరిత్రము	ఆ 3	మాదయకవి.
126	మొ రా	మొల్ల రామాయణము (అచ్చ తెనుగురామాయణముకడమన్నట్లు దీనికి కాండము తెలుంగువది.)	కాం. 8	మొల్ల
127	యయా	యయాతి చరిత్రము	ఆ 5	పొన్నగంటి తెలగనార్యుడు.
128	రంగా	రంగారాయచరిత్రము.	ఆ 3	దిట్టకవి నారాయణకవి
129	రం. రా.	రంగనాథరామాయణము(ద్విపద) (అచ్చతెనుగు రామాయణము కడమన్నట్లు దీనికి కాండము తెలుంగువది)	కాం 8	రంగనాథుడు
130	రం రా.ఉ.	రంగనాథరామాయణము ఉత్తర కాండము - (ద్విపద)	కాం. 1	కాచభూపతి, విట్టలరాజు.
131	రఘు.	రఘువంశము.	ఆ 10	అవుడూరి కిచ్చయ్య
132	రఘునా.	రఘునాథాభ్యుదయము. (ప్రాంతప్రతి.)		విజయ రాఘవకవి. భైరవకవి
133	రత్న.	రత్నపరీక్ష		
134	రస	రసమంజరి. (లక్షణ గ్రంథము)	గుచ్ఛములు. 3	మరకాని కోదండవతి.
135	రసా.	రసాభరణము (లక్షణగ్రంథము)	ఆ 4	లనంతామామ్యుడు
136	రసిక	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ 7	హుచిమంచి తిమ్మకవి
137	రాఘవ.	రాఘవపాండవీయము	ఆ 4.	పింగళి సూ న్న.
138	రాజగో.	రాజగోపాల విలాసము.	ఆ 5	కాళయ
139	రాజ చ	రాజశేఖర చరిత్రము.	ఆ. 8	మాదయగారి మల్లన్న.
140	రాజ. వి.	రాజశేఖర విలాసము.	ఆ. 8.	కూచిమంచి తిమ్మకవి.
141	రాధా.	రాధామాధవము	ఆ. 5.	చింతలపూడి ఎల్ల నార్యుడు
142	రాధికా	రాధికాసాంత్యనము	ఆ 4.	ముద్దు పకవి
143	రామ	రామరాజీయము.	ఆ 1	వేంకయ్య
144	రామలిం.	రామలింగేశ్వరశతకము.	ఆ 8.	అడిదము సూరిన
145	రామా.	రామాభ్యుదయము	ఆ 5	అయ్యలరాజు రామభద్రుడు.
146	రామే	రామేశ్వరమహాత్మ్యము.	ఆ. 5	ఏనుగు లక్ష్మణకవి.
147	రా. వి.	రాజనాథాన విజయము	ఆ. 5.	కాకమాని మూర్తికవి.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యందలి అక్షరపాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
148	రుక్మా	రుక్మాంగడిచరిత్రము	అ 5	ప్రభాడకవి మల్లిన్న.
149	ర్ము	ర్ముణిపరిణయము	అ 3.	కూచిమంచి తిమ్మన.
150	లక్షణ	లక్షణసా సంహితము.	అ 5	చిత్రకవి పెద్దన్న
151	ల వి	లక్ష్మీవిలాసము		రాయసము వేంకటపతి.
152	వన వి	వనమాలివిలాసము	అ 12.	నాగన సూరన
153	వరాహ.	వరాహపురాణము.		నంది మల్లియ్య. ఘంట సింగన్న
154	వసు.	వసుచరిత్రము	అ 6	రామరాజ భూషణుడు
155	వా. రా	వాసిష్ఠకామాయణము	అ. 5	మడికి సింగన.
156	వాల్మీ	వాల్మీకిచరిత్రము	అ 3	రఘునాథ భూపాలుడు
157	విక్ర	విక్రమార్క చరిత్రము.	అ. 8	అక్కన
158	విజ వి	విజయవిలాసము.	అ. 8	చేమకూర వేంకటకవి
159	విజ్ఞా	విజ్ఞానేశ్వరియము	కాం. 8	కేతన.
160	విజన	విజయనందనవిలాసము	అ 3	మంగళగిరి ఆనందకవి.
161	వి పు.	విష్ణుపురాణము	అ 8.	వెన్నెలకంటి సూరన
162	విష్ణుమా.	విష్ణుమాయానాటకము		చింతలపూడి ఎల్లి నార్యుడు.
163	విప్ర.	విప్రనారాయణచరిత్రము	అ. 5	చెడలవాడ మల్లియ్య
164	విధి	విధి నాటకము		శ్రీనాథుడు.
165	వీర.	వీరభద్ర విజయము	అ 4	బమ్మెర పోతన్న.
166	వేంక	వేంకటేశాంధ్రము (నిఘంటువు)	వర్ణలు 5.	గణపవరపు వేంకటకవి.
167	వేం. పంచ	వంచతంత్రము	అ 5.	వేంకటనాథుడు
168	వేం మా.	వేంకటాచల మాహాత్మ్యము	అ 8	తరిగొండ వెంకమ్మ
169	వేణు	వేణుగోపాల శతకము		
170	వేమన	వేమన శతకము.	భాగ 8	వేమనయోగి
171	వైజ	వైజయ తీర్థవిలాసము	అ 4	సారంగు తమ్మయ్య.
172	శ ర	శబ్దశాస్త్రము. (నిఘంటువు)		బహుజనపల్లి సీతారామా
173	శశాం	శశాంక విజయము.	అ 5.	చార్యులు
174	శా. ప మ	శాసనపద్య మంగళి		శేషము వేంకటపతి
175	శివధ	శివధర్మస్తోత్రము	అ. 8	మల్లారెడ్డికవి
176	శివర.	శివరహస్యఖండము.	అ 10	కోడూరు వేంకటాచలపతి
177	శివరా.	శివరాత్రి మాహాత్మ్యము	అ 4	శ్రీనాథుడు
178	శివ సా	శివతత్వ సారము.		పల్లి కాగ్గన పండితారాధ్యుడు.
179	శుక	శుకనవతి	అ 4	కదిరిపిలి నాయకుడు.
180	శుక చ.	శుక చరిత్రము	అ. 5	పరశురామపరమహంస రామ
181	శృంగా	శృంగాం రసమంజరి		మూర్తికవి.
182	శేష.	శేష ధర్మము.	అ 5	సురతాని శోదండపతి
183	శ్రీరం.	శ్రీరంగ మహాత్మ్యము.	అ 5.	తామరపల్లి తిమ్మయ.
184	శ్రీరం.మా	శ్రీరంగ మాహాత్మ్యము.	అ 10.	భైరవకవి.
				కట్లా వరద రాశేంద్రుడు

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథనామములు	గ్రంథముల యొద్దలి అక్షాంశముల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
186	మ. చ.	పట్టాభిషేక చరిత్రము	ఆ. 6	వల్లభాచార్యుని
188	మోడ.	మోడశకుమారి చరిత్రము	ఆ. 6	వెల్లకొటి అన్నయ్య.
197	నకల. స.	నకలనీతి సమైతము		వడికి సిగన్న
188	సత్య సాం.	సత్యభామా సా. త్వనము		లింగనమణి. రామేశ్వరకవి.
189	సమీర.	సమీరకుమారి విజయము	ఆ. 7	పుష్పగిరి తిమ్మన.
190	సర్వ. సా.	సర్వలక్షణసా. సా. గ్రహము		కూచిమంచి తిమ్మకవి
191	సన్యా.	సన్యాసందము		
192	సాం. ని.	సాం. ని. నిఘంటువు	వరుణ. 5.	సన్కారి రంగకవి
193	సాం. బో.	సాం. బో. పాఖ్యానము.	ఆ. 5	రంగం. ఎ. రాజు
194	సానందో.	సానందో. పాఖ్యానము	ఆ. 5	శివరామకవి
195	సారంగ.	సారంగధర చరిత్రము	ఆ. 6	చేమకూరి వేంకటకవి.
196	సిం. నార.	సింహాద్రినార సి. హాశతకము.		గోగులపాటి కూర్మరాసుడు.
197	సీతారా.	సీతారామా. జనేయసి వాదము	ఆ. 8	ప. శురామ వంతుల గురులింగ మూర్తి
198	సీతావి.	సీతావిజయము (శతకింఠ రామా యణము)	ఆ. 4	మర్దనకవి.
199	సీమం.	సీమంతిని కల్యాణము	ఆ. 5	పెరుమళ్ళ సోమమంత్రి
200	సుద.	సుద. శివాపరిణయము	ఆ. 5	తెనాలి అన్నయ్య.
201	సుదంతా.	సుదంతా పరిణయము (ప్రాతఃప్రతి)	ఆ. 4	అశ్వ, రి. వి
202	సురా.	సురాభాండేశ్వరిము	ఆ. 1	గట్టుప్రభువు
203	సు. శ.	సుమతిశతకము.		బద్దెకవి.
204	సేతు.	సేతుభండము	ఆ. 6	వక్కల శివీరభద్రకవి
205	హంస.	హంసవింశతి	ఆ. 5	అయ్యలరాజు నారాయణ మాత్యుడు
206	హ. వ.	హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము	ఆ. 5.	రాజరాజ భూషణుడు.
207	హర.	హరివిలాసము	ఆ. 7	శ్రీనాథుడు.
208	హర. వి.	హరభక్త విలాసము.		
209	హరి.	హరి వంశము పూ - పూర్వభాగము	ఆ. 9	శ్రీకృష్ణ గద.
		ఉ - ఉత్తర భాగము	ఆ. 10	
210	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	ఆ. 5	శంకరకవి.
211	హ.వరాహ.	వరాహపురాణము.	ఆ. 5	హరిభట్టు

(కడవివి స్పష్టము)

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యొడలి సగ్గముల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
1	అమర	అమర సుస		భానుజీ దీక్షితులు.
2	ఆ. ని	ఆప్తు నిరసంస్కృతాంగ నిఘంటువు		వామన శివరామాపురండు.
3	ఉ. చ	ఉత్తర రామ చరితము		భవభూతి
4	కల్ప	శబ్దకల్పద్రుమము (నిఘంటువు)	అంకములు 7	సర్ రాజారాధా కాంతదేవ బహదరు
5	కాదం	కాదంబరీ కావ్యము	భాగములు 2	బాణకవియురదత్తుతురండును
6	కావ్యాద	కావ్యాద్యము	పరిచ్ఛేదములు 9	దండికవి
7	కే ని	నానార్థార్థవసంశేప నిఘంటువు	కాండములు 9	కేశవమిత్రురండు
8	గీత	భగవద్గీత	అధ్యాయములు. 18	వ్యాసమహర్షి
9	గీతగో	గీత గోవిందము.	సర్గములు 12	జయదేవురండు
10	త్రి. ని	త్రికాండకేవలము (నిఘంటువు)	కాండములు 3	పురుషోత్తమురండు
11	పరా	పరాశరస్మృతి	కాండములు 2	పరాశరమహర్షి.
12	భట్టి	భట్టి కావ్యము	సర్గములు 22	భట్టి.
13	భామినీ.	భామినీ విలాసము	ఉల్లాసములు 4	జగన్నాథ పండితరాయలు
14	మను.	మనుస్మృతి	అధ్యాయములు 12	మనువు
15	మహా	మహావీర చరిత్రము	అంకములు 7.	భవభూతి
16	మాలతీ	మాలతీ మాధవము	అంకములు. 10.	భవభూతి
17	మాళవి	మాళవి కాగ్ని మిత్రము.	అంకములు 5.	కాళిదాసురండు
18	ముద్రా	ముద్రారాక్షసుము	అంకములు. 7	విశాఖదత్తురండు
19	మురా	అనర్థ రాఘవము	అంకములు 7	మురారి.
20	మృచ్చ	మృచ్చ కటికము	అంకములు 10	శూక్రకురండు
21	మే ని.	మేదిని నిఘంటువు		మేదినికరురండు
22	మేఘ	మేఘ దూతము.	భాగములు 2.	కాళిదాసురండు.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నావములు	గ్రంథముల యందలి సర్గాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
23	యాజ్ఞ	యాజ్ఞ వల్క్యోద్భృతి అచా అచాగి కాండము ప్రా ప్రాయశ్చి తి కాండము వ్యవ వ్యవహార కాండము	కాండములు 3	యాజ్ఞ వల్క్యమహర్షి.
24	రత్నా	రత్నావ	అంకములు 4	శ్రీ హర్ష దేవుడు.
25	రస	రసగంగ ధామము		జగన్నాథ పండితరాయలు
26	రా ని	రాజ నిఘంటువు.	సర్గములు 12.	నరహరి పండితుడు
27	వాచ.	వాచస్పత్య నిఘంటువు		తా రా నాథ తంకివాచస్పతి
28	విక్రమో	విక్రమోర్వశీ గుము	అంకములు 6.	కాళిదాసుడు.
29	వి ని	విశ్వనిఘంటువు		మహేశ్వర సూరి
30	విల్యమ్ము	విల్యమ్ము స స్కృతాంగ్ల నిఘంటువు		సర్ మోనియర్ విల్యమ్ము
31	వేణి	వేణి సంహారము.	అంకములు 9.	భట్ట నారాయణుడు.
32	వై ని	వైజయంతీ నిఘంటువు	కాండములు. 4	యాదివ ప్రకాశుడు
33	శాకుం.	అభిజ్ఞాన శాకుంతలము	అంకములు 7.	కాళిదాసుడు
34	శా. ని.	శాశ్వత నిఘంటువు.		శాశ్వతుడు
35	శిశు	శిశుపాలవధము.	సర్గములు 20	మాధురవి
36	సం కిరా	కిరాతాహ్లాదీయము.	సర్గములు. 15	భా వి
37	సం కు సం	కుమార సంధివము.	సర్గములు 17.	కాళిదాసుడు.
38	సం చం.రా	చంపూ రామాయణము.	కా. డములు 8	కోటరాజు, అక్షణసూరి.
39	సం దశకు	దశకుమార చరిత్రము.		దండవి
40	సం నైష	నైషధీయ చరితము	సర్గములు. 22	శ్రీ హర్షకవి.
41	సం చంచ.	పంచతంత్రము.	తంత్రములు	విష్ణుశర్మ.

సంఖ్య	గ్రంథ సంకేతములు	గ్రంథ నామములు	గ్రంథముల యందలి సర్గాదుల సంఖ్య	గ్రంథకర్తల నామములు
42	చం.ప్రబోధ	ప్రబోధ చంద్రోదయము.	అంకములు 8	కృష్ణమిత్రకవి
43	సం భర్తృ.	భర్తృహరి సుఖాపితము	శతకములు 31.	భర్తృహరి
44	సం భాగ	భాగవతము	స్కంధములు 12	వ్యాసమహర్షి
45	సం భార.	భారతము	పర్వములు 18.	వ్యాసమహర్షి
46	సం రఘు.	రఘు వంశము.	సర్గములు 19	కాళిదాసుఁడు
47	సం. రామా.	రామాయణము.	కాండములు 6	వాల్మీకి మహర్షి
48	సా ద.	సాహిత్య దర్పణము.	పరిచ్ఛేదములు 10	విశ్వనాథ కవిరాజు.
49	హలా. ని.	అభిధానా త్పమాలా నిఘంటువు	కాండములు 5	హలాయుధుఁడు
50	హితో	హితోపదేశము	భాగములు 4	నారాయణ పండితుఁడు
51	హేమ. ని	అనేకార్థ సంగ్రహము (నిఘంటువు)	కాండములు 7	హేమచంద్రుఁడు.

(కడమవి స్పష్టము)

సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు

వ

వ ఉభ ఓక యక్షరము

వ సం వి అ వుం 1 సాంత్యనము, ఓదాపుట.

2 వాయువు

వుం న. వరుణుడు. (మే ని)

అవ్య ఇవార్థకము.

(దీనికిఁ దెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు)

వంక! - వంకర (✓ వంగు సం వక్రః వంకః
ప్రా వంకో క వంక త. వంగమ్)

1 వక్రత

గి కోరగించిన కడకంటి కొలికిఁ జూచి, వాఁడి
చాలిక పూఁదూపు వంకఁదీర్చు, చొరగి రతిదేవి
పాలిండ్ల నొత్తిగలిగిన, యించునిలుకాని వ్రాసినా
రిదువునందు నైష 7 150

సీ ఇవిధంబునఁ గుబ్జ యిచ్చిన లేపంబు లన్న
యుఁ దాను దేహమున నలఁది, కొని ప్రసన్నత
నొంది కుబ్జమువ్యంకల యొడలు సక్కఁగ
వొత్తి యునుపఁదలచి. భాగ 10 పూ.
1277

ఉ ... దిద్దు నెవ్వఁ డిల నేటులవఁకలు వారి దొంక
లున్ ... అము. 8 117.

2. వంపు

ఉ దిగ్గి య వంచదూఁడు గొని తీరవనేతువు వంక
మీఁదుగా, వగ్గెడ పుల్ల కేసరమువందు వసింపఁగ
నెక్కుమాలి ను, న్నగ్గము వందఁగాఁ దరుమరంద

సరోమకరంద గోష్ఠికిన్, వెగ్గల మాడుతేంట్లు
మరువింటికిఁ బూనె గుణద్వయత్వమున్ అము.
5 122

3 వంకరపని, కుత్సితపు పని

గి. కవు లేటులు నిన్ను వర్ణింపఁ గడిఁగిరొక్కొ,
ంహిఁ గళల్ గుల్కు చక్కని రాజ వసుచు,
వంక జనియించె నీ వంక శంకలేదొ, వంక లిఁక
నైన మానలేవా శశాంక. ఇందు 4 43

4 తప్ప,

వ . . అవ్వెంగలివిత్తు లఱచు వీటిడి యటపులికు
వంకలొత్తి మాటు నెప్పుటయు ... భార
ఉద్యో 3 235

(వంకలొత్తు - అన్యధానయనము చేయు)

ద్వి బాడిగ నీ కిచ్చి పతిభక్తి సేయ, జాడలన్నియు
నీదు సంగడి నేర్చి, నీవు వంకలు దీర్చ నీ పంపు
పనులు, గావించుచుండెదఁగాక వేగిరమె ద్వి.
హరిశ్చ 6 1192.

ఉ . ఆగమశాస్త్రపురాణము ల్నిరా, తంకమునం
బరించునెడఁ దాపనపుత్రులకుం గవుళ్ళొగిన్ ..
హరిశ్చ. 2. 53

5 నెలయేటు

సీ. ఈ వంకనే వంక నెనసిన తుహినాంబు లీ వంకఁ
బూఁదెప్ప నీఁదవలయు... పను. 2. 58.

నీ తలఁప మీగతులు తమ్ముల వేరువిత్తులు
వర్ణింప మీరొక వంకవార...గీ లు , పొంచి
యుండక చనుడు రాయంచలార ...
చంద్రా 4 81

నీ ఒక మాట చాలదే యల్లోలకల్లోలముగఁ దేసె
వంకలు నిగుడఁజేయ వాల్మీకి 3 127

గీ వలుఁదరాయంచగమియు వంకల వణంగె,
మదుపకుల మెల్లఁ దమ్ముల మఱపు సొచ్చె
చిత్రభా 3 108

ఎఱి వంకరకలది, వక్రమైనది

చ మదవక ముష్టియొగ్గమగుమధ్యముతో నెల
వంకయైన య,పుడఁతుక భూలతాధనువు పట్టి
మనోభవుఁడు . నైష 5 12

క ఆ ముఖలక్ష్మికిఁ బెట్టెడు, చామరలన దృఙ్మరీచి
జలనిధిలవారి, బ్రోమమనఁ బాలుచు నగజకుఁ,
గామధనుఃఖండభాతిఁ గఱివంక బొమల్ కు.
నం 3 88

వ. ... సుమకోదండవల్లిమతల్లులగు కఱివంక
బొమలును ... ఒప్ప . వార 3 23.

వంక² ఎ ప్రక్క, వైపు, దిక్కు,

ఉ . బాల్కాంకవిచేష్టఁ దుండమున నవ్వలి
చన్గజింపఁబోయి యా, వంకఁ గుచంబుఁగాన
కహివల్లభపోరముఁ గాంచి మనుచ 1 4.

ఉ పొంకముతోడ విస్ఫురదపూర్వవలాహక భంగిఁ
బొంగి యే, వంకలఁ జీకటుల్ గవియ వచ్చె
యదూర్వహుపై రయంబునన్ వారి. పూ.
8 45

నీ తలచూపె నొకవంక దరదళ శ్చేమంతికా గంధి
నీపోరకణభరములు ... పారి 3 48

గీ ఏనొకఁడఁ బోయి యొక వంక నెత్తికొంటి,
నాతఁ డొకవంక నెత్తె మో పద్రితనయ వార
2 11

క ఇరువంకలఁ దమ్ముఁ బోదవి, గొరవంకలుఁ
దుమ్మెదలును గోయిలలుం డ, క్కరిచిలుకలుఁ
బురిపులుఁగులు, గొరగొర రా మరుఁడు వెడలఁ
గొమ్ముఁ గలంపన్ నీలా. 8. 11.

ఉ బాలురు వీర లిద్దరణిభాగము క్రిందను మీఁదు
దిక్కులున్, మూలలు నెంతయొక్కలఁది
ముందర నిక్క మెఱింగి కాక యుక్కిలయి
యిట్లు స్పృష్టిపనికిం దమకించగఁజన్నె యున్న
వా, రోలిన యన్ని వంకలకు నొక్కటి వారయ
నేఁగి రందఱున్ వారి పూ 1 72

ద్వి వారిజాపుఁడు దూర్పువంకఁ గ్రుంకినను, ద్వి
వారిశ్చ పూ 332 పం

క కేవలసూతుల తోడన, పోవుటగని వారిఁ జేరఁ
బోవక యదియిం, కే వంకఁ బోవునొకొయను,
భావనఁ బోయితిమి .. భార విరా 3 84
2, పక్షము, ఎడ

గీ ఎదురుగా నేఁగుదెంచుచో నింట్రిమయ్యెఁ, తెండ్లి
యిరువంక చుట్టంపుఁ బెద్దలకును . నైష,
8 84

ఉ. వంకజనాభ మాపడినపాటులు రాజ్యము గోలు
పోకయుం, గింకకు మూలమైకడఁగి గెల్పు కిరీటికి
నీఁ దలంచి యీ, వంకకు వ్రాలి భక్తజనవత్స
లతన్ రథచోదకుండవై, తింకిట మమ్ముఁ గాపు
మని యేటికిఁ జెప్పఁగ మాటిమాటికిన్ భార
ద్రో 2 13

మ . నీ కిప్పు డా, సుడివాల్దా లువుకన్న వేఱు
కలరే చుట్టంబు లేవంకలన్ . నీలా 1 95
3 స్థలము, చోటు

ఉ వారక కాళియందు నలువంకలఁబుట్టెడు దుర్ని
మిత్తముల్ . కాశీ 8 83

ఉ ... ఆ, వంకఁ దపోధనుల్ హృదయవత్సలతం
బ్రియమంది చూడఁగన్ . వార 3 81

4 కారణము, నిమిత్తము

కా . తథ్యంబు నావంకకై, కా డస్సెన్ నవలా
యటంచు నొఱగెన్ దల్పప్రమాణంబునన్ ...
వసు. 4 94

ఉ ఏము పతివ్రతాత్వము వహించిన వారల మేని
నిన్నినా, శ్లేమికొఱంతలేక చరియించితిమేని
మదియమానముల్, కామపశాత్ముండై చెఱువఁ
గాఁ బనిఁ బూనిన యీ దశాస్యుడున్, గామితి
వంకనే యడఁగుఁగాక సుతానుబంధుతోటి
తోన్ ఉ రా 4 95.

ఉ .. ఆ, దోసము వంక మేదిని నధోభువనం
బువనుండు రాకు కై, లాసముఁ జూడనన్న
వికలత్వము నొందుచుఁ గాళనాగమున్ కాళ,
4 181

సీ ఖంకరుం డతిశీతకరలీల దనయందు వహించె
నీతని వంకఁగాదె, మును దిస్సమొలసామియును
రాజశేఖరత్వము దాల్చె నీతని వంకగాదె
విప్ర. 8 35

5 నెపము, వ్యాజము.

(వ్యవ) అతిథుల కన్నము పెట్టుకుందుటకు కఱపు
వంక దొరికినది

(వ్యవ) కట్నముచాలదని వంకపెట్టి అత్తవారి
యింటికి వెళ్లుట మానివేసినాడు

6 విషయము, ఎడ

ఉ గాసిలి భర్తవంకఁ గొఱగాములు పల్కి యిదేమి
సిద్ధి యా, భానున కేల చొప్పుడుఁ దపఃఫలసంచిత
భాగ్యసంపదల్ .. విక్ర 8 7

7 విధము

కా పరకాంతం దెచ్చితీకార్యమే, వంకం గీడిది
యేల పుచ్చు మరలన్ వైదేహి కా. రా.
యు 427.

గీ ఒంట రెంటును జెరిచినాఁడె, యెల్ల వంకలఁ
జెరిచెఁగా నింద్రు నజుఁడు ... దశా 7 110

8 ఒద్ద, సన్నిధి.

గీ దర్శితేల్వలవాతాపిదమన మీదు, పెక్కు
కాలాలు గడపిన పెద్దలగుటఁ, గ్రొత్తలేమైన
మీ వంకఁ గొన్నిగలుగ, వలయు నవి నాకుఁ
జెప్పుడు తెలియ ననిన వరాహ 9 182

ఉ వాసనఁ గేతకీదళము వంకఁ గళంకములేని
పైఁడి యు, భ్యాసము చేసెనేని యగువపు సమా
నము గంధసారచ, ర్చాసుభీకృతం బగుచుఁ
జారుతటిల్ల తికామతల్లి కా, భాసురవర్ణమైన నర
పాలతనూభవదేహయష్టితోన్ నైష 8 48

వంక³ ఎ కష్టము, ఇబ్బంది

ఆ కొంకులేనివెతలఁ గుండెడిముగుదల, డంకతనము
మీర జంకులేక, బింకమునఁ గలంచె దింకనెన్నఁడు
నీకు, వంక గల్గి దోటు జింకతాల్ప నీతా 3 21
(ఇట 'వక్రత' అని రెండవ యర్థము.)

వంకదార ఎ (✓ వంక¹.) కోటవాకిటికి ముందుండు
వంకరదారి

సీ పుంజీభవించినభువనగోళముభంగి సంకులాంగణ
మైన వంకదార ... క్రీడా 112.

స్వాగతవృత్తము శంకలేక శరచాపధరుండై,
యంకుశాహత మహాకరితోడన్, వంకదారకడ
వాకిట నిల్చెన్, బింకమొప్ప సురభేదివిభుండున్
సుద 8 85,

సీ. వంకదారకుఁజేరి వాకిటి దద్దడంబులు నేర్చి
కొమ్మల మ్రోకువైచి ఉ వారి 3 34
ద్వి కోటయుఁ గొమ్మలుఁ గొత్తడంబులుఁ గ,
వాటంబులును దగువంకదారిలును, జెట్టించి ...
బస. పు 3 501 పం.

వంకము¹ ఎ అశ్వశిక్షా భేదిము.

సీ వలనంబు పుట్టించి వంకంబు వలయించి డిల్లాయి
ప్రకటించి రేవఁజూపి, వి. శకుం 1 112

వంకము² ఎ (నం. వక్రః) నులుచునపుడు కనవును
క్రిందు మీఁదుగా త్రిప్పివేసెడు వంకర కొయ్య,
కొంకికట్ట. (శ ర)

వంకము నం ఎ అ పుం¹ 1 ఏటివంపు, వంపు, వంకర
2 ఏటి రెండుదరుల నడుము, పాత్రము 3 గుట్ట
మునకు జీనుకట్టెడు చోటు

వంకర - వంక¹ ఎ (✓ వంగు) 1 వక్రత, వంపు
(వ్యవ.) ఆ చీథి యొక్కడను వంకరలేక నిబ్బరముగా
నున్నది

2 వక్రొక్తి, వంకర మాట.

ఉ బోఁటిప్రియంబుచే నిపుడువోఁ బనిలేదు భుజుగ
భీతిచే, వాటముదప్పెనో ప్రియుఁడు వంకర
లాడుచు నల్కూరెనో, యెట్టి కాపొయెనని
యింతికుచంబున నున్న గేదంగిన్, బాటిలు
పుప్పొడుల్ వడిన భంగిని గన్నులనించె కాష్ఠ
ముల్ గంధ, 1 122.

వంకరకొంతర ఎజ (వంకర - కొంకర) మిక్కిలి
వంకరయైనది

గీ వైపు దప్పిన చేతులవాఁడు మొద్దు, వ్రేళ్ళ వంకర
కొంకర కాళ్లవాడు ... వరాహ 2 45.

వంకరకొంకరల్ వోపు ఆ క్రీ. (✓ వంకర కొంకర.)
మిక్కిలి వంకరయగు

ద్వి. కుటుచలై వంకర కొంకిరల్ వోక, సల్లలై
చక్కనై సవరనై పెరిగి, వెల్లవోవని పండు
పెదురులు చూచి .. ద్వి వరమ 2 88 పా.
వంకరబొంకర విజ (✓ వంకర) పలువిధముల వంకర
యైనది, వానావిధవక్రము (శ ర, వా)

వంకరబోను ఎ (✓ వంకర) మృగాదులనుబట్టి పల
క. మఱితెరలుఁ జిక్కములు వంకర బోనులు
త్రాళ్ళు నురులుకాలురులును జేగురు గండెలు
తలముళ్ళన్, గఱిచిలుకులు విండ్లు లోనుగాఁ
గొంచు వెసన్ యయా. 1 42

వంకరబోవు ల త్రి (✓ వంకర) వక్రమగు (శ
ర వా)

వంకలుదీర్చు ల త్రి (✓ వంక¹) వంకలు తీర్చు
ఆజేపించు

నీ ఈ సాధ్యి వర్తన కిట్టట్టు వంకలు దిద్దఁ జూడ
కుము .. కళా 4 143

వంకలుదీర్చు స త్రి (వంకలు¹ - తీర్చు) చక్కదిద్దు
శా పంకజాతములన్ దిసంతులడంచున్ బాలామణి
పాదముల్, వంకల్ దీర్చు మనోజసాయకము
లన్ వాల్చుపు లేదాంకునీన్, శంకల్ సేయు
మొగంబు జక్కవకవన్ జక్కట్లు దిద్దుం గుచా,
హంకారంబు మదాళి మాలికల నూటాడించు
వేణీరుచుల్ విజ వి 2 18

(ఇట సాదృశ్య వాచకము)

వంకలునొక్కు ల త్రి (✓ వంక¹) వంకరలు తీర్చు
ఉ. పేరుక్కున నేలు నిక్కిచన నొక్కఁడు
వంకలు నొక్క శక్తుడే ... పాండు 5 218.

వంకవంక విజ (✓ వంక¹) మిక్కిలి వంకరయైనది
గీ స్తుతియు నభయంబుగా మున్ను దోచి పిదపఁ,
దోడుతో వంకవంకయై దొరుకు పలుకు, కవులు
వక్రోక్తి యన నొప్పుఁ గబ్బములను, కల్పనీ
యార్థవశమునఁ గానవలయు కావ్యా 5 99

వంకనన్నములు ఎ. బి (✓ వంక¹). శాలిధాన్య
విశేషము (శ ర., వా)

వంకాము - వంకము (శ ర)

వంకాయ ఎ. (వంక + కాయ) వారాకము, వంగ
కాయ

క. వంకాయవంటి కూరయు, లంకాధిపవైరివంటి
రాజుం గలఁడే (చాటువు)

నీ తచ్చలాటువుఁ బల్కుఁ దగును వంకాయన
అం భా. 2 58

వంకి¹ - వంకిణి¹ ఎ వక్రశస్త్రము, వంకకత్తి

చ. కదసి వెడందబల్లెములఁ గైదువులన్ జముదాళ్ళ
వంకులన్, గుదియలి నీఁతెలన్ నురెల గోలల
గొడ్డళులన్ బొరింబొరి, నైదదును బున్న
లెమ్ములును నెత్తురు నంజుడు క్రొవ్వు ప్రేవులున్,
బ్రిదిలి కడిదిగాఁ బుడమిఁ జేర్కొన మోఁదిరి
కోఁతిబంటులన్ అచ్చ రా యు 127.

నీ ఈవంకి నే వంక నే వంక వోకుండఁ గోటానఁ
గోటులు కుమ్మినాను ... ప. చ 2 29

గీ. జిలుగుచెంగావి దట్టివైఁ జెక్కికొన్న, వంకి దుల
కించఁ బసిఁడి దువ్వలువవల్లె, వాటు నెఱసిటు
గులుక బావాలు మెట్టి, రాజదేవేంద్రుఁ డంతః
పురంబు వెడలె ఉ రా. 7 895

జ వంకుటుంగరము

వంకి² - వంకిణి² ఎ 1 (జవాది) క్రోవి

చ. బొగడలసాన రాచిలుక పుత్తడిపావలుతావి
దూపపుం, బొగలు జవాదివంకి తెలిముతైపుఁ
జిప్ప వసిండిగిండియుం, బగడపుఁగోళ్ల మంచము
జమల్పఱపుం గపురంపుఁ జిన్నికెం, పుగములజాల
వల్లికయుఁ బువ్వుల మించుల నిల్వటద్దమున్
యయా 5. 12

గీ చూచె నొక దివ్యరత్న నిస్తులగృహంబు, నందు
పేమావతీకన్య వలరు ధన్య, వరలు సొంపుల
తెంకి జవాదివంకి, జాతి రతిలీల నారాజదూతి
పేల. హంచ 1 81

వ . పింగాణి గిన్నియలు పన్నీరు చెంబులు
గందపు మ్రాఁకులు జవాది వంకులు .
ప్రబంధ 805

2 తెంకి, ఉనికిపట్టు

ద్వి చలువలివంకి వానవల పూతెంకి, చెలియలి
మేల్పొలి చిత్రజుండతి ... ద్వి నల. 1. 575.

వంకి³(కి) ఎ స్త్రీలు సందిట ధరించెడి భూషావిశేషము

గీ పార్వతికి నొక్క నెచ్చెలి బాహుపురులు, తాయె
తులు వంకుటుంగరాల్ తనరఁజేసె, గాని యది

రత్నమయములౌ కటకములను, దాల్చినేసితి
నేనంట తంటగాదె పార్వ 5 137

సీ. బంగరు కడియముల్ పచ్చలచేకట్లు రత్నాల
వంకీ లక్కరముల వెలయ వేం మా 1 130

పంకిణి¹ - పంకి¹ వి బాకు

సీ కరము గోకిలభటోత్కరముచే జిగురుఁ గ్రాం
బదను వంకిణి మొక్కపడఁగఁ జూచి
చంద్రా 3 117

చ వెడ విలుకాఁడు నెమ్మనము వేమణుగేదఁగిఁజేకు
వంకిణిన్, బొడువఁగ మేనుసానుపునఁ బొందక
ని న్నభయప్రదానమే, నడిగెద రామా
6 149.

వ లోడి వంకిణి నబళ యీఁటె నెలకట్టెసిళ్ళను
ద్వాత్రింశాయుధంబులు ... ప్రబంధ 78

పంకిణి² - పంకి² వి పరిమళద్రవ్యము లుంచు
కొనెడి పాత్ర విశేషము

ద్వి వలపారు గోవజవాది వంకిణులు, గల వంపు
గోర మున్నురి పెట్టె ద్వి తి సా 1 11 పా

పంకియ వి ఏనుఁగును శిక్షించు సాధన విశేషము,
అంకుశము

వ ఆడ యేనుఁగు నాము వలపుగల చదలేటి
యొడ్డున కేగ నడరి మావటిండ్ర లెక్కఁగొనక
నాటిన నెఱవాడి వంకియలు తలలు దులిపి దొ
లఁగమీటిన మేటిగారులును అచ్చ భా 3 38

వ ఓరల దారుల నాము టేనుఁగు గాలిం గనలి
మావటిండ్రు నాఁటు వంకియలఁ గొంకక బాఁటి
యెదలఁ జిక్కిన మక్కువ పెక్కువ నెట్టకేని
నెట్టినడచు నేనికలును అచ్చ భా 3 38 పా

(ఈ చద మీగ్రంథమందే కనవచ్చు చున్నది.)

పంకిలము నం వి అ ఫం ముల్లు, కంటకము

పంకుటుంగరము వి (పంకి¹ - ఉంగరము వృత్తిని
వర్ణవికారము) అంగుళీయక విశేషము ఒక విధ
మైన యుంగరము

ఉ నల్లనికమ్మిపచ్చడము నామపుబొట్టును గుచ్చు
టద్దముల్, తెల్లరుమాలువలై మొలఁ రిత్తికరం
బునఁ గోల్చవేళ్ళ సం,ధిల్లిన పంకుటుంగరము
శీరగుపూజల జంటగుండ్లు రం,జిల్లఁగ రెడ్డివచ్చి

తనచెల్వను వాకిలి దీయఁ బిల్వినన్ హంస
4, 138

పంకె(కియ) వి 1 చిలుకకొయ్య 2 సస్య విశేషము
(శ. ర) 3 భూషణవిశేషము (త్రా ని)

ఉదా పులిగోళ్ళ వంకెలు

పంకెలు వి భాన్యవిశేషము

సీ ఏదుకట్టులు వంకె లినుకరాజనములు పులిగోళ్ళ
వంకెలు బొగడనరులు ... హంస 4. 128

పంక్యము నం వి అ న పాగ మొ ఎగిలించెడు
చిలుకకొయ్య (శ ర)

పంక్తి నం వి. 3 ఫం శ్రీ అని కొందఱు) 1
ప్రక్కయెముక, పర్కపు 2 ఇంటి వాసము సంగీత
సాధనవిశేషము

పంక్షణము నం వి అ ఫం పార్తిక దుపునకును
తొడకును నడిమిసంధి, గజ్జ

పంగ వి పంగయనంగను వార్తాక నామయో . ఆం.
భా 2 59

ద్వి దొంగల చీరల కొంగులనున్న, పంగకాయలు
ప్రాణలింగంబు లయ్యె ... పండితా పురా
104 పా

సీ తనయిల్లు దోచవచ్చిన తస్కరులు గాల్పు పంగ
కాయలొనరై లింగములుగ ... చెన్న. 5 310

జ పంకాయ, పంగపండు, పంగవరులు, పంగాకు
బుడమలు,

పంగఁదీయు న క్రి (పంగన్ - తీయు) వంచు,
పంగఁజేయు

పంగజము నం వి అ న 1 సింధూరము
2 ఇత్తడి

పంగజీవనము నం వి అ న వెండి

పంగడము వి పంశము, పంగసము

లయగ్రాహి ... జహ్ను మునిపుంగవ విశాలో,
త్సంగ శిశువుం గపిలునిం గలపుఁ జూపునెకలం
గలయు నానగరు పంగడము మోక్షోత్తంగమణి
సౌధమునకుం గడపు తాన పారి 2 33

క అంగజహరుని ప్రసాదము,నం గలుగుచు వచ్చె
సుతుఁడు వాఁడాదిగ మా, పంగడమున నది
యిప్పుడు, వెంగడమై కూఁతు రుద్యవించె న్నా
కున్ విజ వి 2 8,

క . . వలనుగ నత్తమ్మిచూలివంగడవుం జా,
బలియలఱేనిం గని నీలా 1 88,

సీ సంతు కొలము వంగసము వంగడము పదుగవ
వంశ సంజ్ఞయై యలరుచుండు . ఆం థా
2 170.

2 (వ్యాక) వర్గము

క. తుడినున్న జ ఇ ణ న మ ములు, వదలిన యా
క చ తు త ప ల వర్గాక్షరముల్, వొడిచి దన
వంగడములతో, నదికిన నవ్వకులు వర్గజాఖ్యము
లయ్యెన్ కాన్య 7 38.

విజ్ఞ. సంబంధి.

చ అని తన వంగడంబగు ధరాధిపమంత్రిపదాతి
వర్గమున్, బనివడి కూడఁబెట్టి శతభారసువర్ణము
దండ మెవ్వఁడై, నను దగ వాసుదేవుఁడనునామ
మున న్ననుఁ బిల్వకున్నఁ జా, యనివగ వాసు
దేవుఁడని యాదపు బిల్పినఁ జాటిచెప్పితిన్ ఉ
హరి. 8 5.

వ . చిచ్చుబిడుగులంబోని యమ్ములు దిబ్బు
ఖమ్ముల దీటుకొల్పుచు మేటితోదులు కన్నాకు
లయి తమతమ వంగడంబులఁ బురికొలిపిన నిరు
వాగు నమ్మత సంప్రహారం బొనర్చ వందు హరి.
ఉ. 8. 124

వంగవండు వి (✓ వంగ) 1 వారాకఫలము
2 పక్షి విశేషము

సీ. కౌజు బెగ్గురు నీరుకాకి కంకణమును గొంగ
డాబయు గువ్వ వంగవండు . యయా.
2. 24.

సీ. జిట్టవ మునుగ పూజిట్టువ గిజిగాడు వల్లడ పొడి
పిట్ట వంగవండు ... గీ . ఆదియైన పతు
లతఁడు దీర్చు ... హంస 8 12

వంగము సం వి అ థం 1. ప్రత్తి 2 ఒక జాతి
వంగ (వృ వి)

న. 1. సీసము 2 తగరము ? దేశవిశేషము

వంగరేడుకూర వి సముద్రతీరమున నినుక తిన్నెల
మొలచు నొకవిధమగు మొక్క(వృ వి) (త్రా వి)

వంగవరులు వి బి (✓ వంగ) ధాన్యవిశేషము

న ... ఏడాకుమొలకలు గుడ్డరులు బిరుసులు

జున్నుఁజ్రాలు చిన్నిచుక్కలు కళింగలు వంగవ
రులు జగన్నాథప్రియములు ప్రబంధ 112

వంగకుల్పజము సం వి అ న కాంశ్యము, కంచు
వంగసము వి వంశము, వంగడము

ద్వి మీవంగసముతోన మేదినియందు, నీవన్న
బుద్ధి నెన్నికకన్న దొరపు ద్వి శ సా 1
819 పం

సీ ఇనుమంత మాని వంగసము జాలల కిన్నెరల
మ్రోఁతలకు మారువలుకు గవులు . ప్రబంధ
115.

సీ సంతు కొలము వంగసము వంగడము పదుగవ
వంశ సంజ్ఞయై యలరుచుండు ... ఆం థా
2. 170

వంగాకుబుడమలు వి బి (వంగ - ఆకు - బుడమలు)
ధాన్య విశేషము.

సీ చంద్రవంకలు జీనిసరులు కాంభోజులు వంగాకు
బుడమలు పొంగుఁజ్రాలు . హంస 4 128

వ. . ఈశ్వరప్రియములు యేలకిరాజనాలు
పిచ్చుకగోళ్ళు వంగాకుబుడమలు ప్రయాగలు
పసపుగన్నేర్లు ప్రబంధ 112

వంగారి సం వి ఇ థం హరిదలము

వంగు అ క్రి (సం వక్) వక్రమగు వక్రమగు

చ వలివలనై నదంతములు ఎంగినమేను వణకు
మస్తమున్ విక్ర 3 155

ఉ కుసుమకార్డుకశృంగము వంగఁజీయు నీ,
యీ కరపంజ జాతము లతీశ్వర నైష. 1
187

చ బలసినహల్లకచ్చటలపైఁ దమ జుంజురు ముండ్లు
రాయఁగాఁ, గలమములుండుఁ బండి యెఱుంగం
బడి నీరెడలింపఁ దృష్టలోఁ, దలకొన వంగి
మున్నలము ద్రావెడు క్రిందటి వేళ్లు మీఁదట,
న్నిలిపి మరంద మానుకంటి న్నికటోపవనానిలా
హతిన్ ఆము 1 87

క పనుల కొడ ల్వంగక కా,మిను లిద్దఱుఁగూడి
గోళ్ళు మీఁటుచు . శుక 2 838

(ఒడలు వంగక - శరీరము స్వాధీనముగాక)

జ వంక, వంకదార, వంకరకొంకర, వంకరకొంక
రల్ పోవు, వంకలుదిద్దు, వంకలుదీర్చు, వంకలు

నొక్కు, వంకవంక, వంకసన్నములు, వంగ
దీయు, వంచు, వంచుకొను, వంపు, వాంచు
వంగుడు ౧ రోగమువలన దేహమునందుఁ గలుగు
పగులు

సీ పగులుడు బీటిక వంగు డనంగ, గీ స్ఫోట
ము దనర్చు . ఆం థా 2 180,

వంగులు ౧ బ పడవలో అడ్డవాసములు (త్రా ని)
వంగుళ్లు ౧ బ నట్టొట్టు, జలధారలోనగునవి నిరింత
రముగాఁ బడి యుడిగిన వెనుక నచ్చోట నిలిచి నిలిచి
పడెడు బొట్టు

గీ దవులఁ జల్లని తూట నంతకు మునుపటి, జల్లు
నీరానివచ్చు నా జల్లు, మొదలి, గాలి యెల
గొలుచేఁ గొమ్మగదలి జల్లు దలపడక మున్న
వంగుళ్ళఁ దడిసెఁ దరులు ఆము 4 180

సీ గొబ్బున జల్లు వైఁకొన్నఁ జెట్లను జేరి వంగుళ్లు
ఘనమైన వణఁకువారు చంద్ర 5 89

గీ వానవెలిసియుఁ జారునఁ బడిన నీరు, బొట్టు
వంగుళ్ళు నాఁగ నట్టొట్టు నాఁగఁ, జేరులు
వహించు ఆం థా 1 75,

వంచే¹ వ. ఒకటి, ఏకము

క అత్రీవంచయు తిగ దుగ, సత్తావచ్చాకవంచే
చౌవంచీరై, దిత్తిగ యిద్దగ బద్రలు, చిత్తం
బున దలఁచినట్లు చేతికిఁ దెచ్చున్ ఉ హరి
3 121

వంచే(ము)² విజ ముఖ్యము

ఉదా గరువంచ పొలము (క ర)

వంచే³ ౧ కోణము

చూ మువ్వంచ, మువ్వంచాకు

వంచే⁴ ౧ ఒక ప్రచేశము (త్రా ని)

వంచకము నం ౧ అ లుం 1 గుంటనక్క
2 చుంచు 3 పె-పుడుముగిన

వంచకుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 మోసము
చేయువాఁడు మాయ చేయువాఁడు వంచించు
వాఁడు 2 ఖలుఁడు, చెడ్డవాఁడు

వంచథము నం ౧ అ లుం 1 ఏకము కోకిల
వంచనము, మోసము

వంచఁడు నం విజ వంచకుఁడు, మోసకాఁడు,

వంచేన ౧ (నం వంచనా) మోసము

రగడ అలసగమనముఁ జూపి చెలి నీ వంచ వంచన

నేసి పట్టితి పారి. 4 16.

వంచన నం ౧ అ స్త్రీ 1 మోసము 2 కుట్ర,
ప్రతారణము 3 త్రాంతి, శ్రమ 4. నాశము,
నష్టి

వంచాడించు అ క్రీ లక్ష్యపెట్టు (చి ని. 'బెదరు'
అని శ ర)

క వంచాడించక తాలిమి, డించక బిగువెడలి
తల్లిడించక మదిలో, నించుక యైనను రాఁ జలి,
యించక యాగట్టివాయి యిట్లని పలికెన్
సారంగ 3 208.

వంచి న వంచే, ఒకటి

ద్వి వనిత మెచ్చపు వంచి వైచిన ననుచు, నన
ఘుఁడు చౌవంచీయను రాయమాడు పండితా
పురా. 1 15 పా

వంచించు నం న క్రీ వంచనచేయు, మోసపుచ్చు
వ అ సురియగు మాయెడం బ్రయోగించి వం
చించి యపహసించితివి ..మనుచ 5 19

వంచితము నం విజ (అ అ అ) 1 మోసపుచ్చే
బడినది, వంచించఁబడినది, 2 నశింపఁజేయఁబడినది

వంచే (√వంగు) వంగఁజేయు

చ అనుపమదివ్యవిక్రమసమగ్రుడు రామవిభుండు
జిష్ణుఁ డా, యనితరభేద్య రాద్రధను వశ్రమ
భరిగి వంచి జాహులీ,ల నరపె. రాఘవ
2 55.

సీ కల్యాణగోత్రంబు గరిమ వంచినదూరు సర
సులనించు పరుసఁడనము, వసు 1 107

సీ బిటువు పెందొడలు రంభల వంచుటే చిత్ర
మిథహస్తములరీతి నేపు చూప దళా 2
288

(ఇట వౌపమ్య ద్యోతకము)

2 వశపఱచు, లొంగఁదీయు

అ . యోగి ముహూర్తార్థ, మింద్రియానుషంగ
మింతలేక, ప్రాణములను వంచి బ్రహ్మరంధ్రము
చించి, బ్రహ్మమందుఁ గలయుఁ జౌరవేంద్ర
భాగ 2 29

3 క్రుమ్మరించు,

చ. పతియభిషేకవేళఁ గరభావిత కుంభకురం
గభృన్నటి, ప్రతిమలు నిర్జరీసుముఖభావము
గన్గొని నీరువంచి య,య్యతివలు నిగ్గునంగనలి
యాస్యము వంచిన నూంకుండె వసు 1 78
సీ. తరుణులు వెలి పట్టు తెరవట్టఁగా నశ్వతరుఁడు
దేవి పసిండి తలుకు గిండి, బిన్నీరువంప
భూపాలు పాదాబ్జముల్గడిగి కువల 5 98

తే. నెలఁతఁ గుచకుంభయుగళ ముండియు
వియోగ,జలధి యీడింప లేదయ్యె సఖులు
వంచు,చున్న పన్నీటివెల్లి లోఁగొన్నకతన
అము 5. 151

4 నశింపఁజేయు, పోఁగొట్టు.

క సంపద నెడియును దైవ్యము, గంపంబును
లేక తొంటికంచెను జెంపుం, దెంపును నెలు
కయు దైర్యము, వంపని సురవైరిఁ జూచి
పటుఁ డిట్లనియెన్ భాగ 8 840

5 వడ్డించు

క పులిచారు వంచె నొక్కతె, పులిచాటల చీరఁగట్టి
భోక్తలకేకా,వలి చారు చంచరీకా,వలిచారు
లనక్కఱాళివహిమఁపొబొగడన్. బహు 4. 25

క జిడ్డుగడలిదొరయల్లుం, దొడ్డుకొనం దొడఁగెఁ
గేలియొడ్డు న్నవలా,లిడ్డు తెలినిగ్గుటిడైన, వడ్డనకుం
దొడ్డలడ్డువా ల్వించుటకున్ బహు 4 81

వంచుకము నం విజ (అ ఈ అ) మోసము చేయు
నది, వంచించునది

వి అ లుం గుంటనక్క.

వంచు(చి)కొను న శ్రీ (వంచు + కొను - స్వార్థమున).

1 వంగఁజేయు

గీ ప్రాణమై నన్ను రమ్ము పొమ్మును వృపాలు,
నెదురఁ దలవంచికొని యుండ నెట్లు నేర్తు
నైష 2 88

(తలవంచుకొనుట మానభంగసూచకముగావ నట్లు
ప్రయోగింపఁబడెను)

సీ భుజమూల మీఁపఁ బొదలు నిగ్గున నీకు
వడ్డింపవని కేలువంచికొనుచు దశా 2 368

2 వశపఱచుకొను, స్వాధీనముచేసికొను

సీ. ఆలిని వంచుకోఁ జాలక తగవల్ల బ్రతిమాలు
కొనువాని బ్రతుకు రోఁత. 'వేణు 18

వంచె(చియ) వి అట్టెడ, తూమెడు గింజలు పట్టెడు
గోనె

(కనవులోనగునవి కోయువారు వాని మంచుటకు
వెనుక పిఱుఁదుల మీఁద జారఁగట్టుకొండి యొడి
శ ర)

సీ వంచె యనంగ నట్టెడ యంచన నాడకమిత
గోడి తగు అం భా 2 288

పంజా 1 వి (నం వుఛ్యా ప్రా వంఝూ) 1 గొడ్డు
టాపు, వశ

సీ వంజేలనై నను వల నేర్పడఁగ నొక భంగిఁజేవఁ
గఁ జేసి పాడిగొనఁగ...భార విరా 1 101

2 గొడ్డాలు

ద్వి వంజేలై తిరిగెడు వారకాంతలకు, (Pal
337 త్రా ని)

పంజా² వి గొడుగులోపలి శలాక కూఁతగా
నేర్పఱచిన కమ్ములు

చ గొడుగుగఁ జేసె గోవులకు గోవకుమారులకు
న్నగంబు నిట్టొడఁబడ వచ్చుఁ జొమ్మనఁగ
నొప్పెడు వ్రేకులు వంజేమాడ్కియై, యడరిన
మీఁద మేఘతతి యావృతియై శిఖరంబు
గుబ్బయై, కడుఁ బెడఁగొందు హస్తమను కామ
తిరంబుగఁ దాల్చి పోల్పుటన్ హరి పూ
7 178

పంజరము - పంజా వి ఒకవిధమగు చేర (శ ర .
త్రా ని)

పంజాల నం వి అ శ్రీ ఎక్కువగా పాలిచ్చెడియాపు

పంజాలప్రియము నం. వి అ లుం పేము

పంజాలము నం వి అ లుం 1 అశోకము (వృ వి)

2 తినిశము (వృ వి). 3 వేతనము, ప్రబ్బ

(వృ వి) 4 స్థలపద్మము (వృ వి) 5 పక్షి

చిత్రము విజ (అ అ అ) వక్రము, వంకరయై
నది

పంజావాలు అ శ్రీ (శ వంజె) బలహీనుఁడగు

ద్వి కరములు నొచ్చి యంగములు నొచ్చియును,

శరవహ్నిఁ జొచ్చియు శరణు జొచ్చియును,

వడిఁగూడఁ భాటియు పంజా వాటియును, జడ

బుద్ధి మీటియు సఖులఁ జేరియును ద్వి భార
విరా 4 69 పా.

వంట ఎ. (✓ వండు²) పాకము, వంటు (చూ
వంటయిల్లు)

వంటకట్టె (ట్టియ) ఎ (✓ వంట, వంటకై పొయ్యి
మండుటకు వేసెడు కట్టె, వంటచెఱుకు

గీ వంటకట్టెల కని తెచ్చి వాము లిడిన, యగరు
ప్రమాకులపై నిండ వారఁబెట్టు, కప్పురంపు
టనంటులు గలిగి మెఱయు, నెఱకువల్లియ లొక
కొన్నియెదుటఁ గాంచి యయా 1 47

ఆ. వియ్యములును వేయఁ బెరుగును గూరగా
యలును వంటకట్టియలును గడ్డి, కవణములును
బెల్లుగా నొడఁగూర్చి ని, గూడవృత్తిఁ దాను
గూడ నిలిచె భార ఉద్యో 1 93

క ఉరులింగము బోధించిన, కరడిన్ గ్రుమ్మరుచు
వంటకట్టియ లొక మో, వరుడుగ వారల గేహో,
వరణములో బయలనుండి వైచుచునుండెన్
చెన్న 5 224

గీ గంధపారాగురుద్రుమ కావ్యఖండ, చయము
దమయింటి వంటకట్టియలు గాఁగఁ, జేయుదురు
కాపురంబులు వేయనపుడు, చెంచెఱుకు చెంచు
లనుగూడి చిత్రలిల కాళ 3 4

వంటక (తై) త్రియ ఎఱ (వంట - కత్తియ) వంట
చేయునది, పాచకురాలు (శ ర)

వంటకము ఎ (✓ వండు²) 1 పాకము

నీ గుడిమ్రాని పాంతను గుహలోన నుండుచు దంప
కములకు వంటకములకును, గీ భోజనములకుఁ
దటియైన ప్రార్థు గడపి, భిక్షుగొను . భాఁ,
కాం 5 893

క . అదియు, దనయం గనుఁగొని వంటక,
మొనరింపుము వీరికని నియోగించుటయున్
దశకు, 10 104

2 అన్నము, ట్లిగము

చ కని భుక్తుటేమహోగపరికంపితఫాలభయం
కరాన్య సం, జనిత నివాఘవారికణజాలవిజృం
భణరౌద్రమూర్తియై, యనియెఁ గణంగి యొరి
మనుజాధమ నిచ్చులఁ దెచ్చు వంటకం, బును
మలివేడికూరలు నవూపములుం గొనిరాక
హంకృతిన్ విక 5 219,

నీ అపుడు వసిష్ఠసంయమి వచ్చి ధర్మాత్మ కట
కటా స్వాస్థి భక్షణము నీకు గీ నుచిత
మే యన్న నేమి చేయుదు మునీంద్ర, యిన్ని
నీచైన వంటకం బిందుకైనఁ, దొల్లి దానంబు
చేయని దుష్కృతమున, నిర్భరతుత్పిపాసలు
నిలువ వనిన. వరాహ. 12 88,

3 ఆహార వచార్థము.

క కోరిన వంటకములు వా, నేరిమిఁ దగ నెఱవి
కొలుకు నిశ్చలభక్తిన్ భార విరా 1.
219

నీ సిరియిల్లు మేల్కనఁ జేసి జేజేలకు వంటకంబిడు
కన్నురంటవాఁడు...రా వి 1 71

చ కుడువఁడ వంటకంబుఁ గనఁ గోర దొకిందుక
సూనశయ్య ..విజ వి. 2 12

వంటకము నం ఎ అ పుం 1 పంచిపెట్టుట,

భాగములప్రకారమిచ్చుట 2 వాటా, భాగము
వంటకుండు నం ఎఱ (అ అ అ) పంచిపెట్టు
వాఁడు, భాగములప్రకార మిచ్చెడువాఁడు

వంటకూలి ఎ (వంట + కూలి) వంటచేసి పెట్టునాదుల
కిచ్చెడు కూలి

గీ అలరు నొక వంటకూలి మొయ్యారియిల్లు .
కుక 4 4

(వంటకూలిమొయ్యారియిల్లు-వంటపూటి దాని
యిల్లు.)

వంటకొట్టము ఎ (వంట + కొట్టము) వంటసాల
మహానసము

నీ. వంటకొట్టము చిలువన ముంచిన మిదై పట్టి
మంచముతోడి పడుకయిల్లు కుక. 3 477

వంటచేమురు ఎ (వంట + చేమురు) పిండివంట
చేయగా వాణలిలో మిగిలిన చేమురు (శ ర)

వంటచేలిమిడి ఎ (వంట + చేలిమిడి) భక్త్యవిశేషము,
పాకపు చేలిమిడి.

గీ గారె లరిసెలు బొబ్బట్లు గరిజెకాయ, లట్లు
బూరెలు జంతికచుట్లు మఁలుగు, బూలు వెన్న
పుములు చిటిబూరె లిడ్డె, నలు మనోహరములు
వంటచేలిమిడియును చెన్న 4 358

వంటచెఱుకు ఎ (వంట + చెఱుకు) 1 వంటకట్టియ

గీ వంటచెఱుకులు లేకున్న వాములైన, వస్త్రములు
తైమున ముంచి వహ్నిఁగూర్చి హర. 2. 39.

క విలుతునా మ్రింగుదునో తల,దలుగుదునో
యేను జ్వరుడఁ చాను జ్వరుఁ డా, కఱకండు
నేయ విల్లగు, చెఱకుం తెఱకైన వంటచెఱకుం
జెఱకే ఉ హరి 8. 109

క ఈజాడలేమిచే గడు, చేజము చెడి వంటచెఱకుఁ
చెచ్చుచుఁ బర నా, రీజనుల కమ్మి యాతడు
శుక 3 248

2 గుడపాకయోగ్యమగు రసముతో నిండియుండు
నిశువు, చెఱకు

క వానిశిఖ వంట చెఱకుల, చే నఱ నవి వెండి వంట
చెఱకులె యగుటం, బోనంబు పజకు జక్కురి,
బోనంబులె యయ్యెఁ బొయ్యి పొగయమి
వృష్టిన్. ఆము 4 125

వంటనము నం వి ఆ న పంచెట్టుట

వంటపని వి (వంట + పని) వంటవండుట,
పాకముచేయుట

గీ వచ్చుతెరువరు లందఱు వంటపనికి, నన్ను
మెత్తురటంచు నందములు నూపి శుక 4 7

వంటపూటవాడు విజ (వంట) అన్నవిక్రేత

సీ పాచకుం దొప్పు సువారంపువాఁ డనఁగను
బూటకూళ్ళవాఁ డనఁగ వంట, పూటవాఁ డనఁ
గను . ఆం ఛా 2 288

వంటపూటిల్లు వి (వంట) అన్నవిక్రయము చేయు
గృహము

సీ వంటపూటింటి కెప్పటికంటెను బాలు పెరుగునే
గూర లింపెడు తెగువలు ఆము 8 71

వంటము నం వి ఆ వం 1 భాగము 2 కొడవలి
మున్నగువాని పిడి

వంటయుప్పు వి (వంట + ఉప్పు) వండినయుప్పు,
విడంగము (శ ర)

వంటరాయి వి (వంట + రాయి) మన్ను వండి చేసిన
కృత్రిమ రత్నము (శ ర)

వంటరి విజ. (వంట + అరి³). పాచకుడు, వంట
పేయువాడు (శ. ర)

వంటలక్క వి (వంటలు + అక్క.) వంటవండెడి
స్త్రీ

ఆ. నేత వేచినట్టి నిడుపుఁ గాకరకాయ, వరున
నిడియె నొక్క వంటలక్క పాంచా 4 48

క ఆరీతిఁ బాకగే హముఁ జేరిన యా వంటలక్క
చిలుకం దఱుగం, గోరి... శుక 3 57

వంటలక్కతనము వి. (వంటలక్క + తనము) వంట
చేయుస్త్రీ ధర్మము

గీ హుతపహాభిఖ్య రూఢి యన్మతి ఘటింప, గార్హ
పత్యాదియగు పావకత్రయంబు, వంటలక్క
తనంబె రావణుని యింట, జరిపెడు ఘనాఘన
ఘనాభ జలజనాభ చం రా 2 299

వంటలవాడు (వంట) విజ వంట చేయువాడు,
పాచకుడు

చ వలలుఁడన న్విరాటుకడ వంటలవాఁ డయి
భీముడున్. భార ఉద్యో 4. 200

గీ. ఏను వంటల వాడనై యా నరేంద్రుఁ, గొలిసి
గరగరగాఁ గూడు గూర చిత్తమునకువచ్చిన
చందంబునన యొనర్చి, నేర్చి మెలఁగుదుఁ
గరము వినీతి మెఱసి భార విరా 1 78

వంటవాడు-వంటలవాడు (శ ర)

వంటసరకు వి (వంట + సరకు) వంటకట్టియ.
(శ ర)

వంటసాల వి (వంట + సాల) మహానసము

గీ...అహతకాలుఁ, దోలి గోవురమును వంట
సాలయు గణ, జంబుఁ గట్టించుటకు మానసమునఁ
దలఁచె పరమ 5 48

వంట(దా)లము నం వి ఆ వం 1 వీరుల
యుద్ధము. 2 పాట, త్రవ్వుగోల (మే ని)
3 పడవ, నావ (మే. ని)

వంటి విజ పద్యము బోటి

(ఇది తఱచుగా పష్టి విభక్తితో వచించుచు
కొన్నికొన్ని యెడల ద్వితీయా విభక్తితోఁ గూడఁ
గూడియుండును)

ద్వి వీవంటిస్రియురాలి వీవంటిసఖని, వీవంటి
నయగుణనిధి నెందుఁజాన రం రా అయో
90 పా 27 నం

క మీవంటి భాగవతులుం, భావనులుగఁ జేయ
రేని ఆము 8. 55

క. నావిని ముని యిట్లను వ, త్నా విను మావంటి
తైర్థికావళి కెల్లన్ మీవంటిగృహస్థులసుఖ,
జీవనమునఁగాదె తీర్దనేవయుఁ ధలఁపన్,
5 ఘనుచ 1. 8

చ . పలుకవు నిన్నువంటి కులభామలఁ గానవు
 వారి కాత్మనాథులపయి బాళి లేదొ తమి
 దొట్టిన పట్టున మట్టుపెట్టరో కువల 3 43
 నీ నూఁబూవువంటినాసికయు మార 3 23
 వంటి(టయి)ల్లు ఎ బి (వంట + ఇల్లు) మహా
 ననము, వంటచేసికొను గృహము
 నీ వంటిల్లు యామినిశ్వరకలామౌళికఁ దరిచోటు
 నిఖరిబృందారకులకు భీమ 3 51
 ఉ బుద్ధికి బాడ్కికిన్ వెఱగుఁబూన్పె గృథాంతుని
 వంటయిల్లనన్ . ఉ రా 3 385
 కా ... దాఁగఁబోయినఁ దలారిల్లయ్యెనే
 దేడకు, బోనాఁ జిక్కితి వంటయింటిశశమై
 బోనంపుఁ బెన్నాటికిన్ దశా 1 297
 ఉ .. వంటయింటి కుండే లిది యెందుఁబోఁ
 గలదు విజ. వి 1 6
 నీ వంటయిల్లనఁగను బొసఁగ చుండును మహానన
 సమాఖ్య ఆం థా 2 242
 వంటు ఎ అనుకూల్యము
 ఆ వంటుదప్పచేళ వంటకము విచంబు, కంటఁ
 బాడఁగానె కంటగించు (త్రా ని, 4 ర)
 వంటుఁడు నం ఎబి (అ అ అ) పెండ్లి కానివాడు
 ఎ అ లుం బ్రహ్మచారి
 వంటెము ఎ సీమైకదేశము
 నీ వంటెమంచనఁ గను సీమైకదేశమై చెలగు
 చుండు (ఆం థా 2 7)
 ('తాలూకా' అని త్రా ని)
 వంరము నం ఎ అ లుం చిన్న యీఁతె
 వంతరము నం ఎ అ లుం 1 లేతవెదురు వై
 నుండెడిపొర 2. తాటిచెట్టుమొలక 3 మేఁకను
 గట్టెడు త్రాడు 4 కుక్క 5 కుక్కతోఁక
 6 మేఘము 7 వ్రనము
 వంతుఁడు నం ఎబి (అ అ అ) 1 పెండ్లి కాని
 వాడు అవివాహితుఁడు 2. మఱుగుజ్జు పాట్టి
 వాడు 3 కుంటివాడు
 ఎ, అ లుం 1 బ్రహ్మచారి 2 నేపకుడు,
 శృంగుఁడు 3 మఱుగుజ్జువాడు
 వండ - వండలి, వండు¹ ఎ 1, చెఱువు లోనగు
 వానియం దడుగున నుండెడి యెడిన బురధ.
 (4 ర)

2 ఆవద, కష్టము (4 ర)
 వండ నం ఎ అ స్త్రీ రండ వ్యభిచారిణి యగుస్త్రీ
 (మే ని)
 వండము నం ఎ అ లుం తోఁకలేనియెద్దు
 వండరుఁడు నం ఎ అ లుం 1 లోభి పిసినారి
 నపుంసకుడు
 వండఱు అ క్రీ. (వండు¹ + అఱు.) బురద విఱుగు,
 తేఱు, నిర్మలమగు.
 వ. దోస దోరగిలం బారెఁ బయ్యెర విసరె
 వారి వండఱియెఁ గరిమదుఁబుఁ గురిసె కాళీ
 3 23
 వండలి ఎ చెఱువు లోనగువారి యడుగున నుండెడి
 బురద, వండ (4 ర)
 వండు¹ - వండ ఎ బురద
 నీ తుంగభురోద్ధూతధూతి తస్మైసిన వననిధి
 పిండలి వండుగాఁగ భార విరా 3 158
 నీ వానకాలమునాఁడు వండు వట్టిన నీటి కాలువ్య
 ముడిపెడు కతకఫలము ... కాళీ 160
 గీ అతని తపమున లోకంబు లడరె గిరులు, వడఁకె
 జలధులు పిండలివండులయ్యె, ధరణి కంపించె
 సూర్యచంద్రులు లడఁగెఁ, చారకంబులు
 రారె దిక్తటులు ప్రీతి చిత్ర థా 2 53
 జ వండఱు
 వండు² అ క్రీ పాకముచేయు, వంటచేయు
 కా సేవాదక్షత యెండుమై నెఱుంగ నీచిత్రంబున
 స్మైయ్యున, స్లేవండం గడునేర్తు భార. విరా
 1 218
 గీ, వండనలయందు వేవురు పచ్చిరేసి, నన్నపూర్ణకు
 నుద్దియొ నతనిగృహిణి . మనుచ 1. 58
 వండినకుడుము - ఇది భోగ్యపదార్థము సిద్ధముగా
 నున్న దనుట కుపమానముగా గ్రహింపబడినది
 క తిండి కతఁబునఁ గండలు, మెండుగఁ దాఁ
 బెంచి మగఁడు మెదలఁ జనుచు ను,ద్దండత నది
 మిండనికిన్, వండినకుడు మనఁగ దుడ్డువైఖరి
 మెలఁగున్ శుక. 2 102
 జ వంట, వంటకట్టె, వంటకత్తియ, వంటకము
 వంటకూతి, వంటకొట్టము, వంటచమురు, వంట
 చలిమిడి, వంటచెఱుకు, వంటపని, వంటపూట
 తాఁడు, వంట పూటిల్లు, వంటయున్ను, వంట

రాంబు, వంటరి, పంటలక్క, వంటలక్కతనము,
వంటలవాడు, వంటవాడు, వంటసరకు, వంట
సాల, వంటిల్లు

వంతుడు సం విజ (అ ఆ ల) 1 వికలాంగుడు,
అంగవైకల్యము గలవాడు 2 పెండ్లికానివాడు
3 వపుంసకుడుగాఁ జేయఁబడినవాడు 4
లింగాగ్రచర్యము లేనివాడు

వంతు¹ వి ఏలు, నది

క వంతులఁ బొంతలఁ బడిపలు, వంతులఁ గానిలఁగఁ
దగునె వలిగొజ్జఁగిపూ, బంతి యింతి సొగసుల,
దొంతి మము నింతఁ గలఁప దోసముగాదే
అచ్చ. రా. ఆర 99

క సుడివడి యడలుచు బన్నము, వెడచూపక
పొడమవంతు వెలయఁగఁ గడు లో, నుడుకుచు
నుండెడివారల, యెడ దొరలకుఁ గనియఁబోలునే
యెఱిమీఁదా అచ్చ రా యు 77.

(ఇట 'మనోవ్యథ' యని రెండవ యర్థము.)

ద్వి వాఁగువంతుల నోరవరలు నీరంబు నవ,
2 102 పా. 10 పం

వంతు² వి 1 సంతాపము చింత.

నీ సంతోషయుతుడనై వంతులు భయమును
శీతాతపంబును వాతగతియు, నెటుగక భార.
ఆది 5. 80

నీ వంతుఁ కానుపుమీఁద వైచె మేను పుతాచి ...
నైష. 3 38

చ . పెల్లలము వియోగవహ్ని భవదంతర
నైకతపంక్తిపాంత వంతులఁ బొరలించి తాడు
శమనస్వన పుగ్రమయూనినందనీ ఆము 5 70

2 భాగ

క . మిక్కుటమగు వంతులఁగుదుచు నీలా
2 71

నీ. వంతు, గాసి వెతారము కాటియ వెత
చను వ్యథ ఆం థా 1 150.

3 ఏడుపు

గీ వంతుఁ బొందుచుఁ బలులు పుత్తంతముల్ల,
నెలుఁగఁ జెప్పుటయును మృషాకృప దలిర్ప,
నానహోదరి వీపు కాంతాలలామ, యెడ్వఁగా
నేమిటికి నీకు నివ్వధమున హరిశ్చ 5 114

(ఈ యర్థ మితరగ్రంథములయందుఁ గానరాదు)
(శ ర)

జ వంతుచేయు

వంతుచేయు అ క్రి (వంతు² + చేయు) దుఃఖపడు
చ ఆ తపసి పాల్వడి మిక్కిలి వంతుచేయు దో,
యని యనిశంబు దద్దయు భయంపడు చున్నది
లోకమింతయన్, కు సం 7 23

వంతు వి భాగము

నీ పంపు పాల్ వంతు నా భాగంబు విలసిల్లు .
ఆం థా 2 275.

ఉ కొంతని కాదు చాలఁ దోడుఁగుల్ మడుఁగుల్
గొడుగుల్ సువర్ణముల్, దొంతిగ నుప్పుతోఁ
గలుగు తొమ్మిదియుం గొని యేటికేటికే,
వంతుగ నాపెచే మనని వారలు లేరు నిజం
బుగా . . ఘటికా 1 43.

క అంత నొకవారమునఁ దన, వంతుగుటయు
నిశితబుద్ధివహనము భీర, స్వాంత మొక ధూర్త
శశకము, దంతి పతిపక్షికడకుఁ దనియించుటకున్
చేం పంచ 1 345

2 పోటి, స్పర్థ

ఉ . పతిఁ గూర్చుదాన నా, యంతటివారు లేరని
యహంకృతి నెప్పుడు విజ్ఞప్తిఁగుచున్, వంతున
వచ్చు సత్య గరువం బింకఁజెల్లదటంచు మానినీ
పారి 1. 80

రగడ. వంతుఁటికి గోరంతే మల్లెల, వంతున
కానే వంతులఁ జెల్లెల, . యయా 4 25

గీ, మాచిపత్రియుఁ గురువేరు మరువకంబు, దవన
మును గగ్గెరయు బిల్వదళము లాది, యైన
పూజార్థవస్తువు లపుడు దెచ్చి, వంతులకుఁ
గొండపాదపుగా వైచుటయును. ఉ రా 3 204.

3 సామ్యము.

వ . వంతుమీటు చేమంతుల చెంత వండ గొన్న
బొందుమల్లియలం గలసి ఉ. రా 6 24

వంతులె నిన్ను వంటియవివేకిను లెందలులేరు
వారి నే, వంతుకుఁ దేను నా మనసు వచ్చినజాణ
యొకర్త తారయే, కాంతుని పజ్జమాని వగకాఁ
డగు చంద్రునిఁ గూడ నేల, . . దశా. 7, 83

4, వరుస,

గీ చిగురువిలుకాని జాతర సేయఁబూని, కొలము
సాములనందఱఁ గూడఁజెట్టి, పంతుగలయంగ
బువ్వంపుబంతివిందు, పెట్టి రెలమిఁ జకోరపుఁ
జేరఁటాండ్రు పారి 2, 48

రగడ బంతులాడుదము పంతుల గట్టుక, చెంతకు
రమ్మి చెలిఁజేపట్టుక బిల్లి 2 29

పంతువోపు - భాగముతెగు

చ ఇల నిజసామ్యపర్తిలవయిం దమవారిఁగదల్పు
నాత్మహ, స్తలలితభరద్వకుంభముల దంభ మణం
పఁగ పంతువోకి య,న్యూలగతి నీపు నీవనుచు
నొంటక గుబ్బలురాయిడింపఁగా, జలకముదేల్చి
రిద్ద అలిజాలకనీలకచా శిరోమణుల్ రా వి
5 54

జ పంతుపడు

పంతుపడు అ శ్రీ. (పంతు + పడు) పంతులు
వేసికొను

గీ దివిజరాజాదిదిక్పాలదేవతాక, విశిఖముల నిట్లు
దై తేయవిశనవంబు, సలిపి రిత్వాకు సుకుమారు
లలయ తెలమిఁ గొంతవడి పంతుపడి మరు
క్కొటి వొగడ కకు 2 118

పంతెన ఏ ఏఱులోనగు వానికి నీళ్ళుపోవుటకు
తూములు విడిచి మీఁద నడచిపోవుట కనువుగాఁ
గట్టిన కట్ట (శ ర)

పంద¹ - పందె, పదియ పదె ఏ ఒక విధమగు
తృణసముదాయము, తృణతలివిశేషము

నీ పంద పదియ పదె పందె యంచనఁ దృణతలి
విశేషంబొప్పు . ఆం భా 2 77

పంద² న నూలు, శతము (శ ర., శ్రౌ, వా)

పంద నం ఏ ఆ శ్రీ 1 యాచకురాలు. 2.
వేటొక చెట్టుపై మొలచెడు తీగ బదనిక

పందకము నం ఏ ఆ శ్రం. చిలుకేకు. (వ్య వి)
(శ ర)

పందకుఁడు నం ఏ ఆ శ్రం. 1 స్తోత్రపారకుడు,
పంది

పందఘుఁడు నం ఏ ఆ శ్రం 1 స్తోత్రపారకుఁడు,
పంది, బట్టు 1 స్తోత్రపాత్రము, స్తుతింప నర్హుఁ
డె ననాడు. (విల్లిముప్ప)

పందన నం. ఏ ఆ శ్రం 1 పూజ 2 స్తుతి,
స్తోత్రము

పందనమాల (ఏక) నం ఏ ఆ శ్రీ తోరణము
ఉత్సవములందు గుమ్మముల కడ్డముగాఁ గట్టు
తోరణము (హలా ని)

పంగనము నం ఏ ఆ న 1 నమస్కారము,
పాదములను స్పృశించుచుఁ జేయు నమస్కారము,
దండప్రణామము 2 గౌరవము 3 స్తోత్రము
4 ఒక విధమైన చర్మరోగము గండమాల వ్యాధి
పందని నం. ఏ ఆ శ్రీ 1 పూజ, 2 స్తోత్రము.
3 ప్రార్థన 4 సంజీవని, చనిపోయినవారిని
ప్రతికించెడి నోషధి

పందనీయ నం. ఏ ఆ శ్రీ గోరోచనము,

పందనీయము నం. ఏ ఆ శ్రం పచ్చగుంట గలిజేరు.
(వృ. వి)

పందనీయుఁడు నం ఏజ (అ అ అ) నమస్కరింపఁ
దగినవాఁడు

పందఱ ఏ ఖండము

(ఇది వాక్యమున 'చింతఱ' శబ్ద పూర్వకముగానే
కన్పడుచున్నది. చూ చిందఱ పందఱ)

జ. పందఱలాడు.

పందఱలాడు న శ్రీ (పందఱలు + అడు) చెల్లా
చెదరు కావించు.

(ఇది 'వచ్చు' ధాతువుతోఁ గలసియే కానవచ్చు
చున్నది.

క. ర,తులఁ గులిశనిశాతనఖా,వలిఁ బక్షిం
ద్రుండు వ్రచ్చి పందఱలాడెన్ భార ఆది
1 100

నీ ప్రబలబలాహకప్రకరంబు వ్రచ్చి పందఱలాడుఁ
బటుమారుతంబు మాడ్కి. నృసిం, 2 128

నీ. వారలఁ గరవక్రధారల వ్రచ్చి పందఱలాడె
వారి వరాహ 8. 117

ద్వి. అచ్చుగా నార్పుచు హరుఁ డిభదైత్యు, వ్రచ్చిన
గతి వ్రచ్చి పందఱలాడు. బస, పు, 4 99. పం

పందాక - పందాకము. నం ఏ ఆ శ్రీ.

పందాకము నం ఏ, ఆ. శ్రం. పంద, బదనిక.

పందాకి నం. ఏ. ఆ శ్రీ. పంద

పందారము - పందాకము,

పండురువు

పండురు(డు)వు. సం విజ 4 1 స్తోత్రము చేయు
వాడు 2 గౌరవపాత్రము. వి. 4 స. స్తోత్రము,
పొగడ్త.

పుం బట్టువాడు, స్తోత్రపాఠకుడు

వంది సం వి. న్ పుం 1 స్తోత్రపాఠకుడు, బట్టు
వాడు (కూడ్ర స్త్రీయందు క్షత్రియునకు
బుట్టినవాడు)

2 కైదీ, చెఱలో నుంచబడినవాడు

వందించు సం న క్రీ. 1. నమస్కరించు. 2. స్తుతించు
క. ఇంద్రాక వాడు బ్రదికిన, సందేహము లేదు
దేహచాతుర్య వయస్సొందర్యంబుల లోకులు
వందింపగ నితని యంతవాడగు జమ్మి
భాగ 10 ఉ 88

వందితుడు సం. విజ. (అ అ అ) 1. నమస్కరింప
బడినవాడు 2, స్తుతించబడినవాడు.

వంద అ క్రీ. 1 సంతాపించు.

క. మనమున నహింపనోపక, వనరుచు ధృత
రాష్ట్రసుతులు వందిరి తమలోన్ భార
ఆది 5 247

క. ఇదియేమి శోకమున వం, దెదు పుట్టినవారికెల్ల
దెరువారయంగా, నిదియ భార శాం.
4 8

చ దుష్టరాక్షసా,వలియెడ నిర్భయుండు మది
వందకు నీ సుతువజ్రవర్ణమై, యలవడగాచి
తెచ్చెద నమగ్రతరం బగు మేలు నిచ్చెదన్
భా. రా బాల 177

2 దుఃఖపడు.

ఉ చచ్చె ఘటోత్కచుడు మన నైన్యముల్లె
గరంగి నల్గడ, నిచ్చుట జూచి యేము వగ
సెక్కిన వందెద మిప్పు డెమ్మెయి, న్యచ్చె
బ్రమోదము . భార. ద్రో 5. 138

క అని వందుచు లంగనదెస, వనటకు సామ్రాజ్య
వివిధవర్తనమునకున్, దనచిత్తము పొక్కగ
న, మృతుశేంద్రుడు దురాత్తవృత్తి మహి నేలు
నెడన్ నిర్వ 9 98

నీ కొడుకు సుద్యుమ్నుండు . ఘోరాటపులకేగ
వందుచు మనువు వైవస్వత్యండు, దనకు బిడ్డలు
గల్గె దపమాచరించెను .. భాగ 9 స్కం 88

చ. .. విరక్తచిత్తుడై, యనుదినమున్ ధనంబు
గలయ న్నెదచల్లుచు నొయ్యనొయ్య నిర్దన
దళనొంది వదియును రావమునొందుచు
గంది కుందుచున్ ద్వా 5 288

8. వాడు ప్లు నమగు

చ దినముననెల్ల సుష్టకరదీపులు పర్వి రసంబు
భీర్వ వం, దిన సకలౌషధిప్రవివతతిం దెలివొందగ
జేయునేగు గల్గిన తనరశ్మిజాలమున లీల
జకోంముల నృసింపజే, యనుదయమై వెలింగె
నమృతాంకుడు సేనకు దన్పుసేయచున్
భార శాం 2 128

నీ కొంకక క్రొమ్మెటుంగుంబోడిగావున జాత
నిరాంతజీమూతవేళ వందక శీతా శువదన
గావున దీర్ఘయామిసీఘోరనీహారవేళ, గీ
దపముగావింప వెడలె వత్పరసహస్రములు ..
వరాహ 8 18

4 వివర్ణమగు, వెలవెలఁబాటు

గీ చిరిమివైచినసెత్తమ్మిఁ జెనసి వాడి, వందినది
నీముఖంబు వివర్ణతార కంబులై యెప్పుసెడినవి
కన్ను లిట్టి, కూన్యభావ మే మెమ్మెయిఁజాతు
మనఘ హరి పూ 9 148

5, చచ్చు

వ కంఠర్ప దర్పంబున నలందురి వందుననిన
నవ్వెలింది వెండియు నిట్లనియె భార విరా
2 88

శ్లో “యదీయమనవద్యాంగీ, న మామద్యాపి
కాంక్షతే, చేతసాభిప్రవన్నేన, గతోస్మి యమ
సాదనమ్” సం భార విరా 19. 8

పండురు అ క్రీ 1 దుఃఖపడు

క శాపభయమునన్ మాద్రి కడున్, వందురి
వారింపగ బలి, మిం దత్సంభోగసుఖసమీ
హితుడయ్యెన్ . భార ఆది 5. 145.

క కొడుకులదెస నెవ్వగజేడ్చడి వందిరియున్న
యానృపాలునడుగులం, బడి .. భార. భీష్మ
1 45

క ఎందునుగానక తద్దయు, వందురి యెలుంగెత్తి
పిలిచి వనజముళి నీ, వెందున్నరానవే యీ,

చందంబునఁ బిల్వఁ బల్కఁజనదే నీకున్.
భోజరా. 5 54

చ. మనమునఁ జింతనొందక యమానముతోఁ
జనుతార నీవు నీ, వనితలు నన్న వందురుచు
వాలినిఁ గొఱిటఁజేర్చి ఖా రా కిష్కిం. 218.

2 సంతాపించు, పరితపించు

క జాలలుఁ దరుణులుఁ బ్రౌఢలు, మూలెడు
వికలాంగకములతో డెందములన్, వాలిన
విరహాసలమున, పాలై వందురెద రొక్క భంగి
యకటా ఖార స్త్రీ 2 51

ఉ వారలు శౌరిఁ గానమికి వందురుచున్ దురపిల్లి
యక్కటా, శ్రీరమణీమనోహరుఁ డశేషజనా
వనతత్పరుండు మా, కోరిక నీయఁడయ్యె
ఘటికా 2 289.

8 క్షేపడు

ఉ తల్లి మొగంబు గాన కటు తండ్రికి దవ్వయి
గంటలోఁ గడుం, దల్లడమంది పురువుల విధంబున
వందురుచున్న మమ్మై ను, తప్పల్లి దయామతి
న్విగతదుఃఖులఁ జేసితి . మార్కం 1 82

గీ. . ధర్మితి, యలువదేడు లనావృష్టియైన
కతన, దద్ద వందురి కడు మపద్రవము నొందె
కాశీ 5 288

క. వందురి వగలన్ దేహము, పొందెడలఁగఁ
జూచు నన్నుఁ బొడగని దివిఁ దా, నెందుల
కేగుచునో గిరి, నందన దిగి వచ్చి కరుణ నా
కిట్లనియెన్ మనుచ 8 55

ఎ వ్యథ నొగులు

నీ వంత గాసి వెతారము కారయ వెత, తారి
సెంగులు నొప్పి తాధ వెగులు నొప్పి వందురు
దురపిల్లి కొందలంబు, ఎలుపు నోవి యనంగఁ
జను వ్యథ . ఆం. ఖా 1 150,

పందె - పంద¹ ఎ తృణతతివిశేషము.

నీ వంద వదియ వదె వందె యంచనఁ దృణతతి
విశేషం బొప్పు ... ఆం ఖా 2. 17

పందొందు ఎ మత్స్యవిశేషము (శ ర)

పంద్య నం. ఎ. ఆ స్త్రీ 1 వంద, బహుళ 2
గోరోచనము

పంద్యుడు నం. ఎఱ (అ ఆ అ) 1 గౌరవింపఁ
దగినవాడు 1 నమస్కరింపఁ దగినవాడు 2
శ్లాఘ్యుడు, కొనియాడఁదగినవాడు

పంద్య నం ఎ ఆ స్త్రీ గొఱాలు

పంద్యము నం ఎఱ (అ ఆ అ) నిష్ప్రయోజనము,
నిష్ఫలము, వ్యర్థము
ఎ అ వుం పండ్లుపండనిచెట్టు

పంధ్యా(ధ్య)కర్కటకి నం. ఎ ఈ స్త్రీ గొడ్డుఁ
దనమును పోఁగొట్టునది, గొడ్డుఁగాఁకం (రా ని)

పంపు న శ్రీ (√వంచే) వంగునట్లుచేయు,
నప్రమముగాఁజేయు, వంచు

నీ పరువంపుమంకెన విరివంపు నరవంపు వాతెఱ
చెంద్రంపు వాన గురియు.. ఆము 5 87

ఎ 1 వంగుట

నీ తలకొన్న ధారుణీస్థల మెడవంపులఁ బడ
నుల్కిపడి మ్రొగ్గిపడ నహింద్రుడు కు. నం.
11 3

2 వంకర, వక్రత

వ. ధనుర్లతలవంపుదింపులకుఁ దెచ్చు కొమరు
గల కనుబొమలును గమలదళవిదళనాకహ
చరిత్రంబులగు నేత్రంబులును ... చం రా.
8 98

చ. నీరుకోళ్, కొలకొలమంచుఁ గ్రుంకు
మెడగుంపులవంపులుదోచ . పురాతన తీర్థ
కుండముల్ ఆము 1 71.

3 పార్శ్వము, ప్రక్క.

ఉ వాచపులిఁగడంగి నలువంపులఁ దుంపురులీను
తేనెఁ జెల్వొ చలివాకచే వనపుటాకునఁ
గాంతులఁ బొల్చి పూచి పెల్లెచినగుఱ్ఱ
మావికడ నెల్లెడ నీడలు గానవచ్చు రే, రాచ
మెటుంగుఱ్ఱాఱగతిఁ గ్రమ్మిన కమ్మని తమ్మి
పాన్పునన్. రా వి. 4. 78

ఎఱ వంగినది.

గీ పంపుగుడిసెల సామగ్రి దంపురోళ్ళు, కురచ
రోకండ్లు చిన్నదాగరులు మొదలు, గాఁ
గలుగు వస్తుజాతంబు గార్దభములు, మోచితే
వెంట సూకరములు చనంగ చెన్న. 2 204.

పంపుడు ఎఱ (√వంపు) వంగినది

ఉ వెచ్చనితీర్థమాడి నులివెచ్చపదార్థము లారగించి
బల్పచ్చడము ల్బునుగులిడి పైఁ జలిసోకని
కమ్ముటిండ్లలో, ముచ్చముడింగి యింటిపని
ముమ్మరమెల్లను దీర్చి పక్కకున్, వచ్చిన
ప్రొడయాండ్రుకురువంపుడు బల్బును గొండలూస
టొమ్మిచ్చి కవుంగలించి సుఖయించిరి ప్రౌఢ
గృహస్థు లయ్యెడన్ కవిరాజు 4 29

పంశకరినము సం వి అ థం వెదురుడొంక,
వెదురు పొడ

పంశకఫము సం వి అ థం గాలిలో నెగిరెడి యె క
జాతి దూదిగల గింజ.

పంశకము సం వి అ థం 1 ఒకజాతి చెఱకు
2, వెదురుగనువు 3 ఒకజాతి చేప న అగరు

పంశకరుడు సం విణ (అ ఈ అ) 1 పంశకర్త,
పంశస్థాపకుడు 2, పంశమును శాశ్వతముగా
నిలువనట్లు చేయువాడు. వి అ థం 1
పుత్తుడు 2 పూర్వికుడు, ప్రాచీనపురుషుడు
పంశకర్పూరరోచన సం వి అ స్త్రీ. పంశరోచన,
వెదురులో నుండెడికర్పూరమువంటి పస్తువిశేషము.
(వెదురు బియ్యము.)

పంశకృత్తు సం వి త్ థం పంశకర్త, పంశ
స్థాపకుడు

పంశక్రమము సం వి. అ థం పంశపరంపర,
తరతరము

పంశక్షీరి సం వి ఈ స్త్రీ - పంశరోచన
పంశచింతకుడు సం వి అ థం పంశపరంపరను
(పంశ వృక్షమును) విమర్శించు పురుషుడు

పంశచ్చేత్త సం విణ (ఋ .త్రీ ఋ) పంశమునకు
తుదివాడు

పంశజ సం వి అ స్త్రీ - పంశరోచన

పంశజము సం విణ (అ అ. అ.) 1 వెదురునఁ
బుట్టినది 2 వెదురుతోఁ జేయబడినది 3 మంచి
పంశమునఁ బుట్టినది

వి అ థం 1 సంతతి, 2 వెదురువిత్తనము 3.
వెదురుబియ్యము.

పంశతుండులము సం వి. అ. థం వెదురుబియ్యము

పంశధరుడు సం విణ (అ అ. అ) 1 కుటుంబ
మును స్థిరపఱచువాడు 2, కుటుంబపోషకుడు

పంశనర్తి సం వి న్ థం. హాస్యగాడు,
పరిహాసకుడు

పంశనేత్రము సం వి అ న చెఱకువేరు

పంశపత్త్రకము సం వి అ థం 1. రెల్లు
2 తెల్ల చెఱకు 3 మత్స్యవిశేషము 4 ఒక
జాతిచేప

న తాళాకము

పంశపత్త్రపతితము సం వి. అ థం (ఛంద)
ఒకానొక వృత్తము

(దీనికి ప్రతిపాదమందును థ, ర, న, థ, న,
లగముతోఁ బదునే డక్షరము లుండును.)

పంశపత్త్రము సం వి అ న వెదురాకు థం రెల్లు
పంశపరంపర సం వి అ స్త్రీ పంశక్రమము,
పంగడమువరుస

పంశపూరకము సం వి అ న చెఱకువేరు.

పంశభోజ్యము సం విణ (అ అ అ) పంశపరం
పరగా ననుభవించవలసినది తరతరములనుభవించఁ
దగ్గది.

వి అ న పంశపరంపరగా వచ్చెడి యాస్తి
పంశము సం, వి అ థం 1 వెదురు 2
అన్వయము, పంగడము 3 అమ్మ, తాణము
4 పిల్లనగ్రోవి వాద్యభేదము 5 సజాతి పస్తు
సమూహము.

పంశరో(లో)చన సం వి అ. స్త్రీ. పంశ కర్పూర
రోచన, వెదురుబియ్యము

పంశవితతి సం వి ఈ స్త్రీ 1 పంశపరంపర
2 వెదురుపొడ

పంశవృక్షము సం వి అ థం పంశపరంపర,

పంశశ్కర సం వి అ. స్త్రీ పంశక్షీరి, వెదురు
బియ్యము

పంశశలాక సం వి అ. స్త్రీ 1. వెదురుచీల, వీణ
క్రింది తుదను వేయఁబడు చిన్న వెదురుచీల 2
ఆవురుగంటివేరు, ఉళిరము

పంశాంకురము సం. వి. అ. థం వెదురుమొలక,
కరిరము

పంశానుచరితము. సం వి అ. థం. 1. పంశము
యొక్కచరిత్రము, 2. పురాణములందు వర్ణింపఁబడు
ప్రాచీనరాజపంశముల చరిత్రము

వంశి నం. ఎ. ఈ. శ్రీ. 1. పిల్లనగ్రోవి 2 రక్త
నాళము. 3. వెదురుబియ్యము. 4. పరిమాణ
విశేషము. (క.) నాలుగు కర్ణముల యెత్తు,
(చ.) నాలుగు స్తోమముల పరిమాణము, 384
అంగుళముల పొడవుగల పరిమితి

వంశిక నం ఎ. ఆ. శ్రీ. పిల్లనగ్రోవి.

వంశికము నం ఎ. అ. (అ. అ. అ.) వంశసంబంధమైనది,
వంశపరంపరగా వచ్చునది.

ఎ. అ. న. అగురుచెక్క

వంశీధరుడు నం ఎ. అ. వం 1 కృష్ణుడు. 2.
పిల్లనగ్రోవి యూదువాడు.

వంశీధారి నం ఎ. న్. వం - వంశీధరుడు

ఎ. అ. న. అగురుచెక్క.

వంశ్యము నం ఎ. అ. (అ. అ. అ.) 1 వెన్నుబద్ధకు
సంబంధించినది. 2. వెన్నెముకతో గలసియున్నది.
3 సద్వంశమునకు జెందినది 4. వంశపరంపరకు
సంబంధించినది.

ఎ. అ. వం. 1. వాసము. 2 చేతియెముక, కాలి
యెముక, 3. కనుపాప.

వంశ్యుడు నం. ఎ. అ. (అ. అ. అ.) సద్వంశమునకు
బుట్టినవాడు

ఎ. అ. వం వంశస్థుడు, సంతతివాడు,
2 పూర్వుడు 3, ఏడుతరముల వెనుక వాడును,
ఏడుతరముల ముందువాడును నగు జ్ఞాతి.

వకావకలు-పితపితలు, పితాపితలు, వకావకలు

ఎ. బ. 1 చెదరుటలు.

క ఒక మొగము గాక దివిజులు, తికమక గొని
వైరులెల్ల దీకొని తమ్ముం, ఒకపక నగ వక
వకలై, లుకలుకల బరువెత్తి రోడి లోకొను
భీతిన్. భాగ. 3. 285 (శ ర. పా)

2 బ్రద్దలు, ముక్కలు

ద్వి. ...నోరు శిరము, వకవకలై పోవ వాపోయి...
ధర్మా. 1. భా. (శ. ర.)

నీ కరికాండకుండద్రుఘనతాడనంబుల వకవకలై
కృపాటికలు పగుల...రంగా, 3 219

వకారుడు ఎ. అ. వగ్గు (నామైక దేశగ్రహణము)

ఉ. మిన్నకయిట్లు భర్త తనమీద విరాళి వహింప

కున్న నా, కన్నియ చూచి యీ ముదివకా
రునితోఁ బనియేమి నా కటం, చున్నిరసించి
వంచశరసుందరరూపుల జారవీరులన్, గ్రొన్నన
వింటివాని మొనకుం గదియించెద నంచు
సెంచుచున్. హంస. 3 203.

వకాలతు ఎ. (హం. వకాలతో.) న్యాయవాది,
వకీలు

నీ ...వరుస బక్షిచిత్త వైకల్యుడైనను గడు
దీర్ఘవత్తి వకాలతైన . వేడు శ. 48

వకావకలు - పితపితలు, పితాపితలు, వకవకలు

ఎ. బ. 1 బ్రద్దలు

మ. కకుబంతంబులు మాసె మ్రోపె సకలా
కాకావకాశంబులన్, శకునంబుల్ శకునంబు
లయ్యెఁ గురిటాచంద్రాస్య కజ్జంబు కోరక
మయ్యెన్ రకమయ్యెఁ గైరవము చక్రశ్రేణి
గుండెల్ వకావకలయ్యెన్ సెకలయ్యెఁ
జాంధజనతాస్వాంతంబు లంతంతకున్. బహు.
3 48

2. చెదరుటలు.

నీ. ఘటి ఘటిల్లని పావకటక నికృతనముల్
వ్రతులదైవము వకావక లోనర్ప . . ఘటికా.
2 213.

ఉ. ఆ నగినాక్షి నవ్వుటయు నంతట నా మహి
మంబు తూలెనో, కాని వసుంధరాధిప వకా
వకలై చెడిపోయె బ్రహ్మవి, జ్ఞానము వేద
శాస్త్రసరన ప్రతిభావిభవంబు గానవి, ద్యా
నిపుణత్వముం దవము ధర్మవిధిజ్ఞతయున్
వివేకమున్. వరాహ 1 95

నీ క్రొవ్వాడికొమ్ములకొనల చిమ్ము సవలా
హాకనమూహము వకావకలు గాంగ అని
4. 35

చ దురితలవానుసారి భవదుఃఖకదంబము రామ
నామభీ, కరతరపేతిపేఁ దెగి వకావకలై
చనకుండనేర్చువే .. దశ 81.

జ. వకావకలుసేయు

వకావకలుసేయు స శ్రీ (వకావకలు చేయు.)
బ్రద్దలుసేయు.

నీ. తనకతకోటి పర్యనితాంతమహిమ యంతిక
నగంబుల వకావకలునేయు .. వసు. 8 45,
వకాసుకుట్టు ఎ. ఒకవిధమగు కుట్టుపని.

ఉ. పట్టుగుడారముల్ చికిలిబంగరుప్రాతల చిక్కు
బీగపుం, బెట్టెలుఁ పచ్చరావలక పీటలు
మేలిన కాసుకుట్టు మేల్కట్టులుఁ గ్రొత్తనెత్త
పలకల్ తెరలుం బిక దారిఁబారువా, పిల్లల
గూండ్లుఁ గ్రొమ్మెటుఁగులిందెలుఁ గొందలు
తెచ్చి రయ్యెడన్. వాల్మీకి. 3 84.

వకీలు ఎ 1 న్యాయవాది

నీ. వెంటనే కేలుమొగిడ్చి వకీలు చెప్పు వేలు
శ. 18.

2. వాదము.

ఉ ఏలనెజాలి సర్వజగదీశ్వరుడైన సురేశ్వ
రుండు ని, నేనిలఁదలంచె మేలుగనవే
వినవే యటచేతి కబ్బులి, బేలను బేలనుంబలి
బలేపలుకం దొరకంటి వైన నీ, కీలువొకిం
తెలుంగుదు వకీలొనరింతు వికీలు వేటుకే. ఆహ
3. 30

వకులము సం. ఎ. అ. పుం. పొగడ (వృ వి)

వకోటము సం. ఎ. అ. పుం వక్కుకొంగ,
బకము (లతి. ఎ)

వక్క ఎ (నం వల్కమ్) పూగఖండము,
పోకచెక్క

ద్వి. వక్కనేయని లేకివాడని నన్ను, లెక్క
నేయక కరాళించె నీరాజు ద్వి హరిశ్చ ఉ.
1474 పం.

నీ హెచ్చువాసవ వక్కలిచ్చి చుట్టిన యాకు
ముదుపు లీదివిరెడు వడపదాని ... ఉ. రా.
4 228

క వక్కాకు.

వక్కణ(ము) - వక్కాణము, ఎ. (నం. వ్యాఖ్యా
నమ్ ప్రా. వక్కాణమ్.)

1 వ్యాఖ్యానము, వివరణము.

గీ. మఱియు నొకకొందరకు సుధామధుర వాక్య.
సమితి భారత రామాయణములు దెలియ,
వరుస వక్కణ మొనరించు వ్యాస శిష్యు, వ్యాసి
రాజీతు సుగ్రవసునిఁజూచి రుక్మా. 1, 52.

గీ పంచమపుం దంతి బయకాడు నట్టమీట,
గమ్ముమనునాదమును గ్రమ్ముకంటిఁ గాంగ,
వెలితిఁ బోసీక రసికులు వినుచు మెచ్చ,
వక్కణలువెట్టి యెచ్చె నప్పణఁతి యిట్లు
పార్వ 3. 57.

2 జాబునందు మొదట వ్రాయుపద్ధతి. మఱలబు,
శా వ్రాయుం గమ్ముల వక్కణల్ వరుసనే
వద్దెంబు లొనట్లుగాఁ, జేయున్ సత్కృప
శాంధవాప్తిసుజన శ్రేణుల్ ప్రహర్షిం
పఁగా . భోజసుతా. 1 41

గీ. తనయులును రాము రావలె ననఁజాలు,
మానుసలు దశరథరాజమౌళితోడఁ, దెలి
పెడిదియను వక్కణ కలిగినట్టి, యుత్తరంబును
వినిపింప నుత్సహించి దశా 7 225

3 జాబునందలి వృత్తాంతము.

గీ ఇప్పుడు భవదీయ నందను నిటకుఁ బంప
వలయు శీఘ్రముగ వివాహవైభవంబు,
దనరు ననియన్న వక్కణ విని ప్రహర్ష, మలర
మంత్రులతోడ నిట్లనియె నతఁడు ఇందు
5 18

వక్కణించే అ క్రి (✓ వక్కణము) వచ్చించు,
పలుకు

నీ మ్రొక్కుదు నీ పాదములకు జిహ్వవీధి నీనామ
ములు వక్కణింతు నెప్పుడు పాండు 4 92
(శ ర పా 'వక్కాణింతు' ముద్రి. పా)

వక్కరము ఎఱ (నం వక్రమ్) వంకరై నది

ఎ వంకర (శ ర)

జ వక్కరాలు, వక్కరించు

వక్కరాలు ఎ (వక్కరము+అలు) కుటిలబుద్ధి
కలది, వంకరబుద్ధిగల యాఁడుది

చ .. ఆ, వెనుపరివక్కరాలు మొఱ పెట్టుచు
నీడిగిలంగ నందలం, బున వడిఁ గట్టువెచ్చికొని
పొండని చెప్పె సుదేవుఁ డంతటన్ శై. భా
2. 111

క. అని యచ్చటి పైకావలి, వెనురక్కసి వక్క-
రాండ్రఁ బిలిచి తినుం డి, వ్వనిత నిఁక రెండునెల
లగు, దనుకం తాచి యని చెప్పి దైత్యుడు
పోయెన్. రామా. 8. 171

వక్కరించు - వక్కాణించు (✓ వక్కరించు)

అ శ్రీ ప్రతిఘటించు, మాటుమలయు
నీ కరికుంభముల మీదఁ గాలు ద్రవ్యుటగాక
జక్కవక వతోడ వక్కరించు విక్ర 8 44

గీ. మృదులగోధూమసరులతో మేళవించి, వన్నె
కుచ్చుల పేరుతో వక్కరించి, పుష్పదుండు
భకంబుతోఁ బొత్తువచ్చు, పడఁతి పాలిండ్ల
పై నొప్పు పసిఁడిపేరు శివరా 2 81.

ద్వి. వలదన్న మానవు వక్కరించెదవు . పండితా.
పురా 118 పా.

స. శ్రీ విడుచు

గీ. ఆత్మవంశవరంపరాయాతమైన, వైదికాచారి
మార్గంబు వక్కరించి, యారణము రాచటిక
మును నలవరించి, నగరిపీఠులఁ జరియించుఁ
బ్రగడ నుతుడు శివరా. 2 90

వక్కశము ఎ. ప్రతిఘటించుట, మాటుమలయుట
వ .... వక్కశంబు గానీక ఉ హరి 2 84.

జ వక్కాణించు.

వక్కాణించు - వక్కరించు అ. శ్రీ (✓ వక్కశము).
ప్రతిఘటించు, మాటుమలయు

నీ చాలనిగ్గులుగుల్గు పాలతెక్కల కుచ్చు వామ
కర్ణంబుతో వక్కాణింప... క్రిడా 1 223.

నీ కరులతోడములసంగడి నిక్కి తాలాంకు వలుద
నాఁగటితోడ వక్కాణింప... ఉ హరి 6 60

వక్కాకు ఎ వక్కా + అకు తాంబూలము

క. వక్కాకిడి సదృశిని, మ్రొక్కి కనుంగీటి
శకునములు చూడు వరుం, డెక్కార్యంబున
కేఁగెనొ, యక్కార్యము లెసఁగ సఫలమౌనో
కావో. హంస 4 53

క. నీ కీవఱకెన్నఁడు వక్కాకున కీలేదు నిర్దయా
మతి చేలా, కోకొమ్మాయని పిడికెడు, రూక
లోడిం జల్లి యాతురుండై మఱియున్ శుక
2 25

నీ వేల్చివేల్చినచేత వెన నీకు వక్కాకు లిచ్చినఁ
గాదమే యిందువదన శుక 2 476

వక్కాణ ఎ. - వక్కాణము (శ ర)

జ వక్కాణించు

వక్కాణము - వక్కణము, వక్కాణ.

ఎ. 1 జాబునందు వ్రాయఁబడు వృత్తాంతము.

క. దేవరయానతిఁ దప్పిన, యావివరిం జేదియని
స్వహస్తలిఖితలేఖావాచికంబుఁ జూపిన, నా
వక్కాణంబుఁ జూచి యద్భుతపడఁగన్ జై.భా.
8. 89.

2 వైఖరి, రీతి.

క చూపులవక్కాణంబున, నాపుష్పకరండకాఖ్యుఁ
డరుడెంచిన మా, యోపాయపుఁ గార్యస్థితి,
దీపించినఁ బరిణమించి తిలకించి మదిన్. విక్ర.
8 28.

వక్కాణించు స శ్రీ. (✓ వక్కాణ) 1. వ్యాఖ్యా
నముచేయు, వివరించి చెప్ప.

గీ. పట్టయేదర్శనంజైనఁ బ్రతిభకలిమి, పలినెట్లు
వక్కాణింప వచ్చియుండు. నైష. 7 78.

కా గంధర్వోపనిషద్రహస్యములు వక్కాణింతు
రాలాప సంబంధప్రస్ఫుటఝంఝంబుట పద
గుంభస్థాపవర్గావళి, సంధానక్రమదివ్యమంత్ర
కములన్ సాయాహ్వాకాలంబులన్, గంధర్వా
స్పరసల్ పురోపవనికాకల్పద్రుమచ్ఛాయలన్.
భీమ 1 90

2 వచించు, చెప్ప

మ బలుమీసల్ వడిఁగొల్పుచున్ బిగువుతోఁ
జాలస్త్రుఁ డేమంటివో, వలసల్ దీసెనె యూర్ధ్వ
లోకములు దేవర్షింద్రయజ్ఞై న సం,దులకేఁగం
బనియేమి శౌర్యమున వన్నుం దాఁకి పోరాఁ
డఁగాఁ, గలవా డెక్కడ నుండు నిక్కముగ
వక్కాణింపవే నావుడున్ ఉ రా. 5. 200.

3. ప్రకటించు

వ .. దాని దేవలోకంబునందు వక్కాణింప
నారదుం బనిచె. . భార. ఆది. 1 88

నీ పరమార్థతత్వానుభవము వక్కాణించు సమధిక
బ్రహ్మవర్చసమువాని కృ శకుం 3 78.

4. స్తుతించు, వర్ణించు.

మ కవులం బంకజగర్భసన్నిభుల వక్కాణింతు
వల్మీకసంభవునిన్ వ్యాసునిఁ గాళిదాసు
భిలహన్ బాణున్ మయూరున్ శుకున్ జై.భా
1 6.

నీ శాకపాకంబులచవులు వక్కాణించుగతి గంకణం
బులు నల్లుమనంగ... పారి. 2. 19

వక్తి విజ బక్తి, కృశము. (శ. ర.)

జ వక్తికట్టె.

వక్తికట్టె(ట్టియ) విజ (వక్తి+కట్టె) బక్తిట్టివ
వాడు, కృశుడు (శ. ర)

వక్కు¹ - వగ్గు¹ అ క్రి 1 బోబడు, అధీనుడగు.
క... నీ, దిక్కుటింగిన దృఢభక్తుడు, వక్కుం

దెవ్వరికిఁ గార్యభారమున శివా శివ నా. 183.
2 బక్తిట్టి, కృశించు.

ఆ. మునిఁగి మునిఁగి మునిఁగి ముద్దయై ముద్దయై,
వనరి వనరి వనరి వక్తివక్తి, తిరిగి తిరిగి తిరిగి
దిమ్మరై యుండును వేమ 2 413

వక్కు² - వగ్గు². ఎ. (నం బక్తి) ఒకజాతి కొంగ.
గీ. బకము విలసిల్లు వారణవక్తి వక్కు, వగ్గు
టంచన.. ఆం, భా 2. 93

వక్కుపులుగు ఎ. వక్కుకొంగ బకము. (శ ర)

వక్త నం విజ (బు క్త్రీ. బు) 1. మాటలాడెడు
వాడు, చక్కగా మాట్లాడువాడు 2. వాగ్ధాటి
గలవాడు 3. బోధించువాడు, బోధకుడు

వక్తవ్యత నం ఎ శ్రీ ఆ. నింద, అవపాదము.
నిందింపదగియుండుట

వక్తవ్యత్వము నం ఎ అ. న - వక్తవ్యత

వక్తవ్యము నం. విజ. (అ అ అ) 1. చెప్పదగినది,
పలుకదగినది, ప్రకటింపదగినది 2. నింద్యమైనది,
నిందింపదగినది. 3. నీచమైనది, కుత్సితము. 4
ఉత్తరవాది, పూచీపడినది 5 దుష్టము, చెడ్డది
ఎ. అ న 1. పలుకుట, పలుకు, మాట 2. శాస
నము, రాజాజ్ఞ. 3. నింద, దూఱు.

వక్త్రీబురము నం ఎ అ. ఫం దంతము, పల్లు

వక్త్రీజము నం ఎ అ ఫం నోటంబుట్టినది. పల్లు,
దంతము

వక్త్రీజాడు నం. ఎ. అ ఫం. బ్రహ్మముఖమునఁ
బుట్టినవాడు. బ్రాహ్మణుడు

వక్త్రీకుండుడు నం ఎ. అ. ఫం. గణపతి,
విఘ్నేశ్వరుడు.

వక్త్రీదలము నం. ఎ. అ. న అంగుడు

వక్త్రీభేది నం. విజ. (నో. నీ. నో) 1. తీవ్రమైనది.

కారముగలది 2 చేడైనది.

ఎ నో ఫం. చేడు, తిక్తరసము.

వక్త్రీము నం ఎ అ న. 1 నోరు. 2. ముఖము.

మోము. 3. పంది మొదలగువాని ముట్టె 4 పిట్ట
ముక్కు. 5 ప్రారంభము, మొదలు. 6. అమ్ము
మొన 7 నీరుపోవుగొట్టము 8 ఒక విధమైన
వక్త్రము 9 అనుష్టప్పతో సమానమైన యొక
చందస్సు, చందోభేదము 10 (గణిత) శ్రేణులలో
మొదటిది (చూ శ్రేణి)

వక్త్రీరంధ్రము నం ఎ అ. న ముఖద్వారము.

వక్త్రీవాసము నం ఎ అ ఫం 1. నారంగము.

వారింజ (వృ. వి.) 2 ముఖమువాసన

వక్త్రీశోధనము నం ఎ అ న 1. నోరుశుభ్రసర

చుట. 2 తాంబూలాదికము 3. నిమ్మకాయ, దబ్బ
కాయ.

వక్త్రీశ్రోధి నం. ఎ నో. న 1. తాంబూలము

మొదలగునవి 2. దబ్బకాయ, నిమ్మకాయ ఫం.

దబ్బచెట్టు, నిమ్మచెట్టు

వక్త్రీస్రవము నం ఎ. అ ఫం. అధరరసము

(త్రి ని)

వక్రకంఠకము నం ఎ అ, ఫం 1 ఖదిర వృక్షము

చంద్రచెట్టు, బిదరీ వృక్షము. (రా. ని)

వక్రఖడ్గము నం. ఎ అ ఫం మిక్కిలి వెనుకకు

వంగిన మొనగల పట్టాకత్తి పంపుకత్తి.

వక్రగతి నం. విజ 1 వంకరగా బోవునది. పం

కరయైన గసువముగలది 2 మోసముచేయునది.

ఎ ఇ శ్రీ వంకరనడక, చుట్టువడక.

వక్రగ్రీవము నం ఎ అ ఫం. వంకరమొడ గలది-

ఉష్ణము ఒంటె. (త్రి. ని)

వక్రచంచువు నం. ఎ ఉ. ఫం. వంకర ముక్కుగలది

శుకము చిలుక.

వక్రత నం. ఎ. అ. శ్రీ. 2 వంకర. 2. అంగార

కాదిగ్రహముల వక్రగతి, వెనుకకు నడచుట 3.

తప్పిపోవుట. 4 వంకరబుద్ధి, కుటిలస్వభావము.

వక్రతుండము. నం ఎ. అ ఫం. శుకము, చిలుక.

వక్రతుండుడు నం. ఎ. అ. ఫం. విఘ్నేశుడు, గణ

పతి.

వక్రత్వము నం. ఎ. అ న. - వక్రత

వక్రదంష్ట్రము సం. వి. అ. పుం. వరాహము, అడవి పంది

వక్రదృష్టి సం విజ్ఞ ౩. 1 మెల్లకన్ను గలవాడు, వంకరచూపు గలవాడు. 2 చెడుదృష్టిగలవాడు. ౩ సహనము లేనివాడు, చూపోవనివాడు వి. ౩. శ్రీ మెల్లచూపు, వంకరచూపు.

వక్రనాసికము సం వి అ పుం. గుడ్లగూబ, ఉలూకము

వక్రపుచ్చ (చిచ్చిక)ము సం వి అ పుం కుక్క. (త్రి ని)

వక్రపుష్పము సం. వి. అ. పుం. పలాశము, మోదు గుచ్చెట్టు

వక్రమము సం. వి. అ. పుం అవక్రమము. క్రిందికి దిగుట.

వక్రము సం విజ్ఞ (అ అ అ) 1. వంకరయైనది 2 చుట్టు తిరిగినది ౩ చుట్టుకొన్నది. 4. మర్యాద లేనిది, అనర్హము 5. క్రూరము

వి అ పుం. 1 అంగారక గ్రహము 2 శని గ్రహము

స. 1 ఏటివంపు 2 గ్రహముల వక్రగమనము

వక్రయము - అవక్రయము 1. వెల. 2 ఆదై ౩ అదైకిచ్చుట. 4 రాజునకిచ్చుపన్ను. 5 కూలి, జీతము

వక్రవక్త్రము సం. వి అ పుం. అడవిపంది. వరాహము

వక్రకాంగము సం వి అ న వంకరదేహము వంకర యవయవము.

పుం 1. కాతు. 2. రాజహంస, రాయంచే ౩. సర్పము

విజ్ఞ (అ. ఆ ఈ. అ) వంకర యవయవములు గలది

వక్రకాంగి సం. వి ఈ. శ్రీ కటుకరోహిణి (వృ. వి) (శ. ర).

వక్రి సం. విజ్ఞ (నొ జీ నొ.) 1. వంకరయైనది. వంపుగలది

2. వెనుకకు నడచునది. (కుజాదిగ్రహము.)

వి (నొ) పుం కైనుడు.

విజ్ఞ (౩) 1. సందిగ్ధముగా మాటలాడువాడు. 2. అసత్యము చెప్పవాడు.

వక్రిమే సం. అ. క్రి 1. వెనుకకు నడచు, మఱలు ద్వి. వక్రించె గుళికసంభవ రాహు విపుడు... ద్వి, హరిశ్చ ఉ. 889. పం,

అ. నెఱయ గురుడు రోహిణిమధ్యమున నుండి, వక్రయుక్తుడైన వాన లేడు, వాయుతారలందు వక్రించి నిలిచిన, వారిమయముచేయు వసుధ యెల్లి సస్యానందము 4 16 పా

2 ప్రతిఘటించు, మార్కొను

మ ధరణిమండలి నెందును దొడరి దోర్దర్శనార్థం గ్రాలు భూ, వరులం బల్కుర మక్కడంచితి గడున్ వశ్యాత్తులై వారు నా, కరిగా నాత్మ ధనావళుల్ వరున బ్రత్యబంబు వర్పించు రె, వ్యరు వస్త్రోత్పటువిక్రమస్ఫురణకున్ వక్రింప రెక్కాలమున్ హరి ఉ 8 89

వక్రితము సం. విజ్ఞ (అ అ అ) వంకరగాఁ జేయ బడినది, వంపబడినది.

వక్రిమ(ము) సం. వి నొ. పుం 1. వంకర, వంపు 2 రెండర్థము లగునట్లు చెప్పుట, సందిగ్ధముగా జెప్పుట ౩. కాపట్యము, వంచన 4 డొంక తిరుగుడు

వక్రుడు సం వి. అ పుం 1 అంగారకుడు 2 శనైశ్చరుడు (శ. ర.)

విజ్ఞ 1 వంకరయినవాడు 2. క్రూరమైనవాడు.

వక్రోక్తి సం వి ౩ శ్రీ. 1. ఒకానొక అర్థాలంకారము.

శ్లో. వక్రోక్తిః శ్లేష కాకుళ్యా మపరార్థప్రకల్పనమ్ చంద్రాలోకము.

2. సందిగ్ధముగాఁ జెప్పుట, సూచన ౩ అవ హాస్యము వేళాకోళము

వక్రోష్ఠి సం. వి. ౩, శ్రీ చిలునవ్వు.

వక్రోష్ఠిత సం. వి అ శ్రీ - వక్రోష్ఠి

వక్షణ సం వి అ శ్రీ 1 కుక్షి, కడుపు, జీర్ణ కోశము 2 పార్శ్వము, ప్రక్క. ౩ నదీగర్భము. 4. నది, ఏలు.

వక్షణము సం వి అ. న 1 వక్షస్సు, తొమ్ము. 2 విశ్రాంతి, అలసట దీర్చుకొనుట ౩ అగ్ని.

వక్షము(సు) సం వి నొ న తొమ్ము, హృగ యము.

పుం వృషభము, ఎద్దు, (విల్వము)

వక్షోజము సం వి. అ. పుం. కుచము, చస్త.

వక్షోరుహము సం. ఎ. అ. పుం. - వక్షోజము,

వగ ఎ. (✓ వగచే) 1 దుఃఖము

నీ కుందంగ నడలుట మందబుద్ధిత్యంబు వగఁ గీడు
మానునే వలవ దబల. భార. శాం. 1. 118

ఆ కాలకల్పించైన కాళికుఁ డేతెంచి, శిశిరవారి
వారి సేన దేర్చి, యేల నేలఁ బడఁగి లేలెమ్ము
నృప యీగ, రాని యప్పు వగల నీనకున్నె
మార్గం. 1. 204.

గీ. పెక్కువగ లొండెద వదేమి బిసరుహోస్త, చిన్న
బోయెద వదియేమి శీతకిరణ... దశా 2. 75

ఉ. రోదన మాచరించు వగఁ గ్రోధమనోభవ కామ
లోభమో, హృదుల గూడి తీరములయం దఘ
ముత్... కాళీ 5. 43,

2. సంతాపము

నీ, ...నారదుఁగని భక్తితోడ, మ్రొక్కిన మమ్ము
నమ్ముని సూచి యిట్లై వగఁబొంది కందిన
వార లనియు, వడిఁగి. . భార. ఆది. 8. 181.

3. వలవంత.

క. ఆ తనువుల వేరుగదా, నాతులు మఱికాక
కలిగినన్ వగ తిర్యగ్జాతికి నీజాతికి గల, యీ
తీవ్రత గలదె. ఆము. 5. 42.

4. శోకము

అ. వలస బెదర వృషతి కలఁగక ప్రజవగ, లార్పఁ
బనిచి. ఆము. 3. 72.

క. ఇది నాకయ్యెం గాఁగల, యదియై యను గాఢ
నిశ్చయం బెవ్వనినెమ్మదిఁ గలుగు మబ్బు వగ
సం,వద యావద గలుగ వట్టి పుణ్యనకింద్రా
భార. శాం. 4. 414.

5. ఆలోచన, తలఁపు

క. వరపుల్లఁ గలసి తనయులు, పరువడిఁ దుడు
వంగఁ గృష్ణఁ బనుచు వగన్ భా.సురరాజ్యదర్ప
మొప్ప విదురుఁ జెచ్చెరఁ బంచె దానిఁ
దోడ్కొని తేరన్, భార. సఖా 2. 200

6. అభిలాష.

ఉ. వారలఁ జూచి కేశవుడు వచ్చినకార్యము నెప్పుఁ
డన్న న,క్కొరవనాధుఁడిట్లనియెఁ గయ్యము
వేయువగన్ సహాయముం, గోరి భవత్సకాళము
నకుం జనుదెంచితి. భార. ఉద్యో. 1. 89

7. విలాసము.

చ. గగవము దాఁకి చిత్రగతకావనసంహతిఁ
బొల్పు హర్ష్యముల్, నగములు సావి యూఁగిన
మనంబులఁ బూర్ణసరోవరంబులన్, వగ జలకేళి
సల్పనని వచ్చి యెఱింగి వియచ్చరాంగవల్,
మగుడుట చూచి నవ్వుదురు మాడుపులందు
రమించు దంపతుల్. కు. సం. 7. 948.

8. ఉపాయము

క. ఏవంక మనము సీతా,దేవిని వెదుకఁదగు
నెవ్వధిన్ ఖలుని దళ, గ్రీవు వధింపుద మీవగ,
యేవగ మానెదవు తెలుపు మీపు దినతనయా
రామా 5. 288.

9 విధానము.

నీ మును ధాత కల్పాంతమున నిద్రదెలిసి లోక
వినిర్మితికి వగ గానలేక, సంక్షుబ్ధుఁడైన రజస్త
మోగుణము బుద్రేకంబుఁజూపె... పరాహ. 7. 88

10 గతి, దిక్కు.

క వెలయాలివలపు గడు కో,వెలకున్ వగ లేక
వాఁడు వెనఁ జీకటులన్, గలవారియింద్లఁ
తెలులకుఁ, గలవారపుసొమ్ము వెరఁజి గైకొనఁ
జొచ్చెన్. శేష. 4. (శ ౦)

11. విధము.

క. అవ్వల నొకనికి మీదుఁగ, జవ్వవ మిటు గట్టి
యున్న జ్జలజేతణతో, నెవ్వగఁ బలుకులు
పలికిన, నెవ్వగయే కాని చేరవేరపు కోర్కెల్.
కువల 3. 39

క తోచినవగ రచియించెదఁ, దోచనిచోఁ జలువ
గట్టుదొర తోడై వా,యాచ కనె యాన
తియ్యగఁ, దోచ దసాధ్యంబు కవన భోతడి
పట్లన్ ప్రబంధ. 2. 25.

12. రకము

ఉ మైనపుటంటు పల్వగల మచ్చులిచా లొరగల్లు
కట్టెలున్. శుక 1. 421.

13. రసము, రుచి.

తే. ఉప్పనైసట్టి చక్కెరలప్పలిదె, చేదువగ గల
యమ్మతంపుఁతెలమ యెవయె, పుల్లమండెడు
తేనెకరుళ్ళు సరియె, వనిత కడుఁ దియ్యనౌ
నీదు వాతెలుకును. సారంగ. 2. 208.

14. వర్ణము, గుంపు.

వ . ఒక్కవగ ఘంటాకర్ణమహోదరులును..
కాశీ, 6 36

15 ఒద్ద, దగ్గల

ఉ ...ఈ, ముద్దయ నాదుకోడలిట ముందట నావగ
నెమ్మినుండనీ. హర 1 9.

16. యోగ్యత.

ద్వి వగదప్పి మృతినొందు వారికి రాజ, మొగి
నముద్రము చూడ మోకాలిబంటి... ద్వి. శ
సా 1 857 పం.

17 శక్తి సామర్థ్యము.

నీ పంచెమొగ్గినఁగూడఁ బగఱగెల్పు కటారి యిది
దీనివగ నిశ్చయింపఁగలిగె... కువల 2. 45

ఎఱ విలక్షణము, ఒకవిధమైనది.

క. ...పురిన్, దగఁ గోటకొనలఁ గట్టిన, వగ
జిగిముతైముల చందువాచందమునన్ అని
1 57

వగకతై ఎఱ (వగ+కతై) విలాసినీ, (శ ర)

వగకాడు ఎఱ. (నగ+కాడు) 1. విలాసవంతుఁడు

ఉ ...తారయే, కాంతుని పజ్జమాని వగకాడగు
చంద్రుని దక్కనేల. దశా 7 88

క ఎన్నడోకద వగకాని కింపుమెఱయఁ, గంతు
కేళిని వింతలు గానుపించి, హవుసు చెల్లెంతు
అహల్యా 3. 52.

చ చూచుచున్, గదియఁగఁ గొంతు వీధివగకాఁ
డెవఁడైన మెలంగెనేనియున్. ఉ హరిశ్చ
4 17

2. వల్లభుడు.

ఆ ఇరులగొంగ తమ్మివిరిబోడి వగకాడు,
ప్రొద్దు తూర్పుమలను బొడమె నపుడు. నీలా.
8. 45.

వగమే అ. శ్రీ. 1 దుఃఖించు.

నీ. కుళలక్షణాఁగి యీ సుందరి పై రంధ్రియగు
తెట్లకోయని వగచువారు.. భార. విరా
2 146.

గీ చెన్నదఱిగిన సొగసుతో విన్న నైన, దేనయావఁ
గనుంగొని తెగచి వగచి. యయా 3 88.

2. ఏడ్చు, విలపించు.

అ. ఎఱఁగి నాకుఁ జెప్పు మిదియేమి యెవ్వరి,
వలన నింత యయ్యె వగవనేల భార. ఆది.
6 248

గీ. ఇంక నెవ్వరి వేఁడుదు నేది దిక్కు, హావిధి
యెంతచేసితి వనుచు వగచి.. దశా 2 48

క కీనాశునిసమ్ముఖమునఁ, దా నూనిన ప్రతివఁ
దలఁచి దశరథసూనుం, దాననము వంచి
ధైర్యవి, హినుండై దీనవృత్తి నిట్లని వగచెన్.
ఉ. రా 8. 218.

3. పశ్చాత్తాపపడు

తరలము. వగవనేటికి నింకనైనను వారలం విలి
పించి యీ, జగతి నెప్పటియట్ల యేలుచు...
భార సభా 2 314.

క మదిమఱపునఁ భావము తన, కొదవుటయును
బిడవ వగచి యొకనగమును నే, నిదిసేయ నింక
ననియెడు, నుది వెఱ నగమునుగ నరుండు
మలపు నఘంబున్ భార. ఆర 5 41.

చ వగవకు మీయఘంబు చన వాసవ వైష్ణవ
యాగ మంచితం, బుగ నొనరింపు. ఉ రా
4 34

4. సంశయించు, సందేహపడు

చ వ గవక మాకు నేవురకు వారిజలోచనఁ గృష్ణ
నీడగున్ . భార ఆది 7 250
న శ్రీ 1 భావించు

క నీ, వారకములుగాఁగ మమ్ము వగవుము
బుద్ధిన్ .. భార ఆది. 3 152.

గీ. అన్న డాజంత పలుకు వాక్యంబులెల్ల, మనము
లోపల నిక్కంబు లనుచు వగచి విప్ర. 3. 8

2. తలఁచు, తలపెట్టు.

క. తవవగచిన కార్యము దొర, కొనుటకు ధృత
రాష్ట్రపుత్రకుండు పొంగి.. భార. ఆది
6. 137

3. అలోచించు

నీ అసుర, గీ. వలను సూడ కొండు వగవక
యెప్పటి, యట్ల కుడుచుచున్న నలిగి బకుండు
భార ఆది 6 292.

చ వగవక నద్రరాజు హిమవంతుడు తండ్రి...
కు. సభ. 7. 852,

క. తగువగుని బిలిచి కన్యక, దగనియిలంకారమిచ్చి
ధారాపూర్వం, బుగం బెండి నేయుటయు నిది,
వగవగ బ్రాహ్మంబనెడి వివాహం బయ్యెన్
విజ్ఞా. ఆచా 95.

4 విమర్శించు, పరిశీలించు.

క. అగు దేశకాలబలయుతముగ జేసిన పోర వర్ణ
ములు మోటుకులై, తెగఁబాటి తమ్ము నెదిరిని,
వగవక తొడరుటలం గీడు వర్తిల్లు దుదిన్.
భార. విరా 4 208.

క. తగు నిదితగ దని యెడలో, వగవక సాధులకుఁ
బేదవారల కెగుల్... భార ఆది. 1. 85

జ, వగ, వగకతై, వగకాడు, వగదెంచు, వగచెగు,
వగపించు, వగపు, వగలాడి, వగలాడు

వగదెంచున శ్రీ (✓ వగచెగు) పరిష్కరించు, నిర్ణయించు

చ. పరుఁ డిపుడే వధూటిఁ తెఱవెట్టిన వాని వధించి
సాధ్యి యీ, తరుణి యటంచుఁ జేకొనుట ధర్మ
పుగా వగదెంచె రాఘవే, శ్వరుఁడు.. ఉ రా
8. 211 (క ర. పా.)

క అని రట్టు నేయ నచ్చటి, జనములు పొమ్మియ
కునికి చన దని వగదెంచిన దానిఁ దోడుకొని
పోయె నంత డింటికిని రొక్క మిచ్చెదననుచున్
కుక 3 41.

వగదెగు అ. శ్రీ (వగ + తెగు) పరిష్కృతమగు,
నిర్ణీతమగు (క. ర శ్రా)

వగపించు న. శ్రీ (✓ వగచే.) 1 ఏడిపించు, విలపింపఁజేయు.

వ. ... వనాంతసఖులగు కిన్నరరాజకన్యల వగ
పించుచు...

2 దుఃఖంపఁజేయు.

గీ. వృద్ధవేశ్యల వగపింతు రుద్ధతప్రవర్తు లగు
ధూర్తవిటులు దుర్వారనటులు వైజ 8. 72.

వగపు ఎ. (✓ వగచే) 1. దుఃఖము, వగ

క వగ పుణ్యగతికి మూలమై, వగ పెల్లవిధముల
నుడుగవలయు వరేంద్రా భార. స్త్రీ 1. 20.

ఉ. ... వైవమె యిట్లు చేసినన్, విన్నదనంబుఁ
తెందఁ దగునే వగపేటికి కానుడుండవే, యన్న
గలంకదేత వతఁ డర్కకులేశ్వర భారిమాటలన్.
ఉ. రా. 2. 208

2 శోకము.

క జననీజనకులును సుహృత్తులును దెగునపుడు
గావఁజనమి తెలియదే, ధనములు వారలకంటెనె,
మనుజేశ్వర వగపు వాని మగిడించునొకో భార
శాం. 3 29.

3. కీడు.

ఉ. ఈ కరుణాకటాక్ష మొకయించుక నాపయి నిల్చి
యున్నచో, నేకడ మేలుగాక వగ పేటికిఁ
గల్గెడు దానవేంద్ర... దశా 2. 127.

4. విధము

వ .. ఊడిగంపుచేడియలు బలువగపులఁ దన్నూర
డించుచు మరందంబు లాను మిళిందబృందంబుల
యందంబున విరివడుపునం బొలులుపెన్నెరులు
సందెళ్లం బట్టి . మృ. వి 2 84.

వగరము - వగరు ఎ. (వగర్పు) వగరుపు, శ్వాస
రోగము.

చ. పలుకనిమోముఁ దొట్టుపడుపాదములున్ వగ
రంపుటూర్పులన్, వలవలనైన దంతములు వంగిన
మేను వణంకు మస్తమున్, నిలువఁగరాని
యక్కినయు నెమ్మెయి నెక్కిను దప్పిపెంపుఁ
జే, వెలుఁగునఁజూచు చూపుఁగల వృద్ధమహీ
సురుఁ డమ్మహీశ్వరున్ . విక్ర 2. 155.

వగరించు అ శ్రీ (✓ వగరు) వగర్పు, నిట్టూర్పు.

సీ, వేటకుక్కలుడస్సి వివృతాన్యములు నిల్చి వగ
రించుచున్నవి దగలుదొట్టి ... ఏ శకుం.
1. 128.

వగరు - వగరము ఎ శ్వాసరోగము, ఉబ్బసము,
శ్వాసము.

క .. వశి, పలితంబులయ్యె వగరును, దలయేరును
నుక్కినయును దలకొనుదెంచెన్. భార. ఆది:
8. 191

అ. వగరు పుట్టె వంతఁ బెగలె దంతంబులు, మక్కి
నయును దగ్గు విక్కిటిల్లె, శిరసునొప్పుఁ దొడగెఁ
జెదరె మనం బంతఁ గడిదియై న ముప్పుకాలము
నకు భాగ, 8. 81.

చ. అటఁ బరదేశికుల్ ... దప్పిపోవెన్నెపుడుములు

వాడఁగా వగరు పుట్టఁగవచ్చిరి వెచ్చనూర్పు చున్. . . ద్వా 11 10.

వ. ... ఏచినమహాతపోష్టంబునం దృష్టపొడమి దగ నిగుడ వగరడరి ... తూలు కాలేయ కమ్మల ... మనుచ. 4. 80.

వగరుపు(ర్పు) ౨ (✓ వగరుచే) 1. శ్వాసము.

సీ. రొండు రోజు వగర్పు రొ ప్పన శ్వాసమా అం. భా. 2 127.

2. శ్వాసరోగము (శ ర.)

వగర్పు(రుచే) ౩ శ్రీ నిట్టూరుచు

ఉ. కొమ్మ మెటుంగుఁజన్నుఁగవకోల్లల భిన్నము లైన యాత్మకుం, భమ్ములఁ జూచియా నతి సొబంగుఁ దొడల్ దొడరన్ వగర్పు హ, స్త మ్ములఁజూచి తన్నర్దుపదమ్ములు పుష్కర మూన వ్రాలు నా, గమ్ములఁబ్రోవ బాల గజ గామినియ నిర్దుదంబుఁ గైకొనెన్. కృ. శకుం. 2. 18.

చ. అనుజనిఁ జూడ శోకము దళానమఁజూడ వగర్పురోషముం, బెనఁగొన రామభూవిభుఁడు పేర్చి ... దళా 7. 148

జ వగరము, వగరించు, వగరు, వగరుపు.

వగలాడి ౪ (వగలు + అడి) విలాసములుగల యాఁడుది, విలాసవతి, ఒయారి.

సీ. వగలాడి యిచట సువర్ణము ల్గులుగునే . ఉ. రా. 1 72.

ఉ ఏవగఁ బ్రదోచిన స్విడువ దీ వగలాడి బళారె . శశాం. 3. 75.

గీ ఎటుక వగలాడి కోరినవెల్ల నొసఁగి, . . శుక 1 111.

ద్వి. వగలాడి బహుమాయవాద మూహించి, వగ డంపుఁ గంబంబు పట్టుకలేచి ... ద్వి. శ సా. 1 39, పా. 15. పం.

వగలాడు ౫ (✓ వగ) విలాసములుగల పురుషుఁడు.

(వా) ౫. వగకాఁడు (శ. ర.)

వగవగ ౬ (ఇది “వగ”కు ఆప్రేడిత రూపము)

పలువిధములు, రకరకములు

సీ. వగవగ కూరలు వరుగు లప్పడములు నొలుపుఁ బప్పనుమించు టోగిరములు ... ఉ. రా. 8. 121,

౫ రకరకములుగల, పెక్కురకముల.

సీ. ... క్రొత్త, రంగుల అవికెలు బంగారుఁ బూఁగొప్పు సవరముల్ వగవగ సన్నచీర, గీ. అద్దముల్ పరిమళములు నాదిగాఁగ ... దళా. 8. 34.

వగాహము నం. ౫. ౭. పం. — అవగాహము.

వగ్గము ౭ (నం వర్గః=ఋగ్వేదము వందలి యధ్యాయముయొక్క యొకభాగము — ఆ ని.) వేద భాగము

మ. పిగ దువ్వున్ ముడివైచు దువ్వు మఱియుం జేఁదోయి బిట్టెత్తుచున్, విగియు నిక్కుచుఁ బెక్కుచేష్ట లొలయన్ బిట్టవలించున్ నఖా, గ్రగతిం జీరి తటుక్కువం బయిఁబడన్ ఘర్మాం బువుల్ చిమ్ముచున్, వగగా వగ్గము సుగ్గడించు ఘనరావన్నూరి కంఠధ్వనిన్... ఘటికా 2. 30
వగ్గ¹-వక్కు¹ ౭ శ్రీ బక్కటిల్లు. కృశించు (శ ర)

౫ బక్కటిల్లినవాఁడు, కృశుఁడు, బక్కటిల్లినది, కృశము.

గీ ఉగ్గడించి మమ్ము నొంటివగ్గులఁ గనం, గొనుము వంత దీర్పు మనియె నధిప.... భార. అశ్వ. 1 8

చ లలన యొకర్లు వగ్గకృతాసముఁ జేరఁగఁ దెచ్చి వంచనన్, వలునకుఁ గుంచెనట్లు నెలనాఁగ పదధ్వయమధ్యమంబువన్, నిలిపిన... వైష. 8 111.

క జననాథ యేమిచెప్పుదుఁ, గనలుచు వవ్వగ్గుతపసి కటము లదరఁగాఁ, దనచేతి నాగబెత్తముఁ, గొని పసరముఁ గొట్టినట్టు గొట్టె నదయుఁడై . మనుచ 4. 85.

సీ. ... ఓసిచెల్లి యమ్ముసలివగ్గు, నీకుఁ బోడై వచ్చునో కలదో మఱియేమైన ననుచు .. కళా 3. 127

౫ వగ్గుదనము, వగ్గుపడు.

వగ్గు²-వక్కు² ౫. (నం బకః) 1 ఒకజాతి కొంగ. తే బకము విలసిల్లు నారణపక్కి వక్కు. వగ్గు టంచన ... ఆం భా 2 93.

వగ్గుదనము ౫. (వగ్గు¹+తనము) కృశతవము, బక్కటిల్లుట.

ఉ వగ్గుదవంబునంజనెడు వాయుసుతుం గని నీవు
నవ్వినన్, తగ్గువమండి నన్నుగని పల్కె నతం
డతిరూఢపిఠుడన్ .. సమీర 2 21

వగ్గువడు ఆ శ్రీ. (వగ్గు¹ + వడు స్వార్థమున) వగ్గు,
బక్కటిల్లు, కృశించు

వ . తిగిదెగి బిగి వదలి స్రగ్గి వగ్గువడి తరం
గితాయమానంబైన సర్వాంగీణ చర్మంబును
కవిక 5 110

వగ్గెర వి వల.

క. పులుఁగులఁ తిమఁగుకిరాతుఁడు, వలఁదపులఁగఁ
దిగిచి తగ్గి వగ్గెరవగ్గం, బలఘుతరకిలమున
సం, వలనముఁ గావించుచుండె వలసిన భంగిన్.

వేం. పంచ 2 12

వగ్రహము సం వి ఆ ఘం అవగ్రహము.

వచ సం వి ఆ. శ్రీ 1 మనుష్యునివలె మాటలాడెడి
పక్షివిశేషము, ఒకజాతి పిట్ట 2 పరిమళముగల
యోషధివిశేషము, వన (వృ వి

వచనకరుఁడు సం. విజ (అ ఈ అ) విధేయుఁడు,
పనిచినరానిని చేయువాఁడు

వి ఆ. ఘం సూత్రకారుఁడు. ధర్మనిబంధన గ్రంథ
కర్త,

వచనకారి సం. విజ (న్ జీ. న్) — వచనకరుఁడు.

వచనగ్రాహి సం విజ. (న్. జీ. న్) విధేయుఁడు,
అజ్ఞాప్రకారము చేయువాఁడు

వచనమాత్రము సం వి ఆ న మాటమాత్రము,
నిరాధారవాక్యము

వచనము సం వి ఆ న. 1 కథనము, చెప్పుట. 2.
మాట, పలుకు, వాక్యము 3 అవృత్తిచేయుట 4
సిద్ధాంతము

(కాస్త్రువచనము, క్రుత్తివచనము, స్మృతివచనము
మొ) 5 అజ్ఞ.

క. నావచనమున నవత్యముఁ. గావించును గుంతి
నీకుఁ గడునెయ్యముతోన్ . భార. అది.
5. 181

క వసునిఘుఁడు వైత్యకంబగు, వసుధారాజ్యంబు
భీష్మువచనమున గత, వ్యవసరుఁడయి తాల్పె
తేజం, బెనఁగంగ విచిత్రవీర్యుఁ డిద్దయకుండై.
భార. అది. 4. 198.

6 ఉపదేశము, ఆలోచన, సలహా 7 ప్రకటన 8
వర్ణోచ్ఛారణము, అక్షరముల పలుకుబడి 9
(వ్యాక) ఏకవచనాది, (ఏకవచనము, ద్వివచ
నము, బహువచనము) 10 సొంటి, శుంఠి 11
చెప్పినపని చేయుట

తరలము చెడకు నా వచనంబు సేయుము చెచ్చెరన్
ధరణీశులన్, విడిచిపుచ్చుము . భార వఖా
1 192.

వచనవిరోధము సం వి ఆ ఘం కాస్త్రాది వాక్య
ములకుఁ బరస్పరవిరోధము - అసంగతత్వము

వచనీయము సం విజ (అ ఆ అ) 1. చెప్పఁదగి
నది, పలుకఁదగినది 2 నింద్యమైనది, నిందింపఁ
దగినది వి. ఆ న నింద, దూటు

వచనే(న)స్థితుఁడు సం. విజ (అ. ఆ. అ) విధే
యుఁడు, చెప్పినట్లు చేయువాఁడు

వచనోపక్రమము సం వి ఆ ఘం. ఉపోద్ఘాతము,
అవతారిక.

వచరము సం వి ఆ ఘం కోడిపుంజే

వచరుఁడు సం. వి. ఆ ఘం. శరుఁడు, దుష్టుఁడు

వచసాంపత్తి సం వి. ఇ ఘం బృహస్పతి, బృహస్పతి
గ్రహము

వచస్సు సం వి న్ న 1 మాట, వాక్యము 2.
అజ్ఞ, శ్రుత్యాదివచనము 3 ఆలోచన, ఉపదేశము,
4. వేదమంత్రము 5 పక్షిగావము. 6. (వ్యాక.)
ఏకవచనాది

వచించే సం న శ్రీ 1. పలుకు. భాషించు,
వాక్రుచ్చు

మ. సముఖాయంచును వేత్రహస్తులు వచించన్
డిగ్గివన్లేచి రకా. 2. 124.

2 చెప్పు, వర్ణించు

క హరిదినమున కే ధర్మము, పరిగా చే తీర్థము
లును సరిగావు గుణాకర యెందునుపోషణ
జాగరములనగువుణ్య మలవిగాదు వచింపన్.
జాహ్నవీ. 3 93

వచోగ్రహము సం వి. ఆ. ఘం చెవి, శ్రణము.

వచ్చే వి 1 చెట్టునకు పట్టి బొత్తిగా నాశముచేసెడి
యొక దినుసు చీడ. 2. ఇచ్చు, కోరిక. (శ. ధ.)

వచ్చే ఆ క్రి (క బర్ త వరు)

(దీనికి ప్రాథమికమునందు రమ్మ, రారండు అనురూపములును, తుమున్నాద్యము నందును, వ్యతిరేకార్థమునందును రాన్, రాండు, రాక, రామి మున్నగు రూపములును గలుగును)
దరిచేరు, దగ్గలు, ఏతెంచు

క నారదుడువచ్చు చదవ, నారంభుల రగుడు మీర లని కలుపి మహో, దారుడు వారల పిడ్డొని, నారాయణుడ దరిగె చక్షుణమ తనపురికిన్ .. భార ఆది 8 88

క దేవర యావతి యిచ్చిన, యీ వాక్యము లెస్స నాడు నీవ యుపేక్షం, బో విడిచితి నింకను నీ, చేపత్తురు వారు పీరిచేటొప్పదురే భార ఉద్యో 2 202

ఉ అంతట నొక్కనాడు ధవళాంబుజ సేత్రుడు వచ్చి పారి 1. 43

గీ అనుచు నడిలెడుతల్లి నూరార్చి యంప, దొనలు విల్లును గయికొని చనఁ దలంచు, నెడల నడ్డం బుగా వచ్చి పుడమికాన్పు, వలపుగులుకంగ మెల్లనఁ బలికె నపుడు అచ్చ రా అయో 89

చ ఈ యథుమయాత్ముని ఘోరవిధి నృధించి ర, మృతపుడుఁ బూరుషార్థముగ నవ్విభుతోడ ముక్తుకుం డనున్ విక్ర 3 82,

నీ వ్రాసి పంపితిమి భూవరులకు మత్పురంబునకు చేవేగరమ్మనుచు వేడ్క... ఇందు 5 16

రగడ వేమాకందము లేమాకందము, రామా మెల్లన రామా కందము. . ఇందు 3 36

(ఇందు 'రమ్మా' యనుటకు మాఱుగా 'రామా' యవి ప్రయోగింపబడెను)

మ . ఎల్లరున్, వివఁగాఁబల్కి కుమారునిం దెలసి రండియంచు రా జంపినన్... సారంగ 3 8

కా .. ఇం, దేలా యాటలు సాలుపాలు నిఁక రారేయంచు వా రేగుచున్ . ఉ రా 1 173.

ఉ సోరణగండ్ల రాఁగొదమచుక్కలు పట్ట నకు ల్కవాటముల్, చేరవ... ఆము 2 13

2. సంభవించు, తటస్థించు.

ఉ .. నపుంసకజన్మ మవశ్యభోగ్యమై, వాఁడిమి గల్గుకావమున వచ్చె.. భార విరా. 1, 238
కా. లోకాలోకనగంబుదావలకుఁ గల్గోలాహతాం భోధి వే, లాకుంజంబులకుం జనంజనంగ నాలా వెంత చింతాభరం, బాకంపంబు మనంబునం బెను పఁగా నై రావతోచ్చైశ్శవ, స్వీకారంబున దిక్కులం దిరుగ వచ్చెన్ దేవకినందనా. ఉ హరి. 1. 138.

8 లాభించు,

గీ దుష్కరంజైన తప మిట్లు దొడరి చేసి, మేను డయ్యించుకొనఁగ నేమిటికి వచ్చె.. హర 4 23,

4 కలుగు, ఉద్భవించు

క ఆ సాత్యకి వేటొకవి, ల్లాసురగతి సెత్తి యు గ్రమగు నారాచం, బేసిన నాతఁడు కేతు వ్యాస క్తుండయ్యె మూర్ఛవచ్చి నరేంద్రా. భార భీష్మ. 3 210.

నీ ఇట్టి బంధులఁ జాసి యేనొకండ, రాబుద్ధి రాదు తారకరాజశేఖర... హర 2 139

క తమతల్లి పురంధ్రీ జా, తమతల్లి గదా తదీయ తనుజుడనఁట హా, రమణి యేతటి నైనను, రమణియేతరగుణంబు రానేర్పు నొకొ సారంగ 2. 104

మ బెరసెన్ మేన నిగిచ్చినట్లు వకులు... వృద్ధా లికిన్, మరలం వ్రాయము వచ్చెఁ దత్తుచల స్మందానిలా సంగతిన్... పారి 5 46

గీ విబుధనాయక నీ వెంత వేడికొనిన నాకు దయ రాదు దళా 2 39

5. (పండ్లు) మొలచు, అంకురించు

నీ పలు రాకమును వచ్చి బాలువేలుపు మన్నఁ బండ్లు లేకుంట నభావ్యుడనియె, బండ్లు రాఁజూచి డింభకుని వేలుపుమన్నఁ బడిపండ్లు రామి నభావ్యుడనియె భాగ 9. 196

క అఱపు లుడిగి పోపో నీ, యఱచేతం బండ్లువచ్చి నప్పుడు మమ్ముం, గఱచెదవుగా వి తగునెడ, మెఱయిదు మదియెట్టి ధై వములు వినియె డిసో కళా. 3 230.

6 లభించు, దొరకు.

అ. అభిచారిఘనగరాంబు దూషితరుణ్ని రంత
రాద్రిగహవదంతురోగ్ర, కీకటోర్వి మేరుగిరి
సమార్థమువచ్చు, నేని చొరకు పంపె యిడుము
కొనగ అము 4 268

చ. వెలుపల వడ్డికిచ్చినను వీసము వచ్చునట్టు
లాయెనో శుక 2. 579

క. కోపమునఁ జూచి యపుడా, భూపాలకుమారుఁ
డను సుబుద్ధికి నానా, పోపా మూర్ఖరకవలనని,
పాపముఁ గట్టెదపు చాలుఁ బదివేల్ వచ్చెన్.
సారంగ. 2. 17.

7. చెందు, ముట్టు

అ. కాన విష్ణుఁడైనఁ గానిమ్ము రాముతో, నిగ్ర
హంబెకాని వినయమొల్ల, నసికిఁ జాలు చేని
చను చాలవేని నీ, పోటు వచ్చె నిదురవోవఁ
బొమ్ము భారా యు 895.

ఉ అండజయాన నీయొనఁగునట్టి సవర్యలు మాకు
వచ్చె... మనుచ 2 48.

8. (గ్రహదులు) ఆవేశించు, పూను.

గీ అట్టియెడ వేల్పు వచ్చిన యట్లమేను, వొంగ
నలిరేగి పాండవపుంగవుండు, మత్స్య నృపనంద
నుని బలుమాటతోడి, యేపు చెవికిని జూడ్కికి
నింపునొనఁగ. భార విరా 5 40

చ. ... అ. వ్యననరుహలోచనల్ నివమువచ్చిన
యందముఁ జూపి రందటున్ శుక 3 119

9. ఇష్టమగు, అనుకూలమగు

(ఈ యర్థమున నీకబ్ధమునకుఁ బూర్వము 'మనసు'
అను నర్థముగల నదము వచ్చును)

గీ. పను వంటల వాడనై యా నరేంద్రు, గొలిచి
గరగరగాఁ గూడు గూర చిత్తమునకు వచ్చిన
చందంబునవ యెనర్పి. నేర్పి మెలఁగుదుఁగరము
వినీతి మెరసి. భార. విరా 1 76

చ. . రెండుదిక్కుల హితంబును బెంపును గల్గు
నట్టి చో, ప్పున విదురాది సజ్జనుల బుద్ధికిరా నుచి
తంబుతోడి మెల్పునఁ బకుచనందనంబునను
భూపకులెల్ల నెరుంగ నాడుమా భార ఉద్యో.
8. 28.

వ అది యొడిగి పసిష్ఠుండు గనలి యోరి నీవు
తండ్రి చిత్తంబునకు రామియు గురుదోగ్ధి
వధంబును నప్రోక్షితమాంసోపయోగంబును
నను మూడు తెరంగుల హృదయ శంకువులు
గావించితివి త్రిశంకుండ వయితివి... హరి పూ
2. 45

గీ వ్సనిత నీచిత్తమున కేను వత్తునేని, కామతంత్రం
బునకు సంచకర్వుగాఁగ, జంబనము సేయని
మోష్ఠ్యలింబ మిపుడు, గండుఁ గోయిల చిగు
రాకుఁ గమిచినట్లు శివరా 8. 68

ఉ . ఆ వృషతి పాలికిఁ బోయెదవేమొ పొమ్ము
నీ, యిచ్చకు వచ్చినట్లు రమియింపుము... శుక
2 67

10 ప్రసన్నమగు

చ సరసతరోక్తి నేఁగి మునినత్తముఁ జిత్తము
వచ్చునట్లుగా, వఱఁకులఁ బెట్టి తెచ్చెదరు వార
విలాసిను తెన్నిభంగులన్... భారా భారి
68

నీ .. భార్గవులచే బలి యెట్ట కేలకు బ్రదికి వారి.
చిత్తంబు రాఁ గొల్పి శిష్యుడై వర్తింప ..
భాగ 8 439

నీ. పొచ్చుమాటల కేమి యింక నొక్కటి మనేరా
రులు దారినఁ దరసినినఁ, బంపుచేతనె పారఁ
బట్టించినపుడుగద సామివారి చిత్తంబువచ్చు. .
రా వి 5. 40

క ఆ యోగవిద్య యెరులకు, నో యామున లే
దొకింతయను గావున నీ, వాయనచిత్తము రాఁ
బ్ర, జ్ఞాయుక్తిం గొలిచి దాని సాధింపఁ దగున్.
పరమ 5. 198.

11. అలవడు, అభ్యస్తమగు

గీ వాని కీరేడువిద్యలు పచ్చియుండు నైష. 6
25

ఉ . విద్యలు వచ్చునంచు నేఁ, గ్రొవ్వున విప్రు
లక్ సరకుకోక తిరస్కరణంబు చేసినన్. వరాహ
7 84

ఉ అక్కట పొట్టచించిన నొకక్షర మైనను రాదు
తెక్కులుం, దక్కులె కాని యమ్మనిన ధమ్మన
నేరదు.... శుక. 2 487.

12. అగు.

చ. ఇతని కిఠండె సాటియగు నీతని కీతండె సాటి
వచ్చు... శ్లో 4. 257

చ...నిన్నొరసి తా రెనరాక కదా నిలింప భూ,
జములు వహించు దుర్యోజము.. ఆము 1
48.

చ. దుర్జయుడగు నా నృపాలుని పరాక్రమ
లీలకు రాజులెల్ల నాఁరయ సరి పోడఁగాంశమును
రారు జై భా. 8 34

13 సాటియగు

నీ కడుమృదురితి నీనడపాడుగతికిరా నని క్రాంతి
నడచు రాయంచ లివియు. కు సు 1 687.

14 ప్రవర్తించు, నడచుకొను.

క నేరిచిన నేరకున్నను, గూరుచుకొని రాక మీరె
కోపించిన దశా. 2 37

ఉ నారదముసీంద్రుడు .. పలికెన్...బతిం
గూర్చుదాన నా, యంతటివారు లేనిని యహం
కృతి నెప్పుడు విజ్ఞప్తిగుచున్, వంతున వచ్చు
సత్యగరువం బింక జెల్లదటంచు మానినీ. పారి
1 80

15 ప్రసక్తమగు.

వ. . ఇంకఁ బ్రకృత కథ వచ్చుచున్నది యాక
ర్ణింపుము. కళా 4 40.

16 వర్ణిల్లు

క వరుసన యెడతెగక యిట్లువచ్చిన వంశం,
బురుభుజ భార. ఆది 4. 221

17 సమర్థమగు

నీ భూభంగములు లేవె యాఖిల వింధ్యగర్వ
స్తంభకమునకు రావుగాక పాండు. 5 176

18 నెఱవేటు, సిద్ధించు

మ, ... ప్రపితామహప్రతతుల న్నాకంబు నొండగ
దెచ్చితి నాకాపగ నింక నీ ప్రతిని వచ్చెన్.
భా రా కాల. 481

19. కాటు, ప్రవించు.

నీ ఇందాఁక నెఱుగక యేమి యంటి నొ మిమ్ము
వనుచుఁ గన్నీళ్ళురా నడచుకొనుచు, కళా
4. 171.

20. పొంగు, నిండిప్రవహించు.

వ్యవ. గోదావరి వచ్చినది

ఆ, ఎందుఁ జనఁగరాని యిక్కట్లు ప్రాప్తించె గృష్ణ
రాఁ దొడంగెఁ గృష్ణరాయ, లివలఁ దఱుమఁ
జొచ్చె...కృష్ణ 8. 48

21 తగు, యుక్తమగు

(ఈ యర్థములందు ఆన్నంత క్రియలతోఁ గూడి
కానవచ్చును

అ ఎల్లభూములను నేలుటకైనను, నిట్టి క్రూరకర్మ
మెట్లు నేయ, వచ్చుఁ గడఁగి యెదిరి వా రేమి
నేసిన, మాటునేయ నాకు మనసురాదు భార
భీష్మ 1. 185.

క అనవుడు మునివాయకుఁ డిట్లనియె నృపతి
నిన్నుఁ బంపునఁట వినుము విరో, చన పరులకు
నిది యీవ, చ్చిన విచ్చెద దాఁచనేల చెప్పుమట
న్నన్ వరాహ 5, 11

(ఈవచ్చున్ - ఈయఁదిగును)

ఉ బుద్ధియ కల్గెనేని కొనిపోకుడు ధర్మము
సూక్ష్మమీ యసం, బద్ధములైన న్యాయములఁ
బంతము వచ్చునె మేము దెంపుమై, యుద్ధము
నేయఁజాలకయ యోహరిసాహరి సంత చెప్పిన,
న్నిర్ధరణీతలామరువి నీరు చలంబున మీకుఁ
దక్కునే శివరా, 4 62

ఉ రాజు లే, పార ననేకమార్గముల నప్రియులం,
దెగఁజూతు రేర్పడన్, వారి నెఱుంగఁగా
వలయు వచ్చునె నమ్మగ నెందు రాజులన్ భా
రా కిష్కిం 11.

గీ శివకళత్రమునకు శివక్షేత్రమునకు, శివుని
మూర్తికి శ్రీనదాశివునికిర్తి, కిరతీర్థంబు సరి
పోల్ప నెట్లు వచ్చు, దక్షవాటంబునకు మహా
స్థానమునకు భీమ 3 129.

ఉ. అచ్చపుట్రహృచర్యము ప్రయత్నమునం జరి
యించుచుండి నేఁ, దొచ్చెల శూద్రభామినికి
నువ్విళులూరి పథంబు దప్పఁగా, వచ్చునె
తెడ్డునాకి యుపవాసము మాన్పికొనంగ నేటి
కిన్ విక్ర 1. 150

ఉ .. ఇం, దుండఁగరాదు, పోవలయు నూరికి
నింటికి . మనుచ. 2 48.

22 శక్యమగు, వలనుపడు

గీ ఇమ్మహోస్తుంబుఁ గడిమిమైఁ గ్రనుత్తిరింప,
నెవ్వరికి రామిఁజేసిఁగా కేము శక్యమైన
నూరక యుండుదుమయ్య .. భార. ద్రో. 5.
367,

క. కావున వంచన బాహిం, పోసకయుండంగ మన
రిపుం బరిమార్చుం, గావచ్చునేని యట్టిద, నా
వలపటుగాక తక్కినను పలదు సుమీ భార.
శాం 2. 287,

గీ దురితకరముల యని వానిఁ దొడరకుండ, వలదె
లెన్నగ నెఱిఁగిన వచ్చుఁ దొలఁగ భార శాం
5 800.

ఉ ఎవ్వరికైనఁ జేరఁ జొర నెన్నడురాని నిశాచరా
స్పదం, బివ్వన భూమి... హరి. పూ. 7 89.

క. మిహిరలవంబులఁ దారా, గ్రహ నక్షత్రముల
వచ్చు గణుతింప భవ, నృహిమార్జవ గుణ
రత్నము, లహిభూషణ యెవరికైన నలవియె
పొగడన్ భీమ. 5 127

గీ వివిరి యిసుమునఁ దైలంబుఁ తీయవచ్చుఁ
దవిలి మృగతృష్ణలో నీడు ద్రావవచ్చుఁ, దిరిగి
కుండేటికొమ్ము సాధింపవచ్చుఁ, జేరి మూర్ఖుల
మనసు రంజింపరాదు. భర్తృ. నీతి. 5

28 సిద్ధముగనుండు

గీ. నీ పం దెమాడుకొ మేల్మల యాల, నింప నీ
యాట యోడవచ్చివది యనియె కళా 8
117

క తనరాష్ట్రము చెడవచ్చిన, ననిమిషపతి విప్రుఁ
డనక యాచార్యుఁ డ్రిశీ, ధ్నునిఁ దునుమఁడె...
అము. 3, 37.

24, పూను. ఉద్యమించు, యత్నించు

(ఈ యర్థమున నిది తుమున్నంతమునకును
ప్రయుక్తమగును)

ఉత్సాహ ఎన్న నేవరించు సురుసమిన్మహోపనం
బులో, నన్నగారి గినిసినను ఘనాతిచండ కాండ
వృష్టి న్నలంపవచ్చు జగదజేయ దండ నుండు
మా, యన్న క్రాహ్మణునకు విరచితాంజలియగు
భక్తితోన్ రాఘవ 2. 105

పంచచామరము ... త్రిమూర్తి మఱిట్లు వచ్చి సారె
సారె నన్నుఁ గెల్లఁజేయ రాక పొమ్మికన్
విప్ర. 4 59.

క అతివా ముదియఁగ ముదియఁగ, మదిదస్సెనొ
కాక నీకు మనమున నియమ, వ్రతపరుల శూద్ర
రమణీ, రితికై బోధింపవత్తురా యిదితగవా
విక్ర 1 144.

గీ. మాకు, బుద్ధిచెప్పఁగ వచ్చితే ప్రోడియను...
వలిగి... దళా. 4 201

25 తొడఁగు ఉపక్రమించు.

నీ. . కాన గర్వ ముదయింపవచ్చిన నుడువంగ
వలయు గర్వంబున గురుసమారాధనంబు,
వదలిన... భార ఆను 3 321.

28 తలఁచు.

గీ, కోరి తొలుమేనఁ దనకైన కొడువలెల్ల.
మాన్సుకొనవచ్చి భువనైకమాన్యశీల. పారి
1.17.

27 ఇది కను, విను మొదలగు ధాతువుల కను
ప్రయుక్తమగుచోఁ గర్మాధిక 'వడు' ధాతువు
నర్థమిచ్చును

కానవచ్చెన్ - కనబడెను

గీ. ఎడపఁదడపఁ దనూభవుం డెచట మండుఁ, గాన
రాడని గృహభర్త కాంత నడుగ, నింతదడవును
నాయెద్ద నిచట నుండి, యరిగెఁ జదువంగ నని
భర్తకతివ మొఱుంగు కాశీ. 4 85.

నీ హరిబహుఃప్రాణంబ వగట నేఁ డెఱుంగంగ వచ్చె
నీ కిపు డిది యిచ్చెఁగాన .. పారి. 1. 58

(ఎఱుంగంగవచ్చెన్ - ఎఱుంగంగ బడెను.)

మ. అందొక్క గలస్వనంబు వినవచ్చెన్ మాధురీ
ధుర్యమై వసు 2 13.

28 ఇది కొన్నిపల్ల 'పోవు' మున్నగు ధాతువు
లకు వాక్యాలంకారిముగా ననుప్రయుక్త
మగును

నీ పరమ కల్యాణి యో భాగీరధీగంగ వార్ధి
భామిని పోయివత్తునమ్మ కాశీ 2 188.

గీ మీ రిరువురు, నీ యెరుక మరచెదరు సూ
పోయివత్తు ప్రభా. 3 84

నీ. ... అందుఁ ద్రేతాయుగమునకు సమకాల
ధర్మముల్ జరిగివచ్చుఁ, గీ గృతయుగాద్య
వస్థలు లేవు సతతమును మ, నోహరములైన
రాజధానులు ననములు, నంబుజాకరములు
నెన్నియైనఁ గలవు వి పు. 3 51.

గీ అంతకంతకు గతివేగ మగ్గలింప, రాక వాగె
యెచ్చరిక పరాకు, జియ్య యను జనులు టిచ్చ
పడి తమపని మఱవంగ, బఱంగు నమ్మేటి నెఱ
రాకు ప్రాధికతన ప్రభా 2. 33.

వాడుకలోని విశేషప్రయోగములు

1. ప్రొద్దు క్రుంకవచ్చినది
2. మొత్తములో కొంతసొమ్ములోటు వచ్చినది
3. వారికి ఓ అన్న న రాదు
4. వానికి భూములమీద పదివేల రూపాయలు వచ్చును
5. నిష్కారణముగా నూలు రూపాయలు దండుగ యిచ్చుకోవలసి వచ్చినది
6. మాటమీద మాట వచ్చును.
7. వానికి జ్వరము వచ్చినది
8. ఎందుకు వచ్చిన గొడవ యిది?
9. ఈ పిల్లవాడు తప్పక పనికివచ్చును
- ఎఱ. విపులము

ఉ. ఒయ్యన వెల్పు సూపి జడి నుబ్బరవోయెడి
ప్రాణికోటికిన్, దయ్యము నెత్తికోలు తుది
దాకకగఁ దూరుపు తెల్లవాటి తెల్పుయ్యెను
నీరపీఠిఁబడి యంబుధి కేగె నదీ ముఖంబు
నన్, బయ్యరవచ్చె మేఘములు వచ్చుగఁ బాటె
నుదబ్బుఖంబులై వార 2 24

జ రప్పించు, రాఁబట్టు, రాక, రాకడ, రాకా
పోక, రాకొట్టు², రాబడి, రావించు, రావెడలు
వచ్చుబడి, వచ్చరాములు.

వచ్చేబడి ఎ. ధనాగమము, ఆయతి, (శ ర)

వచ్చేరాములు ఎ బ (వచ్చట + రామి), వచ్చ
టయు రామియు

గీ వాడు మఱునాడు నవ్విప్రనందనుండు, ధాత
మాటలచందంబు దానవారి, తనకడకు వచ్చు
రాములుఁ దలంచి తలంచి, ముచ్చటల యేటి
తరగల మునిగి మునిగి పాండు 4. 88

వజ్ర ఎ (సం. నచా క. వజ్ర. బజ్ర) వస, ఓషధి
విశేషము.

గీ వసయన వజ్రయనంగ, వచకుఁ జేరు చెలఁ
గు ఆం థా 2. 55

వజీరు (ఁడు) - వజ్జీరు(ఁడు) వజ్రీడు, ఎ. (హిం.
వజీర్. బ వజీరులు, వజీర్లు.)

1. యోధుడు, శూరుడు.

గీ చిల్క సామ్రాజి తేజివజీరుఁగేరు, కృష్ణ
మంత్రింద్రు చెలువు వర్ణింపఁదర మె దశా 1 71
సీ. జగమెల్ల గెలువఁ గెంజిగురుటాకుజిరా వజీ
రున కిదిగదా జీవగ్రర చం. రా 3 45.

గీ పచ్చవన్నియచిల్క బాబావజీరుఁ, డల్ల ముల్లో
లముగఁ జేయఁ దల్ల డించు శుక. 1 113

ఉ ముంగు పసిండి తమ్మి బలు మొగ్గల మొగ్గర
మాచరించు మేల్పించెడు వేల్పు గుబ్బలి వజీ
రునిజీరు నధఃకరింపఁగాఁ, గ్రొందలిరాకుబాకు
దొరకున్ దొరకించు భవంబు చెల్లరే చందన
గంధి చన్నుఁగన చంద్రుఁడొ యింద్రుఁడొ యా
యుపేంద్రుఁడొ కృ శకుం 2 12

2 మంత్రి, సచివుఁడు

మ ...నిజామాదుల్ వజీరుల్ భజింతురు నమ్ర
త్వముఁ గానలో ముసలిమానుల్గా వితర్కింప
గన్. వసు 1 44

సీ కలువలదొర చల్లగాలి వజీరులు పూనిరాస్తాను
చసాను గొలువ.... గీ. . మదనుసాదుషహా
దండుగదలె నపుడు అని 3 19,

3 సామంతరాజు

క గడి దుగ్గంబులకోటల, నిడురాణపుదొరిలి కెల్ల
నెప్పుడు జెల్లె, పుడమియు మన్నెవజీర్లకు,
నడుచు ముఖాసాలుగాక నగరి ధరిత్రిన్ ఉ.
హరిశ్చ 1. 86.

వజ్ర ఎఱ ఇంపై నది, మనోహరము

మణిమాల. అజపాత్యయోదధి ఘృతమ్ము లమ్ముచు
మురారిఁ బాడి రెలిమిన్, వజ్రేగాఁ దడియ
చరణాప్తనస్యవృదయారవింద లగుచున్
అప్ప 4 155

వజ్ర ఎ 1 ఉపాయము, వెంపు. (శ ర)

2 ఉపమ, పోలిక (శ ర)

వజ్రము ఎ (సం వర్జ్యమ్) విషఘటికాక్రాంత
సమయము

ద్వి. వజ్రంబొ వారంబొ వారిసాజంబొ, వెజ్రఁ
జూపించరు వేల్పుల కిడరు . ద్వి. పరమ.
3 154 పా 19-20 పం

సజ్జరము వి. సముద్రపు మత్స్యవిశేషము. (శ. ర)

సజ్జరు(డు) - వజ్జరు.

గీ .. ఎల్లరు వెఱంగంద నలరు నెపుడు, మేలు
వజ్జరు గమి కొండ గోల కొండ. యయా. 1. 3

గీ ఎట్టవజ్జర్లు నెన్నంగ నీడుగారు. . యయా.
1 19

వజ్ర సం. వి. అ శ్రీ. 1 చెముడు, ఒకజాతిచెముడు
(వృ వి.) 2. తిప్పతీగ. 3 దుర్గాదేవి.

వజ్రకంటుడు సం. వి అ. శం. హనుమంతుడు
వజ్రకము సం వి అ న 1. చర్మరొగములను
బోగొట్టెడు వలుతెఱంగుల మూలికలతోఁ జేసిన
తైలము 2. కంటి కగపడు నొకానొక యాగాళ
భాగము

వజ్రకాలిక సం వి. ఆ. శ్రీ బుద్ధునితల్లి పేరు.

వజ్రకీటము సం. వి. అ శం. సాలగ్రామము లోపల
నుండి తొలిచెడు పురుగు (శ. ర)

వజ్రకీలము సం వి. అ శం పిడుగు.

వజ్రకూటము సం వి. అ. న. వజ్రములు శిఖర
మందుఁగల యొకానొక పర్వతము

వజ్రకేతువు(డు). సం. వి. ఉ. శం. నరకాసురుడు.

వజ్రగార - వజ్రగారె (వజ్రము+గార¹)

ద్వి గోమేదకంబుల కొణిగలు బిరి, గా మల్లి
పై వజ్రగారి యొసంగి. రం రా జాల
73 పా 8 పం)

వజ్రగారె - వజ్రగార (వజ్రము+గారె) వి. ని
వజ్రము పొడి కలిపి తయారుచేసినగాం

మ వజ్రగారెలఁ జెన్నె నొకగట్టిచప్పుములో
రేరాచరాతిన్నెపై. . దశా 4 49.

వజ్రగోపము సం. వి అ శం ఇంద్రగోపము,
ఆరుద్రపురుగు

వజ్రపంచుపు సం వి ఉ శం రాపులుగు

వజ్రచర్మము సం. వి నో. శం గండకము. ఖడ్గ
మృగము

వజ్రజిత్తు సం వి. తో శం. గరుడుడు. గరుత్మం
తుడు.

వజ్రజ్వాల సం వి. ఆ. శ్రీ విద్యుత్తు. మెఱుపు

వజ్రతుండము సం. వి. అ శం. 1 రాబందు,
రాపలుగు 2 మళకము, దోమ

వజ్రతుండుడు సం. వి అ శం 1. గరుత్మాతుడు.
2 విఘ్నేశ్వరుడు

వజ్రదండము సం వి అ. శం వ్రణములో
పుట్టెడు పురుగు. (వ్రా. ని)

వజ్రదంతము సం వి అ శం, 1, సూకంము, పంది,
ఆడవిపంది 2 ఎలుక.

వజ్రదంష్ట్రము సం వి అ శం. కీటభేదము ఒక
జాతి పురుగు

వజ్రదశనము సం. - వజ్రదంతము.

వజ్రదేహుడు సం విజ (అ ఆ. అ) కరినమైవ (గట్టి)
దేహము గలవాడు.

వజ్రద్రుపు సం వి. ఉ శం. ఆకుజెముడు (వృ వి.)
(శ. ర)

వజ్రధరము సం వి అ. శం గుడ్ల గూబ.

వజ్రధరుడు సం. వి. అ. శం ఇంద్రుడు

వజ్రనాభము సం వి అ శం కృష్ణుని చక్రము,
సుదర్శనము

వజ్రనిర్ఘోషము సం. వి అ. శం పిడుగు యొక్క
ధ్వని.

వజ్రనిష్పేషము సం - వజ్రనిర్ఘోషము.

వజ్రపట్టులు (వజ్రము+పట్టులు) వి వి బ
వస్త్రవిశేషము. ఒక విధమగు పట్టుబట్టి.

వ .. ఉదయరాగపట్టులును నేత్రపట్టులును వజ్ర
పట్టులును నను పేళ్లుగల పుట్టంబులు గట్టు
కొని ద్వా. 3 158.

వజ్రపాణి సం వి బ. శం 1. ఇంద్రుడు.
2. గుడ్ల గూబ

వజ్రపుండ్రకులు వి బ (వజ్రము+తళుకులు)
ధాన్యవిశేషము.

సీ. వజ్రపుండ్రకులు వాసనరాజనాల్ జవ్వాజి
వంకెలు గన్వసరులు.. హంస 4 128

వజ్రపుటము సం వి. అ. న. జౌషధములు వంచెడి
యొక విధమగు పాత్రము

వజ్రపుష్ప సం. వి. ఆ శ్రీ. శతపుష్ప. సరాప
(వృ. వి)

వజ్రపుష్పము సం వి. అ. న 1 నువ్వు పువ్వు.
2. ప్రశస్తమైన పుష్పము.

వజ్రభృత్తు సం. వి. తో. శం. ఇంద్రుడు.

నీలమయము సం. విజ అ. ఈ. ఆ. 1 వజ్రము
లతోఁ బ్రచురమైనది 2 వజ్రమువలె కరినమై
నది, కరిన హృదయము గలది 3 క్రూరమైనది.
వజ్రము సం. విజ అ ఆ అ 1. కరినమైనది 2.
క్రూరమైనది 3 పాయలైనది 5 అడ్డముగా
నున్నది.

వి అ ఘం 1. పూహాభేదము, ఒక విధమైన
మొగ్గరము 2. ఒక జాతివర్ణ (వృ వి) 3 ఒక
విధమగు స్తంభము 4 ములుగొమిడి. (వృ వి)
ఘం న 1 వజ్రాయుధము, పిడుగు 2 వజ్రా
యుధము వంటి వినాశకరమైన యాయుధము.
3 రత్నములకు బెజ్జములు వేయు వజ్రపునూది
4 నవరత్నములలో నొకటియగు వజ్రమణి
5 పులిగంజి 6 కజ్జల నతికించు బుక, సర్పిసు
న 1 ఉక్కు. 2 ఒక విధమైన అశ్రుకము 3
పరుషభాషణము 4 బాలకుడు. 5 ఉసిరి
కాయ, ధాత్రీఫలము 6 మవ్వు పువ్వు 7
(జ్యోతి) ఇరువదియేడు యోగములలో నొకటి.
8 ఒక విధమగు గట్టి నున్నము

వజ్రరదము సం వి అ. ఘం సూకరము, పంది,
అడవి పంది

వజ్రలేపము సం. వి అ ఘం ఒక విధమైన గట్టి
నున్నము

వజ్రలోహ(క)ము సం వి అ ఘం. సూదంటుతాయి,
ఆయస్కాంతము.

వజ్రవల్లి సం వి ఈ శ్రీ. నల్లేరు (వృ వి)

వజ్రపూహము సం వి ఆ ఘం ఒక విధమైన మొగ్గ
రము, యుద్ధమున నై నికులము పరుసగా నిలుపు
టలో నొక భేదము.

వజ్రసారము సం విజ అ ఆ అ. వజ్రమువలెఁ గరి
నమైనది

వజ్రహృదయము సం. వి అ న వజ్రము వంటి
మనసు, కరిన హృదయము.

వజ్రాంగము సం వి. అ ఘం. సర్పము, పాము.

వజ్రాంగి సం వి న్. ఘం. వజ్రమయ కవచము.
(శ ర)

వజ్రాంగిజోడు (వజ్రాంగి+జోడు) పి వి. వజ్ర
మయమయిన కవచము

గీ. వత్స నీవు పదాతివి వారు రథికు, లెట్టు పంపుదు
నిను మదిగట్టిచేసి, యనిన నీ కృప నాకు
వజ్రాంగిజోడు, చింత వలనదు పనువు మాజి
కిని ననుచు కై. కా. 2. 52.

వజ్రాఘాతము సం వి అ ఘం 1 పిడుగుదెబ్బ 2
ఆకస్మికదుఃఖము.

వజ్రాఘాతము సం వి. అ ఘం (గణిత) ఒక విధ
మగు గుణకారము

వజ్రాసనము సం. వి అ న (యోగ) ఆసన విశే
షము, యోగులు కూర్చుండు విధములలో నొక
భేదము.

వజ్రీ సం. వి న్ ఘం 1 ఇంద్రుఁడు 2 గుడ్లగూరి.

వజ్రీక సం వి ఆ శ్రీ ములుకెముడు (వృ వి)
(శ ర).

వజ్రీఁడు-వజీరుఁడు వి 1 వజీరుఁడు, యోధుఁడు.

గీ కవుల ముంగొంగు హొన్న లోకముల కన్న,
వచ్చగుణ్ణువు వజ్రీఁడు వగటితేడు ..
ఇందు 4 31.

2. ప్రభువు, తేఁడు

కా . విదేహాత్మజా, కాంతుం గోసలమాత్ర
ధాతికిఁ బఠింపరాజాశ్రమలోఁజింపించెన్
జగమెల్లఁ దాల్చుగల జేజేగట్టు వజ్రీనినై.
కాంత స్తంభధురంధరత్వ మెనయించుటాను
చందంబునన్ చం రా 5. 31.

పటకము సం. వి అ ఘం 1 భక్ష్యనిశేషము,

గారె 2 గుండ్రని చిన్నముద్ద, ఉండ, మాత్ర

పటగ విజ. నేర్పరి సమర్థుఁడు (శ ర)

పటపత్ర సం. వి అ శ్రీ బొంబుమల్లె త్రిపురమల్లి
(వృ వి)

పటపత్రము సం వి అ న సితార్జకము. తెల్ల తులసి
(వృ, వి)

పటము సం. వి అ ఘం 1 మట్టిచెట్టు 2 గవ్వ 3

చిన్నగోళము, ఉండ, మాత్ర 4 పూర్ణబిందువు,

నిండు సున్న. 5 గారె 6 జవపత్రాడు 7

ఆకారసామ్యము, పోలిక 8 (చదరంగములో)

బొటు

పటర విజ 1 వదరుఁబోతు, వాచాలుఁడు, వాచాల

ద్వి. మటుమాయలాడి ద్రిమ్మరిగబ్బితాత్తు, వట
రత్తు చంచలతాణి నాఁబరఁగు ... పరమ.
4 322. పా. 20 పం

2 సమర్థుడు, నేర్పరి.

సీ. వటర యంచనఁగ నేర్పరి యన రవ రన
దంటనా జాణనాఁదగు సమర్థుఁడు .. ఆం. భా.
8. 32

(‘వటగ’ శ. ర. - ప్రాంత ఆం భా)

పటరము నం వి అ యం. 1 కోడిపుంఠే 2. చోప
3 తలపాగ, శిరస్థాణము. 4 కవ్వము 5 సువా
సనగల తృణవిశేషము

పటరుఁడు నం. విజ. అ. అ అ దుర్మాఘుఁడు,
దుష్టుఁడు

వి అ యం దొంగ, చోరుఁడు, బుదిపోటు దొంగ.

పటపట! వి ఊడించుటయం దగు ననుకరణము
(చూ పటపటనగు).

జ పటపటనగు.

పటపట! వి వాఁగుటయం దగు ననుకరణము
వ్యవ ఎందు కట్లు పటపట వాఁగెదవు

పటపటనగు ఆ క్రి (√పటపట!) తగ్గు, ఊడించు.

చ కిటకిటనయ్యె నెన్నడుము కేసరిమధ్యకు నాఁడు
నాఁటికి, బుటపుట నయ్యె నారు కడుఁబొల్పు
పహించెఁ దనూలతాద్యుతుల్, నిటనిటనయ్యె
సోలము జనించి విశాఖవిలోచనంబులున్,
వటపట నయ్యె సొంపుగల వాతెఱ కెంపును
బూటపూటకున్ పి శకుం. 4 54

పటాకరము నం వి అ యం దారము, త్రాడు

పటారము-పటారు వి. నగరు

క అని వర్ణించుచు నట్టా, సమఁడు సుధాంధసులుఁ
దాసు సపుంకకలికా, తమలై తత్కుధరాగ్రం,
బునకు నరిగి హరుపటారము గనుంగొనుచున్
వరాహ 8. 88.

ద్వి వడి ప్రేయ వచ్చినవారి వారించి, పుడ
మీకుఁ దాతనిపోలికఁ దెలిసి, దరహాసమిగు
రొత్తఁ దనపటారముకు, నరిగి మంత్రులు మొద
లగువారి ననిపి. నవ 4. 131 పా. 18 నం.

పటారి-పరారి విజ సమర్థము.

వ . . పటారితనంబునం గటారులు వెటికి కొని...
ఉ హరి 8. 129.

(శ ర పా ‘పరారితనము’ - వీరేశ పా)

పటారు-పటారము వి నగరు, రాజభవనము

ద్వి తల్లి చెప్పినమాట తన మదిలోప, తలపో
యప్పుడు తన పటారునకు, వచ్చిన పరువడి
Pal 200 (త్రా)

సీ ఆవాఁదాసీపురాధీశ్వరుపటారు

గన్నఁబెట్టి చొచ్చి హరిశ్చ 5. 112

(శ ర పా ‘ఆవాఁదాసీపురాధీశునగరిలో’
ముద్రి పా)

పటారుబంటు వి నగరు సేవకుఁడు

ఉ. ... రమణీయ విశాలవిలోచనంబులు, నైక్కు,
మించు రాసుతుఁడు నాడుకపుంగిటఁ గాపు
రంబున, నిక్కిల నేల నేమకరచిహ్నము వాని
పటారుబంటుగఁ ... తవతి. 3 52

(వతారు పట్టుగన్. ముద్రి పా.)

పటి నం వి ఈ శ్రీ 1 త్రాడు, దాంము. 2 ఉండ,
మాత్ర, పెద్దిమాత్ర

పటించే ఆ క్రి పస్తుపడు, ఉపవసి చే. (శ ర.
త్రా)

పటిక నం వి ఆ శ్రీ 1 ఉండ, మాత్ర. 2 చేద
రంగపుబంటు 3 భక్యవిశేషము, వడ

పటికము నం వి అ యం చదరంగపు బంటు

పటివేరు వి పట్టివేరు, ఉళిరము.

రగడ ఏకాంత మని తొలఁగె దిందు నీవఁటె వేటు
చేకొనవె మున్నాడి చెలుప యీవటివేరు...
మనుచ. 8. 84.

సీ పటివేళ్ళసురటి జవ్వాది పక్కెనతట్టు పునుఁగుఁ
బి.గాణి కప్పురపుఁగ్రోవి . వైజ 8 74.

పటకుఁడు నం వి అ యం 1. బాలుఁడు, కుఱ్ఱ
వాఁడు 2 ప్రహ్లాదాచి 3 అవివేకి, మూర్ఖుఁడు

పటుపు నం వి ఈ యం 1 బాలుఁడు, కుఱ్ఱవాఁడు.
2 ప్రహ్లాదాచి

పట్ట! వి చెఱకు గానుఁగకు వేసెడి అడ్డమాను. (శ ర)

పట్ట! వి బ వృషణము, అండకోశము. (త్రా)

పట్టము వి 1. తక్కువతనము, నూర్చనత.

నీ ... ఏడు వాడలవార మేముగలసి, వర్తిల్లుదుము
వాని వట్టి మేమియు లేక... హర 2. 139.

గీ దానినెమ్మేని మెలుంగుఁదాఁబూనఁగడఁగి, పుత్రడి
వెలంది చిద్రుపలైముద్రవోసి, యెఱసి వట్టంబు
వడికాఁగి సెఱయఁజిమిడి, కరఁగి నీరయిపోవును
గలువకంటి హంస 3. 195.

ద్వి అట్టును గా కుత్తమాధమనదులు, వట్టంబు
దోచునే వారాళిఁగలయ .. పండితా దీక్షా
74 పా

2. చిల్లర మార్పునపుడు వెట్టనష్టము, తరుగు

గీ .. వట్టమంచనఁగ వెలయు, హేయ దీనా
రముఖ భాగధేయనంజ్జ .. ఆం భా 2 192

గీ క్రొత్తతిరువాదిఁగని ప్రాతరూక యంచుఁ
ప్రాతవఱఁ జూచి వాడెంపుఁబడమటంచు,
నాడెమొరయంచు నొరయైన నాగరంబు, ధవళి
నెడ వెట్టటంచు వట్టంబుఁదివియు బహు
5 14

వట్టి విజ. (✓ వట్టు) 18 క్తము, శూన్యము, పమియు
లేనిది

ద్వి. కఱకంరు శ్రీపాదకమలంబు మీఁద, తెఱ
గొప్ప నీ మౌళి తేఱియై వ్రాలు, వట్టి నీమస్త
కం బకట యిచ్చోట, వట్టి నేలను గూలవలసె
నేమండు. రం. రా కిష్కిం. 215 పా 20 పం

గీ తజ్జనం దెర్గ నగుఁ గవితావిశేష, మజ్జనందేమి
యెఱుంగఁగ నగు నమస్తకనకవర్ణోత్కరంబునఁ
గానవచ్చు, వన్నె తెఱుంగఁగఁబోలునే వట్టి
రాత కు సం 1 32

గీ రమణి మఱి కొంతవడిదాఁక రథముఁజూచుఁ,
దరుణి మఱి కొంతసేపు కేతనముఁజూచుఁ, గాంత
మఱి మీఁద రథపరాగంబుఁజూచుఁ, బడఁతి మఱి
యంతటను వట్టి బయలుసూచు. ఉ రా
8 299

2 ప్రయోజనము లేనిది, నిష్ఫలము, వ్యర్థము

✓ హృదయము లెప్పుడు న్గదియకే తఱచోవెడ
కొఁగిలింతలున్, గదిరెడు మేలు కార్యములఁ
గల్గక మాటలయందె కల్గు పె, న్నదురులు వట్టి
శ్రెష్ఠములుఁ జాలఘనంబయి మండువేసవిన్,
బొదలఁగ నిచ్చె దుపతుల పొందు లనారుల
పొందుకై వడిన్ . ఆము 2. 62

గీ అని పలికి రెండుమూఁడునా లట్ల యనిపె,
నల్లునొద్దకుఁ బుత్రిక నపుడతండు, నాది నేభావ
మునఁజూచె నట్ల చూచె, వట్టిరాకపోక లొనర్చె
వానినతియు కళా 4 84

ద్వి. వడుగు చేసినభక్తి వట్టి పాటగునె, నొడువరి
తనమునఁ గడువనాడెదవు .. బస. పురా.
1. 219.

గీ గర్వితారాతిరాజన్యకాండకరిన, కంఠంరన
జాతరక్తాంబుపూర, మజ్జన వ్రతదీక్షాభిమాన
ఘనులు, రావువారలు వట్టివారా తలంప
రంగా 2 107.

3 కారణముమూలినది, నిష్కారణము.

గీ వెడలిపోయితి నివ్వీధి వెంటనరుగు, పెండ్లి
వారిలఁజూడ నా పిన్నతనము, గూల నింతటిలో
వట్టికోపమెత్తి, తలుపు బిగియించె మగఁడేమి
తలఁచినాఁడొ శుక 2 131

గీ మొలకసిగ్గులు వట్టి కొంకులును వలపు, చాటు
నిలుకడ లలఁచివేసములుఁ జూపు, గడియలో
వాని దారునఁ గన్నయపుడు, కొమ్మ మాటుని
జంత్రంబుబొమ్మకరణి శుక 2 434

4 శుష్కము, ఎండిపోయినది

గీ. ఎలమిఁ గూర్చుండి యెలుఁగెత్తి యింపు
మిగుల, వట్టి ప్రమాకులు చివుకులు వెట్ట నతివ,
పాడె . మార్కం. 1. 28

వ అనికిం దనివిననక వెనుకం దవిలి వట్టియడవి
ముట్టి యేర్పు కార్పిచ్చుచందంబునం జతురంగ
బలంబులు జారినమరిన .. భార ద్రోణ. 2. 60

ద్వి కనుఁగొని బసవయ్య కన్నుల నగుమ, వట్టి
యాకులు గాలివడిఁ దూలుఁగాక, మెట్టలు
తూలునే మేటిగాద్దునను . బస పు 192.
పా 20 పం.

5. పా లుడిగినది

ఉదా వట్టిగొడ్డు

సా వట్టిగొడ్డుతాకట్టు, వట్టిగొడ్డు అర్చులచేటు.

వట్టికాలు ఎ (వట్టి + కాలు) పిక్క వెలుపటి కాలు
(శ. ర. ప్రా)

వట్టిపోవు ౮ ౮3 (✓ వట్టి) ఎండిపోవు, వాడిపోవు
నీ చెక్కుపైఁ జేర్చినచిగురు కెంగేలును వట్టిపోయిన
యట్టి వాతెఱయును ... హరిశ్చ. 5, 71.

వట్టిమాట ఎ. (వట్టి + మాట) లేనిమాట, అపవాదము.

(శ ర)

వట్టివరి ఎ (✓ వట్టి) సస్యవిశేషము, అడవి గోధుమ (వృ వి)

బ ధాన్యవిశేషము, అడవిగోధుమలు (శ ర.)

వట్టివేరు ఎ ఉళింము (వృ వి)

గి. వట్టి, వేరునాగ మశీరంబు వెలయుచుండు.

ఆం ఖా 2 75

నీ మరు పమ్ము నొందింపుమా నన్నుఁ జేపట్టి వట్టివే రేటికే వనరుహాక్షి . రామా 1 148

ఉ .. వేలుపుమీఱఁగ పట్టివేళ్ళ గొలిచిన తాళ వృంతమున వీచుచునుండె .. నైష 6 117

వ తమతమ మేనితావు కు చావలంబగు పట్టి వేళ్ళ మరఁటుల కమ్మనెత్తావులు తాళవృంతా నిలంబుల నొలయింప . ఉ రా 5 248

వట్టు అ శ్రీ 1 ఇంచు

క బలరిపుఁడు నాకు నిచ్చిన, యే ఘునికాత ముఖికోషడామ్రమ్ము విని, గ్గళదవిశజల ధారా, వళిసెల్లం దక్షణంబు వట్టఁగఁ జేసెన్ ఖార ఆం. 4 67

ఆ పరము వడసియైన శఠము ప్రయోగించి, వట్టఁ జేసియైనఁ గట్టియైన, వనధిదాట నెట్లు వచ్చుటో . ఖా రా యు 14

ద్వి. మదుఁగులు గడుపట్టె మణిగె లోకములు, నిడుములు దఱుచయ్యె నెల్లవారలకు . రం రా ఉ. కాం 164 పు 25 పం.

2 శుష్కించు , ఎండు

క వీన చని వట్టిపోయిన, కానలఁ గార్పించు గాల్పు కై వడి బాణా, నలమున నావరులను ఖా రా యు 762.

వ విప్రయోగ వేదనామాయమానమానసు డై పదనంబు వటువట్టు పట్టక కాళీ 2 141

3 కృశించే

ఉ దు, ర్వారవిచారభావమున వట్టుచుమోమున డైన్యమొందఁ బూ, జారిపదూటి వచ్చి జల జాయతలోచనఁ జేరి యిట్లనుక విక్ర 6 124

క అతుల నిరాహారతపో, వ్రత చారుణియతి వొడల వట్టివరము లు, న్నతిమై తోచగ మరడే

పీఠమతి నయ్యబల దొట్టి పెద్దయునార్తిక. మార్కం. 8 138.

క. మెట్టక పెట్టక వట్టక, గిట్టక తీర్థముల ముక్తికిం జనరాజే, తొట్టక పోరక యిమ్మొయిఁ, గట్టెదుటను శ్రీ వగంబుఁ గన్నం జాలుక చ్చా 8 140.

ఉ పయ్యరవట్టె మేఘములు వచ్చుగఁ బాతె నుద జ్జుఖంబులై హం 2 24

4 (పశువు) పాలు లేనిదగు

లయవిభాతి వినరెఁ బెనుగఁ దువులు మనలే జల చాగమము పసిమిచెడె సస్యములు కనవు దిన లేమిం, బసరములు పట్టె . వరాహ 10 28.

ఎ 1 పక్కు

ద్వి. మెదటి వట్టులుగట్టి మెలికలు గొన్న, ముదురు జంజులు మీసముల నులికొల్పి హరిశ్చ హా 2062 పం

2 వరుగు, శుష్కశలాటువు, ఎండుకాయ

గీ మనును శుష్కశలాటునామంబు వట్టు, వరుగవం గను ఆం ఖా 2 88

3 దూలము లోనగువానికి బలమునకయివేసెడు కట్టు (శ ర)

బ వట్టి, వట్టికాలు వట్టిపోవు. వట్టిమాట, వట్టివరి, వరువట్టు, వటువట్టులు, వటువట్టుగొను

వట్టుము ఎ ధాన్యాదులు నించిన గోనె (శ ర)

వట్ట ఎజ (నం వర్తులమ్ శ వట్ట) వర్తులము గుండ్రము (శ ర)

జ వట్టన, వట్టించు, వట్టలు

వట్టన ఎ (✓ వట్ట) వర్తులత్వము గుండ్రన (శ ర)

వట్టపడు (వట్టము + పడు) అ శ్రీ తక్కువగు.

చ సరియగు నాకు దిన్యశరజాలములం దలపోసి చూడ నన్నరుండు దృఢత్వలాఘవ గుణంబులఁ దక్కువ దూఁసాశవి, స్ఫురణఁ గరంబు వట్ట పడు భూవర సౌష్ఠవరేఖ నేమియుం, దొర యఁడు ధైర్యకౌర్యపటు దోర్బళవంబుల హీనుఁ డెంతయున్ ఖార కర్ణ 1 281.

గీ సిద్ధమునికోటి గొనియాడ జిష్టుబలము, వర్ధనము నొండఁ దమలోన వట్టపడక ... హరి. ఉ 10 182.

క జననాథ యిదె శకుంతల, యనసూయారుం
ధతులకు వణుమాత్రం బై, నను వట్రపడదు
శీలం, బున నీయెడకింతి ననిచి పుత్రైంచుటయున్
పి శకుం. 4 109

వట్రపెట్టు న ౮ (వట్రము + పెట్టు) 1 తక్కువ
వట్రము, తగ్గించు 2 లక్ష్యపెట్టు
ఉదా వాడు నామాట వట్రపెట్టడు (శ. ర)
వట్రము వి వక్కాకుత్తితి.

ఉ మైనపుటంటుపల్వగల మచ్చులచాలారగల్లు
కట్టెలున్, దూనిక నాలుగేన్నారలతోఁ దగు
వట్రములోన నున్న నా, నానగరోద్భవంబులగు
నాడెములుండెడు సంచి గొంచు జే, రానకు
వచ్చు నన్నయదురంధరుఁ డంగడికిన్ గడింపఁ
గన్ శుక 1 420

చ మెలివడు తీగచుట్ట జిగిమించినపాగ జినుంగ
వచ్చడం, బలవడు చల్యదోవతి యెయారపగంద
వుఁబూతడొల్లు పో, గులు మణిముద్రక ల్వలపు
గుల్కిడువీడ్వము చంకవట్ర మం, ఘ్రులతుద
ముచ్చెలున్ వెలయు గుత్తగుణుండను వైద్యుఁ
డొప్పగున్. హంస 1. 288

విజ. ప్రాస్తవము, పొట్టిది. (చూ వట్రపడు)

జ వట్రపడు, వట్రపెట్టు

వట్రంచే ౮ ౮ (౪ వట్ర) తిరుగు, వరాజ్ఞుభుమగు.

గీ వాహనము నెక్కి కైదుపువలమ మిగులఁ, బట్టి
మొనతల నెంతయు భయరసంబు, గదిరి
వట్రంచు వృపులకుఁ గలుగు భూత, హత్యఁ
బోలుపాపం బవి రాదిముసులు. హరి ఉ 1 105

వట్రీలు (ల్లు) ౮ ౮ (౪ వట్రంచే.) 1 ప్రవర్తిల్లు.

చ. నినుఁ గొనియాడనేర్తు నన నిక్కువ మెవ్వఁడు
శక్తియుక్తుఁ డె, వ్వనిమనము న్మనీషయును
వట్రీలు నెవ్వనిశివ్యాసగు నే, యనువు ప్రశంస
చెప్పు సకలార్థ సహిష్ణుఁడ వీవు ... హరి ఉ
8. 50

ద్వి వంగకాయలు కట్టుకొంగులఁ బొదిచి, లింగ
సన్నిహితుల భంగి వట్రీల్ల. బస పు.
2. 391.

ద్వి. అక్కజం - బొలయ నుదాత్తత వెలయ,
నిక్కంబు సంద్రిల్ల నియతి వట్రీల్ల.. పండితా.
పురా. 137 పా.

2 కలుగు, జనించు

క. దమఘోషసుతుఁడు తద్విభవము సూచి
సహింప కలుక వట్రీలఁగాఁ బీ, రముడ్కి నిలిచి
నిజవా, స్తము లెత్తి మనోభయంబు దక్కిన
వాడై భాగ 10 ఉ 786

ద్వి. అనవుడు హర్షించి యా?వద్విజుని, పనిత
పుట్రులునాకు పట్రీల్లి రేని, నంబిపేరిడుదు దానలి
నెందరైన పండితా మహిమా. 287 పా

ద్వి పువ్వు వట్రీలనోపునొ కంటిపోటా... బస.
పు 88 పా. 30 పం

3 తిరుగు

ఉ వట్రవగుబ్బలుం దొగరువాతెఱయుం జిటు
నవువెన్నెలల్, దొట్రీలుముద్దుమోమును దళు
క్కనుమేను వెడందసోగయై, వట్రీలు కన్నుఁ
దోయి నిడువాలుఁగురుల్.. విజ. వి 2. 48.

వట్రువ వి. వ్యంజనముతోఁ జేరిన ఋకార చిహ్నము.

గీ వట్రువయు ద్విత్వమును గల వ్యంజనంబు,
ప్రాసమై యుండునెడఁ జెఱప్రాసములకు, వ్యంజ
నంబు సమాక్షరంబై నఁజాలు, వాని పై
నేస్వరం బై నఁ జూనవచ్చు అప్ప. శి. 298

విజ గుండము, వర్తులము

సీ. నడుము వట్రువగాఁగ వెడందయై కఱకెక్కి
యొప్పార వెలసి పేరురము దనర హరి.
పూ. 8 177

క తూమెఁడు రసమునకుం దగ, వామెఁడు
పుండ్రేతులతలు వట్రువగలతా, దామములఁ
గట్టి హర 2 9

క అనుటయు రసలింగము నిడు, తనవట్రువ
ప్రేపనజ్జ దంతపుబరిణిన్ మనుచ. 1. 78.

౮ విజ గుండముగా, వర్తులముగా.

ద్వి మరఁటి వట్రువగాలి సుడియంగఁ ద్రిప్ప
హరిశ్చ. పూ 782

వట్రువమునై వి చక్రకల (వృ. వి.) (శ ర)

వట్రువసుడి-వట్రువ, వట్రుసుడి (శ. ర.)

వట్రుసుడి-వట్రువ వి వ్యంజనముతోఁజేరిన ఋకా
రమునకు గుర్తు

గీ కొమ్ముకారలు మఱి ద్వివర్ణమ్ము లగుట,
వానియెడమవి గురువులు వట్రుసుడులు,
ప్రాణములు గాన వానిదాపలను గల్గు, నక్క
రములెల్ల లఘువులు నిక్కముగను. అప్ప
4 49.

వతర విజ. (వటర?), సమర్థుడు, వేర్పరి.

ద్వి వతరవై కొంచెపువారివైఁ జూపు. వటన
మాముందట నడవ దెల్ల పుడు .. ద్వి భాగ.

8 స్కం.

(‘రవర’ కు మాటు రూపము. శ. ర.)

వరరము నం వి అ వుం నీటికుండ.

వరరుండు నం విజ అ అ అ 1 మొద్దు, మంద

బుద్ధి, మూఁడు 2... దుష్టుండు

వి అ వుం 1 బుద్ధిహీనుండు, అవివేకి,
మూర్ఖుండు.

2 శరుండు, దుష్టుండు. 3 వైద్యుండు

వరారి-వటారి విజ సమర్థము.

నీ. మకరంద మాని మైమఱచిన గొనయంబు చెడ
మ్రోయఁ గడివోనివింటితోడ, జలజ కేసరరాజిఁ
జల్లెడు మూఁకగా దాఁటు వరారిరథ్యముల
తోడ, ... గీ ... నిండునెంతోడ వరిరాజు
నిర్జరేంద్రు, సభకు వేతెంచె భుజిలోత్పాహ
మెనఁగ ఉ హరి. 2 194

వడ¹ వి 1 వేడిమి, పరితాపము

నీ అడరునిట్టూర్పులు వడచల్లఁగా ముక్కు పుటము
లొందొంట నుప్పొంగి తవర . హరి ఉ.
9. 225.

వ సత్యభామ సాసూయంబుగ వాసుదేవున కిట్ల
నియె.

క కలిగె నొక జాంబవతి వెన్నెల వడఁబడె దేల
వలపు నీతల వేగెన్, బలియకు వేసవతులుగల,
చొలఁతులచే పాటువడక పోరా దనియెన్.
ఉ. హరి 3. 115.

నీ ఉడివోనివేడినిట్టూర్పుగాడుపుల బర్ వడలఁ
గెంటిగిమోవి వాడువాట . నీలా 2. 88.

మ. కమలాప్తోన్నమదంకుజాలములు దిగ్భాగం
బులం గ్రమ్మినం, గుముదాంతఃస్థితలక్ష్మి యెండ
వడసోఁకుల్ నైఁవఁగాలేక వ,త్రముల న్నాటుగఁ
జేసి కప్పకొనియెన్ ... హరి. 2. 88

2 వేడిగాలి

మ. స్ఫురదారణ్య మహీధరాపరసముదూత్రగ్ర
జీవానలో, తగ్గరవిస్ఫారభిఖాళిఁగూడి ... వీరై

వడ... లోకుల్ భీతిఁ గంపింపఁగన్ కు. సం.
8 793

3 తాపము.

ఉ ... నృపాలతనూజుండు చిన్నవోయి మ,ధ్యం
దిన వేళ ... అగళపూరిత తోయమందుఁ
దృ.ప్తిం దురిగంబుఁ దాను వడఁచేటి మహా
తపభీతి నయ్యెడన్. విక్ర 3 77.

నీ వేడిమి చెడచల్లు వెన్నెల వడకునై చెయ్యి
మోమున మాటు చేసికొనుచు .. యయా.
5 118.

అ వేల్పుగట్టుగవుల వెలువడి వడదేఱఁ జదలు
వాఁకనీట జలకమాడి ... హరి. 4 44.

4 శ్రమము, బడలిక

క .. కవేర దుహితృ మ,రాశీధ్వను లెవఁగు
గాడ్పు ప్రతివడ యుడిపెన్ అము 8 92

ఉ తేలెడు కన్నుదోయి వడదేఱెడు ముద్దుమొగంబు
సారెఁ గై, వ్రాలెడు గొప్పకొప్పు వసివాడెడు
నన్నువగౌను కాఁకలం, దూరెడు లేతమేను
వయి తొట్టిలు నమ్మగవాలు . పాండు.
3 85.

వ. వెండియు నక్కుండలిశశయనుండు ... భీమల
వడఁదీర్చుచు మామలఁగడతేర్చుచు .. ఉ రా
2 81.

5 అకటికాధ, తుచ్ఛాధ

చ .. ఇప్పుడొక కాటియచే వెతఁతెందివాఁడ
వి,ద్దిసమున నీకుఁ గల్గు వడఁదేఱఁగఁ గర్కరికా
ఫలావకుల్. శుక 3. 417.

6 దప్పి, దాహము.

చ. తొడిఁబడ నమ్మ యక్క యవి తూలుచు దీనత
దోయిలోగ్గుచున్, వడమఱి తేఱఁ దేఱ నల
వాక్యము లెన్నక అము 2. 59.

చ చెలిసుమమోవిసానకముచే వడఁదేఱక మోము
మోమునం, బలుమఱు జేర్చి.. ఉ రా 3. 122.

రగడ కొడినె తిండ్రికిలము విదిరె, వ్యడవింది
జనావళివడఁ దీరెన్ ... బహు 2 13.

7 హిమము, మంచు

ద్వి. మడుపులలోన హేమంతకాలమున, వడఁజల్లు
తఱిఁ బంచవహ్నిమధ్యమున ... ద్వి. పరమ.
2 50 పా. 18 వం.

ఎఱి ఉష్ణము, వేడియైనది (చూ వడగాలి)
 జ వడఁబలి, వడగాలి, వడగొను, వడదాఁకు,
 వడఁదేలు, వడపప్పు, వడపించె, వడముడి,
 వడ² ఎ గారె
 నీ పొల్పు మాపాపూపము వడయనంగను ఆం
 థా 2, 255
 నీ ఖండశర్కర జున్ను కండచక్కెరలు దోసెలు
 వడల్పేమెపాసెములతోడ భీమ 1 80
 2 మీరెపకాయలు లోవగు సంబారువులుచేర్చి
 చేసిన గారె.
 నీ కలవంటకము లిద్దెనలు వడ లప్పము లతిర
 సమ్మలు తేనియలు ఫలములు ఉ రా, 8
 122
 మ కలమాన్నంబులు పప్పు లప్పడములున్ గారెల్
 వడల్ బూరెలున్, ఫలముల్ చక్కెర లుక్కె
 రల్ సిగరలుం బిచ్చుళ్లు సద్యోఘృతం, బులుఁ
 దేనెల్ పరమాన్నముల్, పలురసంబుల్
 కూరలు స్మృన్నగాఁ, గల నానావిధభక్ష్యభోజ్య
 ములు వేడ్కన్ సీతవడ్డించినన్ సమీర 5 115
 వడ సం ఎ ఆ శ్రీ భక్ష్యవిశేషము, గారె
 వడఁబలి ఎ (వడ1+అంబలి) ఒక విధమైన అంబలి,
 తాపమును పోఁగొట్టునట్టి అంబలి
 వ ...పుండ్రేకురసపావకంబులు వడఁబలి బేడలు
 వేపుడుసెనగ లనుపగ్గుగ్గు .. ప్రబంధ 112
 వడఁకాడు ఆ శ్రీ (వడఁకు+ఆడు స్వార్థమున)
 కంపించు, వడఁకు
 క సమరాంగణాబు కడుఘోరముగా నిరువాఁగుఁ
 బోరు రభసంబున ది, కృమితి వడఁకాడె
 థార. భీష్మ 2 290
 క వెడవిలుతుక్కిరిజాలము, వడుపునఁ జంద్రా
 తపంబు వాలుటయును మున్నుడుకెత్తినడెండ
 ముతో, వడఁకాడెడురైర్య మెడల వగలఁ
 బొగులుచున్ థా రా. యు 38.
 క వెలఁదికి మన మొనరించెడు, చలువలు రవి
 మేసినైన కైత్యము నొందున్, బలుకులు
 వేయును నేటికి, పలిగొని వడఁకాడుచుండు
 వైశ్యానరుడున్ వి శకుం 3 45
 కా . పన్నీయ, త్యంతంబున్ శిశిరత్య మొంది
 నను గోత్రాకుల్ వడఁకాడినం, గుంతిసూనుని

చేతఁ గట్టన కనిం గోత్రాటు వాటిల్లునే
 థార కర్ణ 3 275,
 వడఁకు-వణఁకు (చూ వడంకు) ఆ శ్రీ. కంపించే
 నీ వడఁతి నీకరములుపట్టంగఁ దివిరి శంకించి వడం
 కెడుఁ జేలుసూడు థారి విరా 2 47
 ఉ థాక నరాకు లెల్లను వడంకుచుఁ గప్పము లీక
 యానకు, ల్లాక విప్ర 1 43
 క మేను గరుపాఱఁ దమి న, మౌని జపముఁ
 దపముఁ దన్ను మఱచి యనంగ, గ్లానిఁబడి కదిసి
 వడఁకుచు, హీనస్వర మెనఁగఁ బ్రోవవే నన్నను
 చున్ మనుచ 3 34
 క. ఉను రసుండుచుం బొరలును, గసరును బన
 దఱిగి వెసను గడగడ వడఁకున్ ... నీలా 2.
 84
 ఎ 1 కంపము
 నీ వైవర్ణ్యములు నెంది వడఁకులు దొడరి
 యశ్రులు జాటి గర్గదికలు కడంగి .. హరి
 పూ 8 188
 నీ చిలువమేపరి పుల్గు బలు చట్టు పలఁబుట్టు
 గాడ్పుచే వొడవిన కాళ్లవడఁకు ... ఉ రా
 2 214
 మ బెరచె న్నేన నిగిడ్చినట్లు వకు లుబ్బెన్ దుర్బ
 లాంగంబు లం, కురము ల్నూపె రదంబు లం
 ఘ్రులవడంకు ల్లిత నాలారులై ... పారి 5.
 48
 క. శిశిరమరుదెంచె నంతట, నిశలాయతగతివహించె
 నెత్తమ్మితెగల్, కుశలత డించె దివంబులు, కృశి
 యించె వడంకుముంచె నెల్లజనములన్. ఉ. రా
 5 279
 నీ వడఁ కనఁ గంపాఖ్య యడరును ... ఆం థా
 1 143
 2 హిమము, మంచు.
 (చూ వడఁకుగుబ్బలి, వడగల్లు.)
 జ వడఁకాడు, వడఁకుఁగొండ, వడఁకుమల, వడఁకు
 గుబ్బలి, వడఁకుమెట్టు, వడగల్లు, వడగవ్వ,
 వడవడఁకు, వడవడఁకులుగొను
 వడఁకుఁగొండ ఎ (వడఁకు+కొండ) చలిమల,
 హిమవత్సర్వతము

ఉ ... కయ్యపుం, బబ్బము లాచరించు మునిఁ
కాఱఁగఁబట్టివడంకుఁగొండ పే,రుబ్బడఁగించి ...
రామా 1 28

వడకుమల ఎ (వడకు + మల.) చలిమల, హిమ
వత్సర్యము

మత్తకోకిల .. మరుమేపుకందొర మామగా, నేటి
నీటి తపంబుచేసెనొ యీవడకుమలించుఁ దా,
మాటికిం గొనియాడుచుంజని మన్ను తేడట
ముందటన్ యయా 2 41

వడకుగుబ్బలి ఎ (వడకు + గుబ్బలి). చలిమల,
హిమవత్సర్యము

సీ కలశ పారావారకర్యకామణి వాఁగఁ గమ్మ
దమ్మివసించు గట్టువట్టి, వడకుగుబ్బలి రావచారి
కుమారి నా సింగంబు నెక్కెడు సింధుతనయ..
వరాహ 9 58

సీ తనమేను గరుపారఁ దమి మీటి శశిధారి వడకు
గుబ్బలికన్నె వడకుఁదీర్చ. ఉ రా 2 28

క ఉడుగక పొడమెడుభయమున, వడకుల
గుబ్బలికుమారి వడవడ వడఁకెన్. హర 7 78.

వడకుమెట్ట ఎ హిమగిరి.

మ. పడవాలున్ ఘటియింపు మంచు దివిజల్
ప్రార్థింప నవ్వహ్నియుం, దొడుకుండత్తడి
జోడుతేజము సుధాంధోవాహినీవారి ని,ల్పుడు
నయ్యెఱువడంకుమెట్టకడ తెల్లందార్ప నా
తెల్లునం, బొడమెన్ చం. రా 8. 8

గీ చారు లెటిగింప వింటి దుర్వారభయద, మైన
యీ వార్త నీవుఁనా యాజ్ఞవదనీ, తడయకించుక
యిప్పుడివ్వడకుమెట్ట, దొర గడియ నేఁగి నీ
నేర్పు కరము మెఱయ. పి. శకు 1. 288.

వడఁబోయు సం ౧౩ (వడియన్ + పోయు,) వడి
గట్టు, వడియఁగట్టు (శ. ర)

వడగల్లు ఎ బౌ (వడకు + కల్లు) బ వడగండ్లు, వడ
గండులు. వర్షోపలము, వానకురియునవుడు వడెడి
రాయి, వానరాయి

మ వడి నమ్మేఘచయంబులం దొరఁగు దుర్వా
రాద్యుతాసారముల్, వడగండ్లుం తెరయంగఁ
దీప్రవిసరద్యాతూలుతోఁగూడి... హరి. పూ 7,
184

చ తరుణులు చంచలాలతలు తత్కరభాండని
కాయ మంబుదో, త్కరములు పాలుఁ దేనెలు
ఘృతంబులు వాస లఖండ ఖండ శ, ర్కర
లును ద్రాక్షవండ్లు వడగండ్లును శోభనభుక్తి వేళ
దొ, ల్కరినమయంబు పేరెలమిఁ గైకొనకుండునె
భోక్తృసన్యముల్ నైష. 8 121.

వ అప్పటప్పటి కుప్పతిల్లు కన్పరింపుటరవడి వడ
గంటి చాలునేలుకొన ... సమీర 8 152.

క పుడమిఁ దనయాజ్ఞ సేకొని, నడపిన దంపతుల
మీఁద నలిమరుఁ డింపే, ర్పడఁ బుష్పవృష్టిఁ
గురిసిన, వడుపునఁ దొలువాన గురిసె వడగండుల
తోన్. కు. సం 8 855

సా దరిద్రుఁడు తలఁగడిగిన వడగండ్ల వాన
వడగవ్వ ఎ (వడకు + గవ్వ) మత్స్య విశేషము.
(శ ర)

వడగాలి ఎ (వడ¹ + గాలి) వేసవియందు వడమర
నుండి వీచు నిప్పుగాలి

సీ వడగాలియైన నప్పడఁతియూర్పులచేతఁ బరఁ
గిన మలయాద్రి పవనుబోలు భా రా
ఆర 278

సీ తనలోన బడజాగ్ని దరికొని మండియు వడగాలి
మీలపై నుడియనీక .. ద్వా. 2. 190

సీ పగలింటి . , వేసవి వడగాలి నోసిన లేఁడిఁగ
క్రొక్కారుఁ గని మవ్వమెక్కునట్లు. కు సం
7 897

వడగొను ఆ ౧౩ (వడ + కొను) వేసవిని వీచు
నిప్పుగాలిచే తాపమునొందు

ఆ. ఆకట మనము వచ్చినది గడుదప్పు నేఁ,దప్పు
రంబు సొత్తమని తలంచి, శఱిమి నడచితిమి
లతాశన్వి యిది వడ, గొనియె మోచితెమ్ము
కొంతదప్పు. భార. విరా. 1 151

వడమే—వడుమే న ౧౩. (√ వడియు) పోయు,
కార్పు (శ ర.)

వడదాకు ఆ. ౧౩ (వడ + తాకు) నిప్పుగాలి
సోఁకు

క కొండవడ దాఁకి వాడి యె, కొండును దెస లేక
యేడ్చు కోమలతను నా, ఖండలసమానుని
శిశువు, నిండినకృపగోరి చేరి నెఱిసంబుదముల్,
హరి. ఉ 9 9

క ఉడురాజదీధికులఁ దిరు, గుడువడి తపియించు
చును శకుంతల యుండెన్, బుడమి జనంబులు
వెన్నెల, వడదాఁ కనుమాట నిక్కువం బై
యుండెన్ పి శకు 3 174

వడదేలు అ. ౧ (వడ¹+తేలు) శ్రమనొందు.

ఉ తేకువ దప్పి దప్పి వడదేతెడుఁ గన్నులు
మున్నువంటియా, తూకువ లేక మేను గడుఁ
దూలియయున్నది పి శకు 3 89

వడదోలు ఎ (వడము+తోలు) 1 గవుండవారు
మొలకు కట్టుకొనెడు నిడుపుతోలు.

క మోకును నిచ్చెనయును దా, టాకులబందంబు
మెత్తవగువడదోలున్, జొకగు కత్తుల దొన
యును, దూకంబునఁ బూని నిర్వేదోయ్యలి
యెడుటన్, సురాభాం 58

మ మొలచుట్టున్ వడదోలు . తనరఁ బ్రాతః
కాలమం దెప్పుడున్ . చెన్న 5 252

2. వేటకాఁడు శరీరమునకుఁ గప్పకొనెడు నిడుపు
తోలు.

క. వడతోళ్లును ముప్పిళ్లును, నడిరంబులు వెడఁద
వాతియలుఁగుల పొదలున్, దడవిండ్లుఁ బంది
గోళ్లును, గెడలుం ధరియించి భటులు కెలఁ
కులఁ గొల్వన్ భల్లా 3 (శ ర)

వడప ఎ కొబ్బరి మొ చెట్ల మొదళ్ళను చుట్టియుండు
వలవంటికప్పు (ల్రౌ ని)

వడపప్పు (వడ¹ + పప్పు) శ్రమపరిహారార్థమై
నానఁబెట్టిన పెసరపప్పు

పి . కప్పులేతిన వడపప్పుతోడ .. అము
2. 73.

పి బడలినవారికి వడపప్పు పానకా లవంటి పం
డ్లొవినయన్ని గలపు ప్రబంధ 57.

వడపిందె ఎ (వడ¹+పిందె) 1 తాపము తీటుటకై
వాడెడు ఊరఁబెట్టిన మామిడిపిందె.

చ. అరుణగభ స్తిభింబ ముదయాద్రిపయిం బొడతేర
గిన్నెలోఁ, తెరుగును వంటకంబు వడపిందెలునుం
గుగువంగఁబెట్టి . కాశీ 4 114.

(వడపిందెలను విశాఖమండలమున నీరు కాయ
లందురు)

చ. పలుచని యంబుళుల్ చెఱుకుపా లెడనీళ్లు రసా
వళుల్ ఫలం, బులును సుగంధి శీతశులముల్ వడ

పిందెలు నీరుఁ జల్లయున్ . అము. 1. 81

రగడ కొడిసె తింత్రిచీకులము విదిర్చెన్, వడపిందె
జనాపతి వడఁ దీర్చెన్ బహు 2 13

2 వేడిచేత రాలిపోవు పిందె.

క వల పలుమాట లనిమిచ్చ, పాలక యెల్లింట వేట
ఫలియించు తదు, త్రాలతపఃకల్పకమున, రాలెడు
వడపిందె నీదురాజ్యం బనఁగన్. కవిక. 8 42

వడపు ఎ కొండపై పణుకుక్రింద నుండు గుహవంటి
చోటు (ల్రౌ ని)

వడపోయు న శ్రీ. (√ వడియు) వడియఁగట్టు, నీళ్లు
లోనగునవి గుడ్డతోతేర్చు

వ వడపోసినట్లున్న వెన్నెలనిగ్గు నాటుకొన్నట్లు
విరహపాండురంబగుతనువు తనపయిం జేర్చు
కొని మృ వి 2 84

వడభి నం వి ఇ ఈ శ్రీ - వలభి.

వడము ఎ దండ

పి ముత్తియములు, కట్టువడంబులు గట్టనూళ్లును
సుద్ది సరితీరగె మినుకులు సందిరండ,లు
దశకు 3 77

ద్వి తిరముగా నిడువట్టెతిరునామములును, దిరుమణి
వడములుఁ దిరుచూర్ణములును, ... ద్వి పరమ
3 187 పా

జ . వడదోలు.

వడముడి ఎ (వడ¹+ముడి) (శత్రువులకు) తాపము
కూడించుచోటు, భీముఁడు

పి. వడిముడియును నీవు వాయువాసపుల శక్తులు
ధరియించిన దుర్జయులరు భార శాం.
1 140

క. వడముడి యరిగినతెరు వేర్పడఁ గని
వేవేగ రథము వఱపెం గదియన్

చ ఇట్లు భీమసేనుఁ జేరఁబోయి ... భార భీష్మ
2 388, 389.

పి పెనఁగి వాయుతమాభవుని నివ్వధమ్మునఁ బడ
వేయ నవ్వడముడియుఁ గినిసి . కై. కా.
2. 85

వడలు ల శ్రీ పుష్పాదులువాడు. (శ ర ,
ల్రౌ. ని)

వడవడ ఎ. వడ్డఁకుటయం దగు ననుకరణము

గీ. ధూరి పెల్లుగ నెగయంగ నేల గోడి, వడంగ
జనుమూఁకంగని వడవడ వడంకి... భార విరా
5 286

క. వడవడ వడకుమఁ గ్రమ్మఱ, నడుగులపై
వ్రాలి యో మహామతి యే నెక్కడ కర్మ శేష
మెక్కడ, వెడలింపఁ గదయ్య దురిత విషనిధి
వలనన్. భోజ రా 3 87.

గీ. గొఱగొఱం జను పండుల ఘుర్గురంబు, బెడి
దములఁ బుడమియు వడవడ వడంక, నెపుడు
నెడయాని చీకట్ల నివము గొనుచు, నొంటిఁ
జొర రానియట్లుగా నుండె మఱియు యయా
1 44

వడవడకు వి (వడకు + వడకు) మిక్కిలివడకుట.
నీ వడకవఁ గంపాఖ్యయడరును వడవడఁ కన నతి
కంపంబు దవరుచుండు ఆం. భా. 1 153
(చూ వడవడకులుగొను)

వడారము క్రి విజ బొత్తిగా (క ర)
వడవడ(ణ)కులుగొను ఆ క్రి. (వడకు + వడకు +
కొను) మిక్కిలి వడకు.

క కుడిచేత్తమాంసఖండము, లెడకేళిను మద్యరస
సహితమగు కంచుం, గుడుకయు ధరించి ముద
మున, వడవడకులు గొంచు నతడు వచ్చెం
గుడికిన్. శివరా. 4 38

వడసాలె వి తంతువాయ భేదము, సాలిలలోనొకతెగ
న .. కమ్మరిష్టవద్రంగి కాసె కంచర యగసాల
వారును అడికారి వడసాలె సాలె సాతుసాతిన
సాతాని కటికవారును ... హంస 3 28

వడి¹వి 1¹వేగము.

చ. . వడిగొని వార్ధి నిట్లు దరువం దరువన్ విష
ముద్యున్ని ... భార ఆది. 2 15

క. ఆ రథనివహంబులు న, వ్యారణములుఁ చెరలి
మరలి వడిఁ జలుచుటయున్. భార. భీష్మ 2
294

ఉ ... కృతాశ్శసనలౌటను దంతపుమెట్ల వెంబ
డిం, వేవడి వీడె మీటుటలు.. ఆము 1 82.
(చేవడి-చేతివేగము.)

క. కావేర్నిదరులు గట్టంగ, వేవే వల్లవుండు దవదు
వెట్టికి రామినిం, ధా వానినుదుటి కనువోం,గా

వడిం గరికాలవిఘండు గాలం దుడిచెను
కొడిదెనకాసనము శ చ. 1148

2. శౌర్యము

చ ... ఎంతయు భీతిఁబొంది రా, హరియు
నరుండు గర్జుపడి కంత విధాత్పుడు దప్పె వాని
కిన్. భార కర్ణ 3 377

క. ఉడుపతి దరమిన వడిచెడి, గుడిగుండంబుల
మరుంగుగొని యలశశియున్, బడమటి కరిగిన
వెనుకను బడి చను తమమనఁగ నీడ ప్రాగ్నిశఁ
దిరిగెన్ రా వి 3 22.

నీ విభవంబు గలనాఁడె వెనువెంటఁ దిరుగుట వగో
యున్న నాఁడె మావార లనుట రామ శ
77.

3. శక్తి, సామర్థ్యము

క తడిగంట నెపుడుఁ దఱుంగక కడి దఱుంగఁగ
వడియుఁ దఱిఁగి గాసిం బుడమిం, బడినఁ గన
రాక మంచవుఁ, దొడుగఱులై రట్టై రుజలతో
నేమందున్ మనుచ 3 131

శా అన్నా నే ముదివాడ లేవ వడి లే దెందెందో
నీ వేఁగఁగా, సన్నాహంబున వచ్చినాడవు
గదా .. సమీర 7 65

ద్వి దడదడఁ దాఁకుమఁ దగులుచు మతికి, వడి
దెచ్చుకొనుచుఁ బోవక నిల్చు కొనుచు ..
పండితా వాద. 202

4 లైక్ష్మ్యము

క ఎండవడిచేత వాతెఱ, యెండ వడి న్నడచి
మారు తేరితలవారి, మండలతాండవఖండన,
పాండిత్యమునం దనర్చుసాలేటిదరిన్ పరమ
4 223

5 కాలము

నీ వడిసాని యెఱుకు విన్బడి గంటబలుమబ్బు
కొక్కు గుంపుల కిడ్ల కొఱుకులనఁగ .
చంద్రా 5 52

క ఇంత యెఱుంగవు నై న్యము, లింతవడిం దలలు
చీః లెఱుంగక మోహా, క్రాంతంబు లయ్యె ..
భార విరా 5 215

నీ పల్లక చూచితే వైధవ్య మొక్కింత్నవడియైనఁ
గైకొన వలసె నాకు .. భా రా. యు 392,

క. వెడఁగు పడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి
తలంచుకొని యవశ్యంబును నిప్పుడితనిఁ బెగఁ
జూడక చొప్పుడునే యావిప్రళికుపు ప్రాణం
బనుచున్ నిర్వ 10 78

సీ ఇందిరాధిప నాకు నిక నొక్క విచిత్ర రూప
విలాసంబు చూపుమనినఁ, దాససోత్తమ వన్నఁ
దప్పక యించుకవడిఁ జూడు మన మౌనివరుఁడు
నట్ల, చూడంగ... వరాహ 9 111.

(కాల మనునర్థమునం దిది ఇంచుకాదికల్ప పూర్వ
కముగానేప్రయోగింపఁబడు ఉదా ఇంచుకవడి)

8 దారము మొదలగువాని విరి.

సీ నులిగొన్న చెలెడి పురులనూలివల్లనా నమ
రెడు ముడుతకన్యోమలవలన... కళా 9 88

క. వడి దారము చెవులుం ద్రొక్కుడు పలకయు
దిండు కదురు గుంజులుమం ద్రొక్కుడు జొమ్మ
యునుం ద్రిప్పుడు, పుడకయునుం గలుగు
రాట్నములు గైకొనుచున్ శుక. 2 419.

చ కాటిసె,న్నదుము తిగించి పాగజతనంబునఁ
గైఁగరమంటి మీనముల్, వడినిడి యంగి చేతు
లెగవైచుచు వచ్చి రమాత్యు లత్తరిన్ ...
రా వి 5 87.

7. పురిలిగువు. (శ ర.)

8. పురిలిగువునఁ బడుచిక్కు. (శ. ర.)

9. వడియఁబోయె

ద్వి కడివోనివస్నీటఁ గడుఁబెక్కుమాడ్లు, వడులు
చేరిచి మించ వాసనంగట్టి, నవనీతంబు
చాయఁ, గలిగి వెన్నెలసోగకణికలో
యనఁగఁ, దెలివొందు నిడువాలు తిరుమ
లుల్. . ద్వి పరమ 188. పా. 10. పం

10. కొన్నియెడల నిది వాక్యాలంకారముగా నుప
యోగింపఁబడును.

సీ వాహినియగు దానివడి మూఁట గుడియింపఁ
బృతవనాఁ బరగు . . భార. ఆది 1 80

విశేష ప్రయోగములు

1. వడిగుప్పిగంతులు. బి కాలక్రీడా విశేషము

సీ వామనగుంటలు వడిగుప్పిగంతులు చెఱుకుల
పంరెముల్ చిమ్ముతాయి . హంస. 9 148.

క్రీ. విజ. వేగముగా.

చ కడుపున శూలయెత్తి వడి గానిలి ప్రాణము
లేఁగునట్లయై, తొడిఁబడ హంస 1 254

జి వడికట్టు, వడికాఁడు, వడికాలము, వడిగల
తనము, వడిగలవాఁడు, వడిగొను, వడిగొలుపు,
వడిచుట్టు, వడిపెట్టు, వడియెక్కు, వడిపడు,
వడివేయు

వడి² వి (నం వళి. - ఛంద) - యతి.

చ వడియును శ్రాసము న్నణము వర్ణన లర్థము శబ్ద
మొప్పునై, కడమయు లేదు మత్స్యతికి
రుక్మా 1 27

వడిఁగట్టు న క్రీ (వడియన్ + కట్టు.) (క ఒడిఁగట్టు)
(ఒక పాత్రముఖమున గుడ్డకట్టి నీళ్లులోనగు ద్రవ
పదార్థములను) వడియుఁబోయ (శ ర)

నిర్దపదు లనునర్థమున ఒక కవి 'ఒడిఁగట్టు'నకు
అవరూపముగా దీనిని ప్రయోగించినాఁడు

క గడిచేటి జారవిద్యకు, వడిఁగట్టి దురంత కంఠు
వనజశరాళిన్, బడఁజాలనికతమున నా, వడుపున
నత్తొగటి బోటి వర్తిలఁ దొడఁగెన్ హంస
2 25.

వడిఁబెట్టు న క్రీ (వడియన్ + పెట్టు) పాత్ర ముఖ
మున గుడ్డకట్టి నీళ్లులోనగువానిని వడియఁగట్టు

చ మానసం. బున నెలకొన్న క్రోధరసమున్
వడిఁబెట్టుచు నున్నకై వడిన్ . పారి 1. 118.

క మడుగులు బావులు కొలఁకులు, వడిఁబెట్టన
యమృతరసమువడుపున నిండా, రెడు నిర్మల
జలములచేఁ గడు రమ్యంబయి జగతి నెగడు
పొగడొందెన్ భోజరా 9 185.

సీ, వడిఁబెట్టి లోఁ జెఱకడము సాఁజాలూన్యఁ
జెలఁగు సంబారంపుఁ జింతపండు... ఆము
2 97

వడకట్టు వి (√వడి) కుండలపై నిర్మించు నకిషివని.

గీ తీర్తిపూదెలు కులుకులు శ్రేణిగట్టు, గెఱల
మురువులు వడికట్టు కిటుదుకట్టు, బొద్దు టీనలు
నునువులు మొదలుగాఁగఁ, బనులు నిర్మించుఁ
గుండలపై నతండు హంస. 5 18

వడికాడు విజ (వడి + కాడు.) 1. వేగవంతుఁడు

2. శౌర్యము కలవాఁడు. (శ. ర.)

వడికాలము వి. (వడి + కాలము) వేసవి.

క తొడిగినపాముల వినమును, మెడవినమును
నొసలిచిచ్చు మెట్టులవడియన్, ముడివడఁగా
వడికాలము, గడపుట కడునరిదియయ్యెఁ గల
కందునకున్ ద్వా 9 18

వడిగలతనము వి (√ వడి¹) శార్యము, శూర
త్యము

క. వడిగలతనాన నీగిన, విడిముడివనఁ బ్రాభవమున
విజయనగరిలోఁ, గడునెన్న నేర్పఁగలమేల్.
నడకలఁ జెడవేకటాద్రినరవరుఁ డొప్పున్
రాఘవ పీఠి 1 87

వడిగలవాఁడు వి (√ వడి¹) శూరుఁడు.

నీ వడిగలవారిని బడబాది బలమిట్లుగడలఁబోవఁగ
నీక నడపుచాత . రా వి 5 8.

(ఇచట సముద్రపరముగాను రాజును శ్లేషించి
నాఁడు.)

వడిగొను త త్రి (వడి¹ + కొను.) 1 వేగముగలుగు,
త్వరవడు

చ. వనజాయ లేడణునిమట్టఁదలంచి మహోగ్ర
హుంకృతుల్, వడిగొనఁ గొమ్ము లొడ్డికొని
వాతులువిచ్చి ఖరాగ్రపాతనం, బుడమిఁ
బగుల్పుచున్ హరి. పూ 8. 87.

క ఎడఁబడక యహోరాత్రులు, వడిగొని చదివింప
నిట్లు వలయునె శిష్యుల్, గడునిద్ర లేమి
వెంతయు, జడమతులై చదువుదప్పఁ జదువుచు
నుండన్ భార. ఆర 3 288

2. మెలిగొను.

‘వడిగొన్న సరులతో’ ష్టేత్రయ (శ ర.)

3 వడియు, కాటు, ప్రవించు

వ మృదుదళపుటాంతరంబుల వడిగొనివ తేట
తేనీయన్ . వసు. 4 28.

వడిగొలుపు(ల్పు) న త్రి. (వడి¹ + కొలుపు) వడి
గొనఁజేయ, మెలిపెట్టు, వడిచేయ.

మ బలమీసల్ వడిగొల్పుచున్ బిగువుతోఁ బాల
స్తుఁడు. ఉ. రా. 5 200

నీ వడిగొల్పి యొక కేల ముడిచిన క్రొమ్ముడి
గొబ్బునఁ గట్టి జుట్టుకొన్న చేల, ము ... కాళ
1. 47

వడిచుట్టు వి. (√ వడి¹) చిక్కు, ఇక్కట్లు
ఉదా. ఈమధ్య వానికి చాలవడిచుట్లు వచ్చినవి,

వడిపె(వె)ట్టు న త్రి 1 మెలిపెట్టు

ద్వి గొనకొని వడిపెట్టు కోకచందమునఁ, బని లేని
నెఱసులు వట్టబొడఁగె . హరిశ్చ పూ .
1423

చ. చెలఁగికటారి బిత్తరము చిమ్ము వికారపు నవ్వు
నవ్వుమీ, నలు వడిపెట్టు నూరక మజాయనుఁ ద
న్ననయంబు విక్ర 8 18

నీ తఱితిపు పుట్టించి తక్కిచేకానెల్ల వడిపెట్టిరాఁ
దీయువారిఁ జూచి విప్ర 4 18

వ కొటికత్తెలు పుడికినం దేటిదాఁటునకు నెరసు
లేకుండ నొడికంబుగా వడివెట్టిన , తావికుప్పలం
బోలె నొప్పి పూచినయశోక భూజాత పోతం
బులును కేయూర. 4. 50

2. నులుము

నీ గీ అలుకచేనుండ బుగ్గలు నులిమి తిట్టి, తొడలు
వడిపెట్టి కోదండ మడరఁ గట్టి, రెట్టలెగఁబెట్టుఁ
బట్టించు తేపుమాపుఁ, గొట్టిబెట్టుగ సజ్జన కోం
దెగను హంస. 3. 141

వడియఁగట్టు న త్రి (వడియన్ + కట్టు త ఒడిఁ
గట్టు) వడియఁబోయు. వడిఁగట్టు

నీ తగువాసనావాసితములై 3 వచ్చట్లు వడియఁ
గట్టిన, యానవాల పెరుఁగు విక్ర 4. 188

వడియఁబోత వి (√ వడియఁబోయు) వడియఁ
బోయుట (శ. ర)

వడియఁబోయు న త్రి (వడియన్ + పోయు.)
బియ్యములోనగువానిని కడిగి నీళ్లుపోవునట్లుంచు.
(శ ర)

వడియము వి (నం వటకః) (ప్రపా వడయు) వట
కము, భోసనములో నుజుకొను వ్యంజన విశేషము
చ నాలుగేన్, పొగపిన కూరలు వ్యడియముల్
వరుగుల్ పెరుఁగుల్ శ్శుతప్లుతిన్ ఆము
1 80

వ . వచ్చడులుం గిచ్చడులును బజ్జలుం గిజ్జ
లును వడియంబులు గిడియంబులును. . కాశీ
7 185

వ వలుగులు వడియంబులు పెరుఁగువడి
యంబులు .. హంస 1. 105

వడియు అ శ్రి. 1 కాలు, స్రవించు

క. అత్తటిగడు బెల్లుగఁ గ్రొన్నెత్తురు వడి
యుటయు నతఁడు నిర్భరమూర్ఖుఁడయ్యె
డగుడు .. భార కర్ణ 1 196

చ కడఁక దలిర్ప నీవు మధుకైటభదైత్యులఁ
జక్రధారచే, మెడలు దెగంగ్రవేయునెడ
మిక్కుటమైన తదీయరక్తముల్, వడిసిన
యోడికల్ నెరయ వ్రాసిన లత్తుకభంగి
జోద్యపుం, దొడవుగ నొప్ప నీతొడవు తోరపు
టొప్పుఁ దలఁతు మీశ్వరా నృసిం 3 33
క అడినఁ గూడినకినుకన్, వీడినజడముడియుఁ
బొగలువెడలినచూపుల్, పోడిమి గొను నిట్టూ
ర్పులు, వాడినడెందమును మేనవడియు చెమ
రునై. పాండు 5 204

నీ కుచసురాద్రి గరంగె ఘోర కాపార్శ్వినా
వడియు పుప్పొడి తోడివలపుఁజెమట వసు
3 110

క గడగడ వడఁకుచు నశ్రులు, వడియఁగఁ
జేదోయి మొగిచి స్వామి కోపం, బుడుగుము
కాపంబునకున్, విడుమర యెన్నఁడగుఁ జెప్పవే
కృపతోడన్ భోజరా. 3 249

క. తలిరులతుడఁ జినుకులు జల,జల వడియఁగఁ
దడిసి మెలఁగు చలికరువలి ను, న్నొలపమున
విరియు పరువపుఁ, దొలుమొగడల వలపుదెలుపు
తోటలలోనన్ పారి 5 103

2 ఇంకు, శోషిల్లు

నీ దళితారిరక్తావగలు నిండి పాటమి వారిధులిట
మీఁద వడియకున్నె ... రాజ చ 2 12

3 కృశించు, చిక్కు

నీ గీ వడియు నెమ్మేని కొక వింత బెడఁగునెఱపు,
సరిగచెంగావిపావడ చలువనలువ, చెలువు గులు
కంగ దశా 8 278

జ వడఁబోయు, వడచు, వడపోయు, వడిగట్టు,
వడిఁబెట్టు, వడియఁగట్టు, వడియఁబోత, వడి
యఁబోయు, వడుచు, వడుపు

వడియెక్కు అ శ్రి (వడి¹ + ఎక్కు.) వడిగొను, మెలి
పడు

క విడువని యభ్యసనంబున, వడియెక్కిన స్నేహ
సూత్ర వల్లులఁ బెనువం, బడిన ఘన మోహ

పాశము, విడిపించుకొనంగలేక వేఁగెద నని
నన్ ప్రబోధ 5 27

వడిలము నం వి అ న - బడిశము

వడివడు అ శ్రి (వడి + వడు) వేగముచెడు

మహాస్థగర పాదురంగా, వనిఁ బావః పున్య
జన్య వ్యవహృతిగవ వేవంక దుష్పంకశంకన్,
నరరాశింజూచ్చు నేర్తై వడి వడియడఁగున్ వారిజ
భూటసూతి. పాండు 3 128

వడివేయు న శ్రి (వడి + వేయు) వడిపెట్టు వ్యవ.
వాఁ డూరక మీసలు వడివేయుచున్నాఁడు.
(శ ర)

వడినెల-బడినెల

చ వడినెలచేతఁ బట్టుకొని వానిరి చక్కని వైట
జాఱఁగా. దొడదొడ మంచమెక్కి నొక
దొడ్డ మిటారపు చెడ్డి కూతురున్. విధినాట
కము 30 ప్ర.

వడుకు న శ్రి కదురు మున్నగువానిని త్రిప్పి దూదిని
నూలుగా తీయు

నీ కాలచక్రముఁ ద్రిప్ప కమలనాభునిశక్తి నా
నూలు వడుక రాట్నంబుఁ ద్రిప్ప .. శుక
2 410

ఉ ప్రత్తినిఁ బ్రోఁజుచున్ వడికి బ్రాహ్మణుఁడిచ్చు
ప్రవిత్రతంతువుల్ .. ఉ హరిశ్చ 4. 70

నీ సంతలోఁ బ్రత్తిలిచ్చుములెత్తి నూతాఱు వగల
జన్నిదములు వడికివడికి. శుక 4 109

జ వడుకుడు

వడుకుడు వి (√ వడుకు) వడుకుట (శ ర)

గీ వడుకు డనఁగను దంతుసంభవనమేతు, క
క్రియ ఆం భా 2 294.

వడుగఁడు వి (నం వటుకః ప్రా వడుట) బ్రహ్మ
చారి.

అ గోచి లిగియఁగట్టుకొనిన యావడుగని, మత్తి
కాని రతికి మరపవలయు .. భాగ. 9 888

క వడుగఁడనై మూఁడడుగులు, అడిగితివొ భళిర
భళిర . కృష్ణ 4 41,

వడుగు వి. (నం వటుః) 1 వడుగయిన బాలుఁడు.
బ్రహ్మచారి

క ఒడల నలుకొను నెత్తురు, గడిగి రఘూధ్వ
హుని సమ్మృఖముచేయుదు ని,వ్వడుగు నని తన
రథముపై, నిడుకొని చనియె న్మఖాశ్వ మే
గెడు దెనకున్ తై భా రీ 128.

గీ. దబ్బ వ్రేలి యుంగరము మేధావిబొట్టు,
మడుగు పేలిక తన కెడమడుగుగాంగ ...
హరి. ఉ. 10 288

ఆ. బ్రహ్మయైన గూఢుఁ బట్టకమానఁడు, వడుగు
కింతి పొత్తు వలదు వలదు . భాగ 7 422.

గీ. వలుగుదామెనఁ బెనచిన గళముతోడ, జంట
వెన్నాడు క్రేపుతోఁ జాలి నలసి, నడచు ధేనువు
నొకచిన్న వడుగురొప్ప, నయుతు నాశ్రమచాట
మయ్యతిథికాసి. పాండు 5 180

2. ఉననయనము

సీ. పండెందు మొదలు నిర్వడినాల్గుతుదగాంగ
వడుగు చేయఁగఁ దగు వైశ్యులకును విజ్ఞా
ఆచా. 18

ద్వి వడుగని యిదియేమి గడియించె దీవు, బడుఁడ
వెన్నెఱిపిశ్వరునిఁ గొల్చియును . బస. పు
1. 428

ఆ ముద్దుకొమరు తెలిమిఁ బ్రొద్దు ప్రొద్దున కొక్క,
వన్నె యలరఁ బెరుగుచున్న వడుగు లదను
మెఱయఁజేసి చదువుసాములు మొద,ల్గులుగు
విద్వై తెల్లఁ గఱపి యంత. అచ్చ రా శాలి 88.

వడుమే-వడమే న క్రీ (✓ వడియు) 1 నూనె
లోనగు వాని దించి

సీ అలఁతి దఁతంపుఁ గామలవీలి సురిటులు శోధించి
వడిచిన జుంటితెన . పి శకుం 1 98

సీ కలువపుష్పాళ్ళచేఁ గనలైన వెన్నెల వలిప
వెన్నెలలోన వడిచితేర్చి హరి 2 48.

2 కార్పు, స్రవంపఁజేయు,

సీ తళుకు నిర్దంపుటర్దపు మోము కళదప్పె వలవల
కన్నీరు వడువకమ్మ . అని 2 88

వడుపు 1 (✓ వడియు) వడియుట

గీ బుగులుకొను తావి నిరము కప్పురముతోడ,
వడుపు దివ్వని ఘుస్పణ ద్రవంబుతోడఁ,
బొందుగామేశవించిన చందనంబు, నాతి
కొండొక కలకంఠి నలుగుఁబెన్నె. వేం పంచ.
4. 310

చ. కరఁగినదెందముల్ వడుపుఁగానని కోర్కులు
పారవశ్యమున్, బొరసిన మిట్టచూపులు ...
పాండు 3. 89

(విడుపుఁగానని - ముద్రి పా)

వడుపు¹ 1 విధము, రీతి.

క ఉరగమవైయుండి మునీ,శ్వరవేషము దాల్చి
యున్న వడువెంతయున,చ్చెరువిది . . భార
ఆది. 1 15.

క అడవులదవశిభదరికొను, వడువున నిట్లరి బలం
బవారణఁబొడిగా, వడరియతఁడాతె . భార
ద్రోణ. 1. 77

క. తొడిగిన కుప్పన మూడ్చిన, వడువున నా
రాజు భోజరా 1 137

సీ వేలాపనమునందు విలసిల్లు విద్రుమవల్లిక యుద
యించు వడువువోలె కు సం. 3. 272

క. బొత్తెంచి రామువడువ,చ్చొత్తిన చందమునఁ
దనువులొప్పఁగ రూపా, యత్తంబులైన జన
ముల, చిత్తములు వికాసమొంద సీతా తన
యుల్. నిర్వ 10 118

క వనవాసము సేసియుఁ ద్రిభు,వన రాజ్యము
జేయునట్టి వడువున సంతో,షనిబద్ధబుద్ధియగు
యమ, తమాజునకు భక్తి నెఱఁగి తానిట్లని
యెన్ భార ఆర 1 88.

సీ కడుఁజిట్టి నట్టి బంగరుపూత పొక్కిళ్ళ వడుపుఁ
జూపెడు మేనివకులవలన . కళా 3 91

వ ఫణిభూషణున కద్దురవస్త నడువన్ బరువు
విడుచున్న వడువున దవ్వల మిడిసిపడ ఉ.
రా 3 78

గీ .. వాసపుఁడు బలుఁడురు బోరువడువుదోఁప,
నట్లు గదిసి జయోల్లాస మతిశయిల్ల ఉ.
హరి 1 34

క వడిఁబామువ్రేలఁగట్టిన, వడువున వలుగడల
ముసరి వార్వాహంబుల్ జడివడిఁ గురియం
దొడఁగెను, వెడవెలుపును లేక పాండవేయుని
మీదన్ హర 7. 188

వ. బిలంబు తెఱచిన వడువునఁగురినె హర
2. 28.

వ తుదముట్టంజదివె నేనియు సముత్పన్న విజ్ఞానందై . అలబ్ధమధుండు సిక్తకంబును విడుచువడుపున విడువవలయు .. ఆము. 1. 78.

వ మిన్నువిటిగి పయింబడిన వడుపున .. మనుచ. 3. 9.

క. జడియక యిపు డా సతి యే, వడుపున బొంకంగ వలయు వనరుహగంధీ, యడుగుందప్పిన యప్పుడె, పిడుగుందప్పు ననుమాట పేర్కొన వినవే హంస 1 247.

క గడిదేటి జారవిద్యకు, వడిగట్టు దురంతకంతు వనజశరాశిన్, బడఁజాలనికతమున నా, వడు పున నత్తోగుట బోటివర్తిలఁ దొడఁగెన్ హంస 2 25.

వ పులియడుగు తపసికొడుకు వెనుకొనెడు పాలకడలి వడుపున ఎసంతసమయంబు ననుస రించు కునుమసముదయ సమృద్ధిపగిది చంపూ. రా 3 25.

గీ. వఱదఁగాఢ్యముల్ గూడిన వడువె బంధు, సంగ మంబ వివాసిన చాడ్చి తద్వియోగ మింత చూచినవాని నుమ్మలికము, వారయనేరదు దానవవరతనూజ భార శాంతి 4. 58.

గీ .. మురుపురివియు నామోదమును జవంబు ఎడుపునొప్పుగ గంగమ్మ నడుపుమమ్మ ... భీమ. 4 175

నీ వలరాజు సచ్చిపుల వడుపున బెడఁగగు కర్కశ వై నములఁగగమువాడి, చూడ్కుల. భార ఆది 8. 74

నీ ఉడువతి సంగతి నెడపి తాఁజనలేని వడుపున నడ లందు జడనుదోచ శశాం 5 121.

క వారుగదా గణములువతి, వారలలోఁగలసి మెలఁగు వడుపున నయ్యై, వారి తెఱఁగెఱుఁగ వలయును భార శాం 3 39

వడుపు²-వడుగు ఎ (సం. వటుః) 1 బ్రహ్మచారి.

నీ. ధర్మాభి వృద్ధిగాఁదగు వడుపునకు నీ నిల్లడ బ్రహ్మచే నిడఁగఁబడిన, యిక్కన్య . భార ఆది. 6 248.

గే ఒసఁగి యెడ పేర్పులోఁగాఁగు చున్నయాల, పాలువడ్డించుటయు మౌని పాలవేళ, మనవి

వారలచేతికి నంది యిచ్చు, వడుపున భుజించెవడు విపుర్వంటకంబు . పాండు. 4. 174

వ .. వాచంయమవంశకంఠీరవంబ యీ శరీర సాదంబునకు నాదికారణంబగు నీ హృదయం బని యుచ్చరించుటన నోరపొక్కుచున్నయది. ఉన్నయట్ల నొడుపు మనపుడు న వ్వదు విట్ల నియె. పాండు 5 198

2. కుమారుడు

ద్వి. జడియుచు వచ్చియుఁ జాలకాలెంత, వడుపున నందుని వడుపు నీశించి . అ. మ క. 1. 27. పా 1 పం

వడుము ఎ మోటుతనముగా చలువ చేయుటచే వస్త్రమునందు వడుగుపేకలు సందిచ్చి వంకరగా తొలఁగుట (శ ర)

జ వడుసుపోవు.

వడుసుడి ఎ (వడుచు + సుడి) (రాజులకిచ్చు) దండుపు (శ ర)

వడుసుపోవు అ (√ వడుచు) వస్త్రము వడుసు కలదియగు

స్మృత చాకలి యీ క్రొత్త బట్టను వడుసు పోవు నట్లు చేసినాఁడు.

వడె(డియ) ఎ చిలుకకొయ్య, నాగదంతకము

గీ చిలుక కొయ్యన వడెనాఁగఁ తెలఁగుచుండు, నాగదంతకము ఆం భా 2 30

వడ్గు-వడుగు ఎ బ్రహ్మచారి

ద్వి తెఱఁగొప్పఁ జంద్రవతీ దేవితోడ, గుఱుతులు నెప్పి వడ్గులు చనిరంత ద్వి హరిశ్చ 6 1839. పం

వడ్డగి ఎ. వడ్డంగి

వడ్డగికి ఖ 2 (వృత్తి) చే శా శ. 1185

వడ్డన-వడ్డెన ఎ (√ వడ్డించు) వడ్డించుట

క జిడ్డుంగడలిదొరల్లం, దొడ్డుకొనం దొడఁగెఁ గేలి యెడ్డున్నవలా, లిడ్డ తెలిసిగ్గు టిడ్డెద, వడ్డ నకున్ దొడ్డులడ్డు వాల్ పంచుటకున్ . బహు 4 81.

నీ అన్నాదివ్యాస మలరు వడ్డనయన . ఆం భా 2. 280.

వడ్డవారము ఎ మందవారము, శనివారము

చ. . పా,వ్యమున సితేతరార్కధికా (సా)8
దినంబున .

ప. . . నేంటి పావ్య బహులసప్తమి వడ్డవార
మున (1081) నా కా 888 (1050)
చే. కా 747

వడ్డవి-వద్రంగి.

న వడ్డవిపేరు 1 ట్టికి చిరికు 47 దా. కా 1984.
వడ్డి ఎ. (నం వృద్ధి క బడ్డి) అప్పిచ్చినవానికి
అప్పు పుచ్చుకొన్న వానివలన నెలకు నూటి కింత
యని పెచ్చుగావచ్చు ధనము

క. కాలంబు జనంబుల వడ్డికిచ్చు వాతని, వల వల
వడఁ బొదివి తనకు వశ్యులఁజేయున్ .. భార
కాం 4. 448

ఉ ఆ సభలోనఁ గొన్న బుణమంతయు నీఁగఁగఁ
గంటి వడ్డితో . భార కర్ణ 3 195

గీ నిచ్చ నిచ్చ వడ్డి నెల నెల వడ్డిడఁ, బాటి వడ్డి
వడ్డిపైని వడ్డి, యవఁగ నాల్గుదెఱఁగులయ్యె
నా వడ్డి దాఁ, దగవుతోడ నెక్కుఁ దరతరంబ.
విజ్ఞా వ్య 88.

గీ ఆనితంబిలించి కాలాపికల్ప, ఘనకచ గ్రంధి
నచటి భృంగముల కసిత, దీధితులు వడ్డికొనఁ
గుచు చేవపూజ, విరులుచిదిమెడి కవటభూసురునిఁ
గనియె మనుచ 3 88

సీ గీ వడ్డి తేమాన మనఁగను వఱలు వృద్ధి...
అం భా 2. 227

జ. వడ్డికాసులస్వామి, వడ్డిబ్రతుకు.

వడ్డించే న శ్రీ 1 భోజ్య పదార్థములను పాత్రము
నందుచు

ఉ సంచిత జాహ్నుల రుచి సంపద పాంపిరి
పోఁ గెలఁకులక, గుంచె యొకర్తువై ననొక
కోమల పల్లవ పాణిలీల వడ్డించె నృపాల
మాళికి గట్టితట హాటక మేఖలాసమ,భ్యంచిత
కింకిణీ రవము నందియ మ్రోతలు సందడిం
పఁగన్ రాజ చ. 2 130

ద్వి పాలుమాలింగంబు పల్లెరంబునను, వడ్డించు
కొన ననువ్రతము నాపుడును . . పండితా
మహిమా 289. పా 5 పం.

సీ ఏ తల్లి వడ్డింప నింపుతో భుజియించు జనులకు
మాతృవిస్తరణ మొదిపు .... దశా 1 50

సా. వడ్డించువాఁడు తన వాఁడైన కడపంక్తిని
గూర్చుండు మన్నాఁడు

1 కట్టలోనగు వానితోఁ గొట్టు

క. కాదేని జేతిరోకట, వాదులు వారించి లెస్స
వడ్డించినచో, నీ దిక్కున నీ కెవ్వరు, రా దిక్కుని
పల్క నవ్వియతఁడిట్లనియెన్ ... విప్ర 4 80.

జ వడ్డన, వడ్డించుకొను

వడ్డించుకొను న శ్రీ (✓ వడ్డించే) భాజనము
నందుంచుకొను

ద్వి. కుడువఁజిక్కిన కాయకూరి లన్నంబు, వడఁకక
మఱిమీఁద వడ్డించుకొనిన . పండితా దీక్షా
38 పా 11. పం.

వడ్డికాసులస్వామి ఎ (✓ వడ్డి) వేంకటేశ్వరుఁడు.

న తలక్రిందఁ జేతు లిడుకొని యోవడ్డికాసుల
స్వామీ యామాటు గాచిన విడ్డలంగని పీపేరుఁ
బెట్టెద మని మ్రొక్కుచుఁ గన్నులు మోడ్చు
కొని యుండువాగును ప్రబంధ 788

వడ్డిబ్రతుకు ఎ (వడ్డి+బ్రతుకు) వృద్ధిజీవిక, వడ్డి
కిచ్చి బ్రతికెడు బ్రతుకు, సొమ్ము వడ్డికిచ్చి యా వడ్డి
వలన జీవించుట. (శ ర)

వడ్డెన-వడ్డన ఎ (శ ర, ప్రా.)

వడ్డోలగము ("వడ్డోలగము" నకు అపరూపము.) ఎ
నిండు కొల్వ

ద్వి. ఆరుదగు శ్రీ మల్లిక్వాసు దివ్య, వర మంటవ
స్థలి వడ్డోలగమున . పండితా దీక్షా. 3 పా
28. పం.

వద్రంగము ఎ వద్రంగిపని. (శ. ర, వా)

వద్రంగి-వడ్లంగి ఎ (నం వడ్లకి) 1. కట్టపని
చేయువాఁడు

ద్వి. కీలువొందించి యాక్రియ రాటనముల, వాలి
యాడించు నా వద్రంగి యతఁడు బస పు.
4 85.

2 ద్వారాఘాటము, వద్రంగిపిట్ట

సీ జిట్టగొబడి డాబజీను వద్రంగి అం భా
2 98

జ వద్రంగి పిట్ట

వద్రంగిపిట్ట ఎ (వద్రంగి+పిట్ట) పక్షి విశేషము
ద్వారాఘాటము

వద్రము ఏ కట్టవని, వద్రంగివని

గీ , వద్రమనంగఁ బరగు వర్ధకి కర్రంబు

అం థా 2 284

జ వద్రవాడు

వద్రము సం నిజ (అ ఆ అ) పెద్దది, గొప్పది
(వాచ విల్యముని)

వద్ర(ద్ర)వాడు ఏ (✓ వద్రము) కట్టవని చేసి
జీవించు కులమువాడు, వర్ధకి

సీ. వద్రవాడనంగ

గీ వర్ధకి విరాజిలుచునుండు అం థా 2 284

వద్ర ఏ కట్టవని (శ. ర)

వద్రంగి=వద్రంగి ఏ 1 పక్షి విశేషము

సీ పిచ్చుక కేరిజ బెగ్గురు వద్రంగి చీడ చెమరుగాకి
చిల్కె . ప్రబంధ 234

2 వర్ధకి

సీ వద్రంగి వద్రవాడనంగ

గీ వర్ధకి విరాజిలుచునుండు అం థా 2 284

వద్రకంకణము ఏ (✓ వద్రు) ఒకజాతి కొంగ
(శ ర.)

వద్రచిలుక ఏ (✓ వద్రు) ఒకజాతి తెక్క పురుగు.
(శ థ, వా)

వద్రత ఏ వర్ధకి (స్త్రీ), వద్రది (శ ర)

వద్రు ఏ బి (ఏ వరి) కాలిధాన్యము

సీ . . ప్రిహిసామాన్యంబు వరివద్రు నాఁగను
వలలుచుండు అం థా 2 238

వ వద్రుడంచెడు ఆణ్డువాణ్డు (కు 38)
చా శా 1288

వ .. వద్రం బ్రాలునుండంచి యెంగ్లిడెత్తి
చా. శా 1015.

సా వద్రను పెరుగును గలుపుట

గీ కణఁగివద్రును పెరుగును గలుపుటంగి, నకట
వికటంబులగు ప్రశ్నలడిగె నదియు వాసిష్ఠ
2. 132.

సా వద్రతోఁ దట్ట యెండుట=ఒకరితోపాటు
మఱియొకరు కావదుట

గీ ఇట్టివానికి మావారలిచ్చినపుడె, వద్రతోఁ దట్ట
యెండఁగావలసి వచ్చె కలువాయిశ 88,

జ. వద్రకంకణము, వద్రచిలుక.

4

వణికాడు అ శ్రీ. (వణికు + అడు స్వార్థమున)
కంపించు.

క వాలిక మెఱుంగు దూపులు, నాళికాననుండు
గినుక నారాయణునై, గీలుకొనఁజేసి
యార్చెను, నాలుగు మోములను ద్రిభువనము
వణికాడన్ శివరా 1 86

గీ మిగులనలముట తన్నని మేటి తరంగ,
గలుగునను మాటికిని వణికాడఁజొచ్చె
అచ్చ థా 3 42 పా

వణికు=వడఁకు అ శ్రీ (క ంక) 1 చలించు,
కంపించు

క అరచేందురుడెందములో, జొరఁబాటి వణికు
తోకఁచేక్కయపోలెన్, నరకుండేసిన శాణము,
హరినిటలతటంబు నాటి యల్లలనాడెన్ ఉ
హరి 1 153

గీ పాటుఁదెంచి కీరంబులు పండ్లుగఱవ,
వణికు దాడిమిఁ జాచె భూపరుండు వేడ్క
నైష 1 98

వ వలవల నైన దంతములు వంగిన మేను
అంకు మస్తమున్ విక్ర 2 155

2 భయపడు .

సీ లేదువో గృహిణిపై మోదంబు లోకావ
వాదంబునకునైన వణికవలదె నిం
2 98

వి 1 కంపము, చేపధువు

ఉదా అతనిని చూడఁగనె శరీరమున వణికు పుట్టి
నది

ఉ కగ్గినచెక్కులుం తెమటగారెడు మోములు వాడి
వత్తలై, తగ్గినమేనులున్ వణికు దార్కొను
కౌనులు సారెసారెకున్ విన్ననిమోములు
గానిపించినన్ విప్ర 2 53

2. భయము

ఉదా . రణరంగమును జూడఁగనే పీఠలకు వణికు
గలిగినది. ఎవరితోఁ జెప్పినను నాకు వణికు
లేదు

3 మంచు, హిమము (చూ. వణికుగుబ్బలి)

జ వణికాడు, వణికుగుబ్బలి

వణికుగుబ్బలి వి (వణికు + గుబ్బలి) హిమ
వత్సర్వతము

చ. విరచితభోగభాగ్యముల విశ్రుతి కెక్కిన యాది
శక్తికిన్, గురుతరమైన యావణికుగుబ్బలి
పట్టికి గోరి మ్రొక్కెదన్... ధనాఖి 1. 8

వణికుగుబ్బలిపట్టి = హైమవతి, పార్వతి
వణికుగుబ్బలిరాచేవారు = హిమవంతుడు.

సీ వణికుగుబ్బలిరాచేవారికూరిమికన్య భీమయ్య
శుద్ధాంతభామఁ గొలిచి భీమ 3 184

వణిక్తము విజ ఒప్పిదమైనది, మనోహరము

సీ వణిక్తమా మాణిక్యకాణిగలఁ జెన్నొందు పుష్ప
రాగపు వలకుల నెసంగి ... ఉ. హరిశ్చ
2 149.

వణిక్కర్తము నం వి న్ న వాణిజ్యము,
జేహారము

వణిక్కు నం. వి జ్ఞా ఫం 1. జేహారి, వర్తకము
చేయువాఁడు 2. తులారాశి,

శ్రీ వాణిజ్యము, జేహారము

వణిక్కియ నం వి. అ శ్రీ వాణిజ్యము, జేహారి

వణిక్పథము నం వి అ ఫం 1 వాణిజ్యము, వర్త
కము. 2 అంగడి, దుకాణము 3 తులారాశి

వణిక్పార్థము నం. వి అ ఫం. వర్తకసమూహము
జేహారులగుంపు

వణిజము నం వి అ ఫం తులారాశి

వణిజుఁడు నం వి జ్ఞా ఫం (ఋత్విగాదిగణ మంద
లిది) వర్తకుఁడు

క అ వణిజుఁడు ధర్మస్థితి, దేవతలును మెచ్చునట్లు
తెలియఁగఁ జలికెన్, . భార శాం 6 278

వణిజ్య నం వి అ శ్రీ = వణిజ్యము

వణిజ్యము నం. వి. అ. న వర్తకము, జేహారిము

వణితము వి. 1 రాజ్యభాగము, జిల్లా, తాలూకా
మొ

క. ఈ రీతిఁ జిత్రనేనధ, రారమణుం డిల్లునకు
నర్తణ మొనఁగి కుమా, రీతిత్నమునకుఁ బసు
పున, కారసి యొక వణితమొనఁగి యనియెన్
పతికిన్ చంద్రా. 8 58.

2. సీమైకదేశము.

సీ .. వణిత మం చనఁగను సీమైకదేశమై చెలఁగు
చుండు ... అం. భా. 2 7

వతంసము నం వి అ ఫం = అవతంసము

వత్తువు నం వి ఊ శ్రీ ఆకాశగంగి ఫం 1

బాట, దారి 2 నేత్రరోగము (విల్కము)

వత్తోక నం = అవత్తోక 1 ఆకస్మిక ప్రమాదమువలన
గర్భప్రావమైన యావు, లేక అట్టి శ్రీ

2 గొడాలు (వాచ)

వత్త వి వరుగు (ఇది "వాడి" పదపూర్వకముగనే
ప్రయోగములఁ గానవచ్చుచున్నది)

ఉ. కగ్గినచెక్కులుం జెమటగాతెడు మోములు
వాడివత్తలై, తగ్గినమేనులున్ . విన్నని
మోములుఁ గానిపించఁగన్ విప్ర 2 58

ఉ ఎన్నిభవంబులం గలుగు నిశుళరాససాయ
కన్యభా, ఇన్నత వాడివత్తలయి .. మనుచ.
2 57

గీ మంచిగందంబు కమల, నాళములు వాడి
వత్తలై డీలు వడియె....రసిక. 4. 156.

ద్వి. వాడివత్త యిదేమి వాంఛచేసితివి .. విష్ణు.
ఉ. 6. (శ ర)

వత్తి వి (నం. వర్తి, వర్తి) దీపపువత్తి, దీపము
వెలుగుటకై దూది మొదలగువానితోఁ జేసి
యుపయోగించువస్తువు, దళ

సీ. వానలేనికతావ వాడివత్తులనలె సకల సన్యం
బులు సమసిపోయె ... వరాహ. 7. 52

ఉ చిత్తఃపుష్పః (దూపులరచించిన తుమ్మెద టెక్కు
గాలిచే, నత్తటినేకువత్తియగు నంగన దూలినఁ
దూలఁ గాక... నైష. 8 9.

సీ. బద్దెయంచవఁగను వత్తియనంగను జేక మంచవఁ
గను జెలఁగుదళలు ... అం భా 2. 158

ద్వి అవందభరితహృదబ్జంబె వత్తి, గా నొనరించి...
ద్వి పరమ 1 45 పా 11 పం

వత్స నం. వి అ. శ్రీ 1. అఁడుదూడ. పెయ్య.
2. కన్నె, బాలిక.

వత్సకము నం వి అ ఫం 1 లేఁగ, దూడ.
2 శిశువు. 3 కుటుంబము. కొడిసెచెట్టు న పుష్పకా
సీసము అన్నభేది.

వత్సకామ నం వి అ. శ్రీ లేఁగకై యత్యాళ పదు
నట్టి యావు. 2 విద్ధవైమిక్కిలి ప్రేమముగల శ్రీ.

వత్సవం నం వి ఈ స్త్రీ దూడలనుగట్టెడు
త్రాడు, కన్నెత్రాడు పలుపు

వత్సవరము నం వి అ ఫం మోయుటకును,
దున్నుటకును వనుపలుపందగిన వయసుగలకోడె,
దమ్యము, పాలు విడిచిన దూడ.

గీ రత్నములుఁబోని వత్సవరంబులకట, వ్రేలు
చున్నవి లోతైనవెంటఁ దగిలి . భార శాం.

4 40

వత్సవరి నం వి ఈ స్త్రీ అవుపడ్డ, అఁబెయ్య
వత్సవంతము నం వి అ ఫం వాణవిశేషము, లేగ
పంటపంటి మొనగలవాణము

వత్సనాభము నం వి అ ఫం 1 వృక్షవిశేషము.
2 ఒకానొక విషము, విషభేదము

వత్సనాభి నం వి ఈ స్త్రీ వననాభి, విషభేదము
వత్సపాలుఁడు నం వి అ ఫం. 1 దూడలను గాచ
వాడు 2 కృష్ణుఁడు. 3. బలరాముఁడు.

వత్సము నం. వి అ ఫం 1 లేగ, దూడ
2 సంవత్సరము - ఏడాది 3 దేశవిశేషము
కొకాంబీపురము రాజధానిగాఁగల దేశము,

న తొమ్ము, వక్షస్థలము

వత్సరము నం వి. అ ఫం ఏడాది, పండ్రెండు
నెలల పరిమితిగల కాలము

వత్సరాంతకము నం. వి అ ఫం పొల్లన మానము
(రా ని)

వత్సల నం వి అ స్త్రీ తన దూడపై అత్యాసక్తిగల
యావు 1 బిడ్డలను మిక్కిలి ప్రేమించు స్త్రీ

వత్సలము నం వి అ ఫం గడ్డినిప్పు

ఫం న వ్రేమము

వత్సలుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 బిడ్డలపైఁ ప్రేమ
గలవాఁడు 2 వ్రేమము గలవాఁడు, దయగల
వాఁడు.

వత్సకాల నం వి అ స్త్రీ పసులసాల

వత్సాదనము నం. వి అ ఫం తోడెలు

వత్సాదని నం వి. ఈ స్త్రీ తిప్పతీగ

వత్సము, ము) నం వి న్ ఫం కైకవము కాల్యము

వత్సయుఁడు నం వి అ. ఫం పసులకాపరి.

వత్సఁడు నం వి అ. ఫం 1 కిక్కురు, పసిబిడ్డ

2. కాలుఁడు, కుట్టువాఁడు. 3. కుమారుఁడు,

పుత్తుఁడు, సంతానము, సంతతి. 4 వాత్సల్య సూచ
కముగా సంతోధనాంతమై ప్రయోగింపబడుపదము
వి వత్సదేశ నివాసులు.

వద = వద్ద వి సమీపము

చ పలితమివంబునన్ ముదిమి భానుకులాగ్రణి
యైవరాజువీ, నులవదఁ గేకయాధిప తనూజ
భయంబున నల్లఁజేరి నీ, సలిత రాజ్యలక్ష్మిని
నొసంగుము . . రఘు 7 3

ఉ భూరివిరాడ్వికారగతిఁ బూర్వకుభృచ్చరమా
ద్రులన్ బదాం, భోరుహముల్ ఘటించుకొని
పోకల రాకలమేన్ మలంచి వి, ద్యారుచిఁ
జొక్కుచోఁ జెవివదన్ రవి పోగునఁ గెంపు
వోలెఁ జె, న్నారు మహోన్నతిన్ మెఱయు
నక్షరు నక్షరిపున్ భజించెదన్ వేం. పంచ 18
చ ఇది నిజమిందు కాఱునెల లిమ్మెడ మిట్టిన
రింపకున్న నీ, వదఁబదమూన కేను వనవాన
మొనరెద నన్న రాజు స, మృదమువహించి
యోవిమలమానస. వేం. పంచ 1 84

వదంతి నం వి ఈ స్త్రీ 1. సంభాషణ, మాటలా

డ 2. అనశ్రుతి, జనప్రవాదము (విల్పము)

వదము నం. వి అ న 1 ముఖము, మోము.

2. జోరు, వచనేంద్రియము 3 ముఖవికారము,

మోముజోడ 4 ముందుభాగము- అగ్రము

5 వరంవరలో మొదటి వస్తువు 6 (గణిత.) త్రిభుజ

ములోని మీదికొన 7. కథనము, చెప్పుట, పలుకుట.

వదనానవము నం వి. అ. ఫం. చొంగ, చొల్లు.

వదనిక = బదనిక వి (శ. ర.)

నీ బదనిక వదనిక బదనిక యవవందచను... అం

భా 2 54

వదన్యుఁడు నం విజ = వదాన్యుఁడు

వదర విజ (✓ వదరు. సం. వద) 1. వధకుతోడు,

ప్రేలిరి.

క. అనిన నెడుగఱచి యమరద్విమం దోరి, పడుచ
నాకుఁబుట్టి చెడుగవైతి, పేర్చినోరు మూయు
వెడతల వాపోయె, దిట్టవదర గల్గెదె యెచట
నైన వృసిం 4 37

క పదునాలుగు లోకంబులు.... వదరలఁ శేయు
దురు భేదవాదులనెల్లన్... ఉ. హరి. 2. 89

2 నీచుఁడు, దుష్టుఁడు

గీ వావివర్ణంబు మాలిన వదర యతఁడు,
శాస్త్రములఁ జెప్పఁబడిన దోషంబులెన్నియన్ని
యును జేసె . శివరా 4 16

వదరు¹ అ శ్రీ (నం వద్) 1 వ్యర్థవచనములు
పలుకు, ఉపయోగములేనిమాట లాడు, ప్రేలు
క అది యట్టులుండె నీతో, వదరం బనిలేదు నాకు .
భార. కాం 4. 409.

ద్వి కందుచుఁ గుందుచుఁ గళవళింపుచును,
వందుచు వదరుచు వడిఁగొట్టికొనుచు .. ప్రభు
తిం 2. 58 పా. 18 వం

2. చెప్పు, పలుకు

ఉ ... బాపఁడా, యిచ్చటఁ జల్లువిత్తు ఫలియించునె
నేళ గుణం బెఱింగి నా, యిచ్చకు మెచ్చుగా
వదరు మిప్పు డన న్నిని యాతఁ డుబ్బుచున్
కుక. 2. 448

మ వదరుందత్తడి సానిచెంతఁ గడురేవన్ వచ్చు
లేమావిశ్రాంతి, బడనుంగెందలి రాకుడాల్య లపు
బాబా యెక్కుడుం గందుచే,టిదునే చలల
వెండిగండిగమిసూటిన్ మించు పూఁచేనెనె.,
పద వొక్కించుక విచ్చు శ్రాంతిగడ తొంపం
బుల్ వనీవీధులన్. చంద్రాం. 4 88.

3. దంబములుకొట్టు, దంభవాక్యములు పలుకు
క. బ్రదుకొల్లకున్న రార, మ్రొదురుగ నిటువంటి
మాట లిమ్మెయి నేలా, వదరఁగ... కళా. 8
22.

4 అటచు, కూయు

రగడ వదరఁ గడుఁ గ్రొవ్వి పికవారములుఁ గీర
ములు.. రాఘవ. 2 8

ఎ. 1 వ్యర్థవచనము, ఉపయోగములేనిమాట,
ప్రలాపము, ప్రేలుడు

నీ. ... పైజప్రల్లదము వదరువదావళి నాఁగఁ
జెలఁగనొఁబ్ర, లాపాభిధ.. ఆం భా 1 118.
తే అట్టి కాంతాజనాంతకు నట్టికైల, జాధిపద్రోహి
నట్టిమహాఘచిత్తుఁ, జెప్పనే మున్న దిఁక నీవు
చేరినట్టి, వార్త వినిపింపఁ గద రోరి వదరు
జేల... నీశావి. 3 58

2 దంభవచనము, దంబము.

చ వదరులు పల్కినంతటనె వచ్చెనె దైర్యము
శౌర్యవృత్తిని, కొదవినఁ జక్కనై నిలుపు
మోరి నిశాచర యిన్నగంబునన్ రుక్మా
5 33

3 పక్షివిశేషము, ఒకజాతిపిట్ట

గీ పికి నేలనెమిలి పెనుగువ్వ ఒకదారి పాపురాయి
సేవడు పలువరింత, చేదలుకోడి గువ్వ వదరు
తోఁకలవేడి, యాదియైన పతులతఁడుదీర్చు
హంస 3 13

వదరుపల్కులు = ప్రలాపములు, అర్థములేని
మాటలు

నీ వదరుపల్కులు గాక తుది సాటివచ్చునే కిన్నెర
కాయలీ చన్నుఁగవకు... హంస 1 210.

వదరుమాటలు = ప్రలాపములు, అర్థములేని
మాటలు

నీ. వదరుమాటలు గాక వచ్చునే సరిచేయఁ గిన్నెర
కాయలీ చన్నుఁగవకు... వరాహ 9 101

జ వదర, వదరుఁబోతు, వదరుకొను, వదావళి.

వదరు² అ శ్రీ అడరు, అతిశయించు.

నీ. వదరుచీకట్లలో వ్రాలుచుక్కలు వోలె వేడి
భరమ్ములో విరులువ్రాల ఉ. హరి 5 278
(శ ర. పా ("వలుద చీకట్లలో"), వావిళ్ల
పా "వలులు చీకట్లలో", వీరేశ. పా)

వదరు³ ఎ 1. చేతిసొం (వృ వి) (శ ర)

2 సొరకాయ, అలాబువు

ఆ. వరదుఁడైన యీశు వంమున నిదియొక్క,
వదరు పుట్టె నెట్టి వరమొ యనుచు, దానిఁజార
వైవఁగానున్న నాకాళ, వాణి యిట్టు లనియె
వసుమతీశ భార ఆర 3 54

ఆ. శకనరేంద్రచంద్రచరణాబ్జసంపేవ, విడిచి యా
విదర్భవిభునిఁ గలసి, వచ్చుటోడ విడిచి వదరు
పట్టుటనుమీ. విక్ర 4. 84.

తే అనిన మనుజేంద్రుఁ డిట్లను మునివరేణ్య,
మత్కులాచార మెడలి యా మానవతులఁ,
గూడియుండుట వివరింప నోడవిడిచి, వదరు
పట్టిన యట్లపో త్రిదశవంద్య. హరిశ్చ 2. 182.

జ వదరుకాయ, వదరులాఁడు

వదరుఁబోతు (వదరు¹ + పోతు) ఎఱ ఊరక ప్రేలు
వాడు, ప్రేలరి (శ ర.)

వదరుకాయ ౧ (వదరు³+కాయ) సారకాయ.

ఆ గానభిక్షు వేడ హీనస్వరంబున, వదరుకాయ
లందివచ్చినట్టి, వీణియలకు లయలు విప్పి
చెప్పిన భంగి, నందు ముగురువాడి రందముగను
చ్చా 8 168

వదరుకొను ౨ శ్రీ (వదరు¹+కొను స్వార్థమున)

1 ప్రేలు

సీ. ఫలపరంపర లెల్ల నులిచివై చితిమింకఁ గొదను
చిల్కల వెంత వదరు కొనునొ ... వసు 3
151

2 చెప్పుకొను

గీ. ఎడమదెవ దొడ్డుగా వైచి యేకులెల్లఁ, గెలసఁ
బలువగ వేపుడుగింజ లునిచి, చేప పీటలమీఁద
నాసీనలై వ, వారలై వావివరుసలు వదరికొనుచు
శుక 2 420

వదరులాడు ౩౭ (వదరు³లు+వాడు) సార
కాయలాడుడువాడు

గీ జేన్నిదంబుగఁ జెనుఁకాము నవదరించి, యంఘ్రి
కటకంబు ఘల్లుఘల్లునుచు మొరయ,
నాహితుండికగతశవిద్యాధిరాజు, వచ్చెఁకాముల
మెంగఁడు వదరులాడు శ్రీధా 223

వదలింమే న శ్రీ. (✓ వదలు) విడునట్లుచేయు

సీ చేయింతు నిరతంబుఁ జిత్త సంభవు పూజ వద
లింతు నితర దేవతల పూజ.. చంద్రా 3 82.
ద్వి ఓపినరీతిఁ బ్రయోక్తుల నెదిరి, కోపము వద
లించి కుశలంబు మీఱ హరిశ్చ పూం 127
వ ... నరంబుల వదలించుచు. ఉ రా 2 61

వదలు ౩. శ్రీ 1 శిథిలమగు, పట్టుపీడు, సడలు.

క తల వడఁకఁ దొడఁగె నింద్రియముల గర్వ
మడంగె నంగములు వదలె వశి, పలితంబు
లయ్యె... భార. ఆది 3 191

క మది రోష మొదవ దోపతి, వదలి న బిగియించు
కొనుచు భాగ 10 ఉ 408

సీ అంగదాభరణంబులందుఁ గీలించిన వజ్రాలకిలన
వదలకుండ . హర 9 45

2 వీడిపోవు

గీ ... కొమరుమేనొప్ప సారెకుఁ గొప్పవదల,
నేమిటికినైనఁ దామున్న యేగి యేగి, యెల్ల

వనులు నొనరె నిం పెనక మెనఁగ .. కళా.

4. 99

చ వదలి నకేళపాళములు వాడినదిద్దపు మోము
దమ్ములుం, బదనెరవైన వాతెలులై కొను
నూర్పులు నుల్లసిల్లఁగాఁ, గదిసిన యయ్య నంగ
వతి గాదిలితోటులతోడ నిట్లమన్ .. విక్ర.
5 37

మ లజ్జఁ బోవీడిచి యేకాంతంబుగా వలెనల్,
గనుచుం బైటదొలంగ నీవి వదలన్ గామాంధ
కారమ్ము నెమ్మనముం గప్పినఁ గన్నుగానక.
సారంగ 2 89

3 జోటు

సీ కదలెడు నెటివేణి వదలెడు పువ్వులుఁ జెమటఁ
గరంగు కుంకుమపు బొట్టు ..

గీ ... పుంఖావ మరతమయ్యెతి నసలిపె. హంస
2 53

4 ఊచించు, తగ్గు, వశించు

గీ అమృతధారారసాస్వాదసముచితాత. తృప్తి
యును బోలె నాహార తృప్తివదలె... కాళి 4
207.

క. ఈ భవోద్ధ్యానంబుల, ... నందన, వైభవ
మందెట్లు ప్రేమ వదలదొ నీకున్... కళా 2
171

సీ. ... వలకాఁక పెనుదప్పి వదలుచెట్టు. . నీలా.
2 36

సీ పరవంశవైఖరి వదలెనే రవిసుతాపతి యైన
చైతేయభంజనునకు వసు. 2 137.

5 ఎడతెగు

(ఈ యర్థమున దీనికి వ్యతిరేకమునందు మాత్రమే
ప్రయోగమున కవంబడుచున్నది.)

చ. నదిసొక్కటఁ గ్రుంకిడి వత్తురెందఱే, వద
లక యాతనింట శనివారమునం బరదేశి వైష్ణ
పుల్ . అము 1 83

చ మదకలకుంభికుంభ నవమౌక్తికముల్ గనుపట్టు
దట్టమై, వదలక కృష్ణరాయ కరవాలము
నందగు ధారనీట న, భృద్దయము నొంది .
మనుచ. 1. 41,

చ వదలక మీచిత్రములు వర్ణనచేసిన సంస్కరించినన్, జదివిన 'వానినన్ విని ప్రసంగవశంబునఁ జేరకొన్న విక్రి 2 85

(స ౮౩, 1 విడుచు, త్యజించు

సీ. సాధుబృందావనసఁ జి నాఁడును నేఁడు వంశానురాగంబు వదలఁడయ్యె .. పారి పీరి. 18

సీ వీరమాహేశ్వరాచారంబు వదలక . పారి 2. 139

సీ తమఁజూసి చను మెటుంగని క్షీరపానంబు వదలి వెన్నొనునీలవనద మనఁగ దశా 2 287

2. శిథిలముగావించు, సడలించు

వ ఆ భూపాలుండు హస్త పల్లవంబులు వదలి రాజహంసంబ పొమ్ము సుఖంబుండుమని విడిచి పుచ్చె .. నైష 1 109.

విజ శిథిలము, విగుచ్చుకానిది.

క అంగన యీ తొడవులునీ, యంగములకుఁ జాల వదలులై యుడివనే, మంగళముగఁ దాల్చుంగ భూ, రంగమునను వైచించనితె రయమున నకటా భా రా కిష్కిం 88

క. లేగఁ దీగె నితంబము, ప్రేగునఁ ద్రెవ్వు టయుఁగని విరించి విగింపన్, లోగ్నిముడి యిడియె వదలుగ, నా ... అము 5 28.

వి శైథిల్యము, విడుపు

ఉ దానికి వద్దశానమఁడు . కాణహతి నాతని ఫాలమువొంచె మూర్ఖకున్, లోనయి చాప ముష్టి వదలుం గనుమూతయుఁగల్గ నట్లు గన్, భా రా యు 887

జ వదలించు, వదల్చు

వద(లుచు)ల్పు స ౮౩ (౪ వదలు) 1 వీడునట్లు, చేయు

గీ . . మ్రొక్కుచు వదల్చినను పోకముడి వదల్చి కరఁగఁజేసిన యటుమీఁదఁ గొంగలిచు కువల 4 194

ఉ కుప్పసముల్ వదల్చి రితిగుబ్బలనొత్తి హత్తి వేగుజా, మిప్పలెల్పు గాడ్చునకధీశు అము 5 104.

చ . . కమ్మదా, మరలఁ గదల్చి వారిచర మండలి సొంపు వదల్చి రంగవల్ . వేం, పంచ 4 141.

మ . సుదతి చిక్కితి వెందుఁ బోయెద వటంచుం గంచుకంబున్ వదల్చుదొడంగన్ ఉ రా 6 48

వదవద వి వణఁకుట యం దగు ననకరణము

క మృదులతరచండ్రహాసము, గదలించు చళుక్య విభునిఁగని భీరువులై, మదవిమతులు వదవద వణఁకుదు రాతఁడుపేంద్ర పుత్రకుఁడు గానఁ జమీ కావ్యా 1 40

వదామ్యుఁడు సం. విజ (అ అ అ) 1 వాగ్ధాటి గలవాఁడు, వాగ్ని 2 మర్యాదగా మాటలాడు వాఁడు 3 బౌదార్యవంతుఁడు, దానశీలుఁడు వి అ పుం గొప్పదాత

వదామము సం వి అ పుం బాదముకాయ

వదాలము సం వి అ పుం 1 నీటినుడి, జలా వర్తము 2 మత్స్యభేదము, పారీనము, ఒకజాతి చేప

వదావదుఁడు సం విజ (అ అ అ.) 1 వాగ్ధాటి గలవాఁడు బహువక్త 2 వదరుఁబోతు, వాగు వాఁడు

వదావళి వి (వదర + అవళి) వదరుఁబోతుతనము (క ర)

సీ రోజుడు రొంజుడు రొడ్డుడు రొండుడు రొల్లుడు రజ్జుప్రేలుడు పలుము ప,లవరింపు ప్రైజు ప్రల్ల దము వదరువదావళి బజారమునాఁగఁ జెలఁ గనొఁ బ్రలాపాభిద ఆం. భా 1 118

పది వి 1. పనుఁగులోనగు వానిని బట్టుటకై త్రవ్వఁ బడి ముండ్లు మున్నగువానిచే గప్పఁబడిన పల్లము (క ర, చి. ని, త్రా.)

సీ వదులనోదాలఁ ద్రోవకదేవకరిఁ బట్టి యెరిజ వైవక యెక్కు నుదుటుందనము. రా వి 3 48

(క. ర పా వదులనోదాల, ముద్రి పా)

2 పల్లము.

క ఇది హూణమండలంబ,వ్వది నున్నది చెంచుపల్లై వనమధ్యమునన్, మదవనిభ యీపుళిందా, స్పదంబు వెలివాడ . . శివరా 3 58

(పసులను బట్టుటకై త్రవ్వఁబడి ముండ్లులోనగు వానిచే గప్పఁబడిన పల్లము ఇట “వల”యను పాఠము క ర ములో “వనగరిగొను” శబ్దము చూచినఁ గనుపట్టును)

క పశులకు నొడ్డిన వదియై, మసంగిన యవ్వాన పశుసమాజము నెల్లన్, బసగరగొని .. హరి పూ 7 167.

3. మఱుగు, మాటు.

మ ఇదె వీడింపు చకోరశాబకనిభాషీ దీర్ఘికా హంసయి, పుదకాంతః ప్రతిబింబితున్ గగన మధ్యోపస్థితం జంద్రునిన్, వది నీడించి నిజాధి నాథుఁ డనుచున్ వాత్సల్య మేపారఁగాఁ, జదు రొప్పం బరిచుంబనం బొనరుచుం జంచూపు టాగ్రంబునన్ నైష. 8 191

విజ అధికము, మిక్కుటము

క వదరెడి మేనును జెక్కునఁ, గదిసిన కెంగేలు గ్రాలఁగా విప్రుఁడు రే, నిదురెఱుఁగని నికంటం బడి, వదియగుదురు మంటమంటపమ్మున నుండెన్ వేం పంచ 4 1*4

జ వదిగొను

వదిగొను ఆ క. (వది+కొను) నెలకొను, కడఁగు. ద్వి అదిగాక హరుఁ డిరువదియొక్కదినము, వది గొని కంచితో వాన గుర్పింప . బస పు 4 599 పం

ద్వి తుది యత్పరాత్పరతో శివయనఁగ, వదిగొను నుపనిషద్వాక్యముల్ వినరె. పండితా వాద. 284 పా.

చ మృదుగతి మంచి తావులకు మెచ్చు సదా వనిఁ తావనాళి దా, వదిగొని రోయు వంకలను వంచకసంచయ మట్టిచే కదా, చదురు ఘట్టిల్లఁ జూచు సరసప్రసవంబులఁ జంచరీక పుం, గదు పులు నిచ్చలున్ వెదకుఁగా కుణపంబుల నక్క లేర్పడన్ వేం పంచ 1. 17.

వదిన-వదినె వి. 1 భార్యయక్క

ఉ. నావుడు సంతసిల్లి వదినం దగులాగుల బుట్టి గించి లీలావతితో ... విక్ర 8. 98

2 అన్నభార్య (సం. వధూనీ)

ఉ అన్నయశాలి వానిహృదయం బలిరంగ బహుళ రించి మా, యన్నకు సెమమె వదిన హర్షముఁ గాంచునె పుత్రులెల, సౌఖ్యోన్నతులే కదా , శ్లో. రా 2. 301,

వదినె(నియ) వి (సం వధూనికా, వధూనీ)

1 అన్నభార్య. శ్రేష్ఠుని భార్య

ఆ అనఘ వశముగాదు మనసు గోడండ్ర మీ, వదినెఁ జుట్టములను నదనములకుఁ, బుచ్చు మనియె . భార శల్య. 1. 11.

నీ. వదినె యంచునొకింత వాత్సల్యముంచక పొలోమి ముందలఁ బట్టువారు ... రశా. 3 98

క నన్నుఁగని కోడలనుచును, గన్నులఁ గప్పుకొని ప్రేయము గావించురు మీ, యన్నయు వదినెయు నటువలె, మన్నింపఁగఁ దగదె నీవు మామవు గావే . ఉ రా 4 209

2 భార్యకు ఆక్క (శ ర)

3 తనకింట పెద్దదియగు మేనత్త మేనమామం కూతురు (శ ర)

వదియ(దె) వి తృణతతివిశేషము, ఒక విధమగు గడ్డి మోపు

నీ వందవదియ వదెవందె యంచనఁ దృణతతి విశేషం బొప్పు ... ఆం భా. 2. 77

వదుఁడు సం విజ (అ అ అ.) మాటలాడువాఁడు, చక్కఁగా మాటలాడువాఁడు

వదులు అ. శ్రీ బిగువు తప్పు, సడలు.

ఆ. భాగ్యహీనునకుమ బరుసవేది దొరుక, వదియు నిల్వ దపుడు వదులు గాక, వానతోడవచ్చు వద గండ్లు నిల్పునా, విశ్వ ... వేమ. 3 25.

విజ బిగువుతప్పినది, సడలినది

మ మదిరాపానమదాంధుఁడాత్మపటమున్ మై నుండినన్ జాతినన్, వదులై వ్రేలినఁ జూడఁడు .... సీతారా. 8. 171.

జ . వదులుడి

వదులుడి వి. (వదులు+బాటి సంధిని వర్ణవికారము) బీటిక, స్పోటము. (శ ర.)

వద్ద వి జ్ఞ. ఒద్ద, సమీపము.

ద్వి అంత దూషణుఁడు మత్తారీభీషణుఁడు, వంత నొందుచుఁ దనవద్ది యోధులను .. రం. రా. ఆర 164 పా 10 పం.

ఉ . మదురుండు . కడకాలమైనఖ, ట్యాగ తుండై తనూభవుల వడ్డికి నల్వురఁబిల్చి యిట్ల ఘన ... ద్వా 9. 102.

గర్భియ వడి డిగ్గుమఁ దన పద్ద నభాసిదులులేచి
వాంనిభక్తిన్, నద్దిడక నతులొనన్, దద్దయు
వందనముఁ జేసెఁ దా మును కొనుచున్

ఉ. హరిశ్చ 1 8

ఉ అగతి వజ్రదంతుఁ డెగటొసిన దైవతమల్లు
వద్దకున్, వేగమె చక్రముఖులగు వేల్పులు
కిన్నరసిద్ధసాధ్యర, ఊగరుడాహిదేవ ఋషి
కోటులు కల్పకపుష్పవృష్టిస, భ్యా గతులైరి
మల్లుపు 2 60.

పద్దు1-వలదు ఆ క్రి ('వలియు' ధాతువ్యతిరేకార్థక
రూపము ఇది సామాన్యముగా అన్నంతక్రియల
కనుప్రయుక్తమై కానవచ్చుచున్నది ఉదా
చేయవద్దు, చూడవద్దు మొ)

ఉ చక్కని వాఁలో మిగులఁ జక్కని దానవటంచు
వేడ్కతోఁ, జొక్కుచుఁ జెప్పి రందులకుఁ
జూచిన యందుకు నామనోరథం, బక్కట సిద్ధ
మయ్యె ఫలమబ్బెను హోయిటులుండ వదైయో,
చక్కెర బొమ్మ యంచు సంసప్రతిభామల నిచ్చ
గింపుచున్ హంస. 1. 84

ఉ భార్గవరామ నీవు నొక పౌరుషశాలివి బోలె
మచ్చుమూ, నగ్గముతోడఁ బోరెదవు నద్దిక
సాహసము దశా. 8 117.

పద్దు2 విజ మొద్దు, లావు, స్థూలము

ద్వి వద్దుమొగంబులు వలిపెంపుజెముక, బద్దెలఁ
గూర్చినవచ్చడంబులును .. పండితా. పర్వ
344 పా 3 పం

ద్వి వద్దు మొగంబును వలుదచేతులును, బ్రద్ద చిరు
దొడలు బరదుప్రక్కలును పండితా దీక్షా
40 పా, 9 పం

పద్యము సం విజ, (అ అ అ) 1. చెప్పఁదగినది,
ని ద్యముగానిది 2 నల్లనిది

ఉదా పద్యపక్షము = కృష్ణ పక్షము

న మాట, ఒకదానిని గుఱించి చెప్పుట

పథ(ము) సం వి అ అ అ (ఇయ్యది చరిత్రాది
గణములలోనిది) 1 చేంపుట - మారణము,
హత్య.

క. దోషమరసి కామంబును, రోషంబును లేక తగిన
గూపునఁ జేయన్, భోషకమగు ధర్మమునకు,

వైషమ్యవిహీనమైన పథము గుమారా భార.
శాం 5 297

2. దెబ్బ, భూతము 3 పక్షవాతము 4 అంత
ర్ధానము, మాయమగుట 5. (గణిత) కూడిక,
కలుపుట

పథకుఁడు సం విజ. (అ. భివా అ) చంపెడివాఁడు,
భూతుకుఁడు, హంతకుడు, అపాయకరుఁడు.

వి అ అం. 1 ఉరితీయు తలపరి

2 రోగము 3 మృశ్యువు

పథజీవి సం వి న్ అం 1 వేటకాఁడు

2 కసాయివాఁడు

పథదండము సం. వి అ అం 1 దెబ్బలిశ్చ, చేబు
కుతోఁ గొట్టుట మొదలగు శరీరసంబంధమైనశిక్ష
2 ఉరిశిక్ష

పథాంగకము సం వి అ న చెఱ, కారాగృహము
పథాపథ సం వి అ అం. పలువిధములుగఁ జంపుట

వ మఱియు ద్రమ్యాదినపవిధదంతపథలను

చతుర్బంబు లిట్లు వ్రచ్చి పథాపథ సేయు
చుండె కు సం 11 708

ద్వి తలపడి పోరుచోఁ దపనుండు గ్రుంకెఁ,
గ్రుంకినఁ బోక యుక్కున సేన చెఱుడు, వంకలఁ
చెగి పథాపథలుగాఁ జెనచి ద్వి భార.
విరా 1 22 పా.

పథించు సం న క్రి మారణముచేయు, చేంపు,
(శ ర)

పథువు సం వి అ క్రి 1 పెండ్లికూతురు
2 భార్య 3 కోడలు 4 క్రి అఁడుది 5. తన
కంటెఁ జిన్నవాఁడైన జ్ఞాతిభార్య. చిన్నదియైన
క్రి బంధువు 6 పశుపక్ష్యాదులలో అఁడుది
7 సుగంధి (వృ వి) 8 చిన్న కచ్చోరము
(వృ వి) 9 సుగంధి ద్రవ్యము (మే ని)

పథూజనము సం వి అ. అం భావ్య క్రి జనము
పథూటి సం వి ఈ క్రి 1 అఁడుది 2 కన్యక
ద్వి ఈ విధి రంగమహీనాయకుఁడు, రివిమై నల
పథూటిని వరియించి ద్వి పరమ 5 483
పా 12 పం

3 కోడలు

పథూపక్షము సం వి అ అం పెండ్లికూతు
పక్షమువారు, పెండ్లి కూతు వైపువారు

వధూ(గృహప్రవేశ)శము సం వి అ టం పెండ్లి
కూతు రి త్రవాసింటఁ బ్రవేశించెడి మహోత్స
వము

వధూవస్త్రము సం వి అ న పెండ్లికూతు వస్త్రము
(మధుపర్కమని వాడుక.)

వధోదర్కము సం విణ (అ అ అ) ఛోవు ఫలిత
ముగాఁగలది, ప్రాణాంతకమైనది

వదోద్యతుఁడు సం విణ (అ అ అ) ఘాతుకుఁడు
2 రిహస్యముగాఁ జంపువాఁడు

వధ్య సం వి అ స్త్రీ చంపుట, మారణము, హత్య
వధ్యపటహము సం వి అ టం. ఉరితీయునపుడు
చాయించెడు వాద్యము

వధ్యభూమి సం వి ఇ స్త్రీ ఉరితీయు చోటు

వధ్యమాల సం వి అ స్త్రీ ఉరితీయఁ దగిన జనుని
మెడలో వేసిన పూలదండ

వధ్యము సం విణ (అ అ అ) 1 చేంపద గినది,
చంపవలసినది

2 ఉరిశిక్ష వేయఁదగినది 3 గాయపలుపఁదగి
నది, చెబ్బలు మొ శరీర శిక్షకుఁ దగినది, భేద్య
మైనది

వి అ టం ఒలి, దేవతకుపహారము,

వధ్యశిల సం వి అ స్త్రీ ఉరితీయుట కేర్పఱచిన శిల
వధ్యుఁడు సం వి అ టం శత్రువు, చంపఁదగిన
వాఁడు

వధ్రము సం వి అ ణ 1 తోలువాటు, చర్మర
జ్జువు 2. సీసము

వధ్ర సం వి ఈ స్త్రీ తోలువాటు చర్మరజ్జువు.

వధ్ర్యము సం వి అ టం చెప్పు, పాదరక్ష

వనకణ సం వి అ స్త్రీ అడవిమిరియము (వృ వి)

వనకోలి సం వి ఇ స్త్రీ అడివిరేగు (వృ వి.)

వనఖం(షం)డము సం వి అ న అడవి, చిట్టడవి

వనగవము సం వి అ టం అడవియెద్దు. వనపుష
ళము.

వనగహనము సం వి అ న అడవియందు దట్ట
ముగాఁ జెట్లుగలచోటు

వనగుప్తుఁడు సం వి అ టం గూఢచారుఁడు (విల్వ
ము)

వనగుల్మము సం. వి అ. టం, అడవిపొద.

వనగోచరుఁడు సం వి అ టం 1 వేటకాఁడు.

2 వనౌకసుఁడు, అరణ్యవాసి

వనచందనము సం వి అ న 1 దేవదారు వృక్షము.

2 అగురు చందనము (వృ వి)

వనచంద్రిక సం వి. అ స్త్రీ ఒక జాతి మల్లెతీగ.
(రా ని)

వనచరము సం విణ (అ అ అ) అడవిలో సంచ
రించునది

వి అ టం 1 శరభమృగము, ఎనిమిది పాద
ములుగల జంతువు

2 అడవి జంతువు, వన్యమృగము.

వనచరుఁడు సం విణ (అ ఈ అ) అరణ్యమున
సంచరించువాఁడు, బోయజాతివాఁడు

వనచర్య సం వి అ స్త్రీ అడవిని దిరుగుట, అరణ్య
సంచారము

వనచ్చాగము సం వి అ స్త్రీ 1 అడవి మేక,
వరాహము, అడవిపంది

వనజ సం వి అ. స్త్రీ 1 అడవియల్లిము. (వృ వి)

2 అడవిప్రత్తి (వృ వి) 3 చిన్న కచ్చోరము
(వృ వి) 4 పెన్నెరు (వృ వి) 5. పెద్దసోపు
(వృ వి) 6 అడవి మట్టుబచ్చలి (వృ.వి) 7 అడవి
పెను (వృ. వి)

వనజము సం విణ (అ. అ అ) 1 అడవిలో బుట్టి
నది

వి అ టం 1 అడవి యేనుగు 2. తుంగముస్త.
(వృ వి) 3 అడవి మాదీఫలము (వృ వి.)

న పద్మము, కామరపువ్వు.

వనజీవి సం వి న్ టం ఆటవికుఁడు, అడవి మను
ష్యుఁడు

వనజ్యోత్స్న సం వి అ స్త్రీ ఒక జాతి మల్లెతీగ.
(వృ వి)

వనట వి (√ వనరు) 1. దుఃఖము, శోకము.

చ. సీమనం, బునఁ గల చింతయంతయును
బుచ్చెద నాకడఁ జేరి తింక నీ, వనటఁ దొలంగఁ
జెట్టి గరువంబుగఁ జెప్పుము దీని మూలమున్ .
భార ఉద్యో 4 295

గీ అనిన మునియట్ల చేసెద నధిప చెవుమ, వగవఁ
గత మేమి నీకు నెవ్వండ నేను, వనట యెవ్వని
దగునొక్కాయని వివేక, దృష్టిఁ బరికింపు నిను
నీనె తెలిసికొనుము. మార్క. 3 293.

క. సుతులు మును నాకు లేమిని, మతి నెంతయు
వనటఁ బొంది ఖా రా జాల 48.

2 జాధ, కష్టము
క చని కందమూలఫలములు, తిని వనటలఁ జాల
డస్సి ధీరాత్మకులై, వనములఁ దపములు సలి
పెడు, వనవాసులు వెట్టులమ్మ వారిజసేత్రా.
వీర. 2 281

ద్వి వ్రతములఁ గడుడస్సి వనటలఁ గ్రుస్సి, యతి
దుఃఖములఁ గుంది యాత్మలోఁగంది . రం
రా సుం 247 పొ. 8 వం

సీ పటువనాటక వీంభట మహర్భటులచే వనమార్గ
మార్గముల్ వనటఁజెంద . ఉ రా 1 111

వనధి నం వి ఇ థం సముద్రము, కడలి.
వనతిక్త నం. వి ఆ శ్రీ పార, చిటుబొద్ది (వృ వి)
వనతిక్తము నం వి. ఆ థం 1 అడివియుసిరిక
(వృ వి) (విల్యము) 2 కంక చెట్టు
వనదము నం వి ఆ థం మేఘము జలదము
వనదీపము న వి ఆ థం వనచంపకము, పవని
సంపంగి
వనదేవత నం వి ఆ శ్రీ, అరణ్యాధిష్ఠాన దేవత. 2
వనధార నం. వి ఆ శ్రీ చెండు చెట్లవరుసల మధ్య
భాగము
వనధేనువు నం వి ఆ శ్రీ 1 అడుగు గవయ
మృగము. 2 అడవియావు
వనపల్లవము నం వి. ఆ థం శోభాంజనము
మునఁగ. (వృ వి)
వనపాంసులుఁడు నం వి ఆ థం వేటకాఁడు,
వ్యాధుఁడు
వనపు వి (✓ వనరు) వనరుట, పరిదేవనము (శ ర.)
వనపూరకము నం వి ఆ థం అడవిదబ్బ (వృ వి)
వనప్రవేశము నం వి. ఆ థం వానప్రస్థా శ్రమ
మునఁ బ్రవేశించుట
వనప్రస్థుఁడు నం విజ (అ అ అ) వనవాసి జీవి
తము గడపువాఁడు, గృహస్థాశ్రమమును విడిచి
యడవిలో భార్యతోఁ గూడికాని, భార్య లేక
గాని, నివ్వరి ధాన్యపుటన్నమును గాని కందమూల
ఫలములనుగాని భుజించుచు తపస్సు చేయువాఁడు
వనప్రియము నం వి ఆ థం. 1 కోకిల 2 చాళి
(వృ. వి)

న చాల్చినచెక్క, అవంగపు పట్టి
వనవీజ(క)ము నం వి ఆ థం అడవిదబ్బ (వృ వి)
వనమక్షిక నం వి ఆ శ్రీ. దంశము అడవి యీఁగ
వనమాల నం వి ఆ శ్రీ ఎల్ల ఋతువుల వృష్ణము
లతోఁ గూర్పఁబడి మోఁకాళ్ళవఱకును వ్రేలుచు
నడిమిభాగమున నించుక స్థూలముగా నుండు పూల
దండ
వనమాలి నం విజ (న్ నీ న్) వనమాల ధరిం
చినవాఁడు.
వి న్. థం శ్రీకృష్ణుఁడు, విష్ణుదేవుఁడు
వనమాలిని నం వి ఈ శ్రీ 1 ద్వారకాపురము
2 పాచితీఁగ, వారాహీలత
వనము నం వి ఆ న 1 అడవి, చెట్లగుంపు
2 తామరతీగలు మున్నగువాసి గుంపు 3 నివాస
స్థలము, ఇల్లు 4. నెలయాట 5 జలము
6 కలప 7. అరణ్యవాసము. 8. వెలుంగు, 9
ణము. 9 పూజించుట
వనము(క్కు)చము నం విజ (చ్) నీటిని విడుచు
నది
వి చ్. థం. మేఘము.
వనముద్గము నం వి ఆ థం 1 అడవి పెనరు
(వృ. వి) 2 పిల్ల పెనరు (వృ వి)
వనమూర్ధజి నం వి ఆ. శ్రీ వృక్షవిశేషము, కర్కశ
శృంగి, మాచికాయచెట్టు (వాచ)
వనరాజము నం వి ఆ థం సింహము, మృగ
రాజము
వనరాజి నం. వి ఇ. ఈ శ్రీ 1 వృక్షపక్షి, చెట్ల
వరుస 2 అడవిలోని త్రోవ
వనరు ఆ. శ్రీ 1 శోకించు, దుఃఖించు,
క. అనిలాత్మజులమును, ... మనమున సహిం
సోపక, వనరుచు భృతరాష్ట్ర ముతులు వంది
తమలోన్ .. భార ఆది. 5 247.
ఆ నీకు నితరులట్ల శోకింపఁదగునె యెవ్వరి
దలఁచి యింక వనరువాఁడ, వీవు ... భాఁ
శ్రీ 1 9
గి, చచ్చినకబంధుఁ డేటికి శబరి తెఱంగుఁ, జె
నది యేటి కిసనూనుచెలిమిఁ చెల్చి, వాలి ప
నేల సుగ్రీవుఁడేల నేల, మనము రావేల బి
నేల వనరనేల చంపూరా. 8 84,

2 విలపించు

గీ. అనుజుఁ బొడఁగాన కెంతయువడవివెదుకఁ,
బోవునప్పుడు కానలోఁ బొగిలిపొగిలి, శండ్రిఁ
జేర్కొని వనరుచు ధరణిఁ బొరలుచున్న
తమ్మునిఁ బొడఁగాంచి యుమ్ములించి వాసిష్ఠ
4 29

గీ. కొడుకుఁగుఱ్ఱలపీనుగుల్ కుంభకర్ణు, మొండె
మును బంధుతనుఖండములును బడిన, పొలికలని
లోన మూర్ఖులు పోవుకొనుచు, వచ్చి నిజ
నాథుపై వ్రాలివనరిచనియె రామా
8 288

3 దీనాలాపములాడు

అ. శరణ మగుఁడు సుతులఁ గరుణతో
రక్షింపుఁ, డనుచుఁ గుంతివగచి వనరుచుండె.
భార ఆది 7 207

గీ వనరు శాకాయ లవణాయ వాయటంచు ..
పాండు 5 149

4 ఒప్పు

గీ నకలభూషణమణిరుచినికరిరణ,రాజి గడు
మించ నిజమందిరంబు వెడలి, పొడుపు గుబ్బలి
నడుమను వెడలునట్టి, వనజ శాంధవ వైఖరి
వనర నపుడు వ్రబంధ 178

5 ఉండు, వస్త్రేరిల్లు

క తనగుణము తనకు నుండఁగ, నెనయంగా
నొరునిగుణము నెంచును మదిలోఁ, దనగుణముఁ
దానుదెలియక, వనరియొరుని ననెడువాఁడు
శ్రష్టుఁడు వేమా వేమా 1 85.

వి 1 శోకము, దుఃఖము

నీ కందర్పశరవృష్టి నందనోపక ఘృష్టి వనవాస
మునఁ గ్రుస్సి వనరునూపె మొ రా కా
22.

2 వీలు, అవకాశము

గీ వనరు గలిగెను మనకు రావణునిఁ జంప,
వినుఁడు మీరెల్ల నామాట వేడ్కమీఱ, దశ
రథుండను రాజు సంతానకాంక్ష, నొనర
జన్నంబు గావించు చున్నవాఁడు మొ. రా
కాల 32

జి. పనట, వనపు.

వనలక్ష్మి నం వి ఈ శ్రీ. కదలి, అరింటి చెట్టు
(వృ వి)

వనవహ్ని నం వి ఇ యం దావాగ్ని, కార్పిచ్చు
వనవాసనము నం వి అ యం పునుఁగుపిల్లి
వనవాసము నం వి అ యం 1 అడవియందలి
యునికి 2 వన్యజీవనము ఊరూరు తిరిగెడు
బ్రతుకు

వనవాసి నం వి ఇ (నో నీ నో) అడవిలో నివ
సించువాఁడు, అరణ్యవాసి
నో యం వానప్రస్థుఁడు

వనవృంతాకి నం వి ఈ శ్రీ 1 అడవి నీరువంగ
2 వాకుడు 3 నేలమునఁగ (వృ, వి)

వనప్రీహి నం వి ఇ యం నివ్వరి ధాన్యము
వనశృంగాటము నం వి అ యం పల్లెలు (వృ వి)
వనశోభనము నం వి అ న పద్మము, తామర
పువ్వు

వనశ్వానము నం. వి నో యం 1. గుంటవక్క
2 పెద్దపులి 3 పునుఁగుపిల్లి

వనసంకటము నం వి అ యం కాయధాన్య విశే
షము, మసూరము

వనసమూహము నం వి. అ యం దట్టమైన యడవి.
వనసరోజిని నం వి ఈ శ్రీ 1 అడవి ప్రతిచెట్టు.
2 వన్యపద్మలత (వృ వి)

వనస్థ నం వి అ శ్రీ అశ్వత్థ వృక్షము రావిచెట్టు.
(వృ వి).

వనస్థి నం వి ఈ శ్రీ రావిచెట్టు
వనస్పతి నం వి ఇ. యం 1 పూవులు పైకిఁగనఁ
బడక ఫలించెడు వృక్షము, పూవక కాచెడు చెట్టు.

2. చెట్టు (మట్టి మొ) 3 చెట్టు మొదట
నుండి కొమ్మల మొదళ్ల వఱకు మండెడి
భాగము, స్కంధము 4 స్తంభము.
5 యూప స్తంభము, 6 కఱ్ఱతాయెత్తు 7 పర
వంజా 8. నన్యాసి యతి

వనాంతకము నం వి అ యం 1 అరణ్యప్రాంతము
2 అరణ్యప్రదేశము

వనాఖుకము నం వి అ యం ముద్గము, పెసరు (వృ వి)
వనాఖువు నం వి ఇ యం చెవులపిల్లి, కుందేలు

వనాటము నం వి అ. యం వనఘనందు చరించు
జంతువు (శ్రా ని)

వనాద్విని సం వి. ఈ శ్రీ నీటితామరతీగ
 వనాయుజము సం విజ (అ అ అ) వనాయు దేశ
 మునఁ బుట్టినది,
 వి అ భం వనాయుదేశమునఁ బుట్టిన గుఱ్ఱము,
 ఉత్తమాశ్వము
 వనాయువు సం. వి ఉ భం దేశ విశేషము, ఒకా
 నొక దేశము
 వనారిష్ట సం వి అ శ్రీ అడవిపసుపు మ్రాను
 పసుపు
 వనార్చకుడు సం వి అ భం పూరి దండలు
 గ్రుచ్చువాడు, మాలాకారుడు
 వనాలక్తము సం. వి అ న ఒకవిధమైన యెఱ్ఱ
 మన్ను
 వనాలిక సం వి అ శ్రీ 1 ప్రాద్దుతిరుగుడు చెట్టు,
 సూర్యానువర్తిని (విల్వము) 2 హస్తీకుండి
 (వృ వి) (వా చ)
 వనాశ్రమము సం. వి అ భం వనవాసము, వాన
 ప్రస్థాశ్రమము
 వనాశ్రయము సం వి అ భం ఒకజాతి కా, 3 కో
 లము, మాలకాకి
 వని సం వి ఇ. భం 1 అగ్ని 2 రాశి, ప్రోగు.
 3 యాచన, వేడికోలు
 శ్రీ ఇచ్చ, కోరిక.
 ఈ శ్రీ అడవి, చెట్లగుంపు
 న్ భం. 1. వనప్రస్థుడు, వానప్రస్థాశ్రమ
 మున నున్నవాడు, యతి 2 చెట్టు
 విజా ఇ యాచించువాడు, అడుగువాడు (వాచ)
 వనిక వి పత్రిక, చీటి, జాబు
 సీ రతి చిల్క తనకు దత్పతి ముద్దుచిల్కతో వనికె
 వ్రాయించుట వినవె హరిణి .. చంద్రా. 3.
 47
 వనిక సం వి అ శ్రీ చిన్నయడవి
 వనిత సం వి అ శ్రీ 1 అడుది శ్రీ 2 భార్య,
 ఇల్లాలు గృహిణి 3 ప్రియురాలు, వలచినకాంత
 4 పశుపక్ష్యాదులలో నాడుది
 వనితము సం విజ. (అ. అ అ) 1. యాచించబడి
 వది, అడుగబడినది. 2 సేవింపబడినది, కొలువబడి
 నది.

వనిష్ఠువు సం విజ (ఉ) యాచించువాడు, అడుగు
 నట్టివాడు
 వనీ(య)కుడు సం వి అ భం యాచకుడు,
 బిచ్చేగాడు
 వనీపకుడు సం వి అ భం యాచకుడు, బిచ్చే
 గాడు
 వనీపుడు సం వి అ భం వనమును బాలించువాడు,
 తోటమాలి
 వనేకింకుకములు సం వి. అ భం బి వ “అడవి
 లోని కింకుక వృక్షములు” యాదృచ్ఛికముగాఁ
 గనబడిన పదార్థము ఇట్లే, “వనే బిల్వకములు”
 (విల్వము))
 వనేచరము సం వి అ. భం 1 అడవి మృగము.
 వన్యజంతువు 2 వనదేవత
 వనేచరుడు సం. విజ (అ ఈ. అ) వనము నందు
 సంచరించువాడు (బోయ మొ)
 వి అ. భం 1 వనవాసి, కిరాతుడు 2 వన
 ప్రస్థుడు, తృతీయాశ్రమమున నున్నవాడు
 వనోత్సాహము సం వి అ భం ఖడ్గమృగము
 వనోద్భవ సం వి. అ శ్రీ అడవి ప్రత్తి (వృ వి)
 వనోపప్లవము సం వి అ భం. దావాగ్ని కార్పిచ్చు
 వనాకసము సం వి న్ భం క్రోతి అడవి జంతువు
 వనాకసుడు సం విజ న్ అడవియందు వసించువాడు,
 వన్నియ¹=వన్నె వి (సం వర్ణి:) 1. శ్వేతాది
 వర్ణము, రంగు.
 గీ. వేలుపుల తేడు తనకొక వెల్లమొదవె, కల
 దనుచు నిక్కు నింతియకాని యిట్లు, కలవె పలు
 వన్నియలగిడ్డికదపులనుచు, నీలా 1 48
 2 కాంతి, శోభ
 గీ వినుడు. దచ్చికడల, నెన్నదగి వన్నియల
 కెల్ల నిక్కయగుచు, నీలా. 1 28
 ఉ . మృదువల్ల వజ్రోమలతత్పదవ్యయీ, పాట
 లకాంతి మౌమిణిపంక్తికి వన్నియవెట్ట నా జగ,
 న్నాటక సూత్రధారి యదునందనుఁ డరిశ్రిలి
 మ్రొక్కె మ్రొక్కినన్ పారి 1 120.
 సీ. ... నెఱిమించుచుండు వన్నియచెక్కడపు
 బొమ్మచికిలి దంతపుఁబాదుకలు దొడగి...దళా ,
 1, 98.

8 చక్కదనము, ఒప్పదము

ఉ కిన్నరసిద్ధసాధ్యముని భేచర భూచర దేవ
దైత్యులంబన్నగ... మానసస్పృష్టియందుఁ దా,
వన్నియగా సృజింప... వి పు. 2 280

క. . వనజంబుల కెంపుగలసి వన్నియ మిగులం,
దనుగని లోకం బిరంగ... దశకు 8. 84

4 ఇంపు

ఉ కిన్నర మీట పీఠం బలికింపఁగ గీతములుం బ్రబం
ధముల్, వన్నియఁ కాడఁజెప్ప వని వారిత
చాతురిగలుసట్లుగాన్ వసు 3 33

5 రంగుపూత (శ ర)

6 వస్త్రవిశేషము, రంగుచీర

గీ సర్వశృంగారముల జిరుకొకములును, చిన్ని
కస్తూరిమళ్లును జిలుకజార్లు, వన్నియలు మంచి
బొమ్మించువన్నియలును, మొదలుగాఁ గల
చీరలు ముదముతోడ దనాఖి 3 33

సీ నిండారు వ్రాత వన్నియఁ దాల్చునొక వేళ
జిగి పట్టుబొమ్మించు చీరగట్టు. ఉ. హరిశ్చ. 4 18

7 బంగారము యొక్క మేలిమి, నిగ్గు

సీ. పదివన్నియలకోట పసిడి యొడ్డణముగా సౌధ
శృంగములు రోజములుగాఁగ. దశా 3 116

8 ప్రసిద్ధి

మ. శ్రుకులన్ వన్నియ కెక్కె శాస్త్రములచే
సాం పగ్గలించెన్ ... విక్ర 1 35

ఉ తన్నివవాడు తచ్చరణతామరసంబుల వ్రాలి
సిగ్గువోపునా, వన్నియ సన్నచో. వేం పంచ 4. 483

గీ . . శూర్పణఖ మేనగోడలొ చూడ లింకి,
జీతనూజము యవఁగ వన్నియకు నెక్కె .
శుక 3 20.

9. ప్రళప్తి, ఉత్కర్ష .

వ. ...మరాళకులాధ్యక్షవళతపక్షంబులకు వన్నియ
పుట్టించి ... ఉ. రా 4 183

10 వర్ణన.

సీ. పాలింతు నేగటిస్పర్శవైభవమునా నేత్రా
వ్యాయంబు వన్నియకు నెక్కె. వసు. 6 85

ఉ. . వన్నియ మీఠఁ జిల్కరా, తేజియవాళిఁ
దోలిగడి దీప్తవదారి మిటారి . . దశా 2. 800

11 రీతి, విధము

ఉ ఎన్నఁడుఁ గాను వీసమొక టిచ్చినవాడవుగావు
వీట నీ, వన్నియ కోడెగాండ్రు తగ వారవధూ
టులకై యొసంగునా, చిన్నెలు నీవు చూచియు
నిసీ తలవంపఁగ నేర వన్నిటం, బిన్నతనంబు
దాల్చితివి పెద్దగ నిన్నిక నాడనేటికిన్ విప్ర.
4 27

12. (వ్యాక) ప్రత్యయము

(వ్యతి.) ప్రకృతి (శ ర)

13. అలంకారము (శ ర)

వన్నియ² వి అంకవన్నె (శ ర.)

వన్ను వి (సం వర్ణః) రంగు

సీ మణిభూషణప్రభ దరిహాసరుచివరాధర
కాంతిమాన్యున స్వదుపునఁ గెమ్మోవి వన్ను
పూన్చి .. కు సం 9 209.

వన్నువ వి విధము, రీతి

ద్వి అలరుమఁ జెందుచు వలచినవన్ను, వలఁబ్రసా
దామృతవనధి నోలాడి జన పు 7 187
అ క్రి (✓ వన్నువ) రంగువేయు.

వ అంతం దనుసంతాపంబు వాచనోపక పరమేశ్వరు
రూపు చిత్రించి చూచిన నై న నూటయగునో
యని సలక్షణంబుగాఁ జిత్రించి వన్నున
గొలిపి కందెఱ దెఱచిన కు. సం. 5 597

వన్నువు వి (సం. వర్ణః) వన్నె, రంగు

చ అలకలకాంతిఁ గప్పె లలితాక్షిభూతి . .
అన్నిటికి వన్నువు పెట్టవమాడ్కిఁ బొల్పుగాన్
కు సం 9 210

చ జలనిధులేడు నీకొలనిఁ జాలపు .. నెలపు
వన్నువు నీరనివాడు నేయుపేరులివనఁ జెల్లవం
జెలఁగుచుండు మదాళివిహంగ సంగముల్ .
కు సం 10 392

వన్నె¹=వన్నియు వి. శ్వేతాదివర్ణము, తెలుపు మొ.
రంగు

సీ ధరణీజగుల్మలతావితానము పల్ల వములకుఁ
గట్టెట్లు వన్నె యొసఁగి. భార ఉద్యో. 2 114

సీ చెంద్రిక పూవన్నె జిలుగు దువ్వలువను దడి
యొత్తె నొక్కకాంతాలలామ . పారి 2. 12.

మ జిలుగుంజెంద్రికవన్నెచేలును గాశ్మీరాంగ
రాగంబులున్, మెఱయంగా వేల్పుం
జకోరేక్షణల్, లలి భీమేశ్వరు రాజశేఖరునిఁ
గొల్వన్వచ్చి రొక్కుమ్మడిన్ భీమ 5 108

2 కాంతి, శోభ.

సీ విమలవర్తనమున వేదకాస్త్ర పురాణ వాక్యార్థ
సరణికి వన్నెవెట్టె ... విక్ర 1 44

సీ అనలాకుఘనజటావనవాటి కెవ్వఁడు వన్నె
వెట్టుననార్తవంపుఁబువ్వు మనుచ 1 18,

3 చేక్కందనము, ఒప్పిదము.

వ. మెఱుంగుఁ జన్నులఁ గన్నెతమ్మిమ్మెగల వన్నె
వలమటంచి మనుచ 5 101

క వన్నె మెఱయంగ నానతి,యున్న గృహంబప్పు
డరసి యుచితస్థితితో, విన్ననువునఁజని యచ్చో.
సొన్నాటంకంబుపొలుసుదతిని గాంచెన్ విక్ర
8. 50

ఉ . తత్కియోచితా,హారము నెమ్మినిచ్చుచు
ననామయధన్యుల జేసె వన్నెగాన్. మనుచ
8. 18.

4 రంగుచీర

సీ. తన్వంగి వలిపంబుఁదాల్చి వచ్చినరీవి వన్నెగట్టిన
'వాటి చెన్నుఁదన్ను . విజ 2 3 18.

5 బంగారముయొక్క మేలిమి, నిగ్గు

గీ తజ్జనందేరనగు కవితా విశేష, మజ్జనందేమి
యెఱుంగంగనగు నమస్త,కనక వర్ణోత్కరంబునఁ
గానవచ్చు, వన్నె లెఱుంగంగఁ బోలునే వట్టి
రాత కు. సం. 1 32

ఉ . నిద్రపుఁజాయ మెఱుంగునం బదార్థవన్నె
పసిండితోడ నొరవచ్చు వృపాలుని యంగ
కమ్ములన్ .. నైష 6 50

చ . మేలిపదియాటవవన్నెపసిండితోడ వేల్పుల
దొరమానికంపు రవఁ బొందుగఁ గూర్చిన చంద
మోఁజమి... నీలా. 2 30

వ. ... కడవన్నె పసిండి గద్దయ నధివనించి.. దళా.
1 14.

6 విలాసము, శృంగారచేష్ట.

గీ. వారిచొక్కులు తెక్కులువారివగలు, వారి
వన్నెలు చిన్నెలు వారిసటలు, వారి హరువులు

మురువులు వారి కళలు, వారి వరపులు సొల
పులు వళమె పొగడ. ఉ రా 8 166

సీ వన్నెలు పచరించి కన్నుసన్నలుచేసి వెడ మాట
లను బ్రేమ గడలు కొలిపి... ప్రబోధ. 1 75.

8. అలంకారము

గీ గరగరికగాఁగఁ దన్నోమఁ గలుగుటయును,
బ్రేమ మీఁగ వన్నెలు పెట్టుటయును, కురులు
గొప్పునఁగూడెడు కొమరు వయసుఁ, దెలిపె
నానాటగన్యకాతిలకమునకు దళా 8 82

8 ప్రళప్తి, ఉత్కర్షము

సీ దీనిపాలిండ్లుబృంగానె కారతచేతి కిన్నెర
మోఁతకు వన్నెగలిగె... ఆము, 6 105

గీ అమ్మ భవదీయ చిత్రగుణాతిశయము, వలన
మాకెల్ల వన్నెరామెలంగవమ్మ వసు 6 56

గీ పడగ లెత్తక పడుకులఁ బట్టి యడఁగి యున్న
ఫణిజాతి కిప్పుడు వన్నె గలిగె ఉ రా 1
150

9 ప్రసిద్ధి

సీ కులములో వన్నె తక్కువ యయ్యెనే గాధి
పట్టికి మేనకచుట్టరికము. మనుచ 2 73

చ యా,వన భరరాప సంపదల వన్నెకు
నెక్కుటఁ జేసి ... రాజ చ 3 54.

ఉ. . కన్నియ నన్ను వల్లభుఁడు గన్నులఁ గప్పు
కొనంగ నుండి యా, వన్నెయు వాసియుం
దఱిఁగి వారు ననుం దలల్పి చూడఁగా .
పారి. 1 88

రగడ. తనువలగ్న మీఁదఁ దేటి దాఁటు దాటి
జెట్టువంప, వనిత యెట్లువచ్చె వన్నె వాసి
వాసినం జరింప వరాహ 3. 92

10. వర్ణన, పొగడ్త

క. సుబలతనయ గుణమహిమన్, బ్రబలి తనకు
దారధర్మపాలనలిన్, సొబగొంది వన్నెఁ
దేఁగా, విబుధస్తుతుఁ డవ్విభుండు వెలచెన్ ధర
ణిన్. రాఘవ 1. 4.

క చ్చిన యింటికి దగని, న్నిచ్చిన యింటికిని
వన్నె యేచందమువన్, దెచ్చెదవో చూచెదఁ
గా,నిచ్చిలు మనవంగడంబు నిమ్మం తొగడన్,
యయా 5 131

11. విధము, రీతి.

సీ ఫణిరాజతల్పంబుపైఁ బద్మనాభుండు తిన్నఁగా
శయనించు వన్నెఁదెగడి హంస 5 313.
అవ్య విధము, రీతి

ఉ క్రొన్నెలతాల్పు ముద్దయను గూర్చి యొన
ర్చిన నోము లిప్పుడే, వన్నెను బిందునో నలువ
| వాఁత తెఱంగిఁక నెట్టులుండునో నీలా
1. 108

విజ. అందమైన

గీ రార నా వన్నెవడుగ రారా తనూజ హర
2 133.

జ వన్నెకత్తె, వన్నెకాఁడు, వన్నెకారి, వన్నెకుఁ
దెచ్చు, వన్నెకెక్కు, వన్నెకోక, వన్నెగుడ్డ,
వన్నెచెట్టు, వన్నెపులుఁగు, వన్నెపూలు, వన్నె
మణుంగులు, వన్నెమీఱు, వన్నెలాఁడి, వన్నె
లాఁడు, వన్నెవెదరు

వన్నె²=వన్నియ వి అంకవన్నె, గుఱ్ఱమునెక్కుట
కిరుప్రక్కల నమర్చిన యినుపమెట్టు

ఉ ఉక్కడమైన మంచితనువొప్పెడు నా హయ
రత్న మెక్కినన్, గక్కనమేమి లేక రవగాలును
జోడన యడ్డ వేడెముల్, లుక్కుదు వాళి జంగ
వడలుం గనిపించుచుఁబోయి పోయి రా, జక్కడ
వన్నెపోక నటిహోయనినన్ గదలెన్ జరిలునన్
సారంగ 1 82

వన్నెకత్తె విజ (వన్నె¹+కత్తె) విలాసవతి
ద్వి వన్నెకత్తెలు తారవనితలు మఱియు, చప
లముల్ తగులముల్ చంచలత్వములు,
పండితా పురా 118 పా 20 పం

వన్నెకాఁడు విజ (వన్నె¹+కాఁడు) 1 అంద
గాఁడు, సౌందర్యవంతుఁడు.

మ. మా, విజయుం జేరెడు వన్నెకాఁడు మది
నావేళించు నెల్లప్పుడున్ భాగ 1 218
2. విలాసవంతుఁడు.

సీ ఏ వన్నెకాని కీలావణ్యవతిగోటిచెనకులు గళ
లూరఁ జేయునొక్కొ. ఉ రా. 4 194.

సీ సంగడికాఁడిందుఁ జనుదెంచెనా యని వాకిలి
ద్రొక్కని వన్నెకాఁడు హంస 5 217

గీ. వాని యిల్లాలికై ధనవంతుఁడనెడి, వన్నె
కాఁడట్టి మదివట్టి వలపుఁతెందు శుక. 2 84,

ని నేర్చరి

గీ మహతి నారాయణాత్మక మహితమంత్ర, వర్ణ
ములు సారెఁ బల్కించు వన్నెకాఁడు రంగా
1 89

వన్నెకారి విజ (వన్నె¹+కారి) విలాసవంతుఁడు
గీ చిలుక యిట్లనునప్పు డచ్చెలువమోస, కారి పెని
మిటియో వన్నెకారి మగఁడ, యేలచూపితి
విప్పుడ యీ ధనంబు, ధనపితావమ్ము లివి
యథార్థమ్ము సుమ్ము శుక 2 223

వన్నెకుఁదెచ్చెన్ శ్రీ (వన్నెకు+తెచ్చు) ప్రసిద్ధి
కెక్కించు, ప్రఖ్యాతికలిగించు

ఉ. రంగయరాఘవమంత్ర నిచ్చలున్, వన్నెకుఁ
దెచ్చు నిచ్చు నభివాంఛితవస్తు లర్థికోటికిన్ . .
పాండు 1 54

(ఇట 'వంశమును' అధ్యాహార్యము)

వన్నెకెక్కు అ శ్రీ (వన్నెకు+ఎక్కు) ప్రఖ్యాతి
వడయు

సీ భ్రమరకీటన్యాయభాతి నేకవిరాజు వాగ్దేవి
దానయై వన్నెకెక్కు. వరస 1 8.

వన్నెకోక వి (వన్నె¹+కోక) చిత్రవర్ణము గల
వస్త్రము, వలురంగులచీర

సీ అరుదై నతిపిరికిన్నెరతమ్మవడిగంబు వన్నె కోకల
చందువాపిరంగి ప్రబంధ. 823

వన్నెగుడ్డ వి (వన్నె¹+గుడ్డ) రంగువేసిన గుడ్డ
ఉ దట్టపువన్నెగుడ్డ కఱదట్టిపారన్ సవరించి
వట్టెపై, గట్టి కటారిజల్లి మడికాసుల కట్టుల
యెక్కువిండ్లుపె, న్నెట్టెపుగట్ట నెట్టుకొను నిర్దపు
వీఁపుదొనల్ నటింప మై, పుట్టిన వల్ల జెబ్బులు
లెపోయనఁ బోయిరి బోయబల్లిదుల్ రా వి.
2. 55

వన్నెచెట్టు వి (✓ వన్నె¹) వర్ణపుష్పము, ఒక జాతి
చెట్టు (పు. వి) (శ. ర.)

వన్నెపులుఁగు వి. (✓ వన్నె¹) జీవంజీవము, చకో
రము (శ. ర.)

వన్నెపూలు వి వి (✓ వన్నె¹) కాలి భావ్య విశే
షము (శ ర)

వన్నెమణుంగులు వి. (✓ వన్నె¹) పత్రవిశేషము.

వ పీఠాంబరములు నీరాదులు బురుసాలు వన్నె
మణుంగులు చందురుకావులు ప్రబంధ.
605

వన్నెమీలు అ త్రీ (వన్నె¹+మీలు) ప్రకాశించు,
ఒప్పు.

నీ. కన్నెగేదఁగి కన్నబొన్న చాయనెయన్న
నన్నజాజలచెన్ను వన్నె కాతె. దశా 3, 8

క మీన్నేటి పసిడి కామర, క్రొన్ననలను
వన్నెమీఱఁగోయుదు రెపుడున్ నీలా
1. 38

వన్నెలాడి ఎ (వన్నెలు¹+ఆడి) విలాసవతి, విలా
సములు కలది

ఉ వెన్నెల వన్నెలాడి నెలవిన్నెల కొచ్చెడు
వప్పుఁ బుప్పుచాల్, క్రొన్నెల కున్నెలాగునఁ
దకుక్కను నిక్కినయన్ను నెన్నొసల్ రా
వి. 4 91.

నీ నీ ప్రాణనాథుడై నినునేలు భాగ్య మెవ్వా
నికఁ గల్గెనే వన్నెలాడి ఉ రా. 3 100
వన్నెలాడు ఎ (వన్నెలు¹+వాడు.) అందగాడు.
గి ... మీఁగడ పెరుగు పాల్వెన్న జున్ను, అన్ని
యును గొల్లిలాడు నవ్వన్నెలాడు .. నీలా
1 76

నీ కలికిరో యీతఁడే కులుకుఁ బ్రాయపు గొల్లి
కన్నెల వలపించు వన్నెలాడు ..

వన్నెవెదురు ఎ (✓ వన్నె¹) వృత్తప్రము, వృక్ష
విశేషము

గి వన్నె వెదురన మను వృత్త వత్త
మభవ ఆం. భా 2 73.

వన్య సం. ఎ అ త్రీ. 1. అరణ్య సమూహము
2. నీటివెల్లువ 3 ముద్గపర్ణి, పిల్లి పెసర (వృ.వి.)
4 పెద్దసోపు (వృ.వి) 5 గురిపెండ (వృ.వి)
6. తుంగముస్త (వృ.వి) 7 ఆడవికచోరము (వృ.
వి.) 8. బుడమ (వృ.వి.)

వన్యము సం. ఎఱ (అ. అ అ) 1. వనసంబంధ
మైనది వనమందుఁ బుట్టినది 2. అరణ్యము,
పెంపఁబడినది 3 కఱ్ఱది

ఎ అ. వుం అడవి మృగము, అడవిచెట్టు

న 1 చాల్చిన చెక్క, అవంగపు పట్ట 2 అడవి
కంద

వప సం. ఎ అ త్రీ 1 అస్థిసారము, మజ్జ
3 రంధ్రము, కన్నము 3 పుట్ట, వల్మీకము
4 అంత్రము (ప్రేగు) వైనుండు పలుచని పొర,
కడుపులో బొడ్డుక్రింద నుండెడి యుల్లిపొరవంటి
పలుచనిపొర

వపనము సం. ఎ అ న 1 విత్తులుచేల్లుట 2
ముండనము, గొలుగుట 3 శుక్రము, రేతస్సు

వపని సం. ఎ ఈ త్రీ 1 మంగలికత్తి. 2 ఔర
కాల, వపనకాల 3 నేత పనిముట్టు, తురి, నాడె
4 తంతుకాల, నేతకాల

వపము సం. ఎ అ వుం 1 విత్తులుచేల్లుట 2 ముండ
నము, గొలుగుట 3 నేత, నేయుట

వపునము సం. ఎ అ వుం దేవత (వాచ)
వపుర్ధరుడు సం. ఎఱ (అ అ అ) 1 శరీరము
ధరించువాడు, 2. సుందరుడు అందగాడు

వపుష్మంతుడు సం. ఎఱ (త్ తీ త్) 1. శరీరము
గలవాడు, శరీరముధరించినవాడు, అవతరించిన
వాడు 2 సుందరుడు, అందగాడు.

ఎ. త్ వుం. విశ్వేదేవులలో నొకడు

వపుస్సు (వు) సం. ఎఱ (న్) సుందరము, చేక్క
నిది

ఎ. న్ న 1 దేహము, ఒడలు.

క శ్రుతియును నిన్ను మృగేంద్రా, కృతియని
కీర్తింపఁగలదు కేశవమృగసం. తతికిమృగాధిపు
క్రియదే, వతలకు నెల్లమ నృసింహవపు వెక్కు
వగున్ హరి. ఉ 9. 227.

2. తత్త్వము, స్వభావము 3 సుందరాకారము.

వత్త సం. ఎఱ (బు త్రీ. బు) విత్తులు చల్లువాడు,
ఎ బు వుం 1 కృషివలుడు, సేద్యగాడు
2 జవకుడు, తండ్రి 3 గొలుగువాడు, మంగలి.

వప్పు 1 గంటు, గాయము.

ద్వి కలయంగఁబులి నీళ్ళు గ్రమ్ముచున్న. వలుద
చన్నుల మీది వప్పులు చూసి ... వన 2 91.
పా 22 వం

2. శకలము, తునక.

న దుప్పులు కుప్పించి తక్కుటర కుటీరంబుల
నున్న పన్నగంబులఁ గొమ్ములం గ్రుమ్మి
వెడల నుమియ వెఱయతత్పదామణిగణంబు
క్రొవ్వాడి వప్పుల గొప్ప కుప్పలంబులు వెడల
మెత్తగాలువడి ... (ఇది యాభేట వర్ణ
నము) . చంద్రా 2 84

వప్రకము నం వి. అ థం చక్రము వైచారము
(చుట్టుకొలత)

వప్రక్రియ నం — వప్రక్రిడ

వప్రక్రిడ నం వి అ శ్రీ, గజవృషభాదులు ఏటి
యెడ్డు మున్నగువానిని ఉత్సాహమునఁ గొమ్ము
లతోఁ గ్రుమ్మి యెగఁజిమ్ముట

వప్రము నం వి అ థం న 1 అగడ్తలో నుండి
యెత్తి ప్రాకారమునకు చుట్టును బలకరముగా
పోయు మట్టిదిబ్బ 2 గజవృషభములు కొమ్ము
లతోఁ బొడిచెడు మట్టిదిబ్బ 3 పర్వతమునం దేట
వాలుగా నుండెడి స్థలము 4 పర్వతశిఖరము,
కొండకొన 5 నదీతీరము, తీరము 6 ఇంటి
పునాది 7 కోట మొదలగు వానిచే సంరక్షింప
బడు పట్టణము యొక్క ద్వారము 8 కందకము
9 గోళము యొక్క చుట్టుకొలత 10 విత్తులు
చల్లిన పొలము, పొలము 11 గజవృషభాదులు
తటము మున్నగువానిని గ్రుమ్ముట, 12 రేణువు,
దుమ్ము
న సీనము

వప్రాభిఘాతము నం వి అ థం నదీతీరమునుగాని,
పర్వత ప్రదేశమును గాని, క్రుమ్ముట, తటా
ఘాతము

వప్రి నం వి అ థం 1 పొలము, తేత్రము
2 సముద్రము 3 దుర్గతి, దుస్థితి, కష్టదశ
ఈ శ్రీ — మంటిదిబ్బ

వప్రుడు నం వి అ థం 1 జనకుడు, తండ్రీ
2 ఒక ప్రజాపతి

వమధువు నం. వి. అ థం 1 క్రక్కుట, ఉమ్మి
వేయుట 2 ఏనుగు తొండమునుండి పైకిఁ జిమ్మి
బడిన నీరు

వమనము నం వి అ న 1 బయటికి పంపుట
2 క్రక్కుట 3. తీసికొనుట 4 మర్దించుట

5 వమనము చేయించుమందు 6 బలి యిచ్చుట
7 నొప్పి, బాధ.

ఘం గంజాయి చెట్టు (వృ వి)

వమని నం వి ఈ శ్రీ జేలగ, జలూక

వమనీయ నం వి అ శ్రీ ఈగ

వమనీయము నం విజ (అ అ అ) 1 క్రక్కడగి

నది 2 వెళ్లఁగొట్టఁదగినది

వమి నం వి అ థం 1 అగిత 2 ఉమ్మెత (వృ
వి) 3 దుష్టుడు.

శ్రీ 1 వమనము, వమనేచ్చ 2 వమనములు
చేయించుమందు.

ఈ శ్రీ డోకు, వమనము, వమనేచ్చ

వమ్ము విజ 1 వర్ధము

గీ అధిప సర్వాస్త్ర ఘాతయై యతిశయిల్లు, నస్త్ర
మునఁ జిత్రముగఁ దెగయందతునిమె, నమ్మ
హస్త్రంబు నట్లది వమ్ముగాఁగ, నెఱిగి వెఱుఁ
గంది హరికఠఁ డిట్టులనియె భార ద్రోణ
3 205

వీ. రహినిహ పర సుఖప్రదుఁ బుత్రు నెత్తని వర
పుణ్యహీను భవమ్ము వమ్ము...రాఘవ. 1 48.

ఉ అ సమయంబునన్ జకితమై మెక మెవ్వని
మీఁదఁ బాతె వాఁడేసిన యమ్ము వమ్మయి
మహింబడకొక్కటి కొండ చాలి వీ,తాసులఁ
జేయ ... మనుచ 4 49

2 నష్టము, చెడినది

ఉ మానవకోటి నిట్టివిసుమానపుఁ బీనుఁగులైన
వారి నెం,దైనను గంటిమే యకట యాఱడి
వమ్మయి పోయె దుర్జయం,లైనబలంబు ...
భార విరా 3 7

చ అనఘ కుదుచుఁ గట్టుదొడుం దనయిచ్చ
నొక్కుడున్, దనయ సతీస్నుపాదులకుఁ
దానిడఁ దెన్నడుఁ గూడుచీరయె, జనులకుఁ
బెట్టఁడన్నరుని సంపద యాతని తోనవమ్మ
గుఱ మార్క 5 119

ఉ . తునిని వమ్మగు ఛత్రము లాడునట్టులున్,
దూర్ది యాపులున్ దొరఁగుతోరపు నెత్తురు
చేటులందుఁజై, చేరెడు పీనుఁగుల్ గలిగె
ధీరకఁ బోరెడు రెండు సేనలన్ ఉ రా.
3 12

వి. 1. నాశము.

క ఇమ్మొక బలుక దగునె యక్కట నా, వలనం
గల శక్తి యెల్ల వమ్మునఁ గలయన్ భార.
భీష్మ 3 175

ఉ ఇమ్మొయి వర్ణమెల్లను వ్యయింపఁ బరింగల
వైశ్యులందఱున్, నెమ్మి బురందరుంగదిసి
నీవు వణిక్కుల వర్తనంబు నర్పిమ్మును
వమ్మునం గతిపి . విక్ర 2 188

2 వైయర్థము

ఉ వమ్మొకయింత లేక నిడువారిక బాగును సోగ
లాగునున్, గమ్మ నవీనకాంతి గతిఁగ్రమ్మఁగఁ
జేసి దివానిశంబులున్, నెమ్మి లతాంతసాయ
కుడు నిక్కముగా నవరించు వింటికిన్,
బొమ్మలఁ జెట్టునట్టి కనుబొమ్మలు చూడఁగ
బొప్పె బాపురే చిత్ర భా 3. 67

జ. వమ్ముపఱుచే, వమ్మువోపు, వమ్మునేత,
వమ్మునేయు

వమ్ముపఱుచే న శ్రీ. (వమ్ము + పఱుచే)

నీ. . గీ. మమ్మువందఱు బోరిలో వమ్ముపఱిచి,
దుష్ట రావణుఁ డ్రాణంబు తోడడించి, పాప
మండై న తమ్ముడు వీపుఁగూడి, పోయి
తటవయ్య రాక్షస మాయఁదగిలి. మై 2 48

వమ్మువోపు శ్రీ (వమ్ము + పోపు)

1 వష్టమగు, చెడు

నీ మాతండ్రి కొలువులో మానినీ తిలకంబ రమ్మను
నాపేరు వమ్మువోయె ఉ హరి 5 72

2. వర్ణమగు (శ ర)

వమ్మునేత వి (✓ వమ్మునేయు) వర్ణపుచ్చుట.

గీ. వెలఁది జూదంబు పానంబు వేట వలుకు, ప్రల్ల
దంబును దండంబు పరుసదనము సొమ్ము నిప్రు
యోజనముగ వమ్మునేత, యనెడు వస్త్రవ్యవ
సములఁ జేసెడు తగుల భాం. ఉద్యో 2. 44.

వమ్మునేయు న శ్రీ (వమ్ము + చేయు) వర్ణము
చేయు. చూ. వమ్మునేత.

వస్రకూటము నం. = వస్రమీకూటము

వస్రము నం. వి శ. శం = వస్రమి

వస్రమి నం. వి. ఉ. శ్రీ. చెకలు

వస్రమీకూటము నం. వి శ. శం. వస్రీకము, పుట్ట

వయఃపరిణతి నం వి శ శ్రీ వయస్సు ముదురుట,
పెద్దవయస్సు

వయఃప్రమాణము నం వి శ న 1. జీవిత పరిమితి

2. జీవితకాలము, బ్రదికెడుకాలము

వయసము నం. వి శ న వేయుట

వయస్కురము నం విజ (అ ఈ అ) బలారోగ్య

ములను గలిగించునది ఆయుస్సును వృద్ధిచేయునది

వయస్థు నం వి శ శ్రీ 1 వయస్య, చెలిక తై, సఖ

2 కరకచెట్టు 3 చిన్న యేలికాయ

వయస్థుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1. యువ

ప్రాయమువాడు, 2 యువనాడు (వదియాతేండ్లు

మొదలు ముప్పది యేండ్ల వఱకునుగల వయసు గల

వాడు) 2 ఈడువచ్చినవాడు, కాల్య మతిక్ర

మించిన వాడు 3 సహజమైన దేహదార్ధ్యము

గలవాడు

వి శ శం సేహితుడు, చెలికాడు.

వయస్య నం వి శ శ్రీ సేహితురాలు, చెలిక తై

వయస్కుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 సమాక

వయస్సు గలవాడు 2 సమకాలికుఁడు

వి శ శం మిత్రుఁడు, నెయ్యుఁడు

వయస్సంధి నం వి శ శం 1 జీవితమున కాల్యాది

దశలలో వాకదానినుండి మఱొకదానికి మారెడి

కాలము 2 కాల్యము వదలి యౌవనము వచ్చు

కాలము, యౌవనారంభము.

వయస్సు(ను) నం వి శ న 1. ఈడు (కాల్యా

కము) 2 యౌవనము, వదురుదనము. 3. వక్ష

పిట్ట. (ఈ యర్థమునఁ నెమఁగున వ్యస్త ప్రయో

గము కానరాదు) 4 (సహజమైన) దేవ

దార్ధ్యము 5 ఆరోగ్యము

వయారము వి శ య్యారము

క. మెలఁగున్ దలఁగున్ భయమునఁ, గలఁగు

మలఁగున్ లతాంగి కపటారభటిన్, తెలఁగు

వలగొను నెవరున, వలఁగున్ దొలఁగున్ నగు

వయారము మీఱన్. కృ శకుం 2 138

వయాళి వి. (నం. వాహ్యళి) విహారము, ఆసివాట

చ .. మహితలే, శ్వరుఁడు రథస్థుఁడై కుసు

కాలి వనాళివయాళి వెల్విడెన్ కృ. శకు

ఉ. , గిబ్బవయాలి తేజి దుమికించుచు వచ్చె
మహేశుఁ డత్తటిన్ దళా 2 69
5 మొసలితేజి వయ్యాళి మురిపంపు జగరౌతు
సామిగా నోచు నాశకుసుమేణు చంపూరా
6 78

వయిమే = వైమే న 1 త్రోయు

కా ఆరూఢోన్నత వప్రహర్మ్యతతితో వప్పీడు
దుర్వారగ, ర్వారభంబున గంగలో వయిచు
వాడై . హరి ఉ 4 10

2 విసరివైచు

చ ముఱదల రావె యంచు నొక మానిని యొక్కతె
జీరివచ్చున, త్తటి విరిచెండ్లు చమ్మంగవ దాఁక
వడిన్ వయిచుం దటాటునన్... కవిరా 4 75.

ద్వి. వయిచుఁ దాయయగారి వాకిట శవము, దయ
సేయ కదియెట్లు తప్పింపవచ్చు పండితా
పురా 149 పా. 12 వం

వయినము—వై నము (నం వ్యాఖ్యానం)

వి 1 వివరణము

క దేవర సృజించితిరే, యీ విశ్వము దీనిఁ
త్రోవ నిండ్రుని యణఁపన్, గావజ్రదంతు
నది సరి, యావయినము తెలియలేక యమరులు
గడకున్ ముల్లుపు 2 57.

మ వయినం లింతయె కాలనెమ్మెయిని దావం
బొంద పొమ్మచ్చపుం, బయిఁడొటస్సనితం
బుగా వయనసేవఁ జేయమాను న్నిజ, ఊయ
మంచున్ విరహాగ్ని మీఱ శశి జ్యోత్స్నలో
నించె నల్లిక్కులన్. పార్వ. 5 16

2 క్రమము

ద్వి దయ మవదేశించి తగ సృష్టిసేయు, వయి
నంబు బోధించి, వాక్సిద్ధి నొసగి . విష్ణు పూ
3 (శ ర)

వయినము నం వి. అ. న 1 జ్ఞానము, తెలివి, గ్రహణ
శక్తి. 2 గుడి, దేవాలయము. 3. కాననము, అజ్ఞ.
4 ఆచారము, సంప్రదాయము, 5 పరిశుభ్రత,
శుచిత్వము

వయోగతము నం విజ. (అ ఆ అ) 1. వయస్సును
పొందినది, వయసునకు సంబంధించినది. 2. వంశవృ
క్షములో ముందైనది, వయసులో ముందైనది
వి. అ. న పదుమండనము పోవుట

వయోతిగుఁడు నం విజ (అ ఆ అ.) 1. వయసుచే
నతిక్రమించినవాఁడు, వయస్సునఁ బెద్దవాఁడు
2. వయస్సు దాటినవాఁడు, వృద్ధుఁడు ఇట్లే
వయోతీకుఁడు

వయోధికుఁడు నం విజ (అ ఆ అ) వయసుచే పెద్ద
వాఁడు

వి అ పుం వృద్ధుఁడు, ముసలివాఁడు

వయోరంగము నం అ న సీనము

వయోవృద్ధుడు నం విజ (అ ఆ అ) వయసుచే
పెద్దవాఁడు

వయోహాని నం వి ఇ. శ్రీ ప్రాయము కడచుట

2 యావనోత్పానము పోవుట

వయ్యంది వి కుంపటి, అంగారధానిక (శ ర)

వయ్యము—వాయము విజ. వ్యర్థము

క ఎయ్యది కర్తవ్యమొకో, యియ్యెడ నాలోచన
మున కెవ్వఁడొకో తో, డయ్యెడు వాఁ డీకా
ర్యము, వయ్యము గాకుండఁ జేయవలయు
వెరపుతోన్ భోజరా 4 272

ఉ తియ్యనివిల్లఁ బుష్పములఁ దీర్చినయమ్ములు
కార్యసంపదల్, వయ్యముగాఁగ భూమిఁ
బడవైచె నిలింపులు చూచి బెగ్గిలన్ హర 8
88

వయ్యారము వి. జయ్యారము, విలాసము.

గీ ఎండచే గంది దండనాథుండుదాను, వందనము
నకు వెడలి యానందలీల, నచ్చి వనిఁజొచ్చి
చల్లని వసతులందు, బడలికలఁదేలి వయ్యార
మడరి నపుడు ప్రబంధ 282

వయ్యాళి వి (నం వాహ్యలిః) స్వారి, విహారము.

ఉ మాశవదేశవల్లభుఁ డమానుషతేజుఁడు లీలతోడ
వ,య్యాళికి వచ్చునట్లు మగధాధిపుపై వెనకెత్తి
వచ్చినన్ .... దశకు 7 9

ఆ వినుము ధర్మరాజు మనములో దాచక, తెలియఁ
జెప్పవలయుఁ జేటవడఁగ, వాకిచచ్చుదాఁక
వయ్యాళి గలుగునే, మొత్తపి వీరి కింక ముక్తి
యెపుడు .. సానందో. 4 117

ద్వి మేలిమితురగంబు మీఁదట నెక్కి, లీల
వయ్యాళిఁ దోలిన బడలికయె ద్వి పరమ,
2 124 పా. 9 వం.

క ... గయ్యాళి చిలుకతేజీ, వయ్యాళి విసాళి
యాలి వలె నున్నంతన్ . సారంగ 1 136.

వర ౧ 1 సవ్యవిశేషము

ద్వి కట్టెండకావర కావరంబడంగె విష్ణు పూ
8 (శ ర.)

వర సం ౧ ఆ శ్రీ 1 త్రిఫలవృక్షములు కరక
తాడి, ఉసిరికచెట్లు 2 వరిమళ ద్రవ్యవిశేషము
8 వసువు

వరంద సం. ౧. ఆ శ్రీ 1 బాకు, కటారి, కత్తి.
2 దీపపువత్తి 8 గోరువంక.

వరందకము సం ౧ ౧౧ (అ అ అ) 1 పెద్దది, విశాల
మైనది, విరివియైనది 2 భయపడినది. 3 దుఃఖ
కరమైనది 4 చెడ్డది, దుష్టమైనది 5 వర్తులము,
గుండ్రనిది

౧ ఆ శ్రీ 1. మంటిదిబ్బ 2 పనుగువైయంబారి
3. గోడ 4. మొగము మీది పొక్కు.

వరందకము సం ౧ ఆ శ్రీ 1 సమూహము,
గుంపు 2 మొగము మీది మొటిమ, పొక్కు.
3 వసారా, ఇంటిపంచాది 4 గడ్డి మేటి.
5 గాలము త్రాడు 6. వస్తువుల కట్ట. 7 అతర
చేది, ఏనుగుల పోరాటము సందర్భరతిచిన నడిమి
దిబ్బ. (వాచ)

వరంబాలుపు సం. ౧ ఆ శ్రీ ఆముదపుఁ తెట్టు

వరఁకు = వరను

వరఁగలింఁచు న శ్రీ ప్రకాశించు, వరలు. (శ.ర.)

వరఁత వి. ప్రంత, ఏటు (శ ర)

వరకము ౧. కరినముగా పనిచేయుంచు శిక్ష. (శ. ర ,
వా.)

వరకము సం ౧ ఆ శ్రీ 1 కోరిక, ప్రార్థన
2. (చేపుడిచ్చు) వంము. 3 ఉత్తరీయము, వైబట్ట
4. వనముద్గము, అడవి పెనరు

౩. పడవ పై కప్పగా నువయోగించు వస్త్ర విశే
షము, 2 తుండుగుడ్డ.

వరకు ౧ 1 లింగారులోనగు వాని రేకు (శ ర)
2 (శ. వరకు) మొలాము. (శ ర)

వరకుఁడు సం. ౧ ఆ శ్రీ కన్యాశ్రీ, తన్నుఁ తెండ్రాడు
మని కన్నెను గోరువాఁడు.

వరగ ౧. 1. పెద్దారుగు పైకు,

ద్వి వెలువడం బుడివోయె వెరంగయ్యె వరగ
విష్ణు పూ 3 (శ ర) 2 బ ఆ ధాన్యము.
(శ ర.)

వరగోగు మి. ౧ వృక్ష విశేషము, ఒక జాతిగోగు
(వృ వి)

సీ కాకి తూకందుగు కానుగ వరగోగు గోగు
బొట్టుగు చిక్కిగోగుకొండ, గోగు హంస
4 11

వరచందనము సం ౧ ఆ శ్రీ 1 ఒక జాతి సుగంధ
వృక్షము, మ్రాని పనువుచెట్టు 2 దేవదారు
వృక్షము. (వృ వి)

వరట ౧ పేడ యెండిన చెక్క (శ ర , త్రా)

వరటము సం ౧ ఆ శ్రీ 1 హంస 2. ఒక దినుసు
ధాన్యము, కుసుమ ధాన్యము 3 ఒక జాతి కందు
రీగ

౩ కుంద పుష్పము, మొల్లిపువ్వు

వరటలు ౧ బ తికమకలు, చిక్కులు.

ద్వి పసిడి, వాపులు దుష్టులు వరటలు గ్రుత్తి,
రూపులు బరులువిరోధులు మృత్యు, కన్నెలు
పంగుల గడ్డరుల్ రిత్త, వన్నెక తెలు వారపని
తలు పండితా పురా 116

వరణ సం ౧. ఆ శ్రీ కాశీపట్టణమున కుత్తరపు
దిక్కున గంగానదిలోఁ గలియు నొకానొకనది

వరణమాల సం ౧ ఆ శ్రీ పెండ్లి కూతురు పెండ్లి
కుమారుని మెడలో వేయు పూలదండ ఇట్లే వరణ
మాలిక

ద్వి వర పశ్చిమాంగన వరుణుపై వైచు,, వరణ
మాలిక పోలే వజ్ర ధర్మంబు అ. మ. క.
2 70 పా 8 పం

వరణము సం ౧ ఆ శ్రీ 1 ఎన్నుకొనుట, ఎంచుట
2 యాచించుట, ప్రార్థించుట, వేడుకోలు
3 చుట్టువాటుకొనుట, పరివేష్టించుట 4. కప్పలు,
మూయుట. 5 కన్యను వరించుట 6 (బుద్ధిశూరు
లను) పూజించుట. 7. నివారించుట, నివేధించుట
౮ 1 ప్రాకారము, ప్రహరి, చుట్టుగోడ,
2 వంతెన 3 వరుణ వృక్షము. 4 వృక్షము,
చెట్టు 5 ఒంటె 6. ధనుస్సుపై నుండెడి యలం
కార విశేషము.

వరతనువు సం విజ డ ప్రశస్తమైన (చక్కని)
దేహముగలవాడు.

వి డ. శ్రీ. పాండర్యవతియగు స్త్రీ, అందక తై
వరత్ర సం వి ఆ శ్రీ 1 వాటు, పట్టె 2 గుట్ట
మునకుఁ గాని యేనుఁగునకుఁ గాని నడుము క్రింది
నుండి కట్టెడి జీను, అంబారి కట్టెడి వాటు, టంగు
వాటు

వరత్వచము సం వి ఆ శ్రీ నింబవృక్షము, వేప
చెట్టు (వృ వి)

వరద సం వి ఆ. శ్రీ 1 నదీ విశేషము, ఒకానొక
నది. 2 కన్యక 3. పెన్నేరు 4. దుర్గ

వరదక్షిణ సం వి ఆ శ్రీ కన్యాదాత పరునకిచ్చెడు
ధనము

వరదాచతుర్థి సం వి ఈ శ్రీ మాఘ శుద్ధ చతుర్థి
వరదుఁడు సం విజ (ఆ ఆ ఆ) 1 వరము నిచ్చు
వాడు 2 ప్రసన్నుఁడు, అనుగ్రహము గల
వాడు

వి ఆ శ్రీ 1 ఉపకారి 2 శాంతి హోమములు
చేసెడి యగ్ని

వరద్రుమము సం. వి ఆ శ్రీ అగరు గండపు చెట్టు.
(వృ వి)

వరను = వరకు వి జౌ (జ. వరఃకులు దీని నువర్ణ
మునకు ఏక వచనమునందు నిత్యముగాను బిందు
పూర్వక'కు'వర్ణ మాదేశముగా వచ్చును) చిక్కు
చ స్థిరమతి ఋశ్యశృంగు వరఃకుల బెట్టి తెచ్చె
దరు, వారవిలాసిను లెన్నిభంగులన్ కా
రా. బాల రిరి

వరప్రద సం వి ఆ శ్రీ లోపాముద్ర

వరప్రస్థానము సం వి ఆ న వరుఁడు కన్యాదాత
యింటికి తరలివెళ్లుట, పెండ్లికి దరలి వెళ్లుట

వరఫలము సం వి ఆ శ్రీ నారికేళము, కొబ్బరి
చెట్టు (వృ వి)

న శ్రేష్ఠమైన ఫలము

వరబడి వి కఱపు, జామము (శ ర)

వరము సం విజ (ఆ ఆ ఆ) 1 శ్రేష్ఠమైనది,
ఉత్తమ మైనది.

2 ఒక దానికంటె మంచిది, ఒక దానికంటె
మేలైనది.

వి. ఆ శ్రీ 1 ఎన్నుకొనుట 2 ఎన్నిక 3. దేవా
దులవలనఁ బొందఁబడిన కోరిక 4 బహుమానము,
కానుక, పారితోషికము 5 ఇచ్చు, కోరిక
రి ప్రార్థన, వేడికోలు 7 విచ్చము, ఈవి, దానము.
8. చుట్టువాటుట, పరివేష్టించుట. 9 ఆటంకపలు
చుట. 10. అరణ్యము 11 ఊరఁబిచ్చుక

న 1 కుంకుమపువ్వు 2 అల్లము 3. కురువేలు

వరయాత్ర సం వి. ఆ శ్రీ వరప్రస్థానము

వరయిత సం వి బు శ్రీ తన్నుఁ బెండ్లాడు మని
కన్నెను బ్రాప్తించువాడు

వరరుచి సం. వి. ఆ శ్రీ 1 పాణిని సూత్రాలపై
వారికములు వ్రాసిన కాత్యాయనుఁ డనెడి యొక
ముని 2. విక్రమార్కుని సఖలోని నవరత్నములలో
నొకడగు వండితకవి.

వరల సం వి ఆ శ్రీ ఆఁదుహంస 2 ఒకజాతికందు
రీఁగ.

వరలబ్ధము సం విజ (ఆ. ఆ ఆ) 1 పొందఁబడిన
వరముగలది, వరమును బొందినది 2. వరమువలెఁ
బొందఁబడినది

వి. ఆ శ్రీ చంపక వృక్షము

వరలము సం వి ఆ శ్రీ ఒక జాతి కందురీఁగ

వరవ వి నీళ్లు వచ్చుట కేర్పఱచిన కాలువ.

వ. జాహ్నవీ సమాహ్వాయంబు మెఱయవరిగి సాగ
రుల బయింబఱవ నయ్యేటి వరవ నమ్మేటి
యఱువదివేవురు వరేంద్రనందనులు సంక్రం
దవపురంబుఁ బెందిరి చం రా 7 25

సీ నవ రసంబులకు దానపుదానజాలంబు వరసుల
కునునైన వరవగాఁగ. . బహు 1 59.

వరవత్సరి సం వి ఆ. శ్రీ. అత్త భార్య తల్లి

వరవర్ణము సం వి ఆ న బంగారము

వరవర్ణిని సం వి ఈ శ్రీ 1 శ్రేష్ఠమైన శరీరకాంతి
గల స్త్రీ 2 పతివ్రతయగు స్త్రీ (మే ని) 3 స్త్రీ
4 పసుపు 5 లక్క 6 లక్ష్మి 7 దుర్గ 8. పర
స్వతి 9 గోరోజనము 10 ప్రియంగులత 11.
పీతవర్ణము వచ్చుచి రంగు

వరవాకులు వి. ప్రవాహములు

తరువోజ . బలువిడిగొని జాటు కాట్టిదకముల,
బాలకన్గవ వేడి వరవాకు లొప్ప. . కు సం.
5. 588

పరపు = పరపుడు ఎ. (సం. భరటః) సేవకుడు, చానుడు, సేవకురాలు, చాసి

గీ. కడిమి మెఱయంగఁ బోరు త్రిగర్తనాథు, రథముఁ గనుగొని కడఁగి విరాట విభుఁడు, పరపునకు నల్గినట్టుల సరకు గొవక, యతుల రథ సాతిరేకత వతనిఁ దాకె భార విరా 3 185

గీ ఒవరఁ బాఠేయములు మోవనోపు నట్టి, పరపు నొక యూర విలిచి మువ్వురును గూడి దళకు 10 128

ద్వి సురభిచింకామణి సురభూరుహములు, పర పులై యుండంగ పరమీయంత . బస. పు 2 375

ద్వి. రాజులు వాటించు రాణి వాసముల, నోజుతో నూడిగంబొనరింపఁ దమకు, పరపులఁగాఁజేసి పరున వర్ణింపఁ, బురిలోనఁ బులుకాసి పురుపుల తరమె ద్వి. హరిశ్చ 4 482

పరపుదానికి— సేవకురాలికి, చాసికి

చ ఈ పదము దక్కకపోయిన గన్న మాకు, నుత్తరువు గదమ్మ నీవరపుదానికి నిట్టియవస్థ వచ్చుట, చెరువు గదమ్మమమ్ము దరిఁ జేరువు మమ్ము త్రిలోకమాతృకా... వేం పంచ. 1. 128

జ . పరపుంబడు, పరపుఁదనము

పరపుంబడు ౨ క్రి (పరపు + పడు. వృత్తిని వర్ణగ మము.) ప్రాణాచారముపడు, అనశన వ్రతము పూను.

ప .. అడుగులొత్తు నిందివరకు పరపుంబడియున్న రాహువనన్ ... ఆము, 8 98

పరముపడు— పరపుపడు పరపు—చానుడు ౨ క్రి. ప్రాణాచారము పడు (శ ర) 'పరముం బడి యున్న' వే వ్యా పా ఆము. 8 98.

పరముపడు = ప్రాణాచారముపడు గుం. మం. వ్యా. ఇందిరకుం బరము పడియున్న (ప్రాత వ్రతి.) పరముం బడియున్న (ముద్రి.) పరము బండియున్న (ముద్రి వ్యాఖ్య.) దండము పెట్టుచున్న (ప్రాతవ్రతి వ్యాఖ్య.) ప్రాణాచారము పడియున్న (ముద్రి వ్యాఖ్య)

పరముపడు— అనశన వ్రతమాచరించు. (అని త్రాన్)

పరపుఁదనము ఎ (✓ పరపు) 1 సేవకత్వము, చాస్యము

చ అనిలుడు నర్కుడున్ శశియు నై వను గానరు మున్ను దన్ను న, త్వమపమ రాజ్య భోగమహిమాతిశయంబున నట్టికాంత నే, దిన కుల రత్నమై వెలుఁగు నిట్టి సుతుండును చాను నాకతం, బున పరపుందనంబునకుఁ బోయెనె యేగతిఁ బోదు దైవమా మార్కు 1 219

పరపుడము ఎ (✓ పరపుడు) చాస్యము

చ .. నీ చెలియల్ చరించుని, వ్యరపుడపుం జరిత్రమున వచ్చునె నీకొక పేర్ని భార ఆను 1 209

చ పరపుడమోసి చేయుదునొ వారికి మాధవ నిశ్చయింపుమా . భార ఉద్యో 3 112

గీ పరపుడంబనఁ బనుచన బానిస మన, చాస్య నామంబులై యుండు... ఆం. భా. 2 288,

పరపుడు = పరపు ఎ (సం భరటః) 1 చానుడు, సేవకుడు, చాసి, సేవకురాలు

చ పరమున కేమఁ చానుడని చల్కింగఁ బ్రాపుఁ డఁగాను మత్తుతన్, హరునకు నిత్తు నా వెఱవ నయ్యె నపుత్ర కళత్రమేను మీ పరపుడ మిమ్ముఁ గొల్పి గలవాఁడ కు సం. 7 970

బ పరపుడులు, పరపుళ్లు

చ అరుదగు నీ తపమ్మునకు నమ్ముడువోయితి నేలు కొమ్మునీ, పరపుడనంచు శూలి ప్రియ వాక్యము లందగ గారవింపఁగా ... హర. 4. 38.

క పరపుళ్లగలసి తనయిలు. పరువడిఁ దుడువంగఁ గృష్ణఁబమచు వగన్ భాసురరాజ్య దర్ప మొప్ప విదురుఁజెచ్చరఁ బంచెదానిఁ దోడ్కొని తేరన్ . భార. సఖా 200

గీ పరపుడుల సూర్యురను మేలివాజు లిరువ, దింటి నూకులుపదునాల్గు నిత్తునీకు . భార కర్ణ. 3 149.

నీ. వాఁటి తప్పునకు నీనవబొండ్లతో నాకు పరపులై యున్న డీవాలుగంటి .... యయా. 4. 58.

ఆ. ఇచ్చెదేని చయ్యవవెలచెప్పి, వరపుడెట్లు,
మాకు వలయునని ... మార్క 1. 213

2. దాస్యము.

ద్వి. భక్తుడై లింగంబు ప్రకృతిఁ జేకొన్న
వ్యక్తిగా బసవన్న వరపుడుసేయు బస. పు
1. 110.

జ వరపుడము, వరపుడువని

వరపుడువని వి (వరపుడు+వని) దాసీ కృత్యము
దాస్యము

నీ బాములఁబడి సందె జాముపోయినదాఁక వర
పుడు వనులు సర్వంబుఁ దీర్చి హరిశ్చ. 5.
55

వరసంది వి ఒక జాతిగట్టు

నీ వరసంది చేరువ కట్టకత్తువ కరగనిమయనఁగ,
సేతువిశేషంబు చెలఁగును ఆం భా 2 8

వరసము వి అశ్వశిక్షాభేదము

నీ వరసంబు నొందించి వల్లంబు కల్పించి నిగు
డంబు సమకొల్పి నెఱుమ నెఱవి వి శకుం
1 112

వరసురతుడు నం విజ (అ అ అ) 1 మిగులఁ
గామము గలవాఁడు 2 రతిరహస్యము లెఱిగిన
వాఁడు

వరహా=వరా (నం వరాహా) వరాహ ముద్రగల
యొక బంగారు నాణెము

ఉ పట్టంచుల పచ్చదాలు వరహాలు సరాలు
గుఱాలు పల్లకిల్ యయా 1 28

వరహా—దీనికి ద్విత్వీయముందు ని అగమము.

గీ కాటేనికి మీఁడుగాఁ గట్టియున్న, గట్టివం
హాని వరహానిగాఁగఱాడ, కాడఁ బోఁగూడ
కొక్కమాటాడకుండ, గుండనికి రంగుబంగారు
గోరు సేసె శుక 3 50.

వరా=వరహా వి వరాహ ముద్రగల ఒక బంగారు
నాణెము

చ . వార వనితామణి పిల్చిన నీటు వెట్టుచుం,
బలుకదు తొంటి పైఁడి తన పాతిక మాటకు
మాటలాడ రూ,కలు పదియైదు నిద్దురకు గట్టి
వరాయను నట్టి దండునన్ రా వి 2 72

మ పొరుగుగొల్లం దిరునాకు సాగిన భరంపు న్నానిసి
నోయ ని,మర వృత్తిన్ననుఁ జూపి సుంకముల

టంచున్ గూలియంచున్వరా,లు రయం బారంగ
మోచి శుక 3 404

వరాంగ(క)ము నం విజ (అ అ అ) శ్రేష్ఠ
మైన యవయవములు గలది

వి అ వుం ఏనుఁగు

న 1 తల 2 శ్రేష్ఠమైన భాగము 3 సుందరా
కారము 4 స్త్రీ గుహ్యము, యోని 5 లవం
గపు పట్ట దాల్చిన చెక్క

వుం యేనుఁగు (శ. ర)

వరాంగుఁడు నం వి అ వుం 1 విష్ణువు. 2 మన్మ
థుఁడు.

వరాకము నం వి అ న యుద్ధము, పోరు.

వరాకుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 దరిద్రుఁడు,
2 దీనుఁడు, దురదృష్ట వంతుఁడు 3 నీచుఁడు,
అల్పుఁడు 4 అపవిత్రుఁడు, అపరిశుద్ధుఁడు
వి అ వుం శివుఁడు

వరాటకరజస్సు నం వి నో. వుం. నాగ కేసరము
(వృ వి)

వరాట(క)ము నం వి. అ వుం 1. గవ్వ 2. కామర
పువ్వులోని దుద్దు. 3 రజ్జువు, త్రాడు

వరాటేక నం వి అ శ్రీ గవ్వ.

వరాణసి=వారాణసి నం వి. ఈ శ్రీ

వరానన నం వి అ శ్రీ మనోజ్ఞమైన ముఖముగల
శ్రీ, శ్రీ.

వరారకము నం వి అ న వజ్రము, నవరత్నము
లలో వొకటి (విల్యము)

వరారోహ నం వి అ శ్రీ ప్రళస్తమైన జఘనము
గల శ్రీ, సుందరి, అందకత్తె.

వరారోహము నం వి. అ వుం బాగుగా స్వారి
చేయుట

వరారోహుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1. అందమైన
తుంట్లు గలవాఁడు 2 బాగుగా స్వారి చేయు
వాఁడు

వరార్హము నం విజ (అ. అ అ) 1 వరమునకుఁ
దిగినది. 2 చాలఁ బ్రళస్తమైనది 3. చాల విలువ
గలది

వరాల(క)ము నం వి వి. అ వుం. లవంగము

వరాళి . రాగవిశేషము, ఒకానొకరాగము

ఉ మంబురుండు కా, గౌళవరాళి నాటలను
గాయనరూఢికి నాటి చూపినన్ ... శ్రీరం
మా 4 158

ఉ. ధైరవినాటతోడి సిరిపాదికాదికి దేశి మారుచా,
గౌరిలికామలీ లలిత కన్నడ గౌళముఖారి
దేవగాం, ధారి వరాళి కన్నడ ధనాసరి
మూర్ధరి పూరిజేగడా, యారభిరామఖల్లి
మొదలై తగు రాగము లింపు మీఱఁగాన్ .
చెన్నబ 2. 288.

నీ .. సలలి, తలిలవారి కురిఁజి ధన్యాసి పూర్వ
గౌళవరాళినాట భల్లాతకి . హంస 5 128

2 శోకము, ఏడుపు.

క అడుగక మెల్లిగ వరాళి కారంభించెన్
పార్వ 3. 74

వరాళి (సి) నం ఎ జి ఫం ముదుగుబట్ట
వరాసనము నం ఎ అ న 1 శ్రేష్ఠమైన పీఠము,
కుర్చి మొ సింహాసనము 2 ముఖ్యాసనము, గౌర
వాసనము 3 జపాపుష్పము
వరాసనుఁడు నం ఎ. అ ఫం 1 ద్వారపాలకుఁడు
2. విటుఁడు, స్రియుఁడు
వరాహకందము నం ఎ అ ఫం ఒక జాతి యాహార
యోగ్యమైన దుంప
వరాహకర్ణము నం ఎ అ ఫం. జాణ విశేషము,
ఒక విధమగు జాణము.
వరాహకల్పము నం ఎ. అ ఫం విష్ణువు వరాహావ
తార మెత్తిన కాలము
వరాహకాంత (నం ఎ అ శ్రీ ఒకజాతి యాహార
యోగ్యమగు పెండలిపు దుంప
వరాహకూర్చము నం ఎ అ ఫం న. (వా వరా
కట్ట) అడవిపంది వెండ్రుకలతో కట్టబడి ఆభరణ
ములను తోముటకు వాడుకొనుకుంచె (శ్రా ని)
వరాహక్రాంత నం ఎ అ శ్రీ సోఁకుడు మునుఁగు
చెట్టు, అత్తవత్తిమొక్క (వృ వి)
వరాహద్వాదశి నం ఎ ఈ శ్రీ విష్ణుప్రీతికై సుహా
త్సవము చేయఁబడెడు మాఘ శుక్ల ద్వాదశి
వరాహమిహిరుఁడు నం ఎ అ ఫం. బృహత్సం
హితా గ్రంథకర్తయగు ప్రసిద్ధకౌటి శ్యామ్రువేత్త
విక్రమార్కుని సభలో నుండిన నవరత్నములలో
నొకఁడు

వరాహము నం ఎ అ 1 పంది, అడవిపంది.
2 పొట్టేలు, గొట్టాపోతు 3 ఎద్దు 4 మేఘము
5 మొసలి 6 పంది యాకారముగా నేర్పఱుపఁ
బడిన సేనా పూహము 7 పరిమాణ భేదము,
ఒక విధమైన కొలత (మే ని) 8. వడునెనిమిది
పురాణములలో నొకటి వరాహపురాణము
9 పెండలమువంటి యాహారయోగ్యమైన యొక
జాతిదుంప 10 ద్వీప విశేషము వడునెనిమిది ద్వీప
ములలో నొకటి

వరాహుఁడు నం ఎ అ ఫం 1 విష్ణువు, వరాహావ
తారుఁడు
2 వరాహమిహిరుఁడు.

వరి ఎ 1 శాలిసస్యము
నీ చామల కెందు నీ సరసత గలదె తొయ్యలి యన
వరియింపు నిలిచి చూడు రసి 1 58

2 శాలి ధాన్యము.
నీ పీడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెల గాయ వరి
గింజ నొకటఁ బల్వరునఁ దోమ ... ఆము
1 60.

జ . వరి మడి, వరి వంటకము

వరి నం ఎ ఈ శ్రీ 1 సూర్యుని భార్యయగు
ఛాయాదేవి 2 కాతా వరి (వృ వి)
వరి(యి)ంమే నం న. శ్రీ 1 పరిగ్రహించు

ఉ . వి, భ్యాతుఁ బురోహితప్రవరుఁగా వరి
యించిరి భక్తితో భార ఆది 7 157
గీ అసుర కింకర కోటిచే నతులకవక, శిలిక
లందుఁ దెప్పించిన విబుధ కన్య, లందఱును
వృష్టివృద్ధుల యనుమతమున, దాను వరి యించి
నాఁడయ్యెఁ దత్తుణంబ హరి ఉ 4 218

2 అడుగు, వాంఛించు, ప్రార్థించు

ఉ నావిని పటునాథుడు ద నవనాథుఁజూచి
మెచ్చితిన్ సుకృత వర్ధన- వేడు వరిం బొసంగె
దన్, నాపుడతండు . నిన్నువరింప నెద్దియున్
జాహ్నవీ 2 84

వరిగ ఎ (నం. వరకా) 1 సస్యవిశేషము
వ . వరిగె వెరిగె కాళీ 8 28

ద్వి. వరిగలు కొట్టలు పాలు నేతులును, విరివిగాఁ
దెప్పించి వివిధరూపముల ... ప్రభు, 4. 162

నీ గోధుమల్ వరిగలు కొట్టలు నెయ్యిని గొని.

రెట్టమతము 3 42

వరిబీజము ఏ వృషణవ్యాధివిశేషము, ఒక ప్రక్క
వాచిన వృషణము. (శ ర., శ్రౌ)

వరిమడి ఏ (వరి+మడి) కేరారము, వరిపండు
భూభాగము

నీ వాహినీ నాధుతో వరిమళ్ళ కాలువ వ్యాళ
నాయకునితో వానకట్టె చెన్నల 5 71

వ తిరుమలిం మంగారి చెర్వుక్రింద వరిమడి

కా కా 702.

వరిమము నం ఏ న్. ఫం ప్రాశస్త్యము, శ్రేష్ఠత

వరిపంటకము ఏ (వరి+పంటకము) శాల్యన్నము

ఉ పుట్టుగు దెల్పుకొన్న గతిఁబూని సఖుండవి
చూడ వచ్చినన్, వట్టి ప్రియంబులాడి వరి
పంటక మించుక పెట్టెఁగాని నా, యొట్టినలేమిఁ
జూచి తడి యొత్తుల దోవతియైన యీడయే,
వట్టునఁ బేదవారలకు కాంధవు లెక్కడివారు
చూడఁగన్ పద్య 10 248

వరివసి(స్య)తుఁడు నం విజ (అ అ అ) పూడింప
బడినవాఁడు, గౌరవింపఁబడినవాఁడు

వరివస్య నం ఏ ఆ శ్రీ 1 పూజ, అర్చన 2 పేవ,
ఉపచారము

వరిష్ఠము నం విజ (అ అ అ) 1 శ్రేష్ఠమైనది,
మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది 2 మిక్కిలి పెద్దది.
3 మిక్కిలి విశాలమైనది 4 మిక్కిలి బరువైనది
5 అతి హీనమైనది, అతిదుష్టము

ఏ ఆ ఫం 1 ఒకజాతి కముజు 2 వారింజ
చెట్టు. (వృ వి) 3 తిత్తిరి పక్షి, తీతువు,
న 1 రాగి, మిరియము

వరియము నం విజ (న్. యనీ న్) 1 ఒక దాని
కంటె మేలైనది. ప్రశస్తతరము 2 మిక్కిలి
మంచిది 3 ఒక దానికంటె పెద్దది, ఉరుతరము,
విశాల తరమైనది

ఏ న్ ఫం (జ్యోతి) విష్కంభాది 27 యోగము
లలో నొకటి

వరివర్ధము—బలివర్ధము నం ఏ ఆ ఫం వృషభము,
ఎద్దు

వరుఁడు నం ఏ ఆ ఫం 1. పెండ్లికుమారుఁడు. 2. శర్త,
పెనిమిటి 3. తన్నుఁ తెండ్లాడుమని కన్నను

గోగువాఁడు ప్రాథమిక 4. అల్లుఁడు. 5 విష
కూసక్తుఁడు. భోగలంపటుఁడు 6 విటుఁడు. 7
బాడుఁడు, ఉపపతి 8 ప్రభువు, తేఁడు.

ద్వి వరుఁడు లోపల నమ్మవారితో వంతి, పురమున
నేకాంతమున నున్నవాఁడు ద్వి పరమ.
8 189 పా 5 పం,

ద్వి ఇంపొంద నీ కార్య మెఱిఁగింపకున్న, వరు
నిచే వడి నాజ్ఞ వచ్చుఁబొమ్మనుచు ద్వి పరమ
3 180 పా 18 పం

వరుగు ఏ 1. తఱిగి యెండవేసిన కాయదినుసు,
ఎండిన మాంసపుముక్క మొ

గీ మనును శుష్కశలాటు నామఃబు వట్టు, వరు
గనంగను ఆం. భా 2 39

గీ చెలిమి మీతోడఁ జేయుట చెట్టతనము, దానఁ
గీడెంత పుట్టినఁ దగిలెనాకు, ననుభవింపక
పోవునే యక్కటకట, వరుగుతో దాఁగరయు
నెండవలసివట్టు ఉ హరి 4 54

గీ క్యావదంబుల పదహాతి ప్రసీనిలయ, వరుగు
దఱచగు మురుత్రోవ వరిగి యెదుట ... అము.
8 17.

(ఇట నొకజాతి గ్రద్దయర్థమని శ. ర)

2 చమురులో వేయించి పొగపిన యెండిన కాయ
ముక్క.

చ నాలుగేన్, పొగపిన కూరలున్ వడియ
ముల్ వరుగుల్ పెరుఁగున్ ఘృతప్లవీన్ ..
అము 1 80.

నీ వగవగకూంబు వరుగు లప్పడములు నొలుఁపు
బప్పును మించుటోగిరములు ఉ రా. 8
122

మ. తిరువారాధన మిట్టొనర్చి ధండిదేవాస్వయ
శ్రేష్ఠుఁ డా, హరి కర్పించుటఁ కావనంబులగు
కాలన్నయింబులున్ నేతులున్, వరుగుల్ చేరులు
సప్పులప్పడములున్ చాలింపులుం బూసముల్,
పరమాన్నంబులుఁబెట్టు నెట్టన భుజింపం దల్లికిం
దండ్రీన్ పాండు 2 24

విజ పారహీనమగునది, బలహీనమగునది.

గీ. సనవక్యతంబులడఁగిన వసినవసి, వానవాదిశు
వర్షులు వరుగులై ఒగల్లకామూల కందంబు
గమలినాథుఁ, దున్నకడ కేగి యాదళ విన్నవించు
వరాహ, 7. 52,

• వరుగుజేప.

వరుగుజేప ౧ (వరుగు + చేప) శుష్క మత్స్యముః
ఎందుచేప

సీ. అలరును శుష్కమత్స్యం బుప్పుజేప.

సీ. అలరును శుష్కమత్స్యం బుప్పుజేప నా
వరుగుజేపన . కా 1 180.

వరుజ ౧ మడియొక్క గనిమ, మడికిఱట్టును చేర్చుట
చిన చిన్నకట్ట

క వరుజ బడి రొంపిద్రొక్కన్, జరణంబులఁ
దెనఁగి పసిఁడి చాయకడుపులన్, బొరి నీరు
కట్టె లమరెను, విరుదులు హోలికులు దున్నఁ
బెట్టిరొయనఁగన్ అము 4 125

వరుటు ౧ శ్రీ కృశిండు, చిక్కిపోవు.

సీ. అశ్వగోమహిషరూప్య సువర్ణ వస్త్రంబులెన్ని
హెచ్చించిన నేమిఫలము, సంతతంబును గృధ్ర
చాంత్రాయణాదుల వరుటుచునుంట యెవ్వరికి
మెచ్చు భీమ 4 32

సీ జరరాగ్ని నెల్లను జల్లార్చి మిక్కిలి వరిటినాఁడు
మహోపవాసములను కుచేల 1. 27

సీ మిగుల వరిటిన కాకిలికి మేనివాఁడు, మన
కుచేలుఁడు కుచేల 3 11

వరుడము నం ౧ ౧ ౧ ౧ నీచ జాతి భేదము, నిన్ను
జాతులలో నొక తెగ.

వరుణదైవతము నం ౧ ౧ ౧ శతభిష జ్ఞాత్రము

వరుణపాశము నం ౧ ౧ ౧ ౧ 1 మత్స్య భేదము,

సౌజనేప 2 వరుణుని చేతనుండెడి పాశము

వరుణము నం ౧ ౧ ౧ ౧ 1 సముద్రము 2 ఖగో

శము 3 వరుణవృక్షము, ఉలిమిరి 4 నీరు

(మే. ని) 5 అష్టాదశ ద్వీపములలో నొకటి

6 పగటి పడునైదు భాగములలోఁ బదునాల్గవ

భాగము పేరు

వరుజాత్యజ నం ౧ ౧ ౧ శ్రీ వారుణి, మద్యము

(సముద్రమునఁ బుట్టినది)

వరుజాని నం ౧ ౧ ౧ శ్రీ 1 వరుణుని భార్య

వరుజాలయము నం ౧ ౧ ౧ ౧ సముద్రము ఇట్లే

వరుజానాసము.

వరుణుఁడు నం. ౧ ౧ ౧ ౧ 1. మిత్రునితోఁ

గలసి యుండు రాత్ర్యభిమానియైన ఆది

శ్వుఁడు 2 పశ్చిమదిగదిపతియు సముద్రాధి పతి
యునగు దిక్పాలకుడు. 3 సూర్యుఁడు

పరుత్రము నం ౧ ౧ ౧ ౧ ఉత్తరీయము, పై బట్ట,

పరుమానము ౧ రాఁబడి, ఆదాయము (శ ర, వా)

పరువట్టు ౧ (వట్టు + వట్టు) అధికముగాఁ దడియా
రుట

సీ వలవంత పరువట్టువట్టిన నాలుక తలముద్దు
మాటల మెలఁగియాడ కు సం 5 684

క విరులుఁ జిగుళ్లుమ జొరువుగ, సిరిగంద పుటన
లొకింత చిలచిలమనివే, గిరమ పరువట్లు గొనఁ
గడుఁ, బొరలెడు తరలాక్షి కాపముం గని కలఁ
కన్ కళా 6 255.

ద్వి. తటితటి తనువులఁ దాపంబు దోఁప, వరలుచు
నధరముల్ వరువట్టు వట్ట పండితా మహిమా
280 పా.

ద్వి వావిరి నూతులు వరువట్లు పట్టె .. బస. పు .
7 389

వరువరువులు ౧ 1 బ (వరువులు + వరువులు)
మిక్కిలి వరుగులు, అధికముగ ఎండినవి

క ఎరవలి పట్టిన కొండల, కురువడిఁ జనికాకి
మూఁక లొక్కటఁ గొఱపుల్, వరువరువు
లై న విడకలు, తటిఁ గైకొని పోయి ధీరత్వ దరి
కొల్పన్ వేం పంచ 3 297

వరు(లు)వాత ౧ (నం ప్రకాతః) ప్రాతః కాలము

సీ కంపించి శేషునికడ కేగియో భోగికుల నాథ
యీ యద్రుకూట మొకటి, వై నవే యీ మహా
వాతూరి వరువాత వరువాత నినుఁ బ్రతివాస
రంబుఁ, దలఁచి యేము కుజించెదము గాని...
రామా 8 82

క వరువాతలేచి యీ బుధ, వరువరపుడుఁ బోల్చుఁ
దగిన వారివలన శ్రీ, వరుఁ గీర్తింపుచు వాకిలి,
పరుసన్ ముంగిళ్ళ దుడిచి వారని భక్తిన్
ఘటికాచరి 2 20

క. వలువాత లేచి నీతగు, కొఱగాములు చక్కఁ
ద్రోచికొనఁ బోయెదినం, బలుగు వడిపోయె నీ
పను, లఱజాతివి నిన్ను నేమి యననేర్తు మతా.
హరి పూ 5 289.

వరువు—వరిగ

“కొట్టు” అరువు వరువు పుట్టి 1 ణ్ణకి చి 8 ద. కా
4 1884.

జ. వరువరువులు

వరుస వి 1 క్రమము

గీ. మణిమయమ్ములుఁ గలఁధౌత మయములును
సు, వర్ణ మయములు నాదిగా వలయునట్టి, యడ్డ
పాకులు గలవు నా కళిమతముగ, వానిఁగొని
పోయిచూపుదు వరుసతోడ భార విరా 1 72

చ వరుసను బ్రాహ్మణోత్తముఁడు వర్ణచతుష్టయ
జాతకన్యలం, బరిణయమౌట ధర్మమని పలుకుదు
రాది మునీంద్ర ముఖ్యులు . విక్ర 1 155

గీ విష్ణుఁ డాదిత్యులకు వసువితతి కగ్ని, జలము
లకుఁ బాశపాణి వేల్పులకు నింద్రుఁ, డసుర
కోటికిఁ బ్రహ్లాదుఁ డంతకుండు, పితృ సమూ
హంబునకు నధిపతులు వరుస వారి పూ 1 92

2 పంక్తి.

ఆ వార లట్లు నేసి వరుసగాఁ గూర్చుండి, పసిండి
పల్లెరములు పన్నికొనఁగ వార 8. 118

క. గురివెండఁ జైత్రుఁ డొందఁగ, గరమలు క
నావి యవుదు కఱచిన సుమవా, తెరమీఁదఁ
గాన వగు వలు, వరుసయనన్ వనలు పల్ల వము
పై మొననెన్ వారి 8 48, ఆము 1 80.

క పలువరుస చక్కఁదనమే, పలువరుస నైచ్చ
వచ్చు బాలామణిన్

8 పంతు

సీ ఇందుల కాపుల నందఱుఁ దొల్లియిల్వరుస
మ్రొంగుచు మన్న . భార ఆది 8 264

క తనకు నెలవరుస వచ్చిన, నిసరథవహనమున
కాతఁడేగినవాఁడు భార కాం. 8 588

సీ వరుసలు వెట్టి దువాళింప సుడివడి వెలిమాపు
మోపడు వెనుక కాలు . వరాహ 10 15

క తరుణీశతకము బింబా, ధరమాధుర్యంబు లామ
తఱిఁ దమలోనన్, బరమేష్ఠినాల్గు మోములు
వరుసలు వెట్టుకొనుఁ జెప్పవశమే కూర్మిన్
కాళ. 2 19

4 పరంపర

క నిరతంబు బ్రహ్మమొదలుగ వరుసన యెడతెగక
యిట్లు ... భార, ఆది. 4 221.

సీ. వరుస వేసుంగులు గురిసిన రావధారావదగు
కలయంపిగాఁగ భార విరా 74

5 బంధుత్వక్రమము

క అరుచెంచి పలికె నిట్లని, గురువుల సతినెట్టు వేసి
కొంటివి నీకున్, వరుసా కటకటదోషా, కర యీ
పాతకము నేయఁగాఁ గాదు నుమీ వరాహ,
7 25

చ మిమ్మువంటి పెద్దలె తగు వావియున్య
రుస వప్పించిన నమ్మచెల్లగా ఉ రా
4 205.

8 పర్యాయము, తడవ

క పదియగు వరుస వినిన య, భృదయఫలమునకు
గొలఁది యూహించి నిజం, బిదియన వారి.
ఉ 1° 309

7. సామ్యము, సాటి, తుల్యత

సీ . గోవు సద్విప్రునకు నీగిత్రదోమనికర సంఖ్య,

ఆ వరుస నాకలోకవాసంబు గావించు . భార
ఆను 5 191

చ తనరు నిజాన్యవాయగురుధర్మదవృత్తి నరుంధతీ
సువా, నీని వరుసన్నతుల్ బుధ విశిష్టసఖం గను
నట్టి నద్దుడై, కవిధినిజాగ్రధార రాఘవ 1 48

గీ వాఁడు నివధేశ్వరుండు మా వరుసవాఁడు, కలి
మహారాజ మన్నింతుగాక వాని . నైష 7.105

8. నియమము

గీ వర్ణములు నాశ్రమంబులు వకునఁ దప్పె, వేద
ములు నాగమంబులు విన్నఁలోయె కాళీ
8 88

9 (రాగముల) వరుస, పాటలోని స్వరముల
భేదము

సీ తావ వరుసలు పెంచు గంధర్వగాయ, కులమ
జతగూడు వట్టువకులము వారి దళా,
1 204

10 విధము, రీతి.

క. నరవారి సంబంధము, వరుసగదా పురుషునకును
బ్రక్కతి! వనోగ్య, స్వరమణము... భార కాం.
8 25

నీ .. యవ్వనుదేవుఁ డుండెడు విధమును నర
యును నయ్యింతియంటకుండ, వాడెడు
వరుసలు నాధాననమయంబు మొదలుగా
గర్భంబు మోచు నెలలు, నెఱిగి హరి. పూ
5 94

బ మల్లురుచేయు సాధన విశేషము

వ .. సురటిసల్లటి మొదలగు లాగు వరుసలును
బాలసంగడపు వరుసలును వింటాఁపు మొదల
గుగాతాము వరుసలును మల్లుపు 3 69

విజ మంచిది, యుక్తము

క అనుటయుఁ బ్రవరుం డిట్లను, వనశేఖణ యిట్లు
వలుక వరుసయె వ్రతులై, దినములు గడపెడు
విప్రుల, జనునె కామింపమది విచారము పలచే
మనుచ 2 52

జ వరుసగొను, వరుస మొగ్గరము

వరుసగొను అ క్రీ (వరుస+కొను) బారుదీరు,
పంక్తిగా నేర్పడు

వ. . . నిండాఁర బూఁచిన కనక చంపక కామల
వైఖరిని వరుసగొని విలుసులు మెలుపు నెఱ
పఁగొడిగొని నలుగడల తెగక నిగిడించు బహు
విధ కౌతుకాగ్ని యంత్రచిత్రంబులకు బట్టి
వి 5 74

వరుసము వి (సం వర్ష) సంవత్సరము

ద్వి వేయేండ్లు ధరియించి వెనదానిఁ బుచ్చి, నా
యతి నా కిచ్చెనట నేను వేయు, వరుసముల్
ధరియించి వారకయున్న తఱినీపు పుత్ర సంతా
నేచ్చ వన్నఁగుఱిచి వేడితి గానఁ గోర్కె
దైవాఱ రం రా ఉ 92 పొ 10 పం

వరుస మొగ్గరము వి (✓ వరుస) దండవ్యాహము,
పంక్తులుగా నేర్పడిన నైవ్యము (శ ర)

వరూధము సం వి అ థం రథమును గాపాడుటకై
వ్యాఘ్ర చర్మాదులతో నిర్మించిన రథముపైకప్పు,
రథగుప్తి 2 కోకిల 3 సమయము, వెళ

న 1 కవచము 2 దాలు, కేడెము. 3 సమా
హము, గుంపు 4 ఇల్లు, గృహము

వరూధిసం విజ. (నొ ని నొ) 1 కవచధారి, కవచము
గలవాఁడు 2 కప్పుగలది (రథాది) 3. సంరక్షిం
చునది, కాచునది 4 సేవచేఁ బరివేష్టించఁ బడినది
5 రథము మీఁదనున్న వాఁడు, రథికుఁడు.

వి నొ థం 1 సారథి 2 అపాయమునుండి
రక్షించు పురుషుఁడు

వరూధిని సం వి ఈ స్త్రీ, సేన
వరే అవ్య "కదా" అనునర్థము నిచ్చును, ప్రశ్నా
ర్థము

క మీకింత వందికంద భ, యాకులతం బొంది నిర్గ
తై శ్వరు లరై, రాకకుఁ గారణమేమిత్రి, లోకా
హిత దనుట తతికి లోబడరు వరే కు సం
4 385

వరేణ్యము సం విజ (అ ఆ అ) 1 కోరఁదగినది.
అఖిలపింపఁదగినది 2 శ్రేష్ఠమైనది, ప్రశస్త
మైనది 3 ప్రధానమైనది, ముఖ్యమైనది,

వి అ న కుంకుమ పువ్వు

వరేణ్యుఁడు సం విజ (అ అ అ) ముఖ్యుఁడు,
శ్రేష్ఠుఁడు (శ ర , త్రా)

వరోటము సం వి అ థం మరువము (వృ. వి)

న మరువక పుష్పము, మారువపు పువ్వు

వరోరువు సం వి (ఉ. ఉ) స్త్రీ, ప్రశస్తమైన
తోడలుగలది సుందరాంగన, ఆందకతై

వరోలము సం వి అ థం ఒక జాతి కందురీఁగ.

వర్కరకర్కరము సం వి అ థం తోలు, వాలు,
తోలుత్రాడు మేకపిల్లనుగాని గొట్టెపిల్లనుగాని
కట్టెడు తోలుత్రాడు.

వర్కరము సం వి అ థం. 1 పశు కాబకము (గొట్టె
పిల్ల, మేకపిల్ల, జింకపిల్ల, లేగదూడ మొ)
2 మేక 3 వినోదము, క్రీడ, ఉల్లాసము 4 పరి
హాసము, వేళాకోళము

వర్కరాటము సం వి అ థం 1 ఓరచూపు 2
సఖత్వము 3 పూర్వాహ్లామందలి సూర్యకిరణము.

వర్కుటము సం వి అ థం 1. కొయ్యచీల, అడ్డు
గడియ

వర్గఘనఘాతము సం వి అ థం

(గణిత) ఒక వర్గమును ఆ వర్గమూలముయొక్క
ఘనముచే గుణింపఁగా వచ్చిన మొత్తము,
ఉదా 4×8=32

వర్గఘనము సం వి. అ థం (గణిత) ఒక వర్గమును
ఆ వర్గముచేత ముమ్మాటు గుణింపఁగా వచ్చు
సంఖ్య

ఉదా $4 \times 4 \times 4 = 64$

వర్గణ సం వి అ త్రీ (గణిత) గుణనము గుణ
కారము, హెచ్చవేయుట

వర్గపదము = వర్గమూలము సం వి అ న

వర్గప్రకృతి సం వి ఇ త్రీ (గణిత) బీజగణితము
నందలి యొక విధమగు గణనము

వర్గము సం వి అ త్రం 1 సజాతీయ సమూహము,
సంఘము 2 పక్షము, వైపు 3 తరము, పురు
షాంతరము 4 ఒక గుంపుగాఁ జేర్పఁబడిన పద
ముల సమూహము (మనుష్య వర్గము, వనోపధి
వర్గము మొ) 5 వర్ణసమామూల్యమున సవర్ణ
ములగు హల్లుల సమూహము (ఉదా కవర్ణము
చవర్ణము మొ.) 6 గ్రంథభాగము, అధ్యాయము
7 ఋగ్వేదమున నధ్యాయమునందలి భాగము
8 (గణిత) ఒక సంఖ్యను దానిచేతనే గుణింపఁగా
వచ్చు సంఖ్య (ఉదా $2 \times 2 = 4$ 9. బలము
శక్తి. 10 మండలము, గోళము. 11 త్యాగము,
విడుచుట

వర్గమూలము సం వి అ న (గణిత) ఒక సంఖ్యను
ఆ సంఖ్యచేతనే గుణింపఁగా వచ్చిన సంఖ్యవర్గము
ఆ వర్గమునకు మూలమ (మొదల)యినట్టి సంఖ్య.
ఉదా 9 కి 3 వర్గమూలము, 16కు 4 వర్గ
మూలము

వర్గవర్గము సం వి అ త్రం (గణిత) ఒక వర్గమును
ఆ వర్గముచేత గుణింపఁగా వచ్చిన సంఖ్య ఉదా
 $2 \times 2 = 4$, $4 \times 4 = 16$.

వర్గాంత్యము సం వి అ న కవర్గాదుల తుదివర్ణము,
అనునాసకము

వర్గి సం విణ (నో జీ నో)

ఒక జాతికి సంబంధించినవాఁడు, ఒక పక్షమునకు
సంబంధించినవాఁడు

వర్గించు సం న క్రి వర్గముగా నేర్పఱుచు.

వ. మరణభాజులగు భూభుజుల కర్హంబులగు
నగర్హిత స్వర్గంబులు వర్గించి దివిజుల విభజించు
చున్నాఁడు హరి పూ 8 121.

వర్గీణము సం విణ (అ అ అ) వర్గమునకు సంబం
ధించినది ఒక జాతికి లేక ఒక పక్షమునకు సంబం
ధించినది.

వర్గీయుఁడు సం విణ (అ అ అ) 1. ఒకజాతికి సం
బంధించినవాఁడు 2. ఒక తరమునకు సరబంధించిన
వాఁడు

వి అ త్రం సజాతీయ పురుషుఁడు

వర్గ(పు) సం వి (ఉ త్రం న) సమూహము, గుంపు.
క ఇది దేవస్స దీప్తి, జదివిన వ్రాసినను వినిన
జనులకు నిత్యా భ్యుపయమ్ము లొసఁగు
చుండును, వదలఁ కాశీనివాస వాసుఁడు పేర్మిన్
...అం సం దేవ 42

క నవముగథరలో నీమా, నవవర్గపు వేడ్కఁ జది
వినను వ్రాసిన మా, నపులకు నవవరతంబును,
శివుఁ డవిముక్తేశ్వరుఁడు చెలువం బొసఁగున్. .
అం సం. మాన 81

వర్గోత్తమము = వర్గాంత్యము సం. వి అ న.
(జ్యోతి) త్రం నవాంశభేదము

వర్గ్యుఁడు సం విణ (అ అ అ) సజాతీయుఁడు,
సమానజాతివాఁడు

వి అ త్రం 1 సజాతీయుఁడు 2 నమోధ్యా
యుఁడు, సహపారి

వర్చస్కము సం వి. అ న 1 ప్రకాశము, తళతళ
కాంతి 2 శక్తి, బలము, వీర్యము 3 మలము,
పురిషము

వర్చస్వి సం విణ (నో నో నో) 1 శక్తిగల
వాఁడు, బలము గలవాఁడు, చుట్టుకైన వాఁడు.
2 ప్రకాశముగలవాఁడు, కాంతిగలవాఁడు.

వర్చస్సు సం వి నో న 1 బలము, శక్తి
2 తేజము, కాంతి, ప్రకాశము, తళతళమను
3 రూపము, ఆకాశము 4 మలము, పురిషము.
5 కుక్రము, వీర్యము

వర్చోగ్రహము సం వి అ త్రం రోగవిశేషము, మల
బంధము, విరేచనము కాకపోవుట

వర్ణకము సం విణ (అ అ అ.) 1 చేరకుండఁ
జేయునది, త్రోసివేయునది బహిష్కరించు వట్టిది
2 విడుచునది. తప్పించుకొనునది (సమానమునం
దుత్తరి పదముగానే యుండును)

వర్ణనము సం వి అ న 1 విడుచుట, వదలిపెట్టుట.
2 వినాయించుట. 3 గాయపఱుచుట 4 హాని
కలిగించుట 5 చంపుట

వర్ణనీయము సం విజ (అ అ. అ) వర్ణింపదగినది
వర్ణము సం వి అ అం విడుచుట, విడుట
వర్ణింపు సం న శ్రీ విడుచు, పరిత్యజించు

గీ విద్యచే భూషితుండయి వెలియుచున్న, దొడరి
వర్ణింపదగు సుమీ దుర్జనుండు, చారు మాణిక్య
భూషితశస్త్రచస్త్ర, కంఠయినపన్నగముభయంక
రము గాదె భర్తృ 1. 43

వర్ణితము సం విజ (అ అ. అ.) 1. వర్ణింపదగినది,
విడువదగినది 2 వివాయింపదగినది 3 మాన
బడినది 4 బహిష్కరింపదగినది, 5 లేకుండ
జేయదగినది

వర్ణ్యము సం విజ (అ. అ అ) 1 విడువదగినది,
వర్ణింపదగినది. త్రోసివేయదగినది లేకుండ
జేయదగినది

వి అ న చాంద్రమాన ప్రకారము నక్షత్ర కాల
మున కార్యారంభమునకు విడువదగిన కాలము
వర్ణక సం వి అ శ్రీ 1 వేషము 2 హరిదళము.
3, చిత్తరువు వ్రాయుట కుపయోగపడు రంగు
4 సిందూరము 5 ఇంగిరీకము 6 మేలిమి
బంగారము 7. ఉత్తరీయము, పైబట్ట 8 మంచి
గంధము 9 పిండి 10 స్త్రీలుపయోగించు పరి
మళ ద్రవ్య విశేషము.

వర్ణకము సం వి. అ అం 1 నటుని వేషము,
వేధము. 2 చిత్తరువు వ్రాయుట, చిత్తరువు
వ్రాయుట కుపయోగించెడి రంగు 3 రంగు పదార్థము
4 సిందూరము 5 చందన వృక్షము,
మంచి గంధపు చెట్టు 6 అక్షరము, వర్ణము
7. (అం వ్యాక) ప్రత్యయము, దు ము. మొ.
న 1 చాయ, వన్నె, రంగు 2 చందనము,
మంచి గంధము 3 అధ్యాయము, గ్రంథములో
భాగము 4. గోళము, మండలము

వర్ణకుండు సం వి అ అం శ్రోత్ర పారకుండు, బట్టు.
వర్ణకూపిక సం. వి అ. శ్రీ మసిబుద్ధి, సిరాబుద్ధి
వర్ణక్రమము సం వి అ. అం 1 బ్రాహ్మణాది వర్ణ
ముల క్రమము, 2 రంగుల క్రమము 3. అక్ష
రముల క్రమము

వర్ణచారకుండు సం. వి. అ అం చిత్రకారుండు,
ముచ్చి.

వర్ణజ్యేష్ఠుండు సం వి. అ అం బ్రాహ్మణుండు
విజ (అ అ అ) తన వర్ణముకంటె పైవర్ణమునకు
సంబంధించిన వాండు

వర్ణతూలి సం వి అ ఈ శ్రీ లేఖని, పేనా, కలము,
రంగులు వేయుకుంచె

వర్ణతూలిక వర్ణతూలి, సం. వి అ శ్రీ

వర్ణదము సం విజ (అ అ అ) రంగు గలిగించునది
రంగు నిచ్చునది

వి అ. న కాలీయకము నల్ల అగలు, లేక పీత
చందనము

వర్ణదాత్రి సం వి ఈ శ్రీ పసుపు (వృ వి)

వర్ణదూత సం వి అ అం (అక్షరరూపమగు దూత.)
1 జాబు, వార్తా పత్రిక 2 లిపి (వాచ)

వర్ణదూషకుండు సం విజ (అ. అ అ) వర్ణభేదముల
మల్లఘించు వాండు

వర్ణధర్మము సం వి అ అం. బ్రాహ్మణాది వర్ణ
ముల కేర్పరుపదగినధర్మము

వర్ణన = వర్ణనము సం వి అ శ్రీ

1. చిత్తరువు వ్రాయుట 2 వర్ణించుట, ఒకయం
మును వివరించి చెప్పుట. 3. వ్రాయుట.
4. చెప్పుట 5 స్తోత్రము.

వర్ణనతెక్కు అ శ్రీ (వర్ణనకున్ + ఎక్కు) ప్రసిద్ధి
నాండు

నీ వర్ణనలెల్లచో వర్ణన తెక్కుంగ రసములు
దలుకొత్తిరాలు వాట కు సం 1 38.

వర్ణనము సం వి అ న 1 చిత్తరువు వ్రాయుట
2 ఒక యంశమును వివరించి చెప్పుట
3. వ్రాయుట 4 చెప్పుట 5 స్తోత్రము

వర్ణపాతము సం వి అ అం అక్షరము లోపించుట

వర్ణపుష్పము సం వి. అ అం. వన్నెచెట్టు (శ ర)

వర్ణమాత సం వి. ఋ శ్రీ లేఖని, కలము

వర్ణమాతృక సం వి. అ శ్రీ సరస్వతి.

వర్ణమాల సం వి అ శ్రీ 1. అక్షర సమామ్నా
యము.

2. (మంత్ర) అంతర్యాగమునందు పంచాశ ద్వర్ణా
తృకమైన వర్ణ రూపాక్ష మాల.

వర్ణము నం. వి. అ. ఫం 1 నీలాది వర్ణము. వన్నె
2 చిత్తరువుల రంగు, చాయ 3 కాంతి, దేహ
చ్ఛాయ, ఒడలిరంగు 4 బ్రాహ్మణ్యాదిజాతి
(చాతుర్వర్ణ్యము) 5 రకము, విధము
6 అక్షరము 7 వదము 8.
ప్రఖ్యాతి, కీర్తి 9 మంచిగుణము, సుగుణము
10 స్తుతి, పొగడ్త 11 అలంకారము 12 ఆకా
రము, రూపు. 13. ఉత్తరీయము, పైబట్ట 14
మూత, కప్పు 15 సంగీతక్రమము 16 శీలము,
స్వభావము, లక్షణము 17 మత సంబంధమైన
కర్మావరణము 18 తెలియని పరిమాణము,
తెలియని మొత్తము. 19. ఏక సంఖ్యకు సంకే
తము. 20 అంగరాగము, ఒడలికి పూసికొను
పరిమళద్రవ్యము 21 బంగారము 22 కాశ
భేదము (వాచ.)
న 1 కుంకుమపువ్వు 2 రంగుగల యంగ
రాగము 3 రంగుల తైలము
వర్ణరే(లే)ఖ నం. వి. ఆ. స్త్రీ కరిని, బలపము.
వర్ణవర్తి నం. వి. శ. స్త్రీ 1 రంగువేయుకుంచె
2 లేఖని, పేనా, కలము
వర్ణవర్తిక=వర్ణవర్తి వర్ణవర్తి. నం. వి. అ. స్త్రీ
వర్ణవివర్యయము నం. వి. అ. ఫం వర్ణవ్యత్యయము,
అక్షరముల తారుమారు
వర్ణవిలాసిని నం. వి. ఈ. స్త్రీ పసుపు. (వృ. వి.)
ఇట్లే వర్ణవతి
వర్ణవిరోధకుడు నం. వి. అ. ఫం 1. కన్నగాడు.
2 శ్లోకముల నపహరించు వాడు, చోర కవి.
వర్ణశ్రేష్ఠుడు=వర్ణశ్లేష్ఠుడు నం.
వర్ణసంకరము నం. వి. అ. ఫం 1 వివాహముల
చ్యారమున భిన్న వర్ణములు కలియుట, జాతుల
సాంకర్యము
2 రంగులు కలియుట
వర్ణపమామూయము నం. వి. అ. ఫం అక్షరమాల,
వర్ణమాల.
వర్ణస్థానము నం. వి. అ. న అక్షరముల యుచ్ఛారణ
స్థానము (కంఠాది)
వర్ణహీనుడు నం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) 1 జాతి
శ్రష్టుడు. 2 తక్కువ జాతివాడు
వర్ణాంక నం. వి. అ. స్త్రీ లేఖని, కలము, పేనా

వర్ణాటుడు నం. వి. అ. ఫం 1 చిత్రకారుడు.
2 గాయకుడు, స్త్రీకృతాజీవుడు, భార్య సంపా
దనచే జీవించువాడు 4. వల్లభుడు, ప్రేయుడు
(విల్వము)
వర్ణాపేతుడు నం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) వర్ణమునుండి
తొలగిన వాడు. జాతిజాహ్నుడు
వర్ణార్థము నం. వి. అ. ఫం ముద్గము, పెసరు (వృ. వి.)
(రా. ని.)
వర్ణి నం. వి. అ. (నొ. నీ. నొ.) (సమాసాంతమునందు.)
1 రంగు గలది 2 జాతికి (వర్ణమునకు) సంబం
ధించినది
వి. నొ. ఫం 1 చిత్రకారుడు 2 వ్రాయవ
కాడు, వ్రాతగాడు. 3 బ్రహ్మచారి
4 బ్రాహ్మణాది చతుర్వర్ణములలో నేవర్ణమున
నైన బుట్టిన వాడు
వర్ణించు నం. న. శ్రీ స్తుతించు, పొగడు
క అనఘా పరునించుట, దనువర్ణించుకొను
టనుచితము లెయ్యడలన్ ... భా. కాం.
5 453
కా వాచాగోచర మప్రతర్క్యము వినిర్వ్యంధ్యం
బసాధారణం, తాచోద్యం బతిలోకి మప్రతిమ
పర్యాయంబు వర్ణింపఁగా, నీ చెల్వంబు శ్రీ
కా. 2 18
వర్ణిక నం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 నటుని కేవలము 2 రంగు,
చాయ 3 మసి, సిరా 4 లేఖని, కలము 5.
కరిని, బలపము
వర్ణితము నం. వి. అ. (అ. ఆ. అ.) వర్ణింపఁబడినది
1 రంగువేయఁబడినది 2. వివరముగాఁ దెలుపఁ
బడినది 3 స్తుతింపఁబడినది
వర్ణిని నం. వి. ఈ. స్త్రీ పసుపు (చూ. వర్ణి),
చ అనుడు బ్రలంబ వైరికి మురాంతకుఁ డిట్లను
సిగ్గిరిప్రబం, బను వగరంబు జాచికొని యాహవ
నీయము మండుచుండు న, య్యనలము చాయఁ
జావె మనమందఱము స్వరవర్ణిని మన, స్తనవర
వర్ణినిద్యుతికిఁ దానల మైతిమి ప్రీతి మీఱఁగన్,
ఉ హరి 6 30 (రెండర్థములకు నిదియే
యుదాహరణము)
వర్ణలింగి నం. వి. నొ. ఫం ఉదరపోషణమునకు
బ్రహ్మచారివలె వర్ణించువాడు, కపట బ్రహ్మచారి.

వర్ణపు సం. ఎ. ఉ. పుం. 1 సూర్యుడు 2 ఒకా
నాక నడము (వాచ)

వర్ణము సం. ఎఱ (అ అ అ) 1 వర్ణింపఁదగినది
2 అలంకార కాస్త్ర గ్రంథములయందు 'ప్రస్తు
తము' అను వర్ణమునఁ బ్రయోగింపఁ బడును
ఎ అ న కుంకుమ పువ్వు

వర్తక సం. ఎ అ శ్రీ వెలిచెప్పిట్ట.

వర్తకము ఎ వాణిజ్యము, క్రయ విక్రయ వ్యాపా
రము

(శ ర. దీనిని సం. గాగ్రహించెను)

మ తమకుం జాలినవర్తకం బతనిచేతం గామి
నోళంఖ పద్మమహాపద్మములర్థపున్ విడిచి
ప్రేమం దత్తురీవైశ్యన, తములం జేరెననంగ.
కవిరా 1 72

అ పైరువలన మనము బ్రతికెడు వారము, గాము
వివణి వర్తకంబుచేత, జీవనంబునడప మాపురే
దైవంబు, లనుచునుండు వారమగుటఁజేసి వి
పు 7 22

వర్తకము సం. ఎఱ (అ అ అ) 1 జీవించుచున్నది.
2 అభినివేశము గలది

ఎ అ పుం 1 వెలిచెప్పిట్ట 2 గుట్టుపుడెక్క
3. వాణిజ్యము, వణిగ్యాపారము

అ పైరువలన మనము బ్రతికెడువారము, గాము
వివణి వర్తకంబుచేత, జీవనంబునడప మాపు
రేదైవంబు లనుచునుండు వారమ గుటఁజేసి
వి పు. 7 229

న లోహవిశేషము

వర్తకుడు సం. ఎ అ పుం వణిజుడు, క్రయ
విక్రయ వ్యాపారము చేయువాడు
(వ్యవ) ఈ యుద్ధికాలమునఁ జాలమంది వర్త
కులు మంచిలాభమును పొందినారు

వర్తనము సం. ఎఱ (అ ఈ అ) 1 వసించుచున్నది.
జీవించుచున్నది ఉన్నది 3. స్థిర మైనది, నిలకడ
కలది, చలనము లేనిది

ఎ అ న (ఇది చరిత్రాదులలోనిది కావున
మువర్తకలోపము వైకల్పికము)

1 జీవనము, బ్రదుకు 2 ఉనికి, స్థితి 3 వృత్తి,
జీవిక, వ్యాపారము 4 జీవనాధారము, జీవ

నోపాయము 5 గుట్టుము ధూళిలో దొర్లుట,
గుట్టుము దొర్లెడు తావు (విల్యము) (కే ని)
6 చుట్టచుట్టుకొనుట 7 ఏర్పఱుచుట, పని
పెట్టుట 8 నడవడి, ప్రవర్తనము, నడచు
వద్దతి 9 బత్తెము, జీతము, కూలి 10 వాణి
జ్యము 11 నూలునడకు కదురు మొదట నమ
చ్చెడు బిళ్ల, తర్కుపిండము 12 గోళము,
మండలము 13 తఱచు పలుకు మాట (కే.ని)

వర్తని సం. ఎ ఇ పుం 1 భరతఖండమునఁ దూర్పు
వైపు దేశము, తూర్పుకేశము . (మంత్రరూప)
సోతము

ఈ శ్రీ 1 బాట, మార్గము, కాలిజాడ.
2 పక్షము కనుకొన్న వెండ్రుకలు 3 చక్రము
పోయినజాడ 4 పేషణము, నూరుట, చూర్ణి
కరణము (వాచ) 5. నూలు వడకెడు కదురు
బిళ్ల

వర్తనుడు సం. ఎ అ పుం మఱుగుజ్జువాడు, వామ
నుడు

వర్తనుడు సం. ఎఱ (అ అ అ) 1. పొట్టివాడు
2 వర్తించువాడు (శ ర)

వర్తమానము సం. ఎఱ (అ అ అ) 1 ఉండునది
2 జీవించియున్నది 3 చుట్టు తిరుగుతున్నది
4 నివసించుచున్నది

ఎ అ పుం 1 (వ్యాక) జరుగుచున్న కాలము
ప్రారబ్ధాపరిసమాప్తక్రియాశ్రయమగు కాలము
2 వృత్తాంతము, సమాచారము

చ. విను మిటులుండంగాఁదిమిరవేణి కుజేరుడు
కమ్మ పంపఁగా, దినసరి చీటులందుగడిచేరు
జయఁతునివర్తమానముల్, విని నలకూబ
రుండు . . కువల 4 189.

న సాన్నిధ్యము

వర్తము సం. ఎ అ పుం (ప్రాయికముగా సమాసాంత
మున నుపయుక్తము

ఉదా కలవ్యర్తము) జీవిక, జీవనాధారము

వర్తరూకము సం. ఎ అ పుం 1 పల్వలము, పడియ,
నీరుగల చిన్నగుంట 2 నీటి సుడి, జలావర్తము.

3 కాకిగూడు 4. ఒకానొకనది

వర్తరూకుడు సం. ఎ అ పుం ద్వారాపాలకుడు.

వర్తి సం విజ (న్ నీ న్) (ప్రాయకముగా సమాసాంతమున నుండును)

1 నివసించుచున్నవాడు, ఉన్నవాడు. 2. ప్రవర్తించువాడు

(క.) వెళ్లుచున్నవాడు

(చ.) పనిచేయుచున్న వాడు ప్రవర్తించుచున్న వాడు

(ట.) ఆచరించుచున్న వాడు

వి ఇ ఈ శ్రీ 1 చుట్టచుట్టుకొనిన వస్తువు, చుట్ట 2 పలువిధములగు సువాసన ద్రవ్యములతో తయారుచేయఁబడిన అంగరాగము, మేఘాత 3 అంజనము 4 దీపపు వత్తి, 5 బట్టయంచు, బట్ట చివరజాలరు, పస్త్రాచలముగా నుండు దారము 6 పాత్రముల అంచు 7 ఇంద్రజాల సంబంధమైన దీపము 8 శస్త్రవైద్యమునం దుపయోగించు సాధన విశేషము 9. రేఖ, గీత 10 కంఠమువాపు 11 లోపలఁ బగులు టచే నైని వాచుట

వర్తించు=వర్తిల్లు సం అ క్రీ 1 ఉండు.

1 నేల నాలుగుచేతఁగల నృపులకొలుపు, అందు నేను వర్తించితి నవనినాథ, యగ్గలించి నా యెదుర జాహ్నుశించి, కడఁగఁజాలెడు మల్లులఁ గాన నెండు. భార విరా 2 7

2 నడచు, సంచరించు

వ కౌంఠేయులంగానక సంకేత స్థలంబునంగూడి కొని మావర్తించిన తెఱంగుదేవరకు నెఱింగించి . భార విరా 3 87

వర్తిక సం వి అ శ్రీ 1 చిత్తరువు వ్రాసెడి కుంచె 2 దీపపువత్తి 3 రంగు 4 మీలవల్లంకి

పిట్ట 5. జుట్టుపు మొక్క (రా. ని)

వర్తిధూపము సం వి అ శ్రీ అగురువత్తి (శ ర)

వర్తిల్లు=వర్తించు సం అ క్రీ 1 ఉండు

వ శుక్ర మతంబునఁ ఒంచమోపాయంబైన యుపేక్ష వర్తిల్లుదానిం బ్రయోగించు భంగి యుం జెప్పెద భార కాం . 2 417

2 సంభవించు, కలుగు

క అగుదేశ కాలబలయుత, ముగఁజేసిన పోర నర్థములు మోఱకులై, తెగఁబాటి తమ్ము నెదిరిని

వగవక తొడరుటలఁ గీడు వర్తిల్లుఁ దుదిన్.

భార విరా 4 208

3 నిలఁబడు, ఆధారపడు.

ఆ వార్తయంద జగము వర్తిల్లుచున్నది, యదియు లేని నాఁడ యఖిలజనులు, వంధకార మగును లగుదురు . భార సభా 1 50

వర్తిష్టు(డు)వు సం విజ (ఉ) వర్తించు స్వభావము గలివాడు, వర్తనశీలుఁడు

వర్తులము సం విజ (అ ఆ అ) గుండ్రనిది, వట్టు వైనది

వి అ శ్రీ 1 ఒక విధమగు కాయధాన్యము, బటాణి. 2 కందుకము, బంతి.

న 1 మండలము, గోళము 2. వెల్లుబిల్లి (వృ వి) వర్తులాభరణము సం వి అ న (బవిర) వర్తులాకార మైన కర్ణాభరణ విశేషము

వర్తని సం వి ఇ. ఈ శ్రీ మార్గము, బాట (వాచ)

వర్తపాతము సం. వి అ శ్రీ తోవ తప్పుట

వర్తబంధ(క)ము సం వి అ శ్రీ కను తెప్పల జబ్బు, తెప్ప లంటుకొనుట

వర్తము సం వి. న్ న 1 మార్గము, బాట. 2 పద్ధతి, వాడుక, మామూలు 3 అవకాశము, నందు, ఎడము 4 పక్షము, కనుతెప్ప వెండ్రుక. 5 అంచు, అంచలము

వర్ధకము సం విజ (అ అ అ) 1 వృద్ధి పఱుచు నది, పెంచునది 2 నిండించునది 3 నలకునది, ఖండించునది

వి అ శ్రీ క్రాహ్మణయష్టిక, గంటు బారంగి (వృ వి) (వాచ.)

వర్ధకి సం వి ఇ న్ శ్రీ వర్ధంగి

వర్ధకుఁడు=వర్ధకి సం వి అ శ్రీ.

వర్ధనము సం విజ (అ ఆ అ) 1 పెరుగునది, వృద్ధిపొందునది 2 వృద్ధిపొందించునది, పెంచునది వి అ శ్రీ 1 పాటిమీదఁ బుట్టెడి రెండవ పల్ల, దొంతరపండ్లలోఁ బైది

న 1. పెరుగుట, వృద్ధిపొందుట. 2 అభ్యుదయము 3 జౌన్నత్యము, ఉన్నతి 4 ఉత్సాహము 5 విద్య చేయుట 6 పోషించుట

7. ఖండించుట, త్రుంచుట, చేదనము, నాభివర్ణ
నము. 8. బలకరమైన మందు. 9 నిండించుట.
వర్ణని నం వి ఈ శ్రీ 1 చీపులుకట్ట 2. పాడె,
శవవాహనము 3 మూతి సన్నముగా నుండెడి
యొక విధమయిన పాత్రము, జారి

వర్ణనుఁడు నం వి అ లుం 1. ఐశ్వర్యమిచ్చువాఁడు,
అభివృద్ధి గలిగించువాఁడు 2 శివుఁడు 3. విష్ణువు
వర్ణమాన నం వి. అ. శ్రీ ప్రకృతము బద్ధాన
యనఁబడెడి మండలము

వర్ణమానకము నం వి అ. లుం శరావము, మంటి
మూఁకుడు.

వర్ణమానము నం. వి (అ అ అ) పెరుగుచున్నది,
వృద్ధిపొందుచున్నది
వి అ లుం 1 ఆముదపుఁజెట్టు 2 గూఢప్రశ్న,
ఒక విధమైన పొడుపుకథ 3 ప్రకృతము బద్ధాన
యనఁబడు చేశభాగము

వర్ణమానుఁడు నం వి అ లుం 1 విష్ణువు 2 అర్హ
తులలో (జైనమతావలంబులలో) నొకఁడు

వర్ణము నం. వి. అ లుం 1 నఱుకుట, చేదించుట
2. వృద్ధిపొందించుట, వృద్ధి పొందుట 3. వృద్ధి
4 నిండించుట.

న 1 సీసము 2 సిందూరము

వర్ణాపనము నం వి అ న. 1 చేదనము, ముక్కలు
చేయుట 2 నాభిచేదము, బొడ్డుకోయుట
3. జన్మదీపసోత్సవము, పుట్టిన దినము పండుగ
4 అభివృద్ధి కాముఁడై హోమాదికము చేయు
సంస్కార విశేషము.

వర్ణితము నం విజ (అ అ అ) 1 పెంపఁబడినది
వృద్ధిపొందింపఁ బడినది 2 విరివి చేయఁబడినది
3 ఖండింపఁబడినది 4. నిండింపఁబడినది

వర్ణిల్లు నం అ శ్రీ వృద్ధిపొందు

3. శ్రేణులు వర్ణిల్లుటయును, నోపి పనులు పాలు
గురియుచునికయు నన్నం, జే సారమునకుఁ గలి
మియు, నా పరమేశ్వరుని యీగి యని
యెఱుఁగుమనా హరి పూ 7. 127

వర్ణిష్టువు నం విజ (అ) అభివర్ధన శీలమైనది, వృద్ధి
పొందునది

వర్ణము నం వి అ న 1 తోలు 2 సీసము

వర్ణి నం. వి. ఈ శ్రీ తోలువాలు, టఁగువాలు

వర్ణిక=వర్ణి నం వి అ శ్రీ

వర్ణణము నం వి అ లుం నారింజ (వృ వి)

వర్ణము నం వి నొ న 1 కవచము, బొందలము,
2 కాపు, రక్షణము 3 చెట్టుపట్ట
లుం 1 క్షత్రియుల నామాంతమునఁ జేర్పఁబడెడి
పదము.

ఉదా ఇంద్రవర్ష, సింహవర్ష మొ

వర్ణహరుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 కవచ
ధారి, కవచము ధరించువాఁడు 2 కవచము
ధరించుటకుఁ (అనఁగా యుద్ధము చేయుటకు)
దగిన వయస్సు గలవాడు

వర్ణి నం విజ (నొ జీ నొ) కవచి, కవచము
ధరించువాఁడు

వి ఇ లుం ఒక జాతిచేవ.

వర్ణితుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 సన్నద్ధుఁడు,
చేయఁబడ్డ సన్నాహము గలవాఁడు 2 ఉద్యు
క్తుఁడు, పూనుకొన్నవాఁడు

వర్ణి నం వి అ శ్రీ 1 తనంతట మగని వరించు
నట్టి కన్యక 2 పెండ్లికానిది

వర్ణ్యుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 వరింపఁదగిన
వాఁడు, ఎన్నుకొనఁ దగినవాఁడు ? శ్రేష్ఠుఁడు,
ప్రళ సైతముఁడు 3 ముఖ్యుఁడు

(కడవటి రెండ్రములయందును సమాసాంతమునఁ
దఱచుగా నుపయుక్తమగును)

వి అ లుం మన్మథుఁడు

వర్ణటము=బర్హటము నం వి అ లుం రాజ
మాషము, బొబ్బరిలు

వర్ణణ నం వి అ శ్రీ నీలమక్షిక, నల్లి ఈఁగ

వర్ణర నం. వి అ శ్రీ 1 మక్షికా భేదము, ఒక
విధమైన యీఁగ 2 ఒక విధమైన తులసి, నల్లి
తులసి

వర్ణరము నం విజ (అ అ అ) చుట్టలు చుట్ట
లుగా నున్నది

వి అ లుం 1 ఉంగరాల జాట్టు. 2. ఆయు
ధములు ఒకదాని కొకటి తగులుట వలనఁ గలి
గిన శబ్దము 3 నాట్యవిశేషము 4 కృష్ణ
ర్ణక వృక్షము

న 1 పీతచందనము పచ్చ మంచిగందము
2 సిందూరము 3 జాలెంత బోళము

వర్వరి=వర్వర నం వి ఈ శ్రీ

వర్వరికము నం వి ఆ శ్రీ 1 చుట్టులుగాఁ జుట్టు
కొనిన జుట్టు 2 తులసి భేదము, ఒక విధమైన
తులసి 3 ఒక జాతి మొక్క, గంటుచారంగి
(వృ వి) 4 వాయంట మొక్క (వాచ)

వర్వరుడు నం విజ (ఆ ఆ ఆ) 1 నత్తిగా మాట
లాడెడి వాడు 2. ఆరణ్యకుడు, అనాగరకుడు,
మోటువాడు 3 బుద్ధిహీనుడు, మూర్ఖుడు
4 జాతిభ్రష్టుడు, వర్ణభ్రష్టుడు

వర్వపని=వరపుడుపని వి దాస్యము

సీ శ్రీ వాక్యచీమరసిద్ధ విద్యాధరదనుజాంగనల
వర్వఁ బనులు గొనఁగ . కు. సం 7 882
వర్వ నం వి ఆ శ్రీ (సంస్కృతమున బహువచనము)

1 వానకాలము, వర్ష ఋతువు
వర్వకరి నం వి ఈ శ్రీ ఇలకోడి, కీచుటాయి.
వర్వకోశము నం. వి ఆ శ్రీ మానము, నెల
(వాచ)

వర్వకోశుడు నం వి ఆ శ్రీ జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞుడు.

వర్వగిరి నం వి ఆ శ్రీ వర్ష పర్వతము
ప్రపంచమున వేటువేటు భూభాగముల నొక
దానితో నొకటిని విభజించు సరిహద్దు కొండ
ఇవి యేడు

1 హిమవంతము 2 హిమకూటము 3 నిష
ధము 4 మేరువు 5 చైత్రము 6. కర్ణి
7 శృంగి అనునవి

శ్లో. హిమవాఁ హేమకూటశ్చ నిషధో మేరు
రేవచ, చైత్రః కర్ణీచ శృంగీచ సప్తైతే వర్ష
పర్వతాః.

వర్షణము నం వి ఆ శ్రీ 1 వర్షించుట, కురియుట,
వర్షము 2 పుష్పములు మొ చల్లుట 3 ధారా
శముగా నిచ్చుట

ఉదా ద్రవ్య వర్షణము.

వర్షణి నం వి ఆ శ్రీ 1 వర్షము, కురియుట, వాన.
2 యజ్ఞము, యజ్ఞక్రియ 3. కార్యము, పని.
4. వర్తనము, ఉనికి (విలగ్ము)

వర్షధరము నం. వి ఆ శ్రీ 1 మేఘము 2 వర్ష
పర్వతము

వర్షపర్వతము=వర్షగిరి నం వి ఆ శ్రీ

వర్షపాకి నం వి నో శ్రీ 1 మారేడు (వృ వి)

2 ఆహారము. అంభాళము. (వృ. వి)
వర్షపతిబంధము నం వి ఆ శ్రీ అవగ్రహము, వాన
లేమి, వజ్రపు

వర్షప్రియము నం వి ఆ శ్రీ చాతకపక్షి
వర్షము నం వి ఆ శ్రీ 1. వాన, వాన కురి

యుట 2 (పుష్పాదులను) చల్లుట (ఉదా) శర
వర్షము, శిలావర్షము, లాజవర్షము మొ 3 వీర్య
ప్రాసాదము, శుక్రము కాటుట 4 ఏడాది, సంవ
త్సరము. 5 ప్రపంచ భాగము (కురు, హిరణ్మయ,
రమ్యక, ఇలావృత, హరి, కేతుమాల, భద్రాశ్వ,
కిన్నెర, భారతములను తొమ్మిది వర్షములు)
6 జంబూ ద్వీపము, భారత వర్షము (మే ని)
7 మేఘము మబ్బు.

వర్షవ(ధ)రుడు నం వి ఆ శ్రీ నవుంసకుడు,
కంచుకి, అంతఃపురపు గావలివాడు

వర్షవృద్ధి నం వి ఆ శ్రీ జన్మదినము, పుట్టిన దినము
వర్షాంగము=వర్షాంశము నం వి. ఆ శ్రీ
వర్షాంబుదము నం వి ఆ శ్రీ వర్షించు మేఘము.

వర్షాంబువు నం వి ఆ శ్రీ వాననీరు

వర్షాంశ(క)ము నం వి ఆ శ్రీ మానము, నెల
వర్షాకాలినము నం విజ (ఆ ఆ ఆ) వర్షాకాలము
నకు సంబంధించినది వర్షాకాలమునఁ బుట్టినది

వర్షాప్రభంజనము నం వి ఆ శ్రీ ఝంఝా మారు
తము

వర్షాభువు నం వి ఈ శ్రీ 1. ఆడుకప్ప, చిన్నకప్ప.
2 గజ్జెరుపల్లిక (వృ వి)

శ్రీ 1. కప్ప. 2 ఆరుద్ర పురువు 3 ఎఱ్ఱ, వాన
పాము

వర్షాభి నం వి ఈ శ్రీ ఆడుకప్ప, భేరి
వర్షామదము నం వి ఆ శ్రీ నెమిలి, మయూరము
వర్షారాత్రము నం. వి ఆ శ్రీ 1 వానకాలపు రాత్రి.
2. వానకాలము

వర్షార్చిస్సు నం వి నో శ్రీ అంగారక గ్రహము.

వర్షావసానము నం వి ఆ శ్రీ శరత్కాలము

వర్షాశనము నం వి ఆ శ్రీ రాజులు మున్నగువారు
పండితులు మొదలగు వారికి సంవత్సరమున కొక
మారెచ్చెడి సంవత్సర గ్రాసద్రవ్యము

వర్షించు నం ౨. ౨౩ కురియు

సీ. ఎచట వెవ్వరుఁగోర నచటనే వర్షించుఁ బడు
గొజలనె పండుఁ బుడమి యెల్ల .. దశా 4.

121

ద్వి గడలతాఁకుల మౌక్తికములు బిట్టెగసి, వడిఁ
దదంగణ భూమి వర్షించుచుండ . . ద్వి. పరమ.
8 144

వర్షితము నం ౨ ౨ న వర్షము, వాన

వర్షిష్టుఁడు నం ౨౨ (౨ ౨. ౨) అందరికంటెఁ బెద్ద
వాఁడు.

వర్షియుఁడు నం ౨౨ న్ (యన్) 1 ఒకని
కంటె ఎక్కువ యెండ్లు గడచినవాఁడు 2 మిగుల
వృద్ధుఁడు

వర్షకము నం ౨౨ (౨ ౨. ౨) వర్షించునది, కురి
యునది.

వర్షోపలము నం ౨ ౨ వృం కంక వడగల్లు

వర్షత్రిము నం ౨. ౨ ౨ న 1 శరీరము, ఒడలు
2 చక్కని రూపము, మనోజ్ఞరూపము
3. ఎత్తు, ఉన్నతి 4 వైశాల్యము

వర్ష ౨. “వరుస” యొక్క రూపాంతరము
1. క్రమము. వర్షవెంబడి ౨ వంతుల ప్రకార
ముగా, క్రమానుసారమున

గీ రాజకులవర్షుఁ డాత్మభార్యాచతుష్క, నీ య
ముల వర్షవెంబడి నిద్ర నలుపు శు 3
540

2. పంక్తి

ద్వి తెలుపారి మెఱుంగెక్కు పలువర్షం దలంచు .
పండితా పురా 128 పా

ద్వి ఇలువర్ష దప్పట యెగు బొమ్మనక పండితా
దీక్షా. 43 పా

వర్షణము = బర్షణము నం ౨ ౨ న.

వర్షము = బర్షము నం ౨ ౨ వృం స

వర్షి = బర్షి ౨ బర్షిన్ నం ౨ ౨ వృం న్ వృం

వర్షిణము = బర్షిణము నం ౨ ౨ వృం

వర్షిస్సు = బర్షిస్సు నం ౨ ౨ న్ వృం

వఱు ౨ (౨ వరె ౨ వరై) మేర, హద్దు

సీ. ఈ వఱుకును సామియిచ్చులోఁ జరియించు
మన్ననఁ బురుషులు మాన్యచరితు, లలభర
ద్యాజ కశ్యప గౌత మాత్రికౌశిక జమదగ్ని
వసిష్ఠమునులు ... ఘటికా. 2 99.

వఱుకు అవ్య. దనుకన్.

క. చేవరకంఠెను మించువొ, చేవఁ కు సమానుఁ
డగునొ తెలియఁబడదు మే, మీవఱు కావిభుఁ
బోలిన, భూవరుఁ గని యెఱుంగ మనిన బుద్ధి
చలించన్. ఉ. రా 3. 228

బొన్ని తావులఁ బర్యంతార్థమున దనుక బాఁక
శబ్దములతో చేరియుఁ బ్రయోగింపఁ బడుచు
న్నది.

క కావరమునఁ గానవు నీ, కావర ముఁడిచ్చె
ననుచు నది చెల్లెను నీ, కీవఱుకును విడువు
మిఁకన్, నీవరదర్పము నణంగ నేఁడు
మృగాంకా. శశాం 5 81.

జ వఱుగొడ్డెము

వఱుగొడ్డెము = బఱుగొడ్డెము ౨. (వఱు + గొడ్డెగము)

మర్వాదిమీతిన మాట, వంకర మాట

సీ వరునితో నేర్రాద్దు వఱుగొడ్డె మాడుట భర్త
మర్మంబు లేగ్విటచు చుంట . భల్లా 4.
(శ ర)

వఱుడు¹ వి ముదినక్క, నక్క

క ధృతరాష్ట్ర¹ వగ్నిహోత్రా, యతనంబున
నఱచె వఱుకు లిగులు శాంత, ద్యుతులయ్యెఁ
గొంపిస్త్రీ, తదిహృదయము లధికకోక తప్తము
లయ్యెన్ భార నభా 2. 251.

బ వఱుకులు, వంట్లు

క వఱుకులు మన చేరువఁ బెల్లిటచుట పెట్టెదురు
గాలి యడరుట గ్రద్దల్, తఱచయి యాడుట
విశ్రపు, టఱపులతో రేఁగికాకు లటచుట
గంటే

భార కర్ణ 2 116 అం భా 2 83

గీ అశ్వకరికలభాదుల యందుఁ గానఁ, బడుగ
వంకుల వాపోవుఁ బట్టపగలు, మొగి వఱుళ్ళి
మహోత్పాతములకు శాంతి, చూడనదేవి
మరలఁ బుచ్చుటయ లేస్తె భా రా యు
84

క వఱుడు లఱచె నుల్కులు వడె, నెఱిచెడి సురగాఁ
విసరె నిలువక పెలుచన్ ఉ హరి 2 24

చ ఇనుఁ దుదయంబు సేయ వఱ డెవ్వనికై యెదు
రేఁగు నిష్ఠుర, ధ్వని సెలగంగ వాఁడు
యమాలయగామి భూవరా . మార్క
8 351

ద్వి. వయసెల్ల దిగజాటి వఱదు చందమున, భయ
వెట్టు పెంపుడు పదుచుల తోడఁ, గలహించి
కొన్ని వెక్కనము లాడినను . సారంగ 2
88 పా 18 పం

వఱదు² న ౨ శ్రీ మఱాముచేయు

న వహిండి నీరు వఱడివ కొ(ము)ల వెంజామరలు
2 ణ్ణు దా కా 11 90

వఱద ౨ ప్రవాహము

గీ వఱదఁ గాఢముల్ గూడిన వడువబంధు, సంగ
మంబవి నానిన చాడ్చు తద్వి, యోగము
భార కాం 4 58

మ నెఱయం బున్నమచందురుం తెనయునీ .
వఱదంద్రోవఁగఁ జేసెనే యకట నైవం తెందుఁ
జొత్తున్ సుతా . భార ఆర 7 842

ఆ వఱవ వఱద వఱద వఱతి వఱత వఱ్టు నాఁగ
నిటు ప్రవాహనామ మొప్పు ఆం కా.
1 158

వఱదఁగలియు—1. చెడు

నీ జడియక కాసేపు జాబిల్లినీరూపు పదియాలు
తునియలై వఱదఁగలియ . . కలువాయిశ
14

2 వ్యర్థమగు

నీ నిష్ఠించి యిభృంగి నీ కేము నెప్పిన వాక్యంబు
లెల్లను వఱదఁగలిసి, పోయేచే భార అశ్వ
1 12.

వఱదఁగలుపు=పొదుచేయు (వఱదన్ + కలుపు)

గీ తవకు నదనైన మెయిమెయిఁ జనఁగనిచ్చు,
నయ్య యితరుల ననఁగ నయ్యవనివిభుని,
ప్రతము లన్నియు గొనిపోయి వఱదఁ గలిసి,
చిత్తమంతయు గనిబిసి చేసి విడిచె భోజరా
7. 100.

వఱదఁగూర్చిన చింతపండగు=చెడు, నశించు.

నీ చింతింప వఱదఁ గూర్చిన చింతపండయి నీటఁ
గూడె హిమాంశు నేర్పులెల్ల ... చంద్ర.
2 188

వఱదగొను ౨ శ్రీ (వఱద + కొను) ప్రవహించు,
వఱదవాటు.

లయవిభాతి తఱుచు రుధిరచ్చటలు వఱద గొనఁ
గుంభములు పటియలయి కుంజరము లొట
లుచుఁ బడన్ భా. రా యు 861

వఱదపాలగు=నశించు

నీ నాయెల్లి నీడననరలోక మేలుదు ననులాపువఱద
పాలయ్యె నన్న ... ఉ హ8. 4. 300

నీ వర్షాశనంబులు వఱదపాలై పోయె మలవ
తీరిను ప్రజల్ మాసి చనిరి .. రామలిం. 89

వఱదపాల్ చేయు=పోగొట్టు, చెఱుచు

ద్వి ఆరయంగవగు సూర మవ్వక యనఁగ, పాధు
మార్గమున నిచ్చట సుండియుండి, వైధవ్యవర్త
నల్ వఱదపాల్ చేసి...పండితా దీక్షా 39 పా

వఱదఁబోవు=పోవు (వఱద + పోవు)

నీ విడువమా యిన్నాళ్లు విడిచిన వది పోయి
యేటికిఁ జిత్రాంగి యింట వ్రాలె, వ్రాలినవది
యట్టై వఱదఁబో నిమ్మని యూరక యేమిటి
కుండనైతి. సారంగ 2 145

జ , వఱదగుడి, వఱదవాటు, వఱదలుగట్టు.

వఱదగుడి ౨ (వఱద + గుడి) సూర్యాదివరి
వేషము (శ ర)

వఱదవాటు ౨ శ్రీ (వఱద + పాటు) ప్రవహించు

ఆ త్రిప్పి నేలవైవ దిగ్గన రక్తంబు, వదనగహ్వ
రమున వఱదవాటు... భాగ 10 పూ 1288

గీ అంత నచ్చట రాచూలి వంత బెరయఁ, దోడఁ
బుట్టువుగాడిన తూపు వెటికి, వైచి క్రొవ్వేడి
కన్నీరు వఱదవాటుఁ, బలు తెఱంగుల నిట్లని
పలువరించె . అచ్చ రా యు 391.

వఱదలుగట్టు ౨ శ్రీ (వఱదలు + కట్టు) వఱదలు
వాటు, ప్రవహించు

చ మఱియు బహుప్రకారముల మర్థము లెత్తుచు
నత్త దిట్ట ని,వ్వెఱంగున నాశ్రమ స్థలము
వెల్వడి సత్వరయాసలీలఁ గ్రి,క్కిటిసిన చన్ను
దోయిచలియింపఁగ వచ్చె దృగంబుపూరముల్,
వఱదలు గట్ట నేడ్చుచు విలాసవతీమణి పుట్టి
నింటికిన్ వరాహ 2 188

వఱపు ౨ వావలెమి, అవగ్రహము

సీ వఱ్ఱియు భయమును వఱుపును గఱుపును నాది
గాఁగల యెగులడఁగెఁ బుడమి భార సభా
1 2 71.

క వఱుపున సస్యము లొదవమి, నఱిముఱి
దైవంబు చెయ్యి నాఱేఁడులు పెన్, కఱవైన
భూమిఁ గల ప్రజ . దశకు. 10. 75, నా
పంచ. 2 144

వఱుల వి. వృద్ధతపవ్వి అ ప్ర (శ. ర)

వఱులు అ శ్రీ 1 ప్రకాశించు, ఒప్పు.

సీ. మెఱుపును బోలెను వఱులు సుత్పలగంధి
బహుతరతను సౌరభంబు గలుగు . భార ఆది
7 159

సీ వంది కందిన నింత వఱులెదు ముఖరోచు లెల
మిన నెంత సల్లలిత మగునొ ... కు సం.
7 888 హరి పూ 1 181.

2 ప్రవర్తించు

క. గుఱు తెఱిఁగి వస్తుచయమున, కొఱుఁగెడు నా
దీపవర్తి యునుబోలె నిజం, బెఱిఁగి కృత వస్తు
సమితికి, వఱులఁగ మది నెఱుఁగు విబుధ
వర్గముఁ దలఁతున్ కు సం. 1 28.

సీ వలుమఱుఁ జలువఱాపులఁ జేరి పొరలుచు
వంకర నడలచే వఱులియరిది. అచ్చ. రా. బాల.
108.

3. వ్యాపించు

క ఉఱుములతో మెఱుములతో, వఱుచెదు పెను
గాలితోడ వడగండులతో, దఱచగు పిడుగుల
తోడను, వఱుదలపై వఱుద లెగయ వర్షము
గురిచెన్ పరమ 1 81.

4 కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారము.

క ఉఱుముచు మెఱుముచుఁ బిడుగులు, వఱులఁ
గనలు గడలఁ బడ నవారిత వృష్టుల్ భార
ఆది 8 270. భార, ఆది. 8 114., భార.
సభా 1 211

వఱువట్లు వి బ (వట్లులు + వట్లులు) మిక్కిలి
యెండుటలు

క. ఒదవెదు తృష పెల్లిదమున, వదనము వఱువట్లు
వట్టె .. భార విరా 2 88

సీ. వాతెఱ తడిలేక వఱువట్లు వట్టంగఁ బెదవులు
దదువుచు బెదరి చూచు విజ్ఞా వ్య కాం.
45

క. విరులుఁ జిగుళ్లును జొరువుగ, సిరిగందపుటన
లొకింత చిలచిలమని వేగిరమ వఱువట్లు
గొనఁ గడుఁ, బొరలెడి తరలాఱి తాపముంగని
కలఁకన్. కళా 8 255

వఱువట్లుగొను అ. శ్రీ (వఱువట్లు + కొను) మిక్కిలి
యెండు

క విరులుఁ జిగుళ్లును జొరువుగ, సిరిగంద పుటన
లొకింత చిలచిలమని వేగిరమ వఱువట్లుగొనఁ
గడుఁ, బొరలెడి తరలాఱి తాపముం గని కలఁ
కన్ కళా 8 255. (శ. ర)

వట్టియ(ట్టె) వి వీటిక (శ ర)

వఱు వి బె అనా ప్రవాహము, వెల్లి

ఉ. . ప్రేటులఁ గ్రీడసల్పి పృథివిం బదు పీరులఁ
ద్రొక్కికొంచు నెచ్చోటుల నైన వగ్గలికఁ
జొత్తురు నెత్తురు వఱుసేయుచున్ భార విరా.
8 188

క హీసప్రజ్ఞఁ డకార్యము, లై నవి సేసి తుది
వగచు నతులప్రజ్ఞా, సానుమదారూఢుఁడు వగ,
మానఁడు దురితమనువఱితి కోడక యునికిన్
భార. కాం 3 352

వ మిన్నేటి పెన్నీటి వఱున మునుంగ కుండ ...
మనుచ. 3. 9

విజ అధికము, మిక్కుటము

ఉ గొఱులు పాడిపై రములు కోకలుదూకలు
ముందు ముందుగా, వఱుగనిచ్చి వచ్చి తల
వాకిలిఁ గాతురు రేతిరింబగల్, గుఱు వయస్సు
మల్లరపుఁగోఁడెలు సైరికరాటుమారకుల్.
వైజ 2 72

క పూనివడిఁ దిగిచి యష్టమ,చో నాగమ్ములను
మిద్దియలుగా ప్రేళ్ళన్, మానుగఁ గొందఱు
దాల్తురు, వాని భద్రామణుల రుచులు వఱుగఁ
బ్రమథుల్ శివతత్వ 336 ప

వఱితిపాలు = ప్రవాహాధీనము, వృద్ధము

ఉ సీదుసం, భావన లన్నియున్ వఱితి
పాలుగఁ జేయుట నాకు మంచిదే, జీవిత కాంక్ష
గాదు .. భా రా యు 1819

వఱుతఁగలయు = ప్రవాహమునఁ బడిపోవు, చెడు.
నశించు

క కనుగొని సింహద్వీపా, వనినాథుడు తన తపంబు వటుతం గలయన్, మనసిఃఖిషణ సమ్మోహనబాణపరంపరాభిహతమానసుడై వరాహ 8 123

క మున్నొనరించిన పాపము, లన్నియుఁ బెను వటుతం గలయు నవగాహన సంపన్నులకు . విక్ర 2 214

జ వట్టిలు, వట్టిడి, వట్టిడు

వట్టిలు వి (వట్టు + పలు) మంచి ప్రవాహముగల నది

ద్వి ఒడవంగ వట్టిట వోడ యుండంగ, వది రూది నట్టు లీవసుమతిలోన బస పు 201 పా 20 పం

ద్వి చక్కడ్చి రారోటం ద్రొక్కి చేహంబు, గ్రక్కున వట్టిటం గలువంగఁ జూచు .. పండితా పురా 144. పా

వట్టిడి(డ్డి) = వట్టిడి వి ప్రవాహము

ఉ వారణ దానవాహినులవట్టిడిఁ చేలుచు నున్న వాడు . కు సం 11. 671

ఆ అతిరయమునఁ బలుచు నయ్యేటివట్టిడి, పోయె దవుగఁగ భూవిభుండు మార్క. 6 280

వట్టిడి = వట్టిడి (✓ వట్టిడు) ప్రవాహము

నీ, బెడిదంపు వట్టిడిఁ బడిన పేరడవి చందంబున బహుల పదాతిచయము .

గీ వికటముగఁ ద్రెల్లె వలుగడ విచ్చె నొక్క, పెట్ట వెన డొల్లెనిఱఁ జాఁపకట్టుబడియె భార ద్రోణ 8 82

గీ విలసితోత్తుంగళిశాంతశిలంఁ గదిసి, యరుగు శళిఁ గని శిలలెల్లఁ గరంగి పెరిగి, తెరలి పర తెంచు వట్టిడిఁ చేలిపాటు, నుడుగఁజేకుండు వెండి పేరోడవోరె. కు సం 8 263., భార ఆను 2 448, భార. శాం 8 307

వట్టిడు ల. క్రీ (✓ వట్టు) ప్రవహించు

క తేనియముసురో యమృతపు, వానయు పుండ్రే తురనము వట్టిడిన పెల్లో నాఁ దుంబురునారద, గావరసం బభవు నోలగంబునఁ బర్వెన్ కు. సం 9. 285.

వల¹ వి (శ బలె త బలై) 1 జాలము, చేవలం బట్టు సాధన విశేషము

(దీని భేదములు—అనుకువల, ఎడవల, దొంకవల, త్రోపుడువల, దాఁటుడువల, మెడవల, సన్న వల మొ (శ ర.)

ఆ వానినెల్లఁ ద్రుంచి వల వచ్చికొని లీల, నిగుడు చోటవోలె నెగడు వడక, తఱిమి రక్తనదులు వఱపె భార కర్ణ 3 158

క నీవలకుఁ జిక్కె లోకము, లీవల నీవలకుఁ జిక్కె జలరాశిన్ దశా 1 180

2 గాలము.

ఉ భీవరులార గాలము తుదిం బదిలంబుగ నెట్టి గ్రుచ్చి మీ, రీ వగవై చివం దగులనేటికి నాకిది వింత మాంసముం, గావలె నంచు వచ్చితిని గావున నీవలనేడు మీహయ, గ్రీవుని గ్రుచ్చి వైపుడు దశా 1 280

3 మృగములు పడులులోనగు వానిని పట్టెడు వాగుర, ఉచ్చు

క వెలివాటును గాలురులును, వలలుఁ చెరలు దీమ ములును వడిఁదీరిన కు, క్కులు నారెగోలలును నుం, డల గ్రోవులు వేఁట కారడంబుఁ బెను పగన్. ఉ హరి 4 22

ఆ ... మూతి నరప మీసముల బోయముదుసళ్లు, పంది వలలు మోచిపరచిటపుడు మనుచ. 4 38

4 మాయ

క నీ వలకుఁ జిక్కె లోకము, లీవల నీ వలకుఁ జిక్కె ... దశా. 1 180

వలలఁబడవైచు = మోసముచేసి వశపఱచుకొను.

గీ తరుణులందెల్ల నముండైన డక్షిణుండు, నేర ములుచేసి పెక్కు నివారింబు, లొందియును జేరుధృష్టుండు సుందరులను, వలలఁ బడవైచు వాఁడెందు వెలయు శరత్. గంధ. 1 180

జ వలత్రాడు, వలరాయఁడు², వలవాడు.

వల² వి కామము, వలపు

క కాదంబిఁ ద్రావించును, జూదంబాడింతు వలలఁ జొక్కులఁ బెట్టం, బైదలుల నియోగింతును, వైదర్భతనూజమీఁది వలపుడిగింతున్. నైష. 7. 120.

క వ్రాలని నీ చన్నులతో, వ్రాలెడు జక్కవలు
సరియె వలలం బెట్టం, జాలెడు నీ కన్నులతో,
జాలకి నద్యళములే వలలం బడు మత్స్యంబుల్.
క్రీడా 1 91

క ఈ రీతిఁ గొంతకాలం, జారామమహా మహీధ
రారణ్యములం, దారామవలలం దగిలి వి, హారము
సలుపంగ గర్భమై తఱియగుడున్. మనుచ
రి 37

జ . వలకాఁక, వలకాఁడు, వలకారి, వలకాఠి
తనము

వల³ విజ కుడి, అపనవ్యము.

(వలనుశబ్దమునకు వృత్తియందు ఆంత్యవర్ణము
లోపింపఁగా మిగిలినరూపము)

చూ వలకన్ను, వలకేలు మొ

వలంబము = అవలంబము నం వి అ ఘం.

వలఁకు = వలను వి 1. దిక్కు.

క నాలుగువలఁకుల నవఘన, జాలంబులు వ్రాలి
కురిసె యుంఝానిలవే, గాలోలములై బహుళ,
స్థూలపయోధార లోలిఁదుములంబులుగా
భార. ఆర 4. 135

చ కొలఁకులు దేతఁ బద్మినులకుం గనువేదురు
దీత మేఘముల్, వలఁకులఁ జేత దొంకలను
వంకలఁ బంకములాతె ... కృ. శకుం 1 44

క పొంకించుఁడు మీ యిట్టులం, గొంకుల
సీసంపుగుండఁ గొమ్మల సురులం, బొంకించి
దిగువ గాలివలంకుల బండంగి బండ్లు వఱ
పుండనుచున్ ... కకు. 4 73.

2. పార్శ్వము

ద్వి వలఁకుల వ్రాసిన వన్నె చిత్రములు, దలలు
గదల్చె తైతన్యముం బొరసి . . ద్వి హరిశ్చ
పూ 972

3 ఒప్పదము

చ వలకుఁగ మిన్ను మానికపువంగడపుం దొర
లెన్నఁడేనిఁ జాటులయెడ వల్లబోదురె యెటుంగ
మిన్నెన జెడంగుడొల్గిని . . అచ్చ రా. బాల.
205

వలఁకుపు వి వలఁకు, దిక్కు (శ ర)

ఫలఁతి విజ 1 ప్రవీణుఁడు, నేర్పరి.

మ హిత మిభ్యంగిది మాకు ధర్మము తెఱం
గిట్లుండు నంచేను నీ, మతి బోధింప వలఁతినే...
భార ఉద్యో వి 80

ఆ . వలఁతివి నా తోడ, నాడు మనివ భాగి
యను మతమువ దళకు 5 రి8

2. సమర్థుఁడు, సమర్థురాలు.

మ కురువీరాగ్రణి జాహ్నికుం జలిగినం గోదండ
పాండిత్య మె, వ్వరుఁ జూపంగవలంతులే . ఉ
హరి 4. 128

గీ ఇతని కియ్యమకును విను మేనచువ్వె, వలఁతి
శుక్రాష సేయంగ వత్స భార ఆశ్ర
1 148

3 అనుకూలము

గీ వరుణునకు డాఁగి కొనఁ జోటు వలఁతియగుట
మదధి నాయక భావంబు నుపకరించె పారి
5 12

జ వలఁతితనము, వలఁతియీఁతె

వలఁతితనము వి (వలఁతి + తనము) ప్రావీణ్యము,
నేర్పు

గీ . అజ్ఞన్విగట్టుఁ, గొలము తలమానికము తన
వలఁతితనము, గనఁబడఁగ నిట్టలని తెల్పఁగాఁ
దొడంగె ...

వలఁతియీఁతె వి (వలఁతి + ఈఁతె) ఒక విధమగు
ఈఁతె, కుంతవిశేషము

గీ. వలఁతియీఁతెలు ధరియించి వచ్చి రలర, రక్ష
కులు తాతతరముల ప్రాఁతవారు వి
శకుం 1 113

వలకట్టు న శ్రీ (వలను + కట్టు) అనుకూలపఱచు
కొను

వ. అతఁడు దాను విద్యాధికుండు కాకుండుటంజేసి
నిజగౌరవశ్రేణిలభయంబున నితరులగు విద్యా
ధికులకు రాజగృహంబునఁ బ్రవేశంబులేక
యుండ దౌహరికాది సకల పరిజనచక్రంబును
వలకట్టుకొని యుండుటయు.. కళా రి 155

వలకడ వి (వలను + కడ) దక్షిణపు దిక్కు. (శ. ర)

వలకన్ను (వల + కన్ను) కుడికన్ను. దక్షిణ
నేత్రము.

నీ పచ్చవార్యపుకోడు పచ్చవార్యపుకోడు వలకను
కొడుకునై వలపు గులుక అచ్చ రా
జాల 3

వలకాఁక ఎ (వల²+కాఁక) మన్మథాగ్ని. విఠ
తాపము

నీ సకియనుం గెమ్మోవిదక్కెర ల్లుట్టక వలకాఁక
పెనుదప్పి వదలు టెట్లు . నీలా 2 38

వలకాఁడు ఎఱ (వల²+కాఁడు) కాముకుఁడు
(శ ర)

వలకారి ఎఱ (వల²+కారి) కాముకుఁడు, వలపించు
వాఁడు, వలపించునది.

వ .. నారులంబు నారతరంబులకు వెలయించి
కొనిపోవువలకారుల జారుకొప్పుల దొరఁగు విరి
గుత్తులతో .. వసు 4 28

నీ ఎటుగు నాయనఁ గూడ దిప్పుడిప్పుడు కొంత
గడిచేఱలే వలకారి వగల ... కువల 3 92
గీ తలిరులకటారి వలకారి ధాటిఘోటి, చిలుక
చిలుకలకొలికి ముంగలను నిలిచె అచలా
2. 94

నీ వక్ర భావంబులు వలకారి జాగులు వలసి
యెల్ల ములును వట్టివనలు పాండు 3 43

వలకారితనము ఎ (వలకారి+తనము) కాము
కత్యము

నీ వలుమాటుఁ దనమ్రోల కలికి చేఱుల కోడి
వలకారి తనమున వన్నెఁ బెట్టు ... వి పు
8 19

వలకేలు ఎ (వల³+కేలు) కుడిచేయి

మ వలకేల్దాపలికిం గుచస్తబక సేవాలోలతం
బోవ కళా 1 3

వలక్షము నం ఎఱ (ల ల ల) తెల్లనిది, శుక్లము
ఎ ల లం తెలుపు, శుక్లవర్ణము

వలగండ ఎ. శూద్రులలో వొక తెగ

వ వెలమ వేకరి పట్టగొల్లి బలిజ కుమ్మర వల
గండ బెస్తల చిప్పె తొగట గాండ వారును...
హంస. 3 29

వలగాక అవ్య (వలనగు ధా. వ్యతిరేకత్వార్థము)
వలమపడక, వీలపడక

మ దనుజాధీశ తపోనలంబు త్రిజగద్దాహంబు
గావింప నెం,దును నిల్వన్ వలగాక వచ్చితిమి
తోడో వహ్నివారింపుము .. దళా 4 78

వలగొను న క్రి (వలను+కొను) 1 ప్రదక్షిణించు,
చుట్టుతిరుగు

క వినయంబున మ్రొక్కి బండువితతిం
బ్రీతిన్ భా రా సుందర 20

క వలగొని యాలింగనముల, నలరించుచు వారి
చేత నాశీర్వాదం, బులు గైకొనుచును. భా
రా సుంద 21

చ చెలఁగి వివాహ వైభవముచేకొని రాముఁడు
సీతయున్ శిఖన్, వలగొని వచ్చి సప్తముని
వందనమున్ గురువృద్ధబంధు మం,దల
యుగ వత్సరామము నొనర్చి పరస్పరలజ్జ
తాత్పరం, జీలఁ దగువారితోడుత భుజించిరి
బువ్వమునన్ వధూవరుల్ రామా 4 127

క అని పలికి యపుడ యనలము, ఘనముగ దరి
కొల్పి మది వికాసముఁ బొందన్, దన వల్లభుఁ
దలంచుచు వల,గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ
గూడం జనియెన్ .. భార కాం 3 335

2 చుట్టుకొను, పరివేష్టించు

నీ ప్రతిరోధి వరణవర్గముఁ ద్రోచి తన్మహా భోగ
కాలి డేత్రములు హరించు, వలగొన్న బహు
రాజ వంశ గుల్మంబులఁ బలుదెఱంగుల గ్రుచ్చి
పాటవైచు . వసు 1 88

నీ మినువాఁక వలగొన్నగొనబువిన్నోపువైఁ గలిగి
కొన్నెల వంక వెలయువాఁడు తె శకుం
1 13

క చెలులెల్లఁ దల్లడిల్లుచు, వలగొని దరినిలిచి
యకట వలవంత నెకల్, బలువయ్యె ... నీలా
3 31

వలగొల్పు(బుపు) న క్రి (√ వలగొను) వలగొను,
వలగొనఁజేయు, వలయాకారిముగ మంచు

చ ఉవిద తదుక్తి కంత చెవియొగ్గక పోఁబెనఁగ
న్విభుండు కేల్దిలిచి చుట్టునించుక యెడన్
భుజముల్ వలగొల్పి పొమ్మవన్, సువదన వెల్వ
డందిరుగ శ్రోణిభుజస్తన వేడికాథర, శ్రవణ
పోలముల్ పతిని సారెకు పోఁకుచుఁ దేల్ప
ని పులన్ ప్రభా. 5 41

వలగ్నము=అవలగ్నము సం. వి. ఆ. పుం. న.

మధ్యము, నడుము

వలచు¹ న. ఆ. క్రి (సం. వల్) 1. అపేక్షించు. కోరు.

క వేపురఁబోలేడు వానిమహావీర్య గుణాధ్యు
నొక్క యాత్మజుఁ బడయంగ వలతు వపేత
గుణుల్, వేపురు సుతులయ్యు నెందు విఫలము
కాదే . భార ఆర 2 350

ఆ, ఎల్లవారు నెఱుంగ నొల్లని ధర్మపు, జేల నీకుఁ
జెప్పవేల వలసె భార సఖా 2 228

గీ నీవు చక్కనిదానవు నెంత ధైర్య, రహిత
చిత్తులు మగవారు రాజు దీనిఁ, దలంచి భయ
మంది నిన్ను నీ వలచు నెడకు, నరుగునట్లుగఁ
త్రాక్కించి యనువు మనియె .. భార విరా
3. 69

వలచు, కోరు, ఇచ్చించు దీనికి వ్యతిరేకార్థము
లందు 'జల్ల' అనునది విభాష నాదేశం బగును
ఉదా. వలచుడు=జల్లడు

చ ఉరవడిఁ బోరికై కవచమొల్లరు మంత్రము
లందుఁ దక్క అము. 2 34

చ .. సవినయత్యము ధైర్యము చిత్రమయ్యె
నీ, వలచినకోర్కులిత్తు వనివార్య బలోజ్వల
వేడు మిచ్చెదన్ . బ్రహ్మాత్మర 4 289

చ వలచినయేని నభ్యుపసవంద్యనకున్ శివయోగి
నేతకున్, బొలకయిగారవం బయిన పుత్రకుఁ
దొక్కఁడ .. హర. 2. 88.

2 కామించు, మోహించు.

క. నుందరి మా యిద్దఱలో, నందెవ్వరి ఎలకు
నెప్పుమా యనవుడు .. భార ఆది 8. 110.

చ తన మది వల్పుకామినికి దక్కిన నిక్కఱపు
మోహి బోలెవే, మనుజుఁడు బుద్ధి నిల్పుముర
మర్దన దివ్యకథానుభూతిపై, ననిగము మత్రి
యుం దతఁడ యట్లగుటన్ వినుపింతు నీకునే,
గని వినియున్న గోవ్యమున గమ్యమునైన
యధఃప్రపంచమున్. పాండు 2 219

మ తొలుతన్ మేళొన కింతసేపు వెనఁగున్
దోడ్తోడ నా నక్తిమై, సలుపున్ సిద్ధితి వల్పి
యున్ వలసమిన్ నైరించి యంతన్ ధృతిన్,

దొంగించున్ బ్రయముప్పతిల్ల రతులన్ సొక్కించి,
మల్లభూ 2. 24

చ .. వలవంగఁ జేసె భూసతిని వశ్యవిధిజ్ఞుఁడు
గాన నేర్పునన్ పారి పీరి 22

ద్వి ధర్మమా జగతిలోఁ దనయుని వలచు, దుర్మా
ర్గురాలని దూషించువారు . పారంగ. 3
107 పా 1 వం

ఆ క్రి 1 తగు, యుక్తమగు

గీ వనమునకు వచ్చి నవయంగవలవ దుడుగుఁ
డనిన నుడుగక మీతోన యరుగుదెంతు, మనిరి,
త్రాహ్మణుల్ భార ఆర 1 38

క వలవని ప్రేరిమాటల, నలిగింపకు నన్ను వేమి
యాడిన నింకం, దల ద్రెవ్వ నేయుదున్
భార ద్రోణ 5 370

చ. వలవదు తల్లి నీకుఁ దగువాని వయోగుణ
రూపవంతు నీ, వలచిన వానిఁ జేసెద నవశ్యము
నీవు దపంబు నేయఁ బో, దలపకు మమ్మ ...
కు సం 8 884

2 అక్కఱయగు, అవశ్యకమగు

వ్యతిరేకములందే యీ యర్థమున దీనికిఁ బ్రయో
గము

క ... ఇందులకై, నీయత్నము వలవ దవల నేను
న్నాఁడన్ ... అము 2 93

నీ గజరాజగమనసింగారంబుఁ గనుగొనవలవదే
కన్నులు గలుగు ఫలము .. దళా 2 307

క ఇక్కడ నిను వీఁ డెవ్వఁడో, యిక్కరణిన్
మోసపుచ్చి యేలుకొనంగా, నక్కట వలవని
శంకల, నక్కడనే పాడుకాపు లాగతిమంటిన్...
కళా 3 280

3. సమర్థుడగు

ఆ ద్రోణకర్ణశల్మదుర్యోధనులుఁ గృప, కాష్ణాకు
లును జముఁడు పట్టికొన్న, వానినైవఁ గావ
వలతురు వలచిన, నొల్లకున్న నెట్టులోకొ
యెఱుంగ ... భార ద్రోణ 2. 290

(వలఁతులు భా ల వ్యా. పా)

నీ మనలోన నెవ్వరే మాత్రంబు దాటఁగా వల
తురో కనుగొన వలయు దళా. 9 10

4. ప్రియపడు.

గీ. చాల వలచితి నవనినే సత్యమిదియ ...
నైష 2 28

గీ వలతునే భక్తకోటికి పారిజాతీ, లలన యా
భక్తకోటియు వలచు నాకు హర 2 13
ఒల్లనయ్యెద ఆ శ్రీ ఒప్పనైతి.

చ. ఆ, న్నవచనవృత్తి నాదగు మనంబున
నెక్కిని యున్నిక జేసి యా, హవమున కొల్ల
నయ్యెదఁ బ్రయంబులు గావొకొ మీకుఁ
బ్రాణముల్ భార లశ్వ 4 7

జ వల², వలదొర, వలపించు, వలపు¹, వలపు
గొలుపు, వలపుకత్తియ, వలపుకాడు, వలపు
కీలు, వలపుటిక్కు, వలపురేవర, వలపు
రాయడు, వలపులిరాచజోడు, వలపులిరాజు,
వలపులజేడు, వలపులాడి, వలరసము, వల
రాకటారి, వలరాచపని, వలరాచరాచవాడు,
వలరాచలిచ్చి, వలరాచవాడు, వలరాజు, వల
రాజెక్కిము, వలరాయడు, వలజేడు, వల
వంత, వలవంతవము

వలచు²(బుచ్చ) ఆ. శ్రీ 1 (వాసన) గొట్టు

క పాలవలచు నేమికిదొకొ, కలిగెడు నని తలచి
మనసు గలఁగఁగ . భార శాం 3 500

తరలము తనువు మీన్నొల వల్పు జాలరి దాన
నట్లును గాకయే, ననఘ కన్యక .. భార ఆది
3 40

నీ. పటిచంచుఁ దలలును ..

ఆ ... గదురు వలచు కంపుగాలిమచ్చాయయుఁ,
గలుగు నెఱుకు ముసిండి గనిరి సతులు ... కు
సం 8. 894

చ. . లే జవరాలు చెక్కుగీఁటిన వసవల్పు బాల
కుఁడు దెండమునం గలఁగంగ నేర్పునే నైష
1 17

నీ ... త్రోళ్లు వ్రేలాడెడు కుంటిపై బ్రహ్మ
కమ్మల చింపి దోవతి ముఱికి వలవ,

గీ. ముసలిబ్రాహ్మణుఁడై వేదములు చదువుచు . .
వరాహ 8. 17

వల్వమి ఏ వల్పుధా వ్య భా.

ద్వి కాయధూపం బొందుగంపు వల్వమియుఁ,
గ్రాయంబుతోడన కైలాసమునకు ... అరుగు

తెంతయును జోద్యము గాదె ... వండితా.
పురా. 137 పా

2 పరిమళించు, సువాసన గొట్టు

గీ వలచుఁ గస్తూరి నిగరాల తలుపు దెఱవ, గాజు
టోవరిలో ధూపగంధలహరి ... నైష.
7 154

నీ కనటువో బీతెండఁ గరఁగి కఱ్ఱల వంటి గమగమ
వలచు చొక్కపు జవాజి . మనుచ 2 55

ద్వి .. బుగ బుగ వలచు కర్పూరంబుఁ
బునుఁగు ద్వి హరిశ్చ పూ 883. పం

3 దుర్వాసనవేయు, దుర్గంధముఁగొట్టు

గీ పదహాతి వ్రస్సివలచు, వరుగుఁ దఱచగు
ముఱుత్రోవ నరిగి యెదుట, .. ఆము 8. 17.

ప వలపు², వలపుచాల్పరి, వలపుమోవరి, వలపు
కొండ.

వలచుట్టు న శ్రీ (వలను + చుట్టు) పరివేష్టించు, చుట్టు
కొను

క. సురకామిని దన నయనము, లరుదుగ వల చుట్టి
వచ్చుననుట నిజముగాఁ, దిరుగుచుఁ జరిమండరి
శాం, బరవల్ల వయై నటించె మరుగొడుగు
క్రియన్ ద్యా. 1 134

(వృత్తిని వర్ణలోపము)

ద్వి అలమోనిసుతుఁ డున్నయట్టి కుంజంబు, వల
చుట్టియుండిరి వలచుట్టినట్లు . ద్వి పరమ.
2 88 పా. 15 పం

అ శ్రీ

ఉ నావలచుట్టి హర్షకలనావలమానమనోంబుజం
బుతో, నావలవైరిఁ జిల్కు వచలాగ్రణి ...
వసు 5 28

ద్వి చనుదెంచి యాహస్తి శైలవాసునకు, వలచుట్టి
రాఁగ యాశ్వందారు వారిఁ, దెలియంగఁ
గనొని .. ద్వి పరమ 8 591, పా 5 పం
ఏ వలగొనుట. (శ. ర)

వలచూడ్కి ఏ (వల³ + చూడ్కి) కుడికన్ను

నీ అలిగి బలారి సారాస్త్రింబు నిగిడింప నదికారి
వలచూడ్కియందు డిందె ... పారి. 5, 30

వలచే = వలచేయి ఏ. (వలను + చే) కుడిచేయి.

చ. ... అడరుచు నట్టహాసముఖుఁడై వలచే గదఁ
ద్రిప్పుచున్ హరిన్ ... భాగ. 10 ఉ 918,

ఉ ... వరాధమున్ సమరకుంభినికిన్ బలియిత్త
మంచు గార్చిచ్చునుబోలె మండి వలచే భిదు
రంబు ధరించి సాహిణుల్, చెచ్చిన కత్తలాని
జవధిక్కుతగంధవహంబు నెక్కినన్ వరాహ.
3 40

వలచేయి = వలచే వి (వలను + చేయి) కుడిచేయి.

మ వలచేతన్ పరిగింజ గిల్లి సదయత్వంబొప్ప నా
విప్రము, ఖులపై నాతడు వైచె . పర.
2 119

వలజ నం వి ఆ స్త్రీ 1. చక్కని చూపుగల
అడుది. 2 భూమి (4 ర.)

వలజము నం వి ఆ న 1 పరిమడి 2 పైరు
3 ధాన్యరాశి 4. పురద్వారము 5. యుద్ధము
(4 ర)

వలతి వి స్థానము

ద్వి వసువులు ధరియించి వారకకొల్చి, వసుపదం
బది దమవలతిగా గొనిరి . పండితా దీక్షా
18. పా

గీ వచ్చె నలకూబరుండున్న వలతి కతివ ...
యయా 2 99.

(4 ర పా “వలని కతివ” ముద్రిపా)

వలతీరు వి (వలను + తీరు) కుడివైపుగా వెడలుట
గీ గొనకొనంగోడి యేట్రంత కొంకినక్క,
నెమిలి యీ నాలుగిటిదర్శనంబు లెన్న,
వీని వలతీరుం బలుకు నుర్వీజమలకుం, గొంగు
బంగారమండ్రు కాకునికవరులు క్రీడా. 52

వలత్రాడు వి. (వల + త్రాడు) వలైత్రాడు. వళు
బంధనరజ్జువు

క వలత్రాళ్ళు వైచి యయ్యెడం, బలుమాటును
దతిమి ... నీలా 2 85

వలదిక్కు వి (వలను + దిక్కు) దక్షిణ దిక్కు.

ద్వి అమితకపోధనుండగు కుంభతనయుం, గ్రమ
మొప్ప వలదిక్కుకడకుం బించినను . ద్వి
పరమ. 1 27 పా

వలదిరుగు ఆ క్రీ (వలను + తిరుగు) ప్రదక్షిణము
చేయు (త్రా ని)

వలదు విజ 1. అధికము.

ఉ చక్కిలిగింత వెట్టినను సారెం గిళాకిక నప్పుచున్
బయిం, బక్కంబడంగం జక్కని భుమారుని ...

నక్కట ముద్దులాడ వలదా వలదా యిటువంటి
భాగ్యముల్ సారంగ 1 11

(4. ర ‘కలదా యిటువంటి భాగ్యమున్’ కాళ
వత్ర వతిపా)

వలదొర వి (వలపు¹ + దొర¹ కాముండు, రతి పతి.

చ కొలుకుల కెంపు సొంపు రహిగుల్కెడు తారల
నీలిమంబు కన్, బెకుకు మెటుంగులుం గలసి
వెంపమరెన్ హరిజాషి చూపు ల,వ్వలదొర
ముజ్జగంబు గెలువన్నవ చూతదళంబు మేచకో,
త్పల మరవింద మొక్క మొగిం బట్టి ప్రయో
గము సేయు కైవడిన్ అని 2 29

చ వలదొర మెచ్చగా ఘన సువర్ణ పతాక వాస
నాగతిన్, గలసి రజస్సులింగములు గ్రక్కుచు
నీవలివేగ చేరిరా, నలినిభయానః దాతెనసి
నెమ్మది పూనికంటివే, నలినిభయాన దారెనసి
నవ్వలతల్ తెలివూల చాలుచేన్ చంద్రి 4 68

వలన ప్ర ప్రదు పంచమీ విభక్తి ప్రత్యయము

1 విశ్లేషము, ప్రభవము, ప్రమాదము

క ఒక్కచూత ఫలంబ,య్యవనిజము వలన
నమ్ముని, ప్రవరువృధూత్సంగ తలముపై వడిఁ
బడియెన్ భాం సభా 1 142

ఆ మనునిభుండు ధర్మతనయుండు దాస్యంబు,
వలనఁ జాయవలయు వసుమతీశ .. భార
సభా 2 259

ద్వి తనరుగంగామహత్త్వంబు గౌతముని, వనితను
కాపంబువలనఁ కాపుటయు . . రం రా
కాల. 7. పా 1. పం

క దీని తెఱఁ గెఱింగి నట్లమ, హానిపుణుండు
విదురుం దురువిపాగ్నులవలనన్, మానుగ
వేమటకుండని . భార ఆది 8 151

చ నరవరుండైన భీమువలనం ప్రభవించె హిడింబ
కున్ సుతుం, దురుతర భీమరూపుండు . భార
ఆది 8 232

2 భయము

చ . . దేవతా,దుల వలనన్ భయంబు ద్రుపదుం
డెఱుంగుండు తదియ దేశముల్, దలరక
యొప్పె . భార ఆది 8 8

క. ... అ, దును వలన భయమునెడి తొమ్మనఁ
తేయిడి నిద్రవోయె ముదితాత్మందై ... భార.
ఆది 8 72

8 గ్రాణము.

క పరికించుచు తాహాభ్యం, తరజనములవలన సంత
తము నిజరతా, పరుడవయి పరమహితుల,
చరితము వీక్షిత నిపుణచర నేత్రములన్.
భార సఖా 1. 49

గీ ఇంద్రియంబులు దమయిచ్చ నిట్టనట్టు, దిరిగె
నేనియు దుఃఖముల్ చెచ్చు నవియ, కట్టువడి
నుఖ మొనరించు గాననాత్మఁ గావవలయు
వింద్రియ చోరగణమువలన భార శాం 4
188

4. గ్రహణము

చ ... దేవనీ. వలన వరంబు లిట్లుగొని .
హరి పూ 4 22.

క బహుభాషల బహువిధముల, బహుజనముల
వలన వినుచు భారతబద్ధ. స్పృహలగు వారికి
నెప్పుడు, బహుయాగంబుల ఫలంబు పరమార్థ
మగున్ భార ఆది. 1 17

అ. . అతని, వలన నాదుకూర్మి చెలి శుభాశుభ
ములు, గోరి వినుట నా మనోరంభంబు దళకు
5 8

5 ఉపయోగము

క. కావున మృతసంతీవని, దేవలయును శుక్ర
వలన ధృతిఁ బడసి తప, శ్రీవిభవ భార
ఆది 3 105

నీ భీష్మకుఁ డవంగఁ, దనరారు నృపతికిఁ దన
యుడు రుక్మియహార్యుడై రుక్మిండు ద్రుముడను
నరేంద్రు, వలనఁ గృతాస్త్రుండై వెలసి బ్రహ్మ
స్త్రంబు జమదగ్ని సూనుచే నమరఁ బడసి, గీ
శారితో నెల్ల నాండు మచ్చరమునేయు,
చుండు . హరి ఉ 2 5

6 హేత్యర్థము

గీ కనకభూషణ జాలంబు కతన గజము, రెర
వకులు వోపుకొండల నెనసి యొప్పె, వల్గ
వంబుల హేషల వలనలభి, ఘనతరంగంబులనఁ
దురంగములు వొలిచె భార భీష్మ 1 88

గీ ఆలమందలో నునిచి నిత్యార్పవంబు, సేయు
చుండంగ నవ్వరి ప్రేయోకర్త, గోప కామినీ
రూపయై కోరి యతని, వలన గర్భంబు చాల్చె
నీశ్వరుని యాజ్ఞ హరి ఉ 2 112

నీ, సంద్భి

గీ చొక్కుమిగిలి, విటజవంబులవైఁ బరివెడలు
నట్లు, కొలను వెడలిరి జలకేళి వలనఁ దనిసి...
కు నం 9 280

7 అధికరణార్థము

ఉ చిత్రము మెచ్చి నావలనఁ జిక్కఁగ వెండియు
నా లతాంగి య, చొత్తిన యట్లు నాకుఁ దన
యుల్లము చెల్లము సేయకున్కి... భార విరా
2 84

నీ వారిద మార్గంబువలన మహానీల వైజయంతీ
విభవంబు వెలియ . భార ఆర 1. 345

మ అరయం ద ప్పొకయింత నావలన లేచా ధర్మ
పుత్రుండు తాఁ, దరి వెంటం దమకించి సౌబలుని
చేతం భూమి గోల్పోయి భార ఉద్యో 3.
358

గీ ఆ నృసింహస్రఘండు దిప్పాంబవలన, నాగ
మాంబిక వలన నందనులఁ గాంచె ఆము.
1 31

8 విషయము, ఎడ

గీ, బుద్ధిమంతునివలన దుర్బుద్ధు లధికు, వలన
హీనులు రూపనీలనఁ గొనటి, వార సూయలు
సేయుదు రీరిసమున . భార శాం 3 70

వలనగు ఆ. శ్రీ. (వలన + అగు) వీలుపడు, వలన
పడు

మ. దనుజాధీశ తపోనలంబు త్రిజగద్దాహంబుఁ
గావింప నెం, దును నిల్వన్ వలగాక వచ్చి
తిమి దళా 4 78

వలనము ఏ అశ్వశిక్షాభేదము

నీ వలనంబు పుట్టించి వంకంబు వలయించి డిల్లాయి
ప్రకటించి రేవఁజూపి . పి శకుం 1 112.

వలనము నం ఏ. అ న 1 కదలుట, చలించుట.

2 వలయాకారముగాఁ దిరుగుట. 3 (కోటి)
దృక్కుర్మాది సంస్కారాంగమగు సంవరణము.

4. కలఁత, సంక్షోభము

వలను = వలఁకు, వల్ల ఎ బొ 1. దిక్కు, వైపు

గీ .. సమీరణపుత్రుఁ డగ్రహండు వోయిన దెస
దప్ప నొందువలన, సమదవారణ పతిగమనమున
మతస్యధరణి వల్ల భు సభచేర నరుగుటయును.
భార. విరా 1 211

ఆ. . అసుర, వలనుసూడ కొందువగవక యెప్పటి,
యట్ల కుడుచుచున్న నలిగి బకుండు ... భార.
ఆది 8 292

క కావున నింద్రియ చేష్టల, నేవలనికిఁ బోవనీమి
యింతకు ముఖ్యంబు ... భార కాం 8. 87

చ .. ఇదె పావని పోవుచున్నవాఁడుదుగణ
వీధి లంక వల నొక్కఁడు ... భా. రా సుం
28

2 ప్రక్క, పార్శ్వము

క. తలుగుల పొది యొకదెసఁ దె, య్యలదామెన
యొక్కవలన ననువై యుండన్, మొలమోపి
పెక్కుచుట్లం, బలుద్రాటం జుట్టి గోపభావం
బమరన్ .. భార విరా 1. 275

సీ తెలన సా త్రని వైష్ణవులు ద్రోవుద్రోపాడ వలన
సంకీర్తన పరులు చనఁగ విప్ర 6. 10

8. పక్షము

క . ఎ, వ్యలనఁ గలుగు ధర్మం బ, వ్యలనికీ జయ
మంగళము లవశ్యముఁ గలుగున్ ... భార.
ద్రోణ 5 286

క. ... పఁగురువతి కిచ్చిన ప్రాణం బొందు
వలనఁ జేర్పదగునే ... భా. భీష్మ 1
185

4 ఎడ, విషయము

సీ అమ్మెయి నడపెడు నప్పొండవాగ్రజు వలన
నిజాత్మజువలని కంటె, నక్కురురాజు ప్రియం
బుదు భార ఆశ్ర 1 18

మ. . చెంతం బొంచి వీక్షించి పోయిన సాత్రా
జితిబోటి నా వలనఁ దా నే మేమి కల్పించెనో.
పారి 1 103.

క ... మనమున వగవకు మిట్టి, ట్టని సొలవకు
రాజువలనఁ గై కేయి దెసెన్ . భా రా
అయో, 88, భార. అను 5 48

5. ఆనుకూల్యము.

సీ. ఎక్కుఁడు వలనైన యెడలడ్డగించిన చటు
లనుగ్గడపుండు సక్కఁత్రాఁత, రానితిప్పలు
చొఱఁ ద్రిపుంఁ డీరములైన న్రూకులు బొద
లును స్రుగ్గఁబొడుపుండు .. పారి ఉ. 1 83.

గీ శుకముఁ జదివిన నందంబు చూడ గంద,
మలఁదఁ బయ్యెద సవరింప వలనులేక . విశ్ర.
7. 83

సీ. మొగమోట తెగఁజూచి తగవు దూరము పేసి
కులము గీటునఁబుచ్చి వలనుదప్పి దశకు..
8 9.

9 ఉపాయము.

క వలనుగలమంత్రవరులం, బిలిచి వృథా నందము
లకుఁ బ్రియముగ మీరు . భార ఆది.
8 131

క తెలియనివి గొన్ని నెప్పితి, తెలియంగలవెల్ల
నింకఁ దెలుపుము కృష్ణా, వల నెఱిఁగి మెలఁగ
వలయును, నలినాసనజనక భక్తనతపద
యుగళా భాగ. 11 108

గీ నదుమ విఘ్నంబుగాకుండ నడిచెనేని, జయము
చేకురు ననయంబు సంగరముల, వనియెఁగావున
నేఁడు నా కట్లు చేయ, వలయు నీవగ దీర్చంగ
వలను గలుగ భార. యు 15 75

7 చేర్పు

సీ వంజరివై నను వలవేర్పడఁగ నొక భంగిఁ
జేఁపఁగఁ జేసి పాడి గొనఁగ ... భార విరా
1 101

గీ భువనవాసులఁ బిలిచి మీ రవికలముగ, వల
యునని వేటువేఱ మీవలను మెఱయ, నిర్ధరా
దోడ్గిఁ గ్రేపుల నెలమిఁ జేర్చి, వితికి కొమఁడని
వనిచె నమ్మతము మిగుల హరి పూ 1 131.

క ఆవలించుక వెడలివ, నావలఁ బోనీక చెంచు
లపు డడ్డంబై, యావల నులుమాడినఁ గని,
యావలను విఘండు మెచ్చి హర్షము నొందెన్.
పారంగ 1 104.

8 శకునము

గీ వలను లెన్నైన మిక్కిలి నలరుకొనుచు, వచ్చి
యెలుకులు వేటాడఁ జొచ్చిరపుడు
యయా 2, 3

9 ప్రదక్షిణము

ద్వి అమరేంద్రు డెన విరూపాక్షంబు గాంచి, ప్రమ
దంబు మీఱంగ వలనుగా వచ్చి . ద్వి రం.
రా బాల 41. పా 10 పం

10 ఒప్పిదము

సీ వలరాచతూషలవలను మొక్కలువోవ వాలు
గ్రోగన్నల వాడిమియును, బాల పల్లవముల
లీలు పొలివోవ మించారు కెంగెలి మేలిమి
యును. హరి ఉ 7 47

గీ అనుగడల్లికి వందనం బాచరించి, వరుస నిలు
వేల్పులకు మ్రొక్కి వలను మిగుల, బ్రాహ్మ
ణులచేత దీవెనల్ వడసి పుణ్య, భామలిచ్చు
హేమాక్షతప్రతతిఁ దాల్చి నైవ 3 107

సీ వలనంది దరుల క్రేవల వొందికొనుచు వావల
వగల్గు మహోర్ధ్వ వలన మరయ వసు 8 81.
ఇది కొన్నిపట్ల వాక్యాలంకారముగ నుపయో
గించఁ బడును

చ ఒంటి పాటునన్, వలనుగఁ గంటి కింప
యినవానిఁ గనుగొని ప్రేమ పామృతగా, బలి
మిని జేరు బారవలఁ జైకొనఁ గోరెడు నీకు
మేరయే దళా 3 89

క. వలు తెలుగుల దీవనలిడి, వలనుగ నత్తమ్మి
చూలివంగడపుంబా, విలియలఁజేనింగని .
సీలా 1 88

11. విధము

క ఆ వంతయైన వదలకు, మేవలనను దేవ
విప్రహితకార్యంబుల్ హర 7 148

సీ వలఁ జక్కవలు చిక్కువల నొప్ప మృదువల్క
లంబునఁ గుచలికుచంబు లొరయ ఉ రా
8 103

క ఆ విభుఁ డిట్లను దుఃఖం, జేవలనను గలుగనేర
దిహవరసౌఖ్య, శ్రీ విభవంబులకెల్లను. దావక
సందర్శనము నిదానం బగుటన్ జై భా
5 93

గీ ... జననాథ యెవ్వరి నెచటనుండు, వార
లను వార మమ్మాట వలను నెపును . భార
కాం 8 195

12 శక్తి, సామర్థ్యము

గీ. ... తెలిసి యుత్తర మీ నాకు వలనులేమి ...
నైవ. 3 21.

క కులగిరులు జిఱ్ఱఁ దిరిగిన, జలరానులు మేర
దప్పి చనుదెంచిన నీ, వలనెఱిగిన దృఢ
భక్తుఁడు, చలియింపడు శివతత్వ 82.

సీ జంఘైదుతలలరాక్షసునిఁ గూల్చిన వాఁడు వాని
తమ్మునిఁ బ్రోచు వలనువాఁడు . . కృష్ణ
1 14.

13 కారణము

అ ... ఇదియనుమ్ము మాకు విచ్చలోఁ గలకోర్కి,
వాసఁగ నీదువలనఁ బొందు పడియె భాగ 8
228

14 వివేకము.

క కార్యము తెలుఁ గిట్టిది నీ, వార్యచరితమునకుఁ
జొచ్చి యాడెడు నీకా. దుర్యోధను నవినయ
మని, వార్యంబని యెఱుంగరామి వలనో
వెడగో భార ఉద్యో. 1 318.

15 మర్యాద

చ తల్లిదండ్రుల దుచిమాన్చి బంధులకు
రోత యొనర్చుచు జారవాంఛలన్, వల నతి
నక్కులాంగవలు వత్తురె లోకులు నూచి
మెత్తురే భాగ. 10 పూ 977.

16 కుచితత్వము

గీ వాక్కి వాఙ్మనోనియతితో వలను గలిగి, ఉత్తరం
బొండె దూర్పు దిక్కుండె జూచి, జాను
మధ్యంబునందు హస్తంబు లుండఁ, గుడుచునది
వనిత్రాన్నంబు గుణవరేణ్య మార్క 3.
228

విజ 1 కుడి, దక్షిణము

సీ పండ్రెండు రూపులై పగలింటి రాజుగా వలఁతి
యేదేవుని వలమఁ గన్ను . ఉ. హరి. 2.
141

"వలనా హస్తంబునన్" భక్తరా 1 (క ర)

2 యుక్తము.

అ . జానకీదపుండు సంతసిల్లి, వారి నాదరించి
వలనైన సత్కృపఁ, జూచి మందహాసభోధి
యగుచు . భా. రా యు 2. 471

చ వలనగు నమ్మహోతటినివారి నవారితకేళి నల్పు
కాంతల ... వసు 1. 112.

ఉ. నామొగమోటకై వలని నాటకముల్ ఘట
యించి .. పాఠ 1. 89.

మ చెలయెలుల్ గడలొత్తఁ జేయుచు లతానీ
మంతినీనర్తనం, బులు గల్పించుచు మత్తబ్బి
రుతముల్ పొల్పొందగాఁ జేయుచున్, వలనై
కావనమారుతంబు దనకున్ వాంఛామరూపం
బుగా ... పాఠి ఉ 1 57

3. శక్యము, సాధ్యము

గీ అంధువుల సంఖ్య లెక్కింపవలవి గాదు, కుండ
ములసంఖ్య లెక్కింపఁ గొలఁది గాదు, వాపికల
సంఖ్య లెక్కింప వలను గాదు, పద్మలోచన
కాళికాపట్టణమున కాళి. 7. 205.

4 శరణ్యుడు

మ చెలివై చుట్టమవై మనస్థితుడవై చిన్నూ
రివై యాత్మవై, వలనైకోర్కుల పంటవై
విభుడవై వ ర్తిల్లు నిన్ను .. భాగ. 8. 728

క వల², వలకట్టు, వలకడ, వలకన్ను, వలకేలు,
వలగొను, వలగొల్పు, వలచుట్టు, వలచూడ్కి,
వలచే, వలచేయి, వలతీరు, వలదిక్కు, వల
దిరుగు, వలవగు, వలను పటచు, వలను మించు,
వలను మీటు, వల నొప్పు, వలవల, వలపలి
గిలక, వలపలించు, వలకాటు, వలమురి, వల
మురితాలుపు, వలమూపు, వలఁజెక్క, వలవంక.

వలనుపటచే న శ్రీ (వలను+పటచు) అమర్పు,
ధరించు

నీ ప్రణి దుష్టరక్తవత్సమున మించు జలూకవా
మహాస్తంబున వలనుపటచు ... దశా 2.
290

వలనుమించు ల శ్రీ (వలను+మించు) ఒప్పు.

నీ. రమమాడ్కిఁ గమలజరాణి రాణింపంగ వాణి
మాడ్కిని లక్ష్మి వలను మించ ఇందు 1.
108.

వలనుమీటు ల. శ్రీ (వలను+మీటు) ఒప్పు.

గీ తన యజత్వంబు దెల్పు రాట్టనయమౌళి, రాజ
సమెలర్చ ఘనపద్మరాగకలిత, వర్తుల మృగేంద్ర
పీరిపై వలను మీటి, రాజహంసాశ్రయప్రౌఢి
రంజిలంగ. ఇందు, 5 94

వలనొప్పు ల. శ్రీ (వలను+ఒప్పు) అనుకూలపడు.

నీ. తెలుగంటిదొరయింటి తెలిమాఁకు లెగఁబ్రాకి
వలనొప్పుఁ దెలిదీవికెలన మెలఁగి . నీలా
1 45.

ద్వి వలవలికడఁ బంటవలఁతినెచ్చూలి, వలనొప్పుఁ
దమ్ముఁ డవ్వల నొప్పు ద్వి పరమ 3. 218.
వలపల వి జౌ (వలను+పల) కుడిభాగము, దక్షిణ
పార్శ్వము.

క వలపలిదిక్కున కించుక, మలఁగంగాఁ దులుమిడి
కులుమాపుడుఁ బుట్టం, బలవడఁ గట్ట జరవ,
ల్కలమున నెప్పిఁగుఁ జన్నుఁ గవ గప్పితగన్.
భార విరా 1 291

చ వలవలికన్ను నీకు రవి వారిజలోచన చందు
రుండు దా, పలినయనంబు కర్ణుఁడును బార్థుడు
దత్త్రియనందనుండుఁ ద, తులజుఁడు వీ రొకం
డొకనితోఁ గలహింప నహించితి రెట్లాకో
నైష 8 138

వ వలపటఁ గృపాశ్వత్థామలును దావటం గృత
వర్మ మద్రేళ్ళరులును వెనుక బాష్టాక సోమ
దత్త భూరిశ్రవసులును భార భీష్మ.
103

గీ కకుకు విడికెంపురవల చెక్కడపు మేడ, వల
పట నెసంగు శృంగారవనములోన .. దశా.
1. 4 103

వలపలిగిలక వి (వలపల+గిలక) రేఫమునకు వేటొక
చిహ్నము (రేఫముయొక్క రూపాంతర నామము)
(శ ర)

వలపలించే న. శ్రీ (√ వలపల)

1 వలపలగా తిరుగు, కుడివైపుగా తిరుగు

వ. గాంధారీనందనుండు వలపలించి చుట్టుకొనిరా
నది సరకుసేయక ఒకవైరి భార శల్య 2
267

2 వలఁగొను, ప్రదక్షిణముసేయు

గీ మొవయువలిపిల్లలా పుల్ల మునకుగాని, బొల్లి
నెమ్మొము దవరారు పుల్ల రేసి ప్రబంధ
802 107.

వలి = శైత్యము, (ప్రసిద్ధము)

కాని యీ ప్రయోగమునఁ గాలి, యనునర్థమున
మపయోగింపఁబడినది

సి. చూకాటవీనాట కోళమానంబైన పులుగుర్తి
సోమేశు వలపలించు ... భీమ. 3. 89

వలపింఱు న శ్రీ (వలచు¹.) 1. ప్రీతినొందించు, సంతు
ష్టునిజేయు

ఉ. .... వాసుదేవునిన్, ప్రీతిమెయిన్ భజించి వల
పించితి ధన్యుడనైతి నింక నీ, నీకులు గీతులుం
జదువునేర్పులు గీర్వులు నాకు నేటికిన్
వి. పు 2 295

2. కామింపఁజేయు.

సి వలపింప నేర్తురు వలరాజు గెలిచిన పెద్దకాలము
వేల్పు భీమనాథు భీమ. 1 94.

క ... భుజిక్రియ, వలపించెం తెండ్లివారి వని
తయుఁ బోలెన్ ... నైష 6 134.

సి చిటుతపాయపు గొల్లతెలువల వలపించి మఱ
వక పనులఁ బఠ్మలునుగాచి . నీలా 1. 3.

వలపు¹(బు) వి (✓ వలచు,) 1 వాంఛితము,
కోరిక

క కావున వంచన కాపార, పోవకయుండంగ
మనరిపుం బరిమార్చుం, గావచ్చు నేని యట్టిద,
నా వలపటుగాక తక్కినను వలదునుమీ భార
విరా 2. 287

కోటకము. వలపుల్ గను గోవలపుల్ గొలువన్,
దొలుకారు మెటుంగులతోనెనయై వలరాచ
సిరుల్వలె వారొకచోఁ, దలుకా గురువెందల
పందిరిలోన్ యయా 4 23

క ... మెలఁతకుఁ బితికిన్, వలపు నమంబగుట
జన్మవాసన చెలియా ... మనుచ 6 66

2 మోహము

గీ వలపు నటియించుచును వారవారి తనకుఁ, దాన
వారికి వారికి నైవయట్లు హర 6 103

గీ శ్రాంతి దన వల్పులంజియఁ జాయలేక, ప్రీడ
యించుక లేని చేబోడిబొజుగు .... కవిక
4 99

గీ. బాఁతితనమున లంజియఁ జాయలేక, ప్రీడ
యించుకలేక ... (చూ. చేబోడి. 4. ర.)

రగడ. మితిలేక పరఁగె రతిమెలపులును వలపు
పులును, నతివ లెంతయు మఱచి రలపులును
సొలపులును, రాఘవ, 2. 6.

వలపు²(బు) వి. (✓ వలచు.) సువాసన

చ. అలరుఁ బురంబునం దొగల వంతరచామరఁ
శ్రాఁచిఁ గప్రపున్, వలపులు మీఱ . . పురా
తన తీర్థకుండముల్ . ఆము. 1 71

సి వలపులు గులుకు చెంగలువ శ్రోవ్యుల తేకులు
గానరా నేస కొప్పు ముడిచి . వరాహ.
3 109.

క . . చలికరువలిను, న్నొలపమున విరియు పరు
వపుఁ, దొలు మొగడల వలపు దెలుపు తోఁటల
లోనన్ . పారి 5. 103.

ఆ. కంపు గబ్బు గవులు గందంబు వలపన గంధ
మొప్పు . ఆం భా 1 106 మనుచ.
6 31

సి నులివాడు నాఁచు వల్లులగొం తొగర్పిలేఁబొల
వల్పుగాలివే పోకయెఱింగి ... ఆము 2 53.

వలపుల వింటివాడు = పుష్పధన్యుడు, మన్మ
థుడు.

చ వలపుల వింటివాని దళవాయి వసంతుని జోడు
కోడె పా,టుల బడకుండఁ గుండలి కుటుంబము
నాఁకలిఁ దీర్చు చందనా,చల గృహమేధి యెప్పు
వడచల్లని చల్లనిగాడ్చు వీటఁ తెల్వలరతి
తాంతకాంతుల యలంతలు మానుచుఁ బ్రాణ
బంధుడై . రామా. 1 151

చ వలపుల వింటివాని దళవాయి చకోర మనో
రథంబురే, వెలఁది మగండు పొక్కిడలి వెన్న ని
లింప గదాన్నరాళి చుక్కల దొర కూలి మోలి
మడి గల్వలవిందు తమంబుగొంగ చ,ల్వలగని
జింకతాబుపు కళానిధి తూర్పునఁ దోచె నత్త
టిన్. తె శకుం 2 187

వలపుఁగొల్పు న.శ్రీ (వలపు¹ + కొల్పు.) మోహింపఁ
జేయు.

సి. ప్రేతల వలపుఁ గొల్పుడు దిస్స మొలహత్తి
గచ్చకాయల తిత్తి రచ్చసేయ .... ఘటికా.
1. 128.

వలపుకత్తియ విజ. (✓ వలపు¹.) కామము గలది,
కాముకి.

సి. తోఁద్రోపులకును బోదురతు యెటుంగనా
వలపు కత్తియలుంట కలువకంటి ., కా. వి.
5, 65.

వలపుకాండ విజ (✓ వలపు¹.) కాముకుడు, కాము
గలవాడు. (శ ర.)

వలపుకీలు వి (వలపు¹+కీలు) పోకముడి, నీవి

గీ ... అనుమదగ బుజ్జగించి హస్తాంబుజమున,
వలపుకీలు దెమల్పు భూవల్లభుండు నైష
7 178.

వలపుటిక్కు వి. (✓ వలపు.) కళాస్థానము

ఉ అక్కలకంఠకంఠి తెలియంగని నప్పుడె ధిక్కు
రింపుచున్, జక్కెరభాణపుండురికి సాహిణి
చాయల జంటదారిమేల్, చొక్కపు వాడి చెంగ
టువ సూరికటారిని బోటువేటుపెం, పెక్కంగ
నొక్కటన్ వలపుటిక్కువఁ బుక్కున రేచియార్చి
నన్, ఉ హరిశ్చ 2 58

(వలపు టిక్కువ) అపముద్ర

వలపుదాల్పరి వి (వలపు²+దాల్పరి) వాయువు

నీ బలితంపు వలపు దాల్పరి దిడిగమిరావు గల
దొరవాకిట నిలుచువాడ ప్రబంధ. 217 లో
5 పుట 78

వలపుదేవర వి (✓ వలపు¹+దేవర.) వలరాజు,
మన్మథుడు

చ పాదిరి మీదికి మాటిమాటిన్, దిరిగెడు
దుమ్మెదల్ వలపుదేవర వచ్చుల మేడయెక్కియ,
చ్చెరువుగఁ దుంటవింట వడిఁ జిమ్మెడు కస్తురి
యుండలోయనన్ యయా 5. 58,

వలపుమోపరి వి (వలపు²+మోపరి) గంధవహుడు,
వాయువు.

నీ వలపుమోపరి జియ్యవల మూల దయ్యంబు
గుండుల తలకట్టు పండుదండి .. అచ్చ రా
జుల 8.

వలపురాయ(లు) వి (✓ వలపు¹) రతివతి, మన్మ
థుడు

గీ చల్లు లాడంగ నప్పుడు చదలనెగసి, మగుడు
తెలిసిటి కుంఠరల్ దగియెఱాడ, వారి నీరాట
కును మెచ్చి వలపురాయఁ దాని కురియించు
పువ్వుల వానలనగ ... యయా. 3. 88,
యయా 5. 112.

గీ. ఇటు చతుర్విధ దళము బుద్ధుటము గాఁగఁ
జాయఁగాముని దళవాయిదాయ వలపురాయ

లారామమున డిగ్గె రహివియోగి, సముదయ
వనతతి పలాయనములు గాఁగ. ఉ హరిశ్చ
3. 13

వలపులకొండ వి (✓ వలపు²) మలయ పర్వతము.

చ వలపుల కొండడిగ్గి కుజవారములో వటు లుత్త
రంబుగా, వెలువడి వేగనేగ వెడవిల్చిని కార్య
ముగాఁగ వచ్చుచోఁ, జిలువల కోటలంజిదిమి
చేరు వనంబులగంటి దంతఁ దుమ్ములు పొడ
కట్టె నీ శకునముల్ వితగాడుగదా మదానిలా.
కృ శకుం 2 207

వలపులరాచేజోడు వి (✓ వలపు¹) మన్మథుడు

చ. చెలంగి చెల్లగి మానవముచిల్లులు వోవఁగనేసె
జాలికిన్, వలపుల రాచజోడు ప్రసవంబుల
పేరను గొర్వి కోలలన్ వి శకుం, 3 189

వలపులరాజు వి (✓ వలపు) మన్మథుడు

చ వలపుల రాజు మాపులగు వారిరుహంబుల
నొక్క యెత్తునన్, గెలుపుగొనుగఁ జాలు
మృగనేత్ర యపాఁగ నిరీక్షణద్యుతుల్ . విక్ర
8 28

చ. వలపులరాజు దండునకు వైచిన త్రోవ
గుడారు వాఁగ వె, న్నెల జలకంబుఁగాంచ
రజనీ గజయానకు మోడ్చుదమ్మి గుబ్బి
సమయాళి ముం దెనెరిఁబట్టిన చందురు కావినా
సముజ్జ్వల తరసాంధ్యరాగరుచి సంధి
సౌమనసాధ్వ పీఠికన్ రా. వి 4 40

వలపులతోడు వి (✓ వలపు¹+తోడు) మన్మథుడు.

క. . దే, వర జాణయమీనుఖాన వలపులతోడా ..
యయా 5 1.

చ వలపుల తోని చివురుటరిగెల పొలుపు దెలుపు
రిత్నతాటంకంబుల ధన్వజుడము 3 178

వలపులాడి విజ (✓ వలపు¹) కామముగలది,
కాముకి

గీ దొరసి యెండొంటి నొరిసిక్కిటిసి మెఱసి,
యగణితస్ఫూర్తి మొగమునకెగయు నీదు, వలు
దవలిగుబ్బచన్నులో వలపులాడి ... వరన.
5. 118.

వలపాటు త. ౬౩. (వలను+మీలు) పార్శ్వమునకుఁ
జాటు.

ద్వి. చతురుడై యతఃదర్శ చంద్రజాతమున,
నితని విల్లటుడుంచె వేడు దూపులను, వక్షంబు
నేయుచో వ్యాప్తంబుఁ గన్న, ఋతుంబు వల
కాటు రీతిఁ దేరుడిగి... భార విరా 4 78. పా.

వలలి సం వి ౩ ఈ శ్రీ 1 కొడిక, మంజూరు
2 ఇంటి నడికొప్పు (హలా ని) 3 శిరో
గృహము, చంద్రకాల. (విల్యము)
వలమానము సం వి ౧ (ల. ల ల) 1 తిరుగు
చున్నది. 2. చలించుచున్నది, కదలుచున్నది
వలము వి ౧ 1 అధికము

చ పొలకయి గారవంబయిన పుత్రకుఁడొక్కఁడ
యేల మాంసమున్ వలముగ మీరు వేను నగు
వారమెకామె హర 2 88

ఉ తమ్ములతావితానములఁ దావలమై వలమైన
గాలితో, యమ్ముల కామతంపఁ జటు లాల
నయై వనకేశిసేయఁగాఁ, దమ్ములతావి తాన
ములఁ దావలమైవలమైన గాలితో, యమ్ముల
కామతంపఁ జటులాలనయై వనకేశి సేయఁగన్
కృ శకుం 2 185

2. స్థూలము, లావై నది,

క ఆరెలు వలములు దొడలును, దోరము బలు
మెడయు దశకు. 9 81.

క ... నిడుదలగు తొడల బెడగున్, గడువలమగు
నడుము గలుగు కలికిది బిరరా ... చంద్ర వి.
1. 75. కళాశాస్త్రము 1 15

వి 1 స్థూలము

నీ వ్రేలి వలంబున వ్రేలెడు మెడనూళ్లు జాకు
వాముంజేతి జతులత్రాళ్లు . రా వి 2 44

2. వైకాల్యము, విరివి

గీ .. ముప్పది యోజనముల, పొడుపు పది
యోజనముల నడిమివలము, గలుగునగ్గిరి తరు
మృగా వలులతోడ, ధరణితల సమానంబుగా
ధరణిఁ గ్రుంగె ... భా రా సం. 518

వలమురి వి (వలమ+మురి) దక్షిణావర్త శంఖము,
శంఖము

చ. విలసిత మౌక్తికంబులు సవిభ్రమ రేఖలునున్కి
సాటిరాఁ, దలంచి మహోద్ధతివ్హృసి తన్మృదు
నాద విలాసకౌశలం, బలవదమిన్ ముడింగి

గరమై తనలో విఫరం బెటింగియా, వలమురి
దాఁబడఁగియు వచ్చెనొ యానతి కంఠ లక్ష్మి
కిన్ వసు 2 42

క వలమురి జిగినగు మెడికలు, వల మురిపెముఁ
జూపు చూపు వనజాతమునా, వలమురి యించు
మొగముకై, వలమురి విహసించు వేణి వని
తకుఁదనరున్ . చంద్రా 4 144

క అందంబున వల వలమురి, చిందంబుముకుందుఁ
డర్థిఁ జేబట్టినదా, నిందగ నెఱుంగము ...
విప్ర 2 42.

వలమురితాలుపు వి (వలమురి+తాలుపు) శంఖ
మును ధరించినవాఁడు, విష్ణువు

చ వలమురి తాలుపింక నిటవచ్చుట మానుము
మచ్చకంటినా, నిలిచి .. పాండు 5. 183

క వలమురి దాలుపు దొరయా, వలఁబిలువఁగ
నీలవలదు వలదని పెనఁగన్, జెలికత్తె గదిమి
నీకిటు, వలఁగూడదటంచు దలుపు వడిగాఁ
దీసెన్ ... మృ వి 3. 35

నీ గట్టురా విల్లును కడలిబత్తలికయు వలమురి
దాలుపు వాడి తూపు .. రామలిం 1

వలమూఁపు వి (వల+మూఁపు) కుడిమూఁపు

ఉ నీవలమూఁపు లావు మునునేల వహించిన నాగ
కూర్మగో, త్రావని భృద్దికాకరుల కారయ
నూటట పట్టుగాదె ... భార విరా 2 193

గీ కలఁచి కబళించి కడువడి బలిమి మించి, గెలిచి
యార్జిట వేంకట షితిపు తిర్రు, లేంద్రు వల
మూఁపునను నిల్చి యిరవు కొనియె, రాజ
నుతు లొప్ప ధండి వరాహమూర్తి .... రామ.
387

వలయపుఁగత్తి పి. వి (వలయము+కత్తి) చక్రా
యధము

ద్వి వలమురి నెఱవాఁడి వలయపుఁగత్తి, బలసి
చూపట్టెడు పాణి యుగ్మమును ... ద్వి. పరమ.
2 94 పా

వలయము సం. వి ల పుం న

1 కడియము, హస్తపాదకటకము, మురుగు,
అందె. మొ 2. చుట్టు 3. స్త్రీలనడి
కట్టు; బద్ధాణము. 4. (సమాసాంతమున) మంద

లము, గుండ్రముగా నుండు వస్త్రపు. 5. ఆవ
రణము, కంచె, ప్రహరీ

ఫం. 1 కాళి, కొమ్మ 2 గొంతుకనొప్పి

వలయించే న శ్రీ ($\sqrt{\text{వలయు}^2}$) వలయాకార
ముగఁ ద్రిప్ప, చుట్టు త్రిప్ప, త్రిప్ప.

నీ వలనంబు పుట్టించి వంకంబు వలయించి డిల్లాయి
ప్రకటించి రేవచూపి . పి శకు. 1. 112.

క ఏలాగున వలయించెదో, యేలాగున నీల విభుని
నెలయించెదో ... చంద్ర వి 3 80.

వలయితము నం నిజ (అ. ఆ అ) 1 చుట్టు వాటు
కొనఁబడినది 2 గిర గిర వేగముగ చుట్టును ద్రిప్పఁ
బడినది 3 మెలివేయఁ బడినది.

వలయు¹ ఆ శ్రీ (ఇది ఆనంపూర్ణ క్రియ దీవికి భూతా
ర్థక ప్రథమ పురుషైక వచన బహువచనములందును
తద్ధర్మార్థక ప్రథమ పురుషైక వచనమునందును
వ్యతిరేకార్థమునందును క్షాన్తిర్థమునందును భూతత
ద్ధర్మార్థక విశేషణముగాను టవర్ణకాంతముగాను
ప్రయోగములుగానవచ్చుచున్నవి వ్యతిరేకమున
వలదు వలవదు అని రూపద్యయము కన్పట్టు
చున్నది. ఇంకను విశేషములు ప్రయోగానుసార
ముగా గ్రహించునది)

1 ఆవశ్యకమగు

గీ వగ్మమార్గ ముల్లంఘింపఁదగదుగాన, వలనె
నిష్క్రృతి కులమెల్ల వెలనె నీ క,తమున సుర
ముని పితృతర్పణములు సేయు, మరిగి
కావలదా పుణ్యతోయముల వనపు భార
కాం 1. 168

గీ భోగమనుభవించు, నెడను బహిరంతరరు
లపై దృష్టివలయు అము 4 241

గీ. వలని సిగ్గున వెలపునఁ గలసిమెలసి, యుండ
కుంటకు మాబోటు లోర్వఁగలరె కాశీ 3.
82

క. .. అన్నరు వత్సర్థుక విక్రమ, పరిణతి సూడఁ
గమదోయి పది వేలైలయున్ . . భార. కర్ణ
2, 283.

ఉ మున్ను నిన్నెఱుంగ నా వలదా నను నీ
వెఱుంగఁగన్ .. భార కాం 4. 398.

గీ. వలదు కుక్కల విడువంగ వలవ జేయ, నడిచి
మొలపిడియమ్మునఁ జొడువవచ్చున్. మనుచ
4 20

గీ. పెండ్లికని పిలవఁబించినఁ బ్రియముతోడ, నేఁగు
దెంచితి మిన్నాళ్లు నెల్ల యెప్పి,దములఁ జూచితి
మియ్యెడఁ దడవుగాఁగ, నిలువఁ దీరదు పోయి
రావలయుమాకు. భార ఉద్యో 1. 42.

ఆ. వలయు పదవియందు నిలిచి నారాజ్యమంత
యును జిక్కఁబెట్టి నయమువిక్ర, మంబు నడపు
వంత మానినీవై యుండి, కుచ్చితంపు బ్రదుకు
కోరఁ దగునె భార. విరా. 1 282.

ఉ ... ఎల్ల నా,దుందవవారిఁ దోకొనికడున్ రథ
సంబువఁ గూడి నార్తకున్, ముందఱఁబోయి
గోధనము ముట్టుకొనన్ వలయున్ మహా
శ్రవన్ . భార విరా. 3 126.

గీ. . పరుషములు తద్రిపుల రాయవారు లెదుటఁ
బలుకకుము సంధియొక వేళ వలసియుండు ...
అము 4 287.

క. ఈరితిమంద మచ్చిక, దేరన్వలసినవి యెల్లఁ
దెప్పించుటకై వారసకులు బొజఁగులతోఁ,
బోరామి యెవర్నఁ బనుల పొంగల్కి వచ్చెన్
భార అది (4.176) కుక. 2 582

క ఈ రెండు ప్రకారంబుల, వారలకును మమత
విడువ వలయుట సరి... భార కాం. 5. 98.

క జముఁడైన వచ్చి వానిని, దమియింపఁగ లేమి
నిశ్చితంజేమి యుపా,యము గలదో కమఁడు
మీ భావము నందిటఁ బ్రజలు మీకు వలసిన
యేనికా హరి పూ 6. 126

ఆ ఎల్లవారు నెఱుంగ నొల్లనిధర్మపు, జేల నీకుఁ
జెప్ప జేలవలనె .. భార సకా 2 228.

గీ. ఏమిరా వాసుదేవుఁడ నేన యనుచుఁ, జెప్పి
కొన వచ్చునేయింకఁ జెపుమ నాకు, నిన్ను
గన్నపై చక్రాగ్ని నీటుసేయ,వచ్చు మూడ
తించుటకింత వలనెఁ జేయ. హరి. ఉ. 6. 217,

2. తప్పనిదియగు

క. వీరెవ్వరయ్య ద్రువద మహారాజులె యిట్లు
కృపణులయి పట్టువడన్, వీరికి వలసెనె
యహహ మహా,రాజ్య ముదాంధకార మదిహాసె
బోలో, భార. అది 6. 89

వ. . తడుకుండను దుష్టోరగంబు నేసిన విఘ్నం
బున నింతమనల వలనె వినుడు... భార. ఆది.
1. 117.

పడవలయు = పడుట తప్పనిదియగు

గీ .. వెఱచి కాత, విడిచి నా పుత్రులందఱు
విఱిగి యడవి, గలిసిరోకొ యాఱినికె బడవలనె
నకట . భార భీష్మ 1 58

నీ .. అవయముఁ బ్రతి .

ఆ. కోటిలేని నాదు కొమరున కిప్పాటు, వలనెనకట
యిది యవార్యమనుచు, వేగు వాని చావు విని
యంతజిహ్వుండు, ఖండితారిపం క్తికంఠరుండు
రాఘ 4. 148

చంపవలయుట = చంప సంభవించుట.

ఆ సురనదీ సుతుఁడు వరలోకగతి నిరీ, కించుట
కును రాను గృతకవృత్తి, జంపవలయుటకును
సవిపాదమానసు, డగుచు నిట్టులనియె నచ్యు
తునకు భార భీష్మ. 3. 104.

చ అమరహితంబుఁ గోరియ సురాంగముల స్విద
శించునట్టి మాకమరులఁ ద్రుంపఁగా నలనె
వక్కట నేడని సిగ్గుజెందు చందమున .
పారి 5. 7.

3. విహితమగు = విధియగు

క. ఇనుఁ డస్తమింపఁ బోయిన, ననఘా బోధింప
వలనె .. భార. ఆది. 2 159

క. వినుమలసుండును గర్వియు, వనర్థ భాషి
యును మత్సరాబిధుఁడుఁ గ్రోధమఁడును
గావలవదు .. భార కాం. 5 454.

(ఇట నిషిద్ధము)

గీ ఎల్లవారలఁ బిలిచి మీరే సుకృతము, నాచరింపఁ
గవలదు నా నాధ్వరముల, తెరువుపోకుడు ..
హరి. పూ 1 98.

ఆ కొడుకుఁబోలె నరయ్యై గురుఁ డై బోలెఁగొలు
వంగ, నన్నిఁ బోలె నిష్ఠనర్పితుఁడుగఁ, జేయ
వలయు విప్రుల తెప్పెర వేదసం, హత మేక
బుద్ధి నాదరింపు భార ఆను 1 160

క. విత్త సంకల్పము ధేయఁగ, సుతులకవశ్యమును
ఫలయు ... భార. సభా. 1. 98,

ఆ గంగ నాడవచ్చి నీవు, వలవదనిన మడుగు
వారముగాము నీ, విఘ్న వచనములకు వెఱకు
మెట్లు .. భార. ఆది 7 41

కా . య, త్కించి ద్భీతియులేక విష్ణునహితుం
గీర్తించు చున్నాఁడు వర్జించుం తెప్పినమానఁ
డంగమున భాగ 7. 187.

4 యుక్తమగు, తగు, అర్హమగు

క వెలయ విధిదృష్ట వయమున, వలయుఁ బరా
క్రమము సేయ వసుధేశ్వర య, గ్గలమగు
బుద్ధియుఁ గడఁకయుఁ గల పురుషుల కిది
యచూపె కర్తవ్యమిలన్ భార సభా
1. 180.

గీ. . . వందపీయులు చెనకంగ వలదు వారి ..
కా. 3 157

వలయువాఁడు = తగినవాఁడు

క. గోవులకు మేలుచేసిన, యావేలుపు గొల్ల వారి
యర్చవలకు నె, చోవలయువాఁడు గావున,
దేవేంద్రునిఁ గొలుకు మేము దృఢతరభక్తిన్ .
హరి. పూ 7 126.

గీ చెలిమి గలదానిపైఁ దలఁపుమాన, వలదు
సుమి మంచి వనసపండుల మెనంగు, జాణలకు
మావి పండులు చవియ కాచె నీలా 2 31.

చ బవరము సేయుచుండియును భావణముల్లిగఁ
బల్కుచుండగా, నవినయ వృత్తిమై వలవ
దాయుధ మార్పుటఁ దాకి పడ్డనై, దువు పడివం
దొలంగినను భార. భీష్మ 1. 148

చ. ... పస్తులన్, వవరంగ వేడ్కయయ్యెడివో
వల్లిటువంటి కుబుద్ధు లివ్వనం, బువఁ గొనమేపు
నీళ్లుఁ గలవో పతిమన్నన నీకుఁ జాలదో ..
జేం. పంచ. 4 519

5. ఇష్టమగు

చ . వీనిలోననీ, వలసిన వస్తువుల్ గొను ద్రువం
బుగ నిచ్చెద నీకు వాపుడున్ ... భార. ఆది.
5. 200.

“నీవలసిన” అనుచో ప్రా వ్యా భార. 15
మాత్రమున నీ శబ్దమునకుఁ గర్తృత్వమున
యొక్క ఫిభక్తియు 16 సూత్రమున లోపము
నగు

క. కుడుపుఁడు కట్టుఁడు గై కొమఁ డడుగుఁడు మీ
వలయునట్టి యర్థములర్థుల్, కడమ యొకిం
తయు వలదని, యెడవక ఘోషింపఁ బనిచె
నెల్లెడ నెలమిన్ ... హరి ఉ 8.170.

క. మావలికినట్టి వన్నియు, నా పుత్రునియందు
వలదు వరవరధర్మ, వ్యాపారము మనుమనియం,
రాసాదింపుడురు కానియని పలుకుటయుఁ.
వి. పు. 6 185.

గి. పట్టయే దర్శనంజైవఁ బ్రతిభకలిమి, వలసినట్లు
వక్కాణింప వచ్చియుండు నైష. 7 78

6. సంభవించు, తటస్థించు.

అ అట్టి శెట్టినిన్ని, తినములిట్లు దొడరి పెనఁ
గియు నీచేత, నేఁడు వివఁగ వలనె వేడివలుకు...
భార భీష్మ 3 177.

గి. అప్పుడొక చారుఁడేతెంచి యసురనాథ, నీకు
జయపెట్టుచున్నాడు నిఖిలజములు, కొదవ
వలదెందు . దశా 5. 80.

గి. .. అవళు, సవిత్వ నుదయాస్తమయముల
శయన మెగ్గు, నిట్లు గూర్చుండు నెడమేలు
నెపుడు వలయు . మార్క 3 236

7 పుట్టు, కలుగు

ద్వి పొలఁతుక నీతోడి భోగేచ్చనాకు, వలయుటఁ
దలపోసి వచ్చితి ననిన రం. రా కాల.
50 పా 12 పం

గి చ్చాదశత్రేత్ర శివలింగ దర్శనంబు, మొదలఁ
జేయంగ వలయుట ముఖ్యపక్ష, మానశీదగు. .
భీమ. 3 69

(చేయంగ వలయుట=చేయఁగోరుట.)

నీ నహల్య ప్రాణేకుఁ డహల్య కాల్యన్నంబు
వలసినవారికి వలసినంత, ఘృతసూప ఫలదధి
క్షీరయుక్తంబుగాఁ దలఁచినప్పుడె పెట్టె .
వరాహ. 10. 82.

వ నీవు మమ్ము వలసినవాఁడ వగుదేని యివ్వి
ధంబున కియ్యకొను మనిరి . హరి పూ.
7 212.

వలయు² అ. ౮౩ (✓ సం వల్) చుట్టితిరుగు

క. విడివడి జల మధ్యమునకుఁ, కడువేగమ కమర
మేగె గ్రక్కున బొక్కం, బడెనెలుక వాని
బొడఁగని, వడిగాకము నెగనె మృగము

వలయుం బాతెన్. వేం. పంచ. 2. 235
(క. ర పా)

“మృగముఁ బాతెన్ దవులన్” (వా. రా కా.పా)
వలరసము వి వి. (వలపు+రసము) మోహము
చ . రాగులన్, వలరసమందఁ బ్రోపితులు
వందఁగ వల్పుడమంద వచ్చె ... కు. సం.
6 789.

నీ అ, తరుణి వలరసంబు దఱమిపైఁబడనున్న,
నెఱ వెఱింగి కూడ నేరకేరి, జేరినైతి ...
కు. సం. 6 819.

వలరాకటారి (వలపు¹+రాచే+కటారి) వి మన్మ
థుని కత్తి.

చ . . కేవలము తుటారి కారయని వాడి కడున్
వలరాకటారికిన్ . చంద్రా 4 188.

వలరాచేపని వి (వలపు¹+రాచే+పని) గ్రామ్య
ధర్మము, సురతము, మైథునము.

క. చెలువున వృషవర్చుండను, బలియుని గారావుఁ
బట్టి పపిలిడ్డనుమీ, వలరాచపనులువెలిగాఁ, గతి
గిన సొంపులను వడపఁగాఁదగు దీనిన్ యయా.
4 148

నీ తలిరుఁ బాయపు ముద్దుఁ తెలువలఁ గనుగీటి
వలరాచ పనులకు వలసి పిలుచు ... నీలా
1 76

వలరాచేరాచేవాఁడు వి (వలపు¹+రాచే+రాచే+
వాఁడు.) మన్మథుఁ డనెడు క్షత్రియుఁడు

నీ వలరాచ రాచవాఁడలికాతు కమవెచ్చఁ గరఁ
గిన యల కనికరపు చోటు ... మమచ.2 9.

వలరాచేలచ్చి (వలపు+రాచే+లచ్చి) వి మన్మథ
లక్ష్మి

నీ + బిలువ కన్నియలతోఁ తెలిమిగావింపఁగా
వచ్చిన వలరాచ లచ్చియనఁగ ... యయా
3 41

వలరాచేవాఁడు వి (వలపు+రాచవాఁడు) మన్మ
థుఁడు

నీ. నీకగార మమరంగఁ జిక్కిరి చేయించిన వలరాచ
వాని పూములుకు లనఁగ ... యయా 1 81.

వలరాజు వి వి (వలపు+రాజు) మన్మథుఁడు.

గి రాజకుద్ధాంత భామినీ రత్నరాజి, దీముగాచ్చిచ్చి
వలరాజ భీమచేనె ... నైష. 3 92,

క వలరాజు మూలబలమగు, నలిశుక పికములకుఁ
జైత్రుఁ డభిమత భోజ్యం, బులఁగూర్చె ...
విక్ర 5 4.

వలరాజుదాసులు = మన్మథాంకములు

విక్ర 8 7

వలరాజుకైము (వలపు¹ + రాచే + కైము) ఎ.
మన్మథుని ధ్వజము.

మ వలరాజుకైపు మీనమోసురలఁ బ్రోవ
స్థించు మీనంబవో . దశా. 1 158.

వలరాయఁడు¹(లు) ఎ (వలపు¹ + రాయఁడు) మన్మ
థుడు

క తేఁడు రెండవ, వలరాయనివగిది వచ్చి
వాకిట దిగియెన్ ... యయా. 4. 102.

క వలరాశుగళిఖిలల, వలరాశుగ తిన్నిగుడ్చ వల
రాయఁడ . వసు 4. 88.

ఉ అంగన యంగరాజ్యమున హస్తయుగా వర
జాంతరంబునం, దుం గోమరొందు చారు కుచ
దుర్గములన్, వలరాయ లాక్రమిం, చం గది
యించు గాంతిజిగి నంచపు నిచ్చెన మెట్లలిం
జూ, డం గనువట్టె నమ్మరె మిటారి వశీతతి
మోహనాకృతిన్ ఉ హరిశ్చ 3 84

వలరాయఁడు² ఎ (వల¹ + రాయఁడు) జాలరి, బెస్త
చ ... క్రమస్థులఁ గూడఁబాటు మో, హన గుణ
శక్తి నివ్వటిలు నవ్వలరాయని వేర్పు పెంపు
నన్ వసు 3. 51

(మన్మథుఁడని రెండవ యర్థము)

వలతెక్క ఎ (వలను + తెక్క) కుడితెక్క.

సీ. గవనివెల్పుట బెరికయుఁబోతు వలగొనె వల
తెక్క మావె జేవలఁతిఁ జెమరు... పి. శకుం
1. 132.

వలతేఁడు ఎ (వలపు¹ + తేఁడు) మన్మథుఁడు.

గీ కినిసి వలతేఁడు దండెత్తఁ గేమవగుట, మీన
మిలఁ దోచు టుచితంబి ఆము 5 98

గీ మేలివెరిదమ్మిరేకుల నేలఁ జాలు, కన్నుఁ గవ
వాని వలతేనిఁ గన్నవాని, వన్నియల కెల్లి
విన్నయై యున్నవానిఁ, గాంచి యిట్లని
యగ్గింపఁగడఁగి రపుడు అ రా బాల 82.

వలవంక ఎ (వల³ + వంక) కుడిదిక్కు, కుడివైపు

గీ ఆర్చి యెడవంక పాత్యకి యడ్డగింప, వాసు
దేవుండు వలవంక వచ్చియురము, వ్రేయ
నవ్వీరుఁ డచ్చోట వ్రేసెఁ దత్త, తించి పాం
ద్రుండు ధర మోఁకటిల్లఁ బడియె ఉ. హరి.
8 85

వలవంత ఎ (వలపు¹ + వంత) 1 మన్మథ వ్యథ

గీ. .. అంత, కంత కగ్గలమగు వలవంతఁ దూల,
పోయెఁ బావకుఁ దేమి నెప్పుడు నరేంద్ర ...
భార ఆము 1 48

సీ ఎలమి ముఖాంభోజ మలరు నొక్కొక మాటు
వలవంత నప్పుడ వందికందు కు. సం 5.
539

శా కోమలి యొర్విలేక వలవంతం బద్ధిసి
జాతికిం, గీడెనుగ్రళిఖామడిం బలికె నక్షీరాను
లాపంబులన్ . వసు 4 28

2 చింత వ్యథ

ఉ. . ఆవలవైరిఁ బల్కు నచలాగ్రణిమామ
కళోక పార్థికిన్, నావ లతాంగి నబ్ధిరళనా వల
యేళ్వరు కేలఁ గూర్చెదే, నావలవంతఁ
దిర్చెద వసు 5 28

సీ. కదలి యహంకారగతివళంబునఁ జాల వివ
కుఁడై బోధకు వివరియైన, వాచికి నీరీతి వల
వంత కర్మప్రచారంబులను మీఁదఁ జక్కవైన
భాగ రి 282.

ఉ ధరిణీతల మంతయు భారఁబోసివ, ల్వం
తలఁ జెందుచేళ . . 3 82 బ్రౌ ని

సీ చిలువ పోగులను వ్రేల్చెపులఁ గీలవచేసి వల
రాచ నీటు మైఁ గలయ వలఁది ... హర. 5
55.

3 మాయ, మోసము.

మ. ఈ, వలవంతల్ వచరింపనేల కుహనానై
సారిణి గ్రామణి . దశా 1 158

వలవంతతనము ఎ (వలవంత + తనము. స్వార్థమువ)
మన్మథవ్యథ

తరు ... ఇంత వలవంతతన మాఁడువారికిఁ
దగునె .. కు సం రి 678.

ఫలవల ఎ 1. పడుటయం దగు ననుకరణము

క కలకంఠకంఠి మదిలో, పలి దుఃఖం కావలేక
కాప్పజలంబుల్, జలజలజల ప్రవహింపంగ,
వలవల వత్తదెన నమ్ర వక్త్రాంబుజయై
వ . ఏడ్చుచున్న వన్యధూరత్నంబుఁ గాంచి
నిరం 2 61 62

2. కన్నీరు మొ. కారుట యందగు నమకరణము
చ వలవలఁ గన్నులం దొఱఁగు కాప్పకణంబులతో
రఘూత్తముం, బలుపుఱుఁ జూచుచున్ నిలిచి
పంచితివే రఘురామచంద్ర మాన్యముల
కంచు మూఢుల విధంబున నేడ్చుచుఁ బోయి
రెంతయున్ ఉ రా 5 308

నీ తళుకునిద్దంపుటద్దపుమోము కళ దప్పె వలవల
కన్నీరు వడువకమ్మ .. అని 2 86

3. వకావలి యందగు నమకరణము.

చ. చలిగాలి వ్రాలితొయ్యలి వలయించె
జిల్కల గయావిగాక వవారి నీపునున్, వలవల
మన్యకావలి వవారి దువారిగ మేళవింతురే.
లక్ష్మిచి 4. 78

4 వ్రాలుట యందగు నమకరణము
చ. ... నేలపై, వలవల వ్రాలెఁ గ్కిరెడలి
వ్రాలిన పుతడి బొమ్మ కైవడిన్ .. కాగ.
10 ఉ. 288 (క. ర. పా)

(“వలవల” అని ముద్రి పా)

వలవలన విజ వదలినది, విశ్లేషము

నీ జలధరప్రకరంబు వలవలనై తోచె వెలరారి
దిక్కులు వికడమయ్యె. వద్య. 9. 228

చ. వలుకని మోముఁ దొట్టువడు పాదములున్
వగరంపు టూర్పులున్, వలవలనై న దంతములు
వంగినమేను వణంకుమస్తమున్, నిలువఁగరాని
యుక్తివయస్సెమ్మెయి నెక్కిను దప్పి పెంపుఁ
తే, వెలుఁగునఁ జూచుచూపుఁగల వృద్ధమహీ
సురుఁ డమ్మహీశ్వరున్.

వ కాంచి . చిక్ర. 2 155

వలవాడు విజ (✓ వల¹) వాగురికుడు, ఉచ్చు
తొగ్గువాడు

గీ వాగురిక సంజ్ఞయపు వలవాడనంగ అం.
కా 2 286

వలస వి (నం పరచేః)

1 రాజోపద్రవాదులచే న్వదేశము విడిచి పర
దేశమునందు నివసించుట

చ. .. అవార్యతమిప్రమునేఁడు తత్పురిన్, విల
సితభరద్వాహర్యులచి వేమటు నల్గడసారి
వెల్లఁగా, వలసలు నేయఁగాఁ దొడఁగె వారక
తద్భనగహ్వరంబులన్ తవతీ 1 47

గీ అష్టమహిమలపై పదియాఱువేల, నతులతో
నీకు వలస తెచ్చటి కరిగెదు ... సిం వార. 11.

నీ. ఉదయగిరి మీఁదఁ గోపురం బుండి నిగుడు,
నహితరవి రశ్మిచే బద్ధుఁడగుచుఁ దోడి, బలగమై
నట్టు చుక్కలవలస త్రోవఁజూప నేతెంచెనన
వేఁగుఁజుక్క వొడిచె. మనుచ. 3. 54

గీ వలసయనఁ బ్రవాసాఖ్యగా వలులు ... అం
కా. 2. 223

2 రాజోపద్రవాదులచే దేశము విడిచి పరదేశము
నకుఁ బోయిన ప్రజ

అ. వలస తెదర నృపతి కలఁగక ప్రజ్జీవగ, లార్పఁ
బనిచి . ఆము. 3. 27

వలసవచ్చు = శత్రుభయమున న్వదేశము విడిచి
వచ్చు.

నీ ఏను లతాంగులవృత్తాంత మెఱుఁగుదు విను
మందరాచలంబునకు నికట, మువనున్న పాట
లంబను పురంబున వేలుపులకు నా తంకించి
వలస వచ్చి, గీ నిలిచి యెప్పుడు నీదురాకలకు
నెదురు, చూచు హేలి ప్రహేళుల సుతలు ..
వరాహ. 3 181

జ : వలసపాటు, వలసపోవు, వలసలుచేయు, వల
సలుతీయు, వలసల్సాగు, వలసరి

వలసపాటు వి (✓ వలస) వలసపోవుట

గీ ఓడి గంధర్వులూడనిఁ కాడి రచ్చరలకుఁ జెఱ
లున్నతిలె మహారాజకులకుఁ, గలిగెఁ దలగంప
దించని వలసపాటు, రాక్షసులు నేయురాయిడి
రఘువరేణ్య . ఉ. రా 1. 285.

వలస(లు)పోవు ల శ్రీ రాజోపద్రవాదులచే దేశము
విడిచి పరదేశమునకుఁ పోవు.

చ . ఉభయస్థందవతురగ ఖురజతరథనేమి
ఘట్టనసముద్ధూతంబగు రేణువటలంబు రాయిడి
కోర్వక పుడమి మింటికి వలసపోవు చందంబున
నెగసి .. కా. రా. యు. 2 25.

చ అలఘుబలి ప్రకాపయుతుడై యతఁ
డమ్మెయి వచ్చు దండు వా, రలు వినుచుం
దద్రగదికరాజులుగొందలుముక్తమార్గులై, వల
సలుపోవు వారుఁ దగు వస్తువు లిచ్చన పంపు
వారుఁ గే, వల వినయంబుతోఁ గొలుచు
వారును నైరి యథోచితస్థితిన్. కళా. 8. 48.

గీ జలజవని మండి తుమ్మెద వలనఁ బోయెఁ గువ
లయవనీదకాంతరగుహలు చేర . ఘటికా.
2 140.

వలసలుచేయు ౨ శ్రి. (వలసలు+చేయు) సంచ
రించు, పోవు, గమించు

వ . ఉపరి లోకంబుల వలసలుచేసి మరలి తమ
తమ యగారంబులం జేరు వారి నాలోకిం
చుచు.. దశా. 1 281

వలసలుతీయు ౨ శ్రి (వలసలు+తీయు) రాజో
ప్రదవాదులచే దేశము విడిచి పరదేశమునకుఁ
బోవు, వలసపోవు

చ. ఎలనగ వంతురింప ముని యిట్లమ రావణ
యింక చేమి వింతలు వివరింతు నీవిజయ
ధాటికిఁబీఠి యూర్ధ్వలోకముల్, వలసలు దీయ
సాగె బలవంతుడ వన్నను నీవెకాక నీకిల
నొకరుండు సాటిగలఁడే యన బెట్టుగఁ గేరి
వపుమన్ ఉ. రా. 5. 199.

వలసల్ సాగు ౨. శ్రి. (వలసలు+సాగు) రాజోప్రద
వాదులచే దేశము విడిచి సాటిపోవు

మ. అనుచుం గాలకరాళ కాలహర ఫాలాఖిల కీలా
కులా, శనిలీలాపరిలోల శూలము భుజాస్థానిం
జెలంగ న్మహాఽజనలోకంబుల వారు సూచి
వలసల్ సాగం దపోవాసు లొ, య్యవఁ గేలోడ్మ
ద్వంగ .. దశా. 4. 98.

వలసరి ౨౭ (వలస+రి) వలసపోవువాడు, వలస
పోవునది

క చెలువా పిలువక ముందట, వలసరి మా యింటి
కేల వచ్చితి చెప్తమా, పిలువని పేరంటము పని,
గలవారునుబోలె సిగ్గు గాదె రాగన్ ... పీఠ.
1 189

వలానకము నం ౨. ౨. ౨౦ 1. కోకిల. 2 కప్ప,
భేకము.

వలాహకము=బలాహకము నం. ౨. ౨ ౨౦.

వలి ౧ 1. శైత్యము, చల్లందవము

వ .. వలిమించుక్రొమ్మంచు పొదులించియొడి.
మనుచ. 3. 28.

చ చేలిమల మున్ను మేరుతనుజాతయవం దగు
మేని చెక్కు చ, మ్మల వలినిక్కునుం గల మనో
రమఁ జేకొని కాంచె చంపూరా 3 3
నీ వలిదేరు పన్నీరు వంకల వంకల గాలితేజీల
నిల్కిడల కడల . సారంగ 3. 232.

2 చలి.

చ వలికయి విల్లువంకఁగని వ్రాసెడి యొక్కటి
లెక్కయక్కునం, దలయిడి రెంటి లెక్క యిడి
నాఁడు ముడించిన కాళ్ళసొంపుచే, నిలిపెడు
మూటిలెక్కబలి నిద్దురపోవుచు లెక్క మావఁ డి,
బలకరపుందపు ల్గిలిగి బక్క నియోగియటండ్రు
తద్భటుల్ రా వి 2 71

చ వలియును మంచు నెండయును వానయు
గాలియుఁ జేరనీని బ, ల్కలుగటు చేయఁబంచి
యదిగన్నడ కుండఁగఁ బుట్టలుంబొదల్, బలు
వుగ సంఘటంపుఁడని పల్కి నిజాకృతి డించి
చొచ్చియం, కేదలయుచునున్న వాడిపుడు
వాన్మగుఁ డూసర వెల్లిరూపునన్. ఉ రా.
6. 388.

3. కంపము, వణకుట

క చలిగాడ్పుల మునురుల మెయి, వలిగొని ధాత్రి
పురంధ్రి వలిఁ బచ్చని కం, బలిఁ గవిసి కొన్న విధ
మువఁ, బొలుపునఁ జిప్పరలు గలిసె భూతల
మెల్లన్ . కు సం 8. 757.

క. కని వలిగని దొరందొరల, నమపమగతి నను
ప మదమఁ డాలోవాలోఁ, జననున్న వారిఁ
గమఁగొని, మినుకెనయన్ బొగరు మేన మేనక
వలికె . చంద్రాంగ. 3 80.

4. చేలిగాలి

క. బిసబిస నెప్పుడు నుడుగక, విసరెడి వలిచేత
వడఁకు విడువక . భాగ. 10 ఉ 11

నీ సౌధవీధికలలోఁ జరియించు పుష్పకోమల లేడ
మల లేడఁ దలిరుబోడి, చీనచీవాంబర శ్రీఁ
జెందు బాలికావలు లేడ వలు లేడ వామవ
యవ నరస 5. 145

5. గాలి, వాయువు.

గీ మొవయువలిపిల్లలా వుల్లమునకుగాని, బొల్లి
సెమ్మొము దవరారు వుల్లరేని . . ప్రబంధ
802. 107

వలి=తైత్వము. (ప్రసిద్ధము)

కాని యీ ప్రయోగమునఁ గాలి, యనునర్థమున
మహయోగింపఁబడినది

ద్వి వలివేగమున వచ్చి వచ్చి యెంతేని బస.
పు 5 205. పం.

ద్వి వలివేగమున నవివారికవృత్తి బస. పు.
4 121 పం.

8. వడి, వేగము.

ద్వి వలివ భక్తాలోకనాచ్చెన యనఁగ, వలిఁ
బధార్థానిహవర్ణయేత్తనఁగ పండితా. పర్య
887

ఎఱ 1. శీతము, చల్లనిది

గీ అల్లవలిగాలి' యుల్లంబు దల్లడిల్లి, బహువన
ప్రసవోదిత పరిమళంబు, లలిమి తెచ్చి పైఁ
బొలసి .. భా. రా ఆర. 2. 428.

చ. పాలుపుగ నందుఁ జెండ్లివడుపుల్ వడుపున్
వలినాలి తెమ్మెరల్'. విజ. 1 78

నీ పుడుకు మ్రాన్యలికాని పువ్వుతేనియ
లాను నీలా. 2. 78

నీ. పెంపార వలిజలిలిపాటఁ జాడుచు నింపుగా
వీణ వాయించవేమి రసి 4 21.

(ఇట "మనోహరమైన" యని యర్థము)

2. గుండ్రనిది, వర్తులము

నీ వలివకంచెలలోని వలిచనుంగవ మించి జక్కవ క
వళంగి సంభ్రమింప ... విక్ర 2 89

నీ. వలిజక్కువల పెక్కువలు దక్కువగ నిక్కు
చనుదోయి కొకవిత చాయదోచె పారి
1. 59.

నీ గురుగోత్ర కటములు గోరాడ నునుమొక్క
వోయిన వలిగొమ్ము దోయిమెఱయ, ఘన
మేఘ కటములు గాల్ ద్రవ్య కొమ్మెఱుగుల
వన నూనిన గొరిజలోపు హరి 6 7. 79

8 గొప్పది (త్రా ని) (చూ వలితనము)

జ. వలిగట్టు, వలిగుబ్బలి, వలిగొను, వలిచండ్ర,
వలిచుట్టు, వలితనము, వలిపని, వలిపిరి, వలిపిరి

గొట్టు, వలిమల, వలిమిన్న, వలిమిరి, వలిమెట్టు,
వలిమొలక, వలివెలుగు.

వలి సం. ఎ ఇ ఈ శ్రీ 1 ముదిమిచే జర్మముపై
నేర్పడు ముడుత. 2 శ్రీల కడుపుమీఁది
ముడుత 3 ఇంటికప్పుయొక్క వెనుబద్ద
4 సుగంధి తైలముతో శరీరముపై గీసినగీత.

వలికి ఎ. గోనర్దము, ఒకానొక వత్తి,

గీ . గోనర్ద మలరు, వలికి యనఁగను ... ఆం.
భా 2౯ 67.

వలిగట్టు ఎ (వలి+గట్టు) హిమాద్రి

క అనఁ దనయు రామచంద్రుని, ముని పరమేశ్వ
రున కిచ్చె మోహముతో న, జ్ఞననాథుఁడు జాలి
ల్లిన్, వననిధి వలిగట్టునల్లువారికిఁ బోలెన్.
రామా. 4 14

నీ. ఏ సామి సామేన నేప్రాద్దు వలిగట్టువార పట్టి
వర్మిలి తోడఁ బూసె .... నీలా 1 12.

వలిగుబ్బలి ఎ (వలి+గుబ్బలి) హిమవత్పర్యతము.

చ అవ్వరిం, దననెఱి గొప్పునం జెరివినవ్వలి
గుబ్బలి ముద్దుపట్టి లేఁతనెల ధరించిన ట్లమరెఁ
దద్దయుమోహనకాంతి సంపదన్ పారి. 1 55

నీ అలక్రొంచగిరికి రంధ్రాన్వేష మొనరించి వలి
గుబ్బలికి వింతపడఁకుఁ గూర్చి . నరస.
5. 191

వలిగొను ల త్రి (వలి+కొను) చలిగొను, గడగడ
లాడు

క. ... వలుకులు వేయును వేటికి, చలిగొని వడఁ
కాడుచుండు వైశ్యానరుఁడున్ ... వి శకుం.
8 45

క చలిగాడ్పుల మునురుల మెఱు, వలిగొని ఛాత్రీ
పురంధ్రి వలిఁ బచ్చని కం, బలిఁ గవిసికొన్న
విధమునఁ, బొలుపుగఁ జివ్వరలు గవినె భూతల
మెల్లన్ కు. సం 6 757

వలిచేండ్ర ఎ (వలి+చండ్ర) ఒకానొక చెట్టు.

ద్వి బలుమముల్ మోడుగు పచ్చారె యారె, వలి
చండ్రములు చండ్ర వాడగన్నేరు ద్వి.
సారంగ. 2. 80. పా 4 పం.

వలిమేట్టు న త్రి (వలి+చుట్టు) వలయాకారముగ
చుట్టు

నీ వలిచుట్టి పూదండ వెలిచుట్టుగన నొప్పుకప్పు
చిప్పిలు సాముకొప్పు దనర ... వాల్మీకి
3 13

వలితనము ౨ (వలి+తనము) గొప్పతనము.

గీ తేరుఁ దవఁ దెచ్చి తమ్ముకుఁ డూరు జేర్చె,
నక్కబంధంబు, లేదురెక్కె నొక్కవడిన,
ప్రేటు నాటును నాయిను ప్రేటు చూప, కవనిఁ
గలయక వలితనం బివుర దనుచు కకు 5 49.

వలితము నం విని (అ అ అ) 1 చలించినది, కద
లినది 2 చుట్టుతిరిగినది 3 గుండ్రముగా వంపఁ
బడినది. 4 చుట్టుకొనఁ బడినది, పరివేష్టించఁ బడి
నది 5 ముడుతలు పడునట్లు చేయఁబడినది
6 త్రోసివేయఁ బడినది

వలినము నం విని (అ అ అ) ముడుతలు పడినది,
పగులుగలిగి, పదులయినది, విగతినది

వలిపని ౨ (వలి+పని) వైత్యోపచారము (శ. ర.)
వలిప(ల్ప)ము విని 1 తెల్లనిది (వృత్తియందు 'ము'
వర్ణలోపము వైకల్పికము) (కొన్ని ప్రతులందు
"వలిపెము" అనురూపము కన్పట్టుచున్నది నిర్ధా
రకము కానరాదు)

గీ. తారకాధీశుకిరణకదంబకంబు, చిలికెఁ బలు
చని వలిపంపు జిలుగుమంచు పారి 2. 47

నీ. కలువ పుప్పొళ్ళచేఁ గనలైన వెన్నెల వలిప
వెన్నెలలోన పడిచి తేర్చి . పారి 2 48.

నీ పలుచగా వండిన వలిపంపుఁ జాఁపట్లు పెసర
పప్పులతోడఁ బెనఁచి పెనఁచి ... వైష
6 120

2 పరిశుద్ధమైనది

చ మలయజవారిసేకముల మౌక్తిక నూతనహార
లిలన్, వలిపపునన్న కాపులను వారిరుహోతు
లపిఁగుఁజిన్నులన్, గలిగిన చల్మిరిన్ బ్రదికెఁ
గాక జనావలి యిట్టి వేదవిన్, గలఁడె శరణ్య
మన్య మనఁగాఁ గడుఁ జేర్చె నిదామరాహ
ముల్ నృసిం 3 68

3. పన్నమైనది, సూక్ష్మము.

ప ... మత్కుచకర్కశకీవలిపమడుం గెట్లు
నహించు పన్నట్లు వల్కలాంబరంబులు ధరి
యించి .. మృ ౨ 2. 89.

మ. . సుభటోద్భృతకాంతిచ్చటల్, వలిపంపుం
దెలిచల్పపావదలు వైవన్ దుందుభుల్
మ్రోయఁగన్ .. రకా 2 87.

చ తడిసివలపుపయ్యెదలు దాకొని వైపయినంటి
యండఁగా, నుడువనగోచరం బగు విశాత్న
విలాసత నొప్పె నప్పుడు కవిరా. 4. 102.

౨ 1 ధౌతవస్త్రము, చలువబట్ట.

చ పలుచని సన్నకావివలిపంబులు గట్టఁగ నిచ్చి
నెచ్చెలుల్ విక్ర 1 136.

క తడియైత్తి సన్నవలిపం,బిడి మడిసిరస్థయైన
యింతి . ఆము. 6 127.

2 సన్నవస్త్రము

మ వలిపంపుందెరమాటునం దిరుగు జాక్వా మేలి
కిల్పొమ్మలన్, దెలసాధుల్ విరి చందుకా
మొకరి లేఁదేట్లార్భటుల్ వేత్రహస్త్రులు
సామంతులు కొల్వదెల్పు ... చంపూరా.
2 56.

చ వల్పముల నెచ్చెలి యొక్కతె తెచ్చి యిచ్చి
వన్ సుద 5 45.

3. తెల్లబట్ట

చ వలిపము గట్టి హారములువైచి పటిరము మై
వలంది జా,దులు నెఱిగొప్పునం దుటిమి త్రోవనె
పోయితిమేని దాఁకియుం,దలఁచెడు వారులేరని
మనంబుకలంకలు చేర్చి జారకాం,తల సమయ
వ్థలంబులకుఁ దార్పిరి దూతిక లట్టి వెన్నెలన్
పారి 2 51.

వలిపి(ల్పి)రి ౨ (✓ వలి) 1 జల్లు, వాన కురియు
నపుడు చిందిపడు నీటితుంపర.

గీ పల్లమామూల వలిపిరి చల్లనిచట, మరియు
నీచాయ నిద్రమై నుండు వచట, మహిత
రామానుజోదీర్యమాణభాష్య, ముఖ బహు
గ్రంథ సామీప్యమునకుఁ జనకు విప్ర 3.77

కా. సం.వెంగల్పరు వంది క్రొవ్విరులచే శంపా లతా
లక్ష్మినొం, తింపం కాదవము ల్లనంబు లయి
పూఁదేనె బ్బువాళించి వ,ర్షింప న్వల్పిరి చల్లి
పాంథ జనరాజునమ్మగాడ్పు ల్పలిం, వింప
న్నాధవుఁడంబుదాగతి విడంబించెన్ విజ్ఞంభించు
భున్. ౨ శక్యం. 2. 127

2. తైత్తము, చల్లదనము, చలి.

సీ. గుడిసె నెన్నఁడు చక్కఁగుడువ వల్పిరిఁ గొన్న
గడలు దుట్రల వడవడ వడంక ... రాజవా
హన 2. 70.

8. వణంకు, కంపము (శ. ర)

విజ. శీతము, చల్లనిది.

ద్వి వలిపిరి గాలితో వడి మీటిమీటి, బలువిడి వాన
యంపాచారమైన ... ద్వి పరమ, 4 (చి ని.)

వలిపిరిగొట్టు విజ. (వలిపిరి+గొట్టు) వణంకువాఁడు.
(శ. ర.)

వలిభము = వలిసము నం విజ. (అ అ అ)

వలిమల వి. (వలి+మల) హిమాద్రి, శీత నగము.

క. .. వలిమల, కానందపరమానునదితి గనియె
కుభంబుల్ .. దాదా. 5 44

మణిగణనికరము కలువలదొర కొలుగల తల
విరిగా, వలిమలలి, నిలువఁ గడఁగు బసగాఁ
గలుములచెలువమగఁడు గడుఁ జెలిగా మల
యుమ జగముల మనుచు నొడయఁదా అ రా.
అయో. 119.

వలిమలయల్లువాఁడు శివుఁడు.

చ. చెలినుదురున్ గడున్ దొరయ సేమముతో నెల
కుండఁ గల్గెన, వ్విమలయల్లువానితల వాడని
పువ్వయి ... యయా 4. 48

చ. వలిమలయల్లువాఁడు తలవాఁక ధరించిన పూవు
గుత్తి .. పారి పీరి 8.

వలిమిడి వి పకువులకు కాలిమడమల యందుఁ గల్గి
రోగ విశేషము. (శ ర.)

వలిమిన్న వి. (వలి+మిన్న) చంద్రుఁడు

సీ కననింపుఁ గూర్పు చక్కనిమోము వలిమిన్న
మనసార ముద్దు గైకొనఁగఁ దివురు చంద్రికా.
4. 20.

వలిమిరి విజ శీతము

గీ కర్నకుఁడు మెచ్చె వలిమిరి గాడ్పు హెచ్చె
ఉ. రా. 1. 108

వలి(లి)ముఖము నం. వి అ అ వం వానము, క్రోఁతి
ఇట్లే వలి(లి) వతనము.

వలిమెట్టు వి (వలి+మెట్టు) వామాచలము.

సీ. వలిమెట్టు నాకుఁ గావలిపట్టు దేవరసామి

గట్టుకు నేను సామినొడయ ... చంద్రాంగ.

2. 45.

వలిమొలక వి (వలి+మొలక) 1. వడముడి,
భీముఁడు.

సీ . అనిలఱుఁ డలరును వడముడి వలిమొల
కన ... అం భా 2 182

2. అంజనేయుఁడు, హనుమ.

వలియు అ శ్రీ 1. డయ్య, శ్రమనొందు

క సకలక్షత్ర భయంకరు,నకు శార్వద్రధికి నని
మొవన్ మార్కొననో,పక వలియం కాటఁడె
యీ,ముకుందుఁడు భయాతిరేకమునఁ బది
మాటుల్. భార సభా. 2 48.

సీ. ఎదిరివపోతుల నెవ్వానినైన నవారణ నోడించి
వలియఁదోలు ... హరి. పూ 6. 124

ద్వి వలియఁదాఁకెడు శిలావర్షంబుచేతఁ, బలుదెనఁ
జెడిపాటు పడులో యనఁగ రం. రా. యు
445 పా 8 పం

సీ హరిరథంబు, గడపెడు నటె పరికర మిట్టిదై
యుండ నెట్టు కర్ణునకోడి యిట్టు వలియఁ,
కాటు తెంచితివీవు భార. కర్ణ 8. 61

2 సన్నగిల్లు

సీ. వా కలఁ బడి నీరువలియఁ కాటఁగ మిట్టు
లొండొండవెలసి తృణోత్కరముల,తుదలువచ్చ
దినంబుతోఁ దలమాపఁగ . హరి. పూ
7 186.

వలిరుఁడు నం విజ. (అ అ అ) 1. ఓర చూపు
చూచువాఁడు 2 మెల్లకన్నువాఁడు.

వలివెలుగు(ల్లు) వి (వలి+వెలుగు) శీతకిరణుఁడు,
చంద్రుఁడు

వ .. మందయానల చెక్కుల వెలుంగు వలి
వెలుంగుం జూపి మీ మొగిముల మిలమిలలు
గిలుకాడవచ్చెఁజూపి వెన్నెల బచ్చ ముచ్చు ...
వసు. 4 28.

సీ వలివెల్గుతావెల్లువలు వాటి మదనవహ్ని జ్వాలి
క లవేడి నిగుంటోలు ... వసు 4 88

వలిశము = బడిశము నం వి అ. న

వలి(లి)కము నం వి, అ న కొడిగ, ముంజూరు

వలుడ(ల్ల) విజ. సూలము

సీ. వక్రాలకంబుల వలుడవిటుందుల దర్పగద్గద
భాషితములఁ జేసి, జనులచిత్తములకు సంక్షోభ
మొనరించు కామినీ జనములు కలిగి భార
ఆది 8. 74

చ . కాలపై, వలువెడలన్ బయల్పడియె వల్లకు
చంబులుఁ గడయుగ్రమున్ భార ఆది
4. 48

చ తొంటిలా, గునఁ దన కాయకంబు కొఱకుం
జని చాలవలుంద మీలఁ గైకొని చనియొక్క
పీధి వెలకుం దగనమ్ముచు మన్న యత్తరిన్ .
చెన్న 4 838.

మ. .. తీరైన ఫారింబు బిత్తరపుం జూడ్కి
వలుంద గుబ్బకవ వంతల్ గూర్చుఁ దన్వం
గికిన్ ... కృ శకుం 2. 17.

చ. జలజల దుల్లు పల్లముల చప్పుడు లక్కడఁ
జూడఁ జూడఁ జై, నెన మెడు వల్లమోసు
లును నేర్పడు కెందలిరాకుజొంపమున్ కు
సం 8. 787.

సీ వలుడ చీకట్లతో చ్రాలు మక్కలు వోలె
వేడిభరమ్ములో విరులు వ్రేలె ... ఉ హరి
5 278.

వలుకు=పకుకు ఏ తగువు

క డగ్గఱఁ బోరా దగ్గికి, వెగ్గలమై యున్న దార
వీరల తేజం, బగ్గిలిక వలుకు వలుకుల, సిగ్గుల
చేటయ్యె నేమిసేయుదమింకల ఘటికా
2 112

వలుము ఏ. మోసము.

సీ దుగుణంబు సేసిన తోడనే మాడని వానిచి
వేదని వలుముసేసి . ఉ హరి 8 122

వలువ(ల్వ) = వలువు ఏ వస్త్రము, సన్న వస్త్రము
సీ కల్పవృక్షంబులు గలుగఁగ వేటికి వలువలకై
తంతువాయ సమితి ... కాశీ. 8 201.

గీ. వస్త్రనామంబు చెలఁగును వలువవలువు ...
అం. భా. 2. 151.

రగడ. వలిచలువలు చనువలువలు చొచ్చెన్,
జలివచ్చడములు చలి పొరలెచ్చెన్, మూల
కొదిగెఁ దుది ముదుగుంగోకల్ ... బహు,
2. 18.

చ అని మదనాతురుండగు నిజాధిపు చెప్పిన మాట
యేర్పడన్, విని వినయమ్ము భక్తియు వివే
కముఁ బ్రీతియు నగ్గలింప న,వ్యనిత కడుం
బ్రయత్నమున వల్వ దృఢంబుగ గట్టి లంతె
కున్, ధనమొదువంగఁ బుచ్చికొని నాధుని
మూఁపునఁ తాల్చిచెచ్చెరన్ మార్క 2 164.

గీ తొడల బెడఁగారు నునువల్వతోడనిదువు, రతి
కళాపించి వచ్చిన రమణ మెఱయఁ, గొలమ
వెలువడివచ్చిరాజలజముఖులు . విక్ర
5 81

సీ ఎడవక గీమున కేతెంచు విందుల కెలమి వల్వి
లును సొమ్ములు నెసంగు నీలా 1. 49

వలువు=వలువ ఏ బట్ట, వస్త్రము

సీ బంగారు వలువున రంగారు కటిమీదఁ
జక్కఁగా నొక్కహస్తంబుసాచి ... కళా
2. 158.

మధురగతిరగడ. పదియార్వన్నియ బంగరు వలు
పును మెదలెడి తకుకుల మేఖల చెలువును .
కళా 8 232

గీ వస్త్రనామంబు చెలఁగును వలువవలువు ..
అం. భా 2. 151.

వలూకము సం ఏ ల. పుం పక్షివిశేషము, ఒకజాతి
పిట్ట
న. తామర దుంప.

పలె ల క్రి. ("వలయు" నకాదేశముగా వచ్చు
రూపము) అవశ్యకమగు
(ఇయ్యది తఱచు అన్నంత క్రియలతో నను
ప్రయుక్త మగుచుండును)

ఉ. భా,హావరు పాలికిం జని నికాట వరేణ్యుల
కాధచెప్పి దే,వావలె మాకువొక్క దళవాయి
ధరాధర వైరికిన్ మహా,దేవచమూకదంబక
పతిత్వము చాల్చుట బెట్టుగావునన్. సరాహ.
6 60.

క. . పసిడి వల్లెర మైనన్, తెరువఁగఁ బోటి పలె
నని, చేరితిని నాదు కోర్కెఁ జింతింపుమిదిన్..
విక్ర. 1. 111.

(పలెనను = పలెన్ + అను)

క జాలరులు దానిఁజచ్చిన, వాలువగా నిళ్ళయించి
వలెననక సరి, తూలమునకుఁ ద్రోచి ఏము,
దేవిగతిన్ దిక్కులంబు వ్రీలన్ లీలన్ వేం
పంచ. 1 రి 7.

క. ఒప్పగునో తప్పగునో, యిప్పటికిం దోచు
కార్యమిది నృపతులకుం, జెప్పవలె నాప్తమం
త్రులు, దొప్పడునే మనకు రాజసూయము
చేయన్ ఉ హరి. 4 180

క. . వలిపమలిఁక సంగఁ జేయవలెనని మఱి
యున్ నీలా. 3 31

అవ్య. 1 ఉపమా వాచకము

క. . క్షీడియనికి వచ్చిన వా డిదె పులివలె
మా, రొక్కన రాదే కర్ణపేనకుం బ్రియ మొనఁ
గన్ .. భార. విరా త. 22

క ఉండి భుజంగముఁ గన్గొవి, మండూక కులంబు
నెల్ల మడియించితి మి, త్రుండు వలెనుండి
తగున్, యొండొరులకుఁ గిడు పేయుటొప్పునె
మనలోన్ కేయూర. 3. 253.

2 ప్రకారార్థకము

క ఇటుచూచినఁ జెలిపైఁ దప్పటు చూచిన సుతుని
నేరమవుఁగా దనఁగా, నెటువలె వచ్చునా
మీఁదట, వటమటమో లేక నిజమొ యది
యెఱుంగముగా. సారంగ 2. 253.

క అనవుడు నా నశ్కిరుండు, మునుపటి వలెఁ దప్ప
టన్న ముక్కంటియు నా, తనికనియెన్ గిరి
తనయా, ఘనకచ భారంబు సహజ గంధం బను
చున్. కాళ. 3. 188.

3. వాక్యాలంకారము.

క. నరుండరువది వేలేడు లి, తర దైవత దర్శన
మునఁ దాఁ గనుఫలమున్, బొరయు నలవోక
వలె కాం, కరి యీ జ్యేష్ఠోత్తమంబుఁ గను
గొన్నంతన్. పాండురంగ. 2 83

వలెత్రాడు=వల్లెత్రాడు ఏ పశుబంధరజ్జువు

ఉ ... కోడలా యిసుక మేదినిఁ బుట్టదటంచు
నెంచియో, తెచ్చితి వంచ నాగ్రహమతి న్నె
మకె న్వలెత్రాడు ముంగిటన్ .... శుక,
2. 571.

నీ మెడలపైఁ గర్నాధులిడి పులుల్ వలెత్రాటఁ
జిక్కి నఖమ్ములఁ జమ్ముకరడి ... ప్రబంధ
1. 88.

వలెవాటు=వల్లె వాటు ఏ 1. రజ్జువు వలె మెలిపెట్టి
యుత్తరీయమును వైచుకొనుట

గీ తమ్మిదోదుమ్మి తోదుసాదనల హరువు, వ్రాఁత
వని దుప్పటి వలెవాటు వైచి . కువల 2 4.

క. వడిఁ బుడమి తేఁడు వలెవా, టిడుకొన్న
పసిండి వ్రాఁత నెనఁగెడు వలువన్, నడుము
లిగియించుకొని మఱి, యడుగులపై వ్రాలి లేచి
యతఁడును దానున్ యయా. 4 86

నీ. వలెవాటు వైచిన సుకువుఁ తెందిర కావి వలి
వముల్ వదవల్లవముల జీర .... చంద్రి
1 107.

2 రజ్జువువలె మెలిపెట్టి వైచికొన్న యుత్త
రీయము

క. సిగసంపెంగ పూలొసవరి, వగకస్తరి నామ
మెజవువలెవా పౌరా, సొగసిటులుండఁగ
వలెనని, సొగసి లకాతన్వీయతని సొగసు
మతించెన్ విజ 1. 84.

ద్వి వసుధపై జీరాడు వలెవాటుతోడ, వసివాళ్లు
వాడిన వదవంబుతోడ, . రం రా. నుం
247 పా 11 పం

వల్కెతమవు నం ఏ ఉ థం. వృక్ష విశేషము,
భూర్జవృక్ష వృక్షము

వల్కెద్రువము = వల్కెతరువు నం. ఏ అ థం.

వల్కెము నం ఏ అ థం న 1 చెట్టు పట్ట. 2 చేప
పాలసు. (మే ని) 3. ఖండము, తునియ. (చి.ని)

వల్కెలము నం ఏ అ. థం న 1. చెట్టుపట్ట
2 నారబట్ట, నార చీర. 3 వృక్షము, చెట్టు
(రా ని)

వల్కెలోద్రము అ. ఏ. అ. థం. ఒకజాతి లొద్దుగ
చెట్టు (రా ని.)

వల్కిలము నం ఏ. అ. థం ముల్లు, కంటకము.
(విల్యము)

వల్లి నం. ఏ. అ. వ్రీ. 1. కల్లెవు వాటు, పగ్గము.

వల్లనము నం. ఏ. అ. న. దుముకుట, లంఘనము;
దొడ్డు తీయుట.

వల్లితము నం. వి. (అ అ అ) 1. దుముకినది, గంతువేసినది.

2 చలింప, జేయఁబడినది, నటంపఁ జేయఁబడినది
వి. అ న 1 అశ్వధారా విశేషము, గుట్టపుదొడు.

2. బరాయి చెప్పట, బహు భాషణము 3 గమనము, నడక

వల్లిపత్రము నం వి అ. వం వనముద్గము, అడవి పెసరు (వృ వి)

వల్లిలిక నం వి అ శ్రీ 1. బొడ్డిక, బొడ్డింక.
2 గబ్బిలము (వాచ)

వల్లిపు నం. వి. (ఉ) 1 మనోజ్ఞము, సుందరమైనది
ఇంపైనది 2 మధురమైనది, తియ్యనిది 3. అమూల్యము, ఎక్కువ విలువగలది

ఎ ఉ వం భాగము, మేఁకపోతు

న 1. చందనము 2 వనము. 3 పడము,
(వాచ)

వల్లి నం వి ఈ శ్రీ చెదలపురువు, చెదలు

వల్లికము=వల్లికము నం. వి అ. వం న

వల్లికి=వల్లికము నం వి ఇ వం.

వల్లికము నం వి అ వం న. పుట్ట, చీమలు
(చెదల పురువులు) పెట్టిన పుట్ట పుం. రోగ విశేషము. శ్లిష్టదము, ఏనుగు కాలు, పుట్టకాలు.

వల్లికశింబి నం. వి ఈ శ్రీ పుట్టకమ్మ (వృ వి)
(శ. ర)

వల్లిక శీర్షము నం వి. అ. న. ఒక విధమైన నేత్రాంజనము (సుర్పా) (విల్వమ్మ).

వల్లికుడు నం. వి. అ. వం. వాల్మీకికవి.

వల్లికూటము నం వి అ వం. వల్లికము, పుట్ట.

వల్లి¹=వలను వి. యుక్తము

చ అకట యచేమియో యెఱుంగ వయ్యెడఁ
దొయ్యలి దక్షిణాంస చూచు కనయన
ప్రకంప గుణసూచన తేమియు వల్లికాపు ...
పా. 1 78

• వల్లవైపు లేక వాగ్దత్తములు చేసి, యదిగొ
యికిగొయమచు నానబెట్టి, గడుపుబెట్టి రేపు
గడియగా నిమ్మని, గడియలోనఁ బడియె
గదరచేమ .... చేమ. 8. 28.

•. నైపుణ్యము, నేర్పు.

ద్వి. అనవుడు తరుణి కిట్లనియె నద్దునుఁడు, పనిత
సారథ్యంబు వల్లనే వెఱుంగ, నీవు వచ్చిదిగాన
నీవేడ్కనాకు, గావించకుండుటగా దెన్ని
విధుల ... విరాటవర్ణము 2. 81. పా.

జ. వల్లగట్టు.

వల్లి=వలన వ్ర వ్ర పంచమీ విభక్తి ప్రత్యయము
గీ. ఆ రమణివల్ల సంశయం జేరువడక, పడకయిలు
వెళ్ళి వచ్చి భూపాలు డవుడు . సారంగ 3,
154.

నీ. తనవల్ల బుట్టిన డనక మహామాయ వాదిని
జేపట్టి హాయిసెందె ... పార్వ 4 102.

నీ వల్లివాధర యల్ల మొల్లశీవల వల్ల నెల్ల తావులఁ
రావులుల్లనిల్లె ... దళా. 3 8

గీ అదియు నావల్ల దెలిసి యయ్యధిపవర్యు. కటక
మని తెల్పినరిగిరి గాదె మున్ను .. కువల,
4. 184

వల్లికాడు వి బౌ (వల్లిడి+కాడు) దళా.

3 8. శృకానము.

(వల్లిడి . అకారణమైన యావద)

గీ. అఖల తీర్థప్రదేశంబు లడవులిండ్లు, యజ్ఞ
వాటికవల్లికా డమవిభేద, మించుకయు లేదు

భీమనా భేళుభూమి, జంతువులు శంఖులగుదురు

చచ్చినపుడు భీమ. 4 84

గీ. అబ్బెనే నేఁడు మీకు మధ్యాహ్నాభిక్ష
బ్రహ్మపురివాడఁ గాళికా పట్టణమున, నల్పదో
నాకష్టపోలె మహర్షులార, వాడ వాడల నీపెద్ద
వల్లికాట .. కాశీ 7. 188

చ. ... దుష్కరమగు వల్లికాటి కధికారము
వచ్చిన దుష్టబుద్ధికిం, గరుణదలంప నెక్కడిది
గంధ గజేంద్ర. సమానగామినీ ... హరిశ్చంద్రి 5.
92

వల్లికి నం. వి ఈ శ్రీ వీణ వీణయ.

వల్లిగట్టు న. శ్రీ (వల్లిం+కట్టు) కుచిగాఁ జేయు
పరిశుద్ధ పలుచు.

ద్వి చల్లిగాఁ బూవు వానన కట్టెచ్చి, వల్లిగట్టిన
రసావళ్ళ నంబళ్ళ ... అ. మ. క. 5. 248
పా. 24. పం.

వల్లిడ వి. పక్షి విశేషము.

నీ జిట్టునము పూజిట్టున గిజిగాండు వల్లడ పొడిపిట్ట
వంగవండు హంస 3. 12.

వల్లడి వి అకారణమైన యాపద.

2. కొల్ల (శ. ర)

(చూ. వల్లడికాండు)

జ వల్లకాడు, వల్లకాండు.

వల్లడికాండు విజ. (వల్లడి + కాండు)

1. అకారణమైన యాపద చేయువాండు (చ. ని,
శ ర)

2 కొల్ల పెట్టువాండు,

నీ. దొంగ తెక్కలికాండు దొరకోలు సన్నాసి
ముచ్చెత్తు బరికాండు ముడియవిడుపు, తెరు
వాటుకాండు, కత్తెరదొంగ చేవాడికాండు
వల్లడికాండు కన్నగాండు, మునిముచ్చ గడి
దొంగ యనఁ దస్కరాఖ్యలౌ ఆం సం.
మాన 11

వల్లభ సం వి ఆ శ్రీ ప్రియురాలు, భార్య,
ఇల్లాలు

వల్లభపాలుండు సం వి ఆ శ్రం గుట్టుపువాండు,
అశ్వరక్షకుడు

వల్లభము సం వి ఆ శ్రం మేలిజాతి గుట్టుము.

విజ (అ ఆ ఆ) ప్రియమైనది.

వల్లభాయితము సం వి ఆ శ్రం పురుషాయితము,
ఉపరతి

వల్లభుండు సం విజ (అ ఆ ఆ) 1 ప్రియుండు,
ఇష్టుడైనవాండు 2. ఉత్తముండు, గొప్పవాండు.

వి ఆ శ్రం 1 ప్రియుండు, భర్త, రమణుండు,
2 పై విచారణ చేయువాండు 3 పెద్దగొల్ల,
గొల్లలలో ముఖ్యుండు

వల్లము = వల్లువము వి. వలవల జాలె.

ఉ. ఉల్లము జల్లనం గలంగి యొక్కెడ దక్కెడ
కోలవైచి వీర, డొల్ల డొకాని విద్యలని యుంటి
గదా యని కొంత చింతతో, వల్లము పాటవైచి
కొని వైశ్యుని జాడ నిజంబు గానకన్ జిల్లర
జేరము ల్విడిచి చేరి కుమారుని దండ్రీ యిట్ల
మన్. బహు 5 155.

ఉ. అల్లన మందభాగ్యుడగు నాతడు వేవిధులం
గృహించియున్, వల్లము పచ్చగాక పసివాడిక

మోమునఁ రా నివృత్తుడై, తెల్లముగా
నువ్వుత్తకులఁ దెమ్మని వేడివ వంచనామతిన్,
గల్లలఁ బల్కె నాతడెలుకల్లినెఁ ద్రాసని యాస
పెంపునన్. వేం. వంచ 1 774.

నీ. వల్లంబు పోనాడు వైశ్యుని శేవను...

గీ. చికిలి నెఱవన్నె కాండ్రకు శివమురెత్త వెనసి
చరియించు వీర నా హేమరేఖ. హంస.
1. 220.

వల్లము సం. వి. ఆ శ్రం 1. ఆచ్ఛాదనము, కప్పు.

2. మూండు గురివెంద గింజల యెత్తు 3. (వైద్య)
ఒకటియువర గురివెంద గింజల యెత్తు, రెండు
గురివెంద గింజల యెత్తు. (రా ని) 4. మాష
మెత్తు వెండి 5 నిషేధము.

వల్లరము సం. వి. ఆ శ్రం 1. అగురుచెక్క.

2. కుంజము, పొదరిల్లు. 3. గహనము, సాంద్రా
రణ్యము 4. పూలగుత్తి మంజరి.

వల్లరసి వి ఒకానొక చెట్టు. (శ ర.)

వల్లరి సం వి. ఆ శ్రం 1. తీగ, లత. 2 మంజరి,
పూలగుత్తి 3 చిక్రమూలము (వృ. వి) 4
మెంతి వృ. వి. (రా ని)

వల్లవి సం. వి ఆ శ్రం గొల్లత, గోపాంగన

వల్లవుండు సం. వి ఆ శ్రం. గొల్ల గోపుండు.
భీముండు 3. వంటవాండు.

వల్లి సం వి. ఆ శ్రం 1. లత, తీగ. 2 పుడమి,
భూమి. 3. ఓమము వృ వి.

వల్లింమే న శ్రీ 1 ఆమ్నాయము చేయు.

ద్వి పలుమరు మునివ్రేళ్ళ పసలెన్నుచును, వల
నొప్ప సారెకు వల్లించుకొనుచు ద్వి పరమ
2 126 పా

2. అభ్యసంపద శేయు, నేర్పు, కఱపు

మ. . . వల్లించు శ్రీరామ నా, మనుధా మాధురి
సాధురీతి ... బింబోష్టి రాచిల్కకున్ ...
పాండు 4. 227

జ : వల్లింత.

వల్లింత వి. (✓ వల్లింమే) తిట్టుబోతు, ఒకానొక
తిట్టు

నీ. కచ్చవగొండి పోతరకత్తె కల్లరి వల్లింత
మాయల బెల్లికటికి ... చెన్న బ. 2. 24.

వల్లక ఎ మత్స్యభేదము, ఒకజాతి చేప

సీ వాలువముకు దొమ్మ వల్లక గండెకల్లరుజు
జేడిన .. వేం పంచ 1. 294 (బి ని పా)

వల్లగము ఎ బొక్కెనమీడి యినుప వలయము
(శ ర త్రా.)

వల్లియ = వల్లె ఎ వల్లెత్రాడు, పశుబంధన రజ్జువు

గీ వల్లియలు వైచి యోదముల్పెల్లు ద్రవ్య,
తార్పివే సరియురు లొగ్గి తఱు డయ్యె, దోలి
యోటటి పోసీక దొడ్డినాఁగి, పొడువ నడువను
నలుదెసఁ బొంచియోడి ... హరి పూ
6 128

క వల్లియలు ద్రెంచుకొని బల, మెల్లను బెల్లగిలఁ
జొచ్చి యెంతయు నలుకన్, గెల్లవడి మరలి
హుంకృతి, మల్లడిగొను ప్రజలమారి మనఁగఁ
దొడంగెన్ వద్దు 7 288

2. అక్షర కము, వశికరణము.

వ అరవిరి విరులఁ గొఱలి యిఁకర సారభలోలు
భద్విరేఖంబులకు వల్లియలగు బొందు మల్లియ
లును .. విప్ర 2 25

జ వల్లియత్రాడు, వల్లియత్రాడు చాల్పు

వల్లియత్రాడు = వల్లె త్రాడు ఎ (వల్లియ + త్రాడు)

1. పశుబంధన రజ్జువు

ద్వి తరిత్రాళ్ళు వల్లియ త్రాళ్ళు జల్లెడలు, నురి
త్రాళ్ళు వగ్గంబు లుగ్గంబులురులు .. అ మ క
1. 46. పా 20. పం.

2 వరుణ పాశము

(చూ వల్లియత్రాడు చాల్పు)

వల్లియత్రాడుచాల్పు ఎ. (వల్లియ త్రాడు +
చాల్పు) వరుణుడు

క కలఁచి వేల్పుతేని నుడిగంబులఁ బూనితివగ్గి
వజ్రమున్, గెలిఁచి సోఁకు తెద్దనడఁగించితి వల్లి
యత్రాడు చాల్పుఁ జిక్కుల తెరియించితిన్ ..
అ. రా యు 498.

అ మేటినిరుచూలి మెయితాలుపులసామి, వల్లె
త్రాడుచాల్పు నీళ్ళరాయఁ జేటి బోఁటిమగల
యెకిమీడు పడమటి, దొరయనంగ నొప్పు
వరుణుఁ డిశ. అం. పం. దేవ. 21.

వల్లి నూరణము నం ఎ అ. పుం పుల్లబచ్చలి
(వృ వి) (శ ర)

వల్లిజము నం ఎ అ న మరీచము, మిరియము

వల్లిబదరి నం ఎ ఈ శ్రీ. నేలరేను (వృ వి)

వల్లిదూర్వ నం ఎ అ, శ్రీ తృణవిశేషము, ఒకజాతి
గడ్డి

వల్లిముద్గము నం ఎ అ పుం. వనముద్గము, అడవి
పెసరు (వృ వి)

వల్లివృక్షము నం ఎ అ పుం సాలవృక్షము, మద్ది
చెట్టు

వల్లరము నం ఎ అ న 1. పొదరిల్లు. 2. గహ
నము, దట్టని యడవి 3 మంజరి, పూలగుత్తి.
4 సేద్యము చేయని పొలము 5. నిర్జన ప్రదేశ
శము 6 వచ్చిక బయలు

వల్లవము = వల్లము ఎ వరహాల ముల్లె

ఉ పల్లవతస్కరుం దోకఁడు ప్రాకృముపార్జిత
తాంపం క్తితో, వల్లవ మెత్తికొంచుఁ బెడ
వాఁకిట వెళ్ళిన నాటినుండి పాటిల్లిన శంక...
క్రీడా 6 71.

చ . పెనంగ వల్లవముఁ ద్రెంచి .. ద్రోఁపు
నొల్చిపోన్ ... అము 6 81 (7 17)

వల్లారము నం. ఎ అ పుం 1 ఎండిన మాంసము.

2 నూకర మాంసము (అడవి) వంది మాంసము
న 1 గహనము, దట్టని యడవి 2. నిర్జన ప్రదేశ
శము 3 సేద్యము చేయని పొలము. 4 ఊమర
జ్జేత్రము, చేవుటినేల.

లై¹ ఎ 1. పశుబంధన రజ్జువు, రజ్జువు, త్రాడు

గీ వల్లెవైచు వారెవ్వరు మల్లరాల, లంపుగల
తొట్టులను గూయ లావుగలదె; యేర్పు చాఁటు
లలోఁ దొఱఁగెఱుగఁ ఁదునె, పరికరము
కోడెల మ్మెడు పాటిగలదె. ఉ హరి 4. 808

2 వాగుర, ఉచ్చు

గీ. వచ్చిమాయున్న పొలమెల్ల వల్లెవైచు, చంద
మునఁ జుట్టుకొనినఁ బో సందులేక, చలిత చర
ణంబులును బరాసన్నదృష్టి, గలిగి యుండి
మచటఁగా కవులకరణి వేం పంచ 2 200

3 మరలమరల పరించుట

(చూ వల్లె వేయు.)

జ. వల్లె తాలుపు, వల్లెత్రాడు, వల్లెవాటు, వల్లె వేయు. -

వల్లె² అవ్య అంగీకారార్థకము

క తొల్లిటి దోషములై వని, యెల్లను సైచితిమి మాకు నింకిటతానే, వల్లెయని నడచి.

కు సం. 10 490

క. వల్లెయని రాజనందను, రెల్లను సమకట్టి. భార ఆది 8 84.

వ శస్థం బిచ్చిన వల్లెయని యంచుకొని .. హర 1. 19

గీ మంచిది యనఁగాను వల్లెయనంగను, రెండు సమము లొచునుండు. ఆం భా 3 75

వల్లె³ ఏ మత్స్య విశేషము

నీ వాలువముకు దొమ్మ వల్లెగొడియు నల్లెగుజ్జ లేదన తాతికొలుకు ... వేం వంచ 1 294

వల్లెతాలుపు(ల్పు) ఏ. (✓ వల్లె¹) వరుణుండు, పాశి.

వల్లెత్రాడు = వల్లెయత్రాడు ఏ (వల్లె¹ + త్రాడు) పసులంగట్టెడి త్రాడు, త్రాడు

నీ రామెనలును వల్లెత్రాళ్లును బలుపులుం గవ్వ ముల్ గొడవలికత్తి .. హరి పూ 8 21

గీ ఇవిధంబునఁ దనపోక లెటుంగనీక, మగని జోకొట్టి నెరివచ్చి సొగసుజెట్టి, వాడలోఁ గూడు జారుల వల్లెత్రాడు, చెలువున మెరింగు నక్కొమ్మ సొలపుగ్రమ్మ కుక 8 183.

కా ... వల్లెత్రా, డెంతే గైకొని హేయటను గడిమెస్ హేలా వినోదంబునన్ ... దశా. 8 18.

నీ. పిల్లఁ గ్రోవులు నెక్కువెట్టిన విండ్లు కంబళ్ళు దుప్పట్లును వల్లె త్రాళ్ళు.

గీ. మొదలుగాఁ గల పరికరంబులఁ గొఱంత, లేక భూమిరుహ చ్చాయలే గృహళి, గాఁగవాఁ చాలమందలఁ గాచు బాళి, నడవి మానిసియై తిరుగాడు నెపుడు. కుక. 2. 545

వల్లెత్రాడులాండు = వరుణుండు ఆం. భా 1. 61.

వల్లెలు ఏ బి. వస్త్రవిశేషము

నీ. వల్లెలు విడ్డంచు వలిపాలు బరులును పట్టు బట్టులు మంచి పరకతాలు ... ధనా 8. 88

వల్లెవాటు = వల్లెవాటు ఏ (వల్లె + పాటు.)

1. ఉత్తరీయమును రజ్జువువలె మెలిపెట్టి వైచి కొనుట

చ వల్లెవాటుగ భుజాగ్రము నందగు మేలి జాళువా, జినుంగు మెటుంగు బంగరిపుచేరి చెఱంగు ... దశా 2 84

2. రజ్జువువలె మెలిపెట్టి వైచికొన్న యుత్త రీయము

నీ బంగారు జిగురు దుప్పటి హోయల్ జిగిబిగి నీటు మీఱంగ వల్లెవాటువేసి రామ 10.

గీ. జిలుగు చెంగావి దట్టివైఁ తెక్కికొన్న, వంకి దులకించఁ బసిడి దువ్వలువ వల్లెవాటు వెఱి నీటు గులుకఁ బావాలుమెట్టి, రాజ దేవేంద్రుఁ డంతః పురంబు వెడలె ఉ. రా 7 895

నీ. చెలువ గట్టివచీర మొలఁగొంతఁ గట్టి యా నగ మువై వల్లెవాటుగ నమర్చి. వైజ 2 46.

వల్లె వేయు న శ్రీ (✓ వల్లె¹) మరలిమరలి పఠించు. ఉ మెల్లన వానిడగ్గటి సమేలపు మాటలు వల్లెవేసి నీ, యుల్లసికాంఘ్రిపద్మముల కొప్పన చేసెద నేల చింతిలన్ .. తపతీ. 8 82

వల్లె = వల్లె అవ్య అంగీకారార్థకము

క అని యానతియ్య వల్లె. యనుచు నుశీనరథరావ రాగ్రణి ప్రమదంబును జెంది కవిజ. 8 24.

వల్వము = వలువ ఏ వస్త్రము

గీ పసుపుఁబొడి తోలువల్వంబు నెసక మెసఁగ, ఆము 8 8

(శ. ర. వేదం. పా, “తోలు పళ్ళంబు” వావిళ్ళ పా, “తోలు వల్వయు,” వ్రాతప్రతి. పా.)

వళంద ఏ ఒకానొక పెట్టణము

గీ ఈడము వళంద బందర యింగిలీషు, కలిము మొదలైన పేటల గౌరలెల్ల సౌరభద్రవ్య ములు జేర సారమాడఁ, విలువనంపిరి తమ తమ పేటలకును హంస. 1. 112.

వళాగ్రము ఏ. ఒకకాతి వక్క, క్రముక భేదము. (శ. ర.)

వళావళి ఏ. కుతూహలము, వేడుక

ఉ అంబురుహాక్షి నాసిక నిశావ్యయ శత్రువుఁ జంపక ప్రసూనంబుం గరంబు గెల్పుట మనం బునఁ జెట్టి తదీయపార్శ్వయుగ్మంబున నిత్య

సేవకతఁ గ్రాలెడు నీడుతార కాభ్యురో, లంబ
కదంపతుల్ పెను వశావళి నెఱయు నంశ్ర
మించుచున్, ప్రభా 2. 70

2. విజృంభణము

చ అశులకు డాఁగుటోహల హలాహల భీకర
మత్తకోకిలా, వశులకు డాఁగుటో విపులవైరి
మదాశుల నేయుని వ్యభా, వశులకు డాఁ
గుటో ... భానుమ 3 28

నీ కినిసి మాటలు నేరవనుచు శిక్షించితే చిలుక
కేటికి వశావళి యొనర్చు ... వేం పంచ
4. 178

3 చప్పుడు, ధ్వని

నీ అంచనేతెంచు రాయంచజాడ నదల్పు కళుకు
టంచెల వశావశులతోడ .... ఇందు 3 27

వశుకు 1 తగవు, వివాదము

చ చిలుకకు మావికిం బగలు సేయకురే లత కూన
లారచే, వశుకులువచ్చు మీద బలవంతుఁడు
కంతుఁడు . కకు 1. 180.

ద్వి మనవారి వశుకు సమ్మతినె తీర్చెదను ద్వి.
పరమ 3. 477

2 అపవాదము.

గీ చుట్టముల కెల్ల వశుకులు గట్టి యురక, ప్రజకు
బంచెలు గొల్పు గం త్రాఁడుఁడివు, పాములకుఁ
బాలు పోసివవగిది నీకు, మేలు చేసినఁ
బొమ్మింకఁ జాలు భద్ర కేష 3 192.

వ. ఎదురువారలు బలిమి వశుకులు వైచి పంథ
ముల కొలారిక లంపెడి కీర్తులును ... ప్రబంధ.
1. 78.

3 మోసము

ద్వి. ... అమ్మోని వల్లభుఁడు, దిచ్చరి యగునట్టి
దీని మాటలకు, వచ్చెనా నిలువెల్ల వశుకుల
పుట్ట ... ద్వి పరమ 4. 387 పా

నీ. అనుమానమైన వాఁడర్థంబు లిచ్చిన వశుకుగా
నెంచు విశ్వాసపడఁడు ... నీతి. 78.

విజ. వదులై వది

నీ. నెట్టి చేతంగొని చేతడియారదే ముక్కెర వది
లమే. ముకురవదన, యెరవుల సొమ్ము వారిది
వది వశుకింత యిటుల చేపితకే చటుల నయన,

నీమీఁది చూపె మన్నె కొమాళ్ళు కొకవింత
గుట్టుతో ముండవేటుదరదన రావి. 5 88.

వశ సం. 1 1. స్త్రీ. 1 స్త్రీ, అఁడుది. 2. భార్య
3 కూతురు 4 భర్తతోఁ బుట్టివది అఁడుఁబడుచు,
నవంద. 5 అవు 6. గొడ్డాలు, వంధ్య
7. గొడ్డావు 8 అఁడేమఁగు, కరిణి.

వశంపదుఁడు సం విజ. (1 1 1) విధేయుఁడు,
లోఁబడినవాఁడు

వశక్రియ సం. 1. 1 స్త్రీ జయించుట, లోబడుచు
కొనుట.

వశగ సం. 1 1 స్త్రీ విధేయురాలగు భార్య. చెప్పి
నట్లు చేయు పెండ్లాము

వశగుఁడు సం విజ (1 1 1) విధేయుఁడు, లోబ
డినవాఁడు

1 1 1 వంశభృత్యుఁడు, సేవకుఁడు

వశమగు 1 1 1 సమర్థమగు

వశముగావు=సమర్థములుగావు.

క. విను మలుక నొడమి మిక్కిలి, కనుదెఱచిన
త్రిపురవైరికై వడియూ య, ద్దునునాదుఁ దోఁచు
చున్నది, మన మొనలున్ వశము గావు మర
లుపు మింకన్ . . భార భీష్మ 2 98

వశము సం విజ. (1 1 1.) 1. లోఁబడినది, స్వాధీ
నమైనది (సమాసాంతమునందు) 2 విధేయ
మైనది, చెప్పినట్లు చేయునది 3 మచ్చిక చేయఁ
బడినది. పెంచఁబడినది 4 మంత్రతంత్రాదులచేత
వశము చేసికొనఁబడినది 5. శక్యము

క శ్రుతివిహితకర్మజాత, స్థితియొగుడుడవై న
నీకుఁ జేయఁగ వశమే, యతిలోకజ్ఞాన సమ,
న్విత యతిజన కృత్య మటు వివేకింపు మెదఁ .
భార కాం. 1 61

వి. అ. వం. న 1 ఇచ్చు, కోరిక 2. ప్రాబల్యము,
ప్రాభవము, స్వాధీనత, లోకువ, లోఁబడుట

3. మచ్చికయగుట. 4. పుట్టుక.

వం. వేశ్యాగృహము.

వశవర్తి సం. విజ. (నొ. నీ. నొ.) విధేయుఁడు,
లోబడినవాడు.

విజ. వం. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

వశానుగుడు=వశవర్తి సం. విజ. (1. 1. 1.)

1. వం. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

వశి సం విజ (నో నీ నో) 1 ప్రాబల్యము గల
వాడు 2 ప్రాభవము గలవాడు, లోబడిన
వాడు, విధేయుడు 3 ఇంద్రియ నిగ్రహము
గలవాడు, ఇంద్రియములు జయించినవాడు
వి ఇ. పుం 1 లోబడుచుకొనుట, వశ పఱచు
కొనుట 2. మంత్రించుట. న పరతంత్రత
వశితము సం విజ (అ ఆ అ) ఉత్తరి, శూన్యమై
నది

వశిత సం వి. ఆ శ్రీ 1. లోబడుచుకొనుట, స్వాధీన
పర్చుకొనుట, మంత్రముచే వశపఱచుకొనుట
వశిత్యము = వశిత సం వి అ న
వశిని సం వి ఈ శ్రీ. శమివృక్షము, జమ్మిచెట్టు
వశిరము సం వి అ పుం ఒక దినుసు మిరియము
న. నముద్రపు టుప్ప, పక్షిరణము సం. వి అ న 1. లోబడుచుకొనుట,
మంత్రాదులచే వశము చేసికొనుట. 2. అకర్షించు
సాధనము లేక మరులు కొలుపు సాధనము
వశితరించు సం న. శ్రీ లోబడుచు, స్వాధీనము
చేయు.

ద్వి ఆరయ సజాతీయులగు వారిచేత, చిరజీవ
తకుల వశికరించెదను . ద్వి పరమ 1 25 లా
వ ఇట్లు వశికరించి యందఱు గలింద శన్యా తీర
కాంతారంబుల కెలయించిన . వారి పూ
8. 13

వశ్య(క.) సం వి. ఆ శ్రీ విధేయురాలగు భార్య.
వశ్యము సం అ అ. న. లవంగము
పశ్యుడు సం విజ (అ. ఆ అ) 1. వశము చేసి
కొనఁ దగినవాడు, లోబడుచుకొనఁ దగినవాడు
2 లోబడినవాడు, విధేయుడు
వి అ. పుం సేవకుడు, శృత్యుడు
వశ్యోషధము సం వి అ న పెట్టుమందు (శ ర)
వషట్కారము సం వి అ పుం వషట్ అని యుచ్చ
రించుచు వావిస్సును వశోమము చేయుట
వష్క(స్క)యము సం వి. అ పుం ఏడాది యిడు
గల దూడ, తఱపిదూడ,

వష్క(స్క)య(య)ణి = బష్కయిణి
సం. వి ఈ శ్రీ. చిరకాలముక్రిందట నీనిన యాపు,
తఱపి దూడగలయాపు

వస¹ వి (సం ఏచా) ఓషధీ విశేషము, ఉగ్ర గంధ
(వృ వి)
చ . లేజవరాలు చెక్కుఁ గీ, టిన వసవల్పు బాల
కుడు డెందమునం గలఁగంగ నేర్పునే ..
నైష 1 17
క . చెక్కుడిచిన వసరాలెడు, నిక్కము కా
కోలుతలకు నిలువఁగఁ గలవే ... విక్ర. 8 88.
గీ బిట్టు మొరసెదు వస ప్రాగినట్టు ... పితా
8 29

(వ్యవ) వసతాగిన పిట్ట
వస² = వసము విజ శక్యము, వశము. (సం. వశః)
క .. అలగంగ నిసుక నెప్పటి, వలె ఘటముంజేయఁ
బోయి వసగాకున్నన్ ... దశా 8 77
క తన కాన్తియైన తానము, లనియని వసకాక
కాఁక నతివిహ్వలుడై, మునియున్న ...
సమీర 8. 218
ద్వి రసికుండ వేనియు వసదక్కి యాత్మ, నుసలివ
మఱిమీఁద నోరెత్తఁ గలవె .. పండితా.
పురా 114. పా

వస సం వి ఆ శ్రీ 1 మజ్జ, క్రొవ్వు, కరఁగిన
క్రొవ్వు 2 మెదడు, మేదస్సు
వసంత వి. రాగవిశేషము

సీ గౌళనారాయణ గౌళవసంతవరాళి పున్నాగ
వరాళి శంక, రాభరణము ... రామక్రియయు
మేళ రామక్రియ వసంతసామంత శుద్ధ వసంత
మధ్య, మాదులు, ప్రబంధ 1 98.

వసంత కుమూకరము సం వి అ. పుం. ప్రమేహ
ములను లోఁగొట్టెడి యాషధవిశేషము
వసంతగంధము సం. వి అ పుం తుంగవృక్షము
(త్రా ని.)
వసంతఘోషి సం. వి నో పుం కోకిలము, కోయిల.
(త్రా ని)

వసంతజ సం వి ఆ శ్రీ 1 వాసంతి, మాధవీలత,
బిండి గురివెంద (వృ వి) 2. వసంతోత్సవము.
వసంతతిలక సం వి అ. శ్రీ (ఛంద) ఒకానొక
వృత్తము.

వసంతతిలకము సం వి. అ న (ఛంద) వృత్త
శేదము ప్రతిపాదమువను వరుసగా త, థ, జ, బగ
ణములు రెండు గురువులును వదునాలు గక్షరము
లునుగల యొకానొక వృత్తము

వసంతదూత నం ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

వసంతదూత నం ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

వసంతదూత నం ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

వసంతదూత నం ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

రగడ . . సతతమును గందపు వసంతములుఁ బంతములు, ప్రతులకును నయ్యె రసవంతములు కాంతములు .. రాఘ ౨ ౩

క. అంతట నాగసరంబుల, నింతులు తానముల మిగుల పొచ్చింపుచు సామంతము పరవన్ బువులువ, సంతములోను గనుఁగొనుచుఁ జనుదే మటియున్ యయా 4 158

సీ. మొవమున కెగయు చక్కవపైని నునుమోవి తళుకు గుంకుమవసంతములు చల్ల దళా. 2 278

జ వసంతములాడు.

వసంతము నం ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

వసంత(మా)ములాడు ౨. ౩ (వసంతము+ఆడు) వసంతము చల్లకొను

చ . ఇంద్రము ధన్యులమైతి మటంచుఁ బుట్ట ముల్, చపలతఁ ద్రిప్పి పువ్వుల వసంతము లాడుచుఁ కాడుచున్ గత, త్రపులయియాడుమం బ్రజలు దద్దయుఁ బండుగ సేసిరెల్లడన్ ... భాగ. 9 818

న ౩ చల్లకొను

గీ తగవుదప్పని జగదమీ తరుణులందు, నూటివడె మేలుమేలని జోకఁ తెలులు, సరసమాడంగ విరుల వసంతమాడి, రా లతాంగుట పంకేరుహోక రమున. కవిరా. 4 98,

(వసంతము, సారాణి కలిపిన నీరు వివాహాది శుభ ములందుఁ బరిహాసార్థము వసంతము చల్లు కొనుట యాచారము)

మ కట్టి, స్థలిపై వేసలి మొగ్గ వ్రాలనడుగుల్ చండింప నేత్రాంబుజంబులు గన్నీట వసంత మాడ నరిగెం బూఁబోడి భేదంబునన్ ... సారంగ 3. 44.

(ఇటు స్నానముచేయుట అనిభావము)

వసంతయోధుడు నం ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

వ . నాగ బంధంబులును బూజాబంధంబులును జలవంజరంబులును కామవరంబులును ... ద్రౌపదీ స్వయంవరంబులును ... వసంత విలాసంబులును రత్న కీలితంబులును ... ధరి యించి ద్వా 3 208

వసంతసఖుడు నం ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

వసంతుడు నం ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

వసతి నం ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

వసంతము నం. ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦

వసది ౧ (నం వసతి) బుద్ధాలయము ద్వి అరయ నేకాంత రామయ్య కావమున, సరి వల్బలారి వసది గూలినట్లు . పండితా మహిమా 257

ద్వి వసదులన్నియు వచ్చివైసించెగాదె .. బస. పు 144. పా 15 పం.

వసంతము నం ౧. ౨. ౩. ౪. ౫. ౬. ౭. ౮. ౯. ౧౦. ౧౧. ౧౨. ౧౩. ౧౪. ౧౫. ౧౬. ౧౭. ౧౮. ౧౯. ౨౦. ౨౧. ౨౨. ౨౩. ౨౪. ౨౫. ౨౬. ౨౭. ౨౮. ౨౯. ౩౦. ౩౧. ౩౨. ౩౩. ౩౪. ౩౫. ౩౬. ౩౭. ౩౮. ౩౯. ౪౦. ౪౧. ౪౨. ౪౩. ౪౪. ౪౫. ౪౬. ౪౭. ౪౮. ౪౯. ౫౦. ౫౧. ౫౨. ౫౩. ౫౪. ౫౫. ౫౬. ౫౭. ౫౮. ౫౯. ౬౦. ౬౧. ౬౨. ౬౩. ౬౪. ౬౫. ౬౬. ౬౭. ౬౮. ౬౯. ౭౦. ౭౧. ౭౨. ౭౩. ౭౪. ౭౫. ౭౬. ౭౭. ౭౮. ౭౯. ౮౦. ౮౧. ౮౨. ౮౩. ౮౪. ౮౫. ౮౬. ౮౭. ౮౮. ౮౯. ౯౦. ౯౧. ౯౨. ౯౩. ౯౪. ౯౫. ౯౬. ౯౭. ౯౮. ౯౯. ౧౦౦

2. ఇల్లు, గృహము 3. బట్టలు ధరించుట.
4. వస్త్రము, బట్ట. 5. స్త్రీకటిభూషణము, మొల
నూలు మొ.

వననాథి ఏ విష విశేషము. వత్సనాథి (త్రా ని.)
వనవడు అ శ్రీ (వనము + వడు) శక్యమగు

క. వసుధం బుత్తాదిక దు, రవ్యసనము సైతమును
దండ్రీ వారించుటకున్, వనవడదంట మఱి
రాజ్య, వ్యసనము వారించ నెంత వాడెవ్వఁ
డున్ అము 4 192.

వనపోవు అ శ్రీ (వనము + పోవు) శక్యమగు, వశ
మగు.

సీ. పవిత్రత వనపోనిదివిశేంద్రరపుతపోవితతి నిది
గదా చేటువిత్తు .. చం రా 3 45.

మ. ... ఎదిరింపన్ వనపోక భీతిలిరి చేచేంద్రాదు
బుర్విశ్యరా ... ఉ రా 4. 328

సీ. వడిగాలి వడినిల్వ వనపోక బలికంపునరిపెదెల్
దువియ వేవరక నిగుడు ... శుక. 1. 170

(దీనికి త్రాయకముగా వ్యతిరేకార్థమునందే
ప్రయోగము కావచ్చుచున్నది)

వనము = వన² (నం. వశ) 1 ఏ అధీవము

ద్వి. కసిమనంగిన శత్రుగణముల అముని, వనము
చేయుచు విరవవము చూపుచును .. ద్వి
వరమ. 6 485. పా.

వ. వల్లియలువైచి కోడెలం బట్టి పెనచి కారూళ్ల
జట్టి కాలులకు వనంబుచేయు విరవనం లెనంగ.
హరి. పూ. 5. 142.

సీ. వెనరాహుమలతోన వనమఱిహాయములు గెడసి
యెయ్యెదలను బుడమిం గప్పె . భార. అర.
6 225.

(వనమఱు = స్వాధీనత తప్ప)

క. అసురజవని కడునార్తిని, వనమఱి యిట
సేయఁదగునె వానవ యనఁగా .. హరి. పూ
1. 88

చ. తరుణియొకర్లు కంఠమునఁ దాల్చుగఁ దావ
నమేదిహారముల్, కరములయందుఁ బూని పతిఁ
గన్గొనవచ్చె రయంబుమై ... కవిక. 3 152.

2. శక్యము

క. అనమాంబమశబ్దము, రసగంధస్పర్శభూష రహి
తంబగుటఁ, జనరించు నింద్రియములకు, వనం

బుగాదొందఁ బరమవస్తువు పుత్రా. భార
శాం. 4 174.

మ ... కుమతధ్యాంతార్క బింబంబుదు, పృసహం
బెవ్వని చక్ర మట్టి హరికిం బ్రత్యర్థియై
నిల్వఁగా, వనమే యెంతటివానికిన్ వెఱకు
నవ్వైరస్యముం బూనఁగన్ హరి. పూ 3 215.
గీ . దుసికిలఁగఁ గాదె సవరింప వనముగాక,
పుష్పబాణుని చెఱకువి ల్పుడమిం బడియె
అము 2 85.

జ . వనవడు, వనపోవు.

వనల(లా) ఏ కొయ్యకు అదుకు వేసిడికొయ్య
(శ ర , వా)

వసార(రా) ఏ పంచాది. (శ. ర వా)

వసాచ్యుట నం. ఏ. అ శ్రీ మెదడుముద్ద

వసాధ్యము నం ఏ అ పుం. శశుకము, ఒకజాతిచేప.

వసాపాయి నం ఏ నౌ పుం. కుక్క

వనీ ఏ. 1 కొనచెక్కివకొయ్య, కొయ్య.

అ ఉరులు జిగురుగండె దెరలును బోమలు, వారు
వారెనలును వసులుగనులు మిళ్లువలలు పేట్లు
గోళ్లు దీమంబులు, నాదిగాఁగఁ దెచ్చిరాఁ
వికులు. పి. శకుం 1. 118

సీ. వసులుగనులుపోగు వాటువెండ్రుక త్రాళ్ల
బలువిండ్లువమ్ములు బల్లెములును ... హరిశ్చ
2. 6.

సీ. వెన అంపమున నిడ్డ వసిగఁ గొన్నిటిని సుమంఠ
లుగా మఱుమాడియాడి ... భార విరా
5 35

2. మొనమీదుగా నాఁటిన మేకు

చ. లసికిరి జోదులగ్గలికలగ్గల కెక్కినఁ గుంతపంక్తి
లన్, వసుమతిఁ గూర్చియున్ గదల వైచియు
గత్తుల ప్రక్కలించియున్, వసుల వధించియున్
ముసలవర్గములం బడ మోది వాలుకల్, మఱ
లకవేసి వంచియును మందులతిత్తులు గాల్చి
వైచియున్ రావి. 5 31.

సీ. . వసిగసిమేనక వసుధశంకు

గీ. . భేద నామంబులగుచు శోభిల్లుచుండు
అం భా 2. 218

3 ముల్లు.

నీ ములు వనీయనంగను జెలంగు గంటక
సంజ్ఞ .. ఆం. భా 2 38

ఆ వింహిజీనంబు వీడెపో నొప్పించు వసుల
మూట యిట్టి వానిఁ బట్టి, పగలు తీర్తమంచుఁ
దొగతేనిఁ బొంతురు. నగరి సౌధశృంగనలిన
ముఖులు 'రామా 1 143

4 ప్రాపు, ఆశ్రయము, అవలంబము

క. చెందిన తత్పుణ్యము వసి,గం దరుణీయుండు
మింకఁ గల్పదయమౌ, నందాక బ్రహ్మ
లోకము, నం దవ్యయదివ్యసుఖసమన్విత వగు
చున్ ... తై. శ్రీరంగ 4.793

జ : వసికొయ్య

వనీ² విజ మిక్కిలి. (వాడు, వాటు, తాకు
మున్నగు వానికి ముందుఁ గానవచ్చుచున్నది.)

క బెడిదమగు నెండసోకునఁ, దొడిమలు వసివాడి
నవలు దొరఁగె లతల నెల్లెడ .. పారి 4. 19

క. ఒడలు వసివాళ్లు వాడన్, వెడయూర్పు
నిగిడ్చి . సారంగ 2. 216

జ వసియాడు, వసియార్పు, వసివాడు, వసి
వాళ్లు, వసివాళ్లువాడు

వనీ³ ఏ (నం వశము) ఉత్సాహము, పూనిక

వ ... ఇవ్విధంబున నయూర్వసియు వసి
మాలఁ జెనంగి .. హర 7 184

ద్వి వసిగుర్పు కృతులు వా వడ్లును జెరుగు, లిసుగు
చందపు బిలిబిలికృతుల్ కృతులె పండితా
దీక్షా 6. పా

జ వసిగొను

వనీ నం ఏ తి పుం. 1. వస్త్రము, బట్ట 2. వాస
సావము ఇల్లు 3. ఉనికి

వనీ(యి యే నం. ఆ శ్రీ ఉండు, పడు

క. వినుచిల్లి యిడిన యాయుధమును విషలిప్తమగు
శస్త్రమును నెట్టి యమి, త్రునిపై వై నఁ బ్రయో
గించి నరపతి నరకమున వసించు నృపాళా
భార కాం 2. 420.

ద్వి. ఆపురి నెలకొనిచిరార్థములు, వసియించి
యటమీద వసుధపైఁ గలుగు, ననమాస్త్ర
గురుని చేహములుఁ దీర్థములుఁ, గనుఁగొంతు .
ద్వి పరమ 3 171.

ద్వి బసవేశ్వరుండు నబ్బాలుని యంద, వసియించి
సత్యంబు వరిదుఁడైయునికి ... పండితా
పురా 168. పా.

వసికొ(గొ)య్య (వసి+కొయ్య) ఏ కొనచెక్కిన
కొయ్య.

నీ. పండిళ్ళు వెట్టించి పైఁగొమ్మ లెగయించి
గుండు దూలము వసి కొయ్యఁ గూర్చి ..
ఉ హరి 2 92

నీ మనక తిత్తులు తుంగకనపు రావలు వసి
గొయ్యలు జనప మోకులును వలలు ... చెన్న
2 204

వసిగొను ఆ శ్రీ (వసి³+కొను) పూను, ఉత్సహించు.

ద్వి వసిగొని హరియు దేవతలు నెత్తంగ, వెనసోపి
రేయక్ష వినిహిత తృణము . బస. పు.
6 899 పం.

ద్వి. కనపుమో పుత్తమాంగమున మండియును, వసి
గొని పై మర్లఁ గనపు క్రిందటను, వరదనారగ
మీఁద వానయుఁ గురియ . పండితా దీక్షా
50 పా.

ద్వి బసవతీర్థం జేగు పరస యనంగ, వసిగొని
యిలఁ గ్రిక్కిటిసి వచ్చువారు ... బస పు.
2 145

వనీతము నం. విజ (అ అ అ) 1 ధరింపఁబడినది
2 నివసించుచున్నది. 3 నిలువజేయఁ బడినది
(ధాన్యాది)

ఏ అ న నివాసము, ఇల్లు

వసియాడు (వసి²+ఆడు ఆ శ్రీ. మిక్కిలి తిరుగు

నీ వ్రచ్చి వందఱలాడు వాహరిపులఁ .

గీ. జేపి వసియాడు శశములగుంపుకుటికి, చించి
చెండాడు కణజల . దుష్కంఠ భూప ..
వి శకుం 3 12.

వ . వసియాడు చిన్ని యడుగులతో . ఉ రా.
4 221.

వసియార్పు ఏ (✓ వసియాడు) మిక్కిలి యాడిం
చుట

మ తిగురంబళ్ళ పెనంబులున్ దిలరస స్నిగ్ధోష్ణ
కుంభంబులున్, పొగ బాణంబులుఁ తిమ్మబుడ్లు
వసి యార్పుంచారు ఖండంబులున్ ... రంగా,
3. 88.

వసిరము నం వి అ న సముద్రపుటువ్వు

వసివాడు అ. ౧౩ (వసి² + వాడు) మిక్కిలి వాడు

క. ఏవంవిధపునసాత్విక, భావావృత్తి నా లతాంగి
భావోదిత ల, జ్ఞాపవతానన నీరజ, యై వసి
వాడంగఁ జెలులు హసనోన్ముఖులై చంద్రా
5. 28

చ చెదరిన ముంగురుల్ తరుచు చెమ్మటఁ దోగిన
తక్కుఁ జెక్కులున్, వదలివ కప్పుఁ గొప్పు వసి
వాడిన మే నొకయింతజాటు ప, య్యెద యసి
యాడు లేగవును నిట్టటుఁ దొట్టిలు పద్ద
యంబుఁ బెల్లదవెడి యూర్పులుఁగల తలో
దరిఁ గన్నని రాముఁడిట్లనున్. ఉ రా 8 85.

ఉ తేలెడు కన్నులొయి వడదేరెడు ముద్దు
మొగంబు సారె గై, వ్రాలెడు గొప్ప కొప్పు
వసివాడెడు నన్నువకొను కాఁకలం, దూలెడు
లేఁతమేను నయి తొట్టిలు నమ్మగనాలి ..
పాండు 8 85

వసివాళ్లు వి బ (✓ వసివాడు) మిక్కిలివాడటలు
గీ కందకుండంగ వసివాళ్లు జెందకుండ, వొగల
కుండఁగ శిఖరులు దగలకుండ, ననుచు ఁతి రాజ
పూజనాయత చిత్త, కలనఁ బుట్టోపచయనము
తక్కురలగుచు చంద్రా 4. 283.

సీ. లివహత్తి విగికొఁగిలింతల వసివాళ్ళఁ గనుపట్టు
నెమ్మేను గప్పి కప్పి ఉ. హరిశ్చ 4 49

వసివాళ్ళు(కులు)వాడు (వసివాళ్లు + వాడు) అ ౧౩
మిక్కిలివాడు

క. వసివాళ్లువాడి యవ్వుడు, వసంతసమయంపు
ఘెడవలనన్నెటివో, గనుగండలు గందిన
నవ, కుసుమలతికవోలె మిగులఁ గోమలి
యొప్పెన్. కళా. 4. 108.

మ ... అ ప్పస మెవ్వఁడో యొకండు రాత్రి
సురతప్రాణిం దనుం చేల్చినన్, వసివాళ్ళా
డుచు వచ్చుచున్నయది కర్ణాటాంగనఁ జూచితే ..
క్రీడా 1. 88.

సీ. క్రొవ్విరులెనఁగి , వీఁగారుచనుఁగవ వ్రేఁగునఁ
గొఁదీగవడువసివాళ్ళు నాడుచుండు ... కు
నం 8 9.

వసి(శి)ష్టు డు నం వి అ ఘం ట్రహ్మామానస పుత్తు
లలో నొకఁడును, సూర్యవంశపు రాజులకలగురువు
నగు ఋషీశ్వరుఁడు, (సప్తర్షులలో నొకఁడు)

వసుంధర నం వి అ శ్రీ భూమి.

వసు(నూ)కము నం వి అ ఘం 1. అర్కవృక్షము,
జిల్లేడు చెట్టు 2 అగ్ని చెట్టు
న 1 సముద్రపు టువ్వు 2 భూమి నుండి త్రవ్వి
తీయఁబడిన యువ్వు

వసుకీటము నం వి అ ఘం. విచ్చగాఁడు, యాచ
కుఁడు.

వసుద నం. వి అ శ్రీ భూమి

వసుదేవత నం వి. అ శ్రీ 1 ధనిష్ఠానక్షత్రము
2 నవమి తిథి, పక్షములలోఁ దొమ్మిదవ దినము
ఇట్లే వసుదేవ్య

వసుదేవుఁడు నం వి అ ఘం యదువంశస్థుఁడైన
శూరుఁడను నతని పుత్రుఁడును, శ్రీకృష్ణుని
తండ్రియునగు ఙ్గతీయుఁడు (కుంతిదేవి సోద
రుఁడు.)

వసుధ నం వి అ శ్రీ 1 భూమి 2 నేల, ప్రదే
శము

వసుధాధరము నం. వి. అ. ఘం పర్వతము, కొండ.

వసుధాధిపుఁడు నం వి అ ఘం రాజు, పుడమితేఁడు

వసుధానగరము నం వి అ, న పరుణుని పట్టణము

వసువ్రభ నం వి అ శ్రీ అగ్నిహోత్రుని సప్తహిహ
లలో నొకటి.

వసుప్రాణు డు నం వి అ ఘం అగ్ని ,

వసుమతి నం వి ఈ. శ్రీ భూమి,

వసులు అ ౧౩ తొలఁగు, అవసరిల్లు (శ ర) బ. వసుల
పాతర

వసులపాతర వి (వసులు + పాతర) ఒకజాతి పంచెపు
కోడిపుంజ (ఆ పుంజులవంటి వారు)

గీ వసులపాతరలై వీరునుసులనీయ,రు...సారంగ.
2 127

(ఇట “వసులపాతర” వంటివారు. అని భావము)

వసువు నం విజ (ఉ) 1 మధురమైనది. 2 ఎండి
నది.

వి ఉ న. 1. ధనము 2. రత్నము 3 బంగా
రము 4 నీరు 5 పదార్థము, ద్రవ్యము
6 నై ంధవ లవణము 7 వృద్ధియనెడి మండు
దివును 8 ఒకజాతి నీమ చిక్కుడుగింజ

పుం. 1. ఎనిమిది సంఖ్య 2 కుజేరుడు
8, శివుడు 4 అగ్ని 5. వృక్షవిశేషము,
అగ్నిసెచ్చెట్టు 6 మడుగు, జలాశయము
7. కల్లము 8 పలుపు 9 ఉరితాడు
10 కిరణము. 11. సూర్యుడు 12 అష్టవసు
వులు ఆపుడు, ద్రువుడు, సోముడు,
ధరుడు, అనిలుడు, అనలుడు, ప్రత్యూ
షుడు, ప్రభాసుడు అనువారు

శ్రీ 1 కిరణము 2 ప్రకాశము, కాంతి 3. వృద్ధి
యనెడి మందు దినుసు

వసుశ్రేష్ఠము నం 1 అ న 1 మేలిమి బంగారము.
2 వెండి, రజతము

వసుషేణుడు నం 1. ఆ పుం 1 విష్ణువు
2 కర్ణుడు

వసూత నం. 1 ఆ శ్రీ లంజె, అంకులాడి.

వసూలు 1 (త హిం వసూల్, త వసూలు) జేమ,
పోగుచేయుట. (శ ర, వా.)

వస్కరాతిక నం 1 ఆ శ్రీ వృశ్చికము, తేలు.

వస్త్రము నం 1. అ. న వసతి, నివాసము

పుం భాగము, మేక

వస్త్రాదు 1. 1 తెట్టి.

నీ విరుదు వస్త్రాదులఁ జేర్చేర నాడాడ ముస్తా
దుగా నిల్వఁ గునరించి ... రంగా 2 198

2. ఉపాధ్యాయుడు, యజమానుడు (శ ర)

3. వస్త్రాదుతనము

వస్త్రాదుతనము 1 (వస్త్రాదు + తనము) బంటుతనము.

గీ. రవివికసనంబు లేనట్టి దివస మేల, ధైర్య మొద
వని వస్త్రాదుతన మదేల . వేణు 42.

వస్త్రీ నం 1 ఆ శ్రీ. 1 వసతి, నివాసము 2 పొత్తి
కడుపు 3 పొత్తికడుపు చుట్టు మండెడి యస్థిపంజ
రము, వస్త్రీకము 4. మూత్రాశయము, ఉచ్చ
తిత్తి 5 చిమ్మన గొట్టము

వస్త్రీమలము నం. 1 ఆ న మూత్రము

వస్త్రీభోధనము నం 1 ఆ న మూత్రాశయమును
కుద్ధిచేసెడి మందు, మూత్ర వర్ధకమైన మందు.

వస్త్రుకవిత నం. 1 ఆ శ్రీ వర్ణింపఁబడు వస్త్రువు
కన్నుల కగవడునట్లు చేయు రచనా విశేషము
త. భారవియు వస్త్రుకవితను, భారవియును బరఁగి

రుదయవర్ణతశిఖరా, గ్రారోహణేంద్ర కీలన,
గారోహణ వర్ణవల జనారాధితులై కు సం
1. 20

వస్త్రురచన నం 1 ఆ శ్రీ శైలి, అంశముయొక్క
కూర్పు, ఫక్కి

వస్త్రువు నం 1 ఆ న. 1 సత్యవదార్థము, నిజమైన
వదార్థము 2. వదార్థము 3 సొత్తు, ధనము.
4 తత్త్వము, స్వభావము 5 వస్త్రసాధనము,
కారణము 6 నాటకము నందలి యితివృత్తము,
కథాంశము 7 వస్త్రసారము 8. కల్పన, వస్తు
గడ

వస్త్రూపమ నం 1 ఆ శ్రీ ఉపమాలంకార భేదము,
ధర్మలుప్త

వస్త్ర్యము నం 1 ఆ న ఇల్లు, గృహము

వస్త్రకుట్టిమము నం 1 ఆ న 1 పటగృహము,
దేరా 2 గొడుగు

వస్త్రగృహము నం 1 ఆ. న పటగృహము, దేరా.

వస్త్రగ్రంథి నం 1. ఆ పుం నీటి, పోకముడి

వస్త్రనిర్దేశకుడు నం 1 ఆ పుం. బట్టలుతుకు
వాడు, చాకలి

వస్త్రపుత్రిక నం 1 ఆ శ్రీ అటవొమ్మ

వస్త్రపూతము నం. 1 జ (అ అ అ) గుడ్డతో వడియఁ
గట్టఁబడినది, వస్త్రగాలితమైనది

వస్త్రభేదకుడు నం. 1 ఆ పుం. బట్టలు కుట్టువాడు,
కుట్టుపనివాడు

వస్త్రభేది = వస్త్రభేదకుడు నం. 1 ఆ పుం

వస్త్రము నం 1 ఆ న 1 బట్ట, వలువ 2 దుస్తు,
ఉడుపు

వస్త్రయోని నం. 1 ఆ. పుం వస్త్రములకు సాధవమైన
దూది, ఉన్నె, పట్టు మొ

వస్త్రరంజనము నం 1 ఆ న కుసుంభము, రంగు
(వాచ)

వస్త్రాంచలము నం 1 ఆ పుం చీరచెఱుగు, బట్ట
యంచు ఇట్లే వస్త్రాంశము.

వస్త్రాగారము నం 1 ఆ. పుం న. 1. పటగృహము,
దేరా 2. బట్టలయంగడి (విల్యము)

వస్త్రభావము నం 1 ఆ. పుం 1 సత్యములేమి,
యాభార్థ్యము లేకుండుట

వస్సనము నం. ఎ. ఆ. న కటిభూషణము, మొల
నూలు, ఒడ్డాణము మొ.

వస్సనము నం. ఎ. ఆ. న 1. కూలి 2 జీతము.
3. బత్తెము 4 ధనము 5 వస్త్రము 6 చరణము
7 మృత్యువు, చావు

పుం. న. మూల్యము, వెల

వస్సన నం. ఎ. ఆ. స్త్రీ స్నాయువు, నరము.

వస్నికుండు నం. ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) కూలికిఁబని
చేయు వాఁడు.

వస్వాకసార నం. ఎ. ఆ. స్త్రీ 1 ఇంద్రుని పురము,
అమరావతి 2 కుజేరపురము, అలకావట్టణము,
3. అమరావతికి లేక అలకాపురమునకు సమీపమునఁ
బ్రవహించెడినది

వహ నం. ఎ. ఆ. స్త్రీ, నది

వహంతము నం. ఎ. ఆ. పుం. 1 వాయువు, గాలి.
2. శిశువు

వహతము నం. ఎ. ఆ. పుం. వృషభము, ఎద్దు
వహతి నం. ఎ. ఆ. పుం. 1 ఎద్దు 2 గాలి 3 మిత్రుఁడు,
సలహా చెప్పవారు.

ఈ స్త్రీ 1 నది.

వహతుండు నం. ఎ. ఆ. పుం. 1. జాటసారి, పాంథుండు.

వహనము నం. ఎ. ఆ. వ 1 తీసికొనిపోవుట,
మోయుట, 2 పోషించుట, ప్రోచుట 3 ప్రవ
హించుట 4. బండి మొదలగు యానము.
5 ఓడ, పడవ

వహము నం. ఎ. ఆ. పుం. 1. మోయుట, తీసికొని
పోవుట. 2 పోషించుట 3 ఎద్దుమూపురము,
వృషభస్కంధము 4. బండి మొదలగు యానము
5 అశ్వము 6 వాయువు 7 జాట, మార్గము.
8 పడము 9. నాలుగు ద్రోణముల పరిమాణము
10. ప్రవాహము

వహి¹ ఎ. 1. విధము.

ఉ పంటవలంతిసోముగమి పంటవహిన్ రహిమించు
వాని వా, ల్గింటివడిన్ హరించి తెలుగంటి వజీ
రుల త్రుళ్లడంచెడన్ .. చం. రా. 5 58

చ గెలిచినగెల్పు లర్థితతికిన్ దిన మిచ్చిన యీవు
లన్ వహుల్, తలఁచిన విక్రమార్కు లొక
లక్షయుఁ గర్లుల కోటియుంగదా, కలిగిన నీడ
వత్తురు విజ. వి. పీఠిక. 14.

నీ మకరవైఖరి వైరినికరంబు చెలరేగ వనజ
నాభుండు వార్ధి వహి వహించె .. ఉ. రా.
2 50.

2. ప్రసిద్ధి

ఉ. అన్వహమున్ బ్రవృద్ధమగు నంబుజనాభ పదా
రవిందభ, క్తి న్వహి కెక్కుచున్ పసుమతీ సుర
వంశవతంస మెల్ల వా,రు న్వినుతింపఁ బెంపె
నఁగుఁ బ్రోడి యొనర్చుచుఁ దల్లి తండ్రి వెం,దు
న్వివిధానురూపతను దోహదభోజనపూజనాదు
లన్ పాండు. 2. 12.

ఉ లక్షణ లక్ష్యకోటి వదిలంబుగ మేటికపుల్
నుతింప ఊ,దక్షమపంస్కృతాంధ్ర కవితా పద
చిన్ వహి కెక్కి శబ్ద వై,చక్షణిమించు నన్నని
వికారదుఁడై తగు తిక్కయజ్ఞ .. వాల్మీకి.
1 11

రగడ .. మంచు ముంచుకొన మాపులు స్రుక్కెన్,
మంచినీళ్ళుచి మహి వహి కెక్కెన్ బహు,
2 18

వహి² ఎ. (క. బహి) లెక్క పుస్తకము 2. పుస్త
కము (క. ర.)

వహి(యి)ంచు నం. న. శ్రీ 1. మోయు.

క మహనీయ భవత్పరవీ, మహితుండై నహుమఁ
డేచి మదమున ధర్మ, స్పృహదక్కి తన్ను
నిప్పుడు, వహియింపఁగ నమ్మనీంద్రవర్గము
బనిచెన్. భార. ఉద్యో 1 185

2. పొందు, ప్రాపించు

క. విహంతాకుండై లజ్జా, మహితంబగు నాశదోఱుగు
మదితో నకల, స్పృహయును నెవ్వని యందును,
వహింపని యతుల మైనవ్రతముం బూనెన్
భార. కాం. 3 185

క చైతన్య శక్తి బురుష స. మేతత్వవిశేషమున
వహించుఁ బ్రకృతి త, జ్ఞాత యగును బుద్ధి తదు,
ద్యూత మహంకార మదియుఁ బొరయుం
జిత్తున్ భార. కాం. 4 270

3 అవలంబించు

ఉ. ఏమెయినైన వంచన వహించి తొలంగుట మత్స
మీహితం, బు .. భార. విరా. 1 177.

వహించుకొను (వహించు + కొను) నం. ఆ. శ్రీ.
పక్ష మవలంబింపు.

ఉ. ఏ నటు వేటఁ బోవఁ గని యిందులకున్ దెకు
కావగింజ యం, తైనను లేక చేయనగు నా తగు
నా యన కెంతచేసెనే, వానికిఁగా వహించుకొని
వచ్చితివా సారంగ 3 39
వహి(త్ర)కము నం. ఎ. అ. న. ఓడ, పడవ.
వహి(హై)డకము నం. ఎ. అ. న. వం. విభీతకము,
తాండ్ర చెట్టు.
వహ్ని నం. ఎ. ఇ. వం. 1. అగ్ని, అగ్ని దేవుడు.
2 జారరాగ్ని. 3. నల్లజీడిచెట్టు 4. చిత్రమూలము
5. రేఫము 6 యాజకుడు
వహ్నికరము నం. ఎ. అ. (అ. ఈ. అ.) 1. నిచ్చంటం
చ నది 2 గల కొనఁ కెయ నది 2 జారరాగ్ని
వృద్ధి పొందించునది.
వహ్నికాష్ఠము నం. ఎ. అ. న. రాహుగురువు,
ఒక విధమగు అగురు చెక్క
వహ్నిగంధము నం. ఎ. అ. వం. 1 ధూపము.
2 గుగ్గిలము, యక్షరసము
వహ్నిగర్భము నం. ఎ. అ. వం. 1. శమీవృక్షము,
జమ్మిచెట్టు 2 వెదురు (వృ. వి)
వహ్నిదీపకము నం. ఎ. అ. వం. కుంకుమ పువ్వు.
వహ్నినామము నం. ఎ. న. వం. 1 నల్లజీడి చెట్టు,
చిత్రమూలము (వృ. వి)
వహ్నిబీజము నం. ఎ. అ. న. 1 బంగారము 2 నిమ్మ
చెట్టు, 3. జీరకము, జీలకఱ్ఱ, 4 రేఫాక్షరము
వహ్నిభోగ్యము నం. ఎ. అ. న. ఘృతము, నెయ్యి
వహ్నిమిత్ర(త్రుడు)ము నం. ఎ. అ. వం. వాయువు
వహ్నియిచ్చే మి. అ. 1 అగ్ని సస్కారముచేయు
క పలుమాటును రామికి ను, తలపడియెను రాన
నిట్టిదశ నతఁడొందె, జెలియగుట నితనిదొక్కఁడు,
నలఘువిధిన్ వహ్నియిచ్చి తది మేలకదా భార
కాం 3 515
వహ్నిరేతస్స(ము) నం. ఎ. న్. వం. బంగారము
వహ్నిరేతు(తసుం)డు న. ఎ. అ. వం. శివుడు.
వహ్నిలోహ(క)ము నం. ఎ. అ. న. 1 కామ్రము,
రాగి, 2 కంచు, కాంస్యము (వా. చ.)
వహ్నివర్ణము నం. ఎ. అ. న. ఎఱ్ఱకలువ, రక్తో
త్పలము.
వహ్నివర్ణభము నం. ఎ. అ. వం. గుగ్గిలము.

నిహ్నిశిఖము నం. ఎ. అ. న. 1 కుంకుమపువ్వు,
వ. 2 కుసుంభము, ఒక విధమగు రంగు.
వహ్నిసంజ్ఞకము నం. ఎ. అ. వం. చిత్రమూలము
వహ్నిసఖుడు నం. ఎ. అ. వం. వాయువు
వహ్నిము నం. ఎ. అ. న. 1 రథము, తేరు. 2 పాలకి,
బండి మొదలగు యానము
ఎ. అ. (అ. అ. అ.) 1. వహింపఁదగినది, మోవఁదగి
నది 2. కొనిపోఁదగినది.
వహ్ని అన్య ప్రశంసను దెలుపును అరరే, బళి
అహహా
మ అరరే శారి బళి ధ్రువుం డహహ భద్రా
శ్వుండు వహ్ని తలో, దరి ప్రహ్లాదుడు మేలు
వరాహ 3. 93

వా

వా = వాయి ఎ (నం. వాక్) 1 మాట
నీ. ఎదిరివా ఖండించు టిది దెప్పరము సుమ్మి జలగ
జంపులు జోగి జంగకొలము. మర 2. 51
2 నోరు
గీ వాకల దటంచు నెన్నేని వదరుచుండ, శిక్ష
జేయక యుంట యుపేక్షగాదె. వాల్మీకి.
3 28
క. నా పేరు శంభుమిత్రులు, వాపారము విద్య
రెల్లి వనజాననుడున్, నా పాటిగాఁడు ..
సుద. 2. 28
చ .. ఇ,ప్పుడు నరుఁ గాంచి మీ రతని పోటును
తించుచు బీతి నిట్లు వా, విడిచి యనేక భంగిఁ
బృథివీపతి వీటిఁడిఁ జేయుటొప్పునే ... భార.
విరా. 4 200
3 ఆహారము.
ఉ అప్పుడు దేవదారువినినాంతరసీమవనించు సంయ
ముల్, విప్పగు భూమివన్నము ఫలింపక చెట్టులు
నెండిపోయె వా, తప్పినఁబోవుఁ బ్రాణములు
తప్పదురం డని మున్ను గౌతముం, జెప్పఁగ విన్న
వారగుటఁ జేరిరి తచ్చతశృంగశైలమున్.
వరాహ 10 31.
4. నూయి గోయి మున్నగువాని ముఖము, అగ్ర
భాగము,

సీ. ... సగము దుమ్మునఁ బూడి చిగిరింత వా
మూయఁ తెరిగిన నూతిపాఠంబొటియల ....
అము రి 18.

6. భద్రభార, కత్తివాదర.

ద్వి ఈ రీతి కౌశికునింద్రజాలంబొ, వాతప్పినదొ
చేతివడిదప్పి చనెనొ, చూత మీతోయ మీచోద్య
మీలిల, నసివోవ వచ్చు నాయసివోకయనుచు....
ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. 2557 వం.

ఉ. . . వాతప్పక వ్రేచె నొక్కమొగిఁ దార్కొని
భీముశిరంబు వక్షమున్ ... శై భా 279

జ వాకట్టు, వాకలివె, వాకర్వెకాయ, వాకాటు,
వాకిలి, వాకొను, వాకొలుపు, వాక్రుచ్చు,
వాగంటిపులుగు, వాగళ, వాచఱుచు, వాచవి,
వాచూరు, వాతప్పు, వాదోడు, వాపుచ్చు, వావి
టును, వాయిడుపు, వాయోడు, వావాడి,
వావాదము, వావాడు, వావిడుచు

వాకిటి నం. వి ఇ ఘం శిశుకము, ఒకజాతి చేప,
ఉలూపి.

వాపసప్తవి నం ఆ శ్రీ వరుణసభ.

చ. అజనభఁ జెప్ప మింద్రునభ నాడుము వాప
సభ న్నడింపుము హరి. ఉ. రి 108.

వాపుష్పము నం. వి ఆ న. లవంగము.

వాంచు = వంచు న శ్రీ (✓ వంగు) వంగఁజేయు.

ఆ. వతులపిఱుఁద మందగతి ముక్తకేళియై, పోవు
దాని ద్రుపదపుత్రిఁ జూచి, యంతఁ గౌరి
వేంద్రు నంతిపురంబున, వారలెల్లఁ దలలు
వాంచి రడలి. భార సభా 2. 298.

మ. అనిసన్ మోమరవాంచితిన్ వినయలజ్ఞా
యత్తచిత్తుండనై . . ఉ హరి 2 21.

క తల వాంచి మగుడ మునుఁగిడె ... పారి.
1. 111

వాంఛ నం. వి ఆ శ్రీ ఇచ్చ, కోరిక, మనోరథము.

వాంఛచేయు వి ఆ శ్రీ (వాంఛ + చేయు) కోరు.

సీ. ద్వీప మేలేడువాఁడు తేజస్వియై మహీవలయ
మెల్ల ను నేల వాంఛచేయు ... వ్రవోధ 2. 84.

వాంఛనము నం వి ఆ న కోరుట, ఇచ్చగించుట,
అభిలషించుట.

వాంఛి నం. విజ. (నో నీ నో) 1. కోరువాఁడు
2. కాముకుఁడు.

వాంఛించు నం న. శ్రీ కోరు.

గీ . అనుడు నా జిష్టుఁ డిమ్మహోత్తుని తెఱంగు,
సేవ్వు జిట్టలు వినఁగ వాంఛించితేని, వినుము
చెప్పెద నని యిట్టు లనియెఁ బ్రీతి . భార.
కాం 2. 429

వాంఛితము నం. విజ. (ఆ. ఆ ఆ) కోరఁ బడినది
అభిలషింపఁబడినది.

వి. ఆ న కోరిక ఇచ్చు.

వాంఛిని నం వి. ఈ శ్రీ కామామరత గల శ్రీ.

వాంతము నం విజ. (ఆ ఆ ఆ) 1. క్రక్కఁబడినది,
ఉమియఁబడినది 2. వైకిఁ ద్రోయఁబడినది వెడలఁ
గొట్టఁబడినది

వాంతాదము నం వి. ఆ ఘం శువకము, కుక్క.

వాంతాశి నం విజ. (నో నీ నో.) క్రక్కిన దానిని
దినువాఁడు, మలభక్షకుఁడు

వాంతి నం వి ఇ శ్రీ 1. వమనము, క్రక్కు.
2 వెడలఁగొట్టుట

వాంతిక్రృత్తు నం విజ. (కో) వమనకరమైనది, వాంతి
చేయుచునది.

వాంతిదము నం విజ. (ఆ ఆ ఆ) వమనకరమైనది,
వాంతి చేయుచునది

వాంశము నం విజ. (ఆ ఆ ఆ) 1. చేఱకునకు సంబం
ధించినది 2 వెదురుతోఁ జేసినది, వెదురునకు
సంబంధించినది

వాంశి నం వి ఈ శ్రీ. వంశరోచన, తవ కీరము,
వెదురుపాలు

వాంశికుఁడు ఘం. వి ఆ ఘం 1 వెదురుకఱ్ఱల నరుకు
వాఁడు, పిల్లంగ్రోవి యూదువాఁడు

వాక్ 1 (నం అవగా) 1. ఏలు.

క వడకట్ట లినుకతిప్పలు, మడలుఁ దరులు వాఁక
లును గ్రమంబున నొకఁడున్, గడవఁబడకుండఁ
గృష్టుఁడు పడతులకును యమున యాటపట్టుగఁ
జేవెన్. హరి. పూ. 8 37.

సీ వడిఁబాలు విరితేనె వాఁకల దరుల వెంబడి
ఘమ్ముమను మృగమదము తావి . ఉ. రా
3 88

క ఏఱన వాఁక యన వడికి నెవఁగును బేరై .
ఆం. శ్రీ. 45.

2 సెలయేలు

గీ ... వాక్యనాగ, వాగనాగ సెలయేలు వాక్యనాగ, నవలనది యొప్పు అం థా 2. 30

జ. వాక్య దాలుపు

వాక్య² విజ్ఞ. (నం నాగ) వంకరి

గీ అంతరి బరికాలు దేలమాచు వాక్య వారి, గలునదవి బేర్చునొక వాక్య కనుమలోన పరమ. 4 205

వాక్య³ వి 1. ప్రదేశము

చ వలిమల యల్లవాడు తలవాక్య ధరించిన పూవుగుత్తి పారి పీరి 6

2 పార్శ్వము, ప్రక్క

ద్వి మూకచింతల బడుమేక మామిళ్ల, వాక్య నొప్పెడు సరోవరము వీక్షించి విస. పు 105 పా 30 పం

వాక్యదాలుపు వి (వాక్య¹ + తాలుపు) గంగా ధరుడు, శివుడు

ఉ. ... వే, గ్రుచ్చి కవుంగలించి వలిగుబ్బలి పట్టియు వాక్యదాలుపున్ పాండు 1. 199.

వాక్యకుడు వి కంటకారిక, ఓషధి విశేషము

గీ వెలగ వాక్యకుడు పల్లెరు ములక వేచ, నగిరె నీర్గొల్పి మొదలుగా జగతిగ గల్గు, కంపలన్నియు వేవేగ గడచి కడచి. హంస 4 9

సీ. .. బృహతియో వాక్యకుడనా. అం థా 2. 59

వాక్యగడ వి (వాయి + కడ) ముఖప్రదేశము

గీ దంష్ట్రికలు పాదమునఁ గొనితన్ని సంధి, మన్న యెముకను సంచున నూదిపట్టి, పాపి కదిలించి వెలికి యాపక్షి యధిక, వేగమునఁ బలివాక్యగడ వెడిలిపోయి కేయూర 3 120

వాక్యగుడుపు వి. (వాపు + కడుపు.) వాపు గల కడుపు.

సీ. వీడనరాలతోఁ బెరుగువాక్యగుడుపులో బల్ల నల్ల డలందుఁ ద్రుల్లివడగ ... శుక 3. 30

వాక్యరత(ర్త) వి సముద్రతీరము (శ ర., క్రా.)

వాగ్నించు నాగ్ర (న వాగ్ని) ప్రమోదించు, ధ్వనించు జేయు

వ .. ప్రచండంబగు వానిపిచండంబు వాగ్నించి కాలం గాలు గీల్చి. భాగ. 10 పూ 1345.

వాగ్ని అగ్ర (నం గవచ్) 1 వదరు, ప్రేలు సీ వేదాంతయుక్తులు వినిరెండు వేర్వేరు వాగ్ని నాతడు రాజయోగి గాడు ... వేలు. గో. 4 7

2 ప్రమోదించు, ధ్వనించు.

ఉ చెంగున దాటుం జూపు లిరు చిక్కనిజేడిన లేమొ మీటినన్, గ్రంగన వాగ్ని గుబ్బలు చొకారపుఁదాళము లేమొ... విజ్ఞ వి 1 118.

వి 1 సెలయేలు,

చ కదిసిన భీతి వానరులు కన్ననిఁ జాటియు గవ్వ రంబులం, దొడిగియు వాగ్నిప్రంతం బడి యుండియు... భా రా. యుద్ధ. 912.

గీ నెత్తురుల దోగి బవంపు నేలఁ ద్రెల్లి, సోఁకు దొర యొప్పె గట్టులనూడు జాతి, వాలు చేబడ్డ జేగురు వాగ్నిగముల, తో నెనయు మేటి గుబ్బలతో దొరయుచు అచ్చ. రా యు 658., అము. 678.

2 వది

ఆ మేఘమార్గ మెక్కి మేరుశైలముదాటి, మింటి వాగ్ని నొరసి మిగుల మెఱసి.. తపతి 3 20.

మ దిననాథప్రతిరూపుఁ దాతఁ డెలమిన్ దేశాంత రాసక్తిమై, జని యాశ్చర్యకరంబులో పురము లున్ శైలంబులున్ వాగులున్, వనమధ్యంబు లుం జూచుచుం దిరిగి.. ద్వా 9. 91

3 సైన్యము

క, వెలు గుగని కడగి యిరువాగులుఁ బోరికిఁ జొచ్చె .. భార విరా 2. 198.

చ. తావకాప్రతిహతభావంబు యిరువాగును జూడఁదె పాండవోత్తమా.. భార. కర్ణ. 3 120

చ నడచె గుమారువాగ్ని భవనంబు సమస్తము నొక్కపాయగాన్ .. క సం 11. 595.

4. పక్షము, వైపు

వ. వైరాగ్యానుబంధంబు లుడిగి యయ్యిరు వాగ్ని వారును.. హర 6. 110

5 వి అలలు.

చ. గిరిః తమిక్కి తమ్ములిరుగ్రేవ గిరిద్వయ మట్లు
దవ్వులన్, దురమునఁ దేరులై యొదవఁదోఁబడి
వాగులు వచ్చులీల రాల్, గురియఁగ దేరిమీఁది
పురికోటల కేతనదండ కోటులన్, దిగివనింగి
మేన వడిసెం బయిపై నన రక్తపూరముల్.
కకు 5 114.

జ వాగించు, వాగుడు.

వాగుడు ఏ (✓ వాగు) 1 ప్రేలుట, వదరుట.

(వ్యవ) నీవాగు డింక చాలించు

2. మ్రోగుడు, మ్రోత (శ ర)

వాచు అ. క్రి. 1 మిక్కిలి అపేక్షించు, ఏకరు.

కా ప్రారంభించిన వేదపారమునకున్ బ్రహ్మ
హమో నంచునో, యేరా తమ్ముడ నన్నుఁ
జూడఁజనుదే వెన్నాళ్లనో యుండి చ, తూరాజీవ
యుగంబు వాచె నినుఁ గన్నోకున్కి పాండు
3 33

ఉ .. కన్నులు వాచు నీ మొగము గానక
యెప్పుడుఁ జూడకున్న నా, యన్న యిదేటికిన్
దిమకమారసి చూచిన వింత వాడవే, యయా.
3. 145, చి. పు 6 102

2. వాయించు

ఉ. సొంపునిం, పన్నటియించియుం దివిరి మద్దెల
వాచియుఁ బ్రొద్దువోక యా, కన్నెలు కేళికా
వని నొకానొకనాడు మెలంగి రయ్యెడన్.
చం రా 2. 98.

నీ సరసిజాషియొకర్లు స్వరమండలము వాచబోటి
యొక్కతె దండ మీటి పాడ. వాల్మీకి 3 125.

3. రోగముచే నుబ్బు

(వ్యవ) వానికి జబ్బుచేసి కాళ్ళు వాచినవి.

ఒడలు వాచు = పొగరెక్కు, ఉద్ధతుఁడగు

(వ్యవ) ఈ మధ్యన వాడు బొత్తిగా ఒడలువాచి
పెద్దవారి నెదిరించుచున్నాడు.

జ : వాగడుపు, వాచి, వాచిరి, వాచిరి గొట్టు,
వాపు.

వాడి ఎ. 1. తీక్షణత, పదము, నైశిత్యము.

అ. వాడిఁ బొడలు జతర నైశ్వానదుడు....ఆము.

4. 280.

ద్వి వాడును గోపించి వసుధేశు మేన, వాడి
తూపులు నాటె వడి నైదువదులు . ద్వి భార.
1 22

క . అహి యేమి కోజబల్ వాడి నెడిన ...
ఆము 4 285.

2 ప్రకారత్యము

క నారీజనముల కాజ్ఞా, కారీయగు భటుండు
మరుఁడు గాఁబోలుఁజూమి, వారి కటాక్షము
సోకిన, వారియెడల వాడిఁ జూపి వర్తించు
గదా భర్త 2 11

నీ ఈ వాడి చాలించి మావాడ నలివేడి చేదోడుగా
నుండు చిలుక నీకు ఇందు. 4 59.

3 కారిత్యము

లోవాడి = లోపలవాడి

మ కోశంబులో వాలుమె, ల్పున రాణిల్లుచు
మాట మెత్తఁ దనమున్లో వాడియు న్నేర్ప
డన్ ... భాగ 10. 223

4 పరాక్రమము, శౌర్యము.

ద్వి. వేడు మీ ధర్మాన నెఱవేఱఁ గలిగె. వాడిచే
తెండ్లాడి వచ్చెద ననుచు, గడఁగి దుశ్శకునముల్
గనిపింప నిటకు నడచితి. ద్వి నల. 2 309.

మ . రణంబునఁ బాడిన్ రిపుగెల్పు వాడియుఁ
బ్రజాపోషంబు ధర్మంబు రాజనకౌ ... ఆము
3 61

చ. కొడవలి ప్రేలివట్టి దొర కూతురికిన్ వెననిడ్డ
నాభిచం, దడరఁగఁ గాంచి పంరచవి శిఖాఖ్య
తురుష్కులంబు వాడి, కెక్కుడు సమయం బటం
చదరు గ్రోపులు గాల్పఁగఁ బిట్టు మందు చిం.
దెడు పొగనా నజాండమున నిండె నఖండ తమః
ప్రకాండముల్. రా. వి 4 41

విజ. 1. పదనైవది, నిశితము. రాఘవ. 2. 21

క ... దేవ. ప్రతు మీఁదను సాశ్వఁడేనె వాడి
శరంబుల్ ... భార ఆది. 4. 204.

వ. వాడులగు కత్తులన్ దిత్తు లొలిచి ... మనుచ.
4. 80.

గీ. ... వాడి పండ్లు విగించి చేవలఁతి యెగిరి ....
పార. 1. 20.

2. తీక్షణము,

క వాడి యగు నలుకలోకము, పోడిమి సెడఁ,
గయ్యమట్లు పొడిచివనటమై... భార. కాం 1 88.
ఉ కొందఱ మంతనంబులను గొందఱ జంకెన
వాడి చూపులం, గొందఱఁ జేతి నన్నలఁ
దగుల్పడఁ జేయుచు .... పారి. 1 108.,
కాం 5 74

8 ప్రకారము

క. వాడగ్ని లోనఁ ద్రోచిన, వాడ వకట యంతఁ
బోక వల్లభనిమ్రై నేడడవిఁ ద్రోచి తెదఁ
గడు, వాడిగదె నీకు రాఘవ కులప్రవరా ...
నిశ్చ. 10 129.

4 వేడియైనది

ఉ వాడిమయూఖముల్ గలుగువాడవరాంబుధిఁ
గ్రుంకె ... భార ఆది 3 112

జ , వాడి చెఱుచు, వాడితనము, వాడి మగఁడు
వాడిమి, వాడివెట్టు, వాడర

వాడిచెఱుచు న క్రీ (వాడి + చెఱుచు) పరాక్రమ
హినునిచేయు

సీ. బ్రహ్మత్వమును బొంది పరఁగు విధాతను
వాణికై యెవ్వఁడు వాడి నెఱిచె భాగ
10 ఉ 10

వాడితనము వి (వాడి + తనము) కై ఙ్గము, పరు
షత్వము

ఆ అతివఁ జంపఁ జాపమని యూరకుండిన, నోరి
కొలఁదులాడె దొర నన్ను, వనితకింక వాఱి
వాడితనం జేలఁ ప్రభుల నోట లేక వలుకు
ఘేల ... భా. రా. మం 202

2 పరాక్రమము

చ. భయంబునఁ జాఱితి పెక్కు మార్లు వం
చన మధురాపురి నివిడిచి సాగర మధ్యము
నందు దాఁగనే, వనరుహవాభవీ విరుదు వాడి
తనంబును నాకు వింతయే భాగ 10. ఉ. 729.

వాడిమగఁడు విజ. (వాడి + మగఁడు) 1. కూరుఁడు.

క. వీడొకఁడు కురులంబున, వాడి మగం
డనఁగఁ జాలువాడు ... భార. విరా. 5. 111.

క. తగువారిఁ విలిచి యిదిగో, లగనము దాకొ
నియెవెల్లిలలిఁ బుడమిఁ తే. నిఁగఁ జేయవలయు
రక్కసి, మగువంబొరి గొన్నవాడి మగనిఁగ
డంకన్. అచ్చ. రా. అయో, 8.

క ధరలో కూరాహ్వయములు, పరంగును
మొనకాఁ డనంగ బంటనఁగాఁ బో, టరియన వడి
గల వాడన బిరుదనవాడిమగఁడనఁగ భీమకపర్తి
ఆ. సం మాన 51.

వాడిమి వి. (వాడి + ఇమి) 1 తేజము, ప్రతా
పము

ఉ నేడు ప్రసూతికాలమున వీవు గదాధర మధ్య
హంబునన్, వాడిమి తోడ నుండి జము వాకిలి
వట్టి మదీయసంతతిం, బోడిమితోడఁ గాంచి
ఉ హరి 2 17

ఉ వింటిరె యొక్క వార్త మన వెఱ్ఱులు చెప్పిరి
తాము కన్నులం, గంటి మటంచు నీతబిసి
గాండ్రు మదీయమహోగమాయకై, దంటతనం
బునం జని ఋతుధ్వజ నైవ్య సమేతుఁ చేర నా,
బంటుతనంబుఁ బాపుటకుఁ బన్నిన వాడట
వాడు వాడిమిన్. కువల 2 101

క. వేడికొని కృపణులై కను, పోడిమి యదియేల
రాజు పుత్రులదమమై, వాడిమి దప్పిన నిప్పులు,
వేడిమి నెడినట్లు జనులు విని యులుకుదురే
భార. ఉద్యో 3 197

2. పరాక్రమము.

ఉ. .. పోడిలో, వాడిమిఁ గొంతకాల మిల
వ్రాలుట లావరియేట ఆము 8 21

3. శీవ్రత.

ఉ. . వాడిమి గల్గు కాపమున వచ్చెఁ బురాకృత
కగ్ర భావ్యమై, వ్యాఁడును నేర్పునే ... భార
విరా 1. 238

క, పోడిమి చెడియునుఁ దనమది, వాడిమి సెడ
నీక లబ్ధివై రాగుఁడై, వాడతి నియమంబునఁ
బడు, మూఁడేడు దాఁక ధ్యానమున మండం
గన్. ద్వా 10 114

4. శార్యము.

క. మూడవది లైత్త నదియుఁ, బోడిమి చెడిపోవ
ననుర పొలుపరి యలుకన్, వాడిమి యెనఁ
గఁగ నొకగద, వేడిమితో వైచె వృష్టివిధునతి
మీఁదన్. హరి. ఉ 4. 157.

ద్వి. వాడిమి మెరసి దుర్వారుఁడై కడఁగి వాడె
దుర్బోధన పచ్చినవాడు ... ద్వి. భార. 2. 28. పా.

5 వాడి, పదను, నైశిత్యము

నీ వజ్రాయుధంబు క్రొవ్వాడిమి మెచ్చని ఖర
నఖంబుల నొప్పు చరణయుగము ... భా. రా.
ఆర 102.

వాడిపెట్టు ప. క్రి. (వాడి+పెట్టు) వాడికలి
గించు.

ఉ. నాకులభికదానవగణంబులతో సరిపోలు వారె
వీ, డేకుల వాడిపెట్టెఁ దన యెద్దును దాను
నిటుండి వీని మున్నేకతమంత మజ్జముని
యింటికి వంచుఁ గతుత్తుఁ దాకి రా, లోకము
లగ్గి సల్ల నెటులో యట నెవ్వరో యంటి వేని
యున్. కకు 6 45.

వాడు వ (క. అవను, శ అవజ్) తచ్చభృతకమగు
(అ) అను సర్వనామశబ్దముయొక్క మహాత్పథ
మైకవచనరూపము ప్ర బ వారు, వారులు,
వాడు, ద్వి ఏ వానిన్, ద్వి బ వారిన్, వార
ంన్, వాండ్రన్. మొ. వ వార్షించి వారు నవి
స్మయ స్వాంతులయి .. ఆము 1. 18

గీ మెఱసి యువకార మొనరింప మేలువచ్చు,
గీడు వచ్చు మనంబులో నోడ వలదు, వాడు
చేసిన ధర్మంబు వానిఁ గాంచు, గీర్తి యొక్కటి
చాలదే కేవలంబి కాశీ 2 107.

ద్వి, వాడును చనుడెంచి వరుసఁ కాండపులఁ,
లోడిగాఁ బురమున మును దోడితెచ్చి . ద్వి
భాం 1 16

ఉ నావుడు వాత లమ్మనుజనాథున కిట్లనిరి...
ఆము 3 58

2 సంబంధార్థమున పదములకమప్రయుక్తము
మ. వడుగా యెవ్వరివాడ వెవ్వడవు ... భాగ.
8 549

(ఇటు స్వస్వామి భావసంబంధము)

ఉ ఎక్కడివాడో యతుతవయేందులయంత వసంత
కంతులన్, జక్కదనంబున నెలువఁ జాలెడు
వాడు .. మనుచ. 2 35.

(ఇటు ఆధారాధేయభావసంబంధము)

ఉ. నల్ల నివాడు పద్మనయనంబులవాడు ...
భాగ. 10. పూ. 1010

(ఇటు ధర్మధర్మిభావసంబంధము.)

ఉ .. నవ్వరా, జిల్లెడు మోమువాడు ..
భాగ 10. పూ 1010

(ఇటు అవయవావయవిభావసంబంధము.)

వాత వి. తెగులు గొంతున పక్కాదులకు వేయు
చూడు (క. ర., వా.)

వాపి విజ (వాపు+ఇ) శోభి, వాపుగలవాడు
గీ షి వాపి యన నులిపి యన నుల్పడన శోభి,
శోభిలు . ఆం. భా 2 122.

వాపిరి (వాపు+ఇరి) మిక్కిలి కాంక్షించుట, ఏక
రుట. (క ర , వా.)

వాపిరిగొట్టు విజ (వాపిరి+కొట్టు) వాపిరివాడు,
ఏకరువాడు (క ర , వా)

వాపు వి (√ వాచే) రోగాదులచే శరీరము ఒకవిధ
ముగా లావగుట, పొంగుట (ఇది సానుస్వారమని.
క.ర విధాంకము)

క ఊపిరి వెడలక కడుపున, వాపోదవినఁ బాము
ప్రాణవాతంబులు సం, తాపించి .. భాగ
10 పూ. 480.

వాకట్టు ప క్రి (వా+కట్టు) వాగ్బంధముచేయు.

ద్వి దాదివాకట్టి భూతలనాథు పట్టి, వాడట నీ
రితి నట్టొత్తించు . మారిశ్చ ఉ 2 411.

నీ వాకట్టుతిని వానప్రముఖాదితేయుల ...
ప్రభులిం 7. 72. (ప్ర.)

దం వోమమంత్రంబులన్ మారు తంత్రంబు
లన్ జిక్కఁదే సొక్కఁదే దిక్కులం జిక్కులం
బెట్టు వేధన్ మహావేధ నై నన్ విరోధించి
వాకట్టు నీతిన్, బలారాతి మంత్రిన్ ప్రమో
క్షించు . భోగినీ దండకము

గీ. అనుచుఁ దమ వేలుపుల నెల్ల సమరఁ దలంచి
వేడుకొని మొక్కి వాకట్టు వేళ్లు గొనుచు,
వలను లెనైన మిక్కిలి నలరు గొనుచు, వచ్చి
యెలుకులు వేటాడ. తోచ్చిరపుడు ...
యయా 2 3.

వి. 1 వాగ్బంధము చేయు మందు మొ.

గీ మాలిక్ మణుల్ వాకట్టు మొదలుగాఁగఁ,
జోరసంగ్రహణీయ వస్తువులు గొనుచు... దశా
1. 260.

ద్వి కుక్కల వాకట్టుఁ గొంకి వారసము.. బస.
పు 5. 388 పం.

2. వాగ్బంధము.

నీ కలకంఠనికురుంబములకును వాకట్టు విడిపింప
వచ్చిన వెజ్జనంగ. చిత్ర. 5. 3.

గీ అతిథిపినరంబునకు నీనినట్టి యెనున, కదుపు
లేగల గమికి వాకట్టు లెనఁగె ... అము 4
128

వాకబుచ్చేయు న క్రి తెలిసికొను (క ర , వా)

వాకము విజ వాటము, జాబుపుగా నుండునది
ద్వి. ఈ కొండ పడమట నీకొండక్రేవ, వాకమౌ
నొక పెద్ద వటముమూలమున క ర., రం
కా అ

వాకము నం వి అ త్తం వచనము, వదము మాట
న జకముల సంఘము, కొంగల గుంపు

వాకలిదె వి (వా+కలిచె) ఒకానొక చెట్టు
ద్వి చిటుపాత బూరుగుచిల్ల చెన్నంగి, కుటుముసి
దియు గొండగోగు వాకలిచె ద్వి క సా
2 80. పా 2, పం

వాకల్యెకాయ వి (వాకలిచె+కాయ) వాకలిచె
కాయతో పెట్టిన యూరుఁగాయ
నీ. లేకరక్కాయయు వాకల్యె కాయయుఁ జీటి
నెల్లి కాయయుఁ జిల్లికాయ . అది, యైన
యూరుగాయలు గల వతనియింట హంస 4
185

వాకాటు వి (వా+కాటు) వాగ్వాదము, వాక్కల
హము.

క. అకాశదివ్యమునులును, నాకౌళః ప్రత్యసీక
నాయకమునులున్, వాకాటులకుం జొచ్చిరి
పాకంబులు దప్పినట్టి పటురోషములన్. భీమ.
4 188. శవరా. 4 70

వాకలి వి. (వా+కల్లి) 1 గృహధ్వారము, ద్వారము
అ వచ్చి పర్ణకాలవాకిట నిల్చి య, తన్విఃశిల్పై ...
భార ఆర. 1 75.

క. ఆకులగతి నలుదెనలం, గాకులక్రియఁ తెదరి
కడు వెగడుపడి రజో, వీకములులంక యెనిమిది
వాకిళ్లం దూతఁ తొర వర్గము దలఁకన్. భార
ఆర. 7 108.

నీ ... అమ్మొవ భేదింప నభిమన్యుఁ డోపుఁ బొమ్మ
నియెడు తలఁపు నాకపుడు పుట్టి.

ఆ వానిఁ బిలిచి నీవు వాకిలి బుచ్చుమం, దఱము
మొగ్గరంబు దఱియఁ జొచ్చెదము ... భార.
ద్రోణ 2 270

చ తొలితొలి యెఁగి భూరిభుజధుర్యత యొప్పుగ
నింద్రువీటివా, కిలి తలుపుల్ ప్రగాఢపరికిలిత
ముష్టిహతిం బగిల్చి వే, వెలలుము కయ్యమిమ్మని
సవేగనమ్మతిత సింహనాద సంకలితము గాఁగ...
హరి ఉ 4 18

2 ఇంటికి ముందటి భాగము, అంగణము,
వ పర్ణకాలవాకిట హవిశ్యేషంబయిన హవిష్యనీ
వారపాయసాన్నం జల్లి వల్లన లేడిపిల్లలకు
మేపుచుండె ... హర. 1. 3 (కా ప)

వ, రఘువీరునగరివాకిట నుండియు జలధి
ఘోషం జేల జేతనంబున నేర్పిరిని . ఉ.
రా 1 188

వ స్వస్తి సమస్తరాజ్య చూడామణి కిరణ
రంజిత పాదపర—సిజా(తుం)దగు కాక తియ్యద
రాధీశుశ్రీవాకిలికి నంగరక్షయై ద కా.
952

వ (కా) కతియ్యరుద్రమహాదేవరాజుల చప్ప
రము వాకిటి అంగరక్ష బొల్లి నాయంకులు .
ద. కా 705

వాకు=వాక్కు నం వి చ్ శ్రీ 1 పలుకు, మాట
క . సౌ, మ్యాకృతులుగానివారల, వాకులు
శిక్షలు మప్రద్రవంబులు గావే భార అది
8 41

క వాకుమ మనసును గాయము, వేకాయన వృత్తి
శౌచమెడలని తపముం. శేకొనునది యది
బోధ, శ్రీకి ఘృతంబునకు వెన్నక్రియ జవక
మగున్ భార కాం 4. 888.

నీ. వడుగు వాకుగ బలివడుగువాకువఁ జేరియడుగు
వారంగఁ ద్రొక్కు నడుగువాఁడ ... ప్రబంధ
(అచ్చ తెమఁగు) 3.

2 భాష.

గీ. వాకునా భాషయౌ నఱవంబు తెమఁగు, కన్న
డంబు వమటి యిట్లు కొన్నిచేక, భాషలై
యొప్పు... అం. భా. 1. 110.

3 వరస్యతి

వాక్యము సం వి. ఆ న పొగడ పువ్వు

వాక్యము న క్రి (వా + కొను) చెప్ప, వచించు

క నీ కిప్పుడు గానంబడె, నాకులకును నురగపతి
పవాకుల కై నన్, వాకొనంగం దిలపోయను,
రాకుండు మదీయరూపరమ్యత్వాబుల్ భాగ
8. 323

క వాకొను తెంపుఁ జలంబున, బోక తెంపు వివక
వాడుపుట్టినచోఁ దా, నాకును సాక్షియు నేలా,
యేకం బనుభవమే చాలు వేర్వడఁ దెలుపన్
విజ్ఞా 3 38

క వారివిహారముల్ నలుప వాంఛ జనించెను తేర
రాగదే, వారిజమిత్రపుత్రి యని వాకొని
పిల్చిన ద కా 8 128

2. అతఁడు, పేర్కొను, వాక్రుచ్చు
క కనుఁగొని పలుఁదెలుఁగులవా, కొనిలేపఁగ
అచ్చ రా యు 228

వాక్యము న క్రి (√ వాకొను) వాకొనఁజేయు

సీ. .. గీ పరువులిడు మారపందుల ముటికిగవులు,
చేప తట్టల గదురుతోఁ జెనసి చుట్టఁ, గూఁత
వెట్టున జమల వాక్యమునఁజేయ, భయము
గొల్పెడు నొక బోయలై గాంచి వాల్మీకి
2 85.

క నాకముఁ గూల్పుటకో భూ, లోకముఁ గాల్పు
టకొ ... వాకొల్పెడు కోఁతిపోరు వాక్రువ్వ
కుమీ రామా 8 140

గీ పరులఁ జూపులు వాకొల్పఁ బ్రసభలీల
నైవ 7 61

వాకోవాక్యము సం వి. ఆ న ఉక్తి ప్రత్యుక్తి
రూపమయిన సంభాషణము

క. మీకును మీపతియానతి, మాకును మా భర్త
యాజ్ఞ మన్నింపఁదగున్, వాకోవాక్యముల్లి
వెడ, వాకాట్లం బల్పజంబు వలవదు సేయన్
శివరా 4 70

వాక్యలహము సం వి. ఆ యం మాటలతోఁ బోరా
టము

వాక్కిరుండు సం వి. ఆ యం వేడుక మాటతోఁ
గీరమునలె సంతోషపెట్టువాఁడు, భార్య తోడఁ
బుట్టినవాఁడు, శ్యామకుండు.

వాక్కు(కు) సం వి చో శ్రీ 1. పదము, శబ్దము,
2 మాట, పలుకు 3 భాష 4 భవని 5 చెప్పుట
6. వాగ్దానము, మాటయిచ్చుట 7 సామెత,
లోకోక్తి 8 సంస్కృతీదేవి

వాక్యపలుండు సం విజ (ఆ ఆ ఆ) పనికిమాలిన
మాటలు పలుకువాఁడు, మంచిచెడ్డ లాలోచింపక
మాటలాడెడి వాఁడు

వాక్యావల్యము సం వి ఆ న. వదరుట, వదరుఁ
బోతుతనము

వాక్యలము సం. వి ఆ న మాటలయందమర్యాద,
తప్పించుకొను జవాబు, నిజముచెప్పకుండఁ దప్పించు
కొనుట

వాక్యటువు సం విజ (ఈ) మాటాడు వేర్పుగల
వాఁడు, మాటలయందు వేర్పరితనము.

వాక్యతి సం విజ ఆ గొప్పవక్త
వి ఆ యం 1 బృహస్పతి. 2. పుష్య నక్షత్రము

వాక్యారుష్యము సం వి. ఆ న 1 భాషాకారివ్యము,
మాటలయందలి కఱకుఁదనము 2 నిందించుట

వాక్యప్రచోదనము సం. వి ఆ న. వాక్కులమైన
యాజ్ఞ, మాటలతోఁ దెలుపఁ బడిన యానతి

వాక్యప్రతోదము సం వి ఆ యం మాటయనెడి
యంకుళము అంకుళమునలె కాఠించు మాట

వాక్యఖండనము సం వి ఆ న వాదము ఖండిం
చుట.

వాక్యపదీయము సం వి ఆ. న గ్రంథవిశేషము,
భర్తృహరి విరచితమగు నొక గ్రంథము.

వాక్యభేదము సం. వి ఆ యం వేటుగాఁ తెప్పట,
విరుద్ధముగాఁ తెప్పట

వాక్యము సం వి ఆ న 1 మాట, పదము 2 వర
స్పృశ సంబంధముతోఁ గూడి యేకార్థత్వము గలిగి
త్రియతోఁగాని తదితరముతోడఁగాని సమన్వ
యించు పదసమూహము, యోగ్యత, అకాంక్ష,
అనన్తి, గలపదసమూహము. 3 (తర్క.) వాదము.
4. మాత్రము, నితివాక్యము, విధివాక్యము

వాక్యరచన సం వి. ఆ శ్రీ వాక్యమునఁ బదముల
కూర్పు

వాక్యవిన్యాసము సం. వి ఆ యం = వాక్య రచన

వాక్యవిశారదుడు సం విజ (అ. అ. అ.) మాటల
యందు నేర్పుగలవాడు మాటలాడుటయందు
చాతుర్యముగలవాడు

వాక్యశేషము సం వి అ. పుం 1 వాక్యము
శక్యము, సమాప్తి కానివాక్యము 2 ఒక భాగ
మున లుప్తమగు వాక్యము.

వాక్యార్థోపమ సం వి అ. స్త్రీ. ఉపమాలంకార
భేదము.

వాక్యాలాపము సం వి అ. పుం సుభాషణము.

వాక్రమేపే న. ౧ (వా + కూర్పు) (త వాయ్ కొడు
త్తల్) (సంధిని వర్ణ వికాశము)

1 పేరుకొను, పేరుచెప్పు, పలుకు.

ఉ మెచ్చి యొకింతగౌరవము మెచ్చకయుండి
లఘుత్వలేఖమున్, తెచ్చుటకున్ సమర్థులెక్కు
క్రియకున్ గుకవిత్వ గర్వితుల్, తచ్చరితం
బుపేక్ష కుచితంబగుంకాక నగంగనై నవాక్రచ్చి
యజాగళ ప్రవసగోత్రుల వారల నెన్న వేటికిన్
కళా 1. 6 7

క తగునయ్య వనితకు, వనితలదు శ్చేష్టితములు
వాక్రవ్యంగన్ ... భార ఆను. 2 169.

2 వచించు, చెప్పు

సీ కలిగె లేకుండె నిట్ల లఘు గుణంబులు వాక్రచ్చి
మీయంతవార లిట్లు, గొనియాడ ... భార
కాం 1 376.

సీ నృపుల చేబట్టి కానికలు దెచ్చిన సొమ్ముకొలది
యెవ్వరికి వాక్రవ్యరాదు . విక్ర. 5 120.

సీ . వాక్రచ్చె నుడివెను బలికె నాడె, వనెనవంగ
వచించె నంచును విలసిల్లు ఆం. భా
8 119.

ద్వి. వారక తలపోయ వాక్రవ్యజాల .. హరిశ్చ.
పూ 1257

క . అంబికేయు చరితము దుర్యోధను కొఱ
గామియు నెవ్వారును వాక్రవ్యంగ వెఱకురు
కురుప్రసరా ... భార. ఆశ్ర. 1 15

ద్వి వరమిచ్చు వప్పుడు వాక్రవ్యః డయ్యె, నరులఁ
గావునవాడు వరులచే జచ్చు ... రం. రా.
బాల. 17 పూ 7 పం.

మ. ఈవు మానవులతో వేవేళఁ బోరాడఁగాఁ,
కృతకంబొందె మదియకాకుక మదేమియవ్వు

వాక్రచ్చెదన్ . ఉ రా. 3 301.

మ సరసగోష్ఠిన్ బోటియుం దాను న, వ్యవ
జాతాయతనేత్ర శౌరిగుణముల్ వాక్రచ్చి
వర్ణించుచున్ . పారి 1 71

గి వానిచెలువంబు మడుపులతేనికై నఁ, బూని
దిటముగ వాక్రవ్యఁబోల దెందు నీలా 1 82.

మ అని సంకల్పభవైకసాములగు శయ్యావేక
సంభోగ చిహ్నవలన్ భూపతి త్రత్యభిజ్ఞ
కొఱకై యందంద వాక్రవ్య వ, వ్యసితా
రత్నము వాలుఁగన్నులఁ బఠన్ వారించుచున్
నైష. 8 87.

దండకము, నీవుగావించు చెయ్యుల్ నెఱిం
బూని వాక్రవ్య నెవ్వారికిం దీరు ... నీలా
2 41

సీ వాక్రచ్చు తిక్కయజ్ఞప్రకారము రసాభ్యుచిత
బంధముగ నొక్కొక్కమాటు కాశీ 1. 18
కా భద్రాశ్యాపిపాల చెప్పితి భవత్ప్రశ్నాను
రూపంబుగా, రుద్రాంబోరుహగర్భ ముఖ్యులకు
వాక్రవ్యంగరా కద్యుతో, నిన్ద్రులై న మహే
తిహాసమిదియే వరాహ. 9 20.

వాక్సంయమము సం వి అ. పుం వాక్కును నిరో
ధించుట, మోస మవలంబించుట.

వాగ సం వి పాదుక

ద్వి. యోగవాగలు మెట్టి యొకపాద మూడి,
కాగుగా నొవపరి కాగునటించు హరిశ్చ.
ఉ 135

వాగ సం వి అ. స్త్రీ కశ్యము

వాగంభీపులుంగు వి (వా + గంటి + పులుంగు)
చిలుక, కీరము

ఉ తుంటంట కార్ముకంబు కరదొట్టిన తేంటంట
వింటినారితే, యంటినవాడు తూపులంట
యప్పులపాంట కేతనంబు వా. గంటి పులుంగు
గుఱ్ఱమంట కాయము లేదంట నీకు లోకముల్,
కొంటెతనంబునన్ గెలిచికోలిది యచ్చెరియంబు
మనస్తా కృ శకుం 2 179.

వాగపహారకుడు సం. విజ. (అ. రి. కా. అ.)

1. మాటలు దొంగిలించెడివాడు 2. విషేధింపఁ
బడిన గ్రంథములు చదువువాడు.

వాగము ఏ వాగె

న మొగలిరేకులవలకయుఁ గలువకాఁడియుఁ
గురువేలు వాగంబులును సంతరించి వసంత
సారథి తిన్ననైయున్న క్రొన్నన మునికోలఁ
గదల్చి యదల్చినం గెరలి చెరలికొట్టుచు మిన్నుల
పై బారు చిలుక వారువంబులు. శ్రీరం
2 294

వాగరము నం. ఏ అ ఫం 1 గీటుతాయి, బంగారు
మొదలగువాని వన్నచూచెడి యొరగల్లు
2. విఘ్నము, అంతరాయము 3 నిశ్చయము
4 బడబాగ్ని 5 తోడేలు

వాగరుడు నం ఏ అ ఫం 1 ఋషి 2 పండి
తుడు. 3 వీరుడు 4 ధీరుడు

వాగణ ఏ (వాయు+కణ్ణ) ముచ్చివాఁడు చిత్తరువు
ప్రాయుతూలిక. (శ. ర. ప్రా)

వాగళ(కృ)ము ఏ (వా+కృ)ము కళమునకుముందు
భాగము: ఖల్యముఖము. (శ. ర. ప్రా)

వాగాదంబరము నం ఏ అ ఫం ఏక్కువ మాటలు
మాటలాడుట, పరాదంబరము

వాగాయిత్రము ఏ. (సం వాగ్వివాదః) వాగ్వివాదము,
మాటలపోరాటము (శ. ర.)

వాగారువు నం. ఏః (శః) ఆదితప్పిన వాఁడు:
కృతఘ్నుడు, కృతఘ్నురాలు
వాగియ = వాగె ఏ. గుఱ్ఱము నోటికశ్చమునకుఁ దగి
లింపెడు పగ్గము

ద్వి రాగెలు విగియించి రథసంబుతోడ, వాగి,
యనడలి చువ్వన రెండుగడల. ద్వి పరమ
3. 280 పా.

వాగీకుడు నం ఏ. అ ఫం. 1 బ్రహ్మ 2 బృహ
స్పతి. 3. గొప్పవక్త.

వాగీశ్వరి నం ఏ ఊ. శ్రీ సరస్వతి, పలుకుఁజెలి
వాగీశ్వరుడు నం ఏ అ. ఫం 1 గొప్పవక్త,
వాగ్ధాటిగల మమఘ్నుడు 2. బ్రహ్మ.

వాగుజి నం ఏ ఊ. శ్రీ. కారుగచ్చే. (వృ. వి.)
(శ. ర.)

వాగుర నం ఏ అ శ్రీ వల, పాళము, ఉరిత్రాడు
వాగురావృత్తి నం. ఏ ఊ. శ్రీ. వేటవలన జీవించుట
ఫం వాగురికుడు, వేటకాడు.

వాగురికుడు నం ఏ అ ఫం పలులు, ఉచ్చులు ఒగ్గి
జంతువులను వేటాడు జాతివాఁడు, వేటకాఁడు
వాగురువు ఏ (సం వాగురా.) ఉచ్చు, ఉరిత్రాడు.
గీ దురితమృగకాబకముల వాగురువు గురువు.

వరాహ 4 110

వాగృషభుడు నం ఏ అ ఫం భాషయందు సమ
ర్థుఁడు, గొప్పవక్త
వాగె(గియ) ఏ (సం. వాగా) గుఱ్ఱపునోటి కణ్ణము
నకుఁ తగిలింపెడి పగ్గము

చ అరయఁగ రాజధర్మము సమాశ్రయమై నడపుం
ద్రవివర్గమునో, గురుతరమోక్షధర్మమునకుం
దలఁపం దనప్రావయ్యాఁత భూ,వర వినుఘోట
కంబునకు వాగెయదంతికి నంకుకంబు నే,
కరణి నివారకంబులు జగంబుల కట్టుల తాను
నెమ్మెయిన్ భార. కాం 2. 158.

సీ వాగెలు గుడియించి రాగవన్నలు సేయవారణ
పుటంబులనొఘులించు చిత్రభా 4. 36

సీ వక్త్యావధపుఁ దీగె వాగె తోడ . కళా
362

జ వాగెవదల్పు

వాగెవదల్పు అ క్రి (వాగె+వదలుచు) స్వేచ్ఛగాఁ
బోవిచ్చు.

చ మనమున నీవు గోరు నృపమన్నభుతో నిమఁ
బెండ్లిసేయ నీ, జనకుఁడు సంభ్రమించె వదె
సమ్మద మొందుదు గాక జేలవై, వవరుహపత్ర
నేత్ర! యిటు వాగె వదల్చిన కోర్కొలన్ మనో,
జన కెరయిచ్చి డిల్లవడఁ జూచినఁ జూచినవారు
మెత్తురే కవి క. 3 399

వాగ్గందము నం. ఏ. అ ఫం ఆజినపత్త్ర, ఒక జాతి
పిట్ట (తలక్రిందుపక్షి అనివాడుక)

వాగ్గలి నం. ఏ ఊ ఫం (రాజులు మొ వారికి)
తాంబూల మిచ్చెడివాఁడు, తాంబూల కరంద
వాహి.

వాగ్గలికుడు నం ఏ. అ ఫం = వాగ్గలి

వాగ్గంబరము నం ఏ అ. ఫం 1 నిరర్థక వదపుష్టి.
2 శబ్దచాతుర్యము గలభాష.

వాగ్గందము నం. ఏ అ. ఫం 1 చీవాట్లు, తిట్లు

నిండా వాక్యము. 2 వాక్సంయమము, వాఙ్మయము.
 వార్త నం 1 ఆ త్రీ వాగ్దానము చేయఁబడిన
 కన్యక, పెండ్లి చేసికొనుట కిచ్చెదనని యొకనికి
 మాట యియ్యఁబడిన కన్యక
 వార్తము నం 11 (ఆ ఆ ఆ) మాటచే నీయఁ
 బడినది
 వార్తరిద్రుఁడు నం. 1 ఆ త్రీ మాటల పేద, మిత
 ముగా మాటలాడెడివాఁడు
 వార్తలము నం 1 ఆ న పెదవి, మోవి,
 వాగ్దానము నం 1 ఆ న (ఒక పని) చేసెదనని
 మాట యిచ్చుట.
 వార్తస్థుఁడు నం 11 (ఆ ఆ ఆ) 1 దూపించెడి
 వాఁడు, తిట్టెడివాఁడు. 2. వ్యాకరణ దుష్టమగు
 భాష నునయోగించువాఁడు
 1. ఆ త్రీ 1 పేరు చెఱుచు మానవుఁడు 2.
 యుక్త కాలమున నుపనయనము కాని బ్రాహ్మ
 ణుఁడు
 వార్తేవి నం 1 ఆ త్రీ సరస్వతి
 వార్తేషము నం 1 ఆ త్రీ. 1 నోటతప్పు, మాట
 తప్పు 2 నిందించుట 3 వ్యాకరణ విరుద్ధమగు
 పదము
 వార్తా నం 11. (నో నో నో.) 1 వాగ్దాటి కల
 వాడు, ఉపన్యాసకుఁడైన వాఁడు 2 వరరుఁదోతు,
 వాచాటుఁడు. 3 మంచి మాటలు గలది, ప్రశస్త
 పదములు గలది
 1 నో త్రీ 1. గొప్ప వక్త, యుక్తియుక్త
 ముగా మాటలాడెడివాఁడు. 2 బృహస్పతి
 వాగ్మతుఁడు నం 11 (ఆ ఆ ఆ) వాక్కు నరికట్టిన
 వాఁడు, మౌనము గలవాఁడు
 వాగ్మము నం 11 (ఆ ఆ ఆ) 1 మితముగా
 మాటలాడునది, జాగ్రత్తతో మాటలాడునది
 2 సత్యము మాటలాడునది.
 1. ఆ త్రీ అణఁకువ, వివయము
 వాగ్మముఁడు నం 1 ఆ త్రీ నోరులేని వాఁడు,
 మూగవాఁడు
 వాగ్మద్ధము నం 1 ఆ న వాక్కులహము, తీవ్ర
 వాదము

వాగ్మోధము నం. 1 ఆ త్రీ వాఙ్మయోధము,
 మౌనము
 వాగ్మజము నం 1 ఆ త్రీ పిడుగు వంటి మాట
 కఠినవాక్కు, కఠినభాష
 వాగ్మిదగ్ధ నం 1 ఆ త్రీ తియ్యని మాటలాడెడి
 త్రీ, మాటలచే మోహింపఁ జేసెడి యాఁడు
 వాగ్మిభవము నం 1 ఆ త్రీ 1 మాటల సంపద
 2 భాషాసంపత్తి, వర్ణనశక్తి
 వాఙ్మిబంధనము నం 11 (ఆ ఆ ఆ) వాక్కు
 లపై నాధాపడునది
 వాగ్మిష్ట నం 1 ఆ త్రీ మాట పట్టుదల, అడిగనమాట
 తప్పకుండుట
 వాఙ్మనఃకాయములు నం 1 ఆ త్రీ త్రికరణములు,
 వాక్కు, మనస్సు, శరీరము
 గీ నరుఁడు గంగ, నాడి శుచిఁజేయు తాచిన
 యంతమాత్రం, తాను వాఙ్మనః కాయ పాప
 తమల .. భార అను 2 110
 వాఙ్మనసములు నం 1 ఆ న.
 ద్వి మాటయు, మనస్సును ...
 త్లో అదై నంతుష్టువు స్తుత్య మవాఙ్మనస గోచ
 రమ్ రిఘు 10 15
 చ దళిత విరోధి యిట్టిదని దాని తెలుఁ గెలుఁ
 గంగ బ్రహ్మకుం, గొలదియె తానవాఙ్మనస
 గోచరము భార సభా 1. 79
 వాఙ్మయము నం 11 (ఆ ఆ ఆ) 1 వాక్రచర
 మైనది మాటలు మెండయినది 2 భాషా స్వరూప
 మైనది. 3 భాషా సంపన్నము వాగ్దాటికలది
 ఆ న 1. సారస్వతము, భాషా ప్రపంచము
 న అందుఁ దోలుత యోగసాంఖ్యంబులం దదా
 దార్యులను సృజియించి మహావ్యాహృతిత్రయం
 బున లోకత్రయంబుల మత్పాదించి నిజ శరీరా
 ధ్ధింబుననఖిల వాఙ్మయ మూర్తియగు సుందరిఁ
 గలిగించి హరి ఉ 9 153
 2. సాహిత్యము, కావ్యనాటకాలంకారాది
 క. మును మునిముఖ్యులు భక్తిం, గొనియాడగ
 నిఖలనిగమగోప్యంబై యొప్పిన వాఙ్మయమున
 నిట్లని, వినుతించె ననంతమహిము విశ్వాత్ము
 హరిన్. హరి ఉ 10 210.

శి వక్తృత్వము
వాఙ్మూలము నం వి అ న మాట మాత్రము
(క్రియకూన్యము)
వాఙ్మూలము నం వి అ న 1 మాటల ప్రారంభము,
ఉపన్యాస ప్రారంభము 2 ఉపోద్ఘాతము,
గ్రంథము యొక్క భూమిక
వాచ నం వి అ శ్రీ 1 వాక్కు. 2. భాష 3
శృతి, సూత్రము 4 శవధము
వాచాపరుషత నం వి. అ. శ్రీ వాక్పారుష్యము,
పలుకుల బిల్లిదము.
క . వాచాపరుషత గ్రోధం, జాచార విధిజ్ఞ
లఘుము లండ్రు కుమారా . భాగ. అను
4. 114

వాచంయముండు నం విజ (అ అ అ) మాటల
సరికట్టినవాడు
వి అ ఘం 1 మౌనవ్రత మవలంబించిన సన్యాసి,
2 మౌని.

వాచకము నం విజ (అ చిత్త అ) 1 చెప్పునది,
తెలుపునది, వివరించునది 2. వాచ్యార్థమును
తెలుపునది (వదము), 3 నోటఁజెప్పినది , వ్రాత
మూలముకానిది 4 భావగర్భితమైనది (పదము)
వాచకుండు నం వి అ ఘం 1 వక్త 2. పాఠ
కుండు, చదువరి

చ మునికొని పోవకెంతయును ముట్టక నిల్చక భావ
మున్ రసం, బును వెలయం దగుల్పడక పొందుగ
వాక్యవిభాగ మొప్పుగా, నెనిమిది శానకంబు
లను నేర్పడి వర్ణము లుల్లసిల్లి నిం, పెనయంగ
వాచకుండు కడునింపగు రీతిఁ బరింపఁగాఁ
దగున్ . (హరి. ఉ 10. 297)

3. రాయశారి, దూత.

వాచనకము నం వి అ. న. కట్టుకథ, విడికథ, కఠిన
ప్రశ్న

వాచనము నం వి. అ. న 1 చేదువుట, పరించుట,
చదివించుట 2 కథనము, చెప్పుట

ఉదా . స్వస్తి వాచనము
వాచనికము నం. విజ (అ. కీ. అ) నోటితోఁ జెప్పి
నది. 2 మాటలతో నయినది

వాచము నం వి అ ఘం 1 ఒకజాతిచేప. 2. మదన
నృతము.

వాచేరము వి (√ వాచారు) పరిచేపనము, విలపిం
చుట

నీ వాచారిపం బన వాచరం బనఁగను దేవురిం
పనఁగను దేవుఁడనఁగ, బరఁగుఁ బరిచేపనము...
అం భా 10 118

వాచేజమే అ క్రి (వా+చఱచ) నోరు కొట్టుకొను,
మొఱ పెట్టుకొను

చ. విఱిగెడు రూపులున్ విఱిగి వ్రేలెడు రూపులుఁ
దల్లిడిల్లి వా, చఱచెడు రూపులుం గలయఁ
జాల్పడు రూపులు నొచ్చి నేలపై, నొఱఁగెడు
రూపులుం జెఱఁగ నూర్చెడు రూపులునన్త్రు
పుట్టిన, న్నలుమగు రూపులుం బృథురణంబున
నగ్గల మయ్యె నయ్యెడన్ కు నం 11 700

క పావలుఁ జెప్పులుఁ దొడుకొని, దేవ శివాలయ
ములోనఁ ద్రిమ్మరు పాపుల్, వావిడిచి నిగళ
బంధము, తో వాచఱచుచును గాలుదురు నర
కాగ్నిన్ శివ సా 291

ద్వి తెట్టిపై మూతులుచెట్టి యన్నగరి, చుట్టును
వాచర్పు శోకంబు లడర .. బన పు 200
పా 10 పం

చ వెఱచినవాని దై న్యమున వేడురు నొందినవాని
నిద్రమై, మఱచిన వాని సౌఖ్యమున మద్యముఁ
ద్రాచిన వాని కాపు మంచు వాచఱచిన
వానిఁ గామినులఁ జంపుట ధర్మముగాదు
ఫలునా భాగ. 1. 155

వాచవి విజ (వా+చవి) జిహ్వ ప్రీతికరము

క కీచకుని యింట నెప్పుడు, వాచవి యగు బహు
విధంపు వారుడి గలుగున్, వేచని యిచటికిఁ
గొని ర, మ్రా చూతముగాని నీ గమనవేగం
బున్. భార విరా 2. 89

ఉ వాచవియైన గడ్డిఁదిని వాహినులందు జలంబు
ద్రావఁగా .. భాగ 1 420

నీ దర్శికరశ్మిలు డన్నువాచవి చూడగందంబుఁ
గొండ చెంగట మఱించి . పి శకుం 2 132

ద్వి వాచేరఁ బట్టి భూవఱకుమారునకు, వాచవిగా
సిద్ధపరుండు ద్రాగించి . సారంగ 2. 97.
పా. 18 పం.

చ. ఇలు గలనైన వెల్లిదని యీలుపుటండ్రకు
చాచికత్తెవై, యులు కెడలించి కౌరి తను
యోగపు వాచవి జూపి మీదఁ జెల్లెలము
వియోగవహ్ని భవద్రుతనైకత పంక్తి
పొంత పం, తలఁ బొరలించి తాడు శమనస్వస్థ
పుగ్రమయూఖనందినీ ఆము 5 70

వాచస్పతి నం వి శ థం 1 బృహస్పతి, దేవ
గురువు 2 పుష్యవక్షత్రము.

వాచస్పత్యము నం వి. శ న. వక్రృత్వము, వాక్స
టమ.

వాచాటుడు నం విజ (అ అ అ) వదరుఁబోతు, పనికి
మాలిన పెక్కు మాటలు మాటాడెడు వాఁడు.

వాచారపము వి (✓ వాచారు) పరిదేవనము, విలా
పము

నీ వాచారపం బన వాచరం బనఁగను దేవురిం
పనఁగను దేవు రనఁగ, బరఁగుఁ బరిదేవనము
ఆం థా 1 118

వాచారు శ శ్రీ పరిదేవనముచేయు

ద్వి చమనె మాటలఁ బ్రొద్దు జరుపుచు నిల్వ, ముని
తనూఁడు జలమ్ములకు వాచారి ద్వి
హరిశ్చ పూ. 19 48 పం

క ఈ చిల్లరసేతలకే, వాచారెద రోర్వలేక వల
దుదుగుడు సానందో 4 28,

దండకము కండలున్, దొబ్బలున్ మాంసముఁ
గ్రొవ్వు అందంద వాచారు నానా మహాకాశి
థాకినీభూత భేతాశరింఘోణిన్ శ్రేయుచున్,
దశా. 4 232

జ వాచరము, వాచారపము

వాచాటుడు నం. వి. (అ అ అ) 1 అజచవాఁడు
2, వాచాటుఁడు, వదరుఁబోతు 3 దంబములు
పలుకువాఁడు,

వాచి నం విజ (న్. వి న్) (సమాసాంతమున)
చెప్పవది, తెలుపునది.

వాచించు నం న శ్రీ 1 వచించు, చెప్పు

క. ఆ చెలువంబున నది గని, యాచెలువ ప్రియంబు
నంద నది గని, పనితా, వేచనిన వార్తి విను
మిడి, వాచించెద ననుచుఁ గీరవర మిట్లనియెన్,
ముకుంద. వి. 3. 14

నీ ఇల్లు మంచములేక వెల్లిపిఁ దేలాడ ప్రవాధుఁ
డౌట వాచించ వేల .. చంద్రా 1 23

2 చదువు

మ . భవత్కుమారి పదివేల్ వర్షాలు జీవించు
గెంటక పచ్చార్లవయెటఁ జెందుఁ బతిగండం
బంచు వాచించినన్ ... చంద్రా 3. 14

(ఈ ప్రయోగము ఇతర గ్రంథముల యందు
మృగ్యము)

వాచికపత్రము నం వి అ న 1 పోటు, ఉత్తరము

2. వార్తాపత్రిక

వాచికము నం. విజ (అ. ఆ ఈ అ) వాక్సంబింధి,
మాటలకు సంబంధించినది 2 నోటఁ జెప్పఁబడినది.
వి అ న 1 వర్తమానము, చెప్పి పంపిన సమా
చారము 2 వార్త, వింతలు

వాచికహారకుఁడు నం వి అ థం రాయబారి,
జోబులు తీసికొని పోవువాఁడు.

వాచారు (వా + చారు) వి ఇంటి ముంజారు

ద్వి పగడంపు వాచారు బద్మరాగముల, మొగ
డలు ద్వి హరిశ్చ. పూ 178 పం

ద్వి ముత్తెంపు వాచూడ మొగడల మంచు,
గుత్తంపుఁ జవికెల శ్రొత్త కాగొదన ... నవ
నాథ 1 25 పు 12 పం

వాచోయుక్తి నం విజ (శ) మాట నేర్పు గలవాఁడు
వి శ శ్రీ. మాటలకూర్పు, మాట నేర్పరితనము
2 ఉపన్యాసము, మంచి యుపన్యాసము

వాచ్యచిత్రము నం వి అ న ఆధమ కావ్యభేదము

వాచ్యత నం వి. అ శ్రీ 1 నింద దూటు. 2 అచ
క్తిరి, చెడ్డపేరు

వాచ్యము నం విజ (అ ఆ అ) 1 పలుకఁదగినది,
చెప్పఁ దగినది 2 వర్ణనఁ జేయఁ దగినది 3 అభి
ధాశక్తిచేఁ దెలుపఁ దగ్గది, (వాచ్యార్థము) లక్ష్య
వ్యంగ్యార్థ భిన్నమైనది 4. నింద్యమైనది, నిందింపఁ
దగినది

వి అ న 1 నింద, దూటు 2 అభ్యాసము,
క్రియ 3 అభ్యాసముచేఁ జెప్పఁబడు థావ,
కర్మ కర్తలతో, నాకటి

వాచ్యార్థము నం వి అ థం అభిధాశక్తిచేఁ దెలుపఁ
బడ్డయర్థము, అన్వయార్థవ్యంగ్యార్థములు కానిది,
వాజ్ వి. రోత, ఫవ.

నీ దేవురించుచు వాణిదేరెడు మొగమును బడజాదు
చుండెడు బడుగు టొడలు హరిశ్చ 4 108
విజ 1 రోత పుట్టించునది, ఏవ కలిగించునది
ద్వి ఓజమాలిన వాణి యోరి పోవాత్య, నీజన్న
మంతయు నేడు ఫలించే ద్వి పరమ.
2 192 పా 19. పం

2. మంచిది, యుక్తము

క ఈ జాడ లే మెటుంగమె, వాణో మాపట్ల చారు
వాకంబు లహ, ల్యాజారుడైన యింద్రున,
కేజీవన మిట్టి పమల కిచ్చట తగునే బలరామ.
1 284. (త్రా.)

వాణిజ్యము నం వి అ న 1 ఘృతము 2 కవ్యము,
పితృదేవతల కిచ్చెడి యన్నము 3 అన్నము
4 నీరు 5 యజ్ఞమును ముగించు మంత్రము
6 యజ్ఞము 7 బలము 8. ధనము 9. వేగము
10. నెల, మాసము.

వాణిపేయము నం. వి అ ఘం న ఒకానొక
యజ్ఞము, యాగవిశేషము

వాణిము నం. వి అ ఘం 1 ఇల్లు మొదలగు వాని
పార్శ్వభాగము. 2 వక్షి తెక్క, వక్షియాక
3 బాణమునకుఁ గట్టెడియాక. 4 యుద్ధము,
పోరు. 5 ధ్వని.

న 1 నేయి 2. హవిస్సు. 3 అన్నము 4 నీరు
5 యజ్ఞము 6 యజ్ఞాంతమునఁ బరించే
మంత్రము 7 బలము. 8. ధనము 9 వేగము
10 నెల

వాణిసని నం వి అ ఘం సూర్యుడు

వాణిసనుడు నం వి అ ఘం 1 విష్ణువు 2. శివుడు

వాణిసనేయి నం. వి అ ఘం 1 యాజ్ఞవల్క్యుడు
2 వాణిసనేయి, శుక్ల యజుర్వేద కాళానుసారి

వాణిసనేయుడు నం వి అ ఘం = వాణిసనేయి
వాణి నం. విజ (నొ నీ నొ) 1. వేగము గలది వడి
గలది 2 బలముగలది

వి అ ఘం 1 గుఱ్ఱము 2 బాణము 3 శుక్ల
యజుర్వేద కాళానుసారి 4 ఇంద్రుడు
5 బృహస్పతి

వాణిదంతము నం. వి అ. ఘం అద్దనరము (వృ. వి)
(శ. ర.)

వాణిసము పం వి అ న 1 బలము, వీర్యము
2 యుద్ధము 3 ఆమితానిస్సృతజలము, పాల
విలుగుడు పై నీరు.

వాణిని నం వి ఈ శ్రీ 1 గోడిగ, ఆడుగుట్టము
2 ఉషఃకాలము, ప్రభాతము

వాణిభక్షము నం. వి అ. ఘం చణకము, నెవగగింజ.

వాణికరణము నం. వి అ. న కామోద్దీపనము, వీర్య
వృద్ధికరమయిన యాషధ విశేషము.

వాణికరము నం. వి (అ అ. అ.) కామమును
వృద్ధి చేయునది.

వాటధానుడు నం వి అ ఘం శ్రష్టుడైన శ్రాహ్మ
ణునకు శ్రాహ్మణ శ్రీ యందుఁ బుట్టిన సంతతి
వాడు (మనుస్మృతి)

వాటపడు (వాటము + పడు.) అ శ్రీ అనుకూల
పడు

తే వారువము నెక్కి మితవరివారుఁ డగుచు,
బోటికాండ్రును వడిగల యాటకాండ్రు,
వాటపడి వెంట నరుదేర వేటగదలె, మందర
మున కవనిపుఁ డమందగతిని చ్ఛా. 8. 22

వాటమగు అ శ్రీ (వాటము + అగు) వీలుపడు,
వలనుపడు

ఉ మాటల హృగసేయకుము మన్మథవేదనఁ దాళఁ
జాలనో, పాటలగంధి నీదు కుచపాలిక
తేర్పుము తెల్లవాణినన్, వాటము గాదు దశా
7. 125

వాటము విజ 1 ఏటవాలైనది, జాటువుగా ముండు
నది

క కొలఁదికి మీటివ లక్ష్మికి, నలరెడుభోగంబెరఱ
యారసి చూడన్, జలపూర్ణతటాకమునకు, నల
వడఁగా వాటమైన యలుఁగుంబోలెన్ .
విక్ర 2. 180

చ వనితకుచాద్రులం బొడమి వాటపుఁ బొక్కిరి
నిండి యుల్లి జాల్గొని కటిచక్ర మాని మెఱు
గుం దొడలై విరవాని వచ్చునూ, తన కిరణా
మృతౌఘముల ధండహలాంక పదోభిఠం
బులై, మను మడివోనిగర్భకలమంబులు గావె
లకాంగి జంఘికల్.. వసు. 2 74.

2 అనుకూలమైనది

ఉ . దోచుకో, నిక్కడ వాటమంచు మది
నెంచగ వారికి వక్కడక్కడన్ .. కాళ.
4 88

ఉ. ... సుందరి యేరతి నానచేయునో, వాటము
గాఁగ నారతుల వారక తేల్చెద నంచు బల్క-
గన్ వీర. 2 282

మ వడియం బప్పడ మొప్పు నింపువరుగుల్
వాటంపు మారీచపుం, బొడి రా వి.
2 100 యయా 1 49

3 పొందికయ్యునది

సీ. జెడదవాఁడెఱచి యేర్పడ దవానలు మ్రింగు
వెడఁదవాటంపుఁ జేరెడఁదవాని ... చంద్రా.
1. 84.

చ. వదలివద్రొందు తొంటిగతి వాటముగా విగి
యించి మోమునన్, జెడరివ ఘర్జవారిఁ గొవ
చేలమునన్ దొలగించి తై కా 2 88.

సీ వాటమే దవనంపుఁ దోటకంప వెలుంగుఁ
దొలఁగిపో నెవ్వరో త్రోసినారు . కుక 1
287.

4. న క్తమైనది

గీ. మఱియు నెవ్వరిచిత్త మెత్తెఱుంగునందు,
వాటమై యుండునది యెల్లవలయునట్లు, చేసి
విహరింపుడు : కార ఉద్యో 2 127

గీ. చెలులు చుట్టలు దమ విడిచినను కాను, వారి
విడువంగఁ జాళక వగచుచున్న, వాఁడు
నెయ్యంబు మనమున వాటమైన, దివ్యిధం తింత
యును నిదియేమి యొక్కొ మార్గం 8. 22

5. ప్రసిద్ధము

సీ. . . . .

గీ ... జవియె చిహ్నంబులగుఁగాన నినుల పేళ్ళు,
వాటమైయుండు ధర వాని వాని వలన ..
కాళీ 8. 27

సీ. మేటిజాదరియన వాటమై తివుటమై వాడు
చుండుదు నే నహర్నిశములు ద్వా 10.88

వి 1 ఆనుకూల్యము

ఉ. బోటి ప్రియంబుతో నిపుడు వోఁబనిలేదు భుజంగ
భీతిచే, వాటము దప్పెనో, గంధ. 1. 122

2. ప్రదేశము.

చ పెద్దలకును బెద్దయై తనరు తండ్రిఁ
దక్కువపాటు దెచ్చితిన్. గుల మెరియించితిన్
జననిఁ గూర్చితి శోకములోఁకువాటమున్. హరి
ఉ 7 105

3 వీటవాలుతనము, ప్రవణత, ఆభిముఖ్యము
చ సమముగ మిట్టపల్లములు చక్కగఁజేయుచు
జుట్టినీరు వాటముఁ గని నాల్గవంకలఁగుడా
రము లెత్తిరి చీనివట్టుప, గ్గములు విగించి .
వాల్మీకి 8 98

ఉ ఆతఁ డేటికి రాజసతామనంబులన్, వాటముఁ
బొందె భూభరము వారితమోటది యేవిధంబు
భాగ. 9. 429

4 నూటి, నిబ్బరము

ద్వి వాటమై యీమాట వడినమ్మువోలె, నాటి
యున్నది నేఁడు నామనంబునను . హరిశ్చ
ఉ 1475

5 రీతి, విధము

సీ గుడుగువాల్ మబ్బుతాపిదుగు వానకుగట్టు
గొడుగువాటముదాల్చు వడుగువాఁడ ..
ప్రబంధ 1 8

మానిసి. విధివనవకాదుల్ వేదము ల్గూడి నిన్నో,
మధుమధన యితం డిమ్మాడ్కి వాఁడంచు
నెన్నన్, విధురు లయినచోటన్ గాఢమోహం,
బుధివడి పడుచున్నాబోటి నీవాట మెన్నన్
పాండు. 4 81

జ వాటపడు వాటమగు, వాటముచేయు

వాటము నం వి త వుం న 1 ఆవరణము, ఆవర
ణము చేయఁబడిన కొంతభూభాగము 2 ఉద్యా
నము, చిన్నతోట 3. జాట, మార్గము 4 గజ్జె,
వంతుణము 5 ఒక దినుసు భావ్యము

వాటముచేయు న ౮3 (వాటము+చేయు.)

1 అనుకూలపఱుచు.

వ తారకారాజు పఱపు చీటంబు వాటంబు నేయు
లలితకటాక్షవీణానిడేపమ్ములను హర 5 89.

2 ఓరవాకిలిగా చేయు

వ. నిజకుటీరద్వారంబులకవాటంబులు, వాటంబులు
చేసి చనిన . వి పు. 7. 12.

వాటా వి భాగము, పాటు (వా)

కా నాళికారికి నొక్కటికి నొకయేణం బంజనా
కామికిం గాళికాంతున కొక్క లేడి యిడి
యింకంగూడునే మూడువా, టాలుం బెట్టిన
చెంగనాలు మము ముట్ట న్రాతుడున్ రీతి మీ,
రేలా పోయెద రేణులా నిలుపుండి మానుకుం
జాపుండి సారంగ 236

(వాటము. సం వి అ పుం అని, శ ర)

వాటి సం వి ఈ శ్రీ. 1. ఇంటి స్థలము, వాస్తువు,
2 ఇల్లు, గృహము 3 దొడ్డి, ఆవరణ గలస్థలము
4 ఉద్యానము 5. చారి 6 గజ్జ, 7 ధాన్య
విశేషము.

వాటిక సం వి ఆ శ్రీ. 1 ఇంటి స్థలము వాస్తువు.
2. ఉద్యానము

వాటు వి. (√ వైచే) 1 వైచుట (జ వాటులు,
వాట్లు)

సీ. ఒక దాయమాడిన నున్న దాయం జాడు మనక
వాటులు రెండు గొని చెలంగి ఉ హరి 3 128
వ జేందెపువాటుగా నీటు గానఁబడ మెకల వెండి
గొలుసుల సజ్జగు సజ్జలు ప్రబం 1 78

2 దెబ్బ, హతి

సీ. సుతైవాటుల వారు లెత్తని సొమ్ము సొంపల
రించె నెవ్వఁడు సాంబనకును రా వి 1 9
(శౌరి యొక పాపాణముతో విచక్రని వైచెను)

క వాటునన మూర్ఛ వోయెం, లోటరి
రైత్యుండు . ఉ హరి 4 235

ఉ. చక్కెర మోవికాటు, దమసానుల చీరల వల్లె
వాటు, లే, తెక్కులగోటునీటు, మెయిఁతెల్వగు
కీర్తిదవాటు శార్దూపం దెక్కు ఘటింపఁ గుంకుమ
పటిరకురంగమదాదివాసనల్. సొక్కు లిడ
న్నడ నిట్టులు సోలుదు రచ్చటి వేళవాటులన్
చంపూ రా 3 67.

సీ పుక్కిటి విడమియఁబోయి తిలోత్తమా
వనజలోచన ముచ్చెవాట్లు పడియె కువల
1 39

3 విధము

సీ బడవ వాటునఁ జాటుబడ్డఁ జగ్గజవిమ్మ కాయ
గాచినచెయికాయగాచె, (బడవ = శృకుండు)
1వం 755

వాటుఁగాలు వి బె. (వాటు+కాలు) నడుచునపుడు
ప్రక్కవాటుగాఁ బోయెడు కాలు

సీ నరచెంద్రుకనరాదు నాఁడెల్ల జగడించు వాటుఁగా
లనరాదు చేటుఁదెచ్చు శుక 3 21

ద్వి రోటుపోయినచేయి రొమ్ముకంపరివా, వాటుఁ
గాలును తోటవలెనున్న నడుము .. ద్వి -
హరిశ్చ ఉ 1088

వాటుబల్లెము వి (వాటు+బల్లెము) పొడుచునట్టి
యొకానొక ఆయుధము, కుంతము

వ . అందంద లతాకుంద బృందంబులకు దూరం
జారు నిందిదిరావళి యిందిరానందమం డింది
వరగంధులపై వైచువాటు బల్లెం బని చాటుచు ..
రా వి 3 114

వాటురా(జా)లు వి (వాటు+రాయి) దొంగలు
విసదట కేటి తీసికొనిపోవురాయి

ద్వి ఒలుకు బూడిదయును వాటు రాలు బస
పు 6. 387 పం

ఉ కత్తియు నీలిచీరెయును కంకటిరజ్జుపు నార
సంబుముల్, గొత్తియు వాటు రాలిసుము
గొంకియు వక్షత లొల్కి బూదియున్
చెన్న 3 294

వాటులాడు అ శ్రీ (వాటులు+అడు) కొట్లాడు
సీ కర మొచ్చ

ఆ వె ... ప్రణయ, మొదవ సంకులముగనొందో
రుతో వాటు, లాడువారు, దన్నులాడువారు,
కుమా సం 9 279

చ ఇరువురు నీలనీరజనిభేక్షణ లించిన వేడ్కతోఁ
బర, స్పృగ మెదిరించి కాంచనపు బంతులఁ
దచ్చవవాటులాడఁగా, ధరణిపుఁ డడ్డమై
చనుడుఁ దద్భుజ దండముఁ దాఁకి మిట్టి బిట్టు
రవడిఁ జెండు గ్రమ్మటిన మల్బరి పోయిరి
భామినీ జనుల్ శృ వైష 3 95

ఉ కొంచెపు మంచు పట్టుగతి గుబ్బల మేవలఁ
తెక్కులం గదం, లించుచు ఘర్మ బిందువులు
పిచ్చిల బంతులవాటు లాడఁగన్, పరాహ,
3 93

వాటిపుష్పము సం వి అ న 1 చందనము; మంచి
గంధము 2 కుంకుమ పువ్వు.

వాట్యము నం విజ (అ అ అ) ఉద్యానవన సంబం
ధమైనది

వాట్యాలకము నం వి. అ పుం ముత్తవ పులగము.
(శ. ర)

వాట్లేడు విజ (వాట్టు + ఈడు) దెబ్బలాడువాడు,
కొట్లాడువాడు

గీ వాదులాని తోడ వాట్లీనితోడను, బూతుతోడఁ
దిండి పోతుతోడ, నటమటిని తోడ నడియరి
తోడను, వెలకు నెత్తమాడ వెరపుగాదు ఉ
హరి 3 112

వాడ¹ వి (నం వాట: క వాడె.) 1 వీధి

కా . అ, వ్యాడం బౌర జనంబులెల్ల నితఁడెవ్వఁ
డొక్కో? సేత్రోత్సవం, బైదాయం జనుదెంచె
సంతటను మాయాబయ్యె. శృ నై 3 82

కా ఏడొ ద్వీపములేడు వాడలుగ సర్వేలాకలం
బెల్లం బె, స్వీడై పోడిగ నేలుతున్ . కాగ.
9 580

తే గీ వాడఁజను చాకికి ధరించు పలువవైచి,
తెట్టు కాఁగట్టు పుట్టుంబుఁ గట్టి తనుచుఁ,
బొరుగు సతిచాల్చు చీరవైఁ బోరె నొకతె,
యధిక మధుమత్తతా వృత్తి నట్టి రాత్రి రా
వి 3 15

2 ఇండ్ల వరుస

ద్వి. భూజనంబులు మెచ్చి పొగడు వాడలును,
వేడుక మదికొదవించు నీధులును హరిశ్చ
పూ. 110

ద్వి. గరుడోరగామర గంధర్వసిద్ధ, వరసతుల్ చెఱ
లున్న వాడలుచూచి . రం రా సుం కాం
245 పు 3 పం.

తే. గీ కోడలా యింక బంగరు గోడలేల, మేడ
లేటికి రంతవంపు వాడలేల, మాడలేటికి బలు
రాచ జాడలేల, వాడలో నీవు ద్రిమృరనోడి
చనిన అ రా అయో 9 7

3. వరుస, పంక్తి

వ సహకార మహీరుహంబుల వాడల నీడలఁ
గ్రీడలు నలుపుచు వరాహ. 3. 84.

చ హయము నదల్చి ధేయసుచు నాజికిఁ దోలుట
యొండు దోచెన, వ్యయరయ శక్తివంత మతి
వచ్చిన త్రోవయుఁ బోయినట్టి త్రోవయు

నొకటంగనం బడద వాడలు వాడలుగా నతం
డసి, క్రియలను జక్కుచేసిన హరిద్విరచాదుల
చేతఁ దక్కఁగన్ కళాపూ. 8 84

జ వాడకట్టు, వాడవరిసె

వాడ² వి (శ. వాడై) కావి, పరిమళము

నీ. పరిమళ వీధులు వాడయంచన మీటు . అం.

కా 3 59

జ వాడగన్నేరు, వాడగాలి, వాడపసుపు.

వాడఁబాటు అ శ్రీ (వాడన్ + పాటు) మ్లానమగుట
కున్ముఖమగు, బడలి పోవుట కున్ముఖమగు

నీ ...

గీ చేతనా ప్రాప్తి వొందె, సరసిజాతా
యతాః తచ్చల్లిమాత్ర, వాడఁ బాటిన
సస్యంబు వానఁ బోరె . కాశీ 5 184

నీ

గీ కమలవైరి, తన కళామూర్తి యంతకంతకుఁ
దొలంగ, వరుణిగ్వేధి కడఁజేరి వాడఁబాటె...
రాజ చ 2 88

ఉ ప, దస్తంబులు వాడఁ బాటెఁ, గుముదంబులు
సొంపున కెక్కినిక్కుచున్ ద్వా. 4. 922

వాడకట్టు వి (వాడ + కట్టు స్వార్థమున) వీధి, వాడ.

నీ . తే మేనమామలు కావలుగాని వానిఁ,
గాఁగఁ జూపురు మూ వాడకట్టువారు, కంట
గింతురు నన్నంబైఁ గమలజాతు, వ్రాఁత ఫల
మేమియో కాని వనజగంధి హంస. 3 150

వాడకము వి (√వాడు) చిల్లరసామానులు అరపుతీసి
కొనుట

నీ .. అప్పులిచ్చిన చోట నటమటించిరి దాచి
కొనిన పత్రంబులు చినిగిపోయె, వాడ
కంబులు గొన్న వార లేరి తోట
తెల్లను బరులచేఁ గొల్లవోయె శుక 2. 380

వాడగన్నేరు వి (వాడ² + గన్నేరు) ఒకా నొకచెట్టు,
పచ్చపువ్వుల గన్నేరు

ద్వి. బలుసుముల్ మోదుగు వచ్చారె యారె,
వలిచండ్రములు చండ్రవాడ గన్నేరు . . ద్వి.

శ సా 2 80. పా. 4. పం.

వాడగాలి వి (వాడ² + గాలి) మలయ మారుతము.
(శ. ర)

వాడపసుపు వి (వాడ² + పసుపు) పరిమళముగల
పసుపు.

గీ. గునియు జార్జిగ చెక్కిటగోరు మోవి, కెంపు
లత్తుక నుదురగంధపు చిటులు, వాడ పసుపంటు
వలువతో వచ్చినట్టి, పుత్త్ర యిది కాని వడతకు
పులుకు గాదె. ప్రబంధ 8. 83

వాడబము = బాడబము సం. ఎ. అ. పుం. బడబాగ్ని,
సముద్రములోపలి నిప్పు

వ. అడుగుబుట్టుముల సమూహము, తర్ఫీదుచేయు
గుట్టుములుంచబడుచోటు

వాడవదినె ఎ. (వాడ¹ + వదినె) జారిడి.

సీ. అత్తమామల కెదురాడు దుక్కారిడి వావివర్తన
లేనివాడవదినె, కొండెల గంపలు గూర్పు
పాతకురాలు బలిఖిల మిడని నిర్భాగ్యురాలు...
(శ్రీ). రం. మా. 5. 84.

సీ. ... గీ. నీకు జరగానకుండనైతి నేత్ర తీతచ,
కోర నన్నిచ్చులో వేలకోరవైతి, వందురాత్మ
ప్రపంచకులైన జాతు, లేదురు తాకైన నవ్వా
డవదినె గూర్చి వేం పంచ 8 252

వాడించు వ. శ్రీ. (✓ వాడు) మ్లానత నొందించు,
వాడఁజేయు.

సీ. ఉస్సవి నిగిడించు నూర్పుల బలువేడి నించి
కెమ్మోవి వాడించు వాని . ఉ రా. 8. 205.

వాడిక¹ ఎ చెప్పకయు చూపకయు ఉంచిన యిల్లడ,
ఉపనిధి (శ న.)

వాడిక² = వాడుక ఎ. (✓ వాడు) పోషణము

సీ. ... గీ ... ఈడ విడిచిన మైదీగె యింత
నయము, గలిగియున్నది వాడిక గలిగెనేని,
సంత వవకమై యుండునో ... కు. సం. 7.
888

వాడు (శ వాడు) అ. శ్రీ 1. వడలు, మ్లానమగు.
క పరిమళము నెడదు వాడదు. ఈ కుసుమ రాజ
మంబుజవతవా పారి 1 59.

సీ. వానలేని కతాన వాడివత్తుల వలె సకల సన్ధ్యం
బులు సమసిపోయె . వరాహ 7 52.

సీ. ... ఎండచే వాడిన యెల దీగెయును బోలె
నిద్దంపుఁ దనువల్లి నిగ్గు నడల. విక్ర 7 102.
2. అలయు, బడలు.

సీ. నిస్సవంబులు లేచి విగుడు కాతర వేత్ర శంఖ
రంబులు వాడు శరళగండ, కములు దూలెడు
చిత్రకాయ లిలు .. 8. 111.

రగడ వనిత వనితరూపాల యలరుల వాడి
వాడితి కొప్పు ప్రేంగు. వసు. 8. 149.

8. భేదవడు

క. అడినఁ గూడిన కినుకన్, వీడిన జడముడియుఁ
బొగలు వెడలెడిచూపుల్, పోడిమిగొను నిట్టూ
ర్పులు, వాడినడెందమును మేనవడియుఁ జెను
రునై. పాండు 5. 204

చ. వరుణుడు విప్రయోగమున వాడె .
నైష. 4 85.

సీ . గీ ఇతరసుమనస్సులార మీ రిటులవాడి,
యుండ నేటికి నామోదముడిగి యనిన.. దళా.
2. 75

(ఇది 1. 8 అర్థములకురాహరణము)

4. ఎండ, కుష్మించు.

ద్వి వెలయ వసంత మవ్వేళ నెల్లెడలఁ, గలయంగఁ
బదనికి ఁడపళ్ళువాడి, జిగిదప్పి చెఱఁగులు చిరు
బీటలెత్తి పగులుచు బిరుననై పలఁకిన వాట.
నవనాథ 1. అ. 11. పు. 5. పం.

న శ్రీ 2. ఉపయోగించు.

ఉ పాల్పెరుగు నెయ్యిని వాడెడు కోడె
కాండ్రపై, వెన్నెల సోగలిస(న్) రా. చి.
2 81

రగడ నామ కుముద దాఘకంబు వాడ వాడ
వైతి నొనె ... వరాహ 8. 92

సీ. కన్నంబుఁ ద్రవ్వు తస్కరుఁ డింటి వారికి వాడ
లేదని ముంతవైచి చనునె . రామ. లిం 80.
2. చెప్పు, వచించు

ఉ అప్పుడు యౌవనాశ్వ మతుండైన మవేగుడు
కిచకాంతకున్, దప్పక చూచి తానును గదా
ఘనదండము కేలఁగ్రాలఁగాఁ, ద్రిప్పుచుఁ జేరు
డిగ్గి పఱతెంచి వడిందన పేరువాడినా, తప్పక
ప్రేసె నొక్క మొగిఁదార్కొని భీముశిరంబు వక్ష
మున్ జై భా. 2 79

సీ. . అర్చుచుఁ జేర్వాడి యదలింపుచుఁ గడంక
నెఱపుచు బుజేములు సఱచుకొనుచు అ రా.
యు. 195

సీ. గంధర్వ పతులు చొక్కపు పాట వాడిరి వాడిరి
తదృవ్యవార్త మయులు... చంద్రి. 8. 148.

3 గౌరవించు, సన్మానించు.

4 అడికలైన నేమి మగఁడారడిఁ బెట్టిన నేమి చుట్టము ల్వాడక యున్ననేమి సరివారలు వచ్చిననేమి . . శ్లో. 4 37

4 చేక్కఁ బఱుచు, చేక్కఁబెట్టు.

5. అలన యిలువాడి వాఁగుఁడు, వలచినచవి వంటకములు వండి యిడి .. భార ఆను 5. 290

చ ధన రహితుఁడు పుత్ర సముదాయ సమేతుఁడు పాయశూన్యవ, ర్తనుఁ డరయఁగ వాద్విజుఁడు తత్త్వియ భానుయు బుద్ధిహీనతీ, వన మొనరించ నేర దిలువాడ నెఱుఁగదు .. భోజరా 2. 4

5 అలుక

5. ఇలువాడి మ్రుగ్గిలిడి కూ, రలు గూళ్లమరించి యేల రాదాయెనాకో, వెలెఁబ్రొద్దని యటనీ, చెలియలు నేఁడెదురు నూచు నేవించుటకున్ వేం పంచ 4. 58

వి 1 వాడుట వడలుట

నీ . చిత్తంబు తలపోతచే వాడు పొదివినఁ జెలవ నీ నెమ్మొము చిన్నఁబోయె .. భార. విరా. 2 158

నీ. వక్షస్థలంబున వైచిన నవకంబుఁ దులసి దండకు వాడు దోఁపకుండ హర. 8 45

2. కలుపు

నీ. తే. దుక్కిలో నుండి మనరాచ టిక్కణేని, యక్కఱకుఁ బట్టినట్టి యా యనుఁగుఁబట్టి, బెండ్లి యాడంగ నేతెంచు పిన్న యతఁడు, చూడఁగద రమ్మ కన్నులవాడు దీఱ బహు 4 82. చంద్ర 4 84

నులివాడులువాడు = ఇంచుక వాడు

5. కలహమున నురలు దొరకొను, ప్రళయానల రూపము దిరిపడి యొక్కొకమా, ర్థలచిన మీసలు గడ్డము, నులివాడులు వాడుచుండు నొందినభీతిన్. కు సం 10 488

జ : వాడఁబాటు, వాడకము, వాడించు, వాడిక², వాడుక, వాడుకపడు, వాడుకొను, వాడుచు, వాడుదల, వాడుదెంచు, వాడుదేలు, వాడు పడు, వాడుపఱుచు, వాడువాటు

వాడుక వి. (√ వాడు) 1 ఉపయోగము 2 వ్యవహారము

(ఉదా నన్నె చోడుని కాలములో ఈ పదములు వాడుకలోఁ గలవు)

3 అభ్యాసము, అలవాటు.

ద్వి కేవల సాధనకృతి జాహ్నపూజ, వాడుకయై యుండ వసుధ నందఱకు, కూడ నంతఃపూజ గురుకృప లేక [వభు(లిం) + 4. అ 117 పా 19 పం

నీ పుట్టు జన్మంగళ్లఁ బెట్టించు వాడుక కోమట్లు మాకెల్ల గొడ్లు సుమ్ము సారంగ. 1 78

వాడుకపడు అ శ్రీ (వాడుక + పడు) అలవడు, పను పడు (శ ర, వా)

వాడుకొను న శ్రీ (వాడు + కొను) 1. (జనులు ప్రచారముగా) చెప్పుకొను 2 ఉపయోగ పఱుచు కొను (శ ర)

వాడుచే న శ్రీ (√ వాడు) వాడఁజేయు, వాడించు (శ ర.)

వాడుదల వి (√ వాడు) వాడుక, అభ్యాసము (శ.ర.) వాడుదెంచు అ శ్రీ (వాడు + తెంచు, స్వార్థమున) మ్హనమగు

నీ ... పగలింటి నెగలచే సొగటొందు పూఁ దీఁగె వడుపున నెమ్మేను వాడుదెంచె ... అని. 3. 121

వాడుదేలు అ శ్రీ (వాడు + తేలు స్వార్థమున) వాడు

ఉ. నీటను దేమయెక్కి ససినిల్చి యొకించుక వాడు దేఱియ, ప్పాటున వేరువాటి ధృతి పాటవ మొప్ప నతండానర్పు న, ప్పాటునఁ జెన్నుమీటి పరిసాటిగఁ గెంజిగు రక్కడక్కడన్, మోటిక రెత్తి శ్రావ్విరులు మొగ్గలు వెగ్గలమయ్యె నయ్యెడన్. విప్ర. 2 28.

న . వాడు దేఱెడి నమ్మోములును .... శ్లో. 8 224

వాడుపడు అ శ్రీ. (వాడు + పడు) వాడు, మ్హన మగు. (చూ. వాడు పఱుచు)

వాడుపఱుచు న. శ్రీ (√ వాడుపడు) వాడఁజేయు.

నీ .. వెలలేని కళలతో వెలయు నీ నెమ్మొము
వనితయే వికలుండు వాడువటిచె ఉ రా
4 227

వాడువాలు అ శ్రీ (వాడు + పాలు) వాడు, వాడు
పడు

నీ కదుపుతోఁ బాసిన కొదమ జింకయుఁ బోలే
వాడు వాటిన నవవల్లఁ బోలే .. ఖా. రా.
యు 2 287.

నీ తొలుకాటు మెఱుఁగుఁ దీఁగెల నేలు కన్నులు
వడఁవాఁకి యొక్కింత వాడు వాలు .. కాళీ
1 90.

నీ లవలీదళము లట్ల సవరై న చెక్కులు వాడు
వాటంగ ముద్దులాడియాడి ఉ. రా 4
217

వాడె ని ఇత్స్వగ్రము, దవ్య

నీ . చెరివిన పూపులు చే నంట నిచ్చిన వాడెలు
గూర్చిన భద్రకాళిఁ బంపిన ప్రబంధ 1.
788.

నీ వాడె దవయన నిత్స్వగ్ర మొప్పు . ఆం ఖా
2 75

అ. .. తవరు దవ యనంగఁ దల వాడె వాఁగఁద,
దగ్రమువ కళిఖ్యలగు గిరిశ . ఆం సం స్థా 9.

గీ వటలు నిత్స్వగ్రమిల దవవాడె యనంగ .
ఆంధ్రవచాకరము అచర 86

వాణి నం ని ఈ శ్రీ 1 వాక్కు, పలుకు, విద్య
2 ఖాషాశక్తి, వాక్పటుత్వము 3 ధ్వని.
4 కృతి, గ్రంథము 5 స్తుతి, పొగడ 6 సర
స్వతీ చేవి

ఇ శ్రీ 1. నేతనేయుట 2 సాతీని మగ్గము
నందలి తాకుడు పలక, వాయదండము
3. వాక్కు, పలుకు, విద్య 4 సరస్వతి.

వాణిజాతుండు నం ని అ థం 1 వ్యాపారి, జేహారి.

2. శరుండు, దుష్టుండు (అ ని)

వాణిజాండు నం. ని. అ థం వ్యాపారి, జేహారి.

వాణిజ్యము నం ని. అ. న వ్యాపారము, జేహా
రము, వర్తకము అము 4. 245.

వాణిని నం ని ఈ శ్రీ 1. నేర్పరి యైన యాఁడుది.
2 నర్తకి, ఆటకత్తె 3 మత్తిల్లిన శ్రీ, కామాతుర
యగు శ్రీ.

వాత్య నం ని ఋ థం వీచునది, గాలి, వాయువు.
వాతకము నం ని అ థం వృక్ష విశేషము, సోమి
దపుచెట్టు

వాతకర్మము నం నో న అపాన వాయువును విడు
చుట, పిత్తు

వాతకానివాడు ని బట్టలకు రంగు వేయువాడు.
(శ ర)

వాతకి నం నిజ (నో నీ నో.) వాత రోగము గల
వాడు.

వాతకుండలిక నం ని అ శ్రీ మూత్రరోగ విశే
షము, మూత్రము తక్కువగాను జాధతోను
గాటుట

వాతకుంభము నం ని. అ థం ఏనుఁగు నొసటిపై
బుడిపి

వాతకుండు నం ని అ థం జారుండు, ఉపహతి

వాతకేతువు నం ని అ థం ధూళి, దుమ్ము.

వాతకేళి నం ని ఇ థం 1 శృంగార సల్లాపము,
కాముకుల గుసగుసలు, 2. నాయికా నాయకుల
శరీరము మీది నఖిక్షతము

వాతగుల్మము నం ని అ థం 1 పెనుగాలి,
ప్రచండ వాయువు 2 వాతరోగ విశేషము, వాత
నిమిత్తకమైన గుల్మరోగము

వాతఘ్ని నం ని ఈ. శ్రీ. పులుగండు (వృ.వి.
(శ ర) (పును.)

వాతచక్రము నం ని అ న గాలిసుడి, ఇది శుభా శుభ
ములను దెలుపును.

వాతజ్వరము నం ని అ థం చెడిన వాతధాతువు
వలనఁ గలిగిన జ్వరము

వాతదొమ్మ మి వి (వాతము + దొమ్మ) ఒక విధ
మైన వశురోగ విశేషము.

క. చానపి సోలిండ్లెడు, తానకముగ గోవు పంచి
తంబును గూడన్, మానుగఁ గడుపున నిడినను,
ధేనువులకు వాత దొమ్మ తెప్పన వడఁగున్.
సహజేపశిఖ 1. 12. (చి ని)

వాతధూడ నం ని. అ శ్రీ. 1 పెనుగాలి, ప్రచండ
వాయువు. 2 తీవ్రమైన వాతరోగము. 3. ఒక
విధమైన స్ఫోటకము, మసూచికా రోగభేదము.
4. మనోజ్ఞులగు శ్రీ

వాతధ్వజము సం వి అ. పుం 1 మేఘము, మబ్బు
2. ధూళి, దుమ్ము

వాతపితృము సం వి అ న. ఒకవిధమగు వాత
రోగము.

వాతపుత్రుడు సం. వి అ పుం 1 శరుడు,
దుష్టుడు 2 భీముడు 3 హనుమంతుడు

వాతపోథ(క)ము సం. వి అ పుం పలాశము,
మోదుగు చెట్టు

వాతప్పు అ క్రీ (వా+తప్పు) 1 మాట పొరపాటు
నొందు, మాట పొరబడు

ఉ .. దురాశల మాయలాడి వాతవృక్ష యింక
దత్తదుచితంపుఁ గుయుక్తుల మాట లెన్నియే,
వాప్పుగ నాడుతో నెఱుంగకుండనె యిట్టిది
చెప్ప నేటికిన్ కళా 3 108.

క అప్పురి సౌధములం గల, యెప్పును బొడవును
దనర్పు నూహించుచు వా, తప్పడెకల రూపె
ల్లను, తెప్పెడుచో రెండువేల జిహ్వల
వాడున్... విక్ర 1 88.

క ఇప్పుడు నను నీ వడిగిన, చొప్పున నేతద్రహస్య
సూత్రంబులు వాతవృక్ష ప్రశ్న మొనర్చినఁ,
తెప్పితి వినుతత్కథా విశేషము లనఘా ... వి.
పు 4 107

2 పొరపడు, ప్రమాదము నొందు

ఉ అప్పుడు యౌవనాశ్వసుతుఁడైన సునేగుడు
కీచకాంతకున్, దప్పక చూచి తానునుగదానున
దడము కేలఁ గ్రాలఁగాఁ, ద్రిప్పుచుఁ దేరు
డిగి పఱతెంచి వడిం దన పేరు వాడివా, తప్పక
ప్రేసే నొక్క మొగిఁ దార్కొని భీము శిరంబు
వక్షమున్ తై 2. 79.

3 మాట పొరపాటు

ఉ తప్పు గణించికా దొరలు దండవ సేయుదు రొద్ది
చారి వాతవృక్ష కల్గి మండికలదాన నటంచును
మారు తూపులన్, గుప్పితి వీవు ఉ రా.
6 105

సీ. గీ . తన వచోదోషము జమింపుమనెడు
వాడె, యెమనిన లేని వాతవృక్ష లెచసాగె .
కువల 2. 24

వాతప్రమి సం. వి ఈ. పుం. స్త్రీ వడిగల జింక

వాతమండలి సం వి ఈ స్త్రీ సుడిగాలి,

వాతమజము సం వి అ పుం వడిగల జింక

వాతము సం విజ (అ అ అ) 1 ఊదఁబడినది
2 కోరఁబడినది

వి అ పుం 1 గాలి 2 వాయుదేవుడు. 3 వాత
పితృశ్లేష్మములతో నొకధాతువు, 4 వాత
రోగము 5 కీళ్ల నొప్పి, సంధులవాపు

వాతమృగము సం వి అ పుం వడిగల జింక

వాతరంగము సం వి అ పుం రావిచెట్టు.

వాతరక్తము సం వి అ న రోగ విశేషము

వాతరట్టు వి (√వాలు) వదరుపోతు.

సీ ఎంచఁగా మీ జాతి కొంచెపు వడకది వసుధ
అన్నఁగ మీరు వాత రట్టు, తెలియంగ మీ కూట
ములు వేళ కొలఁదులు చూడ మీరటుగండి
చొరవకాండ్రు ...

(ఇది రాయంచల విషయము) .. చంద్రాంగ. 4.
61

ద్వి పెలుచఁ గోవెలయన్నఁ తెంపుడుఁ జేయ,
తెలయు కీరంబు మిక్కిలి వాత రట్టు, తలపోయ
నట తుమ్మెదలు గూడ గొంట్లు .. ద్వి.
పరమ 3 247. పా

వాతరము సం. విజ (అ. అ అ) 1 పెనుగాలిగలది,
తుపాను గలది 2 వేగము గలది, వడి గలది.

వాతరాయణము సం వి అ పుం 1. కాణము,
2 చింటిదెబ్బ. 3. పర్యత శిఖరము, కొండ కొన.
4 అంపము, క్రకచము. 5 సరల వృక్షము, దేవ
దారువు. (వృ వి)

వాతరాయణుడు సం వి. అ పుం 1. ఉన్నత్తుడు,
పిచ్చివాడు 2 సోమరి, అలసుడు.

వాతరూపము సం వి అ. పుం 1, పెనుగాలి
2 ఇంద్రధనుస్సు. 3 లంచము. (మే ని)

వాతరోగము సం వి అ. పుం వాతధాత్వాధిక్యము
నలవఁ గలుగు రోగము.

వాతర్థి సం వి ఈ స్త్రీ (వాత+బుద్ధి) 1 వాతాతి
శయము, ఎక్కువ గాలి. 2 దుడ్డుకట్టి, ఇనువదుడ్డు.

వాతలము సం విజ. (అ ఈ అ) 1 పెనుగాలి గలది,
తుపాను గలది. 2 ఉత్పివది

వి అ పుం 1. గాలి, వాయువు, చణకము, చెనగ

వాతవస్త్రీ నం వి శి శ్రీ మూత్రనిరోధము.
 వాతవృద్ధి నం వి శి శ్రీ వాచినయండము, అంద
 వృద్ధి
 వాతవైరి విజ వి న్ శ్రీ అముదపుఁ జెట్టు
 వాతశీర్షము నం వి. అ. వ పా తికడుపు.
 వాతశూలము నం వి అ న రోగభేదము ఉబ్బుతోఁ
 గూడిన కడుపునొప్పి.
 వాతసహుండు నం విజ (అ అ అ) వాతరోగము
 గలవాడు,
 వాతసారథి నం, వి జ. శ్రీ అగ్ని.
 వాతాండము నం వి అ శ్రీ వృషణరోగము, వృష
 ణములు పెద్దవగుట
 వాతాటము నం వి అ శ్రీ 1 వాతమృగము, జింక,
 2 సూర్యాశ్వము
 వాతాతిసారము నం వి అ శ్రీ వాతధాతువు చెడుట
 వలనఁ గలిగెడి గ్రహణి, రోగవిశేషము
 వాతాదము నం వి అ శ్రీ వాతాముచెట్టు.
 వాతాపి నం వి. శి శ్రీ అగస్త్యునిచే మ్రింగఁబడి
 జీర్ణింపఁజేసికొనఁబడిన యొక రాక్షసుడు, (ఇల్వ
 లుని సోదరుడు)
 వాతాపిసూదనుడు నం. వి అ శ్రీ అగస్త్యుడు
 వాతావ్యము నం వి. అ. న 2 పు లి యు ట,
 2. సోమము 3. నీరు
 వాతామోద నం వి అ శ్రీ కస్తూరి
 వాతాయనము నం వి అ శ్రీ గుట్టము న 1. గవా
 యము, కిటికి 2 తలవాకిటి వసారా, 3 మండ
 పము
 వాతాయనము నం. వి అ న. పర్ణము, ఆకు
 వాతాయువు నం వి శి శ్రీ వడిగల జింక, వాత
 మృగము, జింక
 వాతారి నం వి శి శ్రీ 1 అముదపుఁజెట్టు. 2. శత
 మూలి=పిల్లి తేగలు (వృ వి) శేఫాలిక=కాశి
 చెట్టు (వృ వి.) యవాని=ఓమము (వాము)
 (వృ వి.) కాగ్గి=గంటు కారంగి (వృ. వి)
 స్నూహి=జెముడు. (వృ వి) విడంగ=వాయు
 విడంగములు కూరనణ=కూరకండ (వృ. వి)
 జతుక=పచ్చావతి. (వృ వి.)
 వాతాలి నం వి శి శ్రీ మడిగాలి.

వాతాశ్వము నం వి అ. శ్రీ. వడిగల గుట్టము
 వాతాహతి నం వి శి శ్రీ 1. గాలిదెబ్బ 2 ప్రబలి
 వాయువు.
 వాతి నం వి శి శ్రీ. 1. సూర్యుడు, 2. గాలి 3.
 చంద్రుడు (విల్వము)
 వాతికము నం విజ (అ ఈ ఆ) 1 పెనుగాలి గలది,
 తుపాను గలది, 2. వాతరోగము గలది. 3 వెట్టిది,
 ఉన్నతము
 వి అ. శ్రీ వాతదోషము వలనఁ గలిగిన జ్వరము.
 వాతికాసు వి. (వాయి + కాసు) 1. వాతిపాతిక.
 (త్రా) 2 అంచేము. (శ. ర.)
 వాతిగణము నం వి అ. శ్రీ వంగ చెట్టు, వంగకాయ.
 వాతిగమము నం వి అ శ్రీ. వంగచెట్టు, ఇల్లే వాతి
 గము
 వాతిగముండు నం వి అ శ్రీ. ఇనిజ కాస్త్రుజ్ఞుండు,
 ఇల్లే వాతిగుండు
 వాతిపాతిక వి. (వాయి + పాతిక) చితియందుం
 చిన శవమునోట వేయుబంగారము
 ద్వీ. వసుధామరునిఁ గాంచి వదలక వేడి, వలయు
 మాడయు మఱి వాతిపాతికయు, వల నొప్పఁగొని
 రమ్ము వడి నిట కనిన ... హరిశ్చ 2261. పం.
 వాతివియ్యము వి. (√వాయి) దహనము చేయు
 వపుడు పీమఁగు నోట వేసెడి వియ్యము. (శ ర, త్రా.)
 వాతివాడి వి (√వాయి) వాక్పారుష్యము గల శ్రీ.
 మ సుర వేవించినవాతి వాడియయినన్ సొమ్మెల్లఁ
 బోనాడినం, బురుషద్వేషియైన గొడ్డయిన
 నెల్లుఁ గూఁతులం గన్న మై, బర పౌ రోగము
 లున్న ధూర్తయయినన్ కార్యం బెడంకాని
 య,ప్పురు మం డొం డొకపెండ్లి యాడినను
 నొప్పుందప్పు లే దేమియున్ విజ్ఞా. 1. 118.
 వాతవాడి. (శ. ర పా)
 వాతీయము నం విజ (అ. అ అ.) పెనుగాలి గలది.
 వి. అ న కాంజకము, గంజి,
 వాతుండు నం. వి. అ శ్రీ. 1 ధృష్ట వాయుండు.
 2 వాయుదేవుడు
 వాతులము నం. వి అ. శ్రీ. మడిగాలి.
 వాతులి నం. వి. శి శ్రీ పెద్ద గబ్బిలము.
 వాతూలము = వాతులము; వాతులుండు.

వాతూ(తు)లుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 వాత
రోగముగలవాఁడు 2 వెట్టివాఁడు, ఉన్న
తుఁడు

వి. అ పుం సుడిగాలి.

మ దుర్యారాద్భుతాసారముల్, వడగండ్లుం తెం
యంగఁ దీవనిసరచ్చాతూలుతోఁగూడి దం,
దడిఁ దోడ్తోడఁ బ్రవృద్ధిఁబొంది ... హరి పూ
7 164

వాతెర(అ) వి (వాయి + తెర) రదనచ్చదనము,
పెదవి

క గురివెంద జైత్రుఁ డొందఁగఁ, గరములు
కన్నాతి యపుడుకఱచినను వా, తెంపీఁదఁ
గాననగు పలు, వరుసయన న్ననలు పల్ల వముపై
మొనసెన్ పారి 3. 48

సీ తెలిదమ్మివిరియింటి తెలిగంటికెంపు వాతెర
సొంపె పవడంపుఁ దీఁగెగుంపు దళా
1 164

చ నెఱిగురులున్ విఠోలసిత నేత్రయుగంబును
నొప్పు తెప్పవా, తెఱయును . . భార ఆది.
7 73

క. పలుచేని వా తెఱ మెఱుఁగునఁ, బలు మెఱుఁ
గులు సందడింప . . మనుచ 4. 70

వాత్య నం వి అ శ్రీ వాత సమూహము, తుడిగాలి,
పెనుగాలి, తుసాను

వాత్యకము నం వి అ న వత్ససమూహము, దూడల
గుంపు

వాత్యల్యము నం వి అ న 1 (పుత్రాది విషయక)
ప్రేమము. 2. ప్రేమము, స్నేహము, చెలిమి
3 అత్యంత ప్రేమము, దయ.

వాత్సి నం వి అ ఈ శ్రీ క్రాహ్యణునకు కూద్ర
శ్రీ యందుఁ బుట్టిన కూతురు.

వాత్యాయనుఁడు నం వి అ. పుం 1 కామసూత్ర
ములు రచించిన యొకానొక ఋషి 2 గౌతమ
న్యాయసూత్రములకు భాష్యము రచించిన యొక
ముని

వాద వి (క వాద) జలాశయము, నీటిపట్టు

తే. ముంచుకొను వాదనీరుల మునిఁగి మునిఁగి,
గుళ్లగుళ్లను వేల్పులఁ గొలిచి కొలిచి, భాత
మాటలుబట్టి భాందసముబట్టి, యలయుచే కాని

పాపంబు తొలఁగదయ్యె శ్రీరం మా. 5
112

వాదతుఁడు నం వి అ పుం 1 గాయతుఁడు,
సంగీతము పాడువా డు 2 వక్తి, ఉపన్యాసకుఁడు
వాదదుమే అ క్రి (వాడు + అడుచు) వివాదపడు.

క. ఒక్కయెడం దమలో నొక, బొక్కకు వాదడిచి
శశకము కపిఁజలముం, గ్రక్కునఁ బఱతెంచి
పులికి, మ్రొక్కుచు నిజవాద మిరువురుం జెప్ప
టయున్ కేయూర 2 91

క ఊరక పుడకలు విఱుచుట, వైరంబున నొరుల
తోడ వాదచుట దు,ర్వారగతిఁ జరుపు
వాఱుట, గోరిన్ గో లొలుచుతెల్లఁ గొఱ
గాదునుమీ వి పు 4. 232.

వాదనము నం వి అ న 1 వాయింపుట 2 వీణ
మొదలగు సాధనములమీఁద పాడెడి పాట

వాదము నం వి. అ పుం 1 పలుకుట, చెప్పుట
2 మాట, పలుకు, 3 రూఢిగాఁ చెప్పఁచిన సంగతి
4 కథ, చరిత్రము 5 వాదించుట, పరస్పర
వ్యతిరేక భావములు తెలుపుట 6 సమా
ధానము, ప్రత్యుత్తరము 7 వివరణము స్పష్టపఱ
చుట 8 సిద్ధాంతము, వాదానంతరము నిర్ణయిం
చిన విషయము 9 ధ్వని, చప్పుడు 10 కింవదంతి,
జనప్రతీతి 11 ఫిర్యాదు, అభియోగము, తగవు
వాదయుద్ధము నం వి. అ న పట్టుదలతో వాదము
చేయుట

వాదర వి (వాడి + భార) (బద్ధాదుల) తీక్షణభార.

న ... అంతకంతకు నెత్తుడగుకొంపంబున నాటో
పంబు దీపింప వాదరఁ జిక్కిన యొముకతును
కలు గోఱ దొడలకై వడి గలిగి భార. సౌ ప్తి.
1. 178.

వాదర నం వి అ శ్రీ. ప్రతిచెట్టు

వాదరంగము నం. వి అ. పుం అశ్వశ్శ వృక్షము,
రావిచెట్టు.

వాదరతుఁడు నం. విజ (అ అ అ) వాదమునం
రానక్తిగలవాఁడు

వాదరము నం. విజ (అ అ అ) దూదిగలది, లేక
దూదితోఁ జేయఁబడినది

వి అ న దూదిబట్ట

వాదరి విజ (వాడు + అరి²) జల్పాకుడు, వదరు బోధ

మ. ఊమతో మండ భయస్థుఁ డండ్రు కినియన్ గయ్యోవండ్రు మౌనమిడన్ మూగ యటండ్రు వాక్పటిమచెందన్ వాద రిం చండ్రు పా, ర్భమున న్నిల్వ మరాంధుఁ డండ్రు . నుల్లభూ నీతిక 47

వాదవాది సం వి న్ న్ ఫం శైమఁడు
వాదసాధనము సం వి ల న వాదిమును సాధిం చుట, చెప్పినదానిని నిలబెట్టుకొనుట.

వాదాడు ల శ్రీ (వాడు + అడు) వాదించు.
మ మనకీపాటులువచ్చెఁ జూచితిరె నామాటల్ వృథా హంకృతిన్, వివరగానొల్లకయల్ల రాత్రి యిచట స్థిరెల్ల వారాడ యుం, చిన యాకాకమురెట్టలో మొలిచె పాచ్చెఁజావె యీమట్టి . కేయూర 8. 48

వాదానువాదములు సం వి ల. ఫం. ద్వి 1. ఒక విషయమును జెప్పటయు దానిని ఖండించుటయు, వాద ప్రతివాదములు. 2 పరిస్పర వ్యతిరేకాభి ప్రాయములు దెలుపుట

వాది సం. విజ. (న్ నీ న్) 1 పలుకువాడు, సంభాషించువాడు. 2. స్థిరముగాఁ జెప్పవాడు. 3 వాదించువాడు

వి న్. ఫం 1 వక్త, ఉపన్యాసకుడు 2 ప్రతి వాది, ప్రతిపక్షుడు 3 అభియోగము తెచ్చిన వాడు, వేరము మోపినవాడు 4. బోధించు వాడు, ఉపాధ్యాయుడు 5. (పీఠ) మెట్టు

వాదించు సం ల శ్రీ (√ వాడు) 1 వాదాడు. 2. తగవాడు. (క ర.)

తే ఒండొకఁడవైన నివుడ నీపిండి యిడమె, బ్రాహ్మణుఁడవౌట మాచేత బ్రదుకుఁ గంటి. తడవఁబనిలేదు నిన్ను గౌతమునిగోప,వసుచు వాదించి విడిచిన నాగ్రహించి, మమచ 4 90.

వాదితము సం విజ (అ ఆ. అ) 1 పలికింపఁబడినది 2. వాయింపఁబడినది, ప్రమోగింపఁ బడినది

వాదిత్రగణము సం వి ల ఫం సంగీతపు మేళము, మృదంగాది వాయిద్యముల వాయించువారి మేళము

వాదిత్రము సం వి ల న 1 తతము, అనర్థము, సుపిరము, ఘనము, అను వాద్యపదము యము పీఠాగానము మొదలగునది

వాడు వి. (సం వాదః) 1. వాదము, వాక్కులహము గీ ఒలసి నీపుత్రులెల్ల నొండొరులతోడ, నెట్లొ డింబడి యుండుదు రట్ల చేయ, వలయుఁ దమ లోన జూదంబు వాడు నగుటఁ, గలహ మూలంబి యెట్టి శాంతులకునైన భార సఖా 2, 181

ఉ వాడువ గెల్వలేక పురవైరి లలాటము కన్నుఁ జూపఁ దాఁ, వాదమునందుఁ గన్ను ప్రతిపక్షతఁ జూపెను ... ప్రభా. 1 12

నీ వాదనఁగ వాదంబు చెలఁగు . ఆ భా, 1 113

2 కలహము

వ . విష్ణుఁడు సర్వలోకగురుఁడు, తత్పత్ని హరణంబు కొఱగాదు, వాడులు ప్రోదులు చేయు మునిముచ్చ బోధనంబులు వినంబనిలే దని చెప్ప . వరాహ 11 57.

3 మాట

క కాదేని చేతిలోకట, వాడులువారించి లెస్స వడ్డించినచో, నీ దిక్కున నీ కెవ్వరు, రా దిక్కుని పల్కనవ్వె యతఁడిట్లనియెన్ విప్ర. 4 80

4. నింద

దండకము . మముం జేరినీఁడే నినుం జేరరాఁడే ప్రవేశింపరాడే ప్రమోక్షింప వాదే ... భోగినీ దండకము

విజ అనత్యము, కల్ల.

క ఏ దెనఁ జూచిన నాదెన, నాదృష్టికిఁ దాన యగుచు నామది నెపుడున్, వై దేహి పాయ దొండెడ, వై దేహిం గంటి మనుట వాదో నిజమో భా. రా. నుంద 584

జ వాదదుచు, వాదరి, వారాడు, వాదించు, వాడుకుఁబోవు, వాడుగొను, వాడుపెండేరము, వాడులాఁడు, వాడులాడు, వాడువెట్టు

వాడు(ల)కుఁబోవు ల. శ్రీ. (వాడులకు + పోవు) వాక్కులహముచేయు.

ఉ కారణ మేమి లేకయె వికావిక నవ్వును నిర్ది
మిత్రమె, వ్యారం నై ననుం బిలిచి వాడుకు
బోవును . సిధురసి విశ్రమయైనమ్మగాడి
యత్తటిన్ కవిరా 5 188

సీ అతని నెవ్వరు దూఱనాడిన వారితోఁ జేరి
వట్టి వట్టివాడులకుఁ బోదు ... కువల 4, 190
వాడుగొను న శ్రీ (వాడు + కొను, నిందపడు
క ప్రోదిఁ గొనదగిన ఘృష్ణఫలాదుల గొడ్డట
వచ్చి యవనిజము నెడన్, వాడుగొనునట్లు
భూప్రజ, బాధించిన నేల కలుగు పతికరి
గోరుల్ కవిక. 2. 17

వాడుపెండేరము ఏ (వాడు + పెండేరము) వివాద
మున గెలుపును సూచించు దిరుదు చిహ్నము
ద్వి అలస యానముల రాయంచలం గెలిచి,
పెలుచఁజెట్టిన వాడుపెండేర మవఁగఁ, గమ
లాస్త వింబంబుగతి నొప్పు మణుల, రమణీయ
మగు నూపుము బొందుపఱచి ద్వి వరమ
5 430 పొ

వాడులాడు ఏని (వారులు + వాడు) వాదమాడు
వాడు, వాదించువాడు.

ఆ. వాడులానితోడ వాల్లెనితోడను, బూతు తోడ
తిండిబోతుతోడ, నటమటినితోడ నడియరి
తోడను, వెలకు నెత్తమాడ వెరవుగాదు ఉ
హరి 3 112

వాడులాడు ఆ శ్రీ (వాడులు + అడు) వివాదము
చేయు

ఉత్సాహ ... ఈయన ననుం బరాకుపఱచి యాట
గెలుపు తనదిగా, వెనుక వాడులాడ నేను
వినఁగఁ జాలనని తగన్, కళా 3 118.

వాడువెట్టు (వాడు + వెట్టు) ఆ. శ్రీ. నిందమోపు
రగడ ... కలికి కలిక యీసు నెమ్మదిఁ గ్రమ్ముఁ
గ్రమ్ముట వాడువెట్టుకు .. వాల్మీకి 3 114

వాదోడు ఏని (వా + తోడు) మాటాడుటకు సహాయ
పడువాడు, సహాయపడునది

కా బంగారందియ ముక్కునం గమించి పై
పై నంచే యగ్గించగా, సింగారంబగు ముద్దు తన
కుం జేదోడు వాదోడుగాన్ . విజ 2 157

గీ రాస్యవృత్తి నిటువంటి రానిఁజేర్చి, కొనఁ
గొడువలేదు వలదుబొమ్మనఁగ నేల, యిది

యదృచ్ఛాత్త లాభమై యొదవెఁ దోఁట, పనికిఁ
జదోడు వాదోడు పాటుపడును నై 2 108.

ఏ వసులకు నాలిక చేటులలోనుగాఁగల తెవుళ్ళను
బరిశీలించ నోటఁ జొప్పించి నోరు తెఱపించు
టకై యేర్పఱచిన దాద్యాయన రూప యంత్ర
విశేషము

సీ దామెనలును వల్లె శ్రావ్యము దలుగులు గవ్వ
ముల్ గొడవలి కత్తిసూడు ...

తే గొడుపు వాదోడు మొదలుగాఁ తెడకయుండ,
వలయు ముల్లెల్లఁచెమ్ము హరి పూ. 6.
21

వ . చూడు గొడుపులును వాదోళ్ళముకు
బంతులు మొదలుగాఁ గలసాధనంబులు గొని
వచ్చి తెవులు గొంటులఁ జికిల్పించువారు హరి.
పూ. 5 142

వాద్యకరుఁడు నం ఏ ఆ వ్రం వీణాదీకమును
వాయింపు పురుషుఁడు

వాద్యవాండము నం ఏ ఆ. న 1 వీణాది వాద్య
ముల సమూహము 2 తతము, అనర్థము
మున్నగు సంగీతపరికరము.

వాద్యము నం ఏ ఆ న 1 వీణ మున్నగు సంగీత
సాధనముల ధ్వని (విల్వము.)

వాధు(ధూ)క్యము నం ఏ ఆ. వ. 1 వివాహము,
పెండ్లి.

వాధ్రీణసము నం ఏ ఆ వ్రం ఒక జాతి యడవి
మృగము, ఖడ్గమృగము

వాన ఏ 1 వర్షము

చ తరుణులు చంచలాలతలు తత్కర భాండవి
కాయ మంబుదో, త్కరములు పాలు చేనెలు
పుత్రులు నలు .. వాభుక్తి వేళ దొల్కరి
సమయంబు పేరెలమిఁ గై కొనకుండునె
భోక్తృసస్యముల్ ... నైష. 6 121.

వానయగు ఆ. శ్రీ వానవచ్చు, వాన కురియు,

ఆ. వానయైన నెండ వచ్చిన గొడు గవ, శ్యంబు
వలయు రాత్రి యడవిలోనఁ, దిరుగునపుడు
గుడియ ధరియింప వలయును, గాలఁజెప్పు లిడక
కడలరాదు. ఏ పు. 4. 245.

2. వర్ష కాలము.

సీ. వాసయు నీతను వర్జించి ముందు వేసవిగాక
మున్న సస్యముల పంట, లొదవెడు తటి నెత్తు
నది శత్రువయి భార. కాం 3 8

ఉ. వానకరంబు దీటుటయు వానరినాథుడనేక
సేవతో, మానవనాథుఁ గాంచి బహుమానవ
చోగతి కుట్టి జానకీ, మానవతిం గనంగ నన
మానవనాటులఁ బంప ఉ రా 1 104
ఎనుపోతుపై వాస=ఎన్ని చెప్పినను లక్ష్య పెట్టని
వాఁడు

ద్వి. ఒక విచారము మాకు పొడవె నీరాజు, సుక
వాసి పనివంద చూపుగుట్టుంబు, మామిడి
క్రింది సోమరి మేధకుండు, బూమెతుంటరి
యెనుపోతుపై వాన ద్వి. హరిశ్చ ఉ.
1498. పం.

జ. వానకట్టె, వానకాకులు, వానకోయిల, వాన
గొట్టు, వానజాతి పులుఁగు, వానతటి, వాన
నెచ్చెలి, వానవడె, వానపాము, వానపేగు,
వానరాయి.

వాన సం ఎ ఆ. శ్రీ మీలవల్లంకిపిట్ట.

వానకట్టె (వాన+కట్టె) ఎ అలగర్లము, నీరుకట్టె

సీ. .. వాహినీనాథుతో వరిమల్ల కొలువ వ్యాఠ
నాయకునితో వానకట్టె .. చెన్న 5 71

వానకాకులు(ట్లు) ఎ బ (వాన+కాకులు) దూరము
తుండి చూచువారికి మేఘములందు కాళ్ళవలె
కన్నడు వర్ష భారలు.

గీ. ధర నిరాఘవాకాహతి నెరియకుండ, విధి
దమాలమంటనము గావించె ననఁగ, నొప్పె
నీలాభ్రవటల మచ్చుపురమున, రాకు లన నెల్లి
దెస వానకాకు లమరె కు సం 8 754

గీ. పుట్ట వెడలి వఱోఖిత్తిఁ బట్టు శక్ర, కార్డుకపుఁ
తెద్ద పలువన్నె కట్లకెట్టి, దైన నడచెడు కాళ్ల
గుంపనఁగఱి, కార్కొని దిగంతముల వాన
కాళ్లు నడచె ఆము 4. 89

క. సలిలంపువృద్ధజలధర, ములు పూనిన యూత
కోలమొత్తములక్రియన్, దొలు వానకాలు
లెనఁ గెన్, గలహంసకులంబులెల్లఁ గలఁగంబడఁ
గన్ పాండు. 4 25.

వానకోయిల (వాన+కోయిల) (వాన చినుకులఁ
ద్రాపు నక్షి)

ఎ 1 చాళక నక్షి.

గీ. తలుత దోరెపుఁ ద్రాడుచే సత్తెమమంఁ,
దళుకుచేఁ దొల్లి వానకోయిలఁ దునిమి,
తైరిచే వెన్న కొంగలతాటుఁ గొట్టి, సాకువము
చేతఁ గుందేళ్ళఁ జీరెవంత ప్రబం 1. 282

సీ. తొలు మొగుల్నిడు చిమ్మ లెమిఁ
గ్రోల్వాన కోయిల బలుమంచు సోనలకుఁ
అనునె .. నీలా 2 76.

2 సర్ప విశేషము (శ ర)

వానగొట్టు ఎ (వాన+గొట్టు) వానదెబ్బ, వాన
కాకు

ఉ అక్కడ నుండ నేల ధవళాయతలోచన వాన
గొట్టునం, జిక్కితిగా యిఁకం దడపు నేఱుక
నా చిగురాకు శయ్య యీ, దిక్కున మన్న
దీ విటు మఠీయపదంబులదండ నుండు . వి
ప్ర 3 78

వానజోలిపులుఁగు (వాన+జోలి+పులుఁగు) ఎ.
హంస

చ ...నఖం గమతాగ్రణి నవ్విధంబునన్, గొని
యల వానజోలిపులుఁగు ల్గి గనంబునఁ తోవఁ
ద్రోవ లో, చనమహ మాచరించె విదికా నగ
రంబు .. వేం పంచ 1 588.

చ అని యల వానజోలిపులుఁ గానవజాక్షినిఁ జీరి
వేడివన్, విని తలపోసి చూచి యిది వింత
సుమీ తెలియంగలేదు నేర్పున నది భర్తకింపు
మదిఁ బుట్టఁగ నెట్టులు తొంకె తెప్పచే, యనఁ
గలహంసవంశకలకాంబుధిచంద్రుండు కాంత
కిట్లమన్ హంస. 4 51.

వానతటి (వాన+తటి) ఎ వర్షాకాలము, వర్ష
బుడుపు

గీ. కోఠిరాయఁడ మావయిఁ గూర్చి నిలిపి, వాన
తటియెల్ల నగకులలోన మండఁ, దపసి
రూపులఁ బ్రోల్లకుఁ దవిలిరాఁగ, మాకుఁ బోనఁ
గదు పొమ్ము మతాక రమ్ము అ. రా కిష్కి.
54

వాననెచ్చెలి ఎ (వాన+నెచ్చెలి) 1 వానకోయిల.
(శ. ర.)

2 వరుణుండు

గీ. వాననెచ్చెలి పడమటి ఎంక తేడు, పల్లెతాడు
గలాఁడన వరుణుఁడొప్పు . ఆం. కా
1 51

వానపదె వి (వాన+పదె) వాననీరు నితించెడి చిన్న
గుంట

నీ. ఆమానసామానసీమానటదనూనమాన సౌకము
బోనె వానపదెకు ... ముకుందవి 2
145.

వానపాము వి (వాన+పాము) ఎఱ్ఱ, మహిలత
(క ర . క్రా వా)

వానపేగు వి (వాన+పేగు) ఎఱ్ఱ, మహిలత
(క ర)

వానప్రస్థము నం వి. ఆ. పుం. 1. మధూకము, ఇప్పు
చెట్టు. 2. పలాకము. మోదుగు చెట్టు

వానప్రస్తుఁడు నం వి. ఆ. పుం 1 వనవాన ప్రత
మును (వానప్రస్థాశ్రమమును) ఆవలంబించిన పురు
షుఁడు, తృతీయాశ్రమమునం దున్న యతఁడు
2. పరివ్రాజకుఁడు, సన్యాసి, యతి

వానము నం వి. ఆ. పుం. 1 ఊదఁబడినది
2 ఎండినది. (కాయ లోనగునది,) 3 అరణ్య
సంబంధమైనది, అడవి సంబంధమైనది

వి. ఆ. న 1 ఎండిన ఫలము 2 ఊదుట.
3 జీవించుట. 4 గాలినుడి 5 పరిమళము,
సువాసన 6 ద్రాక్ష తీగల తోపు
7. నేయుట 8 గడ్డిచాత. 9 ఇంటి గోడ
లోని కన్నము 10 గతి, నడక (మే ని)

వానరప్రియము నం వి. ఆ. పుం. పాలచెట్టు

వానరము నం వి. ఆ. పుం క్రోఁతి

వానరాక్షము నం వి. ఆ. పుం అడవి మేక

వానరాఘాతము నం వి. ఆ. పుం లోద్రము, లోద్దుగ
చెట్టు

వానరాయి వి (వాన+రాయి) నడగల్గు, కరకము
(క ర., చి ని)

వానరి నం వి. ఈ. స్త్రీ ఆఁడు క్రోఁతి

వానలము నం. వి. ఆ. పుం కృష్ణ కులసి. (వృ వి)

వానస్పత్యము నం వి. ఆ. పుం పూచి కాచెడి చెట్టు,
పూవునుండి పుట్టిన ఫలముగల మామిడి మున్నగు
చెట్టు, వనస్పతి.

వానాయుజము నం వి. ఆ. పుం వనాయు దేశ
మునఁ బుట్టిన గుఱ్ఱము (ఆరబ్బి గుఱ్ఱము)

వానాయువు = వనాయువు నం వి. ఆ. పుం భరత
ఖండమున వాయవ్య దిక్కున నుండెడి దేశ విశే
షము, వనాయ దేశము (అరేబియా)

వాని = వాఁడి వి. నిశితము, తీక్షణమైనది

క ఆనిన చిని వాని మరి దోఁప నిరంకుశ విజయ
భేరిభాంకుకు లెనఁగన్, మొన లేర్పరించి
తోడనె, జననాథుఁడు గదలె సమరసంఘము
నన్ జై కా 4 52.

వానియము వి (నం వాణిజ్యమ్) వర్తకము

క చీనపుడివి నిన్నును బిండియుఁ దుల్యమటన్న
వచ్చటన్, వానియ మాడఁ బోదమని నావల
చేటొకఁ డాయితంబుగాఁ, బూని ఘటంప
నందిమము పూర్ణముగాఁ గొని నెట్టు లిద్దఱున్,
ఫేస తరంగ భంగుర గభీర పయోనిధిలోన
నావపై కేయూర 3 189

వానీఁడు వి (వానె+ఁడు) 1 వానె కులమువాఁడు,
2 కుబేరుఁడు

నీ వానీఁడు రారాఱు వడచక్కి యెకిమీఁడు
తత్తడినెక్కుడు దంటయనఁగఁ . ధనదు
చేళ్ళగు ... సాం ని. దేవ 14

వానీరకము నం వి. ఆ. పుం ముంజగడ్డి, ఒక జాతి
కవవు

వానీరము నం వి. ఆ. పుం. చేతనము, నీటి ప్రబలి
చెట్టు

వాను న క్రి కుండలుచేయు

క ... అజాంధ ఖాండముల్, వానను ఆము.
1 4

నీ గూనమూయంగ మూకుఁడు వానుగాకను
కలఁడె వానను దటాకంబు మూయ ... రామ.
క 82

వానె వి ఒకజాతి కోమటి

క ఆనందవనమునం దొక, వానెవణి నింటనుండి
వై శృంగుడు పరా, ధానయనార్థము పోయెన్. .
కాశీ 5 83

వ ... అప్పటిమేటి సాతెయగసాలె పటుసాలె
వానెవై జాతి సాతెయగసాలె కొమిరెలు ...
అఱ్ఱు. 4 86.

జ వానీడు, వానెత

వానెత ఎ (✓ వానె) వానెజాతి స్త్రీ (శ ర)

వానేయము నం ఎ ల న తుంగముస్త, పరిమళము
గల యొకజాతి వృక్షములము.

వాపదండము నం ఎ ల వుం సాలెవాని నేత
చలక, వేమము

వాపనము నం ఎ ల న 1 విత్తులు చల్లించుట
2 ఊరము, గొలుగుట, గొటిగించుట

వాపము నం ఎ ల వుం. 1 విత్తులు చల్లుట
2 నేయుట 8. ఊరము, గొలుగుట

వాపాతము మి ఎ. (వాయి + పారము) కంఠ
పారము, ముఖస్థముగానుండుట, నోటిపారము
ద్వి భరత కావ్యంబు వా పారంబు వీడె, పరి పరి
విధములఁ బరికింప వేర్పు . స్రభు 1 4.
27. పా

వాపి నం ఎ. 4. ఈ స్త్రీ జావి, దీర్ఘిక, ఒక విధ
మయిన జలాశయము

నీ ... బహువిధాగాంముల్ ప్రమదవనంబుల
వాపుల దీర్ఘికంబుల వెలసి . భార. సభా
1 282

వాపితము నం ఎజ (అ. అ అ.) 1. విత్తులు చల్లఁ
బడినది. (క్షేత్రాది.) చల్లఁబడినది (బీజాది)
2 ఊరము చేయఁబడినది, గొఱగఁబడినది.

వాపి(పి)హము నం ఎ. అ వుం చాతకపక్షి

వాపు ఎ వాలుంపు

నీ. వాయింపు వావన వాదనమగు . ఆం భా
1 128

(ప్రాతప్రతి పా శ త్రా)

వాపుచ్చే నం. ౧౩ (వా + పుచ్చు.) 1. నోరు తెలుచు

ఉ చచ్చినపుత్రు నెత్తుకొని జానపదుం డొక విప్రుఁ
డా ట్లడై, వచ్చి వరేంద్రమందిరము వాకిట
నాలును దాను నిల్చి, వాపుచ్చి, మహోష్ణశాప్స
ములు బోరనఁ గ్రమ్మఁగ నేడ్చి యేడ్చి క,న్య
చ్చుచు మోడ్చుచున్. నిర్వ 10 58

క చూపుల శ్రీపతిరూపము, వాపోవక త్రాచిత్రాచి
హర్షోద్ధతమై, వాపుచ్చి మంత మధురా, లావం
బులఁ బొగడె నదితి లక్ష్మీనాథున్ ... భాగ.
8 482.

ఉ చచ్చిన నత్తపస్విసతి సమ్మలు మోమును
మోచుకొంచుఁ బై, వెచ్చనిరమ్మనీ రిడర వీడిన
వేనలితోడఁ బెల్చి వా,పుచ్చి తనూజలం బవనఁ
బొంచి కనుఁగొని పోయె విప్రుడై. యచ్చటి
కిన్ సురాధిపతి యాతనిఁ జూచి లతాంగి వెక్కు
చున్ భార ఆను 1 299

ఉ వచ్చె ఘనాఘనంబు లిచె వల్లభు లేలొకా రా
రిటంచు వి,ద్యుచ్చలనోద్యతద్యుతుల కుల్కుచుఁ
త్రోవలు నిక్కిచూచి వా,పుచ్చక నెవ్వగ
న్వగపు పుట్టఁగఁ జాంధనమల్ నిగుడ్చు
పె,నైచ్చనియూర్పుల నివిరిసె విమ్మనయిం
బ్రభమాంబువాహముల్ కవిక 8 18

వాపోక ఎ (✓ వాపోవు) 1. అజమట 2 పడుట
(శ ర)

వాపోవు ద్యో అ ౧౩. (వాయి + పోవు) 1 అజమ.
(వాయి - ప్రకృతి - వాక్)

క పయెడఁ బతిక బొడగానక ... వాయుదువక
చీరు నేడ్చు వడి వాపోవున్ కు నం 5 547

నీ ఆ గీ వాయు వెదురు వీచె వాపోయె
వజరులు భార ఆర. 1 182.

క కలుమక పిడుగులు పడియెడి, వజరులు
వాపోవఁజొచ్చె వాహినీకెదురై, యెఱులందు
నాయుధంబులు, విఱిగివడఁదొడంగెఁ బుట్టె
విపరీతంబుల్. కై. భా అశ్వ 8 188.

నీ కులనిర్వృతావళి కులికభయంబున వెదలి
వాపోవు వల్లెదురు నెలఁగె ... భార ఉద్యో
4 118

2 పడు

ఉ రావణజారిఁ జిక్కినధరాసుత చాడ్చున భీతి
నొంది వా,పోవుచుఁ బోవుచో నృపతి పుత్రున
కుం దనపోక చెప్ప భూ,దేవికి లంచ మిచ్చిన
గతిన్ సురవైరి యెఱుంగకుండ రా,శీవదళాక్షి
యట్ల వయిచెం దనమైకొడపుల్ గ్రమంబునన్
భోజరా 5 52

క ఈ పగిది నీవు వగలన్, వాపోవఁగఁ జూచి
యకట వారింపంగా, నోపినవిలుకాఁ డొక్కం,
డివురి లేడయ్యె నయ్య యిది పాపమగున్
భాగ 10 స్కం ఉ 1284.

కా వాపోవున్ తుధఁ గుండి చాల నుతు లవా
బువ్వ బువ్వఁచు నిల్లాపెన్ మల్లఁకూ
వైరాగ్య శ 21

వాప్యము నం వి అ న చెంగల్వి కోష్టు (వృ వి)
(శ ర)

వావిటును వి (వా+విటును) నోటికారివ్యము,
వాక్యార్థవ్యము

సీ ప్రతిపక్షియని తిరస్కృతిఁ జేపితే సాధు
ఏకమున కేల వావిటునుఁ జూప . వేం
పంచ 4 187

వామ నం వి అ శ్రీ. 1. శ్రీ అఁదుది 2 సౌం
దర్యవతియగు శ్రీ 3 గౌరి 4 లక్ష్మి 5 పర
స్వతి

వామకము నం విజ (అ అ అ) 1 ఎడమది
2. వ్యతిరేకమైనది, ప్రతికూలమైనది

వామదేవుఁడు నం వి అ శ్రం. 1 ఒకానొక ఋషి
2 శివుఁడు

వామనగాయ పి. వి. (వామన+గాయ) 1 లేత
చింతకాయ

క మునుజిగురునఁ బువ్వున వామనగాయల దోర
పండ్ల మఱి యారఁగఁ బం,డినపండ్ల నెల్ల
కాలము, దనియఁగఁ జవులొనఁగ నొందు తరు
వులు గలచే ద్వా ద్విధము 1 158

2 ఊరుఁగాయ కుపయుక్తమైన కాయ (చూ
వామనములు)

వామనగొమ్ము పి వి (వామనము+గొమ్ము) ఊరి
వేసిన వామనగాయ ఖండము (శ ర)

వామనపాతు=వామనపాతుకాఁడు వి ఒకానొక
పిట్ట.

సీ. వెలిచె కాటుకపిట్ట బెళన వామనపాతు పని
ఓక లకుముకి పాపురాయి ... పాఠ్య. 8 77

వామనపాతుకాఁడు=వామనపాతు వి (వామన
పాతు+కాఁడు స్వార్థమున) ఒక జాతి పక్షి

సీ . పంగపండు విశితి వామనపాతుకాఁడు
ల్లంకి .. అం భా 2. 98

వామనపుతాణము నం వి అ న పదునెనిమిది
పురాణములలో నొకటి.

వామనము నం విజ (అ అ అ) 1 (అ) పొట్టిది,
హృస్వము, కుటుచయైనది. (అ)చిన్నది, అల్పము.

2 సప్రము, పింగినది 3 అధమము, నీచమైనది.
వి అ శ్రం 1 దక్షిణదిగ్గజము 2 మానమున
రెండు మూంలు తక్కువైన యేనుగు

3 అంకోలము, ఊడుగుచెట్టు
వామనములు వి జ వామనగాయలు

రగడ వామనములు నవామలకములు వామగ
తిడిగ వామయలుకకు చంద్రా 4 284

వామని నం వి ఈ శ్రీ 1 పొట్టియాఁడుది.
2 గోడిగ, అఁడు గుట్టము 3 ఒక జాతి శ్రీ

4. భగవంధ్రమందలి రోగవిశేషము
వామనుఁడు నం వి అ శ్రం 1 పొట్టివాఁడు.

2 విష్ణువు 3 విష్ణుని పంచమావతారము
4 పాడిని సూత్రములకు వ్యాఖ్యానమగు కాళికా

వృత్తి రచించిన వండితుని పేరు
వామపార్శ్వభృంగి నం ఈ శ్రీ. వి మల్ల విద్యా
విశేషము

న గజదండ, భృంగిదండ, వామపార్శ్వభృంగి,
రక్షిణ పార్శ్వ భృంగి . మల్లుపు, 3 89.

వామశ్రువు నం వి. ఈ శ్రీ అందమైన కమలమలు
గల శ్రీ

వామమార్గము నం వి అ శ్రం = వామాచారము
వామము నం విజ (అ అ అ) 1 ఎడమది, దక్షి

ణేతరమైనది, కుడిది కానిది 2 ఎడమచైపున
నున్నది 3 (అ) వక్రమైనది, విపరీతమైనది, ప్రతి

కూలమైనది, అనుకూలము కానిది (అ) వ్యతిరేక
ముగాఁ జేయునది, వ్యతిరేకస్వభావము గలది.

(ఇ) వక్రబుద్ధిగలది, కుటిల స్వభావము గంది. (ఈ)
లోంగనిది, మొడి కెత్తినది 4 నీచమైనది,

చెడ్డది 5 అందమైనది, ఇంపైనది 6 పొట్టిది
వి అ శ్రం 1. అంతువు, ప్రాణి 2 పాము

3 పశువుల పొదుగు, చమకట్టు 4 నిషిద్ధ
కార్యము, చేయఁగూడని పని (త్రాగుదు మొ)

వి ధనము, సొత్తు
వామలూరము నం వి అ శ్రం పుట్ట

వామలోచన నం వి. అ శ్రీ అందమైన కన్నులు
గల శ్రీ

వామశీలుఁడు నం విజ. (అ అ అ) కుటిల స్వభా
వము గలవాఁడు లేక వ్యతిరేక స్వభావ ఘు గల

వాఁడు,

వి అ ఘం కామదేవుడు, మన్మథుడు
 వామాచారము నం వి అ ఘం వేద విరుద్ధమైన
 యాచారము, తంత్రోక్తమైన మద్య మాంసాది
 సేవన రూపమైన దురాచారము
 వామాపీడనము నం వి అ ఘం పీలువృక్షము,
 గోగుచ్చెట్టు
 వామావర్తము నం వి అ ఘం కుడినుండి యెడమ
 వైపునకుఁ దిరిగిన సుడిగలశంఖము
 విజ (అ అ అ) కుడివైపునుండి యెడమ వైపు
 నకుఁ దిరుగునది
 వామి వి తృణతతి, గడ్డిమేటి
 నీ వామియటం చన వజ్రలును దృణతతి ...
 అం భా. 2 77
 ద్వి హేమంత మనుమేఘ మెల్లెఁ నిండి, వామిగా
 వడగఁగట్టు వర్షించె నవఁగఁ, గురిపిన పెనుమంచు
 కుంభినయెల్ల, వెరసి యెప్పారె ఘనీభవించు
 చును రం రా. ఆర 153 పా 11 పం
 నీ .. వాములుగా వారువంబులు వ్రాలెఁ గంధర
 వాల మధ్య పాదములు ద్రెవ్వి, ప్రోవులుగా
 రథంబులు ద్రెల్లె . వరాహ 5 23,
 కేయూర. 8 14
 వామి నం వి ఈ శ్రీ 1 గోడిగ, అఁడు గుఱ్ఱము
 2. అఁడుగాడిద, గర్దభి 3 అఁడేనుఁగు, కరిణి
 4 నృగాలి, అఁడునక్క
 వామిటుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 అందఁగాఁడు,
 సుందకుఁడు 2 గర్వించినవాఁడు (మే ని)
 3 వంచకుఁడు, మోసఁగాఁడు
 వాము = ప్రాము, పాము న శ్రీ బారు (శ ర)
 వాముఁడు నం వి అ ఘం 1 శివుఁడు 2 మన్మ
 థుఁడు
 వామోరువు నం వి ఉ షో శ్రీ అందమైన తొడలు
 గల శ్రీ,
 వాయ వి (నం భాగం) దంచుట రుబ్బుట మున్నగు
 వానికై యొకతూరిపోసెడు ధాన్యాదికము
 (శ ర, వా.)
 వాయకుఁడు నం. వి అ ఘం నేతగాఁడు, సాలిఁడు,
 తంతువాయుఁడు
 వాయదండము నం వి అ ఘం వేమము, నేత
 వల్క, సాలిని.

వాయన(క)ము నం వి అ న వ్రతకాలములయందు
 దేవతకు, విశేషించి బ్రాహ్మణునకు నిచ్చెడి భక్ష్య
 రూపమైన యుపహారము
 వాయము విజ వర్ధము
 ఉక్త వాయపు రజ్జులేల మునివల్లభ! వృద్ధుఁడ
 పొండెఁ గావులే, బ్రాహ్మణువాడ వద్రవన
 రమ్యములై నయనేక దేశముల్, ధీయుత!
 యల్పకాలమునఁ ద్రిమూరళకృష్ణమే నీకు నెమ్మె
 యిన్, వేయును నేల నమ్మ నెద నీ పలు కన్న
 మునీంద్రుఁడిట్లనున్ మార్కం 4 217.
 ఉ మాయలు నింద్ర జాలములు మాధవుఁ డిందును
 గొన్ని వన్నివన్, వాయపు రజ్జులెప్పుడు నవా
 రణ నీ నెఱులాడి తేనియున్, వేయును నేల
 భార ఉద్యో 4 201
 వాయము నం వి, అ ఘం నేత, నేయుట
 వాయవము నం విజ (అ ఈ అ) 1 వాయుదేవు
 ని సంబంధించినది, వాయుదేవునిచే నియ్యఁబడినది
 2 గాలి సంబంధమైనది
 వాయవి నం వి ఈ, శ్రీ వాయవ్య దిక్కు, పశ్చి
 మోత్తరదిక్కుల మధ్యభాగము
 వాయవీయము నం విజ (అ అ అ) వాయు
 సంబంధమైనది
 వాయవ్యము = వాయవీయము నం విజ (అ అ అ)
 వాయనము నం వి అ ఘం 1 కాకి 2 మంచి పరి
 మళముగల అగురువు, అగురువృక్షము (వాచ)
 వాయసారాతి నం వి ఇ ఘం గుడ్ల గూబ
 వాయసాహ్వ నం వి అ శ్రీ ఒక జాతి కూరాకు
 మొక్క, కాకాన.
 వాయసేక్షువు నం వి ఉ ఘం కాశతృణము, ఒక
 జాతితెల్లు
 వాయసోలి నం వి. ఈ శ్రీ కారుకొల్లి, కాకోలి
 (వృ వి) (శ ర)
 వాయి = వా వి బౌ (వం. వాక్ త వాయ్)
 1 నోరు, వదనగుహ.
 ఉ ఆతనిఁ బట్టి యెత్తి నిహతాహిత పీరుఁడువాని
 ముక్కునన్, వాతసు గర్ల రంధ్రముల వారక
 కోడితఱార లొల్కొఁగా, వాతసుతుండు పీచె .
 భార సభా 1 209.

- చ . మహాగ్రహుక్కుతుల్, వడిగొనఁ గొమ్ము
లోడ్డుకొని వాతులు విచ్చి ఖురాగ్రపాతనం,
బుడమిఁ బగల్పుచున్ . హరి పూ 87
- క. జ్యోతుల ముంటం బొడిచిన, వాతుల నెత్తురులు
గురిసె వసుధేశభట, వ్రాతముల కెల్ల నచ్చట
భాగ 9 స్కం 52
- గీ ఒక్కవ్రేటున నూర్లు నే లోలిఁ గూల, వ్రేయు
చును గాళ్లఁ జమరుచు వాయిదెఱచి, మ్రింగు
చును గొంగిటను బిగియంగ నొత్తి, నలియఁ
జేయుచునున్న బిట్టలుకతోడ ఆ. రా యు
288
2. (కలకాదుల) ముఖము
- గీ కాలసర్పంబు నొక్కటిఁ గడవఁజెట్టి, వాయిఁ
గట్టి ముద్రించి య వ్యాసుడేవుఁ, దొక్క
దూతచే నిచ్చి యయ్యుగ్రరిపుని, పారి కెంత
యునరుదుగాఁ బనుపుటయును హరి ఉ
2 124
- పీ. తొడిమలనడుమవాత లొకింత గనవచ్చె రావ
న నన లంకురంబునొందె ఏ శకుం
2 128
- 8 అగ్రము, కొన
- చ నిలువక వచ్చినచ్చి ధరణీజిలుపెంచికలు
వ్యసుంధరం, గలసిన గోడలుం జిలికి గంపఱఁ
గాచిన వెట్టిసొట్టి, నలు చిగిరెంతగంట గమి
వాతులు గప్పిన పూడుపాతరల్, గల యొక
యూరిపాడు గనుపట్టిన . వేం పంచ.
1 487
- 4 నోరు
- చ. ఇంచుక వాయివిడ్డ తా, మరమొఱ వెట్టి
పెట్టి పలుమాటును వాకిలి దాటి యాగుచున్,
మొరియ విపంచి మీటుగతి మ్రోసియకుల్ వెడ
లెగొలంకులన్. మను 3 80
5. ఖడ్గాదిధార, వాదర
- ఆ అన్ని వెడఁదవాతియమ్ము లద్భుతముగ, నొక్క
ముష్టిఁ దొడిగి గ్రక్కనంగ, నతఁడు లీలఁ
దునిమె నందఱతలలును .. భార. చిరా
5 149.
- ఆ వాడియైవకత్తి వాతియమ్మునఁ గొని, పగ
కుశిరముచెక్క లెగయ గొట్టి, నరులకెల్లఁ

జూడ నవ్వగునట్లుమఁ, గలయవై దుకూఁ కటుల
నొనర్చె భార ఆరి 8 150

- ఉ నీతనయుండు నిఁహకమనీయతరిం బగు
భీమునుల్ల స, క్కేతన మగ్ధచంద్రశరత్రివ
హతిన్ మణికింకిణీనివా, దాతిశయంబు తోడఁ
బడునట్లుగ నేసి శరాసనంబు బల్, వాతిశరం
బునం దునిమె వారివరూధిని యేపడంగఁగన్.
భార. శల్య 1 240

8 వాయువు, వాతరోగము (చు కోరవాయి,
వాయివిశంగము)

- గీ .. వాయివాఁగను వాయువుపఱలు . ఆం
భా 2 125

జ వాఁగడ, వాతరట్టు, వాతికొను, వాతిపాతిక,
వాతిలియ్యము, వాతివాడి, వాతెర, వాపా
రము, వాపోక, వాపోవు, వాయిగట్టు, వాయి
దార, వాయివిశంగము

వాయింఁచు న ౮౩ (నం. వాద్) మ్రోగించు

- ఉ. సంచితభూరిభాహుబలసంపదపెంపున నారజంబు
వా,యించి యనేకభంగుల నుమేకుఁ ద్రిలోక
శరణ్యు నాత్మ మె,ప్పించి. భాగ 10. స్కం.
ఉ 814.

పీ ... ఆ వాద్యభంగిజలము వాయించి వాయించి,
పాడిపాడి కెరలి యాడియాడి హతి పూ.
8 101

పీ గీ. .. మదికి, నించువేడుక వీణవాయింపు
చెలువ, నలువరాణి మదాత్మలో వెలయుఁ
గాత ... మనుచ 1 5

జ : వాయింపు

వాయింటు ని బర్పర, ఒకజాతి కూరాకు (వృ వి.)

- పీ . వాయిటయనఁగ బర్పర చెలంగు ఆం
భా. 2 87

వాయింపు ని (వాయింఁచు) వాయించుట

- పీ .. వాయింపు వాదన వాదనమగు ఆం భా
1. 128

వాయిగట్టు న ౮౩ (వాయి + కట్టు) సంచి మొదలగు
వానిని కట్టు.

క అకరువుమచ్చలగుదిక,ర్లి కానువర్లంబు మధు
పనికవముగలత, మ్మికవిలసంచి దివస వై,శ్య
కులాగ్రణి వాయిగట్టె సంధ్యావేళన్ వరాహ
4 198

వాయిదకాడు ఎఱి (వాయిదము + కాడు) వాద్యము
వాయించువాడు

ద్వి. కరమర్థి వాయిదకాండు ముంగలిని, బిరు
దుకాళియలచేఁ బెల్ల నాదింప .. ద్వి పరమ
7 561 పా

వాయిదకారి ఎఱి (వాయిదము + కారి) వాద్య
మొవర్చువాడు, వాయించువాడు

చ అరుదుగ వాద్యవిద్య బిరుదందినవాయిదకారు
ల తల్లిన్, కంములురెండు నొక్కనరిగా ముర
ఁబులు ముట్టి దిమ్మునన్, మొరయగఁజేసి .
వై 1 128

వాయిదము ఎ (నం వాద్యమ్) వాద్యము

వ . నీరుహోరులావనిః మేలివాయిదంబులనగు
సంతసం బలవద(ంతేయ) అచ్చ తె భార వి
2 31 పు.

పి. ... పలుదెలుంగుల బోరుకలుగు వాయిదములు
గడితంపుటులుము చేప్పుదులుగాఁగ అ రా
కాల 184., నీలా 3 48

జ వాయిదకాడు, వాయిదకారి

వాయిదార ఎ (√వాయి) (త వాయారై) వంకలు
గల కత్తి.

నీ వాయిదారవఁబడు వంకలుగలకత్తి . అం
భా. 2 218

వాయివిశంగము ఎ. (√వాయి) క్రిమిఘ్నము,
విడంగము (వృ వి) (చి ని క. ర., వా.)

వాయుకేతువు నం ఎ డి ఫం ధూళి, దుమ్ము
వాయుగండము నం ఎ డి ఫం (ఁజీర్తిచే) కడు
పుబ్బుట

వాయుగుల్మము నం. ఎ డి ఫం 1 తుపాను, పెను
గాలి 2 జాలావర్తము, నీటినుడి

వాయుగోచరము నం ఎ డి ఫం వాయువు స చ
రించెడి ప్రచేశము.

వాయుజాతుడు నం ఎ. డి ఫం 1. హనుమంతుడు,
2 భీముడు

(ఇట్లే వాయుతనయుడు, వాయుతనుజుడు మొ)
వాయుడువు డి (వా + ఉడువు) నోరుగట్టు
క ఏ యెడఁ బతిఁ బొడగానక పలుమలు,
వాయుడుపక చీరు నేడ్చునడివాపోవున్ కు
సం 5 547

వాయుదారువు నం ఎ డి ఫం గాలిచేఁ జీల్పఁబడి
నది మేఘము, మబ్బు (వాచ.)

వాయునిఘ్నుడు నం ఎఱి (అ అ అ) 1 వాయు
పుచేఁ బాధింపఁబడినవాడు 2 స్థిర బుద్ధిలేని
వాడు, వెట్టివాడు

వాయునివృత్తి నం ఎ డి ఫం 1 కాంతి, నిశ్చలత.
2 వాతరోగము మానుట.

వాయుపురాణము నం ఎ డి ఫం. పదునెనిమిది యువ
పురాణములలో నొకటి (మా ఉపపురాణము.
నూ ని)

వాయుఫలము నం ఎ డి ఫం 1 వడగల్లు, వర్షో
పలము 2 ఇంద్రధనుస్సు

వాయుభక్షణము నం ఎ డి ఫం పుంసర్పము, గాలిమేవరి,
(ఇట్లే, వాయుభక్షము)

వాయుభక్షణుడు నం ఎ డి ఫం గాలి యాహార
ముగాఁ జేసికొని బ్రతుకుచు తపస్సుచేయు ఋషి.
(ఇట్లే, వాయుభక్షకుడు)

వాయుభుక్కు నం ఎ డి ఫం. 1 వాయుభక్ష
ణుడు 2. వాయుభక్షణము.

వాయువర్త్యము నం ఎ న్ ఫం న వాయువధము,
ఆకాశము

వాయువాహము నం. ఎ డి ఫం పొగ. ధూమము
వాయువాహిని నం ఎ. ఈ స్త్రీ శుద్ధరక్తనాళము,
శరీరమందలి వాయుసంచారము గల నాడి.

వాయువు నం ఎ డి ఫం 1 గాలి. 2 వాయు
చేవుడు, (వల్చిమోతర దిక్కుల మధ్య దిక్కున
కధిపతి). 3 ప్రాణవాయువు (ప్రాణోపానవ్యానో
దాన సమాన భేదమునఁ బంచవిధమగు వాయువు.)
4 రోగసంబంధమైన వాయువు, వాతభాతువు
చెడుట

వాయుసఖుడు నం ఎ డి ఫం అగ్నిచేవుడు
వాయుసమము (నం ఎఱి. అ. అ. అ) వామాగ్గంప
మైనది, వాయువేగము గంది

వాయోడు ౨ ౬ (వా+ఓడు) 1 పలుక వెలుచు,
మాటాడ వెలుచు

క. ... మాయయ్య పెద్దకొలుపున, వాయోడక
యిట్టనంగవలయుంజమ్మి ... భార ఉద్యో
1 389.

సీ పదిరి యేగోపించ భయము నొందు, భర్జిం
చినను మాటు పలుకక వాయోడు బుద్ధిహీనుడ
నైన బుద్ధిసెప్పు భాగ 4 స్కం 815

2. సంకోచించు, వెనుదీయు

సీ గీ విరహావముల పాలింటి వేలువిత్తు, దురి
తముల కేల వాయోడుఁ దుహినకరుడు .
వి శకుం. 3 182.

వాయోస్పదము నం ఎ అ న గాలి పంచరించు
తాపు, ఆకాశము

వార 1 ఎనిమిది పుంజముల మాలు 2 (శ ర,
త్రౌ)

(పన్నులోని) కొఱత (చి ని)

సీ న్యాయంబు కేలు తప్పని కోరువారి
తీర్వలవల్ల వచ్చు ధాన్యములు సువర్ణాదాయ
ములును .. ఉ హరిశ్చ 1. 87

2 తారతమ్యము, హెచ్చుతగ్గులు (శ ర, త్రౌ)

వారంగము నం ఎ అ వం 1 శక్తిపిడి, ఖడ్గ
ముష్టి. 2. పిడి యమర్పుట కేర్పించిన పన్నుని
కొన

వారక అవ్య. (✓ వారు) 1 మిన్నక, ఊరక.

క. ఈరాజకుమారుడు దను, గారవమునఁ జెనుపఁ
బెరిగి కడుఁ గ్రోవ్వకదే, వారక వాఁ డిటు
చేసెను, మీరిమొద లెఱుంగ రివియె మీదు
విమర్శన్ భోజరా 5 302

2 తప్పక, అవశ్యము.

క. : బృం, వారక యువతీలోచన, వారులు వెన
నింకుఁగాక వారక యింకన్ హరి ఉ. 4,
101

3. అడ్డు లేకుండఁగా

ఉ. వారల కాణవర్షములు వారిక నిల్పుచుఁరాను
వారికు, ర్వారకర ప్రతానపరివారిక చేహు
లఁగా నొవర్పున్, వారిసాభుఁడు . హరి.
ఉ 3. 148

4 ఉడుగకి, నిరమింపక

చ ఉదిత మనోమరాగదహనోష్ణభరంబున నాల
తాగికిన్, హృదయమునందు జొల్పిల వహిం
చిన చందవకర్తమంబు బు, హృదముల నీనెఁ
గిల్పితవిభూషణ జాలమృణాలవల్లరీ, వదన
ములం దమందగతి వారక పిచ్చిలఁ జొచ్చె
ఫేనముల్. నైష 2 114

ఉ ... విశ్వాసము భక్తియు స్థితము కాంతియు
రాంతియు నొప్పు సంతరా, ధ్యాసితశంభులింగ
సముదాయము వారిక సంభజించుచున్ కాశీ
4 301

వారకము 1 దే ఎ లేని కాలమందు ఇతరులకు
వాడుకొనుటకు ఇచ్చి కలిగిన కాలమందు మరలఁ
బుచ్చుకొనెడు ధనాదికము.

క వారణఘోటకభాండా, గారంబులు మొదలు
గాఁగఁగల ధనములతో, సూరిమత యిందఱము
సీ, వారకములు గాఁగ మమ్ము వగపుము
బుద్ధిన్ భాక ఆది. 3. 152

ద్వి వలసిన జీతంబు వారికంబులును, కొఱఁది
మీఱఁగ నిచ్చి కూడక నుండు .. ప్రభులిం
1. 4 28

(త్రౌ. పా. వాడకంబులు ముద్రిపా.)

2 తాకట్టు

సీ. ... పలుకుల చెలువంబుఁ గలికి కింములకు
వారకం నిచ్చితే వనఱగంధి.. చక్ర 7. 62

సీ. తాకట్టు కుదువ యుద్ధర వారకం వీడనంగను
నాధి చెలంగుమండు ... ఆం. భా 2 228

వారకము నం ఎఱ (అ. 9కా అ) అడ్డు పెట్టవది,
ఆటంక పఱచునది

ఎ అ వం. 1 ఒకజాతి గుఱ్ఱము 2. గుఱ్ఱము.
3 అశ్వగతి విశేషము, ఒక విధమగు గుఱ్ఱపు
నడక.

వ 1 నొప్పి పెట్టు చోటు, కష్టస్థానము 2 హీదే
రము, కురువేకు, ఒక దినుసు పరిమళద్రవ్యము.

వారకి నం. ఎ. న్ వం 1 ఎదిరివాఁడు, శత్రువు
2. సముద్రము. 3 మంచి లక్షణములుగల యొక
జాతి గుఱ్ఱము 3 పర్ణాశమఁడు, ఆకులు తీసి
జీవించుచు తపస్సుచేయు ఋషి.

వారకీరము సం. వి. అ. వం. 1 బడబాగ్ని
 2 దువ్వెన 3 పేను 4 చంద్రపు గుట్టుము
 వారకీరుడు సం. వి. అ. వం. కీ.మువలె జనుత్కా
 రముగాఁ బలుకువాఁడు 1 క్యాలకుఁడు 2 భార
 వాహకుఁడు, బరువుమోయువాఁడు, కూలివాఁడు
 వారట సం. వి. అ. వ్రే = వరట
 వారటము సం. వి. అ. న. 1 జేత్రము, పొలము
 2 జేత్రసమూహము కొన్ని పొలములగుంపు
 వారడ వి (4 వారు) కాటాకు వారిన చివ్వ.
 (శ. ర.)
 వారడి వి. నష్టి, లోపము
 వ్యవ. ఆ వారడి యిందు కలిసివచ్చినది. (శ. ర.)
 వారడు న. శ్రీ. చాలించు (శ. ర.)
 వారణ సం. వి. అ. వ్రే చెలియతి కట్ట (శ. ర.)
 వారణబు(ష)న సం. వి. అ. వ్రే కదళి, అరటి
 చెట్టు
 వారణము సం. వి. అ. (అ. ఈ. అ.) నివారించునది,
 అడ్డగించునది
 వి. అ. న. 1. నివారించుట అడ్డగించుట, అడ్డము
 2 విఘ్నము, అటంకము. 3 ప్రతిఘటనము,
 ఎదిరించుట 4 పాలనము, రక్షించుట
 వం. వీనుఁగు. వం. న. కవచము
 వారణవల్లభ సం. వి. అ. వ్రే కదళి, అరటిచెట్టు
 వారణసి సం. వి. ఈ వ్రే = వారాణసి
 వారణావతము సం. వి. అ. వం. న. పాడవులు
 నివసించిన యొకానొక పట్టణము
 వారత్రము సం. వి. అ. న. తోలువాటు, తోలుపట్ట
 వారడి వి. (సం. బారధి) వంతెన చి ని (వారధి
 అని. శ. ర., శ్రే.)
 వారధి సం. వి. అ. వం. వంతెన
 వార(లు)పట్టు న శ్రీ ఆచమించు, శ్రాగు.
 వీ ... గీ అమరమతముగజారణ్యమది మదీయ,
 వసతి యిహసౌఖ్యమంతయు వారపట్టుఁ,
 నీ సొమ్ము నిజమని పలికి చనియె .. శేష 4
 197
 వీ. రథచక్ర వేమినిర్గత భూరజోరాజివార్ధు లొ
 క్కుమ్మడి వారపట్ట .. శై భా 5 3
 (ఇట నించుక, అని భావము)

ఉ. వార లసంఖ్యకొటు లనివారితవిక్రమలిల వాలి
 పా,భోరుహ గర్భసర్గము వధూమయమయ్యె
 వనంగ నిండి దే, వారి చమూ నమూహముల
 నాజిఁ ఒడల్పడఁ గొట్టి నెత్తురుల్, వారలు వట్టి
 రప్పడు బలజయమైన రురుండు తెంపునన్.
 వరాహ 11 124
 వారపోయ న. శ్రీ శ్రాగుటకు పోయి.
 వ్యవ. గ్రామ దేవతకు కల్లుఁ వారఁ బోయట
 కొండల యాచారము
 వారబు(బూ)ష సం. వి. అ. వ్రే కదళి, అరటిచెట్టు
 వారము సం. వి. అ. వం. 1 మూత, కప్ప, ఆచ్చా
 దనము 2 సంఘము, సమూహము. 3. రాళి,
 ప్రోపు 3 మంద, పకువుల గుంపు 5 భాన్వాది
 వారము (భానువారము, సోమవారము. మొ.)
 6. వంతు 7 తడవ, పర్యాయము 8 తటి, తరు
 ణము, అదను 9 ర్యారము 10 నదియొక్క
 యావలి యొడ్డు
 వ. 1 మద్య భాండము, కల్లుకుండ 2 జల
 సంఘము, నీటి మొత్తము
 వారముఖ్య సం. వి. అ. వ్రే వేళ్యలలో ముఖ్య
 రాలు, పలువురు గారవించెడి వేళ్య
 వారయాత్రికుఁడు సం. వి. అ. వం. పెండ్లి కుమా
 రునితో వచ్చిన చుట్టము
 గీ వార యాత్రికు లనుమోదవంతులగుచు,
 వలచి రుజియించి రొగిఁ నిండినంటకములు ...
 నైష 8. 120
 వారల సం. వి. అ. వ్రే 1 కందురీగ 2 వరట,
 హంసి
 వారవాణము సం. వి. అ. వం. న. కవచము,
 యోధుల మైమలువు
 వారవాణి సం. వి. అ. వం. 1. వాంకికుఁడు, పిల్లన
 గ్రోవి యూఁడు వాఁడు 2. గాయకుఁడు, పాట
 గాఁడు 3 న్యాయాధికారి, తీర్పతి 4. సంవ
 త్సరము
 వ్రే 5 ఈ వేళ్య
 వారవిలాసిని సం. వి. ఈ వ్రే = వారాంగవ
 వారవృష సం. వి. అ. వ్రే 1 భాన్యము 2. అరటి
 చెట్టు

వారవేల సం వి ఆ శ్రీ. భాన్వాది వారములందు
వర్జ్యకాలము, దుర్బుహూర్తము శుభ కార్యా
రంభము చేయఁ గూడని కాల విశేషము

వారసు వి. (హిం వా3స్) జ్ఞాతి, చాయాదుఁడు
సీ చెవిటి రాయనమైన సేవకుఁడట్లయిన
వారసుగాఁడు దివాను నయిన చేడు ౪
48

వారసేవ సం వి ఆ శ్రీ 1 వేశ్యావృత్తి లంకె
టికము.

వారాంగన సం వి ఆ శ్రీ సర్వజనమునకు పామా
న్యాధి కాంముగల శ్రీ, గణిక, వేశ్య
వారానిధి సం వి ఆ. శ్రీ సముద్రము

వారాణసి సం వి ఈ శ్రీ - వరణ - అసి. అను
నదుల నడుమనుండు పురము కాశీపురము

వారాశి సం వి ఆ శ్రీ నీటి ప్రోవు - సముద్రము
వారాహకండము సం వి ఆ శ్రీ పంది గడ్డలు
(వృ. వి)

వారాహకల్పము సం వి ఆ శ్రీ బ్రహ్మమాన
మున నొక మాసమునందు వచ్చు ముప్పది కల్ప
ములలో నొకటి, శ్వేత వరాహ కల్పము

(కల్పములు - 1 శ్వేత వరాహ కల్పము. 2 నీల

తోహితకల్పము. 3 వామదేవ కల్పము.

4. గాథాంతర కల్పము 5 రౌరవ కల్పము

6. ప్రాణ కల్పము. 7 బృహత్కల్పము.

8. కందర్ప కల్పము 9 సత్యకల్పము.

10 ఈశాన కల్పము 11 ధ్యాన కల్పము.

12 సారస్వత కల్పము 13 ఉదాన కల్పము.

14. గరుడ కల్పము. 15 కార్మ కల్పము

16. నాసింహ కల్పము 17 సమాధి

కల్పము 18 అగ్నేయ కల్పము 19. విష్ణుజ

కల్పము 20 సౌర కల్పము 21. సోమ

కల్పము 22. భావన కల్పము. 23 సుప్త

మాతి కల్పము 24. వైకుంఠ కల్పము.

25. అర్విష కల్పము 26. వర్షి కల్పము

27. వైరాజ కల్పము. 28. గౌరీ కల్పము.

29. మహేశ్వర కల్పము 30. పితృ కల్పము

అనునవి ముప్పది ఒక్క కల్పము బ్రహ్మ

దేవున కొక దినము

వారాహపురాణము సం వి ఆ న వదునెనిమిది

పురాణములలో నొకటి. వరాహ పురాహణము

వారాహము సం వి ఆ (ఆ ఈ ఆ) వరాహ సంబంధి,

అడవి పందికి సంబంధించినది.

వి ఆ శ్రీ 1 పంది, అడవి పంది. 2 మహా

పిండితకము, నల్లరింగుగల పెద్ద మ్రంగ చెట్టు

వారాహి సం వి. ఈ శ్రీ 1 అడు పంది.

2. భూమి 3 వరాహవతార మెత్తిన విష్ణుని

శక్తి. సప్తమాతృకలలో నొకతె. 4 పరి

మాణము, కొంత

వారి సం వి ఆ న 1 నీరు, జలము, ద్రవద్రవ్యము.

2. కురువేరు, హ్రీరము.

౩. శ్రీ 1 ఖైది, చెఱఁబడ్డ వా.డు. (విత్తము).

౪ ఈ శ్రీ. 1 ఏనుఁగును గట్టెడి చోటు. 2. గజ

శృంఖలము, ఏనుఁగును గట్టెడి గొలుసు లేక

త్రాడు 3 ఏనుఁగును బట్టుకొనఁ ద్రవ్విన

గొయ్యి. ఏనుఁగును బట్టుకొనెడుబోను 4 నీటి

కుండ. 5 సరస్వతి 6. మాట, వాక్కు.

వారింమే సం న శ్రీ నివారింపు, అడ్డగించు

ఆ ద్వారపాలు రచట వారింప కాంతిమై,

మారుకున్నఁ జూచి వారు వెఱచి, తోచి కెఱుక

చేసి . భార కాం. 6 288

క మదిలోపలఁ దలకును, నభ్యురయం బైనట్టి

లగ్నమున గద్దియపైఁ, బదమిడు నెడ

వారింపుచు, బదియాటవ బొమ్మ భోజనతి

క్తిటనియెన్ ద్యా. 7. 2

వారికర్పూరము సం వి ఆ శ్రీ మత్స్య విశేషము,

ఒకజాతి చేప

వారికుబ్బము సం వి ఆ శ్రీ శృంగాటక వృక్షము.

వారిక్రిమి సం వి ఆ శ్రీ. తేలగ.

వారిచరము సం వి ఆ. (ఆ ఈ ఆ.) నీటిలోఁ

దిరుగునది

వి ఆ శ్రీ 1. చేప. 2 నీటి జంతువు, జలచర

జంతువు

వారిచామరము సం వి ఆ. న నాఁమే, వైవాలము.

వారిజము = వారిదము వి. పారిశ్రద్రకము (వృ. వి.)

సీ ... వారిజే మంచనఁ బారిజే మంచన పారి

శత్రాభ్యుమై మీఱునెమ్మి. ..ఆం భా. 2. 48

వారిజము నం ౧౭ (౨౨౨) నీటిలోఁ బుట్టినది
౧ అ. ఫం 1 శంఖము 2 ఆలిచిప్ప, కప్పచిప్ప,
శంఖుక

౩ 1 పద్మము 2 ఒక దినుసు లవణము (ద్రోణి
లవణము) 3 గౌరీ సువర్ణమును నొకానొక
మొక్క 4 లవంగము

వారిజము ౫ మత్స్య బంధన విశేషము, చిన్న చేప
లను బట్టెడు సాధన విశేషము. (శ. ర)

వారిజ(ర్ణము ౫ ఒకజాతి దేగ
క మఱియు సాగువంబుల శని శరంబులు వారి
ణంబులు బేవడంబులు జలకట్టెలు తగుమించు
మొదలగు దేగలం గరంబులంగల బెత్తంబుల
హరించి ఇందు 2 80

గీ వారిణంబును జలకట్టె బై రిగిద్దు, చంచడము
సాగువము శనిశరము మించు, వేస్త్రమును తగు
కాదిగ వేటవేట, నొప్పుదేగల జత గూర్పు
కుండుటయును. ప్రబం 1 171.

సి. వాఙ్మము బై రిజావశము సాశ్వము దేగగూడ
జాతుల్లంగి కుండచేల యాదియైన వతు
లకడు దీర్చు. హంస 3 18

వారితస్కరము నం ౧౭ అ ఫం. 1 మేఘము
2 ముస్త (వృ వి)

వారితస్కరుడు నం ౧౭ అ. ఫం 1 సూర్యుడు.
2 మేఘుడు

వారిత్ర నం ౧౭ శ్రీ. ఛత్రము, గొడుగు
వారిదము = వారిజము ౧. కొండబూరుగు, పారి
త్రము

క. మడిఁగొఱకొఱ నిగుడఁగ వచ్చది మొగముల
జోడుతేనిపై నూఱులుకుల్, చేద లడ్రువ వేసి
విరివా, రిదము తెఱంగొండజేసి వేర్పిడి
నొంచెన్ అ. రా యుద్ధ 504

వారిదము నం ౧౭ అ ఫం మేఘము, మబ్బు న
ముస్త (వృ వి)

వారిధరము నం ౧౭ అ ఫం మేఘము, మబ్బు
వారిధి నం ౧౭ శ ఫం. 1. సముద్రము. 2 కలకాది-
కుండ మొదలగునది.

వారినాథము నం. ౧. అ. ఫం 1 సముద్రము.
2 మేఘము. 3. పాకాలలోకము.

వారినిధి నం ౧౭ శ ఫం సముద్రము

వారివర్ణి నం. ౧౭ ఈ శ్రీ వాచు (వృ వి.) (శ ర.)
వారిప్రవాహము నం ౧౭ అ ఫం సెలయేటు, నిర్ఘ
రము, కొండ కాలువ.

వారిబాలకము నం ౧౭ అ న. హీబేరము, తురు
వేరు (వృ వి)

వారిభవము నం ౧౭ అ న సౌవీరాంజనము.
వారిము(క్కు)చము నం. ౧. చ్ ఫం. జలదము,
మేఘము, మబ్బు.

వారిరథము నం ౧. అ ఫం ఓడ, నడవ.
వారిరాశి నం. ౧౭ శ ఫం 1. నీటిప్రాపు, సముద్రము.
2 జలాశయము, మడుగు.

వారిరుహము నం. ౧౭ అ న పద్మము, కామర
వారివాహ(న)ము నం ౧. అ ఫం. 1 మేఘము.
2 ముస్త (వృ వి)

వారికుడు నం. ౧౭ అ ఫం నీటిపైఁ జరుండువాడు,
విష్ణువు

వారిసంభవము నం ౧౭ అ ఫం 1 లవంగము.
2 సౌవీరాంజనము 3 ఉశీరము, వట్టివేరు
వారికుడు నం ౧౭ అ ఫం. 1. సముద్రుడు.
2 వరుణుడు

వారు అ శ్రీ 1 ఉడుగు. (దీనికి 1. 2. అర్థములలో
వ్యతిరేక క్షార్థక వ్యతిరేకార్థక విశేషణ రూపములే
కానవచ్చుచున్నవి)

ఉ వారక వడ్డిచి కుడువనైర వారివ దానశీలు
భార కా 5 249.

ఉ. వారని మంచుపైఁ బొదివి వచ్చిన పోయిన
చొప్పు మానివన్, భూరినభాగ్రముక్తమయి
పొల్పుగుముతెవుఁ జాలు వెంటఁద, చ్చారణు
లేఁగి కాంతురు హత ద్విపకేసరి వాద వేళలం,
దారొక వాసికాండ్రు వలెఁ దక్కఁగ
సూల్కొనఁ జేయుకానముల్ పి శకుం.
2 105

ఉ. శ్రీ రఘువీర శేఖరుడు చిత్తము రంజిం
జల్కుచిల్క ముం, జే రహియింప నీతఁగని
చెల్వరొ నీయధరంబు బింబికా, శ్రీరసమొల్కరా
చిలుక చేరెడు నంచునొ జిలునవ్వులన్, వారక
మాటు సేనెదవు వంచవ సేకురె యాశ్రయించి
వన్ ఉ రా 8 50.

2 తక్కువయగు

చ మహాధనరాశి వేల్ది వానిని విభవంబు
తోడ భృతరాష్ట్రుడు నేనె శతాశ్వమేధ
ముత్త కార ఆది. 5 42

చ . వారిని కృప నట్లు లిచ్చితి నంబిని
యాయమ పత్నే నత్తటిన్ కళా 4 188

చ. ... మన్మథకూ, వరుండు దగంగరాజునిచి
వారని మన్నన నాదరించుచున్ . నిర్వ
1 2

౪ ఎడయ వ్యం గంజి వారెను

న. శ్రీ. 1 (తెర మొ) పట్టు

మ కలధాతద్రవచిత్రము ల్పైఱయముక్తాస్యూతహా
మేచకాం, చలపుం బెండెఱ వారి లగ్నము
సమాసన్నంబుగా వేల్పుఁ బెద్దలు వంపన్ .
ఆము. 7 87.

(8 181 ప్రాంత ప్రతి)

క మెఱయంగా మధువర్కము. కఱకరుని
కిచ్చి వెనుక కమనీయముగా, మఱిగట్ట నిచ్చి
కన్యకు, మఱుపుగఁ జెరవారఁ బంచె మహి
కాత్మకుఁడై. నీర 3 1 87

3. రెండు చేతులతో తాటాకు ఓరిచివుత్త (క ర)

౨ సొట్ట, నొక్కు

పి. ... సుతైనాటల వారు రెత్త సొమ్ము సొం
వలరించె నెవ్వఁడు సొంబునకును ... కా వి.
1 7

• వారక, వారడ, వారుకొను, వారుచే

వారుండము నం ౨ ౨ ౨ వం నిర్వశ్రేష్ఠము, మేలు
జాతి పాము

౨ం న 1 కంటిపుసి, నేత్రమలము 2 చెవిలోని
గులిమి, శ్రోత్రమలము 3 ఓడలోని నీరు
తోడెడి తొట్టి

వారుండు నం. ౨ ౨ ౨ వం శివుండు

వారుకొను న. శ్రీ (వారు+కొను) రెండు చేతు
లతో నాకర్షించు

వ. ... అరవిందబాంధవో పలబ్ధందంబులఁ దిల
కించి మందానిలస్పందిత గళితలలితమందార
కొరకంబు లిని వారు కొనంబోవు శృంధారక
సుందరుల పాండ్రతరసంభ్రమంబుల కచ్చెరు
వడి ఇందు. 1 157.

వారుచే(రుప్) ౨ శ్రీ. ఆచమించు

క చనదు మినివవార్యకునికి నతుతుండై వన్...
భార ఆను 4 115

గీ. ప్రీతి మంచంబువై నుండి పీట మండి, చెప్పు
పావలు దొడి తలచీరచుట్టి. నవ్వుచును మాట
లాడుచు నడిచి నడిచి, వంగిళయనించి నిలు
చుండి వార్యజనదు విజ్ఞా 1. 53

ఉ ... నవ్య వ, శ్రుంబు ధరించినపు దురితంబులు
చూచినయపు పుణ్యకార్యంబుల యపు
పేయముల నంటిన యప్పుడు వారు వందగున్
కాశీ 5 204

గీ చంద్ర పుష్కరిణీ తటస్థలిని దేవ, విభుని
నిలబెట్టి శంకాని వృత్తి నేర్పి, వచ్చి వారి చి
మరలంగఁ బుచ్చుకొనగ, నొదిగి యింతైనఁ
గదలింప నోప లేక శేష. 4 283.

న శ్రీ. 1 (సంధ్యమ) ఉపాసించు.

గీ స్నానమాడెనె వారై నే సంధ్య యగ్ని, హోత్ర
మొనరించెనే యింతి పుత్రుండనిన . కాశీ.
4. 88

చ ... జాహ్నవీ, తటమున సంధ్య వార్చి జవ
తత్పురుడై తగువాని యామిని, పిటకుల శేఖరుం
గొనుచు ... విజ 1 78

క వేదము చదివిన ఫలమున్, వాదించిన ఫలము
సంధ్య వార్చిన ఫలమున్, బైరలి నీకు నొసం
గెద తుక 1 408

2 ప్రణాళించు, కడిగికొను.

మ కలయం జేతులువార్చి యున్నతొడ బాగా
లిచ్చి దళా 7 280.

క ఎంగిలి వార్యగ నీల్పిడె, బంగరు నెఱగిండి
తోడఁ బరువడినొక సా, రంగ విలోచనయా
ప్రస, వంగవులకు మదిని గూర్చి పొంగా
రంగన్ . రసి. 1 77

క నవ్విసఁ గమఁగొని పొదవిన, నివ్వెర చేతులను
వార్చి నృపవరుండంతన్, నివ్వటిలు సంది
యంబున, జవ్వాడు మనంబుతో హాళారము
చేరెన్. తుక 3 231

3. ప్రతిక్షించు.

గీ అనఘ నారాక వార్పి నీవధిక నిష్ఠ, నిట్టులుని
కికి గారణమేమి ఖార కాం 8 573

మ కలవం బెవ్వరు గూర్చి తెచ్చినను నిక్కంటొల్లఁ
డెల్లప్పుడున్, జలకంబాడి మదాగమంబి
మదిలో వన్వార్పుఁ గంనుండు రా, తెలమి
నౌచ్చిన గట్టు వారిది యవన్ హరి పూ.
9 28

4 అపేక్షించు

ఉ. అతఁడు ముఖ్యజాతిగని నంతన పాయుచు నెండ
గాలి నెం, తో తడవుం బ్రసాద వినియోగము
వార్పి వసించుచున్ ఆము 8 7.

5. అభిలషించు, కోరు.

ఉ. ... మావున నన్నియు వచ్చెనేనితే, నక్కిలి
తేటి తక్కుకలమారయ మంతుకు తేయి
వేఁగినన్, తెక్కువగ వృద్ధిం బొడమి విద్దల
సేమము వార్తు భూవరా మార్కం 8. 88.

8. కెడయు, వీడు, ఎడయు

సి. . వార్పి నాఁగడిగె నుపాసించెఁ గెడసె
మద్యేకించె నాఁగను దేజరిల్లు ఆం. ఖా. 9 128.

వారుచే(రుప్ర) న. 3. (' వారు) వడియజేయు
వ్యవ వంటలక్కగఁజి వార్చెను.

జ. వాపు

వారుణము నం ఎ (అ ఈ ఆ) 1 వరుణ సంబంధి.

2. వరుణునికి మీఁదు కట్టబడినది 3 వరుణున
కియ్యబడినది.

ఎ ఆ ఘ భరతవర్షము నందలి తొమ్మిది ఖాగ
ములలో నొకటి.

వ. 1 అలము, నీరు, 2. శరభిష బృక్షత్రము

వారుణి నం ఎ. ఆ ఘ 1 అగస్త్యుఁడు
2 'శృగు మహర్షి.

ఈ శ్రీ 1. వశిమదిక్కు 2 మద్యము 3. శత
భిష బృక్షత్రము. 4. కూర్వా, గరిక (వృ
వి) 5. వరుణుని ఖార్య

వారువపుతెన్నము ఎ (వారువము + తేన్నము) అశ్వ
మేధయాగము

గీ. అనుచు నిటులొజ్జ చెప్పినయట్టు లతనిఁ, దోడు
కొని వచ్చి వేల్పులఁ దొలును దనియ, కాటు
లుగఁ కాటులనుగూర్చి వారువంపు, అన్న

మొనరించి యారాచమిన్న మఱియు అచ్చ
రా జాల. 58

వారువము = వాపురము ఎ 1. గుట్టము

ఆ వారువంబు నొక్క వసుమతీ రుహమునఁ,
గట్టి నీడనొరగి కన్ను మొగిచె .. వరాహ.
8 88

క తోరపు లత్తుక చాయల, వారువములుగట్టి
మహిషవర కేతువు నె, త్వార సమకట్టి తేరా,
సారథి గొనితేర నెక్కి సంరంభమునన్ ఉ
రా 9 348.

సి. గీ. .. వాయుజవములు తవితేరి వారువ
ములు .. కాశీ 9 10

2. వాహనము

ఉ తెల్లనిపాము పామపును తెల్లని వార్యము
నెక్కు విడ్డఁడున్, తెల్లని దీవిపై విడిది తెల్లని
తమ్ముల మీరు కమ్ములున్, తెల్లని మోము గుట్ట
మును తెల్లని మామయు తెల్ల కైదువున్,
తెల్లని కోడలుం గలుగు తెల్లని కూఁతురితండ్రిఁ
గొర్చెదన్ రుక్మాం 1. 80

చ. బలు తెలిపుల్గు వారువము బంగరు వీడెయు...
నీలా 1 8

జ వారువపు జన్నము

వారువు నం ఎ ఉ. ఘం. విజయకుంజరము,
యుద్ధపు టేనుఁగు

వార్షము నం ఎజ (అ ఈ ఆ.) 1. వృక్షములు
గలది. వృక్ష సంవత్సరమైనది 2 వృక్షములచే
చేర్చబడినది, వృక్షసంబంధి 3 చెట్టు పట్టతోఁ
జేయఁబడినది, నారది

ఎ ఆ న వృక్షసమూహము, అడవి.

వార్షికుఁడు నం. ఎ. ఆ ఘం వ్రాయసగాఁడు, తేభ
కుఁడు

వార్త నం ఎ ఆ శ్రీ. 1. ఉనికి 2. వృక్షాంతము,
సమాచారము 3 జీవిక, వృత్తి 4 వైశ్యవృత్తి,
వాణిజ్యము, సేద్యము, శృషి. 5. అస్వీకృత్యాది
విద్యంతో నొకటి, దీనియందు లాభాలాభములు
తెలియవచ్చును. 6. వంగ చెట్టు, 7. దుర్గ.
8. (అలం) వర్ణనావైభవము

చ. ... వార్తతేని కవిత్వంబు వోతఁ తెన్నుదఱిగి...

(ఈ క్రింది యర్థము లాంధ్ర గ్రంథములయందు మాత్రమే కానవచ్చు చున్నవి)

1 ప్రసిద్ధి, వార్తకెక్కు = పేరుపడు

2 తే తుంగభద్ర ప్రసంగ ముత్తుంగభద్ర, రాజి రాజిల్లు గౌతమి యోజ మఱియు, వార్త కెక్కిన తీర్థప్రవర్తనముల, స్వామి వినిపించె వింధ్య సంస్తంభయితకు పాండురిం 1. 148. చ తెగిన మనోభవుం దిరుగఁ దెచ్చి కుజంబుల కెల్లఁ బ్రాయముల్, మగుడఁగనిచ్చి యన్య భృత మండలి మూగతవంబువుచ్చి ము, జ్జగముల వార్తకెక్కిన వసంత భిషగ్వరుఁడాపుఁడయ్యు నుం, ద్రగుగతి మాన్వలేడ మఱి తక్షిణ వాయువునందు జాడ్యముల్ కవిక 4 4

2 లోకోక్తి.

అ మోక్షమునకుఁ బోవ మొసలెత్తుకొనిపోయె, ననెడు వార్త నిక్కమగు నటంచుఁ, గ్రుంక వెఱుకు రెవ్వరును ... విజ వి 2 48

అ. ఒక్కనక్క వల గతుక్కునఁ గొటికి తా,నవలఁ జనఁగ వెంటఁ దదిలె బలము, వసుధ వక్కఁ గన్నవఁడెల్ల వేటకఁ, దనెడు వార్తనిక్క మయ్యె ననఁగ, శుక 1. 188

3. నీతి.

చ నిగమసుఖాపితాభ్యసననిష్ఠలు గల్గిన వండి లోత్తముల్, మగువల పొందు నింధ్యమవి మాటికి వార్తలు చెప్ప వేర్పరుల్ ... భర్త 2 71

నీలివార్త = అసత్యపు ప్రతీతి

వార్తము సం.విజ (అ ఆ అ) 1 ఆరోగ్యవంతము, నెమ్మదిగానున్నది. 2 అపాంము, దుర్బలమైనది

3. వృత్తి (జీవిక) ననుసరించినది

ఎ అ. న 1 డేమము, ఆరోగ్యము. 2. ప్రాపి ణ్యము, వేర్పు. 3 పొట్టు, ఉముక.

వార్తాకము సం. ఎ. అ. అ. అ. వంగచెట్టు.

వార్తాకి సం. ఎ. ఇ. ఈ. శ్రీ. న్. అ. వంగచెట్టు.

వార్తాకుపు సం. ఎ. ఉ. అ. శ్రీ. వంగచెట్టు.

వార్తామాత్రము సం. ఎ. అ. న. 1. కేవలము, వదలి చెప్పుకొనుటయే. 2. యేవిషయముతో నైనను పై పై తెలివి, అల్పజ్ఞానము.

వార్తాయనుఁడు సం. ఎ. అ. అ. వం. వార్తాహరుఁడు, దూత.

వార్తారంభము సం. ఎ. అ. అ. వం వ్యాపారము, వాణిజ్యము.

వార్తావహుఁడు (సం. ఎ. అ. అ. వం) దూత, రాయ బారి.

వార్తావృత్తి సం. ఎ. ఇ. అ. వం కృషి వాణిజ్యముల వలన జీవించువాఁడు, వైశ్యుఁడు

వార్తావ్యతిరేకము సం. ఎ. అ. అ. వం సామాన్యపదాంతి, అందఱు చెప్పుకొనుట

వార్తాహరుఁడు సం. ఎ. అ. అ. వం. = వార్తావహుఁడు.

వార్తాక సం. ఎ. అ. శ్రీ. పక్షి విశేషము, మీలవల్లింకి పిట్ట

వార్తాకారుఁడు సం. ఎ. అ. అ. వం. కాత్యాయనుఁడు, పాణిని సూత్రములకు వార్తాకము రచించిన ముని.

వార్తాకము సం. విజ (అ ఆ అ) 1 వార్తకు సంబంధించినది, వృత్తాంత సంబంధమైనది

2 వార్తను దీసికొను వచ్చునది 3 వివరించునది, టిప్పణి రూపమైనది

న ఉక్తానుక్తదురుక్తార్థవృత్తికారి

సూత్రముల యందుఁ జెప్పఁబడిన యర్థయును వివరించునదియు ననుక్తమగు దానిని చెప్పునదియు, దురుక్తము (భిన్నముగాఁ జెప్పఁబడిన దానిని) సరిగాఁ జెప్పునదియునగు సూత్ర ప్రాయ మైన గ్రంథము

వార్తాకుఁడు సం. ఎ. అ. అ. వం. 1 సందేశ హరుఁడు, దూత 2. కృషివలన వాణిజ్యమువలన జీవించు వాఁడు, వైశ్యుఁడు.

వార్తాఘ్నుఁడు సం. ఎ. అ. అ. వం. ఇంద్రపుత్రుఁడు, అర్జునుఁడు.

వార్తము సం. ఎ. అ. అ. వం. మేఘము, జలదము

వార్తరము సం. ఎ. అ. న. 1 నీరు 2. పట్టు.

3. వాక్కు, మాట 4. గురివెందగింజ. 5 గుఱ్ఱము మెడమీది నుడి. 6. దక్షిణావర్త శంఖము, (మే. ని.)

వార్తకము సం. ఎ. అ. న. 1. ముదిమి, వృద్ధత 2. ముదిమి వలనఁ గలిగిన యశక్తి 3. వృద్ధ సమూహము. 4. వృద్ధునివని.

వార్తకృము సం. ఏ. ఆ. న. 1. ముదిమి. 2. ముదిమి
వలన గలిగిన యశక్తి.

వార్త సం. ఏ. ఆ. న. సముద్రము.

వార్తభవము సం. ఏ. ఆ. న. సముద్రము, సముద్రపు
టువ్వు

వార్తపి సం. ఏ. ఆ. న. వార్త వలన జీవించు
వాడు, అవ్యయమైన వార్త కప్పిచ్చువాడు.

వార్తపికుడు సం. ఏ. ఆ. న. = వార్తపి.

వార్తపిము సం. ఏ. ఆ. న. వర్ధిలై (వర్ధిలై) అప్పి
చ్చుట, అవ్యయమైన వర్ధి.

వార్త సం. ఏ. ఆ. న. వాణి, తోలు పట్ట

వార్తము సం. ఏ. ఆ. న. = వార్త

వార్తానిసము సం. ఏ. ఆ. న. 1 ఖడ్గ మృగము.
2 పాదువైన చెవులుగల యదవి మేక

వార్త (రువు) ఏ. (✓ వారుచు) 1 అన్న రసము.
గంజి.

నీ .. వాణి నన్నరసంబు వార్త గంజి, యనఁ
గాను ... ఆం. కా. 2. 25

2 ఆచమనము.

నీ. ... ఆచమనీయాభ్య యలరు వార్తనఁగను...
ఆం. కా. 2. 178.

8. (గంజి) వడియఁ చేయుట

నీ. పని వంటవార్తుల కాధలింపుక లేక తీరిన
మంచి సంసార మొదలె .. హంస 4 148

నీ. నిలనీని వంట వార్తులు వత్తమామల పోరును
లేని కాపురము గలిగె ... శుక 3 800

వార్తము సం. ఏ. ఆ. న. మొనలి

వార్తము సం. ఏ. ఆ. న. కవచధారుల సమూ
హము, మైమలుపులు తొడిగిన యోధుల గుంపు

వార్తము (చము) సం. ఏ. ఆ. న. మేఘము,
మబ్బు

వార్తము సం. ఏ. ఆ. న. 1. నివారించఁ
దగినది, అడ్డగించఁదగినది. 2 వరించఁ దగినది,
కోరఁదగినది.

వార్తకము సం. ఏ. ఆ. న. జీలగ.

వార్త సం. ఏ. ఆ. న. మహాకావితము, ఒకవార్త
యీగ.

వార్తపుట్టి ఏ. (వార్తము + అగ్గి) ఒకవార్త.

క. అగడితలోఁగెందామర, మొగడలు గనుపట్టెఁ
జాల మూఁకై చూడన్, దగి మున్నీటంచేలుచు,
తెగదని వాఁపుటగ్గిపిల్లలు వోలెన్ యయా.
1. 80

గీ. ఆరయఁ దీవంచవార్తపు టగ్గి పట్ట, నడుమ
నడరొందు వాఁడెప్పుఁ బుడమిఠేఁడు, రెల్లఁ
గదలింపలేని యివ్విల్లు దునిమె, విప్పుడితని మగ
తనం తెన్నదరమె అ. రా. కాల 184

(వార్తపుట్టి పట్టులు = సముద్రములు.)

వార్తము ఏ వారునము.

గీ. వాణి నేనిక తిండి వార్తమును దోలుత,
గాఁగఁ దానెక్కి .. కళా. 3. 82.

జ. వార్తపుట్టి

వార్తము సం. ఏ. ఆ. న. 1 వర్ష సంబంధి,
వర్షాకాల సంబంధమైనది. 2. సంవత్సరమందైనది,
ప్రతినంవత్సరము వచ్చునది.

వార్తకము సం. ఏ. ఆ. న. 1 వర్షముల
సంబంధమైనది, వర్షాకాలసంబంధి 2. ప్రతినంవత్స
రము వచ్చునది 3. సంవత్సరమునకు వచ్చునది,
ఏడాదికి సరిపోవునది

ఏ. ఆ. న. ఒకానొక మందుదినుసు చెట్టు

వార్త సం. ఏ. ఆ. న. వర్షోపలము, వడగల్లు.

వార్తకము సం. ఏ. ఆ. న. (అ. ఈ. ఆ.) వర్షించునది,
వర్షించు మేఘము.

మ. ... అవతార్థి న్నీరము స్తోలివా, ర్వుకము
ల్లియ్యనినీరముల్ గురియునే చోద్యంబుగా
కెయ్యెడన్ .... దళా. 1. 88.

వార్తయుఁడు సం. ఏ. ఆ. న. 1 వృష్టి సంతతి
వాడు. 2. కృష్ణుఁడు 3 నలుని సారథి

వాణింబువిల్లు ఏ (వాణి + అంబు + విల్లు) రాళ్ళ
చనివాండ్ర వాణుకట్టిన పెద్దవింటికోల. (క. ర)

వాణి ఏ. (క. వార్.) సన్నగాఁ గోసినతోలు.

నీ. ... హారంబు బరు పని యలయు లతాతన్వి
వాణుల నెట్టికై వడిధరించు .... చిత్రకా.
8. 111.

క. ... బరువేరువాణులును తమ్మిమాండ్ర ప్రక్కల
పల్లంబులును గల పచ్చకెక్కల హుమాయి
నెక్కి ... సానందో. 5. 188.

జ. వాఱుంటువిల్లు, వాఱుకోల చంద్రా 2 38
వాఱుకోల వి (వాయి+కోల) కళ, కొరడా
వ ... గిలుకలుగదల్చి తగు వాఱుకోలలువై చిన
వీధి వీధుల జగన్మోహనంబుగా నటించు నాహ
నంబుల మోహరంబులుచూచుచు. కుచేల 2 10.

వాఱెన వి. 1 వేట కువయోగించు సాధనము
ఆ ఉరులుకిగురు గండెదెరులును బోనులు, వాఱు
వాఱెనలును వసులు గనులు, మిట్టపలలు
పేట్లు గోట్లు దీమంబులు, నాదిగాగఁ దెచ్చి
రాటవికులు. పి శకుం 1. 118

2 ఒకవిధమైన పగ్గము, బలమైన త్రాడు.
ద్వి. భోరునమ్రోకులు గోరెవాఱెనలు, గోరె
యనుచు వింత గూడబెట్టుచును పండితా
దీక్షా 40 పా

నీ. . జలజనాభుండు కోదండ చతురుడగుచు,
గుట్టములతోడ సారథిఁ గూలనేసి, వాఱెనయుఁ
జక్రరక్షకద్వయముఁ ద్రుంచి, కల్లుబిల్లులుచేసి
పెగ్గలమునవ్వె ఉ హరి 3 99

ఉ. పగ్గపుం, ద్రాడును మోకువాఱెనయుఁ దాలిచి
ముందట వెన్కొజుంగు వ్రేలాడఁగ. శేష
4 ఆ.

వాఱెనపీట వి (✓ వాఱెన) పండికోలకును కాడికిని
నడుమ చేరికగానుండు కొయ్య (శ ర)

వాల నం వి ఆ శ్రీ 1. కొల్లెరచెట్టు. 2 పనుపు
(వృ వి). 3 మల్లెతీగ. 4 శ్రుతికాలము

వాలంపట వి (వాలు+అమ్మ+పట) బాణసమూ
హము

క కాళింగుని కరిఘటలం, గ్రాలి కలము దూల
నడచు ఘనపవనమున, ట్లాలంబున వాలంపటఁ,
దూలించిరి దోర్విలాసదుర్గము లగుచున్. హరి.
ఉ 3. 128.

వాలకతనము వి (వాలకము+తనము) మోసము.

గీ. వాలకతనంబుమాని నిశ్వాకులగతి, కోకిలా
యేకదల నీడుకాకలివి, రావమలరంగ నీభోజ
రాజనహాజ, వినయ మెనయంగఁ గొల్పుమీ
వేడు కలర. ఇందు. 4. 59.

వాలకము వి. 1. వేషము.

నీ. .. ఒకవేళ మాటువాలకముతోనసి సహాయం
బుగాఁ బురశోధనం బొనర్చు .. కువల.
1 98

గీ. వేషమగు వాలకమ్మువాఁగ, వేస మన.
ఆం ఖా 2 149

ఉ ప్రాజ్ఞుఁడు తజ్ఞుఁడు త్రముఁడు పావనమూర్తి
మరుపుతుండు స, ర్వజ్ఞుఁడుగానిచోఁ దపసివాలి
కముల్ విలునమ్ము లున్న వం, చజ్ఞత నమ్మ
కున్న పవనాత్మజు నమ్మఁగఁ బల్కి మమ్ము
మా. ప్రజ్ఞ లెఱింగి సత్యమృదుభాషల సంధి
ఘటించనేర్చునే నమీర 3 8.

వ ... ఇబ్బాలకులు మనవాలకపు సొమ్ములందు
నేమేనియు నపహరించుటకు వఱ్ఱాడుచున్న
వారు ప్రభా. 1 107

2 మోసము
చ కుకుడను దూత పం క్తిముఖచోదితుఁడై చమ
దెంచి కీశనై, నికనికరంబుపెంపు ధరణీవరు
తెంపును జూడవాని వాలకమొకవీర వానర
లలాముఁడు కన్గొని పట్టెచ్చి కా, మకయిడ
రాఘవుండు కృపనూర్కొనఁగా విడిపించి పంచి
నన్ రామా 7 182

జ వాలకతనము.

వాలఖిల్లుఁడు నం. వి ఆ పుం = జాలఖిల్లుఁడు,
ఓకాచోక ఋషి.

వాలధి నం వి ఆ పుం ఏనుగు, గుట్టము మొదలగు
వాని తోఁక (శ. ర)

వాలపాశ్య నం వి ఆ శ్రీ జడబిళ్ల, పారికథ్య
(శ. ర)

వాలము వి. (నం వ్యాఱి) బెబ్బలి, వ్యాఘ్రము.
క వాలమ్ముల దంష్ట్రోళర, వాలమ్ముల నెత్తి
పెరిసి వాలమ్ములపెం, జాలమ్ముల దగ్గరిన కిటి,
జాలమ్ముల దూఁటె నింద్రజాలమ్మునఁగన్.
సారంగ. 1 102

వాలము నం. ఆ పుం 1. ఆచ్ఛాదనము. 2. జట్టు,
3 గుట్టము, ఏనుగు మున్నగువాని తోఁక
పెండ్రుకలు. 4. తోఁక. 5. అయి
చేండ్లఁ యీడుగల ఏనుగుగున్న. 6. గుట్టపుపిల్ల,
7. మత్స్యవిశేషము.

వాలయించు = వాలాయించు న. శ్రీ. నిర్బంధించు.

క ... ఏవారికి నిన్ను వాలయింపంగ వేలా ....
భోజ. 5. 352

వాలయగుడు ఏ (వాలు + అయగుడు) వాలిడి
క్రోతి, తోకలేని క్రోతి (శ. ర)

వాలహస్తము నం ఏ అ యం 1 వెండ్రుకలు గల
తోక 2 వెండ్రుకల సమూహము (శ ర.)

వాలాయము ఏ 1 నిర్బంధము, నిరోధము

కా తైలోక్యంబు భుజాప్రతాపమున నిర్వ
బ్రంబుగా నేలుదున్, హేలాహుంకృతిఁ గామ
గతి నగరిహృద్యప్రచారంబులన్, వాలా
యమ్మన మమ్ము వెట్టిగొనుచున్ వర్తింపు
చ న్నార్దు మీ, రాలస్యం బొనరించినన్ బ్రతుక
శ్లో. తెట్లు మాబోంట్లకున్. భీమ 4. 119

కా రావై రాగ్యముఁబూని నీవు కడునిర్దాక్షిణ్య
చిత్తంబునన్, రావై తేజవిగాని యిందులకు
హోరాహోరిగాఁబోరియే, లా వాలాయము
సేయఁగా బ్రతుకు నీవాచారమంటుండవై .
మను 3 94.

2. ఎల్లప్పుడు

కా ... కేళిం దేలంగ వేను దుంబురుఁడు సంగీత
ప్రసంగంబులన్, వాలాయంబుఁ గరంగఁ
జేయుదుము దేవద్యేషి నుర్విశ్వరా భాగ
7. 1(2)

విజ. 1 అనివార్యము

కా పాలస్త్రాన్వయ చంద్రకూరులకు సౌభా
త్రంబు కాంధవ్యమున్, వాలాయం బన
వచ్చునే . ఉ రా 2 227

నీ ... మతులు పుట్టిరయేని మతులకు మృత్యువు
వాలాయమై వెంట వచ్చెనేని, బ్రహ్మచేతను
వీడు పాటేమియును లేక యుండునే నదు
పాయ మొకటి లేదె .. భాగ. 10 పూ. 38.

2. అనుకూలము.

క. ఆలు పరిసౌఖ్యములకిల, వాలాయంబైన దాని
యాతన వచ్చున్, అలాగునఁ గాకుండినఁ,
గాలుని పెనుదూత కడర కదియఁగ వేమా,
వేమ. 2. భా. 209.

2. నిరంతరము.

నీ. .... ఆ వేలుపు తేలికఁ జుట్టి రానేను చేతు, అ
వెడల్పు నేల వాలాయంబుగాఁ గన వూడ్చి
యల్కి భజించుచున్న జనుల, చేతఁ బూజలు
గొను బూతనా బూతవారి భర్త . పాండు.
5 87

4. యథావిధి, విధివిహితము

నీ. వత్సరార్థమునందు వాలాయముగఁ జేసి రన్న
సంప్రాశనం బిర్పకువకు . కాశీ 4. 13

5. అవశ్యము, తప్పక

క. నేలం బాతిన నన్యుల, పాలపు ధనమొండె
ముచ్చు పాలపు ధరణి, పాలునిపాలపుఁ
గావున, వాలాయముఁ గుడువ విడువ వలయు
ధనమున్ విక్ర 2 178

క. ఏ యెడ నవదలమొలు వాలాయము విన
వలయు దుర్బలపృథ్విలంరా, జా యన వినవే
ధరణి, వాయకులకు నార్తరక్షణంబులే క్రతు
పుల్ మనుచ 4 74

క దూలాలు పెంకినుండిన, వాలాయము చేటు
వచ్చు వసుమతిలోనన్, లోలాక్షి విడిచిపెట్టిన,
మేలిమిగా బ్రతుకవచ్చు మేదిని వేమా వేమన
8. భా. 247

జ వాలాయించు.

వాలాయించు అ శ్రీ అభినివేశమూను, పట్టు పట్టు

కా. ... వాలాయించి యొనర్తురా జనులు దేవ
ప్రాహ్లాదారాధనల్ ... విక్ర 2 145

క వాలాయించి వనమ్ముల, నేలమ్ము తపంబు
సేయ నిభకుంభకుచా ... వీర 2 223

న. శ్రీ = వాలయించు (√ వాలాయము)
నిర్బంధవలయు

క వాలుంగంటి నిలుపుమని, వాలాయంపంగ నేఁగ
వలయు ననుచు న, వ్యాలు మగఁడు మెఱుఁ
గారెడు, వాలుసహాయముగ మగిడి వచ్చెం
బురికిన్. ద్వా 4 284.

వ. ... నీవు ప్రయంబుగూర్చి రమ్మని వాలా
యించెడు మదీయప్రకారంబు వినుము ...
ధనాభి 2. 72.

వ. .... వాలాయించి యడిగివప్పు డియ్యకొని
యిప్పు డిటుచేత నా భాగ్యంబు కాక మీ రేమి
జేయుదురు ... భోజనా. 7. 94.

వాలారు (వారు + అరు.) ఎఱ 1 దీర్ఘమయినది
 నీ. తానిఁ గైవాలినతమ్మి రేకులభంగి వాలారుఁ
 జూపులు మూలుచేర . . విక్ర. 7. 102
 కా. . వాలారుం గన్నుల మీఁదు చూచుతటి ...
 అము 5 11
 మ అంభోజాక్షి వాలారు జూపులఁ చేలిం
 చుచుఁ బల్కు .. దశా 2 384
 2. మనోహరము, ఇంపై నది.
 మ బెరనె నేదైన నిగిడ్చినట్లు వకు లుబైస్థుర్ప
 లాంగంబు లం, కురముల్పాపె రదంబు
 లంఘుల వడంకు లీతె వాలారులై, కరణంబు
 ల్పిగిరించె ... పాఠ. 5 48
 నీ జలజనంహృతికిఁగాఁ జనుదెంచు రయమునఁ
 దొరఁగిన చెమట బిందువు లనంగ, గహ్వరస్థలి
 విత్తఁగాఁ దెచ్చి నెఱవిన వాలారుఁజలివిత్తవా
 లనంగ, లలి మించు కాదలక్షిఁగ జాఱఁగఁ
 ద్రోలి లిఖించు వరజయలిపు లనంగ ...
 చంద్రా 4. 55
 3 వాఁడియైనది
 నీ వలరాజు పాటించు వాలారుటమ్ములు గామినీ
 రూపంబుఁ గాంచె నొక్కొ . కా రా, ఆర.
 2 88
 మ మరువాలారుశరంబులం దొరఁగు కమ్ముం
 చేనెతోఁ గూడి . వైష 2 99
 కా వాలారుంగొనగోళ్ల నీ వలసత న్వాయించుచో
 నాటకు, నేళంజై నవివంచి నిన్న మొదలు నీ
 వంటమింజేసి యా, యాలావంబె యవేళఁ
 బల్కెడు . మనుచ 3 57
 అ శ్రీ 1. బప్స
 అసంబాధ - వాలాయంబున్ సత్కవిజనములు
 వాక్రువ్వన్. వాలారున్ గోవిందవరదధ్రువ
 వాత్సల్యా, కాళిందీప్రాణేశమత ససగగ
 ప్రాప్తిన్, జాలాభాస్వద్విశ్రమమునను వసం
 బాధల్. అప్పక 4 221
 2. ఉపశమిల్లు, కీడించు
 గి డప్పి దీఱంగ మధురకాండంబుఁ గ్రోలి, కడుపు
 నిండంగఁ దూఁడుఁ దీఁగలు భుజించి, యెండ
 వాలారు నంరాకఁ నిందుకొలని, తీరమున
 మఱిసిడ నిద్రించెనతఁడు శివరా, 3. 27,

క పలిక సింగన యచ్చో, సోలుచు విరహోనలాప్తి
 స్రుక్తి వగచుచున్, జాలింబొందుచు నేడ్చుచు,
 వాలారుచు నింక నేటి వల పనుకొనుచున్ ..
 చంద్ర. 2 85
 వాలార్పు న శ్రీ (√వాలారు) 1 కత్తులు జలి
 పించు
 నీ హరిరాజ సమమధ్య లంకించి వాలార్పుఁ గరి
 కుంభకుచలు వరాకుఁ దెల్పు వీర 1 128
 2 పరీక్షించు
 ద్వి వడిగొని డగ్గరి వాలార్పి చూచి బస పు
 5 559 పం
 వాలి నం ఎ థ. పుం న్ పుం. సుగ్రీవునియన్న.
 అంగదుని తండ్రీ.
 వాలించు నం శ్రీ (√వారు) 1 వాలఁజేయు, నేలఁ
 గూల్పు, ఖండించు
 మ ఆరుదారం బరగండలై రవుఁడు వీరాకారుఁడై
 వైరి భూవరుఁడుండించి ఘృతాచికిం బ్రియు
 నిగా వాలించు కావ్యా 2 113
 నీ. కరిము వాడిడు మామయ్యఁడు వాలించు
 మొక్కరము వాఁని మేలికరము వాఁడ ...
 ప్రబంధ 1 217
 2 తర్జించు.
 క. వ్రాలిన చెల్లాచెదరై, నేలం దిల లొలికెనంత
 నివ్వెఱఁగున న, న్నిలాలక చూచునెడన్, వాలిం
 పక నతికిఁ బ్రాణవల్ల భుఁడనియెన్. వేం పంచ.
 2. 104
 ఎ నేలఁ గూల్పుట
 పీ తలతలతల మంచుఁ దలమించు వలిమించు
 వాలించు వలిప పావడలు గట్టి . రా వి.
 3 117
 (ఇట సౌమ్యద్యోతకము)
 వాలిండి ఎ. (వారు + ఇండి) తోఁక లేని కోరి
 ఎఱ. తోఁకలేనిది (క. ర.)
 వాలిక ఎఱ (√వారు). 1 దీర్ఘము, పొడుగు
 మ ప్రకటనైహ మొలర్ప నాతనినయిం బద్ధావతి
 కాంత వా, లిక క్రోవ్యాడిమెఱుంగుఁ జూపులని
 ఛాలిం జెంగు వాలించుచున్. విక్ర. 8 24.

క. పనిపూని కాకింజని, పనరుహలోచనుడు
వెడఁద వారికకమ్మల్, తనకుఁగల ఫలము
గనియెం, బనివడి తద్విభవలక్ష్మిఁ బరికించు
నెడన్ కాశీ 8. 70.

క. వారికలై విరిడమ్ముల, యేలికలై భావభవుని
యెందూపులకుం, బోలికలై యుత్కలికల,
మాలికలై యబలఁ దాఁకె మఱి నృపుచూపుల్.
పి శకుం 2. 88.

2. వాఁడియైనది.

సీ. వెడఁద యమ్మున నేసి వెండియు మూఁడు
వారిక యమ్ము లొడలఁ గీలించి . భార
భీష్మ 1 272

ఉ. వారిక దొడ్డనారసము వజ్రము కైలముదాఁకు
కాకృతిన్, ఫలము మీఁదఁ దాఁకిన(న్)
భార. ద్రోణ 1. 358.

సీ ప్రణతుల కాయపుల్ వ్రాయు మాలికనాఁగ
వారికతూ పొక్కకేల నమర .. వాల్మీకి
3 150

వారికనడ ని (వారిక + నడ) అశ్వగతి విశేషము

వ ఇట్లచ్చి యనిపి పోడియము జంగనడయు వారిక
నడయుమం గలుగు వారువంబు వదలించి వాగె
వదలి జిరాగనగనం గదలించి తోలిన ద్వా
8 71.

వాలు ౮. శ్రీ 1. విజృంభించు

ఉ. వాలి యతండు కాహువిభవం బరిరించినఁబేర్చి
రాద్రతం, గూలు గజంబులుం గెడయు గుఱ్ఱపు
తండము .. భార శల్య 1 155

చ. ... దేవ నీవలన వరంబు లిట్లుగొని వాలిన
రైతుడు మమ్ము నింక నే, క్రొలందుల నైఁ
చునే ... హరి పూ. 4 22.

సీ. . తిమిరారి దోచిన దీనత పెంపునఁ దెమలిన
చీకటిగము లనంగ,

గీ వాలి చరియించుఁ బురి మదవారణములు,
దారుణాహవాంభోనిధితారణములు విశ్ర
1 85.

2. అతిశయించు.

ఉ వానిరి తెప్పగా వలసె వాలిన దుఃఖము
దాల్చిఁ గ్రాఁచినన్ ... భార. కాం 1 117.

చ మల్లిదేవఁ డ, చెరు వగుచున్న పొత్తపియ
చెన్నగు వీడుగ వాలి పాకనాఁ, టిరువదియొక్క
వేయిఁ జననేలుచు ఆ. పా ప ప. 8.

ద్వి వాలిన తేజమ్ము వమ్ముగా జేసి, యెలయో
దీనోక్తు లిట్లాడ నీకు . రం రా అయో.
99 పా 81 పం

క ఈలీల దుర మొనర్చుగ, వాలినదర్పమున
బ్రతువాహవధరణి పాలుండు తేరు గదియం,
దోలించి సురేంద్రతనయుతో నిట్లనియెన్ జై
భా. 5 178

3 (పక్షి) కాలూను, క్రిందికి దిగు

గీ ఈగ వాలిన నందంద యెలుఁగు లొసఁగు, వట్టి
నకినెల మంచములు మనుచ రి 3.

సీ ఇది మింటఁ బఱచు పక్షిండుఁ జూపిన నీడబడి
వాలునందాకఁ బఱవఁజాలు మనుచ. 4. 81

4 ఒఱఁగు, కూలు.

వ్యవ మామిడికొమ్ము యింటిమీదికి వాలినది

సీ. సురపథం బొకవేళ సోలి వాలినఁ గాని శీతిరాఁ
గయై యఱచేతనొద్దు ... ఘటికాచల. 1. 50.

5 ప్రసిద్ధికెక్కు

చ అరుదగు చున్నజన్మనమయగ్రహయోగబలంబు
పెంపునన్, వరచుచియై దిగంతములవాలుఁ జతు
ర్దశ సంఖ్య విద్యలన్ . విశ్ర 1 172.

క ఫాలాతుని చాచము బా, హోఘసత్త్వమున
విఱచితని జను లెన్నం, బోలమహేంద్రాద్రిని
విని, వాలిన నీలాపు చూడవచ్చి నిటకున్ భా
రా బాల. 728

సీ హరిహరాష్టజల మువ్వరఁ దనూజలఁ జేసి
వాలిన యది పతివ్రతయ కాదె భోజరా
8 197

ద్వి నీలాపు లావుగా నిఖిలలోకముల, వాలుదు
వెందు దుర్వారుడ వీవు రం. రా. యు.
539 పా 2. పం

6 అనక్తమగు.

క భాగ్యమనై యిహపర పరి, భోగ్యాగ్ధమనై యగ
ణ్యపుణ్యమనై వై, రాగ్య జ్ఞానోన్నతులగు,
యోగ్యతములపాల వాలియుండుదుఁ జమ్మి
పాండు 4 108.

7. ప్రకాశించు.

చ. ... బాహుబలాశ్రితశత్రుమండలో, జ్వలిత
వంతులై మహిమ వాలుదు రప్పరిరాజ సత్త
ముల్ భా. రా. కాం 31

చ. తల గడుగంగ మర్దవము ధౌతపటావరణంబు
సంస్కృతో, జ్వలితమాన్నభోజనము చందన
చర్చ ప్రసూనదామకంబును కపురం
పువీడ్యమును భూషణవంక్రులు కల్గి
నిచ్చలున్, బులుగడుగంగబద్ధ సునుమువ్యము
బోలుచు వాలుచుం బురిన్ పాండు. 31 31

సీ. గీ కాక భూపాలుచే వాలు కలుకువాలు,
కరిన శితకోటిశతకోటిగాఁ దలంచె, నేమొ ...
దకా 1 115

8 ప్రేలు.

సీ ప్రాయమింకిన వాలుపాలిండ్ల వెలయాండ్రు
పడుపు పుట్టక మూలఁ బడి కృశించ ... వేం.
పంచ 4 220

క. లోలయగులోలలోచన, వాలుంజనుదోయిఁ
గేల వడిఁ బట్టుక ను,య్యారో జంపాలోయని,
వ్రేలుం గృహంబు పలులు విక విక నవ్వన్.
దకా 8 195

9 ప్రవేశించు.

క ఇప్పుడు, వానలు వెలెసెను శరత్తు వారంగఁ
జొచ్చెన్ భా. రా కిష్కిం. 485.

(“శరత్తు” అని ముద్రిపా)

10 పడు

ద్వి రాక్షసుండపు గాక రాజవాసీపు, వాలు
వైరులమీఁద వాలునీవాలు, వాఁగంటులం
ద్రుంప వాలె యీవాలు .. ద్వి. హరిశ్చ 6
2484 పం.

న శ్రీ వహించు

ద్వి వాలియు నేనును వడినొక్కవంక, వాలితి
మొకవంక వాలివవారు, మరగరుడోరగామర
సిద్ధసాధ్య, వరు లందఱును క్షీరవారిధిఁ దరువ
రం రా కిష్కిం 208. పా 28. పం

వి (నం వారిః) 1. క. త్తి.

క. వాలువయి నడచువట్ల, బృహతిక ... భార అది.
2 155

క పరిశయ వాలును గొని తెక్కులు గల పెను
బామువగిడిఁ గవిసిన . భార భీష్మ. 2.191.

సీ శశికాంతి చెంగావి దళమలంచినకేల స్వర్ణ
త్వరుపు వాడివాలు మెరయ . అము.
2 75

2 శిక్షక

సీ. మార్చెట్ట నోవని ప్రమాకులేర్పుట యెంత వా
లగువని వనవహ్ని నవ్వు . కం సం 10
528.

గీ ఏదివినుకాలు కనువాలు నిట్టికేలు, నేది తోల్పిర
మెడచార యెముకకోర, యేది నెలకూన
సామేన నిడిన చాన,యికడు శేషేల దొరయని
యెటుల నందు. చెన్న. 31 53.

3. ఏటవాలుచోటు

క కైవాలు వండువంటరి, కైవాలుమెకమ్ము
లామికై వాలుటచో, నీవాలున నీవాలున, నీవా
లున నీ ప్రళప్తి నెఱవఁగవలయున్ ప్రబంధ
169

4. ప్రవాహము

చ పూఁదేనియ కాలువ వాళ్లసుళ్లంబడి వడి వడిం
దిరుగు మరునికెంపు బొంగరంబులుం బోని
మెటఁచామర మొగడలును .. యయా
4.13.

5 తడవ, తూరి, పర్యాయము

చ ... బలాధ్యులు రాత్రిచారు తె,య్యడఁ దగ
దీరసంబు లలహినులకున్ మనబోటి వారికిన్ .

క ఈ వాలువచ్చి రేవం, జావం,గామన్న వారిఁ
జంపెద రహితుల్, దేవా సంధియనూన శు,భా
వహ మొనరింపు మస్మదా దేశమునన్. వేం.
పంచ. 3. 18.

క ఆలమ్ముల వాలమ్ములు, గీలమ్ములఁ గప్పు
నమరఁ గినిసి యొకఁడు క్రొవ్వాలున నొక
వాలునఁ గర, భేలనమునఁ గేలుఁ గాలుఁ గీ
లెడలింపెన్. లక్ష్మీ వి 2. 81.

6 దైర్ఘ్యము, పొడుగు (శ. ర)

విజ 1 దీర్ఘము

సీ. వాలుగాఁ గైవ్రాలువేలుపు పూఁజిచాలు
మేలైవ వాసనలు గుప్ప ... రాక్షా 1. 122.

సీ సాగసువాలు మెలుంగుచూపు లాశావీధి కలఁ
గల్వ విరిమేలుక ట్లమర్చ ఉ రా. 2.124
సీ, .. ఎడఁదకాఁపురపుఁ బుత్తడి బొమ్మనిడు
వాలుకన్నలా యీ వాలుగన్న లరయ
దశా, 1 184

2 అధికము

ఉ వాలుమగంటిమిన్ దమవల్లభుఁ డల్క
వహించి యెవ్వఁడో, శైలమునన్ గుణస్వవము
సల్పెను బాపురె వంటయింటఁ గుం,దేలిది
చొచ్చె రక్తములు తీవ్రతఁ గ్రోలఁగఁ గల్గె
వంచు ను,త్రాలశరాసనాంచిత గదాతురి కాసి
ముఖాయధాధ్యుఁడై రుక్మా 5. 20.

3 క్రూరము

అ వాల్మీగములఘోరవన మని వగవక,
మఱచి యుండి రేమి మాడ్కి యొక్కొ .
భార అది 6 178

ద్వి ముదమొప్ప రాజ్యాంగములు పరీక్షింకె, వద
లక నిర్జింకె వాలుశాత్రపుల .. రం రా
బాల 53 పా 22 పం

సీ ... గీ ... వాలువైరులఁ కెండాడు వాలు
వాని పద్మనాభుని వీక్షించె బద్ధ యపుడు.
దశా 2. 257.

ఉ ద్వైతవనంబునట్టి సుఖవాసము గోవులకెందు
లేదు ధా,త్రీతలనాథ యిప్పుడు ప్రదీప్తములై
సతతంబుఁ జేర్చి గో,వ్రాత భయంకరంబులగు
వాలు మృగంబులు నంచరించు మీ,కాతెఱఁ
గెల్లఁ జెప్పటకునై యిటవచ్చితి నేను జెచ్చెరన్.
భార ఆర 5. 360

4 మనోజ్ఞము.

గీ గొప్పకన్నలు నిడువాలుఁ గురులఁ జెలఁగు,
కాను నీలా. 1 88

గీ, చూడ వేటికి నిడువాలు సోగమీల, సూడు
పట్టంగఁ జాలెడు చూపుఁ గొనల .. నైష
8 50

వ సోమ సూర్యాత్మకంబులగు వెడందనిడువాలు
తెఱునెరలకన్నలం గెందమ్మితేఁకుల వెద
చల్లువాని . ఆము 6. 98

క. వారిద్దఱవాలమ్మల, బారిం బడి యర్జునునకు
బ్రదుకవశమే . భార ఉద్యో. 4 101.

అ. అట్టియెడ శిఖండి యాపగాసుతుమీఁద, వాలు
టమ్ము లేయ వానివేయ భార భీష్మ
3. 379

చ.కులిశసముజ్జ్వలద్విశిఖకోటులమాలికరాశిఁద్రుంచి
త,జ్జలదనిభాంగమున్ గదియ శార్ణి మెలుంగులఁ
బోలువాలుఁ దూ,పులు నిగుడింపఁగా నవియుఁ
బోలు తదీయ శరీర రక్తమున్, బలువిడిఁ
గ్రోలెమున్నమృత పావముసేయు సురౌఘముం
బలెన్ ఉ రా. 2. 73

6 మృదువు.

(తారాది కామినులు.)

ద్వి వాలిగూలివమాట వజ్రమైతమదు, వాలు
గుండెలునాట వసుధపైఁ గూలి .
రం రా కిష్కిం. 214 పా. 12 పం

జాబిలినవ్యవాలు=చంద్రహాసము అచ్చ.రా.నుం
34

జ వాలంపఱ, వాలలుగుడు, వాలారు, వాలార్పు,
వాలించు, వాలిండి, వాలిక, వాలికనడ, వాలుఁ
గంటి, వాలుగన్ను, వాలుకొంగ, వాలుగడుపు,
వాలుమ, వాలుచుక్క, వాలుచూపు, వాలుపు,
వాలుప్రొద్దు, వాలుమగఁడు, వాలుమీను, వాలు
మెకము, వాలురమ్ము

వాలుగ(ల్ల)ంటి ఏ (వాలు+కన్న) 1 దీర్ఘము
లై న కన్నులుగల యాఁడుది

సీ. . నాటితప్పునకు నీననబోండ్లతో నాకు వర
వుడై యున్న దీ వాలుగంటి .. యయా.
4 57.

కా. వాలుగంటికి నింటియాతఁడు మనోవాంఛా
ప్రదానక్రియా, హేలాలోలుఁడు హరిశ్చ.
8 184

ద్వి రాక్షసుండవుగాక రాజవాసివు, వాలు వైరుల
మీఁద వాలుసీవాలు, వాలుగంటులఁద్రుంప
వాలెయివాలు . ద్వి హరిశ్చ ఉత్త 2484

ఉ వింటగుణంబుఁగూర్చి రఘువీరుఁడు వంటవలంకి
నన్నవాల్గంటిఁ బరిగ్రహించు క్రియ
చంపూరా 3 109

మ .. అ, వలఁపుంగవ్రపుదీవి యామగువ యా
వొగ్గంటి నీకేతగున్ . నీలా 2 28.

2. భార్య

ఉ. ఇంటికే చెచ్చి యోగి పరమేశ్వరకున్ వడిజుండు
తాను వాల్మీకియు భక్తియున్మయము గౌరవ
మున్వినయంబు నాత్మలో, నంటకొనన్ ...
హర 2 89

వాలుగ(ల్ల)న్ను వి (వాలు+కన్ను) సోగకన్ను
సీ దీర్ఘలోచనములు వాలుగన్నులవంగ వలులు
చుండు ఆం థా 3 80

సీ .. అసమాన నీలోత్పల సమానరుదులొంది
కలికిసోయగపు వాల్మీకిలలర ఉ రా
1 254

వాలుక నం వి ఆ శ్రీ 1 ఇసుక. 2 చూర్ణము,
పొడి 3. కర్పూరము. 4 ఒకజాతి దోస, నూగు
దోస (వృ వి) 5 (వైద్య.) యంత్రభేదము.
6 కాలజ్ఞానమున కుపయోగించు యంత్రవిశేషము,
వాలుకాయంత్రము

వాలుకాత్మిక నం వి. ఆ శ్రీ శర్కర, చక్కెర.

వాలుకాస్పర్శ వి రత్నదోషము

ఆ పటియిసుకవంటి నెరుసులుగలిగియు, మహిని
వెలుగునీల మణియునైదు, వాలుకాస్పర్శనా
వరలుచునున్నట్టి, దానిఁబూన మేలు దొలంగి
పోవు

(ఈ పద్యమున యశగణభంగములు గలవు) రత్న
పరీక్ష, 88

వాలుకి నం వి ఒకజాతిదోస, నూగుదోస (వృ వి)
వాలుకొంగ వి (వాలు+కొంగ) వక్కుకొంగ,
బకము (శ. ర.)

వాలుగ(గు) = వాలువ(పు) వి చేప, మత్స్యము
క గాలపుఁజెరయిచ్చికవా, వాలుగలం దిగిచిఁకొనుట
వక్రరిపుండుదా, నేలొఁబడునంతకు బలి,కాలి
యుదాసంబుఁ జూపఁ జనునొక్కయెడన్ కవి
2 42

గీ అనుచుఁ బలికిన జనవతి మనుచువేడ్కఁ, బెనుచు
వాలుగ మేలుగాఁ గనుచునవియె .. దళా
1 136.

ఉ. వాలుగమీలవేలు నిడువాలు కనుగవ మేలి
జాలువా, డాలుగఁబంచుమేను రసిక 3 55
సీ. దరహాసరుచి గాంగర్పుగిలుకొనవాలుగల లీల
బెక్కు వాల్మీకిలలర ఉ. రా 6 181.

సీ. కేలిమైవొక్కట లీలఁగ్రేళ్లుటికెడు వాలుగు
సోగల వేలుదెంచి ... భాం విరా. 2 83

గీ వాలసిప మోను వాలుగు వాలుగ యన .
ఆం థా 1 159

జ వాలుగకంటి, వాలుగఁజెంకి, వాలుగడాలు,
వాలుగగన్ను, వాలుగపాము

వాలుగకంటి వి (వాలుగ+కన్ను) మీవాడి, శ్రీ
సీ బలిమివాసపుచెట్టు నులిమి వాకిటఁబెట్టు కలిమి
వాలుగకంటి చెలిమివాని .. చంద్రా 1. 84
వాలుగఁజెంకి వి. (వాలుగ+ఁజెంకి) మత్స్యవిశేషము
(శ. ర.).

వాలుగడాలు వి (వాలుగ+డాలు) మన్మథుఁడు,
మీనకేశనుఁడు (శ. ర.).

వాలుగ(ల్ల)డుపు వి (వాలు+కడుపు) బొజ్జి (శ
ర, శ్రౌ)

వాలుగన్ను వి (వాలుగ+అన్ను) 1 ఆఁడుచేవ
గీ చంద్రునై దోడు పూఁబోడి జకుకుతకుకు, వాలు
గన్నుల బెకుకుల వైపుమాపు, వాలుగన్నుల
వలపింపవలయు ననియె, దేవమాయపుమీన
మైతివి పయోధి దళా 1. 212

2 ఆఁడు వాలుగచేవ

సీ . శ్రీ మత్స్య భేదముల్ దీర్ఘలోచనములు
వాలుగన్ను లవంగ వలులుచుండు ఆం థా.
3 80

వాలుగపాము వి. (√వాలుగ) మత్స్య విశేషము
(శ. ర)

వాలుచే(ల్పు) న. శ్రీ (√వాలు) 1 వాలఁజేయు,
వంచు.

ఉ బాలిక మోము మత్తవనబర్హికికోర కలాస్య
లీలఁజై, వాలించి పచ్చ కప్పురపు వాసనతోడి
ముఖారవింద తాంబూలముమోవి మోవిపయి
మోపుచు రాధకు నిచ్చు ధూర్త గో.పాలుఁడు
ప్రోచుఁగావుత యపారకృపామతి మంత్రి యన్న
నిన్ భీమ. 1 8

ద్వి వాలిన కిన్నమై వాలునీవాడి, వాలువజిహ్వలు
వాలుకు ననిన ... హరిశ్చ పూ 1042

వ. తలవాల్చి యేడ్చుచున్నం గనుంగొని ...
శృ నైష 4. 88

ఉ, తెప్పలు వాల్చకప్పుడమి తేని మనోహరమూర్తి
నిచ్చలుం, రప్పక చూచిచూచి . . శృ. వైష.
1 87

2. ప్రవణము చేయు.

సీ. కాంత పుష్పాది భోగంబులిం పెనంగిన వై రాగ్య
విధికి దావాల్చుఁ జీత్ర,(ము) . . శివరాత్రి.
2 18

3 అతిశయించఁ జేయు

సీ . . గీ కదియఁ గూర్చితి బ్రహ్మాండ కర్పరంబు,
పరిధిగా వార్చితిని మహావరణ జలము . శివ
రాత్రి 1 75.

వాలుమే (ల్ప)క్క వి (వాలు+మేక్క) కుక్కుడు.
ద్వి అంత నిశాచరు లతిభేద మొంద, వింతగ
వాల్చుక్క వెడలియా వేళఁ, దెలితెలిగాఁ
దూర్పుడెన విస్తరిల్లె .. ద్వి శ. సా 3. 99.
రా 2 పం

వాలుచూ(ల్ప)పు వి (వాలు+చూపు) ఒరచూపు
సీ . ఏ రాయఁ జూచిన నిండివర క్రేడి వెల
యించు వాలుచూపుల విలాస,(ము) . . దశా
2. 289.

సీ. వాలు చూవనఁ బొల్పు వక్ర రృప్తి ... ఆం
భా 2 144

క. చాలా మెఱుంగులు గ్రొంబొగ, చాలా
సెత్తావి మోవిడంబులు కోదం, చాలా కనుబొమ
లతమని, చాలా వాల్చూపు లన మిటారి రహిం
చున్ హంస 2. 388

సీ ... కలువతేకుల యేపు ఖంజనంబుల రూపు
నిరసించు వాల్చూపు నీటుదాని . ఉ రా.
2 286.

వాలుదు వి వాకారి (వృ వి)

సీ .. చీ సిగ్గు గాబోకో చేర మాకాటరియన్నఁ
జెల్లెలు వాచి యనెడు వారు ...

గీ. కోరి వాలుదు తైలంబుఁ గ్రోలువారు.
కుములు కుంపటి శాకముల్ గోరువారు, నెరి
యొక కొంద అచ్చలి వేం. పంచ 1 888

వాలు(ల్ప)పు'వి. (√ వాలుమే) వాలుదుట, మోడ్పు
ళ పులకల జగ్గునెమ్మి నెఱపుక జిగి నెమ్మెయి

నిగ్గుఁ జెయ్యులన్, వలగొను సిగ్గు వింతయర
వాలుపుఁ జూపుల కగ్గు . బిల్లి. 2 180

వాలుప్రాద్దు వి (వాలు+ప్రాద్దు) అపరాహ్ణము.
(శ. ర.)

వాలుమగఁడు విజ. (వాలు + మగఁడు) కూరుఁడు
ఉ. . అ, వ్యాలు మగండు వాక్పరిభవంబుఁ
దలంచుచుఁ గ్రౌర్య ధుర్యుడై భార సొప్తి
1 157.

సీ. రాయఁడ విను మతికాయుండు మొదలగు
వాలు మగల్చెక్కు వేలు రక్క, నుల తేని కొడు
కులు అచ్చ రా యు 71

ఉ వాలుమగం డితం డనఁగ వానికి నెక్కి దశాస్య
శక్తిచే, వేలకు వ్రాలి మేల్కొనని నిద్దర నొందితి
వయ్య తమ్ముడా . భా రా యు 1587.

వాలుమీకేకుడు వి వి. (నం వాల్మీకేశః) వాల్మీకి
ప్రతిష్ఠితుడగు నొక దేవుడు.

ద్వి ఆవాలుమీకేకుఁ దాత్మఁ గలంగ ... బస. పు.
4. 783 పం

(ఇట్లే, “వాల్మీక దేవ దేవుడు,” మొ)

ద్వి. దేవ మున్నెఱుంగవే యీ వాలు మీక, దేవ
దేవుడల సత్ప్రీతి దొల్కొడ బస. పు 4.
786 పం

వాలుమీను వి. (వాలు+మీను) వాలుగ, ఒకజాతి
చేవ.

ఆ వాలు మీలఁబోలు వామాక్షి చూపులు, సోము
సాముగోము భామమోము . . హంస 3 69

వాలుమృ(ల్ప)గము వి వి (వాలు+మృగము)

1. పులి, వ్యాఘ్రము

ఉత్సాహ. వాడి మగఁడు నిద్రపోవు వాలు
మృగముఁ బోలెనై, పీఠె బాహ్నికుండు ..
భార శ్రీ 2. 98

లో ప్రాతిపేయం మహేష్వానం, హతంభీ మేన
బాహ్నికం, ప్రసన్నమివ శార్దూలం, వశ్య శృష్ట
మనస్వినమ్ ... పం. భార. శ్రీ 22 5

2. క్రూర జంతువు

ఉ పూచిన తీగెలన్ మధురభూరి ఫలంబుల
వ్రేగునన్ మహిన్, మోచిన కొమ్మలుం గలిగి
మూఁకఱ గట్టిన భోకమోకలన్, రాచిన్

వాల్కొగంబులు దినంబడి వర్ణన సేయ నొప్పు
విం, ధ్యావల పార్వకానన మనన్యవనీవిభవోప
మాశమై కేయూర. ౩ 10.

వాలుమె(తె)కము వి. (వాలు + మెకము) వరా
హము, అడవిపంది, క్రూరజంతువు.

పీ . వాలుమెకము

గీ పంది నలు గేకల మృగం బరగు ఘృష్టి ..
అం థా 2 82

క అల్లడ కంటే పొనపొన, తెల్లని గట్టలుత
మబ్బు దేతెడు పొలముం, దెల్లడఁ జూచిన
ధరణి, వల్లభ సీరాముసేన వాలు మెకంబుల్.
మనుచ. 4. 18

క కైవాలు పండుపంటరి, కైవాలుమెకమ్ము
లామికైవాలుటచో, నీవాలున నీవాలున నీవా
లున నీవ్రళన్తి నెఱపంగవలయున్ ప్రబం
1 189

డి . వేటలాడుకోఁ, జయ్యనఁ బోయి యా
యడవి చాయలఁ గంటిమి వార్మెకంబులన్..
సారంగ 1 68

ద్వి వన్నెల పులుఁగులు వార్మెకంబులును,
వీడింప వెఱపును వెఱఁగును గాఁగ . ద్వి
హరిశ్చ పూ 516 పం

వాలురమ్ము (వాలు + అమ్ము) వి వాడిగలకాణము
తే వంక యెత్తిన మన్నభువాలురమ్ముఁ, బోలె
నెమ్మేను చక్కనై పొలుపు మిగిలె ... హరి
పూ 9 35.

వాలువ(పు) = వాలుగ వి. మత్స్యవిశేషము

సీ. వాలువముకుదమ్ము పల్లె గండెర నత్తెగుఱ్ఱ
బేడిన జాతి కొలుకు మడిన . వేం. పంచ.
1. 294

చ. వడి బుటమెత్తి వ్రాలు నిడు వాలువ చాలుపు
లింత వంతపై, నిడులెలిగుంచెలం దెలువ..
వేం. పంచ 4 188.

క కోలిగలి వడిచి యెత్తినఁ, గేలోగిఁ దెగి
యెలుఁగుతోన కేళెగసి వడిన్, దూలె జల
వాయ సంజా, వాలువుఁ గఱచుకొని దివికి వడి
నెగయు క్రియన్ . కు సం 11 725

సీ కొట్ట మీనులఁ దండ్రీ కొలుపు లెంకల కిచ్చె
భాలుపులను సంగడిల కిచ్చె .. చావ 1. 221.

వాలువగ్గము విజ మిక్కిలి వశమైనది

ద్వి ధైర్యంబు దూలి వెన్కయుముందుఁ
దోచక మూల, గూలి నీ చెలులతోఁ గూడుక
మరుని, వాలమ్ములకు వాలువగ్గమై పాట్లఁ,
బడిపడి బెండై తీఁ జాలకి యనిన, నుడురాజు
వదన ని మ్మడికించినట్టి, ఘనుఁడల్లమ విభుండె
కాని కాఁదొరుఁడు వ్రభులింగ 2 46 పా
28 పం

వాలూరు ల శ్రీ అలస్యమగు.

ద్వి. పలివ పతికార్య మెడలైన యెడను, వాలూర
నటు చేయువాఁడు మన్యముఁడు .. రం. రా
యు కాం 279 పా 11 పం

వాలెము = వాలాయము శ్రీ విణ 1. నిరంత
రము, ఎల్లప్పుడు

క నీవార మనుచు నమ్మికతో వాలెము గొలుచు
వారి దొసఁగుల పాలం, బోవిడిచి నిరాజారులఁ,
గావించు చెనంటి వీవె కద పరికింపన్ ..
అచ్చేరా యు 259

2 అత్యంతము

ద్వి దానికై వగరితో ధరణిశ్వరుండు, లేనిచోనైన
వాలెము జంతు లేక . వి సారలగ 1. 18
పు. 3 పం

క పలివవాడను సింగఁడ, వాలెంబును దానిఁజూచి
వలచినవాడన్ . చంద్రరేఖా విలా. 2. 104

3 అవశ్యముగా

చ నేలతాల్పయి, పునిఁ దలఁబూని రక్కసుని
జాలెము వాలెము జొచ్చి చేడియం, గనుఁగొని
యుంగరం బొసఁగి క్రవ్వుననోఁ దలమానికంబుఁ
గై, కొని పఱతెంతు .. అ రా కిష్కిం 82.

వొల్కొము నం విజ. (ల. ఈ ల) చెట్టు పట్టతోఁ
జేయఁబడినది

వొల్కొలము నం విజ (ల. ఈ ల) చెట్టుపట్టతోఁ
జేయఁబడినది.

వి ల న వారబట్ట

వాల్మీ(త్రి)కి నం విజ పుం శ్రీమద్రామాయణము
రచించిన ఋషి

వాల్మీకుఁడు నం వి ల పుం = వాల్మీకి

వాల్లభక్తము నం వి ల న వల్లభుని ధర్మము, ప్రేమ,
అనురాగము, వలపు.

వాళి ఎ. 1. పసులు పోవుదారి (శ ర.)

2 వాడుక.

వ్యవ. ఈ పని మనకు వాళిలేదు

వాళిమే న శ్రీ. వాడఁజేయు, వ్లానతనొందించు

క. లాలించి స్వామి బిరుదులు, పాలించితిరనుచు
నపుడె వదరక యుంటిన్, వాళించి విడుతు
గర్వము, చాలించి ననంగ దాని సరి వారు
వగన్ వాల్మీకి 3 28.

వాళ్లుపఱచులు ఎఱ (వాళ్లు+పరచుట) స్రుక్కఁ
జేయువారు, వ్లావత గల్గించువారు

ద్వి కుపితము లాలముల్ క్రూరముల్ వాళ్లు, పఱ
చులు వికృతముల్ క్రమితలు మ్రుచ్చులు ...
పండితా పురా 118 పొ 21 పం

వాపదూకుడు నం ఎఱ (అ అ అ) బహుభాషి,
వదరుఁబోతు

ఎ. అ. పం వాగ్మి, వక్త, ఉపన్యాసకుఁడు

వావాడి ఎ (వా+వాడి) వాక్పారుష్యము

క లోవాడియు వావాడియు, జేవాడియుఁ
గలిగి మిగుల సీమారామా, గ్రావాగ్రహార జన
పద, దేవస్థానాటపులను ద్రిమ్మరుకతనన్.
ప్రబంధ 767

వాపాదము ఎ ఎ (వా+వాదము) వాగ్వాదము.

క. నా విని ధర్మాధిక్యతుల్, వాపాదం జేయెను
వారము లేడ మీ, రే వివరము నాటవనా, దావి
ష్కృత బుద్ధిఁ దెలుపుఁ డరుగుఁడు మగుడన్ .
వేం పంచ. 1 725.

వావాడు ఎ (వా+వాడు) ఉపన్యాసము

సీ ... వాపాదనంగను బరగునుపన్యాసము ..
ఆం. భా 1 113

వావి దో ఎ శాస్త్రీయమైన సంబంధయోగ్యత, అను
కూలమైన సంబంధ యోగ్యత.

అ వావిగానియట్టివనితఁ జొందిన పాప, మాటు
నెలలఁ జాయు నార్ద్రవస్త్ర, ధరణభస్మశయన
పరతఁ జాటించుచు, నియతినుంచెనేని నృపవ
రేణ్య. భా కాం 1 313.

గీ నీకునేనాటి అల్లిని నిజమునెపును, యమర
లోకంబు వేశ్యలమైనమాకు, నిట్టితగవులు నడవ
కహీనకావల, వీర్యయిచ్చట వావియు వెదవఁ
జనునె. భార ఆర. 1 382.

ద్వి వావిఁ దమ్ముడఁగాని వాలి నీ కేను, నేవ
కుండ సుతుడఁ జెప్పనేమిటికి . రం రా.
కిష్కిం 205 పు 10 పం.

చ. మఱది యటంచు కావయని మామ యటంచును
నల్లుడంచు నందఱకును నన్ని వావులిడి తచ్చ
నలన్ మటుమాయసుద్దులన్ దళా. 2 388

వావింటు=వాయింటు వి బర్పర, ఒకదినును కూరాకు
మొక్క. (వృ వి) (శ. ర)

వావిక ఎ కుత్తుక మొదటఁగల గుంట (శ ర ,త్రా)

వావిడుచు అ శ్రీ. (వా+విడుచు) 1 నోరెత్తు

క. అడిగితినే నిను నా క, వ్యడి భుజబల మెట్టిదని
యవారణ నీవి, వృదు నృపులెల్లను వివవా, విడిచి
పొగడెదిట్లు వంది విధమున వతనిన్ భార
కర్ణ 2 99

(వావిడిచి=బిగ్గరగా, అని భావము)

క. . . దానవ, నల్లభుడట్లఱచుచుండె వా విచిడి
వడిన్ . నిర్వ. 4 94

2. దుఃఖించు

క దైవికములైన పనులకు, వావిడువఁ డవార్య
దైర్యవంతుఁడు. . వేం పంచ. 2. 25

వావిరి¹ ఎ. 1 క్రమము.

క ఆవల నాచేయంగల, యావిధమును మన్న
యదియ యని మునుముట్టన్, వావిరి చెప్పఁగ
నేలా, నావుడు నవ్విభుఁడు భీషణ స్ఫురణము
నన్ హరి ఉ 1 183

క. కావువ మనుజుఁడు సేయక, దేవుండియంగలేఁడు
తెగి యేమియు నా, వావిధధాన్యము లుండిన,
వావిరి వండకయరిత్ర వంటకమగునే. కుచేల.
1 91

క ఈ వరుసఁ ద్రయస్త్రింశ, ద్వాపములకు లక్షణము
లుదాహరణంబుల్, వావిరి నొనర్తు నీయెడఁ,
గేవలశృంగారసూత్రకిలిత ఫణితిన్ నరస
3. 49

2. అనుగతి

క పోవఁగ న య్యగసాలెయు, వావిరిఁ దోడరుగ
నొక్కవన మధ్యమునన్, గేవల పక్వఫలంబుల,
ప్రోవై యొక వెలగ యుండఁబొడగని
చేడ్కన్. భోజరా. 5. 240.

ఉ కావున సిద్ధ్యసిద్ధుల వికారముఁ బొందక ద్రోహ మెయ్యెడన్, వావిరిఁ జేయకేలు భువనంబు భవ త్కుల ధర్మరక్షివై భార కాం. 1 150.

3 అధిక్యము

ఉ. మనోరథభోగసౌఖ్యముల్, వావిరిఁ బొందు చున్ వృషతివంద్యపరాజ్ఞము లొప్పనర్వధా, త్రి వలయంబు నేలెడు భా. రా సుం 514

ఉ వావిరిఁ గమ్మ నీరు మృగనాభిరసంబున మేళవించి నైష 3 102

విజ 1 ఉత్కృష్టము, గొప్పది.

చ వగవఁగ నేమియుం దగని వారికినై హృద యంబు గుండఁగా, వగచెడు బుద్ధిమాటలును వావిరి నాడెడు నీవు భార భీష్మ 1 195

చ వడిఁద్రదికాళి నోర్పుడొక వావిరి వీరము గాఁగ ... కు సఁ 10 561

ఉ మారుతసూతి నేను హనుమంతుఁడ రాముఁడు పంపఁగాఁ బయ్యె, వారిధి కేగుచో నొదవె వావి రియై జలతృప్తనాకు . భా. రా యు 1634.

ద్వి రావణుండెంతయు రఘురాముసీంద, వావి రి యమ్ముల వానలు గురిసె .. రం. రా యు. 525 పా 27 పం. (త్రా)

2 ధూర్జుఁడు

చ వలదని యొతచెప్పినను వావిరినై కడువేగ పాటుమై, బలుమటు నెల్లెడం దొడరఁ జాతెను భార విరా 2 280

(ఇట “అనుగంతుఁడు” అని (శ ర)

క ఆ వనిత చూచుచుండఁగ, వావిరియై పాట వాటి వాడిశరమునన్, బావా మేలము సూయని, తేవులు గానతని తలగొటిగి పో విడిచెన్ వి పు 8. 62

3 అత్యంతము

ఉ వావిరిఁ తెప్పగా వలసె వాలిన దుఃఖము దాల్చిఁ గ్రాంచినన్ . భార. కాం 1. 115.

చ. ... వర్షబంధముల్, మురియఁగఁ జావముల్ దునియ ముదర తోమర శక్తులాదిగా, వరుస ననేకము ల్మడియ వావిరిఁ బోరిచేలంబు పెంపు నన్ ... హరి. ఉ. 2. 57

ఉ. వావిని సంతపిల్లి వటునాథుఁడు రావననాథుఁ డాచి నీ, పావనశీల సంపదకు భక్తి నత్యవ

చోనిరూఢికిన్, వావిరి మెచ్చితిన్ సుకృతవర్ధన వేడు వరం బొసంగెదన్, నాపు డతండు పల్కె సుజన ప్రియ నిమ్న వరింప నెద్దియున్. జాహ్నవీ 2 34.

వావిరి² ఎ = వావిలి శేఫాలిక (వృ. వి)

సీ. . వావిరి నిట్టూర్పు వావిరి నిడి యెడికంబుగ నడితిలకంబుఁ జూచి ఇందు 8. 51.

ద్వి చేవదారువు కల్పె చేవ కాంచనము, వావిరి రేలమువ్వంచు పంచాది ద్వి సారంగ 2 29 పా 21 పం

వావిలి ఎ. శేఫాలిక (వృ వి)

(దీని భేదములు - తెల్లవావిలి, నల్లవావిలి)

చ. వినఁగవరాని పల్లవిక వృత్తి మెయింగెడఁ గూడి యక్కటా, కనుగొన నయ్యె వావిలి తగన్ మఱి దీనికి వావిలేదొకో . చంద్రాంగ 4. 223

క వలనుగ నమ్ముద్దుం బై, దలి వలి నిట్టూర్పు కమ్మ కాపులచే వా, విలి వనిచెనవఁగ నిడి వే,ల్పుల ము న్నెవ్వారి నెట్లు పూజించె నొకో. రసిక. 3 127

సీ . వావిలి యన సిందువార మమరు . ఆం భా 2 51

వాపురము = వారునము ఎ అశ్వము, గుఱ్ఱము

సీ పరఁగు నశ్వంబు జాబా వాపురము వారునము జక్కి తత్తడి మాపు గుఱ్ఱము ఆం భా 2. 196

సీ గీ మురువు గలిగిన తొడుకు వాపు మునెక్కి . వరాహ. 9 88.

ప్రగ్ధం .. నయ్యంకుమాలిన్, వనమాలిన్ గీరిఁ గేలిన్ వడి గడఁగి నగున్ వాపురంబుల్ దినంబున్. భోజసుఖా 1 74.

వాప్పత్తము నం. విజా. (అ ఆ ఆ) వరింపఁబడివది ఎమ్మకొనబడినది

వాళకము (నం. విజా ఆ శిశా ఆ.) అటచునది, ధ్వని చేయునది.

ఎ. ఆ. పుం ఆద్రసరము (వృ. వి.)

వాళనము నం ఎ. ఆ న. 1 అటపు, బొబ్బరింత, బొబ్బ 2. పక్షికూత. తుమ్మెదల రొద, ఝంకారము.

వాశి సం వి. ఇ. శుం అగ్ని, అగ్ని చేవుడు. ఈ. శ్రీ.

కాడిన, వద్రంగి పనిముట్టు

వాశిత సం వి. ఆ. శ్రీ. 1. ఆడేనుగు, కరణి.

2 ఆడుడి, శ్రీ

విజ. వెదపోయినది (అవు, ఏనుగు మొ.) పార్లు
టకు సిద్ధమైనది.

వాశితము సం వి. ఆ. న. 1. పక్షికూత. 2 విలు
చుట, ఆహ్వానము

వాశ్రము సం. వి. ఆ. శుం 1 దినము 2. ఎద్దు
న. 1 ఇల్లు 2. చతుష్పథము. నాలుగు వీధుల
మొగ 3 పేడ

వాస=వాసము వి ఇంటిమీదఁ బఱచెడు వట్టె (శ.
ర.)

■ వాసపోయ

వాసఃకుటి సం వి ఈ శ్రీ. పటకుటిరము, చేరా
వాసంతకుండు సం వి ఆ శుం 1. (నాటకమున)

విదూషకుండు, హాస్యగాండు 2 వటుండు

వాసంతము సం. విజ (ఆ. ఈ ఆ) 1 వసంతముకు
సంబంధి, వసంత ఋతువునఁ బుట్టినది 2 నడిమి
వయస్సున నున్నది, నవయావనము గలది.

వి ఆ శుం 1 ఉష్ణము, బంటె 2 పిల్లయేనుగు,
ఏనుగు గున్న 3 కోకిల 4 చిన్నపిల్ల
జంతువు 5. మలయమారుతము, తెమ్మెర.
6 ఒక దినసు చిక్కుడు. 7. ముద్గము,

కృష్ణముద్గము (వాచ) 8. మంగచెట్టు.

వాసంతి సం వి ఈ శ్రీ 1 మాధవి, పూవుల గుండి
వెండ (వృ వి.) 2 అడవి మొల్ల 3. పిప్పలి.

4. కలిగొట్టు చుట్టు. 5 వసంతోత్సవము

వాసంతికము సం విజ (ఆ ఈ ఆ) వసంత ఋతు
సంబంధి, వసంత ఋతువునందుఁ బుట్టినది

వాసంతుండు సం విజ (ఆ తీ ఆ) 1 నవయావనము
గలవాండు, నడిమి వయస్సున నున్నవాండు

2. (తన పని చేర్చుట యందు) శ్రద్ధ గలవాండు.

3. భోగలంపటుండు 4. విటుండు (వి. వి.)

వాసకము సం. విజ (ఆ. న. నా. నీ. నా. ఆ.) 1. సువాసవ
గలిగించునది. 2. నివసించఁ జేయునది.

వి. ఆ. న. వశ్రము.

వాసకర్ణి సం. వి ఈ శ్రీ యజ్ఞశాల. 2. నాట్యము
మున్నగు విదోదముల జరుపుకాల. (విశ్వము)

వాసక సజ్జ సం. వి ఆ శ్రీ = వాసక సజ్జిక

వాసక సజ్జిక సం వి ఆ శ్రీ ఒక శృంగారనాయిక,
తన చేహము గేహమును నలంకరించుకొని ప్రియుని
రాక కెదురుచూచు నాయిక

వాసగృహము సం. వి ఆ న గర్భాగారిము, పడక
టిల్లు.

వాసకాంబూలము సం వి. ఆ న సుగంధి ద్రవ్య
ములతోఁ గూడిన కాంబూలము

వాసతేయము సం విజ (ఆ ఆ. ఆ) నివాస యోగ్య
మైనది

వాసతేయి సం వి ఈ శ్రీ రాత్రి

వాసన సం వి. ఆ. శ్రీ 1. ఆశ, అపేక్ష. 2 జ్ఞానము.

3 స్మృతికి హేతువగు సంస్కారము, భావన.

4. పురాకృత సుకృత దుష్కృతముల వలనఁ
దనంతటనే మనస్సు నంటిన సుఖదుఃఖ కారణమైన

సంసారము 4 ఊహ, ఆశయము 5 మిథ్యాజ్ఞాన
జన్యమైన సంస్కార విశేషము. 6 గౌరవము.

7. సుగంధీకరణము, పరిమళము గలిగించుట.

వాసనకెక్కు (వాసనకు + ఎక్కు) వి ఆ. శ్రీ వాసన
కలుగు, పరిమళించు

చ. మలయనమీరణా భహతి మ్రాంకులనాకులు
దుల్లిదుల్లి కుసుమంబులు వాసనకెక్కి
యెక్కి కు. సం. 4. 448.

వాసనకొడుపు వి వి. ఊదువత్తి పుడక, సాంబ్రాణి
వత్తి

వ జిల్లి తెలంబున వాసనకొడుపులం బూసిన
మణుంగు చంద్రిక చేలలె రవణంబులుగా ...
ఆము 4 35

వాసనము సం వి. ఆ న 1 ధూపనము, సుగంధి
కరణము, పరిమళము కల్గించుట. 2 నానబెట్టుట
3 నివసించుట 4 ఇల్లు, నివాసము 5 ఒక వస్తువు
మంచుట కాధారమైన పాత్రము, పెట్టె, కుండ,
మొ. 6. జ్ఞానము. 7. వశ్రము. 8. (సంచి)
అచ్చారనము, కచ్చ. 9. సగుణధ్యాన సమయమున
ముచులు అభ్యసించు నొక విధమైన స్థితి, ధ్యానా
వస్థా భేదము.

వాసనరాజనాలు వి. వి. వి. ధాన్య విశేషము,

నీ .. వజ్రపుఁ దళకులు వాసన రాజనాల్లవాటి
వంకెలు గవ్వనరులు ... హంస 4 128

వాసపోయు ౮ శ్రీ (✓ వాస) వాసములు పఱచు
నీ. . వాస పోనెడిచోట వాసనగల వాసమేపె
వాసము నొకడింత మహివ . రా.వి ౩ 40.

నీ. .. తళకు లేనుంగు దంతముల దూలములెత్తి
వారాహి దంష్ట్రల వాసపోన్తి . దళా. 8 ౩9
మ. జవనాశ్వంబు నితండఖండ సమరత్నా మండలి
న్నాకి వేమిన్కల వాసపోయు నిలువా
రంబై పయి న్నిల్వంగన్... చంద్రాం 5 142.

వాసభవనము నం. ఎ. ఆ న నివాసగృహము, కాపు
రముండెడి యిల్లు
(ఇట్లు వాసమందిరము. మొ)

వాసము ఎ ఇంటిమీదఁ బఱచెడి పట్టె
నీ . . వాసపోనెడు చోట వాసనగల వాసమేపె
వాసము నొకడింత మహివ . రా వి ౩. 4

నీ ఇల్లిల్లు దిరుగ నొక్కింతల్పు శిఖయబ్బెనే
నింటిలోఁ బూరియిడి వివరక, రాఁజదు రాఁజిన
రవులుకోల్వాసాలఁ గాని కల్గదు మఱి దావఁ
గలిగె, నేని కూడగుట .. ఆము 4. 127

వాసము నం ఎ ఆ వం. 1 పరిమళము, సువాసన
2. నివాసము, ఉనికి

ఈ యర్థమున కాలివాచకము కాని, హలంత
అదంత శబ్దముల సప్తమి కీ శబ్దము పరముగా
నున్నప్పుడు సమాసమున సప్తమికి అలుక్కు
వికల్పముగా వచ్చును.

ఉదా. గ్రామేవాసము, గ్రామవాసము
౩ గృహము, ఇల్లు. 4. ఇంటి స్థలము, నివేశవ
స్థలము. (ఆని) 5. వస్త్రము.

వాసయష్టి నం. ఎ ఆ శ్రీ. పతులు రాత్రులు వసిం
చెడి దండెము.

వాసయోగము నం ఎ ఆ వం. పరిమళముగల
యొక విధమగు చూర్ణము, గండవొడి.

వాసరము నం. ఎ. ఆ వం న. దినము, దినసము.
వం. నాగభేదము, ఒకానొక సర్పము.

వాసవదత్త నం. ఎ ఆ. శ్రీ 1 సుబంధు కవిచే
రచింపఁబడిన వాసవదత్తా చరితమును తెలుపు
గ్రంథము. 2. విహు కథా యందలి కథానాయిక.

వాసవము నం. ఎ. ఆ (ఆ ఈ ఆ.) ఇంద్రసంబంధ
మైవది
ఎ ఆ న ధనిష్ఠా నక్షత్రము.

వాసవి నం. ఎ ఈ శ్రీ వసువు కూతురు, వ్యాసుని
తల్లి, సత్యవతి

వాసవుఁడు నం. ఎ. ఆ. వం ఇంద్రుఁడు.

వాససజ్జ నం ఎ ఆ శ్రీ = వాసక సజ్జిక.

వాసస్సు నం ఎ. న్. న 1 వస్త్రము 2. శవము
మీఁది గుడ్డ. ౩ తెర, యవనిక.

వాసాగారము నం ఎ ఆ వం న గర్భగృహము,
పడకటిల్లు

వాసి ఎ (క. శ. వాసి) 1 శారతమృతము
క ఆసేనకు నీసేనకు వాసియడిగె దీవునన్ను..
భార. ఉద్యో 2 ౩08

క రామునకు నీకు హస్తాకి, దోమకుగల వాసి ..
భా రా ఆర 2. 100.

క . . బానొక్కట నిందు వాసు లరయఁగ వల
యున్ . ఆము. ౩. 48

2 భేదము

గీ జలధి మధ్యస్థుఁ డాతఁడు జలధి తీర, వాసి
యితఁడును నొకమాటె వాసిగాక, పద్మ
నాభుఁడు మగదల పద్మనాభుఁ, డఖిలలోకా
వనమున ననోన్యస్థనములు దళా 1. 48.

ద్వి వారికి వారికి వలసి నంతైనఁ, గోరిగైకొని
తమకుం దామె రాజులై యల్పులధికులు నను
వాసిలేక, రాయిడింపుచుఁ బ్రతిగృహదాన
ముఖ్య ధర్మంబు లన్నియుఁ దప్పి. నవ. 5.
217 పా 14 పం,

౩ ఆధిక్యము.

ద్వి. వాసవునన్నాక వాసుల తోడ, వాసిఁ దప్పిం
పవా వాసికి నెక్కి ... రం రా. యు. 287.
పా 15. పం.

చ వలినజు రాణివాస మొకనాఁడున నుండవచ్చేతి
ప్రోదిరా, చిలుకను వాడుకుంగవిక చెప్పఁ
గఁచా నియమించి యందునా, పలుకులఁ గొంత
వాసిఁగని భావమునం గడు మెచ్చుచున్ నళాం,
చలమున నామఱుక్కనులి చక్కఁగ దువ్వుచు
గారించుచున్ ప్రభా. 2. 92.

చ కులమును రూపమున్నగని కూరిమియుంగల
దాన నంచునీ, వలనన రుక్మిణీ రమణీ వాసిఁ
జెనంగఁగ . . పారి. 1. 42

4. లాభము

నీ వర్తిల్లుదుము వాసి వట్టమేమియు లేక ...
హర 2 139

5 ప్రసిద్ధి, కీర్తి

మ. రతికిన్ భారతికిన్ వినోద కథలన్ బ్రాగల్భ్య
ముం జూపి తత్పతులం గూరిచి
మాట వాసిఁగను పెద్దల్ గారెమి వారలా,
చతురత్వం బిటగొంత గానఁబడ నీచంద్రదాన
నన్ గూర్చి నన్, బ్రతికించం గదెముద్దుఁగీరమ
నుధాబంధూ భవద్గీరమా విజ 2 184

చ. వాసిగ నీకృతి రత్నమే మహా, మహానకు
వంతసంబున సమర్పణ సేయుదు . ఉ. రా.
1. 18. హంస. 1 125

6. గొప్పతనము

ఉ. సం, గ్రామములోన పొక్క నరుగానికి వాసి
దొఱంగఁ డీశ్వర, డ్వామహిళా మనోహరుని
సాటియె యీశ్వరుఁ డెన్ని భంగులన్ పారి.
పీరి 9

గీ. కపటములు పన్ని యిపుడు నన్ గన్ను మొఱఁగి,
సురుంగఁ జూచెద వేమఱఁజుమ్ము నిమ్నఁ, గని
కరము మానసంబునఁ గదియనీక దానిగాఁజేసి
యేలుదు వాసి యుడిపి హరిశ్చ 4 151

గీ. ఇట్టి కారడవిలోన, గాసిఁజెందంగ నించేమి
గలిగె వాసి . దళా 5. 38

7. అండము, చక్కఁదనము

క. ఎడమ కరంబుననే య, య్యెడ మకరముఁబట్టి
బైటికిడిచివై వన్, వడిభూమికఁ జూపిన
కై, వడిఁ దొల్లిటి కూపువాసి వాసియెసంగన్.
విజ 2. 45,

8. పరాక్రమము

గీ. బంటు నెఱుంగవు గాన మిమ్ముఁలెఁ గనరె, దవ
సరము వచ్చె మముఁ జూడు మనెడు వారు, నైరి
మగధేంద్రు పాలెంబునందు రిపులు, దానిచేవాసి
యెలజాలు చేసినపుడు. రా. వి. 5 5.

9. విధము, పోలిక.

గీ చచ్చిపోయిన వారికై చాల వగల, దుఃఖవడు
దురు మఱునాఁడు దొడరిచనరొ, తాము బ్రతు
కుటకేది తథ్యంబు తడవ, వనిత క్రిందాకు
మీఁదాకు వాసి గాదె కుచేల. 1 80

10. ఔన్నత్యము.

నీ. .. వాసినాఁ బొడవునా వఱలు నున్న, తుండు
ధర్మంబుగానిది దోచు నొకటి అం. భా.
2 123.

11 పరిమితి (శ. ర)

వ్యవ ఈ గ్రంథము నందు ముక్కాలువాసి అచ్చు
పడినది (శ ర)

విజ 1 దీర్ఘము, నిడుద.

క నిడుదయనన్ వాసి యనఁగ నెగడును
దీర్ఘంబు అం భా 3 18.

2. ఉత్కృష్టము

వ్యవ దానికంటె నిదివాసి. (శ. ర)

3. స్వస్థము.

వ్యవ, ఇపుడు నాకు నొడలు వాసిగా నున్నది
(శ. ర.)

4 బాగు

క కాశీమహిమము మీచే, వాసిగ విని సంశయ
ములు వాసితిమి . కూర్మ 4 శ ర

జ వాసికెక్కు, వాసితనము, వాసిమీటు

వాసి నం విజ (నో. నీ నో.) ఇది కాలవాచక భిన్న
మగు హరిద్రత సప్తమికి పరముగానున్నపుడు
సమాసమున సప్తమికి అలుక్కు వికల్పముగా
వచ్చును

ఉదా గ్రామేవాసి, గ్రామవాసి, మొ నివసించు
వాఁడు, కాపురిముఁడువాఁడు

వి. ఇ పుం స్త్రీ 1. బాడిస, వద్రంగి పనిముట్టు

2. నివాసము, ఉనికి

వాసిండు నం న క్రి 1 వాసనకట్టు, భావనచేయు.

క విను కుసుమంబుల వాసిం, చిన్ననొప్పని కంపు
విడిచి చెందును సౌర, భృనిరూఢిందిలు ...
భార. కాం. 5. 418.

2 పరిమళింపఁజేయు.

నీ. హిమధామధాతు మిశ్రములగు శశికాంత జల
ములు వాసించి జలకమార్చి ... కు. సం.
5. 824.

3. నిలుపుకొను, జరపుకొను

క. భూసుర వేషముఁదాల్చిన, వానపునీడించి
యెదురు వచ్చినుతుల్ తాఁ, జేసి పదాట్టిము
లంటుచు, వాసించె సుశరత్త తనదు వ్రతధర్మం
బున్. శేష. 1. 127.

అ. శ్రీ 1 భావనయగు

వ వాసించి పరిమళించునడవి పసుపు మమఁ
బూఁతయు . కాళ 3 38.

2 పరిమళించు

ద్వి వాసించువాగాలు వడివాకుమడుపు, లాసతీ జన
మణి కందిచ్చెనొకతె . రం రా బాల 84
పా 17 పం.

వాసికాఁడు ఎ ఉన్నతుఁడు.

ఉ. వారనిమంచులైఁ బొడివి వచ్చినపోయిన చొప్పు
మాసినన్, భూరినభాగ్ర ముక్తమయి పొల్పు
గుముతైపుఁ జాలువెంటదఁ, చ్చారణులేఁగి
కాంతురుహతద్విపకేసరి వాదవేళలన్, దారొక
వాసికాఁడవలెఁ దక్కఁగనూల్కొన జేయు
తానముల్. పి. శకుం 2 105.

వాసికె(కినె)క్కు అ శ్రీ (వాసికిన్ + ఎక్కు) భ్యాతి
నొందు, ప్రసిద్ధిపడయు.

నీ వేదకాశ్రుపురాణ విద్యానిరూఢులై వాసి
కెక్కినతోడివారిఁ దలఁచి కాశీ. 4 91

2. వెంపుమీటు, అతిశయించు

ఉ వాసికినెక్కుకూర్మి జనవల్లభుఁ డిచ్చెమ వైర
సేవికి నైష. 8 92

ఉ వెన్నెల కుప్పసంబిడిన వింతవిలాసము వాసి
కెక్కఁగా .. నైష 8 50

వాసిత నం ఎ అ శ్రీ. = వాశిత.

వాసితనము ఎ (వాసి + తనము) గొప్పతనము,
ఘనత

గీ పలుకులేటికి దావీర పత్నియేని, మీశచీదేవి
తనదు ప్రాణేశుఁడైన, మఘపు నటఁబి సత్య
భామా విధేయు, వలన మరలంగఁ గొనుటెహ
వాసితనము. పా8 4. 58.

వాసితము నం ఎఱ (అ. అ. అ.) 1. సువాసన గల
విగాఁ జేయఁబడినది. 2. నానఁజెట్టఁబడినది.

3. కాఠింపు పెట్టఁబడినది. 4. దుస్తులు ధరించినది.

5. కాపుర ముండునట్లు చేయఁబడినది 6 సంవన్న
మైనది, కలిగినది. 7. ప్రఖ్యాతమైనది, ప్రసిద్ధికెక్కి
నది

ఎ. అ. న 1 పడులధ్వని, పక్షిరూఁత 2 జ్ఞానము
(పురాకృత సుకృత దుష్కృతములవలనఁ దనంత నే
మనస్సునంటిన సుఖదుఃఖ కారణమయిన
సంస్కార విశేషము)

వాసిమీటు అ శ్రీ. (వాసి + మీటు) ప్రసిద్ధిపడయు.

క తాతకు మమమఁడవై పొల, మేతరి తెగలందు
వాసి మీటితనరునీ, కేతెఱఁగునఁ గొదుగకనెఱ,
నాతిం దమి నిగుడదాకొనం దగనగునే అ. రా.
ఆర. 70.

వాసిల్లు పం అ శ్రీ పరిమళించు

ద్వి చెలువార వాసిల్లు శీతలోదకము పండితా
డిఱా. 42. పా

వాశి(సి)ష్టము నం ఎఱ (అ ఈ అ) వసిష్ఠుని
సంబంధ మైనది, వసిష్ఠునిచే రచింపఁబడినది

వా(శి)సిష్టి నం. ఎ ఈ శ్రీ గోమతీనది, గంగానది,
యను నదులలో నొకటి

వా(శి)సిష్ఠుఁడు నం. ఎ అ ఘం వసిష్ఠుని సంతతి
వాఁడు, వసిష్ఠగోత్రుఁడు

వాసుకి నం ఎ అ ఘం నర్పముల రాజు, శేషాహి
సోదరుఁడు

వాసుకేయుఁడు నం ఎ అ ఘం = వాసుకి.
(విల్వము)

వాసుదేవుఁడు నం ఎ అ ఘం 1 వసుదేవుని సంతతి
వాఁడు 2 కృష్ణుఁడు

వాసుర నం ఎ. అ శ్రీ 1 భూమి 2 రాత్రి
3 శ్రీ, ఆఁడుది 4 ఆఁడేనుగు

వాసుపు నం ఎ ఈ ఘం 1 జీవుఁడు 2 విశ్వాంత
ర్యామి, పరమాత్మ 3. విష్ణువు . 4 పునర్వసు
నక్షత్రము

ఈ శ్రీ. (నాటక) కన్యక, చిన్నది

వా(సియ)సె ఎ (సం. వంశః) పిల్లనగ్రోవి.

మ. ఎలమిన్ దుమ్మెర మ్రోతవాసె రవతై

యింపొంగ మత్తిలు కో, వెల సీకారులు కూఁక
పాట లమరన్ వేవేడ్కతో నాలి గా, దుల
వేరంగల నట్టువల్ గఱవ, గోపుల్ చూపు
లేడివ పాత్రల కయ్యా మిని పూపుము తె
పునరుల్ చాల్పంగ నిచ్చెంగడున్. యయా.
4, 12,

౩. వాసెకాడు, వాసెగ్రోలు
వాసెకాడు ఏ (వాసె+కాడు) ఒకానొక విధమైన
వాద్యమును వాయిచువాడు.

మద్దెలకానికి 52 వాసెకానికి 52 పాడేవారికి
ఒక్కొక్కడకు 52 తె కా. శ 1135.

Ep Ind. Vol. 5. No 17

వాసెగ్రోలు ఏ (వాసె+గ్రోలు) పిల్లనగ్రోవి.
మురళి.

వ. .. మృదంగం బుపాంగంబు .. ఉరుమ
కిన్నెర నన్నగాకే వీడె ముఖవీడె వాసెగ్రోలు..
లోనగు నసంఖ్యాత వాదిత్ర త్రితయ పఠం
పరలు .. ఆము. 4 36

వాసెన ఏ కుండమూతి మూయఁ గట్టిన గుడ్డ
నీ. ఆజ్యతైల ఘటంబు లన్నియు వాసెనల్ గట్టి
యందనిచోట నట్టనుంచు .. శుక. 3 345.

ద్వి పలింపుఁ బావడ వాసెనగట్టి, పాలుపారఁగా
శిరమున్నఁ జొందువఱచి . ద్వి పరమ.
3 255 పా 2 పం చి. వి.

ఉ. ... వాసెనకట్టుగట్టి నిడువాలిక గస్తురి తొట్టు
వెట్టి ... పారి 1 99.

౪. వాసెనకట్టు, వాసెన కుడుము.

వాసెనకట్టు ఏ (వాసెన + కట్టు) వాసెన గుడ్డ
కట్టువలె తలకు కట్టెడుకట్టు.

ఉ. మాసిన చీరగట్టకొని మౌనముతోడ నిరస్త
భూషయై, వాసెన కట్టు గట్టి పారి. 1 99.

నీ. తెడగుఁ జూపెడు నూనె ముడిలోమగా నంటఁ
గట్టిన వాసెనకట్టుతోడ ... శుక 4 38

నీ. తలచూపఁ జూసెనందఱతోన దవకన్నకై వడి
వాసెన కట్టుకట్టి . సారంగ. 2. 150

వాసెనకుడుము ఏ (వాసెన+కుడుము) ఇద్దెన, ఒక
విధమగు పిండివంట (శ. ర, త్రా వా)

వాస్తవము నం విజ (అ ఈ అ) 1. యథార్థము,
నిజమైనది. 2 స్థిరపరుపఁబడినది, నిశ్చితమైనది.

ఏ అ న నిశ్చితమైన పదార్థము సత్య పదా
ర్థము

వాస్తవికము నం విజ (అ ఈ అ) 1 యథార్థ
మైనది, నిజమైనది

2 సిద్ధాంతికరింపఁబడినది, నిజము

వాస్తవ్యము నం విజ (అ. అ అ) 1 నివసించునది
2 నివాసయోగ్యము, నివసించఁదగినది

వి. అ. న. 1. నివసించఁ దగిన చోటు. 2 వసతి,
నివాసము

వాస్తవ్యుడు నం వి. అ అం. నివాసి, కాపుర
ముండు మనుష్యుడు.

విజ (అ అ అ) నివసించువాడు

వాస్తుసూక్తము నం వి అ న ఒకజాతి కూరాకు,
చక్రవర్తము (వృ వి) (శ ర)

వాస్తుయాగము నం వి అ అం ఇంటికిఁ బునాది
(మూలబంధము) కట్టు వమయమునఁ జేయఁదగిన
హోమాదికము

వాస్తువు నం వి ఈ అం న 1 ఇల్లు మొదలగునవి
కట్టఁ దగినచోటు, నివేశన స్థలము. 2. ఇల్లు, వాస
స్థానము

వాస్తుసంశమనము నం వి అ. న ఇంటికిఁ బునాది
వేయునపుడు, విశేషించి గృహ ప్రవేశము చేయు
నపుడును చేయఁబడెడి శాంతి కర్మము.

వాస్తేయము నం విజ. (అ ఈ అ) 1. నివసించఁ
దగినది, వాసయోగ్యమైనది 2. వస్త్రసంబంధి,
పొత్తి కడుపునకు సంబంధించినది.

వాస్తోష్పతి నం వి ఇ అం. 1 వేదమందు నివేశన
స్థలమున కధిష్ఠాన దేవతగా నెంచఁబడిన దేవత.
2. ఇంద్రుడు.

వాస్త్రము నం విజ (అ అ అ) వస్త్ర నిర్మితము,
వస్త్రముతోఁ జేయఁబడినది

వి అ అం గుడ్డకప్పు వేయఁబడిన బండి

వాస్తే(బాష్టే)యము నం వి. అ అం. వాగకేశర
వృక్షము

వాహకుడు నం వి అ అం 1 బరువు మోయు
వాడు, భారవాహకుడు 2. రథము, గుఱ్ఱపుబండి
తోలువాడు, సారథి. 3. గుఱ్ఱపువాడు.

వాహద్విషత్తు నం. వి త్ అం. మహిషము, దున్న
పోతు

వాహద్విషము నం. వి వ్ అం. వాహద్విషత్తు,
దున్నపోతు.

వాహనము నం వి. అ. న 1 మోయుట, తీసికొని
పోవుట 2 గుఱ్ఱము మొదలగువానిని తోలుట,
నడపుట 3 ఎక్కఁ దగిన యేనుగు మున్నగునది.
4. యానము, బండి మొ.

వాహము నం. విజ. (అ. అ. అ.) (సమాసాంతమున) మోయునది

ఉదా. అంబు వాహము

వి. అ. అం. 1 మోయుట, తీసికొనిపోవుట
2 బండి మొ లాగెడి జంతువు, బరువుమోయు
జంతువు 3 గుట్టము 4 ఎద్దు. 5 దున్న
పోతు 6. యానము, బండి మున్నగు
నది 7. బాహువు 8 వాయువు 9. నాలుగు
భారములకు సరియగు పరిమాణము.

వాహశ్రేష్ఠము నం. వి. అ. అం. అశ్వము, గుట్టము
వాహనము నం. వి. అ. అం. 1 ఏలుమున్నగు జల
ప్రవాహముల యుత్పత్తి స్థానము 2 అజగరము,
కొండచిలువ.

వాహి వి ప్రసిద్ధి

గీ. గంగకన్నను గడు వృద్ధగంగ యనెడు, వాహిని
వహించు నా పుణ్యవాహినిగని, వినకులఁ
తెలంగి త త్తీర్థమున మునింగి, మునివరేణ్యులు
సమ్మోదమునకు బోంగి . ఘటికా. 2 164

వాహి నం. విజ. (నో. నీ నో) (సమాసాంతమున)
మోయువాడు, తీసికొని పోవువాడు
వి. నో. అం. రథము, తేరు.

వాహికము నం. వి. అ. అం. 1. ధక్క (ధంకా)
2. ఎడ్ల బండి

వాహికుడు నం. వి. అ. అం. బరువుమోయువాడు,
భారవాహకుడు.

వాహితము నం. వి. అ. న. పెద్దబరువు, మహాభారము.

వాహితము నం. వి. అ. న. ఏనుగు కుంభస్థలము
యొక్క క్రిందిభాగము.

వాహిని నం. వి. ఈ. శ్రీ 1 సేన 2. సేనావిశే
షము, ఎనుబదియొక్క రథములును, ఎనుబదియొక్క
ఏనుగులును, ఇన్నూటనలువదిమూడు గుట్టము
లును, నన్నూటయేపురు కాల్వరును గల సేన
3. నది, ఏలు.

వాహినినివేశము నం. వి. అ. అం. సేనదిగిన చోటు,
శిరము.

వాహినిపతి నం. వి. అ. అం. 1 సేనానాయకుడు.
2. సముద్రుడు.

వాహుడు నం. వి. అ. అం. బరువు మోయువాడు.

వాహ్యము నం. విజ. (అ. అ. అ.) వహించగినది,
మోయఁదగినది

వి. అ. అం. బరువుమోసెడి జంతువు, గుట్టము,
ఎద్దు మొ న. బండి.

వాహ్యశి నం. స్వారి. ఈ యర్థమున నం లోప్రయోగ
మున్నట్లు తోచదు

గీ. సముచితావల్ప పరివార సహితుఁ డగుచు, నవని
నాథనుతుండు వాహ్యశి వెడలె ... వైష.
1 88.

ఉ పాలును నీరువేటు వరుపంగల మావుల వేదవీధి
వాహ్యశి యొనర్చునే యలికులాలక .. రామా.
1. 8

వి

వి న "అవి" శబ్దముయొక్క ఆద్యక్షరము లోపిం
పఁగా మిగిలిన రూపము, సంబంధమును దెలుపు
నపుడు అనుప్రయుక్తమగు

వీ వారివి ధమ్మిల్ల శారావకలిత దివ్యామోద
నవపుష్పరామములయు ... భార. ఆది.
3 158.

అవ. 1 భూతార్థక మధ్యమ పురుషైక వచన ప్రత్య
యము

వీ ఎంచిరంటివి గాని యీసారి గట్టిగాఁ దెగుఁ
గార్యమను వార్త దెలుపవై తి ... విజ. వి.
పీఠ. 1. 41

2 ప్రథమాంతమగు యున్నదర్థ విశేషణములకు
ఏకవచనమునఁ త్రాయకముగా వచ్చు వాగ
మము

మ. .. నిన్నీకుఁగా, ప్రవముల్ సేయుశ్రుతుల్,
నమస్త జగదంతర్యామివి న్నివ ... మనుచ.
2 75

3. అనుహదర్థమువందు వర్తమానమున ఉన్నా
నుబంధముమీఁది ప్రథమపురుష విహువచన రువ
ర్ణకమునకు ఆదేశముగా వచ్చు ప్రత్యయము.

ఉదా . చిలుకలు పలుకుచున్నవి

వి నం. వి. అ. అం. 1. పక్షి 2. గుట్టము. 3. యాత్రి
కుడు, జాటసారి. 4 కల్లెము

అవ్యం. 1. విశ్లేషము 2 అతిశయము 3. అత్యంతము 4. ఇంచుక 5. వ్యతిరేకము, మున్నగు వర్ణములనిచ్చును

ఉదా 1. వియోగము 2 వికీర్ణము 3 విస్మయము. 4. విలోకనము 5. విస్మృతి, విక్రయము మొ

వింశతిము సం. వి అ ఘ గుఱ్ఱపుడెక్క.

వింగడము ఏణ (సం విశంకట) (క వింగడపు)

1 వికాలము, విస్తృతము

ఉ వింగడమైన యొక్కవనపీఠి గమంగొనె నీడ మన్నపున్, రంగుటరంగువచ్చలయరంగయి పో వెలిదమ్మిపావీన్, జెంగటమల్లసిల్లు తులసి వన సీమ శుభాంగి నొక్కజా,లం ఆము 5 4

2 మందరము

సీ వింగడంబై నట్టి ముంగిట వెలకొన్న బృందావనికి మ్రుగ్గు పెట్టుదాన . ఆము 4. 50.

3. విపరీతము.

క అంగజనూరుని స్రసాదము, నం గలుగుచువచ్చె నుతుడు నాఁదాదిగ మా,వంగడమున వదియిప్పుడు, వింగడమై కూతురుదృవించెన్నాకున్ విజ, ని 2. 8

ఈ, చెంగటికిఁజేరి క్రియని,రో యంగన నీవున్న వితము నరసిన మాకున్, వింగడ మైనదియున్న తె,జం గెఱిఁగించెదవొ మమ్ముఁజాపిడియెదవో. భోజనుతా 3 84

4 వేలు, భిన్నము

(చూ. వింగడించు.)

జ : వింగడించు, వింగళింపు

వింగడి(లి)ంచు న క్రి (వింగడము.)

(క. వింగడిను) వేలుపఱచు

చ. అమరవరశమామరవరాంచిత వృత్తులు వింగడించి నేర్పమరంగ నాసురూప వినుతాఖిల శుద్ధిపాత్రతావిధిన్, విమల మంగధమాఖ్యలని వేళవిభాషితుఁడెసీ ... హ. న. 2. 118.

అ. క్రి. చుముకు.

చ. విడిచివ యంత మల్లలటు జెన్నకుఁ జెగున వింగడింపుదున్, విడిచి మీసలంటి మెలిఁ బట్టుచు బండలనిల్చి కమ్ముదున్, విడిచిబూది పట్టుకొని

బిట్టుగఁగేకలు వేయుచున్ బొమల్, ముడిగొనఁ బండ్లు గీటుచు సముద్ధతిచేఁ జెయిసోక మీటుచున్. ప్రబంధ 1 84.

ఆ. వింగళించి యాటవెలఁచినందంబున, కోపులందు మీటి యేపుతోన, మిత్తగణము లతివిచిత్రతంబైకొన, దైవగణము లెదురఁదారసించె ప్రబంధ 791.

వింగళింపు వి (వింగడించు) మల్లబంధ విశేషమున . దండ నిల్కిడ కడలుడుటుకలయు మెలికున వి గళింపు ప్రబంధ 78

న ... వింగళింపు దశావదిశపాదవీక్షణము నయన వీక్షణము మల్లుపు 3 89

వించు అ క్రి (విను¹) చినవచ్చు, చినఁబడు

క ఖలుఁడి దుర్యోధనుఁ డె,గులతోడన యుత్సవిల్లె గోమాయురు తం,బులు వించె దుర్నిమిత్తం,బులు పెక్కులువుట్టె వీని పుట్టిన వేళన్ భార సఖా 2 178

చ. చెలువుగఁ బుష్పవృష్టి గురిసెన్ సహదేవు పయిన్ జేవంబునన్, తెలయఁగ సాధుపాదములు వించె సఖాసదులెల్ల విష్ణుయా, జులిత మచస్కులైరి. భార సఖా 2 31

వింజకోన వి (వింజము+కోన) వింధ్య హస్తము యొక్క లోయ

సీ గానినారము రాజ కలశంబు బిడ్డఁడు క్రొవ్వడంచిన వింజకోన లెల్ల ఇందు 2. 50

వింజము వి (సం వింధ్యః) వింధ్య హస్తము

క ఆ కొలువువారు గరమ చ,లాకృతి నొక పలుకు లేక యందలు వింజం, జాఁకిడివ కరణి నవళము, దాకారిఁ చిత్త వృత్తులై యుండంగన్ భార ఉద్యో 3 255

న ... అది ... తన పలుకులా స్థానంబెల్ల సావధానంబగుచు వింజమాఁకిడి నట్లు వినుచుండ నన్నరేంద్ర చంద్రునకు నిట్లని చెప్పందొడంగ, శకా. 5 4.

క. అద్దకముఖుఁ డట్లొందు వి,వద్దక పరికించి అిచ్చవడి మంత్రులు దా,రెద్దియును బల్కితుండిరి, పెద్ద తడవు వింజ మాఁకవెట్టిన భంగిన్ ... భారా యు 7. 28.

న వింజామాఁడిదివ భంగి మారకుండిన
నైష 4. 18

మత్తకోకిల ఉగ్రశంకర భక్తవత్సల సోమ యీ
మఖ సేమలో, సగ్రహుజ లోవర్తు నెవ్వని కావ
తిమ్మని పల్కసా, సుగ్రహంబుననా సుమేరుధ
సుర్ధరుండు సమస్త చే,వాగ్రగణ్యులు వింజీ
మాఁడి నట్లు నిల్వనలున్ వనున్ వరాహ.
10 10

వింజామర(ము) వి వి (వెల్లి + చామర త వెణ్ణా
మతై.) తెల్లని చామరము

సీ గీ . . భార్యవింజామఁడ నొప్పుపాండ్యుఁ
గనియె . ఆము 4 58

వ . . గంగా యమునలు వింజామరలిడ .. హర.
4 89

సీ వింజామరలు వైచు వేల్పుఁబూఁ బోఁడుల
కంకణ క్రేంకార కలవకంఠె . ఉ రా,
7 291.

సీ. చామరిం బొప్పు వింజామర యనఁగను ....
ఆం థా 2. 193

క. గొడుగులు వింజామరములు, ఒడగలును
చాలవృంత పట వాసములున్, మృదుని కొసం
గిన ధన్యుడు, పుడమిని నై కాతపత్రముగఁ
బాలించున్ కాశీ. 7. 124.

సీ. కంకణంబులు మ్రోయఁగా నీళయును ధరా
రమణియు వింజామరములు వైవ .. దళా.
3 144.

వింజామర క్రోవి వి (వింజామర + క్రోవి) ఒక విధ
మగు జాణసంచు.

మ. ద్యుమణింబోలిన పంజలుం బగలువత్తుల్
మంచి యాకాశ కా,ణము వింజామర క్రోవు
లుం బరుసులున్ బ్రహ్మాండము స్నిండఁగన్
బహు 4 78.

క. పంజలును పగలువత్తుల, పుంజము లాకాశ
జాణములచే బిరుసుల్, వింజామరక్రోవుల
చా,లుం తెలుపు వహించె లోక లోచనముల
కున్ .. రా: వి. 5 81

వింజామరము నం వి అ. న. కంటి తెలుపు

నింజిలి వి. మత్స్య విశేషము. (శ. ర., ప్రా)

వింజోవి నం వి ఇ. ఈ, ప్రీ వంక్తి, వరస
వింటి వి (√ విన్ను¹) వినుట

గీ ... ఇట్టి యన్యాయమే జాతి నెన్నఁజెనఁదొంటి
కతలందుఁ జెప్పఁగా వింటగలదె .. సారంగ.
2 238.

వింటాలము వి మల్లబంధవిశేషము, ముప్పది రెండు
విన్నాణములలో నొకటి.

సీ. వింటాలము పణమ్ము పెట్టాగు పాణమ్ము దొక్కర
మ్ముత్తిరదొక్కరము ఆం 2. 209

వ ... కక్కికొక్కిన దొక్కెరముత్తెర...వింటాలం
బును కాశనిల్కిడయు వృసింహంబును నను
ముప్పది రెండు విన్నాణంబుల నాణెంబు వరీ
ఁచి హంస. 1. 208.

వ. గళకత్తెర వృసింహంబును కాసె నిల్కి
డయు వింటాలంబును విశదపఱచి మల్లుపు.
8. 89.

వింటికోలి వి (విల్లి + కోలి) రాళ్లపని వానిధను
రాకారమగు సాధన విశేషము. (శ. ర.)

వింటిజోడు వి. (విల్లి + జోడు) ధానుష్కుడు,
విలుకాడు

క. నలినంప కయ్యమప్పడు, సొలయక బలమేచి
వింటిజోడులు పెలుచన్, నలువఁగ నెచ్చెల్లు
వమునకు, వెలయఁగఁ తెల్లార్చిరపుడు వేలుపు
తెల్లక్ ... వీర. 4. 152

వింటితెర్వరి వి. (√ విన్ను) దేవత, గగన చరుడు,
వేలుపు.

సీ. వింటితెర్వరి మేటి వెల్లి గారును నిక్కు చెవుల
నీలనినెక్కి చెలఁగు తెల్లి ... ఉ రా 6 208

వింటిపట్టు = వింటిపెట్టు వి (విల్లి + పట్టు) ధన్యంత
రము, నాలుగుమూరలు కొలదిగల వేల (శ ర)

వింటిపెట్టు = వింటిపట్టు అమ్మువేటు వేల.

ద్వి పిఱిఁదికి వొకవింటి పెట్టోపరించి, అఱచేతఁ
బఱచె బిట్ట సురారి శిరము ... రం రా ఉ
17 పా 7. పం.

వింటిబ(బ్ర)ద్ద వి (√ విల్లి) 1. ధనుస్సు

ఆ. వెట్టిచెఱకుఁ గోలి వింటిబద్దకు మల్లె, తీవనారిఁ
జేసి భావభవుఁడు, పఱచు పువ్వుఁబోండ్ల పెఱ
చోటులన్ మెత్త, విరుల తూఁపులేసి స్థురుల్లు
కొలిపె. వై. 2. 85.

2. వింటిరూపమగు వెదురు చీలిక

సీ. తనవింటిబ్రద్రం దిట్టై నటంచు నగ్రజు దూషించి
నట్టి పార్థుని హసించి .. దశా. 1 54.

వింటిరాసి ఎ. (విల్లు+రాసి) ధనూరాశి.

వింటివాడు ఎఱ. (విల్లు+వాడు. త విల్లాణ) ధాను
మ్మందు, విలుకాడు.

క మనవిటన కాద య్యద్భునువకు పరివింటి వానిఁ
జూడఁగ లోకంబున నెందులేమి చెల్లంబు ..
భార. ఉద్యో. 2. 167

గీ ఇంత ప్రొద్దు కిరిటి కట్టెదుర నిలువ, వెలవ
కున్నపు డ్రోణుండ వింటివాడు .. భార
విరా. 5 188

విండ్లమ్ములాట ఎ (విల్లు+అమ్ము+అట) కాలక్రీడా
విశేషము.

సీ. ... ఒడ్డు, విడుపునెట్టుడుగాయ విండ్లమ్ము
లాటలు పులిజాదములు కట్టె పుట్ట చెండ్లు ...
హంస 3. 148

విండ్లవారు ఎ. (✓ విల్లు) ధనుర్వారులు

వ. ... అరదంబులకుం దురంగంబులకు విండ్లవారు
విండ్ల వారికి నద్దాయుధులు నడ్డంబగు తెలుగున
నిలువ .. భార. భీష్మ. 1. 108.

వింత ఎ. 1. సొగసు, అందము.

మ. కలపం బెంతయు వింతగా నలంది చెంగల్వ
తైఱిన్నించవే, నల్లి గీల్కొల్పి. పారి.
2. 14.

2. అద్భుతకార్యము.

గీ. ... దొంతరగ నన్న కఱినేల్పు వింతల్లె .
సీతా. 1. 101.

3. అపూర్వ విషయము.

ఉ. వింటిరె తమ్ములార యొక వింత వివంబడె
ఉ. రా. 2. 4.

ఉ ఒక్కతె రెడ్డిప్రక్క వివయోక్తుల వింతలఁ
గొంగిలింతలన్, జక్కిలి గింతలనైరసిజంతవం
బునఁ బ్రొద్దుఁ బుచ్చుచో ... కుక. 2. 388.

4. చమత్కారము.

సీ. మన భర్తృహరి శతక శ్రయంబునఁ బ్రతి
క్లోకంబునను వింతఁ జూపుసొబగు ... దశా.
1, 48,

గీ. విలసదుపమాద్యలంక్రియల్ వింతఁబెలువ. .
దశా 1. 11.

5 అశ్చర్యము

కా. అంతం గాంచిరి వారి చూడ్కికన వద్యప్రోద్య
దుర్భావముల్, వింతల్ సేయుచునుండఁగా...
వాల్మీకి 2 22

6. చివోదము.

క ఇవ్విధమున నవ్వేలుపు, అవ్వనియును నవ్వి
భుండు సరివలపులతో, నివ్వటిలం బువ్విలుతుని,
యవ్వంతలఁ గొంతకాల మట్లు మెలఁగఁగాన్.
కవిరా 5 237.

ఎఱ 1 అపూర్వము, క్రొత్తది

సీ వెడవెడ నూఁగారి వింతయై యేర్పడందేరని
వకులలో నారు నిగుడ ... భార విరా.
1 245.

ఉ. వింతయై మాగధుండు మును పీడును వాని
సుతుండ కాండె .. దశకు 12. 51.

ఉ. ..వింత మాంసమున్, గావతనంచు వచ్చితిని...
దశా. 1 280.

చ. . భయంబునఁ జాటితి పెక్కుమార్లు వం, చన
మధురాపురిన్ విడిచి సాగర మధ్యమునందు
రాఁగవే, వనరుహనాథ సీ విరుదువాడితనం
బును నాకు వింతయే. భాగ 10 ఉ 729

2 అన్యుడు

సీ. విని కోనలేంద్రుండు కనుకని వీరఁగలయ
నొప్పింపఁగ వలన దుడుగు ...

గీ వింత తెవ్వరు మనకిందు వీరి నీవు, భీమ వేత్రా
హతుల నడ్డపెట్ట నేల . భా రా. యు
2328

సీ .. రాఁచ, వేటికిఁ జెప్పమాయే వంత దాననె
దయలేదొ నామీద ... దశా 2 385

3 అశ్చర్యకరము.

చ. వెలవెలఁ జాటు దీవియట వింతరుచిం గలిగించు
తమ్ములు ... విక్ర. 2 108.

ఉ వెన్నెలకుప్పసొ విడివ వింత విలాసము వాని
కెక్కఁగా ... నైష 8 50

మ. నరలోకంబుట సిద్ధపాద్యఫణిగంధర్వాంగనా
సేవనా, పరిపాకం బుట యెంత వింతయమచు
బల్బాటు పిడించి ... వసు. 4 89,

4. అరుదు.

ఉ వీడియ ముట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపుడు చిల్కబోధతో, రాణ దలిర్పబల్కుట గరం బవు రూపము ... కళా. 6 217

ఉ ఏ నొక వింతయే రఘుకులేశ్వర యాదిమ విష్ణు మూర్తివై, యీ నిఖలావనీతలము నేలేడునిన్ గనుగొంటి . సుద. 1 99

జ వింతకజ్జము, వింతకాడు, వింతతనము, వింత రాలు, వింతవాడు.

వింతకజ్జము వి (వింత+కజ్జము) వరిహాసము వకుఁ గాను అభక్యవస్తువులతోఁ దయారుచేయు అపూ వము

గీ సఖులు వడ్డించు వింతకజ్జముల మర్మ. మెఱింగి త్రోయుచు .. దశా 7 278.

వింతకాడు వి (వింత+కాడు) ఆశ్చర్యకరుఁడు

క. నావుడు న వ్యేక్యాంబిక, యా వటునిఁజూచి విలువ నంపఁగ లేమ, య్యా వింతకాడు కా నెట, బోవునా కా వెఱుంగ మెటకుఁ బోదు మటన్నన్. వైజ 4 14

వింతతనము వి (వింత+తనము) భేదము, అన్య త్వము.

గీ పుట్టి నింటికేను బోయి యొక్కించుక, యూర డిల్లి వత్తు నువిదవీపు, వింతతనము లేక విభు నకుఁ బ్రియము నా, మాటుగా నొనర్చి మనుము నెమ్మి హరి. పూ 1 170.

వింతకాలు విజ (వింత+కాలు) అన్యకాలు

పీ. ముంగొంగుఁ బిండియై మూల్గు పుణ్యంబుల విఱ్ఱివీగుడు రెట్టి వింతరాండ్రు .. భాగ 6. 255.

వింతవాడు న. (వింత+వాడు) 1 క్రొత్తవాడు
వ. ఓ యుత్తమవితాసిని నిన్నితర వారవనీతల యట్లసత్యవాడిఁగాఁ దలంప నంత వింతవాఁ డనే . కళా. 4. 25.

2 అమృతాడు, పరుఁడు.

గీ. ఇవ్విధంబునక జనుఁడెంచి యిగురుబోడి, విభునిఁ దన వెక్కనుంచుక వింతవారు, లేరుగా యంచు సదనంబుఁ జాఱఁ జూచి, యలబలము లేని నిజ మందిరాంగణమున కళాం. 8, 100,

గీ. ... వింతవారలు లేరుగా యింతనంత, నువిద మనవారలేకదా యున్నవారు ... నైష. 4. 17.

విందు వి. 1. చేట్టము, బంధువు

వ ఆ నైనిశోత్తములు సాత్యకిం గడచి యాచా ర్యుం గదిసిన

క. విందులఁగనిఁ నట్లాతఁడు, మందస్మితుఁడై యెదిర్చి మార్గణజాల, స్పందితులఁ జేసేవారల భార. ద్రో. 3. 275.

క. విందులకును బ్రహ్మసుఖా, నందంబై భక్తగణ మునకు లై వతమై, మందులకు జాలుఁడగు హరి ... భాగ. 10. పూ 482.

గీ అన్నఁగంటి దండ్రనిఁగంటి నయ్యఁగంటి, విందురావయ్య విందులు విందు లనుచు ... హరి పూ 5 190

పీ. విందులు విందులు విందు లంచును బఱతెంచి.. దశకు 6 157

క ఎందుండి యేమి వనికై, యెందుల కరిగెదవు భూసురేశ్వర ప్రీతిం, బొందితి నినుఁగని తగి యెడు, విందవయితి నాకు నీదువిధముం తెపుమా భార. శాం. 8. 479

2. అతిథి

క భూసుర కైతవకుసుమళ, రాసన మాయంటి విందవైతివి ... మమచ. 2 46.

పీ ఎడవక గీమున కేతెంచు విందుల కెలమి వల్పు లను సొమ్ములు నొసంగు. వీలా. 1 49.

గీ .. విందన చతిథి వానుమై వెలయుచుండు... ఆం. శా 2 172.

3. బంధు భోజనము

చ .. నేడు వడంతుల యొద్దనుంగడున్, నెగ డెడు విందు గల్గెనని నెమ్మది మెచ్చుచు వచ్చెఁ తెచ్చెరన్ ... కళా. 8. 197

క విందారగింపఁ దగు గో, విందాంఘ్రిమిళింద మనవి విని చనుడెమ్మి. విందాక రాచకలువల, విందా ముఖనిందితారవిందానందా. రా వి 2. 93

ఆ. ప్రియములేని విందు పిండివంటకు చేటు, భక్తి లేని పూజ పత్రిచేటు, పాత్ర మెఱుంగ నీవి బంగారు చేటురా, విశ్వదాభిరామ విమం చేమ చేమ. 2. 49.

వ్యవ. ఒకనాడు విందు, ఒకనాడు మందు, విందైన
మందైన మూడు పూటలకు గుణము తెలియును.

4. అతిథ్యము.

ద్వి ఆందుకు కౌశికుం డనుమతించుటయు, విందు
సేయుటకు నై వేగంబ యతఁడు ... రం రా.
బాల. 53. పా 16 పం

కా. విల్లందాసును ఖిల్లు డొక్కఁడరుగన్ విందింట
దుగ్ధాన్నమున్, ఖిల్లు డనుఁడు వెట్ట ..అము.
4 223.

సీ. శబరి యిచ్చిన పండ్ల చవి భరద్వాజుల విందొక్క
రీతి భావించలేదె ... ఉ. రా 7. 15.

సీ .. విందు, నాఁగ మనుష్య యజ్ఞము పోల్పు...
ఆం. భా 2. 171

విజ సంతోషము, ప్రయము.

ఉ. .. క్రొం, బట్టు బసిండిసిబ్బిలపుం బయ్యెద
కొం గొకయింత జాతి చ, నట్టు లలాటలోచ
మని కమ్మలు మూఁటికి విందు సేయగన్ హర.
5 47.

శీశా ' అందైన ని, దైన విం, దైన నాదం బొవఁ
గూర్చునే మదికి నిట్లానంద సందోహమున్
పసు 2 18.

జ విందుపురుగు, విందువచ్చు

విందుపురుగు(పు) వి (✓ విందు) ఒకజాతి సాలె
పురుగు.

సీ. పాదొట్టనఁగ లూత వరగుఁ దచ్చేదంబు తోచు
నీగపులి విందుపురు వనఁగ ... ఆం. భా 2 87

విందువచ్చు అ. క్రీ (విందు + వచ్చు) అతిథియయి
వచ్చు

వ. ఇందుధరుండు మన మందిరమునకు విందువచ్చి
నాఁడు హర 1. 19.

విందుపు నం విజ ఉ 1 బుద్ధిమంతుఁడు. 2 చాత,
ఈవిగలవాఁడు.

వి. ఉ. పుం బిందుపు

వింధ్య నం వి అ శ్రీ. 1. లవలీలత 2. చిన్న యెలకి
తీగ

వింధ్యకూట(కు)మఁడు నం. వి. అ. పుం అగస్త్యుఁడు
వింధ్యకూటుఁడు నం. వి అ పుం. = వింధ్య కూట
మఁడు.

వింధ్యము నం వి. అ. పుం 1. వర్వత విశేషము,
సప్త కులవర్వతములలో నొకటి

వింధ్యవాసిని నం వి. ఈ శ్రీ వింధ్యవర్వతమండు
నివసించు నొకానొక దేవత

సీ. వింధ్య వాసిని కేశవీరకు మున్నుగా నెల్లవేల్పు
లకు బిందించి మ్రొక్కి ... చా. 4 259.

వింధ్యాటవి నం ఈ శ్రీ వింధ్య వర్వతము మీఁది
పెద్ద యడవి.

వింశతము నం వి. అ పుం ఇరువది. (సంఖ్య)

వింశతి నం వి ఇ. శ్రీ ఇరువది

వింశతికము నం విజ (అ అ అ.) ఇరువదికి దగినది,
వింశతి సంఖ్యకు యోగ్యము.

వింశతితమము నం విజ (అ ఈ అ) ఇరువదియవది
వింశతీశి నం వి న్ పుం ఇరువది గ్రామముల
యధికారి.

వింశతీకుఁడు నం. వి అ పుం. = వింశతీ.

వింశము నం విజ (అ ఈ అ) ఇరువదియవది.

వి అ. పుం ఇరువదియవ భాగము

వింశి నం వి. న్ పుం. 1. ఇరువది. 2. ఇరువది
గ్రామముల కధికారి

వికంక(ట)తము నం వి అ పుం. వృక్షవిశేషము
ములు వెలమ (వృ. వి.)
(దీనికట్టుతో తెడ్లుచేయుదురు.) "పుల్ల వెలఁగ" అని
(కొందఱు.)

వికంపము నం. విజ (అ అ అ) 1. ఉబుబునది,
పైకి లేచునది 2 చంచలము, స్థైర్యము లేనిది.

వికంపితము నం విజ (అ. అ అ) 1 వడఁకింపఁబడి
నది, వణఁకునది. 2 అదరునట్టిది. 3. చంచల
మైనది

వికవము నం విజ (అ అ. అ) 1. వికసించినది.
2. వ్యాపించినది, ప్రసరించినది. 3. కేశములేనిది,
వెండ్రుకలు లేనిది 4 మూర్తిమంతమైనది, స్పష్ట
ముగాఁ గాన్పించునది.

వి. అ పుం ధ్వజము, పుక్కెము

వికట నం. వి అ శ్రీ వక్ర వారాహి యను దేవత
వికటకవి నం వి ఇ పుం వికటముగా పూటల్లాడు
వాఁడు, హాస్యకరుఁడు. (శ ర)

వికటపీఠము నం. ఎ. అ. పుం. న మౌక్తిక దోషము.

నీ వికట పీఠంబులు విలసిల్లు బుడుపులు జాగుడై
జిగ్జెడ్డ జారరంబు ... రత్నపరీక్ష. 50 వ

వికటము నం. ఎఱ (అ అ అ) 1 వికృతమైనది,
చూడ నసహ్యమైనది 2. అంగవికారమైనది.
3. భయంకరమైనది. 4 వికాలము, పెద్దది, విరివి
యైనది 5 గర్వము గలది 6 సుందరమైనది,
చక్కనిది 7 ముఖము చిట్టించుకొనునది, కను
బొమ్మలు ముడివేయునది 8. గూఢమైనది, తెలి
యనిది 9. మాటిన యాకారము గలది 10 పెద్ద
పండ్లుగలది, మిట్టపల్లములు గలది
న కుటుపు.

వికటించే నం. అ క్రీ ప్రతికూలించు

నీ కాంత నీ వేకవాక్యముగ వర్తించుచువికటించ
నేం యో శుకవతంస థాను 8. 58

వికత్త నం. ఎ అ క్రీ 1. దంబములు చెప్పుకొనుట,
ఆత్మస్తుతి 2 స్తుతి, పొగడ్త 3 నిందాస్తుతి
4 ఉద్బోషించుట, విగ్రహగార శెప్పట

వికత్తనము నం. ఎ అ ఎ 1 ఆత్మస్తుతి, దంబము
చెప్పుకొనుట 2 వ్యాజస్తుతి 3 స్తుతి, పొగడ్త
వికత్తనుడు నం. ఎఱ (అ అ అ) 1 ఆత్మస్తుతి చేసి
కొను వాడు, దంబము చెప్పుకొనువాడు. 2 వ్యాజ
స్తుతి చేయువాడు

వికము నం. ఎ అ. న ముఱ్ఱుఱాలు, అప్పుడే
యీనిన యాపుపాలు

వికరము నం. ఎ అ పుం రోగము, జేబ్బు

వికరాలము నం. ఎఱ (అ అ అ) మిగుల కరాళ
మైనది, మిక్కిలి భయంకరమైనది

వికర్ణుడు నం. ఎ అ. పుం 1 ధృతరాష్ట్ర పుత్రులలో
వొకడు, ఒకానొక భారతవీరుడు. 2 కర్ణ
పుత్రుడు.

వికర్తనము నం. ఎ అ. పుం అర్కవృక్షము, జిల్లేడు
చెట్టు.

వికర్తనుడు నం. ఎ. అ పుం. 1 మూర్ఖుడు.
2 తండ్రిరాజ్యమును బలాత్కారముగా లాగు
కొనిన కొడుకు

వికర్మము నం. ఎ. న్. న 1. అపరాధకార్యము,
విపిధకృత్యము, అవనిత్రకార్యము, 2. విభిన్న
కార్యము.

వికర్మస్తుడు నం. ఎఱ (అ అ అ.) నిపిధమైన
పనులు చేయువాడు, కుత్సితాచారముల కలవడిన
వాడు

వికర్మికుడు నం. ఎఱ. (అ అ అ) 1 చెడుపని
చేయువాడు, దుష్టుడు. 2. వేలు వేలు పనులలో
వినియోగింపఁ బడినవాడు, వివిధ కర్మలుగల
వాడు

ఎ అ పుం. అంగడి పారుప తైకాడు, దుకాణముల
మీది పన్ను వసూలు చేసేడి యధికారి

వికర్మ్యుడు నం. ఎఱ న్. 1. చెడ్డపని చేయువాడు.
2. పనిమానిన వాడు

వికర్షణము నం. ఎ అ పుం మన్మథుని కాణపంచ
కములో నొకటి.

ఎ దూరముగా లాగుట. 2. (మల్ల యుద్ధమున)
అడ్డముగాఁ ద్రోయుట.

వికర్షము నం. ఎ అ పుం 1 దూరముగా లాగుట,
ప్రక్కగా నీడ్చుట. 2 కాణము, అమ్ము
వికలి నం. ఎ అ క్రీ (జ్యోతి.) కలలో నలువదవ
వంతు. (చూ. కల)

వికలము నం. ఎఱ (అ అ అ) 1. ఒకభాగము, లేక
యవయవము లేనిది, లోపముగలది, అసంపూర్ణ
మైనది 2 బెదరినది, భయపెట్టఁబడినది 3 కూనవ్య
మైనది, వట్టిది. 4 తుబ్బిమైనది, కలఁతనొందినది,
అదైర్య పడినది. 5. నిరుపయోగము, విషృం
మైనది. 6 తప్పినది 7. ఊడించినది, కృశించినది.

వికలాంగుడు నం. ఎఱ (అ అ అ. అ.) వికలమైన
యవయవములు గలవాడు

వికలీకరణము నం. ఎ అ న 1. వికలముగాఁ
జేయుట, వికలాంగునిగాఁజేయుట 2. కలివర చెట్టుట,
ఊళపెట్టుట.

వికల్పజాలము నం. ఎ అ న వలవలె నుండెడి సంశ
యము, ఎట్లును తోచని స్థితి
వికల్పనము నం. ఎ. అ న 1 సంశయమునొందుట,
విచికిత్సపడుట. 2 అనిశ్చయము, నిశ్చయము
లేమి

వికల్పము నం. ఎ అ పుం 1 సంశయము, తోటి
ద్వయాత్మక జ్ఞానము, విచికిత్స 2 ఊహ, థానన,
3 కల్పనము 4. విధము. 5. అజ్ఞానము. 6 తార
తమ్యము 7 (వ్యాక.) పక్షప్రాప్తి (కలుగుట,
కలుగఁకుండుట.)

వికల్పపహారము సం. ఎ. ఆ. ఫం. ఐచ్చికమైన దానము.

వికల్పపుడు సం. ఎ. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1 మాలివ్యము లేనివాడు, కలంకము లేనివాడు 2. పాపములేని వాడు, తప్ప (అపరాధము) లేనివాడు

వికవిక ఎ. 1 నవ్వుటయందలి ధ్వని కనుకరణము.

క. అనుచు సురగురుడు పలికిన, విని బ్రహ్మసురేంద్రుఁడొచ్చి వికవికనగి . పార్వ. 2. 108

చ. వికవిక నవ్వియక్కవట విప్రకుమారుఁడు మేలు లెప్పవా, నికినయి రాగబంధమును నిల్పె మదిం దరకాయతాక్షి మీ, నకియ . . హర 4 27

2. తెగడుటయం దగు ధ్వని కనుకరణము.

ద్వి దీక్షాల్పి వికవికఁ దెగడువల్లియలు, చేకొని వారింపఁ జేరుగోపికల . ఆ. మ. క 2 124. పు 11. పం.

వికవ(స) సం. ఎ. ఆ. స్త్రీ మంజిష్ఠ- మంజిడి. (వృ. వి.)

వికసనము సం. ఎ. ఆ. న వికాసము.

వికసింమే సం. ఆ. శ్రీ. వికాసముపొందు.

క. ఆపవతియు నా మకేశీ, వనితావదనంబు తెప్ప చాల్చక పీఠిం, చెను రాకాచంద్రోదయ, మువఁ గలువల పగిది నయనములు వికసింపన్ ... వరా 8 112.

వికసింపింమే సం. న. శ్రీ. (√వికసిం) వికసింపఁ జేయు.

నీ ... నవ్యగీతులఁ బ్రేంకణము వికసింపించి వనిత యొక్కతె ప్రవచములుగోసె పి శకుం. 2. 188.

వికసితము సం. ఎ. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వికసించినది, విరిసినది. (పుష్పము మొ.)

వికసిల్లు సం. ఆ. శ్రీ 1. వికాసముపొందు

చ అనపుడు నల్లకాయని యా వరనాయకుఁ డాత్మ వమ్మతిం, చిననెడ విశ్వవేది వికసిల్లుచే మార్కం 8. 28.

(ఇట "అనందించు" అని భావము)

గీ. అనివ విని వికసిల్లి యిట్లనియె నింతి... ధళభ. 5. 27

2. ఒప్పు, ప్రకాశించు.

క. మకవి నిరూపణములచే, బ్రకటిల్లుచు రూపకములు ఒహుకాకృతులై, వికసిల్లువాని తెఱఁగులు, నికటంబులు దెలియవలయు వివిధస్థైర్యతుల్య కావ్యా 5. ఉల్లా. 22.

వికన్య(శ్వ)రము సం. ఎ. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1 వికసించునది, విరియునది 2 విగ్ధరయైనది, స్పష్టముగా వివరించునది.

వికారము సం. ఎ. ఆ. ఫం 1. ఆకారమున మార్పు, స్వభావమున మార్పు, స్వాభావిక స్థితినుండి మాటుట 2 రూపాంతర ప్రాప్తి, మాటుపాటు 3 రోగము, వ్యాధి. 4 చిత్రవృత్తి, మనోవ్యాపారము 5 బొమలు ముడుచుట, చిట్టించుట. మొముఖచిహ్నము 8 (సాంఖ్య) మూల ప్రకృతి నుండి పుట్టినది. (మహారాది) 7 గాయము.

వికారహేతువు సం. ఎ. ఆ. ఫం ఆకర్షణము, ఆందోళనము గలిగించు కారణము.

వికారి సం. ఎ. ఆ. (న. జీ న) 1. వికారముగలది, మార్పుపొందినది 2. మాటునది. 3 చెఱుచునది.

వికారితము సం. ఎ. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) వికారము గలదిగాఁ జేయఁబడినది, మార్పఁబడినది

వికాల(క)ము సం. ఎ. ఆ. ఫం. అసురసంధ్యాకాలము. (ఇది దేవపిత్రాది కర్మల కనర్హకాలము.)

వికావిక సం. ఎ. ఆ. స్త్రీ. కాలమును దెలుపు ఘటయంత్ర విశేషము

(నీటిమీద నుంపఁగాఁ గ్రమముగా నిండుటచేఁ గాలపరిమితిని దెలిపెడి తెజ్జముగల రాగి పాత్ర)

వికావిక ఎ. ఆ. చెల్లాచెదరైనది.

క. . . మగ్గులయి యపురుసపురయి, గగ్గులుకాడై వికావికలయి యమర్త్యుల్ ... కాశీ. 7 87.

క. . . తత్పరిజనము వికావికయ్యెన్. దళకు. 2. 84

వికావిక ఎ. నవ్వుటయం దగుధ్వని కనుకరణము.

క ... కులశీలంబులు వఱదం, గలపితివిక నేమి యని వికావిక నగుచున్ ... వేం. పంచ. 3. 148.

ఉ. కారణమేమిలేకయె వికావిక నవ్వును ... కవిరాజ. 5. 188.

వికాస(శ)నము నం ఎ. ఆ న 1. స్పష్టపఱచుట, స్పష్టముగాఁ జూపుట 2 (పువ్వు మొ.) వికసించుట, విరియుట

వికాస(శ)ము నం. ఎ ఆ థం. 1 స్పష్టపఱచుట, స్పృటముగాఁ జూపుట 2 (పువ్వు. మొ.) వికసించుట, విరియుట 3 ఋజువర్ధతి, సరళమార్గము. 4. వక్రవర్ధతి, కుటిలమార్గము 5 సంతోషము 6. ఆకాశము 7. ఆకురత, తీవ్రవాంఛ 8. ఏకాంతము. 9 వృద్ధి, పెరుగుదల

వికాసి(శి) నం ఎఱ (నొ. నీ నొ.) 1. దృశ్యముగ నది, స్పష్టముగాఁ గనఁబడునది. 2 వికసించునది, విరియునది. 3. ప్రకాశించునది

వికాసింఁజే = వికసింఁజే నం ఆ. క్రి. వికాసము నొందు.

కా . అంతస్సాపము మాన్వఁగా వలయునట్లే వంఠ్రియం కాటఁ జేయింతున్ వినితి రెట్టి సొమ్ములు మనం తెంతే వికాసింపఁగన్. రుక్మాం. 4. 118.

క . భూమీసురుఁ గనుఁగొని నగు, మోమున నిట్ల నియె డెందము వికాసింపన్ . . శ్రీరం. 2 98.

వికిరణము నం ఎ ఆ న. 1. చెదరఁగొట్టుట, ఇటు నటుఁ జల్లుట 2. అంతటను వ్యాపింపఁ జేయుట. 3 చీల్చుట. 4 హింసనము, చేంపుట. 5. జ్ఞానము. థం అర్కవృక్షము, జిల్లేడు చెట్టు

వికిరము నం ఎ ఆ థం. 1. చెదరిన భాగము 2. విఘ్న కాంతికై చల్లబడిన దూర్వాంకురాది కము

శ్లో. లాజచందన సిద్ధార్థ భస్మ దూర్వాంకు రాక్షతాః, వికారా ఇతి సందిష్టాస్సర్వ విఘ్నా వినాశనాః (తాత్రసా. వాచ)

3. అసంస్కృతులై, మృతులయిన పితరుల మద్దే శించి శ్రాద్ధముఅందు దర్శనపై మంచఁబడు నన్నము.

శ్లో. అసంస్కృత ప్రమీతానాం యోగినాం కుల యోషికాం, ఉచ్చిష్టం భాగధేయంస్యాత్, దర్శేమ వికరశ్చయః. (ఆ త వాచ.)

4, పశి. 5. నూయి. 6. వృక్షము.

వికిరజ్జము నం ఎ. ఆ న పరిమళ ద్రవ్య వికేషము. వికిరము నం ఎఱ (ఆ ఆ ఆ) 1. చెదరినది. విడిపోయినది 2 చేల్లఁబడినది. 3. ప్రసిద్ధమైనది.

వికుంతము నం. ఎ ఆ న విష్ణు లోకము.

వికుంతము నం ఎఱ (ఆ ఆ ఆ) 1. మొత్తైనది, మొఱిపోయినది, మొద్దుగాఁ జేయఁబడినది 2 మూఢము, మూర్ఖము

వికుర్వాణుఁడు నం ఎఱ (ఆ. ఆ ఆ) 1. మార్పు పొందినవాఁడు 2 సంతోషించినవాఁడు

వికు(క్ర)స్రుఁడు నం ఎ ఆ. థం చంద్రుఁడు.

వికూజనము నం ఎ ఆ న 1 పావురముకూఁత పక్షికూఁత 2 పేగులార్పుట.

వికూజనము నం ఎ. ఆ న ఓరచూపు

వికూజిక నం. ఎ ఆ శ్రీ నానిక, ముక్కు.

వికృతము నం ఎఱ. (ఆ ఆ ఆ) 1 మార్పుచెందినది. మాటినది 2 తెవులు గలది 3 అంగవికారము గలది, విరూపమైనది 4 అసంపూర్ణమైనది 5. మనోవికారము గలది, భావోద్దేకము గలది. 6. ఇష్టము లేనిది, విసిగినది. 7 అనన్యమైనది, చీఁదితైనది. 8 అసాధారణ మైనది 9 స్వాభావికముగానిది, స్వభావ విరుద్ధమైనది. 10. పాడు చేయఁ బడినది, చెఱువఁ బడినది 11 రోగయుక్తము, వ్యాధిగ్రస్తము

ఎ. ఆ. న 1 మార్పు 2 హీనస్థితి మాటుట.

3. తెవులు, రోగము. 4. ఇష్టములేమి, వసుగు.

వికృతి నం. న ఆ. శ్రీ 1 ఉద్దేకము, మనస్సు, రూపము మొదలగువాని మార్పు 2. స్వభావ విరుద్ధస్థితి 3 రోగము 4 మానసికోద్దేకము, కోపము, రోగముమొ. 5 భావము, చిత్తవృత్తి. 6. విలాత్కారముగఁబట్టుకొనుట 7 పులిసిన కల్లు 8. భూతము, దయ్యము (విలయము) 9 ప్రళవాది సంవత్సరములలో నొకటి.

వికృష్టము నం. ఎఱ (ఆ. ఆ ఆ) 1. దూరముగా లాగఁబడినది, ఈడ్వఁ బడినది, ఆకర్షింపఁబడినది. 2 పొడవుగాఁ జేయఁ బడినది. 3 ఉద్బోధింపఁబడినది, చాటఁబడినది, మొఱిపెట్టఁబడినది. 4. కఠినమైనది, నిర్దయము, క్రూరము 5, చక్కఁగా దున్నఁబడినది,

వి. అ. న. 1. మొట్ట 2 నింద.

విశేష సం. వి. అ. న. 1 విరియఁబోసికొనిన జేట్టు గల స్త్రీ, వీడిన కొప్పుగల స్త్రీ, 2 వెండ్రుకలు లేని యాడుది 3 వేడి, జేడ 4 అష్టమూర్తి యైన శివునికి మహిరూపమున నున్నపుడుండు భార్య.

స్లో సూర్యోజలం మహివాయుర్వహ్నిరాకాశ మేవచ, దీక్షితో బ్రాహ్మణస్సోమ ఇత్యేతాస్తన వక్రమాత్|| నువర్చరాతతై వోషావిశేషి చాప రాశివా, ప్వాహోది శస్తథా దీక్షా రోహిణి చ యథాక్రమమ్. (మార్క వాచ)

విశేషుడు సం. వి. అ. న. 1 వీడిన వెండ్రుకలు గలవాడు. 2 వెండ్రుకలు లేని వాడు.

విశేష(ష)ము సం. వి. అ. న. 1. పొట్టు లేనిది. 2. కోశము లేనిది, ఒకలేనిది.

విక్కును అ. క్రి (విక్కు+అను) విక్కుచును ధ్వని కలుగు.

ద్వి. ప్రక్కలై కూడఁ జొరాడికు మేను, విక్కువ విరియుడు విరివిరి యనుచు ... బస. పురా 185. పా. 20 పం.

విక్కుము సం. వి. అ. న. 1 విల్లి యేనుగు, గజకాం కము.

విక్కువిరియు అ. క్రి (విరియు+విరియు) మిక్కిలి విరియు, విగులు సంకోపించు.

వ నమ్మోదంబున విక్కువిరిసి రక్కునుని యురంబున ... కాగ. దశ. పూ. 276.

విక్కు అ. క్రి 1 విశ్లథమగు, వదులగు

ఉ. క్రిక్కిరి చిన్నదోయి యిరుగ్రేవల కాంతియుఁ బంచజాణుఁగ్రొవ్వెక్కఁగఁ జేయ హస్తయుగమెత్తి విహారభరంపుఁ జేర్చికిన్, విక్కిప్రసూనముల్లిరియుచేవలి వీడిచి కొప్పు వెట్టుచోఁ, జొక్కులఁ జెట్టె భూవరుని చూపులఁ గోమలి జాహుమూలముల్. నైష 7. 194.

గర్వించు

ఉ. చక్కెర విల్లు పక్కెరల జేక్కినటంచును విక్కి విక్కిచే, దెక్కుడు మాటలం బదలె దింతియ కాని యవారియాన ఛాల్పక్కెరల జెట్టి రాము

కతఁ జేక్కుగ నేర్పుచుఁ జెంచి నట్టి యా, యక్కును జూడవై తివి గదా ప్రమదాశినిగూడ కింమూ రా వి. 4 88

ద్వి. విక్కుచుఁ జొక్కుచు విట్టిపిఁగుచును, మిక్కిలి తమకంబుమే కొనఁక్రొత్త. సింగారమూనె

తి. సారంగ 1. 5 పా. 4. పం.

3 విజృంభించు.

క అక్కొమ్మ మొకపు జోదులు, విక్కుచు నక్కొండ యెక్కివిరిచేనియలన్, జొక్కుటపుఁ దియ్యవండుల, జేక్కురి తెలివీళ్ల నలుపు సడ లించి తగన్ అచ్చేరా. కిష్కిం. 89

4. నిందించు, అధిక్షేపించు.

క తక్కిన పాండుకుమారుల, విక్కుచు శస్త్రంబు చేత విడిచిన గురునిం, ద్రొక్కితలఁద్రుంచు వానిన్, స్రుక్కక రణవీధి జొడుతుఁ జోద్యముగాగన్ సేకుఖం. 3 98. పా.

(ఇది యశ్వత్థామ యనుమాట.)

వి. 1 గర్వము

ద్వి. దాని చెక్కుల తెక్కు దాని బల్ విక్కు, దాని మోము మెటుంగు దాని తెలుంగు ... తి. సారంగ 1. 7. పా. 9. పం.

2. విరియుట యందగు ననుకరణము.

ద్వి. విషయ వాసన మదివీడ్కొన్న యపుడె, విషయషడ్వర్గంబు విక్కునవిరియు ... ప్రభు లింగ 5 157 పా. 18. పం

3 విలుగు నప్పుడగు ధ్వని కమకరణము

ద్వి. విపులేంద్రముని వీచపు విక్కున విటెగె ... బస పు 158 పా 18 పం.

విక్రమ సం. వి. అ. న. 1 ప్రభవాది సంవత్సరము లలో నొకటి.

విక్రమణము సం. వి. అ. న. విష్ణుదేవుని యంగ.

విక్రమము సం. వి. అ. న. 1 అడుగు, అంగ 2 అడుగులు వేయుట, నడచుట. 3 గెలుచుట, యించుట 4. వీర్యము, వరాక్రమము. 5 బలము, శక్తి.

విక్రమాదిత్యుడు సం. వి. అ. న. 1 సుప్రసిద్ధుడైన యొకరాజు.

(ఇట్లే, “విక్రమార్కుడు.”)

విక్రమీ సం. విజ్ఞ. (నో. జీ నో) 1 పరాక్రమము
గలవాడు, శార్యవంతుడు 2. బలవంతుడు,
శక్తిగలవాడు.

వి. నో. ఫం 1 సింహము 2 శూరుడు
3. విష్ణువు.

విక్రమింఁచు సం. అ శ్రీ 1 పరాక్రమము చూపు
ఉ. ... రాజుల, య్యాదవు ముందటన్ జయ జయ
ధ్వను లిచ్చిరిగాని వాని శా, ర్యోదయ వృత్తి
కట్టెదురనోవర యెవ్వరు విక్రమింపగన్ భార
సఖా. 2 97.

వ. అనవరతాన్యోన్యసంగతంబు లగు చక్రంబుల
నతిక్రమించెడు క్రమంబులఁ గుచంబులు విక్ర
మింప నిజకరాఘాతంబులఁ...శుకచరి 2 20
(ఇట 'నతిక్రమింప' ననిభావము.)

చ. అపుడు సుమాలి ... విపులకళాంగమున్
మెఱయచేచని మార్కొలి విక్రమించినన్ ఉ
రా. 2 85

విక్రముఁడు సం. వి అ ఫం 1 ప్రఖ్యాతుఁడైన
యుజ్జయిసి పట్టణపు రాజు, విక్రమాదిత్యుఁడు,
విక్రమార్కుఁడు 2. విష్ణువు.

విక్రయము సం. వి. అ ఫం అమ్మకము.

విక్రయానుశయము సం. వి. అ ఫం 1. అమ్మకము
రద్దుచేయుట (అ. వి.) 2 అమ్మకము రద్దు చేసి
కొనుటకైన వివాదము (వాచ.)

విక్రయి సం. విజ్ఞ. (నో జీ నో) వ్యాపారి, అమ్ము
వాడు

విక్రయించు సం. న. శ్రీ. అమ్ము

మ. ... కలశ్రమున్ వరకుమారుం గాళిలో విక్ర
యించి నిరూఢంబగు నత్యముర్యరఁ బ్రతిష్ఠిం
చెన్ .. శై ఖా 4 128.

విక్రయితుఁడు సం. విజ్ఞ. (అ. ఆ. అ) వ్యాపారి,
అమ్మువాడు.

విక్రాంత సం. విజ్ఞ. (ఋ. శ్రీ. ఋ) పరాక్రమము గల
వాడు.

వి. ఋ. ఫం. 1. వీరుఁడు. 2. సింహము.

విక్రాంతము సం. విజ్ఞ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగవేయఁబడి
నది, దాఁటఁబడినది, 2. భలము గలది, పరాక్ర
మము గలది. 3. జయించినది, గెలిచినది,
వి. అ. ఫం. 1. సింహము.

న 1 అంగ 2 వీర్యము, పరాక్రమము
3. వైక్రాంతమణి

విక్రాంతి సం. వి. అ శ్రీ 1 అడుగుచేయుట,
అంగవేయుట 2 గుట్టుపునడక 3 పరాక్రమము,
వీర్యము

విక్రాంతుఁడు సం. వి అ. ఫం వీరుఁడు, యోధుఁడు
విక్రియ సం. వి. అ శ్రీ 1 మాటుపు. 2 మనో
విచారము, కోపము, రాగము, అసంతుష్టి మొ
3 వైకల్యము 4 కమబొమలు ముడుచుట మొ
ముఖచిహ్నము 5 ఆకస్మికమగు గగుర్పాటు మొ.

విక్రేత సం. వి ఋ ఫం విక్రయించువాడు

విక్రేయము సం. విజ్ఞ. (అ ఆ అ) అమ్మదగినది.

విక్రోశనము సం. వి అ న. 1 మొఱవెట్టుట, ఉద్ఘో
షించుట. 2 నిందించుట

విక్లబము సం. విజ్ఞ. (అ. ఆ అ.) 1. భయమునకు
లోనైనది భయపడినది 2 పిటికి, ధైర్యము
లేనిది 3 పరవశమైనది, (ఒకరానికి) లొంగినది.
4 కలవరపడినది, జోభపడినది, 5 బాధింపఁబడి
నది, దుఃఖము కలుగఁజేయఁబడినది 6 విసిగినది,
విసుగు చెందినది 7. తొట్టుపడినది

విక్లిన్నము సం. విజ్ఞ (అ ఆ అ.) 1. మిగులఁదడి
నినది, తేమగలది 2. క్షీణించినది, వాడినది.
3. ముడిసినది.

విక్లిష్టము సం. విజ్ఞ (అ ఆ అ.) 1. మిక్కిలి
బాధింపఁ బడినది, మిగుల క్లేశపెట్టఁ బడినది
2 హాని కలుగఁ జేయఁబడినది.

వి. అ. న ఉచ్చారణము నందలి లోపము.

విక్లేతము సం. వి అ. ఫం 1 పూర్తిగాఁదడియుట.
2 కరఁగిపోవుట

విక్షతము సం. విజ్ఞ (అ ఆ అ) 1. గాయపఱుపఁ
బడినది, కొట్టఁబడినది. 2. ఘుక్కులుగాఁ జేయఁ
బడినది.

వి. అ. న. 1. గాయము చేయుట. 2. గాయము.

విజ్ఞాపము సం. వి. అ. ఫం. 1. కానకోగము, దగ్గరి,
2. తుమ్ము. 3. ధ్వని, చేప్పుడు.

విగతచక్షువు నం. ఎఱ. (5) కన్నులు లేని వాడు
 గుడ్డివాడు, అంధుడు.

క మఱునాఁడు విగతవతుని, తెఱఁగున నొక పంచశేరి దీవతదోషన్, గొఱమాలిన యొక పెంచిక, యఱచేతం బట్టికొని నతాననుడగు చున్ భోజరా 2 184

విగతము నం విజ (అ అ అ.) 1. పోయినది, నష్టమైనది 2 విడిచిపోయినది. 3 చేనిపోయినది 4 కూనము, లేనిది. 5. చీకటియైనది, మబ్బుపడినది 6 అ న వక్షిగతి, పట్టెగురుట

విగతలక్షణుఁడు నం విజ (అ అ అ) శుభలక్షణములు లేనివాఁడు, అదృష్టహీనుఁడు

విగతస్పృహఁడు నం విజ. (అ అ అ) ఆపేక్ష లేనివాఁడు.

విగతార్తవ నం వి అ శ్రీ రజస్సుపోయిన శ్రీ, ముట్టుడిగిన యాఁడుది

విగమము నం వి. అ శ్రీ 1 విశ్లేషము, విడిపోవుట. 2. సమాప్తి, ముగింపు 3. త్యాగము, విడుచుట. 4 నాశము, కనఁబడకపోవుట 5 చోపు, మరణము 6 విడిపోవుట, విభక్తమగుట.

విగరుఁడు నం వి అ శ్రీ 1 దిగంబర సన్నాని 2 మితభోజి, మితముగా భుజించువాఁడు

విగర్హణ నం వి అ శ్రీ నింద, దూఱు.

విగర్హణము నం వి అ. న = విగర్హణ

విగర్హించు నం న శ్రీ నిందించు

కా. . ఇ, శ్రేవేళం బురిఁ ద్రిమృదువ్ మజ్జులెం
తేదన్ విగర్హించగన్ ధర్మ 8 132

విగర్హితము నం విజ (అ అ అ) 1 నిందింపఁబడినది 2 నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది 3 నిషేధింపఁబడినది, నిషిద్ధము 4, అధమము, హీనమైనది, 5. చెడ్డది, దుష్టము. 6 అ. న. నింద.

విగల(ళ)నము నం వి అ. న మిక్కిలి జాటుట, విస్థలనము

విగలితము నం. విజ (అ అ అ.) 1. కాటినది, స్రవించినది 2 జాటినది. 3 పోయినది. 4 కరఁగినది. 5. చెదరినది. 6 వదులైనది. 7 (తల) విరియఁబోసికొన్నది.

విగాధము నం విజ. (అ అ అ) 1. స్నానముచేసినది, మునిగినది. 2 లోఁతైనది.

విగానము నం వి అ న. 1. నింద, దూఱు, అన. వాదము 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధముగాఁ చెప్పుట. విగాహము నం వి అ శ్రీ 1. స్నానముచేయుట, మునుగుట 2. లోతునకుఁ బోవుట

విగాహించు నం అ శ్రీ మునుగు, క్రుంకు. (శ.ర.) విగాహితము నం విజ (అ. అ. అ) మునిగినది.

విగీతము 0. విజ (అ అ అ) 1. నిందింపఁబడినది, విగర్హితము 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధమైనది.

విగీతి నం. వి అ శ్రీ 1. నింద, దూఱు. 2. పూర్వోత్తర విరుద్ధముగాఁ జెప్పుట.

విగుణము నం విజ (అ అ అ) 1. సుగుణములు లేనిది, చెడ్డది. 2 నిర్గుణము, ఏగుణమును లేనిది, గుణరహితము. 3 సారము లేనిది.

విగుర్వింశి అ శ్రీ (√విగుర్వ. క. విగుర్వింశి) 1. గర్వింశి.

వ అనేక బ్రహ్మాండ విఖండఖండన వ్యాపారమునకు నేమేమ చాలుదు మనుచున్న గణంబులందు గణముఖ్యులు దలతలమని చెడలి విగుర్వింశి... కు నం 2. 189.

2 యత్నించు.

క. గర్వింశి పనికి తగునీ, గర్వము భుజిర్యమును బ్రకాశంబుగ నీ, పర్యత వివరము తెల్పి, గుర్వింశి ము చూత మనిన గోత్రభిదుండున్. శార. ఆది. 7. 278

విగుర్వ వి. ప్రయత్నము

అ హారతుపార శంఖవిమలాశ్ర మహోజ్వలికీర్తి జాలం బొ, ల్పరిన బుద్ధమండలికు నగ్రమకుండగు మన్మథమండం దా, చారవరుండు నాదెండ్లం జారుతరంబగు వెండికొండనాం, గౌరి శశాంకమౌళి విగుర్వనతో గుడినిల్పె... 1061 ద కా. 4. 872.

విగుర్వింశి.

విగూఢము నం విజ. (అ. అ. అ) 1. రహస్యమైనది, దాఁచఁబడినది. 2. నిందింపఁబడినది, విగర్హితము.

విగృహీతము నం విజ. (అ. అ అ.) 1. పట్టుకొనఁబడినది. 2. ఎదిరింపఁబడినది. 3. అటంక పలుపఁబడినది. నిర్బంధింపఁబడినది. 4. (వాక్య) విగ్రహము చెప్పఁబడినది. (సమానము.)

(వాక్యమున అర్థము వివరింపఁబడినది.)

విగ్గోరు ఏ ఒకజాతి లత (వృ. వి)

సీ. క్రొవ్విరు లెనఁగి ... విలసిల్లు నింఁదారు వెన్నె
లలోఁ గారు విగ్గోరుఁ దీగెలు వెలుఁగునట్లు .. కు
సం. 8. 9.

విగ్రహము సం. ఏ అ. వం 1 చాచుట,
వ్యాప్తిపఁ జేయుట. 2. ఆకారము, రూపు.
3. శరీరము 4. కలహము, ప్రణయ కలహము
5. యుద్ధము, పోరాటము (సంధికి వ్యతిరేకము)
6. రాజ్య తంత్రము నంఁదాటు గుణములలో
వాకటి 7 నిర్దయత, దయలేమి. 8 భాగము
9 (వ్యాక.) సమాసార్థమును వివరించు వాక్యము
విగ్రహవంతుఁడు సం. ఏ అ. (త్ వతీ త్) శరీరము
గలవాఁడు మూర్తిమంతుఁడు, అవతరించినవాఁడు
విగ్రహించు సం. అ. క్రీ. కలహించు, విరోధపడు
గీ. . వేయకన్నుల వేల్పుతో విగ్రహించి వనిత
యింకేమి కానున్నవాఁ డొమరుఁడు నై ష.
4. 28.

అ. అనుచు జనులు వాక్పర్యభరితులై, చూచు
చుండ నిందు సుందరాస్య, యాత్మ యోగ
వహ్నికాహుతిఁ గావించె, విగ్రహించి తనదు
విగ్రహంబు. మూర్తిత్ర. 5. 75.

సీ. గీ నీర. జాతములను గీరజాతములను,
విగ్రహింపనీని విరహంబై తోడుగా, వెలఁది
వెడలెవిసిన విభులకును .. వసు 3. 182

విగ్రహించు సం. ఏ అ. (అ అ అ) పోయిన మెడగల
వాఁడు—శిరశ్చేదము చేయఁబడిన వాఁడు, తల
గొట్టఁ బడినవాఁడు.

విగ్రహించు సం. ఏ అ. (అ అ అ) ముక్కిఁడి. ముక్కు
పోయినవాఁడు.

విఘటనము సం. ఏ అ అ న 1. విడఁగొట్టుట.
2. నశింపఁజేయుట, చెఱుచుట

విఘటించు సం. అ క్రీ తప్పిపోవు, చెడు

సీ. గీ. మొదల సంఘటియించినఁ బొంది
శార్య మఫల విఘటించెనేని గౌరవము దప్పి...
నై ష. 2. 66.

వ. దీని విఘటంపం జేయుదునని భూసురా
కారుండై వచ్చి పూర్వులంగాంచి ... భార.
అను. 1. 295.

విఘటిక సం. ఏ అ. క్రీ. 1. గడియలో నలువదన
భాగము, విగడియ. 2. విడఁగొట్టునట్టి (వియో
గము నొందించు) క్రీ

విఘటితము సం. ఏ అ. (అ అ అ.) 1. విడఁదీయఁ
బడినది, వేటుచేయఁబడినది 2. విభజింపఁబడినది,
పంచిపెట్టఁబడినది. 3. పగులగొట్టఁబడినది.
4. విశేషముగాఁ గూర్చఁబడినది. (వాచ.)

విఘట్టన సం. ఏ. అ. క్రీ 1 ఎడఁచాపుట, విడఁ
జేయుట. 2 ఒరయిక, రాపిడి. 3 విడఁదీయుట,
వదులుచేయుట 4 అపాయము గలిగించుట.

విఘట్టనము సం. ఏ అ న. = విఘట్టన.

విఘట్టించు సం. న. క్రీ (మోకాళ్లు మొ వానిచే)
బాడుచు

నగర చించెం జెందాడె మట్టెం జిదిమె విజిచెం
గ్రొచ్చెన్ విఘట్టించెదంచెన్, .. కాశీ 8 176

విఘట్టితము సం. ఏ అ. (అ అ అ) 1 వియోజితము,
ఎడఁచాపఁబడినది, విడఁజేయఁబడినది, 2. విడఁ
దీయఁబడినది తెఱవఁబడినది, వదులుచేయఁబడినది
3 రాచఁబడినది, ఒరసికొవఁబడినది 4. చలింపఁ
జేయఁబడినది, కదల్చఁబడినది. 5. హానిగలిగింపఁ
బడినది

విఘనము సం. ఏ. అ. వం కొయ్యనమ్మెట, నమ్మెట.

విఘనము సం. ఏ అ వం 1. పగము నమలిన కలి
శము 2 దేవతలను, పితృదేవతలను ఉద్దేశించి
యిడిన యన్నమున మిగిలిన భాగము 3 భుక్త
శేషము, తినగా మిగిలిన యన్నము 4. ఆహారము
అన్నము.

న. మైనము

విఘసాశి సం. ఏ అ. (నొ + నీ నొ) దేవతలను
పితృదేవతలను ఉద్దేశించి యిడిన యన్నమున మిగి
లిన భాగమును భుజించువాఁడు

విఘసాశుఁడు సం. ఏ అ. (అ అ. అ) = విఘసాశి.

విఘాతము సం. ఏ. అ. వం. 1. నాశము.
2. చేంపుట, హింసించుట. 3. అడ్డంకి, విఘ్నము,
వ్యాఘాతము. 4 పెద్దరెల్పు 5. శత్రుగము, విడుచుట.

విఘాతసిద్ధి సం. ఏ. క్రీ. విఘ్నములుఁ తొలఁ
గించుట, అడ్డంకులఁ ద్రోసివేయుట.

విభూతి సం విజ (న్ నీ న్.) 1 తొలగించు
వాడు, నివారకుడు 2 నశింప జేయ వాడు,
నాశకుడు.

విభూతింఁచు సం న క్రి. 1 చంపు, సంహరించు
ము. మే, దినికిన్ భారముడింప దైత్యుని విభూ
తింపంగఁ గ్రీడార్థమై జనియించెన్ భవదీయ
సూనుడు.. హరి. పూ. రి. 15.

2 చెఱుచు (క ర.)

విభూర్ణితము సం. విజ. (అ. ఆ అ) వికేషముగాఁ
ద్రవ్యబడినది. (కన్ను)

విభృష్టము సం విజ (అ ఆ అ) 1 మిక్కిలి
యొరయఁబడినది 2 మిగుల నూజఁబడినది,
మిక్కిలి మద్దింపఁబడినది 3 ఎక్కువగా రుద్దఁబడి
నది.

విఘ్నతరుడు సం. విజ (అ ఈ అ) అడ్డు పెట్టు
వాడు విఘ్నము గలిగించువాడు

విఘ్నకర్త సం. విజ (ఋ ర్రి ఋ) = విఘ్న
కరుడు

విఘ్నకారి సం విజ. (న్ జీ న్) విఘ్నకరుడు
విఘ్నధ్వంసము సం వి అ థం విఘ్నములు తొలఁ
గించుట

విఘ్ననాయకుడు సం వి అ థం విఘ్నేశ్వరుడు.

విఘ్ననాశకుడు సం వి అ థం విఘ్నేశ్వరుడు,
గణపతి.

(ఇట్లే విఘ్ననాశకుడు)

విఘ్నపదు యి. అ క్రి (విఘ్నము+పదు) అడ్డి
పోవు, విఘ్నితమగు

క ఆ జ్ఞానియేల నిర్మల, బీజహవిస్త్రాత్ర మేమ
బ్రీతి నొనగ్గుంగా జగతి వలపునం జెడు, నే
జేన్నము విఘ్నపదు 3 యేటివగవన్ . భార.
అశ్వ. 4 281

విఘ్నము సం. వి. అ. థం. 1. అంతరాయము,
అడ్డంకి, చెఱుపు. 2. శ్రమము, కష్టము 3 కర
మర్దము, కలివెచ్చెట్టు. (వాచ)

విఘ్నరాజు సం. వి. అ. థం. విఘ్నేశ్వరుడు,
గణపతి,

విఘ్నవినాయకుడు సం. వి. అ. థం. విఘ్నే
శ్వరుడు, గణపతి.

విఘ్నహరి సం వి న్. థం - విఘ్నములు
పోగొట్టువాడు - విఘ్నేశ్వరుడు.

విఘ్నీతము సం విజ. (అ ఆ అ) 1 విఘ్నములు
కలిగినది, ఆటంక పఱువఁబడినది 2. అడ్డుకొట్టఁ
బడినది.

విఘ్నేశ్వరవాహనము సం వి. అ. న. ఎలుక.

(ఇట్లే విఘ్నేశవాహనము మొ)

విఘ్నేశ్వరుడు సం వి అ థం గణపతి, ఈశ్వరుని
పుత్తుడు, విఘ్నముల కధిపతి

(ఇట్లే విఘ్నేశానుడు, విఘ్నేశుడు. మొ)

విచ(చి)కిలము సం వి అ థం 1 ఒక జాతి మల్లె.

(వృ వి) 2 మదనవృక్షము, వ్రుంగచెట్టు.

విచక్షుండు సం విజ. (అ ఆ అ) 1 సూక్ష్మ
దృష్టిగలవాడు, దూర దృష్టిగలవాడు, విచేక
శాలి 2 బుద్ధిమంతుడు 3 నిపుణుడు, నేర్పరి.

4 చదువుకొననవాడు, చదువరి.

వి. అ థం పండితుడు, విద్వాంసుడు

విచక్షించు సం న క్రి విమర్శించు దండకము ..

ఇంతింబరీక్షించి బుద్ధిన్ విచక్షించి తన్మాతమాయా
పరాభూత జామాత భోగిని దండకము

విచక్షుడు సం విజ (న్) - విచక్షుమ్ముడు.

1. కన్నులు లేనివాడు, గ్రుడ్డివాడు. 2 కలి
వర పడినవాడు, విమనస్కుడు, దుఃఖకుడు.

విచయనము సం వి అ. న 1 వెదకుట.

2. పువ్వులు మొ కోయుట (వాచ)

విచయము సం వి అ థం 1 ఆన్వేషణము, వెద
కుట 2 పరిశోధనము

విచరించు సం అ క్రి విచారించు, సంతాపపడు.

ఉ ప్రాదరు జంగు పంపున మహాహవకేకిఁ గోట
చుట్టి బాహాద్యధ విక్రమోద్ధతిరయమ్మున
పై న్యమువచ్చి నిల్చె నిమ్మిడి విచారమెట్ల
నియమేయ పరాక్రమ రంగరాయ ధాత్రిద
యికు య్గఱించి విచరించిరి యచ్చటి పెద్ద మాని
సుత్. రంగా. 3. 27.

విచరితము సం. వి. అ. న. తిరుగుట, సంచారము.

విచర్చిక సం వి. ఆ. వ్రు పామ, చర్మరోగ తేదము,
గజ్జి.

విచర్చితము సం. విజ. (అ. ఆ అ) పూయఁబడినది,
చావఁబడినది, రుద్దఁబడినది.

వీచలనము నం. ఎ. ఆ. న. 1. మిక్కిలి కదులుట. మిగులఁజలించుట. 2. మార్గము నుండి తప్పుట, తొలఁగుట. 3. చాంచల్యము, స్థైర్యము లేమి. 4. గర్వము, దురహంకారము.

వీచలము నం. ఎఱ (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి కదలువది. వీచలుడు నం. ఎఱ (అ. ఆ. అ) దురహంకారము గలవాఁడు, గర్వి.

విచారకుఁడు నం. ఎ. ఆ. వుం విచారించువాఁడు - 1. పరిశోధకుఁడు, పరీక్షకుఁడు 2. న్యాయాధికారి.

విచారజ్ఞుఁడు నం. ఎఱ (అ. ఆ. అ) నిర్ణయించ నమర్థుఁడు, తీర్పరి.

విచారణ నం. ఎ. ఆ. స్త్రీ 1. పరీక్ష, పరిశోధనము, నందిగ్ధమైన విషయమును తత్త్వ నిర్ణయమునకై ప్రమాణములతోఁ బరిశీలించుట 2. ఆలోచన. 3. సంశయము, ఎటులును దోచనిస్థితి. 4. మీ మానకామ్రము.

విచారణము నం. ఎ. ఆ. న. 1. విచారణ, పరిశోధనము, పరీక్షణము. 2. ఆలోచన. 3. సంశయము, ఎటులును దోచనిస్థితి.

విచారణీయము నం. ఎఱ (అ. ఆ. అ) విచారణ చేయఁదగినది.

విచారపడు పి. ఆ. శ్రీ (విచారము + పడు) సంతాపించు, చింతిల్లు. (శ. ర)

విచారభువి నం. ఎ. ఆ. స్త్రీ 1. న్యాయస్థానము, న్యాయసభ. 2. యమసభ, యముని కొలువు

విచారము నం. ఎ. ఆ. వుం. 1. పరీక్ష, పరిశోధనము, నందిగ్ధ విషయమును తత్త్వ నిర్ణయమునకై ప్రమాణములతోఁ బరిశీలించుట. 2. (అభియోగము) విచారించుట, సత్యము తెలిసికొనుటకై సాక్ష్యము మొ. ది వినుట. 3. ఆలోచన 4. విచేకము, యుక్తా యుక్తపరిజ్ఞానము. 5. నిశ్చయము, నిర్ణయము. 6. ఎన్నిక, ఏర్పాటు. 7. సందేహము, ఎటులును తోచనిస్థితి. 8. దూరదృష్టి.

విచారముచేయు పి. న. శ్రీ ఆలోచించు, విచారించు. ఉ. మజ్జన భోజనాదులకు మాపుకయించుటకు వ్యధామణుల్, సజ్జనగేహ మొక్కట విచారముచేసి యొనర్చి వాలిపెన్, సజ్జఁడొఱంగి

యచ్చటఁ బ్రసన్నత నిల్విన లింగమున్ భవా, వజ్రలరాళికుంభజుని భక్తిభజింపఁగఁజొపునంత టన్. కాళ. 4. 88.

విచారశీలుఁడు నం. ఎఱ (అ. ఆ. అ) 1. ఆలోచన గలవాఁడు, విచేకి. 2. దూరదృష్టి గలవాఁడు విచారస్థలము నం. ఎ. ఆ. న. 1. న్యాయస్థానము 2. యుక్తివాదము, యుక్తియుక్తమగువాదము. విచారి నం. ఎఱ (న్ జే న్) 1. తిరుగువాఁడు, త్రిమూరి. 2. తిరుగుబోతు, భోగలంపటుఁడు 3. ఆలోచన కలవాఁడు, విచేకి

విచారింఁచు నం. న. శ్రీ 1. పరిశీలించు.

వ. . పంచబాణ శరంబులని ప్రమాణంబు విచారించు విరహ పరితాప పరిహరణనిపుణ పురంద్రుని గణంబుల . ఉ. వారి 5. 138.

వ. మత్ప్రసాదంబున సతీతానాగతవర్తమాన దర్శియగుటంజేసి విచారించి పనుపుమనిన. మార్కం. 5. 154

2. పరామర్శించు.

మ. అగ్నిహోత్రమును నిత్యంబున్ విచారింతుడే ... శకం. 4. 8.

3. ఆలోచించు

గీ ఇవ్విధంబునఁ దమతమ యెఱుఁగు తెఱఁగు, లందఱును తెప్పవిని కురునందనుండు, దగ విచారించి కార్యంబు తెగువ గాంచి, యెలమి వారలఁ గనుఁగొని యిట్టులనియె భార. విరా. 3. 112

గీ. అమరులెట్లోడి వాలిఖిల్యాది మునులు, చారు గురునిపాలికిఁ జని దైత్యవరుల, నోర్పు తెఱఁగు విచారించుచుండ వారి, కెలమి మిగుల బృహస్పతి యిట్టులనియె మార్కం. 2. 221.

నం. ఆ. శ్రీ. సంతాపించు

వ. పుత్త్ర హత్యాది దోషంబును పుత్త్ర విహీనత్వంబును బ్రాప్తంబయ్యెనే యని విచారించి ... కాళ. 2. 82.

విచారితము నం. ఎఱ (అ. ఆ. అ) 1. ఆలోచింపఁబడినది. 2. పరిశోధింపఁ బడినది, పరిశీలింపఁబడినది. 3. నిశ్చయింపఁబడినది, పరీక్షింపఁబడినది, నిర్ణయింపఁబడినది. ఎ. ఆ. న. ఆలోచన,

విచార్యము సం. ఎఱ. (అ అ అ) విచారింపఁదగినది. విచి=పీచి సం. ఎ. ఈ. శ్రీ. తరంగము, అం. (వాచ) విచికిత్స సం. ఎ అ శ్రీ. 1 సంకయము, విశ్చయములేమి. 2. తప్ప.

విచితము సం. ఎఱ. (అ అ అ) వెదకఁ బడినది, పరిశోధితము, పరిశీలించఁ బడినది.

విచిత్ర సం. ఎ అ శ్రీ 1 అన్వేషణము, వెదకుట 2 పరిశోధనము, పరిశీలనము.

విచిత్ర సం. ఎ అ శ్రీ తెల్లదుప్పి

విచిత్రకము సం. ఎ అ అం వృక్షవిశేషము, కొండరావిచెట్టువంటి యొకచెట్టు న ఆశ్చర్యము, వింత

విచిత్రదేహము సం. ఎఱ. (అ అ అ.) మనోజ్ఞమైన (ఇంపైన) దేహముగలది

ఎ అ అం మేఘము, మబ్బు

విచిత్రము సం. ఎఱ (అ. అ. అ) 1. ఆశ్చర్యకరమైనది, వింత యైనది. 2. కర్పూరము, నానా వర్ణములు కలది. 3. వివిధము, పలువిధము నైనది. 4. మనోహరము, ఇంపైనది 5. చిత్రపుగా వ్రాయబడినది, ఆలేఖ్యము.

ఎ అ. న 1 శబలవర్ణము, చిత్ర వర్ణము. ఆశ్చర్యము, వింత. 3. ఒకానొక యర్థాలంకారము.

విచిత్రవీర్ణుఁడు సం. ఎ అ అం చంద్రవంశపు రాజు (శంతనునికి సత్యవతి యందుఁ బుట్టినవాఁడు భీష్ముని తమ్ముఁడు ధృతరాష్ట్ర పాండు రాజులతని పుత్రులు)

విచిత్రాంగము సం. ఎఱ (అ అ ఈ. అ.) చిత్రవర్ణమయిన శరీరముగలది

ఎ అ అం 1 నెమిలి. 2. పెద్దపులి.

విచిన్వకము సం. ఎ అ అం 1 వెదకుట, అన్వేషణము 2 పరిశోధించుట, అన్వేషణము. 2. పరిశోధించుట.

విచిన్వకుఁడు సం. ఎ అ. అం. వీరుడు.

విచిర్ణము సం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) 1. ఆక్రమింపఁబడినది. 2. ప్రవేశింపఁబడినది.

విచేతనము సం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) 1. చైతన్యము లేనిది, ప్రాణము లేనిది, చేచ్చినది. 2. జడము, మొద్దుపాడినది.

విచేతనుఁడు సం. ఎఱ (న్) 1 చెడ్డమనస్సు గలవాఁడు, ఒరులకుఁ జెడుగు కోరువాఁడు 2 విరుద్ధమయిన చిత్తముగలవాఁడు అవివేకి, మూర్ఖుఁడు 3. దుర్మనస్కుఁడు, దిగులొందిన మనస్సు గలవాఁడు.

విచేష్ట సం. ఎ అ శ్రీ, 1 ప్రయత్నము, పూనిక, ఉద్యమము 2 ప్రవర్తనము, నడవడి, 3 నడక, గమనము

విచేష్టింపే సం. న. 1 మిక్కిలి చేష్టించు మిక్కిలి చేష్టలుగలరానినిగాఁ జేయు

సీ పురుషోత్తముం డెల్ల భువనంబులును రానయఖిల భూతాత్మకుండై విహార, లీల విచేష్టించు భార ఉద్యో 2 138

విచేష్టితము సం. ఎఱ (అ అ అ) 1. చేష్టాహీనము చేష్ట లుడిగినది 2. యత్నింపఁబడినది 3 పరిక్షింపఁబడినది, పరిశోధింపఁ బడినది. 4 తప్పగా చేయఁబడినది.

ఎ అ న 1. కృత్యము, పని 2. పూనిక, యత్నము. 3. కుట్ర, తంత్రము 4. అభిచయము 5 వ్యాపారము, పని, చేష్ట. 6 తంత్రము, కుట్ర.

విచ్చే ఎ నాలుగు వ్రేళ్లకుఁ జుట్టితీసిన మాలిచుట్టు. (4. ర. త్రా.)

విచ్చేఁబాటు అ 1 (విచ్చన్ + పాటు స్వాస్థిమున) పాటు, విచ్చు

సీ జంతమయూరమా యింత గర్వాబఁచే విటి నిమై పొటలెత్తి విచ్చఁబాటు కలువాయి. 4 14

విచ్చేలవిడి ఎ 1 స్వాతంత్ర్యము, స్వేచ్ఛాప్రవృత్తి. క ఎచ్చోటనైన నధనుఁడు, విచ్చలవిడి నుండు లేడు వెల పించుకయున్ భార కాం. 4. 26

చ. . . విచ్చలవిడి నీకునాతనికి సంగతి చేకులు . . . దశకు. 7. 78.

క. అచ్చుగఁ బ్రయాగలోపల విచ్చలవిడిఁ దనదు మేను విడిచిన మమఱం, దొచ్చెల్ల యేమి చెప్పుదుఁ, జెచ్చెఱఁ గను నిష్ఠ కామ్య సిద్ధి ధరిత్రిన్. భోజరా. 1. 182.

2. స్వేచ్ఛ.

వ. .. చందురుండు కందర్ప దిగ్విజయస్ఫూర్తియుం
బోని యచ్చవెన్నెల విచ్చలవిడింగాయం
దొడంగె ... కాశీ. 3. 23

వ. ... విచ్చలవిడిం దిరుగుబొజంగులును . నీలా.
3. 10.

క్రీ. ఎజ నిరాటంకముగా.

వ. . ఆకృశాంగి మరల కన్నుదామరలు విచ్చి
విచ్చలవిడి వెడలెడి యశ్రుజలధారా ప్రవా
హంబులు చెక్కుటద్దంబులపై జాలువాటి ..
ఉ. రా 8. 278.

విచ్చేలు ఎ విచ్చేలవిడి

ఉ. అచ్చర మచ్చెకంటులకునై కడుపెచ్చిన మచ్చ
రంబుతో విచ్చలుగాను మెచ్చగు వివేకము
తెల్లను వెచ్చఁజెట్టి వీరిచ్చటదొమ్మి గూడి కల
హించిన తేరుగడెల్లట్టు నీ రచ్చల నొంపఁగా
వలయు రాయని యింద్రుఁడుచే యమర్చుచున్
అహల్యా. సం. 1 109.

విచ్చేవిచ్చేలు అవ్య. యథాయథలు. (శ. ర ప్రా.)
విచ్చాయ ఎ. (సం. విచ్చాయ) రత్నదోష విశే
షము. (శ. ర)

విచ్చికము ఎజ. దుష్టము

తే. కక్కనపు వంకగోరులఁ ద్రొక్కిత్రొక్కి,
కఱకుముక్కున నందంద కఱచికఱచి పూస
యొకటయుఁ బోఁగవఁ బొందనీక, చెరిపె
ముత్యాల పేరు విచ్చికపుఁబులుఁగు. పాండు
4. 239.

విచ్చిలు(ల్లు)=విచ్చే ల క్రీ (✓ విచ్చే) విడివడి
పాటు

కా విచ్చితెం, గోలంబుల్ బెడరెంజమూరుగణ
మాక్రొశించె బంచాస్యముల్ తాలాంకావర
జండు మందరమచో ఛాత్రీ ధరంబెత్తినన్
హర. 8 48.

విచ్చే ల. క్రీ. 1. (పుష్పారులు) వికసించు, విడుచు.

క. అచ్చానవాసతోడను, తిచ్చపడక మొనసి తుదిని
తేకెత్తివడిన్, నిచ్చెంజంపక ముకుళము. చెచ్చె
రమటి నువ్వుఁబువ్వు స్నేహం బూనెన్. రసి,
2 85.

చ. వరుడిక నేమిసామ్యదుగ వచ్చెనటంచును
నల్గురావ నా, సరసకటాక్షభాణములఁ జల్లగ

నుల్లము విచ్చఁజాడ నా చరణ సమీపభూము
లకుఁ జయ్యనఁజేరఁడె యేమి నేతు సుందరు
లకు నాథుఁడింతదయ దప్పిన నేమగు వామ
లోచనా. గంధ. 1 81

చ .. కైశికమురేవఁ బ్రభాతశశాంకు మోప
విచ్చినవహల్ల కాశింగయినేసి .. అము.
2. 16

ఉ క్రచ్చుఱఁజారిజాత లలికావనదేవత జంభ
వైరిపై, మచ్చికఁ గూర్పఁగా వనసుమ ప్రక
రంబుల వేల్పుచేటితో, విచ్చిన పైడితామరల
వెంబడివచ్చిన కమ్మగాడ్పులన్ మెచ్చులరితీఁ
గోకిలసమీరణ దీవనలిచ్చె నొప్పగన్. హర.
8 10.

2 చీలు, భేదిల్లు.

క. చొచ్చి చతురంగవిఠతులు, విచ్చునటులు నేయు
టయును వివ్వచ్చుఁడు వేవచ్చితల పడినఁ బురి
కొని, యచ్చట నిరువాఁగునట్ట లాడంబోరెన్
భార భీష్మ 2. 394

క. తరువాకటి వెటికిలాంగల, ధరుఁడుద్ధతిఁ బూంచి
హయరథ ద్విపసుభతో, త్కరముల మ్రగ్గింపఁ
గన, న్నెరవులు విచ్చుటయు మేదినిధరుఁడల
రెన్. హరి ఉ 8 93.

8 విరియు, విడిపోవు.

నీ సంపాదజీమూత సంఘంబు విచ్చునే చక్రిచాస్య
ప్రభంజనము లేక .. భాగ 7. స్కం. 172

చ. ఖుంముల నేలఁద్రవ్వచు వకుంతవాల సమీ
రణంబులన్, విరివిరిఁతోయి మేఘములు వివ్వ
విషాణము లొడ్డికొంచు దు, సరతరమూర్తియై
వృషభదైత్యుఁడు .. భాగ 10. స్కం పూ.
1142

చ. తెలతెలవాఱఁ దూర్పునలుదిక్కులవిచ్చెఁ దమం
బువతులుం, గలకలఁ బల్కె.. విల్ల. 3 183.

వ. ... జవ్వసంపుఁ గ్రొవ్వసనివ్వటిల్లి మవ్వంపువా
తెలులు వివ్వసవ్వ ... పరిచారికా సహస్రంబును
గూతునకు సరణంబుగా నిచ్చి మఱియును...
మనుచ. 5. 101.

4. వళించు,

కా. తీవ్రతరాంగసంభవ శరశ్రేణివిహానా
వ్యథల్, వివ్వం దీరని భక్తితోహృదయమావి
ర్భూత మోదంబునన్, నవ్వందీగయుఁబోలె
జాడ్కులొదవన్ నత్కిరుఁడుత్కంఠన్ కాళ.
3. 180.

5. బ్రదలగు, ప్రిలు.

మ ధరఖర్వాటుఁ డొకండు సూర్యకర సంతప్త
ప్రధానాంగుడై, త్వరతోడం బలువెత్తి చేరి
నిలిచెం దాశద్రుమచ్ఛాయఁద, చ్చిరముం దత్ఫల
పాతవేగమున విచ్చెన్ శబ్దయోగంబుగాన్.
భర్తృ. 1. 85

6. వికలమగు.

క జనులెట్టిది శత్రువిధంబని చెప్పదు రట్టిచంద
మారయఁగా దుర్జమఁడ వగునీకు వాయెడ,
వినుముకలిగె దీనమనసు విచ్చెంగుటిలా భార
కర్ణ. 2. 104

7. తెలిచియుండు

ఉ. ఏమటుపాటఁ జూచినను నేటితటంబున దాన
కాంతఁబై, రాముదపాకుచందమున హస్తము
విచ్చియ యుండువానికిన్ . కాళీ. 7 284.

న శ్రీ 1 విప్పు, విడఁదీయు

వ. విన్నపంబుచేసి తమతెచ్చిర విధ్వస్తోపకరణంబులు
విచ్చిచూపి . ఉ హరి 1 111

వ ... తదలంకార చామరంబులు రెండును విచ్చ
పుచ్చుకొని ... కళా. 1. 180.

2. విరియఁజేయు, వ్యాపింపఁజేయు.

చ. పతిగని .. వీక్షణ, యతసితధీతుల్ గల
యనద్రుజ విచ్చెనుపేళుమీఁద .. కు. సం.
7. 901.

క. ఎఱకలు విచ్చుచుండుండము, తెఱచుచు ...
భార. ఉద్యో. 3. 301

క అచ్చటనచ్చట నిడుపుగ, విచ్చిన గుసమాస్త్ర
శాస్త్ర వేదుల మనముల్, మెచ్చించుఁడెరల
మంజిడి, పచ్చడములు చతురశీతి బంధంబుల
తోన్ నైవ 7. 155

8 తెరచు.

చ వెడవెడఁగన్నమూయుఁ గనువిచ్చు నగుదల
యూచు ... పా8. 1. 101.

ఉ. ... ఇంక నా, హారము గమ్మునాకని గుహనద్య
శంబగు నోరువిచ్చినన్ ... భా రా. సం 48.

4 వికసింపఁజేయు

చ అనవిని మోము విచ్చుచు మురాంతకు నిట్లనుఁ
గుంతి పాండు నం, దనులకుఁ దండ్రియు న్నరువు
లై వము నారయ నీవకావె . భార. ఉద్యో
8 207.

గీ. నవ్వివట్లల్లి విచ్చెఁ, గలయ మూఁతులు
కేతకీ గహనతతులు .. ఆము 4 94.

5. చీలుచు, భేదించు

క విత్తము సంస్కృతి పటలము, ప్రత్తముకామాది
వైరి వర్గంబులనే, డిత్తము చిత్తము హరికిని,
జొత్తము నిర్వాణపదము శుభమగు మనకున్.
భాగ. 7 249.

వ ఎడయిచ్చిన వజ్రంబును జను మఱగ్రుచ్చి
వెనువిచ్చి చనలేక యచ్చటనే యున్నన్ ...
దళా. 2 483.

6 విడిచిపెట్టు, త్యజించు

ఉ. సోరణగండ్ల రాఁగొదమ చుక్కలు పట్టనకు
ల్కివాటముల్, చేరువ ... ప్రాద్దువోఁ, గారతి
డస్సిగాడ్పులకుఁ గాఁదెఱవం జను విచ్చి మేడ
లన్. ఆము. 2 13

7 విడఁగొట్టు, తొలఁగించు.

నీ పాలిండ్లు గదలంగఁ బనవు బయ్యెద విచ్చు నచ
లాధిపతి కూర్మియాఁడు బిడ్డ . కాళీ. 2. 52.

ఎఱ. చీలినది, విడిచోయినది, విదారితము.

నీ. ... శ్రోత్రఘృచ్చటలు విచ్చుగ రచించితి నూక్తి
నైపుణి జ్ఞాన చింతామణి కృతి .... ఆము.
1. 18.

ఎ. వికాసము.

నీ సకల వత్సపురాణ సారాంశముల పొచ్చు
కై వల్గిరమచేతికల్ప విచ్చు .... ఘటికా.
1 140.

జ. విచ్చఁబాటు, విచ్చిలు, విచ్చకత్తి, విచ్చు
కొను, విచ్చుటాకు, విచ్చునొగ్గ.

విమేషకర్త ఎ. (విచ్చు+కత్తి) ఎఱ దూసిన కత్తి.

చ. వెలువడి యెప్పుడెప్పుడది వీరులఁ దాఁకు
దమంచు విచ్చుక, తుల జెడఁగుం దళత్తళలతోఁ
దనముందట వచ్చుచేన వీరులకును జేయి వీచు
టయు రోసముతోఁజని దైత్యవీరులం, దలపడి
రా సురాసురులు చార్కొని రుగ్రతరాగ్ర
హంబువన్ ఉ రా 4 290.

మ. మొనకు న్వచ్చిన విచ్చుకత్తులసివే ముస్తీడు
మేల్ రాతులం, దునుమాడంగను గల్గిపార్వ్య
మున యందుం గ్రమ్ము నశ్వంబులం, దనబల్లె
ముత్తనఁ గ్రమ్ము క్రమ్ములుచు వెన్నన్ చార
సిల్ జోదులన్, గని దూరంబు దొలంగఁ
జేయుఁ బటు దోర్గర్వం బఖర్వంబుగన్ కృష్ణ
శి 84.

సి .. విచ్చుకత్తుల వారు వెంటరా నందలంబును
నిబ్బరంబుగాఁ బోవ నిచ్చు . కువల 5 9

విచ్చేకొను న శ్రీ (విచ్చు + కొను) విచ్చుకొను

క. వచ్చినఁ బొడఁగాంచి వెనల్, విచ్చుకొని కడుం
దలంకి వినచారిగముల్, విచ్చున్మొగ్గయి కడ
లకు, విచ్చలవిడిఁ బఱచె గట్టు వీడెం బజేకున్
అ. రా. యు 183.

విచ్చేటాకు ఎ (విచ్చు + ఆకు) 1. కర్ణపత్రము,
చెవ్వాకు.

సి. శి విచ్చటాకు చెవ్వాకవ వెలయుఁ గర్ణపత్ర
నామంబు అం. భా 2. 148

2 విరిసిన యాకు.

సి. బలితంపు విచ్చటాకుల దుద్దుఁ గమ్మలు నిర్దంపుఁ
జెక్కుల నీడఁ జూడ క్రిడా 101.

విచ్చేన్మొగ్గ (మొగ్గ ఎఱ (విచ్చు + మొగ్గ).

1 చెల్లా చెడలైనది

క వచ్చినఁ బొడఁ గాంచి వెనల్, విచ్చుకొని
కడుం దలంకి వినచారిగముల్, విచ్చున్మొగ్గయి
కడలకు, విచ్చలవిడిఁ బఱచె గట్టువీడెం బజే
కున్. అ. రా. యు. 183

కా. ... విచ్చున్మొగ్గ విచారి మొగ్గయగుచున్
విచ్చేనిరయ్యంగవల్ తపశి. 4 89.

చ... ప్రబోధక యంతయు విప్ప విచ్చు మొగ్గయి
మఱిపాసిపోదురు నమస్త దివాగతులైన యధ్య
గుల్ ... అము. 4. 181.

మ. కరుణం బ్రోచిన మిత్రుండెఁగెను గళంకం
బును చెల్లవృడున్, గురుబిచ్చేషి నిశాచరుండ
నునుతోకుల్ నిందగావించు ని, స్థుర భావుండరు
జేటఁ శీఘ్రబుచనంచున్ విచ్చు మొగ్గచనెన్,
జరితార్థాత్మకశత్రు వృత్తమగుచున్ జక్రద్విజ
వ్రాతముల్ భోజమతా 5 10.

సి .. మ్రుచ్చు చేరువులకు విచ్చు మొగ్గ కలి
శి. 81

శ 1 విజయుమొగ్గ. 2 చెల్లాచెడరగుట

సి . ఎరిమిఁ బొల్పుగు యూధికలకు సంతలకూట
ములకును మఱి విచ్చుమొగ్గలోదవె అము
4 128

(పై రెండర్థములకు నిదియే యుదాహరణము)

విచ్చేయము = విజయముచేయు అ. శ్రీ 1 (పూజ్యులు)
వచ్చు

కా. . నిర్వాణదార క్రియా, శీలుండైన పరా
శరాత్మజుండు విచ్చేసెం గృహలోలుండె. భార
ఆశ్వ శి 147

కా . వేదవ్యాసమునీశ్వరుండు గరుడన్ విచ్చేసె
నచ్చోటికిన్ .. హరి. ఉ. 9. 17

క. విచ్చేయము తల్లికడుపు వెడలిముకుండా.
భాగ 10. 101.

2. (పూజ్యులు) వెళ్లు, పోవు

క. అసమయంబున లైభ్య మ, హాసంయమి యేగు
చేర నర్హాదివిధుల్, చేసి వసున్మపతి యెటు
విచ్చేనెదవు మునీంద్ర నాకుఁ జెప్పుమటన్నన్.
వరాహ 2 5

మ అడుగ న్నిన్ను వరంబు వేగమ యహల్యా
జార విచ్చేయ నా, కుదురాజార్థవిభూషణుండు
వరమినున్నాడు యుష్మాదృతుల్, బదుఁగు
ల్యాఁభిత మీ సమర్థులై కాశి 4 50.

సి . పరమేశుఁ డతని నదృక్తికి మదిమెచ్చి కల
లోన నొకనాఁడు గదిసి వరము, తే. వేడికొను
మన్న నిరువుర వేఁడె సుతుల, శివుఁడు నిచ్చితి
నంచు విచ్చేసె నంత. ఉ. హరి 4. 7.

శి. ప్రజేకించు, చొచ్చు,

తే రమణి హృదయంబునను మహారాజ పీఠు,
గరిమ విచ్చేసియుండిన కారిణమున, దీని వజ్రో
రుహంబు లాలోన నుండ, నెడము లేకున్న
మరికదా వెడలెవెలికి. నై. ప. 8. 88.

4 కూర్చుండు.

క నిచ్చలు లోపలికాంతలు, మచ్చిక దన తోడ
నాడుమాటలు నాకున్, ముచ్చటలు నెప్పు
మెల్లన, విచ్చలవిడి దొడల మీదవిచ్చేసిన్పా
భాగ. 1. 371

ద్వి. ఇంతకంటెను భాగ్య మెయ్యది యనుచు,
సంతసం బొదవ హజారంబు మీద, విచ్చేసి
యుండిరి ద్వి. పరమ 2. (చి ని.)

విచ్ఛంద(క)ము సం వి అ ఘం. ఈశ్వర గృహ
భేదము, అనేకభూమి కలుగు మేడ

విచ్ఛర్దకము సం వి అ ఘం. = విచ్ఛందము.

విచ్ఛర్దనము సం వి అ న క్రక్కుట

విచ్ఛర్దితము సం వి అ (అ. అ. అ.) 1. క్రక్కుబడి
నది, బహిష్కరింపబడినది 2. అశ్రద్ధ చేయబడి
నది, నిర్లక్ష్యము చేయబడినది. 3. విడువబడినది,
త్యజింపబడినది. 4. చెఱువబడినది. 5. ఊడింప
జేయబడినది.

విచ్చాయ వి. రత్నదోప విశేషము.

క. తనజాడ మెరుగు వెలుగును, దనరక మలిపంబు
వెలయు దనకాంతవేలు, న్మణి విచ్చాయయు
మేదిని, నొనరంగ విడుచుదురు దీని ధీయుతు
లెన్నన్. రత్నపరీక్ష, 88. ప

(ఈ పద్యమందు గణభంగమును విశ్రమభంగమును
గలవు)

విచ్చాయము సం. వి అ (అ. అ. అ) పాలిపోయినది,
వివర్ణమైనది, కాంతిలేనిది

వి అ ఘం. ప్రశస్తమైన కాంతిగల రత్నము.

న. పఠులగుంపు నీడ.

విచ్చిత్తి సం వి అ త్రీ 1. నలుకుట, తునియ
జేయుట, పగులగొట్టుట చీల్చుట. 2. విభజిం
చుట, వేఱుచేయుట. 3. కనబడకపోవుట, లేక
పోవుట. 4. ముగియుట, సమాప్తి. 5. రంగులతో
గాని సుగంధి తైలములతోగాని శరీరము
పూయుట, మైపూత లలడుట 6 (ఇల్లు మొ.

వాని) హద్దు 7 పద్యపాదమునందలి నిలుపు
చోటు, విరతి. 8 వస్తువులు సగలు సమృద్ధిగా
లేకున్న శరీర సౌందర్యము చేతనే మిక్కిలి
యొప్పిదమును దోషజేసెడి స్త్రీల శృంగార చేష్టా
విశేషము.

విచ్చిన్నము సం వి అ (అ. అ. అ.) 1. నశించి
నది, ముక్కులు చేయబడినది. 2. చీల్చబడినది,
పగులగొట్టబడినది, విభజింపబడినది 3. నిషేధింప
బడినది, ఆటంకపఱుపబడినది 4. అంతమొందినది,
ముగిసినది. 5. చిత్రచిత్రముగా జేయబడినది.
6. దాచబడినది. 7. సుగంధి తైలాలిగములతో
పూయబడినది. 8. వంపబడినది 9. కుటలమైనది.

విచ్చురితము సం విం. (అ. అ. అ) 1. కప్పబడినది,
ఆచ్ఛాదితము. 2. తాచబడినది, స్థగితమైనది.
3. పూయబడినది, దాచబడినది, రుద్దబడినది

విచ్చేదనము సం. వి. అ. న = విచ్చేదము.

విచ్చేదము సం. వి అ. ఘం 1. ముక్కులుగా
జేయుట, నలుకుట. 2. విభజించుట, వేఱుపఱు
చుట 3. పగులగొట్టుట. 4. విహతము, ఆటం
కము 5. అగ్రపోవుట, అంతమగుట 6. తొలగిం
చుట, నివారణము. 7. విరోధము, పగ. 8. గ్రంథ
భాగ విశేషము 9. అవకాశము, తెఱవి, విరా
మము. 10. వంశపరంపర యొక్క భంగము, వంశ
మంత మగుట

విచ్చేదించు సం. న క్రీ. ఖండించు

కా. సేనానిం బదహస్తమస్తములు విచ్చేదించి
మోదించినన్. కై. 6. 141

విచ్చితము సం వి అ (అ. అ. అ.) 1. శ్రష్టము,
జోరిపోయినది. 2. శ్రష్టముగా జేయబడినది,
తొలగింపబడినది 3. (మంచి మార్గము మొ
వాని నుండి) తప్పినది, తొలగినది 4. పక్కకట్టి
రాలిపోయినది.

విచ్చుతి సం. వి అ. త్రీ 1. శ్రష్టమగుట. పడిపోవుట,
జోలుట, విడిపోవుట 2. జయము, ఊడించుట,
నాశము 3. (మంచి మార్గము నుండి) తొలగి
పోవుట. 4. చెడిపోవుట (గర్భ విచ్చుతి మొ)

విజననము సం వి అ న 1 ప్రసవము. 2. ఉత్పత్తి,
పుట్టుక.

విజనము నం. విజ (అ. అ. అ) జమలు లేనిది.

ఏకాంతమైనది, నిర్జనమైనది

వి. అ. న నిర్జనప్రదేశము, రహస్యస్థలిము.

విజమ్మడు నం విజ (న్) వి ఖం జారజుడు,

పరపురుషునివలన జన్మించినవాడు

విజపీఠము నం వి. అ. న మరద, పంకము (మాది)

వి(క్రు)జము నం. వి. జ్. ఖం 1. పక్షి

2. పాచిక.

విజయ నం. వి అ శ్రీ 1. దుర్గ. 2 దుర్గ యొక్క

పరిచారకురాండ్రలో నొకతె. 3. విశ్వామిత్రుడు

రాముని కుపదేశించిన విద్య 4 ఆశ్వయుజ శుక్ల

దశమి. 5 గంజాయి చెట్టు. 6 ఉసిరిక చెట్టు

7. నావిలి చెట్టు 8 మంజిష్ఠ (వృ వి) 9 ఒక

జాతి జమ్మి. 10 నెల్లి చెట్టు 11. విజయద్వాదశి,

శ్రవణ పక్షత్రయతోఁ గూడిన శుక్లపక్ష ద్వాదశి.

శ్లో, యదాతు శుక్ల ద్వాదశ్యాం, పక్షత్రం శ్రవణం

భవేత్, తదాసాతు మహాపుర్యా, ద్వాదశి

విజయాస్మృతా.

విజయం(యము)జేయు మి. అ శ్రీ (విజయము + చేయు.) 1 వచ్చు, విచ్చేయు.

శ్లో. భవేద్విజయ తశ్చేయు, ధృతా కర్తృ ప్రపూజనే,

మోరఖండో భవేద్విందుర్వాత దంతస్యపేం

విచా. (చి ని)

క. పాయక పెక్కుతపంబులు, నేయు తపోనిధుల

తైనఁ జేర నశక్యం. బీయరద మెక్కి విజయం,

చేయుము జగతిక తడవు నేయక యనినన్

విశ్ర 2 79

మ. అజరుద్రు ల్గని పోరు మాచుటకొ యీ

యాదాయ మాళించియో, విజయం చేసితి

రయ్య మీరిచటకన్ వేవెగ విద్యనృణి .. కకు

5. 185.

క వినుఁ డీదగుసంబంధపు, సెనయిఁగని మోచి

తెచ్చి యిచ్చెనవరె చు, ల్కని నరులుగాన మా

పుర, మునకు నిజయంబు నేయఁ బుత్రిక

నిక్తున్. ఆము. 7 56.

2. పోవు, అరుగు

క. మసలితిరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ

వెలుంగ రాక యనుష్ఠా, నసమయమయ్యెనఖో

మ, ధ్య నమీవంబునకుఁ దరణి యరదమువచ్చెన్.

మ విజయం చేయుడు నావుడు స్మమలు ....

నిర్వ 7 185.

వ అని వినుతించి గరత్మంతుడు దేవా యేను నీ

తలంపులోనిచాడ . ఇదె యాయితం

తై తినెక్కు మెక్కడ విజయం చేసెద వక్కడ

నడిచెద ననిన హరి ఉ 8 64

నీ ఆత్మ పట్టణమున కతివఁ దోడ్కొని విజయంబు

చేసెను మహాహ్వ మొప్ప ... ఆము. 7. 71

విజయంతుడు నం వి అ. ఖం ఇంద్రుడు. (మా.

వైజయంతము)

విజయకుంజరము నం వి అ ఖం పట్టపుతేనుఁగు,

రాజు అధిష్ఠించెడి యేను గు, యుద్ధమున నుప

యోగపడెడి యేనుఁగు.

విజయచ్చందము నం వి అ ఖం వీనూణు పేటలు

గల హారము.

విజయడిండిమము నం వి అ. ఖం ధక్క, ఒక విధ

మగు చర్మవాద్యము (ఇట్లే విజయమగ్దలము మొ)

విజయదశమి నం వి ఈ శ్రీ ఆశ్వయుజ మాసశుక్ల

పక్షదశమి

విజయము నం వి అ ఖం 1 జయించుట, గెలు

చుట 2 జయము, గెలుపు 3 దేవతా విమా

నము, దివ్యరథము. 4 ప్రభవాది సంవత్సరము

లలో నొకానొకటి

విజయసప్తమి నం వి ఈ శ్రీ ఆదిత్యవారమున

వచ్చిన శుక్లపక్ష సప్తమి.

విజయసిద్ధి నం వి ఈ శ్రీ గెలుపునొందుట.

విజయి నం వి న్ ఖం జయశీలుఁడు, గెలుపు

నొందినవాఁడు

విజయంమే నం న శ్రీ గెలుచు

ద్వి వెనఁ గౌరవుల నేను విజయింప లేమి, వసు

ధేకుఁ డేల యెవ్వరు వెలుంగుదురు .. ద్వి.

భార. విరా 4. 82 పా

విజయుడు నం వి అ ఖం 1 అర్జునుఁడు

2 యముఁడు 3 విష్ణుని ద్వారపాలకులలో

నొకఁడు

విజయేకుడు నం వి అ ఖం శివుఁడు.

విజయోత్సవము నం. వి. అ ఖం విజయ దశమి

నాఁడు దుర్గాప్రీతికై చేసెడి యుత్సవము.

విజయము నం విజ (అ అ అ) ముదిమి లేనిది

1. ప్రాయమున నున్నది. 2. నూతనము, అభి
నవము.

ఎ అ. న (అకు మొ వాని) కాండ.

విజల్పము నం. వి అ అ 1 ప్రేలుట, వదరు,
వ్యర్థసంభాషణము. 2. మాట, సంభాషణము
3. కోపవాక్యము

విజల్పితము నం విజ (అ అ అ) 1. పలుకఁబడి
నది, చెప్పఁబడినది 2. ప్రేలఁబడినది, వదరఁ
బడినది.

విజాత నం వి అ శ్రీ పిల్లలఁ గన్న శ్రీ

విజాతి నం వి ఇ శ్రీ. 1 భిన్నజాతి, చేరుజాతి.

2. మాఱురకము, వేలువిధము

విజాతీయము నం. విజ (అ. అ అ.) 1 భిన్నజాతు
లకు సంబంధించినది, చేర్చేటు విధములు గలది
2 భిన్నజాతికి (వర్ణమునకు) సంబంధించినది
3. సంకరజాతికి సంబంధించినది

విజాతీయుఁడు నం విజ. (అ అ. అ) వేలుజాతికిఁ
(వర్ణమునకు) జెందినవాఁడు, అన్యజాతివాఁడు,
భిన్న ధర్మావలంబి.

విజాతుఁడు నం విజ (అ అ. అ) 1 నీచముగాఁ
బుట్టినవాఁడు, పరపురుషునివలనఁ బుట్టినవాఁడు
జారజుఁడు. (వాచ) 2. పుట్టినవాఁడు.
3. రూపాంతరము నొందిన వాఁడు.

విజానత్ నం విజ. (కొ) = విజ్ఞుఁడు (దీనికి తెలు
గున వ్యస్తప్రయోగము లేదు సమాన పూర్వ
పదముగానే ప్రయుక్తము)

విజిగీష నం. వి అ. శ్రీ 1 జయించవలె ననెడి
యిచ్చ. 2 స్పృహ, పోటీ, ఒకనిని మించవలెననెడి
యిచ్చ 3 పొట్ట పోసికొనుటకై నింద్యమైన కృత్య
మునఁ బ్రవర్తించుట (వాచ.)

విజిగీషువు నం. విజ (ఉ) 1 జయించవలెనని కోరు
వాఁడు, జయాభిలాషి 2 ఒకనిని మించవలెననెడి
కోరిక కలవాఁడు 3 పొట్ట పోసికొనుటకై నింద్య
మైన కృత్యమునఁ బ్రవర్తించువాఁడు

ఎ. ఉ. అం 1 వీరుఁడు, యోధుఁడు 2 ప్రతి
స్పర్ధి, ఎదిరివాఁడు, శత్రువు.

విజిత నం. వి ఋ అం. 1. నిర్ణయించువాఁడు.
2. భాగస్వామి, వాటాధారు.

విజితాత్ముఁడు నం విజ. (నొ) తన్నుఁ దాను లోఁ
బలుచుకొనినవాఁడు, తన యాత్మను స్వాధీన
పలుచుకొన్నవాఁడు

విజితి నం వి ఈ శ్రీ విజయము, గెలుపు

విజితుఁడు నం విజ (అ అ అ) జయింపఁబడిన
వాఁడు, లోఁబలుచుకొనఁబడినవాఁడు.

విజిన(ల)ము నం వి అ అ అం న. సరసవ్యంజనము.
వలుచని పులుసు

విజిహ్వాము నం విజ (అ అ అ) మిక్కిలి కుటిల
మైనది, మిగుల వంకర యైనది

విజిహ్వఁడు నం విజ (అ అ అ.) మిక్కిలి కుటి
లుఁడు, మర్యాద లేనివాఁడు, అర్జన హీనుఁడు.

విజాలము నం వి అ అ అం. బూరుగుచెట్టు ("కాల్మలీ
కందము" అని రా ని)

విజృంభణము నం వి. అ న 1. ఆపులించుట, ఆపు
లింత, జృంభ 2. (పుష్పము) విరియుట, వికసిం
చుట 3 ప్రదర్శించుట, కనఁబఱచుట,
4 వ్యాపించుట, వ్యాపనము. 5 విసోదము
శృంగారక్రీడ

విజృంభించే నం అ క్రి 1. చెలరేగు.

న ఇవ్యధంబున నమ్మచోదేవికేత నిజసైన్యంబు
నిరవశేషంబైన విజృంభించి యమ్మహిషా
సురేంద్రుండు .. తదియగణంబుమీఁదఁ గవిసి.
మార్కం 8 104.

2. వికసించు. (శ ర)

విజృంభితము నం విజ (అ, అ అ) 1 ఆపులించి
నది 2 వికసించినది, విరిసినది 3. ప్రదర్శింపఁ
బడినది. కనఁబఱచఁబడినది 4. గోచరమైనది,
కనఁబడినది 5 విహరించినది

ఎ అ. న 1 ఆట, విసోదము 2 ఇచ్చ, కోరిక.
3. ప్రదర్శనము, కనఁబఱచుట 4. కృత్యము
చని. 5 ఫలితము

విజ్ఞన(ల)ము = విజినము నం వి అ న 1. వ్యంజన
విశేషము, వలుచని పులుసు మొదలైనవి
2 కాణము.

విజ్ఞా ౧. తన్నుకొనుటయం దగుధ్వని కనుకరణము

సీ. ... చంపకప్రసవవాసన సోఁగి యెలదేటి
కూలి విజ్ఞానం దన్నికొనియెనేని . . ఏ శకుం.
8. 190.

సీ. ... పల్నాటములఁ గ్రందఁ బడినరాహుత్తులుఁ
గూలి విజ్ఞానం దన్నుకొనెడి హరులు జై. కా.
5 192.

సీ. తే విజ్ఞావిజ్ఞానం దన్నంగ విడువ రెలమిఁ, గఱకు
టంఘుల నిటికించి గజైగదల, గఱికి
నెఱి నెఱికో రెమ్ముకయును విలుగ, విఱిచె వడిఁ
గైఱ వొక పెద్దవేసడంబు మనుచ. 4. 85

అ శ్రీ వ్యాపించు, అలముకొను.

సీ కివలయంబులతోడఁ గెంగేలు దడఁబెట్టి విడు
లపై నఖకాంతి విజ్ఞానాల్పి ... ఉ హరి. 5.50.

విజ్ఞాలము నం. ౧ ౨ ౩ చాల్పినచెక్క, అవంగపట్ట.
విజ్ఞాలిక నం ౧ ౨ ౩ శ్రీ చీకురువాయి, ఒకజాతి గలివి
అము (రా ని)

విజ్ఞోడు ౧౭ (వీడు+జోడు,) 1 జోడుకానిది, సరి
రానిది

సీ క్రుతులు విజ్ఞోడై నచోఁ దంత్రి విగువుగాఁ
బీడించు గిటగిట విరుడఁద్రిప్పు ... వై. ౩.
1. 118

సీ మారేడుబుట్టలో మంత్రాక్షతంబులు వదముల
విజ్ఞోడు పాదరక్షలు .. శుక. 2. 442.

2. ఎడఁజాటు నొందినది

కా. చూడఁజాలక మిత్రబాంధవుల విజ్ఞోడై చనం
జేయవో ... కవిరా. 8 181.

(చంద్రోపాలంభనము)

విజ్ఞోడు(ప)వడు అ శ్రీ. (విజ్ఞోడు+పడు) శేదిల్లు.
శేదవడు

సీ . కారచావదన ప్రతిబింబాది నామకర్మ
కల్పనాకేళిప్రకార మాత్రములైన యన్న
రాఖ్యానక్రియాదిః ముల.

గీ తోడ నెందు నొకింత విజ్ఞోడువడక, సమమగుట
యెట్లొ యను విభారము గలిగియు. కళా.
5. 88.

సీ విజ్ఞోడువడ నిడ్డ వెండ్రుకఱందెంబు వలిగుబ్బ
పాలిండ్ల కెలఁకు లొరయ ... క్రిడా, 1. 101.

విజ్ఞప్తము నం ౧౭ (౨. ౨. ౨) 1. గౌరవముతోఁ
దెలుపుకొనఁబడినది, మనవిచేసికొనఁబడినది 2. తెలు
వఁబడినది

విజ్ఞప్తి నం ౧ ౨ శ్రీ. 1 విన్నపము, మనవి, గౌర
వముతోఁ దెలుపుకొనుట, ప్రార్థన 2 ప్రకటన,
ప్రచురణము. (ఆ ని.)

విజ్ఞాతము నం. ౧౭ (౨ ౨ ౨) 1 తెలియఁబడినది,
గ్రహింపఁబడినది 2 ప్రభ్యాతమైనది, ప్రసిద్ధికెక్కి
నది.

విజ్ఞానము నం. ౧. ౨ ౩. 1 జ్ఞానము, తెలివి, గ్రహణ
శక్తి 2 ప్రజ్ఞ. సూక్ష్మభేదములను దెలిసికొను
బుద్ధి. 3 నైపుణ్యము, నేర్పు 4 లాఙ్ఙికజ్ఞానము,
లోకానుభవమువలనఁ గలిగిన తెలివి (జ్ఞానము =
బ్రహ్మజ్ఞానము విజ్ఞానము = తద్వ్యతిరేకజ్ఞానము.)
5. ఉద్యోగము, పని, వ్యాపారము (మే ని.)
6 సంగీతము 7 చతుర్థకవిద్యల జ్ఞానము.
8. (శౌధమతమున) ఆత్మరూపజ్ఞానము

విజ్ఞానస్కంధము నం ౧. ౨ ౩. ౪. శౌధమతము
నందలి పంచస్కంధములలో వొకటి

(స్కంధములు: రూపస్కంధము, విజ్ఞానస్కంధము,
వేదనాస్కంధము, సంజ్ఞాస్కంధము, సంస్కార
స్కంధము అవి యెదు.)

విజ్ఞానికుఁడు నం ౧౭ (౨ ౨ ౨) = విజ్ఞాఁడు.

విజ్ఞానేశ్వరుఁడు నం ౧ ౨ ౩ ౪ యాజ్ఞవల్క్య
స్మృతికి మితాక్షరి యనువ్యాఖ్య రచించిన యతి.

విజ్ఞాపకుఁడు నం. ౧. ౨. ౩. ౪. 1 విజ్ఞాపన చేయు
వాఁడు, తెలుపుకొనువాఁడు 2. బోధకుఁడు,
ఉపాధ్యాయుఁడు.

విజ్ఞాపన నం ౧. ౨ శ్రీ 1. మనవి, విన్నపము,
ప్రార్థన. 2 తెలుపుట, తెలియఁజేయుట 3 బోధిం
చుట

విజ్ఞాపనము నం ౧. ౨ ౩ = విజ్ఞాపన

విజ్ఞాపించు నం ౩ శ్రీ విన్నవించు.

వ కంపావరాధంబుల వసురోధింపక తదుత్తర
క్రియలకు సమమతింపవలయునని విజ్ఞాపింపు
మనియె ... హరి. పూ. 9. 169.

మే ... కళ్యాణి నాకూర్చినం, దన నీ నాత్మ
దలంచి దేవరకు విజ్ఞాపింప నేతెంచితిన్ వరా.

8 34.

విజ్ఞాపితము నం విజ (అ అ అ) 1. మనవి చేయఁ
బడినది, గౌరవముతోఁ దెలుపఁబడినది 2 ప్రార్థిం
పఁబడినది. 3. తెలుపఁబడినది 4 బోధింపఁబడినది.
విజ్ఞాపితము చేయఁబడినది

విజ్ఞాపితము నం విజ (అ అ అ) మనవిచేయ
దగినది, విన్నవింపఁదగినది

వి అ న మనవి, విన్నపము ప్రార్థన.

విజ్ఞాదు నం విజ (అ. అ అ) 1 తెలిసినవాఁడు,
చదువరి. 2 నేర్పరి, పనివాఁడు

వి. అ. వుం నిద్రాంసుఁడు, పండితుఁడు

విజ్ఞుఁడు నం విజ (అ అ అ) 1 జ్వరములేని
వాఁడు 2 సంతాపము లేనివాఁడు.

విటంక(క)ము నం వి అ వుం న 1 పాపురపు
గూఁడు, కపోతపాలిక 2. పర్యత శిఖరము, కొండ
కొన.

విటంకితము నం విజ (అ అ అ) గుర్తుపెట్టఁబడి
నది, ముద్రవేయఁబడినది

విటకత్తె వి వి వ్యభిచారిణి, వలపుకత్తె
గీ విటని వలె హరి సొగసుగ వేస మెన గఁ,
చాల్చి విటకత్తె వలె ముందుతరుణిఁగూడి, పాదు
కల మెట్టికొంచు వాప్రథితయజ్ఞ, చాటఁ
తేరంగ జూచుచు వచ్చుచుండె వేం మా
1 128.

విటకాఁడు వి వి. విటుఁడు.

గీ తనదుప్రాయంబు నెఱి చక్కఁదనముఁ దానె,
కాంచి విటకానిపోంచు కేకారి పొరలుఁ, బట్టఁ
జాలని తమిదొట్టి గుట్టువిడక, హాళికుని కోడ
లొరార కాళితోడ ఉ. హరిశ్చ 4 18.

విటకాని మౌనిశయ్యం, దటుకునఁ గూర్చుండఁ
బెట్టి తరుణిమణి చెం, గట మండె హారమాక్రిక,
ఘటితంబగు కుండనంపు గద్దెయ మీదన్ మరా
107.

నీ. విట నామధేయమౌ విటకాఁడు వేడుక కాఁడు
బొజుఁగు నప్పుకాఁడు లంతె, కాడనఁగ ...
జం. భా. 2. 116.

విటతటమార్పు న శ్రీ (విటతటము + అర్పు),

1 తాటుమాటుచేయు

ద్వి విద్యేషవాదుల విటతట మార్చి జన పు.
8 198 పా. 21 పం.

2 తుత్తుమురుచేయు

ద్వి వెన జైనప్రతిమల విటతట మార్చి, వనదు
లన్నియు వ్రచ్చి వైపించెగాదె .. జన పు.
8 101 పం

విటతాటనము = పీటతాటనము విజ తాటుమాటు,
వ్యత్యాసము

నీ మండితధ్వజదండమండలంబులఁ గట్టి విట తాట
నంబుగా విఱచి విఱచి . భార. విరా
5. 58

వ విటతాటనంబులగు హేమకుంభంబులును ఉ.
హరి 1 58

వీ ఒక్కొక్కరథముతో నొక్కొక్క రథమును
విటతాటనంబుగా విఱుంగఁగొట్టి . మొ రా.
మం 141.

విటతా(త)టమాడు న శ్రీ (విటతటము + అడు)

1 తాట మాటుచేయు

ద్వి వివిధాన్యసమయల విటతాటమాడు ...
పండితా వాద 205, పా 10 పం.

2 తుత్తుమురు చేయు

ద్వి. వెన జిన ప్రతిమల విటతాటమాడి, యెసఁగు
నాఁడి జైను లెక్కడఁ జనిరి ... పండితా
వాద 200 పా

విటతా(త)టము విజ తాటుమాటు, వ్యత్యస్తము.

ద్వి. అమరారులను నీరసావనీజములఁ, దమకించి
తా విటతాటంబుచేయు, నని దరికొను విల
యానిలుపగిడి, దనరు విట్టూర్పులఁ దలుచైన
దాని రం రా యు. 388. పా 29 పం

క. పుట మెగసి తాళవృక్షము, చటులోద్ధతిఁబూని
పెఱికి సారథి నవనిన్, విటతటముగఁ బడ
వై చెను. బటుభుజసత్వంబు మెఱయఁ జనవఱఁ
డల్కన్ మై. 3 82

ద్వి కర్మేంద్రియంబులు కనుకని పాతె, వికృతు
లాటును లోన విటతాటమయ్యె, వికృతి
సత్కృతి మతి నిందాసమత్వ, మంతఃకరణముల
కనుమతంబయ్యె ప్రభులిం, 4. 137. పా,
3, పం.

వి తుత్తుమురు.

వ. చక్రకుంతపట్టన ప్రాసకోదండ గదాదండ
కూలాది సాధనంబులు విటకాటంబులు
చేసియు ... వి. పు 8 59

గీ కీలు కీలుకు విటుచుట గేరును విట, కాట
మనఁగాను ... ఆం. భా 31, 39

జ విటతటమార్పు, విటకాటమాడు

విటపము సం. వి అ పుం. 1 కొమ్మ, కాళి.

2. ఆకులు, చివుళ్లు మున్నగు వానిగుంపు, తొంపము.

3. మాతనాంకురము, కొత్త మొలక 4. గుంపు,

తోపు 5. వ్యాప్తి, వ్యాపనము, విస్తరించుట.

6. స్తంబము, కాడ 7. వల్లవము, చివురు.

(వాచ.) 8 ముష్కవంక్షణాంతరస్థానము, అండ

ములకు గజ్జకు మధ్యప్రదేశము. (వాచ)

విటపి సం. వి న్. పుం. 1. వృక్షము, చెట్టు

2 మట్టిచెట్టు, వటవృక్షము

విటపిమ్మంగము సం వి అ పుం. కాళా మృగము,

క్రోధి

విటమాక్షికము సం. వి. అ. న. ధాతుభేదము, ఒక విధ

మగు ఖనిజము.

విటము సం. వి అ పుం 1 ఎలుక 2, ఖదిరము,

చంద్రచెట్టు 3 నారింజచెట్టు 4. చిగురుఁగొమ్మ,

5 ఖనిజ లవణము, తాతియువ్వు.

విటరాయఁడు వి. విటశ్రేష్ఠఁడు

క పటుతరమగు మద్విచా, స్ఫుట మధురరసంబు

చెవుల సోఁకిన మాత్రన్, విటరాయఁడైనగానీ,

ఘటదాసుఁడు గాఁడె యొక్క ఘడియటి

లోనన్ రుక్మాం 2 128. (క. ర.)

విటలవణము సం. వి అ. న. ఖనిజలవణము, తాతి

యువ్వు.

(ఇది మందుల కుపయోగపడును.)

విటి సం. వి. ఇ. ఈ శ్రీ. పీతచందనము, పచ్చేగం

ధము.

విటుఁడు సం వి అ పుం 1. వల్లపుఁడు, మిండఁడు,

జారుఁడు. 2. విషయావక్షుఁడగు మమష్యుఁడు.

3. శృంగారనాయకుని యనుచరుఁడు.

(సంగీత సాహిత్య కవిత్య శిల్పదులయందు నేర్పరి

యైన యీతఁడు నాటకముల యందు విదూష

కుని వలె నుపయోగించును.)

4. కరుఁడు, దుర్మార్గుఁడు.

విటుకు వి విలాసము. (చి. ని)

చూ. విటుకులాడి

విటుకులాడి వి (విటుకులు + ఆడి) విటురాలు, కుటు

కులాడి.

క అని చిలుక తేనియలు బో, రని యెడు జడినాన

వెలిసినటువలె బలుకన్, తనయంతనె కా

నిల్విన, విని కోమటి విటుకులాడి వెనవిట్లని

యెన్ శుక 2. 29.

(“చిటుకులాడి” అని ముద్రి. పా)

విట్కారిక సం వి అ. శ్రీ పక్షివిశేషము, ఒకజాతి

పక్షి.

విట్టదిరము సం. వి. అ. పుం. వృక్షవిశేషము, వెలి

తుమ్మ. (వృ. వి)

విట్టరము సం వి అ. పుం. మలభక్షకము, ఊరఁ

బంది.

విట్టి(ట్టి)లుఁడు సం. వి. అ పుం పండరపురమున వెల

సిన విష్ణుదేవుని యర్చామూర్తి.

విట్టు సం వి వ్. శ్రీ 1 మలము, పురీషము.

2 వ్యాప్తి, విస్తృతి 3. కన్యక.

విట్టణ్యము సం వి. అ న వరకు, వాణిజ్య

సామాగ్రి, సామాను.

విట్టతి సం వి ఇ. పుం 1 ప్రజానాయకుడు, రాజు.

2 అల్లుడు 3 పెద్ద వర్తకుఁడు, పెద్ద భేహరి

విట్టంగము సం. వి. అ పుం (విష్ + నంగము) మల

బంధము, విరేచనబంధము

విట్పారిక సం వి అ శ్రీ పక్షివిశేషము, పీతిగోరు

పంక.

విడంగము సం విజ (అ అ. అ.) నిపుణము, నేర్పు

గది

వి అ న కడుపులోని క్రిములను బోఁగొట్టుట

కుపయోగించెడి యొకయోషధి, వాయు విశం

గము

విడంబన సం. వి అ. శ్రీ 1. అన్యకరణము.

2 మాటువేషము, కవటవేషము 3. వంచన,

మోసము 4. వ్యసనపెట్టుట, దుఃఖపెట్టుట

5 కాఢించుట. 6 ఆకాళంగము గలిగించుట

7. పరిహాసించుట, పరిహాసము, వెక్కిరింత 8 తిర

వ్కరించుట, తిరస్కారము. (వాచ.)

విడంబనము నం ఎ ఆ న. = విడంబన.

విడంబము నం ఎ. ఆ పం. 1. అనుకరణము.

2 జాధించుట, ఉపద్రవముచేయుట

విడంబించు నం న శ్రీ. 1 పోలు, అనుకరించు.

వ. ... వికచారవిందదీర్ఘకల విడంబించు రావు
లును . భార. విరా 8 288.

సీ. జాలార్కలింబ ప్రభాడంబరంబు విడంబించు
పీతాంబరంబుతోడ .. వరాహ 1. 57.

2. మోసపుచ్చు (శ ర)

8 వంచించు.

మ. తరుణీచిత్తము భూసురోత్తముని మీదంజేర్చి
లజ్జాతిరస్కరణీ గుప్తముగా నొనర్చి టుటు
లేకాంతంబు దుర్దాంతదుర్భరచింతం బడ
బంతమమ్మ మును వాక్పౌధీన్ విడంబిం
తుగా . విక్ర. 1 191

అ శ్రీ. అతిశయించు

క ... గోవర్ధనాద్రిఁ దొల్లఁటి, రావుననిడి మహి
మతో విడంబించుటయున్ వి పు 7 254

విడంబితము నం. ఎఱ (అ. ఆ అ) 1 అనుకరింపఁ
బడినది. 2. పరిహసింపఁబడినది, ఎగతాళి చేయఁ
బడినది. 3. మోసపుచ్చుబడినది, వంచించఁబడినది
4. విసిగింపఁబడినది 5 భంగపఱుపఁబడినది, విఫల
ముగాఁ జేయఁబడినది 6 అధమము, నీచమైనది
ఎ. ఆ న పరిహాసపాత్రము

విడఁగొట్టు న శ్రీ (విడన్ + కొట్టు) విడిచిపెట్టు, పరిత్య
జించు

క. చిలుకలు కమ్మఁజెమ్మెరలు శీతమయాఖుడు
చేటులాదిగాఁ, గలనవవిత్తిసాధనవికాయము
లేలము పట్టులంగనా, కుల మటుగాన దాని
విడఁగొట్టక తృప్తైకదొట్ట వీర కా,గుల మని
విజ్ఞప్తిగెదరు కొందఱుబోడలు నానగండలై
పాండు. 1. 182.

విడఁజిమ్ము న శ్రీ (విడన్ + చిమ్ము) విడుచు.

సీ. వీని నెట్టులనైన విడఁజిమ్మిపోయెడ వంట
నాయబలను ... చెన్న. 1. 188.

విడఁడమ్మ న. శ్రీ. (విడన్ + తమ్మ) విడఁగొట్టు,
పోగొట్టు.

సీ. దుర్వాసనలబెట్టు దొసఁగులు విడఁదన్ని
యధ్యాత్మవాసన నలరుటొకటి . పాండు.
2. 85.

విడఁద్రొక్కు న శ్రీ (విడన్ + త్రొక్కు) విడివడఁ
జేయు, విడుచు (శ ర)

విడఁద్రోచు న శ్రీ. (విడన్ + త్రోచు) పరిత్యజించు.
విడనాడు

చ పడఁబడఁ బాటుచున్ వడఁకుపట్టిన తల్లిని
దండ్రీ నేల లో, వెడలనితమ్ముఁ గుఱ్ఱిల నవీ
వకులాంగన నోరులేని యీ, తొడుకులబంటుఁ
బైదవిడఁ ద్రోవక ప్రోవఁగ నెందునీక పా,ల్పడి
నది కర్ణునోదలనె భారతసంహిత నిల్పుచాడ్పు
నన్ పాండు. 8 38.

విడఁబడు అ శ్రీ (విడన్ + పడు) విడువబడు.

ఆ. . విడఁబడె ననఁగను, దనరు విడువఁ బడియె
ననుటకథన .. ఆం భా 8 118.

విడఁబాటు అ శ్రీ (విడన్ + పాటు) విడివడు, విడు
ద్వి విడువిడుమని చెయ్యి విడఁబాటుఁ దిగిచి, వెడ
మతి తనపాలి విధిఁ ద్రిప్పఁబోవ ... వన 1.
59 పా 18. పం

ఉ .. మించునొయారమున్ గులుకు నెన్నడ
యున్ విడఁబాటుకొప్పు నొక్కించుక జాటు
పయ్యెదయు నిట్టటుదూలెడు వారముల్
మిటా, రించుకుచంబులున్ జలదరించు వలగ్నముఁ
బొల్పుమీఱఁగన్. కళా 2 17.

విడఁబుచ్చు న శ్రీ (విడన్ + పుచ్చు) విడుచు

ద్వి వీటిడిమాటలు విడఁబుచ్చి యనిన బస పు
193. పా 2 పం (ప్రాశస్త్యతి)

విడనాడు న శ్రీ (విడన్ + అడు) 1 విడుచు,
త్యజించు

ద్వి. అంతట నృపతి భార్యను విడనాడి చింతించు
చును గద్దె జేరికూర్చుండి ... ద్వి పారంగ.
489. (త్రా. సి.)

చ. ... అఖిలభోగముల నివ్విడనాడి సత్త్రియా,
నిరతిని బ్రహ్మచర్యనరణి నృపానీయ తపో
మహత్త్వముం, బొరసినయట్టియట్టి ముని
పుంగవు భావ మెటుంగవేమియున్. విప్ర.
2. 77.

సీ. గీ చిలువ సొమ్ములు విడనాడిచెలుపు మెఱయ,
లలిత నవరత్న భూషణంబులు ధరించి ...
జాహ్నవీ 1. 131.

2 పోగొట్టు

సీ. గీ. ఉచితబుధానుబంధత నుండియుండి, ననఁ
గిపుంభావరీతుల ననఁగివెనఁగ, దపనీని నేర్చి
యతని మౌగ్యబునెల్ల, రమణి విడనాడె వతను
ప్రౌఢిమ చెలంగ. విప్ర 3 90.

ఉ తా నెల దోటకేగిన విధంబు మునిం గమఁ
గొన్నచందమున్, వానికిఁ గాఁగఁ బన్నిదము
వైచినమాటయు జేలువెట్టి య, మ్మా నిని దోడి
తెచ్చిన క్రమంబుఁదమిన్ మొగమాటయొక్క
యిం,తైననులేక తల్లి విడనాడినచందముఁ
జెప్పి వెండియున్ విప్ర 5 47.

విడము నం ఎ అ న. ఒక విధమయిన ఉప్పు.

విడవలి ఎ (నం. వీరణం) అవును, వీరతరము (వృ
వి) (శ. ర, ప్రా)

విడాల(క)ము నం ఎ. అ పుం. = విడాలము

విడి ఎఱ 1. ఎట్టనిది, అరుణము

క. మలయానిలంబు సోఁకినఁ, జలిమిరి సొగయించి
భూమిజంబులయొడకుల్, పులకించినట్లు విడి
గుము, రులుగొని యారికలు గడుమురువుగా
వెగవెన్. కు సం. 9 294

సీ. ... గీ అక్కుర జేరిచి చేన్నిచ్చి చొక్కటంపు,
గెంపు విడికెంపు జంపున సొంపునింపు, జాతెమగ
తాల తొట్లహర్షమునఁబెట్టి, రమణదాదులు
పెనువ నారాచేపట్టి. చంద్రాం 2 3.

1. స్వచ్ఛము, నిర్మలము

గీ కళుకువిడికెంపు రవలచెక్కడపుమేడ, వలపట .
దకా 4 102

సీ .. సిగపొందుగ నమర్చి చిన్నారివిడికెంపుతాయె
కుల్ చుట్టి కుల్లాయివెట్టి ... కుక. 1. 118.

సీ. ... విడి కెంపుగమపింపు పెదవితోడ ...
రాధికా. 1. 9.

ద్వి విడి రత్నములనొప్పు వేలి ముద్రికలు .... ద్వి.
శ. పా. 1. 185. పం. (ప్రా పా.)

8. ప్రకాశమానము.

ఉ. లీలఁ బుళిందుఁ దొక్కఁడు కలిందసుతోర్చి సరో
జినీదకాం, దోళితకోరేఖ తన తోరపు వల్లని

దీర్ఘ బాహువై, హాలహంబిపోరి విడియతై
మునం దల యెత్తిచూచుబల్, సాళువమున్
వడిం జను శశంబు పయి నిడిచెన్ మహోద్ధ
తిన్ మనుచ 4 58.

4 విడిపోయిన.

సీ .. విడికచ్చతో నుండు విడువకెపుడు కాశీ
8. 48.

5 ప్రత్యేకమైనది.

సీ విడిమేనులుగ నిల్చి వినువాఁక నీరాడు పన్న
గాంగవలను బట్టి పట్టి సత్యభామా 2 29
(విడిమేనులు = దిగంబర దేహములు)

వ. ఒక విడిది సంతరించి విడియైదువలచుట్టరికంబు
పొంకించి సత్యభామా 4. 35

(విడియైదువలు = లంజెలు)

క. నోరెఱుంగని మెకములకై, జారెడుకైదు
వయుఁ బట్టఁ జాడియె యనుచున్, దూఱు
నృము విడికేలున, దూరు న్నైకమున్న పాద
యదూరుండగుచున్ చంద్రాం 2. 49

(విడికేలు = వట్టిచేయి, ఆయుధములేనిచేయి)

సీ. విడిగాలికౌరి తత్తడివెన్న వే తెంచె సగతులఁ
చేబూని చారుచంద్రుఁడు . చంద్ర 5. 127

(విడికాలు = వట్టికాలు, పాదరక్షలు లేనికాలు)

6. విడువఁదగినది

ఉదా విడికథ. (శ. ర)

7 పనినుండి విడిచినది

ఉదా విడికోడె (శ. ర)

ఎ. 1 కెంపు కాంతి

సీ పద్మ రాగాభిధ పరగుఁ గెంపన .. తత్కాంతి
విడియనఁ దనరుచుండు అం భా 2 278.

2 స్వచ్ఛత, నైర్మల్యము

క. విడిగల మానికముం బు, త్తడితోడం గూర్చి
నట్లు ... వేం. పంచ. 8. 287.

రగడ, దొరయ నొక పరిపాటి దొరలకు దొరకనీ
విడికెంపు మిన్నలు ... కుక. 1. 222, 10.
పం.

8. (శ. శ. విడి.) వినర్థనము, విడుచుట.

సీ. ఉత్తనమనఁగను మజ్జింపనఁగను విడియన విడు
వన విడుదలయన ... అలరు వినర్థ భావ్యా
యము ... అం. భా. 2. 178,

4. తదవ

గీ. శిఖలు వీడంగ ముఖములు శేగురింపఁ, గట్టుము
లదరంగ నొక విడిఁగాటులాడి, యొండొరుల
మీఁద కాపంబు లుగ్గడించి, హస్తములయందు
సలిలంబు లందుకొనిరి. భీమ 4. 184

5. రీతి, విధము (రకము)

వీ గీ . చెవుల నెలరాల కామాతు లవటసీమ,
సన్నవిడి గొడరుద్రాక్షనరము లమర ...
పారంగ 8 180.

గీ. జిలజిలమ సన్నవిడిగఁ బట్టెలమ దీర్పు, దుడుము
మగజాల మెలకువ తొలపు బొబ్బి, మెకము
నెమ్మోము దమవున మించు గద్దె, సరిగఁ
గూర్చుండుమని పోరి సురవరుండు. పార్వ
2 116

6. ప్రత్తి కాయలోని జేడ

గీ నింగి యనియెడి ప్రత్తి చేనికిని రక్త, బలియిడి
రనంగ నెఱ సంజే తొలుత నమరఁ, దఱుచుగా
రాన విజినిన మెఱుంగుఁ బ్రత్తి, విట్లవాఁ
జక్క తెఱయు మల్లసిల్లె. కళా 8. 12.

శ్రీ విజ ఒంటరిగా, విడిగా

క ఆనమయంబున భితుని, వేనమున దశానమందు
విడిచమరేరన్, భూసుత పూజయెనర్పి నుభా
సన మిడి మధుర ఫలము లర్పించి తగన్.
అధ్యాయ 90 పా.

విడిగోలు, విడిచేటు, విడిసీరు, విడియాకులు.

విడిగోలు ఏ (విడి+గోలు) మాటుపు. శ. ర, ప్రౌ.
విజ పనిలేనిది (శ ర)

విడిచిపెట్టు న శ్రీ. (విడుచు¹+పెట్టు) వదలు, వీడు
వ. పట్టువడిన నన్ను విడిచిపెట్టి ప్రాణంబు
రక్షించిన యువకారికిం బ్రിയంబు సేయుదునన
వేర్తునే ... నైష 2. 8.

గీ. విజితుఁ గావించి దయ వాని విడిచిపెట్టి ....
అము. 8. 8.

విడిచివాటుగుదియ ఏ. (✓ విడుచు¹) విడిచాలము,
అయుధవిశేషము. (శ. ర.)

విడిదల ఏ. (విడిది+తల.) 1. విడియుచోటు.

అ. వేట దోట యనుచు విడిదలఁ బడిపోవ, వలకు
చరులఁ బనిచి వైరితెఱుగు, లరసి గెలుచు వెర

పులన్నియుఁ దలపోసి, విక్రమంబు గారవించు
టొప్పు హరి. ఉ 5 124.

వీ. ఇదుగొ మీవిడిదల కేనె వచ్చెద నంచుఁ దమ
కించు యజ్ఞులఁ దాళఁ బలికి ... ఉ. రా.
4. 175.

2. సేనానివేళనము, దండు దిగిన చోటు.

వ. ... అతండు నై న్యంబుల నివర్తింప నియమించి
నమస్తనపరివృత్తుండై.

గీ. విడిదలకుఁ బోయె నపుడు . భార. భీష్మ
888.

క. పలుమాటల కిటుమటుమాటలు వలుకని
కృష్ణుతో నడలు మది మొలవం, బలుకుచు ధర్మ
సుతుని విడిదల కరిగెను మోము వెల్లదనమున
గదురన్ భార. ద్రోణ. 2. 231.

విడిదలపట్టు ఏ. (విడిదల+పట్టు) ఉండుటకుఁ దగిన
చోటు.

ద్వి. విడిసిన సేనయు విడియు సేనయును, విడిదల
పట్లమ వెదకు సేనయును ... రం రా యు
828 పా. 7. పం

విడిది ఏ (✓ విడియు) 1 సేవ బసచేసిన చోటు,
శివీరము.

వీ. . . సంగీత వివిధవాద్యములతోన, కలయ విడి
దిలో వీరమద్దెలలు మలిసె . కు పం 11.
820

వీ. వేలము పాశము విడిదిపట్టు బిడారు విడిది
యం చనఁగ నివేళమొప్పు ... అం భా
2. 194.

2 నివాసస్థానము, బస

గీ. విద్యకై వడి ముక్తి విడిది యగుచు, నాత్మ
విధమున నానందమైనయిచట, నున్న సర్వేశు
నౌదల విన్నచంద్రు, నవ్వుచున్నది గంగ ఫేన
ముల చేత. ప్రబోధ 4 44.

క. వారీశ్వర భైరవులన్, బాలికలు భజించి భూత
వతి నభవుని శ్రీ, కాళద్విపేకుమదిలోఁ, గిరిం
చుచు విడిది యింటికిం జనిపిదవన్. కాళ.
4. 94.

గీ. విట్టలాధీశుఁ దలఁచి తద్విపుల మహిమ
నొడుపుఁ బ్రామట్టి క్రిసిడ విడిది ప్రోడ ...
పాండు. 1 218.

8. నివాసము, ఉనికి.

ఆ కృష్ణుకొంగుకేలఁ గీలించి నేఁడు మా,యింట
విడిదిచేసి యేగు డెల్లి, యనిన నేఁడు దీరదరు
గుము నీవంచుఁ, బికి. వి పు 7 38

సీ. తనయిల్లు విడిది సేయవటంచుఁ జల వట్టు
కొడుకు చేతులు పట్టుకొనఁగ వలసె ... కువల
1 42

విడిదిపట్టు = విడిది + పట్టు (విడిది + పట్టు) విడిదిచోటు,
బసచేయుస్థలము.

వ ... విశ్వకర్మ మణిమయంబుగాఁ గట్టిన విడిది
పట్టున విడిసి. ఆము 8. 123.

సీ. గీ నకలసౌభాగ్యలక్షణస్వచ్ఛమైన, వీనినెమ్మేను
లక్ష్మికి విడిదిపట్టు ... కవిరాజు 2 222.

వ . పిఠెంబులు గందంబులు గోకలు తొడవులు
నిడి విడిదిపట్టుల నునిచె . నీలా. 3. 50

విడిదేలు ౧ శ్రీ (విడి + తేలు) ప్రకాశమానమగు
క విడువని తగు నిర్వృతి, వ్యభిచార నమకరణి
నుభయ వస్త్రాంచలముల్, విడిదేలు నక్షతలతో,
ముడిఁబెట్టిరి పంచశరుఁడు ముడిఁబెట్టంగన్.
వేం పంచ 4. 385.

విడిసీరు ౨. బి అనా (విడి + సీరు) ప్రత్యేక జలము,
ఏతము మొ వానిచే తోడి పోయు సీరు

వ. విడిసీరం బట్టిన అయ్యపుట్టి 1 ట్టికి చి 8
జొన్న చేల పుట్టి 1 ట్టికి చి 8. ... రా. కా
1884

విడిపట్టు¹ ౩ (విడిది + పట్టు) 1 నివాసస్థానము,
విడిది

క పడఁతీ కాపులకున్ జై, పడ నేటికిఁ తొగడ
లివియ పంచాస్త్రానకున్, విడిపట్టుపతుల సిగ్గుల,
విడిపట్టు గదా యటంచు వెఱుగురు చేరన్.
చిత్రభా, 2. 128

గీ. ... ఇట్లుగూడన యెకిమండ్రకల్లఁ తెలిమి,
మెఱయ విడిపట్టు లొనఁగె వమ్మిథిలఁజేడు ..
౧ రా కాల. 185.

సీ. కూడ్రులకును మెట్టు కూరుల విడిపట్టు మంత్రి
వ ములకు మనికిపట్టు.... శివ ధర్మోత్త. 1. 18.

2. పల్లె, పేట.

ద్వి. విననికాయమున గంభీర తోయమున, కన
కూనమైన యయ్యమున మార్గంబు, విడిచినఁ

గడతెంచి వేవేగ గొల్ల, విడిపట్టు నడువందు విడి
పట్టు సొచ్చి. ఆ మ క. 1 22 పా. 14 పం

8. ౩ (విడియు + పట్టు) బసచేయుట, నివసించుట.

చ అమర విభుండు సేరి వివయానకుఁడై విడిపట్టు
వైజయం, తమునను జిత్రగింపు మన నవ్యుచుఁ
దద్దల దైత్య వైరి హ, సముఁ గయిదండ
గొంచు .. పారి 3 40.

విడిపట్టు² ౩ (విడు + పట్టు) వీడునట్టిస్థానము

క. పడఁతీ కాపులకున్, జై పడ నేటికిఁ తొగడలివియ
పంచాస్త్రానకున్, విడిపట్టు పతుల సిగ్గుల, విడి
పట్టు గదా యటంచు వెఱుగురుచేరన్ చిత్రభా
2. 128.

విడిపించు న. శ్రీ (√విడుచు) విడుచునట్లు చేయు

సీ. . . మొగి జరాసంధుచే నిగ్రహితులై యుండు
పృథివీపతుల విడిపించి చెఱల . భార సభా
1. 214.

సీ. జడలు కంపలు వట్టి జరుగనీకున్నచో విడిపించ
శిష్యుల వెడకువారు ఉ హరి 1. 102

మ. అని పాలోమి మొగంబు చూచి విను మోయ
జాన్య నీకింతమా, త్రన విన్నంబడ నేల? పోదు
విదె సత్యాగర్వభారంబు ది, వ్యసంగంబు న్నిడి
పించి వత్తునని సాహంకారుఁడై లేచి చ, య్యన
శుద్ధాంతగృహంబు వెల్వడి సుధర్మాస్థానమధ్య
ఘడై పారి 4 81

ఉ. . వీ, లావతి యున్న పెట్టె యనలంఘ్య తరం
బగు తజ్జలంబునం, తో విడిపించి ... శుక
1. 488.

విడిమట్టు ౩ (√విడియు) 1 వాసస్థానము

సీ. గీ. ఎపుడుఁ కాయక యున్న మిన్నేలు దనరఁ,
జేర్పఁ గొండల తేడను పేరుమెఱయ, వేల్పు
మల మిటి దేవర పొల్పుఁదాల్పు, జన్నపుండిండి
విడిమట్టు చలువగట్టు. యయా. 2. 88

సీ. ... చిత్రనైర్మల్య సంస్థికిని విడిమట్టు ప్రహ్లాద
నమునకుఁ బట్టుఁ గొమ్మ ... విప్ర. 1. 84.

2. కాపురము.

సీ. విప్రాలయములందు విడిమట్టుగా నుండువాని
మంటలలోప లై వలేదు ... రుక్మాం. 2. 7

3. విడిది.

వ. ... తుహినాచలేంద్రుండు తనకు నియమించిన
విడిమట్టు ప్రవేశించియుండె ... వీర. 8 180
విడిముడి ఎ. ధనము

క. వడిగలతనాల నీగిని, విడిముడి పనఁ బ్రాభవ
మున విజయవగరిలోఁ, గడు వెన్న వేర్వగల
మేల్పడకలఁ బెద వేకటాద్రి వరవరుఁ
డొప్పున్. కామవ వీరి. 37.

గీ. పొగడకయి నిక్కి తమివోర్తు పూలుగోయఁ,
బోకముడివీడఁ గని నెపంబుననె బోటి, యడుగు
విడిముడిగలరాన వమచు విరులు, తెలిసి కానీవి
గల దొట తెలిసె నదియు. రామా. 1 194.

క. తొడవులు మానికములు విడి, ముడియున్నా
డెంపుఁ బుట్టములు ప్రోవులుగా, మడుగరలు
దెచ్చి యిడి య, యొద్దయని యడుగుల కెఱంగి
యొప్పుగఁ బలికెన్. అ. రా కిష్కిం. 48.

క. విడిముడియన రొక్కమనఁగ విత్తంబునకున్,
బుడమిని నామములగు .. ఆం సం. స్థా 80.
2. వీడిన ముడి.

గీ. పొగడకయి నిక్కి తమివోర్తు పూలుగోయఁ,
బోకముడివీడఁ గని నెపంబుననె బోటి, యడుగు
విడిముడిగలరాన వమచు విరులు, తెలిసి కానీవి
గల దొట తెలిసె నదియు. రామా. 1. 194

౨. విడిముడి పట్టు

విడిముడిపట్టు ఎ (విడిముడి+పట్టు) ధనగృహము

వీ. విడిముడిపట్టులు వేలిమి గావించి మల్లెసాలలు
బిట్టు మండఁజేసి ... అ. రా సం. 172.

విడియ ఎ ధనము నించుసంచి, (రొక్కపు) జాతె.

ద్వి. విడియలతో రెండువేలమాడలును ... బహ.పు.
5. 275. పం

(వం. వీటి) కాంబాలము.

ద్వి. అడికినమాడల విడిబులుగాంచి .. బహ. పు.

5. 291. పం. (292, 299, 311. పం చూ.)

విడియము = విద్యము, విడెము, వీడియము,
వీడెము.

ఎ. (వం. వీటికా) (క. వీడి, క. విడైయం)
కాంబాలము.

గీ. ... కనక కలహంస కాబకారమైన, విడి
యపుం తెల్లఁ జూచి యుద్ధిభవుండు.... నైష.
8. 105.

వీ. ... గీ. ... అధ్యగులు లాచి యిడువిడియముల
వేర ... అము 2. 58.

వీ. వెన్నుండు కపురంపువిడియం బొసంగిన నొదిగి
కై కొనక యుండెదపు సుమ్ము నీలా. 8 94.

గీ. సొగసు తెలివాలు సునుసోగసొంపుతకుకు,
తెకుకు చిఱి యొయారంపుఁ జేరెముడుటు,
సొంపు విడియంపు దేలింపు చుటుకుటోర,
కలిఁ బెదరెచ్చు చూపుల కలికిఁ జూచి. ప్రబంధ.
1 108.

విడియాకులు ఎ. బ (విడి+అకులు) భార్యాభర్తలు
విడిపోయినట్లు ప్రాసకొనిన పత్రములు. (వా)
విడియించు న. క్రి. (✓విడియు) విడియఁజేయు, బస
చేయుచు.

చ పడఁతుక యేను రావణుడ బాహుబలంబున
నింద్రువీటిపై, నడచుచునుండి యివ్వగమునన్
విడియించితి సేవ నిప్పుడి, యొడ కలవోకవచ్చి
సొగయించు విధంబునఁ బోవుచున్ననిన్, బొడ
గని కాము బల్మతకముల్ నమ నిమ్మెయి వెట్టిఁ
జేసినన్. నిర్వ 8 82.

గీ. యమున నిడుపెల్ల విడిదలయై తలిరప్ప, బలము
విడియించి మగధభూపాలకుండు, మనుజునాథులఁ
బలిపించి మంతనమునఁ, గావ్యమంతయు
మాహించి కడఁక మిగుల. హరి. 2 18.

క ధరణీకు రెల్లవచ్చిరి, వెరవున మన్నించి వారి
విడియించితి ... భా రా. జాల. 108

విడియు అ. క్రి. 1 సేనలు బసచేయు, బసచేయు.

వీ. మడుగుల పొందుల ప్రూఁకుల నీడల వెఱ
పులఁ గనికని విడియువారు .. కు నం
11. 800.

క. సవరణల నొప్పి యనిఁ కాండవబలముల
మార్కొనం గడంగుచు నశ్వుత్సవమునఁ జేర్చిన
సేనల, కనకాకములేదు విడియ హస్తపురము
వన్. భార ఉద్యో. 1 228

ద్వి కడు నొప్ప సేతువుగదచి యిబ్బంగి, విడిసె
కాపువుండు సువేలాద్రియందు .... రం. రా.
యు. 817. పా. 25. పం.

వ. బ్రాహ్మణుల బకాసురుండు కాఠించుటయుఁ
దమవిడిసిన యింటిబ్రాహ్మణునకై వ యావ
దయు ... భార. అది. 8. 277.

అ యజ్ఞవాటమును జనాధిపులకు ముని, వ్రాతము లకు విడియ వలయునట్టి, మందిరములు. భార. అశ్వ. 4. 188.

గీ అమరుఁ దద్విశేషంబు లత్యాచరమున, వర్ణ కోటికిఁ జెప్పుచు వంబుజాకుఁ, దంతవట్టి వారలఁ దగవల్లి విడియఁ, బనిచెదగు ముహూర్తంబున మన మెలర్ప. హరి. ఉ. 2. 108.

2. దండెత్తు.

అ. భక్తిఁగొలిచి రాఁగఁ బ్రాగ్జ్యోతిషంబుపై, విడిసెఁ దత్పురమున విభుఁడవంత, బలము కోడఁ బన్ని భగదత్తుఁ డెఱెంచి, విజయుఁ దాఁకె సమరవిజయకాండ. భార సభా. 1. 228.

క .... భూ,పాల జయమవశ్యము నీ, పాలిద నిక్కంబు లంకపై విడియు మిఁకన్ ... భార. యు. 12.

చ. ... రసాతలంబుపై, విడియఁగ దండుడిగ్గిన ... అము 4. 128

8. (నీతి) పద్మణములలో నాలుగవదగు నాసనము నాక్రయించు, సమయము ప్రతీక్షించు.

క. వడపునఁ గోల్పుచ్చఁగనగు, నెడయు విడిసి యుండి చెఱుచు నిక్కయు నీ వే,ర్పడఁగను ... భార. అశ్ర. 1. 69.

4. ప్రవహించు.

గీ. వడచి భగవంతు డేత్రంబు నడుమఁ జొచ్చి విరజయను సింధు వెచ్చోట విడిసియుండు, నృహరి ప్రత్యక్షమైయుండు నెట్టిచోట, నట్టి చోటను వైష్ణవి యవఁగఁ బరగు . పాండు. 2. 227.

5. వీడిపోవు.

చ అమటయు నమ్మనీంద్రులు విడియవాడందలంచి యతనితోడ ... ఉ. హరి. 1. 98

నీ. ... ధర్మ విముఖుఁగావింపుము విడియంగ వాడకు ధర్మమార్గై కతవరుని నితని ... కాశీ. 5. 819.

6. జోలు.

గీ. అర్థి నన్నంబు గుడుచుచో వండుఁ గలిపి, విషముపెట్టరి పెట్టిన విడిసివడక, గరముతోఁ

గూడ నగరుండు ఘనుఁడు పుట్టి, వరయశ స్సృష్టితోఁ జక్రవర్తి యయ్యె. భాగ. 9. 202.

(శ. ర. పా. “విరిసివడక” ముద్రిపా)

జ. విడిదల, విడిదలవట్టు, విడిది, విడిదివట్టు, విడి పట్టు, విడిమట్టు, విడియించు

విడివడు అ. ౪ (విడి+వడు) 1 (నిర్బంధమునుండి) తొలఁగు.

క మెడ బిగియఁబట్టుకొని దిగఁ, బడియెడి బాలకునిచేతఁ బర్వత నిభుచే, విడివడఁ జాలక వాఁడురి, బడిబెగఁడెడు భగము భంగి భయముం బొందెన్. భాగ 10 స్కం. 274

క. పదుచున్ లేచుచుఁ బులిచే, విడివడిన కురంగిఁ బోలి విహ్వలు రాలె ... ప్రబోధ 3. 74

నీ. ... గీ కుటుల మబ్బున విడివడు మెఱుపు లటుల, కమ్మపాజుల తళతళల్ క్రమ్ముకొనఁగ. నభకుఁ జనుదెంచె వెయ్యాయు సఖులు గొలువ, శ్రీలలితధామ చంద్రమఠి లలామ. ఉ హరిశ్చ. 2. 14.

2. (తెగనుండి) విడిపోవు, వీడు, వీడిపోవు

చ. ... పాలంకారధేను సహస్రంబులు విడివడు నిజవత్సంబులం బిలుచు సంభారవంబుల వల నన్ . పారి. 5. 75

చ. కలఁగిన కొప్పుతోఁ జిటుల గందముతో విడివడ్డ తైకతో. . శకాం 4. 74 (శ. ర. పా “విడఁబడ్డ తైకతో” ముద్రి పా)

చ. ఇట్లు దుర్వాసుం డాశీర్వాద పూర్వకంబుగా నొసంగిన కుమార పారిజాతమాల్యం బహాల్యా జారుండగు సునాసిరుండు ... ఐరావతి కరటి కుంభ పీఠంబుపై .. వైచిన ... బ్రహ్మత్తుని కై వనమగు రాజ్యలక్ష్మి విధంబున విడివడియు, దస్సియు, గ్రుస్సియు, నొగిలియు, బిగిలియు దీవదళకు వచ్చినం గనుంగొని. హర. 6. 16.

8. విరాతంకముగాఁ బ్రవర్తిల్లు.

చ. మడవక భీమసేనుఁడును మాగధరాజుఁ గడంగి తెబ్బులుల్, విడివడులిల నొందొరుల వీపులు మూపులునుం బ్రకోష్ఠముల్ ... భాగ. 10. ఉ. 786.

చ. ఏర్పడ నమరేండు కాదుదల పట్టిన రావడి
 కోష దీప్తుడై, విడివడి మించుమంచుటవిక్రమ
 సంపద సొంపెలర్పగా.. భా రా యు. 444.
 క. కప్పురపుకునకలలవడ, విప్పుగ విరితేనెవాన
 విడివడి కురియం, జొప్పదం హంస సురవతి,
 నెప్పెను హేమావతికుళేయ ముఖిన్ హంస.
 2. 78.

4. తెలువఁడు.

నీ. . గీ బయిని మాలించుఁ దన పిన్న వయసు
 నాటి, పడపుసుద్దులు దల పెట్టి పాఁతజోలి
 నోరు విడివడ్డఁ బచ్చి బూతే రచించు, వివిధ,
 మాయామయోపేత వేళమాత వై 2. 84.

5 జాటు.

క విడికిట నడఁగెడు వదుమున్, గడుఁదియ్యని
 మేనుభ్యంగ కలిత గుణంబున్, విడివడని కొప్పు
 నేర్పడి, పడఁతుక గతియయ్యె మించి పౌరుష
 వృత్తిన్ చిత్రభా 2. 85

6 ప్రసరించు

నీ ... అడుగు దమ్ములకాంతి విడివడి పగడంపుఁ
 జిగురుటాకుల మేలు చిందు నేయ... జాహ్నవి.
 4. 21

7. బయలుపడు.

నీ. కరము పాఁచి వవాంబుకలక మీ విడివడ్డ కుంకు
 మాంకపు ముద్దుఁ జంక మెఱపు ... వి. వి.
 2 141.

విడివాటు ఎ (✓ విడివడు) 1 ఏకాకిత్వము, ఒంటి
 తనము

ఉ. పట్టిన కార్యము ల్విడువఁ జాడియె పాడి
 యెటుంగవోటు నేఁ, బుట్టిన నుక్కిచచ్చు విడి
 వాటున నొక్కట గాలిఁబోవునేఁ, గొట్టిన పిండి
 వాఁడతఁడు ... చంద్రాం 3 80

2. విడివడుట.

మ. ... పెక్కుల్ రూకలున్ రెండుమూఁడు విడె
 కాకులు పోకలూని విడివాటున్ గోడెల్లె
 కమ్మటి, భవనప్రాంగణ నీమఁ ద్రిమ్మరుడు
 రంభః కుంభచేటి విటుల్. వై. 2 41.

విడివాటుబడియ ఎ. విడిచివాటు గుడియ.

నీ. ... గీ. భావభవుచేతి విడివాటుబడియదుడ్డు ...
 కవిక 4. 94

విడివేటు ఎ (విడి+వేటు) దేగవేటు.

గీ అవుడు విడివేటు యిడుమని యావతిచ్చు, రాజు
 ముంగిలి కడకుఁ జేరంగవచ్చి, లగడు సాశ్వంబు
 దేగతోమగను గల్గు, వేటు పుల్లుల విడిచిన వింటి
 కెగసి. యయా 2. 28.

నీ ... తెగిన మెకంబులఁ దేలేదు విడివేటు పిట్టల
 కును మేఁత పెట్టలేదు ... కాళ. 8. 78

విడిపోవు అ. శ్రీ (విడి+పోవు) వదలు, విడివడు.
 (శ ర)

విడినము సం ఎ అ న పతుల గతిభేదము.

విడు న శ్రీ. తృణించు, విడిచిపెట్టు.

మ. ... విడుకోవరిదె కాంతిఁ గైకొనుము
 వాగ్వివాద మింతేటికిన్ .. హర 7. 59.

మ లలనా రత్నముగాన మాధురికి శైలంబుల్
 గరంగెన్ మృగంబులు మేపుల్ విడిచూచు
 చుండె .. చాల్మీకి. 8. 138.

క. సమరము నిష్కారణ వై, రముఖం బాటిల్లెనెల్ల
 రాజులు భరతో. త్తములును మడిసిరి విడు
 కో, పము దీర్ఘక్రోధుడైన వతి కి డొందున్.
 భార. శల్య 1 55

క ... నీ వింతయెల పెనఁగెడు, నేవిడ నా కమ్మ
 లాన నినుఁ గూడ కిఁకన్ ... సారంగ.
 2 108

అ శ్రీ. 1 పోవు, అంతమగు.

క. నా చెప్పినట్లు చేసిన, నీ చెఱ విడువట్లుఁ గాక
 నిలుపోవక నీ, వేచంపి నన్న నోటను, వైచు
 కొనిన మానునే భవతకు తెల్లన్ . శేయూర.
 4. 105.

2. విడు, విక్లిప్తమగు.

నీ ఓహో సరోజంబులోడి విడివడియె వేరుకొనంగ
 వలెనని సకులఁ బిలిచి, ... వరాహ. 1. 5.

చ. ... ఇంచుక వాయి విడ్డ కా, మర మొఱవెట్ట
 పెట్టి పలుమాటును కాకిలి వాఁటి యాఁగుచున్,
 మొరయ విసంచి మీటుగతి మ్రోసి యకుల్
 పెడతెం గొఱంకులన్ ... మనుచ. 8. 80.

మ. ... దం,తుర సంకోష హృతంతునైదిగధి
కాంతుల్ చెంత చింతల్ విడన్ ... కువల.
8. 18.

8. వికసించు.

బి ... ఆధ్వన్యచేతో హుతాశన వ్యజవంబు
బుడుత తెమ్మెరకును విడినదంట, రత్యంక
కాంత హృద్రసపువ స్థితకర్త చిదుమంగఁ దల
కెక్కఁ జేయుదంట. (కర్త-క్రొవ్విరి.) రా. వి.
8 76

విడఁబల్కు=స్పష్టముగాఁ తెప్ప.

ద్వి. ఏ విడఁబల్కిన భావంబుఁ జూచి, భావజ్ఞుఁడ
వయేని పోవంగ వలదె ... పండితా. పురా.
114 పా

జ. విడఁగొట్టు, విడఁజిమ్ము, విడఁదన్ను, విడఁ
క్రొక్కు, విడఁద్రోచు, విడఁబడు, విడఁకాటు,
విడఁబుచ్చు, విడనాడు, విడివట్టు, విడివడు, విడి
పాటు, విడిపోవు, విడుగడ, విడుగర, విడుచు,
విడుదల, విడుమర, విడ్యరుచు, విప్పారు, విప్పు,
విప్పుగంటి, విప్పుపాటు, విప్పుసేయు.

విడుగడ ఎ. (✓ విడు) విడుదల, విముక్తి.

చ. ... జనుకాను మతంబున నా బలారికిన్, విడు
గడసేసె. నిఘ్. 7 12.

క. రాగాదిరోష దూషిత, మైగర్జితమైవచిత్రమది
సంసారం, కాగతిఁ బరిత్రమింపమి, వేగమెళవ
బంధములకు విడుగడ గాంచున్. వాసిష్ఠ
2 148.

విడుగర ఎ. (✓విడు) విడుదల, విమోచనము

క. ఉర్రెవ్వఁ గొట్టికి యిచ్చుడ, నె వారఁగ నీకు
వేమ విడుగర సేయం, దొరకొనుట నీకు భాగ్యం,
బరిత్యము దొలంగి మైత్రి యలవఱపుమిదిన్.
భార. కాం. 8. 205.

జ. అనిన నట్లయగుట నాత్మ నెఱింగియ, కాదె
సంధియైవ నాదుబ్రతుకు, నీదు విడుగరయును
నిజమగు టూటించి, నిమ్నఁ తెందె బుద్ధి నిశ్చ
యంబు, భార. కాం. 8. 208.

విడుగు ౭ శ్రీ. వికసించు,

క. ముడిఁగెఁ దొగలడఁగె టక్కలు, విడిఁగెఁ బయో
జమ్ము బుడిగె పెన్నెలంటు .... కుక. 1. 285.

విడుమే¹ న. శ్రీ. 1, త్యజించు, వదలు.

నీ గుణవంతు లగుచున్న కొడుకులు గలవాఁడు
పాంచాలుఁడేల యప్పాండు సుతుల, వినయ
సంపన్నుల విడుచువాఁడగు . భార. అది
8 25.

ఆ. కాల్య కేమీఁది భరముగ్రమంబున, విడువఁ
గళలయందు వేడ్కసానిపి, నయముతోడ నర్త
వంబుల శిక్షింపు, నెలక కేడుగడయు నీవ
కాదె భార. విరా 1 251.

గీ నలునిదక్కంగ మోరునినేఁ దలఁతునెట్లు,
విడుపు సంచేహ మోహంబు విహగరాజ ...
నైష 2. 70.

2 (బాదాదులను) ప్రయోగించి

మ . కాత్రవుంగుటిచి యీగాయత్రి వర్ణావళిం,
బ్రతిలోమంబుగ నుచ్చరించి విడువన్ బ్రహ్మ
ప్రప్తమై కాఁకి యా, ప్రతిపతుం దెగటారు
నంగుళి శిఖాప్రసోట మాత్రంబునన్ కాళి
8. 190

నీ కరినాదుఁబట్టు నశ్రంబుపై విడిచిన సరసిజాతుని
చేతి చక్రమనఁగ . బిల్లా. 2 19.

మహాస్రగ్ధర . కోపమైత్రన రోషమ్మయిన విడుపు
మైత్రనమేలింక వన్నున్ .. అము 8. 80

క. తుడినసురక క్తి వైచినఁ, గదనధురంధరుఁడు
జేఁడు గైకొని వైవై, ప్రదరసహస్రము
విడిచెం, బొదివడిచెఁ గటారిఁ బొడిచె బొమముడి
ముడిచెన్. కకు 2. 143.

8 పంపు

నీ ... గీ పికిలి పిట్టలఁ గొట్టాటఁ జెట్టుచూచు,
డిట్టతనమునఁ జెఱుకు పందెంబులాడు, దీకొనఁ
గఁజేసి యనికఁ బొట్టేళ్ల విడుచు, రంభచుట్టంబు
వైభవ ప్రాభవమున. కువల 5 8

జ కాయము చిత్రవర్ణములు గల్గి మహోజవమైన
యశ్యమే, ధీయహాయంబు నాగమవిధిన్ విడువం
దగు ... శ్రీ. భా. 1 76.

4. రావముచేయు

క. నేలం కాఁతిన వస్త్వల, పాలపు ధనమొండె
ముచ్చు పాలపుధరణి, పాలుని పాలపుఁ గావున,
పాలాయముఁ గుడ్డున విడువవలయున్ ధన
మున్. విక్ర. 2. 178.

5. విడువఁజేయు, విడిపించు, త్యజింపించు.

నీ ... ఆ మాతనాజనంబు నును విడిమేలని,
గోచి విడిచి మృదుదుకూల మిచ్చి ... భాగ.
9 894.

6 (ఇదికొన్ని వట్ల విశేషార్థములేకయే క్త్వాఁత
మునకను వ్రయుక్తమగు)

నీ కోపించెనా మేరుకుధరచాపునినైనఁ దృణ
ముగాఁ జూచి మర్దించి విడుచు జాహ్నవీ.
1. 116

(మర్దించి విడుచు=మర్దించి తీయును, మర్దనక్రియ
పూర్తిగఁజేయును)

అ శ్లో. 1 (హిడలు, కొమ్మలు మొ) పుట్టు.

నీ ... గీ. . . విసపుఁతెట్టున కూడలు విడిచినట్లు,
అడలు జనియించి చెటిచె మస్తమున నీకు.
చంద్ర. 8. 24.

2 ఎడతెగు.

క. విడువక మీగావము సొగ,విడుటయు మటిపాడుఁ
డనుట యెగ్గే ... అము. 5. 58.

విడిచిపుచ్చు=విడుచు.

అ. . . అనుచు నుల్లసంబులాడి ద్రువదు, విడిచి
పుచ్చెగురుఁడు భార ఆది 8 90.

వ . ఆ భూపాలుండు హస్త వల్లవంబులు వదలి
రాజహంసంబ పొమ్ము సుఖంబుండుమని విడిచి
పుచ్చె ... నైష. 1 108

జ విడిచిపెట్టు, విడిచివాటు గుడియ, విడిపించు,
విడువరి, విడువరితనము, విడుపు, విడువదు,
విడ్పించు, విడ్పు, విడ్వంబుడు.

విడుచు న శ్లో (√విడు) 1. విడునట్లుచేయు, విప్పు

క. నీముడిచిన ముడివిడువఁగ,నే మెవ్వరు నేకమింక
నీ సౌభాగ్య, శ్రీ మహిమవిఁ బఠిఁగూర్చు,
గామిని నీ కంటఁ తెలులు కలరే చెపుమా. ఉ
హరి 5 104.

ద్వి. పొడిచె నొక్కఁడు మాఁటు వోవఁగనెత్తి,
విడిచె దోసతికట్టు వెననొక్కఁడు ... ద్వి.
హరిశ్చ ఉ. 954.

గీ కొదమగుబ్బలఁదావి కుంకుమపుఁబూఁత,
విఘఁడు చెంగావిజయింకంచు విడువఁబోవ ...
ద్దా. 9 124.

క. అని వంచాంగము పుస్తకమును విడిచి కడం
బ్రయత్నమునఁ దిథివారా,దివిరీక్షచేసి వ్రేల్చె,న్ని
నిరూపించెన్ గ్రహాది నిఖల బలంబుల్ కళా
7.48.

2 విడిపించు, పోవునట్లుచేయు.

నీ ... నీకాయ యెరువున జిడ్డువిడిచి .... హర.
2. 107.

విడుజట్లుగొను అ శ్లో. (విడు+జట్టులు+గొను)
ప్రత్యేకమైన అమ్మకపు సరకుగాఁగొను.

వ. హరిగిరి తొండొరుల చిత్తంబులు విడుజట్లు
గొని తారనీహారాచలంబుల కరిగిరి ... కు
సం. 7. 909,

(ఒకరి మనసు నొక రాకర్షించి యనిభావము)

విడుత వి తడవ, వర్యాయము

ఉ. మాలనిచేతనైన వినుమానిని రానములోలిఁ
గొందు దు,శ్శీలతచే దురన్నము భుజింతున
బద్ధములాడుచుండు నే,వేళల నేటిగట్టుకడ
వ్రేలుచుఁ జేతులు చోతుఁగాసుకై, తాలిమి
రెండుమూఁడువిడుతల్ గుడుతుం బురిఁతైత్త
కాన్నముల్. జాహ్నవి 4. 116.

విడుదలి ఎ. (√ విడు) విమోచనము, విడుపు.

నీ. . . గీ ... దొంగలకుఁ జిక్కిరింకనే తంగినాకు,
విడుదలౌవని చింతించువేళ నెదుట ... వరాహ.
9. 10

వ. వేటకాని లాఁగునఁ బరచమూడు శరభచమర
కడళిపుండరీకపండుంబులఁ బడఁగెడపుచుఁతెలి
కాని చోడల్పనఁ జూచుచుఁ దూణంబురాణ
వెనుదలిబోవుచుఁ బథిక మండన వల్మీకవాసు
లం జూచి మృతలుచు చంద్రా 8. 98

విడువరి ఎఱ (విడుపు+అరి²) త్యాగశీలుఁడు (చూ.
విడువరితనము)

విడువరితనము ఎ (విడువరి+తనము) త్యాగము,
ఈవి

మడిగణనికరము—కలువలచెలి పెగళమ గలిగిన
య,బ్బలియుని బలుకుల వడఁతుకఁతెలి గ్రొ. త్త
లరల వలమురిసనమున నగుచున్, బలుపునఁదగ
విడువరితనపు బలి. యయా 5. 159

విడుపు ఎ. (√ విడుచు¹) 1. విడుపుట, త్యజించుట,

అ. కార్తవీర్య దళముఖ ప్రముఖులు జను, దగ్గి
తనయ రాఘవాదులైన, పురుష వరులచేతఁ
బొలియరే సక్రోధ, వృత్తిగాన నలుకవిడుపు
మేలు. భార కాం. 6 580.

సి. అనపుడు ధర్మనందనుఁ డమ్మహామ్మతో విను
భక్తియుక్తుని విడుపు బ్రహ్మ, హత్యఁబోలిన
పాపమని చెప్పుదురు పెద్దలు భార. మహా.
55.

క. ... అతఁడు కుభమకుభం, బను భేదముఁ బొర
యఁడు విడుపున సమతామ యత్వముంగను
చుండున్ భార కాం. 5. 327.

సి. ఫణి విషవహ్నిఁ జేడ్చడియున్న శశిరేఖ
నెఱవిడుపునఁగాంతి వఱలునట్లు ... కు. సం.
7. 897.

2. త్యాగము, రానము.

క లోకము చందము గనికొని, యీశానంగనగు
ధనాదులెల్లమ గాల, వ్యాకులతఁ బొందఁగల
యవి, గాకుండమి యెఱిగి విడుపుగడుఁ జదు
రెందున్ భార. కాం 4 37.

గీ. అ య్యయాతి గడఁగి నెయ్యమునఁబుడమి,
వేల్పులకుఁ బైఁడి నొసఁగెడు విడుపునీట, నిండి
కొడవేమియును లేక యుండెఁ గడలి, యతని
చాగంబు లింక నెన్ననలవి యగునె. యయా.
1. 95.

3. దిగుమతి

గీ. కురగమునకుఁ బణము పురుషున కరవణ,
మాఁడురానికై న వందునగము, ప్రేగు ముట్టు
నందు ప్రేగు విడుపునకు, నోడకూలి గొనుట
యుచిత ముండు. విజ్ఞా. ప్రా. 88.

వి. త్యక్తము, విడవఁబడినది.

ద్రి. ... భూవరులు, నలులై జన్మముల్ సన్న
ముల్ నేయ, విబుధుల కుడుపులు విడుపులై
పోయె. అ. మ. క 1 14. పా. 22. పం.

విడుమర వి. ($\sqrt{\text{విడు.}}$) 1. విడుదల, విముక్తి.

క. ఒకనాఁడేమును నావద, లకు విడుమరఁ గాంచి
విప్రులం జుట్టలఁ బెట్టుకొని ముఖముండఁ బడ
యుదు, మొకొ యిస్సాపెండుఁ గల్గె యొరు
లెవ్వరిన్. భార విరా. 1. 49.

త. గడగడ వడఁకుచు నడ్రులు, వడియఁగఁ
జేదోయి మొగిచి స్వామి కోపం, బుడుగుము
కాపంబునకును, విడుమర యెన్నఁడగుఁ జెప్పవే
కృపతోడన్. భోజరా. 8 349

గీ అపుడు మాళవుచేతఁ బ్రహరవర్మ, పట్టు వడి
వానికరుణయ ప్రాపుగాఁగఁ, దనకు విడుమర
గాంచి. దళకు 7. 10.

2. ఎడఁబాటు, విరొగము

గీ. గిరిఁ బొడఁగూర్చి వరదుచే వరము వడియ,
నోపుఁ బొమ్మని నమ్మి నే నున్నచోట, నెట్టి
విడుమరవచ్చె నీ కెట్టిచావు, సంభవించెనె మన
సిజ చక్రవర్తి కు సం 6. 552.

విడులము సం. ఎ అ పుం. వేతనము, ప్రబృతి (పు
వి) (చాచ)

విడువడు అ శ్రీ (విడుపు + వడు) విడివడు, బయలు
వడు

గీ. మేటి ఖాటి జనిత కాలకూటవిషము. చిచ్చు
విడువడి యంతంతఁ తెచ్చు పెరుంగ ... భీమ.
4. 81.

క. కాపున నీమహనీయ, గ్రావంబున నంటు వడ్డ
క్రతు సైంధవ మిం, కేవిధమున విడువిడిచమ,
నావిధ మెఱిగింపవే దయానిధి యనినన్.
తై. భా 4. 84.

విదూరజము సం ఎ అ న. వైదూర్యము, రత్న
భేదము

విడెము = విడియము, వీడ్యము ఎ (సం. వీటికా)
తములము.

మ. . రెండుమూఁడు విడెలాకులు పోకకాళి
విడివాటు స్గోడెలై తక్కుటి, భవవ ప్రాంగణ
నీమఁ ద్రిమృదురు రంభః కుంభ చేటివిటుల్ ....
వైజ. 2 41

గీ. పాసంగ విడెమీయ శతపత్ర పూగహరి...దకా.
2. 128.

సి. మిత్ర విండుకుఁ బుక్కిటి విడె మొనంగి ...
ఉ. రా 1 44.

విడుపు = విడుచు న శ్రీ ($\sqrt{\text{విడు}}$) విడఁజేయు.

సి .. దుక్కానమందు, నెట్టివ ప్రౌవది గట్టన
పుట్టంబు సఖోపవిచ్చెనాళంక లేక భార.
సభా 2 281.

చ. జనులు మతింపఁగా మకృత సంపదఁ జేసి
యమర్త్యశాపముం, గనియును జెంద కిట్లునికి
శార్యమే ద్రౌపది భీమసేను వర్జ్యునుఁ గవలం
ద్యజించుటకు సువ్రత చాకిరి చాలవయ్యె దీ, శున
కము విద్య నితైఱుఁగు సూరినుతుం డగు నీకు
నర్హమే. భార మహా 58

ఉ ద్రోపది బంధురంబయిన క్రొమ్ముడి గ్రమ్మున
విడిచి వెండుకల్, దా వల చేతఁ బూని .
భార ఉద్యో 8. 114

విద్యారము ఎ (సం. విద్యరః) 1 మార్థము.
(శ. ర)

2 ఉపద్రవము.

ద్వి. విద్యారములు వచ్చె చేగ ప్రాణమునకు ...
పల్నాటి వీరచరిత్రము 388 పం. బ్ర

ఎఱ మూర్ఖము. (శ. ర)

విద్యోహము సం. ఎ. అ. ఫం. మలబంధము, ఒక విధ
మగు రోగము

విడిచి(డిచి)ంచే న శ్రీ. (✓ విడుచు) విడువఁజేయు,
వదలించు.

కా. . గంధర్వన్ దర్పితుఁ జిత్రసేను ఖరునిన్
దండించి విడిచించె .. రాఘ. 8. 117.

విడుపు = విడుపు (విడుచు) విమోచనము. భార. అను.
1. (శ. ర.)

విద్యము = విడియము, విడెము, వీడ్యము. ఎ. తము
లము, కాంబూలము.

క. తెలనాకులు బాగాలును, నలమిన పెనిమిటులఁ
గూర్చి యైదువ యెలనా, గల తెల్లనిడిరి విద్యః
మ్ములు దగ నప్పుడమితేడు ముదితయుఁ గడఁ
కన్. యయా. 4 119.

పీ. వలపుఁ గప్రపు విద్యముల వెన్నెల బయళ్ల
సై కతములఁ జల్వచప్పరముల ... కవిరా.
4 15

క. కావున మీరు దలంచిన, శ్రీవారాహంబు
మంచి కృతిమాపేరం, గావింపుఁడనుచు సుము
ఖుండై విద్యముఁ గప్పురంబు నర్పించుట
యున్. వరాహ 1. 14

విద్యవణము సం ఎ. అ. న. వై ద్యమునకువయోగిం
చెడి యుప్పు.

విద్యఃబడు (✓ విడుపు) న. శ్రీ. విడువఁబడ్డు.

గీ. రమణియవళముచే నైన రామనామ, మమర
వర్తింపఁ బడుచుండ నఖిలపాత, కములచే విద్యఁ
బడుఁబమ్ము సుమతి యపుడె, సింహమతి భీత
మృగములచేతఁ తోలె. సీతారా. 1. 58.

విద్యరము సం ఎ. అ. ఫం ఉపద్రవము.

విద్యరాహము = విట్రురము సం. ఎ. అ. ఫం.

విద్యఱుమే (విడు+వటచు) న. శ్రీ తారు మారు
చేయు, మార్పు.

క. ఆ రసికుఁ డెఱిఁగి వచ్చిన, నీ రీతుల నడుమఁ
గతిని యెఱుకఁవడఁగమా, చీరలు విద్యఱుచి
తిమి వి, చారింపఁగ నేల నాదు జయమగు
గాదో. రా. 11. 58.

విత = వితా ఎఱ (సం. వృథా) వ్యర్థము (డిని యా
ప్రేడితరూపము "వితవిత")

క. అతివల హృదయముతారసి, రతికలవన్ దేవు
లేని రట్టడికూపున్, జతురతయు జవ్వనంబును,
వితయ చుమీ యడవిఁగాయువెన్నెల రితిన్.
కా 8. 78

క. కొడుకులు పుట్టని మానిసి, కొడుకులు బల్లి
యును నిండ్లుఁ దొడవులు మాపుల్, పుడమియు
నెక్కుడు మెకములు, విడిముడియుం బట్టము
లును వికగద తలఁచన్. అ రా. కాల 50.

గీ. వారితో నడి యోయన్నలార కంటి, రా విత
వితగ నన్నింత బట్టుసేసి, తానె తొత్తుల కాంక్ష
మదంబుకతన, నిల్లపట్టక తిరిగెడు నివ్వెధ
మున. శుక. 2. 138.

వితండ సం. ఎ. అ. శ్రీ. 1. నిరాధారమైన తాదము,
శుష్కవాదము. 2. (తర్క.) ప్రతిపక్ష స్థాపనములేని
జల్పము స్వపక్ష స్థాపనములేని పరపక్ష నిరాకరణ
రూపవాదము. 3. కోపమును బుట్టించెడి విమర్శ
నము. 4. గతించె 5. పొంతాడి. 6. గన్నేరు.
(వృ. వి.)

వితండము సం. ఎ. అ. ఫం. 1. ఏనుగు. 2. తలుపు
గడియ.

వితండావాదము సం. ఎ. అ. ఫం. స్వపక్ష స్థాపనము
లేక పరపక్షమును ఖండించు వాదము; అడ్డదిడ్డపు
వాదము.

(ఈ యర్థమునఁ దెనుఁగుననే ప్రయోగము గవృథు
చున్నది.)

క. ఉండుడు మీరిచ్చోట వి,తండా వాదములు
మాని తాలిమిలో నిట్లుండంగ వోవరేనియు,
బొండిప్పుడు నిజనివాస భువనంబులకున్.
పరావ. 1. 14.

విశంతువు నం వి శ ఫం. మంచి గుఱ్ఱము, స్త్రీ
ముండమోపి, విధవ.

విశంత్రి నం వి శ స్త్రీ తంతులు (శీగలు)
సరిగాఁ బొనఁగని పీఠ

విశంసము నం వి శ ఫం 1 పట్టగూడు. 2. పతు
లను మృగములను బంధించుట భువయోగవదు
క్రాదు మున్నగు సాధనము.

విశతధన్వుడు నం విజ. (న్.) ఎక్కువెట్టఁబడిన
విల్లుగలవాఁడు.

విశతము నం. విజ (అ అ. అ) 2. వ్యాపించినది,
విస్తరించినది. 2. పొడిగింపఁబడినది, సాగఁదీయఁ
బడినది, వికాశమైనది. 3. ఆచరింపఁ బడినది.
4. కన్పఁబడినది 5. చెదరినది, విజ,తంబురా
మున్నగు శీగలు గల వాద్యము, తతము.

విశతి నం. వి. శ. స్త్రీ 1. వ్యాప్తి, వ్యాపనము.
2. సమూహము, గుంపు. 3. పంక్తి, వరుస.

విశథము నం. విజ. (అ. అ. అ.) 1. అసత్యము,
నిజము కానిది. 2. వ్యర్థమైనది, నిష్ప్రయోజన
మైనది.

విశత్యము నం. విజ. (అ. అ. అ) అసత్యము,
నిజము కానిది.

విశనువు నం. విజ (ఉ.) 1. సుకుమారుఁడు.

2. మందరుఁడు (అ. ని.)

3. శరీరము లేనివాఁడు.

విశమరి విజ (విశము+అరి) కార్యదతుఁడు, కార్య
వర్ధి నెఱిగిన వాఁడు, పోలమరి.

కళిక. ... నటిమి నటిమి చటిమి మఱుము వక్ర
గెల్చిన విశమరికఁ గఱచి బఱచి యఱచి పఱచు
కవిని జంపిన నచ్యుతునకు... అప్ప 4. 827.

విశము వి (నం. విశా.) 1 విధము.

గీ. వెల్లి గొడుగులు వట్టించు విశము మించు, నంచ
గమి నిల్చియాడెఁ జాలగుచు దివిని. ఘటికా
చం. 2 124.

ద్వి. ప్రతిమీలు పంకల్ప భవకల్పలలిక, విశమున

నకులిత విశ్రమోన్నతియు ... విష్ణు. ఉ.
4. (శ ర.)

క. పిచ్చుకపై బ్రహ్మాస్త్రము, నచ్చుగఁ దొడఁగిన
విశాన నబలవయి స్త్రీ,తెచ్చుగఁ గోపంబిటురా,
వచ్చునతపైవనె పవలయు నటంచున్. శశా.
4. 21.

నీ. తెఱఁగు చందము వగిది విత మనంగను
మీటుచు నుండుఁ బ్రకారసంక్షి . . అం. శా.
2. 308.

2. ఉపాయము.

చ ... ఉరువ్యభాకరా, నతమొక వృద్ధవిప్ర
మిథునంబు మృతుండగు పిన్నపాపనిన్, విత
మఱి కొంచు వచ్చి రమువీరుని వాకిట వైచి
దీనకన్ ఉ రా. 7. 181

జ వితమరి.

వితరణము నం వి శ న. దానము, ఈవి

వితరణి నం వి శ ఫం దాత, ఈవికాఁడు. విక్ర.
2 (శ ర.)

వితర్కము నం వి. అ ఫం 1 యుక్తులతో నాలో
చించుట. 2. ఊహ, ఆశయము, అనుమానము
చేయుట 3. తలంపు, అభిప్రాయము 4. సంశ
యము, విచికిత్స 5. సమీక్షణము, సర్వాలోచ
నము.

వితర్కించు నం న క్రి 1 సంశయించు

క పలుమాటుఁ కాండు తమాజుల, కొలఁది విత
ర్కించెదవు నిగూఢం బదియుం, దెలియంబలి
కెద వారికి, బలమును సత్త్వంబు హరియ
పార్థివముఖ్యా కార. ఉద్యో 2 318.

వితర్కుడు నం. వి. అ. ఫం. జ్ఞానోపదేశకుఁడైన
గురువు.

వితర్ది నం వి. శ. ఉ. స్త్రీ. 1. వేదిక, అడుగు,
తిన్నె 2 మేడ ముందరి వసారా.

వితర్దిక=వితర్ది నం. వి. అ. స్త్రీ.

వితలము నం. వి అ. న. సప్త పాతాళలోకములలో
రెండవది.

వితస్తి నం. వి శ. ఫం. శేన, పండ్రెండంగుళముల
పరిమాణము

విశా=విశ (నం. వృశా) విజ వ్యర్థము.

చ. తపసుల పాలి మృత్యువులు దైత్యులు వీరిల
నున్న వాళ్లకుం, దపమని చేయఁగూడునొ
వ్రతంబని పట్టంగ శక్తమో వితా, యిపుడిది
యేటి యత్నము వహించె వివేక విహీనుడైన
యీ, వృషముని యంచుఁ గౌశికువయిం గడు
నేరము లెంచు వారలున్. చంపూరా. 2. 84.

వితాకు ఏ 1. సంతాపము

చ. ... కృతి సంతతి కన్యక తెన్న యోగ్యుడౌ,
ధవుఁ దొకరుండు లేమికి వితా మదితోన
వితాకుఁ తెందుచున్ ... ఘటికాచల 1. 14

2. వరాకు.

చ. కరవము సేయవచ్చి భయకంపిత గాత్రుండనై
వితాకుఁ జేసెద విదియేమి రాత్రిచరశేఖర...
ఉ. రా 4. 12

3. ఈ వితాకున మేఁత యుడనై తిఁగా బ్రోది గొర
వంక కనుచుఁ దానరిగె నొకతె ... (శ ర.)
యయా. 5 22.

3 పారవశ్యము.

చ గడె తడ వాతఁ దొక్కవనిగాఁ జనియింటికి
రాకయుండినన్, దడఁబడు మీఁదెటుంగడు
వితాకున నుండును జిన్నవోపు .. శశాం.
2 78.

4 నిశ్చేష్టత. (శ ర)

విజ 1 చరవకుఁడు.

క. అనియిటు బువ్విక్కురెడు, మనమునఁ గొని
యాడి యంతమావటివేళం, గమఁ బ్రామి
చొక్కుఁ జల్లిన, యమవున నందఱు వితాకులై
యుండగన్ ... విజ. 1. 188.

2. విశ్చేష్టికుఁడు, విశ్చేష్టికురాలు.

చ. సొరుగును సొమ్మనిల్లు మదిఁజొక్కు వితా
కగు .. ఇలా. 8 (శ. ర.)

జ: వితాకుఁడు, వితాకువడు, వితాకురాలు, వితా
కులవిత్తు.

వితాకుఁడు విజ. (✓ వితాకు) విశ్చేష్టికుఁడు.

కా మాహాత్మ్యంబులు తేజముల్ విభవసంపత్తుల్
విమర్శింపఁగా, నోహో భేదములేదు నిండు
నభలో నొక్కింత మాత్రంబు హే,మాహేమీలు
ఘటాఘటి లతిరథుల్ మాంధాత లీసాములే,

లా హీనాధికభావముల్ తడవరాదంచున్ వితా
కుండనై వరాహ 10. 8.

క. అనిబాష్ప వారిధారల్, గమదోయిం తెమ్మ
గింపఁగా నలుదిక్కుల్, గమఁగొనుచు వితా
కుండనై, చననేరక యుంటివన్నిశానమయ
మునన్. వేం పంచ. 4. 108

వ. ఇట్లు మూర్ఖావినకుడై వేలవ్రాలియున్న
యన్నరవాళ కుమారుఁగొని పోవువాఁడై వాన
వారి తేరుడిగి యెత్తంబోయి తద్రక్షకంబై
విష్ణుతేజంబున్న కతంబునఁ గదలింపలేక వితా
కుండై తనలోన .... రామా. 8. 121.

వితాకుపడు జ. శ్రీ (వితాకు + పడు) నిశ్చేష్టికుఁ
డగు (శ ర)

ఉ. అక్కట వేటలాడుచు హయంబు రయంబునఁ
దోలుకొంచుఁ దాఁ, గ్రక్కున నొక్కవంది
వెనుకం జవి మార్గముదప్పి క్రంపలం, జిక్కి
మిదిన్ వితాకుపడి చింత మునుంగుచుఁ బండ్లు
గోయఁగా, నొక్కెడ దేవదత్తుఁ గని యూరికి
నేఁగెడు త్రోవవేడినన్. ద్వా. 3 21.

వితాకురాలు ఏ (వితాకు + అలు) నిశ్చేష్టికురాలు

చ. . అలసత దీఱ నిద్రఁగననంచుఁ దలంచి వితా
కురాలగున్ ... కువల 8 79.

చ భయపడి లేచితే యదురు పాటునఁ గట్టియుఁ
గట్టకున్న నీ,వియు నెలవంక చన్మౌనలవేసియు
వేయని పైట కొంగుదో,వియు నటదోవకున్న
యల పెన్నెటి కొప్పునునై వితాకురా,లయి
యచిచూచి యల్లలన యల్లలనాడు మనంబు
తోడుతన్. సారంగ 8 158.

వితాకులవిత్తు ఏ సంతాపశీలము, పరితాపకారణము.

ఉ ఇప్పుడు నా మనోరథములెల్ల వితాకులవిత్తు
చేసి యీ,తప్పులు చెట్టెదేమిటికిఁ దక్కఁ దలం
చెద వెన్ని చెప్పినన్ .... వి. పు. 2 229.

వితానకము నం ఏ జ తం. న 1. వైశాల్యము,
విరివి 2. సమూహము, గుంపు. 3. మేలుకట్టు,
చాందిని. 4. మాడవృక్షము.

వితానము నం. విజ. (ల. జ. జ) 1. వట్టిది,
కూన్యము 2. నిష్కారము, సారములేనిది
3 భంగము గలుగఁ జేయఁ జడివది, దిగులు చెంది
వది 4 తెలివిలేనిది. 5. దుష్టము, మూఢము,
దుర్మార్గమైనది.

ఎ. ఆ. పుం. న. 1. వ్యాప్తి, వ్యాపించుట. 2. మేలు కట్టు, చాందిని. 3. తలగడ, మెత్త, దిండు. 4. సమూహము, గుంపు. 5. యజ్ఞము. 6. అగ్ని హోత్రకుండము, అగ్నిహోత్రవేదిక. 7. అవ సరము, అదను తటి.

న. 1. తెలుపి, అవకాశము.

వితావిత ఎణ. మిక్కిలి వ్యర్థము ("వితా' యొక్క అప్రేక్షిత రూపము.)

ఉ. ఏరోకటబ్బె రామునకు నెడ్లు పొసంగవు, చంద్రముః కళాధారికి నొక్కయెద్దది వితావిత పీఠములేమి . శకాం 2. 20.

చ. ... సంతన మందిన వారుచూడనీ, ధమవును వీరి ముచ్చట వితావిత నేయకునున్న ... దశా. 7. 199.

ఉ. ... భూపాలక యింటివారిడిన కాముల రచ్చలకెక్కినంతయే, చాలద యింకమీదను నిజంబుగ రట్టువ కోర్పు నంతకుం, దాశునెయి శరీరము వితావిత యొక్కడి జోలి యక్కటా. శుక. 4 88.

౧౩. ఎణ. మిక్కిలి వ్యర్థముగా.

చ. తడఁబడు మాటగద్గదిక చార్కొమ నిల్చినచోట నిల్వరా,దడుగులఁ దొట్టుపాటు గడియంబిడుఁ గంపముచెందు నిద్రరా,దెడవని కోర్కెపొచ్చు మడినేమొ వితావిత జాలి జాలియో, నడిగినఁ తెప్పఁగూడ దకటామరు రెత్తిన యాట దాని క్స్ కువల. 3. 100.

గీ వలకన్నులఁ గెంపుంచనేల మటియు, మొర యనేల వితావిత ముదితతార ... చంద్రా. 4 198

చ. ముసుగిడి చండియుండుమని మోహముతోడ వికర్ణిఁ జూపితా, మమరసు రంచుభన్నయయి యొయ్యననేగి కవాట మవ్వలన్, తెసతెసఁ ద్రోచి మూఁటఁ దలఁతెట్టుక వచ్చిన శర్తకింక సా,ధ్వస మొదవంగఁ తెప్పవిని వాఁడు వితా విత యేమియం చనన్. హంస. 4. 118

నితీర్ణము నం ఎణ (అ అ అ) 1. చాటఁబడినది, అతిక్రమింపఁబడినది. 2. ఇయ్యఁబడినది, కానము చేయఁబడినది. 3. దిగినది, అవరోహించినది.

4 కొనిపోఁబడినది, తీసికొనిపోఁబడినది. 5 తోఁబ టుచుకొనఁబడినది.

విత్తిర్ణి నం ఎ ఆ ప్రి ఈవి, వితరణము. (శ. ర)

వితున్నకము నం ఎ ఆ న 1. కొత్తిమిరి 2. మైలు తుతము, తుత్తము

పుం నేలయుసిరిక

వితున్నము నం ఎ. ఆ న 1. కూరాకు (వృ వి.) చెంచలి కూరవంటి యొక మొక్క 2 కైవాల లత, వాచుతీగ

వితుష్టము నం. ఎణ (అ అ అ) అసంతుష్టి పొంది నది, సంతోషింపనిది.

విత్తుష్టము నం ఎణ (అ. ఆ అ) తృప్తలేనిది, అస లేనిది, తృప్తిపొందినది

విత్త¹ ఎ చిహ్నము

ద్వి అజమత రామానుజార్యసిద్ధాంత, విజయ ధ్వజంబుల విత్తయై మిగులఁ, దళుకొత్తుచుండు త్రిదండముల్ చాల్చి ... ద్వి పరమ 8. 642 పా

విత్త² ఎ మిక్కిలి చిన్న గోనె

సీ ... అత్యల్పగోడయై యలరు విత్తయనంగ. ఆం. భా. 2. 268

క చిత్తజుఁచే దలిరాకుల, విత్తైతన ధైర్యమెల్లి వెడలనడిచియా మత్తేభగమున మిగులం, దత్తరవడి సమ్మదమునఁ దమకించుటయున్ ... వి పు 8. 24.

విత్తదుండు నం ఎ ఆ. పుం 1 ధనదాత 2. అస్తి నిచ్చినవాఁడు, ఉపకారి.

విత్తనము ఎ. విత్తు, బీజము

గీ. విప్రవరునకుఁ దూమెడు విత్తనముల, నేల యొసఁగిన ఫలము వర్ణింతు వినుము ... దశా. 5. 100.

గీ. . . బీజాఖ్య పరఁగువిత్తు, విత్తనము గింజ గిజ రన వెలయు నీశ ... ఆం. భా 2 30.

విత్తము నం ఎణ (అ అ అ) 1. కనిపట్టఁబడినది, కనుగొనఁబడినది. 2. లబ్ధిము, పొందఁబడినది. 3. పరిక్షితము, పరిశీలింపఁబడినది 4 ప్రఖ్యా

తము, ప్రసిద్ధికెక్కినది

ఎ. ఆ. న. 1. సొత్తు, అస్తి, ధనము, 2. శక్తి, బలము.

విత్తవంతుడు నం ఎఱ. (కొ. వశీ కొ) ధనవంతుడు, అప్తిగలవాడు

విత్తవర్ధనము నం ఎఱ (అ. అ. అ) ధనమును వృద్ధి చేయునది, లాభకరమైనది, ఆదాయము కలిగించునది.

విత్తాగమము నం ఎ. అ. అం ధనలాభము, ధనప్రాప్తి.

విత్తి వం ఎ. ఇ. శ్రీ 1 జ్ఞానము, తెలివి 2 విచారము, ఆలోచనము. 3. సంపాదన, గడించుట, పొందుట.

విత్తిమే న శ్రీ (✓ విత్తు) విత్తనము నాటించు గీ విరివిగాఁ జెరు విత్తించు వేళ్లుగొలుచు, గాఁగ మామకసన్ధ్యముల్ గడుపులించు ... వేం. పంచ 5. 13.

విత్తిడు • శ్రీ (విత్తు + ఇడు) విత్తులు చల్లు. క షేత్రమెఱిగి విత్తిడుటయు, శాత్రమెఱిగి దాన మిచ్చి పనుచుటయు వివే, కత్రాణ వరాయణులకు, ధాత్రీశ్వర యిందువందు దగ మే లొసఁగున్. వి. పు. 5. 130

విత్తు న. శ్రీ. (విత్తనములు) చల్లు. పి. పెంచంగఁ జెరిగె నావృత్తివైఁ గొండలు విత్తి రాయడపుల వివిధకతుల.. నీతిపి 4. 80. ద్వి. త్రొక్కినచోతెల్ల దున్నకపండ, దిక్కులఁబసిడి విత్తిన పైరుగాఁగ ద్వి పరమ. 8. 182 పా

ఆ పూర్వజన్మమందుఁ బుణ్యంబు నేయని, పాప ధనముకాక పడుటయెల్ల, విత్తమఱచి కోయ వెదకిన చందంబు, విశ్వ .. వేమ 1 44.

ద్వి. మామిడివిత్తురా మహిమిద విత్త, వేమగునే పెక్కువిధు లేలచెప్ప. బస పు (ప్రాత ప్రతి.) 1 281 పం

ఎ. విత్తనము గీ. విత్తు సహకారి గాకున్న రిత్తనేల, వంధ్యమగుఁ గాక తా ఫలవంతమగునె ... భార. ఆను. 1 138

గీ. తవరిహేమంత మగుడుఁ బద్యంబు లడఁగి, పోయఁబోయినఁ గొలవొక్క పువ్వుతనకు, విత్తుగా ధాచికొనియున్న విధముపోలి, శైల

సుత ముఖముదక వాసమున నొప్పె కు. వం. 6. 783.

విత్తఁడగు = సమూల నాశనమగు
ఉ. ... నీ, వేడిమి మాపియూభవు విత్తఁడఁ గందును మాడివైపు .. భా రా యు 783
జ విత్తిఁచు, విత్తిడు, విత్తుపట్టు, విత్తుమాల్పు. విత్తు వం ఎ. కొ శ్రీ దీనిః బ్రత్యేక ప్రయోగము లేదు

1 జ్ఞానము 2. గ్రహణశక్తి, తెలివి. విత్తుపట్టు వి (విత్తు + పట్టు) సస్యములు ఫలించు పొలము

వ. ... చెఱువు దక్షనామున ముప్పదిపుట్లు విత్తు పట్టు సర్వాకర పరిహారముగా శ్రీచోడ గంగ దేవరిచ్చి . రా. కా. 1015.

విత్తుమాల్పు న శ్రీ (✓ విత్తు) చంపు, కడతేర్పు. గీ. చటులగతిఁ గొన్ని కలుకల సంహరించె, వెంటఁ బడి కొన్ని శశముల విత్తుమాల్పె, గొన్ని తింకల ప్రేవులు గ్రుచ్చివైచె, గుక్కు లాఫేట కంబున మక్కుమిగిలి వి శకుం. 2. 15.

విత్తేకుడు నం ఎ. అ. అం. కులేరుడు. విత్తానము నం ఎ. అ. అం ధయము, చెఱువు విత్తనము నం. ఎ. అ. అం. వృషభము, ఎద్దు. విభుర నం. ఎ. అ శ్రీ విభవ, ముండమోపి. (తాచ) విభురుడు నం. ఎ. అ. అం. 1. రాక్షసుడు. 2. చోరుడు

విద నం ఎ. అ శ్రీ 1. జ్ఞానము. 2. గ్రహణశక్తి విదంశము నం ఎ. అ. అం దప్పి గలిగించెడి కారము గల యాహారము

విదగ్ధ నం ఎ. అ. శ్రీ చాతుర్యమును, చుఱుకుదనమును గల శ్రీ, చమత్కారిణి.

విదగ్ధము నం ఎఱ. (అ. అ. అ) 1 ఎక్కువగా దహించఁబడినది, తగులఁబెట్టఁబడినది. 2 వండఁబడినది 3. అఱిగినది, జీర్ణమైనది. 4. నశించఁ జేయఁబడినది, ధ్వంసము చేయఁబడినది 5 వాడియైనది, చురుకుదనము గలది, నేర్పుగలది, 6 జిత్తులు గలది, కపటముగలది. 7. తగులఁబడినది. 8 జీర్ణము కానిది, అఱుగనిది. 9 మనోహరము, ఇంపైనది 10. గౌరవార్హమైనది. (వేమము.)

విదధుఁడు నం. ౧౭ (౧౭.౧౭) నేర్పరి, చతురుఁడు, నిపుఁడు. 2 కవటియైనవాఁడు, జిత్తులుగల వాఁడు.

౧. ౧. ౧౦. 1. పండితుఁడు, విద్యాంసుఁడు,

2. దుర్జయము గలవాఁడు, తొగరుఁబోతు.

విదధుఁడు నం. ౧. ౧. ౧౦. 1. కృతి, ధన్యతేవి. (మే ని) 2 యోగి, విద్యాంసుఁడు (౧ ని.)

విదరము నం. ౧ ౧ ౧ ౧౦. 1. చీల్చుట, భేదనము.

2. వృక్షము, చెట్టు

౧౭ (౧౭.౧౭) భయరహితము, భయములేనిది. (వాచ.)

విదర్ప నం. ౧. ౧. ౧౧. ౧౭ పట్టణము.

విదళితము నం. ౧౭. (౧౭.౧౭) 1. మిక్కిలి ఖండింపఁ బడినది. 2. మిక్కిలి భేదంపఁ బడినది.

విదర్పణ నం. ౧. ౧. ౧౧. ౧౧. విదర్ప దేశపురాణ కూతురు. 1. దమయంతి. 2. లోపాముద్ర, అగస్త్యుని శార్య ౩ రుక్మిణి, కృష్ణుని శార్య. (ఇట్లే విదర్పకనయ మొ)

విదర్పము నం. ౧ ౧ ౧ ౧౦ ఇప్పుడు దేరారని వ్యవహరింపఁబడు దేశ విశేషము 2 నిర్జన ప్రదేశము, అనులు విడిచిపోయిన దేశము.

విదర్పసుక్రపు=విదర్పణ నం. ౧. ౧. ౧౧. ౧౧

విదర్పఁడు నం. ౧. ౧. ౧౧. ౧౧. విదర్ప దేశపు రాజు.

౧ విదర్పదేశ వివాసులు.

విదలనము నం. ౧ ౧ ౧ ౧. చీల్చుట, బ్రద్దలుచేయుట.

విదలము నం. ౧౭. (౧౭.౧౭) 1. చీల్చఁబడినది, బ్రద్దలు చేయఁబడినది. 2. (పువ్వు) వికసినది, వికసించినది.

౧. ౧. ౧౦. 1. విడఁదీయుట, ఎడఁకాపుట.

2 చీల్చుట. ౩. భక్త్యము, విండి వంటకము.

4 అదవికోవిచారము.

న. 1 బద్దలతో నల్లిన పాత్ర, చెదురుబుట్ట.

2. కానిమ్మచెట్టు పట్ట, ౩. చెమ్మ, ఉపకాళి.

4 ముక్క, చెక్క. 5. కందిగింజ మొదలగువాని బద్ద.

విదళించే నం. ౧ ౧ ౧ ౧ 1. చీల్చు, భేదించు, పగులఁగొట్టు.

౧. విదళింప నులుకు సింగపుఁ, గొదమయు మద ఘటిన గంధ కుంజరములపై, నిది బలకారికి

నై అము, గద తేజోనిధికి వయసు కారణ మగునే. భర్త 1 ౩1

నీ. విటుల గుండెలలోన విదళించు చిగురాకు సంపెట ప్రేతెందు సమనే వేడు .. వీర. 2. 118.

2. నటకు, ఖండించు.

నీ కలుషంబు విదళింపఁగల ధర్మశాస్త్ర ప్రపంచంబు లెవ్వని పలుకుఁ బట్ల వరాహ 1. 9.

చ కడఁగిన వీరుఁ దారసిలి ఖడ్గముచే విదళించి పాచ్చుటో కృష్ణాభ్యుదయము. (త్రా.)

విదారకము నం. ౧౭ (౧౭.౧౭)

౧ ౧ ౧ ౧ 1 చీల్చునది, విభాజకము, విభజించు నది. ప్రవాహ మధ్యముననున్న వృక్షము లేక పెద్దజాయి 2 చెలమ, ఎండిపోయిన యేటిలోఁ ద్రవ్విన గుంట.

న. 1. జలబంధనము, అవకట్ట 2. చవుటిచేల.

విదారణము నం. ౧ ౧ ౧. ౧౦ 1. ప్రవాహ మధ్య ముననున్న చెట్టు, పెద్దజాయి, బండ 2. కర్ణికార, కొండగోగుచెట్టు ౩ యుద్ధము

న 1 చీల్చుట, పగులఁగొట్టుట 2 కాఢించుట, హింసపెట్టుట ౩ చంపుట.

విదారము నం. ౧ ౧ ౧ ౧ ౧ 1. చీల్చుట, పగులఁ గొట్టుట, ముక్కలు చేయుట 2. యుద్ధము ౩ నది, చెలువు మొదలగువానియందెక్కువగా నుండు జలము పొర్లి పాటుట, జలోచ్ఛ్వాసము.

విదారి నం. ౧ ౧ ౧, ౧౧ 1. గజ్జలోనివాపు (౧ ని) 2. శాలవర్ణి, ముయ్యాకుపొన్న. ౩ భూమి కూపాంధి, నేలగుమ్మడి. (వృ వి) 4. కంఠకోగ విశేషము, గొంతులోఁ బుట్టెడి యొకానొకరోగము. (వాచ.)

విదారింఁచే నం. ౧. ౧౧ చీల్చు, బ్రద్దలుచేయు.

మ. ... ఆ, శ్వ వికాయోదర పార్శ్వముల్ కరటి హస్తంబుల్ విదారించి య, య్యవరత్వా ధిపు వేనగాడుపుల రత్నానిన్ బలివ్ గూల్చి నన్ ... ఉ రా ౩. 181.

విదారిగంధ నం. ౧. ౧. ౧౧. ముయ్యాకు పొన్న. (వృ. వి.)

విదారువు నం. ౧ ౧ ౧. ౧౦. ఊనరవిల్లి, తొండ.

విదాహము సం. ఎ. ఆ. పం. 1. కాలుట, తగులఁ బడుట. 2. జ్వాల, పెద్దమంట. 3. కైక్లము, వాడిమి.

విదాహి సం. ఎ. న్. పం. దాహమును (అత్యుష్ణమును) బుట్టించెడి పదార్థము.

విదాహించు సం. ఆ. క్రితావమునొందు
వ. ఇట్లు మోహావలంబున దేహంబు విదాహింప నయ్యుర్వీ గీర్వాణుఁడు చలిత వియోగి ప్రాణుండగు పంచ కాణుండలంచి . పేం. పంచ 4 250.

విదిక్కు సం. ఎ. క్. ప్రి. మూల, రెండు దిక్కుల పడిమిథాగము.

విదిక్కుపడు మి ఆ. క్రి. దిగ్భ్రమ చెందు
సీ. నామాట కుల్కి మిన్నక కాలభై రవుండేలోను నిద్దట నిట్లు ద్రుంచె, నింక నెందఱుం బంప నెంచినాఁడో యని విడిచి కన్కని గుడివెడలి పాటి.

గీ రేను నామాట పద్యంబుగా నొనర్చి వాని నిలిపితి నంత నెవ్వారలైన, మ్రొక్కఁ జనుచెంచి కాంచి విదిక్కు పడుచు, వెడలి మఱి చూడరిట వెరవేకి పట్టి. ద్వా. 4 70

విదితము సం. ఎ. ఆ. ఆ. ఆ. 1 తెలిసినది, బోధ పడినది. 2 తెలుపఁ బడినది. 3. ప్రసిద్ధి కెక్కినది, ప్రఖ్యాతము 4 బోధపడినది, ప్రార్థితము 5 అంగీకరింపఁబడినది. 6 వాగ్దానము చేయఁబడినది 7 యుక్తము. (ఈ యర్థము సంస్కృత గ్రంథములందుఁ గానరాదు)

క అది గావునఁ గార్యార్థము, మదన గురుని కడకు నిపుడు మన మూరకపో, విదితముగాదే తెరవన, ముదితయుఁ దనవిభువి వాక్యములకు వలరుచున్ కుచేల 1. 112

ఎ ఆ న 1 ఎటుక, జ్ఞానము 2 ప్రసిద్ధి, ప్రఖ్యాతి 3 లాభము, ప్రాప్తి. 4 అంగీకారము ఒప్పుదల

విదితుఁడు సం. ఎ. ఆ. పం. పండితుఁడు, చదువరి.

విదియ ఎ. (సం. ద్విశీయా) పదమందు రెండవ తిథి. గీ. విదియ నాఁడేరు వడకున్నఁ దడియనాఁడు, కావఁ బడియెడు పనికింత కనల నేల...యయా. 5. 3.

సీ. వర్ష గర్భము వడవకపోయె విదియలఁ గుము చావ చారణ కొమ్ము దఱిగె .. కాశ. 8. 149.

విదిలించు సం. క్రి. (✓ విదులు) 1 జాడించు, చలించఁ జేయు.

సీ. అలవోక వోలె వాల్మీగ మొకించుక విదిలించు నంత వచ్చిహగ విభుఁడు ... సమీర. 6. 189

క ఆ నీరు సోఁకి మాయా, ధేనువు కా నిద్ర పోయి తెలిసిన పగిదిన్, మేను విదిలించిఁగాంచును, మౌనులు వెఱగంది చూడ మగువయగు తఱిన్. వరాహ. 10 60.

2 జాడించు, కడుగు, శుశ్రము చేయు.

ద్వి. వీఁకతో నలికిన విత్తులు నీళ్ల, విదిలించుకొని వచ్చి వేపి దంపించి .. బస. పు 4. 970. పం

3 విదుర్పు, వదలుచుకొను.

చ. విదువిదు పట్టరాకు మలివేడి యటంచును జాతి కెంపురా. కడియపుఁ గేలు ఘల్లు రవఁగా విదిలించ ... దకా. 5 24.

4 విదులుచు, దులుపు.

చ కంఠ గ్రక్కున విదిలించి యందుఁ బది కోటుల మాడలు రాలఁ బ్రోవుగా . విక్ర. 2. 18.

సీ. పంబెక విదిలించి కాంబాల దళపూగ నివహంబుఁ జాలగ నించు ముల్పు .. ఆము 7. 7.

5. విదుర్పు, పోగొట్టు

వ . ఆకటఁ గటకటంబడి గ్రాసంబు వేడినఁ జెడు పురువునుం బోలె విదిలించు వారలే కాని యాయాసం బెఱింగి రమ్మును వారులేరు.

(కవరికొట్టు అని భావము) శుక. 3. 187

విదిలించుకొను సం. క్రి. (విదిలించు + కొను) దులుపుకొను, కడలించుకొను

క. అని శ్రీపతి యానతి యిచ్చిన మందల విడిచె వతని నిర్ధ విభుఁడు వాఁడును గులగులయై తావగ, లినమై విదిలించుకొనుచు లేచెఁ గిడుకుచున్. పాండు. 4. 297.

విదిల్పు సం. క్రి. (✓ విదులు) విదులఁ జేయు, దుల్లుపు.

క తెక్కలు విదిర్చి లావులు, ముక్కుకొనందువ్వి.
కుక. 1. 284.

విదిశ నం ఎ. ఆ. శ్రీ. 1. దశార్ణ దేశమునకు రాజు
ధాని. 2. మాల్యదేశము వందలి నదీ విశేషము.

3 విదిక్కు, మూల, రెండు దిక్కులనడిమిభాగము.
విదిర్ణము నం ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. చీల్చిబడినది,
బ్రద్దలు చేయబడినది, ముక్కులు చేయబడినది,
2. తెలువబడినది. విస్తరించినది

విదుడు నం ఎ. ఆ. (దృ) (సమాసాంతమున) తెలిసిన
వాడు (వేద విదుడు మొ.)

ఎ దృ. 1 బుధ గ్రహము. 2. వండితుడు,
చదువరి

విదురు=విదులు అ. శ్రీ. (క. ర.)

(చూ. విదురుచు)

జ. విదురుచు, విదుర్పు, విదుర్పు.

విదురుడు నం. ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) బుద్ధిమంతుడు,
తెలివి గలవాడు.

ఎ. ఆ. శ్రీ. 1 వండితుడు, చదువరి.
2. యుక్తులు గలవాడు, కుట్రలు పన్ను
చుచున్నాడు. 3. పాండురాజు తమ్ముడు,
కౌంపులకు మంత్రి.

విదురుమే=విదుర్పు న. శ్రీ. (✓ విదురు) విదుర
జేయు, విదిలించు

క. కప్పంగొప్పలం జన్ముంగప్పల మొగముల
నొడళ్లగప్పిన మెటుంగుం, బుప్పొడి విదిరిచి
కొని మఱి, యప్పడతుక లరిగి కప్రపవటుల
చెంతన్, యయా. 4. 28.

విదుర్పు=విదురుమే, విదులుమే, విద్రుచు, (✓విదురు)
న. శ్రీ 1. దులుపు.

గీ. రాలియున్న పుష్ప ప్రకరము విదిర్చి,
తెన్నగా నున్నచేసిన పెజ్జయనగ, వేగు
టయుఁ జక్కలన్నియు విరిపి విశద, భాగి
తెలువొందె బాడ వంబరతలంబు. భార.
విరా. 2. 289.

ఉ. ... పెన్నెలుల్, వేమరుచేతులం బిడిచి విప్పి
విదిర్చి నభాంగురంబులన్, గోమల లీలదువ్వి...
పారి. 2. 10.

2. చరింపఁజేయు.

క. తలిరాకు మెటుంగు వాతెఱ, కలకంఠ
విటుండు గమియఁగాఁ జాతలతా,లలన విదు
రెను గంటవె, యలికంకణ ముఖర విటవ
హస్తముల నతీ పారి 3 49

చ . రసా, తలముననుండి వెల్వడు మచారత
మేను విదుర్పు ... భాగ 3 485

ఉ. ... గ్రక్కున వారుపాటి ముసుగంబడ
నెక్కిన బిట్టదూలి నల్లిక్కులఁ గూల గాత్రము
విదురె నతండు మదద్విపా కృతిన్ ... భా. రా.
యు 940

3 ప్రసరింపఁజేయు

రగడ .. గొడివె తింత్రణికులము విదురెన్, వడ
పించె జనావళి వడఁ దీరెన్ ... బహు.
2. 18.

చ ... విస్ఫుట పటుదీర్ఘ నిశ్చననముల్ బలితంపు
శిఖల్ విదుర్పగా .. దశా. 2. 28

4. ఒనఁగు, ఇచ్చు

వ. అప్పుణ్యవంశంబు (కూద్రవంశంబు) ...విశ్వ
విశ్వంభరా క్షీడనంబు దనకు విదుర్చిన పరమ
జాంతి యంతరంగంబున సంతరించి నిఖల ప్రపం
చంబునకు నాధారంబై ప్రవర్తిల్లె ... భీమ
1. 31.

5 తొలగించు, త్రోసివేయు,

నీ తన మొక్కు కిముక గైకొనక లచ్చి విదుర్పఁ
బదనఖంబంటిన ఫాలతలము... దశా. 3. 145

6 జూడించు

నీ. సాక్షుడై మెయినీరుచేతఁ దొడయఁ జీర
నార్ప వెండ్రుకలు విదుర్పఁ గూడదు ...
మార్క. 3 283

7. విదలించు,

నీ. అమాధవి పరాగ మక్షిరాగము మించఁ బఱ
తెంచు కలకంఠిపై విదురె ... వసు 1. 128.

విదుర్పు(రుపు) ఎ. (✓ విదుర్పు) కదల్చుట.

వ. ఇల్లెయు నా సూతనందను విల్లు విదుర్పుదోచక
గుడుసు వడుటఁ జక్రాకృతింబొలుచు ననల
శిఖల చెలువుదార్చె ... భాం. ద్రోణ. 4. 282.

చ. .... తెక్క విదుర్పు మున్నగా, పడఁకుటెకాక
శేష్టుడిగెఁ బతులు వడము జానువుల్ చొరన్ ...
అశ్వు. 4. 118.

విద్యులము నం. వి. అ. ఫం. 1 ప్రబులిచెట్టు. 2. నీటి ప్రబులి. (వృ. వి.) (మే. వి.) 3 గోవరసము, కాలింతలోలు. (ఒకదినును వరిమళముగల బంక) విద్యులు న ౨ కీ 1. విదుమే, త్యజించు.

క. పదియాలువేల నూర్వురు, సుదతులు నెన మండ్రునీకు సొపుగ భార్యో, విదితంబుగ బహురూపుల, విదులక భోగివు దొంచేడుక గృష్టా. కృష్ణ శ. 23.

1. రాలు. (చూ విదురుచు.)

జ విదిలించు, విదిలించుకొను, విదుల్పు, విదులుచు, విదుల్పుకొను, విదుల్పు

విదులుచు (ల్పు) న ౨ కీ 1 దులుచు

చ .. పదములు జంఘలూరువులు కాహువులోలి వమర్చి త్రొక్కియున్, విదులిచియున్ నొగిల్చి యును ప్రేసియు నొంచెనతందు ప్రేల్మిడిన్ .. హరి. ౬ 10 255.

2 ప్రసరింపఁజేయు.

నీ. విషము విదుల్పుచు వెనఁఘన విముఖతఁ జను జాల పదిము లీ సారసములు ... రసి. 4. 52.

3. రాల్పు

ద్వి. ... ఆ తఱినొక్క యుడుత ... అచ్చపు భక్తితోవట వార్ధి మునిగి, వచ్చితా నినుకలో వడి జొరలాడి, తడయక చనుదెంచి తన మేని యిసుక, వడి గట్టపై .... విదుల్చె . రం. రా. యు. 315 పా 23. పం

4. దులుపు

ద్వి జడలు వీడఁగఁగలాసములు విదిల్చి, మడిచి చంకలనిడి మరలి చూచుచును , ద్వి హరిశ్చ. పూ. 420. పం.

వ .. పరాగంబులు రాల్పుచుం బయ్యెదలు విదుల్పుచు ... కళా 8 225,

విదుల్పుకొను న. ౨ కీ (విదుల్పు+కొను స్వార్థమున) దులుపు

క. కొఱసెల సుధారసంబునఁ గఱవోవఁగ నొరసి కడిగి కౌముదితోఁ గ్రొ మ్మెఱుగుల విదుల్పు కొనిపై, మెఱుగిడు వట్టొప్పునగజ మృదు నిటలరుచుల్ కు. సం. 8. 812.

విదుల్పు(లుపు) వి (√విదుల్పు) విదిలించుట విజేన ణము.

వ .. జవంబులు రవంబులు వదుల్పులు విదుల్పులు వీకులు కాకులు .. భీమ 4. 80.

ఉ. వైటకు లాగులాడి కటిపై ఘటియించిన చేవి దుల్పులన్, కాటిలి నీవికై పెనఁగిపైఁబడి చేతులు తట్టి వేఁతల, స్మిటుగ నాటఁ బట్టు లలిమిం గనమిం దగ దొట్టు జెట్టిపో, రాటము లాయెనాయన కొయారి యెదాటములన్ హుటాహుటన్ పాంచాలి. 5. 20.

విదువు నం. వి. ఉ. ఫం 1. ఏనుఁగు కుంభస్థలము నడిమి భాగము. 2 నీటి గుట్టము

విదుషి నం వి ఈ. శ్రీ విద్వాంసురాటు.

విధూనము నం విజ (అ. అ. అ) మిగుల కాధింపఁ బడినది, హింసపెట్టఁ బడినది

విదూరగము నం. విజ (అ. అ. అ) మిక్కిలి దూరముగా వ్యాపించునది, మిక్కిలి దూరముగాఁ జోవునది

విదూరజము నం వి అ. న వైదూర్యము, నవరత్నములలో నొకటి.

విదూరము నం. విజ (అ. అ. అ.) మిక్కిలి దూరమున నున్నది, దవ్వన నున్నది.

వి. అ. ఫం వైదూర్యములు వుట్టెడి పర్వతము. న. మిగుల దూరము, కడుదవ్వ.

విదూషకుఁడు నం. విజ. (అ ఈ అ.) 1 మలినముగాఁ జేయువాఁడు, పాడుచేయువాఁడు, చెఱుచు వాఁడు 2 దూపించువాఁడు, నిందించు వాఁడు 3. చమత్కారి, హాస్యముగా మాటాడువాఁడు.

వి అ. ఫం 1. హాస్యగాఁడు 2. శృంగార నాయకుని సహాయులలో నొకఁడు.

(ఇతఁడు తన రూపము పని వేషము భాష మొదలగు వానిచేత నెల్లరకు నవ్వఁ బుట్టించుచు తన పని నెఱవేర్చుకొనెడి స్వభావము గల వాఁడు.)

3. భోగలాంసుఁడు

విదూషణము నం. వి అ. న 1. చెఱుచుట, పాడుచేయుట, 2. నిందించుట, దూఱుట.

విదేశజము నం. విజ. (అ. అ. అ.) దేశాంతరమునఁ బుట్టినది. పరదేశమున నుద్భవించినది.

విదేశము నం. వి. అ. ఫం. పరదేశము, దేశాంతరము.

విదేశి నం. ౧౩ (న. నీ న.) దేశాంతర సంబంధి,
పరదేశస్థుడు.

౧ న. ఫం. దేశాంతరము నుండి వచ్చిన మను
మ్యుడు, అన్యదేశస్థుడు.

విదేశీయుడు = విదేశి నం ౧౩. (౨. ౨ ౨)

విదేహ నం. ౧. ౨ ప్ర. మిథిలా పట్టణము, విదేహ
నగరి.

విదేహము నం. ౧ ౨. ఫం 1. విదేహదేశము, దేశ
విశేషము. 2. విదేహమను నౌకానౌక మండలము,
భూభాగము

విదేహుడు నం ౧౩ (౨ ౨ ౨) 1. దేహము లేని
వాడు, దేహసంబంధము లేనివాడు. 2 కంఠము
క్రింది భాగము లేనివాడు

౧ ౨ ఫం 1. విదేహ దేశనివాసి 2. జనకమహా
రాజు.

విద్వే(ద్వియ) ౧ (నం విద్యా.) 1. చదువు.

సీ. తెలువి చూపక మ్రోలగిటికొని విత్తెలఁ గొఱల
వారల రిత్త మొఱుగుటయును .. ౨ రా.
కాల. 45.

ద్వి. విద్వేలు వెలుపుచు విభుని ముందటను, ముద్దులు
గులుకుచు మోహనాకృతుల .. రం. రా
కాల. 21 పా. 4. పం.

2. మాయ.

ఉ. .. ఇంద్రియంబులన్, బెద్దవునీవెఱుంగని ప్రవీ
ణపు బుద్ధులులేవు గాననీ, విద్వేలు మానుమాను
మవివేకము చెందను నిన్ను వేరెదన్. చంద్ర.
వి. 2. 128

8. దంభవాక్యము, జరాయి

ద్వి. విద్వేతాడెడుఁగాక విందుమే తొల్లి ... బస.
పు. 5. 105. పం

విద్వే(ద్వియ)ము ౧ (నం. విద్యా) తొలుసారి కాల
కులు లేనివిలువబడుట.

౪. విద్వేములు సేయరాదా, ముద్దులపట్టియటంచు
ముచ్చట దీరన్, దద్దయుఁ దలిదండ్రులు తను,
ముద్దిడుకొన నజుడువెలసె మోహనలింగ్.
ఇందు. 2 17.

మ. జనకుండయ్యలు విద్వే మేదియన ... దళా.
4. 142.

ఉ ముద్దులమాటలున్, జటుకమోముక నున్ననిలేత
చెక్కులున్, గొడ్డిగ నున్న నెన్నడు
ముకూఁకటి కందక ఫాలపట్టికన్, విద్వేము
సేయు ముంగురులు విప్పగుఱెప్పల గొప్పకన్న
లున్, బ్రొద్దొకవింతయై యమరెఱుప్ప సుగం
ధికి కాల్యవేళలన్ అని. 2 1

(ఇట “విద్వేముసేయు = చిందులాడు” అని
భావము)

విద్య నం. ౧. ౨. ప్ర 1 జ్ఞానము, తెలివి 2 తత్త్వ
జ్ఞానము, అత్మసాక్షాత్కారము 3 చదువు, జ్ఞాన
పాతువగుకాస్త్రాధికము. (చతుర్విద్యలు అన్నీ
క్షీ, శ్రయి, వార్త, దండనీతి మనువు అత్మవిద్య
యైదవదిగాఁ జేర్చి యున్నాడు) (చతుర్దశ
విద్యలు నాలుగు వేదములు, ఆఱువేదాంగములు,
ధర్మశాస్త్రము, మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము,
పురాణము. ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధ
ర్వము, అర్థశాస్త్రము అను వానితోఁ బదునెని
మిది.) 4 దుర్గాదేవి 5. దేవీమంత్రము 6. ఇంద్ర
జాల నైపుణ్యము, గారడీ యందలి నేర్పు.

విద్యమానము నం ౧౩ (౨ ౨. ౨) 1 ఉన్నది,
స్థితము 2. సమక్షమున నున్నది, ఎదుటనున్నది.
3. సత్యమైనది, యథార్థము.

విద్యలవాడు ౧. ౧ (విద్యలు + వాడు) ఇంద్ర
జాలికుడు, గారడివాడు.

గీ వదలికార్యంబు విద్యలవాని కరణి, నింద్ర
జాలంబు పన్నెరవే బలింద్ర దళా 2. 408.

విద్యాకరుడు నం. ౧. ౨ ఫం. విద్వాంసుడు, చదు
వరి

విద్యాచంచువు = విద్యాచణుడు నం. ౧౩ (ఉ.)

విద్యాచణుడు నం ౧౩ (౨ ౨. ౨) విద్యచేఁ
బ్రసిద్ధికెక్కినవాడు.

విద్యాదలము నం ౧. ౨. ఫం భూర్జపత్ర వృక్షము.

విద్యాదాత నం. ౧. ౧. ఋ. ఫం. చదువు చెప్పువాడు,
విద్యనిచ్చువాడు, గురువు.

విద్యాదానము నం. ౧. ౨. న. 1. విద్యనేర్పుట,
చదువుచెప్పుట. 2. పుస్తకాధికము వొసఁగుట.
(వాచ.)

విద్యాదేవి నం. ౧. ౨. ప్ర. సకస్వతీదేవి,

విద్యాధరి నం వి ఈ శ్రీ విద్యాధరి శ్రీ.
విద్యాధరుడు నం. వి అ థం దేవతలో నొక తెగ
పురుషుడు
విద్యానులాపి నం విజ (నో నే నో) విద్యను
వల్లించువాడు, వల్లె వేయువాడు
విద్యాభ్యాసము నం వి అ థం విద్యనేర్చుకొనుట,
చదువుకొనుట, జ్ఞానమున పొంది చుట.
విద్యారంభము నం వి అ థం విద్యయొక్క
యారంభము) చదువు ప్రారంభించుట, విల్లివానిని
జదువులో బ్రవేశపెట్టుట
విద్యార్జనము నం వి అ న. విద్యను సంపాదించుట,
చదువుకొనుట, జ్ఞానసంపాదనము
విద్యార్థి నం వి నో థం 1 చదువు కోరువాడు
2. చదువుకొనుచున్నవాడు
విద్యార్థుడు నం వి అ థం విద్యయే ప్రయోజన
ముగాఁ గలవాడు
విద్యాలయము నం వి అ థం. బడి, పాఠశాల,
విద్యాస్థానము
విద్యాలాభము నం వి. అ థం 1. విద్యాప్రాప్తి,
చదువునచ్చుట 2. విద్యవలన సంపాదించిన
ధనము.
విద్యావంతుడు నం. విజ (కో. తీ కో) విద్యగల
వాడు, చదువరి
విద్యావృద్ధుడు నం విజ. (అ అ అ) విద్యచే నధి
కుడు, విద్యచేఁ జెడ్డవాడు
విద్యావ్యసనము నం వి అ. న విద్యయందలి
యాసక్తి.
విద్యా(వ్రత)స్నాతకుడు నం వి. అ థం బ్రహ్మ
చారివ్రతము పూర్తిచేసిన బ్రాహ్మణుడు, విద్య
పూర్తిచేసి గురుకులమునుండి మఱియొక బ్రాహ్మ
ణుడు
విద్యుజ్జీహ్వకుడు నం. వి అ థం. మెఱపువంటి
నాలుక గలవాడు, ఒకానొక రాక్షసుడు.
విద్యుజ్జ్వాల నం. వి అ. శ్రీ మెఱపుయొక్క ప్రకా
శము, మెఱపునుట.
విద్యుత్తు నం వి కో. శ్రీ 1. మెఱపు. 2 సంధ్య
కాలము (వాచ)
విజ. కో. ప్రకాశములేనిది, కాంతిలేనిది. (మే.ని.)

విద్యుత్ప్రియము నం వి అ న కాంస్యము, కంచు
విద్యుత్వంతము నం విజ (కో వతీ కో) మెఱపు
గలది
వి కో. థం మేఘము
విద్యుదున్నేషము నం వి అ థం మెఱపు ప్రకా
శము, మెఱపు వెలుగు
ఇట్లే విద్యుద్ద్యోతము.
విద్యుద్ధామము నం వి నో న బ్రాదువతె నుండెడి
మెఱపు, తీగ మెఱపు
విద్యుల్లత నం వి అ శ్రీ మెఱపుతీగ, తీగ
మెఱపు.
విద్యుల్లేఖ = విద్యుల్లత నం. వి అ శ్రీ
విద్యోతనము నం విజ (అ ఈ అ) 1. ప్రకాశింపఁ
జేయునది. 2 స్పష్టపఱుచునది
విద్యోతించు నం అ. శ్రీ ప్రకాశించు
వ .. ఇంతటికి నధిపానంబై తదీయరాజ
ధానియగు ప్రాగ్జ్యోతిషంబు విద్యోతింపె .
వారి ఉ 4 45
వ .. కంఠకోటంబునఁ గంఠకోపరి నీలంబునం
బోని కాలిపూటంబున సంఘటిల్లు బ్రా-తిసంత
మసంబునకు ఖద్యోతులును బోలె విద్యో
తించు కంఠడాశీవిపానలి విస్ఫులింగంబులనలన
దుర్నిరీక్ష్యం దగుచు ... భీమ 5 8.
విద్యోపార్జనము నం వి. అ న చదువును గడించుట,
విద్య చేర్చుకొనుట.
విద్రధి నం వి ఇ థం. కడుపులోఁ బుట్టువుడు.
విద్రధినాశనము నం వి అ థం. మునగ చెట్టు,
కోశాంజనము (వృ వి) (త్రి ని)
విద్రము నం వి అ థం. రంద్రము, కన్నము
(వా చ)
విద్రద్రావము నం వి అ థం 1 పాతీ పోవుట,
2 దిగుట, భయము 3. పొరలిపోవుట, గట్టులు
మునుగఁగ బ్రవహించుట 4. కరఁగుట, ద్రవ
మగుట 5. నింద, మాటు 6 జ్ఞానము, తెలివి
విద్రాణుడు నం విజ (అ అ అ) మెలఁకున
చెందినవాడు, నిద్రనుండి లేచినవాడు
విద్రావణము నం. వి అ న. 1. తరిమివేయట, పరు
గెత్తించుట, ఓడించుట 2. కరఁగించుట, ద్రవ
ముగా జేయుట.

విద్రావితము సం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) 1 తరుమఁబడి నది, పరుగెత్తింపఁబడినది. 2. చెదరినది, చీల్చఁబడి నది. 3. కరగింపఁబడినది, ద్రవముగాఁ జేయఁబడి నది.

విద్రుమే = విదురుమే సం. ౮౩. 1. దులిపివడవైచు, పఱచు.

వ .. కానుమగుడిచి దర్శిపూరులు విద్రించి యందఱకు వేటువేయకయనమ్ము తిమ్ముగా రచియించి .... భార. అది 7. 228.

2 విదిలించు, దులుపు.

వ. ... పొడింబుండను నొక్క రక్కసుండు వారి దప్పులంజూచి మైవెంచి రూక్షకేశంబులు విద్రించి ... భార. అది. 8. 185

ద్వి అటు పట్టువడి యతఁడాకాకవిధి, బటు శక్తి నెగసి యుద్భవవృత్తి మెఱసి, విద్రించినఁ బడి తేలి పీరులు ధాత్రియద్రవంగ మగునూచైత్రెల్లరంత ... శం. రా. యు. 848. పొ. 7. పం.

కా .. ఈ కంఠచే, వేంకటేశ కవళంబురాలు విద్రువన్ విశ్వంశరాధీశ్వరా . విశ్ర 2 7 8. చిమ్ము, వినరు.

మ. అది చూక్కారముఁ జేసికేల్ విద్రుచు కొంచఁభోజనందంబును, న్నదభంగిన్ బలు మ్రోఁతతో వెడలి పల్కాటున్ మహా ఘోరముతో, నెదరన్ వెడియుఁ దొడమున్ విద్రుచుచున్ శీఘ్రంబునన్ మ్రోఁకులుం, బొదలుం గూల్చుచుఁ బాటికైన విలయంబుల్ సొచ్చె మగ్రాకృతిన్ కేయూర. 2. 102.

4. రాల్యు.

శ. ఎద్రించి కాలపాకమున నీగతిపీనుడిఁ గ్రోధవల్లికం, బద్రించినవారు మన్నికత కాణవరం పరవై మిలుంగురుల్, విద్రువంగఁ దత్ఫలంబుల చవిఁజరికారులుగా శరీరపుంజీద్రువలు చేరుఁ దత్ఫలంబు చేతులఁగాక కులంబు వాతులన్. ఉ. హరి. 4. 109

5. విలుచు.

గి. గోపబవ్యాదిఁ గస్తూరిఁ గొఱతపఱచు, వెన్న పడిదంబు జొప్పిరి విద్రించివిద్రించి ... నైష. 6. 120.

విద్రుతము సం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) 1 (భయము వలన) పాటిపోయినది. 2 తుట్టమైనది, కలఁక నొందినది. 3. కరఁగినది, ద్రవమైనది.

విద్రుమము సం. ఎ. అ. పుం 1. పగడపుఁ తెట్టు. 2 పగడము, ప్రవాళము 3 నవాంకురము, క్రొత్త మొలక, చివురు.

విద్రుమల(తిక)త సం. ఎ. అ. స్త్రీ. 1. పగడపుఁ దీగ 2. (నలిక యనడి) గంధ ద్రవ్య విశేషము విద్యత్కల్పించు సం. ఎఱ (అ. అ. అ.) కొంచెము తక్కువగాఁ బండితుఁడు, ఇంచుమించుగ విద్యాంకుఁడు.

(ఇట్లే విద్యదైశీయుఁడు, విద్యదైశ్యుఁడు.)

విద్యాంకుఁడు సం. ఎఱ (న. ద. నీ. న.) 1. తెలిసిన వాఁడు, బుద్ధిమంతుఁడు 2 చేదువరి.

ఎ. న. పుం. పండితుఁడు, చేదువరి.

విద్వి(ట్టు)పుఁడు సం. ఎ. వ. పుం. శత్రువు, పగ వాఁడు.

విద్విష్టము సం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) ద్వేషింపఁబడినది, పగగొనఁ బడినది

విద్వేషణము సం. ఎ. అ. న. 1 విరోధ కారణము 2. విరోధము, పగ

విద్వేషణి సం. ఎ. అ. స్త్రీ. కోప స్వభావము గల స్త్రీ రోషముగల స్త్రీ.

విద్వేషణుఁడు సం. ఎ. అ. పుం. శత్రువు, పగవాఁడు

విద్వేషము సం. ఎ. అ. పుం 1 విరోధము, పగ, శత్రుత్వము 2 (ఇతరులను) తక్కువగాఁ జూచు గర్వము, తిరస్కారము, తృణీకారము

విద్వేషి సం. ఎఱ (న. జీ. న.) పగ గలవాఁడు, విరోధము గలవాఁడు.

ఎ. న. పుం శత్రువు, పగవాఁడు

విద్వేషించు సం. అ. ౮౩. విరోధించు, పగఁ గొను

కా. వా, నీరస్పారి బంబు లొండొరుల ధిమే పంబులే పారఁగా, వీరావేశ భరంబునం జెనఁగె విద్వేషించి .. శై. భా. 5. 176.

విధ సం. ఎ. అ. స్త్రీ. 1 పద్ధతి, ప్రకారము 2 మచ్చ, రకము, రీతి 3 సమృద్ధి, ఐశ్వర్యము 4 గుఱ్ఱము, పనుఁగు మొదలగు వానికిఁ తెట్టెడి యాహారము, దాదా. 5. చొచ్చు, ప్రవేశము 6 జీతము, కూలి. 7. పని, కృత్యము.

విధము నం వి. అ. ఫం 1 రకము, జాతి, మచ్చు, (బహువిధము) 2 రీతి, ప్రకాశము, పద్ధతి 3 త్రివిధము, అష్ట విధము మొ. 4 గజజల శము, ఏనుగులకు బెట్టడి చాచా 5. కలిమి, సంపద. (విల్యము) 6 చొచ్చుట, ప్రవేశము (విల్యము.)

విధవ నం వి అ శ్రీ. పెనిమిటిలేని స్త్రీ విగత భర్తృక, ముండమోపి.

విధవకుఁదలనుక్తు వెదుకుట=నిష్ఫలమనుట.

నీ జవ్యాది యలఁదివఁ జంకరైత్తఁగనేల విధవకుఁ దలనుక్తు వెదకనేల. చామ 4. 55

విధవనము నం వి. అ. న. 1 జోళము, కలఁత, కడలిక 2 వణఁకు, కంపము

విధవాగామి నం వి న్ ఫం విధవను (రతియందు) తొందినవాఁడు

విధవావేదనము నం వి అ న. విధవను (వితంతువును) బెట్లాడుట

విధాత నం విజ (బు. శీ బు.) చేయువాఁడు, కల్పించువాఁడు

బు. ఫం 1 సృష్టికర్త. బ్రహ్మ 2 చాత, ఇచ్చు వాఁడు 3. విధి, చైవము 4 విశ్వకర్మ. 5. మన్మథుఁడు. 6 మధ్యము 7 అధర్మము. (వాచ)

విధాత్మఁడు నం వి బు. ఫం బ్రహ్మదేవుఁడు

నీ .. ఇంద్రనందనునకు, దేవిగాఁ బ్రీతితో దీనినిఁ గాంచితివని యున్నచో విధాత్మవకు నిట్లు, పాడియె ... భార. ఆది. 7 28.

ఉ .. మారుతికిన్ జయఁజొసఁగె మాల విధాత్మఁడు వాని గెల్పు కో, లేరికి సమ్మతంబగునె యిట్టిది దీనమ బెంపుగల్గినే ... భార సా. ప్రి. 1. 218.

విధాత్రాయుస్సు నం వి న్ ఫం 1. బ్రహ్మదేవుని యాయువు. 2. మారుతిని వెలుఁగు, ఎండ. 3. ప్రాద్దు తిరుగుడుపువ్వు చెట్టు.

విధాత్రి నం వి ఈ శ్రీ పిప్పలి. (వృ. వి.)

విధానకము నం. వి అ న 1 కాననము, నిబంధనము. 2 కాధ, నొప్పి.

విధానజ్ఞఁడు నం విజ (అ అ అ) విధివెఱంగిన వాఁడు, చేయవలసిన పద్ధతి తెలిసినవాఁడు.

ఫం విధానముఁడు పండితుండు. ఇట్లే విధాన గుఁడు.

విధానము నం వి అ న 1 ఏర్పాటు, ఏర్పఱుచుట 2 చేయుట, ఆచరించుట 3 సృష్టి, సృజనము 4 ఉపయోగము, ప్రయోగము. 5 అజ్ఞ. కాననము 6 కాశ్రుధి. ధర్మవిధి. 7 కాశ్రు విహిత కర్మాన్వేషానము, కాశ్రుమున తెప్పించి నట్టు కర్మముల నాచరించుట 8 పద్ధతి, ప్రకారము. 9 సాధనము, ఉపాయము. 10. సుస్కారము (ఉపనయనాది.) 11 లాభము, ప్రాప్తి 12. గజజలశము, ఉనుఁగులకుఁ బెట్టు చాచా. 13 ధనము. 14 కాధ, నొప్పి. 15 (వ్యాక) ప్రత్యయాదులను బ్రకృతికిఁ బూర్వపరములుగాఁ జేర్చుట 16 (పాట్య) భావనంధి. 17. విరోధ కార్యము.

విధాయకము నం. విజ (అ యి. కా. అ) 1 ఏర్పాటు చేయునది. 2. చేయునది, ఆచరించునది 3 సృజించునది. 4. విధించునది, అజ్ఞాపి చునది 5 ఉప్పించునది, ఆధీనము చేయునది.

వి అ న అజ్ఞ.

విధాయి నం విజ. (న్. నీ న్) విధించువాఁడు.

విధి నం వి. అ. ఫం 1 చేయుట, ఆచరించుట 2 పని. 3 పద్ధతి, రీతి, ప్రకారము 4 అప్రాప్త ప్రాపకమైన వేదవాక్యము, ఒక పనిచేయవలయు నని నిర్దేశించు వాక్యము, క్రియాప్రవృత్తి నిమిత్తమయిన వేదవాక్యము (ఇది అపూర్వవిధి, నియమ విధి, పరిసంఖ్యావిధి అని త్రివిధము.) 5 సంస్కారము వేదోక్తకర్మము. 6 ప్రవర్తన, పడవడి. 7. స్థితి, అవస్థ 8. సృష్టి, సృజనము 9 బ్రహ్మదేవుఁడు 10. అదృష్టము, చైవము 11 గజజల శము, ఏనుగులకుఁ బెట్టు చాచా 12. సమయము. 13 చైద్యుఁడు. 14 విష్ణుదేవుఁడు. 15 నియోగము, అజ్ఞ. 16 అజ్ఞావాక్యము (వాచ)

విధి(యి)ంచు నం న శ్రీ. 1 చేయు.

ఉ ఇమ్ముగ నాత్మరక విధియించు విగమ్మున మంత్రరక యత్నమ్మునఁ జేయఁగా వలయు ... భార. ఆది. 8. 110.

క శివతీర్థములో నొండెను, శివాక్షిలో నొండెఁ
దాను జీవత్యాగంబు విధించిన మానవుఁడును,
భవత్రప్సాదమున ముక్తిఁ బడయు మహేశా.
శివ. పా. 281.

2. ఏర్పఱుచు, నియమించు, ఏర్పాటుచేయు

సీ. దివిజ మర్త్యాది జంతువు లమ్మహాత్ము విధించిన
తెరువులఁ దిరిగి బ్రదుకు, చుండ ... భార. కాం.
3. 442.

గీ. స్మృతుల యందు బలాత్కార కృతములెల్ల, న
కృతములుగా విధించి వాఁడట్టే మనువు ...
వై. వ. 7. 72

విధిఘ్నండు నం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) కాస్త్రవిహితము
లయిన కర్మములను ఆచరింపనివాఁడు, ఉల్లం
ఘించువాఁడు.

విధిజ్ఞండు నం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) కాస్త్రవిహితము
లయిన కర్మముల నెఱింగినవాఁడు

ఎ. అ. నం. కాస్త్ర విహితము లయిన కర్మముల
నెఱింగిన బ్రాహ్మణుఁడు.

విధితృ నం. ఎ. అ. స్త్రీ. 1. చేయవలయుననెడి
కోరిక, ఆచరింప నిచ్చు. 2. ఉద్దేశము, కోరిక,
ఇచ్చ

విధితృతము నం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) 1. చేయనిచ్చ
గింపఁ బడినది, చేయ నుద్దేశింపఁ బడినది.

ఎ. అ. న. ఉద్దేశము.

విధిదర్శకుఁడు నం. ఎ. అ. నం. ఉపద్రవ్యయనెడి
ఋత్విక్కు, యజ్ఞమున నంతయు సరిగా జరిగి
నదియు లేనిదియుఁ జూచుచు దప్పిన దానిని దిద్దు
చుండెడి ఋత్విజుఁడు.

ఇట్లే విధి దేశకుఁడు.

విధిదృష్టము నం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) కాస్త్రమునఁ
జూడఁబడినది కాస్త్రముచే విధింపఁబడినది

విధిదైర్ఘ్యము నం. ఎ. అ. న. విధి వాక్యములు,
కాస్త్రములు వేర్వేరుకర్మములను దెల్పుట, కాస్త్రము
యొక్క భిన్నత్వము

విధియోగము నం. ఎ. అ. నం. దైవ సంఘటనము,
దైవయోగము, దైవవశము.

విధివంతము నం. ఎఱ. అన్య కాస్త్రార్థము,
కాస్త్రవత్తు ("విధివత్తు" అనుట యుక్తము)

వ. ... వసిష్ఠుండు విధి వంతమ్ముగా సంవరణువ
కుం దవతి వివాహమ్ము సేయించె ... భార.
ఆది 7 87.

విధివిహితము నం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) కాస్త్రమున
విధింపఁ బడినది

విధిహీనము నం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) కాస్త్రీయము
కానిది, అకాస్త్రీయము

విధుంతుడుఁడు నం. ఎ. అ. నం. చంద్రుని వ్యథ
పెట్టువాఁడు, రాహువు.

విధుఁడు నం. ఎ. అ. నం. 1. చంద్రుఁడు 2. విష్ణు
దేవుఁడు. 3. బ్రహ్మదేవుఁడు 4. శివుఁడు

విధుక్షయము నం. ఎ. అ. నం. చంద్రుని క్షీణత, కృష్ణ
పక్షము

విధుతము = విధూతము నం. ఎఱ. (అ. అ. అ.)

విధుతి నం. ఎ. అ. స్త్రీ. 1. కదలుట, కంపము.
2. ఇటు నటువినరుట

విధువనము నం. ఎ. అ. న. 1 కదలుట, కంపించుట,
కలతవొందుట. తుబ్బిమగుట 2 వణకుట.

విధువ(పి)ంజరము నం. ఎ. అ. నం. వెనుకకువంగిన
కొనగల పట్టాకర్తి

విధుప్రియ నం. ఎ. అ. స్త్రీ. భార, నక్షత్రము.

విధుర నం. ఎ. అ. స్త్రీ. రసాల. పంచదారయుఁ బరి
మల ద్రవ్యములు గలసిన పెరుగు

విధురదర్శనము నం. ఎ. అ. న. 1. అపాయమగ
పడుట, భయము తటస్థమగుట. 2. ఊభవమనుభ
వించుట, మనోవిచారము నొందుట

విధురము నం. ఎ. అ. న. 1. భయము, విచారము,
అపాయము, హాని. 2. విరహము, ఎడఁకాటు

విధురుఁడు నం. ఎఱ. (అ. అ. అ.) 1 దుఃఖపెట్టఁ
బడినవాఁడు, బాధింపఁబడినవాఁడు, దుఃఖముగల
వాఁడు, విచారమునకు లోనైనవాఁడు. 2. విరహ
భావముగలవాఁడు. 3. శూన్యుఁడు, లేనివాఁడు.
4. ద్వేషముగలవాఁడు. పగగలవాఁడు.

ఎ. అ. నం. 1. భార్యపోయినవాఁడు, మృతపత్ని
కుఁడు.

విధువనము నం. ఎ. అ. న. కదలుట, వణకుట.
కంపము

విధువు నం వి శ. పం 1. చంద్రుఁడు. 2. కర్కాశము. 3. విశాచము, రాక్షసుఁడు. 4. ప్రాయశ్చిత్తార్థమైన యాహుతి. 5. విష్ణుదేవుఁడు. 6. బ్రహ్మదేవుఁడు. 7. శివుఁడు. 8. వాయువు. 9. యుద్ధము.

విధూతకత్మఁడు నం విజ (అ అ అ) పోగొట్టఁబడిన పాపముగలవాఁడు, పాపము లేనివాఁడు.

విధూతకేతుఁడు నం విజ. (అ అ శ అ) విరియంబోసికొనిన జుట్టుగలవాఁడు.

విధూతనిద్రుఁడు నం. విజ (అ అ అ) పోయిన నిద్రగలవాఁడు, మెలకువ చెందినవాఁడు.

విధూతము నం విజ (అ అ అ.) 1 కదలువఁబడినది 2 విరియఁజేయఁబడినది, అలలవలె గదలినది 3 వణికినది, కంపమునొందినది. 4 తీసివేయఁబడినది, పోగొట్టఁబడినది 5. చంచలమైనది. 6. తృణింపఁబడినది, విడువఁబడినది.

వి. అ. న. ప్రతికూలత, విరోధము

విధూతి = విధుతి నం

విధూననము నం వి విధుననము.

విధూనితము నం విజ (అ అ అ.) 1. చెదరింపఁబడినది, భయపెట్టఁబడినది, కలత నొందింపఁబడినది 2. దుఃఖపెట్టఁబడినది

విధృతము నం విజ (అ అ అ) 1 బలాత్కారముగాఁ పట్టుకొనఁబడినది; పట్టుకొనఁబడినది 2 విడదీయఁబడినది, దూరముగా నుంచఁబడినది. 3 పొందఁబడినది 4 అడ్డగింపఁబడినది, ఆటంకపరుపఁబడినది 5 రక్షింపఁబడినది, పోషింపఁబడినది

వి అ. న 1 అజ్ఞుమల్లంఘించుట, అజ్ఞోల్లంఘనము 2 అసంతృప్తి, సంతుష్టిలేమి.

విధృతి నం వి శ శ్రీ 1. ఏర్పాటు. 2. కాననము విధేయజ్ఞుఁడు నం. విజ (అ అ అ) విహితకృత్యము (కామ చేయవలసినపని) నెఱిగినవాఁడు

విధేయపదము నం వి అ న 1. చేయందగిన కార్యము. 2. (వ్యాక) క్రియాపదము, కర్తృకర్మముల గుణక్రియాదులం చెలువుపదము.

వ్యతి ఉద్దేశ్యము.

విధేయము నం. విజ. (అ. అ అ) 1 చేయందగినది, ఖరువందగినది. 2, విధింపందగినది, కానింపందగినది.

8. (వ్యాక) కర్తృకర్మముల గుణక్రియాదులం చెలువుట కుపయోగింపఁబడునది

వి అ. న 1. కృత్యము, విహితకార్యము. 2 కర్తృకర్మముల గుణ క్రియాదులంచెల్పుపదము.

విధేయావిమర్శము నం వి. అ పం అవిమృష్ట విధేయాంశ మనెడి కావ్యదోషము. (విధేయాంశము ప్రధానముగా నిర్దేశింపఁబడకుండుట)

విధేయుఁడు నం. విజ. (అ అ అ) 1. ఒకరి యధీనముననున్నవాఁడు, అన్యాధీనుఁడు. 2. వరులకు లోఁబడినవాఁడు, లోఁగినవాఁడు. 3. వినయముగలవాఁడు, చెప్పినట్లువినువాఁడు.

వి. అ పం. భృత్యుఁడు, సేవకుఁడు.

విద్ధకర్ణుఁడు నం. విజ (అ. అ అ) కుట్టఁబడిత చెవులుగలవాఁడు.

విద్ధము నం విజ. (అ అ. అ) 1. గ్రుచ్చఁబడినది, ప్రవేశపెట్టఁబడినది 2. గాయము చేయఁబడినది, ఆయుధాదికముతోఁ బోరువఁబడినది. (చెవి) కుట్టఁబడినది. 3. కొట్టఁబడినది; కొరడా మున్నగువానితోఁ గొట్టఁబడినది. 4. త్రోయఁబడినది. 5 నిర్దేశింపఁబడినది 6 ఎదిరింపఁబడినది 7 నమానమైనది, సాటియైనది.

వి అ న గాయము

విధ్వంసము నం వి అ. పం. 1. నాశము 2 చగ, విరోధము; అప్రీతి 3 అవమానము, ఇష్టములేకుండుట, అసహ్యము.

విధ్వంసి నం విజ (న్ న న.) 1. మిక్కిలి ధ్వస్తమైనది, తునియలైనది 2 పగగలవాఁడు; విరోధి, పగగలిది

విధ్వస్తము నం విజ (అ అ. అ) 1. బొత్తిగా నశించినది 2. ఎగురఁగొట్టఁబడినది. చెదరఁగొట్టఁబడినది 3 మఱుగుపఱువఁబడినది, కప్పివేయఁబడినది 4 కాంతిహీనముగాఁజేయఁబడినది, (రాహుతేవులచే) గ్రసినపఁబడినది, (సూర్యబింబము మొ) వినఁబాటు = విన్నఁబాటు (√విన్న) వి విన్నఁబడుట, చై వర్ణము

చ. అమృతముఁగోలుపోయి విలుధారులు గంధగజాసురాంధక, ప్రముఖులు మోములందు వినఁబాటు దలిర్పఁగఁగూడియున్నచో, నమరఁగ్గ పప్పుడెఱ్ఱు. భీమ 4 99.

వివర సం. ఎ. ఆ. శ్రీ 1 కళ్యాణవివరము. అరుణ
గరుడులకుందలి 2 ఒక విధమైన గంప బుట్ట.
వివరము సం. ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1 వంగినది,
వ్రాలినది, ముందుకు వ్రాలినది. 2 నమస్కరించు
వది; అడకువగలది 3. మునిగినది, క్రుంగినది
4. హారయైనది. 5 (వ్యాక) సకారస్థానమున
వచ్చినవకారము, సకారస్థానమున వచ్చిన ఇకా
రము.

వివరమును సం. ఎ. ఆ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) వంపబడిన
ముఖము గలవాడు చిన్నవోయిన ముఖము గల
వాడు.

వివరమునందను సం. ఎ. ఆ. ఆ. (వివరమును)
1. అరుణుడు 2. గరుత్మంతుడు ఇట్లే వివర
మును. మొ

వివరమును(పు) సం. ఎ. ఆ. ఆ. = వివర
నందను.

వివర సం. ఎ. ఆ. శ్రీ 1 వంగుట, వ్రాలుట.
2. సమ్రుత, విధేయత, అడకువ. 3. ప్రార్థన,
చేడికొలు.

వివరము సం. ఎ. ఆ. ఆ. 1 ధ్వని, చప్పుడు,
2 ఒకానొక చెట్టు వృక్షవిశేషము (వాచ)

వివరమును సం. ఎ. ఆ. (వివర) చెవిటివాడు, బధి
రుడు. (చి. వి. క. ర)

వివరము = వివరము సం. మనవి

క. వేయేలయ్య వివర, య్యాయక మా వివర
మొకటి యటు కనుగొనగా, వేయేడ
జూచిన నడవలు, లాయంబులు వెలయు
అముని లాయములనగన్. ప్రబంధ. 186
దీనికి ప్రయోగాంతరము కనుబడలేదు

వివర సం. (వివర) వివరము.

అ. పొడుకునెట్లు పాండు పురుగులతోగయ్య.
మేను నీవు దీనియ్యకొనుము, పలుకువివర
గాగడలంపకు ముచితంబు, తెలుగు ధీర
జనుల తెలుగు రాదె భార. శల్య 189

వివరము సం. ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) మిక్కిలి వంగి
నది.

వివరము సం. ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. మిక్కిలి వంగి
నది, మిగుల వ్రాలినది, 2. క్రుంగినది, మునిగ

గినది, అడగినది 3 విధేయమైనది, అడకువ
గలది.

వివరము సం. ఎ. ఆ. (నో జీ నో.) వివరము
గలవాడు, విధేయుడు, చెప్పినట్లు వివరము.

వివరము సం. ఎ. ఆ. న. 1. నివారించుట, తొల
గించుట. 2 చదువు చేర్చుట, మంచి పద్ధతులు
చేర్చుట.

వివరము(కు) సం. ఎ. ఆ. (శో) 1 సమ్రుత
గలవాడు. 2 మంచి నడవడిగలవాడు.

వివరము సం. ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. శిష్టము,
చిమ్మబడినది. 2 రహస్యమైనది. 3 చెడు నడవడి
గలది

ఎ. ఆ. ఆ. 1 క్రమశిక్ష, మంచి పద్ధతులు
చేర్చుట, 2 యుక్తత, జాచిత్యము 3. మంచి
నడవడి, మంచిపద్ధతి 4. సమ్రుత, అడకువ.
5. మర్యాద, గౌరవము, వందనము (అ. ని.)
6. నడవడి, ప్రవర్తన 7. నివారించుట, తొల
గించుట.

వివరమును సం. ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) వివరము
గలవాడు, సమ్రుడు

వివరమును సం. ఎ. ఆ. ఆ. 1 జీతేంద్రియుడు.
ఇంద్రియములు వశపరచుకొనిన జనుడు.
2 వ్యాపారి, వణిజుడు, వేపారి.

వివరము సం. ఆ. (వివర + వచ్చు) వివరము, శ్రవణ
గోచరము.

వ . . మిక్కిటం బగున కొలహలంబున నేపా
టియు జాట వివరము ... అము. 4. 85.

వివరము సం. ఎ. ఆ. న. మిక్కిలి నాశము, అగో
చరమగుట సం. సరస్వతినది వైకింగనబడక యిసు
కలో నంతరించిన చోటు, కురుక్షేత్రము నందలి
యొక తీర్థము (వాచ.)

వివరము సం. ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) 1. బొత్తిగా నశించి
నది 2. కనబడనిది, అదృశ్యమైనది. 3. పాడై
నది, చెడిపోయినది. 4 పతితము, జాతి శ్రష్టమైనది.
(వాచ)

వివర సం. ఎ. ఆ. శ్రీ. 1 మిక్కిలి నాశము. 2 అగో
చరమగుట, కనబడకపోవుట

వివరము సం. ఎ. ఆ. (అ. ఆ. ఆ.) ముక్కిడి,
ముక్కు పోయినవాడు.

వివాది నం. ఎ జ శ్రీ విగడియ, గడియలో నలువ
దవభాగము.

వివాదిక=వివాది నం. ఎ జ. శ్రీ.

వివాయకము నం. ఎ జ శ్రీ 1 విఘ్నము 2. పక్షి
శ్రేష్ఠము, గరుడపక్షి.

వివాయకుడు నం. ఎ జ శ్రీ 1. (విఘ్నములు)
పోగొట్టువాడు, గణపతి 2 బుద్ధదేవుడు
3. గరుత్మంతుడు 4 గురువు, మతబోధకుడు.

వివాళధర్మము నం. ఎ జ (న) నశించుటయే
ధర్మముగాగలవాడు, నశించు స్వభావము గల
వాడు.

వివాళనుడు నం. ఎ జ. శ్రీ. లయకారుడు, నశించ
జేయువాడు.

వివాళము నం. ఎ జ. శ్రీ. 1. బొత్తిగా నశించుట,
క్షయము. 2. తొలగించుట, పోగొట్టుట, తీసి
వేయుట.

వివాళోన్ముఖుడు నం. ఎ జ. (అ జ శ్రీ) నాశనము
నకు సిద్ధముగా మన్నవాడు, నశింపమన్నవాడు

వివాస(సి)కుడు నం. ఎ జ (అ. నికా శ్రీ) ముక్కిడి,
ముక్కుపోయినవాడు

వివాహము నం. ఎ జ శ్రీ కూపముఖవిధానము
సూతిమీడి కప్ప

వినిండ్రించు నం. న శ్రీ. మిక్కిలి దూఱు, విశేషముగ
నిండించు

మ. ... మంచార సుధాంకు వింజముల యందం
బుల్ వినిండించుచున్. వై 1 21

వినికి ఎ. (√విను) వినుట, కాస్తాది శ్రవణము

మ. మును గోవింద మతుండు రామను బ్రయం
బుల్ మీఱ నవ్యోన్మళో, భవరూపోరు గుణా
వకుల్ వినికి దావిధానురాగాత్ముడై,
యునికిం గన్నియ యత్తటిందగిలి సర్వోర్వి
కులుం జూడ నా, తనిఁ బ్రీతిన్వరియించె ...
హరి ఉ 3 217.

నీ వమమతీకార్య నిర్వహణంబు పెద్దకొల్వున
నుండి నీవమదివము నడప, కునికి కర్తవ్యమే
వినుకులు వీడ్పాడి మహిమలచేత నమగ్రభావ,
మొందినయవి ... భార. ఆశ్చ. 2. 188,

క. మునికులములోన మిక్కిలి వినుకులు గలవాడ
నీవు విభు గీర్తులునీ, వమకూలక బొగడుము .
భాగ 1. 112.

వినికిడి ఎ (√విను) వినికి (అ శ్రీ శ్రీ)

వినికిపేయు న శ్రీ (√ వినికి) వినిపించు.

నీ. ... మంచార వారిజాతులు చెం గుహంగంబుఁ
ముఖవీణ మురజంబు మొదలుగాగఁ, గొమచు
గంధర్వ మేళంబు వినికిపేయ . రకా 2. 280.

వినికిర్ణము నం. ఎ జ (అ శ్రీ శ్రీ) చిమ్మఁబడినది,
చెదరఁగొట్టఁబడినది

వినికివము నం. ఎ జ శ్రీ 1. క్రిందికిఁ బ్రోయుట.
2. ముందునకుఁ బంపుట.

వినిగడము నం. ఎ జ. (అ శ్రీ శ్రీ) విశృంఖలము,
అడ్డులేనిది

వినిగ్రహము నం. ఎ జ శ్రీ 1. అడ్డుపెట్టుట,
లోఁబఱచుకొనుట 2. ఒకరి నొకరెదిరించుట

వినిద్రము నం. ఎ జ (అ శ్రీ శ్రీ) 1. నిద్రలేనిది,
జాగరూకము 2 విశసించినది, విరిసినది

వినిపాతము నం. ఎ జ శ్రీ 1. పడిపోవుట, పాటు
2 కష్టము, దుఃఖము, నాశము, 3 క్షయము,
చావు 4 నరకము, అభోగతి 5. సంకటము,
తటస్థుడు 6 బాధ, నొప్పి. 7. అసుర్యాద,
అగౌరవము

వినిపాతకంసి నం. ఎ జ (న న న.) కాఠోవు
కిడును సూచించునది

వినిపించు (√ విను) అ శ్రీ వివచచ్చు, శ్రుతిగోచర
మగు, వివచిండు, వివచు.

మ. వినిపించెన్ హరి పాంచజన్యవముద్యేఽప్రభా
చక్రమున్, గనిపించెన్ సురదానవావళి ...
రకా 2 400

క. వినిపించెననెడు మాటకు, వినిచెననెట్లు
చుండు ... ఆం. భా. 3. 110

న. శ్రీ. వివచేయు, చెప్ప, తెలియజేయు

క. వినుమాచార్యులు సూర్యురు, జనక వృషాళు
నకు వారు సతతంబునున, జ్ఞనపతివినిపించురు
త, త్వనిరూపక కామ్రుములు పృథగ్విధములు
గన్. భార. కాం. 4. 840,

క అని చెప్పిన మాధవుఁడై, నియమము నీవంటి వారి
కారకము మా, రొక్కని నిల్వవశమై దురమున,
వినిపించెద వానిగెలుచు వీరుని మీకున్.
జాహ్నవీ. 1. 80

చ. ... నత్యవశిసుతుఁడునె, ప్పిన యదియేను నీకు
వినిపించెదఁబూజ్యతమంబు వంశవర్ధనము నమ
స్తవ్యుఁడగుదంబిది శ్రోతకు వక్తకున్ నృపా.
హరి. పూ. 1. 50.

వినిమయము నం. ౧ ౨ ౩. 1 తుల్యమైన ఒక
వస్తువునిచ్చి మఱియొక వస్తువును బుచ్చుకొనుట.
2 కాకట్టు, కాగ్రతకై యిచ్చినసొత్తు 3. అడ
రముల పరివర్తనము, మార్పు.

వినిమయించు నం. ౧. ౧౩ వినిమయముచేయు,
మార్పు

గీ కలధౌత కుట్టమం బలందుఁ స్తుఁయును ఘన
వాసనాదుక్తుల్ వినిమయింప చంద్రా.
8. 118.

వినియతము నం. ౧౩. (౧. ౨. ౩) స్వాధీనపఱుచు
కొనఁబడినది, అణఁపఁబడినది, నిగ్రహింపఁబడినది.

వినియుక్తము నం. ౧౩. (౧. ౨. ౩.) 1 ఉపయో
గింపఁబడినది 2 వంచఁబడినది, విభజింపఁబడినది
3. విడఁదీయఁబడినది, చేటుచేయఁబడినది 4 చేర్చఁ
బడినది 5 అజ్ఞాపింపఁబడినది, కాసింపఁబడినది.

వినియోగము నం. ౧ ౨ ౩. 1 విడఁదీయుట,
చేటుచేయుట. 2. విడుచుట, త్యజించుట 3 ఉప
యోగము, ప్రయోజనము. 4. ఉద్యోగము, నమ్మి
చేయుమని ఒప్పగించినపని. 5. విఘ్నము 6 ఆశ్ర
తుఁడు, పరివారము (ఈయర్థము తెనుఁగున
మాత్రము కనవచ్చుచున్నది)

వ. ... వేంచేయు నవసరంబున గురుమహా ప్రధాన
మాండలిక సామంత సేనాపతి.. జాతిక మృగ
యార్థిపక్షి పోషకులును. ఫణిహారులు రాయ
బారులు సుగ్రాణపు తెగలు తెలినిబంటులు
వేశ్యాజనంబులెందు డెబ్బదిరెండు వినియో
గంబులు ప్రబంధ. 78

వినియోగించు నం. ౧ ౧౩ ఉపయోగపఱుచు

క. తనయంశమైన కనకము, వినుకుంటిదేవికిచ్చె
వేదవ్యాసుం, డనఘాయది యరితయు న, విష్ణు

నుత చరిత ధర్మకృతుల వినియోగించెన్. భార
అశ్వ. 4. 203

వినిర్గతము నం. ౧౩ (౧. ౨. ౩) బయలు వెడలినది.
వినిర్గమము నం. ౧ ౨ ౩. 1 కనఁబడకపోవుట,
అదృశ్యమగుట. 2 విడిచిపోవుట.

వినిర్గమించు నం. ౧. ౧౩ అతిక్రమించు.

వ. ... తద్వారీపూరంబు వినిర్గమించి ... పాండు.
1 142.

వినిర్ణయము నం. ౧ ౨ ౩. ౧ సంపూర్ణజయము

వినిర్ణయము నం. ౧. ౨ ౩. 1 సంపూర్ణమైన
నిశ్చయము 2 నిశ్చయింపఁబడిన కాసనము, స్థిర
మైన కాసనము.

వినిర్భేదించు నం. ౧ ౧౩ బ్రద్ధలుచేయు

నీ ఏదురసాతల క్రోడంబులును వినిర్భేదించి వెడ
లిన పెద్దచేల్పు భీమ 3 88.

వినిర్మించు నం. ౧౩ నిర్మించు

వ ... చంద్రుండు వంశకర్తగా నకలకలికలు
పాపహర్త వంకిదేవ మహీభర్తకిర్తి కార్తికా
చంద్రికా ప్రవాహంబులు వినిర్మించి దశ
దిశాంచలంబులు ముంచె ... వరాహ 1 20.

నీ. ఇనవంశశేఖర యీ కావ్యమణి వినిర్మించిన
సుకవివార్హికి మోని. ఉ. రా. వ 88

వినిర్మింపించు నం. ౧ ౧౩ నిర్మింపఁజేయు.

నీ. గవనులు పరిపాటిగా వినిర్మింపించి ... వి.
శకుం. 4. 177.

వినిర్మితము నం. ౧౩ (౧. ౨. ౩.) 1 చేయఁబడినది,
నిర్మింపఁబడినది. 2. సృజింపఁబడినది 3. (విందు
మొ.) జరుపఁబడినది 4. స్థిరపఱుపఁబడినది, నిశ్చ
యింపఁబడినది.

వినివర్తన నం. ౧ ౨. ౩. వ్రే. వెనుకకుఁదిరుగుట, వెను
కకు మరలుట. రాఘవ 8. 118.

(రామాయణార్థమున)

వినివినమి ౧. (√విను) అలత్యము.

నీ. నీ బంట నన్ను మన్నించవేయన వినివినమి
చేయుచు, దుంట విల్లువంచి. కువల 4 51.

క. అనుచు విటీ విట సంఘము, కనఁబడ గోపాలుఁ
తావి కడు చేర్చుగ నా, దిన సరసవాక్యములు
విని, వినములు చేసికొనఁ దెలియవినుమని పలి
కెన్. సారంగ 2 78.

వినివృత్తము నం విజ. (అ అ అ) 1 మరలివది
2 అఱివది, ముగిసినది, 3 ఉద్యోగము, వ్యాపా
రము మొదలగు వానినుండి విరమించివది

వినివృత్తి నం వి జ స్త్రీ 1. అఱుట, నివారించుట
2 సమాప్తి, ముగింపు అంతము

వినివేశము నం వి అ అం 1 ఒకచోట స్థిరపడుట,
2. ముద్ర, చిహ్నము.

వినిష్ఠేషము నం వి అ అం పూర్తిగా నలం
గఁగొట్టుట, విండి చేయుట

వినిహతము నం విజ (అ అ అ) 1 మిక్కిలి
కొట్టఁబడినది 2 చంపఁబడినది. 3. పూర్తిగా
జయింపఁబడినది.

వి అ అం 1 దైవవశమునఁ దటస్థమైన గొప్ప
కష్టము అవత్తు 2 ఉత్పాతము, శుభాశుభ
సూచకమగు మహా భూతముల వికారము

చూ ఉత్పాతము

వినితకము నం వి అ న. 1 వాహనము, యానము
(పాలకి మొ.) 2. మోసికొని పోవు జంతువు

వినితము నం విజ. (అ అ అ) 1 తీసికొనిపోఁ
బడినది 2 నివారించఁబడినది, తొలగింపఁబడినది
3. సుశిక్షితమైనది, చక్కఁగాఁ జదివినది
4 నాగరికతను బొందినది, మంచినడనడి గల
దిగాఁ జేయఁబడినది. 5 నమ్రమైనది, అడఁకువ
కలది 6 మర్యాదగలది, ఋజుత్వైనది 7 పంపి
వేయఁబడినది, (ఉద్యోగాదులనుండి) తొలగింపఁ
బడినది 8. మచ్చిక చేయఁబడినది, పెంచఁబడినది
9 అలంకారములు లేనిది, సాదామైనది (వేషము).
10 జితేంద్రియము, కామారీ వికారములను వశ
పఱుచుకొనినది 11 శిక్షింపఁబడినది 12 అధికార
ములో నున్నది 13 అందమైనది, ఇంపైనది.
వి. అ అం. సుశిక్షితాశ్వము, మంచి నడకలు
నేర్పఁబడిన గుఱ్ఱము

వినితి నం వి జ స్త్రీ 1 అడఁకువ 2 మంచినడ
నడి నలవరుచుట, మంచినడనడి 3 గౌరవము,
మర్యాద

వినితుఁడు నం వి అ అం వడిజుఁడు, వేహరి విజ
క్రమశిక్ష నందనివాఁడు, ఉద్ధతుఁడు
మ ... వినితుఁడైన పతిచేష్టల్ చేటుచే
తుండునే. శేయూర 3 801

వినియము నం వి అ అం 1 ముఱికి, మాలిన్యము.

? పాపము, తప్పు, అపరాధము

విను¹ న శ్రీ (త విజ్) అకర్షించు

మ. అనఘా మున్ను శమంత పంచకము నయ్య
జ్ఞాపిణి సంఖ్యయున్, వినఁగా మాకెఱింగించి
భారత కథా విరూపిణిం గారణంబును ...
చెప్పుముద్యన్మతిన్, భార ఆది 1. 84

ద్వి. రావణాంతకవిను రణకూరుడైన, రావణు
నుతువంటి రావణువినుము, రం రా ఉ.
86 పా. 1. 80

కా పాండిత్యం జమరం బురాణములమున్ జౌరా
ణికు లెప్పఁగా, విందున్ వింతలుగావు నూతన
కథా విస్తారమై యోగ్యమై ... .. మా.
పూ 14

జ వించు, వింట, వినినివాడు, వినమి, వినవచ్చు,
వినికి, వినికిడి, వినికిసేయు, వినిపించు, వినివినమి,
విమకలికంటి, విమకొను, వినుచు, వినిపించు.
విన్ను. విన్పించు

విను=విన్ను వి జెవ. అకాశము

(దీనికి హల్లుపంమగునపు దుశ్యతోపము)

చ .. కంఠయుమ సవ్యతి పాత్రము యోగ
దండముం, గొని వెనెబాదుకల్ దొడిగింపఁచు
వియచ్చర వాహినీకవ, త్కనక సరోజ గంధ
వహ కౌతుకుడై వినువీధి కేగుచున్ విక్ర.
2. 12

క వనవహ్ని తవులుకొన్నన్, విమవీధికి నెగురు
పక్షి వితతులవలె ... దకా. 4 75.

జ విమకెంపు, విమచూలి. విమజాలు, విమలెంకి,
విమత్రోవ, విమద్రుమ్మరి, విమప్రోలు, విమ
మనుజుఁడు, విమమానికము, విమమాను,
విమరతనము, విమవలమ, విమవాఁక, విమవిడు,
విమసికదేవర, విన్నది

విమక(స్కం)లి వి. (✓ విమ) 1. వినికి

చ విమకలి మున్నుగిల్కొనిన వేడుక చూపుం
కరిచేయఁగా, గనుఁగొని యన్నరేంద్ర వర
కవ్యకనిద్రితుడైన భూపతిన్. శేయూర 4 4.

చ ... చేష్టితం, బులదడఁ బెట్ట భావముల పూఁ
పు బయల్పడ వారి నిద్దలన్, బలసి మరుఁడు
తుల్యరసపాకము తీపులు గ్రోల్చె విన్నతిన్.
సారి, ఉ, 8, 8,

చ. వినుకలిఁ గూర్చిఁ జిక్కిప్పుధిపి భవనంబునకున్
డి గంగనే, యనువునలేక రంభయను నచ్చర
లేమ నలున్ పరింపఁబూనిన తన కోర్కె ...
నైష. 2 58.

చ. వినుకలిచేతనే విరహచేదన నా మదినింత
వర్ధిల్లెన్, శనుకలి నిట్లు చిత్రఫలకంబునఁ
గాంచిన యింతి నెమ్మనఁ, బునఁగడు నింత
కెంత పరిపూర్తి వహించునొ యెంత
నొచ్చునో, . ప్రశా. 3. 35.

2. శ్రోత్రేంద్రియము, చెవి.

3. కీర్తి

పీ. తేజ విస్కలి గల్గి తెంపొందు మీవంటి వారిట్లు
వగరచేఁ బడియునూర, కుత్స ... అచ్చ. కా.
1. 6

వినుకలికంటు ౧ (వినుకలి + కంటు) చతుశ్శబ్దము,
పాము (౪ ర)

వినుకెంపు ౧ (విను + కెంపు) సూర్యుడు, సభో
మణి.

వ. విను కెంపు నుడి కెంపు విడి కెంపు రవ చెక్కడం
పుకడ వన్నె పసిడి గద్దెయ నధివసించి ...
దశా. 1 14

పీ. పొడుపుఁ గెంపు వహించు బెడిదంపు వినుకెంపు
రహినింపు, కంఠహారంబు వాడు ౬. రా.
1. 16.

వినుకొను న శ్రీ. (విను + కొను స్వార్థమున) విను.

వ. ... మృదుండు మని సన్నిధానంబునఁ
గుమారుండు వినుకొనగిరికుమారి గటాక్షించి
ద్రాక్షారవ పక్షంబులగు వక్షర విజ్ఞేపంబు
లొలయ నిట్లనియె పాండు. 2. 4

వినుచే ౧ శ్రీ (√ విను) వివవచ్చు, వివఁబడు.

వ. ... దివ్యవాణి దా, వినిచె ధరాధినాథువకు
విస్మయ మందఁగఁ దత్పశానదుల్. భార. ఆది
4. 104.

చ. ... మొత్తములై పెనుగ్రద్ద లాడెలెట్టుగ విని
చెన్ శివారతము దుల్లెఁ గడు వ్వడినుల్క లెల్లె
డన్. భార ద్రో. 1. 182

మ. వివిధామోద ... దేవాంగనాగాన ముత్సవ
లింక్ వినిచెన్ ... ఉర్విన్ గౌరి జన్మించినన్.
కు. సం. 3 273.

చ. కరుణకుఁ బాత్రమై వినితెఁ గాఁడవిన్ నతి
కూఠ ... దశకు. 3. 50

క. ... తోచినచోఁ, బదపడి చనుదెంచియు విని,
చెద మన వారలకు నృపతి నెలవిచ్చుటయున్.
శుక 3 238

వ. శ్రీ. వివఁజేయు, వినిపించు

ఆ. అట్లు వాండు మువ్వు రడఁగిన నడలుచు,
సుప్పవాతి మిగుల స్రుక్కి లంక, కరిగి తోడఁ
బుట్టువగు రావణునిఁ గాంచి, తన తెఱంగు
దెలియ వినుచుటయును అ. రా. ఆర. 15.

క. నంతనముఁ తెంది భూసురు, దంత నిజిజయాస్ప
దమున కరిగి ధరిత్రీ, కాంతునిఁ బొడగాంచి
కుభో, దంతము వినుచుటయు నతఁడు హర్షముఁ
జెందెన్. కవిజ. 3. 3

వినుచూలి ౧ (విను + చూలి) గాలి, వాయువు.

గీ గాడ్పు కరువలి వినుచూలి గాలివలపు, మోపరి
చిలువమే తనఁ బొలుచుఁ బవనుఁడు ... ఆం.
కా 1 58.

వినుజాలు ౧ (విను + జాలు) అకాశగంగ, మందా
శిని.

గీ. ఏది వినుజాలు కనువాలు నిట్టి కేలు, వేది
తోర్చిర మెడచార యెముక తోర, యేది నెల
కూన పామేన నిడిన చాన, యితఁడు శేతేల
దొరయని యెటులనందు. చెన్న. 3. 52.

వినుతెంకి (విను + తెంకి) ౧. స్వర్గము

పీ అచ్చరవిరిబోడు లాలవట్టము లూన వినుతెంకి
చెలులు వీవనలు వైవ. అచ్చ రా. సుం.
3. 52

వినుతించు నం న శ్రీ మ్మతించు, పొగడు.

ఆ. విష్ణు బహు విధముల వినుతించ నజ్జల, కాలు
హయ శిరంబు నకలవర్ణ, భాసురంబునైన పర
మాద్భుతంపు రూ, వంబురాల్చి ... భార. కాం.
6. 484.

మ. ... ఆ తన్వంగి వేమాటునుం, బ్రజ లెల్లన్
వినుతించ విందు మొదలం బక్షింద్ర ... వైష.
2. 28

వినుత్రోవ ౧. (విను + త్రోవ) అకాశమార్గము.

మ .. ఎన్నం డిచ్చునో వీనికీన్, వరమజ్ఞానము
డంచుచు వినుత్రోవం బోవు దేవోఘముల్
ఉ. రా. 2. 170.

వినుద్రిమ్మరి (విను²+త్రిమ్మరి) ఎ దేవత, భేచ
రుడు.

సీ. వినుద్రిమ్మరులు కరివేల్పు హజ్జను బూజనతి
వినక్రొత్త చెంగలువ లనంగ. అచ్చ. రా.
అయో. 18.

వినుపింఱు = వినిపించు, వినించు వ. ౮౩ (√ విను)
వినంతేయు.

సీ. వినుపించినాడవు వేమఘాపాలువ కళం
పురాణ విద్యాగమములు. భీమ 1. 23.

క. ... నీ కన్నియకున్, మగనిఁ దగునతని గుణ
గరిమగని నిన్నిపింతు వినుము మత్స్యాణ సఖున్.
వసు. 5. 28.

అ. ౮౩ వినవచ్చు, వినఁబడు

క. వినిపించె ననెడి మాటకు. వినిచె నవంజెల్లు
చుండు ... అం. భా. 3. 110.

వినుప్రోలు ఎ బి. (విను²+ప్రోలు) స్వర్గము.

ఉ కాయజాహరి కోడి మును గౌతమికై తమ
కోడిజాతి వాఁ, డాయె సురేంద్రుఁ డట్టి దొర
నాఁగి జయింప దశాస్యుఁ డీ యెడం, బోయెడు
నితైఅంగు వినుప్రోలికిఁ దెల్పుద మంచు
బెట్టుగాఁ గూయిడుచున్నవో యనఁగఁ గుక్కు
టముల్ రొదవేసె దిక్కులన్ ఉ. రా. 4. 245

వినుమనుమడు ఎ (విను+మనుమడు) ఆకాశ
పౌత్రుడు, హనుమంతుడు

క. వినుమనుమఁడ మానుడువులు, విను మునుపు
దలిర్ప నీవు వేటొందు తలంపున మండిన నీర
తనపు, గని యిండిక నొరుండు దాటఁ
గలఁడే చెప్పుమా. అచ్చ రా కిష్కిం. 82

వినుమానికము ఎ. (విను²+మానికము) సూర్యుడు,
నభోమణి.

ఉ. ... వినుమానికంబు జోడై యిల గాధి
మానుఁడు తపోధికతం దన వేడి సూపెడున్.
గాధేయో. 3. 88.

వినుమ్రాను ఎ బి (విను²+మ్రాను) కల్పవృక్షము.

సీ వినుమ్రాని వరుడంపు విరిదండలెదనించి కలయ
నెమ్మెయిఁగమ్మ కలవ మలఁది. అచ్చ. రా
సుం 84.

వినురతనము ఎ. (విను²+రతనము) నభోమణి,
సూర్యుడు.

చ. ... వినురతనంపు వంగదపు వెన్నెలరాయని
మర్మ పేరినన్ అచ్చ రా. యు 223.

వినువ(న్య)లను ఎ (విను²+వలను) స్వర్గము.

ఉ ... విన్యలనిలో నమ్మతంబు ముఁడిత స్థితిన్
క. ఉండువన .. భార ఆను. 1. 216. (శ.ర.)
“ఇన్నవలలో” ముద్రి. పా తాళవత్రపు ప్రతి పా
ల్లో తతోజాలేన మహతా అవనద్ధం నమంతతః
అయస్మయేన వైతాత వృత్ర హంతు స్పృశాన
నాత్ (సం భార ఆను 25. 10.)

వినువాఁక ఎ (విను²+వాఁక) ఆకాశగంగ.

సీ. వినువాఁక యిదిగరా యమచు నాకాశ గంగా
వారి వంగముల్ గడిగి కడిగి రా వి 1 37.

వినువీడు ఎ బి. (విను²+వీడు) స్వర్గము.

గీ. హరి యనఁడు తేరు వెదకఁడు కరివిగోర, ఁదే
నిమిత్తంబు వినువీటిపై న మికని. కనఁగ వరిగె
సభంగురాహవవిహార, విశకలిత దైత్య రథుఁ
డగు దళరథుండు రం, రా 4. 83

చ ఏదైఅన్ జూపు వినువీటి పోటుబంట్లును. ఉ.
రా 4. 281.

వినుసికదేవర (విను²+సిక+దేవర) ఎ వ్యోమ
కేకుడు. శివుడు.

చ వినుసిక దేవరన్ నలువ వేల్పుల ముచ్చది
మూఁడు కోటులన్, బనిఁగొని ముట్టగంబు
మనువంగల వీరుండు .. రామా. 1 7

వినేత నం ఎ బి యం 1 సాహాయ్యకర్త, ముందు
నకుఁ గొనిపోవు మనుష్యుడు. 2. ఉపాధ్యాయుడు
3 పాలకుడు, రాజు. 4 శిక్ష విధించు పధికారి,
దండనాధిపతి,

వినోదనము నం ఎ అ న 1. నివారించుట,
తొలగించుట. 2. వేడుక, క్రిడ.

వినోదము నం. ఎ. అ యం. 1 పోఁగొట్టుట, నివా
రించుట (ఉదా శ్రమ వినోదము) 2. వేడుక,
కాలక్షేపమునకై పని, కాలక్షేపోపాయము.
3 క్రిడ, ఆట. 4. ఆకురత, తీవ్రేచ్చ 5. అనం
దము, సంతోషము. 6 సురకపోషము, మోరత
ములలో నొక విధము. 7 ఒక విధమైన యుద్ధము.

విసోదించు నం. న. ౧౩ విరియించు, పోగొట్టు
ఆ తీవ్ర జాలజాల దీప్తులు పరగించి, పాండు
తనయ వైవ్య బహుళతమును, లీలఁది
దివంబులోలి విసోదించి యధిప భీష్మభానుఁడస్త
మించె భార భీష్మ 1. 47.

౧. ౧౩ 1. క్రిడించు.

సీ. హరిసీలమణిమనోహరమందిర స్తంభముల విసో
దించు కీర్త్యమ్మవోలే. ఉ హరి. 2 78

వ. ఇవ్వినంబున విసోదించుచున్న నొక్కనాఁడు
మార్క 2 294.

2. క్రిడాదులచేఁ బ్రోద్ధువుచ్చు.

వ. వగలు విసోదించి రాత్రి రసాతలంబున కరు
గుచు ... మార్క 2. 284.

విన్ని = వినికి ఎ. వినుట.

ఉ. వీనుఁదియ్య మెక్కమును విన్నిఁ బరస్పర
రాగ వృత్తిలో, నూనినఁజూచు వేడుకల నువ్విళు
లూరెడు నెమ్మనంబులు ... భార విరా 5 888

విమ్మ = వినుచు ౧ క్రి. (✓ విను¹) వినవచ్చు, వినఁ
బడు. లయగ్రాహి. వాచా, లమ్ములగు కోకిల
కులమ్ముల రవమ్ము మధుర మ్మగుచు విన్నె ...
భార. ఆది 5. 188.

విన్న ఎఱ (నం ఎ వర్ణః) వివర్ణమైనది, కాంతి
హీనము

(వృత్తియందు వికల్పముగా నిగాగమము)

చ. ... నీరజ మండము వొల్పె విన్నగా, క యువ
కులాటమైఁతెలగు క్రందున నొందిన క్రొత్త
సంపదన్ నిర్వ 8 40.

క. కన్నీ రొలుకఁగ వగచిన, నన్నరవతుల్లె నేడ్చి
రాత్తరవంబుల్, మిన్నందు వ్రళు జలములు,
విన్నని వదనంబులందు వెల్లి గొవంగన్ భార
ద్రో. 1. 28

ఉ... మ్రొగ్గెడు పాఁముల్ మదులముంచిన భేదము
లెండ కాక్రడున్, వెగ్గలమైన యూర్పులును
విన్నని మోములు గానిపింపఁగన్ విప్ర.
2 58.

విన్నదనము, విన్నబడు, విన్నబాటు, విన్నఁ
బాటు, విన్నబుచ్చు, విన్నబోవు, విన్నవ.

విన్నబుడు ౧. క్రి. (విన్న + బుడు) విష్ణుభించు.

కా వీరుం డవ్విలుకానిఁగాంచి యెడయా వే
టొక్కఁడున్నాఁడెని, నేరూపంబుననైనఁ
బోలు దొర నీవే రాజపున్ రాతపున్, వీరిం
గాచి తి విమ్ములన్నగుచురా విన్నంది పోరా
డఁగా, వారిం బాచితి వింక నొక్కవరమే
వాక్రుత్తుమా క్రిత్తువా. కకు. 4 111

విన్నదనము ఎ (విన్న + తనము) 1 వైవర్ణ్యము

ఉ కన్నుల నీరునించు బులకంబులు చాల్చు
వహించుఁ గంపమున్, విన్నదనంబునొందుఁ
గడు విస్వరతం బలవించు ఘర్మబిం, దూన్నతిఁ
తెందు తీచువడి యుండును మూర్చిలు నంత
నింతిపై, కొన్నలులైన వేచు వగగుంచు
భూవతి సాత్వికాప్తిచేన్. కవిరా 5. 288

ఆ తివిచి చూడలేదె గవినెన యెన్నందు, నొకపు
దుమ్ముగప్పి యెప్పుడాఁగి, తంతులూడి విన్నఁ
దనఁ మొందెనిదియేమి, మహాతియున్న యునికి
మానివంద్ర కకు 2 45

మ. మునిలోకస్వాము లేమయ్య మీ, రిట
విన్నందన మొందినా రనుడు వాగీశాత్మజుండిట్ల
నున్ కకు. 5 5

2 వైవ్యము.

ఉ. . ఏమొ నేఁడు నా, చిత్తములోన మాన
దొక సిగ్గును విన్నదనంబుఁ రావమున్.
కకా. 7. 288

చ. . వెలవెలవాటు మోమువయి విన్నదనంబు
దొలంకుచుండగన్ యయా. 4 139.

విన్నబడు ౧. క్రి (విన్న + పడు) వైవ్యపడు, భేద
పడు.

మ. అని పోలోమి మొగంబునూచి విను మోయ
బ్బాస్య నీకింతమా, తన విన్నబడ నేలపోదునిదె
సత్యాగర్యభారంబు ది, వ్యవగంబువ్విడిపించి
వత్తునని సాహంకారుఁడైలేచి ... పారి 4 81.

విన్నబాటు ఎ (విన్నబడు) 1. విన్నబడుట,
వైవర్ణ్యము.

ఉ. నావుడు విన్నబాటు వదనంబున నించుక
దోవఁబల్కె ... మనుచ 2. 54

క. మురరిపుఁడుఁగినుక వారుణ, శరము ప్రయో
గింపఁడదన శాంతంబయ్యెన్, హరుబాణము
బాణాసురు, పరివారంబునకు విన్నబాటు దలి
ర్పన్ హరి ఉ 8. 144.

2. విషాదము, దుఃఖము

చ విసరుహాశ్రతోచనకుఁ బెల్లగు మోహము సంఘటిల్లె వెక్కసమగు నెవ్వగల్ వొడమఁ గంపము పుట్టెఁ జెనురైమేను మానసమున విన్నఁజాటొడవె.. పారి. 1 100.

ఉ. పొరులు మేలుకాంచి నఁపాలకుఁ గానక విన్నఁ జాటుతో, నా రథమార్గమారసి ... భా. రా. అయో. 185

శా. నిన్ను స్థించితి నైవ్యముల్ సొరుగువోసి దీన నాకేమియున్, విన్నఁచాటు ఘటంపవేరదు . పి శకుం 8 132

విన్నఁచాటు ౮ శ్రీ (విన్న + పాటు) వెల వెలపోవు, వికాసము చెడు.

గీ. పుడిచెచ్చిన మవ్యంపుఁ బొటయపోలె, వాడి సొమరుచు మేఁ దీగవందికంది, వెలఁది నీవింశ వగఁగూరి విన్నఁచాటి, యునికి దుఃఖాల్లి మ మ్మిడి యునికిగాదె. కు సం 8 880

విన్నఁబుచ్చు న శ్రీ (√ విన్నఁబోవు) వివర్ణ ముగఁజేయు, అవమానపఱచు, చిన్నఁబుచ్చు.

వ. ... యామళంబులం గలంచియు, జన్నంబుల విన్నఁబుచ్చియు ... నైవ 7 88.

విన్నఁబోవు ౮ శ్రీ (విన్న + పోవు) 1 వివర్ణ మగు.

ఉ. వాడిన మోముఁ దమ్మిఁదెలివాలిక కన్నులు విన్నఁబోవఁ దో, నాడక నెన్నొనల్ కరమునం దిడి తీరనిషణ్ణయై జలం, నాడఁగఁ బిల్చువారి నొక హస్తపు మ్రొక్కున నాడుఁ డంచుఁదాఁ, నాడక చూచుచూడ్కినల తోటిదెసల్ పరికింప నొక్కచోన్ మనుచ. 3. 88

శా. విన్నఁబోయిన మోముతో హృదయనిర్వే దంబుతో ... ఎల్లన 1 238 (శ్రీ.)

2. ఓడించు.

గీ వర్ణములు నాశ్రమంబులు వరుసఁదప్పె, వేద ములు నాగమంబులు విన్నఁబోయె, సౌర భంబులు శృష్టవచ్యములుఁ జెడియె, వృద్ధిఁ బొందె నధర్మంబు విశ్వమునను కాశీ. 8 88

3. న్యూనమగు, తక్కువగు

గీ. విన్నఁబోకుండఁ గ్రియల్లె విక్షేపరిల్లఁ, దగ నొవర్చిరి పురిటాలి అగవుల్లె. పి. శకుం. 4 82.

4. దై న్యమునొందు.

గీ. తనయ సంతానలల్లి దౌదవ్యుగాఁగ, విభవ స పత్తిగల్గియు విన్నఁబోయి, పవితసిప్పుల పుష్పదర్శనముఁదాలె, శరలతాకాననము వోలెజవ్వనంబు శివరా 2 17

విన్నది ౮. (విమ² + నది) చేదలేటు, ఆకాశనది చ పారిజాత మం, జలంపలినికుంజముల సోలుచు విన్నదిఁ దేలుచున్ సురల్. సారంగ. 2. 181. 2. 177.

విన్నన ౮ (√ విన్న) 1 వై వర్ణము, కాంతిహీనత. నీ. ఉన్నత గతిసెడి యుర్వివైఁగదు విన్ననై పడి యున్న సుధాంకుభంగి ... భార. శ్రీ. 2. 128.

గీ. రాజునకు విన్నవించిరి రమణితెలుగు, విన్న వించిన నారాజు విన్నవగుచు, నిన్నుఁదోడ్కొని రమ్మని నన్నుఁబనిచె విక్ర. 7. 84

గీ జలరుహంబులు పాండవ నై నికుల మొ, గంబు లట్టుల విన్ననై కాంతి దఱిఁగె. భార. భీష్మ. 1. 300.

శా. పట్టంగైదువులేక విన్ననగు నానాహర్గకుల్ చూడుఁదా ... భీమ. 8. 81.

(విన్ననగు = చిన్నఁబోవు)

గీ. తొంబమాటును తొంబది తొమ్మిదియును, జల జములఁ బూజసేసెను శార్ఙ్గపాణి, వేయిటికి నొక్కపద్యంబు విన్ననైన, నహమా నియ మంబులకు భంగమయ్యెననుచు. భీమ. 8. 84.

(శ. ర. పా.)

(వెలితియైన ముద్రి. పా.) భీమ. 8. 81.

విన్ననువు ౮ (సం విజ్ఞానం) 1. చేరు.

చ. అనలముధోచునే తరువువందుఁ గురారముఖం బుతైన సాధనములఁ బ్రవ్వసజ్జన హితా తగఁ దర్చినఁగాక యట్లయి, త్రనువు నలంగఁజేసి పర తత్త్వముఁగాంతు మనంగరాదు విన్ననువున నాగమోక్తమథనం బొనరించినఁగాని యార యన్. భార. కాం 4 179.

సీ. హరుడు .. విన్ననువులు చూపు వేడుకనట
కొంద అణిమాదిగుణముల నలవరించి. కు. సం.
11 884.

వ. ... అద్దంబుల మీదవలె మండనున్నచేసి విన్న
నువున మెటుంగు చెట్టనంద్రొక్కినఁ జిక్కఁజీరు
నాలుచు. పి. శకు. 1 88.

క. ఎన్నఁదగు హితులు బుద్ధులు, విన్ననువునఁ
తెప్ప నతఁడు వినకున్నఁజెడున్ ... నా వంచ
1. 428.

2. విధము, రీతి.

వ. ... మహాజ్వరంబులు జ్వరిన జ్వాలాకలాశం
బులు రూపంబులు గైకొన్న విన్ననువునఁ గన్న
నువు చూపఁగ్గించ ... ఉ. హరి 8. 108.

విన్నప త్రిక పి. ఎ. (విన్నపము + త్రిక) విజ్ఞాపన
త్రిక.

వ. ... సింధుకటకాధీశ్వరుండగు సింధురాజునకుఁ
దత్తమంబంతయుఁదేట తెల్లంబుగా విన్న
ప త్రిక వ్రాసిపుత్రెంచిన ... తల్లాణ 4.
(శ ర.)

విన్నపము ఎ (నం. విజ్ఞాపనం) మనవి

చ. వెలవక మీకొనన్తు నొకవిన్నపము... మమచ.
1. 78.

క అయమృత్యుగ్రహం చెడఁ, నాయక నామీద
విన్నపముచేసిన భూ, నాయకుఁడిది యోగాదన,
కియెడనామీద నాగ్రహంపం దగునే. పారంగ.
2. 272.

జ. విన్నవించు.

విన్నము నం ఎఱ. (అ అ అ) 1 తెలియఁబడినది.
2. పొందఁబడినది, గుంపాదించఁబడినది 3. విమ
ర్శించఁబడినది, పరిశోధించఁబడినది 4 ఉంచఁబడి
నది. 5 స్థిరపఱుపఁబడినది 6. పెండ్లియాడఁబడి
నది.

విన్నవించు అ త్రి (√విన్నపము) మనవిచేయు, విజ్ఞా
పించు

క. ... పవనపుత్త్రిడు మనుజేంద్రునకు జయశబ్ద
యుతముగ, వినయంబున మ్రొక్కివిన్నవించె
నిశ్చకుఁడై. భార విరా 1. 217.

గీ అంత నొకనాఁడు తరుడి యేకాంతవేళ, విభుని
పాదంబులకు మ్రొక్కి విన్నవించు. కాశీ.
8. 214.

విన్నానము ఎ (నం విజ్ఞానం) 1 మల్ల బంధము

ఉ ప్రాణములం గదల్చంగ జలంబున దైర్యము
నిక్కు పెక్కు విన్నానము లొప్పుగా సరిఁ
బెవంగ ... భా. రా యు 717

క బలభద్రుఁడు ముష్టికుఁడును, జలములు మెఱ
యంగఁజేసి కాహాహిం, బ్రళయాగ్నుల
క్రియఁ బోరిరి, వెలయంగ బహువిధములైన
విన్నానములన్. భాగ. 10. పూ 1848

వ ... గళకత్తెరియు నృసింహంబును కాసె నిలు
కతయు నను ముప్పదిరెండు విన్నానంబు
లును ... ప్రబంధ. 178.

2. సామర్థ్యము, శక్తి

కా. నానా లోకములన్ జయింపఁగల విన్నానంబు
చెందన్ జనస్థానాధీకుఁడు దేవకాద్రిఁ దప
మున్ సల్పె న్నిరాహుఁడై. ఉ హరిశ్చ. 4. 78.

3. వేర్పు

వ ... మధుర కిన్నర నిశ్వాసంబుల రాణన్
ద్రోణఁ జెఱకు విన్నానంపుఁ గొల్పు చెలుంగు
లును ... మమచ. 5. 71.

కా. ... రానంబు మాతోడ నం, గీకారం తొన
రించి బంధనియతిఁ గ్రీడించు విన్నానముల్.
భాగ. 10. పూ 1478

సీ. తెగువ రాసభ రూపు భేనుకాసురుఁబట్టి విన్నాన
మున మేను విడిచివైచె. ఉ హరి. 1. 8.

4 ఒప్పదము, రమ్యత

ఉ వేడి చలిఁవఁ గంపిత రవీనమృతాల భుజాగ్ర
కంకణ, శ్రేణినటింప లోలకధరినినిరిసకటాక
కాంతి విన్నానముచూప హంశకగణకవ్యణ
పంబును మీఱ .... వసు. 2. 188.

ద్వి. వెన్ను విన్నానంబు వెడఁద యురంబు,
నున్నత భుజములు నొరపైన మెడయు,
ప్రభులిం. 1. 4 గతి. 28 పా.

ఎఱ 1 సమర్థమైరది; శక్తము

క. శ్రీనాయక నీ నామము, నానా భవరోగ కర్మ
నాశమునకు విన్నాణంబగు నౌషధమిది,
కావరు దుష్టాత్ములకట కంజది కాఱు. భాగ.
11. 17.

2 అందమైనది, సుందరము

కా. శ్రీ విన్నాణపు గుబ్బుచన్నుల వయా రే
గంబు రా గుప్పి ము, క్రావల్లుల్ ఘటయించె
దేమి శశికిం దారా ప్రయుక్తంబినే, భావం
బోయని .. శశాం 1 1.

జ. విన్నాడి, విన్నాడించు

విన్నాడి (నం. విజ్ఞానీ) (విన్నాణము + ఇ)

ఎ సన్యాసి, సన్యాసి

ఆ. వేదవిదునిచేత విన్నాడిచేతను, దివసిచేత విన్న
దానిచేత, రాయబారిచేత రాజపురుషుచేత,
గూఢి పుచ్చుకొనుట చాలఁ దప్ప. విజ్ఞా ప్రా
శాం. 87.

ఎఱ. 1 సమర్థుడు.

మ. బహువర్ణంబులు బ్రహ్మ దొర్లి జగముత్సా
దించ విన్నాడి గా, క హరిప్రార్థన భాండావళ
మునం గాదే యమోఘోల్లస, నృహసీయో
జ్జ్వలబుద్ధియై భువన నిర్మాణ ప్రభావంబుతో,
విహరించె న్నరనాథ జంతునివహవిర్భావ నిర్ణే
తయై. భాగ 2 18

2. నేర్పరి

దండకము ... తద్యక్త) పద్మస్థ వేదంబులంగొన్న
విన్నాడి యున్నట్టి యంభోధిలోఁ జొచ్చి
దాగున్న యా సోమకుంజోర మీ నాకృతిం
బట్టి కట్టల్కతోఁ జంపి ... చిత్రభా 8 124.
దండకము ... గోలోకముం గాచి గోవర్ధన
జోడి భృత్యందర జోడిఁ గ్రీడించు విన్నాడి.
పాండు. 4. 77.

విన్నాడించు ఆ. శ్రీ (✓ విన్నాణము) సుందరిమగు,
అపిదమగు

ద్వి వగవువెన్నెలల విన్నాడించు మించు, మొగ
మెత్తిచూడవే మోహనవాణి. ఆ మ. 4 4.
187. పా 3. పం.

విన్నావ (విన్ను + అవ) ఎ గంగానది.

గీ. ఏనుగులు గుట్టములు మున్నవేచి నీళ్ళు. దారి
నడమేద గోడలదాఁ నాడు, మున్న విన్నావ

యొడ్డునమోసి దొలుకు, దొట్టినట్టి తెలుంగుల
తోడివయ్యె అచ్చ. భార ప 3 37. పా

విన్ను = విన్ను² ఎ జౌ ఆకాశము.

గీ విన్నుమన్నును నొకటిగా వృష్టిబలసె. ఆము.
4. 91.

గీ. తెచ్చి కంసువ కొనఁగ నుద్యుత్తి 'గుర, వేసి
యసిపూన నద్దేవి వింటనిలిచి, వేతెయున్నాడు
నీవైరి వెట్టియనుమఁ, జనియె దశా 9. 177.

నీ విన్నులపైఁ బాటువెల్లి ముత్యపు జల్లి చలువల
బచ్చు చెంగలువ కచ్చు. వరాహ. 9. 88.

జ వింటితెర్వరి, విన్నందు, విన్నావ, విన్నుకేళా
కూళి, విన్నుచూలి, విన్నుద్రిమ్మరి, విన్నుమను
మడు, విన్నుమూలదేవర, విన్నువాఁక, విన్ను
వెలుంగు, విన్నేటికాలువ, విన్నేటికాలువు,
విన్నేలు

విన్నుకేళాకూళి ఎ. ఆకాశగంగ, సురదీర్ఘిక

నీ. విన్నుకేళాకూళి వెలఁది నీర్నిచివ వసిడి జారీ
చెంబు వసపాసంగ ఆ. రా. యు. 154

నీ. విన్నుకేళాకూళి వేల్పుల బోనము తడవుల
నిడువడుపుడుకు దొడుకు. ఆ. రా యు. 592

విన్నుచూలి = వినుచూలి (విన్ను + చూలి) ఎ.
నాయువు.

గీ అనుమఁ శేదోయిమోడ్చి యో యంటరాని,
వెల్పనీ వంగడిఁదగు విన్నుచూలి, కనుఁగుఁ
గొడుకగు కోఁతికన్నాటనందు, నుడుకుచూవక
చల్లనై యుందుమయ్య అచ్చ. రా. సుం
189

విన్నుద్రిమ్మరి = వినుద్రిమ్మరి (విను + ద్రిమ్మరి)

ఎ దేవత, ఆకాశమునందు సంచరించువాడు.

నీ. విన్నుద్రిమ్మరి రాచకన్నియల్ వరపుళ్లు పులుఁ
గుల మేల్పంతి వలఁతిమాపు అచ్చ. రా.
బాల. 8.

విన్నుమనుమడు = వినుమనుమడు ఎ. (విన్ను +
మనుమడు) హనుమంతుడు

క. అన్నను మున్నుగ బలితపు, మున్నుఅకన్ లక్ష్మ
ణుండు మొగిదొలి శేతే, మిన్నపయినదరుచో
గని, విన్నుమనుమడతనిఁ ద్రోచి వెనఁరా
నెదిరెన్. అచ్చ. రా. యు. 211

విన్నుమూలదేవర ఎ. (విన్ను + మూల + దేవర) మిను
నికదయ్యము, శివుడు

గీ నలుపు మెఱయంగఁ బెద్దలనాటమండి, మున్ను
దమయింట దా కొనియున్న విన్ను, మూలదేవర
విలైత్తఁ జాలుమేటి, కిత్తున కన్నెనంచు
నొట్టడుక యతఁడు అచ్చు. రా బాల 129.

విన్నువాఁక ఎ (విన్ను + వాఁక) మిన్నేలు, ఆకాశ
వది.

ఆ. పిన్నకారి యశము వెన్నుకేళాకూళి, విన్ను
వాఁకఁబలుకువెలఁదిఁ బుడుకు, దొడుకు రిక్క-
తేని నొడలి చూ పొడయని, మేటి తేజిఁబోలు
దీటులేని. రామ. 197.

విన్నువెలుంగు ఎ. (విన్ను + వెలుంగు) మూర్ఝుడు.
కరల. కడఁగి విన్నువెలుంగు దా గురిగాఁగ
నబ్బలు గానలో, నడలుచున్న ననుంగమంగొని
యప్పుడర్థిలి నూతిలో, వెడలఁదీయుచుఁ గేలు
వట్టితివేకదా యిఁకఁబెద్దీకిం, గడమవెల్లను
సొంపులింఱియకాక మీరలెఱుంగరే. యయా
4. 81.

విన్నేటికాలువ ఎ (విన్ను + పలు + కాలువ) ఆకాశ
గంగ.

ద్వి విన్నేటికాలువ వింతగాఁబట్టి, కొన్న పేమా
చల కూటమో యవఁగ ద్వి. పరమ 8 181
ఈ

విన్నేటి కాల్పు ఎ (విన్నేలు + కాల్పు) శివుడు,
గంగాధరుడు.

కా ... విన్నేటి కాల్పున్న యా, గట్టుంబిట్టు
పెకల్ని రావయఁడనంగా మీఱరాకాసి పెన్,
లట్టు తెలెనకుండు తమ్ము గవయెప్పట్లందనుం
గొల్వఁగన్ యయా. 2. 83.

విన్నేలు ఎ బి (విన్ను + దీలు) ఆకాశగంగ.

బి విన్నేలు తఁగల్గవేల్పు నొడలపువ్వు తలఁచ
నెవ్వని కాత కాతకండ్రి. యయా. 1. 91.

విన్నించు = వినిపించు, వినుపించు న. క్రి (✓ విను)
వివఁతేయు

మ. ... విను వానీయొడఁకాటు నెల్లె జమలన్
విన్నించితిం దెల్ల గా, వివతం దోడ్కొని పోయె
దన్ .. భార, ఆను. 1. 288.

సీ. పామునాడించు దేర్పాటునఁ దలయూచి
కొంచును జెంగు విన్నించుకొనుచు. కువల
2. 114

విన్యసించు నం న క్రి ఉంచు.

వ.. క్షిణజానూరు మధ్య ద వ శామపాదంబును
వామజానూరు మధ్య బున దక్షిణ పాదతలం
బును విన్యసించి. కాశీ. 8. 289.

విన్యస్తము నం. విజ (అ అ అ) 1 ఉంచఁబడినది.
2. తాఁచఁబడినది 3. స్థిరపఱుపఁబడినది 4 ఏర్ప
ఱుపఁబడినది, 5 బప్పగింపఁబడినది. 6. కామకగా
నీయఁబడినది. 7. ఒకని యధీనముగా నుంచఁబడి
నది.

విన్యాసము నం. ఎ అ అం 1 బప్పగించుట,
ఉంచుట 2 (భయము లేదను నమ్మకముతో
సొమ్ము మొ) ఒక చోట నిడేపించుట
3 ఏర్పాటు, కూర్పు, రచన. 4. సమూహము
5 నివాసస్థలము, నివేళస్థలము

విపంచి నం ఎ ఈ శ్రీ 1 విజ. 2. క్రిడ, విసో
దము, ఆట.

విపంచిక = విపంచి నం ఎ అ శ్రీ

విపక్తిమ్రము నం విజ (అ అ అ) 1. పూర్తిగాఁ
బడినది, తాగుగాఁ బక్వమైనది 2. అనుభవింప
సిద్ధమైనది.

విపక్వము నం విజ (అ అ అ) 1. పూర్తిగాఁ
బడినది, తాగుగాఁ బక్వమైనది. 2 అనుభవింప
సిద్ధమైనది 3 వండబడినది, పక్వము చేయఁబడి
నది

విపక్షభావము నం ఎ అ అం 1 విరోధము, శత్రు
త్వము, పగ 2 తొక్కలు లేక పోవుట

విపక్షము నం. ఎ. అ అం. 1. ప్రతికూలమైన కళ
త్రము. 2 వ్యతిరేక దృష్టాంతము (నిశ్చితమైన
సాధ్యాభావముగలది) 3 (వ్యాక) అపవార
మాత్రము

విపక్షుఁడు నం. విజ (అ. ఆ అ) ప్రతికూలుఁడు,
శత్రుత్వముగలవాఁడు

ఎ అ అం 1. శత్రువు, పగవాఁడు) 2 వివాది,
ప్రతివాదము చేయువాఁడు.

విపణనము = విపనము నం. ఎ. అ. న.

వివేకము సం. వి. ఆ. ఫం. 1. అమృతము 2. చిన్న
శ్యాపారము (చిన్న వర్తకము).

వివేక సం. వి. ఆ. ఫం. 1 అంగడి. 2 అమృ
కము నిమిత్తమైన వస్తువు 3 వర్తకము, వ్యాపా
రము

వి. ఆ. ఫం. వర్తకుడు, వడిబాడు

వివేక సం. వి. ఆ. ఫం. 1 ఆనత్తు, కష్టము
2 చావు, నాశము. 3 యాతన, తీవ్రమైనపాద.

వి. ఆ. ఫం. శ్రేష్ఠుడైన కాలిబంటు.

వివేక సం. వి. ఆ. ఫం. 1 ఆపద, ఇడుము, కష్టము
2 చావు

వివేకము సం. వి. ఆ. ఫం. తప్పుత్రోవ, చెడ్డత్రోవ.

వివేక=వివేక సం. వి. ఆ. ఫం.

వివేకస్థితుడు సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) ఆపదచే
మ్రుంగబడినవాడు, ఆపదకు లోనైనవాడు,
కష్టదశలో నున్నవాడు

వివేకము సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1 ఆపదనొంది
నది, కష్టములోబడినది 2. ఓణించినది, తగ్గినది
3 వశించినది, పోయినది 4 మృతమైనది, చచ్చి
నది. 5. అనమర్థమైనది, శక్తిలేనిది

ఆ. ఫం. సరము, పాము

వివేకమునము సం. వి. ఆ. న. 1. మాటుపాటు,
మాటుట 2 రూపాంతరము పొందుట, మాటు
రూపు నొందుట.

వివేకమునము=వివేకమునము సం. వి. ఆ. ఫం.

వివేకవర్తనము సం. వి. ఆ. న. చుట్టబెట్టుట

వివేక సం. వి. ఆ. ఫం. 1 పరివ్రత కాని శ్రీ,
కులట 2 కుటిల స్వభావముగల శ్రీ, వివేక
బుద్ధిగల శ్రీ.

వివేకకరుడు సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విరుద్ధముగా
బనిచేయువాడు ఇట్లే వివేకకారకుడు

వివేకకారి=వివేకకరుడు సం. వి. ఆ. (నా. జీ. నా.)

వివేకకృత్తు=వివేకకరుడు సం. వి. ఆ. (కా.)

వివేకచేతను(స్కండు) సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.)

విరుద్ధబుద్ధికలవాడు

వివేకమతి సం. వి. ఆ. (కా.) వ్యతిరేక బుద్ధికలవాడు,

విరుద్ధ బుద్ధికలవాడు.

వివేకము సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1 వ్యత్యస్తము,

తలక్రిందైనది 2 విలోమమైనది, వ్యతిరేక
మైనది 3 కష్టమైనది, నిబంధనమునకు విరుద్ధ
మైనది 4 అనత్యమైనది, నిజము కానిది 5. అను
కూలము కానిది, ప్రతికూలమైనది 6 అడ్డుదగులు
నది, విరుద్ధముగా బని చేయునది 7. అనిష్ట
మైనది అశుభమైనది

వి. ఆ. ఫం. న. పురుషాయితము, రతిబంధ వి
షము (వాచ)

వివేకతరము సం. వి. ఆ. న. పురుషాయితము

వివేకతరము సం. వి. ఆ. ఫం. 1 క వస్తువు యొక్క
వ్యతిరేక గుణములను వివరించుట; వివేకముగా
వర్ణించుట, వ్యతిరేక గుణావిష్కరణమునకు వి
వేకతర వర్ణన

వివేక(ర్యా)యము సం. వి. ఆ. ఫం. 1. వ్యత్య
యము, తాటుమాటు, వ్యతిరేకము. 2 ఉద్దేశము,
వేషము మున్నగువాని మార్పు 3. వినిమయము,
వస్తువులను మార్పుట. 4 సమక్షమున లే: పోపుట,
అభావము 5. పోపుట, వృద్ధి 6 సమూల విహ
కము, పూర్తిగ నశించుట. 7 తప్పు, అపరాధము,
దోషము 8. ఆపద, ఇడుము, దుఃఖము. 9. వగ,
శత్రుత్వము, విరోధము. 10. వక్రబుద్ధి, దుశ్చి
లము, చెడ్డస్వభావము.

వివేకస్తపుత్ర సం. వి. ఆ. ఫం. పుత్రసంతతిలేని
శ్రీ. (విల్యము)

వివేకస్తము సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. మాతినది,
తాటుమాటైనది 2 వ్యతిరేకమైనది, విరుద్ధము
3 యథార్థమని తప్పుగా గ్రహించబడినది 4 చెమ
కకు మరలినది. 5. వ్యతిక్రాంతము, అతిక్రమించ
బడినది.

వివేకానము సం. వి. ఆ. ఫం. 1 మార్పు, వ్యతి
రేకము 2 ప్రాతికూల్యము 3. వినిమయము,
వస్తువుల మార్పు. 4. దోషము, తప్పు.

వివేకము సం. వి. ఆ. ఫం. పలములో నలువదియక
వంతు కాలము, అత్యల్పకాలము.

వివేక(త్తు)కుడు సం. వి. ఆ. (కా.) చదువరి, పండి
తుడైనవాడు

వి. ఆ. ఫం. విద్యానుడు.

విపాందురము = విపాందువు సం. వి. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.)

విపాండువు సం. ఎఐ. (శ) మిక్కిలి తెల్లనిది,
మిగులఁ దెల్ల పడినది.

విపాకము సం. ఎ. అ. వం 1. వండుట, వంట
2. జీర్ణమగుట. 3. పరిణామము, పండుట 4 కర్మ
ఫలము, ఫలితము, పర్యవసాపము. 5. స్థితియొక్క
తాటునూటు. 6. దైవవశమున సంభవించిన
ఆపద. 7. కష్టము, ఇబ్బంది 8 రుచి

విపాటనము సం. ఎ. అ. న 1. చీల్చుట 2. పెల్ల
గించుట, విరూఢించుట, సమూలనాశముచేయుట.
3. చెఱచుట, చెడఁగొట్టుట.

విపాదము సం. ఎ. అ. వం ఒకవిధమైన పెద్ద
బాధము.

విపాదనము సం. ఎ. అ. న శశింపఁజేయుట, చంపుట
విపాదిక సం. ఎ. అ. శ్రీ 1 కాళ్ళు వగులు రోగము
2. విడికథ, గూడప్రశ్న.

విపాళ సం. ఎ. అ. శ్రీ సదీవిశేషము, పంజాబు
దేశము నందలి బీను అను నది

విపినము సం. ఎ. అ. న అరిద్యము, అడవి.

విపుల సం. ఎ. అ. శ్రీ భూమి

విపులము సం. ఎఐ. (అ. అ. అ) 1. వికాలము, విరివి
యైనది 2 అధికము, మిక్కుటము, సమృద్ధ
మైనది. 3. గళింము, లోతైనది 4 పులకితము,
గగుర్పొడిచినది

వి. ఎ. అ. వం 1. మేరుపర్వతము 2 హిమాలయ
పర్వతము. 3. మేరుపర్వతమునకుఁ బడమం
నున్న యొకానొక పర్వతము.

విపులరసము సం. ఎ. అ. వం. చెఱకు.

విపులుడు సం. ఎ. అ. వం గౌరవముగల మను
మృదు

విపుష్టము సం. ఎఐ (అ. అ. అ.) చెడ్డగాఁ బోషింపఁ
బడినది, మంచి పెంపకములేనిది

విఘ్నము సం. ఎ. అ. వం ముంజగడ్డి

విప్సారు అ. శ్రీ (విప్లు+ఆరు) 1 విరివెందు, విప్ల
రిల్లు

మ. ఒక నేత్రంబునఁ గజ్జలంబు నిడి వేటొక్కంట
నర్పింప నొల్లక యొక్కర్లు జయాంగనా పరి
ణయాలంకార విశ్వజమా, పటనిన్ జూచె విశో
చన ప్రళలు విభ్రాజిల్ల నిద్దంబులై, వికచేందీ

వర పద్మతోరణ గతిన్ విపాపరి యొప్పురు
చున్. కావ్యా. 2 47

ద్వి ... తన్నుఁగప్పిన పుత్రశోకంబునమునిఁగి,
విప్సారుకమ్ముల వెననశ్రులోలుక. ద్వి. హరిశ్చ
ఉ. 2242

ఉ జంజులై తిరులుగట్టి వెలున్ మదబీట
వాటి విప్సారెడు కీలుగంటు తెఱయన్ విట
కంటిఁ దాసి యత్తోడన్. విప్ర 5. 25.

2 వికసించు.

కా. ... తపశ్శీలకున్, ప్రవేశంబై వెలయున్
ఘనోదయమునన్ విపాపరు నిప్పద్మముల్.
వీకం జిత్ర చరిత్రపాత్రములుగా వేధాత్రి
నూహింపఁగాన్. వసు. 5 100

విప్లు అ. శ్రీ (4 విడు) 1 విరియు, విరివెఁడెందు.
క ఎప్పుడు విప్పిన గొడుగులును మింటవేగమె
మొగిడెన్ అము 4 12.

మ. మను గప్రంపు టనంటి విప్లు పారయన్ జో
తెక్కి మాధ్వీ మహావనధి బుప్పొడి దీవికిన్
మధుకర వ్యాపారు లేతేరఁగా .. వసు.
3 142.

2. వికసించు, విరియు

ఉ. దక్షిణనేత్రకాంతి మచితంబుగ నర్థవికాస
శమొంది నా, మాక్షిరుచి ప్రసారమున నర్థము
విప్లకయున్న పుండరీకాకుని నాభిపద్మనిత
యంబునఁడుమొదల భంగిలోలుఁడైన.. విరించె
దలంచి మొక్కెదన్. కావ్యా. 1. 3.

3 విడు

చ రయమున . మహృకయించుక విపవ ...
అము 4 181

వ శ్రీ. 1 విడఁదీయు, విరివెఁ డెందించు.

క. అప్పుడు తూరుపుదిక్కున, విప్పిన
వలువ విధమున రాగం, తొప్పుఁగఁబ్రభాతనమ
యము. చొప్పడియె రథాంగములకు సొంపుగ
నంతన్ భోజరా. 2 118

ఉ. ... ప్రకృతుల తప్పు పట్టుదున్, ఖండల ముష్టి
విప్లగని నవ్వుడు వెండి ప్రయోక్తలన్. అము.
7. 3

2, వికసించఁజేయు, విరియించు.

మ మొగుడు దమ్ముల విప్లు నప్పుడు రజంబున్
జక్రవాళంపుఁ గొం,దగడన్ దేలు గడై నవట్టఁ
దముమున్ మందేహులందోలి వా,సిగడల్ కొన్న
టియందు సత్వముఁ బ్రకాశింపం ద్రిమూర్త్యాత్మ
కుం, దగు తేజోనిధి వేడ్క-జేయు రఘునాథా
ధీశుఁ దేజోనిధిన్ విజ 1 5.

3 విడఁజేయు

ఉ వేవిన మేడపై ఎలలి వేడికఁ జంట వహించి
వివంఁగా ... ఆము. 1. 82

4 విడఁగొట్ట

సీ. కలికి జక్కవ పట్టకవఁగూరవి వివంఁగఁ
దరమైన కనుదోయి దయఁ దలింప దళా
5 46

ఉ తమ్మినయమ్ము దవం గుముదమ్ము ముద
మ్మున నొసవి జక్రవా,కమ్ములు జోడువిసవి...
భాస్కరుం డమ్మెయి వస్తమించె కవిరా
5 178

5 ప్రకటించు.

చ .. పెంచినట్టి రా,చిలుకవనైనఁ బద్దెములు
సెప్పదు విప్పదు మరదైమేరికిం, తొలఁది
మదంకా 2 156

ఉ త్రిపపు ... వేడు మన దైత్యవరేణ్యుని
ప్రమోల వేము మున్. తెప్పిన నీతిగాని మఱి
సెప్పపుమన్న ఎరోధి నీతులన్, విప్పపుమన్న
దువ్వుమగు విష్ణుచరిత్ర కథార్థ జాలముల్ భాగ.
7 218.

6 వ్యాఖ్యానముచేయు, వివరించు

మ. కలలో వార్తలు విప్పి చెప్పెడు క్రియన్ గాథా
పురాణార్థముల్, దెలువన్నెర్తురు. పాడు
5 214

క హలధరుఁడు ధర్మజుండును, బలమున కడ్డంబు
వచ్చి బ్రతికిన చందం,బుల విప్పి చెప్పఁదిరి
గెన్, పలికాతుని మహిమఁ దమ మనములఁ
బొగడుచున్ చిత్రకా 8. 118.

పంచచారము అభిష్టసిద్ధి నీకగున్ మహాత్మ వోయి
వత్తు మా, ప్రభుండు వజ్రపాణి మమ్ముఁ బంచె
నివ్వితేషముల్, అభించెనంచుఁ బల్కియబ్బలంబు
వెంటరాఁ గుళ్ళు, ద్విధేధి పాలిక్షే చెప్పె విప్పి
విప్పి యంతయున్. కకు 1 197.

విజ 1 వికాలము

ఉ చెన్నగు ... వెన్నెలరేలఁ గప్పుగు విప్పుట
నంటుల నీడ నీగు రా,కన్నెల రోయు
వన్నులకు గన్నులుమాయుఁ దదీయ వాసవల్,
మన్ననఁగాంచి కప్రపు దుమారము రేచు
నమీఁ డిభముల్ వసు. 1 111.

మ. ... చూడఁ జూడఁ బుడమిన్ కాట్లెల్లి పై
విప్పులై, యవనం బ చుల నాడఁగా నెగసె
వాత్సాలిన్ రజశ్రముల్ ఆము 2. 48.

2 అధికము.

క అపెనువేసవి విభవము, విప్పుగఁ దన్నగర
నికట వృషగిరి హరికిం, దెప్ప తిరునాళ్లరా ..
ఆము 2 71.

క అప్పుడు వివేకవంపతి, ముప్పిరిగొను వేడ్క
రిత్నముల పెత్తెములన్, విప్పగురుచు లొగిఁ
గుప్పలు, గప్పెడు రథరాజమెక్కి కదలెడు
వేళన్ ప్రబోధ 4 88.

క. కప్పురంపు తుమకలవడ, విప్పుగ విడితేనె వాన
విడివడి గురియం, జొప్పడర హంస సురపతి,
సెప్పెను పేమావతి కుళేశయ ముఖిన్
హంస. 2 72

3 గొప్పది, పెద్దది

సీ తళుకులకోరి కోలలపాదల్ విప్పెనకళుకుఁ
గ్రొంజికిలి సింగాణివిండ్లు ఇందు 2 54

క. అపకారి నీలభూపతి, యవయశముల విష్టః
ముల నలమునవంగా విషలమగు కటికి చీకటి
విపులాస్థలి నంబరమున విప్పుగఁ గప్పెన్
చంద్ర. వి 3 98.

దం. తోరంబులై మధ్యభారంబులై నిర్జికానం
సౌధోపరి స్వర్ణకుంభంబులై యెప్పు నీవిష్క
నజ్జోజకుంభంబులం జూపి భోగినీదండకము.

4 శ్రేష్ఠము, ఉత్తమము.

క ఇప్పగిది మలజణముల, విప్పగు కమనీయ
కావ్యవితకులు గైకో, నెప్పుడు నీచిత్తమునన
చొప్పదు శీకాంకువంశ చూడారత్నా
కావ్యా 4 100

వి. 1 వైకాల్యము

చ. ఇనుమునఁ జేసినం బొలుచు నెన్నిది గండ్లగు
తేరువేయి పెం, పెనసిన గర్జభంబులువహింపఁగఁ
గ్రోళము విప్పుగల్గి సాధన చయకోటి
యొప్పంగ నుదగ్రతరద్వజ మత్రభాగచుంబిని
యయి క్రాలఁగాఁజనియెభీతి విదూరుఁడుకారుఁ
డాకిన్. హరి. పూ. 4 88

చ. పాలఁకుక గుబ్బచన్నఁగవ పొంగున కయ్యెద
చాలదయ్యెద దొ,య్యలి కనుఁ దోయివిప్పునకు
నాననబింబము చాలదయ్యెద. కవిరా 5 124.

క. అప్పుడు పదియొకవముల, విప్పువగాడువనకు
దుష్టవేళంబనఁగా, నప్పురము దిరిగి రాముని,
చెప్పిన కందువల వట్లుజేకొని విడియన్ భా
రా. యు. 498

2. అధికము.

చ. నిమమిటులున్న యీ అనుల విప్పుగనుంగొన
వచ్చినం బురం, బున కివటిమ్ము చాలదనుబుద్ధి
అనించె గణించిచూడుమా హరి. ఉ. 2 158

వ. అపవిత్రపటికిం గనుజివలం చెప్పలుగా గుపప
లించు విప్పుగల నిప్పుకల కుపవలకుం దోడు
నవలించినం జిప్పలు దంష్ట్రాల గదనగ్గళ
తాతాజలంబు రావలపు ముక్కాలు గ్రాసం
బుగా మెక్కినం జిక్కిన రిక్కదొర ప్రక్కం
దొరఁగు .. రా. వి. 8 85

8. విరియుట (చుట్ట మొ.) విడిపోవుట

సీ. చిద్రోశహత వలక్కద్రూఱమనఁజుట్టు తో
విప్పుతోదరిఁ దొండమాడ ఆము 4 158.

4. విరివిపాలు, చెదరిపాలు.

సీ. తనయభిజాత నూతన మపర్ణస్ఫూర్తి విషధరం
బులమూఁక విరొవనరప వసు 8 45

విప్లవము=విరివిజెందు

గీ వెన్ను చఱచయి కంఠంబు విప్లవఱచి, పిలుఁడు
తెడఁగొంతి నడపు నొప్పిదము వింత, తెఱఁగు
గైకొన గోపాలదేవమూర్తి. హరి. పూ
8. 177

విప్లవగంటి ఎ (విప్పు+కన్ను) తెఱగంటి, అని
మిఱుఁడు.

సీ. గగనపీమను విప్పుగంటి కా వార్జింటగము
తాడు తెలిగచ్చ కాయలనగ సురంకా
2 150.

గీ. వెలయుఁ బగ్గంపుఁగగ్గంపు విప్పుగంటిసామి
వగరంబు ధరక్షిరసాగరంబు. ఘటికా 1 83.
(పగ్గంపుఁగగ్గంపువిప్పుగంటిసామి=వరుణుఁడు.)

విప్పువాలు (విప్పు+పాలు) అ. శ్రీ వికసించు
సీ చెనువెంట ముకుళముల్ విప్పువాలుఁ దనర్చి
విరులతండములతో విట్టువీఁగె కృ. శకుం
1 71

విప్పుసేయు న శ్రీ (విప్పు+చేయు) బహుళముగాఁ
జేయు, అధికముగాఁజేయు
వ మేళలాకలావ కింకిణీ కలకలంబుమఁ గులుత
తెలుంగులం గలసి సకినల కీలుఁబలుపుల చప్పుళ్లు
విప్పుసేయ .. నైష. 7. 187

విప్లవకర్షము నం. ఎ అ పుం. దూరము, దవ్వు

విప్లవకారిము నం. ఎ. అ. పుం 1. అవమానము, తిక
స్కారము, అగౌరవపరచుట 2. అపాయము,
హాని 3. దుష్టత, చెడ్డతనము 4. వ్యతిరేకముగాఁ
జేయుట, వ్యతిరేకము 5 ప్రతిక్రియ, మాటు
సేత

విప్లవకృష్ణము నం. ఎ. అ న ప్రతికెట్టు (వాచ)

విప్లవకీర్ణము నం. ఎఱ. (అ అ. అ) చిమ్మఁబడినది,
చల్లఁబడినది, చెదరఁగొట్టఁబడినది 2 వ్యాపించి
నది 3 విడినది, ముడి విడిపోయినది (జుట్టు).
4 విస్తరింపఁజేయఁబడినది. 5. వికాశమైనది, విరివి
యైనది

విప్లవకృతము నం ఎఱ (అ. అ అ.) 1. హానికలి
గింపఁబడినది. అవకారము చేయఁబడినది 2 అవ
మాన పరుపఁబడినది, నిందింపఁబడినది, అగౌరవ
పరుపఁబడినది 3. ఎదిరింపఁబడినది 4. ప్రతిక్రియ
చేయఁబడినది, ప్రతికారము చేయఁబడినది. 5. క్రతు
పెట్టఁబడినది, ఒత్తుడు కలిగింపఁబడినది 6 రేఁపఁ
బడినది, కోపము రప్పింపఁబడినది

విప్లవకృతి నం ఎ అ. స్త్రీ 1. అపాయము, హాని,
2. అవమానము, తికస్కారము 3. ప్రతికారము,
ప్రతిక్రియ, మాటుసేత.

విప్లవకృష్ణ(క)ము నం ఎఱ. (అ. అ అ) 1 వికా
రింపఁబడినది, తొలగింపఁబడినది. 2 దూరమైనది.
3, పొడవుగాఁ జేయఁబడినది, దవ్వున మన్నది,

విప్రతికారము నం. ఎ. అ. ఘం. 1 ఎదురుగాఁ బని చేయుట, వ్యతిరేకముగాఁ బనిచేయుట. 2. ప్రతికారము, మాటునేత, (ఉపకారాపకారములకు) మాటుచేయుట

విప్రతిపత్తి నం. ఎ. అ. ఘ్ర 1 పరస్పర విరోధము, వివాదము; అభిప్రాయము మొదలగు వానియందలి విరుద్ధభావము. 2 అనంగీకారము, అడ్డు 3 కలవరము, కలఁత 4. పరస్పర సంబంధము 5 పరిచయము, చనపు 6. సంకయ అనకమైన వాక్యము 7 (తర్క) విరుద్ధ కోటిద్వయముం దెలుపు శబ్దము. (వాచ.)

విప్రతిపన్నము నం. ఎఱ (అ. అ. అ) 1. పరస్పర విరుద్ధమైనది, ఒకదాని కొకటి వ్యతిరేకమైనది 2. కలఁతపడినది, కలవర పడినది 3. విపరింపఁబడినది, వివాదముచేయఁబడినది. 4 పరస్పర సంబంధముగలది. 5 పండిగము, సందేహముతోఁ గూడినది (వాచ)

విప్రతిషేధము నం. ఎ. అ. ఘం. 1 స్వాధీనముగా నుంచుట, తన యధికారముతో నుంచుట. 2. కుల్యణ విరోధము, సమావమైన ప్రాశాన్యముగల రెండు పనులకుఁ బరస్పర విరోధస్థితి. 3. (వ్యాకరణము) సమలలముగల రెండు భిన్న సూత్రములకు నేక స్థలమునఁ బ్రవృత్తి గలుగుట, కుల్యణ విరోధము 4. నిషేధము

విప్రతి(ఠి)సారము నం. ఎ. అ. ఘం 1 వశ్యాత్వావము 2 కోపము, క్షిమక. 3. చెడ్డతనము, దుష్టత్వము.

విప్రసప్తము నం. ఎఱ (అ. అ. అ) 1. సప్తమైనది, అదృశ్యమైనది. 2. వ్యర్థమైనది, పనికిమాలినది

విప్రప్రియము నం. ఎ. అ. ఘం. సాలాళ వృక్షము, మోదుగుచెట్టు (వృ. వి.)

విప్రము నం. ఎ. అ. ఘం. అశ్వత్థ వృక్షము, క్షీరాచి చెట్టు. (వృ. వి.)

విప్రముక్తము నం. ఎఱ (అ. అ. అ) 1 స్వేచ్ఛగా విడువఁబడినది, వదిలివేయఁబడినది. 2. ప్రయోగింపఁబడినది, వదిలివేయఁబడినది (భాణము మొ.) (సమాసాంతమున) కూన్యము, రహితమైనది.

విప్రయాణము నం. ఎ. అ. న. యుద్ధమునఁ బాల్గొని పోవుట, పలాయనము,

విప్రయుక్తము నం. ఎఱ (అ. అ. అ.) 1. వియోగమును బొందినది, ఎడకాసినది. 2. విడదీయఁబడినది, వేటుచేయఁబడినది 3. ఎడఁకావఁబడినది, వియోగము నొందింపఁబడినది 4. విడుదల చేయఁబడినది, విడువఁబడినది 5. (సమాసాంతమున) సహితమైనది, కూన్యము, లేనిది

విప్రయోగము నం. ఎ. అ. ఘం 1. ఎడఁకాటు, విరహము. 2. ఐకమత్యములేమి, కూడికలేమి, వీడిపోవుట 3 కలహము, విరోధము 4 తగ్గియుండుట.

విప్రలంఠనము నం. ఎ. అ. న. వంచన, మోసము.

విప్రలంఠము నం. ఎ. అ. ఘం 1. వంచించుట, మోసపుచ్చుట 2. ప్రాంతించెడుట, మాయలోఁబడుట. 3. ముందొప్పుకొని వెనుకలేదని వాదించుట. 4. కలహము 5 ఐకమత్యములేమి, విభిన్నభావము, కూడికలేమి. 6. స్త్రీపురుషుల యెడఁకాటు, వియోగము, విరహము 7. (అంం) శృంగారరసభేదము, స్త్రీపురుషుల విరహభావము వందలి శృంగార రసము. (వ్యతి) సంభోగశృంగారము

విప్రలప్తము నం. ఎ. అ. న 1. వివాదము. 2. కలహము 3. విలాపము

విప్రలబ్ధి నం. ఎ. అ. ఘ్ర ఒకానొక శృంగారవాయిక, సంకేతము నేర్పఁబడి వచ్చెదనని మాటయిచ్చి యట్లురాని ప్రియునిచే వంచించఁబడిన వాయిక

విప్రలబ్ధము నం. ఎఱ (అ. అ. అ) 1 మోసపుచ్చఁబడినది, వంచించఁబడినది. 2. అకాశంగము నొందింపఁబడినది 3 హానిగలుగఁ జేయఁబడినది, అపాయము నొందింపఁబడినది

విప్రలాపము నం. ఎ. అ. ఘం 1 బొత్తిగాఁ బనికి మాలిన సంభాషణము, వదరు, వ్రేలుడు 2. విరుద్ధోక్తి, పరస్పర విరుద్ధముగాఁ జెప్పుట 3. వివాదము. 4. అడినమాట తప్పుట

విప్రవాసనము నం. ఎ. అ. న 1. దేశభ్రష్టత, దేశమునుండి చెడఁగొట్టబడుట 2 దేశాంతరమున నుండుట, దేశాంతరవాసము

విప్రవాసము నం. ఎ. అ. ఘం పరదేశస్థున నుండుట, దేశాంతరవాసము,

విప్రశ్నిక సం వి అ శ్రీ దైవజ్ఞురాలు, సోదె
చెప్పేడి శ్రీ వేలుపాని

విప్రియము సం వి అ (అ అ అ) ఇష్టముకానిది,
దుచి తెనిది

వి అ న అనిష్టమైన పని అవకారము, చెడ్డపని.
విప్రితి సం వి అ శ్రీ. వై మననము, విరోధము
పి. ... మీగేపురకిపుడుద్రుపద, సుత యొక్కతయ
ధర్మమతి ధర్మపత్నియైనది యీ క్రమంబు
లోకాగమంబు, లందు విరుద్ధ మీ నుందరి కార
ణంబున మీకు విప్రితి పుట్టుకుండ . భార ఆది
మి 23

విప్రుడు సం వి అ శ్రీ 1 బ్రాహ్మణుడు.
2. యక్షు, విద్వాంసుడు. 3. సూక్త (మంత్ర)
పాతకుడు

విప్రు(పు)షము సం వి వ శ్రీ 1 బిందువు,
చుక్క, తొట్టు. 2 చిహ్నము, మచ్చ

విప్రోషితభర్తృక = ప్రోషితభర్తృక ప్రవాసము
వకుఁ డోయిన భర్తగల శ్రీ, దేశాంతర గమన
దైన భర్తగల శ్రీ.

విప్రోషితుడు సం వి అ (అ అ అ) దేశాంతర
మున నున్నవాడు. 2 దేశభ్రష్టుడు, దేశము
నుండి వెడలగొట్టబడిన వాడు

విప్లవము సం వి అ శ్రీ 1 కొట్టుకొనిపోవుట,
నీటిలో కొట్టుకొని పోవుట, నలుమొగముల
కొట్టుకొనిపోవుట 2. వ్యతిరేకము, పరస్పర విరో
ధము. 3. కలఁత, ఊళము 4. దొమ్మి యుద్ధము.
5. శత్రురాజుల వలని యుపద్రవము, రాష్ట్రాన
ద్రవము, దోపిడితో గూడిన యుద్ధము. 6 బలా
త్కారముగా బుచ్చుకొనుట 7 నాశనము
8. ప్రాతికూల్యము 9 అద్దముపై మాలిన్యము.
10. ఉల్లంఘించుట, శాసనాదికమును నిర్లక్ష్యము
చేయుట 11. ఇడును, కష్టము, ఉపద్రవము
12. పాపము, దుష్టత్వము. 13 అఘృణతోను
(కేకలతోను), చేష్టలచేతను (అభినయములచేతను)
శత్రువును భయపెట్టుట, 14 (గహనము) బైట
పెట్టుట

విప్లవము సం వి అ శ్రీ 1. జలప్రళయము, వల
దలో మునుగుట 2. దొమ్మి యుద్ధము జరి

పించుట. 3 అశ్వగతి విశేషము, గుఱ్ఱపు నడకలతో
నొకవిధము (దాడు)

విప్లుతము సం వి అ (అ అ అ) 1. నీటిలో కొట్టు
కొని పోవునది 2 నీటిలో మునిగినది. 3. కలఁత
నొందినది, కలవర పెట్టు బడినది. 4. ఉపద్రవము
నొందినది 5. పోయినది, కనఁబడనిది, అగోచర
మైనది 6 అగౌరవపఱుపఁ బడినది, అవమానింపఁ
బడినది 7 నశింపఁజేయఁబడినది 8 మఱుగు
పఱుపఁబడినది, కప్పఁబడినది 9 అతిదుర్మార్గము,
కామాశురము 10 వ్యతిరేకమైనది, పరస్పరవిరు
ద్ధము. 11 అసత్యము.

విఫల సం వి అ శ్రీ కేళికి, మొగలి

విఫలము సం వి అ (అ అ అ) 1. ఫలములేనిది,
పడ్లులేనిది, నిరుపయోగము, వ్యర్థము, ప్రయోజ
నములేనిది, లాభములేనిది. 2 అర్థములేనిది.
(అ ని.)

విఫలీకృతము సం వి అ (అ అ అ) 1 ఫలములు
లేనిదిగాఁ జేయఁబడినది. 2 వ్యర్థపరుపఁబడినది,
నిరుపయోగముగాఁ జేయఁబడినది

విఫలీభూతము సం వి అ (అ అ అ) 1. నిష్ఫల
మైనది 2 వ్యర్థమైనది, నిష్ప్రయోజనమైనది,
పనికిమాలినదైనది

విఫా(భా)లు(కు)డు సం వి అ (అ అ అ.) నశింపఁ
జేయు వాడు

గీ మదరిపువిఫాల మునిజనహృదయలోల. వేణు.
శ 1

ఉ చమూ, పాల సమేతుడై రిపు విఫాలుడు
నందురికామమంత్రి వా, హ్యోలి విహారముల్
నలుపు నర్థిజనుల్ జయపెట్టుచుండగన్.
జాహ్నపి. 1. 84

2 జయించు వాడు

పి ముందట బలభేది ముఖ్యదికపతి విభాళాయని
బహుకాహళములు మొరయ వరాహ 5 27

విబంధము సం వి అ శ్రీ 1 మలబంధము, వికే
చనబంధము. 2. ఆటంకము, నిరోధము

విబద్ధము సం వి అ (అ అ అ) 1 విశేషముగాఁ
గట్టఁబడినది, గట్టిగా బంధింపఁబడినది 2. నిరో
ధింపఁబడినది, అడ్డగింపఁబడినది,

విబుధము నం విజ (అ అ అ) 1 మేల్కొనినది, మెలకువగొనినది 2 వికసించినది, విరిసినది. 3. వేరుపగలది, నైపుణ్యము గలది. 4. బోధము లేనిది, మనస్సునకు స్ఫురణ లేనిది.

విబుధాధిపతి నం వి. ఇ. ఫం ఇంద్రుడు, వేలువల తేడు.

విబుధానుడు నం. వి. అ. ఫం 1 విద్వాంసుడు, పండితుడు 2 ఉపాధ్యాయుడు, బజ్జ

విబుధుడు నం. వి. అ. ఫం 1 విద్వాంసుడు, పండితుడు 2 వేలు, దేవత 3 చంద్రుడు

విబుధేంద్రుడు నం వి. అ. ఫం ఇంద్రుడు, వేలువ తేడు.

ఇట్లే, విబుధేశ్వరుడు

విబూది వి. (నం. విభూతిః) భూతి, బూది

గీ .. బూది విబూది యనంగ, భూతి దవరారు

శ్రీమాతృభూతలింగ. ఆం కా 1. 48.

విబోధము నం వి. అ. ఫం 1 మెలకువ, జాగరూకత, 2 కనిపట్టుట, కనుగొనుట. 3 తెలివి, వివేకము, 4 (అలం) ముప్పదిమూడు వ్యభిచారభావము లలోనొకటి 5. పరధ్యానము.

విభ నం. వి. అ. శ్రీ 1 ప్రకాశము, వెలుగు. 2 కిరణము. 3 సౌందర్యము, చక్కదనము, శోభ.

విభంగము నం. వి. అ. ఫం. 1. పగులు, బీట, విలుగుట 2. అటంకపఱుచుట, నిరోధము, అడ్డగింత. 3 (కనుబొమలు) ముడుచుట. 4 ముడుత 5 మెట్ట, సోపానము 6 వెలిమిచుట, స్పష్ట పఱుచుట, 7 పంపకము, విభజనము, వేలు పఱుచుట.

విభక్తజుడు నం వి. అ. ఫం తన తండ్రియందన సోదరులను కుటుంబపు సొత్తు పంచుకొనిన తర్వాత బుట్టిన కుమారుడు.

విభక్తము నం. విజ. (అ. అ అ.) (అస్తి) పంచబడి నది, భాగములుగా నేరంబువంబడినది. 2. కృత విభాగము, పంచుకొనినది 3 వేలుగా పంచబడి నది, విడదీయబడినది 4 భిన్నభిన్నమైనది, వివిధము, నానా ప్రకారమైనది. 5 (ఉద్యోగాదుల నుండి) నివృత్తమైనది, మరలినది, వకాభివృద్ధి

నున్నది. 6 ప్రకమము, అనురూపముగానున్నది. 7 అలంకరింపబడినది 8 కొలువబడినది

వి. అ. న. 1. వకా-తస్థితి, బంటరిగా నుండుట, (వ్యాపారాదులనుండి) నిరమించుట 2. భాగము, వాటా, 3. పంచుకొనిన సొత్తు 4 ఎడఁకాలు.

విభక్తి నం వి. ఇ. శ్రీ 1 విడదీయుట, పంచు కొనుట, వేలుచెయుట. 2 భిన్నభిన్నమగుట, వేలు వేటగుట 3 దాయభాగము, భాగము 4. ప్రాతి పదికాదులకుఁ జేర్చెడి ప్రత్యయము

విభక్తుడు నం వి. అ. ఫం కుమారస్వామి...విజ. వేలుగానున్నవాడు, పంచుకొనినవాడు (విభక్తులు = సోదరులు.)

విభజనము నం. వి. అ. న. విభజించుట, విభాగము.

విభజించు నం. న. శ్రీ. విభాగించు, వేలుపఱుచు

క. నిలిచినంగనుగొని యిమ్మెయి, గలసిన యమ్మెడలు రెండుగా విభజింప, స్వలయనని యఱుడు పలికిన (మార్క 4. 54.)

విభవము నం వి. అ. ఫం 1 ధనము, సొత్తు, ఆస్తి 2 బలము, శక్తి, మహత్త్వము 3 ఉన్నతస్థితి, హోదా, గొప్పతనము. 4 బౌద్ధార్యము, 5 మోక్షము 6 సర్వమూర్తద్రవ్య సంయోగిత్వము, మహాభూతాదుల లక్షణము. 7 ప్రభవాదులయివ్వఁబడిన సంపత్సరములలో నొకటి, రెండవది

విభాకరము నం వి. అ. ఫం 1 అర్క వృక్షము, జిల్లేడుచెట్టు 2 అగ్ని, నిప్పు

విభాకరుడు నం వి. అ. ఫం. 1 మార్కుడు. 2. చంద్రుడు 3 అగ్ని

విభాగధర్మము నం వి. అ. ఫం దాయమును గురించిన ధర్మశాస్త్రము

విభాగము నం. వి. అ. ఫం 1. పంపకము, పంచు కొనుట, దాయము పంచుకొనుట, 2. దాయ భాగము 3 భాగము, వాటా, పాలు. 4 విడిపోవుట, వేటగుట, (తర్క) ఇరువ 5 నాలుగు గుణములలో నిదియొకటి. 6 అంశము, లవము 8 ఖండము, కొంతభాగము 7. రచన, ఏర్పాటు

విభాగించు, నం. న. శ్రీ 1 విభజించు, పంపు,

గీ వసుమతీచక్ర మేకోష్ఠవారణముగ, నేలి భర
తాదిమకులకు నేడుదీపాలున్నవిభాగించి యిచ్చి
తాఁ జనియె . వరాహ. 1. 87

వ. .. శ్రీమనుష్యులకు జనన మరణాదులయెడ వేద
నావేశంబునుంగా విభాగించె ... భార కాం
5. 448

2. వేటుపలుచు.

క. ... ఆ, య్యునువదిశాల్గింటిని దరవరము విభా
గించి చెప్పెదం దెలియంగన్ భార.కాం 8 8.
విభాజకము నం ఎఱ (అ. ఈ అ) విభజించునది
(భాగహంమునందు విభజించునంఖ్య)

విభాజనము నం. ఎ అ న వంచుట, విభజించుట.

విభాజితము నం ఎఱ. (అ అ. అ) విభజింపఁబడి
నది.

విభాజ్యము నం, ఎఱ (అ అ. అ) 1 పంపకము
చేయఁదగినది, వంచుకొనఁదగినది (అస్తి మొ) 2
విభజనీయము, వేటుచేయఁదగినది

విభాతము నం ఎ అ న ప్రభాతము, వేకువ.

విభాప్రాప్తించు నం న శ్రీ 1 కొట్టు

కా పాళి బాఱంగఁదోలి యంతకు దిశాపట్టంబు
గారించి పూర్వాశాధీశ్వరు వెన్నడిం జని
ధనాధ్యక్షున్ విభాళించితే, లీశస్త్రా) స్త్రవిహార
సార మెచటన్ లేకుండ నిర్మించితిన్, మీ
శాస్త్రంబుల నింక నెవ్వరికగున్ మేలై వ
యజ్ఞాంశముల్ ఉ హరి. 1 91.

నీ .. ఇంద్ర బర్హిః పరేతపాస్రవ ప్రచేతసుల
విభాళించిన సమీరు డానిరి ... వరాహ
8. 180

2 ఖండించు, నలుకు

నీ కులధరాధరపక్షములు విభాళించిన దంభోలి
తనకటి తాపగాఁగ, గీ వాలి ముల్లోకముల నేలు
వానవుండు . వరాహ. 3 85.

ద్వి పొట్టలు చించి వీరపులు విభాళించి, యట్టలు
నేలతో వడిచి కొందఱును. వికా 4. 70. పొ.

3 వశపలుచుకొను.

నీ. అకలి గొన్నాఁడ వశనంబు వెట్టింపు మదనన్ను
బ్రాహ్మణమాత్రుఁగా విచారింపకుము విను
క్రొత్తకరణమును దక్షత వహించిన వ్రతి

స్ఫుర్తి విలుగ, దట్టించి నాల్గువేదములు విభా
ళించి బ్రహ్మరథం బెక్కి బహువిభాధ్య, రాగ్ర
పూజనము పరిగ్రహించిన అగతెట్టి
యోగ్యుడ ... వరాహ. 8. 20.

విభావకము నం ఎఱ (అ. అ అ) ప్రకటించునది,
స్పష్టపఱుచునది, చూపునది 2 చక్కగాఁ బరిశీ
లించునది, బాగుగాఁ జర్పించునది

విభావన నం. ఎ. అ శ్రీ. 1. స్పష్టముగాఁ దెలిసి
కొనుట, నిజము గ్రహించుట 2 పరిశీలనము.
పరిశోధనము, విమర్శనము 3. భావన, తలంపు.
4 అర్థాలంకార భేదము (కారణము లేకయే
కార్యము పుట్టినట్లు వర్ణించుట)

విభావనము నం. ఎ అ న 1 స్పష్టముగాఁ దెలిసి
కొనుట; నిజము గ్రహించుట 2 పరిశీలనము, పరి
శోధనము, విమర్శనము 3 భావన, తలంపు.

విభావము నం ఎ అ న 1 (అలం) రసోద్ధిపక
ములగు భావములలో నొకటి (ఇది ఆలంబనవిభా
వము, ఉద్ధీపనవిభావము అని ద్వి విధము.)
2. పరిచయము 3. ఉద్రేకమును బుట్టించు
సంగతి (వేషము, భావ. మొ)

విభావరి నం ఎ అ శ్రీ 1. రాత్రి. 2 పసుపు.
3 కుంఠెనకతై 4 లంజె 5 కుటిల స్వభావము
గల శ్రీ 6 వదరులతోతైన యాదుది, వాచోటు
రాలు

విభావమ(డు)పు నం. ఎ ఈ తం 1. సూర్యుఁడు
2. అగ్ని. 3 చంద్రుఁడు

విభావసుపు 1 జిల్లేడుచెట్టు. 2. చిత్రమూలము.
(వృ వి) 3 ఒకవిధమైన హారము

విభావితము నం, ఎఱ (అ అ అ.) 1 ప్రత్యక్షము
చేయఁబడినది, చూపఁబడినది 2 గ్రహింపఁబడి
నది, తెలిసికొనఁబడినది 3 ఆలోచింపఁబడినది.
4 నిశ్చయింపఁబడినది 5 అనుమతి చేయఁబడినది,
ఊహింపఁబడినది, సూచింపఁబడినది 6. సకార
ణముగా రుజువుచేయఁబడినది, స్థాపింపఁబడినది.

విభాష నం ఎ అ శ్రీ. 1 వత్సాంతరము, వికల్పము.
2 (వ్యాక) ఒక సూత్రము వికల్పముగాఁ వర్ణిం
చుట.

విభాసెల్లు (లు) నం. అ. శ్రీ ప్రకాశించు.

మ పేమపటకజ్ఞా సుందరాందోళనంబు
విభాసిల్లు పిటిందిదిక్కునకు నొప్పుల్వేంప ...
హరి పూ 8 12,

చ. పలుకడలంప దవ్వులగు భారతరామ కథార్థ
ముల్ విభాసిలంగ వరంటపందొలిచి చేతికి
నిచ్చినరీతి... కళా. 1 8

విభిన్నము నం ౧౭ (అ అ అ) 1 చీల్చబడి
నది 2 గ్రుచ్చబడినది గాయపలువబడినది
3. త్రోసిపుచ్చబడినది, చెదరగ గొట్టబడినది
4. కలఁతనొందినది, కలవకవడినది. 5 ఇటువల్లు
కదలబడినది 6. ఆకాశంగము కలుగజేయబడి
నది, వేలువేలుయినది 7 నాశరూపమైనది
8 మిశ్రము చేయబడినది, కలువబడినది. 9. పన్ను
పలువబడినది 10 కృతఘ్నము, విశ్వాసంశా
తము.

విభిన్నుడు నం ౧౭ అం. శివుడు,
విభీత నం. ౧౭ శ్రీ తాండ్రచెట్టు, తాడి (వృ వి)
విభీతకి నం. ౧౭ ఈ శ్రీ. తాండ్రచెట్టు, తాడి
(వృ వి.)

విభీషకము నం ౧౭ (అ అ అ) శయపెట్టునది,
బెదరించునది

విభీషణము నం ౧౭. (అ ఈ అ.) 1 మిగుల శయ
పెట్టునది, దిగులుగొలువనది 2. గడ్డించునది, ఆద
రించునది. (మాట)

౧. అ న 1 మిక్కిలి శయపెట్టుట, వెలిపించుట,
2 వెలిపు, శయము.

అం నలము, కిక్కిన (వృ. వి)

విభీషణుడు నం ౧౭ అం. అం. రావణుని తెంచ
తమ్ముడు, శ్రీరామశత్రుడు.

విభీషిక నం ౧౭. అ. శ్రీ 1. శయము, వెలిపు
2 వెలిబొమ్మ, శయపెట్టుట కువయోగించు సాధన
విశేషము

విభువు(డు) నం ౧౭. (ఎ. బి. డి.) 1 బలవంతుడు,
2. ఘనుడు, శ్రేష్టుడు, ఉత్తముడు 3 నమ
ర్తుడు. 4. సిరుడు, జితేంద్రియుడు 5. పరవ్ర
వ్యాపకుడు, ఆద్యంతరహితుడు, కాశ్యకుడు.
6. (తర్క) పర్యమూ తద్రవ్యహంకార 7. దృఢ
మైనవాడు, గట్టివాడు,

౧ ౭ అం 1. ఆకాశము 2. స్థలము, అవ
కాశము 3. సమయము, కాలము 4. జీవుడు.
5 ప్రభువు, పాలకుడు, యజమానుడు
6 చక్రవర్తి, రాజాధిరాజు 7 భృత్యుడు, సేవ
కుడు.

విభూతము నం ౧౭. (అ అ అ) 1. బయలు
దేవది ఉద్భవించినది, 2 కనబడినది, గోచర
మైనది 3 గొప్పది, బలవత్తరమైనది

విభూతి నం ౧౭. శ్రీ 1. బలము, శక్తి 2. అత్యు
దయము, క్షేమము 3 మహత్త్వము, గొప్ప
తనము. 4. జ్యోతిర్యము, సంపద, వైభవము.
5. ధనము, ఆస్తి 6 అదిమాద్యుష్ట సిద్ధులుగల
అమానుషశక్తి, (అశుమ, మహిమ, గతి, శక్తి,
అశుమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశత్వము, పశి
త్వము ఇవి యష్టసిద్ధులు) 7. గోమయభస్మము.

విభూష నం ౧౭ అం. శ్రీ 1. అలంకారము, నగ.
2. ప్రకాశము, కాంతి. 3. చక్కదనము, శోభ.
విభూషణము నం ౧౭ అం. అలంకారము, నగ
విభూషించు నం. ౧౭ శ్రీ. అలంకరించు.

నీ రోహణచలపతి నూహించి వరరత్నసంప
యంబున విభూషించినట్లు, .. కు. సం. 1 49.

విభూషితము నం ౧౭ (అ అ అ) అలంకరింపబడి
నది.

విభృతము నం ౧౭ (అ. అ. అ.) పోషింపబడినది.

విభేదము నం ౧౭ అం. 1 భేదము, విశేషము,
వగులగొట్టుట 2. విడదీయుట, విభాగము.
3. గాయపలుచుట 4. కలఁత, షోభము. 5. వజ్ర
రేగము, ప్రాతికూల్యము. 6. శత్రుత్వము, విరో
ధము

విభేదించు నం ౧౭ శ్రీ భేదిల్ల జేయు, వగులుచు.

మ .. ఆశ్వసంతతుల గాత్రంబుల్ విభేదించి
యున్. శై భా 2. 58.

విభేదిల్లు నం. ౧౭. శ్రీ. బిద్దలగు, వగులు.

మ. .. భూరితరారాతిబలంబులంబొదివి మూర్ఖి
ల్లన్ విభేదిల్లగం, పితచేష్టన్ దురపిల్ల విహ్వల
దశన్ భిత్తిల్లజేసెన్. హరి. పూ 4. 126.

విభ్రంశము నం ౧౭. అం. 1 పదిపోవుట, తాతి
పోవుట 2 కయము, నాశము 3. ఏటవాడిగా
నుండు స్థలము

విభ్రంశితము

విభ్రంశితము నం విజ (అ అ అ) 1 వడవేయఁ జడివది, చాల్పఁబడినది 2 పాదుచేయఁబడినది, చెలువఁబడినది. 3. లేకుండఁజేయఁబడినది. 4. నశించఁజేయఁబడినది, ధ్వ-సముచేయఁబడినది.

విభ్రమ నం వి అ. శ్రీ వార్ధకము, ముదిమి
విభ్రమము నం వి అ ఫం 1 తిరుగుట, ఇటునటు సంచరించుట, చుట్టగాఁచుట్టుట 3 భ్రమ, పొర పాటు, ప్రమాదము, అప్పు. 4 అతిత్వం, తొందర, కామవికాశముచే మనస్సునఁబుట్టిన తొట్రుపాటు 5. చిత్తవృత్త్యనవస్థానం శృంగారాద్విభ్రమోభవేత్.

6 అతిత్వరచే (తొందరచే) నలంకారములను దర్శింపుగా ధరించుట. 8 శ్రీశి శృంగార చేష్టా విశేషము 7 సౌందర్యము, చక్కఁదనము 8 సందేహము, ముందు హానిగలుగునని తెలియుటచేఁ గలిగిన భయము. 9. చావల్యము, మనసు నకుఁ గుదురులేమి 10 విలాసము, రీతి, విధము.

వ. ... సింధునాథావరోధంబునఁ బొల్పుక్రితా శైలంబుల విభ్రమంబుల నభ్రంశమంబులై వెలయు పులిసతలంబులు విప్ర. 2. 14.

విభ్రమింమే నం. అ శ్రీ తిరుగుడువడు
వీ. ... అవగతవ్యాసంగమగుటఁ జీక్కారంబు వెలి గాఁగ జక్రంబు విభ్రమింప . కాశీ. 1 126.

విభ్రష్టము నం విజ (అ అ అ.) 1 వడిపోయినది, జాతివది, చాలినది 2. ఓడించినది, నశించినది, చెడి పోయినది 3. అదృశ్యమైనది, అంతర్ధావమైనది 4. కూన్యము, విహీనమైనది, లేనిది.

విభ్రాంతము నం. విజ (అ అ అ) 1 భ్రాంతి నొందినది, పొరపడినది, తప్పినది 2 మడతపడినది, చుట్టచుట్టుకొన్నది 3 త్వరపడినది, తొట్రు పడినది. 4 కలవరపడినది, జోభవడినది 5 వ్యాపించినది.

విభ్రాంతశీలము నం వి. అ. ఫం 1 వానరము, క్రోధి 2. సూర్యవంద్రుల లింబము.

విభ్రాంతశీలుడు నం విజ (అ. అ అ) 1 తొట్రు పడిన బుద్ధిగల వాడు 2 మత్తెక్కినవాడు.

విభ్రాంతి నం వి. అ. శ్రీ. 1. పొరపాటు, ప్రమాదము. 2 మడతపడుట, చుట్టచుట్టుకొనుట,

3 తొట్రుపాటు, కలవరపాటు 4 తొందర, అతి త్వర

విభ్రాజీల్లు నం అ శ్రీ ప్రకాశించు.
మ .. విశ్వజమా, పకునిం జూచె విరోచనప్రథలు
విభ్రాజీల్లి నిద్దంబులై కావ్యా. 2. 47.

విభ్రాట్టు నం విజ (శ్) భూషణాదులచే ప్రకాశించువాడు

విమతము నం విజ (అ అ అ) అభిప్రాయభేదము గలది. 2 వరస్పర విరుద్ధము, భిన్నమైనది 3 తేలికగాఁ జూడఁబడినది, నిర్లక్ష్యము చేయఁబడినది. 4 సందేహాస్పదమైనది, సందిగ్ధము

విమతి నం విజ 2 బుద్ధిహీనుడు, మూర్ఖుడు.
వి వి శ్రీ 1 అసమ్మతి, ఒప్పుదల లేకుండుట. 2 అనిష్టము, ఇష్టము లేకపోవుట 3. బుద్ధి హీనత, మౌర్ఖ్యము

విమతుడు నం వి అ ఫం శత్రువు, ప్రతిపక్షి
విమత్తుడు నం విజ. (అ అ అ) 1 త్రాగుడు మొదలగు వానిచే మిక్కిలి మత్తెక్కినవాడు. 2 క్రొవ్వినవాడు, మడించినవాడు.

విమత్సరుడునం విజ (అ అ అ) అసహనము లేనివాడు, మాత్సర్యము లేనివాడు.

విమదుడు నం విజ. (అ అ. అ) 1. మత్తక (మత్తు) లేనివాడు 2. సంజోషములేనివాడు, దుఃఖ

విమనస్కుడు నం విజ (అ. అ అ.) 1 దుఃఖము గలవాడు, దుఃఖ, ధైర్యములేనివాడు 2 పక ఛానమున మన్నవాడు. 3 వ్యాకులపడినవాడు, కఠింకబొందిన వాడు 4 అసంతుష్టుడు, మనస్సు విలగిన వాడు, మనస్సు మారినవాడు

విమన(స్సు)నుండు నం. విజ (న్) = విమనస్కుడు.

విమనీకృతుడు నం విజ (అ అ అ.) 1. అసంతుష్టుడు, మనస్సు విలగినవాడు 2. మనస్సు మారినవాడు 3 దుఃఖుడు, దుఃఖము గల వాడు

విమను(నను)డు నం విజ న్ దుఃఖతమనస్కుడు తరలము (ధృతరాష్ట్రుడు) ... ప్రజా కయ కారణం బి శద్దయున్ భయమందుచున్, విమను. 2 పడియుండె హాయని వెచ్చమార్పుచు విన్నవై భార సభా. 2 310.

విమన్యవు(డు) నం విజ 4 1. కోములేసి
వాడు. 2 దుఃఖములేసివాడు

విమర్దకము నం వి ఆ థం 1. విడుట, గుడ
చేయుట 2. సువాసన వస్తువులను నలుపుట,
చూర్ణముచేయుట. 3 గ్రహణము 4 సూర్య
చంద్రుల కలయిక 5 నాశము, ధ్వంసము

విమర్దన నం. వి. ఆ శ్రీ 1 గుండచేయుట, పొడి
చేయుట 2 నలుపుట, రాపిడి, సంఘర్షణము, ఒర
యిక 3. నశింపఁ జేయుట, సంహరించుట.
4. గ్రహణము

విమర్దనము నం. వి ఆ న విమర్దన

విమర్దము నం. వి. ఆ థం 1. నలంగఁగొట్టుట,
చూర్ణముచేయుట 2 నలుపుట, రాపిడి, సంఘర్ష
ణము, ఒరయిక 3 (అలిగినమున) దగ్గఱ గ
నదుముట 4 పాడుచేయుట, చెఱచుట 5 నవర్చము,
సంవర్కము, అనుబంధము. 6. తెల్లములు మొద
లగునవి దేహమున మర్దించుట, మర్దనచేయుట
7 యుద్ధము, పోరు 8 నాశము, ధ్వంసము
9 సూర్యచంద్రుల కలయిక. 10 గ్రహణము.
11 విసుగు

విమర్దితము నం. విజ (ఆ ఆ ఆ) 1. నూటఁబడి
నది, గుండ చేయఁబడినది 2 రాపిడిపెట్టఁబడినది,
సంఘర్షింపఁబడినది 3 పూయఁబడినది, మర్దింపఁ
బడినది, రాఁచఁబడినది

విమర్శనము నం వి ఆ న విమర్శము.

విమర్శము నం. వి ఆ థం. 1 పర్యాయోచనము,
సమీక్షణము, పరిశీలనము 2 పేతువాదము.
యుక్తియుక్తముగ వాదించుట 3 పరస్పర
సరుద్ధమయిన తీర్పు 4. సందేహము, ఎటును
కోచనిస్థితి 5. పూర్వమకృత దుష్కృతములచే
గలిగిన సంస్కారము, వాసన 6 నాటకాంగము
లగు పంచసంఘలలో నొకటి (నాల్గవది).

విమర్శించు నం న శ్రీ పరిశీలించు.

కా మాహాత్మ్యములు తేజముల్ విభవసంపత్తుల్
విమర్శింపఁగా, నోహో భేదము లేదు వ
రా. 10 8

విమర్శము నం వి ఆ థం 1 పర్యాయోచనము,
సమీక్ష 2. టరుపు లేమి 3 శ్రీ అసంతుష్టి 4. నాట
కాంగములగు పంచసంఘలలో నొకటి.

విమలదానము నం వి ఆ న. దేవత కిచ్చెడి యువ
హారము, దేవతా బలి

విమలమణి నం వి ఆ థం స్ఫటికము

విమలము నం విజ. (ఆ ఆ ఆ) 1. మచ్చలేనిది,
కళకము లేనిది 2 స్వచ్ఛమైనది, పరిశుద్ధమైనది,
ముటిక లేనిది 3. తెల్లనిది,
న 1. వెండి పూఁత 2. అభ్రకము.

విమాంసము నం వి. ఆ థం న. అవశిష్ట
మాంసము, శుక్కుమాంసము మొ

విమాత నం. వి ఋ శ్రీ సవతికల్లి

విమాతృజుడు నం వి ఆ థం సవతికల్లి కొడుకు.

విమాథము నం వి. ఆ థం ధ్వంసము, సఁపూర్ణ
నాశనము

విమానన నం వి ఆ శ్రీ. అగౌరవము, అవమా
నము.

విమానము నం. వి ఆ థం. న అగౌరవము, అవ
మానము 2 పరిమాణము, కొలఁత 3 దేవత
లాకాశమునఁ దిరిగెడి రథము 4. నానావము,
యావము 5 ఏడంతస్తుల పేడ, 6 గుఱ్ఱము

విమానరాజు నం వి ఆ థం విమానము నడుపు
వాడు

విమానికుడు నం విజ (ఆ ఆ ఆ) అవమానింపఁ
బడినవాడు

విమార్గగ నం వి ఆ శ్రీ చెరు వడవడి గల శ్రీ.
కులట

విమార్గగామి నం విజ (న్ నీ న్) దుర్మార్గమున
సంచరించువాడు, చెడ్డపనులు చేయువాడు.

విమార్గము నం. వి. ఆ న చెడకుట

విమార్గము నం వి. ఆ థం. 1 చెడ్డచారి, పాడు
త్రోవ 2. దుర్నితి, దుర్మార్గము 3. చీపురు.

విమిశ్ర(శ్రిత)ము నం విజ. (ఆ ఆ ఆ.) మిక్కిలి
కలసివది.

విముక్తకంఠుడు న విజ (ఆ ఆ ఆ ఆ) ఎలు
గెత్తి యెద్దువాడు, బిగ్గఱగా నెద్దువాడు.

విముక్తము నం విజ (ఆ ఆ ఆ) 1 విడువఁబడి
నది, స్వేచ్ఛగా వదలివేయఁబడినది 2 పరిశ్రవణంపఁ
బడినది 3 (చెఱ మొదలగువానిమండి) విడుదల
చేయఁబడినది. 4. ప్రయోగింపఁబడినది, విసరఁబడి
నది. (జాణము.) 5 అవకాశ మొసంగఁబడినది.

తే. కొడుకుఁ గోడలి కావించి తోటవెలికి, వియ్య
మని శిష్యుడని కాచి విడిచె నతని, నీంపాడితో
రాజులు చెనయువారె ... ఉ హరి. 1. 9

2. వియ్యంపురాలు.

గీ నాకు నీవు వియ్యమవు మంజువాదిని . . దళకు
12 25.

3. చుట్టము.

తే. అనుజ తమజులు తెలులు వియ్యములు నడుగు,
మాతిపోదురు నీకుఁగా మనుజునాథ ... భార.
ఉద్యో. 8. 841.

తే. ... నకు నీవు గూడియున్న, నవఁడు నినుఁ
గాచు వేడ్క వియ్యంబు నమచు, . భా. రా.
ఆర 189.

తే అనుచు నెయ్యంపు వియ్యంబు లల్లినల్ల, సర
ననశ్శోక్తిచాక్కుసౌష్ఠ్యముగ, గోష్ఠి నలివిరి
తమలోనఁ గొంతబొద్దు, భోజనా గారవర్యంత
భూములందు. నైష 8. 110.

చ. చెలువముఁదాల్చి తన్గవయఁజేరిన రాగిడి
రావణస్వసన్, నలుపురు నవ్వ నత్రైలుఁ గొన
ర్చుక యేలిన వియ్యమై యతం, డలుగఁడు నీక
కిట్టి తలఁ సాతత్వదలంపక యాయమవ్వృథా.
కలహమునం దమందొఱుగు కాఁకకు నాఁకకు
లోసుపేయఁడే. ఆము. 5. 49.

4 చుట్టికము.

క. దయ్యమెఱుంగున్ వారల, నెయ్యంబులు
మక్కువలును నిజమరితనముల్, వియ్యము
లును నెడనందిని, బయ్యెడ కొంగడ్డమైనఁ
బ్రాణము వెడలున్. భార. 9. 401.

తే. తోడికోడలు నగచాటి వీడనాడు, వాఁగడ
మొనర్తురెపుడు వియ్యములవారు.
(వియ్యముల వారు = బందుగులు.) శుక.
8. 294.

5. నైవాహిక సంబంధము.

క. దేవతలఁగొలిచి ధాత్రీ, దేవతలకు విష్ణుధనము
ధీరతత్త్విన్, నీ వియ్యం బూర్వంబున, నీవి
య్యం బమరెఁగాక యిది యల్పంబే. వీచుం.
8. 49.

6. వినయము.

వ. వెండియు న మ్మహిమండలాఖండలుండు
రాజ్యంబు పాలించుచు గురుజనంబుల యెడ
వియ్యంబును సామంతులయెడ నెయ్యంబును...
కృ శకుం. 1 14

జ వియ్యంకుఁడు, వియ్యంకురాలు, వియ్యంపు
రాలు, వియ్యంపుసాని, వియ్యమండు
విరఁబడు ౨ శ్రీ (విరియన్ + పడు) విరియఁబడు.
(స్వామిండు) ' విరియు, విఁసించు 2 విజ్ఞం
భి చు.

నీ ..., తురక విరఁబడు మారనారీచంబు దుండ
గంబునఁ దన్ను ధూళిఁగలయ, .. వరాహ.
4 21

(నై రెండర్థముల కిదియే యుదాహరణము)

విరక్త నం వి. ఆ శ్రీ దురభ్యుత్పన్నంతురాలగు శ్రీ.
విరక్తము నం విజ (౨ ఆ ౨) 1. మిక్కిలి యెఱ్ఱి
నిది. 2 రంగుపోయినది, వివర్ణమైనది. 3 మనస్సు
విఱిగినది, అసంతుష్టమైనది. 4. విషయనుభము
లపేడించినది, ప్రపంచ సంబంధమును విడిచినది
5 ఉద్రేకముతోఁ గూడినది

విరక్తి నం వి. ఆ శ్రీ 1 మనస్సువిఱుగుట, అసం
తుష్టి 2. విరోధము, అనిష్టము. 3 విషయనుభ
ములయం దపేక్షలేమి, ప్రపంచసంబంధమును విడు
చుట

విరచన నం వి ఆ శ్రీ. 1 వర్చాటు 2. కూర్చుట,
కల్పన 3. నిర్మించుట, సృజించుట. 4. గ్రంథ
రచన.

విరచనము నం వి ఆ. న = విరచన.

విరచించు నం న శ్రీ కూర్చు, రచించు.

క ఇ మ్మార్కండేయపురాణ మృణాలహితమ్ము
గాఁగ నా నేర్చుగతిన్, నెమ్మి వింపించెదను ...
మార్కం. 1. 28

విరచితము నం. విజ (౨ ఆ ౨) 1. వర్పఱుపఁబడి
నది, చేయఁబడినది. 2 కూర్పఁబడినది, కల్పింపఁ
బడినది 3. గ్రంథముగాఁ జేయఁబడినది. 4. అలంక
రింపఁబడినది 5 ధరింపఁబడినది 6 కావఁబడి
తది, భవితము చేయఁబడినది.

విరజ నం వి. ఆ శ్రీ. 1. దూర్వాశృణము, గఱిక్క
(వృ. వి.) 2 నవలనుని భార్య.

విరజము సం. విజ. (అ అ అ) దుమ్ములేనిది, రజో
గుణరహితము, కామక్రోధాది వికారము లేనిది.

విరజస్క సం. వి అ త్రే ఋతుస్రావము లేని స్త్రీ,
ముట్టుడిగిన స్త్రీ

విరజస్కము సం. విజ. (అ అ అ) 1 ధూళిలేనిది
2. కామక్రోధాది గుణములు లేనిది 3 ఆర్తవము
లేనిది

విరజాణి=విరజాది వి. నవమాలిక, ఒకజాతి జాణి.
(వృ. వి.)

సీ. విరజాణివిరులపై విహరించు విహరించి సౌజగు
నెత్తాపులు చూడలాడు ... విక్ర 1 95

సీ ఒరపుగా విరజాణిసరులతో నిగవైచి లాగి యో
బురుసాకుకాయఁ తెట్టి .. దళా. 7 250

సీ విరజాణివిరుల యోవరులముంగిటచాయ వల్లి
బిల్లిగ ద్రాక్ష లల్లుకొనియె . భాను 2 87.

విరజాది=విరజాణి వి నవమాలిక (వృ వి)
(శ ర.)

విరజాడు సం. విజ (అ అ అ) కామక్రోధాదిగుణ
వికారములు లేనివాడు.

వి. అ. తం విష్ణువు.

విరటుడు వి (సం విరాటః) విరాటరాజు.

చ. విరటుడు నిన్ను నెత్తు. బదివేపురముందట
తెప్ప బాహువి, స్ఫురితుడు కౌర్యకాతి కుల
భూతి విశేషవిధాయకుండు భూభరణ వికార
దుండు అనభవ్యకవఃఫలసంభవుండుగా, తర పరి
రక్షకుం డనుచు దానికి నీదుగఁజేయ మిత్తరిన్.
భార విరా. 4 7

అ. వి ఇమ్ముదప్పివేళ నెమ్మెలన్నియుండప్పి, కాల
మొక్కరితిఁ గడుపవలయు, విజయుఁ డనువు
దప్పి విరటునిఁ గొలువఁదా, విశ్వదాభిరామ
విమకవేమ వేమ. 8 భా 155.

విరజము సం. వి అ. న. వీరజము, అపురుగడ్డి.

విరతము సం. విజ (అ అ అ) 1 విమించినది,
మానినది. 2 ఆఁగినది, నిలిచినది 3. సమాప్త
మైనది, ముగిసినది

విరతి సం. వి. శ త్రే 1 విరామము, చాలించుట.
2 (మధ్యమమున) నిలుపుట, తెలిపి, అవకాశము
3. విషయ సుఖములం దపేక్షలేమి. 4. (ఛంద)

పద్యపాదమున గ్రుక్కతిప్పకొనుటకై నిలుపు
తావు

విరమము సం. వి. అ తం 1 విరామము, ఆపురం
2 సూర్యాస్తమయము

విరమించు సం అ శ్రీ విక్రాంతినిబొందు, ఉడుగు,
చాలించు (శ ర.)

విరమోపకము వి ఉత్సాహము

న వీ భటోత్తము కాశ్మీయాంతరంగాపూరి
కాపారివీరరసంబు వెల్లిగొలుపునట్లు విరమోప
కంబునఁ దమతమ విశ్వయించిన వీరవృత్తి
ప్రకటించుచు ... కు. సం. 11 811.

విరల(శ)జానుకుండు సం. విజ (అ అ. అ.) దొడ్డి
కాళ్ళవాడు

విరలద్రవ సం. వి అ త్రే పలుచనిజాన

విరలము సం. విజ (అ అ అ) 1 నందులుగలది,
దట్టముకానిది, పలుచనిది 2 మకుమారమైనది,
నాజాకైనది 3. పడులైనది, దృఢముకానిది.
4. తటచుగాలేనిది, క్వాచిత్కము, అరులైనది.
5 అల్పము, కొంచమైనది 6. దేశకాలములే
దూరమైనది, దూరస్థము

వి. అ న దధి, పెరుగు. (చాచ)

విరలి=విరాళి వి వలపు (చూ వీరలిగొను)

జ విరలిగొను

విరలిగొను=విరాళిగొను అ. శ్రీ (విరలి+కొను)
మోహపడు, వలచు.

సీ. కరియిచ్చె నరమేసి కరిణి...

అ వె మధువిడంబనమున మగలును మగు
వలు, విరలిగొనిరి మదనపరవశమున కు. సం.
4. 489

సీ ... గీ తన మహత్త్వంబు దలఁపక తరుణి
పొందు, వడయఁ గీడవిడి తేకువ వాపఁదలఁచు,
భావజాస్రాభివాతి మహాదేవుఁడొక్క, వ్రేలి
మిడిఁ తెంపునెడి కడు విరలిగొనియె కు సం.
5 524

విరళి విజ వికారము (శ. ర)

విరవాణి=విరవాది వి నవమాలిక (వృ. వి.) (శ. ర.)

విరవాది=విరవాణి వి. నవమాలిక. (వృ వి.)

రగడ ... మితిలేని తేనె నామెతలేనె విరవాది,
యితరలతికల ముగి యేగునది వరవాది .
మనుచ 3. 84

వృ. రగడ . వాడులేటికి రారె యో నెటవాడు
తాడురు చాలు మీచల, పాదితనములు మాని
యా విరవాదియలరులు గోయుఁ డిచ్చట ...
3. 52.

సీ...గీ. విరవాదియన నవమల్లి కాఖ్య వటలు ...
అం భా. 2. 52.

విరవాణు ౮. ౧౩. (క. విర = తెందు.) తెందుగా
శీలు.

క. వనితకుకాద్రులం తొకమి వాటవుఁ తొక్కిరి
సింది యుల్లి బాల్గిని కటిచక్రమాని
మెటుఁగుఁదొడలై విరవానివచ్చు నూతన
కిరణామృతాఘముల దండహతాంక వదోతి
తంబులై మను మడివోవిగర్భకలమంబులుగావె
లతాంగిఁఁఘికల్. వసు 2 78.

(విరవాని—క. ర. పా)

విరవిర¹ ౧ 1 తెలుటయందగుధ్వని కనుకరణము.

చ .., విరవిరఁద్రెల్లి వోవ్వఁ డరివివ్వలుఁదై
దళకంఠరుండు ఘోరరవము తోకసంశ్రమక
రం బగువట్లుగఁ బెల్పుఁగూపె ... నిర్వ.
4. 98.

2. కరఁగుటయందగు ననుకరణము

సీ ... విమలబంధుస్వాంత విధుకాంతములఁ గటాక్ష
తొల్లిక్కుని విరవిరఁ గరఁగుచుండ . వేం
వంచ. 4. 845.

3. (ఎండ) కాయుటయందగు ననుకరణము.

ద్వి. వెలిసె వావలు గాదు విడిదపె నెండ, విర
విరయై కాసె వెలువయ్యె దెవలు. ద్వి. భాగ.
2. 82. పా

విరవిర² = విలవిల ౧, (నం. వివ్వలం) వివ్వలంక.
(చూ. విరవిరవాణు, విరవిరవోపు.)

విరవిర³ = విరవిర ౧౩ ౧౪ మిక్కిలి త్వరితముగా.

ద్వి. ధరణికు నాజ్ఞకే దువరు లిట్లు, విరవిరగొని
రానినీతి నేతెన, నింతింక చేటున యిండ్లిండ్ల
వారు, అంతంక వెలుగంది యరుదెంచి రంక
ద్వి. ౪. సా. 2. 57 పా. 9. వం.

విరవిరవాణు ౮. ౧౩ (విరవిర² + కాణు.) విరవిర
వోపు, కయాదులచే అవయవములు స్వాధీనత
తప్ప

చ. వరుణుని పాశముం ద్రిదళవల్లభు వజ్రముఁ
గాలు దండమున్, సుల సమస్తకత్తుములుఁ
జూచినవాఁడనకాదె యీరఘూ, తరు విశి
ఖంబు లంత బెడిదంబులు గావని నాకు నంచ
మై, విరవిరవాణుఁ జే నడలి విల్లువతం గని
రాముఁ డిట్లునున్. భా. రా. యుద్ధ. 850.

విరవిరవోపు = విలవిలవోపు ౮. ౧౩ (విరవిర² +
వోపు.) 1. వివ్వలంకనోందు.

చ చరణములుం గరంబులును సంచలభావము
వొందఁజొచ్చె మేన, విరవిరవోపుచున్న యది
వివ్వలముయ్యె మనంబు ... భాం. కర్ణ.
1. 158.

చ...౮, సరసిజనాభనందను వికాలభుజాంతరముం
అగిల్చినన్, విరవిరవోయి మేమనిదు వెండ్రుళ్ల
వెట్టంగ ... భాగ 10. స్కం. ఉత్త. 872

చ.. నూతునిఁ ద ద్రథఘోటకంబులన్, విర విర
వోవ నేయుటయు నీరజవేత్తుఁడు విన్న
వప్పుతో... భోవమకా. 4 134.

2. విరిసిపాటు

చ. ఖరముల నేలఁ ద్రవ్వుచు వకుంతవాల సమీ
రణమ్ములన్, విరవిరవోయి మేఘములు వివ్వ
విపాణము తొడ్డికొంచు దు, స్రవరమూర్తియై
వృషభదైత్యుఁడు గన్నుల నిప్పులొల్కిగా,
దురదురవచ్చి భాగ 10. స్కం. పూ
1142.

చ. ఉరుకుచడెంద మెంతమృదువో మఱి తియ్యని
తుంటింటినే, విరవిరవోపువారిఁ గొని పెన్నెఱ
గొడ్డెగమాపుచేత వచ్చెరువుగఁ బొంచి కంటికి
దిసింపనివాఁ డపుడేసి ... సాంగ. 2. 38.

విరవాణు నం. ౧౩ (౮. ౮. ౮) 1. రుచిలేవిది.
2. అనిష్టమైనది, ఇష్టము కానిది. 3. క్రూరము,
నిర్దయమైనది.

ఎ. అ. ఫం 1 బాధ, నొప్పి. 2. ద్వేషము
సి. రోహణాచలమును రూఢిగాక ... వింధ్యాద్రితో
సురత్ విరసమెత్తిరిగాక గ్రహచక్రమది యింత
గడచియున్నె .. కు సం 3. 248

క. సరసము విరసముకొలుకే...ను శ. 103.

విరసింమ సం. అ. 1 ద్వేషించు, విరోధపడు
పి. కలనైవ నెదిరి వం దలంకు డుల్లోకంబు విర
సించి యెకూడుఁ దొరయునతని, ... శై. భా
8. 191

క విరసించినచో రాజులు, దురమువ నెత్తాది
వై నం దునుముదు రలుకన్, గుడి నగ్రజువను
జన్మోహమున వధియింపఁ దోట వారిసుతుఁ
డలుకన్. (వే. పంచ 1 795)

2 వైరవ్యముచూపు, విరోధించు.

సి. సతి నీవు నేకవిచారంబువారలై విరసింపనేం
యోవీరమరాళ. భాను 2 56.

విరహము సం. ఎ. అ. ఫం 1. విడిపోవుట, ఎడఁ
కాటు 2 నాలుకానాయకుల యెడఁకాటు,
వియోగము 3 తనపటాలము విడిచిపోవుట
4 సమక్షమునలేమి, అభావము. 5. విప్రలంభ
శృంగారము 6. ఏకాంతత, ఒంటరితనము.

విరహి సం. నజ. (నో జీ నో) 1 విరహము గల
వాడు, ప్రియురాలి నెడఁకానినవాడు. 2. ఒంట
రిగా నున్నవాడు, ఏకాంతముగా నున్నవాడు,
ఏకాకి

విరహిత సం. ఎ. అ. శ్రీ. 1. ప్రియనెడఁకానిన
శ్రీ. 2 శృతి, జీతము, కూలి

విరహితము సం. ఎజ. (అ. అ. అ) 1. విడువఁబడి
నది, విడిచిపెట్టబడినది 2. ఎడఁకావఁబడినది
3. (సమాసవ్యుత్ప) ఒంటరిగాఘనైది, 4 కూన్యము,
లేవిడి.

విరహోత్కంఠిత సం. ఎ. అ. శ్రీ. శృంగారనాయి
కలలో నొకతె, వేళకు నాయకుఁడు రాకుండుటచే
విరహముచేతఁ దహతహపడు నాయిక.

విరాకులవిత్తు ఎజ. (విరియు + ఆకులు + విత్తు)
తెడినది.

చ. అలవడ వేదమార్గము విరాకులవిత్తుగ పక్ష
వారి విచ్చలవిడిఁ తెంతలందిరుగుబాడకుఁ

దెచ్చితి మెల్లచోట్ల నక్కలింతును నేను ..
ప్రబోధచం 2 45.

విరాగము సం. ఎ. అ. ఫం. 1 రంగుమాటుట, వివ
ర్ణత 2 మనస్సువిటుగుట. 3. అసంతుష్టి, అని
ష్టము, అనురాగములేమి. 4 విషయ సుఖములం
దవేకలేమి, విరక్తి

విరాగుఁడు సం. ఎజ. (అ. అ. అ.) విషయేచ్ఛా రహి
తుఁడు.

విరాజమానము సం. ఎజ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి
ప్రకాశించునది

విరాజము సం. ఎ. అ. ఫం = వికాట్టు.

విరాజితము సం. ఎజ. (అ. అ. అ.) 1 ప్రకాశించి
నది, ప్రకాశింపఁజేయఁబడ్డది. 2. స్పష్టపఱచబడి
నది.

విరాజిల్లు సం. అ. 1 ప్రకాశించు.

క. పుడమికి వితస్తిమాత్రపుం, లోతుపున నాడేత్ర
రాజము విరాజిల్లున్ ... పాండు 2 22.

విరాటక(జ)ము సం. ఎ. అ. ఫం. ఒక విధమైన
తక్కువజాతివృక్షము.

విరాటపర్వము సం. ఎ. నో. న. మహాభారతమున
వార్లవ పర్వము.

విరాటము సం. ఎ. అ. ఫం 1. భరతఖండమునందలి
యొక దేశము, మత్స్యదేశము

విరాటుడు సం. ఎ. అ. ఫం. విరాటదేశాధి
పతి, మత్స్యదేశపురాజు. (పాండవులు వీని
కొలుపులోనుండి యజ్ఞావహనము గడపిరి ఇతని
కూఁతురగు మత్తరమ అభిమన్యుఁడు పెండ్లాడెను.
ఉత్తర కుమారుఁడగు పరీక్షిత్తు ధర్మరాజు ననంతర
మున కురుదేశమును వాలించెను)

విరాట్టు సం. ఎ. అ. ఫం 1 పొందర్యము, చక్కఁ
దనము. 2 క్షత్రియుఁడు. 3 అదిపురుషుని ప్రభకు
సంతతి. 4 శరీరము 5 (వేదాంతకాస్త్రమున)
బ్రహ్మాంధాత్మక స్థూలదేహాభిమానియైన యాతి
పురుషుఁడు.

శ్రీ. వేదమునందలి యొకానొక ఛందస్సు.

విరాడము ఎ. ఒకవిధమైనపన్ను, నశరానా.

ద్వి ... మన్నీలు చెల్లించవలసిన నిల్వలెల్లలు
విరాడములు, సరవిగానుక దేవసంబు ధాన్యము.
ద్వి. పరమ. 3. 197 పా. 14 పం.

విరాట సం వి న్న ఫం. ఏనుగు. (విల్వము.)
విరాధవము సం. వి. అ. న. 1. ఎదిరించుట, ప్రతిఘటించుట. 2 హానిచేయుట, ఉపద్రవము గలిగించుట
3. దాధ, దుఃఖము.

విరాధము సం. వి. అ. ఫం. 1 ఎదిరించుట, ప్రతిఘటనము. 2 ఉపద్రవము, హాని.

విరాధుడు సం. వి. అ. ఫం కుజేడుని కావముచే
భూతనత్వమునాంది రామునిచే అంపఁబడిన యొకా
నొక రాక్షసుడు

విరాధము సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) 1 ఎదిరించినది,
ప్రతిఘటించఁబడినది 2 హానిగలిగించఁబడినది.

విరాధము సం. వి. అ. ఫం. 1. విచ్చిత్తిమానుట, విర
మించుట 2. తెలిపి, అవకాశము 3. సమాప్తి,
ముగింపు. 4. ఆవుట, నిలుపుట. 5. పర్యాదులను
అదుపునపుడు క్రుక్కుక్రిప్పకొనుటకై కొంచెము
నిలుపుట. (బ్యాగ్.) తర్వాత వర్ణములులేకుండుట,
అవసానము

విరాళము సం. వి. అ. (అ. అ. అ.) వలపు పుట్టించునది
ఉత్తరంతు వసంతకాలము ... పాంతకామినీ,
కాంతామనోవిరాళము అగత్యయమోహన
శిలఁ దోచినన్ భాను. 2. 86

విరాళము¹ వి. 1. వలపు, మోహము.

విరాళము మొగంబుల గన్న జేడకారులకైన
విరాళ మెత్తరే నీలా. 2. 87.

2. విరాహము.

నీ గుడుమఁదైదువుతోడు సుడితాన గురియక
కడుతిరాళ్ళపు ట్లిగ్గి యడఁగఁగలరె నీలా
1. 108.

విరాళము² విరాధము వి. అ. అ. విధమైన పట్టు.
(క. గర్భ)

విరాళము వి. అ. అ. విరాహము,
వలపు.

తే. ఇచ్చసేయఁడు మనములో నిధ్యములేకుట; కావ
కుండు జేరెల్లి నీవే విరాళ. నైవ. 4. 82

తే. ... ఇలాగ, గూలి నోటయఁ జొనిపోయె
యెడలె... నీలా 2. 88.

3. విరాటము

చ అవపుడు హాగుయిడు దివిజాంతక నామొడఁ
దప్పలేదు నీ, తవయునిచేత నీ తమకారక

కోటి యెటుంగు వీడు నా, పనుపున గద్య
పద్యములు పారముసేయఁడు చేసెనేనియున్,
మనసున విష్టుచింతవము మానఁడు వీవి విరాళి
యెట్టిదో. (వి. పు. 2. 286.)

వి. 1 మోహముకలది

ఉ. పెంపుడుగాక హీనకులఁ బిల్పు మనస్సుదిగాక
మిక్కిలిన్, దెంపరిగాక వట్టితరివరిగాక విరాళి
గాక యే, రంపెరిగొట్టుగాక బలు రాయడికత్తియ
గాక యెప్పుడున్, సొంపొకయింతలేవియెడ
జాదరికత్తియగాక యెంతయున్. భనాశి.
2. 80

2 వియోగముకలది.

చ. చలువలరచ్చపట్టు అలఁబులతుట్ట విరాళికిల్కి
ప్రో, గుంతునుకుట్టు అక్కవల గొట్టుచకోరుంమేలి
యట్టి సరోసాధముల్, గలతెలితోడఁ
బట్టు ... రా. వి. 8. 8.

3 విరాళిగొను, విరాళిగొల్పు.

విరాళిగొను అ. క్రి. (విరాళి + కొను) వలపుచేందు;
మోహపడు.

చ అనుచుఁ దడియ నైపుణగుడారి విరాళి
గొనంగఁ జెప్ప . విక్ర. 8. 48.

గీ . మున్ను ముచ్చిచ్చును విరాళిగొప్ప
చోటు ... మనుచ. 2. 9

వ. అని యెట్టకేలకుం గదలి విరాళిగొన్న చంఠఁ
బున ... కాశీ. 2. 188

విరాళిగొల్పు న క్రి (విరాళిగొను.) మోహించి
జేయు, వలపుగొలుపు.

గీ ... నతులము తెరువుల నిర్వికంకవృత్తి, రజ
శరఖండమౌ విరాళిగొలిపె హర. క. 52

గీ మేచకభుజంగనిభవేటిమీదగదచి, ప్రేతి
క్యాలవిభేదంబు విరాళిగొలిపె, వన్ను యమున
జడివేడినదుమఁ జూపి, గానఁబడియెడలె
నయుగ్మంబు కరణ. వకాహ. 3.

విరాళిమొగ్గ వి. చెధరిపోయినది.

వ. చట్టంబుల నెగయు నాకాళకాణింబుల గద
మన విచ్చవిచ్చలవిచ్చుమొగ్గ విరాళిమొగ్గగా
గంఠమింపెచిందరవందయై ప్రబంధ. 78

విరావము సం. వి. అ. ఫం పిద్దధ్వని, అలుపు

విరావి సం. ఎఱ (నో జో నో) 1. అఱచునది, విగ్గ
రగా వ్యనిచేయునది. 2. ఏడ్చునది, విఱపించునది
విరావితో సం వి ఈ శ్రీ 1. విఱపించుట, ఏడ్చుట,
విగ్గఱగా వ్యనిచేయుట 2. చీపురుకట్ట.

విరి ఎ (✓ వి-యు.) పుష్పము, పువ్వు.

గీ తమ్మిపూచూలి చర్చకు డ, విరులు నీ
కాయుధములు గావి నాడు నైష 2 89
చ కనుగవఁ బిన్ననపువ్వు దొలఁగి న్నుని నాథునిఁ
కన్ను సన్న విచ్చినఁ దగ భోజనందవయుఁ
జేకొని మోనికి మ్రొక్కి యవ్వరిం,దన నెఱి
గొప్పనం జెరివినన్ . పారి. 1 55

ఎఱ 1. వికపించినది

క శరదాగమమున ... కైవ్రాలఁ బండికలమ
వవంబుల్, గరుసున నెలమిగఁ దామర, విరి
పువ్వులకావి కెరంగు విధమునఁ బొలిచెన్. కు.
సం 8. 778

చ దనుజవిరోధమీద నొకతన్వి కరింబున లాజరెత్తి
చేల్లిన నెఱివేడి యీసునఁబరి న్వికపూవులఁ
జేల్లెలో, చనములు సమ్మదాశ్రువులఁ జేల్లె లలా
టము ఘర్మబిందులన్, జేమగవ సల్లె సంభ్రమ
వశత్రుటి కామలమోక్తికాలులన్. (పారి. 8.
19)

సి. . గీ. . , విప్పుగన్నులు విరిగల్వవిరులుగాఁగ,
దశా. 8 28

2. వీడినది (క ర.)

క... శిర, స్థానము కాలుకడగాఁగఁ దా విరి తల
లోన్.

క. నిద్దురవోవఁగఁ గనుఁగొని, యద్దిర కడునకుచి
యైన యది దితి ... కా రా కాల 482.

క .. విరివేసలితో, బురఁబురఁబడి యెడ్చుచుండె
భూభాగమునన్ దశకు 4 89.

క. మదిఁ గొఱకొఱనిగుడఁగ వ, పృదిమొగముల
జోదు తేనిపై నూఱులుకుల్, చదలద్రువ
వేసి విరి నా, రిదము తెఱం గొందఁజేసి
వ్రేల్పిడి నొంచెన్. (అ. రా. యు. 504.)

3. విడిచినది, వదలినది

ఉ ... కానెమొగుల్ విరియెండ లక్తజిన్ అము.
4. 160.

గీ లీల నీప్రావృదాగమవేళయందు, నిందుజాబిల్లి
పండువెన్నెలలు మింట, నెడనెడలఁ గాయ నది
కంటివేళరంబు, మొగులు విరి యెండవలెఁ
దాపమునఁ దెరల్పు రామా 8 21

4 విడిగ నున్నది, క్రత్యే మైనది, చిల్ల యైనది

చ. కయి బయి బ దుకొల్పు విరిపైఁడియు గట్టి
దిమస్సు జాయి అ, ప్పుయు మఱి బ టు కాని
సలుఁ బైముఁ జెయ్యలు చేలు చెట్లు తో, న
యిన సమస్తసంపదలు నన్న విడిర్గఁ వెచ్చ
పెట్టఁగా, ... కళా 8 65.

విరిం(రం) వను దు సం ఎ ల తం = విరించుడు
విరించము సం ఎ. ల తం దినముయొక్క పదియవ
భాగము

విరిం(రం)వి సం ఎ. ల తం 1. బ్రహ్మ 2 శివుడు.

3 విష్ణువు

విరిం(రం)చుడు సం ఎ. ల తం. 1 బ్రహ్మ.

2 శివుడు. 3. విష్ణువు

విరిఁబోడి ఎ (విరి+పొడి) పుష్పమువలె పొప్పిక
మైన స్త్రీ

సీ విరిఁబోడి చీనిచక్కెరమోవిరుచులాస వలవదే
నాలుకగలుగులము దశా 2. 307.

క ఈ, విరిఁబోడి జగంబురెల్ల విరివిగఁ బొగ
డన్ నీలా 1 87

విరికటారపుజోదు ఎ. (విరి+కటారము+జోదు)
మన్నుఁడు.

సీ విరికటారపుజోదు వెఱిపించె వెఱిది నీకుచ దుర్గ
ముల హత్తుకొవఁగనిమ్ము ... కృ కకుం.
2 183.

విరికిలించు వ క్రి (✓ విరి) విరియఁజేయు, చాచు.

ద్వి. చంకలడచికొంచు కంకరుఁ జొగడు, చును
మర్కుచును గెర్లి చూచుచు జన్ని, గొమచు
గంతులు వేయుచును మనికట్లు, వెడమరించుచు
వ్రేల్చు విరికిలించుచును పండితా పర్య. 871. పా

విరికొంతవేల్పు ఎ. (విరి+కొంతము+వేలు) పుషాప
యుఁడు, మన్నుఁడు

క అంతట నొకనాఁ డింతులు, సంతపమునఁ గొల్వఁ
త్రైడి జంగిడిపైఁ జే, మంతుల మాడుపు గీ విరి,
కొంతపువేల్పునఁగ రాజు కొలుపున్న యెడన్.
యయా. 5 45.

విరిగి ఎ శ్లేష్మాకము, శేలువు, ఒకజాతిచెట్టు
రగడ విరిగి పయింగడు విరిగిరి చావలు...యయా
4. 25

నీ మట్టి విరిగి తొండ్లి మట్టి తుంకిచ్చెడ పెద్ది విరిగి
వక్కి గడ్డనెల్లి. హంస 4 11.

వ రేలరి జాలరి నొద్దరి మద్దరి విరుగురి విరుగురి
కెమ్మలరి జమ్మనేరేళ్ళ మారేళ్ళ... ఏ శకుం.
2. 14.

విరిగొమ్మ ఎ. (విరి+గొమ్మ) పూగొమ్మ
నీ...గొమ్మ యీ విరిగొమ్మ గమ్మతేనియ గ్రమ్మ
కమ్మమీతెగకమ్మ తుమ్మెదలకు ... కళా.
3. 8

విరిచెందు ఎ. (విరి+చెందు) పూలబంతి
నీ. తళుకుబంగరుగొండ్లు మలంబు విరిచెండ్లు నడఁ
గించు పాలిండ్ల వమరుదాని ఉ. కా 2 288.
విరితీవఁబోడి ఎ. (విరి+తీవ+పోడి) లకాంగి.
పూవుఁదీగవరి మనోజ్ఞులగు స్త్రీ
ఉ. ఆ విరితీవఁబోడి కృప కద్యుతమంది భవన్ని
యోగమే, లా వృథయో ఫలింపక బలాయ
బలాయని ... వేం. వంచ 4 300

విరితేనియ(నె) ఎ (విరి+తేనియ) పూఁదే.
చ హాశహానినప్పు లిచ్చిన క్రియన్ విరితేనియ
లాసు తేఁటులున్, మలయుచు దాచఁజెట్టిన
క్రమంబునఁ బండ్లుగ్రహించు చిల్కలున్...ఉ రా
8. 18

నీ. సరసమాధవి పేం విరితేనినపముతోఁ జెమ
రించె సురపొన్న చెలియచూడు ఉ రా
1 171.

విరితేనెమేపరి ఎ. (విరితేన+మేపరి) మధుపము.
తుమ్మెద.

క. విరితేనెమేపరుకున్, హరివీరిఁపునరుల కిరుం
కట్టాడుకున్, గుట్టె... చం. కా. 3. 74.

విరిదట్టు ఎ. (విరి+దట్టు) ఎడఁబాటునొందినది,
నిజముకము

క. విరనంబునఁ దము నికుపుర, విరిదట్టుగఁ తేని
నట్టి విశ్వావసుఁడు... (వి. పు. 6 106)

విరిదలవాడు ఎ. (విరి+దల+వాడు.) విడి
బోలున బట్టు కలవాడు,

నీ. విరిదలవానిని వింధుని నాయుధంబిడిన వానిని
కూరు లేయ రెండు భాం కర్ణ 3. 351

విరినీరు¹ ఎ బా (విరివి+నీరు) సమృద్ధమైన జలము
నీ ఏటేట విరినీట నిరుగారునుం బండుఁ బ్రాసంగు
వరిచేలఁ బసిఁడిచాయ. భీమ. 2 64.

విరినీరు² (విరి+నీరు) వన్నీరు

విరిపిడియము ఎ (విరివి+పిడి+యము) పెద్దకాకు.
క కట్టినదట్టి కటికటిక, జెట్టిన విరిపిడియ మెక్కు
జెట్టిన విల్లున్, మెట్టిన యెగవాళ్లుంగను, వజ్జిన
వన మాదుఁడవుడు పాంథు వెడకెన్ కా వి
3 16.

విరిపోటు ఎ (విరి+పోటు) భేదము

క పేఁజెల్లిరిప్పులతో విరిపోటుగు సకుసాయ
మొకటి పుట్టింపఁ దగున్ . (కవిక. 2 44)
నీ ఏటోడి గావించెనే యింత విరిపోటు కట్లి నీకు
పనిపత్తరుణివోడ... ప్రబోధ 3 3

విరిపోటుసేయు అ క్రి. (విరిపోటు+సేయు)

1. భేదముకల్గించు.

ద్వి. విడిపోవఁగఁ బిక్కి విరిపోటుసేసి, బోడుఁ
కాపుము కాన సురసమై జరుగు ... ద్వి.
హరిశ్చ పూ 2447 పం

2. పాడుచేయు, చెలుచు.

నీ. వీటితమ్ముల విరిపోటు సేయకయున్న బోపాశి
భూతుఁడై తొలఁగకున్న .. వరస. 5. 160.

విరిల్లము నం. ఎ అ. పం 1 స్వరము, (వడ్డాడి)

2 ధ్వని (విల్లము)

విరియఁబడు అ క్రి (విరియన్ +పడు, స్వార్థమున)
విరియు, వీడిపోవు

చ కమఁగవప్రమాన్యదంగ నెఱక ల్విరియం బడ
బోరమోవ, నెండిన వదనఁబులం తెఱచి
విక్కిన యట్టులు దల్లడించుటల్, గనఁబడ
మారుపుల్లకముగా నిగుడవ్వడఁ గుంది యీ
రెలం, గునఁ దమశానిఁ బిల్చుచు శకుంతముల
య్యెడ నిల్చి మాకులన్. (పారి. 4. 21.)

2. వ్యాపించు, క్రమ్ము.

నీ. కట్టిన చీనాంకుకంబుల పింతెలు మొదయు
మట్టలమీఁద పరియఁబడఁగ .. వరాహ
4. 183

విరియఁబాటు ౨. ౧ (విరియన్ + పాటు, స్వార్థమున) 1 వికసించు.

మ . విరియఁబాటిన గొఱ్ఱెగల్గరియ మున్నీరై నయ క్కమ్మనీరు. అము 5 121

2 విచ్చు, విడిపోవు

నీ రాక్షసీ కబరీభరంబుల చాడ్చున విపులాంధకారంబు విరియఁబాటు భాతాళయ్య. 1431

నీ తిరముగా ముడువమి విరియఁబాటెడు కొప్పుఁదోడ్తోడ నొకకేలఁ దులుముకొనుచు కళా 9 158

3 వ్యాపించు, క్రమ్ము

గీ కాంత కబరీభరంబును కారుమొగులు, వికళముగ వలతకంతకు విరియఁబాటె కళా 7 186

4. పగులు, భేదిలు

చ అలరు సురంటిగూండ్ల మును పంతటఁజెట్టిన బొందుమల్లె మొగ్గలగమి గాలిగ్రుడ్లు తటిగావున వే విరియంగఁబాటుఁగా చంద్రా 2 82

విరియ బోయు న ౧ (విరియన్ + పోయు.) (తల వెండ్రుకలు ముడివిప్పి) వ్రేలఁజేయు.

నీ. విరియఁబోసిన అటావిసరంబు కెంజాయసాంధ్యరాగంబుపైఁ తొకలింప దళా. 3 52

విరియాట ౨ (విరి + ఆట) స్వేచ్ఛావిహారము

ఉ. ... వల్గొమ్మలఁ తెందు వారలు తగు ల్విరియాటలు నేరకుందురే (వసు. 3. 138)
(పువ్వులందలి యాట్టయని యథాంతరము)

విరియించు న ౧ (✓ విరియు,) 1 వికసించఁజేయు

క విరియించి కామరలిలో, వరుణాంకులు సొచ్చి సుఖగమగు సౌందర్యస్ఫురణము నొందఁగఁదోఁచె, దఱచి యుదయశిఖరిమీఁద ధరణి నాథా. (భార ద్రో. 5 18.)

నీ సమదళాగస్థితి సంపెంగ విరియించి చంద్రాస్య యోర్తు పుష్పములుగోనె వి కకుం. 2 138

2. విచ్చు, తెలుచు

గీ ఇందుబింబాస్య నారాక కెడరుచూచు, నయనములు వేయు విరియించి నాకళర్థ నైష, 4. 84,

3 చెడిఁగొట్టు, తొలఁగఁజేయు

నీ మూఁకల విరియించి వీఁక నాచార్యాది యోధులనెల్లను నొక్కడనకు, వెలచి .. భాం ద్రో 2 138

లయవిభాతి. హరుల హరియించుచును గరుల విరియించుచును గిరుల ముటియించుచును రురులఁ జూరిగొంచున్. ఉ రా. 7 87

4 నశింపఁజేయు

ద్వి వీఁకటి విరియించు చిటువవ్వు బసిఁది, రేకులతో నెరురించు చెక్కిళ్లు. ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. 348.

ద్వి పొరి భూతకోట్లను బుట్టించఁ జెంచ, విరియించనొక్కడె వెరవైనవాఁడు రం రా ఉ 108. పా 10 పం.

క. చరియింతువు త్రిభువనముల, మొరయింతువు మహాయందు మురరిపుచరితల్, విరియింతువు భవతిమిరము, వరియింతువు ముక్తి కాంత వవజ భవసుతా. రుక్మాం 1 158

విరియు ౨. / ౧ (౧ విరియు. ౩. విరి) 1. వికసించు నీ నిండా విరిసిన పుండరిక శ్రేణి యామిసింమడిరేఖాళి గాఁగ (నైష 1. 88.)

క చలికరువలిను, స్పృలవమున విరియు పరువపుఁ, దోలుమొగడల వలపు తెలుపు తోటలతో నన్ పారి 5 103

క రావణు నుద్యోగమునకు, రైవము ప్రతికూలమైనఁ దత్త్వవిధిధ్యాసావేశ విరామంబై, యావనచరివిభుఁడు గన్ను లరివిరియంగన్. నిర్వి. 7. 78

2 పుష్పించు, పూచు

మ . అళండున్ దోఁచిన నవ్వుడున్ విశిసెఁ బ్రాంతాంతవన్న మేడుద్రువున్ అము. 5. 128.

3. విడిపోవు

క . పొరిఁబొరిగ వయంబువ ముడి, విరియ వలువ చెఱుంగు వట్టి వ్రేతల నీడెప్ వారి పూ 5 187

చ. ఉరవడి వేగుచోట నొక యుగ్మలియొల్లె చెఱుంగు మేదిసీ, శ్యరుని భుజావిభూషణము వలమున్ దవులంగఁబాటినన్, విరిసెను నీల్లి భంధము ... నై 3, 84.

ద్వి కెరిసిన యలకలనెలులుఁ జిక్కొదవి విరి
సిన జడలను విన్ననై మురుపు, వాచిన
మోములు ... (ద్వి హరిశ్చ పూ 1126)

4 విచ్చిపోవు, విశ్లథమగు.

వ అంతట ధరణీచక్రం బమ్మహాపలిల మద్యంబున
మహోదకంబుల స్వల్పలోప్తపి, డంబు విధంబున
విరిసి చెడు. (సీతారా 2 158)

సీ. వీని చెల్వమువారై విన్న భయంబున ప్రహీ
గర్భంబులు విరియకున్నె కవిక రి 154

గీ విరహకాలంబు మరుజాణవితతిఁ గొన్నఁ,
గంటులన్నియుఁ బ్రియుఁగూడి కైపుమిగిలి,
పెనఁగు నెడనెట్టివిరిసె నావనిత మేనఁ, గలయ
నవనఖదంతవిడతము లడరె కు సం 8 178.

ద్వి వెన వార్ధిలో నోడ విరియు వందిమున ద్వి
భార విరా 4 70.

5. చెడరు.

చ మురదనుజుడు పౌరససమూహమునుంగని
రాజరాజుపై, శంకికరంబు పుచ్చి తనచక్కిన
యెక్కిన యక్షగుహ్యకుల్, విరియఁగ బద్ధపాశ
ముల వ్రేసిన వచ్చిన త్రోవ వట్టిరి ఉ
హరి 1. 40.

క. పురికొనుచుం డెఱుచునో, హరి సాహరి నొక్క
చోట నలవదునొచో, విరియు నొకచోటఁ
దిరుగు, దిరుగకయొకచోట రెండు డెఱుగలు
సొచ్చున్. భార శీష్ణ 2 178.

6. తొలఁగు.

వ అనిత్యావృణంబు విరిసిన దోచు పరమాత్ముని
ప్రకారంబున .. నైష 4 2

సీ. వీడెపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెల గాయ వరి
గింజ నొకటఁ బల్వరునఁ దోమ, ఆము 1 80

పీ. పై మొగుల్ విరిసిన జాతేందుకళరితిఁ బులుకడి
గిన రత్నకళిలీల పరమ. 2 18

చ నరవరవాసపుం డడిగినన్ గురుఁ డిట్లనిచెప్పె
బుద్ధితోఁ, బొంయని పాతకంబులు నబుద్ధిక
పుణ్యముల న్నించు నం, బరమునఁ బట్టినట్టిమల
పంకము గారములోన వద్దఁగా, విరిసిన యట్లు
నమ్ముమిది వేదము నెప్పిన నేనుఁ డెప్పితిన్,
భార. కాం 8 844.

క అజితాత్ముడైన యాతని, విజయంబును
సిరియు విరియు వెగుల శర, త్రవజనితజల ధర
ములు గడు, విజములగునె యంబరమున నిము
స్తజైవన్. నృసిం 2. 140.

మ కురిసె న్వానలు సస్యవృద్ధి గలిగెం గొల్పె
క్కుడై యమ్మె నె, వ్యరు రోగంబులచేత జావరు
మృగవ్యాధి దుర్దోషముల్, విరిసెన్ సాధు
మతంబులెల్ల నడచెన్విఖ్యాత సౌఖ్యంబుతో,
ధర శోభిల్లె శమంతకాఖ్యమడిరత్న స్త్రైస్యం
పత్తిచేన్ వి. పు రి 825

7 రాలిపోవు.

గీ మధువుఁ గాంతల పుక్కిటిమధువుఁ జేళ్ల,
యీర్ష్యఁ బనసూపఁ బొగడపై నెలయదాన,
విరిసెఁ దొల్లిటిదళములు . ఆము 5 180

8 వివళమగు

క. .. బం, గారముఁబోలెడు కొడుకున, కేరూపున
నైనఁ జాపు మీ సంకటమున్.

మ అనినం దల్ల డమంది మేను విరియన్ హోయంచు
గోపాలభామిని హరి పూ 5 248

9 అదృశ్యమగు, అడఁగు

క కుముదములుఁ చారు నొక్కటఁ, బ్రమదంబున
నుడి వానివదవి దొలఁగినన్, దమకున్నిలు
వఁగఁదగదమ, క్రమమునఁ జనునట్లు తార
కంబులు విరిసెన్ భార ఉద్యో. 2 108

గీ ప్రకటదౌహృదకుంభసంభవవిభూతి, యావనా
రంభమనవిలాసార్థవంబు, నింకఁ జేసినచోఁ
దిరోహితములైన, తత్తరంగంబులన నింతి
తలులువిరిసె విప్ర 1 72.

చ . చిట్టుముల్, గరమొదవెన్ వళుల్ విరిసెఁ
గన్నుల నోలముదోచె . పరమ. 2 170

10 భగ్నమగు, విరుగు

గీ నేమి విరివకతన వన్నెలనెలపు, నేమిశంబయ్యె
నదియ తా నైమిశంబు ... కాశీ 1 77

11 వ్యాపించు

ఆ అంత మదయకైలమను నశోకద్రుమ, సమీ
యఁదుఁ గాంతి చారుభంగి, నెఱయవిరిఁ
తొలుత నెగసిన యుజ్జ్వల, ప్రబకమనఁగఁ బద,
సఖుండు వొడిచె. భార ఉద్యో 2 118

ద్వి కండ క్రావ్యవగాల కాశికుమీర, మందు కోపము చంద్రమతిమీర విరిసి, పాడిశెప్పంగ నిన్ను బనివడి యిచటి, కేడముక్కిడి తెచ్చె ద్వి హరిశ్చ 4 1188.

వెల్లివిరియు—వెల్లి = ప్రవాహముగా, విరియు = చెదరు—ప్రవహించు.

క. రెంటను ... మరీయ మూర్ధము, వెంటంగా వ్రతగంగ వెల్లివిరియటన్ హర 4 57

12. పొంగు

క మినుమినుకు మినుకుమనియెన్, బెనుమినుకుల బరణి ధరణి బిట్టూటాడెన్, వననిధులు విరిసె గురిసెన్, గనగనగనమనుచు నిప్పుకలు గుప్పలు గన్. (పాండు 5 188)

స క్రి విడుచు

గీ కార్య మొక్కడు గనిన మాత్యుర్యమున నొకండుగాదని ఖండించు గనెడింగి, యిరువురను గాదనక కొల్వవిరిసె మీర, వల్లవాఁడెన్నినది సేయవగు కుళంబు. ఆము 4 227

వ సర్వనన్నాహంబులు సమకట్టుమని వనిచి కొలువు విరిసి చనియె భార 4 210

క జనపతి మునిపతి బూజా, వినుతి వతిక్రియలఁ బల్లవిలఁజేసి ప్రియంబున వీడుకొలిపితామం, జనియెఁ గొలువు విరిసి రత్నసదనంబునకున్ వేం వంచ 4. 108

జ. విక్కవిరియు, విరలబడు, విరవాయు, విరాకుల విత్తు, విరి, విరిబోడి, విరికటారపు జోడు, విరికిలింపు, విరికొంతవేల్పు, విరిగొమ్మ, విరిచెండు, విరిశీవఁబోడి, విరితేనియ, విరితేనెమే పరి, విరిదట్టు, విరిదలవాడు, విరిసీరు, విరిపిడి యము, విరిపోటు, విరిపోటుసేయు, విరియఁ బడు, విరియఁజాలు, విరియఁబోము, విరియాట, విరియించు, విరివి, విరివింటదంట, విరివిటదొర, విరివింటివాడు, విరివిడి, విరివిలుకాడు, విరివిల్తుడు, విరివోడి, విరిసరి, విరులెత్తు.

(విరివి = విటివి ఎ (✓ విరియు) 1 ఆధిక్యము.

రగడ వెలయు కురువింద పూచిరులును మురువుచు రాఘ 2 6.

క్రైస్తావారి యంతటం గలయఁగా విరివిన్ గనుపెట్టె సర్వత్ర, లావళి ఘూర్ణిలెన్, ఫరఘ 77,

క ఒక్కని విరివికిని దొరల్, పెక్కింద్రే నొక్క నొకని వెంటడి... (ఆము 4 214)

సీ విరిసిల్లు త్రివళుల విరివికోఁగూడంగ విరివి నెమ్మనముల విస్తరిల్ల (విక్ర 1 186)

3 వెడలుపు

గీ. నాగ...యిన్నూరు యోజనముల నిడువున శతయోజనముల విరివి, ఫలితఖర్చూర గోస్తసి లలితమగుచు. వరాహ. 10 136

విజ 1 విస్తృతము, విశాలము

గీ ... ఇంక నొందొక విరివియానెడ వసించె, జేయుమెందైన... దశా 1. 141.

2 అధికము

మ తరుణా .. శరధింగవృలి జోగులన్ విరివిగా సామాన్లఁ దెప్పించు నేర్పరి... హర 1 27.

క అరచేతి ఈవిరిబోడి జగంబులెల్ల విరివిగఁ బొగడన్ నీలా 1 87

విరివింటదంట ఎ (విరి+విల్లు+దంట) మన్ను ఘండు, పుష్పధన్వి

చ. అల విరివింటదంట తదిలాధిపమోహము నెమ్మ నంబునన్, గలవలమానభేదిమడితైళికఁ గెందలి రాకుముల్కులన్, గలవల మాన మాన్సె నలు కన్నవసంగరముద్రనిల్చి మం, గలవలమానమీశ తిలకధ్వజశోభి మరుద్రథంబునన్. చంద్రికా. 4 15

విరివింటిదొర ఎ (విరి+విల్లు+దొర) మన్నుఘండు, పుష్పధన్వి

క పోల్చఁ దొలి మినుకు దెఱంగున, వేల్పించిన పిదప రాచవిరివింటిదొంన్, వేల్పులకున్ మ్రొక్కించిరి... యయా 4 113.

విరివింటివాడు ఎజ (విరి+విల్లు+వాడు) పుష్ప ధన్వి, మన్నుఘండు

క విరివింటివాడపుగరా, శంభాగతులైన పాంథ జమలను రక్షింపురు గా కిటులమవేక్షింపురె పైకముగూడఁజెటఁ దొడఁగుచు మధ్వా విజ 43

(గొవవియింటివాడు అని అర్థాంతరము)

విరివిడి ఎ. (విరిసి+ఇడి, స్వార్థమున) విస్తృతము, విజ 1 విస్తృతము. (క ర. క్రా.)

విరివిలుకాడు

విరివిలుకాడు ఎ. (విరి + విలు + కాడు) మన్న
కుడు.

చ తిరుగుచుఁ జాలువలెన మగతేటులు మీతెడు
తేడ చూచితే, విరివిలుకాడొనర్పు నం
వేలిమి మంటలపైఁబొగ ల్వలెన్. యయా
5 54.

విరివిల్లుడు ఎ (విరి + విల్లు) పుష్పధన్వి, మన్నకుడు
నీ. విరివిల్లు నవనిరేవేరిఁ గస్తురిఁ దమ్మి రేకుపై
ప్రాస గుఱించి నిలిపి. (యయా 4. 28)
ఉ . . నన్ విరివిల్లుఁ డమ్మలన్, గ్రుచ్చి
జయించె ... సమీర. 3. 248

విరివొడి ఎ (విరి + వొడి.) పువ్వుడి, పరాగము
ద్వి అరుదంచి పూఁదేనియలకాల్యఁదాటి, విరి
వొడి నెత్తంబు వెదచాయ వెకలి ద్వి పరమ
4. 277.

విరిసరి (విరి + సరి.) పుష్పమాలిక

చ. విరిసరి వేనలిన్ గళకువిన్ మణివల్లరి యంఘ్రి
వజ్రపున్, సరిపడి కాఁద్రెలోఁక యమరావకుఁ
రానొక నీటువెట్టు నం, విరళటినీ వతంస మిది
పావకమూర్తి గతిం ద్రిశావరి, స్ఫుండముఁ
బామకొన్న విధమున్ వివరించెద నీకు రాఘవా
(చం. కా. 8. 8.)

విరుద్ధము నం ఎఱ (అ అ అ) 1. మిగుల విలుగఁ
గొట్టఁబడినది, పగులఁగొట్టఁబడినది 2 వశంపఁ
జేయఁబడినది. 3. వంగినది 4 మొద్దువాటినది,
మంకితము.

విరుద్ధము నం ఎఱ (అ. అ అ) 1. అటచునది, విగ్గ
టగా ధ్వనిచేయునది 2 మాటుమోయునది,
ప్రతిధ్వని చేయుచున్నది
ఎ. అ. న. 1. అటపు, కేక, బొబ్బరింత
2 ధ్వని, పెద్దధ్వని 3. పక్షి కూజితము, తుమ్మె
దల ఝంకారము.

విరుద్ధితము నం ఎ అ న 1 పెద్దయటపు. 2 వీడ్పు.
విరుద్ధి నం ఎఱ (అ.) దుష్టబుద్ధిగలవాఁడు,
దుష్టుఁడు

ఎ. అ. శ్రీ చెడుబుద్ధి, విపరీతబుద్ధి.

విరుద్ధపడు ఎ. అ శ్రీ. (విరుద్ధము + పడు) విరోధ
పడు, కలహించు.

న బద్ధాంజలియై శుద్ధబుద్ధస్వరూపిణివగు నీతో
విరుద్ధపడు దురాత్ములకుఁ దగినయట్లయ్యె
ప్రబోధ 4. 58.

విరుద్ధపఱచు ఎ న శ్రీ. (✓ విరుద్ధపడు) విరో
ధింపఁజేయు.

న వేదమార్గోపనిషత్తులతోడ శ్రద్ధను విరుద్ధ
పఱచి . ప్రబోధ. 3. 2.

విరుద్ధమతికృత్తు నం. ఎ త్ ఫం విపరీతార్థము
స్ఫురింపఁజేయుట యనెడి ఒకానొక కవికా
దోషము

విరుద్ధము నం ఎఱ (అ అ అ) 1 అటంకపలుపఁ
బడినది, అడ్డుపెట్టఁబడినది 2. మూయఁబడినది.
3. ముట్టడింపఁబడినది 4 భిన్నమైనది, పర
స్పరము విరోధముగలది. 5 వ్యతిరేకమైనది, వ్యతి
రేక గుణముగలది, 6 (తర్క) విరుద్ధభావమును
రుజువుచేయు పేతువు, (తర్క) ఒకానొక పేతార్థ
భావము 7. వగలది. 8. ప్రతికూలమైనది
9. (అహంము) నిషేధింపఁబడినది. 10. అవర్తము,
కూడనిది 11. వైకిఁద్రోయఁబడినది 12 సంచేహ
సంద మైనది, సందిగ్ధమైనది.

ఎ అ న 1 వ్యతిరేకము, విరోధము. 2 అని
ష్టము, అసమ్మతి, పాసఁగము.

విరులెత్తు అ శ్రీ (విరులు + ఎత్తు) పుష్పించు

చ తకుణుల కాఁగిటన్ననుచు తమ్ము వృథా
విరులెత్తఁజేసె మోపరులుగఁ జెల్లఁడంచు....
అము 5. 126

విరూపకము నం. ఎ. అ. న 1 మోటగాఁజేయుట,
మొద్దుగాఁజేయుట 2. విరేచనములు కట్టించుట.
3 నింద, దూలు 4. శాపము, తిట్లు

విరూఢము నం ఎఱ. (అ అ అ) 1 అంకురించినది,
మొలకలెత్తినది 2. బయలుదేరినది, పుట్టినది
3. మొగ్గతొడిగినది, వికసించినది 4 ఎక్కినది,
ఆరోపించినది

విరూపకము నం ఎఱ (అ. అ అ) 1 విరుద్ధమగు
రూపము గలది 2. భయంకరమైనది

ఎ అ ఫం మాటుపేతు

విరూపకరణము నం ఎ అ న 1 కురూపినిఁ
జేయుట 2 హానికలిగించుట, అపాయముచేయుట.

విరూపము సం విజ (అ అ, ఈ అ) 1 అంగ
వికారముగలది, వికృతమైన రూపముగలది
2 వ్యభావవిరుద్ధమైనది 3 బహురూపము, పలు
రూపములు గలది

వి అ న 1 కురూపము, అంగవికారము
2 బహువిధరూపము, విభిన్నవ్యభావము

విరూపాక్షిణ్యం సం విజ (అ ఈ అ) వికారముగల
కన్నులుగలవాడు, సరిగాలేని కన్నులుగలవాడు

వి. అ తుం శివుడు, విషమనేత్రుడు

విరూపి సం విజ (నో జీ నో) కురూపము గల
వాడు, అంగవికారముగలవాడు

వి నో తుం. అడవిపిల్లి

విరేకము సం వి అ తుం 1 జేది, మలముపోవుట,
పాసనము 2 జేదిమందు, విరేచనములుకలిగించు
మందు.

విరేచనము సం వి అ న = విరేకము

విరేచితము సం విజ (అ అ అ) విరేచనమైనది,
మలముపోయినది.

విరేఫము సం వి అ తుం 1 ప్రవాహము, నది
2 మదము (వాత)

విజ (అ అ అ) రేఫమను వర్ణములేవిది

విరోకము సం వి అ తుం, న రంధ్రము, కన్నము.
తుం కిరణము.

విరోచనకురుడు సం వి అ తుం బలిచక్రవర్తి
విరోచనుడు సం వి అ తుం 1. సూర్యుడు
2. చంద్రుడు 3 అగ్ని. 4 ఒకానొక రాక్ష
సుడు, బలిచక్రవర్తిత్వం. ప్రహ్లాదుని కొడుకు.

విరోధకారి సం విజ (నో. జీ. నో) కలిహములు
కల్పించువాడు, పగకల్పించువాడు, కల్పించునది

విరోధకృత్తు సం విజ (కో) = విరోధకారి

వి. కో. తుం. 1, శత్రువు 2. ప్రథవాది సంవత్స
రములలో నొకటి

విరోధనము సం. వి అ న. 1 వైరము, విరోధము
2 ఆటంకము, అడ్డగింత, నిరోధము 3 ముట్టడి.
4. ప్రతిరోధము, ఎదిరించుట 5 పానగమి, పర
స్పర విరోధము

విరోధము సం వి. అ తుం 1 శత్రుత్వము, వైరము,
పగ. 2 ఆటంకము, అడ్డు, నిరోధము. 3. ముట్టడి.

4 ఆపుట, నిలుపుట 5 పానగమి, పూర్వోత్త
రములు సరిపడకుండుట 6. వ్యత్యాసము,
భేదము 7 కలిహము 8 దుఃఖము, కష్టము
9 (అలా) ఒకయరింకారము, విరోధాభాసారిం
కారము (పూర్వోత్తరములకు వైరమున్నట్లు
భాసించుట).

విరోధి సం విజ (నో నీ. నో) 1. ఎదిరించువాడు
ప్రతిఘటించువాడు 2 ముట్టడించువాడు
3 వ్యతిరేకభావము గలవాడు, విరుద్ధుడు.
4 పగగలవాడు, శత్రుత్వము గలవాడు
5 కలిహళిలుడు, పోట్లాడువాడు.

వి నో తుం 1 శత్రువు, పగవాడు 2 ప్రథ
వాది సంవత్సరములలో నొకటి

విరోధిమే సం న త్రే ద్వేషించు, పగగొను
మ హరి.. మును మీయయ్యన్ విరోధించి యె, క్కు
రుడు గ్రాసి పధిప ... త రా. 8. 117

విరోధోక్తి సం వి ఇ త్రే విరుద్ధముగా తెప్పెడి
మాట, విరుద్ధ వాక్యము, విప్రలాపము

విరోప(హ)ణము సం వి అ న 1. (ప్రణము)
పుండుమాన్యుట 2 మొక్కలు వాటుట, (పాతి
పెట్టుట)

విరోహము సం వి అ తుం పెరుగుట, మొలక
యెత్తుట

విధ్ = విఘ్నం అ త్రే తునియు, శగ్గుమగు

త్వి ఏను వినోదమై యొక్కటి తినియఁబానినఁ
బావమప్పుడు విధ్గంగా. తం. కా కా 78.
పా. (క. క. పా).

విధ్ = విఘ్నం సం త్రే విఘ్నగణేయు, ముక్కలు
చేయు.

కా అట్టే...మంచి వల్లచెఱుకుల్ భారంబుగావిరి
వే, కట్టె న్నోపు ... హర 2. 8.

చ పెళ్ళవఁ దరుశాఖవిరికి కవి యచ్చటిచేరువఁ
బల్లతోదకంబునఁ బడవైచెవఁత వెఱుపుట్ట
ఖగాంగవ గూయుచుండగన్. శేయూర
3. 180.

విజయవిజయపాప అ త్రే కావమునందు

క ఆపాకాశగభిరజ, లాపూర్ణమహా ప్రవాహమై
నను గూపా, రావతిమిత సరమైనం, జాన్మము
విజయవిజయపాప జొచ్చెం దనువుల్ వేం. పంచ
3. 85.

ఆ ఇట్లు . క్రిడినెలంగి దేవ,దత్తమొత్తుటయును
దత్తైన్యములు సెడ, విటిగి పాటి భీష్ముమలుపు
సొచ్చె. (భార విరా 5 86.)

4. ఓడు, పరాజితుడగు

క. విటిగి శవత్పుతనివహం, బటిముటిఁ గనుకనిఁ
జనంగ భార. భీష్మ 2. 980

క. విటిగి నికాటులు రావణు, మలుపున కేకేరఁ
జూచి మనమున కోపం, బెలుకపడ భా
రా. యుద్ధ 1 508.

క. అనివఁ జతుర్వదనుం డిట్లను రమ్మా పంచ
వదన యన్మతంబులు పల్కునె బ్రహ్మనన్నె
టుంగవె, వినుమిది బొంకైన నీకు విటిగిన
వాడనీ. భోజరా. 5. 932

5. పలాయితుడగు, పాలు

క. మొగమోడఁడితఁడు కౌరవ,జగతీతుఁడు విటిగి
నపుడు జవమున వెనుకం, దగిలి యిది జూద
మాడఁగ, నగు నెడగా దలుమవలయుననియె
నతనితోన్ భార. విరా 5 938

నీ. లోకభీకరులమై నాకంబునకు దాడివెడలి
యింద్రాదుల విలుగఁదోలి పరాహ
4 52.

6. అడఁగు, వశించు

నీ. ముంచి చీకటులు కల్పించు నీడలుపోవ, పచ్చా
కరంబుల పాచివిలుగ . కువల. 3. 10

నిర్మలమగు=జుండుపకాయచేత నీళ్ళు విలుగును.
మనసువిలుగు=వికృతినొందు, నిర్వేదమునొందు.

క. కూరిమి విటిగిన నతివై, నేరమి దోచుగతి
విషయనిస్పృహమతియై, కోరికలుడిగినవానికి
నూరక విశ్వంబుమీఁద నొల్ల మిపుట్టున్. కవి
5. 151

క అని యాశ విలుగనాడిన, విని యందలు
జనిరి ... వాల్మీకి. 2 138

7. పడు.

ఆ. ఒడలుపెంచు లంకె యుబ్బుంబుననైన వేగ
విటునిమీఁద విటిగెనేని, పరికొక్కుమీఁద
బండికల్పడునట్లు, విశ్వ ... వేమ 2 101.

8. (బుణము) తీలు

ఉ. అత్తటి బోతునెద్దుఁ గనకాంచితదివ్య విమాన
మిక్కి పూ,గుత్తులు దేవతల్ గురిసికొంచు

నుతింప వియత్తలంబునన్, హతి విచార మేమి
టికి నత్తువు మాకది కూద్రదనీవు నే, మత్తుము
వానికిన్ విటిగె నప్పుదివంబున కేగుదెమ్మనన్.
శేష 3 231

వాడుకలోని ప్రయోగవిశేషములు

ఉదా పాలువిటిగెను, నెత్తురువిటిగెను, మందు
వలన విషము విరిగెను

వి 1 ఓటమి, పరాజయము

గీ నను జయించితివేలయ్య మనుకుమార, విలు
గెలుగ జగంబెల్ల నెలుగు నన్ను, నెవ్వ
రేమేమిగారు నా యేటుచాకి, యమ్మ నీ బుద్ధి
కెదురెక్కడయ్యెగాక కకు 1. 182

2 ముక్కలగుట, భగ్నమగుట

నీ కలచైన విలుగెలుంగని పోటు పరిక రామారు
కత్తులమాటు జూచ్చెఁ గొన్ని . వే. వంచ.
4 238

జ విటిచికట్టు, విలుగఁబడు, విలుగఁజాటు, విలు
గడ, విలుగుడు, విలుచు, విలుపు

విలుగుడు వి (విలుగు) పాకముచెడినవస్తువు.

ఉదా పాలవిలుగుడు మొ (శ. ర , వా.)

విజ విలువైనది, విలుచునది.

ఉదా పాపాణములకెల్లఁ బైఁడిప్రతి విలుగుడు.

విరుచే న. శ్ర. (√ విలుగు) 1 విలుగఁజేయు,

శ్రుంచు, భగ్నముచేయు

ఆ లావు ..కోలెమ్ము బ్రల్లన, విటిచి నడుము
ద్రుంచి వీచివైచె (భార. అది 6 215.)

క విలుతునొ మ్రింగుదువోతల, దలుగుదునో
యెను జ్వరుడ . . (ఉ హరి. 8. 108)

నీ విలువుకంఠాస్థుల నుటికి చివ్వంగుల మొత్తి
మోదరలాడు మత్తకరుల ... పి. శకుం 2 12

2 (గాత్ర) వినామముచేయు

నీ. కడువికారంబుగా నొడలెల్ల విలుచుచు మలంగి
రితకురిత సెలంగి నవ్వు .... భార విరా.
2 250

3 (నిరసించునపుడు పెదవి) మణుచు

నీ వెల యొప్పు కవలఁబోవిలుచుమోవియుఁ గోప
మొదవెడు చూపు మోమోటఁద్రిప్ప. .. అము.
2 22.

తే అధరబింబంబు విటిచి సం, ధ్యాగమ మని
నై మ. 8. 137,

4 చంపు

క అని గంగదోలు దిగియంగ, దనమెడయెత్తుకొని
కవిదగ్గఱఁ జనుదెంచి నఁ జూచి నుండరికము,
వెనువెనుకఁ పోవుఁగాని విలువదు దానిన్
భోజరా 8 70

పి. వదవి రాశ్యయుజంబునను వ్రతంబులు బ్రహ్మ
కారుల విటిచి శతదముచేసి ... తై కా
5. 180

5 ఓడించు.

గీ. జెట్టితండంబుతోడఁ జేపట్టి హొంత, కారి విటి
చినయట్టు లగ్గలిక విలుకు, లాంగువేగంబు
మెఱసి బలంబు నెఱిపి, మల్లుతనమున మెప్పిం
కు మనుజువిభుని. భార విరా. 1. 81.

8. (చేతులు వెనుకకు) త్రిప్ప

గీ అనిన... ఆ బహుశ్రుతుండు, వెఱచి వేగమ
గురుఁబట్టి విటిచికట్టి ... (విక్ర. 3 84)

7. వదచ్చేదముచేయు

క అని యిటు లతఁడా కామిని, యను వాక్యము
లెల్ల వేతెయర్థముగా నేర్పున విటిచి మాట
లాడిన, మనసేమియు విలుగకపుడు మదవతి
కణకన్ సారింగ 2 81.

7. వినరించు, వృష్టవలుచు.

ద్వి అదివిని చెలిక తై తామాయ కినిరి, యెదిరించి
వైకొన్న యీ కల మంచి, విధమంచు నక్కల
విటిచికి చెలులు, విధుముఖ యామాట వినమి
నచ్చెలులు, వినవమ్మ కల నీకు విటిచి చెప్పె
దము. వ్రథులింగ 2 84. పా 15 వం

9. ఒక వస్తువునుండి వేరొకవస్తువును విభాగించు

క. . పాల్, హంస విలువ నీ ర్విటిచెను అము
4 178.

విలుపు ౧. (✓ విలుచు) విలుచుట, భంగము.

పి. కలికి మాటలు కిలకిలనపు ధోరచూపులు మోచి
విలుపులు గులుకునడలు శుక. 2 438.

౧౭. విలుగుడు

ఉకా దానికిది విలుపు

విజ్ఞనవీగు = విజ్ఞనవీగు అ క్రి మిక్కిలి అతిశ
యించు.

చ ఘనుఁడొకయోగితుల్కుఁ డనఁగా ధరిణీ సలి
యందు నేరికిన్. వినఁ గవరాని రూపమున
విజ్ఞనవీగు తపంబునేయఁగా, వనరుహమిత్ర
చంద్రనగ వర్గనముద్రనదీపదక్షమా, జనతతి
యన్ జలించెనని చారులు చెప్పిన మాట
వింటిరే చిత్రభా 2 52

విజ్ఞనవీగు = విజ్ఞనవీగు (వీగు + వీగు) అ క్రి.

1 మిక్కిలినిక్కు, మిక్కిలిగర్వించు.

చ గురుని యుపేక్షఁజేసి తనకున్ వమరోద్ధతి నెల్ల
దాని పి, వెంవిడి గానలేడు తన వీరమ
కాఁగొని విజ్ఞనవీగుడున్ భార. ద్రోణ 2. 48.

పి వేల్పుటింతులలోన విజ్ఞనవీగుచు మేన నవరత్న
రచవలరవణ మెఱిగె ... మహాచ. 2 11

పి శ్రుతిదూరభోగనక్తఁ విజ్ఞనవీగు కాఁ జరణ
మగ్రజాదెనఁ జూపఁచేని (వసు. 1. 84.)

2. మిక్కిలియె ప్పు, మిక్కిలి అతిశయించు.

క విను నీ చదితిగుఱుఁడవు, వివకకొడుక నేను
విజ్ఞనవీగుడు మవకున్, జనకుడు కళ్యపుఁ
డొక్కఁడ రమజల సామించి (కోధించి) చంపు
దమ యిరువురమున్. భార. ఉద్యో 2. 285

పి వానలు సంవితో వక్షించె సస్యముల్ వేళ్ళు
గొల్పుగ విజ్ఞనవీగు పండె మను. 8 121.

గీ. ఇరుగు పొరుగుల వారల యిందలెల్ల, వివిధ
మార్గంబులను సిరుల్ విజ్ఞనవీగుఁ, గుడిచి కట్టుడు
శిశువుల గోము లరసి, తల్లి యెట్లోర్పుఁ దన
వేదతనమునకును. కుచేల 1. 38.

8. నమృద్ధమగు

ద్వి పూచె మోదుఁగువృక్షములు విజ్ఞనవీగు, గాఢఁ
జాతంబులు . హరిశ్చ పూ 433

చ విపులధరాధరాగ్రమున వేలుపుమూ, కల రచ్చ
రావి ది, వ్యవతిమళంబుతోఁ గడవలంతలు
పండుల విజ్ఞనవీగు ... వరాహ. 10. 120.

విలంఘనము సం. ౧ అ న 1 అతిక్రమించుట,
దాఁటుట, మీటుట 2 అపరాధము, కాననోల్లం
ఘనము

విలంఘించు సం న క్రి. 1. అతిక్రమించు, దాఁటు.

మ. ఒక పాదంబున భూమిగవిపి దివి వేటొంటన్
నిరోధించి యొం, దొకటన్ మీఁది జగంబులెల్ల
దొడి యొండొంటన్ విలంఘించి ... హరి
విభుం డొప్పురె విశ్వాక్షుశిన్. భాగ. 8. 825,

2. లంఘించు, దుముకు

మ తలయూచె గలకంఠి యచ్చెరువునన్ రాటంక
రత్న ప్రభల్. పలుకంబాటిన చెక్కుటద్ద
ములపైఁ జైవైవిలంఘింపఁగాన్ . కాశీ
5. 168

(ఇట ప్రసరించు అని భావము)

విలంఘితము సం విజ (అ అ అ) 1 చాటుబడి
నది, అతిక్రమింపఁబడినది 2 మీఠఁబడినది,
ఉల్లంఘింపఁబడినది 3 అతిశయింపఁబడినది,
మించఁబడినది 4 ఓడింపఁబడినది, జయింపఁబడి
నది

విలంబనము సం వి అ న 1 వ్రేలాడుట, జోగు,
ఆలస్యము

విలంబము సం. వి అ పుం 1 వ్రేలాడుట 2 ఆల
స్యము, జాగు 3 ప్రభవాది సంవత్సరములతో
నొకటి “విలంబి” అని వాడుక

విలంబి సం విజ (న్, నీ న్) 1 వ్రేలాడునది
2 జాగుచేయునది, ఆలస్యముచేయునది, మంద
మైనది.

విలంబించు సం అ క్రి ఆలస్యముచేయు, జాగు
చేయు.

కా ఎండన్ మ్రగ్గితి రాకటన్ బడితి రింకేలా విలం
బింపఁగా, రండోబాలకులార చల్లెఁగుడువన్ ...
భాగ, 10 పూ 498

విలంబిక సం వి అ వ్రే మలబంధము, రోగభేదము.

విలంబితము సం విజ (అ అ అ) 1 అనుకొని
యుండునది, అనుకొనియుండునట్లు చేయఁబడినది
2 వ్రేలాడునది, వ్రేలాడఁదీయఁబడినది 3 చేరి
యుండునది, అంటియుండునది. 4 జాగ్రత్తది,
ఆలస్యమైనది 5 మందమైనది (సంగీ) ద్రుతము
మధ్యము గానిది.

వి అ న 1. జాగు, విలంబము, ఆలస్యము
2 వృత్తవిశేషము

విలంభము సం. వి అ. పుం 1. జౌదార్యము 2 అధిక
దానము, మిక్కిలియివి.

విలక్షణము సం విజ (అ అ అ.) 1 విశేష గుణ
ములులేనిది. 2 భిన్నమైనది, వేరైనది. 3 విశేష
లక్షణములుగలది, అసాధారణమైనది 4. అకుట
చిహ్నములు గలది కుటచిహ్నములు లేనిది.

వి అ న 1 వైయార్థ్యము, నిష్ప్రవియోజన స్థితి,
2 పాఠఃజూచుట, కనుపెట్టుట

విలక్షణము సం విజ (అ అ అ) 1 విశేష గుణ
ములు లేనిది 2 విభిన్నమయిన (అసాధారణ
మయిన) చిహ్నములు గలది 3 కలవరపడినది,
జ్ఞోభవడినది 4 అశ్చర్యపడినది, విస్మయము
నొందినది 5 సిగ్గుపడినది, భంగపడినది 6 తెచ్చి
పెట్టుకొన్నది, స్వాభావికము కానిది (చిలునవ్వు
మొ)

విలక్షించు సం అ క్రి అశ్చర్యపడు
మ రామరావణు లసామ్యులైన యుద్ధంబుఁ
జేసిరి వక్తందివ మేదునాళ్లు తివిజ్రేలుతో
విలక్షింపగన్ దికా 7 2 155

విలక్షితము సం విజ (అ అ అ) 1 ప్రత్యేక
పలుపఁబడినది 2 పరిశీలింపఁబడినది, కనిపెట్టఁబడి
నది 3 జ్ఞోభపెట్టఁబడినది, కలఁతనొందింపఁ
బడ్డది 4 విసిగింపఁబడినది 5 భేదపలుపఁబడినది.

విలగ్నము సం విజ (అ అ అ) 1. మిక్కిలియంట
యుండునది, అనుబంధించియుండునది 2 గుటి
పెట్టఁబడినది 3 గతించినది, కడచినది. (కాలము)
4. నన్ననిది, సుమారమైనది

వి అ న 1 నడుము, మధ్యము 2 కటిప్రదే
శము 3 మేసాదిరాసుల యుదయము.

విలపనము సం వి అ న 1 సంభాషించుట, పలు
కుట 2 వదరుట, వర్ధనసంభాషణము 3. వడ్డుట,
విలపించుట 4 జడ్డుగొనవ్వుపుల మడ్డి

విలపించు సం అ క్రి పరిదేవనముచేయు, ఏడ్చు
గీ హాహరిశ్చంద్ర కనకవర్ణకతలము, నందుఁ
బొందు నీయంగమే యకట చెనఁటి, వేలఁ
గూలివయది నేడు నీచదైన, మిట్ట దళ
దెచ్చినే దివిశేంద్రభోగ.

ప అని విలపించుచు నమృహదేవి శర్త్త దుఃఖ
భారఃడితయై ... మార్కా 1 82.

విలపితము సం వి అ. న ఏడు, విలాపము.

విలయనము సం వి అ. న. 1 ద్రవముచేయుట,
నీరుగాఁజేయుట 2. హరింపఁజేయుట 3. తీసి
వేయుట, తొలగించుట. 4 సన్నముగాఁ
గొట్టుట, చూర్ణముచేయుట, పొడిగొట్టుట 5. తూడి,
చూర్ణము

విలయము సం వి అ థం 1 ద్రవమగుట, ద్రవీ
భావము. 2 నాశము, అణగిపోవుట 3 ప్రపంచ
నాశము, ప్రలయము

విలవిల వి 1 ప్రాణము విడుచుటయందగు నను
కరణము.

ద్వి సీరివరు ఒయ డ్ది సే త్రాలన గ, వరికు భ
మౌక్తికవాత. 2 రాల, విలవిల త్రాణము
ల్విడువంగ ధరము, నల వజ్రగతి ముష్టిహతి
మగ్గుజేసి, దాని దంతంబు పంతాబున మాడ్చి,
పూని కా నాహస్తిపుని ముక్తికనిచె (అను
క. 3 148. పా 8 పం)

2 తన్నుకొనుటయందగు ధ్వని కమకరణము.

ద్వి విలవిలదన్నుక విడిచె త్రాణములు. ద్వి
నల 4 (క ర.)

3 విహ్వలత. (చూ విలవిలపోవు)

జ : విలవిలబడు, విలవిలపోవు.

విలవిలబడు అ. ౧౩ (విలవిల్ + పడు) మ్లాసమగు,
పాడిపోవు.

క తెలతెలవాటంగవచ్చెను, వెలవెల జాతె నెల
దొనలు విలవిలబడియెస, బలవలనయ్యెం
అక్కలు... (సారంగ. 3 197.)

విలవిలపోవు అ ౧౩ (విలవిల్ + పోవు) విహ్వలత
తెందు, అవశమగు.

ఉదా చేతులు కాళ్లు విలవిలపోవుచున్నవి.

విలనత్ సం కృత (సమాస పూర్ణావయవముగానే
ప్రయోగము) 1 ప్రకాశించుచున్న 2 తళుకు
మనుచున్న 3 తరంగములవలె చలించుచున్న,
4 విలాసముగల, క్రీడాశీలమైన, ఆటలం దిష్టము
గల.

విలననము సం వి అ న 1 తళుక్కున మెఱ
యుట 2 ఆటలాడుట.

విలసించు సం అ ౧౩ ప్రకాశించు

సీ నందనవనవాసనల సొంపు విలసింప నలసంపుఁ
జలిగాడ్చు లనుసరింప కకు 3 388

విలసితము సం విజ. (అ అ అ) 1, ప్రకాశించునది,
తళుక్కుమని మెఱయునది. 2 కనబడునది,
స్పష్టమైనది 3 ఆటలాడునది, క్రీడాశీలమైనది.

వి. అ. న 1 తళుక్కుమని ప్రకాశించుట, తళుక్కు
మనుట. 2. తళుక్కుమనడి మెఱపు, ప్రకా

శము. 3 స్పష్టముగాఁ గనబడుట, స్పష్ట
పడుట 4 ఆట, క్రీడ, శృంగారచేష్ట 5 చేష్ట,
అభినయము 6 ఫలితము, పరివ్రాసానము.

విలసిల్లు(లు) అ ౧౩ 1 ప్రకాశించు.

ఉ శ్రీతరుణి మఖోజ్జ్వలశశిన్వతియన్ బృథు
కౌస్తుభార్కజా, ల తపదీప్తియు న్నిజభుజాః తః
మృగనభస్థిన్ ఒంస్థితవిచిత్ర భాతి విల
సిల్లంగ నొప్పు మావరుడు మార్కం
1 1

మ వసుధాచక్ర మవక్రమై విలసితన్ వార్ధుల్
చెంగెన్ కృ శకుం 3 388.

2. సంతోషము

ద్వి వేటాడఁ జయ్యన విచ్చేయుమనిన, మాటకు
విలసిల్లి మనుజులల్లభుఁడు, వానికిఁ దవకట్టు
వర్గంబు నీచ్చి. నవనాథ. 1, 47 పా.
28 పం.

విలాతి వి దేశము.

చ. వెలలేని సొమ్ములన్, వెనఁ గడుఁగూర్చి
తోడఁ జదివించిన పిమ్మట గారవంబుతోఁ,
బసుపున కిచ్చెనంత వృషపర్వుఁడు కొన్ని
విలాతు లింతికిన్ యయా 4 122

చ. వసుమంతుఁడు నాఁ బ్రసిద్ధిగాంచి యొక
సెట్టియుండు నలనెట్టెన మాటువిలాతి కేఁగు
చున్, తన ధనరానిపైనిడిన దాల్చి... వేం
పంచ 1. 479

సీ. సౌవర్ణకలశముల్ నవరించిన విలాతి సకలాతి
హృదాల సామజములు రంగా 1 156.

విలాపము సం వి అ థం పరిదేవనము, ఏడ్పు

విలాపించు సం. అ. ౧౩ దుఃఖించు

సీ అని విలాపింప మారార్చి యేటికిఁ గ్రేవుఁ
కాసి గొడ్డొటలెడు పగిది నడలె,దు...తై. కా
8. 285

విలాసకాననము సం వి. అ థం శృంగారవనము,
లీలౌద్యానము

విలాసనము సం వి అ న. 1 ఆట, క్రీడ, వినోదము.

2 శృంగారచేష్ట, నయ్యాట, సరసము

విలాసమందిరము సం వి అ న. లీలాగృహము,
అనందమందిరము, విలాసముల కేర్పడిన యిల్లు.

విలాసము సం. ఎ. అ. పుం. 1. క్రీడ, ఆట, వినోదము 2 స్త్రీల శృంగార చేష్టావిశేషము, స్త్రీల యంగవిశేషాదులందలి కాక్కాలిక విశేషము 3 వగలాడితనము, వలపించుట 4 స్త్రీలసాత్విక భావవిశేషము 5 చక్కదనము, సౌందర్యము 6 తళుక్కుమని మెఱయుట

విలాసి సం. ఎఱ (నో నీ నో) 1 క్రీడాశీలుడు, ఆటలాడెడివాడు, శృంగార చేష్టలు గలవాడు, వలపించువాడు

ఎ నో పుం. 1 విషయసుఖమును గోరుము మృదు. 2 అగ్ని 3 చంద్రుడు 4 పాము. 5 కృష్ణుడు 6 శివుడు 7 కామదేవుడు, మన్మథుడు.

విలాసింజు సం. అ క్రీడించు

పీ. మనసు రింగులువార మణితక్యంబునఁ జెంత నల్లన విలాసింజె శారి పి శకుం. 3 218

విలాసిక సం. ఎ. అ. స్త్రీ శృంగార రసవిహారమై యేకాంకమయిన నాటికాభేదము

విలాసిని సం. ఎ ఈ స్త్రీ శృంగారచేష్ట లెక్కువగల స్త్రీ; స్త్రీ. 2 వేశ్య

విలిఖనము సం. ఎ అ న 1 గోకుట, గీటుట 2. వ్రాయుట

విలిఖించు సం. న క్రీ వ్రాయు

మ. కళలం దేలు మెఱుంగుఁ జెక్కులసయిన్ గస్తూరికావత్రముల్, విలిఖింపన్ . చంద్రా. 6 124.

విలిప్తము. సం. ఎఱ (అ అ అ) 1 పూయఁబడినది, రుద్దఁబడినది 2 మలినముగాఁ జేయఁబడినది, కలంకీతము, అపవిత్రము.

విలియేనేయు న క్రీ 1. సరిచూచు (శ ర) 2. పూటకాపుగా వేరింపఁచు (వాచ.)

విలీనము సం. ఎఱ. (అ అ అ) 1 అణఁగియున్నది, అంతరావమైనది. 2. అంటియున్నది, అశ్రయించి యున్నది. 3. కరఁగినది, ద్రవరూపము నొందినది. 4. నశించినది, చచ్చినది

విలు=విల్లు ఎ. బొ. ధనుస్సు.

క. కా విలు విలుగనేసి యతనిం, దొలఁగంగాఁ జేసె నరుడు దోర్బలలింన్ భార. విరా 5. 74.

విలునమ్ము సంకుఁజ్రము, బలకయుఁ గావేయకుంబుఁ జాళముగదయున్, గల యెనిమిది చేతుల దాఁవల వలసలఁ దార్చి శారి బాణుని యనికై ఉ హరి. 8 25

శా ప వేశన్ నీతయు లక్ష్మణుడుఁ దను సేవింపంగ నిల్పాని చెల్వొలిలన్ దగు రామ మూర్తి రఘునాథాధీశ్వరుం బ్రోవుతన్ విజ. వి 1 1

జ విలుకాడు, విలుచాలుపు, విలుమొడి, విలు విదై, విలువిద్య.

విలుంచవము సం. ఎ అ న చీలుట, శేదించుట, పెరుకుట 2 (తోలు) ఒలుచుట.

విలుంతనము సం. ఎ అ న 2. దోచుట, కొల్ల పెట్టుట. 2 ఖామిపై దొర్లుట, బొరలుట.

విలుంపకుండు సం. ఎ అ పుం. దొంగ, తప్పకుండు, దోచుకొనెడివాడు.

విలుకా(ల్కా)డు ఎఱ. (విలు+కాడు) ధాను మ్మడు, విల్లుపూసినవాడు

నీ అజిఁఁగోత్తముండు ద్రోణాచార్యుఁ డందలి యిందలి విలుకాండ్రకెల్ల గురుండు భార. ఉద్యో 4 229

క అనిమళరుఁ డించు విల్లును, కుసుమళరమ్మలను విడిచి కొమ్మలఘ్రాసే, త్రసమృద్ధిచేతఁ దత్పురి, బనగలవిలుకాఁ డపంగ బరగుచు నుండున్ విక్ర 1 81

గీ అలరు విల్కానితల్లికిఁ బ్రాశ్నికార్థఃకలవల్లికి మొక్కంగఁ గంటిమంటి. కాశీ. 8 41

ద్వి విలుకాండ్రురిద్దరు వివిధశస్త్రాస్త్ర, కలికులై యట వంపకడ నున్నవారు. రం రా. కిష్కిం 168 పా. 27. పం

(చి ని. పా. విలుపూని యిద్దరు, ముద్రి పా)

విలుచే(లు) న క్రీ 1. కొను

గీ జీవహింస యెన్నందును జేయ నవఱు, యెరులు సంపితెచ్చిన మాంస మొసర విలిచి, తగినవెల కమ్మి బ్రదుకుడుఁ దద్ధనమున .. భార ఆర 5 332

నీ. ... ఎక్కుడు సొమ్ముకలవాడ నెంత యరం బైన నిచ్చి నిమ్మ, విలిచెదఁ జెప్పుమా వేల యన్న...మార్కం 1 228

చ.. ధూత్తబిన్, విలిచినవాడు భక్తిమయ చిత్తమునన్ ధర నేకపీరుడై నిలిచినవాడు కార్యమున నీజనకుడు . ఉ హరి 5 89

చ...కొవ్వరి మల్లెపూవులెత్తులు దళనాధరద్యుతులఁదోచినఁ బైకొనరిమిగా విటుల్, విలువగ వారి చిత్తములు విల్లురు తకువరి బుష్పలావికల్. పి శకుం 1 88.

2. అమ్మ, విక్రయించు.

క కొలిచితిమో వెలువేల్పుల, నిలిచితిమో శూలభరుని నిందించుడెన్, దలచితిమో దుర్బుత్తులు, విలిచితిమో వేదమంత్ర సిద్ధాంతియ్యల్. తెన్న 5. 406

గీ. విలులు విలులు పుష్పలావికలు పీట వకు. 1. 109.

గీ. పొందుగానినొందు పానంగ పెక్కువయేల, యేకమున నెవ్వఁడేని యెరుల,ధనము కాని దాని దాను విల్పుటయది, మెచ్చగాదు వాడు మ్రుచ్చగాని విజ్ఞా ప్రా 24.

గీ. అలరు బొంకులఁ తెలఁగించి యఖలకమన, పాతమదందకై యానపడఁగఁజేసి, విరులు విల్లురు కుసుమలావికలు పీట .. చంద్రి. 1 105

8. విలుచు, అహ్యనించు

గీ. వెలయు విలిచె ననంగఁ విలిచెననుట అం భా 3 184

జ విలువ, విలువకత్తె, విలువకాడు, విలువ జవరాలు, విల్పికోలు

విలుదాలుపు(బు) విజ. (విలు+తాలుపు) ధనుర్భరుడు.

క. విలుదాలుపుఁ బ్రోడలు తావ, చెలిజంట కొలం పురాచనింగపుఁగొడమల్, నిలిచిరటఁ బుడమి పుట్టగు, నెలఁతుకయం దాముఁడవని నెలపున నంతన్ రామా. 5. 28.

(క. ర. పా. విలుదాల్పు, ముద్రి. పా.)

గీ. తరించిన నవిలుదాల్పుగడిమి, నెదురుకొని పెక్కునెఱదూపు లేసి యెల్ల. నల్లద్రావుడు మూఁకలఁ ద్రెళ్ళఁజేసి, యగ్గరాసులనై నిలిట్టార్చుకొనుచు, అచ్చ. రా. ఆర 12

విలుప్తము నం విజ (అ. అ. అ.) 1 తోపించినది, తక్కువపడినది 2. విలువఁబడినది, చిల్పఁబడినది

3. బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొనఁబడినది. 4 కొల్ల గొట్టఁబడినది, దోచుకొనఁబడినది. 5 వశింపఁజేయఁబడినది, ధ్వంసము చేయఁబడినది 6 అంగవిహీనము గావింపఁబడినది, వికలాంగము గావింపఁబడినది

విలుమంది ఎ (విలు+మంది) విల్లులు ధరించిన జన సమూహము, విలుకాండ్రు

ఆ. వలసలెదర వృపతి కలఁగక ప్రజ వగ, లార్పఁబనిచి కనుమలందునిలువ, వేలువేఱయేర్పి విలుమండిఁ బనిచితా, దుడుకుపెండె మటుకనొడమ వెదలి, అము 3 27.

విలులితము నం విజ (అ. అ. అ.) 1. వలిపివేయఁబడినది 2 చలింపజేయఁబడినది. 3 వల్పిబుచ్చేయఁబడినది, కాలుమాలుచేయఁబడినది. 4. చంచలమైనది, స్థిరతలేనిది, నిలుకడలేనిది

విలువ ల్య) ఎ. (√ విలుచు) 1. వెల, క్రయము, ఖరీదు, మూల్యము.

ఆ కర్షకునకు నేలకాల మెఱుంగుట, జట్టివానికేది సంభవించె, నందు విలువ మొదలనగు లాభమును నెడ, వ్యయముగల్గుటయు శివప్రదములు భార అను 5 35.

కం దేవార్పనానిమిత్తము, దా వేటొకతోట వేయఁదలచి యశం దా,తాపు గృహస్థుల చేతన్, వేలిలి సుజ్ఞేతఘామి విలువకుఁ గొని యెన్. వైజ 1 83.

వ. .. మలయంబునంగఁ చలువకు విలువ యెయ్యది... మను. 1. 72.

నీ ఈ చంద్రలింబాస్య నీ భూసురేంద్రున కీపు మొదల విక్రయించువేళ. నీవిల్యతోని వాఁడీనందమఁడు గాఁడు వేతె పుత్రునికీని విలువ వలయు. (హరిశ్చ. 4. 186.)

విల్యనేయు=కొను

మత్తకోకిల, ఆజగత్పతిచిత్త గేహమునందుఁగాఁ పురముండఁగా, బాజనేయకయొందు వేల్పులఁ బూనికొల్వఁగఁబోవుటల్, రాజసంబునఁ జేతి కౌస్తుభరత్న మొల్లక వేలకై, గాఁజూ మనలు విల్యనేయఁగఁ గాంక్షనేనెదరే మనన్, కాసిష్ఠ. 4 18,

2 ప్రాముఖ్యము

గీ . . గౌరి తనచారు సౌభాగ్య గౌరవంబు,
విలువ పోయిన చెలువున విన్నవయ్యె హం
8. 88

విలువకత్తె ఏ (విలువ + కత్తె) 1 వెలయాలు, వెల
వోడి, ఇల్లెత్తి

చ .. మాత్రుగల గైలు తగ్గలుజేసి ప్రోలునన్,
గలసి చరింతు : విలువకత్తెల మారుని : తల్లో
యనన్ ప్రబంధ 17

2. వెలయిచ్చి వస్తువుగొను స్త్రీ

(చూ విలువకాదు)

విలువ(ల్య)కాదు ఏ (విలువ + కాదు)

వెలయిచ్చి వస్తువును కొనుపాడు, క్రేత.

ఉ ఎత్తుల యొప్పుకంటె సరమెత్తుట యొప్పుగ
జొక్కివిల్వకా, తొత్తడిబుప్పముల్ కొనర
కూరకయున్నికి నల్ల నవ్వుచున్ విక్ర. 1 83.

విలువజవరాలు ఏ జె (విలువ + జవరాలు) వెల
వెలడి, వేళ్ళ.

గీ. తొలుక రలిదేల్చె వాగదత్తుడు తనదు, విలువ
జవరాలికుటమి గలంచి తలంచి ... ప్రబంధ
720

విలువిద్దె ఏ. (విలు + విద్దె.) ధనుర్విద్య

చ కరితురగాధిరోహముల గద్దెలులై విలువిద్దె
లందు నేర్పరులయి చాతురంగరణరంగ సమ
ర్థులనైరి ధారుణిన్ చంపూ రా. 2 58

విలువిద్య ఏ ఏ (విలు + విద్య.) ధనుర్విద్య.

క విలువిద్య గణచుచుడిరి, బలయుతులు కుమా
రికుటు ... (భార. ఆది 5 181.)

పి. జమదగ్నిసుతకృపాశ్రయమునఁ బడసిన విలు
విద్య కలయాపు వెలయఁజేయ భార విరా
4. 205

విలూనము సం ఏ (అ అ అ) ఖండింపఁబడినది,
నలుకఁబడినది

విలేఖనము సం ఏ అ. న 1. గోఁకుట, గీటుట,
ప్రాయుట 2 క్రవ్వుట. 3 నిమ్మలముచేయుట,
వేళ్ళతోఁగూడఁ దీకినై చుట. 4 విడఁచియుట.

విలేపనము సం ఏ అ. న. 1. పూయుట, అలఁచుట.
2. సువాసనపరిమళద్రవ్యము (చందనాది.)

విలేపని సం ఏ ఈ స్త్రీ పరిమళ ద్రవ్యములనువా
సనగల స్త్రీ 2 సువేష, మంచుదుస్తులు ధరించిన
స్త్రీ 3. యవాగువు, గంజి, జావ

విలేపము సం ఏ అ. న. 1. పైనిబూసికొనెడి
పదార్థము (చందనాది) 2 సున్నపుగచ్చు
3 సున్నము + పూస, సున్నముచేయు,
గచ్చుచేయు.

విలేపి సం ఏ ఈ స్త్రీ యవాగువు గంజి, జావ.

విలేపిక సం. ఏ అ స్త్రీ = విలేపి.

విలేప్యము సం ఏ అ. న. = విలేపి

ఏ (అ అ అ) పైనిబూసికొనఁదగినది. (చంద
నాదికము)

విలోకనము సం. ఏ అ న 1 చూచుట, కనుఁ
గొనుట. 2 చూపు

విలోకించు సం న. క్రీ పీఠించు

వ ... సూత్రంబున మణిగణాబులంబోలే నున్న
కూన్యలోకంబులు విలోకించి ... వరాహ
2 159

ద్వి కానుకోటిప్రథక బ్రత్యక్షమయ్యె, నై నవిలో
కించి ద్వి. పరమ 3. 163 పా

విలోకితము సం ఏ (అ అ అ) 1 చూడఁబడినది.
2 పరిక్షింపఁబడినది, పరిశీలించఁబడినది

ఏ అ న. చూపు, దృష్టి

విలోచనము సం. ఏ అ న వేత్రము, కన్ను

విలోదనము సం ఏ అ. న 1. మఠించుట,
త్రచ్చుట, ఇటువంటి గడుపుట

విలోడితము సం ఏ (అ అ అ) 1. మఠింపఁబడి
నది 2 ఇటువంటి కదల్పఁబడినది. 3. వేలపై
దొర్లింపఁబడినది

ఏ అ న. చేల్లి, తక్రము.

విలోపనము సం ఏ. అ న. 1 లోపింపఁజేయుట
తక్కువపఱచుట 2. భేదించుట, నలుకుట. 3. తీసి
కొనిపోవుట 4. నశింపఁజేయుట, నాశము.

విలోపము సం ఏ అ. న. 1. తీసికొనిపోవుట.
2 బలాత్కారముగాఁ బట్టుకొనుట. 3. దోచు
కొనుట, కొల్లగొట్టుట 4 అదర్శనము, కనఁబడ
కుండుట, అంతర్ధావమగుట, నాశము.

విలోభనము నం వి అ న ఆకమోపి యాకర్షించుట,
ఆకమోలుపుట 1. దుర్భాగమునఁ బ్రవేశపెట్టుట,
మంచిత్రోవనుండి తప్పించుట 3. ముఖస్తుతి,
ఇచ్చకము.

విలోభము నం వి అ ఫం. 1. ఆకగొలిపి యాకర్షిం
చుట, మోసగించుట 2 మరులుగొలుపుట, దుర్భా
గమునఁ బ్రవేశపెట్టుట

విలోమజాతుఁడు నం విజ (అ అ అ) = విలోమ
జాతు

విలోమజిహ్వాము నం వి అ ఫం. ఏనుఁగు

విలోమజాతు నం విజ (అ అ అ) (విపరీత క్రమ
మునఁ బుట్టినవాఁడు.) త ద్రికంబై సుత్రమజాతి
గల తల్లికిఁ బుట్టినవాఁడు (వ్యతి అమలోమ
జాతు)

ఇట్లే విలోమవర్ణుఁడు, విలోమోత్పన్నుఁడు.

విలోమము నం విజ. (అ అ అ) 1. విరుద్ధము,
విపరీతము, తలక్రిందైనది 2 విరుద్ధ క్రమమునఁ
బుట్టినది 3 వెనుకఁబడినది, హీనస్థితిలోనున్నది.
వి అ ఫం 1. విరుద్ధక్రమము 2 కుక్క, 3 పాము.
న. నీరుతోడఁడి యాత్రము

విలోమి నం. వి అ శ్రీ ఉసిరిచెట్టు,

విలోముఁడు నం. వి అ ఫం నరుణుఁడు.

విలోలనము నం వి అ న 1 కడుపుట, ఆడించుట
2. తుబ్బిముగాఁజేయుట, కలియఁజెట్టుట

విలోలము నం విజ (అ అ. అ) చంచలము, కదలు
నది. 2 విడిపోయినది, విరియఁబోసికొనఁబడినది
(జుట్టు.) 3 మిక్కిలి తృప్తగలది

విలోహిత నం వి అ శ్రీ. అగ్నిహోత్రుని సప్తజిహ్వ
లలో నొకటి

విలోహితము నం. విజ. (అ అ. అ) ధూమ్రవర్ణము
గలది, ఎఱుపును నలుపును గలసినది. 2. ఎఱ్ఱనిది,
రక్తవర్ణముగలది.

విలోహితుఁడు నం. వి. అ. ఫం రుద్రుఁడు

విల్పికోలు వి. (✓ విలుచే) వెలయిచ్చికొనుట.

ఉ. ... ఇది పథ్యము మమ్రొక్క నక్కనిచ్చి, సింహ
మ్మల విల్పికోలుజరె? యన్మృతే వారలు కార
వేళ్ళరా. భార సఖా 2. 181

విల్లు = విలు వి బె. ధనువు, ధనుస్సు.

బ విందులు, విల్లులు, విండ్లు.

ఉ వేరొకవిల్లు పుచ్చుకొని విందులు రెండును
ద్రుంచి మేనులం దూఱగనేసె . భార.
ద్రోణ. 3 83.

గీ అర్జునుఁ దొంటిభాగ్గవుఁడు వింట,నిట్టఁడే
యని పొగడంగ తెల్లజనులు భార ఆది.
5 230

నీ జగములోక్కుమ్మడి సాధింపఁజెల్లిన రతిమన్న
భుల విండ్లు గమణి బొమలు. నైష. 2 15
దీని భేదములు తడివిల్లు, వెదురువిల్లు, నెలసువిల్లు
మొ

గీ విల్లువట్టిన నెలపదినాళ్ళలోన, వీరగలిగిన తడ
విల్లు వెదురువిల్లు, నెలసువిల్లును మొదలైన జేగ
విండ్లు, చులుకుగాఁదీసి శబరేంద్రనామఁ
డేయు కాళ 3 35

అ వింటికోల, వింటిజోడు, వింటిపట్టు, వింటి
పెట్టు, వింటిబద్ద, వింటిరాసి, వింటివాడు,
విండ్లమ్మలాట, విండ్లవాడు

విళగు వి ఒక స్వరస్థాయి.

ద్వి తిక్కాయి హోయలును రక్తింవిళగు, చొక్కాయి
యాదిగా సొగయుకాయములు బస పు 3
71. పొ. 15 పం.

వివంచిమ(డు)వు నం విజ (ఉ) వంచనచేయ నిచ్చ
గలవాఁడు, మోవపుచ్చఁ దలంచినవాఁడు, మోస
గాఁడు

వివక్ష నం వి అ శ్రీ 1 చెప్పనిచ్చ, చెప్పకలయు
నఁడి తలంపు. 2 ఇచ్చ, కోరిక, 3 అర్థము, అతి
దేయము 4 ఉద్దేశము, తలంపు.

వివక్షించు నం న శ్రీ చెప్ప నిచ్చించు

మ చలితాఘంబగు వేదభూషమునకున్ శాఖోప
శాఖాచయం, బులు పెక్కుల్ గల వన్నియుం
బ్రకటితంబుల్ గా వివక్షింపనా, జలజాతా
నకుఁడైన నోవఁడు వి పు 4 87.

వివక్షితము నం విజ. (అ. అ. అ) 1 చెప్పనుద్దేశంపఁ
బడినది, తలంపఁబడినది. 3. ఇచ్చగింపఁబడినది,
కోరఁబడినది. 4. ఇష్టమైనది, ప్రിയమైనది
వి అ న. 1. ఉద్దేశము. అర్థము. అభిదేయము.

వివక్షి(డు)వు నం. విజ (ఉ) పలుకనిచ్చగలవాఁడు,
పలుకసిద్ధముగా నున్నవాఁడు.

వివరము నం 1. ఆ. శ్రీ దూడలేని యాపు
వివరము నం 2. ఆ. శ్రీ వాదముచేయు,

సీ వేదాంతమది వార్ధి వివరముగా చెప్పెద పూర్వ
పక్షగ్రాహ పుంజయుతము, సిద్ధాంత రుపము
లచే న కలంబగు నజ్ఞానభీరువుల గు మునిగి,
చిత్తశుద్ధియలేచెడి రియి పుచు వివరి తు
రెన్నడు వివేక మెడలి,... నేను . 7 పా.

వివరము నం 1. ఆ. శ్రీ 1. కావడి 2 మార్గము,
చారి 3 బరువు, భా ము 4 ప్రాంతధాన్యము,
విలువధాన్యము 5 పాత్రము (కుండ మొ)

వివరము నం 1. ఆ. శ్రీ 1 బరువు మోయు
వాడు, కావడివాడు. 2 కావడితో నరుకులు
తీసికొనిపోయి యమ్ముకొనువాడు

వివరము నం 1. ఆ. శ్రీ (✓ వివరము) స్పష్టపడు

గీ గజ్జియలమో త గలగలగల యట చు, వివరి
కట్టుక రయమున వినికెడేయ, విరులతేరు విశా
నముం దరికి నరిగి, స్థాయిగావించి యంతట
హాయిమించి మల్లుపు. 4 85.

వివరము నం 1. ఆ. శ్రీ ప్రకటించుట, బైలుపలు
చుట 2. కప్పు లేకుండకేయుట 3. వివరి చుట,
స్పష్టముగాచెలుపుట, వ్యాఖ్యానము 4 వ్యాఖ్యా
నమునకు వ్యాఖ్యయగు గ్రంథము 5 వర్ణించుట,
వర్ణన 6 వాక్యము.

వివరము నం 1. ఆ. శ్రీ మురరి, పిల్లనగ్రోవి
వివరము నం 2. ఆ. శ్రీ (వివరము+పుట్టు.) వివరమును,
స్పష్టమును.

క. నావిని రక్తాక్షుడు చిరజీవిం బరికించి చచ్చి
చేసెడు పని యే, మీ వివరపుట్టకేపుమా, నీ
వమటయు నాతఁ డాతనికి నిట్లనియెన్ వేం.
పంచ 3. 295.

గీ వివరపుట్టంగ నాను పూర్వయునుగాగఁ, దన్నె
తొంగింపు మన .. (విప్ర 5. 48)

వివరము నం 1. (నం వివరము) విస్తృత
ద్వి. రవళిసేయక పదరక యొక్కరొకరె, వివ
రముగా మాకు వివరింపుఁ డనిన ద్వి పరమ.
4 385 పా.

జ. వివరకట్టు, వివరపుట్టు, వివరి వివరించు.

వివరము నం 1. ఆ. శ్రీ 1 రంధ్రము. 2. సందు,

మధ్యమంజెడి యవకాశము, తీట 3 నిర్జనప్రదేశ
శము 4 దోపము, లోపము. 5 గాయము
6 గణిత) తొమ్మిది సంఖ్య
పుం విస్తృతి, విరివి.

వివరి వివర (✓ వివరము) విచారణక్రియ వాడు,
వివేకి.

క వివరికి వివరించిన కృతి, చవివాలన్ ల చూర
చవిగూర్చును నా, యవివేకి వినుపి చిన, వివరి
వంద చింతపండు గలుపుట మమ్మి ద్వా.
1 18

వివరించు (✓ వివరము) 1. వక్కాణించు, స్పష్ట
పఱచు.

న వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్న నారాయణాభి
ధానంబులు గలిగి విలసిల్లు నా మూర్తుల
విధంబు వివరి చెడ మూర్తి. 1. 111.

2 విచారణచేయు, ఆలోచించు.

అ తల్లివంక నైదుతలములు వివరించి, తండ్రి
వంక చేడుతరము లరిసి, వారివారి గోత్ర
వంశవంశరము గానియక యతివఁ డెల్ల
యయిన మేలు వి. పు 4 184.

కా. ఆచార్యపదలేక భూరమణి శోకాశ్రాంతయై
మూర్ఛి, ధీబద్ధారుణపాణి పద్మములతోదేవా
జగం డెల్లరి, తాబుద్ధిన్ వివరి పు వీ సుతులచే
గాత్రజుమీ యంచు భాషా బద్ధుండగు శ్రహ్నా
దేవుఁ గని విజ్ఞాపించె ఘోషించుచున్. కాళ.
2 31.

క. వివరి, పదము లేదిక, మవిదను పోబనుపు
జలక మొనరించంగా, జవరాండ్రం బనుపు మను
పుడు, బుపుబోడియు నలరి తగిన పొలంతులం
బనిచెన్. యయా 4. 85.

(ఇట నాలస్యముచేయు, అవి శ. ర)

3. చెప్పి, వక్కాణించు.

ద్వి. వివరముగా మాకు వివరింపుఁ డనిన ...ద్వి.
పరమ. 4. 385. పా.

వివరము నం 1. ఆ. శ్రీ విడిచిపెట్టుట, త్యజించుట,
విహిష్కరించుట.

వివరించు నం. న. శ్రీ. విడుచు.

క. మమకారంబు వహంకారము సంసారము
బంధరజ్జువులని చి, త్రముల వివర్ణింతురు పం,
యము లీవు నడుపుమా తదాచారంబున్
భోజరా. 6. 30

వివర్ణితము నం విజ. (అ అ అ) 1. విడువఁబడినది,
త్యజింపఁబడినది. 2. తప్పింపఁబడినది. 3. (తఱచు
సమాసాంతమున) కూన్యమైనది, విరహితమైనది
4. ఈయఁబడినది.

వివర్ణము నం. విజ. 1. కాంతిలేనిది, పాలిపోయినది,
తెల్లఁబడినది. 2. రంగుమాసినది. 3. నీచము;
అధమము. 4. బుద్ధిహీనము, మూఢము, తెలివి
లేనిది 5. అక్షరముల నెఱుంగనిది, చదువురానిది.

వివర్ణుడు నం వి అ తు. 1 వర్ణ కామ్యుడు,
వెలివేయఁ బడినవాడు 2. నీచజాతివాడు,
3 నిందితవృత్తి నవలంబించిన మమమ్యుడు

వివర్తనము నం. వి అ న 1 గుండ్రముగాఁ దిరు
గుట. 2. ఇటునటుదొర్లుట. 3. వెనకకుఁ దిరుగుట,
4. త్రివిధికి దొర్లుట, దిగుట. 5. ఉండుట, నివసం
చుట. 6. భక్తిపూర్వకమైన నమస్కారము.
7. వివిధ స్థితులను గడుపుట, నానావస్థలు చెందుట.
8. మాటినస్థితి, అవస్థాంతరము.

వివర్తము నం. వి అ తు. 1 గుండ్రముగాఁ దిరు
గుట, చుట్టినచుట 2 ఇటునటుదొర్లుట, పార
లుట 3. వెనుకకుఁదిరుగుట, మరలుట. 4 వృత్తము.
5. మారుట, రూపాంతరప్రాప్తి, మాటినస్థితి.
6. (వేదాంత) కనఁబడురూపము, అయథార్థ
రూపము, అవిద్యవలనఁ గలిగిన యసత్యరూపము.
7. కాశి, నమూనాము, సంఘము, గుంపు

వివర్తవాదము నం వి అ తు. 1 జగత్తు (దృశ్య
ప్రపంచము)మిథ్యయనియు బ్రహ్మము మాత్రమే
సత్యమనియు చెలుపు వేదాంత సిద్ధాంతము.

వివర్ణితము నం విజ (అ. అ. అ.) 1. గుండ్రముగాఁ
ద్రిప్పఁబడినది 2. ఇటునటు త్రిప్పఁబడినది.
3. ఖండింపఁబడినది, తునియలుగాఁ జేయఁబడినది.
4. వివఁబడినది. 5 వంకరగాఁ జీయఁబడినది,
వంపఁబడినది

వివర్ణనము నం వి అ. న 1 పెరుగుదల, వృద్ధి
నొందుట. 2. పెంపు, అధిక్యము, అభివృద్ధి, గొప్ప

తనము 3. అధికమగుట 4 ఖండించుట, నశికుట,
విభజించుట.

వివర్ణింమే నం న. శ్రీ విశేషముగా వర్ణిల్లఁజేయు
క ఈ కులము వివర్ణింపఁగ, నా కభిమతము ...
భార ఆది 5, 8

వివర్ణితము నం విజ. (అ అ అ) 1 పెంపఁబడి
నది 2 అభివృద్ధి నొందింపఁబడినది 3 సంతోష
పడినది, సంతోషపఱుపఁబడినది 4 ఖండింపఁబడి
నది, నశింపఁబడినది, విభజింపఁబడినది

వివర్ణుడు నం విజ (అ అ అ) 1. (ఇతరుల) వశ
మునలేనివాడు, స్వతంత్రుడు 2 వశము తప్పిన
వాడు, పరాధీనుడు, అస్వతంత్రుడు 3 ఒడ
లెఱుంగనివాడు, స్పృథితపినివాడు 4 చని
పోయినవాడు, మృతుడు

వివస్థనుడు నం విజ (అ. అ అ) దిగంబరుడు,
దెసమొలవాడు

వి అ తు జై వనన్యాసి

వివస్థంతము నం వి. త్. తుం అర్కవృక్షము,
జిల్లేడుచెట్టు

వివస్థంతుడు నం. వి. త్. తుం 1. సూర్యుడు.
2. అశూరుడు, సూర్యసారథి 3 దేవత, వేలువి
వివహము నం వి. అ. తుం 1 అగ్నిదేవుని సప్తజిహ్వ
లలో నొకటి 2 వివాహము

క ఆనాగనచివధీమణి ... పోతమాంబి వివహం
బయ్యెన్ వి శకుం. 1. 40

వివాతుడు నం వి అ. తుం విచారణచేయువాడు,
ప్రాడ్వివాతుడు, న్యాయాధికారి

వివాదము నం. వి. అ. తుం. 1. కలహము, జగడము
2. వాదము, సయుక్తికముగ నొక యంశమును
గూర్చి చర్చించుట 3 ఋణము, చాయము
మున్నగువానిఁగూర్చి సంభవించిన తగవు, అభి
యోగము వాత్సల్యము 4 వైరుధ్యము, విరుద్ధ
మగుట. 5 అజ్ఞ, కాననము 6 అటచుట, బిగ్గ
అగా ధ్వనిచేయుట.

వివాదార్థి నం. వి న్ తుం. వాత్సల్యమునకు సంబం
ధించినవాడు, వివాదము కోరువాడు. 2 వాది,
వాత్సల్యము తెచ్చినవాడు.

వివాది నం. విజ. (న్. నీ న్) 1 వాదించువాడు,
కలహించుచున్నవాడు. 2. వాత్సల్యము తెచ్చిన
వాడు.

వి న్ ఫం చాత్మేమునకు సంబంధించిన పురు
షుడు, వివాదమున నొక పక్షమువాడు
వివారము నం. వి. త. ఫం 1 తెలుచుట, విప్పుట.
2. అచ్చులను, ఊష్ణములను స్పష్టముగా నుచ్చ
రించునపుడు నోరు తెలుచుట.
(అభ్యంతర ప్రయత్నములలో నొకటి.)
వివాసనము నం వి త న 1 దేశాంతరవాసము.
2 దేశాంతరమునకుఁబంపుట, దేశభ్రష్టత నొందిం
చుట
వివాసము నం. వి. త. ఫం దేశభ్రష్టత, దేశాంతర
వాసము.
వివాసితుఁడు నం. విజ (త. త. త.) దేశాంతరము
పంపఁబడినవాఁడు, దేశభ్రష్టుఁడుగా జేయఁబడిన
వాఁడు.
వివాహముగు వి న క్ర. (వివాహము + అగు)
పెండ్లాడు.
వ గ్రభక్తేశికాధీశ్వరతమాభవ వివాహంబై
మిమ్ము దర్శింపగలవాఁడను నైష 7. 88
వివాహము నం వి త ఫం పెండ్లి, పరిణయము.
(వివాహము ఎనిమిది విధములు బ్రాహ్మము,
దైవము, అర్హము, ప్రాజాపత్యము, ఆసురము,
గాంధర్వము, రాక్షసము, ప్రైశాచము.)
వివాహితుఁడు నం విజ (త. త. త.) పెండ్లాడిన
వాఁడు.
వివాహ్యుఁడు నం వి త. ఫం 1 అల్లుడు,
జామాత. 2. నరుడు, పెండ్లికొడుకు.
విజ (త. త. త.) పెండ్లి చేయఁదగినవాఁడు, పెండ్లి
చేయవలసినవాఁడు.
వివి(ప్ర)క్త నం వి. త. శ్రీ దుర్బగురాలు, దుర
దృష్టవంతురాలు, భర్తకీష్టములేని శ్రీ
వివిక్తము నం విజ (త. త. త.) విడఁదీయబడినది,
వేలుచేయఁబడినది 2. నిర్జనము, జనశూన్యము
3. ఒంటి, ఏకాకి. 4 వివేచింపఁబడినది, ప్రత్యక్ష
ముగాఁ దెలిసికొనఁబడినది 5 వివేకము (తెలివి)
గలది. 6 పవిత్రమైనది, దోషంహితము 7. గంభీర
మైనది, లోఁనైనది (అలోచన మొ) 8 ఒక్క
విషయముపై మనస్సు నిలుపునది, ఏకాగ్రచిత్తము.
వి త. న 1. నిర్జనప్రదేశము. 2 ఏకాంత
వాసము, ఒంటరిగానుండుట.

వివిగ్నము నం విజ (త. త. త.) 1 మిక్కిలి
వ్యాకులపడినది, భయపడినది 2 మిక్కిలి కోపము
గలది.
వివిధము నం. విజ. (త. త. త.) నానాప్రకారము,
అనేక విధములుగలది.
వి త న ఆభివయ విశేషము, ఒకవిధమైన యభి
వయము.
వివీతము నం వి. త. ఫం. ఆవరణమువేసిన ప్రదే
శము, పచ్చికపట్టు.
వివృక్తము నం. విజ (త. త. త.) విడువఁబడినది,
త్యజింపఁబడినది
వివృతము నం విజ (త. త. త.) 1. ప్రకటింపఁబడి
నది, బైటఁబెట్టఁబడినది. 2 స్పష్టమైనది, రాఁప
రికములేనిది. 3. కచ్చులేనిది. 4. తెలువఁబడినది,
మూఁతలేనిది 5 చాటింపఁబడినది. 6 వ్యాఖ్యా
నము చేయఁబడినది, వివరింపఁబడినది. 7. వ్యాపిం
చినది 8. విరివియైనది, విశాలమైనది 9. ఫలించ
నిది, పండనిది (వేల)
వి త న 1. స్పష్టముగా నుచ్చరించుట, స్పృటో
చ్ఛారణము 2. వివార ప్రయత్నము, అభ్యం
తర ప్రయత్నములలో నొకటి
వివృతాక్షము నం విజ (త. త. త.) పెద్ద కన్నులు
గలది
వి త ఫం కోడిపుంజ.
వివృత్తి నం. వి త శ్రీ 1. తెలుచిచూపుట, స్పష్ట
పఱచుట 2. వ్యాప్తి, విస్తరించుట. 3 బైట
పెట్టుట, వెలువఱచుట. 4 వివరణము, వ్యాఖ్యా
నము, తిప్పణము.
వివృతము నం విజ (త. త. త.) 1 గుండ్రముగాఁ
ద్రిప్పఁబడినది. 2. అడ్డముగాఁ దిరుగుచున్నది.
3. ప్రకటింపఁబడినది
వివృత్తి నం వి త శ్రీ. 1. గుండ్రముగాఁ దిరుగుట,
చుట్టుదిరుగుట
వివృద్ధము నం విజ (త. త. త.) 1. పెరిగినది
2. హెచ్చయినది, అధికమైనది. 3. విశాలమైనది,
విరివియైనది
వివృద్ధి నం. వి త శ్రీ 1. పెంపు, అధిక్యము,
హెచ్చ 2 అభివృద్ధి, పెరుగుదల
వివేకజ్ఞానము నం వి త న. వివారణచేసెడికీర్తి.

వివేకజ్ఞుడు నం. ౧౩ (౨౨౨) విచారణచేయు
నేర్పుగలవాడు, సూక్ష్మబుద్ధిగలవాడు

వివేకపదవి నం. ౧౨౨ 1 తెలివి, జ్ఞానము.
2 విచారణము, పరిశీలనము 3 రెండువస్తువు
లను సూక్ష్మభేదము నెఱింగి వేరుపరచుట
4 (వేదాంత) ఆత్మానాత్మ భేదమును దెలిసి
కొనుట, మిథ్యాప్రపంచము నుండి బ్రహ్మమును
భిన్నముగాఁ దెలిసికొనుట 5 యథార్థజ్ఞానము,
నిజమైన తెలివి 6 నీటితొట్టి

వివేకి నం. ౧౩ (౧౦౧) విచారణచేయు
వాడు.

౧ ౧౦. ౨౦ 1 వివేకముగలవాడు, వ్యాయాధి
కారి. 2. జ్ఞాని, ఆత్మజ్ఞాని.

వివేకించు నం. ౧౩ క్రి. విచారణచేయు

క. యతిలోకజ్ఞాననమ, నిష్కర యతిజనకృత్యములు
వివేకింపు మెదన్. భార. కాం 1 81.

ద్వి అనఘ నీతత్త్వమే నాత్మలోజ్ఞాచి, నిను వివే
కించితి నీవు విష్ణుఁడవు ౬౦ రా బాల 80
పా. 25. పం.

కా... ఈ విశ్వంబునగల్గు మేలిదియపోయెదన్
వివేకించినన్ (కళా 2 12)

వివేక్త నం. ౧౩ ౨౦ 1 విచారణకర్త, వ్యాయాధి
కారి 2 జ్ఞాని, వేదాంతి

వివేచన నం. ౧౩ ౨౦ 1 విచారణ, వివేకము
2. ఆలోచనము, పరిశీలనము 3 నిశ్చయము

వివేచించు నం. ౧౩ క్రి వివేచనచేయు, తెలివించు
(క. ర.)

వివోధ నం. ౧౩ ౨౦ పరుఁడు, పెండ్లికొడుకు.
2. అల్లుడు.

వివ్యచేయు ౧ (నం. ౧౩౩) బీభత్సరసము, వన
రసములలో నొకటి (చి ౧, ౪౪)

వివ్యచ్చేడు ౧ (బీభత్స) అద్భుతముడు
నీ వివ్యచ్చు పుడు వినియెడునది తనవినియట్ల
యతిఁజూచి వీడు విజయుఁడొక్కొయనుచు...
భా. ఆది. 8. 185

గీ శంకరుడు శివరాత్రివేళంబు చాల్చి. యగజ
చెంచెతయై తోడవరుగుదేబర, బాణి నోంకార
దివ్యచాసము ధరించి, తచ్చె వివ్యచ్చు వర
తపోవనముకడకు, హరి 7. 41.

ఉ. .నీ,వచ్చుటజేసి ప్రాణములు వచ్చెఁజూమీయిట
నేడు మాకు వివ్యచ్చుఁడు పోరులన్ నవతు
వచ్చునె నీకసమానమామమా రాజశే 3. 222

విశంక నం. ౧౩ ౨౦ 1 భయము. 2 సందే
హము

విశంకటము నం. ౧౩ (౨౨. ఈ. ౨.) 1 విశా
లము, విరివియైనది, పెద్దది 2 బలవంతము,
ఋణముగూడ, భయము, భయంకరమైనది

విశంకుడు నం. ౧౩ (౨౨౨) 1. భయములేని
వాడు, స్థిరముడు 2 సందేహము లేనివాడు

విశదము నం. ౧౩ (౨౨౨) 1 శుద్ధమైనది
కలంకములేనిది 2 స్వచ్ఛమైనది, తెల్లనిది, తెల్ల
లంగులగ 3 ప్రకాశించునది, మనోహరమైనది

4 స్పష్టమైనది, స్పృటముగాఁ గనఁబడునది.
5 శాంతము, నిర్విచారమైనది, సంతోషించునది

౧౩ ౨౦ తెలుపు, తెల్లలంగు,
విశదీకరించు నం. ౧౩ క్రి. విశదముగాఁజేయు

వ. చిత్తశుద్ధివలన వేదాంతజ్ఞానంబు విశదీక
రించి... కాశీ 3 28

విశయము నం. ౧౩ ౨౦ 1 సందేహము, నాశ
యము, (మీమాంస) అధికరణమునందలి యైదంశ
ములలో రెండవది 2 ఆశ్రయము, ఆశ్రయ

స్థానము.
విశరఘాతము నం. ౧౩ ౨౦ చంపుట, వధము.
(క. ర.)

విశరము నం. ౧౩ ౨౦ 1. పగులుట, బ్రద్దలగుట,
2. శంపుట, సంహరించుట

౧౩. (౨. ౨. ౨) బాణములు లేనిది
విశల్య నం. ౧౩ ౨౦ క్రి దంతి, నేపాళము (వృ వి.),
గుడూచి, తిప్పతీగ (వృ వి), అజమోద,
ఓమము. (వృ వి)

విశల్యము నం. ౧౩ (౨౨౨) 1 కష్టము లేనిది,
విచారములేనిది; భద్రముగానున్నది 2 ముండ్లు
లేనిది, ములుకులులేనిది

విశల్యకరణి నం. ౧౩ ఈ క్రి. శరీరమున నాఁటిన
ములుకుల నూడఁజేయు ఒక విధమైన యౌషధి

విశననము నం. ౧౩ ౨౦ 1 చేంపుట, సంహారము,
నశింపఁజేయుట 2 నాశము, చేటు. 3 యుద్ధము.

వి శ థం 1 వంకరకత్తి 2 బిడ్డము, పెద్ద కత్తి.

థం న నరకభేదము, ఒకవిధమగు నరకము
విశసింఁచు నం న క్రీ చంపు, విశసనము చెయు
గీ. . పాపవతుల విశసింఁచి శక్తిచరువు, పాండు
రంగ గ్నిలో వేల్పు పాండవునకు, పాండు
5 58

విశస్త్ర నం వి ఋ థం 1. బలియిచ్చువాడు,
2. చండాలుడు

విశస్త్రము నం విజ (అ అ అ) 1 నటకఁబడినది,
తునియలు చేయఁబడినది 2. మర్యాదనెఱుంగనిది,
మోలైనది, 3 స్తుతింపఁబడినది, కొనియాడఁబడి
నది

విశాఖ నం వి. అ శ్రీ ఒకానొక నక్షత్రము,
అశ్విని మొదలగు నక్షత్రములలోఁ బదియారవది.
2 గలిజేరు (వృ వి.) 3 కాకర (వృ వి).

విశాఖజము నం వి అ థం. వారిజచెట్టు

విశాఖము నం వి అ థం వేటలో నొక విధమైన
స్థితి (ఒడుపు) (ఈ యొడుపులో విలుకాడు జాఁ
డెడములో నడుగులిడి నిలఁబడవలయును)
2. నూలువడికెడి కదురు

విశాఖుడు నం వి అ థం కాత్రికేయుడు, కుమార
స్వామి 2 యాచకుడు, అడుగుకొనువాడు.
3 శివుడు 4 ఒకానొక వేలుపు, దేవతాభేదము.

విశాతనము నం వి అ న 1 చీల్చుట, భేదించుట
2. విమోచనము, విడుదలి 3 సానఁబట్టుట,
మిక్కిలి వాడిచేయుట

విశాయము నం వి అ థం కావలివాండ్రు వంతుల
ప్రకారము నిద్రించుట

విశారణము నం వి అ న. 1 చీల్చుట, భేదించుట
2 చేంచుట, సంహరించుట

విశారదము నం వి అ థం వకులవృక్షము, పొగడ
చెట్టు

విశారదుడు నం విజ (అ. అ అ.) (తఱచుగా
సమాసాంతమున) నిపుణుడు, వేర్పరి 2. బుద్ధి
మంతుడు, తెలివికలవాడు. 3 ప్రఖ్యాతుడు,
ప్రసిద్ధిఁ జెందినవాడు 4. ధీరుడు, ధైర్యశాలి,

విశాల నం వి అ శ్రీ 1 ఉజ్జయినీనగరము.
2 ఒకానొక నది.

విశాలత నం వి అ శ్రీ 1. విరివి, విస్తృతి, పెద్దది
యగుట. 2 ఘనత, గొప్పతనము, శ్రేష్ఠత్వము
విశాలత్వము నం వి చ్ థం ఏడాతులరఁటి.
(వృ వి) (శ గ)

విశాలము నం విజ (అ. అ అ) పెద్దది, విరివి
యైనది, వెడల్పుగలది. 2 నమ్మద్దము, నిండి
యున్నది 3 శ్రేష్ఠమైనది, ఘనమైనది, ప్రసిద్ధ
మైనది

వి శ థం 1 ఒకవిధమైన లేడి. 2 పక్షివిశే
షము

విశాలాక్షి నం వి ఈ. శ్రీ కాశీప్రతమున తెంకొని
యున్న పార్వతీదేవి యర్చావకారము 2. వేశ్య.
3 తేలుకొండి. (వృ. వి.)

విశాలాక్షుడు నం విజ. (అ ఈ అ) విరివియైన
కన్నులుగలవాడు.

వి శ థం 1. విష్ణువు 2 గరుత్మాంతుడు
3 శివుడు

విశాలాస్యప్రదరము నం వి అ. థం వెడఁద వాతి
యమ్ము.

5. కడిసి శరాసనగురుఁ డిరువదియేను శరంబు
లేయ కాథుడు వానిం, గుడియించి విశాలాస్య
ప్రదరము లదరింపఁ గుంభభవుఁ డెడఁద్రుంచెన్.
కార ద్రోణ 3 75.

విశిఖ నం వి అ శ్రీ 1 పాట 2. నూలు వడికెడి
కదురు 3 సూది. 4 చిన్నకాణము 5. కాట,
త్రోవ, రథ్య. 6 మంగలది.

విశిఖము నం విజ (అ అ అ) 1. శిఖలేనిది,
జట్టులేనిది, అగ్రములేనిది. 2 ఈఁకలులేనిది.
(కాణము.)

వి శ థం 1 కాణము. 2 ఒకవిధమైనరెల్లు.

విశిష్టత నం వి అ శ్రీ 1. ప్రత్యేకగుణము, విశేష
గుణము 2 శ్రేష్ఠత్వము, ప్రశస్తత

విశిష్టము నం. విజ (అ అ అ) 1. విశేషగుణములు
గలది 2 విలక్షణమైనది, ప్రత్యేకమైనది, అసా
ధారణమైనది. 3. కూడినది, ఉపలక్షితమైనది,
సంవన్ధమైనది. 4 ఉత్తమమైనది. శ్రేష్ఠము,

విశిష్టాద్యైతము సం. వి. ఆ. ౧౦ బ్రహ్మమునకుఁ బ్రకృతిక సభేదమును, సత్యమును బోధించెడి మతము; ప్రకృతి విశిష్టబ్రహ్మమునకు నద్యైతమును దెలుపు మతము

విశీర్ణపర్ణము సం. వి. ఆ. ౧౦ నిబవృత్తము, వేచ చెట్టు

విశీర్ణము సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. పగులఁగొట్టఁ బడినది, ముక్కలయినది. 2 వడలివది, వాడినది, ఎండినది, శుష్కము. 3 జాతినది, రాలినది 4. ముడుతలువడినది. 6. చెడినది, పాడైనది 6. ముడిమిచెడినది. (వాచ)

విశీలుఁడు సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విరుద్ధప్రవర్తనము గలవాఁడు, మంచి నడవడిలేనివాఁడు, నీతిలేని వాఁడు, దుష్టుఁడు

విశుఁడు సం. వి. క్. ౧౦ (తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము కానరాదు) 1. వైశ్యుఁడు, కోమటి. 2. మనుష్యుఁడు. 3 ప్రజ, జనము.

శ్రీ, దేశప్రజ

విశుద్ధము సం. విజ (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. శుభ్రముచేయఁ బడినది 2. పరిశుభ్రమైనది, పవిత్రమైనది పాము లేనిది. 3 కళంకములేనిది 4 సరియైనది, పాచ్చు తక్కువలులేనిది 5. గుణవంకము, సుగుణములు గలది, కౌటిల్యమెఱుఁగనిది, ఋజువర్తనముగలది 6. అడఁకువగలది

వి. ఆ. న. శరీరమునందలి విశుద్ధచక్రము

విశుద్ధి సం. వి. ఆ. శ్రీ 1. పరిశుద్ధత, నిర్మలత్వము 2. నిర్దోషత్వము, దోషములేమి. 3. పరిగామండుట, పాచ్చుతక్కువలులేమి. 4. తప్పు దిద్దుకొనుట. 5. సామ్యము, పోలిక. 6 (బీజగత) తీసివేయు మొత్తము, తీసివేసెడి రాశి.

విశ్రంభిలుఁడు సం. విజ (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. శృంఖలములు (గొలుసు) లేనివాఁడు 2 బంధనములేని వాఁడు, అడ్డులేనివాఁడు 3. నీతిలేనివాఁడు, కట్టుపాటులేనివాఁడు.

విశేషకము సం. విజ (ఆ. ఆ. ఆ.) భేదపరచునది, వేరుపఱచునది

వి. ఆ. ౧౦. న. 1. భేదపఱచు లక్షణము, గుణము 2 భేదముదెలుపు గుణము. 3 సొసటి తొట్టు, తిలకము, 4 ధంగులతోఁగాని పరిమళ

ద్రవ్యములతోఁగాని ముఖముమీఁదను శరీరము మీఁదను జీతరువు వ్రాయుట, చత్త్రరచన. 5 ఏకవాక్యముగానుండిన శ్లోకత్రయము. 6 నువ్వు మొక్క.

విశేషగుణము సం. వి. ఆ. ౧౦ 1. ప్రత్యేకగుణము, ఇతరమునుండి వేరుపఱచు గుణము 2 (తర్క) సంయోగపృథక్త్వముల వంటిదికాక స్వాభావికమైన గుణము

శ్లో బుద్ధ్యాఽపి యుపాదిచతుష్కం సేషాభావనే, స్వాభావిక ద్రవ్యత్వంచ అదృష్టం శబ్ద ఏవచ ... విశేషగుణఇత్యతే కాఠికాపలి

విశేషజ్ఞుఁడు సం. విజ (ఆ. ఆ. ఆ.) 1 గుణగుణము తెలిసినవాఁడు, విమర్శకుఁడు 2 విద్యాంసుఁడు, పండితుఁడు.

విశేషము సం. విజ (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. గుణమును దెలుపునది 2. భేదపఱచునది, ఇతర వ్యావర్తకము

వి. ఆ. న. 1 వ్యావర్తనము, భేదపఱచుట. 2 భేదము, వ్యత్యాసము 3 మతాకదాని నుండి ప్రత్యేకపఱచునట్టి పదము, గుణమును నెలుపునట్టి పదము

(ప్రకృతి విశేషము ఇది మూఁడువిధములుగలది 1. వ్యావర్తకము. 2 విధేయము 3 పేకుగర్భము 4 భేదరూపలక్షణము, గుర్తు 5 విధము, రకము 6 మించుట అతిశయించుట

విశేషము సం. విజ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1 విలక్షణమైనది, అసాధాణమైనది 2. సమృద్ధమైనది, విరివయైనది

వి. ఆ. ౧౦ 1 వేరుపఱచుట. 2 భేదము, వ్యత్యాసము 3 గుణసంబంధభేదము 4 మంచిగాని చెడ్డకుఁగాని గలుగు మార్పు. 5 అవయవము 6. రకము, విధము. 7 వానావిధమైన వస్తువులు 8 (సమాసాంతమున) శ్రేష్ఠత, మనత, ఆధిక్యము 9 (తర్క) అనన్యనిష్ఠ గుణము, ప్రత్యేకగుణము. అనన్యసాధారణమై ఒకదానియందెయుండి ఇతర పదార్థములనుండి భేదము తెలుపు గుణము, పృథివ్యాధి నవద్రవ్యముల పరమాణువులందు గుణము 10 వ్యక్తి, ప్రత్యేకత. 11. వర్ణము, శబ్దసముదాయము 12. తిలకము, సొసటితొట్టు 13 విశేషగుణము. 14 ఒకానొక యర్థాలంకారము.

శ్లో విశేషః భ్యావమాధారం, వినాప్యాధేయ వర్ణ
నమ్ ఆధాములేకయే ఆధేయమున్నట్లు వర్ణిం
చుట.

విశేషవచనము నం వి అ న ప్రత్యేకవిధివాగ్దము.

విశేషవిదుడు నం వి అ (ద్) = విశేషజ్ఞుడు

విశేషవిధి నం వి అ. థం ప్రత్యేకవిధి.

విశేషశాస్త్రము నం వి అ న = విశేషవిధి.

విశేషించు నం న శ్రీ. 1 స్తుతించు, అగ్గించు

వ అని యనేక ప్రకారంబులంబరమేశ్వరు నిరాక
రించుచు నితర సురవరుల విశేషించుచున్న
కృతకవిప్ర వగః కటాక్షించుచు .. కు. నం.
7. 858

2. విశదీకరించు.

మ ... వ, చ్చివకార్యం బఖలంబు నాతఁడు విశే
షింపంగ మాల్యానులే, వనకాంబూలవిఘ్నపదా
వకుల సంభావించి యత్యున్నతినై. భా
3 54.

అ శ్రీ అతిశయించు

వ .. విశేషించి యీ ధర్మోత్పత్తి శ్రాద్ధకాలం
బున వరించినఁ బితరులకు పునరావృత్తిరహిత
కాశ్వతబ్రహ్మలోకంబుగలుగు వరాహ 7 35.
వ విశేషించియుం గౌరవవిశేషనంబులఁ గేత
నంబులఁ బొగలెగయుటయు నాయుధంబులు
మండుటయు నివి మొదలుగా గుర్నిమిత్రంబులు
పుట్టచున్నయవి. భార. భీష్మ 1 12

విశేషితము నం వి అ (అ అ అ.) 1. భేదపఱుపఁ
బడినది. 2 నిర్వచింపఁబడినది, ప్రత్యేక లక్షణము
చెప్పఁబడినది. 3 విశేషణముచే వేఱుపఱుపఁబడి
నది 4 శ్రేష్ఠమైనది, ప్రశస్తము

విశేషుడు నం వి అ (అ అ అ.) విశిష్టుడు, గొప్ప
వాడు.

క దనుజారికంటె వీరుఁడు, ... త్రిన, యనుకంటె
విశేషుఁ డురుతరైశ్వర్యమునన్ కు సం 10
423

విశేషోక్తి నం. వి అ. శ్రీ ఒకానొక యథాంకా
రము

శ్లో. కార్యాణ నిర్విశేషోక్తి స్సతి పుష్కలకారణే.
(ప్రసిద్ధకారణసామగ్రియున్నను గార్యము
కలుగనట్లు వర్ణించుట)

విశేష్యము నం వి అ (అ అ అ.) 1 భేదపఱుపఁ
బడినది 2 శ్రేష్ఠము, ముఖ్యమైనది

వి. అ. న విశేషణముచే గుణము తెలుపఁబడిన
పదము, మతొకపదముచేతఁ బ్రత్యేకపఱుపఁ
బడిన పదము నామవాచకము.

విశోక నం వి అ శ్రీ. శోకములేకుండుస్థితి, యోగ
శాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన చిత్తవృత్తివిశేషము
విశోకము నం వి అ (అ అ అ.) దుఃఖములేనిది,
సుఖము.

వి. అ. థం అశోకవృక్షము

విశోకించు నం అ శ్రీ మిక్కిలి దుఃఖించు.

శా ... అక్షిద్యయా, క్రాంతాశ్రుప్రకర ప్రవాహ
ములు పారాశంబుగాఁ బర్వతా, నంతే
గుంపులుగూడి యెద్దిరి జగం తెల్లన్ విశోకింపగా
నేకు. 1 38 పా

విశోధనము నం వి అ న 1. శుభ్రముచేయుట,
శుద్ధిచేయుట, తీసివేయుట (రాజ్యకంటకవిశోధ
నోద్యమఁడు) 2. పవిత్రముచేయుట, పాపము
మొదలగువాని తప్పించుట 3. ప్రాయశ్చిత్తము,
పాపపరిహారార్థమైన సంస్కారము.

విశోధ్యము నం వి అ (అ అ అ.) 1 పవిత్రము
జేయఁదగినది 2 శుభ్రముచేయఁదగినది, పరి
చేయఁదగినది.

వి. అ. న ఋణము

విశోషణము నం వి అ న మిక్కిలియెండుట,
శుష్కించుట.

విశ్నము నం వి అ థం దీప్తి, కాంతి.

విశ్రం(స్రం)భణము నం. వి. అ న. విశ్వాసముకలి
గించు, నమ్మకము పుట్టించుట

విశ్రం(స్రం)భపాత్రము నం. వి అ. న నమ్మఁదగిన
వాడు, విశ్వాసస్థానము.

విశ్రం(స్రం)భభాషణము నం. వి అ న = విశ్రం
భాలాపము

విశ్రం(స్రం)భభూమి నం వి. అ. శ్రీ విశ్రంభ
పాత్రము.

విశ్రం(స్రం)భము నం వి. అ థం 1 నమ్మకము,
విశ్వాసము, చేనపు 2. రహస్యము, రహస్యవిష
యము 3. విరామము, విశ్రాంతి. 4. ప్రేమతోఁ
బ్రక్కించుట 5. ప్రణయకలహము, పోలయలుక,

6. చేపుట, హిసించుట.
 విశ్రాంతి(సం)భాషాసము సం 1 1 1 = విశ్రాంతి
 పాత్రము.
 విశ్రాంతి(సం)భాషాసము సం 1 1 1 1 నమ్మ
 కముతో మాటలాడుట. 2. 1 హస్య సంభాషణము
 విశ్రాంతి సం 1 1 (1 1 1) 1 విశ్రాంతిముగల
 వాడు, నమ్మినవాడు 2. నమ్మదగినవాడు,
 విశ్రాంతినియుడు
 విశ్రాంతి(సం)భాషాసము సం 1 1 (1 1 1) 1 నమ్మ
 యున్నగింపబడినది, వశముచేయబడినది 2 విశ్రా
 నింపబడినది, నమ్మబడినది, భయములేనిది, నిర్భ
 యము. 3. విశ్రాంతినియు, నమ్మదగినది
 4. కాంతము, జోభము, నిర్విచారము. 5. నిర్
 మైనది, నిశ్చలము 6 మెల్ల నై నది, మ దమైనది
 7. అధిక మైనది, అధికయించినది
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1. పర్య విరామము
 2. ఊట. (శ ర)
 విశ్రాంతి సం 1 1 1. 1. శ్రమతీర్చికొను
 క. అనుయాయముల పొడవగు, మిహిమలకుడ
 తే విశ్రాంతినిన య. తన్ . ఉ. రా.
 4. 49.
 క. మునిశామల వ్యధామణి, ననపరత ప్రసవ
 ఫలమాక్తినివా, తనివేళ వివృతకృష్ణ, జన
 ముసయన్ విశ్రాంతినిన యడలతోన్
 తె. కా. 6 84.
 2. ఊరదల్లు (శ. ర.)
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 నివాసము, ఆశ్రయ
 ము, రక్షకస్థానము, నీడపట్టు
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 పులస్త్యుని కొడుకు,
 రావణుని కండ్రి.
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 (1 1 1) 1. అగ్నినది, నిలి
 చినది. 2. విశ్రాంతి నొందినది. అలయిక తీర్పు
 కొన్నది, అంకాళము నొందినది తెలివిగానున్నది
 కాంతమైనది, కలంతనొందనది
 విశ్రాంతి సం 1 1 1, 4. శ్రీ 1 విరామము,
 ఊట, తెలివి, 2 నిలుపుదల సమాప్తి
 విశ్రాంతి(సం)భాషాసము సం 1 1 1. న తవి, దానము,
 దాతృత్వము.

విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 చేయుచునిని నిలు
 పుట, విరామము. 2 విశ్రాంతి, ఊట, అలయిక
 తీర్పుకొనుట 3 కాంతి, నమ్మది
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 ప్రభావము, ప్రసిద్ధి.
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 (1 1 1) 1 ప్రసిద్ధిమైనది,
 ప్రభావమునొందినది 2 సంతోషించునది, సుఖించు
 నది
 విశ్రాంతి సం 1 1 1. శ్రీ ప్రభావము, ప్రసిద్ధి
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 (1 1 1) వదులైనది, విగుప్తు
 లేనిది, శిథిలము 2. దుర్బలము, బలము లేనిది.
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 (1 1 1) విడదీయబడినది,
 చేటుచేయబడినది
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 విడిపోవుట.
 2 నాయకానాయకుల యడఁబాటు. 3 వియో
 గము, ఎడఁబాటు. 4. లేకపోవుట, అభావము.
 5 బీడు నుడు 6. (గణిత) వ్యత్యస్తసంకల
 నము, తలక్రి గుగ గూడుట.
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 (1 1 1) విడదీయబడి
 నది, ఎడఁబాటుబడినది.
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 నేత్రము, కన్ను
 (అ. ని)
 విశ్రాంతి సం 1 1 1. శ్రీ. భూమి.
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 (1 1 1) సర్వము
 భరించువాడు (వహించువాడు)
 1 1 1 1 1 సర్వవ్యాపకుడు, పరబ్రహ్మము
 2. విష్ణువు 3 ఇంద్రుడు
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 (1 1 1) అధముడు, సీమంతు,
 దుర్మార్గు ప్రవర్తనముగలవాడు
 1 1 1 1 1 వేటకుక్క 2 భవి.
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 1. దేవతా
 శిల్పి, తృప్తి 2. సూర్యుడు. 3 సూర్యుని ప్రధాన
 కిరణముల యేడింటలో నొకటి 4 జ్ఞాని 5. ఒకా
 నొక మువి 6 పరమేశ్వరుడు.
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 సూర్యుని ప్రధాన
 కిరణము లేడింటలో నొకటి
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 1 ప్రపంచ సృష్టికర్త.
 2 విశ్రాంతి, దేవశిల్పి.
 విశ్రాంతి సం 1 1 1 1 1 అనిరుద్ధుడు

విశ్వగంధ సం వి అ శ్రీ భూమి

విశ్వగంధము సం వి. అ ఖం 1 నీరుల్లి.

స. గంధద్రవ్యవిశేషము, జాలెంతబోలము

విశ్వగోష్ఠ సం వి ఖు ఖం 1. ప్రపంచ రీతకుఁడు,
విష్ణువు. 2 ఇంద్రుఁడు

విశ్వగ్రంథి సం. వి ఇ. శ్రీ హంసపదీలత, ఎఱ్ఱత
ప్రత్తితీగ

విశ్వచక్రము సం. వి అ న సువర్ణమహాదానము,
స్వచ్ఛమైన బుగారిము దానము చేయుట.

విశ్వజనము సం వి అ న మనుష్యజాతి

విశ్వజనీనము సం విజ (అ అ అ.) సకల జనులకు
హితమైనది, సర్వజనహితమైనది

విశ్వజనీయము సం. విజ (అ. అ అ.) 1 సర్వజను
లకు హితమైనది, ప్రపంచ జనులకు మేలు చేయు
నది, సర్వజనార్థము (విలయము)

విశ్వజిత్ర సం వి త్ ఖం. 1 యాగవిశేషము
(ఇది ప్రపంచమునంతను జయించిన రాజు చేయవల
సినది ఇందు సర్వస్వమును దక్షిణగా వియ్యవల
యును) 2 వరుణపాశము 3 విష్ణువు.

విశ్వతోముఖుఁడు సం విజ (అ ఈ అ. అ) అన్ని
వైపుల ముఖములు గలవాఁడు.

విశ్వదేవుఁడు సం వి అ. ఖం. దేవతలలో నొక
గణము

విశ్వధారిణి సం వి ఈ శ్రీ. భూమి

విశ్వనాథుఁడు సం వి అ ఖం విశ్వేశ్వరుఁడు,
కాశీక్షేత్రమునందలి శివుని యర్చనకారము

విశ్వపావని సం వి. ఈ శ్రీ కులసి.

విశ్వపుండు సం వి. అ ఖం. 1 సర్వరక్షకుఁడు.
2 సూర్యుఁడు 3 చంద్రుఁడు 4 అగ్ని

విశ్వపూజిత సం. వి అ శ్రీ. = విశ్వపావని

విశ్వపుండు సం. వి న్ ఖం 1 దేవుఁడు.
2 సూర్యుఁడు. 3. చంద్రుఁడు. 4 అగ్ని
5 విశ్వకర్మ. 6 గాలి 7. యముఁడు.

విశ్వభుజుఁడు సం. విజ (అ అ అ.) సర్వమును
భుజించువాఁడు, సర్వభక్షకుఁడు

వి అ ఖం 1 ఇంద్రుఁడు. 2 అగ్ని.

విశ్వభేషజము సం వి అ న సొంటి
ఖం సర్వరోగహరమైన యౌషధము.

విశ్వము సం (సర్వ) విజ (అ అ అ. 1 సర్వము,
సకలము, అ తయు.

వి అ. న 1. ప్రపంచము 2 సొంటి.

విశ్వమూర్తి సం విజ (ఇ.) సర్వవ్యాపకమైనది
అ తను నిండియున్నది

వి అ. ఖం 1. పరబ్రహ్మము, ప మాతృ
2 శివుఁడు 3 విష్ణువు

విశ్వయువు సం వి. ఈ ఖం వాయువు.

విశ్వయోని సం వి ఈ ఖం 1 బ్రహ్మ 2 విష్ణువు
విశ్వరా(ట్టు)జాడు సం వి అ ఖం సమాప్తు, చక్ర
పత్తి

విశ్వరుచి సం వి ఈ శ్రీ అగ్నిహోత్రుని సప్త
జిహ్వలలో నొకటి

విశ్వరూప(క)ము సం వి అ న కృష్ణాగరువు

విశ్వరేతను(తు)డు సం వి న్ ఖం 1 బ్రహ్మ
2. విష్ణువు

విశ్వవా(ట్టు)హుఁడు సం విజ (హ్ శ్వా హి.
హ్) నమస్తమును వహించువాఁడు, సర్వమును
భరించువాఁడు

విశ్వవేదు(దను)ఁడు సం విజ న్ 1 నమస్తమును
దెలిసినవాఁడు, సర్వజ్ఞుడై వవాఁడు. 2. జ్ఞానము
కలవాఁడు.

వి ఖం. 1 జ్ఞాని 2 ఇంద్రుఁడు మున్నగువేత్తు
(వాచ)

విశ్వసనీయుఁడు సం విజ. (అ అ అ.) 1 నమ్మ
దగినవాఁడు, విశ్వసింపదగినవాఁడు. 2 నమ్మ
కముపుట్టించువాఁడు.

విశ్వనహ సం వి. అ శ్రీ భూమి. 2 అగ్నిహో
త్రుని సప్తజిహ్వలలో నొకటి.

విశ్వసింఁచు = విశ్వాసింఁచు సం. న ౮కి నమ్ము

నీ ... రుద్రుండును కాలతపదుహిత గాఁగ,
భావించి విశ్వసింపకమానునో నాకుఁ గడవంగ
రాని దుఁడుదుకు పుట్టె ... వరాహ 8. 8.

గీ వీర లిందరు నామీద విశ్వసింప, కుశలవారవ
కీర్తి నాకొదవకుండఁ, జూపుమా సర్వబంధులుఁ
జూడవలయు, నిందు నీకపరాధమొక్కింతలేదు
(వి. పు 8. 330.)

విశ్వస్థ(ట్టు)జాడు సం వి న్ ఖం బ్రహ్మ, సృష్టి
కర్త

విశ్వన నం ౧ ఆ. శ్రీ. విధవ, విశంతువు.

విశ్వస్తుడు నం ౧౭ (అ ఆ అ.) 1 విశ్వసింపఁ
బడినవాడు, నమ్మఁబడినవాడు 2. నమ్మిన
వాడు, విశ్వసించినవాడు. 3. నమ్మదగినవాడు,
విశ్వసనీయుడు

విశ్వావి నం ౧ ఆ శ్రీ 1 ఒకానొక యప్పురశ్రీ
2. కావలొగవిశేషము (వాచ.), చేయి కదల
కుండఁజేయు పక్షవాతవిశేషము.

విశ్వాత్ముడు నం ౧ నౌ థం 1 పరమాత్మ.
కూటస్థుడు. 2. బ్రహ్మ. 3. శివుడు. 4. విష్ణువు.

విశ్వామిత్రుడు నం ౧ ఆ థం గాధిపుత్రిడు,
ఒకానొక ఋషి. (తొలుత రాజయియుండి తపో
మహిమచే బ్రహ్మర్షిత్వమును బడసిన మహాముని,
శ్రీరామునికి శత్రుము నునదేకి చిన ఋషి.)

విశ్వాననువు నం. ౧ ఆ థం. ఒకానొక గంధర్వుడు.
శ్రీ రాత్రి (వై. వి.)

విశ్వానపాతకుడు నం ౧౭ (అ ఆ అ.) ద్రోహి,
నమ్మించిమోసపుచ్చువాడు.

(ఇట్లే. విశ్వానభంగము.)

విశ్వానపూతి నం ౧౭. (నౌ నౌ నౌ) = విశ్వాన
సూతకుడు

విశ్వాననము నం. ౧ ఆ న నమ్మకము పుట్టించుట,
నమ్మించుట

విశ్వానపాత్రము నం. ౧ ఆ న నమ్మకమునకు
స్థానము, నమ్మదగినవాడు.

(ఇట్లే. విశ్వానస్థానము.)

విశ్వానపూమి నం. ౧ ఆ శ్రీ = విశ్వానపాత్రము
విశ్వానము నం. ౧ ఆ థం 1. నమ్మకము 2. రహ
స్యము

విశ్వాసి నం ౧౭ (నౌ నౌ నౌ) విశ్వానము గల
వాడు

విశ్వా(శ్వ)సింఁమే నం న. ౧౩ విశ్వసింఁచు, నమ్ము.
క జనక శ్వకుర నత్తిగురు, జననీ బుధ కావ
ణములు సమ్మద మొప్పన్, విని విశ్వాసింపుము
మది, ననయము నిష్కలటు పచనమది నమ్మ
దగున్. (బ్రహ్మో. 4. 88)

ద్వి అతఁడు వారలకెల్ల నభయహస్తంబు, చతు
రత నిచ్చి విశ్వాసించి పలికె విరాట ప.
4. 82 పా.

విశ్వుడు 1 విష్ణువు 2 స్థూలశరీరాభిమానియగు
జీవుడు 3 నాగరతుడు, నగరవాసి

విశ్వేదేవులు నం ౧. ఆ థం. ౧ గణదేవతా విశే
షము, విశ్వదేవగణము (వీరు క్రతువు, దతుడు,
వసువు, సత్కుడు, కాముడు, కాలుడు, ధురి,
రోచనుడు, పురూరవనుడు, మార్ద్రవనుడు అని
పదుగురు)

విశ్వేశుడు నం ౧ ఆ థం 1 పరమాత్ముడు, జగ
దీశ్వరుడు 2 శివుడు, కాశీక్షేత్రమున వెలసిన
శివుని యర్చావతార విశేషము
(ఇట్లే విశ్వేశ్వరుడు)

విష నం ౧ ఆ శ్రీ 1. పురీషము, మలము
2 తెలివి, జ్ఞానము 3 అభిషేక, అభిషేక (వృ వి)
విషందము నం ౧ ఆ న కామరతుడు, మృతా
శము

విషకంతుడు నం ౧. ఆ థం శివుడు

విషక్తము నం ౧౭. (అ ఆ అ) 1 దృఢముగాఁ
గూర్చఁబడినది, దగ్గఱగాఁ జేర్చఁబడినది 2 అంటి
యున్నది. వ్రేలాడఁగట్టఁబడినది 3 సంప్రాప్త
మైనది, ప్రసక్తమయినది

విషఘ్నము నం ౧౭. (అ ఆ అ) విషమును
చాఁగొట్టునది.

౧ ఆ. థం 1 విషమునకు విరుగుదుమందు.
2 శిరీషము, దిరిసెనము. (వృ వి) 3 చంప
కము, సంపంగి (వృ వి) 4 విన్నరేవడి,
దూలగొండి (వృ వి) యవానము 5 విభీక
కము, కాఁకిచెట్టు.

విషఘ్ని నం ౧. ఆ శ్రీ 1 పసువు (వృ వి)
2. వెట్టిపుచ్చ (వృ. వి) 3 పెద్దపావర (వృ వి)
4 కారుతులసి (వృ వి.) 5. నేలయుసిరిక (వృ
వి) 6. ఎఱ్ఱగలిజేరు. (వృ. వి.)

విషజ్ఞాప్తము నం ౧౭ (అ ఆ అ) 1. విషముగంది.
2 విషముకలినది

విషజ్వరము నం ౧ ఆ థం మహిషము, దున్న
పోతు (మహిషమునకు జ్వరము విషమువలెఁ
బ్రాణాంతకమైనది)

విషణ్ణుడు నం ౧౭. (అ ఆ అ) విషాదమునొందిన
వాడు, దుఃఖితుడు, క్రుంగినవాడు.

విషదంత(క)ము నం వి అ ఘం సర్పము, పాము
విషదము నం వి అ ఘం 1 నీరదము, మేఘము,
మబ్బు 2. శుక్లవర్ణము, తెలుపు
న అన్నభేది.

విషదర్శనమృత్యుకము నం. వి అ ఘం చక్షూఃము,
పక్షివిశేషము

విషదిగ్ధము నం విజ (అ అ అ) విషముతోఁ
బూయఁబడినది.

విషద్రుమము నం వి అ ఘం 1. విషవృక్షము,
విషపుఁజెట్టు. 2 ముసిఁడిచెట్టు

విషధరనిలయము నం వి అ ఘం నాగలోకము,
పాశాలము

విషధరము నం వి అ ఘం 1 సర్పము, పాము
2 మేఘము, మబ్బు.

విషపుచ్చము నం వి అ ఘం తేలు, వృశ్చికము

విషపుష్పకము నం. వి అ ఘం రోగవిశేషము, విష
పువ్వులు తినుటవలనఁ గలిగిన రోగము

విషపుష్పము నం వి అ న నీలోత్పము, నల్ల
కలువ

విషప్రయోగము నం వి అ ఘం విషముపెట్టుట

విషమకర్ణము నం వి. అ ఘం. 1. (గణిత) సమా
నముగాలేవి కర్ణములు (ఎదులుగానుండు రెండు
మూలలు కలుపు గీతలు) గల చతుర్ముఖము.
2 సమకోణముగాఁ జేయఁబడిన త్రిభుజముయొక్క
కర్ణము, ఎదురుగానుండెడి రెండుమూలలు కలుపు
గీత.

విషమకర్మము నం వి న్ న (గణిత) రెండు
సంఖ్యల వర్గముల భేదమును, ఆ సంఖ్యల మొత్త
మైనను భేదమైనను చెలిసినచో, ఆ సంఖ్యలను కని
పట్టు పద్ధతి.

విషమచతురస్రము నం వి అ ఘ సమముకాని
నలువ్రక్కలుగల న్యాసము
(ఇట్లే విషమచతుర్భుజము)

విషమచ్చదము నం వి అ ఘం సప్తవర్ణము, ఏడా
కులయరఁటి (వృ వి)

విషమజ్వరము నం వి అ ఘ నడుమనడుమ తగ్గుచు
పెచ్చుచుండెడి జ్వరము.

విషమత్రిభుజము నం వి అ ఘం (గణిత) సమా
నముకాని మూడుభుజములుగల న్యాసము.

విషమదారి వి వి వృక్షవిశేషము

నీ వెలఁగ విషమదారి వెట్టికుండెన మంచికుండెన
కలబంద గువ్వగుత్తి హంస 4 10

విషమసయనుడు నం వి అ ఘం విషమాకుడు.
(ఇట్లే విషమనేత్రుడు, విషమలోచనుడు, విష
మాతుడు మొ.)

విషమము నం విజ (అ అ అ) 1 సమముకానిది,
మిట్టపల్లములు గలది 2 సమానముకానిది,
పెచ్చుతగ్గులు కలది 3 జేసియైనది, అయుగ్మము.
4 కరిసమైనది, దుర్బోధము, శుభముగా బోధ
పడనిది 5 దుర్గమము, పోవుటకుఁ గష్టమైనది
6 ముదుకనైనది 7. సంకరమైనది 8. కాధా
కరమైనది, శ్రమము గలిగించునది 9 తీవ్రమైనది
10 అపాయకరమైనది, భయంకరమైనది 11 ప్రతి
కులమైనది 12 అసాధారణమైనది, సాటిలేనిది.
13 కుటిలమైనది, కుత్సితమైనది 14 దుష్టము,
చెడ్డది 15. భిన్నము, వేరైనది

వి. అ. న 1. మిట్టపల్లము లుండుట 2. జేసి
యగుట 3 దుర్గమప్రదేశము, కొండకొన
మొ 4 కష్టస్థితి 5 విషమప్రదేశము, నిమోన
న్నతమైన నేల 6 విషమాలంకారము, అరా
లంకారము 7 వృత్తభేదము

విషమవిభాగము నం వి అ. ఘం పెచ్చుతక్కు
వలుగఁ బంచిపెట్టుట

విషమకరుడు నం వి అ ఘం జేసి కాణములు గల
వాడు, మన్నుడు

(ఇట్లే విషమకాణుడు, విషమాయుడుడు మొ)

విషమశిష్టము నం. వి అ న అనుచితమైన కాస
నము, పనికిమాలినయాజ్ఞ.

విషమశీలుడు నం. విజ (అ అ అ) ప్రతికూల
వృథావముగలవాడు, వికటమయిన స్వభావము
కలవాడు, చిఱచిఱలాడెడువాడు.

విషమస్థుడు నం విజ. (అ అ అ) 1. మిట్టపల్ల
ములుగలచోట నున్నవాడు 2. కష్టములో నున్న
వాడు, అపాయస్థితిలో నున్నవాడు

విషమింమే నం అ క్రి. అపాయము తెచ్చు
నీ పరికతో మేల పెప్పుడు విషమించు-బడుచుతో
నవివన భంగపఱుచు నీతి. క. రి2.

సీ రాకేందుముఖ నీవు నేకరూపముదాల్చి విష
మింప నేల యోవిషమకరుఁడ భాను 8 68
విషమితము నం విజ (అ అ. అ) 1 విషమముగాఁ
జేయఁబడినది, మిట్టపల్లములు గలదిగాఁ జేయఁ
బడినది, వాకరిగాఁ జేయఁబడినది 2 ముడిచికొను
నట్లు చేయఁబడినది, సంకుచితముగా చేయఁబడినది
3. కష్టమగునట్లు చేయఁబడినది

విషము నం. వి. అ. పుం న గలకము, వత్సపాళి
న. 1. నీరు, జలము. 2. కామకూడు, 3 గోప
రసము, కాలెంతబోకము.

విషమృత్యువు నం. వి. ఉ. పుం. ఒకానొక పక్షి,
తకోరము.

విషమేషువు నం వి ఉ. పుం. విషమకరుఁడు

విషయతము నం. విజ (అ. అ. అ.) 1. ఒక వస్తువు
నకు సంబంధించినది 2 (సమాసాంతమున) ఒక
కావివిగూర్చి చెప్పనది, ఒకయంశము విషయ
ముగాఁ గలది.

(ఉదా దానవిషయక గ్రంథము.)

విషయగ్రామము నం. వి అ పుం. ఇంద్రియార్థముల
సమూహము, శబ్దాది విషయముల సమూహము

విషయాభిరతి నం వి ఇ. స్త్రీ ఇంద్రియార్థముల
యందాసక్తి, బహికానందములయందలి కోరిక
(ఇట్లే విషయనిరతి, విషయానసక్తి మొ)

విషయప్రసంగము నం వి అ. పుం విషయాభిరతి

విషయము నం వి అ పుం. 1. ఇంద్రియార్థము,
ఇంద్రియగోచరమగుశబ్దాదికము, భోగసాధనము
2 లోకకాగ్ధము, వ్యాపారము 3. ఇంద్రియా
నందము. 4 వదార్థము, వస్తువు 5 లక్ష్యవస్తువు,
లక్ష్యము. 6. తిరిగెడిచోటు, సంఘటనవీరిగు ప్రదే
శము. 7 పని, కృత్యము, ప్రధానకార్యము.
8 ప్రస్తావము, ప్రకరణము, పంగతి. 9 వివరింపఁ
దగిన యంశము, (మీమాంస) అధికరణమందలి
యైదంశములలో మొదటిది. (శ్లో విషయోవిశ
యతైచైవ పూర్వ ఐక్ష సభోత్తరం, నిర్ణయశ్చైతి
సిద్ధాంతశ్చాప్రీధికరణా స్మృతమ్) 10 స్థానము,
ప్రదేశము. 11 దేశము, గ్రామ సమూహము,
మండలము 12. శరణము, రక్షకస్థానము,
నీడపట్టు 13. వీర్యము, శుక్రము 14. మత

సంస్కారము, కర్మము. 15 అయిదుసంఖ్య
18. (అలం) ఆరోపాశ్రయము

ఉ అజ్ఞానతిమిరము, ఇట తిమిరత్వారోపమున
కాశ్రయ మజ్ఞానము.

విషయసుఖము నం వి అ పుం భోగ్యవస్తువుల
న గలిగెడి యానందిము, ఇంద్రియానందిము.

విషయాత్మకుడు నం విజ (అ. అ అ భోగవస్తు
వులయందే మనస్సు గలవాఁడు, భోగపరుఁడు,
ఇంద్రియసుఖము గోరువాఁడు,

విషయాభిలాషము నం వి అ పుం విషయాభిరతి
విషయానత్తుఁడు నం విజ (అ అ అ) ఇంద్రియ
సుఖములందాసక్తి గలవాఁడు, బహికసుఖము
అను గోరువాఁడు (ఇట్లే విషయనిరతుఁడు)

విషయి నం విజ. (నో జే నో.) విషయానత్తుఁడు,
భోగలాభిమఁడు

వి నో పుం 1 లోజ్ఞుఁడు, లోజ్ఞానముగల
వాఁడు. 2 రాజు వి మన్మతుఁడు
4 ఇంద్రియ సుఖానత్తుఁడైన మనుష్యుఁడు,
భోగి

న 1 జ్ఞానేంద్రియము, త్వగాది. 2. జ్ఞానము,
ఎఱుక

విషయిమే నం ని క్రి. 1 ఉద్దేశించు

సీ విద్యజ్ఞులు నిన్ను విషయించి వత్తురు .. నైష.
6 110.

2 రమించు, మైథునముచేయు.

క. ... వినుము చంద్రరేఖా, శవకమువలె నిన్నుఁ
జేకఁబట్టి యెవరినిన్, విషయింపనీయ గట్టిగ
మృషగాదని వలికె ... చంద్ర వి 3. 153.

ఉ. బాదరువారి పాపిని లైటి పసారమెకాని
యందులో, పుండట యెల్ల వంకఁ తెడి పోదుఁ
గదా విషయింపఁబోయినన్ క్రిడా. పీఠ
53. పా.

విషయీకరించు నం న క్రి విషయముగాఁజేయు,
తెలిసికొను

న స్వస్వరూప పరమాత్మస్వరూపంబు విషయీక
రింప నెఱుగమి సహజానంద ముఖం డయి...
(కవిక 5. 100)

విషయైషి సం. విణ (న్. జీ. న్) భోగములు గోరు
 వాడు, ఇంద్రియసుఖము గోరువాడు
 విషయోపసేవ సం. వి అ శ్రీ విషయాభి తి.
 విషవిద్య సం. వి అ శ్రీ విషము పోగొట్టు విద్య,
 విషప్రతిక్రియ
 విషవృక్షన్యాయము సం. వి అ తుం చూ న్యాయము
 విషవృక్షము సం. వి అ తుం. విషముగల చెట్టు,
 ముసిడిచెట్టు
 విషవేగము సం. వి అ తుం విషము క్క తీత్ర
 ప్రసాదము
 విషకూకము సం. వి అ తుం కందరీగ
 విషశృంగి సం. వి న్ తుం. = విషకూకము
 విషసూచకము సం. వి అ తుం చకోకము,
 విషస్ప(క్కు)క్వము సం. వి న్. తుం కందరీగ
 విషహంత్రి సం. వి ఈ శ్రీ తెల్లదిలైన
 (వృ వి)
 విషహృదయుండు సం. విణ (అ అ అ) విషము
 గల మనస్సు వాడు, ద్వేషబుద్ధిగలవాడు
 విషహ్యము సం. విణ (అ అ అ) 1. సహింపఁ
 దగినది, ఓర్వఁదగినది 2 నిశ్చయింపసాధ్య
 మైనది 3 సాధ్యమైనది
 విషాంతురము సం. వి అ తుం 1 ఈలె 2 కొనను
 విషము పూసిన బాణము
 విషాంతకము సం. విణ (అ అ అ) విషమును
 బోగొట్టునది, విషమునకు విరుగుదై నది
 విషాంతకుండు సం. వి అ తుం శివుడు
 విషాక్తము సం. విణ. (అ అ అ) విషముఁ బూయఁ
 బడినది
 విషాణము సం. వి అ. తుం. న 1 ఎద్దు మొదలగు
 వాని కొమ్ము 2 వీనుఁగుదంతము. 3 పంది
 (అడవిపంది) కోతి, వరాహదంష్ట్ర 4. చె గల్వి
 కోట్టు (వృ వి)
 విషాణి సం. విణ (న్ నీ న్) విషాణములుకలది
 వి. న్ తుం. 1 కొమ్ములుగల జంతువు, దంశ
 ములుగల జంతువు. 2. వీనుఁగు 3 ఎద్దు.
 4. వరాహము
 విషాదము సం. వి అ తుం. 1 దుఃఖము, చింత.
 2. ఆకాశంగము, ఆకలుడుగుట, నిరాశ

3 దొర్బలము, గృహస్థము 4. తెలివితేమి,
 స్మృతిలేమి
 విషాది సం. విణ (న్. నీ. న్) దుఃఖము గల
 వాడు, దుఃఖతుడు
 విషాదించు సం. అ శ్రీ. భేదపడు
 క శిరమున క్తము వెడలంగ, బొలిడు తన
 విభుని జూచి పొడిమిన వగతో, బరుషదస్యని
 వాపోవుచు, గంము విషాదించు క్రొంచె గను
 గొని కరుణన్. భా. రా. కాల. 7.
 విషాపహము సం. విణ. (అ. అ అ.) విషమును
 బోగొట్టునది, విషమునకు విరుగుదై నది
 విషారము సం. వి అ తుం పాము, సర్పము.
 విషాలుపు సం. విణ. (శ) విషముగలది.
 విషాస్య సం. వి అ. శ్రీ నల్లజీడి (వృ వి.)
 విషాస్యము సం. వి అ. తుం. పాము, సర్పము
 (ఇట్లే విషాననము)
 విషువత్తు సం. వి త్. న్. 1 విషువము, సమ
 రాత్రిదినకాలము, యజ్ఞమున నడిమి దినము
 (విల్యము)
 విషువచ్చాయ సం. వి అ శ్రీ నీడగడియారపు
 ముల్లకంక మధ్యాహ్నపునీడ, వేళ తెలిసికొను
 టకై యుపయోగపడు మధ్యాహ్నపు నీడ.
 విషువద్ది)దినము సం. వి అ న. రేయుంబవలును
 సమప్రమాణముగా మండెడి దినము, సమమయిన
 రాత్రి దిన ప్రమాణముగల దినము.
 విషువద్రే రేఖ సం. అ. శ్రీ భూగోళముమీఁద
 సరిగా మధ్యను తూర్పు పడమరల కుండెడు రేఖ.
 విషువము సం. వి. అ. తుం మేషతులారామల ప్రళ
 మాంశము, రాత్రిం దివాభాగములు సమప్రమాణ
 ములుగా మండెడి యంశము, సమరాత్రిందిన్
 కాలము.
 విషువ(త్సం)సంక్రాంతి సం. వి శ శ్రీ తులామేష
 రాసులలో నొకదానియందు సూర్యుండు ప్రవే
 శించుట
 విషుచిక సం. వి అ శ్రీ విరేచనముల తీబ్బు, జేడి
 రోగము, కలరా
 విష్కందము సం. వి అ. తుం. 1 చెడరుట. 2. వెడలి
 పోవుట.

విష్కంభ(క)ము సం. ఎ. ఆ. ౧. 1 విఘ్నము, అడ్డంకి. 2 తలుపుగడియ, అడ్డుగట్టు 3 ఇంటికి మూలాధారమైన దూలము 4 స్తంభము, రాడు. 5 వృక్షము. 6 రూపకాంగభేదము, (నాటకముల యందు రెండంశముగను నడుమ నొకటిలేక రెండు పాత్రములు ప్రవేశించి నాటక కథాచస్తువును-జరిగిన చానిని చాచోపుచానిని - సంగ్రహముగా నభ్యులకుఁ దెలియఁజేయు భాగము) 7 ఒక వల యముయొక్క మధ్యరేఖ, వ్యాసరేఖ 8 యోగు అభ్యసించెడి బంధ విశేషము 9. విస్తారము, వెడల్పు 10 జ్యోతిశ్శాస్త్ర సంబంధమైన యిరువదియేడు యోగములలో మొదటిది.

విష్కంభి సం. ఎ. ఆ. ౧. తలుపుగడియ.

విష్కంభితము సం. ఎ. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) అడ్డుపెట్టఁబడినది, విఘ్నము గలిగింపఁబడినది.

విస్మిరము సం. ఎ. ఆ. ౧. 1 చిమ్ముట, వెడల్పుట 2. చీల్చుట. 3. పక్షి 4 కొడిపుంజు, కొడిబాకిలోఁ జేరినపక్షి.

విష్టంభము సం. ఎ. ఆ. ౧. 1. దృఢముగా ఆనుకొనుట 2. విఘ్నము, అడ్డంకి, నిరోధము 3. మూత్రనిరోధము, మలనిరోధము 4 పక్షవాతము. 5. నిలుచుట, ఆగుట. 6 పాదస్యాసము, అడుగుపెట్టుట

విష్టంభి సం. ఎ. ఆ. (న. న. న.) 1 అడ్డగించునది, నిరోధించునది. 2. స్తంభింపఁజేయునది, మొద్దు పాటుఁ జేయునది

విష్టవము సం. ఎ. ఆ. ౧. న. అగ్రతు, భువనము
విష్టవహారి సం. ఎ. ఆ. (న. జీ. న.) లోకరంజకుడు, ప్రపంచమును రంజితఁజేయువాడు.

విష్టబ్ధము సం. ఎ. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) 1. గట్టిగా అడుముఁబడినది 2. ఆశ్రయమీయఁబడినది, బలవంతుఁడైనది 3 విఘ్నితము, అడ్డగింపఁబడినది. 4 స్తంభింపఁజేయఁబడినది

విష్టరము సం. ఎ. ఆ. ౧. 1. (పీఠ, బల్లి మొదలైన) ఆసనము 2. యజ్ఞమునందు 'బ్రహ్మ' కిచ్చెడి పీఠము. 3 దర్శనతో నెల్లిన చాచ, కుశాసనము 4. కుశముపై, విడిచెడు కుశము. 5. చెట్టు.

విష్టరశ్రవుడు సం. ఎ. ఆ. ౧. విష్ణుదేవుడు.

విష్టి సం. ఎ. ఆ. ౧. 1 వ్యాప్తి, వ్యాపించుట 2 ఉద్యోగము, పని. 3 జీతము, కూలి. 4 వెట్టి, జీతములేనిపని. 5. పంపుట. 6. నరకనివాసము. 7. 'జ్యోతి' ప చా-గములోని కగణములలో నొకటి (శద్రకరణము.)

విష్ట సం. ఎ. ఆ. ౧. 1 మలము, పురీషము . ఉదరము, కడుపు

విష్టలము సం. ఎ. ఆ. న. దూరప్రదేశము.

విష్టింమే సం. ఆ. ౧. విష్టచేయు, పరుగు, మలవిసర్జనముచేయు (శ. ర., శ్రా.)

విష్టుక్రాంత సం. ఎ. ఆ. ౧. నల్లదించున. (వృ. వి.)
విష్టుగుప్తుడు సం. ఎ. ఆ. ౧. చాణక్యుని మఱియొక పేరు

విష్టుచక్రము మల్ల బంధవిశేషము

వ. నరనామధేయంబులగు గతులును, విష్టుచక్రంబును, రామకాణంబును, నాగబంధంబును ... మల్లుపు. 8. 88.

విష్టుదైత్యము సం. ఎ. ఆ. (ఆ. ఆ. ఆ.) విష్టువు అధిష్టానదేవతఁగలది
ఎ. ఆ. న. శ్రవణవక్త్రము.

విష్టుపదము సం. ఎ. ఆ. ౧. ఆకాశము, మిన్న. 2 కీరసాగరము 3 గయాక్షేత్రమునఁ బూజింపఁబడెడి విష్ణుదేవునిపాదము 4 పద్మము, కామరపువ్వు

విష్టుపది సం. ఎ. ఆ. ౧. గంగానది. 2 వృషభ, సింహ, వృశ్చిక, కుంభరాసులలో సూర్యుని ప్రవేశము

విష్టుపురాణము సం. ఎ. ఆ. ౧. పదునెనిమిది మహాపురాణములలో నొకటి

విష్టుమామ సం. ఎ. ఆ. ౧. 1. అనాదియైన యవిద్య. 2 దుర్గాదేవి.

విష్టురథము సం. ఎ. ఆ. ౧. గరుత్మాంకుడు (ఇతఁడే విష్ణుకావ్యాము.)

విష్టురాతుడు సం. ఎ. ఆ. ౧. పరీక్షితు. (ఒకానొక రాజు)

విష్టువల్లభ సం. ఎ. ఆ. ౧. 1. లక్ష్మి. 2. కులసి.

విష్ణువు నం వి ౪ ఫం 1 అంతటను వ్యాపించు వాడు, వెన్నుడు, త్రిమూర్తులలో రెండవ వాడు (ఇతడు సర్వగుణప్రధానుడై లోకస్థితి కర్తయై తనవని నిర్వహింప ననేకావతారము లెత్తినవాడు) 2 అగ్నిని విణ్ణిష్ఠులగుచు 4 విష్ణుస్మృతిని గొనిచిన యెకానౌకముని 5 అష్టవసువు లో నొకడు 3. శ్రవణనడతము.

విష్ణుదేవము నం వి. ౪ ఫం అవరుట, ధాతువులు కొట్టుకొనుట, గుండెలు కొట్టుకొనుట

విష్ణారము నం వి ౪ ఫం. 1 టంకాము, విటి నారిధ్యని 2. కంపము, వణికు,

విష్ణుదేవము నం వి. ౪ ఫం కారుట బొట్టు బొట్టుగాఁబడుట.

విష్ణుము నం విజ (౪ ౪ ౪) విషముచేఁ జంపఁదగినది.

విష్ణుకేసప్రియ నం వి ౪ శ్రీ విష్ణుప్రియ, అష్టి విష్ణుకేసుఁడు నం. వి ౪ ఫం 1. విష్ణువు 2. విష్ణు దేవుని ప్రధానపరిచారకులలో నొకఁడు

విష్ణుము నం వి ౪. ౪ భోజనము తినుట విష్ణుద్ర్యం(ద్ర్య)వము నం విజ (౪ ౪ ౪) అ తటను వ్యాపించినది, సర్వవ్యాపకమైనది

విష్ణోజము నం వి ౪ ఫం = విష్ణుజము.

విసంకటము నం విజ. (౪ ౪ ౪) భయంకంము, హోరమైనది

వి ౪. ఫం. 1 సింహము. 2 ఇంగుడివృక్షము, గారచెట్టు.

విసంగతము నం విజ (౪ ౪ ౪) సంగతముకానిది, పొనఁగనిది, ఇంపుగాలేనిది.

విసంచుచేయు న శ్రీ చెలుచు, ధ్వస్తముచేయు (శ. విసంచు = 1. ముక్కలగు 2 బలహీనమగు.)

గీ అలసవశిథంబులైన కటాక్షవీక్ష, శాశవలంబులు యువదైర్యకంచుకములు, చించి చీకాకుపటచి విసంచుజేసె, రామవర్తనకేళి విరామవేశ. వై ౪ 1. 131

విసంధి నం వి ౪ ఫం. పద్యమునందలి పదముల కొండొంటతో సంధి (కూడిక) లేకుండుట. (కావ్య దోషములలోనొకటి.)

విసంయుక్తము నం విజ (౪ ౪ ౪) విడిపోయినది. విసంయోగము నం వి ౪ ఫం విడిపోవుట.

విసంవాదము నం వి. ౪ ఫం 1 వియోగము . మోసము 2 మాతప్పట 4 పంస్ప విరుద్ధముగా నుండుట 5 వ్యతిరేకము.

విసంవాది ౧౦ విణ. (న్ నీ న్) 1 అసంగతము, పంస్పర వి. దృష్టమైనది. ౨. భిన్నము, వ్యతిరేకమైనది 3 వివాదపడునది, కలహించునది 4 అసత్యము నిజముకానిది 5 వ శకము, మోసపుచ్చునది 3. ఆశాశ గము చేయునది

విసంఘటము నం విజ (౪ ౪ ౪) 1 చంచలము, కలఁతనొందినది 2 సమయము కానిది, విషమైనది

వినదారి వి (నం విషదారి.) స్పృము, పాము గీ లలి నిరాచారులేయుండు నలువప్రోలు, బలిన వినదారులుండు పెంజిలువ ప్రోలు, కూడు నిదురయు నెప్పుడు జేకూజుకుండు, వేలుపులప్రోలు న మ్రేటి వీటి కెనయ అచ్చ. రా బాల 81

విననకణ్ణి వి. (వినన+కణ్ణి) వీచన, శాశవృంతము ఆ కణ్ణి .. వలపు, గ్రమ్ము పూల విననకణ్ణిచే వీచుచు . నీలా. 3. 82

నీ విపైఎగొడుగులువిననకణ్ణిలు ప్రబం 1. 57.

వినపరి విణ దుష్టుఁడు, దుష్టురాలు ద్వి పాపజాతులు వినపరులు వెడ్డరులు, మాటల మంచులు మందులమార్లు . పండితా పురా 116. పా.

వినపాల వి (వినము+పాల) టవధివిశేషము, ఒకానొక ముందుచెట్టు (శ ర)

వినపాలవిత్తు విణ (వినపాల+విత్తు) శాశకుఁడు (ఇది యొకతిట్టు).

ద్వి. పదవిహీనుఁడు జగత్కావ్యోదాహరణకుఁడు, వెదకి యీ వినపాలవిత్తు నేమందు. చాళిక్య ౬. 2038

నీ దరిచేసి చెడుగొట్టు తెలికి దగాకోరు వినపాల విత్తు చల్వినము దగులు ... హంస 5. 113

వినపుమేతరి వి (వినము+మేత+అరి) శివుఁడు వ వినపుమేతయై జరిగి యిచ్చట యున్నట్లు యుండును మృ. వి 1. 22.

విసఫుత్రూను(కు) ఎ. (విసము+త్రూను) విస
వృక్షము.

అ... అందు విసఫుత్రూనుకులైయున్న చెడుగురే,
ద్రిమ్మరుల వదంచి తమ్మికంటి...నీలా 1 80.

విసబొద్ది ఎ. (విసము+బొద్ది) పార, ఒకానొకచెట్టు.
నీ... విసబొద్ది యవగను వెలయుఁ తార ఆం
భా. 2. 54

నీ. సహదేవి జుట్టువు చలిసింది చిటిముటి పెన్నెరు
విసబొద్ది పిండిదొండ. హంస. 4 10

విసమాలమేల్పు) న శ్రీ. రూపుమాపు
ద్వి వసదులన్నియు వ్రచ్చి వందలాది, వెనకన
వ్రతిమల విసమాల విదియ. బస పు 8 574.

విసము ఎ (సం విసం.) 1. గరళము
చం ... పయోజగర్భుడు సుధాసనధారలు
రెంటితో విసంబులు చిలికించి చేసెనాకొ
బొల్లెనలారగ దీని వేత్రముల్ నైవ
8 116

నీ...ముఖరాగమును గళంబున విసంబు. వసు.
8 128.

(వ ర ల కళేదమున విసమని యర్థాంతరము.)
నీ. ఎడవెడ విసముగ్రక్కెడు పాములను మెడఁ
గూర్చుకెల్లెన మికుఁగొమ్మలార నీలా 3. 84.
2 నీరు

నీ మించు చూపుచునె నమ్మించి నిల్కడయేది విస
మొసంగెడు మమ్మిఁ గొనరవేరి. యయా.
1. 28.

(ఇది రెండరములకు సుధాహంసము)
జ. విసపాల, విసపాలవిత్తు, విసపుమేతరి, విసపు
త్రూను, విసబొద్ది.

విసరణము సం ఎ ల న. వ్రసరణము.

విసరము సం. ఎ ల పం. 1 వెడలుట. 2 వ్రసరిం
చుట, వ్యాపించుట 3. నమూనాము, మంద,
గుంపు. 4 రాకి, ప్రోపు.

విసరియాడు = విసరు న. శ్రీ. (విసరి+అడు)
అడించు

ద్వి విమనీశిఁ రోకలు విసరియాడుచును, గురు
పులు వాలుచు గునిసియాడుచును. రం. రా.
యు. (శ రం.)

విసరు న శ్రీ. (సం విసృ) 1 అడించు

క తం విసరి వెల దగఁగ బో,యలకిలదయ్య .
తార అను 2 270

2 త్రిపు

గీ...చట్టి కోదండదండంబు పరిఘగాఁగ, విసరు
చును వచ్చె వేటొందు వేలువకోడు పారి
4 70

క గద విసరివైచె నరకుడు ఉ హరి
1 186.

వ. పుడమివతి పెడవిసరు విసరి ... మనుచ.
4 116

3 రువ్య.

గీ. తప్పలేకుండ నేల నెత్తమ్మి మొగత, విసరి
వక్షప్రదేశంబు వ్రేటుగొంటి. హర 1. 27.

గీ విరహితమీది కోపావమరుఁడు దివియ, వేగ మై
వైడియొఱవోన విసరఁ గుట్టు, దునిసివైటికి
వనితార రోచెననఁగ ... అము 5.24.

వ అప్పువ్యదండఁ గ్రమ్మునఁ గ్రమ్మటించివిసరి...
హం. 8. 16

4 భుజించు.

నీ తల్లియిచ్చిన చల్లి తగ బ్రహ్మ వచ్చిన వెమకఁ
జాడక వేగ విసరగలపు సిం వార 88.

5 వీజనముచేయు, విసనకట్ట వాడించి గాలి వ్రస
రించునట్లు చేయు.

నీ జల్లిబుదిరుగ నొక్కింతబ్బు కిళి యల్పేనే
నింటిలోఁ బూరి యిడి విసరక,రాఁజదు...అము.
4 127.

గీ. అనుచు వెతనొందు జనకుని యాననంబుఁ,
జూచి యడలూన తాపించె మందరాంగి,
జాతిమై రాఁజబెట్టిన పావకంబు, వీవనం
బునఁ జైవయి విసరినట్లు కృ. శకుం. 8. 108

గీ...బహుళ విజయేహ లేవన పరిమళములు, పోదు
ముట్టంగ నొక్కతె సురటి విసరె వరాహ.
9 189

6. చూర్ణముచేయు.

ఉదా . కందులువిసరు, పిండివిసరు, మొ

ల. శ్రీ 1. వీచు.

క ... వఱిదు లఱిచె నుల్కలువదె, నెఱిచెడి నుర
గాలి విసర నిలువక పెలుచన్ ఉ హరి
2. 24

క. న, మృగ్గంధవహము తనువుల, మొగ్గ
చెమటలాట విసర ముదితాత్మకులై వరాహ
7. 58.

2. కురియు.

నీ విఱరునో శృ గార నవృష్టి కొప్పువఱ దొలఁ
కునో యమృతంబు పలుకులందు నిం 4 81
ఎ 1. వీచుట.

వ. పెల్లడరు నిట్టూర్పుగాడు విసరున్ గన
రెత్తి ... మనుచ 3 8.

2 అడించుట

నీ. తోరంపుటూర్పులఁ దొడరి పాతాళముదాఁకంగ
సాగరౌఘములు గలఁగఁవికటంపు పెఱకల విస
రున నుపొంగు తుప్పొడెందంబు దూ పడంగ
హరి. ఉ 5 181.

3. చెబ్బి, పోటు.

క అనురుసురవి సొలయున్ రా, అనురేంద్రుఁడు
మలయవనము చలికనరునకున్, వివరుహళరు
శరవిసపు, ముసురునకుం దడిసి కిసలముల విస
రునకున్ కవిరా 5 285

4. రువ్వుట.

వ పుడమిపతి పెడవిసరు విసరి ... మనుచ.
4. 115

5 మల్లవిద్యావిశేషము

వ. ... ఝాటు మొదలగు పదునాలుగువిసరులు
ప్రబంధ 78

జ. విసరియాడు, విసరుతాయి.

విసరుతాయి ఎ (విసరు+తాయి) తిరుగలి.
(ప్రొ, వా)

విసర్గము నం ఎ అ న 1. త్రోసిపుచ్చుట. నిరా
సము 2 ఉద్యోగమునుండి తొలగించుట 3 పరి
త్యాగము, విడిచిపెట్టుట. 4 ఈవి, చానము.
5 కాటుట, ప్రసించుట 6. వృష్టి, వృక్షము
7. (మత) విసర్గము 8. ఎడఁకాసిపోవుట.
9 మోక్షము 10. దీప్తి, కాంతి 11 విసర్గ
నీయము, రెండునెఱసున్నలు గుర్తుగాఁగలవర్ణము.

12 సూర్యుని దక్షిణదిగ్గమనము, దక్షిణాయనము.

1. మేధ్రము, మగగుటి 14. ప్రళయము

విసర్గము నం ఎ అ న 1 ప్రవింపఁజేయుట,
కార్పుట 2 చానము, ఈవి 3 వట్టిదిగాఁ
జేయుట 4 పరిత్యజించుట, వదలివేయుట.
5 ఉద్యోగమునుండి తొలగించుట 6 దేవత
సేవాసనముచేయుట, పూజా తమున మఠాస్థాన
మునకుఁ బంపట. వృష్టివర్ణనము, కొన్నిసమ
యములయందు వృక్షమును యితేచ్చముగా విడు
చుట

విసర్గనీయము నం ఎఱ (అ అ అ) 1 విడువ దగి
నది. 2 ఈముఁదగినది 3 పరిత్యజింపఁదగినది.
ప్రవింపఁజేయఁదగినది.

ఎ అ వుం విసర్గము, రెండు నెఱసున్నలు గుర్తు
గాఁగల వర్ణము

విసర్గించు నం న శ్రీ విడుచు.

వ . పద్యపూరణంబులకు నాదికాంబులైన
సంస్కృతాంధ్రభాషలంగల అల్లులు విసర్గించి. .
(వరాహ 19.)

విసర్గితము నం ఎఱ (అ అ అ) 1 ఇయ్యఁబడినది,
దత్తమైనది 2 విడిచిపెట్ట బడినది, పాత్యక్తము
3 పంపఁబడినది, ప్రేషితము. 4 ఉద్యోగాదుల
నుండి తొలగింపఁబడినది. 5 ప్రసరింపఁజేయఁబడి
నది

విసర్పఘ్నము నం ఎ అ. న. మైనము.

విసర్పణము నం ఎ అ న ప్రాఁకుట, జేరుగుట.
2. వ్యాపిఁచుట, ప్రసరించుట.

విసర్పము నం ఎ. అ వుం 1. ప్రాఁకుట, జేరుగుట
2 వ్యాపించుట, ప్రసరించుట 3. ఆకస్మికమైన
కర్మఫలము. 4 చూరొగ విశేషము.

విసర్పి నం ఎ అ శ్రీ చర్మరొగవిశేషము.

విసర్పిక నం ఎ. అ శ్రీ = విసర్పి

విసవిస ఎ గాలివీచుట, కత్తి మొ త్రిప్పుట, నవ్వుట,
నడచుట, ఊడుట, కోయుట మున్నగువానియందలి
ధ్వని కనుకరణము.

(శ) గాలివీచుటయందు.

గీ. ఉమరు లూదాడ వినివిన విసరి ముసరి, దొనగు
రెసగించు సురుగాడువు తుటుముదాచి, కడలి
తద్దయు గడగడ వడకుదాచి, వేలుపరాకన్నె
గాంచి రావెలెరు లపుడు. రసిక. 4 47

నీ ప్రళయ వాతూల మంబరి మావరించుచు విన
విన నమితమై విసరసాగె వేం. మా 1. 46.

(వ) కత్తి మొ త్రిప్పటయందు.
వ. అనదృశంబులగు ముసలంబులు కల విసరు
హంబుల విసవినం ద్రిప్పి ... (అని 4. 76.)

(ట) నవ్వుటయందు
వ. విసవిన నగు మొగము మెఱుంగులు దళదిశలం
బనలు కొలువ ... (భాగ 8. 286)

వ. వింతవిత వలపుగొలుపు పొలుపుగల కళావతి
విమలవదనకమలంబులఁజేరంజని తడియ నాసా
చంపక ప్రసూనవాసనానిలంబు లొయ్యనం
కొరయ వెఱచి యనమకుసుమరస విసరంబులు
వెనమెనవి విసవిన నగుచు కామా 1 1 53.

(శ) నడచుటయందు.
క. అని పలికి కలికి తొయ్యలి, తనుసంతాపంబు
వానఁదలఁచి విసవినన్, అనివిన విసరముఁ జిగు
రులు, నవలుం బుప్పొంగులొచ్చి నైపుడి మెఱ
యన్. రాజ. 2. 107.

(స) ఊడుటయందు.
ద్వి. వెనఁబుటంబులఁ బెట్టి విసవిన నూఁది నవ
నాథ. 5. 211. పా. 21 పం.

(గ) కోయుటయందు
గీ. .. చంపకానోకనాం పెక్కి సొంపుమీలు,
కుసుమ విసరంబు విసవినఁ గోయుచుండ .
ధర్మ. 8 164.

ఎఱ. (సం. విసరం) ప్రసరించునది, సాగునది
చ. ననుమతి వేయిపాదములవానికీ బుట్టిన చాయ
పట్టిన్, విసవిన గాదు కాలొకటి ... వైష
8. 72.

విసారము సం. ఎ. అ. తం. 1. వ్యాపించుట, ప్రస
రించుట. 2. ప్రాఁకుట, జరుగుట. 3. చేచ.

స. 1. తొయ్యలి కలిప

విసారి సం ఎఱ (నొ. జో నొ.) 1 వ్యాపించునది.

2 ప్రాఁకునది, జరుగునది.

ఎ. నొ. తం. చేచ

ఈ శ్రీ వాతావరణము, వాయుమండలము
విసికించు న శ్రీ (✓ విసుకు,) విసిగించు.

క పసగా జీతము పెట్టక, పసచేత నుపాయము
నను బని గొను బంటున్, విసికింపక తగులబ్ధము,
పొసంగగ దళమాంశ మిచ్చి పుచ్చంగవల
యున్ విజ్ఞా 2 37

విసివలక ఎ. పరుండెడు పెద్దబల్లి
నీ వలక యవంగను ఫలకమో శయ్యార్థఫలక
మొవ్వును విసివలక యనఁగ ... అం భా.
2 168

విసిమాలు అ శ్రీ (✓ విసుకు) మిక్కిలి విసుగు
వ. విప్రవాటంబులఁ బ్రతిగేహంబును పరిశ్రమించి
విసివి విసిమాలి వేసరి యారటఁ జొందిసాలసి
జూఁకించి మూలి దూఁచటిలి ... భీమ 2. 101.
ఉ. మానక వేడివేడి విసిమాలుచు . పో. 4
(శ ర.)

విసుకు ఎ విసుగు, విసుపు
ఆ అట్టు లేసియేసి యలపును విసుకును, వెఱంగుఁ
బొడమి రాచవేలువ తేఁడు, నేయఁ దెలియ
లేక చిన్నఁబోవుచు విగి, యుడిగి మోమువంచి
యూంకుండె. అచ్చ. రా. యు. 5 52.

జ విసికించు, విసిమాలు.
విసుగు ఎ విసుపు, నిర్వేదము, వేనరుట
గీ వింటఁ గొని వ్రేయవ్రేయఁగ విసుగుఁపుట్టె ...
హర. 7. 81.

విసుఁగు అ శ్రీ వేసరు, విసుపునొందు, నిర్వేదము
నొందు.
పంచచామరము ఇసీ యిసీ మొగంబుచూడ
కల్లు వెల్వరించినన్, వెస న్విసింగి పోవు విగ్గు
వినమంతలేదు నీ, దెసం బనత్ ఘటించె చేర
త్రిమ్మరీ మఱిట్లు వచ్చి సారె సారె నన్నుఁ
గెర్లఁజేయరాక పొమ్మికన్ విప్ర.
4. 58

(ఇచ్చట మాత్రము సలిందుకముగనున్నది)

వినుమానము ఎ (సం విస్మయః) ఆశ్చర్యము

క. అనమానదీప్తితో ర, వ్యసుధాధర మపుడు
జాళువాకుందనపుం, బసిఁడి పెనురాళి యగు
చున్, వినుమానమొవర్చె సిద్ధతిభునకు మిగు
అత్ పరమ. 1 182

ద్వి వినుమాన మంది యవ్వేశ దేవేంద్రుఁ, డను
మాన భీతిచే వందంద వడఁకి ద్వి, పరిమ
2. 51. పా

విజ ఆశ్చర్యకరిము, వింతయైనది

ఉ. మానవకోటి నిట్టి వినుమానపుఁ బీనుఁగులైన
వారి నెంద్రై, నమ గంటిమే . . భార విరా,
8 7.

క వినుమానమతని తేజో, రసపూరము - గనె
బ్రహ్మరింధ్రము మోవన్ కాశీ 4 178.
ఎగుడుదిగుడైనది.

సీ వినుమానములుగాఁగ, పవతోడఁ జెనవెట్టి
గెట్టెంబుగాఁ బ్రేవుఁ జట్టిసాఁడు మమచ
4 73.

వినురూపము నం వి అ న వికృతరూపము,
వికృతాకారము

ద్వి వసుధ నానాసస్యవత్తియై ఫలింతు, విను రూప
మగువాఁడు వెదకిన లేఁడు రం రా ఉ
133 పా. 23 పం

వినువాసము వి (నం విశ్వాసః) నమ్మకము (చూ
వినువాసి)

వినువాసి విజ (విశ్వాసి) నమ్మకముకలవాఁడు.

సీ వినువాసి యనఁగను వెలయు విశ్వాసి ... అం
భా 3. 10

వినువు = వినుగు అ క్రి నిర్వేదమొందు, వేసరి

సీ మనలిరో కౌరవుల్ వినువక వైరంబు, గావించు
పాపస్యభావు లేఁఁగి, క్రొందునఁ జంపిరో ...
(భార ఆది. 7 207.)

మ. . . కుసుమంబుల్ కబరిభరంబు చెవియాకుల్
మంగళాలంకృతుల్, విను వొక్కింతయు లేక
చాలవలయున్వీనిన్ ... కాశీ 272.

వి. నిర్వేదము

మ విను వొచున్నది కాలయాపనకు మవ్విట్లు
రెడున్ భావముల్ ... (నైష 8. 52)

వినువుకొను.

వినువుకొను అ క్రి (వినువు + కొను) నిర్వేదము
నొందు

గీ. సఖులు గావించు నుచితోపచారములకుఁ,
తెలులు రై రఘంబు దెలిపెడు పలుకులకును,

మనసు గొలువక హో దై వమా యటంచు
వినువుకొనుచున్న వ వైలవెలఁదిఁ జూచి.
కవిరా 3 160

విసూచిక నం వి. ఆ వ్రే. విమూచి

విసూరణ నం. వి అ. వ్రే దుఃఖము

విసూరణము నం. వి. అ. న = విసూరణ

విసూరిత నం వి. ఆ వ్రే జ్వరము

విసూరితము నం. వి అ న పశ్చాత్తాపము,
దుఃఖము

విస్మయము నం వి అ. న. విడుచుట (ఇది క్లేశ
సాధ్యము)

క భూవరి సస్యములను వి, స్థావిస్మయన మొపవి
దండ్రు చారిశ్రవిదుల్ ... భార ఆమ 4 88.

విస్మయము నం విజ (అ అ అ) 1 వ్యాపించి
నది. విస్తీర్ణము 2 చాఁవఁబడినది, చాఁగినది.

3 పలుకఁబడినది, ఉచ్చరింపఁబడినది. (విల్యము.)

విస్మయరము నం విజ (అ ఈ అ.) 1. వ్యాపించు
నది. 2. ప్రాఁకునది, ఇటునటుజరుగునది.

విస్మయరము నం విజ (అ అ అ) ప్రాఁకునది,
నెమ్మదిగా జరుగునది

విస్మయము నం. విజ. (అ అ అ) 1. ప్రేరితము,
ప్రసరింపఁ జేయఁబడినది 2. వివరఁబడినది,
ప్రయోగింపఁబడినది (భాదాది) 3. స్పృశింపఁబడి
నది, నిర్మితము 4 ప్రసరింపఁజేయఁబడినది, కారవఁ
బడినది 5, ప్రేషితము, పంపఁబడినది. 6 తొల
గింపఁబడినది, ఉద్యోగిగాదులనుండి త్రోసిపుచ్చఁబడి
నది 7. దత్తము, ఈయఁబడినది 8 పరిత్యక్తము,
విడిచిపెట్టఁబడినది.

విస్మయి నం. వి ఆ వ్రే 1. చాఁచుట, ప్రసరింపఁ
జేయుట 2. పరిత్యజించుట, విడిచి వైచుట.

3 ఈవి, దానము

విస్తర వి. శోజనముచేసెడియాకు

సీ నికట కాననభూములకు నేఁగి మట్టియా, కుటు
దెచ్చి విస్తరల్ గూర్చి కూర్చి శుక 4. 108.

విస్తరము నం వి అ అం 1 విస్తరించుట, వ్యాపిం
చుట, వ్యాప్తి. 2 వివరము, అతి సూక్ష్మ విషయ

ములను దెలుపుట 3 జాహుళ్యము, అధికము,
శబ్దవైపులము 4 సమూహము, మొత్తము.

5. పాము, పడుక 6. ఆసనము, పీఠ ,

7. ప్రేమతో బ్రతిమాలుట

విస్తరి=విస్తర విభజనము చేసెడియాకు

క. అనుమాటలు చెవి నిడ కా,యన యిట్లని
వలుకుఁ దన్మృగాక్షిమడితోఁ, జనువనుచుఁ
ద్రోయవిస్తరి, చినిగెడు నన్నట్లు వలపు చెడ్డది
సుమ్మి. శుక. 2 475.

సీ. విస్తగుట్టి కోవెలనంటి వాకిటఁ గనపూడ్చి
లంతెరి కాళ్లు విసికి. (వేణు శ 41)

విస్తరించు నం న శ్రీ 1. పవిత్రముగ చెప్పు.

గీ. .. విస్తరింతు నైమిత్తికవిధులు మఱియు, నాదు
వాక్యములెల్ల మనస్కరింపు. మా' గ్గం
3, 170.

ఆ ... విష్ణు దానియందు నిరతిశయస, మాద
రంబు గలదు నాదు చిత్తఁబాస, విమము తద్వి
ధంబు విస్తరింతు. భార. కా. 5. 21.

2 విస్తరిల్లఁజేయు.

ఆ ... ఎంతగడిదియైన నిది యేను దీర్చి యీ,
విప్రునకుఁ బ్రియంబు విస్తరింతు. భా' ఆది
8. 248.

విస్తరిల్లు(లు) నం. ౨. శ్రీ 1 అతిశయించు, మిక్కు
టమగు.

సీ. అప్పరోపనితల యాటలు విరిసిల్లె వెనఁబువ
వర్షంబు విస్తరిల్లె మార్గం 8. 188

ఆ ... వివిధకూర్మ వేణు విజారంబును, విస్త
రిల్లె విపుల విభవయుక్తి. భార ఆది 7 282.

2. వ్యాపించు.

గీ. ... ఆత్మబుద్ధి యవంగ నల్పాంతర పు, వస్తు
వులు బుద్ధి యిన్నింట విస్తరిలుట. భార కాం.
5. 188.

3. ప్రసిద్ధిచెందు.

ఆ. ఘనత వశ్యదానగజదానదీక్షాగురుండునాగ
నవని రూఢికెక్కినట్టి మేటికాతయల్లారి యన
మార, విభుండు పాకనాట విస్తరిల్లె వి. 152

విస్తారము నం. ౧ ఆ. ౨ం 1. వ్యాపించుట, విస్త
రించుట, విరివియగుట. 2 వైశాల్యము, వెడలుపు,
3 ఆధిక్యము, వైపుల్యము 4 వివరము, సూక్ష్మ
విషయము. 5. వలయాకారవస్తువు మధ్య
వ్యాసము 6. చిన్నచెట్టు, పొద. 7 లేతచిగు
ళ్ళతోనున్న కొమ్మ 8. శబ్దవిస్తృతి.

సీ తగువారిఁ గాంచి యత్యద్భుతంబగు భవజ్ఞునకు
తెలుంగు విస్తారమొపవి, జెప్పిన వారలు
భార అశ్వ 3 208

(విస్తరమునుట న్యాయము)

విస్తారించు నం ౨ శ్రీ విరివిచెందించు, విస్తరిల్లఁ
జేయు

కా నీరేజాంచికలోచనాయ హరయే నీలాంబు
దాంగాయ మా,యాశాత్రించర ఖండనాయ
విభవే హర్యక్షవక్త్రాయ శా,ర్వారూఢాయ
యటంచు. గూర్తురు నిరీహావిశ్వవిశ్రాంతి విస్తా
రించన్ మనజస్తతంబులు గమున్ శార్దూల
విక్రీడితన్ (అపవక. 4 248. పా)

విస్తీర్ణపర్ణము నం ౧ ఆ న మానకము, ఒకవిధ
మగు దుంపజాతి (వృ. వి)

విస్తీర్ణము నం ౧౫ (౨ ఆ ఆ) 1 వ్యాపించినది
2. వెడలుపైనది 3 విశాలము, విరివియైనది,
వెడ్డది

విస్త్రు ౧ 1. ఆశ్చర్యము 2 దుర్గంధము. (శ్రా.,వా)
ద్వి. సామునేయుచు మల్ల చఱచుచుఁ గోల,
వేమారుచూచుచు విస్త్రు కంపెనకగ, బనసలు
చెప్పుచు బ్రమసి పాటుచును (శ. ర పా) వవ
నాథ 3 208 పా. 18. పం

విస్తృతము నం ౧౫ (ఆ ఆ ఆ) 1 వ్యాపించినది,
విస్త్రునది 2. వెడలుపయినది 3 వెడ్డది, విశా
లము, విరివియైనది 4 బహుళమైనది, సమృద్ధిగా
నున్నది, పెంపైనది.

విస్తృతి నం ౧ ఆ శ్రీ 1 విస్త్రాము, విస్తరము,
వ్యాపి. 2 వైశాల్యము, విరివి, ఆధిక్యము
3 గుండ్రని వస్తువుయొక్క చుట్టకొర

విస్తృష్టము నం ౧౫ (ఆ ఆ ఆ) 1. మిక్కిలి సపష్ట
మైనది, విశదమైనది, బాగుగాఁ దెలిసినది 2 ప్రత్యక్ష
మైనది, అందరకుఁ దెలియవచ్చునది

విస్తారిము నం ౧ ఆ ౨ం 1. కంపము, వణకలు,
అదరుట. 2. టంకారము, వింటనారి చప్పుడు,
ధనుష్టంకారము

విస్తారితము నం. ౧౫ (ఆ ఆ ఆ) 1 చలింపఁ
జేయఁబడినది, కదలఁపఁబడినది. 2 వణకినది, కంప
మొందినది 3 టంకారము గలదిగాఁ జేయఁబడినది.
4 వ్యాపింపఁజేయఁబడినది, పెత్తణిగాఁజేయఁబడి
నది 5. సపష్టపఱుపఁబడినది, ప్రత్యక్షపఱుపఁబడి
నది 6. సపష్టమైనది, ప్రత్యక్షమైనది, విశదీకృతము.

విస్మయము నం. అ. ౧. ౧. ప్రకాశించు.

మాలిని. ... తేజో, వివరవిహితమూర్తుల్ విస్మయ
రివ మ్మనీంద్రా. (మార్కం. 1. 125)

విస్మయము నం. విజ (అ. అ. అ.) 1 అదరినది,
వణికినది, కంపించినది. 2. ఉబ్బినది, పెద్దదై వది.

విస్మయింగము నం వి అ. ౧. 1. అగ్నికణము,
మిడుగులు 2 ఒకవిధమైన విషము

విస్మయార్థము నం. వి. అ. ౧. 1 అజపు, గర్జనము,
బొబ్బరింత. 2. పిడుగుచప్పుడు, వజ్రనిర్భయము
3 పిడుగువలె హఠాత్తుగాఁ దటస్థమైన విషయము
4 తరంగముల మ్రోత, తరంగములపొంగు

విస్మయార్థము నం వి. అ. ౧. 1. అజపు, బొబ్బ
రింత. 2. దొర్లుట 3 ఫలితము, పర్యవసానము
విస్ఫోట నం వి. అ. ౧. 1 పొక్కు, మొటిమ,
కురుపు. 2. మసూరిక, అమ్మవారి జబ్బు (మసూ
చికము)

విస్ఫోటము నం. వి అ. ౧. ౧. = విస్ఫోట.

విస్మయంగదము నం. విజ. (అ అ అ.) ఆశ్చర్యము
గలిగించునది, అద్భుతపఱుచునది

విస్మయపడు వి. అ. ౧. ఆశ్చర్యపడు

గీ మిన్న మిడుగులులై రెండు మెఱచుచున్న,
మెఱుంగు తొక పుట్టతోమన్న నెఱుంగేను,
బుట్ట గ్రొవించి యా రెంటిపొడవుఁ గావ.
కుడిగి వచ్చితి విస్మయపడి మనమున భార.
ఆర 3 178.

విస్మయము నం. వి అ. ౧. 1. ఆశ్చర్యము, విశ.
2 అద్భుతరసము (నవరసములతో నొకటి.)
3. గర్వము 4. సంశయము

విస్మయముపడు = విస్మయపడు అ. ౧. ఆశ్చర్య
పడు.

చ. ... ఏ, మనయము విస్మయంబుపడు వంతటి
తోఁ దిగిచెన్నరేంద్ర భ,ల్లవ విఱుగంగ ...
హరి పూ 8. 48

విస్మయాకులుఁడు నం విజ (అ అ అ) ఆశ్చ
ర్యము నొందినవాఁడు

ఇట్లే విస్మయావిష్టుఁడు, విస్మయాన్వితుఁడు.

విస్మరణము నం వి అ. ౧. ౧. మఱచుట, మఱపు,
విస్మృతి.

విస్మరణము నం విజ (అ.న.అ) అద్భుతపఱుచునది.

వి. అ. ౧. 1. మాయ, మోసము, వంచన.

౧ 1. ఆశ్చర్యము గలిగించుట. 2. అద్భుతపఱుపు.

విస్మరణము నం. వి అ. ౧. ౧. మన్మథుఁడు.

విస్మృతము నం. విజ (అ అ అ) 1. ఆశ్చర్యపడి
నది, అద్భుతపడినది. 2. తత్తరపడినది. 3. గర్వించి
నది గర్వపడినది

విస్మృతి నం వి అ. ౧. 1. ఆశ్చర్యము, అద్భుతము
విస్మృతము నం విజ (అ అ అ) మఱచఁబడినది,
విస్మృతి నం వి అ. ౧. 1. మఱపు, విస్మరణము.
విస్మరము నం విజ. (అ. అ అ.) ఆశ్చర్యపడినది,
అద్భుతపడినది.

విస్రంభము నం వి అ. ౧. ౧. 1 విక్లాసము, నమ్మిక.
2 పరిచయము, చనపు.

విస్రంస నం వి అ. ౧. ౧. 1 వడిపోవుట, పతనము.
2. స్రవించుట, కాలుట 3 దుర్బలత, అశక్తి,
బలములేమి.

విస్రంసనము నం విజ (అ. అ అ) 1 పడఁగొట్టు
నది, కాల్చునది 2. వదులుచేయునది, నడలించు
నది

వి అ. ౧. 1 పతనము, వదుట. 2. స్రవించుట,
కాలుట 3. వదులు చేయుట, నడలించుట.
4. విరేచనకారియగు మందు, జేదిమందు.

విస్రంసము నం. వి అ. ౧. ౧. = విస్రంస.

విస్రగ్రంథి నం వి. అ. ౧. ౧. హరిదలము.

విస్రంథము నం. విజ. (అ అ అ) 1. నమ్మినది,
విశ్వసించినది 2. పరిచయముగలిగి, చనపుగలిగి.

విస్రము నం వి. అ. ౧. ౧. 1 వచ్చిమాంసపు చానన.
2. వచ్చివాసన 3 కమరుకంపు. (చాచ.)

విస్రవము నం. వి అ. ౧. ౧. 1 స్రవించుట, కాలుట.

విస్రస నం వి అ. ౧. ౧. 1 దౌర్బల్యము, అశక్తి.
టవికలేమి. 2 ముడిమి, ముసలితనము

విస్రస్తము నం విజ (అ అ అ.) 1 నడలితది, వదు
లయినది 2 దుర్బలము, దార్ధ్యము లేనిది.

విప్రవాణము నం. వి. అ. ౧. ౧. 1 రక్తముకాలుట.
2 కాలుట, బొట్టులుబొట్టులుగాఁ బడుట.
3 బట్టినుండి దింపఁబడిన యొకవిధమగుమద్యము,
విప్రవాణము నం. వి, అ. ౧. ౧. = విస్రవము,

విశ్రుతి నం. వి. ఆ. శ్రీ. కాలుట, ప్రవించుట.
బొట్టుబొట్టుగాఁబడుట.

విస్మయము నం. వి. అ. (అ అ అ) పానఁగనిది, నిరి
పదనిది.

విస్మయండు వి మల్లబంధవిశేషము.

వ. విష్ణుచక్రంబును రామబాణంబును నాగబంధం
బును దొలకరిమెలుపును నల్లిమత్తునువిస్మయమును
మాస్తాభరణంబును బవళిండనంబును సురి
త్రాఁడును లోలిత్తరియు వెలిబిత్తరియు
పశ్చాత్తుకంబులును. మొదలుగాఁగల పది
యెండు గాయమానంబులు. ప్రబంధ. 1. 78.

వ నాగబంధంబును దొలకరి మెలుపును విస్మయండు
సురిత్రాడును ... మల్లుపు. 88.

విహంగము నం. వి. ఆ. శ్రీ. కావడ్రాద్ద
విహంగము (మ ము. నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. పక్షి, పిట్ట
విహంగము. నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. 1. పక్షి, పిట్ట.
2. మేఘము, ముల్గు. 3. కాణము, అమ్ము
4. (మూర్ఖాది) గ్రహము.

విహంగముఁడు నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. సూర్యుఁడు
విహంగిక నం. వి. ఆ. శ్రీ. కావడ్రాద్ద
విహంగము శం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. 1. పక్షి 2 మేఘము,
ముల్గు. 3. కాణము 4 (మూర్ఖాది) గ్రహము
విహంగరాజు నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. గరుత్మంతుఁడు, గరూడి.
విహంగుఁడు నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. 1. సూర్యుఁడు
2 చంద్రుఁడు.

విహంగేంద్రుఁడు నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. గరుత్మంతుఁడు,
పక్షిరాజు.

విహంగే విహంగేశ్వరుఁడు.

విహతము నం. వి. అ. (అ అ అ.) 1 చంపఁబడినది,
కొట్టఁబడినది; 2 గాయచలునఁబడినది. 3 ఎది
రింపఁబడినది, అడ్డుపెట్టఁబడినది.

వి. ఆ. శ్రీ. శం. కై నదేవాఁయుము

విహతి నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. మిత్రము, సహచరుఁడు,
(విల్యము).

శ్రీ. 1. చంపుట, కొట్టుట 2. దెబ్బ. తుతి.

3. భంగము, తప్పుట, 4. కుడుట, అపజయము.

విహాసితము నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. 1. చంపుట, కొట్టుట.

2 హానిచేయుట, అపాయము చేయుట 3. అడ్డంకి.

విహాసము 4 వింటి వంటి దూచేకునట్టి పని
ముట్టు.

విహారణము నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. 1 విహరించుట, తొలఁ
గించుట. 2 చల్లగాలితోఁ దిరుగుట, పచారు
చేయుట, వివోద సంచారము. 3. వినోదము,
వేడుక.

విహరము నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. 1 తీసివేయుట, తొలఁ
గించుట 2 విడిపోవుట, కూడికలేమి. 3 మారుపు.

విహరించు నం. ఆ. శ్రీ. స్వేచ్ఛగా సంచరించు.

క... విప్రవరుండు మునిజనములు పూజనము
తొనరింప భేచరు, లనుమోదింప విహరించె
నప్రతిహతుడై. భా. 1. శాం. 5. 881

వ. ... ఆపూర్వ కావ్యరచనా కుతూహలమధు
విహరిం విహరించుచున్న సమయంబున ...
మార్కం. 1. 11.

న. శ్రీ ప్రణయించు, ప్రజ్వలింపఁజేయు
క విను గార్లపత్యమను న, య్యనలము విహ
రింపఁబడి. (భార. ఆది 4. 88)

నీ అగ్నిహోత్రమునకు నగ్నులు విహరింపు మని
యచి యభిషేచనార్థమరుగ. భారి ఆది.
1 128

విహర నం. వి. అ. (మ శ్రీ. ము) 1. విహరించు
వాఁడు, వినోద సంచారము చేయువాఁడు
2. అపహరించువాఁడు, దొంగిలించువాఁడు
వి. ము. శ్రీ. దొంగ, తస్కరుఁడు.

విహసనము నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. చిలునవ్వు, మంత
హాసము.

విహసింపు నం. శ. శ్రీ. శం. ఎగతాళిచేయు
నీ హరినైవ గంగాహరినైవ విహసింపు ...
కృ. శకుం. 1 5.

విహసితము నం. వి. ఆ. శ్రీ. శం. విహసనము

విహస్తుఁడు నం. వి. అ. (అ అ అ) 1. చేతులు లేని
వాఁడు. 2. చేయూత (సహాయము) లేనివాఁడు.
3. వ్యాకులుఁడు, కలఁతనొందినవాఁడు 4. అశ
క్తుఁడు, అసమర్థుఁడు 5 చదువరో, విద్యావం
తుఁడు

విహాసితము నం. వి. అ. (అ అ అ.) 1 విడిపింపఁబడి
నది 2 బలాత్కారమున విడిచిపెట్టింపఁబడినది.

వి. ఆ. శ్రీ. శం. ఈవి, దానము,

విహాయసము సం. వి న్ వుం , న , త. వుం ఆకా
శము.

వుం పక్షి.

విహాయతము సం వి త న. ఈవి, దానము
(శ ర)

విహారగృహము సం వి త న. క్రిడామందిరము,
శిలాగృహము

విహారదాసి సం. వి. ఈ శ్రీ బ్రహ్మచారిణి, సన్నాస్తి
సిని.

విహారము సం వి త వుం 1 తీసివేయుట, తొలగిం
చుట, నివారించుట. 2 వేడుకగాఁదిరుగుట,
వివోదసంచారము 3 ఆట, క్రీడ, వివోదము.
4 చేయికాలు మొదలగువాని కదలిక 5 ఉద్యాన
వనము. 6 స్కంధము, మూపు 7. బాధదేవా
లయము, మరము 8. దేవళము, గుడి 9 వర్ణ
ముల యుచ్చారణ స్థానములను బాగుగా విప్పుట,
పలుకుటకై చక్కఁగాఁ దెలుచుట 10. విస్తరింపఁ
జేయుట, విప్పుట 11. ఇంద్రుని ప్రాసాదము,
వై ఆయంతము. 12 ప్రాసాదము, రాజగృహము.
13. ఒకజాతి పక్షి.

విహారి సం విజ (న్ జీన్) 1 విహరించునది,
వివోదించునది. 2 వ్యాపించునది 3. మక్కిలి
చక్కనిది.

విహారిక సం వి. ఆ శ్రీ. సన్నాస్తుల మరము

విహాసము సం వి. త వుం. = విహసనము.

విహితము సం విజ (త త త) 1. చేయఁబడినది,
ఆచరింపఁబడినది 2. ఏర్పఱుపఁబడినది, సిర
పఱుపఁబడినది. 3. విధింపఁబడినది, శాసింపఁబడినది,
ఆజ్ఞాపింపఁబడినది 4. కూర్పఁబడినది, నిర్మింపఁబడి
నది. 5. ఉంచఁబడినది. 6 వంపన్నము, సహితము,
కూడినది. 7 చేయ వర్త మైనది. 8. పంచిపెట్టఁబడి
నది.

వి త. న. ఆజ్ఞ, శాసనము.

విహిత సం వి. త శ్రీ 1. చేయుట, ఆచరించుట.
2 ఏర్పాటు.

విహితకుడు వి స్నేహితుడు.

గీ. ఎట్లకేలక విహితల యింద్ల కేగి, పెరిమెఁదా
నూరకుండుట పెద్దతనము, గలధె యడుగుట

కంటె బలులుకదనము, యాచనాంతం హిగౌర
వమ్మన వధూటి (కుచేల 1 107)

విహినము సం విజ (త త త) 1 విడువఁబడినది,
త్యజింపఁబడినది, త్యక్తము 2. శూన్యమైనది.
3. అధమము, తక్కువది.

విహృతము సం విజ (త త త) 1 క్రిడించినది
విహరించినది, ఆడినది. 2 వ్యాపించినది
వి త న 1. శ్రుల శృంగారచేష్టావిశేషము.
2 ఆట, క్రీడ

విహృతి సం వి త శ్రీ. 1 నివారణము, తీసివైచుట.
2. ఆట, వివోదము. 3 వ్యాప్తి, వ్యాపనము

విహేతకుడు సం వి త వుం 1 హానిచేయు మను
ష్యుడు అపాయము కలిగించువాడు, తిట్టెడు
పురుషుడు.

విహేతనము సం. వి త న 1 హానిచేయుట, అపా
యముకలిగించుట 2 నూలుట, పొడిచేయుట.
3 బాధపెట్టుట. 4 నొప్పి, బాధ, దుఃఖము.

విహేరము సం వి త వుం 1 గాయము, హాని.
2 బాధపెట్టుట, హింసించుట

విహ్వలపడు వి త శ్రీ భయాదులచేత అవయవ
ముల స్వాధీనత తప్పు.

చ . . భూవతి చేలవ్రాల విహ్వలపడఁబోక
కై క గురు నానతి జేకొనుమయ్య రాఘవా.
క అవ దండమిడి తదాజ్ఞన్, ననదండగతిన్ శిరం
బునన్ చాత్రిధరా, వనమునకై రఘువీరుడు...
చంపూరా 4 35.

విహ్వలము సం విజ (త. త. త.) ద్రవరూప
మైనది, కరఁగినది.

విహ్వలించు సం. త శ్రీ 1. ఊళించు, వ్యాకులపడు.
వ దాన న వ్యేధ విహ్వలింబి . .

గీ అధికవిస్వరంభైన యయ్యార్త నాట, మునకు
మందలోపలఁగల జనములెల్ల, మేలుకని ఁట
మున్న యత్నాలు నేడువ, విని యశోదయు
మేల్కొని విహ్వలింతి, హరి పూ 5 152

2 అభయ, అవయవములు స్వాధీనముతప్పు.

గీ . మఱియు నాభామ శాను, వేడిమికి నోర్య
కెంతయు విహ్వలించి మార్కం 5. 390,

విహ్వలుడు సం. ఎఱ (అ అ అ.) 1 జోభపడిన వాడు, వ్యాకులపడినవాడు 2 భయపడిన వాడు, 3. స్పృహతపిసినవాడు 4 బాధనొందిన వాడు, దుఃఖపడినవాడు 5 అదైర్యపడిన వాడు

ప్రీ

ప్రీ సం ఎ అ. ప్రీ 1 గతి. 2 ఒక అశ్వగతి విశేషము. 3. స్పృహము 4 కూడిక, కూడలి.

ప్రీగు=ప్రీగు అ క్రి 1 విజృంభించు

ఉ ప్రీగు నపార సత్త్వగుణ విప్పుగణం బరమేశ్వ రోరుహ, మాంగమువందు మున్నురయమై ... కు సం. 1. 4.

2 ఉత్సహించు.

ద్వీ చాంగుభళా యను శబ్దముల్ మ్రోయ, ప్రీగుచు బురజుల్ విభ్రాంతులుగను నందితా మహిమ 2 95. పా

వీర ఎ (√ ప్రీగు) 1 ఉత్సాహము, పూనిక.

ఉ. ఆకలి నీరువట్టు శ్రమ మంగవిపాటన మూర్తి జాత్రి విన్, పోకకయుండ విద్యలోగి సొంపుగ నీ కువరేశమిచ్చెదన్, దేకున వారిపూరమున దిగ్గన కుద్దియెనర్చి రమ్మనన్, వీర రఘూద్వ హుండును విప్రశరణంబుల వార్చి వచ్చినన్ (కా రా. బాల 212.)

కా... భోజనోత్తరమునం దాస్థానమై యుండి యజ్ఞాకంఠెట్టక చెప్పెద న్నకలవృత్తాంతంబు నుం దేటగా, వీరన్... కా. 7 178

2. పరాక్రమము

నీ. వీరతోడ గడులూచు ప్రమాకుల విలుపును వల్లీకమాత్ర పర్వతము నెత్తి .భార. సఖా 2 41.

క. తాఁకినఁ బొగడం దగియెడు, వీరం బతిక్రొలు జాణవృకుఁ జేయ ...భార క్రోణ 1 201.

నీ వీరతోడ విరాటవీర భేటనమున ధీరుఁడై రై తేయుఁ జంపె ... ఉ హా 1. 8.

3. బలము,

నీ కోరిఫలాద్ధులై వారల యెక్కిన ప్రమాకుల మొదకుల వీరక బట్టి, వడి గదల్పు ... భార ఆది 5 168

4 గర్వము

ఉ యు వ్యను ప్రమోతతో నెదురెఱుంగని వీరక బరాక్రమించుచో, న విహగంబు తద్దనత రాదుణ దాదుణ నేత్రరోచున్, నివ్వెఱగంది కాల్కినఁగ నేరక మేదినిఁగూలె... భోజరా. 8 200

ఉ పూవమిటారి చమ్మంగన పోకల వీరకం జౌకనేయు ... దకా 7 218

5 సాహసము

క. .. బ్యాకలితకరాసమడై, వీరము నై నికులం దిట్టి విభుతో వనియెన్ మనుచ 4. 62.

6. విజృంభణము, వ్యాప్తి.

మ వచ్చాకరం బంచుఁ ద, త్కమలామోద మగంధిమారుతము వీరన్ మున్నెఱింగించినన్ భార ఆది 8 172

తే మతకరిమెకంబు చేకొని మరులువట్టి, ధరణిఁ బోవోమిన త్రిశంకు తనయుకులము, వాడగుట వీర వాచేత నేడు రాముఁ, డింతిఁ గోల్పోవ మారించు మృగ మొనర్తు చంపూరా 5 57

చ మొకరిపిసాళి కుమ్మెదల మూకకు గందపు గాలి రాకకున్, మకరపతాకు రాకకును మామిడి మోకకు చంద్ర కాకకున్, వికముల వీరకున్ పిరులఁ జేర్చిన యామిని యూచు నూకకున్ .. రుక్మా 9 154

7. బౌధార్యము

ఆ రాకురాకు మనెడి రట్టడితనములు, పోకుపోకు మనెడి పొగరువగలు, పొదుపుపొదుపు మనెడి తెడిదఁపువీరముల్ విడుపువిడుపు మనెడి వీర లనఁగ (వి. వి 3 150)

8 బౌద్ధత్యము.

కా గర్వోక్తి క్తతరంగ సంఘముల వీరన్ బుష్క రిజ్యాపగా, వార్వేణుల్ దవయు త్తరంపుఁడనఁ బర్యంగా .. పాండు. 5. 31

నీ తిలకించు భామల బలుచింతయును బోలె విస్తీ ర్ణమై తొమ్ము వీరకదనర ... శకాం, 2 61.

9. హంగుట,

న భావించువలన వీరలుగల కోరకావళ్లు మోచు
కొని యొండొరులతోడం బంతులు లాడుచు
వి పు 7 147

10 విహారము.

రగడ లేమ లేమరువములు నీకవలీల వీల
వీరలో జన ... వసు 3 149

11 దైన్యము

కా అనయ...బుట్ శమవంతుడై వినుత శిష్టాచార
మార్గంబులన్, గను పుచ్చాత్ముడు దుర్గతు
ల్గడచి ప్రజ్ఞాహరన్య సందూధుడై, కనుచుం
డుం బటుమోహపంక జలమగ్నంబై న లోకంబు
వీర, క నభోభాగమునందు డింది కడుదుఃఖం
బొందంగా నప్పుచున్ భార. ఆర 5 50

12 యుద్ధమునుండి పాటుట

క. కలనైన వీర కెఱుంగక, కలనైన నెఱుఱయు
పెంపుగల ముక్కుంటి యయా 1 128
(శ ర. పా వీర కెఱుంగక, ముద్రి పా.)

13 సామ్యము

చ ... పరుల వీరము నుండియు మిత్రభావమున్,
వీరయుటయున్ మహ్మజుల పోలికగల్గియు
శత్రుతాగుణ, మృరణ మొకప్పు చంపుటయుం
బాతుముగాదె ధరిత్రి నెల్లెడన్ (భార కాం
3 227)

(శ ర పా. అరులు వీరన, ముద్రి పా)

14 ప్రభావము

కా సోకన్ వచ్చు శిశిముఖంబుల నదంచున్ రాజ
హంసాశి న, జ్ఞానం బెట్టు వనంత రత్నరుచి
వోనాడుం దపశ్శీలమన్, ప్రేకంబై వెల
యున్ ఘనోదయముచే విపాసరు ని పుద్బ
ముల్, వీరం జిత్రచరిత్ర పాత్రములుగావే
ధాత్రి నూహింపంగాన్ వసు. 5 100

15 విధము

గీ తెల్లు బూచిన యేవున మల్లివిరుల, వీరవెలి
దమ్మి తేకులజోక నింధక, బండువెన్నెలలెల్ల
యఖండ రుచుల, గంజబాతాండ ఖండంబు
గలయం బర్యే ఘటికా 2 145

గీ తోక ద్రొక్కిన భుజగేంద్రు వీర సటలు,
గుడిచి పెరిగిన సింగంబుకోదమమాడ్కి, దండ

తాడవకుపితో గ్రపుండరీక, భంగి గృష్ణుండు
రోపించి పలికెట్లు చిత్రభా 8 185

విజ పొడుగయినది

ద్వి .. వీరకాళ్లును నడ్డి వీరపును దనర ... బస
పు 3 1117

వీరకదనంబు వి (వీర+తనము), ఉత్సాహము.

కా ... వీరకదనంబుతోన పదశబ్దం బల్లుబట్టించి
నన్ దశబ. 7 108

వీరవిల్లు వి ఒకవిధమైన విల్లు.

గీ గనగనలు వీరవిండ్లు పోగ చిలుకలును, సింగ
ములు పులిపిల్లులు జింక లేడు, గములు మానిసి
కోతులు కాలుపోతు, లేడికడుపులు పులి
జమ్ను పాడివనులు. ప్రబంధ 35.

వీరబాటు అ. శ్రీ. (వీరన్+పాటు, స్వార్థమున)
యుద్ధమునుండి పాటు.

క నిజబలము వీరగంబాటిన, భుజబల మలరంగ
విదర్భభూవరుండు మహా, గజమల్లినె జొచ్చిన
గతి, విజిగిష విదేహసైన్యవికతి గలంచెన్.
విక్ర. 4 100

చ విను పలుమాటలెల యల వేలుపుమూడం
లోన వేనియున్, వెనుకకు వీరగంబాట లోక
వీరుండు నైవంగలాడె యల్కచూ, పవకుల
డించుకంత ననువేక్షిత సంగరకేళియై నిగ్గు
ద్విన బటుమోరసాయక విజృంభణ మహ్యం
కోర్య నెట్లగున్. రాఘవ 4 89.

వీరారు అ శ్రీ (వీర+అరు, స్వార్థమున) నిక్కు.
నీ వీరారు చనుగవ శ్రేగున గౌరవ దీగవదు
వనివాకులు వాడుచుండు ... కు సం. 8 9.

వీరగు అ. శ్రీ (శ్రీ వీర త. వీర.) 1 ఉత్ప
హించు

నీ. ఎల్లవిభాగించి యిచ్చినం దమతమస్మత్తుల
నుండక వీరగి పాండు, ధృతరాష్ట్ర వంద
మల్ .. భార. ఆది 8 5.

కా. ఏ కాంతామణియందు వీరగి కనెనో
యేకాంతు డీకాంతునిన్ ... భాగ 10.
ఉ. 80

2 విక్కు

గీ. ఒక్కసారి వెలికియీడ నొప్పె గురులు,
వీడు చమ్మలు వలరాచ వేటకాడు, కోక
ముం బట్ట నొడ్డు వాగులు వాని, దాకొనంగ
తెట్టు దీము పట్టలు వనంగ వరాహ. 3 106

గీ హస్తముల వీడు చనుదోయి యడచి
కొనుచు . హరి. 2 92

ఉ ... దీని లకా తము ల్గురు,ల్గా రచియించి
నించు గుతుకంబున వీడు మెఱుగు క్రొవ్వె
దన్ పారి 4 8

2 యుద్ధమునుండి పాటు.

ఉ ... సమరభీతి జనించి యతండు దాళంగా,
జాలక వీడిపోయిన నిశాచరులార్పిరి సంశ్ర
మంబునన్ ఉ రా 2 51

మ తమి మంచేహులతోడఁ బోరి యినుడంతన్
వీడి తన్ జేర వ, ప్రమహిభృన్నుడి వెన్నవేసి
కొని మిత్త్రప్రేమ ని క్రవవా, హముగా, బోరి
వనంగ ... (పారంగ 2 158)

వీ ముఱిచెడి దుఃమున విలుగుటయును వీడి పిలు
దఁజేరినవారిఁ జెటుచుటయును అచ్చ రా
కాల. 45

4. భయపడిపాటు .

(వేడుఁజుక్క) నీ సకుటుంబముగ వీడి చరిమ
తైలముఁజేరు తుహినాంకు ది ముదారుడొ
యవంగ . మనుచ. 3 54

గీ. వచ్చి గిబ్బలఁ గూల్చుచో వానివలన, వీడి
యేగున్ ... నీలా. 1 74

నీ. వెన్నాడి తత్సేన వీడఁదోలుటకును బృథుకక్త
మున ముట్టు పెన్నపాడి ... రామ 269.

5. చలించు

మ. ... హాద్యంబు లదిరెన్ సర్వావ్యయేకుఁడు
నిట్టలమై యొంక వీడెఁ గూర్మినితి వ్రీడం
బొందె .. (కా. రా యు 152)

మ. . ఖరజోహర బ్రహ్మత్రమున్, ఘట
యించెన్ దనవంట మింట గల మూఁకత్తికె
నూఁగెన్ సముత్కటతైలంబులు . దకా
8. 110

ఆ ఘోరశలివృష్టి గురియించె నొడలు వీడి,గించి
యతండు ... (కకా. 8 88)

6 తొలఁగు, అపసరిల్లు

7 లేచి నీల్గుచు జారసాచెనేనియుఁ జక్రవాకాచ
లేంద్ర మవ్వలకి వీడు ఉ రా 2. 196

7 వెనుదీయు

మ పని గావేర దటంచుఁ జూనక వెఱంత్రాపింతు
రెంతే జడుల్, పనికిన్ మేకొని విఘ్నలేము
జనిపెన్ మధ్యముల్ వీడి యంతనె చాలింతు
రనేక విఘ్నతతు లుపవన్నంబులై నన్ ఘమల్,
పని సాధింతురు . మల్ల నీతి 72

8 ఒదిగియుండు.

ఉ ఓహరిసాహరిం బ్రథమ మొర్కెడుధారలగాడు
లేటవా,ల్గా హతి నీడ్చి వీడు ప్రజలం గలం
వన్ ... ఆము 4 98.

9. శిథిలమగు

నీ దంట గుడారు క్రిందటి వెల్లువల నీరు ప్రాయి
వీడఁగొట్టిన పూట నిట్టు రా వి. 2 89.

10. ప్రసిద్ధికెక్కు.

ద్వి. బసవగీతలకాప్రభాసవేల్లిక వ,రసమనఃశలం
కరాజితుం డన గ, వీడుచుఁ జేటలవేమయ్య
భువిని, దాఁ గాక మఱియు మేదరులు గొంద
టతు . పండితా పురా 162.

11 వివరు, వీచు

నీ లలితంపు మెట్లఁగేళాకూళి కవ్వల, జలయంత్ర
ముల వీడు చలువగాడు. కువల. 4 144.
న శ్రీ. విడుచు.

గొడ్డువీడు = గొడ్రాతితనమువిడుచు

ఆ వె గొడ్డువీడి కనియెఁ గొడుకు నెంతయు
మూర్తిమంతు నెలఁతలందు మహితభాగ్య,
యొక్కతియ యశోద యుర్విపై ననుచు .
హరి పూ 5 165

గీ. . ఎన్ననై చేడ్లనైన నాతేడ్లనైన, విడ్డలను
గండ్రు కన్నియల్ గొడ్డువీడి దకా 10.107.

నీ కని ప్రాచి గొడ్డువీడంగ రత్నమువంటి పుత్త్ర
సంతానంబు పుట్టె ననంగ రామా 2 106.

వీడు నం (శ్ర. ఇవమ శ ఇదన్.) ఈ అనుకబ్ధమునకు
మహదర్థక ప్రథమైకవచనము) ఈ పురుషుఁడు,
బ. వీరు, వీరలు, వీండ్లు

గీ వీడె కృతహస్తం దళితాశ్రయిద్యలందు ...
భార ఆది 6 18

శా. తండ్రి పాఠకు టువ్వు నాగ్రహముమీదం
గవ్వదే గాతిగా గుండ్రాలంగొని బాయగాక
యిది నాకుం దల్లియే యెన్నడున్, పిండ్రం
జూచిన జాడ నన్ను యమునన్ వీక్షింపదు ...
వరాహ 5 93.

చ అ మ్మహాపురుషునిపాలికిం బతులువోవంగ
వీరలతోన యేమ జెచ్చెరఁ జని ... భార
ఉద్యో 3 112.

వీరువారకన=వీరును వారును అనకుండగా
ద్వి ధారుణీప్రజలకు దయ రా పుండేసి, వీరు
వారవ కతి విశ్రుతకీర్తి, సమచిత్తుడై ధర్మ
చరితంబుఁ బూని రం రా కాల 83
పా. 7 పం

వీడుగో అవ్య (వీడు+కో.) 1 ఎదుటనున్న పుతు
మని నిర్దేశించుటయం దుపయోగింపబడును

ఉ. ... ఉపేంద్రుని ముందటఁబెట్టి వీడుగో
గుట్టపుదొంగ చిత్కె సమకొన్న ప్రతిజ్ఞ ఫలిచె
నాపుడున్ ... జై. భా 3 114

(“వీడిగో” 4 0 పా)

చూ. ఇగో=ఇదిగో (4 0 ర)

2 నిశ్చయముగ నితఁడే యను నర్థమిచ్చును
చ విరులశరంబునం తెలుకువిల్లును బూనఁడుగాని
వీడుగో, మరుఁడు మరాళయానలకు మాన
వతీ వచనంబులకు వల్లవా,ధరలకుజెల్లి దింక...
పి 4 కుం. 2 92.

వీక్షము నం వి అ ఘం 1 గాలి 2 పక్షి 3 మనస్సు.

వీక్షాశము సం వి అ ఘం 1 ఏకాంతస్థలము, విజన
ప్రదేశము 2. ప్రకాశము, దీప్తి.

వీక్ష 1. పరాక్రమము

ఉ. .... అతత మత్స్యయంత్రమున్, వీక్షున పట్టు
లేసిన సువిక్రము వాతఁడు గోరుఁ జూడఁగన్.
భార ఆది. 7. 228

ఉ. ... వీక్షునఁ దాఁకియుఁ బోరి రాజిదే,వాసుర
వీరు తార్వ సమమై విషమాకుండు గుంజ
రాకుండున్. కు. సం. 12, 798.

2. ఉత్సాహము, పూనిక.

ఉ వీక్షున నశ్వమేధములు వేయ నరించిన ధర్మ
శీలుఁ డి,హ్వాకుకుల్లోపు డు బలవంతుడవంత
యకుం దవార్యవీ,రార్యుఁ డుత్తముండు
యననాశ్వుడు భా ఆది. 200

క ఆ కపిరాల్య ఫలంబులు, వీక్షున గొనివచ్చి
యిచ్చి విమలాభిముఖి, యీశానలలో మృగము
ల,నేకింబులు గలవు మనకు వేలావదయిన్.
భోజరా 5. 242

3. బౌద్ధతత్వము, గర్వము

సీ. అతఁడ యతఁడ కాటపట్టనఁజాలు విగయ సమూ
హంబు వీక్షు వడిచి కు సం. 12 939

సీ ... ఉగ్ర. ఆ యోధవరులు గుని రురువడి
శస్త్రాస్త్ర,వృష్టి నమఁపలులు వీక్షుదలక ...
కు సం. 12. 908.

వ. నాడునాఁటికిన్ బాటించి వేటకాండ్రదనె
తెంగి మేపు మేపుల చమత్కారంబుల విరాళ
రించి వీక్షునన్ దిగితిరిగి యీక దీర్చుకొను
నవియును . (మనచ. 4 27.)

వీక్ష నం వి అ ధ్రీ. చూచుట, నిదానించి చూచుట.
వీక్షణ నం వి అ ధ్రీ చూచుట, చూపు, దృష్టి
వీక్షణము సం వి అ న 1 చూచుట, చూపు,
దృష్టి. 2. కన్ను, నేత్రము.

వీక్షము నం వి అ. న. 1. దృశ్యపదార్థము, చూడఁ
బడువస్తువు 2. అశ్చర్యము, అద్భుతము.

ఘం. చూచుట, నిదానించి చూచుట

వీక్షించు నం న. క్రి చూడు, కనుగొను.

గీ పక్షిపక్షంబు వీక్షించి రాక్షసుండు గిట్టబద్గంబు
వైచిన బిట్టు నెగసి . మార్కం 1 38.

ద్వి. అఖిలశాస్త్ర బుల నయ్యోగిచంద్రు, ముఖ
మున ప్రవిడామోదవార్యముల, రాశిల్లి
వీక్షింప రమణయై ... తముదామె చెలంగి

నర్తన మాడఁదొడఁగె ద్వి పరమ 3 184,పా

వీక్షితము నం వి అ న. చూపు, దృష్టి.

వీక్ష్యము నం. విజ. (అ అ. అ.) 1. చూడఁదగినది.
2. ప్రత్యక్షము, కనఁబడునది.

వి అ. ఘం గుట్టము.

న 1. శృశ్యః దార్థము. 2. అశ్చర్యము, వింత.

వీక్ష్యుడు నం. వి అ. ఘం. వటుఁడు, నర్తకుఁడు.

వీధి నం. 10 వం. 1, ఈ ప్రే 1 తరంగము
2. అనాలోచనము (అ. ని) 3 ముఖము 4. అవ
కాళము, విక్రాంతి, తెలుపి 5 కరణము 6. కొంచము,
కొద్ది.

వీధిమాలి నం. 10 వం. 1 సముద్రము

వీధి 1. 1 (గాలి) వివరు, ప్రసరించు

మ వివిధామోదవిని, క్రితానిల మొగిన్ వీచెన్ ..

ఉర్వ గౌరి జన్మి చినన్ కు స 8 278

ఉ ... వీ, చెగలకాల్పిమింగడం జిద్దెటింగిచెడు
కమ్మగాద్దు . అము 4 10.

సీ. ప్రథమ హోదానలప్రథమానగిలై వీచె గ్రూర
కటాక్షవీక్షణములు ... కవిక 8. 18

1. వివరు, గాలిని ప్రసరింపజేయు, గాలి వచ్చు
పట్టుచేయు.

గీ .. చారుహోటకమయగదుచ్చామరముల, వీచు
వతనికి వైశాఖవేళలందు నైవ, 2 51.

అ. వె .. వలపు, గ్రమ్ము పూం వినవకట్టచే
వీచుచు .. వీలా 8 32.

వ. 1. 1 (పురికొల్పుటకై చేయి) వివరు,
అడించు.

గీ. ఏచి దుర్యోధనుండు చే వీచి యెలుంగు, సూపి
పురికొల్పు పతయు వేపు మిగిలి . భార
భీష్మ. 2 28.

కా. ... పాండ్రకవిభుం దాత్మీయులం జూచినే,
వీచెం ద్రోయుండు కోటమేడలు వడప్రస్థ
యుండు .. ఉ. హరి 8. 32.

చ. ... గోత్ర భీకరముగ కావలెత్తి తమ
కంబున సేవకు జేయించినన్ పారి. 5 14

2 గిరగిరత్రిప్ప, త్రిప్ప

ఉ. వాతసుతుండు వీచె కతవారము లుద్ధతచండ
వాత నం, సూతవిసర్తమావత్పాండనముండగు
చండ మాగధున్ భార సఖా 1. 208

క. దొనపై గొవయముపై వోలిన వడిసెడ తెగక
యంగుళీయకళచితో, ర్వమవమవర రత్నోజ్జ్వల,
విమతద్యుతు తెనంగె గొరవి వీచినభంగిన్.
(కు నం. 12. 989)

సీ. కడకాళ్లఁ బట్టి పీఠికారంబు సేయంగ వీచి
శర్మడఁ బాటవైచి వైచి ... చిత్రకా. 8. 87.

క ఆదండఁడఆదండను, వేదండఁ జెలంగఁ జెరివి
వేదండగతిన్, వేదండముచే వీచుచు, నాదండ
ధరారిపోలే నాడుచు వచ్చెన్ వి. పు. 1. 188.

చ జగదపుఁగూటిసత్తరువు పారెకుఁ గోరుచు వీరి
వారినిన్, దగిలెడు తడనాలిజడారి పారిం
బారిఁ గుంచె వీచుచున్, కళా 8 197.

8 సలి. వంజేయు, అడించు.

వ. . . దుర్గాదిపతులేమేమయని త్రోపుత్రోపా
డుచు వీచు వీచోపులచ్చమ్ములగు తొముడి
గుచ్చమ్ముల సంతరింప ... మనుచ, 5. 71

సీ. వీచోపు గుమివీచువిధమున మనువెల్లజల్లుల మెక
ములు నలుంఁ దిగుగ. ఉ. రా 4 32

సీ. మరటివీచుపుట్టుకొరమెక్కురానేస్తె జంగితియె
లుకు మా సంగడిఁడు ప్రబంధ 180

ద్వి కాపుల కొండనెత్తాచి వీచలలు, వీచ వీచవ
లొయ్య వీచ వాచెంత ద్వి వరమ 8 193. పా.

వీచోపు ఎ. (వీచు + చోపు) వింజామగము (ఇది
ప్రయోగములందుఁ దలుచు విహువచనాంతముగఁ
గావచ్చుచున్నది.)

సీ కలఁది గాదుపుతేఁడు కాను కంపిన తెల్లవీచోపు
లిద్దలువెంఁడు లిడఁగ ... యయా 1 26.

క పూచిన రసాలభూజము, సూచితిఁజం ద్రాత
పంబు సొచ్చితి నిన్నన్, నీచేతి కడలిదళముల,
వీచోపులగాలి మంటి వీరుడఁగానే ద్వా.
5. 145

సీ. వెలయు నిట్టూర్పులు వీచోపుగములుగా విను
తులు కాహళ్యధ్వనులు గాఁగ. ప్రబంధ 3

వీచోపులిడు 1. 1. (వీచోపులు + ఇడు) వింజామర
లతో వినరు

సీ వెనుకదిక్కుననుండి కనకభూషలు మ్రోయ
సూర్యుండు శశియు వీచోపు లిడిరి ... కాశీ.
4. 286

సీ కమ్రకంఠఁడరుణత్కార నంకులముగా నుండ
రీజనము వీచోపు లిడఁగ ... కవిక. 5 8

వీజము నం. 10 వం. 1 = వీజము

వీజనము నం. 10 వం. 1 ఎఱ్ఱని పెద్దకాకు.
2 సమిలివంటి యుకవిధమైనవత్తి.

న 1. వినవకట్టతో వినరుట 1 వినవకట్ట

3. వస్తువు, వర్ధాము.

వీట సం. ఎ. ఆ. ప్ర. 1 బంతియాటకు సాధన
2 బంతి, కందుకము, మోదండము.

చ ... దు, పురముగ నూతిలోఁ బడిన కాంచన
వీట గొవంగనేరక .. భార. ఆది 5. 210

2 బాలుర క్రిడాసాధన విశేషము, గూటుబిళ్ల,
(విల్లిముప్ప)

వీటతటము విజ. = వీటతటము (శ. ర. చి. ని.)

వీటతటము విజ. = విటతటము, భిన్నము, భగ్నము
(తాటుమాటు. అని శ. ర.)

క కొమ్ములఁ గ్రుమ్మియుఁ జాదత, లమ్ములఁ
జమరియును గఱములఁ బఱపఱియై, యిమ్మె
డలఁగఁ దిగిచియు వరి, దమ్ముల నేనుగులు
వీటతటము సేనెన్ భార ద్రోణ 1. : 75

నీ కోటలు వెన వీటతటముల్ గావించి పరిఖలు
పూడ్చి వప్రములుద్రొప్పి ... భాగ. 10
ఉ. 538

ఉ. కొమ్ములనూది కుడ్యములఁ గూలఁగఁద్రో
చియుఁ గేల వీటతాటమ్ముగ నీవలావలఁ
బడన్ సదనంబులు వైచియున్ మహా, గ్రమ్ము
గదానియున్నకరి గన్గొని గుండెలు జల్ల వంగ
వ, స్త్రమ్ములుఁ గుంచియల్ విడిచి తల్లడ
మెక్కుడుగా వడంతుచున్ కేయూర 2 103.

వీటతాటనము విజ. = విటతాటనము (శ. ర.)

వీటి సం. ఎ. జ., ఈ ప్ర. 1. తములపాకులకింగ,
తాంబూలవల్లి 2. సజ్జిత తాంబూలము, వక్కలు
సున్నము మున్నగు పరికరములతో గూడిన
తాంబూలము 3 ముడి, గ్రంథి, పోకముడి, వది
4. అవికెముడి

వీటి ఎ (శ. వీడల్) కొల్ల, దోపుడు. (శ. ర.,
త్రా) (చూ వీటిఁబోవు)

వీటిఁగలుపు (వీటి+కలుపు) (సంధిని వర్ణాగమము.)
వప్రముగావించు, విడిచివైచు.

నీ అక్రాంతజంగ మార్చాకృద్ధ వర్తిలు వేద
విద్విజపూజ వీటఁగలుపు ... ఆము. 4 48.

వీటిక సం. ఎ. ఆ. ప్ర. = వీటి

వీటిది ఎ (వీడు+అది) వెదుకుగడమీద ఆడునది,
దొమ్మరిది

అ. వె వీటిచాని పొందు విడువఁజాలక ... వేమన.
854.

వీటిపట్టు ఎ (వీడు+పట్టు) నగరము, పట్టణస్థానము
గీ .. కూరిగాయ కట్టయ విల్పికొనఁగవలసి,
యునిఁ వ్రేపల్లెవీటిఁట్టునకు దొరసె హరి పూ.
8 5

2 వాసస్థానము

గీ అన్నపూర్ణావిశాలాక్షి కనుఁగుతెలియ, విశ్వ
నాథుని కందఁపు వీటిపట్టు లి గమలకెల్ల గని
ముక్తిలేమ నెళపు, కాళికాక్షేత్ర మాశ్రితఁ ల్ప
రియపు (సురాభాం 22)

వీటిప్రోగు విజ. (వీటి+ప్రోగు) మిక్కిలి దుర్వ్య
యము చేయుతాడు

గీ నిగవ శర్మాభిదావంబు నేతివీట, కాయయును
బోలె నయథార్థ గాథఁదాలి, వై దికాచార
దూఁప్రవ ర్తనముల, వీట విహరించుచుండు ప
వ్విటిప్రోగు (పాండు 3 18)

వీటిఁబాటు అ త్ర (వీటి+పాటు) వ్యర్థముగాఁ
బరువెత్తు

చ గజఁతి వచ్చెనంచు నొక గంధగజంబు గుఱించి
యొక్కఁడ క్కజపడి పల్కిన నైతిచి కావన
భూమికి వీటిఁబాటి చా, రిజడత నిద్రలోఁ గలవ
రింప నిజోక్తియ నేర్చి కి ము, ల్లజపతి వచ్చె
నా విని కల గుడు రీతని శత్రులందునున్.
(నై. ప. 5 183)

వీటిఁబుచ్చు న త్ర (వీటిఁబోవు) 1 తెలుచు,
నశించజేయు

ఉ కయ్యమునేయ నే నని యకల్మషబుద్ధిఁ బ్రతిజ్ఞ
సేసి నీ, విద్యుడఁ దప్పితేని జగ మే మను
నించుకనేపు పోరులన్, దయ్యుటదప్పె నావయిఁ
గడంగిన భీష్మునిపాటు సూతు రా, వయ్య
రథంబుమీది కిటులాశ్రిత మానము వీటిఁ
బుత్తురే. భార భీష్మ. 3 289.

ఉ ... సం, గ్రామములోన దానవనికాయము
నెల్లను వీటిఁబుచ్చినన్, దీమసమెల్లఁదక్కి తన
దెందములోపల నుమ్మలించుచున్. మైరా.
1 1 189

గీ విబుధనాథుండు మానంబు వీటిఁ బుచ్చి,
కొలువనచ్చెద నన్నను నిలువరాదె. దళా.
2 114.

2 నష్టపటును, త్యజించు

ఉ. చారుకులాభిమానమును నన్నుతధంధము
వీటిఁబుత్తురే. భా.రా. ఉర. 2 47

నీ జహపరసామగ్రి నీయజాలెడువట్టి విధి దేవ
కాన్పిన వీటిఁబుచ్చె శివరా 2 102.

చ శ్రుతులు పరిత్యజించి విధిచోదితము లుజ్జ
గించి సుప్రతిములు గట్టికట్టి గరువంపుఁ
దపంబులు వీటి బుచ్చి సత్కృతువుల యాన
మాని సతతంబును దన్నునె కొల్వఁడంచు నా,
ఊతివతి చాటఁగాఁబనిచె సింధు పరిక్షమహీతలం
బునన్. (వి.పు. 2 103)

3 వ్యర్థముచేయు

వ. కులవృద్ధు లుపదేశించు బుద్ధులు వినక
వీటింబుచ్చి విచ్చలవిడి నిచ్చట వెచ్చంబులు
సేయం. . విక్ర. 2. 188.

నీ విజ్ఞప్తిఁగి ధనంబు వీటిఁబుచ్చితి నమఃస్మృతులు
నామిఁడఁ జలముపూని, ధరణీకుతోఁ జెప్పి
దండుగ తొందివేలరూపాయలు వేగఁగొనిరి
చంద్ర. వి. 1. 17

ఉ. యోగి విలాసరేఖ వలూపొందు నీయనయందు
వంగనా, లోగవకాశ్వుఁడై నిజ ఉపోమహి
మంబులు వీటిఁబుచ్చి లజ్జగరిమల్ దొటంగు
టలు చాలక యీతఁడు దొంగకూటి కేలా
గునఁ జొచ్చెఁ దాఁ దల పొలంబుల నిల్పు
సాదురేఁగినన్ విప్ర. 5 41

వీటితోపు ౨ శ్రీ (వీటి+పోపు) 1. చెడు, నశించు
క. . . ధైర్యము మానం, బును వీటితోవఁ
కాతెను, జననాయక నీమఱుంది పరివారు
వగన్ భార ద్రోణ 1 363.

గీ. పిత ఖచరాది ధైర్యముల్ వీటితోవఁ, జను
చుమన్నారు నముచిసూదనుని నభకు, నిపుడు నీ
పాతి కందరు నేగుదేరఁ, బొడఁగవఁగ రాక
నిలిచె గద్వారతిలక కకు 2. 74.

2 దూషితమగు.

చ. కల యనరాదు రామలకుఁ గాములకూటము
లెన్నిచందముల్, గల నవి యన్నియున్
వెలసెఁ గన్నెఱిగం బిటు వీటితోయెఁ జెద్దల
కును తెద్దయై తనరు తండ్రీక దక్కువపాటు
దెచ్చితిన్ ... హరి ఉ. 7. 91

ఉ. . . సాహసిముం బరాక్రమము సత్కుల
జత్యము వీటిఁబోవదే. (దశా 2 191)

3 వ్యర్థమగు

గీ. ఏటి కీసని తనచెల్లి వీటివోవ, నిన్నగదవమ్మ
చి-తనన్నియలవంచు, సుటులంతలఁ బల్లటి
జోడు లనిపె, ని తలోనన యీగర్వమేలవచ్చె
కువల 5 48

చ. తఁడును నేఁగి చాది యెడ లాదట జొచ్చి
యథోచితంబుగా, నశివకు నప్పటప్పటికి నా
న్యవపుత్తుని గూపవైశవో, న్నతి విగపించు
చుండ మదినాటును నుండఁగ దానిచిత్త
మ, య్యతమనిచేత నోటునడి యాటలు జాటలు
వీటివోవఁగన్ శోకరా 5. 229.

వీడఁబడు ౨ శ్రీ విడువఁబడు (వీడన్ + పడు)
వేలుగాను డు.

క వీడఁబడిన గుల్ఫంబులఁ, గూడఁగ సఁధించిపట్టి
గదమలవడఁగాఁ, వీడించినఁ గూర్మాసన, మీడి
తమతి వెలుగుదూరు యమింద్రులు దీనిన్
సీతారా 1 102

వీడనాడు ౨ శ్రీ (వీడన్ + అడు) విడనాడు, విడుచు
గీ పుట్టినిలు డించి యత్తయిల్ మెట్టిపట్టి, కోడలి
చెఱుంగు చెఱుకుచేన్ వీడనాడి, బందెదొడ్డికఁ జను
కోడె చందమొంద, సువవనము కాసి తనయింటి
కువిడ చనియె రా వి 3 142.

నీ తపసుఁడు మార్గభేదము వీడనాడఁడే లీలనిందు
వసింపలేడుగాక (విప్ర 2 65.)

నీ ముచ్చటై నాథుండు మోవిబిల్మొన నొక్కవెల
యాలినా యంచు వీడనాడు శశాం 4 31.

వీడలి ౨. తృణవిశేషము

చ. వెనుతరు ప్రాల్ల బూదియును వీడలి పిచ్చుక
వియ్య మెండ్రయన్ (ప్రబంధ. 200)

వీడాకు ౨ (వీడు + అకు.) విడియాకు, వేర్యాకు,
సూచించు వస్త్రము.

నీ వీడాకు వవచక్రవిహగదంపకులకు, పాయ
సాన్నము దేవపటలమునకు హ. వరాహ
2 28 పు

వీడియము ౨ (నం. వీటికా.) = విడెము, కాంబూ
లము, తములము.

సీ విచ్చేయుడు విభూతి వీడియం బండుకోటంగమ
స్వామి నా సదనమునకు కాళ 1 35

సీ వీడియం తెడలిచి విధుత్పకనకాలు కాంచి
తాంబుపు పుక్కిలించి యుమిసి పాండు
1 193

మ పలుకుం దొయ్యలి మోకాంతి ననయా
బాగాలు నయ్యి తెచ్చెక్కులఁబోలుఁ దెలనాకు
ల య్యువిద పల్కుల్వంటి కట్రంపుఁ బల్కు
లతోఁ గూడిన వీడియం బొసంగె నాకుం బద్మ
నాథానా, కలనాపావనహస్తకంకణ రుణ
తాగ్గంబు తోరంబుగన్ పాండు 1 9

ఆ కంఠ తాటిబొట్టు కమ్మలు కడియంబు
తొక్కువచ్చె చీర యొకటి రెండు, వీడియములె
కాని విభవముల్ గలిగియు, వల్లకుండు దైత్య
వగుపూండ్రి. (దశా 4. 58)

వీడు ఆ శ్లో. (ఆ వీడు) 1 వీడిపోవు

సీ. వీడిన పెన్నెటివేడి విచిత్రనవీనాభ్రపై కమ్మ
విరులు గురియ (హరి పూ. 3 128)

గీ. చెలువయొక్కర్తు గట్టనచీర వీడి, పడఁగఁ జను
రెంచె ... (కు సం 8 85.)

చ ఆన విని మానినీతిలక మవ్వుడు మేయఱ
దోచ నిక్కిరించినకచపంక్తిఁ బల్లరు ముడి
స్వెడదోపుచే ... (పారి 1 124)

2 విచ్చిపోవు, ఊడు

మ. బలమెల్లన్ వెనుచిక్కి నొక్కరుండు శంభ
ద్వాహుదర్శంబునన్, దలుపుల్వీడఁగఁదన్ని ...
దశా 4 100.

వ ... మగజాల బోరుతలుపులు వీడిన్దన్ని ...
ఆ రా. 3 22

3 జారిపోవు

గీ కళవసంబుండ జలకమండలుపు వీడ, జడలు
మహి జీరఁ జేజవసరము జాఱ, దృఢముడి వ్రెల
ధ్యానతత్వంబు సోలఁగడిగి నిలుచుండి యాగ్ర
హగ్రహముఁ జెంది జువల. 2 35.

4 పొదలు, వర్ణిలు

క. వాడక వ్రాలక తెవుకులఁ, గూడక తగనెల్ల
గెఱుకొని నవకములై, చూడఁగ భద్రము
లగుచును, వీడెన్ నన్యంబు లిడుమవీడెం బ్ర
కున్ భాగ. 10. పూ. 757

(ఇ నాలుగై వర్ణముల కుదాహరణము)

ఆ పసియనామధేయము శుచిష్మతి యాచిగు
రాకుఁబోడికిన్, వీడయఁ గేశభారిమును
స్మృతపయోధుము ల్నితంబమున్, బాడబు
సెమ్మనంబు రతిభాషము వోడన నాండు నాటి
కిన్, వీడఁగఁజొచ్చె బాల్యమును వీడఁగఁ
జొచ్చె దదీయచిత్రతో కాళి 3 211

నాలుగై దిర్ఘములకిది యుదాహరణము)

5 శిథిలమగు, తగ్గు వలించు

క వీడు చదివించె నయ్యెడ, వీడని వేడు: బలారి...
వసు 6 35.

దండకము ఈశాను బో న్నహసేన నాగానన
పూహసన్నాహము లీడ వెన్నాడి బాబాసుర
స్ఫార బాహసహస్రచ్చిదాకేతిమై వాతితోకం
బుఁ బాదించె (పారి 8 88)

6. వికదమగు, సప్తమగు.

క. అని వీడఁగఁ బల్కిన న, మ్మనుజాధముఁ దంతఁ
బోక మదనోన్మాదంబునఁ దమ్మనెడిరి వెఱుఁ
గక, వనితకు నిట్లనియెఁ గారవంపుఁ బలుకు
లన్ భాగ విరా 2 51.

వ. శ్లో 1. విడిచిపెట్టు

చ కవటపు మాయతోగియగు ఖండశశాంక
ధరుండు వృద్ధవేషమఁ దనరూపు వీడి వెలి
చక్కిన యుండఁగ ... హా 2 70

మ జనరాడ్డివ్యనివాహవై భవము మించన్రేయి
రేరాజు మించి జ్యోత్స్నాంకు వికానతారక
సుమశ్రేణుల్ వెఱుల్ వీడఁగా ... వసు
6 41

సీ ... తోడన వీడి యచ్చో నిబ్బరపుఁ బర్వననె
దాటఁదొడఁగె గంధర్వకులము, దశా 2. 60

2. విడిచిపోవు

గీ అవయవంబులు గై నేత లఖిలమించె, తెవులు
సంభోగవారల చవులుమరిఁగె, జనవరాత్మజ
కంతను కై శవంబు, వీడి క్రొత్తగఁ బ్రాయంబు
గూడునపుడు కవిక. 3. 14.

గీ. ... అఱుతఁ, ద్రాదుఁగట్టక పొగనెల్ల, దఱిమి
యొడల, వ్రేలు వలరాచబలుబూచి వీడఁగలదె.
వీరా. 1. 108.

ఎ. బి. (క వీడు. క వీడు. బి వీడులు, వీడులు, వీడులు)

1. పట్టణము.

క. వేమాలు వృణయానిటుం దదరి యావీటుం
బ్రహ్మనాన్వితా, రామంబుల్ వెనముట్టియందలి
యలివ్రాతంబు బోఁజోపి. చిత్ర 1 98.

ఉ. ... బలసూదను వీటికిఁ గొండవీటికిన్ ఆము.
1 87

చ ఇలఁ గలి వీళ్లు సూడ మన మేటికిఁ బోవరెఁ
పోయినన్ వని, న్నిలువఁ బనేమి ... విజ
2 59

2. ఇల్లు, గృహము

సి. వీడుఁ దని వీడు వెల్లిదవచ్చి భాండిక్కుఁ దా
రాజుఁ గనుగొని యాతకమున .. ఆము
3. 80

గీ ఎదురుగా వచ్చి అనక వరేంద్రుఁ డంత, వేమఁ
గులమీఁద సంధించి మావవేంద్రుఁ, బురికిఁ
బోరై చ్చి తన సహోదరునివీడు, విడిది గావించి
యులువ తెక్కుడుగ నొసఁగి దళా 7 228

8. పాశము, స్కంధావారము, దండు విడియు
చోటు

ఆ వీడు పాడుగాన విక్రాంతి కియ్యెడ, మనము
మనవలదు మంగళార్థముగ శుచిప్రదేశమున
కేఁగి యచ్చోట, మచితవర్తనముల నుండ
వలయు భార శల్య 2 350.

సి. నానానంబులు దిగ్గువారుమఁ బన్నులు విడుచు
నారుమ దమవీడు తెలుఁగఁ, దమతమ చిహ్న
ముల్ దవరఁగఁ గట్టించువారు ... కు. సం.
11. 800

జ. విడియువారు మణియు వీడెత్తువారునై, వేల
యూనినట్లు నిండఁబడిరి. భా రా యు 284
4 సేన, దండు

ఉ. ... పాండవకోటి కెప్పుడుం, జేటు దలంచియే
బలువు సేపితి వైరము నాకు నింక వీ, వీటికి
వారి వీటికిని వెక్కనమయ్యెడు కయ్యమొప్పు
గున్ భార భీష్మ 8 59.

సి ఈ రెండు వీడుల భారతమృగంబులు తెలుఁ
గుడు, పోరై న నెవ్వరోర్పురు...భార ఉద్యో
2. 804

గీ రెండు వీళ్ళ జనంబులు రేలు వివిధ, హృద్య
సంగీతములను సాహిత్యమధుం, లలిత గోష్ఠి
విసోదంబులను బ్రమోద, భరిమలై ప్రాద్దు
వుత్తురు భరతముఖ్య భారి. భీష్మ 2 343.

సి వీటికి సమరస మాటోప మొదన నాభీల
శంఖము దనమ్రోల మ్రోయ భార కర్ణ.
1 80.

5 పథిక జనసమూహము, సమూహము, గుంపు.
క నడపించి పంచవటమున, విడియించెను వీడు
చోరవీరులు గని యెక్కుడు ధనములు గల
వీము, క్కడి ప్రజలో లేరు తీనిఁ గావఁగ
యోధుల్ భార. మౌ 180

క బృంహారక పథమువఁ తిగి, యిందీపకపత్ర
నేత్ర యురువంకల నా, కుం దమకతమక
యిటురా, యిందనఁగా తెంతువీళ్ల యెడ మున
విడిసెన్ వార. తి 101

చ గురుసతిఁగూడు రట్టువకుఁ గొంకనిమోడు ..
చిత్రగతి మిన్నలఁ కాతెడు మాయలాడ
పె, న్నిరులను పోడు కాలుకొని యేర్పు తెలు
గుల వీడు వీడువో. వరాహ 4. 24

6 దొమ్మరులగుంపు.

గీ నేటి ప్రాద్దువ దొమ్మరివీటితోడ, కాళికాపు
కరుగంగఁ గాంచివాఁడ ... చెన్న 2. 317

గీ ... శండ్రి విలిపించి వార్తయంతయును తెలిపి
వీడు దరలింపు మిచ్చడ వీడననిన. తెన్న
2 304.

7. కట్నము

గీ ... మంత్రు లావులు దొరలు సంబంధి అనుట
వీడు చదివించి రెంతయు వేడక మెలియ
చంద్రా. తి 50

క వీడు చదివించె నయ్యెడ, వీడని వేడు
బలారి ... వసు తి 35

8 పామ్యము.

సి. అతివ వక్షస్థితి వంద మొందుటవేసి, వీ
కాయలు కొంత వీడువచ్చు ముకుంద
2. 99

ఎ. వికడమైనది

త్వీ మాడలు బహువిధ మణిభూషణములు,
వీడంచు వన్నెల వెలయు పుట్టములు వవ
సాధ 2 108 పా 2 పం

వీడుకొను=వీడ్కొను స ౮౩. (వీడు+కొను)

1 పోయివచ్చెదవని విన్నవించివిడుచు.

గీ వ్రజనివాసుల నెల్లను వరుసతోడ, వీడుకొని
తన్నునందలు వేడ్కననువ, మధు కే తెంచె
వ్రజములోమరిగి తాల్చియున్న వేషంబు
యెంతయు నొ. నొసంగ హరి ఉ 2 99.

క గురువకు శిష్యుడు నిచ్చలు పరిచర్య యె నర్పి
భక్తిపరుడై విగృహ్, గణవందగు గణచి
దడముగ, గుడుదడియిచ్చి వీడుకొనఁగావల
యున్ (విజ్ఞా 2 85)

గీ. వెక్కుకంగులఁ బొగడి సంప్రీతి నెఱపి, వీడు
కొని పార్వతియుఁ దాను వృషవరాధి,
రూఢుడై వెండిమలకు హడుండు చనియె ...
పరమ 1 173

2 విడుచు, త్యజించు

గీ. .. విష్ణుఁ బొడఁగంటి భవములు వీడుకొంటి
ఉ. హరి 2, 148

క గజభుజగాదుల దెసఁ గల, గుణిబిజికింగాక వీడు
కొన్నది వోలెన్, భజియించి నిలిచె వలపటి,
భుజమున విశ్వేశ్వరువకు భూసతి ప్రీతిన్.
కావ్యా 5 48.

గీ అఖం మోహినియైన య య్యలరుఁబోడి,
త్రైశవము వీడుకొన్నది సందుగాఁగ, నమదివం
బును రాజనందనులమీఁద, వేటలాడుచు
మన్నాడు విషమశరుఁడు నైష 3 28

వీడుకోలుపు(ల్లు)=వీడ్కొలుపు స ౮౩ (✓ వీడు
కొను) 1 పోయిగమ్మని నెలవిచ్చి పంపు

అ అనిన నట్లకాకయని సంజయుని వీడు, కొలిపి
కొంతప్రాద్దు కురువిభుండు, కార్య చింత
మునిగి కంచుకి వొక్కరుఁ, బిలిచి వేగవిదురు
బిలుపు మనియె భార ఉద్యో 2. 18

క నారదుని మాధవుఁడు స,క్కారంబున వీడు
కొలుపగా నతఁడు హృదం,భోరుహమునఁ
గృష్టసకును, వారక మొక్కుచును వెనదివం
బున గంగెన్ (భాగ. 10. 679.)

గీ శారదానందగురుఁడు నుజ్జానపరుఁడు, వీడు
కొలుపంగఁ జని నందవిభుని గాంచి విక్ర
8 57

క చనుదెంచె కలహభోజనముని రుక్మిణి వీడు
కొల్పి. పారి 2 15

2 మీఁదికి పట్టు, పైకిఁద్రోయు.

గీ నహజసౌజన్య సౌజన్య శంకరువకుఁ, బొసంగ
వడ్డించెఁ దత్కాలపుణ్యభిక్ష, సాఁదోర్నూలకూ
ల కమంబులైన, వీగుకాలిండ్లు య్యెదర వీడు
కొలుప (హం 5 48)

3 విడిచిపెట్టించు

నీ నారికేళావీట నవపుష్పకుహలికావితతి కన్నె
టికంబు వీడుకొలిపి గీ... పాలనె నధ్యపరి
త్రాంతి పొడవదంగ మౌనివరుపైఁ గుమార
వశానిలములు (భీమ 2. 62.)

4. వదలు, విడుచు, త్యజించు.

గీ ఎల్లకాలాఁబు మ డెద విచట చేను మొదలిమా
మామ యారామపదమునందు వెండి గుప్పలిపై
వేడ్క వీడుకొలిపి, మేరువగ రాజుపైఁ జాల
మెచ్చు వదలి భీమ 8 11

వ పుండరాది పృథాకగుల వీడుకొలిపి శతా
నందుండు ... (హం 3 19)

వీడుకోలు ఎ (✓ వీడుకొను) (ఁ. వీడుకోలు,
వీడుకోళ్లు.) 1 వీడుకొనుట, పోవననుమించుట.

గీ కట్ట నిప్పించుకొని తాను గట్టనిచ్చి, చుట్టము
లకును లాతిరాజులకుఁ గరము, నెయ్యమును
గారవంబును నెఱయఁ ప్రీతి, సాలగలిగించి తగ
వీడుకో తొనర్చె హరి ఉ 8. 172.

నీ వెలయ వియ్యాలంది వీడుకోళ్లు గుడిచి వరఁ
బువుల్ ముడిచిన నాపసాని కళా. 7. 85.

గీ. అంత వసుదేవుఁ డాదియో యాదవులకు, విందు
లును వీడుకోలును వింతవింత, ప్రయములును
జేసి పసిచే గేకయవిభుండు, ముదిత క్రుత
కీర్తియును దాను వితతకీర్తి. ముకుంద 8 808.

2. విడుపు, విసర్జనము

నీ దైతేయమదవశిధమ్మిల్ల ముంతోడ విరుం నెత్తా
వి! వీడుకోలు (ఉ. హరి 8. 147.)

నీ. అనుపమంబైన నీఘనతఃక్రొధంబు వీరుం
దైర్యంబు వీడుకోలు. భా. రా. యు. 1890.

ను తలపోతల్ దలలెత్తఁ దాల్చి నడలెంచావంటు
దీపించె జేతలు దిండెన్, ధృతివీడుకోలు
గొనియెన్ . . విక్ర. 4. 154.

3. చాపు, మరణము.

క. వాఁడల్లవాఁడె పోయెడు, నేడతనికి వీడు
కోలు నిజముగ నీ వా, పోడిమి చూచెద నే
నొక, వాఁడొ నిట నిల్చిచూడు నరవర తిలకా.
భోజ. రా. 4 54.

వీడుకోలుచేయు న శ్రీ (వీడుకోలు+చేయు.) విడిచి
పెట్టు, విసర్జించు

క ... వృథా, బద్ధంబు లఱచు తైనుని, నిర్దాం
తము వీడుకోలుచేయు మటన్నన్. ప్రబోధ
3. 50.

వీడు(ఐ)చడుపు అ. శ్రీ (పెండ్లి పంకితిలోఁ బురో
హతుఁడు) కట్నములు చడుపు.

ను పరమేశానవయోజనంపులు దిక్పాలుర్
స్రియంతొప్పఁగాఁ, బరమాహ్లాదము మీఱ
నొందొరులు వైవైనిచ్చు పట్టాంకుశా, భరణ
శ్రేణులు కేలఁ గైకొని సభాభాగంబునన్ నిల్చి
ను, న్యరుఁడై దేవగురుండు వీడుచదివెన్ సర్వా
శమస్కృతులన్ దశా. 5. 77.

వీడుచే=వీడుపు న శ్రీ. (✓ వీడు.) వీడఁజేయు,
విప్ప

ఉ. విక్కి ప్రసూనముల్ గురియు వేనలి వీడిచి
కొప్పువెట్టుచోఁ, జొక్కులఁబెట్టి భూవరుని
చూపులఁ గోమలికామామూలముల్. నైష.
7. 194.

వీడుకోదాడు అ. శ్రీ (వీడు+కోడు+అడు)

1. మాటు మలయు, ప్రతిఘటించు.

గీ. మానికంబునఁ బుట్టిన మదచకోర, నేత్రపుంభా
వమునఁదన వేర్చుచూప, సౌఖ్యజలరాశిఁ
దేలుచుఁ జతురశీతి, బంధముల వీడుకోదాడెఁ
కార్థివుండు, వరాహ. 4. 162

ఉ. కూడిరి యొందొరుల్ దొరపి కుంతల కాంకు
తొపంగి వీడుకో, దాడిరి క్రేళ్లుదాఁచెడు మదా
కులతో ... రామా 1 208.

గీ. గగనగంగాతరంగనంగవములై న, శీకరము లీ
నగేంద్రశిఖరసీమ, రిక్కలతో వీడుకోదాడు

దిక్కులందు, ముదిత తొగిఁజల్లు తెలిమొల్ల
మొగ్గలనఁగ (ఘటికా 2. 61)

2. వెనగొను.

ద్వి. వెఱవెఱపాటును విహ్వలత్వంబు, వెఱపును
మఱపును వీడుకోదాడ రం. రా అయో,
98 పా 17. పం.

ద్వి మడుపులు పసులకాల్పిడికుప్పు చఱచెఁ, దొడు
పుఁదొట్టును గడుదూరంబు లయ్యె, వీడుకోదా
డెడు విటమిజాలములు, మోడులయైపోయె
నోడులునేయ. అమక. 1. 44. పా. 24. పం.

3 సరిపోలు, సామ్యమునొందు.

వ. .. జడనిధితో వడయాడుచుండిన యోడలతో
వీడుకోదాడు రథంబులును ... ఉ. హరి.
4 218

నీ విడియచందురుతోడ వీడుకోదాడెడు రమణీయ
దంష్ట్రాంకురములవాఁడు .. పి శకుం 1. 5.

వీడుకోడు ఎద.=విజ్ఞోడు (క ర.)

వీడుదోడు ఎ (వీడు+తోడు) అంపునట్టి తోడు,
సాగనంపు సహాయుఁడు

నీ పాథోధి రాధేయ పారిజాతములకు వీడుకోఁ
డెవ్వని వితరణంబు (వి. పు. 1. 48.)

(ఇట పాద్యశ్యద్యోతకము)

వీడు(ఐ)పట్టు ఎ (✓వీడు) 1 వాసస్థానము, ఉనికి
పట్టు.

నీ ... వెలుఁగొందు రేయెండ వీడుపట్టిది యని
రాజితంబగు పద్మరాగరుచులు ... కు సం.
3 281.

గీ వీడఁచే శౌర్యములకెల్ల వీడుపట్టు, వీడఁచే
ధర్మములకెల్లఁ దోడఁబుట్టు, వీడె నాజాత్క
రించిన విష్ణుమూర్తి, వీనిఁ గనుకంచె కుళములు
వేలు కంచె సీతావి. 1 42

వ. ... అ మృహీవరు నాదరంబు వడసి వీడుఁ
బట్టువ కరగిన ... భార. శాం. 2. 364

2. బస, విడిది

చ అలయక పంపునేయుచు మహాశ్రమ భూములు
వీడుపట్టుగా, లలనఁ దగన్ సుమంత్రుఁడును
లక్ష్మణుఁడున్ గొనిపోయి రిమ్ములన్. నిర్వ.
9. 4.

గీ వీడుపట్టుగ మంచారవివిననీతి, దివ్య సౌధంబు
నందుఁ బ్రతిష్ఠఁజేసి, గారవించె యంత కుమారు
కంటె, బాండురాజతనూజు నాఁడటందు
పాఠ 7 117

క ఎదురుకొని వీడుఁబట్టు, ముదమారఁగఁచాన
యనిచి ... (భార 4 శ్లో 4 138)

3 శిఖరము, స్కంధావారిము, దండు విడియు
చోటు

ద్వి పనివారి నందఱఁ బరఁగ మచితపుఁ, బలుకుల
నొడఁబడఁ బఱచి వీడ్కొలిపి, వీడుఁబట్టుకు
టోయి విక్రమంతుడగుచు పల్నాటి 45 (త్రా.)

వీడుప(వ)డు ౨. ౧ (✓ వీడు) (వీడు+పడు)

1. తాఱుమాఱుగు, మాఱుపడు.

వ. అని జేలువెట్టి కూతురుం దానును జరుద్య
యంబు వీడువడ నువయోగించి నిజగృహంబు
లకుం జనిరంత. (వి పు 6 181.)

గీ ఒక్క వనిత గర్భంబు వేటొక్కవనిత, గర్భ
మునయందుఁ బెట్టు నొక్కరుడు పూచి, పట్టి
యాడఁగ వచ్చినయట్టి పలుకు, వీడువడఁజేయు
లరివర్తి విన ముసీంద్ర మార్గం, 4 92.

2 భేదపడు, వేర్పడు.

క ఎలనాఁగలు మఱి తమతో, పల నృత్తాగములు
వీడువడ నాడుచుఁ గ్రొ, న్నెలరాటుచు వేలుపు
క్రియఁ, గొలిచి మగుడి యేగునపుడు గుడిలో
మూలన్ ర్వా 8 168

3 తడఁబడు.

5 శరేణములు వీడువడఁ జాఁకఁ గోల్కొని
గుండెలు వగులంగఁ గ్రుమ్మి క్రుమ్మి విక్ర
4 111

నీ బోఁటికిఁ దోచినఁ బొలియుఁ జేకున యను
వెగడువఁ జెయ్యులు వీడువడఁగ భార విరా
2 70

వీడుపాటు = వీడ్పాటు ౧ (✓ వీడుపడు) 1. మాఱు
పాటు, వ్యత్యయము.

నీ వ్యవతి లేమమ గేలినిపుణత్, నొఱయుచో వెడ
గుతా చెయ్యుల వీడుపాటు నిర్వ 8 30.

మ తన మున్నాడిన మాటయున్ నిజముగాఁ
దన్నెనికిం బ్రీతిగా, మునుజుండున్ నెలనో

లం బురుషుఁడై మాసాంతరింబై నఁ గా, మి
వియై యాగతి వీడుపాటుమర భూమించాన
రక్షించుఁ బొ, మునినన్ వచ్చె వసిష్ఠుఁదానును
సుతుం దారీతి రాజ్యపుఁడై భాగ 9 30

మనుజుడు = మనువుకొడుకు

(మనుజేంద్రుడు ౨౦౧ - లం బురుషుడై, 4
౦ పా)

నీ కాంత కంఠట వంతకంతుకేళి, వివిధ సంకల్ప
వాసన వపలురేలు, తనర్మపులకలు కలవరింత
లును మాట, వీడుపాటులు వెలులకు వెఱఁ
గొనర్ప (కళా 6 215.)

2. విడుపు, విడుదల, విమోచనము

నీ సుతులు పుట్టిరయేని సతులకు మృత్యువువాలా
యమై వెంటవచ్చెనేని, బ్రహ్మచేతను వీడుపాటే
మియును లేకయుండునే సదుపాయ మొకటి
లేదె ... భాగ 10. పూ 38.

వీడువిడియు ౨ ౧ దండుదిగు. శిఖరమేరలెంచు
కాను

వ. ఇట్లు నన్నద్ధులై వెలి వీడువిడిసి తమకు నను
రక్తులైన రాజులపాలికిం దగు దూతలం
బుచ్చిరి . (భార ఉద్యో. 1. 50)

గీ అతులితోత్సాహమున వేటటాడి యాడి, కడఁగి
యచ్చొటవే వీడువిడిపెఁగావఁ, గర్ల యుగమునఁ
తత్కన్యకాప్రలాప, కలకలధ్వమ లాలించి జల
దరించి ... శుక 1 388

వీడె = వీడెము ౧ (సం. వీటి) తాంబూలము

క. మమపగు నలి గానము విని, వనదేవత గరము
మెచ్చి వానికి నొసంగం, జనఁ బైఁడుల వీడెలు
పుచ్చిన విధమునఁ బొన్న లెలమిఁ జెలుపుగఁ
బూచెన్ (కు సం 4. 452.)

పైఁడుల వీడెలు = మువర్ణముతోఁ గూడిన తాంబూ
లములు.

వీడెత్తు ౨ ౧ (✓ వీడు+ఎత్తు) దండువెడలించు

గీ. రాజు వీడెత్తి చేసినఁ దారికభటారి, యంబ
రాజొగనిజశిఖరాంగణమునఁ, గాఱుకొలిపన
పావకజ్వాల లనఁగఁ, త్రాచిఁ గమపట్టె నన
సాంధ్యరాగయచులు. (పా8 2. 65)

వీధెము = వీడియము, వీధ్యము ఎ (నం వీటి) కాంబూము.

సీ. దైత్యవరోధనదయితాధరములతో సొబగు వీధెములకుఁ జక్కయెదురు ఉ హరి. 8 147

సీ వీధెపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ వరి గింజ వోకటఁ బల్వరునఁ దోమ . ఆము 1 80

క. వీధెము సేయని వోరును ... బూడిద కిరవైన పాడుబొందర మమతీ. (సు క. 99)

వీడ్కోను = వీడుకొను న శ్రీ. 1. పోయివచ్చెదనని విన్నవించి విడుచు.

క. ...మనము ప్రకాంతిం, బనుపడఁగఁ క్రితి వీడ్కోని, చనివర్తిల్లెను విశ్వప్లరడిఁగుమారా (భార కాం 5. 879.)

ఉ వేడ్కఁ బ్రణామపూర్వముగ విశ్వజగజ్జనకుల్ జనార్దనున్. వీడ్కోని యా జనార్దనుఁడు వేగమ కూడఁగరా వరాకు లీ, మాడ్కి మహోద్ధతిం తెనయ మా వశమాయన జోడు గైదువుం, జాడ్కికిఁ దోచ కారియనుజుం దరిగెం దుర గాధియాధుఁడై ఉ హరి. 4. 171

మ వివతుల్ సేసె దశావసుండు మమతన్ వేమాలు దీవించు న, జ్జననిన్ వీడ్కోని కుంభకణ్ఠుఁడు కనిష్ఠశ్రావయన్ వెంట రాఁ, జని (ఉ రా 2 157)

2. విడుచు, త్యజించు, విడిచిపెట్టు

క. ఆ నితర మల్లనల్లన, వీమలు పోకిన సమాధి వీడ్కోని జలద, ధ్రావమున నలరు శిఖగతి, నానందము నొంది మాచె హరి నరగటన్ వా రా 4. 84

చ. అన్నడు విలంబమానమయి యంబరకోణ తటాం తరంబునం, దవమని మందలంబు బెడిదంబగు వేడిమి నొయ్యి వీడ్కోనెన్ . . శివరా. 8 28,

చ. వివరవహ రయైన రఘువీరునకుం కురవన్ఠ రాదు వీ, విభుడు దలరికి యుండొకటి యెన్నక మిన్నకయుండు మమ్ము యి, వ్యవసమునందు నొంటి నిను వీడ్కోవరాదని పల్క నల్క

దో, నపువచనంబులాడ నవి సై చక వచ్చితి దేవ నావుడున్ రామా 5. 220

క అలతిగర్వగవ్యయాగ్రణి, వలన నశేషంబుఁ దెలిసి వారిక యతిమం, జులగతి వీడ్కోని రాజిలు, బలవద్రాగానువృత్తి భజియించె వెనన్ మా న 2 59 (ఇది పై రెండర్థములకు మదాహ రణము.)

3 తప్పించుకొను

మ . నిదానూంఁగునా, వలి వీడ్కోన్నతమంబు గాంచి వనిలో వర్తించు మంచోయనన్ వసు 1 189

వీడ్కోలుపు(బు) = వీడుకొలుపు న శ్రీ పోయి రమ్మని సెలవిచ్చి చంపు, పంపు

క పూఁబోలులకును విటులకు, వేఁబోకఁ దలరు సొంపు వీడ్కోలుపుఁ బురిన్, లేఁబోకఁ బోక తోఁటల, పూఁబాళల కమ్మతావిఁ బొదవిన గాడ్పుల్ భీమ 1 95

ద్వి రేపు మానెద నింక వ్రేఁగును మీకు, వని మహిప్రజలెల్ల నాదరం బెనఁగఁ, జనుఁడని వీడ్కోలె జననాథుఁడంత . హరిశ్చ పూర్వ 580

మ ... మ మ్మావన్నులం బ్రోవ నా, యమతుల్ నీకెదురే జయింపఁగదవయ్యా యన్న లేన వ్వుడా, చుమరుల్కొల్పుచు వారి వీడ్కోలిపి లై త్యచ్చేదనోద్యోగియై. ఉ రా 1 78.

క కుందుచుఁ జారుల మతీయుం, గొందఱ వీడ్కోల్చి శానుకులవీరుల పెం, పుండెంపును గపి వీరుల, చందంబును దెలిసి తాల్మిఁజని యల నుండై (రా. మా. 7 208)

2. విడుచు, త్యజించు

చ ధరిణిధరేంద్రనందన యుదగ్రతపోమహనీయ వేదనా, భర మఖిలంబు వీడ్కోలిపి శావమునం బరివోషమందుచున్ హర. 4 38

3. త్రోయు

చ. ... విబుధనిర్మ రిజీపాథఃపూరంబునఁ బఠె౦ ధరవీణీవక్రంబు వీడ్కోలుపుచు ... కాశీ. 6. 175,

వీడ్కోలు = వీడుకోలు ఎ 1. వీడుకొనుట, పోవ ననుమతి

మ ... మునివంశోత్తమునంబ్రుపద్మము శిరం బుంజేర్చి వీడ్కో లకం, దొనరింపన్ అనియెన్ బురంబునకు నిత్యోద్ధాసితై శ్వర్యుడై వృసిం. 2. 48.

క తల్లియుఁ దండ్రీయు వెలుంగునఁ, బుల్లవడన్ వారికడకుఁబోయి తడయఁగా, నొల్లక వయనపు వీడ్కో. లెల్లం దనయిచ్చ నడవియై డైర వెడ లెన్ భార. ఉద్యో. 4 182.

కి. విసర్జనము, విడుపు

మ. ... చెట్కూలు ఫాలంబు తెమర్పఁజై టతొర వీడ్కోల్ జెంద బంగారుగా, అటు తోకియ్యఁగ నూర్పులెచ్చఁదలు లచ్చో నిక్కఁ దాళన్, దలయంచెన్ గనుదోయి సొక్క జొకకాంతా మోళి మంగాంబకున్ ప్రబంధ 570

ఎఱ విడిపించువాడు,

సి. జలజగర్భుని చదువులచెలి వీడ్కోలు వరాహ. 5 59.

వీడ్పు = వీడుచు న. క్రి. (✓ వీడు) 1. విప్రు, విడఁ జేయు.

క. తెలువ యొకతె నిద్రింపఁగ, నెఱిగట్ట నెలువ వీడ్చి వేగుట తెలుం, గఱపించి నీ కుమారుడు, వెలుచుచు వది వఱవ వగియె విహితమె పాద్యి. (భాగ. 10. పూ 324.)

మ. కని సత్యారమణీయునంబుగ వమస్కారంబు గావించి తౌ, మనికాటాహృతకుండలద్యయము నాత్మస్వర్ణచేలాగ్రబం, ధనముస్వీర్చి యెవంగ నందుకొని మోదంబుది యా నందనం, దను దీవిం చుచుఁ జెంగటన్నిలివెఁ జింతారత్న పీఠంబునన్ పాతి. 3 25

చ. వెరవున జంటరై కముడి వీడ్పుటకుం గరకంక ణంబులుం, వరువుగ మోవి యానుటకు ... (శృంగారరసమంజరి 2. 8.)

2. దొంగిలించు, ఒరులమూటలనువిప్పి వానిలోని వస్తువులు హరించు

చ. వెలయఁగ సొమ్ముతోడ ముడివీడ్పులఁ బట్టిన అటవ్రేలితో, గలయఁగ తెడ్చవేల్పటికి

క్రమ్మల వీడ్చినఁ గాలుఁజేయునుం, జలమఱఁ దున్ని మూఁడవగుసారి సహింపక యూరెలుం గఁగాఁ, దలఁచెగ్రవేసి శ్చంపుటుచితంబగు నాయకులైనవారికిన్ విజ్ఞా ప్రా కాం. 95.

వీడ్పాటు = వీడుపాటు ఎ (✓ వీడు) వ్యక్త్యయము, అకటవికటము

క లింగంబుల వచనంబుల, భంగులు హీనాధిక తలపాటియు వీడ్పాటుం గదిరిన మవమకు నిం, పుంగలుగంజేయు శ్చంద్రు బుధులుచితోక్తిన్. కావ్యా 5. 10

సి కొనఁడు నానాసేవకుల సేవ లెవ్వియుఁ గొనిన వీడాపటుగాఁ బనులు వనుచు. ప్రభా 2. 108.

వ ... అప్పుడు తమ సుముఖావస్థి మడిస్తంభ వామధేయంబులు స్త్రీత్వంబుల వెంబడిన వీడాప టుగా సంతేతంబులు చేసికొనిరి ... కళా. 5 107

వీడ్వము = వీడియము, వీడెము ఎ (క వీశేయపు. క. వీడెయం.) కాంబాలము

సి వీనుల నరసోకు వీడ్వంపుఁదావుల వలుకరింపుల మేనుపులకరింప. (అని. 3. 95)

ఉ. దూరమునోయి యెండఁబడి దూపిలివచ్చిన ప్రాణనాథునిన్, ద్వారకవాటగేహకులదాఁక నెదుర్కొని తీర్థమార్చి యా, వారము వెట్టి వీడ్వము సమర్పణచేసి విహారశయ్యపై, మారుపు తొత్తి చిత్తమున కుబ్బావరించుట ధర్మమింతి క్తిన్. కాళి. 2 81

ద్వి. భూతి క వీడ్వంబు తొప్పుగఁజేసిదించి ... పండితా. పురా 168.

వీడ్వడు = వీడువడు క్రి. మాటువడు

క. చరువులు నమ్మనిచెప్పిన, తరువులు వీడ్వడియె సుకకుఁ దల్లికి ... భార ఆను. 1. 111

గి. పతియు భరియించుగావున శర్తయయ్యె, భాను భరియింపఁబడఁగాన భార్యయయ్యె, జరగనవి మనయందు వీడ్వడియె నిమ్ను, సేవ యెల్లకాలము భరియించుగాన భార, అళి. 227.

క. ధరించరాహులక్షణం, దని లక్ష్మి వహించ
వచ్చునప్పుడు వగరి, తరుణుల తొడవులపీడ్వడం,
తొరికొడిగెడు కాకుకంట పొల్పుగుఁ జూడన్
(కావ్యా 1. 80)

2. తడఁబడు

చ. తడఁబడె దివ్యబాణముల తంత్రము మంత్రముఁ
దప్పెడుం గడున్, వడఁకెడుఁ జాపదండము
మనంబును నాకు వశంబుగాదు వీడ్వడియెడుఁ
జెయ్యు లంగము గడంకదొఱుంకెడు .. భార.
భీష్మ. 3. 851.

ద్వి. పలుకులు వీడ్వడ భావంబు వెడల, తలఁపులు
గరగంగఁ దన్నయత్వమున .. ద్వి భాగ.
2 29. పా.

3. భేదపడు

గీ. పాడయు వీడయుఁబోలె వీడ్వడక మెలఁగి,
తొలుత కంటికిఁబెప్పవై యరియవమ్మ. విక్ర.
4. 198.

నీ వికచాబ్జములతోడ వీడ్వడు కమ్మల కడలు
దై వాడెడు కరుణఁదెలుపు భాగ. 6 663.
(ఇట ప్రతిఘటించు అని భావము)

4. బంధమునుండి తొలఁగు, తప్పకొను.

ఉ నా నుతుఁ డింద్రజిత్తు కదనంబుతఁ బన్నగ
పాశబద్ధులం, జేసిన నిష్టరాదులకుఁ జెల్లదు
వీడ్వడపట్టి కట్టులుం, జాసి పరాక్రమించెదరు
పంక్తిరథాత్ములు ... భా రా యు 1058.

5. విడిపోవు, శిథిలమగు

నీ. ఆకుయాగ్రగణి రాజయత్నధాతువులు వీడ్వడి
కాఁజ తెరపులు దడుపుకొనియె జై భా.
8. 17

వీణ నం ఎ ఆ. శ్రీ. 1 వీణియ, తంత్రీవాద్య విశే
షము. 2. విద్యుత్తు, మెఱపు. (మే ని)

వీణము = వీణాము . పన్నవస్త్రము, పలిపము, అంకు
కము (శ ర)

వీణాదండము నం ఎ ఆ. శ్రీ. వీణకు వెనుకవైపున
నుండెడి కట్ట, ప్రతాళము.

వీణాము = వీణము ఎ వస్త్రము, అంకుకము

క. పన్నీట సరికమాడెను, మన్నని వీణాము గట్టెను
విలులు దుటిమెన్ . . జై భా 3. 11

వీణాస్యండు నం ఎ ఆ. శ్రీ. నాందుడు.

వీణి నం ఎ న్ శ్రీ. వైచికుడు, వీణవాయిచు
వాడు

వీణి(ణి)య ఎ కస్తూరిమృగము యొక్క కస్తూరి
యు, డెడు బొడ్డుకాయ

వ కస్తూరి వీణెయలును బల్లి గడ్డలును ... భల్లా
3 (శ ర)

చ ... మంచిచో, కృపుఁ గవురంపు గిన్నియలు
కస్తూరి వీణెలు రాశిగాఁగఁ గొం, దపాదపు తెచ్చి
వైచి రచటన్ విజ వి 2 80.

వీణి(ణి)య ఎ. (పం. వీణా) విసంచి, వాద్యవిశే
షము.

క పదాయత లోచన న. ప్రాణాయత చిత్రగాత్ర
పాంచాలికయై, వాణియ యీ దూపోయన,
వీణియ వాయిచె నొగి బ్రవీణత మెఱయన్
వైజ 1 118

ఉ వీణియ ముట్టుటల్ మిగుల వింతలు పెంపులు
చిల్కబోధతో, రాణ దలిర్పఁ బిల్కుట కరం
బపురూపము ... క కా 6 217

ఉ. . చేపడి వీణ మిటుటలు చిక్కెడలించుటలున్
సరింబడన్ ఆము 1 82.

వీణెకాయ ఎ (వీణ + కాయ) వీణకుఁ గట్టెడు తుంటి
ఫలము

నీ అతివ వత్సస్థి నందమొందుటఁ జేసి వీణె
కాయలు కొంత వీడు వచ్చు ... ముకుంద
2 102.

వీణెపిల్లి ఎ (వీణె + పిల్లి) కస్తూరి మృగము. (చి.ని)
వీతనము నం ఎ ఆ. శ్రీ. 1 మృగములను, పతు
లను బట్టుకొనుట కువయోగించు త్రాడు, పల
మొదలగునది 2 పెంపుడు జంతువులనుంచెడు
పంజరము, బోను మొదలగునవి 3. ఆట కేర్పటి
చినచోటు (ఆ ని.)

వీతనము నం. ఎ. ఆ. శ్రీ. కంతముయొక్క పార్శ్వ
భాగము, కంధరాపార్శ్వము.

వీతము నం విజ (అ అ అ) 1. పోయినది, గతమైనది. 2 విడిచిపోయినది, వెడలిపోయినది, 3 నిగ్బంధములేనిది, స్వేచ్ఛగా నున్నది 4 తొలగింపఁబడినది, వినాయించఁ బడినది 5 అంగీకరింపఁ బడినది, ఒప్పుకొనఁ బడినది 6 మచ్చిక చేయఁబడినది, శాంతమైనది 7 శూన్యమైనది, లేనిది 8 కోరఁ బడినది, అభిలషింపఁ బడినది 9 ధరింపఁ బడినది

ఎ అ. ఫం. యుద్ధానర్హమైన, లేక, యుద్ధమునకు సిద్ధముచేయని గుఱ్ఱము, లేక యేసుగు,

ఎ. అ న ఏనుగు వంతుకముతో బొడుచుట, మడమతోఁ దన్నుట

వీతకోకము నం. ఎ అ. ఫం అకోకవృక్షము

వీతసూత్రము నం ఎ అ న పవిత్ర సూత్రము, జేన్నిదము,

వీతి నం. ఎ. ఇ ఫం. గుఱ్ఱము

శ్రీ. 1. గమనము, గతి, పరుగెత్తుట 2 పుట్టించుట, ఉద్భవింపఁజేయుట 3 (నుఖాది) అనుభవము. 4. తినుట 5 దీప్తి, ప్రకాశము. 6 శుశ్రముచేయుట, శుద్ధి

వీతిహోత్రుడు నం. ఎ అ ఫం 1 అగ్నిదేవుడు 2. సూర్యుడు.

వీతెంచు అ. శ్రీ. (వీచు + తెంచు) 1. వినకుచు వచ్చు. క. అని యాదమలాచి పలుకఁగ, వెనుక చెనంజల్లగాలి వీతెంచిన గ్రక్కువ నులివడి పదంబో, హనుమంతుని దిక్కు చూచి యవిభ్రంజనియెన్. రామా 7 46

దండకము ... ఉద్వేల శైత్యబుతో గంధవర్గంధ వాహర్యకశ్రేణి వీతెంచె దశా 4 282

2 శ్రవణగోచరమగు, వినవచ్చు

అ. కర్ణకర్ణ వచ్చి కావు మనాథుల, మైతి మనునెలుంగు లగ్గలముగ, బలములోన నెల్లఁగల యంగ వీతెంచె, నార్తి చెల్లముగ జనాధినాథ భార ద్రోణ 1 18

కా వీతెంచెన్ మధుమాస అష్టి తరుణిహిందోశ రాగధ్వనుల్, వీతెంచెన్ బటుమీనకేశనముతో విల్లండి పూఁదేరిపైఁ, దోతెంచె దలిరాకుఁ గైదువుల ... పి. శకుం. 2 121.

గీ వివిన వీథుల వీతెంచె గుపితమదిన, నమద కుజ నతసుమ ధనుష్టాంకృతములు ... మను 6.29.

వీథి నం ఎ. ఈ ఇ శ్రీ. 1 రథ్య, కాట, శ్రోవ. 2 శ్రేణి, పంక్తి 3 అంగడి, దుకాణము 4 ఇంటి ముందటి వైపు దర్శకము, దాఖా 5. రూపకవిశేషము, దళవిధ రూపకములలో నొకటి

వీథిక నం ఎ అ శ్రీ. 1 వీధి, కాట 2 చిత్రకుడ్యము, చిత్తరువు వ్రాసిన దీర్ఘపటము

వీధ్రము నం విజ (అ అ అ.) శుశ్రమైనది.

ఎ. అ న 1 ఆకాశము 2 గాతి 3. అగ్ని

వీది ఎ. (నం. వీధి) వాడ, వీళి

క తదనంతరంబ రాముఁడు, మొదలగు యాదపుత్ర కెల్ల మోదము వెఱుగున్, మది మొలవఁ జక్ర భరుపై, వదలక విమవీడిఁ బుషపవర్షము గురి నెన్ ఉ హరి 1 122

లయగ్రాహి వీదులను గన్వయుచు వేదుల మరుత్తరుల పాదుల సరోవర తటాదుల మణిప్రాసాదములఁ గేలిగిరిపాదములుఁ దగ్గతపయోదముల బంధుగృహ జేదములఁ గాంచెన్. రామా. 6 111.

వీ వేడుక మది కొదవించు వీదులును, వీడలు దోచు మాడిక్యవేదులును ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ 111.

వీవాహము నం. ఎ అ. ఫం కన్య.

వీని(నె)య=వీణీయ ఎ విజ.

న కన్నియలన్ను చూపఁ బూఁదేనియలాని వీనియలయందుం కాడు వేరులకు మెచ్చి ... యయా 4. 18

(క ర పా "వీనియల యందుం కాడు" నుద్రి. పా.)

వీను ఎ /విను కర్ణము, చెవి

చ మునిపతి వచ్చి పూవాసఁగి మోదముతోడ భవత్ప్రియాంగనన్, విమతి యొనర్పఁగా వినివ వీనుల మా చవిగాని మాటలన్, వివలసె గదా . . పారి 1 128

క. ఆ నెలఁతయు నపలుకులు, వీనుల కెడఁజేసి వాని విశ్రవు నుతుఁగాఁ, దానెఱఁగి హినుఁడనక య, హీనత నాతిభ్య మొనఁగి యిట్లని చలికెన్ ఉ. కా. 3. 108,

సీ. విక్కి వీనులతోడ నెక్క సక్కములాడు కరణి
నున్నవి వీని ఘనభజములు . మను 2 38.
వీనుల తేనె చెవులకింపు, శ్రోత్రానందము.

ఉ. వీనుల తేనెయై కురియ వింతగఁ గావ్యరసంబు
గ్రోలి య, మ్నానవకోటికి నృసిం పీరి.
1. 7.

వీనులపండువు శ్రోత్రానందము.

గీ. మత్తకోకిల నివ్వవ మధుఁ కీర, భావణంబులు
వీనుల పండువగుచు, తనకుఁ దప్పరి మవవ
చాంతరములందు ... విక్ర 1. 98

వీనులు చిల్లులు వోవుట క్రుతి కటువుగాఁ జలుకుట
వశవ చెవులు తూటువకుట, క్రుతి కటువుగా
మంకుట.

వీనులు చిల్లులువోవ నా పొల్లుమాటలు నల్లించిన
ఫలమేమి ?

వీనులవిందు శ్రోత్రానందము, కర్ణోత్సవము, చెవుల
కింపు.

క. కందువ మాటలు సామెత, లందముగాఁ
గూర్చిచెప్ప నది తెలుఁగువకుం, బొందెరుచియై
వీనుల, విందై మఱి కానిపించు విబుధుల మది
కిన్. మొ రా. పీఠి 18

ఉ ... చుక్కరా, తోడు మొగంబు వారల
యశోధనులన్ బగదాయ చూడ్కికిన్, వేడుఁ
గొల్పరే వినిన వీనులవిందులు గావె తత్కథన్.
రామా 7. 189

వీనులకు విందు ఏ కర్ణోత్సవము, శ్రోత్రానందము
నీ కడిది చిల్లనియు చప్పుడు వీనులకు విందు
సేయు నెప్పుడటంచు నీత దలంచ .. ఉ. కా.
1. 88

వీనుమిగులు ల శ్రీ (వీను+మిగులు) ప్రసిద్ధికెక్కు
వీ. అర్థంబు కాశీపురాదాంగణంబునయందు నానా
ప్రకారమై వీను మిగులు ... కాశీ. 2 49

వీనులకంటి ఏ (వీను+కన్న) సర్పము, తకు
శ్రవము.

ఉ వీనులకంటి తాయ్యలియై వేల్పువెలఁజియై
ఉక్కి మోరలే, జానయె ... అచ్చ. రా.
కాళి. 144.

ఉ ... వీనులకంటి అన్నిరము వ్రేలెడు బొజ్జయుఁ
గల్గుగుజ్జ వాఁ, దేవోవరించు కావ్యమున
కెప్పుడవిఘ్నము సేయుఁగావుతన్. కుకచ.
1 14.

వీనులచూపు ఏ (వీనులు+చూపు) చతుశ్చక్రము,
సర్పము

ఉ వీనుల చూపు పెండెముఁ దవలిస మంచము
కోడి కైదువుం, బూనిన ప్రాశ తేల్పుఁ గవి
పోకులఁ బోయిన వెన్నుఁ డిట్లునున్ ఉ. హరి.
2. 172

వీనగాజులు ఏ. . . కాలక్రీడా విశేషము

వీ. వీనగాజులు పోకుటిసె గుట్టుంబులు నాల్గు
కంఠాలట వట్టకోతి ... హంస. పి 148.

వీపు ఏ (ఇది సామస్వారమని క. క., ఈ శ్రీంఠి
ప్రయోగములు నిరమస్వార మనుటకు నిర్ధాక
కములు.) పృష్ఠభాగము, వెన్ను

క. అపన్నగ ముఖ్యులందన, వీపువఁ బెట్టికొని
పఱచి వివినములు మహా, ద్వీపములు గిరులు
నిఖల ది, కాపాల పురములుఁ జూపెఁ జవహర
లకున్. భార అది 2 44.

క వీ వెక్కిరమ్మ లంకా, ద్వీపముతోఁ గూడ
నై వ దేవీ నిను నే, నేపునఁగొనిపోనోపుదు, నీవతి
కడ కత్తిగడచి నిమిషముతోనన్. కా. కా.
మం 305.

సీ. వృద్ధ కచ్చవరాజు వీపంఘ్రి వీతంబు మకతతం
గిడి వెల్లి శిరసుపాగ . హర 5 19

వీపుగానరాదాఁగుట వెన్ను కనఁబడువట్లు తాఁగు
కొనుట (రహస్యముగా దాచికొన యత్నించయు
దానిన బయలుపఱచుట.)

ఉ. తాఁ గడు వేగించె గద తద్గతి నీవు నెలుంగ
సిగ్గువన్, లోఁగుచు నింతమండి యింక లోసుగ
నొల్లక పట్టఁబట్టఁగా, నేఁగుచుఁ గోరు నీబలిమి
నీప్పిత సిద్ధిగ వీపుగానరా, దాఁగుట దీనిపేరు
నివిడం బిది కాళికెల్ల నాత్మతోన్. ప్రభా.
5 17.

వీపుగోల ఏ. (వీపు+కోల) వెన్నున మోఁదెడు
తైత్తము

ద్వి మొగి తౌధసమయుల ముక్కువైఁ గత్తి,
యొగిని నార్జత సమయుల వీపుగోల పండితా.
వాద 173. పా.

వీపువ్రేయు = వెన్నునఁ జులుచు.

క అనిబెట్టదంబు లాడుచు, జనపతి చూడంగ
సురుచి సవతికొడుకుఁ జ,య్యన రెట్ట బట్టి
పొమ్మని, వెనుకకుఁ బడఁద్రోసి వీపు వ్రేసెన్
బెలుచన్ వి పు 2. 15

వీపు నం వి. అ శ్రీ 1 వ్యాప్తి, అంతటను
వ్యాపించుట 2. ద్విరుక్తి, చెప్పినది మఱలఁ
జెప్పుట

నీ... వీపుయో కావి పూవిలుకాని సఖునకు
నామ్రేడితమొ కాని యర్థిఁజనకు ... కాశీ.
4. 191

(బుధుని వర్ణనము ఇట వీపు అనఁగా ప్రతిబింబము
అని అర్థము.)

వీయను అ శ్రీ (వీ+అను) అంగీకరించు, ఒప్పుకొను.

గీ. అరిగి తండ్రీకఁ బ్రణమిల్లి యతఁడు కమ్మ,
వచ్చుటలు చెల్పి తేజీదువానినోలి, నలసి
యున్నాడ నివేగు మనుచు నమన, నగు
మొగంబున వీయని నగరు వెడలి. కువల.
4. 212

వీయపురాలు వి (వీయము+అలు) వియ్యపురాలు,
కోడలి తల్లి, అల్లుని తల్లి, కొడుకు అత్త, కూతురి
అత్త.

ఉ వీయపురాల వైతి గదవేయిపు, డత్తపు తొంటి
వావినో, తోయజనేత్రుఁ గాంచిన వధూమణి నీ
సుతఁ తెండ్లియాడఁగా, నాయము నా కుమారు
నకు వర్మిలి హత్తఁగ వత్త వావితే, నాయపు
గల్గవారడపు పటండ్రు శుభంబగు దీన నెంత
యున్ విజ వి 8 128

వీయమందు అ శ్రీ (వీయము+అందు) సంబంధము
చేయు

ఉ. ఈ ననజాత బంధుకులుఁడీ నిమిషంశ్యుని తోడి
కాంధవ శ్రీక చలింపఁ జూచుట శచీధవుఁ
డీశుఁడు వీయమంది న, మై వెలయుంచు చం.
కా. 8 108

వీయము = వియ్యము వి వై వాపిక సంబంధము

నీ ఒండొరువుల తోడ నొప్పిదంబుగ వీయమందు
వారుగ నిశ్చయంబు చేసి ... దశకు 7 89.

వీర నం. వి. అ శ్రీ. 1 వీరుని భార్య. 2 మగఁడును,
బిడ్డలును గల శ్రీ 3. ముర యనెడి సుగంధ
ద్రవ్యము 4 మద్యము 5 కలబంద. (వృ. వి.)
6 అరఁటిచెట్టు (వృ వి) 7 ఉసిరికచెట్టు (వృ.
వి) 8. కారుకొల్లి. (వృ వి)

వీరంధరము నం వి అ. శం 1. నెమిలి. 2 మృగ
ముత్యోః తోరణము 3 చర్మకవచము, తోలు
చొక్కాయి

వీరకత్తి(తై)య వి (వీరము+కత్తియ) వియ్యత
రాలు, జాయాచతుల తల్లులయం దొకతె తొకతె
వీరకత్తియ యగును అల్లుని తల్లియేని, కోడలి
తల్లి.

గీ కూరిమిని వీరకానికీ వీరకత్తి,యకును దొలు
వేల్పు గొంగ యన్నకును మేటియు ... నీలా
8 87

వీరకము నం వి అ. శం కరవీరము, గన్నేరు
(వృ. వి)

వీరకాఁడు వి (వీరము+కాఁడు) వియ్యంకుఁడు,
భార్యాభర్తల తండ్రులు ఒకనికొకఁడు వీరకాఁడ
గును. అల్లుని తండ్రీయేని, కోడలి తండ్రీ యేని
వీరకాఁడగును

గీ అంతఁ గొడుకులఁ గోడండ్ల వందలముల.
నునిచిఁబాని వీరకానిఁ దోడ్కొని చెఱఁగుచుఁ,
బంతిఁతేరుల దొండ్రోవపట్టి యరుగు, చున్నచో
నమ్మగం బొప్పునొక్క యెడను అచ్చ. రా
కాల 1. 198 (చూ. నీలా 8. 87)

వీరణము వి దంగురము, చర్మవాద్య విశేషము.

నీ క్రొక్కాటు మెఱుంగు లుక్కున స్రుక్కఁగాఁ
జేయువెలందుకల్ బంగాకు వీరణములు ...
యడూ 4 158

గీ నన్న వీరణముల మ్రోత శంఖ కాహకార్పటి
ధక్కికా హుధుక్కారవములు ... రా. వి.
2 49.

వీరణము నం. వి అ న వట్టివేరు (వృ వి.)

వీరణయురుమ వి. (వీరణము+ఉరుమ; వృత్తి నివర్ణ
లోపము) చర్మవాద్య విశేషము.

న జోలు గారు గుమ్మెత తమ్మెట వీరణ
యురుమ యొంటికంటి యురుమ ... హంస.

3 29

వీరతరము సం వి. అ. పుం. కాణము

న. వట్టివేరు. (వృ వి.)

వీరతరువు సం వి అ పుం 1 ఒకవిధమగు
మారేడుచెట్టు, విల్వభేదము. (వృ వి) 2 అర్జున
వృక్షము (వృ వి)

వీరతాంబాలము సం. వి అ. న వీరత్వము చూపు
టకుఁ బ్రతిజ్ఞ చేసి పుచ్చుకొన్న తాంబాలము.

ద్వి. పొంగుచు వీరతాంబాలంబు గొనుచు . అన.

పు 7. 898.

ఎరతాయెతు వి వి వీరులు విరుకుగా కట్టుకొను
తాయెత్తు. 3. మగజాతి వీర తాయెతు... చంద్ర.

(శ ర.)

వీరవట్టిము సం వి. అ. పుం వీరులు ధరించెడి యొక
విధమైన వేషము.

వీరపానము సం వి అ న యుద్ధమునకుఁ బూర్వ
ముద్రేకము కలిగించుటకుఁ గాని, యుద్ధ సంతకము
భేదమును జూపుకొనుటకుఁ గాని యుద్ధభటులు
క్రూరగడి మద్యము

వీరప్రవన సం వి అ పు. వీరప్రసవపు

వీరప్రవనిని సం. వి. ఈ. పు. వీరప్రసవపు.

వీరప్రవపు సం వి అ పు 1 వీరునిగన్న తల్లి,
పింమాత. 2. మగశిశువును గన్నతల్లి

వీరభద్రపల్లెరము వి వి. (వీరభద్రుఁడు+పల్లెరము)
వీరభద్రునకు నైవేద్య మొసఁగెడు పెద్ద పల్లెము
సీ...భామవారపు వీరభద్ర పల్లెరమిడు గృహ
దైవతంబు లిట్టింకు లింక ... అము 4. 48.

వీరభద్రపల్లెర మిడుట, ఒకానొక కైవార్యము.

వీరభద్రము సం వి. అ పుం 1 అశ్వమేధ యాగ
మునకు పనికివచ్చు గుఱ్ఱము. 2 వట్టివేరు (వృ
వి)

వీరభద్రుఁడు సం వి. అ పుం 1. శివునిచే దవళటుల
నుండి సృజింపఁబడిన యొక మహావీరుఁడు.
2. ప్రసిద్ధ వీరుఁడు

వీరమద్దియలు=వీరమద్దెలు వి వి (సం వీర
మధ్యమ్) పు. వి కాళి వెత్తవేలిని ధరించెడు
భూషణ విశేషము.

చ తరుణుల వీరమద్దియల తాఁకునఁ జిందలు
వందజైన క్రొ, మ్మరుగులతోడ కైవలము
నూలుకొనంగ నితఁబి వంక్తిపైఁ, బొరలుఁ
దరంగ రాజ విరి పూపులు వీడిన కుంతలం
బులం, బరంగు పదంబులం దెఱిగి పైఁబడ
వేర్చు విటాళి కైవడిన్ ఉ హరి. 5 84

గీ వెలది మట్టెలు పిల్లాండ్లు వీరమద్దియలును
వందెలు మొలమాళ్లు వంగుళియ, కంకచాంగద
హార తాటంక ముఖ న, మస్త భూషణములు
చాలై మార్చిమాళ్ళి ప్రభా. 4. 188

నీ మద్దెలు పిల్లాండ్లు మఱి వీరమద్దియ తెలమిఁ
దొడంగెఁ దొయ్యలి యొకర్లు ... యయా.
4 89

వీరమద్దెలు వి వి వాద్యవిశేషము

గీ. సమరసంగీత వివిధ వాద్యములతోన, కలయ
విడిదిలో వీరమద్దెలు నులిసె ... కు. సం
11 51

వీరమద్దెలు వీరమద్దియలు

వీరమలహరి వి వాద్యవిశేషము

నీ. వేలుపుఁ బూఁబొండ్ల గేలిపేయు నొయారి
చెలువలు దగ వీర మలహరులను ... యయా.
4 158.

వీరము వి (సం వీరః) వీరము, శౌర్యము

చ గురుని యుపేక్షఁజేసి తనకున్ సమరోద్ధతి
సెల్ల చాని నీ, వెరవిడి గానతేడు తన వీరము
కాఁ గొని విట్టివీఁగెడున్ ... భాత. ద్రో
2. 49

శ సైరంధ్రి సెపె నీ దగు, వీరమ్మును తెంపు
లాపు వెరపును మాకున్ ... భార. విరా
4. 84

వీరము సం వి అ పుం 1 శృంగారాది సవరస
ములలో నొకటి (ఇది చానవీరము, ధర్మవీరము
దయావీరము, యుద్ధవీరము అని చతుర్విధము)
కా వీరం బాఁడుఁదనంబు నొందెనవఁగా ... హరి
ఉ. 4 15.

2 అగ్ని, యాగ సంబంధియైన యగ్ని. 3 అట్లున
వృక్షము (వృ. వి) 4 కరవీరము, గన్నేరు.
(వృ. వి.)

న 1 కర్కాటశృంగి (వృ వి) 2. కిక్కెన.
(వృ వి) 3 కామరూప 4. మిరియము
వీరముద్రియ = వీరముద్దె వి. (నం. వీరముద్రికా)
ప్రీతిలు కాలి పెద్దప్రేరిని ధరించెడు భూషణ విశే
షము.

న మట్టియలు వీరముద్రియలు పాయ వట్టంబు
లాదిగాంగ యలంకారముల వలరిచిరి వైషం
8 44

సీ. తక్కువ బిల్లాండ్లు బిబ్బిలి కాయలును మట్టియలు
వీరముద్దెలు నందియలును ... కళా 7 88.

వీరముద్రిక నం వి అ. ప్రీ వీరముద్రియ.
వీరముద్రి నం. వి అ. వం కోమట్లను యాచించుకొని
జీవించెడు ఒకతెగ భిక్షకుడు. (శ రి., వా)

వీరరజము వీరరజస్సు సిందూరము.
వీరరజస్సు నం. వి న్. న సిందూరము
వీరరాహుత్తుడు వి. (నం వి. అ. వం) కూరఁడైన
రాహు

సీ. వీరరాహుత్తుల కూరతఁ బొలియించి తురగ
నంఘంబుల ద్రుంచి వైచి ... పరమ. 4 159.
వీరరేణువు నం. వి. అ. వం భీమసేనుడు. (త్రి ని.)
వీరవట్టము వి వి వీరులు ధరించు విరుడు చిహ్నము.
ద్వి. తనీతంపుఁ దిలకముల్ కానికంబులును, వెస
తోడి నడపులు వీరవట్టములు .. పండితా.
పర్య. 382 పా

వీరవతి నం వి. అ. ప్రీ. జీవత్ పతిపుత్ర ప్రీ.
పతియుఁ బుత్రులు బ్రతికియుండిన ప్రీ.

వీరవిప్లావహుడు నం. వి అ. వం తక్కువ జాతి
వారినుండి సంపాదించిన ద్రవ్యముతో యజ్ఞము
చేయు బ్రాహ్మణుడు

వీరవృక్షము నం వి. అ. వం అర్జునవృక్షము. (వృ వి.)
2. నల్లజీడిచెట్టు. (వృ. వి.)

వీరసువు నం. వి. అ. ప్రీ. 1. వీరమాత. 2 పుత్రుని
గన్న తల్లి.

వీరసేనుడు నం వి. అ. వం. నలచక్రవర్తి త ద్రి
వీరసైన్యము నం వి అ న. వెల్లుల్లి. (వృ. వి)

వీరస్కంధము నం. వి అ. వం. ఎనుఁబోతు.

వీరహుడు నం. వి. న్. వం. విశ్వాగ్నిహోత్రమును
మానిసేన బ్రాహ్మణుడు.

వీరాణము వి వీరాణము. (శ ర)

వీరాష్టము నం వి. అ. వం అష్టవేతనము, ఎఱ్ఱ
గోఁగు, పుల్లగోఁగు. (వృ వి.)

వీరాశంసనము నం వి అ న. 1. శయంకరమైన
యద్ధభూమి 2 కావలి యుండుట. 3 విరాధార
మైన యాశ (వ్యమ్ము)

వీరాననము నం వి అ న 1 యోగులు మున్నగు
వారు కూర్చు డెడి తీరులలో నొకటి 2 ఒక తొడ
మీద రెండవపాదమును చి, మఱి క తొడక్రింద
మఱియొకపాదమునుంచి కూర్చుండుట.

వీరిడి వి అవివేకి, మూర్ఖుడు, ప్రాచీనరూపము
వీటిడి.

3 కూరలు పెరుగును మెనవెడు, వీరిడికంట
మోక్షవదవి వివరావేమా వేమ 3 222

వి వివేకంహితము, మూర్ఖము
4 వీరిడి మాటలేని వినవే యలవాఁడెకలింత
కన్యకా, తీరమునన్ వసించి ... రాజు చ 3 52.

వీరుడు నం వి అ (అ అ అ) 1 వీరరస ప్రధానుఁ
డగు నాయకుడు (రాన, దయా, ధర్మ యుద్ధ
వీరులు అని నాల్గు తెలుగుల వీరులు) 2 ధైర్యము
గలవాడు 3. శౌర్యము గలవాడు. 4 శ్రేష్ఠుడు.
5. కులాచార సంపన్నుడు.

వి అ. వం. 1 యోధుడు. 2. నటుడు
3. సూర్యుడు. 4 శత్రు. 5. పుత్రుడు. 6 తన
చేపుడు 7. విష్ణుమూర్తి

వీరుధ నం వి. అ. ప్రీ వీరుధము.

వీరుధము నం. వి అ ప్రీ 1. విశేషముగా నల్లు
కానెడి తీగ. 2. పాద, గుల్మము. 3. కొమ్మ,
చిగురుగొమ్మ 4. నటికిన తర్వాత చిగిర్చినచెట్టు
వీరువారు న బ. (వీరును + వారును) సామాన్యులు
చ ... గానలోకంబున వచ్చుటంతయ కాని మఱి
వీరువారునుంబరె బట్టణంబుల నెట్టుకొని యిట్టు
నట్టు మహిమలు పచరించువాఁడు కాము.
కళా 3. 41.

వీరేశ్వరము (వీరేశ్వరుడు) నం. వి. అ. వం. 1. కాశీ
పురమునగల శివుని యర్చావతార భేదము.
2. వీరులలో శ్రేష్ఠుడు.

వీర్యము నం వి అ న 1. వీరధర్మము, కార్యము, వరాశ్రమము 2 బలము 3. పుంస్త్యము 4 దైర్యము. 5 శక్తి, సామర్థ్యము (తపో వీర్యము). 6. మందుయొక్క మంచిగుణము 7. శుక్లము, రేతస్సు.

వీరిండితనము వి. అవివేకత, బుద్ధిహీనత

ఉ. ... ఏ, హిందొకరుండనే పలుక కూరకనేరక యుండఁజేయు వీరిండితనంబుచేత నినిటింతలు వాతెడిఁ జిత్తమిచ్చుదున్ ఉ హరి. 4. 149.

వీరిండి విజ. 1. అవివేక, బుద్ధిలేనివాఁడు, లేనిది

ఉ ... వీరిండియైన మానినికి వెండి వివేకము గల్గి నేర్చునే ... భార. ఉద్యో 8 107

(వీరిండి శ ర పా)

ఉ వీరికి కలుండు నడుండును వీరిండిపాఱుండు... ఉ. సం. 2. 84.

2. పెట్టిడి.

చ. వివమె యెరింగియున్ మఱియు వీరిండి మాటలు వేయు వేటికిన్ భా కర్ణ 2 84.

ఉ. వీరిండి చూపులున్ గుఱుచవిచ్చెను ... రళకు 10. 87.

ఉ ... క్రూరుఁడు మారుఁడేనియు, వీగము మీఱ వేయఁ దొక పెట్టున నెట్టనఁ బోవనట్టి యా, వీరిండితన మేటి కని వేమరు వేమరు వేమరుండఁగన్ కృ. శకుం. 2. 211

వీలు=వీలు అ. ౧. 1 చీలు, పగులు.

ఉ. కూలఁబడెం దిశల్ కుధరకూటము అర్వికి రారె నేల పా, కాళముచాఁక వీరేజిలద ప్రక రోదరముల్ చిరింగె . . కామా. 8 61

2. తగ్గు, ఊడించు.

రగద....వీలకొని పమరె వరవిందములఁ గుండ ముల, వీలఁ దగుకొత్తఁగ మిళిందములఁడెంద ముల.... రాఘ 2. 6.

ఉ. నెట్టన రేయినిం బగలు వేరమివెట్టునటంచు వేలుపుల్, వెట్టియుఁ గొట్టముల్ చలువ వీల నిచే బలునొప్పు తొక్కిడున్, బట్టము గట్టు కొన్న వృషపర్వుని కూఁతుర ... యయా. 8. 75.

3. కూలియాడు.

చ కనుఁగవ వశ్రుపూరములు గ్రమ్మఁగ వీడిన కాకపక్షమున్, వెనుకకు వీల దైవ్యరస వేదన నిల్వఁగలేక యేడ్చుచున్ . వి పు. 2 16.

4. ఉపయోగపడు, పనికివచ్చు.

ఉ వేలక కాలజిత్రముఖవీరులు మున్న కుశాకు గాహతిం, గూలిరిం క్రధారలు బుగుల్కొన లక్ష్యులుమ్రోలి . (శై. భా 6 197.)

వి అనుకూల్యము

ద్వి కాఁపుగేసులబోజ గడితల తేజ, భూపవాసన మేలుతొడవుల వీలు. ద్వి తి పా 1 3 పా 8 వం.

విజ అనుకూలము వ్యవ. అ పని వీలుగా లేదు.

వీలుకొను అ. ౧. ౧ (వీలు+కొను) అనుకూల్యము నొందు, అతిశయించు.

గీ తమ్ముఁ డెడఁకాని వమధానుభాకరావ్య, క్రొత్తవలసంటి వవవింటి కొనురువంటి, నీటు కాఁతైన యం తిప్పవృషతిఁ తేర, విరహగతి మంబు తమయందు వీలుకొనఁగ కువల 1 31 వీలువడు అ ౧. ౧ (వీలు+వడు) అనుకూలమగు, పతి వడు

వ్యవహార కార్యము చక్కఁజేయుటకుఁ బ్రయత్నిం చితిని గాని యది వీలుపడదయ్యెను

వీరధర్మము నం వి అ పుం 1. కావిడి 2. భారము, బరువు 3. పెద్దవరి (వృ వి) 4 కాట, మార్గము

వీరధికుఁడు నం వి. అ పుం 1 కావటివాఁడు, కావడిమోయువాఁడు 2 చిల్లర సరకుల నమ్ము వాఁడు, సామాన్యవర్తకుఁడు.

వీరవ వి (√ వీఁచు) వివరకణ్ఠ

గీ అమచ వెతనొందు జనకుని యావనంబుఁ, జూచి యడలూన భాపించె సుందరాంగి, బాఁతిమై తాఁబెట్టిన పావకంబు, వీరవం జనఁ దైవయి విసరినట్లు కృ శకుం. 3. 108.

వీ. నిద్దంపు నెత్తంపు గడ్డియల్ నవరించి పతివారి గాడ్చు వీరవలు వైచి అచ్చ రా అయో. 104.

వీ. పునరతి శ్రమజాత ఘర్మాంబు లార్యంగ వతి వకు వీరవ వగుదుగాఁ. భా. రా. క్షిప్రం. 59.

వీవని = వీనిని కీచింపని, పూర్ణమయిన.

వీవని ౧ (✓ వీచు.) గాలి, వాయువు

చ విటవనమృద్ధకూజముల వీవలున్ విరులన్
మరందలి, ట్పుటలి వియత్రచేశమునఁ బడులు
వారిమరాల మండలం బెటువలె . వేం పంచ.
2 174

చ అల వగరాదిమౌళినరిసాగ్రణులెంచఁ జరించు
చల్ల వీవలి తను భృంగకోటి గొలువన్ విట
నేతయవంగ సొంపుమై, నలరెడి ఁద్భిత్తుల
యందపుఁదాపులు నెంచి యుబ్బుచుం, గులు
కుశిగుర్చుఁ గన్నెలతకూసల మేల్వలపూని
చొక్కుచున్ (చంద్రి 1 108)

ద్వి ... కునలయేక్షణలు, కావుల కొండ వెత్తావి
వీవలులు, వీవవీవలొయ్య వీవ నాకెంత ద్వి
పకము 3 193 పా

వీవలిచెలి ౧ (వీవలి+చెలి.) అగ్ని, వాయుసముండు.
౪ వీవలిచెలి వనిచిన ముక్తావళితో విభుని వక్ష
మతారాచెన్ కా,రావినక ప్రతిఫలన, శ్రీచిలసిక
కనకధరణి భృత్తటపోల్కిన్ చంద్రి 6 41

వీవలిడి ౧ (వీవము+లిడి) గ్రామమునందు భాగ
ప్రకారము గలిగిన భూస్వాతంత్ర్యము (౪
ర., వా)

వీవమంత ౧౭ (వీవము+అంత) మిక్కిలి కొంచము.
నంచరామరము. ఇవీయిసి మొగంబునూడ కిల్లు
వెల్వరించినన్, వెన నిస్సిసిపోవు సిగ్గు వీవమంత
లేదు.. విప్ర. 4 59.

ద్వి. వెదకుచు నొక్కచో వీవమంతయును, నానక్తి
లేక సాయంగేహులగుచు, భాసిల్లుచుండిరి ...
(పరమ ద్వి 1 42 పా.)

౮. కుకవికీటములకు నుకవి కావ్యములోన, నెమక
వీవమంత వెరసులేదు ప్రబోధ 1. 80

వీవము ౧ 1. రూకలోఁ బదునారవభాగము

గీ గ్రహణసంక్రమణాదుల రాచేనగరం, గాను
వీవంబు వెడలమి గ్రానమునకు, నాగివెట్టిరి
తేత్రంబులందుఁ గొన్ని .... మనుచ. 8 129

చ. వెలువలవద్ది కచ్చినను వీవము వచ్చును వట్టు
లాదువో ... కుక. 2. 679.

వ ..మదాంధుడనై యల్పవిద్యాలభి విడువ
ముడువ వేసరని వీసంబుగల రెడ్డియుంబోలె. .
అము 7 4.

2 ఒకదానిలోఁ బదునాఱవభాగము, మిక్కిలి
తక్కువ భాగము

వ . పోంక మోపున వీసాలు 2 ... కొలుచు
భండివీసాలు (ద. కా 935)

వీ మనరాజుతోడ ధీమంతు లూహించి నత్తి చెప్పిన
వీవంబు తప్పుగు 3. కా వి 2 11

గీ జాలతను కాంతితో సాటి పోల గోర, వృత్తి
ననల ప్రవేశంబు పెక్కుమార్లు, చేసి ముఱివులం
జలెఁగాని, వీసమైనఁ, బోలఁగాఁ జాలదయ్యె
జాంబూవదంబు రసి 2. 105.

గీ ... వీసమంతటి మాత్రంబు వెలితి ప్రక్ష.
కాళి 6. 277.

వీనరవడు ౮. ౮౩ (వీనర+వడు)వెలితివడు, కొలుత
వడు, వీసంబోవు. (౪ ర.)

వీనరపుచ్చు న ౮౩. (✓ వీనరపోవు) వెలితి పడఁ
జేయు.

౬ సత్యవతీతనూతనవృక్షావత భీష్మునిఁ గుంఠ
జమ్మ నాదిత్యకుమారు నూక వధి చితి
రాజ్య మావిభూతి కాధ్యత్యము తోడుతన్
నమరదర్శము వీనరపుచ్చి పంచకా, త్యమైవ
యీనిబిడకిల్పిన మేమిటఁ జక్కఁయ్యెడున్.
(శై. కా 1. 66)

వ పడనమదిరామోదంబునం దదీయ దుర్వాసన
వీనరపుచ్చుం గర్ణంబునఁ బిసినననమకర
మంత్రంబు చెప్పి. (ప్రబోధ 3. 61)

వీనరపో(వో)వు ౮ ౮౩ వెడలివడు, తగ్గు

౮ ఈగకాలియంతయేనియు వీనర, పోవకుండధర్మ
మునను నడచి, రయ్య దొంటిరాజం ప్రోథకామ
ప్ర.యుక్తదండధరణ మొప్పుగా ౪ (భార.
కాం 2. 385.)

మ. ... పాంచాలిమానంబు వీవగపోకుండఁగఁ
గాచినట్టి హరికన్ పర్యంసహిత క్తకున్, గరుడా
వార్ధికిఁ గృష్ణమూర్తికి నమస్కారంబు గావించె
దెదన్. శేష. 4. 70.

సీ. కోరి లీలాగేహకుద్యభాగంబుల వ్రాయుదు
రమ్మసాళ్ళరునిమూర్తి, వ్రాసికన్యాత్వగౌరవము
వీనరవోప దర్శింపు గమరాగతంక దృష్టి.
నైష. 1. 70

వ. ... అప్పుప్పుడండ గ్రక్కునఁ గ్రమ్మఱించివరి
కేనరంబులు వీనరవోప, మకరిందంబు చిందఁ
బోరలు విలుగం బుప్పొడి నడలం .. హర
8. 18.

ఉ నీ సుగుణత్వమున్ తెలుపు నేర్పును నెచ్చెలు
లెల్లఁ తెప్పఁగా, వీనరవోని మోహమున వీనుల
విందుగ విందు .. (సాంగ. 2 58.)

సీ విధిమార్గ మొక్కింత వీనరవోకుండ, వత్స
పార్వాదిక్రియాఃలావ, మాచరించి .. హర
4. 55.

వీనర(ము) ఎ. (వీనము + అర.) తెలిసి, కొలఁత.
చూ: వీనరవోపు.

వీన(వియ) ఎ. ఉన్నావనికేవము, నలువది చలములు.
(శ. ర., వా.)

వీనెలు ఎ. య. భక్త్యవికేవము.

వ. కుదుములు దోనెలు వీనెలు రొట్టెలు .... అది
గాంగరి భక్త్యంబులు. హంస. 1. 105

పు

పు అవ. 1. ఉదంతములైన నామవదముల మీఁదను
గోళబ్ధిముమీఁదను ప్రథమైకవచనమున వచ్చు
ప్రత్యయము.

ఉదా: విష్ణువు, భేనువు, మధువు, గోవు మొ.

2. ఉదంతనామవదములమీఁది ప్రథమా విచేవచ
నాది ప్రత్యయములకు వికలఎముగను, గోళబ్ధిము
నకు నిత్యముగాను వచ్చు నాగమము.

ఉదా, తరు(పు)లు, మొ. గోవులు, గురు(పు)లు,
బావ(పు)లు.

3. భాకుపురిపైవచ్చు మధ్యపు పురుషైక వచన
ప్రత్యయము. ఇ, ఈ, ఐమీఁద మన్నప్పుడు దీని
యుత్ప మికారమగును కొన్నియెడల ఈ ప్రత్య
యము లోపించను వచ్చును.

క. ఎరురున్నరూపు వలుకఁగఁ, దుదిఁగటకటఁబడవు
వీవు ... భార. ఉద్యో. 1. 388.

సీ. భావధ్వనివ్యంగ్య సేవధిగాఁగఁ తెప్పితివి సత్కా
వధూ ప్రీతినంబు. (అము. 1 13)

క. మమ్మెఱుఁగుదెదిరి నెఱుఁగుదు .. భార. ఉద్యో 3 34

క. ఆవిభు ననుతరంబు భ, రావలయము బూని
తీవు .. అము 1 38

4. ప్రథమాంతమయిన యుష్మద్వికేవమునకు విక
ల్పముగవచ్చు సంత్యాగమము.

క బాలసఖుండవు నాకును ... భార. ఉద్యో
1. 378.

చ సుగుణపు పుట్టినింటికిని జొచ్చినయింటికిఁ దేజ
మెక్కుఁగాఁ, దగుచరితంబునన్ నడచుధన్యు.
(భార ఉద్యో. 3 203)

పుష్పార్ధువు నం ఎది. (ఉ) వరింప నిచ్చగించిన
పాడు, ఎన్నుకొనఁగోరినవాడు.

పూ

పూర్ణము నం. ఎది (అ. అ. అ.) వరింపఁబడినది,
ఎన్నుకొనఁబడినది.

పు

వృంతము నం ఎ అ న 1. ఆకు, పువ్వు మొదలగు
వాని తొడిమ. 2 జోకొమ్ము 3 చూచుకము,
చేనుమొన.

వృంతాకము నం ఎ. అ. పుం. వంగచెట్టు.

న. వంగకాయ.

వృంతాకి నం. ఎ ఈ. స్త్రీ. వంగచెట్టు.

వృంతిక నం. ఎ అ. స్త్రీ చిన్నకాండ.

వృత్తదంకము నం. ఎ. అ. పుం. కుక్క

వృత్తదూపము నం. ఎ. అ. పుం. 1. కర్పూరతైలము
2 అనేక వస్తువులు కలిపిన పరిమళ ద్రవ్యము.

వృత్తదూర్తము నం. ఎ. అ. పుం స్వగాలిము, నక్క.

వృత్తము 1. తోఁడెలు. 2 నివంగి. 3 నక్క, స్వగా
లిము 4. కాకి. 5. గుడ్లగూబ. 6. కర్పూర
తైలము. 7 అనేకసుగంధద్రవ్యములు గలిపిన
వస్తువు. 8 అగినెచ్చెట్టు. 9. అకరాగ్ని. 10. నాంగలి.

వృకారాధి సం. వి. ఆ. ధం కుక్క

ఇట్లే వృకారి.

వృకుడు సం. వి. ఆ. ధం 1. దోచుకొనువాడు, దొంగ 2. క్షత్రియుడు 3. వృకాసురుడు.

వృకోదరుడు సం. వి. ఆ. ధం 1. బ్రహ్మ 2. భీముడు, కుంతిసుతమధ్యముడు.

వృక్క సం. వి. ఆ. ధ్రీ 1. హృదయము, గుండె 2. మూత్రపిండము, మూత్రముచేరెడు కడుపులో నుండు మాంసగ్రంథి.

వృక్కము సం. వి. ఆ. ధం = వృక్క.

వృక్లము సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. ఖండింపఁబడినది, పఱకఁబడినది. 2. చీల్చఁబడినది. 3. పగులఁగొట్టఁబడినది.

వృక్తము సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. శుభ్రముచేయఁబడినది. 2. పఱవఁబడినది, వ్యాపింపఁజేయఁబడినది.

వృక్షకము సం. వి. ఆ. ధం 1. చిన్నచెట్టు, మొక్క. 2. చెట్టు, వృక్షము. 3. కుటకము, కొడిసెచెట్టు.

వృక్షకుక్కుటము సం. వి. ఆ. ధం అడవికోడి.

వృక్షచరము సం. వి. ఆ. ధం. కాళామృగము, శ్రోతి

వృక్షచ్ఛాయ సం. వి. ఆ. ధ్రీ. చెట్టునీడ

వృక్షచ్ఛాయము సం. వి. ఆ. న. పెక్కుచెట్ల నీడ, దట్టమైన నీడ

వృక్షధూపము సం. వి. ఆ. ధం 1. కర్పూరతైలము 2. దేవదారువృక్షము.

వృక్షనాథము సం. వి. ఆ. ధం రావిచెట్టు

వృక్షఖిదము సం. వి. ద్ ధ్రీ గొడ్డలి

వృక్షభేది సం. వి. న్. ధం 1. గండ్రగొడ్డలి. 2. ఉలి.

వృక్షమర్కటిక సం. వి. ఆ. ధ్రీ ఉడుత

వృక్షము సం. వి. ఆ. ధం. చెట్టు.

వృక్షరుహ సం. వి. ఆ. ధ్రీ 1. బదనిక. 2. లతా విశేషము.

వృక్షవాటి సం. వి. ఆ. ధ్రీ ఉపవనము, చెట్లతోపు.

వృక్షవాటిక సం. వి. ఆ. ధ్రీ = వృక్షవాటి

వృక్షకాయిక సం. వి. ఆ. ధ్రీ. ఉడుత

వృక్షంఘ్రి సం. వి. ఆ. ధం వృక్షమూలము, చెట్టువేరు.

వృక్షదనము సం. వి. ఆ. ధం 1. వడ్రంగి, యులి, విచారణము 2. గండ్రగొడ్డలి. 3. రావిచెట్టు. 4. వ్రియాలవృక్షము.

వృక్షదని సం. వి. ఆ. ధ్రీ. బదనిక

వృక్షప్లుము సం. వి. ఆ. ధం. 1. మారేడుచెట్టు న చింతపండు.

వృక్షశ్రయి సం. వి. న్. ధం 1. ఒకజాతి చిన్న గుడ్ల గూబ 2. పక్షి

వృక్షేత్తులము సం. వి. ఆ. ధం కర్ణికారము, కొండగోగుచెట్టు

వృజినము సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. కుటిలము, వంకరయైనది. 2. నశ్వరము, వశించు స్వభావము గలది

వి ఆ ధం 1. వెండ్రుక 2. ఉంగరములవలెఁ జుట్టుకొనిన జుట్టు, అరాత కేశము

న 1 పాపము 2 దుఃఖము 3 ఆకాశము, 4 కంచెవేయఁబడిన పొలము. 5 బిలము. 6. యుద్ధము, పోరు.

వృజినము సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1. వంకరయైనది, వక్రము 2 దుష్టము, చెడ్డది, పాపముగలది.

వి ఆ ధం. 1. వెండ్రుక, ఉంగరమువలెఁజుట్టు కొనిన జుట్టు.

ధం, న. కాధ

న 1 పాపము 2 ఎఱ్ఱనితోలు

వృజినుడు సం. వి. ఆ. ధం దుర్మార్గుడు, దుష్టుడు

వృతము సం. వి. ఆ. ఆ. ఆ. 1 వరింపఁబడినది, ఎఱ్ఱుకొనఁబడినది 2. ఆచ్ఛాదింపఁబడినది, కవంబడినది 3 దాచఁబడినది 4 జవరింపఁబడినది, ఆవరణచేయఁబడినది. 5 అంగీకరింపబడినది, ఒప్పుకొనఁబడినది. 6 అద్దెకుఁ దీసికొనఁబడినది. 7. చెఱుపఁబడినది 8. వేలింపఁబడినది. 9 మార్పు గలుగఁజేయఁబడినది. 10. వలయాకాశము గలది, వర్తులము.

వృత్తి సం. వి. శ. శ్రీ 1. వరించుట, ఎన్నుకొనుట.
2. చాచుట, కప్పట. 3. అడుగుట, వేడికొనుట.
4. ప్రార్థన. 5. ఆవరించుట, చుట్టువాలుట
6. ఆవరణము, కంచె, ప్రాకారము.

వృత్తింకరము సం. వి. శ. (అ. శ. శ.) ఆవరించువది,
చుట్టువాలువది

వి. శ. శ్రం. వికంకతము, కానరేను (వృ. వి.)
వృత్తకర్కటి సం. వి. శ. శ్రీ కర్కాట (వృ. వి.)
వృత్తగంధి సం. వి. శ. న. (వృత్తముయొక్క
లేకముగలది.) ఒక విధమగు గద్యము

శ్లో. కవశ్యుత్కలికా ప్రాయం సమాసాధ్యం
దృఢాక్షరం, వృత్తకర్కేకసంబంధాత్ వృత్త
గంధి పునః స్మృతమ్ (వాచ.)

వృత్తచూడుడు సం. వి. శ. (అ. శ. శ.) కేశఖండన
సంస్కారము జరిగినవాడు (ఇట్లే. వృత్తచౌ
లుడు.)

వృత్తతండులము సం. వి. శ. శ్రం. యాననాళము,
జొన్న. (వృ. వి.)

వృత్తపుష్పము సం. వి. శ. శ్రం. 1. వానీరము,
ప్రవృత్తిచెట్టు 2. కిరీపవృక్షము, తిరిసెన చెట్టు
3. కదంబచెట్టు, కడిమిచెట్టు. 4. కుబ్జము, గుళాబి
చెట్టు 5. ముద్గరము, పుష్పవృక్ష విశేషము.

వృత్తఫలము సం. వి. శ. శ్రం. 1. కేగుచెట్టు
2. చాడిమ వృక్షము.
న. మిరియము

వృత్తశీటము సం. వి. శ. శ్రం. 1. కంది (వృ. వి.)
2. తెండ. (వృ. వి.)

వృత్తము సం. వి. శ. (అ. శ. శ.) 1 ఉన్నది, స్థితము
2. సంభవించినది, తటస్థమైనది. 3. ముగిసినది,
సమాప్తమైనది. 4. చేయబడినది, ఆచరింపబడి
నది. 5. కడచినది, అతీతము (కాలము) 6. గుండ్ర
మైనది, వలయాకారమైనది 7 చేనిపోయి
నది. 8 దృఢమైనది. 9. పరిపూరించినది, చదువ
బడినది 10 పుట్టినది, ఉద్భవించినది. 11 ప్రఖ్యా
తమైనది, ప్రసిద్ధిచెక్కినది. 12. ఆవరింపబడినది,
కప్పబడినది. 13. వెనుకకు దిరిగినది, మరలినది
వి. శ. శ్రం. కా. బేలు

న. 1. సంగతి, వృత్తాంతము 2. చరిత్రము.
3. వర్తమానము. 4. జీవనపద్ధతి 5. ప్రవర్త

నము, నడవడి (పద్వ్యుత్తము, దుర్వ్యుత్తము.)
6. పూర్వాచారము 7. వలయము 8 పద్య
భేదము

వృత్తాంతము సం. వి. శ. శ్రం. 1. సంగతి, జరిగిన
వని, 2. వర్తమానము 3. చరిత్రము, కథ
4 విషయము, ప్రసంగము. 5 విధము, రకము
6 పద్ధతి, ప్రకారము. 7 అవసరము, తటి
8 స్థితి, అవస్థ 9. మొత్తము, వెరసి, సము
దాయము 10 విక్రాంతి, తెరిచి. 11. ఏకాంత
స్థితి 12 గుణము, స్వభావము

వృత్తానుపూర్వము సం. వి. శ. (అ. శ. శ.) అదోక
గామ గుండ్రముగా నున్నది.

వృత్తానువర్తి సం. వి. శ. (న. న. న.) విధేయుడు,
చెప్పిపట్టు చేయువాడు

వృత్తి సం. వి. శ. శ్రీ. 1. ఉనికి, ఉండుట. 2. నివ
సించుట. 3. బ్రదుకు, జీవనము 4 అవస్థ, స్థితి.
5 వ్యాపారము, పని 6. పద్ధతి 7 స్వభావము,
నైజము. 8. వ్యాపారము, ఉద్యోగము, జీవన
పద్ధతి. 9. జీవిక. 10 వేతనము, కూలి
11 (వేదాంత) అంతఃకరణ పరిణామము
12. సత్త్వవర్తనము, మంచి నడవడి, ప్రవర్తనము,
నడవడి 13. వ్యాఖ్య, టిప్పణి 14. చుట్టులిరు
గుట. 15 పరిధి, వర్తమానము యొక్క కైవారము
16 (వ్యాక) సమాసాది (కృత్తు, తదితము,
సమానము, ఏకకేతము, సమాద్యంతధాతువు అని
పంచవిధములు.) 17 శబ్దకక్తి (అభిధ, లక్షణ,
వ్యంజన అని త్రివిధము.) 18. కావ్యరచనా విశే
షము, కైశిక్యాది (కైశికి, ఆరభటి, భారతి,
సాత్వతి అని చతుర్విధము) 19. వంశపారంపర్య
మున వచ్చు మాన్యము. 20 ఆలోచన, అభి
ప్రాయము.

వృత్తికర్షితుడు సం. వి. శ. (అ. శ. శ.) జీవిక (జీవ
నాధారము) లేక బాధపడెడివాడు

వృత్తిచ్చేదము సం. వి. శ. శ్రం. జీవిక చెడగొట్టుట,
జీవనాధారము పోగొట్టుట

వృత్తిస్థము సం. వి. శ. శ్రం. తొండ, ఊసరవిల్లి

వృత్తిస్థుడు సం. వి. శ. (అ. శ. శ.) 1. వృత్తితో
నున్నవాడు మంచిస్థితి యందున్న వాడు
2 మంచి నడవడిగలవాడు.

వృత్తజ(న, స్క)ము నం విజ న్ 1 బలము గంది. 2 బీజశక్తి వశింపనిది.

వృత్త్యనుప్రాసము నం వి. అ. ఘం ఒక విధ మైశ శబ్దాలంకారము (ఒకటి గాని, రెండు గాని మూడుగాని వర్ణములు వద్యముప మరల మరల వచ్చినచో వృత్త్యనుప్రాసము.)

ఉ చొక్కపుటుక్కు క్రిక్కిరిసి స్రుక్కక పెక్కువ నక్కజంపుట, న్నెక్కక ... కావ్యా. 8 18.

వృత్త్యపాయము నం వి అ ఘం జీవనోపాయము, జీవనాధారము

వృత్తము నం వి. అ. ఘం. 1 మేఘము 2 చీకటి, 3. ధ్వని. 4 చక్రము 5 వర్షత విశేషము. (మే ని.)

వృత్తశత్రువు నం వి ఉ. ఘం. ఇంద్రుడు వృత్తద్వి(ట్లు)పుండు నం వి వ్ ఘం ఇంద్రుడు, వృత్తశత్రువు

వృత్తహుడు నం వి న్ ఘం. 1 వృత్తామరునిఁ జంపినవాడు, ఇంద్రుడు

వృత్తుడు నం. వి అ ఘం 1. ఇంద్రునిచే జంపఁ బడిన యొక రాక్షసుడు 2 శత్రువు

వృథపుచ్చు వ డ్రీ (వృథపోవు.) వ్యర్థపఱుచు, నిరాశచెందించు

క. ఇచ్చునది ధనము పాత్రున, కచ్చుగ నొరువేడ కుండునది' యభిముఖులై, వచ్చిన యాశార్థుల వృథపుచ్చుకచేయునది సర్వభూతప్రీతిన్.(భార ఆది 3 304)

నీ అంగదవర్ణించినట్టి యశ్యాగతు వృథపుచ్చు కొక జాడఁ బ్రీతిఁదనివి విజ్ఞా ప్రా శ్లాం. 140.

వృథపోవు అ. డ్రీ. (వృథ+పోవు) వ్యర్థమగు. అ. వినుడు పడుచుతార వృథపోదు నామాట .. వరాహ 11 80

వృథా నం అవ్య. (దీనికి తెనుగువ హ్రస్వాంత కూపము గానవచ్చుచున్నది, చూ వృథపుచ్చు, వృథపోవు.) 1 వ్యర్థముగా, నిష్ప్రయోజనముగా నిరుపయోగముగా. 2 అనావశ్యకముగా 3. తప్పుగా, అవర్ణముగా.

(ఇది విశేషచార్థమందును బ్రయుక్తమగును)

ద్వి. బలియులై తమదృష్టిఁబడుహరినెల్ల, జంజ సంభవ వృథా చంపుచున్నార రం రా.బాల 40. పా. 1 నం

చ తరుణుల కౌగిట న్ననుచు తమ్ము వృథావిరు రైతిచేసె మో,పరులుగఁ జైత్రుఁడంచు. ఆము 5 128

శా పలాచేసితి దుష్ప్రతిజ్ఞ యింకఁ జందీశాన కోదండ మీ, బాలుం దెక్కిడఁజాలకుండివ వృథా చంపింపఁగా నేర్పువే.. దశా 7 195.

వృథాకథ నం. వి అ. వ్రీ వ్యర్థసంభాషణము.

వృథాట్య నం వి అ. వ్రీ వ్యర్థముగాఁ దిరుగుట.

వృథామతి నం విజ (శ) మూఢబుద్ధి గలవాడు.

వృథామాంసము నం. వి అ న. దేవతోద్దేశముగాని విత్పదేవతోద్దేశముగాని లేకయే చంపఁబడినజంతువు యొక్క మాంసము

వృద్ధ నం వి అ. వ్రీ 1 మునలిది, వృద్ధురాలు. 2 వంశస్థురాలు, వంశములోనిది.

వృద్ధకాకము నం వి. అ ఘం మాలకాకి, కాకోలము.

వృద్ధదారువు నం వి ఉ న సముద్రపాల (వృ వి)

వృద్ధనాథి నం విజ. (శ) తుందితుడు, పెద్ద బొజ్జ వాడు

వృద్ధము నం. విజ (అ ఆ. అ) 1. పెరిగినది, వృద్ధి పొందినది, పూర్తిగాఁ బెరిగినది. 2 గొప్పది, విరివియైనది 3 రాశియైనది, ప్రోగయినది.

వి అ న 1 సా.త్రాడి 2. (వ్యాక) మొదటి యచ్చు వృద్ధిసంజ్ఞ గల పదము.

(ఆ, వి, ఔ ఇవి వృద్ధిసంజ్ఞ గలవి)

వృద్ధరాజము నం వి అ ఘం. ఒకజాతి గోఁగు. (వృ వి)

వృద్ధవాహనము నం వి అ ఘం చూమిడిచెట్టు.

వృద్ధశ్రవు(వసు)డు నం. వి న్. ఘం. ఇంద్రుడు

వృద్ధసూత్రకము నం వి అ న ఇంద్రతూలకము, గాలిలో నెగిరెడి దూదితోఁగూడిన ఒకజాతి చిత్తు, వృద్ధాంగులి నం వి శ వ్రీ. 1. బొటనవ్రేలు. 2 పెద్దవ్రేలు.

వృద్ధాచారము నం. వి అ ఘం పూర్వాచారము,చిర కాలమునుండి నిలిచియున్న యాచారము

వృద్ధి నం వి శ. వ్రీ 1. పెరుగుట, అధికమగుట (తపోవృద్ధి, జ్ఞానవృద్ధి మొ) 2 పౌచ్చగుట (చంద్రకళలయొక్క వృద్ధి) 3 ఐశ్వర్యము (అధి వృద్ధి, సమృద్ధి) 4. జయము, మంచిస్థితి, 5 ధనము, సొత్తు

వృషభావ సం. వి. ఆ. ప్రే. అనురాధి, స్వర్ణరాజ
రావి

వృషభి సం వి ఈ శ్రీ 1 విధన, వికంతువు,
2 దూలగొండి (వృ. వి) కండుర (వృ వి.)
వృషము సం వి అ ఫం 1 వృషభము 2. (శ్రీశ్రీ)
వృషభరాశి. 3 ఎలుక 4 ధర్మము 5. నీలి,
వ్యాయము 6 ఋషభమును మూలిక 7 అద్ద
సరము. (వృ వి.) 8 ముఖ్యమైన పాచిక
9 సారె

న. నెమిలి పంచము

విజ అ. ఫం. (సమాసాంతమున) శ్రీశ్రీము
సం. వి. న్. ఫం 1 వృషభము 2 (శ్రీశ్రీ)
వృషభరాశి. 3 బుద్ధకొట్టని గుట్టము, గుట్టము
4 బాధ, దుఃఖము

విజ న్. ఫం (సమాసాంతమున) శ్రీశ్రీము,
వృషభము సం వి అ ఫం 1 నివాసము,
గృహము 2 రక్షకస్థానము, శరణ్యము.
వృషభము సం వి అ ఫం 1 గుట్టము. 2. వెల్లులి
(వృ. వి)

వృషభి సం. వి ఈ శ్రీ 1. పెండ్లి కాకుండగనే
రక్షణలయైన కన్నె 2 ఋతుమతి, ముట్టుది
3. గొర్రెలు, వంధ్య, 4 ప్రాణము లేకుండ
బుట్టిన శిశువును గన్నతల్లి, మృత వ్రసువు
5. కూడ్ర శ్రీ, కూడ్రుని భార్య.

వృషభిపతి సం. వి అ. ఫం కూడ్ర శ్రీ యొక్క
మగడు

వృషభిసేవనము సం వి అ. న కూడ్రశ్రీని రతి
యందుఁ జొందుట

వృషభుడు సం వి అ ఫం 1 కూడ్రుడు.
2 పాపాత్ముడు, అధార్మికుడు. 3. నటుడు
4. జాతి విహింసకుడు, వెలిచేయఁబడినవాడు.
5. చంద్రగుప్తుడు అను నొక రాజు. (ఇది చాణ
క్యునిచే వాడబడెడి పేరు) 6. తనకు విధింపఁ
బడిన కర్మము విడుచుటచేత వర్తకప్రస్తుడైన బ్రహ్మ
క్షత్రియ వైశ్యులలో నొకఁడు (ఆ వి)

వృషభిచనము సం. వి అ. ఫం. ఎలుక, మూషికము

వృషభవాహనుడు సం. వి. అ ఫం. శివుడు.

వృషస్కంధుడు సం విజ (అ అ అ) ఎద్దుమూపు
రమునంటి మూపులు గలవాఁడు, బలినన
మూపులు గలవాఁడు.

వృషస్కంధి సం వి ఈ శ్రీ 1. కాముః, మైతు
నేచ్యగలశ్రీ 2. ఎదావు, ఆఁబోతును జేర సమయ
మైన యావు. 3 కవికచ్చువు, దూలగొండి (వృ. వి)
వృషాంకము సం వి అ ఫం వల్లజీడి చెట్టు.
వృషాంకుడు సం వి అ ఫం 1. శివుడు. 2. ధర్మ
నిష్ఠగల పురుషుడు, పుణ్యాత్ముడు 3 నపుంస
కుడు.

వృషాకపాయి సం. వి. ఈ శ్రీ 1. లక్ష్మి. 2 గౌరి
3 శచి. 4 అగ్ని భార్యయగు స్వాహాదేవి.
సూర్యుని భార్యయగు ఉష. 5 ఇంద్రునితల్లి.
7 శతావరి (వృ. వి.), పిల్లి తేగలు (వృ వి.)
జీవంతి (వృ వి), తిప్పతీగ (వృ వి.)

వృషాకపి సం వి అ ఫం. 1 శివుడు 2. విష్ణువు
3 ఇంద్రుడు. 4 అగ్ని. 5. సూర్యుడు.

వృషాహారము సం. వి అ ఫం. వృషదంశకము,
పిల్లి.

వృషి సం వి న్. ఫం నెమిలి, మయూరము.
ఈ శ్రీ బృసి, యతులు కూర్చుండెడి కుశావసము

వృషుడు సం వి అ ఫం 1. మవ్వకుడు 2. కామ.
శాస్త్రమందుఁ తెప్పఁబడిన వాలుగు జాతుల పురు
షులలో నొకఁడు. 3 శత్రువు 4 కర్ణుడు.
5. విష్ణువు

విజ (అ. అ అ.) 1 విలాధుడు, విలముగల
వాఁడు. 2. క్రిడాశీలుడు, ఆటలాడు స్వభా
వము గలవాఁడు.

వి న్. ఫం. 1 ఇంద్రుడు, 2 కర్ణుడు 3. అగ్ని
దేవుడు.

వృషోత్పర్గము సం వి. అ ఫం ఆఁబోతు నచ్చుటోని
స్వేచ్ఛగాఁదిరుగ విడుచుట

వృషోత్పర్గనము సం వి అ న = వృషోత్పర్గము
వృష్టము సం. విజ (అ అ అ) 1 వర్షించినది
2 వర్షించుచున్నది.

వృష్టి సం వి ఈ శ్రీ. వర్షము, వాన.

వృష్టిజీవనము సం విజ. (అ అ అ.) వర్షారారమైన
వంటలు గలది, దేవ మాతృకము (దేశము)

వి. అ ఫం చాతకపక్షి.

వృష్టిభువు సం. వి. అ ఫం. కప్ప, వర్షాభువు, భేకము

వృష్టిమంత్రము సం. ఎఱ. (క. పతే క) వర్షములు
గలది.

ఎ. క. ఫం మేఘము

వృష్టి సం. ఎఱ (ఇ) 1 మకాంతరము నవలించిన
వాడు. 2. కోపము గలవాడు, శిక్ష స్వభావము
గలవాడు

ఎ. న. ఫం 1. మేఘము 2. పొట్టేలు, 3. కరణము. 4.
4. వృషభము 5. కృష్ణనివంశమునఁ బ్రాచీన పురు
షుడు, ఒక యాడవుడు. 6 కృష్ణుడు.
7. ఇంద్రుడు. 8 అగ్ని 9 వాయువు, గాలి.
10 పాపండుడు.

వృష్టిగర్భుడు సం. ఎ. అ. ఫం కృష్ణుడు

వృష్టి సం. ఎ. అ. శ్రీ 1. ఉసిరిక. (వృ. వి)
2. శకావరి, పిల్లితెగలు. (వృ. వి.) 3. ఋషభ
మనది యొడది.

వృష్టిము సం. ఎఱ. (అ. అ. అ) 1 కురియఁదగినది
2. పిర్వవృద్ధిని గలిగించునది (కావధము.)

ఎ. అ. ఫం మాషము, మినుము,

చ. వాణిజరణము, కామోద్ధీనము చేయుట

వె

వెంగడము ఎఱ. వృత్తస్త్రము, కాటుమాటయినది.

క అంగజహరుని ప్రసాదమునం గలుగుచు నచ్చె
మతుడు వాఁడారిగ మా, వంగడమున నది
యిప్పుడు, వెంగడమై కూడు రుద్రవిచె
న్నాకున్ (విజ. వి 2. 8)

వెంగలి = వెళ్ళలి ఎఱ (క. వెంగలి) 1. మూర్ఖుడు,
అవివేకి.

క గంగాతనయుఁడు దెగినను, సంగంమున కుత్స
హించఁజనునే తమకున్, వెంగలు లని యప్పుడు
దెలియంగా వెఱిగితి సుయోధనాదుల గృహ.
(భార. కల్ప 1 351.)

చ ... కుంభజుడు బాలుని నొక్కరుఁ జంచలాత్ము
వెంగలిఁ గడుఁ బెద్దజేయుచుఁ జొగ్గడకుఁ
జొచ్చె నితండు నొంపగాఁదలఁచుడు వీనిఁ
బార్థనకుఁ దాఁగుడుఁగూర్చుట వెఱత్రుత్వి
నన్. (భార. ద్రో. 2. 45.)

కగడ. వెంగలిదతునిఁ గూడినకతమున విజ్ఞానము
చెడి పశులమైతిమి. (వరాహ 5 122)

2. వెట్టివాడు, అమాయకుడు.

ద్వి కటకటా యిట్టి వెంగలిరాజు గలఁడె, మటు
మాయతపసియే మరులుకొల్పినను.. అమ్మెదఁ
గడమకై యాలిఁ గొం డనెడు. ద్వి హరిశ్చ.
ఉ 409.

గీ మగువఁ గోల్పోయి కడు నిడుమలఁ గలంగు,
నలఁతిదొరఁ గొల్వఁ గడఁగు వెంగలులుగలరె.
అచ్చ. రా సుం. 154.

3. మూఢుడు, జడుడు.

క ... లింగాకృతిశివుఁ గొలువని, వెంగలిమాన
పులకంబె వెడఁగులు గలరే శివసా 254.

క. నింగియు వేలయుఁ దానై, పొంగిన హోలా
హంతుఁ బోరిమాన్వి రహిన్, వెంగలుల
మమ్ముఁ గావుము, గంగారంగ తరంగకలిత
జటాంగా. వీర 3 281.

ద్వి. పొంగి చిచ్చుటుకంగఁబోవుచుఁ జీర, కొంగోప
రించు పెన్వెంగలి యట్లు. బస. పు 3. 97
పా 1140 సం.

4 వర్ధము, యుక్తిలేనిది.

నీ. ఎవ్వరితోనైన నెలుఁగెత్తి యొక్కింత పనిలేని
వెంగలి పలుకు వలుకు. భాం. విరా 2. 250.

వెంగలితనము ఎ (వెంగలి + తనము.) 1 అవి

వేకము, మూర్ఖత

క కొం గేటికి విడుపుము మును, ముంగలి వెడ
లంగ వెఱుకు ముగ్గుడ నీ కీ, వెంగలితనమె
ట్లోదవె న, నంగ విత్పతిమాన నర్లమా నాయె
దురన్. (భోజరా. 4 228.)

2. వెట్టితనము.

నీ వెర విట్టి తెఱఁగిది వెంగలితన మని యెల్ల
వాడును దనయెఱిగినట్టి, తెఱఁగున విజకార్య
దృష్టియ కయికొను ... భార. సా ప్తి 1 45

వెంగలివిత్తు ఎఱ. మూర్ఖాగ్రేనరుడు, వెట్టి

క. వెంగలివిత్తయి తిరుగుచు, గంగారై చెడక
ముక్తిఁ గాంపించు నతం, దంగవల్లతోడ విడు
వని, సంగడములు వదలవలయు జలజాతముఖి.
భాగ. 9. 588,

న అవ్వెంగలివిత్తు లఱచు వీటిఁడి యఱపులకు
వంకలొత్తి మాటునెప్పుటయు వొపవిక భాం.
ఉద్యో. 3. 285.

వెంగలివిత్తులు = వెట్టికాయలు.

వెంగళిఁడు ౧ (వెంగలి + ఈఁడు, స్వార్థమున)
వెంగలి, అమాయకుఁడు

గీ అల్లిసంభవ యితఁడువో హోహలపు, విషము
పుక్కిటఁ దాల్చిన వెంగళిఁడు, కాశీ 5. 118.
వెంగెమాడు న. ౬౩. (✓ వెంగెము.) = వెంగెము
లాడు, వ్యంగ్యార్థము వచ్చునట్లు మాటలాడు, పరి
హాసముచేయు.

చ. తరుణిఁ వెంగెమాడవలెఁ దపవిక కాంతునిఁ
గన్నచోటులన్, విరసముగాడు చిత్తభవవిభ్రమ
మంత్రము దీనికై నినుం, బరుసములాడితిం
బదరిపట్టకు మెగ్గులు వేంకటేశ్వరా కాళ్ళపాక
వారి శృంగారవృత్తశతకము 101.

వెంగెము ౧ (నం. వ్యంగ్యమ్) వ్యంజనచేతఁ తెలి
యఁదగిన యర్థము, ధ్వన్యర్థము.

నీ. మచ్చరించినవాఁడు మంచిమాటాడిన వెంగ
మై తోచును వెగటుపోన, ... (నీతి 78.)

వెంగెములాడు న. ౬౩ (✓ వెంగెము) = వెంగె
మాడు, వ్యంగ్యార్థము వచ్చునట్లు మాటలాడు,
ఎగతాళిచేయు.

ద్వి వెఁడి వెన్నెలసోగ వెంగెంబలాడఁ, దుల
కించు బొమ్మించుదుప్పటి గప్పి. ద్వి. పరమ.
4 315 పా.

వెంచ ౧. (శ. వెంచ = సరస్సు) మడుగు, ప్రాదము.
చ. ఎలమిన పూరిమేసి నెయ్యెలులనీరులు ప్రదాగి
మేలివెం, చల జెలమావిజ్ఞాంపముల చల్లనినీడల
నిల్చి ... (కు సం 8 707)

చ. ... ముం, దటిగిరిపాంత గొంత యెడదవ్వుల
రేగడవెంచలోపలన్.

అ. నాల్గకాళ్ళు రొంపి నాటిన ... ధేనువు.
బొడఁగని ... (ద్వా 10 38., 39)

వెంజామర ౧ ౧ (శ. వెచ్చామర - వెల్ల + రామర)
తెల్లనిరామరము, వింజామరము వీరశ్రీభీమేశ్వర
మహాదేవరకు ఉత్తరాయన సంక్రంతి నిమిత్తమున
నిచ్చినక(●)నఖదణమున వెంజామర 1ట్టి ...

ద కా 4 1252 .

... వహిణిసీరు వఱడినకొ(ము)లవెంజామరలు
2 . ద కా 4. 1190

. పహిండికాయలతోడి వెంజామరలు 2 ..
ద. కా 4 975

వెంట ౧ 1 కార్యము, పని.

చ వరుఁడొకవెంట నెన్నఁడు ప్రవాసగతుండగు
నాఁడుగోలె న, పురుషుఁడు వచ్చునంతకును ...
(భార ఆను 4 359)

ఉ ఈతని చందముం దెలుప నిట్టిది యక్కటవైరు
లుగ్రులై, నాతలవై సభస్మచరణం బిడిపోయిరి
గాక యల్పమే, యీతెఱఁ గేమిసేయుదును
దీర్ఘబలంబున వీనికారమున్, వే తొలఁగింతుఁ
ద్రోవఁ గను వెంటకుఁ జాడుఁడు మీ రుపాయ
మున్ హరి. ఉ 8. 18.

గీ నయము తెడ యీక యెల్ల వెంటలను వెఱచు,
మాట పరుసదనంబు కుమారచంద్ర పి శకుం
4. 137

2 విషయము

చ ఒకరునిచేతి ప్రోవును దడువ్వితిప్రావునుగాంచి
యెల్ల వెంటకును గొఱంతలేక పొగడందగు
సంపద నొంది .. భార. ఉద్యో. 2 77.

ద్వి నీవు రాజ్యముసేయ నిఖిలభూజనులు, నే
వెంటనే భయ మెఱుంగరు గాన, నిన్నిచెప్పితి
మీకు నిల్లేను వెఱవ, నన్నింక మన్నించి నా
మాట వినుము రం రా. ఉ. 134. పా.
28 పం.

ఉ. ... విడికాపురి మించు నందు వే, వెంటఁ
గొఱంతలేని పృథివీమరుఁ డొక్కఁడు సోమశర్మ
వే, రింట వెనంగు ... శుక 2 144

3 కారిణము, పాతువు

చ. వివతకు దాస్యమొందె వొకవెంటఁ దదీయ
నిరాసపాతువై, యవభువిచార నాకు నమృతా
హరణంబు విధేయ మయ్యె ... భార. ఆను
1 251.

క వలసినయప్పుడు మరణము, గలిగింపఁడు పాప
జాతికాటుఁడు గరళాదులవెంట జాపుదొరికడు,
బలుగావలియై నిశాటభామిఘటనికిన్ (భా. రా.
స్ఫుంధ 248)

దివి వంటెనో మాకు నింత నిగ్రహము, గావించె
నిప్పు దాగంధవాహుండు రం రా ఉ. 94
రా. 28. పం.

4. చారి, మార్గము.

క. కనుమ్రమసివ తెరువరి తన, కనసాయంతైన
మార్గమరసి తగవెటిం, గివ వారు వెప్పఁగాఁ
గై, కొననికరడిఁ దగివెంటకుం తొరవకటా.
(భార. ఉద్యో 2. 280.)

క. వెంటను వేఁకావనుడను, వింటిరె మునులార
మీ పవిత్రాంఘ్రులు న, వ్నంటుట మదీయ
మూర్ధము, వెంటంగా వ్రతగంగ వెల్లివిరియు
టన్ వార 4 57.

మ. తమలోఁబుట్టినవిద్య గవినికొనుడుం దమ్మల
సంసారవి, భ్రములై కొందఱు దేలుచున్ గలఁ
గుచుం బల్కెంటన్ రైవయో, గమువందే వర
మేకుఁ గెల్వి ఘమలై కైవల్య సంప్రాప్తులై .
(భాగ. 8 721.)

5. చావరము.

చ పురిఁబరిఘోరగీనికరముతోఁ జలసూత్రమువెంట
పొధమం, దిరములఁ తొచ్చి యందుఁ దరుణితను
గంధము కాళివంకెలై, నెరయఁగనిల్చి కేర
మణివిభృతు ల్పెడవట్టి బ్రాబ్బఁగా, వరిగి తది
యభూతిఁగొనియాడు విజాపులు మూఁగి
యూకొనన్ (కువం. 1 78)

6. విధము, రీతి

ఉ. వీరలు పెద్దద్రవ్యకొక వెంటనొడఁబడి తేటి
కాంతులై ... (భార ఉద్యో. 1. 841.)

ఉ. వంటెనవయిన విఘ్నము, గావింపుము భానుఁ
డుదయగతుఁ డగువేనిన్, జీవింపఁడు విమతుం
డది, గావున వాకోర్కి దీర్పఁగాఁదలకొనుమా.
(భా. రా. యు. 1817)

క. ... వేఁ, దీవత్పాగ్భటన్ భుజంగవతి హింసిం
పంగ నీ కాలకుం, దేవెంటన్ బ్రదికించె మే
లనుచు ... (భాగ. 10. 488.)

దీవి కంఠుశ్చేతుండు వ్రసన్నుగాఁ బడసె, గావున
హితులగు కాంతలబుద్ధు, లేవెంట హితమే కా
లేల యొం డగునె పండితా. పురా. 130.

7. వెనుక భాగము

గీ. బ్రహ్మచారులు వెంటరా బ్రాహ్మణుండు,
వచ్చునింటికిఁ బ్రజ రన్ను మెచ్చిచూడ. మనుచ.
1. 54.

నీ. పనిత యెవ్వతె హత్తుకొనువా పీని వటంచు
వెంటనే బుడుతల వేగఁబనుతు ... కువల
4 180.

8. వేట.

క. ఘంటాకర్ణుడ నేమ కావనుఁ డీకాలాంత
కుం దేము ము, క్కంటింగొల్తుము కన్నరేకు
పనికై కైలాసకైలంబునన్, జంటవ్వచ్చిన
సారమేయములు నీ నైవ్యంబులున్నావె యే,
వెంటఁబోయితిమేమి కాటడవిలో వేటాడరే
యెవ్వరున్. ఉ. వారి. 2 140.

9. ఉపాయము

గీ. ... వృత్తానురుండు, పుట్టె వతనికిఁ దైజన
స్ఫూర్తిగలుగ, సప్తములమబింపి తత్పండి
తేని, వేలువఱేఁదొక్కవెంట న విప్రపుంజంపె.
(మార్క 1. 11 9.)

10. స్థలము, చోటు

క ఇవిధమున ఘోరంబగు, న వివిహితరము
సొచ్చి యరుగఁగఁ కాముర్, గ్రొవ్వున
మ్రోగుచు నాతని, వెవ్వెంటన్ దామెయగుచు
నెగురుచుఁ బట్టెన్. ద్వా 8. 101

క. కావున వివేకహీనుల, త్రోవం బోవలదు వారి
తోడిచెలిమి దా, వేవెంటనైన నావడ, గావింపక
పోదు సుమతిఃలితుల కై నన్ కేయూర 3. 283

లవ్య ద్ర 1 అవిలంబముగా

ఉ. వంచనవేల్పులెంకి కిటు వచ్చి యుపాంతము
వందు ముందటం, గంచమువెట్టుకొన్నయది
కర్పరయుగ్మము మాటువెట్టి నేతె. చుచు మన్న
వాడు మనదేవర విష్ణుఁడు వెంట వీరి నూ, చిం
చుటమే ల్పధారసము చిప్పెడు వోయకమున్న
కారిన్. వార 8. 125 .

క. అవేళ రైభ్యవసు వసు, భావరు లాంగిరసుచే
యథాసముచితపుక, జావిధులు వడసి వందితు, లే
వెంటు జనిరి దివికి నఘగిరి పలికిన్. వరాహ
2 9.

2. వెంటడి.

ఆ. మౌనులచట వారి మార్గంబుఁ గానక, వెదకి వెదకి యల్లవివినఁజూచి, పాపటయును బోలెఁ జూచట్టు నొక తప్పుత్రోవవెంట నంటిపోవు చనం (వాల్మీ 2 82)

చ. అరసెదఁగాక యివ్వదుగు నాగడ మంచు వనించె నంగణాం, తరమున గోడమాటువడి దఁకుఁ దెలుంగకయుండె వాని నుం, దరి పని వెంట న దైవకుఁ దాఁ జనుదేర నితేచ్చనాత్మ ము, దిరముననుండి యావెలఁదిదిక్కునకుం జని యంత దఁకుఁడున్ కేయూర 2 23

వెంటుఁబట్టు ౨ శ్రీ (వెంటన్ + పట్టు) వెనుకకుఁ బోవు

క త దవసరంబున జోదులు, పదివేపురు వెంటఁ బెట్టి కాగై రాఁగాఁ, బొదివెలువడి రథ్యం బులఁ, గదలించిరి ఘానరోమకదలిరోముల్ కకు 5 156.

వెంటుఁబడు న శ్రీ. 1 వెంటడించు.

క. మింటిసికవేల్పు మిక్కిలి, కంటిసెకన్ నొచ్చి వుట్టుగానక సోఁకున్, వెంటఁబడి మరుఁడు నాలుం, గంటి రాఁ దగునె యెంతగండముగడ చెన్ యయా. 5, 138

చ. ... ఆ, మరధరణిరుహస్రనవమాల్యసుగంధభరా మయాతఁబం, భరనికరంబు వెంటఁబడి బంట్ల తెలుంగున నంటి కొల్వఁగన్. జాహ్నవీ 1 128

2. తఱుము, తొందరపెట్టు.

గీ. ఇట్లు వర్తింప నొక్కనాఁ డిరులు గవియు, వేళఁ గార్యాంతరావేష వెంటఁబడఁగ, నింటివారికిఁ తెప్పక యేగెఁ జపల, మగఁడు పొరుగుారికై బుద్ధిమంతుఁ డగుట కుక 3 487.

వెంటఁబెట్టుకొను న శ్రీ కూడమంచుకొను

మ సుగుణాంభోధుల మంత్రిపుంగవుల నచ్చొనుంచి యం చన్మతిన్, దగువారిం దన వెంటఁబెట్టు కొని రత్న స్యందనారూఢుడై, .. చేరె నాఘమండు వాల్మీకాశ్రమ స్థానమున్. ఉ. రా 7 153

వెంటనంటు న. శ్రీ (వెంటన్ + అంటు) వెనుదగులు, వెంటడించు.

వీ. హరిహయ వాహనాహంకారము హరించి వేడి నేలువుజాడ వెంటనంటి ... వసు. 4 12,

మ చిరునవ్వుతో దళుకొత్తు నెమ్మొగములన్ శ్రీ యోర్లపున్ రేఖదా, లోఱపా త్తిడి వట్టె లుల్లసిల శిష్యుల్ వెంటనంట గ శ్రీ, హమసారి స్మృత బు లుప్పలిల దాసోహమ్మటం చొందో రుల్, సఃగన్ వైష్ణవులేగుడెంచి రచటన్ సౌశీల్య సంపన్నులై ఇందు 5 80.

క ... గురుతరమగు మురుచి. త, శ్వరి మళముల వెంటనంటి పాయక చనుచున్ కుక 6 88
వెంటము ఏ వేడుక, కుతూహలము (చి ని, ౪ ౦)

వెంటాడించు న శ్రీ. 1 వెన్నాడు, వెంటడించు.

కా. కంటింగంటి వటంచు నార్పి కతశృంగ జ్ఞాధరాగ్రంబునన్, వెంటాడిచి కరాళకిల వటలతేష్వికాశ్రయార్పిశృటా, లుంటాక ప్రతి ఘాతరాదుదృగాలోకఁబు సంధిల్లఁగా, లంటండ్రొక్కి లులాయదానపుని వజ్రోగంబు కూలఁబునన్. వరాహ 11. 111

2. త్వరపెట్టు, తఱుము.

క ఒగ్గములు ద్రవ్యపడుమని, యెగ్గెడు వెనుఁ జెరల వలల మరలు మృగములన్, డగ్గటి చంపెడు వేడుక, వెగ్గలమై చిత్తమందు వెంటా డింపన్ భాగ 1. 454.

వెంటాడు న శ్రీ (వెంట + అడు) వెంటడించు.

వీ. గొరవంకపై డేగఁ గొనివేయవడి దానిఁ దఱుమ వెంటాడి తత్తడిని నూకి, . చంద్రా 4. 99

మ హతిమూర్ఖాంతమునన్ రథాధిపతు లాత్మా మానసూతానిసంగతి నిందించిన వర్తితాక్యు లయి సంగ్రామంబునందే రథ, సితపాళిన్ తతు లై రొ ప్రాకృమయసందృష్టధ్వజఁ జైన గ, నివిత తాదృగ్రథనాయక ప్రజమునే వెంటాడి రిష్టా ధ్యతన్. (రఘు 4 107)

వెంటి ఏ మెలిపెట్టన గడ్డి, కనవుమిరి చి ని, ౪ ర., శ్రా, వా.)

చ ... బుడముంగొలి పెట్టక పొలుద్రోచు దు, ర్జమఁ బురివెంట్లు చుట్టి పరుషంబులఁ గొల్వఁగలేదు వీధులన్. (రుక్మా, 2. 9)
(ముద్రి పా నరివెంట్లు, చి ని పా)

వెండిగొను ౮. ౬ (వెంటి+గొను) పిరిగొను
లయగ్రాహి. గంటి వడఁ దాచుదు మగంటిమి
దలిర్పన్, వెంటిగొనఁగానులిచి మింటి కెగయన్వ
యిచి ... కా రా యు. 1400

వెంట్రువ ఎ. ఒకజాతి ముంగిన, బ్రతువు
గీ వెంట్రు వనఁగను బ్రతువు వెలయు వభవ ఆం
కా 2 86.

వెండి¹ ఎ (క. తెల్లి. క. వెల్లి) రజతము, పంచ
లోహములలో నొకటి (నిత్యైకవచనము)
నీ ... వెండియెద్దెవలపై వెలచి తెచ్చినపైఁడి
వల్లెంబు తాయత్తవలుచువారు ... నైష
6. 108

నీ. వెన్నెల జరియిద్ద వెండిశీఁగెలఁజోలు యజ్ఞో
పవీతంబు లటుత నమర.. విక్ర 7. 148.

గీ. ... వెండిమీ తెక్కు వెండ్రుకవిల్లు వోలె
ఆము. 4. 177

(ఇయ్యది విశేషణముగాఁ గూడఁ జెప్పనగును
ఉదా. వెండిగిన్నె.)

వెండి² అవ్య 1. పునరర్థకము, మఱి (ఇది “ఉను”
వర్ణకాంతము నగును)

క. మాయయ్యకుఁ బాయక పని, నేయుచు దీపించి
ప్రియము నేయుచుమండున్, మీయయ్య
వెండి మహిమలు, నాయొర్దన పలుక నీకు
నానయు లేదే. భార. ఆది 8. 187.

క. మందెడు బలు నారసమున, గుండియ
వగులంగ నేసి కూర్చితి దీనిన్, వెండి ప్రయో
జన మేదీ, రందామళా దీనిపై శరము నిగి
డింపన్. హర 7. 54.

ఆ. వెండియొక్క పండు విప్రుఁ డెప్పుడో తెచ్చి,
తనకు, నీక యమ్ముకొనియె నమచు. విక్ర
8 20.

క. పాండవహతుఁడగు విదుతుఁడు, వెండియు జను
రెంచి, కార్య విధులందు నహోయుండయ్యె
నకవితోడ హి,తుండయి మంతనము నేయఁ
దొడఁగె నిర్విభుఁడున్ భార. అర 1. 72.

2. అనంతరార్థకము, ఏమృత.

గీ. అట్లు కావున న విష్ణుభూధారిఁ తునిమి, వెండి
చనుము తపంబుగావించు పనికి. హరి. పూ.
2, 25.

ఉ ... విముక్తివ్యకన్, దానెర నంచు నెమ్మన
మునం బ్రమదంబు నహించి వెండియున్ విక్ర.
2. 189

చ ఒకమరి బుద్ధగింప విలయోదకముల్ పయి
కుప్పి చిప్ప ప్రచుకొని మహాభ్రవీధిఁ జన
సూరితన్ మెయి వెంచి వెండి క్రిందికిఁ గయి
వ్రాలు తత్ఫలిలనిర్మలధార ... ఆము. 4 21.

క. పడఁతికిఁ గవ్యాధర్మిం, బెడలివఁ గొఱయగునె
వెండి యెవ్వతెకైవం, గడివోయిన పువ్వులు
మఱి, ముదురునె రసికుఁడగువాఁ డమోఘ
వివేకా. భోజరా. 4. 224.

3. కింత్వర్థకము, ఇంక నేమన్న

నీ.. గీ .. సోమయాజిల మెన్ని మాతాము
శ్వనచఖిగతుల మెన్ని మారులుగాముహాము
గాములము నెన్నిమాటులుగాము వెండి, కంస
రిపుభక్తుల మొకందెకాముగాని ఆము. 6 61

వెండిక అవ్య. పునరర్థకము, మఱి

ఉ వెక్కెడి రూపులున్ విఱిగి వెండిక వెండిక
వ్రాలు రూపులున్ ... కు సం 11. 899.

వెండికొండ ఎ (వెండి+కొండ) కైలాస పర్వతము,
రజతకైలము

నీ... ధవళకేతన రుచులుఁ, శత్రుముల రుచులుఁ,
జామరంబులరుచు లొక్కసారినిగిడి, మెండుకొని
వెండికొండపై నిండ నా ప్రచండభుజదండుఁ
దాకఁడు దండు విడిసె. ఉ రా. 2 881

ఉ...తురంగ వాహుఁడై, సంగతిచేగె విత్తవతి
శంకరు కొండకు వెండికొండకున్. వీర.
8. 88.

వెండిగుండు ఎ (వెండి+గుండు) 1. కైలాస పర్వ
తము, రజతకైలము. (క ర) 2. వెండి గుండు
వలె మండుటచే కుక్క కియ్యఁబడిన పేరు.

ఉ. పులియఁడు మౌచిగాఁ దమరచోకులరా జను
మంతిగాఁడు చెంగలువనీవంగి బైరవుఁడు
గతైరపంపఁగి వెండిగుండు మ,ల్లెలగుది . .
మమచ. 4 82.

నీ ... విష్ణుప్రసాదంబు వెండిగుండుల పరిష్కల్పి
మిరెము వెట్టిపుచ్చకాయ ... పి. శకుం.
1. 108,

3 బ. ధాన్యవిశేషము.

వ. రాయమెచ్చులు యేరుమల్లెలు మునిమనో
హారాలు వెండి గుండ్లు బొంత మడములు
కూటికుప్పలు కాలు సంపెంగలు .. ప్రబంధ
112.

వెండిగుబ్బలి ఎ (వెండి + గుబ్బలి) బజాచలము,
కైలాసము.

సీ వెండిగుబ్బలిపై వేడ్క వీడుకొలిపి, మేరు నగ
రాజువైఁజాల మెచ్చువదలి . భీమ 8 11

సీ. ... విన్నకొమ్ముడివాడు వెండిగుబ్బలిగూడె
మేలువాఁడుడివోని మేలువాఁడు .. అచ్చ
రా. కాల. 18.

వెండిఁడు ఎ. సూత్రధారుఁడు, బొమ్మలాడించు
వాఁడు

ద్వి. ప్రకటిత కవటనాటకసూత్రములను, వికృతి
ప్రకృతు లార్పు వెండిఁడు నతఁడ. ఐస పు.
4 70.

వెండ్రుక ఎ 1 కేశము, శిరోరుహము.

సీ. కఱకువెండ్రుకలలోఁ బఱచు మంఠాకిని సుకు
మారదేహంబు స్రుక్కఁజాట .. హరి 7.79.

సీ ... జంజువెండ్రుక లెత్తి చుట్టినలేడిగవన్న
గాధీశ్వరు వగిది మెఱయ. విక్ర. 2 128.

ఉ ... ఎలదేఱి ఠాటులన్, బమ్మెఱివోవేఁ
దోలుఁ దెగజాఁచెడువెండ్రుకలు...మమచ.8 8.

సీ ... వెండ్రుక నెఱిసెఱక నాఁగఁ దవరుఁ
గేశము ... (ఆం ఖా 2. 145)

2 రోమము

ఉ తండ్రులు మీరు మీకు నయతత్వముఁ జెప్పెద
మన్న మమ్ము వే,మండ్రు జనంబులూఱుడు
బృహప్పతి మీయెడనేను లేవీచో, వెండ్రుక
యంతమోసమును వేచి దురంబున కెత్తివచ్చు
నా, పొండ్రుఁడు . ఉ. హరి. 2 101

నిడువెండ్రుకవెట్టు = అ శ్రీ జలదరించుట.

క గడగడవడఁకెడు మేన,న్నిడువెండ్రుకవెట్టు
నెదుర నిదుర జలింపన్, మెడమడచు నావు
లింపు, దడఁబడుఁ బడఁబోవు నిలుచు ధరఁ
గూర్చుండున్. (ఉ హరి 8. 98.)

వెండ్రుకవిల్లు ఎ. బి. గుట్టుపుతోఁక వెండ్రుకలతోఁక
గట్టిన ధనురాకారమగు నాద్యవిశేషము. (దీనిని

చ సరివాండ్రు వాయి తుక, దీనిని 'కామాచి'
అందురు)

గీ. వృష్టితటి నిర్ద శైవఁజావఁ గ్రిందినుండి, తేట
నదిసీటఁ దనవెంటఁ దేలు మీల, తకుకుతో
నాఁచులత దోఁచె వెలికి జమ్మి, వెడిమీ లెక్కు
వెండ్రుకవిల్లువోలె అము 4 177

వెండగు(పు)లు న శ్రీ (వెన్ను + తగులు.) అనుగ
మించు, వెంటనంటు

ద్వి. అచ్చుగ నిటురాఁగ నతఁడు వెదంగిలి,
వచ్చుచు నింగుకు వసుధేశ వినుము రం రా
జాల 12 పా. 2 పం

ద్వి. తలలు వీడఁగ నాయుధంబులు విడిచి, వలవేడి
పాఠెడువారి వెందలిలి, సటుశిలీ ముఖముల
పాలు నేయుచును సంగ, రా ఉ 16 పా.
7. పం

వెండు ఎ తమకు వళవదుటకై తుమ్మెదలు మధ్య
నుంచి పాడెడు పురుగు

చ. చెవుడు పడంగ నల్లడలఁ జేరుచు నన్నొకవెండు
చేసి మీ, రివియవియంచు బుజ్జనములిన్నియు
నెన్నఁగ వేల .. కు సం 8 878.

వెంపర ఎ 1 వీడనము 2 హిన 3. భేదనము
(శ ర) (చూ. వెంపరలాడు)

వెంపరచేయు దే న శ్రీ హింసించు

సీ పాదంబు లినుకలోఁ జాతి వెంపరసేసి వటు
సాయకముల పాల్పెటుత మమచు దళకు 2.71.

వెంపరలాడు న. శ్రీ (వెంపరలు + అడు) 1. భేదించు
న కామరల పరంపరిల వెంపరలాడి తుండంబుల
తండంబులు పొడవులెత్తి భూత్కారంబులుచేసి.
ప్రబంధ. 1. 108.

సీ ... చెవి చార్చి విని చీమ చిటు కన్న చొకసారి
నెలివి వెంపరలాడుఁ జిట్టలెల్ల ...మమచ.4.17.

2 బాధించు, వీడించు

చ. మఱి పనిలేదె వేసరపు మాటికి నిక్కడ నుండ
నోయి చే, తెలుఁగని కూన దుర్జయనశేంద్ర
శిఖామణి వీడె వచ్చె నే, వెలుపును లేక వేలు
పుల వెంపరలాడుచు నాంకింప మా, మొఱలు
తదీయఘటి నిను ముట్టిఁజమి నిమిషంబు నిల్చి
నన్, వరాహ, 8, 84.

చ అని కొనియాడి చేడియ నొయారపురానిజేసి
నట్టి య, వ్యవహారచేతికిన్ బిరుదు వై వంగవచ్చు
గదయ్య దీని ప్రా, పున ముదమొందు కెందలిరు
గాండకపుండొర చూచువారిలన్, వెనుకొని
కొవుటంచరల వెంపరతాడకు మన్న మానుచే
కువల. 4. 154.

(వెంపరతాడు-ముద్రి. పా)

3. హింసించు.

చ. చలమువఁ దావ యోగిజనసంఘము వెంపర
తాడఁ జూని పూ, ములుకులు వింటఁ గూర్పు
తటి ముక్కులఁ నీల్చి తదీయసార మగ్గలముగఁ
గ్రోలఁగా మమరుగాలముల న్నరుఁడేయ
ప్రేటుచా, యల నలరెన్ బలాశముకుకాం
తము లంటుకీ మూఁగు తుమ్మెదల్. చంద్రా.
4. 85.

చ. ... నేవలఁ బెక్కుభంగులన్, బొడవదఁగించి
మండి బలుమూఁకల వెంపరలాడుచుండె. .
తై. కా. 6. 177

ఉ ... పూ, వింటియతండు నన్నినిసి వెంపరలాడక
మున్నెయల్ల వా, ల్గంటిమనోజ్ఞ సంగమ సుఖవీతి
యొగతిఁ గల్గుఁ తెప్పవే. రాజ. చ. 8. 77

వెంపరులుపెట్టు వ. ౮౩ (వెంపరులు + పెట్టు) భేదించు.

వ. .... ఆ శక్రారి సేనానక్రాకరంబుఁ జొచ్చి
కోధించి కలంచి కలగుండుసేసి మట్టిమల్లాడి
వెరఁజి వెంపరులుపెట్టి వచ్చిరోయినతెరువెటుంగ
రాక ... (పి. కకుం. 3. 128.)

వెంపలి వి వాణపుంఖ, ఒకజాతి. (వృ. వి.)

(బ. వెంపళ్ళు, వెంపలులు. దీనిభేదములు తెల్ల
వెంపలి, ములువెంపలి మొ॥)

తే. వీరరససారసాకారవిహరణులు, విష్ణువకునొప్పు
శతనితో విగ్రహింప, దొరకొనిన వచ్చు మనకు
మద్దులు మునింగి, పాట వెంపళ్ళు తమ కెంత
బంటియనుట. ఉ. హరి. 4. 124.

వెంబట్టు వి. (వెల్ల + పట్టు.) తెల్ల నిపట్టు.

బిట్టెగని మీఁదఁ గెలఁకులఁ, జట్టి నీతచ్చద
సమూహమడియుట గడుఁ గ, న్నట్టు సరోవర
లక్ష్యికి, గట్టివెంబట్టు మేలుకట్టుంబోలెన్.
(కు. సం. 10. 886.)

వెంబడి వి (వెన్ + పడి) 1 వరుస, క్రమము.

వ ... అప్పుడు తమ సుముఖాన త్రిమణి స్తంభనామ
భేయంబులు స్త్రీత్వ పురుషత్వంబుల వెంబడివ
వీడ్పాటుగా సంకేతంబులు చేసికొనిరి ... కళా.
5 108

చ దీనముల వెంబడిన్ జడనిధిన్ మునుగ్రోలిన
నీరు ... ఆము. 4 88

2. ప్రకారము, రీతి

వ ... పిదపఁ కాళ్ళ వెంబడిం బంచుకొని ...
మనుచ 4. 80.

ఆ. తగదు మిగుల నిచటఁ దడయఁగ సంకేతి, తం
బగుసమయంబు దప్పకుండ, నేఁ దిరిగి యరిగెద
నీవు నా వెంబడి, నడువవలయుఁ చాల్చి నడల
నీక రాఘవ 4. 19. (రామాయణార్థమున)
అవ్యక్త 1. అనుసారిముగా, వెంట.

ఉ... దంతపు మెట్లవెంబడిం, జే వడి వీణ మీటు
టలు ... ఆము. 1 62

తే. అంతట విసివి యతఁ దాలకాంగి బిల్చి, నా
తలంపు వెంబడి నీవు నడచె దనుమఁ బలికి తిది
యేమి చెప్తుమ నీ భంగు లిప్పుడు. కళా 6. 85

చ తన హృదయంబు వెంబడిన తప్పకఘోటక
మంత వంతనే, పనువడ నిల్చి ముందటకుఁబాటి
కెలంకులకుం దొలంగి కా, వెనుకకు నేఁగు
దెంచి కడువేడ్క యెనర్పఁగ బంఠియాడ
నెమ్మిని గనకంపుఁగోల నడిమింటనెత్తిమ్మరఁ
చారి కొట్టుచున్. ప్రకా. 2 29

తే. విప్రవెంబడిఁ బడి నీవు వేడ్కఁజనిచ ... దళకు.
3 85.

ఆ తగదు మిగుల నిచటఁ దడయఁగ సంకేతి, తం
బగుసమయంబు దప్పకుండ, నేఁదిరిగి యరిగెద
నీవు నా వెంబడి, నడువవలయుఁ చాల్చి నడల
నీక. రాఘవ. 4 19. (భారతార్థమున)

నీ. ... నిద్రితద్రుచ్చాయ నిలువక జరుగ వెంబడి
నధ్యగపంక్తి పొగులు వెచ్చె ఆము. 2 46.

నీ... ఒకటికి పెరివియ్య మటికి చీకటి రాక బను
లగాపరుల వెంబడిన పోదు. హంస. 3. 142.

వెంబడించు వ. ౮౩ (✓ వెంబడి.) అనుగమించు,
వెనుకొను.

మహాస్రగ్ధర ... విదళించున్ వెంబడించున్ విసు
వకసురులన్ విష్ణుఁ డీరీతిఁద్రుంచున్. ఉ. రా.
2 838

వ .. వివిధ రాష్ట్రనివాసులు ... శ్రీరాముని
వెంబడించిరి .. ఉ రా. 8 288

వెంబడు ౧ శ్రీ (వెన్ + పడు) 1. వెంబడించు.
చ జవవరమౌళి కొంతవడి సాహిడి నివ్వెఱగంది
చూడజో, డవ రవగాలు చూపుచు ముటా
మటినేగి పరాకు వీరు వీ, రని తముఁ దెల్పు
నందలు రయంబున వెంబడవాగె స్తయ్యె.
య్యనఁ గనుమూసి కన్దెఱచునంతటిలో ముని
నీమఁ జేరిగన్ (కువల 2 58)

2. కామించు, వలచు.

నీ ... వరకళత్రముల వెంబడఁ దలంచినవాడ
ప్రజ్ఞా విలాసంబు వడటఁగలసె శివరా.
3 82

వెంబర ౧౧ 1. దుష్టుఁడు, దుష్టము

చ కలిగినవానిఁ బ్రాణబలుకుఁగమ్మని యూర్పుల
వాని యెందు నే, వెలుఁగును గాని పెన్వెలుఁగు
వెంబడినిం జనువాని నంతటన్, వెలసిన వానిని
నగని వెంబరపుట్టుపు తాతిపుట్టువుం, బలె గతి
గానతేడు యతిమానస హంసక కంసహింసకా
పాండు 2 71

౨ అవివేకి, మూఢుఁడు

ద్వి. అమృతంబు గుక్కల కందిచ్చి పులిసి, నంబలిఁ
ద్రావఁగా నాశించునట్టి, వెంబర గాని వివేకిగా
డెందు. ప్రభులింగ 3 ఆ 92 పా 10 వం

వెంబరవిత్తు ౧౧ (వెంబర + విత్తు) మూఢాగ్రేస
రుఁడు.

మ మరుక్రూ రాస్త్రభయాప్రిఁ గుంజము సారన్
మత్తాళిమల్లాదిదు, స్తరహల్లోబాళబ్ధి మందడర
సంతాపించి చూతంబు దా,య రిటక్కోకిరి
పట్టులాడ వెతనేయన్ నిల్వ శంకించి వెం, బర
విత్తై వలువంకల మ్మని వరాపస్పారలోలా
మ్మఁదై సమీర. 3 288

వెకలి ౧౧. (సం. వికలి) 1. మూఢుఁడు

ద్వి. సకలోన్నతుండనై సడిగన్న నన్ను, వెకలియై
తమకండ్రి వెడలంగఁ ద్రోవ, యతి హిస

సత్త్వఁడై యడవులలోన, బలిమాలి ఫలములం
బర్ణానముల, వికృతాంగుఁడై తపోవృత్తిమై
నున్న, ఒక పేదమానవుడోపునే కెనక.
రం రా. సుం. 251 పా. 14. వం

నీ. వీధిలోఁ బొడగన్న వృద్ధుల నరికట్టి వెకలియై
వలుమాటు వెక్కిరించు .. ఉ రా 7 828

నీ పట్టు పాటు మటంచుఁ బారావతంబును వెక
లినై నే నేం విడువఁబోతి ... సారంగ 2 145.

2 ఉన్నతుఁడు

నీ ... వెకలియై తిరుగ నేవేళను రతికేళి కళలు
దేరెడు మోము కళలుదేరె ... వ్రబం 1.755.

3 అనక్తురాలు, అనక్తము

గీ. ... వనిత చిన్నారి పొన్నారి శయసువాని,
విప్రనందనుఁ గన్నంత వెకలియగుచు, పాండు.
8 82.

నీ ... లీలఁ గర్పూరతాంబూల మర్పణఁజేసె
వెకలి మాటలతోడి యొక విసాళి ప్రబోధ.
5. 59

వ .. పుటొక్క మప్పతిల్లు నెత్తాపులకు వెకలియై
యాడు మొకరితుమ్మెదలు . మనుచ. 8.28.

4 అర్థము లేనిది.

నీ... వేడుక కై వను వెకలి వప్పులు మీఱ నటనఁ
జాపట్టఁ బల్కుటయు లేక . వాల్మీకి. 1.38.

౧. వెట్టిది, అర్థము కానిది.

ఉ. వచ్చి పురంబువాకిట రువారపుఁగోడెతనంబు
తోడఁ, గన్నిచ్చకు వచ్చుచేడియల నెచ్చరి
కించుచు ధూర్తకోటితో, మచ్చరికించుచున్
వెకలి మాటలు మాయపుఁ గూచిమారపుం,
బచ్చలు చూచుచున్ సెలవి పాటంగ నప్పుచుఁ
గేకరించుచున్ విక్ర 8 8

వెకలితనము ౧ (వెకలి + తనము) అవివేకము,
మూఢత్వము.

చ. అకట తడియసక్కల నాదటఁ గన్నని మెచ్చి
పాతితో, పికముగ నిచ్చు నెమ్మనము చేడియరో
మరలంగవచ్చునే, వెకలితనంబుచే నిటుల
వేదనఁబొందఁగ నంచు నెచ్చెలుల్, పకపకవచ్చి
కేరడపుఁ బల్కులు వంకఁగ నెట్టకేలకున్.
చంద్రా 2 145

వెకలిపడు • ౧౩ (వెకలి+పడు) అవివేకము నొందు.

క ఒక చెలిపై శ్రమపడి యా, సకి విలువకయున్న మోహసంగతమతియై, వెకలిపడుచుంటి వదియు నమకురున్ వగవంగవలదు మమజాధీకా. (పావందో. 5. 148)

వెకిరింత ఎ. వెక్కిరించుట.

క. ... దీపము లేనింతుల్ సుఖ,లోపము లవి పీఠటంటలో వెకిరింతల్. (వైజ. 3. 28)

వెక్క ఎ. వేడిమి.

క. అక్కెండి యీరెలుంగై, చెక్కులు నెమరించి నెలులు చిక్కులువడి కాల్పొక్కి వసివాడి యూర్పుల, వెక్కం గెమ్మోవి కమలి వికలాంగముతోన్. సారంగ 8. 242

సీ. తరుదరంభాగర్పదకళాకవ్యంతంబుపై గాలి వెక్కన పలుకఁబాటె .. వైష 2. 119.

అ వేడి వెచ్చ వెక్క వెట్ట వెచ్చన యన నుష్ట సంజ్ఞదగు .. (ఆం. భా. 1. 83.)

వెక్కవెట్టు న. ౧౩ (వెక్కన్+వెట్టు.) వైకి నిగుడించు.

త వెట్టి నీ రానుకతమున వెడలునట్టి, చొక్కులలో దట్టి యొకకన్న వెక్కవెట్టి, దడిగఱవఁబోవు వేచిచందమునఁబట్టి, వరుసమెచ్చంగ నూరుప్రముఖుఁ బలికె శుక. 3. 82.

వెక్కలి=వెకలి

ద్వి ... ఆ విప్రు,కడఁ గూడి నడువు వెక్కలి బ్రహ్మచారులు. నవ. 2. భా (క ర)

వెక్కనపడు • ౧౩ (వెక్కనము+పడు)

1. నహింపలేనిస్థితి నొందు

క. ఎక్కడివెలుఁ గిడి యివ్వెకు, దొక్కడ యిటు చొచ్చెనెట్లోకోతెల గమచున్, వెక్కనపడియెడు మాకతఁ, దొక్క మువహార్తమున మగుడ నొయ్యనఁదోచెన్ హరి ఉ 5. 87.

వ. ఇవ్వెధంబున విరోధివర్గం బుక్కుదక్కి వెక్కన పడి చూచుచుండ .. భార. విరా 5. 2.

తే. ... ఓకాంత, యిచటికస్తోకభుజి, లాధ్యుఁ, దొకరాజు వచ్చి నీయాత్మభవుని, దునిమె నెలుంగ మతందు వోయినవభంబు.

క ఇక్కరడిఁ జెప్పినన్ విని, వెక్కనపడి నవము నందు విహరింపఁగ .. భా. రా. ఆర 1.131.

2. వింతపడు, ఆశ్చర్యపడు

ఉ. కయ్యము గల్గినట్లయిన గంధగజప్రకరంబు కుంభముల్, వ్రయ్యదురంగ పంక్తులుధరంబడఁ చేరిగముల్ బడల్పడన్, దయ్యమికిపు వెక్కనపడన్ గదపండువు నేయునాకు ... (భార. ఉద్యో 8. 67)

ద్వి మ్రొక్కుచులోకంబు వెక్కనపడఁగ .. అన పురా. 184 పా. 11. పం.

వెక్కనపాటు ఎ (✓ వెక్కనపడు) నహింపలేని స్థితి నొందుట

ఉ వెక్కనపాటు భీతియును విహ్వలభావము నొంది యిట్లనున్ ... భార విరా. 5. 112.

మ. ... ఈ,రసతో నొంచుఁ బరాభవింపుఁ గలఁచున్ రాద్రంబుతోఁ దాకు వెక్కన పాటొందఁగ వ్రచ్చుఁ జించుఁ బొడుచున్ గారింపుఁ దూలించు ... భా. రా. యు. 1974.

ద్వి. అక్కటా యిది యెంతయన్యాయ మనుచు, వెక్కనపాటున విధిని దీట్టుచును, నరపతి దూపించి నాతి నిందించి, పురమార్గమున వారు పోయి రా ప్రాద్దు ద్వి. క. సా. 2. 895. పం.

వెక్కనమందు • ౧౩ (వెక్కనము+అందు.)

1 నహింపలేని స్థితి నొందు

చ .. అనుల్ వెలుగుపడంగ భేదరులు వెక్కన మందఁగ శత్రుకోటికిన్, వెలుపొనరించు వార్త ... భార. ఆశ్వ. 8. 157.

ద్వి. ఎఱిగి యాకసమున కెగసి వేగమునఁ, గఱకు రక్కసులు వెక్కనమంది చూడఁ, గవుల్లె మ్రొక్కునుత్కుటసంక్రమమునఁ, గపిరాజు వచ్చి రాఘవునకు మ్రొక్కె. రం. రా. యు. 889. పా. 29 పం.

ఉ. చెక్కిటఁ జేయిచేర్చుకొని చింతిలు మస్సర టంచుఁ జూపులన్, వెక్కనమందు లేమయిలవిం బొడఁగట్టనయట్ల మండఁగా, నక్కునఁ జేర్చు బోవు శ్రమమంది వెనం దల చూచునంతలో, బక్కునవప్పు నింపివయి జాలి నృపాలకమౌళి భన్నతన్. హంస. 1. 72.

2 ఆశ్చర్యపడు

ఉ. ఎక్కడనుండి యొక్కడకు నేగెడినో యిది యొక్క కాంతరూ, వెక్కుడు పెంపు పొంపు మన కేర్పడుచున్నది దా వినితయై, స్రుక్కుచు నీచభామినుల చొప్పునఁ బల్కెడుఁ జారులుం గడున్, వెక్కనమంది చూచెదరు వేగమ తోడ్కొని రండు నెమ్మితోన్. (భార విరా 1. 308)

ద్వి వెక్కసంబందంగ వేయిమాడలును, జక్కంగ నెన్నితిఁ జొకముల్ ద్రోచి బస. పురా 120 పా 10 పం

వెక్కనము వి. సహింపరానిస్థితి, దుస్సహాయము

క ఇక్రైవడి రక్కసునకు వెక్కనమునఁ దొడరు జముని వీరభటులతో, మక్కువ మార్కొని పోరఁగ, నొక్కరుఁడుం గలుగఁ జనురయోధు లతోనన్. ఉ. రా. 3. 338.

2. లోకువ, చులకన.

క. మననిచ్చినఁ దన కోడరు, చమవిచ్చినఁ బ్రజలు వెక్కనము నేయుదురౌ,టను పతి మననీయక కడుఁ, జమనీయక మెలవవలయు సమ్మఖచ రులన్. కవిక 2. 18.

3. వింత, ఆశ్చర్యము. (చూ. వెక్కనపడు.)

4 అధికము

ద్వి అక్కట గండఁడై యపటప్పటికి, వెక్క సంబున మార్లు వేలు నపిచ్చి... ద్వి హరిశ్చ ఉ 478 పం.

5. వి. దుస్సహాయచనములు.

ద్వి. నేడు నీకల్ల నానిజము, గానక యేల వెక్కనము లాడెదవు ద్వి, సారం. 1 32 పా 17 పం.

విజ. 1. దుస్సహము.

నీ. ... రాధేయశాహులే యాతికేయజలకు వెక్కసం బెవ్వని విక్రమంబు ... వి. పు 1. 48.

నీ. మెచ్చి యాచెలువంబు మిక్కిలి చూడ్కికి వెక్కసం బయి తోచ వెఱుగుపాటు ... కళా. 7. 68.

2. దుర్లభము.

ఆ. ధేమకాదులై న దానపు లీతాళ, చనములో నున్న వారు దీనిఁ, జొచ్చి వాసవాదీ సురగణంబుల కైన, వెక్కసంబు బ్రదికి వెడలి చనుట. (వి. పు 7. 184)

3. మిక్కుటము, అధికము.

చ. కొనరి వసంతకాలమునఁ గోయిల గోల్పిన భంగి నేడ్చిన, బ్బినరుహనేత్ర కొండచఱిఁ బెద్ద యెలుంగున వెక్కివెక్కి వెక్కనమగు మమ్య వేగమునఁ గాటుకకన్నుల నీరుసోనలై, యుసి రికకాయలంతలు వయోధరముల్ దిగువాలు నట్లుగన్. కాశీ. 5 187.

మ రసికుండౌ రఘునాథ కీర్తనతి యౌరా! తొల్లి వాగ్గుంధముల్, రసవాదంబును రాజ వశ్యవిధి నేరంబోలుఁ గాకున్న వెక్కనపుం త్రాధి వహించి శేషభజమూఁగంజేయఁ దారాద్రి నుల్లసముల్బుగఁగ చత్రచామర మహాలక్ష్మణునన్ శక్యమే విజ పీఠ. 18.

వెక్కని విజ. (వెక్కనము + ఇ) 1 దుస్సహుఁడు, దుస్సహము, దుస్సహురాలు

ఉ మక్కువ నేమఁ గేగెఁ బదమా యను మా యను వెల్లి రోయు నీ, వెక్కనిచెంచు సింగములవేటల వేటలలింఁ ద్రుంచుచున్ చంద్రా. 2 50.

ఉ అంతట నొక్కనాఁ డల ధనాధిపుఁ డశ్వము వాగె వెక్కనిన్, రంతులుమీఱ నెక్కి పెను రాతన జోడన చెల్వుఁ జూపుచున్ ... కువల. 4. 199.

గీ. ఘనుల మునులను మన్నించి ఖరులగు ఖర, దూషణుల భీషణాంబకాదులను గూల్చి, యొక్క రక్కసి వెక్కనై సొక్కురాని, ముక్కుచెవు లకుఁ గలి నిక్కుచక్కుచేసి. సీతా వి 1 10.

2. హింసకురాలు, హింసకుఁడు.

మ ... తద్ధావంబు ఘోరంబుగా, వివి గో గోవక గోపికానికరముల్ విభ్రాంతిమై బిట్టుమేల్కొని చూడం బనుడెంచి రర్థకుల కెల్లన్ వెక్కనిన్. రక్కసిన్ వి. పు. 7 120

వెక్కనించు ఆ క్రి. (✓ వెక్కనము) 1. అధికము గఁగమపడు (దుస్సహమగు, అని శ. ర.)

నీ ... ఆ నాకు వెక్కించు నా యీమ ప్రాశస్త్యం.
మింగి యెరులైన నేమిచెప్ప, .. కవిక. 5.9

2. అతిశయించు

మయూరసారి వృత్తము వెక్కిరించె తైలవిశ్ర
మంబు లొప్పికి చేఫజంబులువ్రగంబుల్
చక్కగా మయూరసారికొప్పన్, నిక్క మంబు
జాతనేత్ర కారి అవనిక. 4. 171 211 పా.

వెక్కించు న. శ్రీ. (✓ వెక్కు.) ఉల్పించు, స్థూలము
కావించు.

ద్వి. తొలుకోడి కనువిచ్చి నిలిచి మై వెచ్చి, ...
ముక్కున నీకెలు జక్కొలిపి కడుపు, వెక్కించి
మెడ పాచి నిక్కి మిన్నుచి. పండితా పురా.
88. పా.

వెక్కిరించు న శ్రీ (నం. విక్ర) అపహాస్యముచేయు.

ఉ. ... నిన్నెబ్బట్టి కా, నెన్నెడు ప్రాంతియయ్యె
మఱియెన్నెడు నేర్చెను వెక్కిరించగాన్.
(కు. పం. 10. 510.)

కేలికొండ యొకనిచే నిచ్చి తలనున్న, కొండ
దొంతి కుదురుకొన నమర్చి, మగుడ నడుగ
వాడు నగచరుల్ నగ వాని, గిక్కురించి
పోయి వెక్కిరించు. భా. రా. యు 267.

గీ. వీధిలో బొడగన్న వృద్ధుల నరికట్టి వెక్కిరియై
వలుమాటు వెక్కిరించు. ఉ రా 7. 32.

అ. శ్రీ. 1 వికారచేష్టలుచేయు

నీ. కనుగొని తప్పురోగము భూమిరుహాళా వెక్కి
యూచుచు, జాల వెక్కిరించు ... భాగ 10.
స్కం. ఉత్త. 544.

నీ. ... తే. వెట్టి యనరాదు వైచిది వెక్కిరించు,
గామి దనరాదు మొగమున గంటు వెట్టు కుక
8. 21.

2. ఇతరుల నేషభాషా చేష్టల నమకరించుచు
హాస్యము కావించు.

చ. ... తెఱలో కథచొప్పున కొమ్మలాడగా,
నొకకడ హాస్యపుం బ్రతిమ లుండవె వెక్కులు
వెక్కిరించుచున్ అవి. 1 12.

వెక్కిరింత వి (✓ వెక్కిరించు). (శ. ర) (చూ.
వెక్కిరింతలాడు)

వెక్కిరింతలాడు న శ్రీ (వెక్కిరింతలు+అడు)
ఎగతాళిచేయు, పరిహసించు.

నీ అందుగ్గ యెక్కిరింతల వెక్కిరింతలాడెడు రీతి
నాలుకల్ వెడలఁ జూచు ... కవిరా 2 88.

వెక్కిలి=ఎక్కిలి (నం హిక్కా శ విక్రమ్)

మ. వెక్కిళ్లు

నీ గీ .. తనరారు హిక్కకు నామ మగుచు,
వెక్కినంగ వెక్కిలి యన వేదవేద్య. ఆం. భా.
1 140.

వెక్కు అ శ్రీ (నం హిక్కా. శ వెక్రమ్.)

1. వెక్కిలి విడుచు, ఎక్కిళ్లు విడుచు. ?

చ ... మోపెట్ట నశకల్పబయిన ముక్కునెడి
వెక్కిన వారలం జూచి... భార. ఆది. 7 178

నీ చివు రెల్లెగని నొత్తి తొవరాకు గుత్తుక
దెక్కిని కోయిల వెక్కుచుండు ... కు. సం
5. 841

ద్వి. అక్కిలి పరపక యరగన్న గొవక, వెక్కి
వీగక వెడగుడు వడక ... పండితా. దీక్షా.
81 పా

2 పద్మనపుడు వెక్కిలి ధ్వనివలె ధ్వనించు.

క. ద్రోవదియు సుభద్రయు కో, కావేళం బడర
మోము లక్రమం దోగం గా వెక్కి వెక్కి
యేర్చిరి . భార. ఆశ్ర. 1. 188.

అ. మిక్కుటంపు జాలి వెక్కు వెఱంగుల, వెక్కి
వెక్కి యేడ్చి స్రుక్కి సొక్కి, పొలసుదిండి
తీర్చరులు బుజ్జగింప న, తండు గొంతదిట
మెదం గుదిర్చి. ఆ. రా యు 381.

3. వెగచు, దుఃఖించు, రోదనధ్వనిచేయు

క ఒక్కింతకొలమువారిని, వెక్కునయగు కొలము
వారి నెవయుదు రోలిం, దక్కున కులజని
గవియన్, వెక్కుదు రిచ్చలను గొంది వేళ్యలు
జగతిన్ విజ్ఞా ప్రా. కాం. 115.

క ఒక్కతె తయకోకంబుల, వెక్కుచు ఘెయిగల
విలాసవిశ్రమలక్ష్మిల్, ధక్కుటయును నొక
యొళిపై, వెక్కిన ధరటికునధుర నిలిచి
వివీరిన్. (మనుచ 4. 49)

ఉ. ... ఎక్కడఁ జొచ్చువాడ విక నెవ్వరి
జంపిననేమి యంచు, రా, వెక్కుచు లక్ష్మ
యందు పలవింపగ ... దకా 8 140

వి. వెక్కిలి, వెక్కిలి. మ వెక్కిళ్లు.

తే. ... ఊర్పు లెడతెగుఁ గన్నుల వొందు వికృతి
పెక్కు పుట్టును నాలుక వెగడు గదురు.
మార్కం. 84.

సీ . శోరకతతులపై జేరి యావక్తిచే నవి పీల్చి
యాపోవ కవలికేగి, కుసును మొక్కటి యబ్బ
వెన మూఁగి మధువాన వక్కెండు టనుజేసి
పెక్కు పుట్ట, నించుకించుక త్రాగ చంచువు పద
వొంద నా తృప్తి గ్రోలఁబోవందు తేమి,
(భోజనుతా. 3 22)

సీ. పెక్కులు పెక్కులై వెతలఁ జెట్టుచునుందు
శ్వాసంబుఁ బుట్టుచు గానిఁజెట్టు ... శివధర్మో.
8. 47.

విజ. నన్నధము, సిద్ధపలువఁబడినది

ఉ క్రేవల వేటకాండ్రు దమకింపగ డిపల
పెక్కు బాకులం, బోవుచుమాంస భేదమువి
బోనము లాయితమైనదాఁక నా, యావిధు
లాచరించి యవి యన్నియు రేవరకెక్కు నట్టి
సం, భావన సేసి తారు మటి బంతులు పొగి
భుజించుచుండఁగన్. కకు. 1. 117.

త. ౨౩ ఎక్కు. రూ. (నం. హిక్కా) 1. వెక్కిళ్లు
విడుచుట. 2 ఏడ్చునపుడు ఎక్కిళ్లవలె ధ్వని
చేయు.

తే. వేడియశ్రులు నిగుడంగ వెక్కి-వెక్కి యేడ్వఁ
దొడఁగె లతాంగి. .... శృం. వై. 4 87.

పెక్కుమీలు ౨౩. (పెక్కు + మీలు) వెక్కిలి విడుచు,
పెక్కు.

చ. వివశత శొంది మేను విడువెంద్రుక వెట్టంగ
పెక్కు మీటి క, న్నవఁ చెఱవంగ రాక పొరిఁ
గంపము నొందుచు నిశ్వసించుచున్ ... హరి.
ఉ. 8. 110,

పెక్కురు విజ (✓ పెక్కు నం. వికారి.) వికా
రము గలవాఁడు, వికృతము.

క. ఎక్కడి నుకు లెక్కడి నకు, లెక్కడి సంపదలు
మాయ లిన్నియు ధర్మం, బొక్కటి నిజమని
యెఱుంగని, పెక్కురులకు నుకృతి భోగ విభ
వముగలదే. కుచేల. 1 82.

ద్వి. కడఁగి పేడపులఁ గాయపంచేరి, కుడిచి
వర్తించు పెక్కురు తానమలకుఁ, బొడల కళా

సంబో బూదిబొక్కణము, ఒడలొ రుద్రా
తలో సంపదలేల్ల హరిశ్చ పూర్వ. 1484.

క చొక్కపుర్రక్కసికలమున, పెక్కురు అన్నించి
నాఁడు విష్ణునియందున్, నిక్కపు మక్కువ
విడువం, డెక్కడి మకుఁ గంట రాక్షసేశ్వర
వెట్టిన్ భాగ 7. 254

క నిక్కము మొనలిపి రెండవ, యక్కరమున
కరిగృవంబు నందుండిన యా, పెక్కురు కల్పం
బొడయనిఁ, జిక్కువడఁగఁ జేయుఁ బగరచే
రణభూమిన్. అప్పక. 1 348.

సీ పెక్కురు నాఁగను వికృతంబు విలసిల్లు . . . అం.
భా 1 182

వెగమే త. ౨౩. ఏడ్చునపుడు వెక్కిలివలె ధ్వనించు.

ఆ విడువనయ్య తండ్రితడయక వచ్చెద, వీఁడె
నన్నుఁ జూచి వెగచివెగచి, బొడుకువద్ద వెగడు
వడి యేడ్చుచున్నాఁడు . మార్కం.
1 215.

ద్వి వెడలు విట్టూరులు వెగచుకుత్తికయు, బడలివ
మేనును బగిలివమోము. ద్వి హరిశ్చ.
2083. పం

క. వగచిన చిత్రము నలఁదురి ... వెగచిన కంఠ
మునుడుగక, వెగసిన నిశ్వాసతతియు నీరజ
ముఖిన్ కు పం. 5. 587.

2. పెక్కు, ఏడ్చు.

సీ. కాటుక వెఱయంగఁ గన్నులు నులుముచు
వెడలు కన్నీటితో వెగచువాని . భాగ 10
372

వెగటు ఏ రోత, వైరస్యము

సీ విబుధ ధామముమీద వెగటుగల్గినఁగాని నవ
జారి మిముఁజేరి చెనక వెఱచు కువల 2 15

సీ. భవ్యకలవిక సాదవ పరిష్కృతాత్మీయ విసిన
భేలనముల వెగటుఁబూనినై... హరిశ్చ నల
2. 18

ఆ పరుల పంచఁ జేరి ప్రతికి పలా నృ. త్రిమైత్ర
లంగు బోకిలమ్మనకుఁ బొ, నంగుఁగాక యింటఁ
జక్కెరల్లినిమని, వెగటు చిలుక నీకుఁ దగువె
చిలుక, రసిక. 4 172.

విజ. అనిష్టము,

క. నీ రమ్యాకృతి నెమ్మదిం దలపుచున్నిద్రా
విహారంబు లాహోంబు నెగగలై మనోభవళర
వ్యాకిర ధాతాహాన్ ... క. న్యాత్మంబు
ప్రసూన తల్పమునఁ దాసార్తిన్ వెనన్ దూరె
దన్. ఇందు 2 177

క. అమె యట నన్ను లలిమిన్, గామించునట
యొడఁబడక క్రమ్మటి నేరా, స్వామికి వెగటుగ
ననునట, యా మాటకె యాజ్ఞ వెట్టు నట
విభుఁ డహహ. సారంగ 2 21.

2. విరసము.

క. అని యది యాడిన మాటలు, విని లంగమ
మూర్తి మదికి వెగటుగఁ దోచన్ ... చెన్న.
2. 82.

తే. అయ్యలార మీ కెల్ల వే మవివ మాట, వెగటు
కాదుగదా . . వరమ. 8. 87.

3. వెక్కినము

నీ. మును క్రింగి వెగలైన వనతమ ప్రతి గ్రక్కు
భువ విరోచన మయ్యాభములనంగ ... చంద్రి.
4. 84.

వెగదండు = వెగదొందు ౧. ౮ (వెగడు + అందు.)
వైశస్యమును పొందు.

వ. వారును దత్తుత్యాదర్శనంబున వెగదొందిన
వారు గావున ఉ హరి. 8. 185.

వెగడు ౧ 1 చలనము, తల్లడము.

చ. ఒకరుడ కాను భీతి వెగదొండెడు రెండవ
నన్ను వెట్ట కేలకుఁ దగఁదేవునప్పుడు బలం
బుఁతోఁ గురు రాజు నూడ ... భార. విరా.
5. 838.

తే రోదనధ్వను లెనంగంగ రుక్మిణీయును, సత్య
భావయు వప్పుదా నెవ్వసాచి, కడకు నేతెంచి
పుడమివైఁ బడిరి ననట, వెల్లిమునిగి యుల్లం
బులు వెగడ నొంద భార. మోస. 102.

2 తడఁకాటు.

చ ... పుష్కరివృత నిశంబు లైన తో, చవముల
మూర్తి దెల్పంగ నసంక్రమతం అనుదెంచె
వల్లన, వల్లన వెడ భీతిదోచ అనులన్ వెగ
డయ్యెడు దృష్టిఁ జూచుచున్. భార. విరా.
1. 278.

క భగదత్తు నేమఁ గడరిన, వెగడునఁ బాండవుల
మొనలు విటుగుటయు .. భార భీష్మ
3. 85.

8 భయము

నీ బోటకిఁ దోచినఁ బొలియుఁ దేకువయను వెగ
డునఁ తెయ్యులు వీడువడఁగి .. భార విరా.
2. 70.

చ. అనుటయు నానఁ దాత్మ వెగడంతయుఁ
తాయఁ బ్రబోధ లక్ష్మి గ్ర, మృతనఁ దలయై త్ర
నాద్యుననమాను సహతమ వాసుదేవుఁ
దాఁగని . హరి. ఉ. 9. 108

4 దుఃఖము

ఉ. నావుడు మూర్ఖవచ్చిన మనఁబునకన్ ధృతి
యూఁత యిచ్చి నం, భావన వారిఁ బోఁ బనిచి
పాగిన ముఖ్యుఁడు దల్లడంబునన్, దాపు
కొనంగ లేక తనతమ్ముల నప్పుడ విఘ్నంబుచి
నా, నావిధ చింత ముట్టకొనినన్ వెగడఁదచు
నా రమూర్తియై. నిర్వ. 8. 109.

వెగడుపడు ౧ ౮ (వెగడు + పడు) 1 తల్లడపడు
అ. ... కొడుకు దద్ద వెగడుపడి యెడుచున్నాఁడు,
బుజ్జిఁగితుననుచు ... మార్కం. 1 215.

నీ. సకలాంగ భనిత కంచుకమున విషపుచ్చ విషధ
రాదల భీతి వెగడుపడక ... కాళ. 1. 71.

అ. .. నడనులోని విప్రజనుల మీఁద, వెగడు
పడఁగఁ కాటి వెజపింతము ... భార 2 180.

2. తొట్రుపడు, తడఁబడు

న అట్టి యవక్ర విక్రమ పరాక్రమంబునకు వెగడు
పడి కాదుండు వేట మొగంబుపడి నేయవది
లేక విన్నవై యున్నయెడ ... భాగ. 10
ఉ. 428

3. భయపడు.

న హిఁద్యక మందంబులు హిఁద్యున్నపునఁ తొవ్వి
వెగటు పడి యున్న మృగంబు మాఱింప
యాకథ్యం బొనరించి. వేం. పంచ. 2. 179.

వెగడుపలుచే ౧. ౮. (౪ వెగడుపడు.) వెగడుపడ
తేయు, తల్లడపలుచు.

క అతఁడందఱ విశిఖంబులు, విశధమ్ములు కే
వారి వెగడుపలచి యుద్ధతి వైఁధవపోడ
నెడ, కలియమునఁ దేరు నడపు వా
యమునన్. భార. ద్రో. 2. 98.

తే .. మగుడఁ జదువుఁ తెప్పదలఁచె.

క. తలఁచి యదియపు దొకింతయుఁ, దొలుతటి
తరువాయి మఱియుఁ దోచక మఱియ,వ్యతి
వరసిన శ్రుతిశబ్దము, పలుకునకున్ రాక వెగడు
పఱచినఁ గలఁకన్. పర. 1 118

2 తడఁబడఁ జేయు, విశ్రాంతి నొందించు

తే ఇట్లు గృహరాజి కేలి తా నేకరత్న, వివిధ రుచి
వైభవములు వెగడు పఱువ . పను 4 78

వెగడొందు = వెగడందు ౨ ౧ (వెగడు + ఁదు)

1. తల్లడపడు, చలించు

సీ విబుధాది కనుకకు వెగడొందు తెఱఁగున వన
రాశికరము ఘూర్జనము నొందె .. నృసిం.
2. 107

సీ వెగడొంది రవితేరి నొగలఁ గట్టినయట్టి
వాహంబు లొకట వైచుకొనియె ... విక్ర
4. 60

2. తడఁబడు

క. వగముట్టికొనినఁ జిత్తము, వెగడొందఁగ మేను
గలయ ... భార విరా 2. 808

3. భయము.

క. వెగడొంది యిట్లు పలుకఁగ, వగునే ... భార
విరా. 4. 66.

గీ. విటిగి పాటినఁ బోసీక వెన్నడించు, హలధరునిఁ
జూచి వెగడొంది యల్లిలోన, నుటికి . ఉ.
హరి. 3. 107

వెగవెగ ౨ శీఘ్రముగా నడచుటయందగు ధ్వని కను
గరణము; గజగణ.

సీ. వేగుఁ జూచెదమంచు వెగవెగఁ జనుదెంచి దూర
మేఁగుచు బొదల్ దూఱువారు...కృష్ణ. 3. 48.

వెగ్గము ౨. పంకము.

ద్వి ఒకతోటలో నితఁడున్న మాయక్క, వెక
లియై కనుఁజూచి వెగ్గంబులాడి, లలితంబులైన
విలాసముతోచూచి, పరిపింపఁగలనె యీ పటు
వేషధారి, పసి ... ద్వి పరమ. 4 338 పా.

వెగ్గలమాడు ౨. ౧ (వెగ్గంము + అడు) అధికముగా
పంచరించు.

ఉ. ... తరుమరంద సరస్వరవింద గోష్ఠికిన్, వెగ్గల
మాడు తేంట్లు ... అము. 5. 122.

వెగ్గలము ౨. (౧ వెగ్గళు) అధికము

ఉ వెగ్గలమైన మోపుగడు పింకవ యెత్తఁగఁబోయి
ముందటన్, మ్రొగ్గలిం బడెన్... హరి. 1 21

క. ... పెన్నఁజెరిరి పరిమరలు మృగములన్,
డగ్గటి చంపెడువేడుక, వెగ్గలమై చిత్తమందు
పెటాడింపన్. భాగ. 1 464.

క సరిపలమమ కలకజ వెగ్గలపుం గినుక యను
సెవటఁ గల వడివడి నొడలయంటి చూచు
కొనియె, నిలువెడలిలి నా క్షణంబి యెత్తిన
భీతిన్. పాడు. 5. 207.

సీ . గీ జలజనాథుండు కోదండ చతురుడగుచు,
గుట్టిములతోడ సారథిఁ గూలసేసి, వారెవయుఁ
అక్రరక్షకద్వయముఁ ద్రుంచి, కల్లు లిల్లులుచేసి
వెగ్గలము నవ్వె ఉ హరి. 3 99.

౧ బాల్యమున నుండి యౌవన ప్రాయమైన, యపు
డుదన భార్యయందు నయం బొకింత గావఁ
డయ్యెను వేము వెగ్గలము పెరుగఁ, గలదె
మాధుర్యగుణము తిక్తంబుగాక తె. భా 4.86.

వెగ్గలించు ౨ ౧ (వెగ్గలము), త్రోసిపుచ్చు.

ఉ మన్ననచేసి మీరు బహుమానముతో ననువేలి
నారు నేఁ, గన్నది తెల్పుకుండిన నఘంబగుఁ
గాదని వెగ్గలించ కీ, విన్నత మాలింపుము ...
సారంగ. 2. 6.

వెగ్గలిండు ౨. (వెగ్గలము + ఁడు.) అధికుండు,
గొప్పవాడు.

సీ. అర్థిసంభవ యితఁడు నో జొలవాలపు విషము
బుక్కిటఁ దాల్చిన వెగ్గలిండు ... భారీ. 5. 110.

(౧ ర సా. వెగలిండు వచ్చుదిట.)

వెచ్చ ౨ వేడిమి, కావము

సీ. పరిరాచరాచ వాడలికాయ కమవెచ్చఁ గరఁ
గిన యల కనికరపుఁ బోయి ... శుశుచ. 2 91.
చ. ... వెచ్చలం, గరిగిరి కావతాంగములఁ గప్పిక
రొంపులు వందయాఱఁగి. అశ్వితి. 2. 67.

2 జ్వరము.

సీ ... వెక్క నా వేడి ను తెచ్చుచుండ జ్వర
మొప్పు . అం. భా. 2. 128.

3. కాక, కావము.

చ... అ. ల్లిరా, ద్వీరహ భరింబున న్నొడము వెచ్చుకు
కాంతి యొనర్పవాహినీ, తరుణులు మేన దట్ట
ముగఁ దాల్చిన ముత్రైపుఁ బేరలోయనన్
అము 2. 51.

ఎఱ 1. ఉష్ణము, వేడియైనది (వృత్తియందు విక
ల్పముగ నిగాగముము)

ఉ. వెచ్చని కన్న నీరడర పీడిన వేసలితోడఁ
బెల్లనాపుచ్చి తనూజలు బనవ ... భార.
అమ 1. 299

పి. ... గి. తట నలివెచ్చ నీరునఁ దీర్థమాడి ..
హర 2. 107.

చ. తెలి నలి వెచ్చయోగిరముఁ దియ్యని కేరులుఁ
దిమ్మవంబులున్ ... అము. 2. 81

2. తీక్ష్ణము, అపహ్యాము.

చ. వలచుట జాతిలోనఁ దలవంపగునే కడయింక
రాచఁగూఁ, గలిగెడిదేమి నా నమపుకాండ్రమ
దొల్లఁటిచారి వీధిలో, వలఁ గనినఁత వెచ్చ నగు
కాటున జోరిచి యన్నదమ్ములం, విలిచిన రీతిఁ
విల్య వలపించెఁ అమి యతఁ దంబుజావనా,
కువల. 4 181.

శ్రీ. ఎఱ వేడిగా.

తరలము. పమర కూరులు పాఁడిపుల్ శితకశ్రు
లుక్కుక చిత్తులు తమలు చారిలతోడి వైరము
ధర్మయుక్తిఁ గరంబ యు, క్రము స్రజా కయ
కారణం నని తర్థయున్ భయమందుచున్, ఏమ
మఁదై పడియుండె హోయని వెచ్చమార్పుచు
విన్నవై భార. సఖా. 2. 810.

వెచ్చెఁడు అ. శ్రీ. (వెచ్చన్ + పడు) వేడి కలదగు.

(వ్యవ.) స్నానమునకువీల్గింకను వెచ్చఁబడలేదు

వెచ్చెఁబెట్టు న. శ్రీ (వెచ్చన్ + పెట్టు) వేడిమి కలి
గించు.

(వ్యవ.) నేయి వెచ్చఁబెట్టుము.

వెచ్చెకాడు (వెచ్చము + కాడు) విటుఁడు. (బి. ప.)
వెచ్చకాడు.

ప. ... ఈ ధనంబుల సేమి యయ్యెడు నయ్య
యో, ఈ వెచ్చకాఁ డెచ్చటకేగిన సేమి?...నా
చేసిన దురితఁ బె తకాలంబునరకంబుల మండినను

దరుగునే, పడచి కుడుచు పడఁతికంటెఁ కాపిని
యున్నదే యని విచారించు .. జాహ్నవీ.

4. 41

నీ ... గి. సురల యాఁకటికూడు మ్రుచ్చులకు,
గీఁడు, దిక్కులకుఁజేడు వెలుఁగుల యిక్క
జోడు, లచ్చి నై రోడు రేఁబోటి వెచ్చకాఁడు.
చంద్రుఁ డలరాఁతె నక్కఱా సాంద్రుఁడగుచు.
కవిజ. 8. 79

ఎఱ మిక్కిలి వ్యయము చేయువాఁడు. (శ ర)

వెచ్చెన వి వేడిమి, ఉష్ణము.

ఎ. వేడి వెచ్చ వెక్క పెట్ట వెచ్చనయన, నుష్ణ
సంజ్ఞితగు .. అం. భా 1 47.

ఎఱ ఉష్ణముగలది, వేడియైనది.

నీ. తొలుదొల్ల మదయాద్రీ శిలఁదాఁకి తీండ్రీచు
నసిలోహమున వెచ్చనై జనించె ... అము.
1. 38

శ్రీ ఎఱ. ద్రు. వేడిగా, వెచ్చగా.

ఉ ... చెలింగని వెచ్చమార్పుచున్. అము 5. 89.

వెచ్చెఁడు అ శ్రీ. (వెచ్చము + పడు) వ్యయమగు.

క కడు మేటియైన దొఁచేఁ, ఒడినది మీసొమ్ము
వెచ్చ పడనోపిన నీ, కడగూఁత దివ్యవచ్చున్...
పరమ 5 57

ద్వి. చేతివిత్తము మున్ను చెనటయై పోయె,
పలు తెలుంగుల వెచ్చపడి ... నవనాథ. 5.
211. పా. 19. పం.

వెచ్చెఁజుచు (√ వెచ్చపడు) న శ్రీ. వ్యయము
చేయు

గి. ... పచ్చవైకఁబు విండలో వెచ్చెఁజుప,
నెన్ని చెప్పినమాట లింకేటి కనిన ... హరిశ్చ.
4. 199.

వెచ్చెపెట్టు న శ్రీ. (వెచ్చ + పెట్టు) 1. వెచ్చించు,
వ్యయముచేయు

క. కట్టక కుడువక యొరులకుఁ, పెట్టక తమకంద్రీ
కూడఁ బెట్టిన నీరి ... దనయిచ్చ వెచ్చ పెట్ట
దలంబెన్. విక్ర 2 188.

ద్వి ఏలోకో కాసల్య యెదమబ్బి యుబ్బి, వే
సంఖ్యధనంబు వెచ్చపెట్టెడిని ... ర. చ.
అయో. 88. పా. 28. పం.

తే మాది మీరు విమోచేదాడిరాని, దాన
ధారార్థమఖిలప్రదాన నగు , వెచ్చపెట్టుట
దలఁచి యోవిబుధ తటిరి, తులన శశిమా
జడఁలో దాగియుండు చందు 1 72

2 విడుచు

చ హరివర్ష పూజకు మోగి యుత్సాహ గొల్చి
కులభిరూపమున్, సరగున వెచ్చపెట్టి హరి
చంద్ర కీర్తన వినియచ్చి .. హరిశ్చ
5 92

3. వెలుచు, పాడుచేయు

చ ... మాయ నింద్రయాధిక మతియైకవాచు
దన తెనుగుఁ జిత్తము వెచ్చపెట్టి పాతకములఁ
గులకున్నె ... కాగ 6 517.

4. ఉపయోగించు, అనుభవించు

కా. ఏలావేయును విన్నవించుగఁ ద్రిలోకేగా
మహేంద్రాచారి, కావలై శక్తియు వెచ్చపెట్టు
కొను మింకన్ సృష్టి నష్టంబగున్ .. వరాహ.
10 18

అ వలనట్లు దివ్యవస్తువులెల్ల నా, యిచ్చవచ్చి
నట్లు వెచ్చపెట్టి . ప్రభా 1 85

(“నా యిచ్చ ననుభవించి వెచ్చపెట్టి” అను
పాతాంతరమున “వెచ్చపెట్టు = వ్యయపఱచు,
వెచ్చించు” అని యర్థము.)

వెచ్చెపోవు ౧ శ్లో (వెచ్చెము + పోవు) 1 వ్యయ
మగు, తఱుగు

చ తన ధన మించుకంతయు వృథా వ్యయమై
నది లేదు వైష్ణవా, ర్పణకు వెచ్చపొయినది
సర్వము ... పరమ. 4 148

నీ కళవెచ్చపొవి నిర్మలా చంద్రబింబు చర
భృతంబుటని సగంజలము రామా
4. 64

2. నశించు, చచ్చు

ఉ. ... అనిని విడ్డల నిండిచి యాకటి చిచ్చిన
వెచ్చపొవు వా, రేలిక బంటు వాని యొక
యించుక లేక కృశించువారునై , మాలె జనంబు
మీన శని దోషము దాఁకి నిం ద్ర సవ్యమై ...
కాళ 8. 158.

వెచ్చము 2 (2 సం. విసర్జనము) 1. వ్యయము.

గీ వెచ్చమన్న చ హరిఁట వేడువాఁడ, భీశ్య
రుండఁట కాము పతివ్రతఁట . కళా.
8 90

క ఈమెటు వెచ్చము చేసిన, నామేరు మహాద్ర
యంత యర్థంబైనన్, జే మొరలికి మోసం
బగు ... విక్ర. 2 167.

క ఎచ్చోగజ ఘోషక్రియ, తచ్చ్యుణ మళట
జీవిత ద్విజసుంపూ, జోచ్చ నిజభోగముల కగు,
వెచ్చము వెచ్చంబుగాదు విత్తంబునకున్ అము
4 282

2. ఇంటి వాడకమునకుఁ గావలసిన చిల్లర సర
కుల యప్పు.

ఉ వెచ్చము వెట్టుమన్నఁ బరివేలకు నుద్దరు
వొల్లరు .... పి శకు. 1 78.

నీ బచ్చయి వెచ్చుబు లిచ్చుకొక్కపు దొరదళ
వామియై కొల్చు చిలువ కాల్చు ... అచ్చ
రా సు. 41.

3. ఇంటి వాడకమునకుఁ గావలసిన చిల్లర సరకు
క ఎల్లండి సమారాధన, చిల్లర వెచ్చములు
గొనఁగ శీఘ్రమెయిది యీ, పల్లియ సంతకుఁ
అని ... శుక. 2 183

వెచ్చించు న శ్లో ($\sqrt{\text{వెచ్చము}}$) వ్యయపఱచు.

నీ అశ్వగో మహిష రూప్య సువర్ణ వస్త్రంబు లెన్ని
వెచ్చించిన నేమిఫలము ... భీమ 4 82.

క ఐనను బలికార్యము తన ప్రాణము వెచ్చించి
యైక భటునకుఁ జేయఁగా నగు .. ప్రబోధ.
8. 89.

వెచ్చు ౧ శ్లో 1 క్రాఁగు, తప్తమగు.

ఉ వెచ్చెన మిన్నభంబు పరివీత శశారులై దైత్య
నైన్యముల్, విచ్చె . కకు. 2 128.

గీ . అట్లు సిద్ధుఁడగుగ నమ్ముగ్గ మృతిఁబొందె,
విరహావహ్నిచేత వెచ్చివెచ్చి భోజనా. 8 70.

ద్వి. పాముచే నీవు లోఁబడియ్యఁడు తెలింగి,
వేమాటు శోకాగ్ని వెచ్చుచుండితిమి. ద్వి. భాగ.
2 23 పా.

నీ . గీ. వెచ్చెనవఁగందె ననఁగను వేఁగె ననఁగఁ,
గమలె ననఁగను వేకారములుగ. ఆం భా,
8, 89.

2. సంతాపము వొందు, పరితపించు

క అచ్చపు వెన్నెలచే గదు, వెచ్చుటలును మాన
మెతలి వెడవిల్లువితే, నొచ్చుటలును బ్రయం
తచ్చిని, ముచ్చటలును విప్రలంభమునకెవం
దగున్. కావ్యా. 8. 128. చ

ఉ మచ్చి రెట్టిగాంగ దవ మందిరమొంది యభీష్ట
వస్తువుల్, నెచ్చెలు లెల్లఁజూచి మఖలిం
జరించగఁ జేయలేమిన్, వెచ్చని యూచు
నించుకొని విన్నదవంబును బొంది నెవ్వగన్,
వెచ్చినయట్లు నజ్జనుఁడు వేటొక దుర్దశచేత
నొచ్చునే. కేయూర. 8. 274.

ఏ. కుడువ వేడుక పుట్టి కడియు పోటిఁజూచి వేదన
వెడవెడ వెచ్చివెచ్చి ... వానిన్. 1. 124

8. కాట, దగ్గమగు.

చ ... కాట లోచనము లోచనంబు చిచ్చున వతం
దును వెచ్చి విన్నఁగూడెనే ... వార. 8. 91.

ఉ. చిత్తవైరి పాలి కిబిదే జగ మెల్లను వెచ్చ
జాతెనో, యిత్రెజగంటి పట్టమునకే నిటులుండక
యుండ నెవ్వఁడే, నెత్తులు నెట్టెనో... వాల్మీకి
8. 7.

4. మండు, జ్వలిందు.

దిగ్గ. వేడి వేలుపుడిగి వెచ్చి ద్వీపంబు, లిడెచ్చు
రితి ... ద్వి. హరిశ్చ. పూ. 1157.

ఎ. వేడిమి.

కం ... ముచ్చిచ్చునను వెచ్చుమర ... ఆము
8. 28.

వెళ్ళరికము ఏ (వెళ్ళ+రికము) వైద్యము.

క. వేరని వెళ్ళరికము చావెరుకు నని రాజ
పురుషునినితరునికిన్, జారాదు లిడిన దురను,
జారనికొనవలయు నుత్తమాధమ విధులన్
విజ్ఞా. 2. 67.

వెళ్ళ ఏ. (నం వైద్యం) వైద్యుఁడు, భిషక్కు.

అ. ఇన్ని సంకటముల నిర్బంధి నెంతయు, వొగులు
చిత్తవృత్తి నొప్పుదీరి, వెళ్ళ వీవకావె ...
భార ఉద్యో. 8. 26.

కా ... వేరం వెత్తిన భాత చెయి యిడువన్
వెత్తెవ్వఁ డూహించగన్, రకభ. 2. 89

ద్వి వెళ్ళులు వచ్చిన్, వేగ మార్పురదు, లజ్జింపనేటికి
లతాంగి నీకు ... రం రా అయో. 92. పా.
10 పం (104 5 నవ్య పం)

ద్వి. మందు వెట్టంగ లేము మనఁజేయలేము, వెదక
నవంగ లేము వెళ్ళఁ దేలేము ... ద్వి హరిశ్చ.
ఉ. 1908

వెళ్ళఁదనము ఏ (వెళ్ళ+తనము) వైద్యత్వము.
వైద్యుఁడయి యుండుట.

గీ .. కడవనాకట చాలు నీ గొడవయేల, వెళ్ళఁ
దవమేల యని మది లజ్జవొడమి మనుక.
5. 18.

వెళ్ళరాలు ఏ (వెళ్ళ+రాలు) వైద్యముచేయు స్త్రీ.

గీ. అనుచు వారలు పలుకంగ నాజ్ఞమున,
జయచ విజయను దోడ్కొని జవన గతిని, వెళ్ళ
రాండ్రును మీరు నా విడచెంత, బదిలముగ
మండుఁడి యంచు వనముఁజేరి పార్వ 4. 187
మ .. ఉగ్రదశ వక్త్రీభృచ్చిరోభారమున్, కను
మొందించగ వెళ్ళరాలయిన కాంతన్ భక్తి
భావించెదన్. చంద్రా 1. 2.

వెట్కా(టకా)రము ఏ ఏత్తిరొడుపు.

కా కానిమ్మెంత ప్రయోజనం బనుచు వెట్కా
రంబుగాఁ బల్కు, నాభానోత్తంపముఁజూచి ...
రంగా. 2. 45

వెట్ట ఏ 1 వేడిమి

గీ ఆట్ట వేసవి వేడివంబు వెట్టకతన, నేల వందందు
విరివిన నెఱియలందు ... వాల్మీకి 2. 70.

(మార్తాండుఁడు) గీ. త్వష్ట కవ్యక సంజ్ఞనుద్వా
హమయ్యే వ వివలాసిని యను యమునాహ్వ
యములు, గలుగు కొడుకును గూఁతును
గనియెఁ గని నిశ్చేతరుని మేనివెట్ట వహింప
లేక. వరాహ 5. 89

ఏ ... జిగి దొండ పండంచుఁ జేరవచ్చిన చిక్కి
బలువెట్ట దిగులొంది వరువు లిడంగ ... ఇందు.
8. 28

2. వేసవికాలము, వెట్టకారు.

చ వరియగు నిట్టి వెట్టలను వరము నంచు ...
ఆము 2. 47

3. కాపము,

ఆ. ... కాల నామధేయ మెనము గైకొని,
చిలు, నీకు వెట్టినేరు దగునే (వి. 250,
గీ .. పేరగేర్తుల కొంపలు బిడ్డగాతె. బిడ్డ
వెట్టలు పడినొకఁ జాతెవపుడు అచ్చ రా
కిష్కిం. 67.

విజ వేడి, ఉష్ణము.

గీ వెట్టదినముల మడుగుల మట్టి గలఁన, బుడ
బుడధ్వని వెడలు బుచ్చుదములందుఁ, జిలువ
చిలువని సేకుల జిడ్డుచేటు .. మనుచ. 4 17.

పి. రే రాచ గేహగి రేకు క్రొవ్వెవతోడ వెట్ట కన్
తేగురు బొట్టుతోడ పొంచానీ 3 77.

ఉ. వెట్టగ మందమానతము వీరగఁ దోడత
ప్రోతఁజై విరుల్, మిట్టఁదగు ... పారంగ
2. 168.

చ. పరిసర చంపక ప్రసవ పంక్తులఁ బుట్టినవెట్ట.
వావనల్, గంళములై పయిం బొంబయగానీలి
వచ్చు మరాళి నీ పంపం పంబు భవత్పదాబ్జము
లపై నొలసెన్ ... ఉ రా. 6. 43

వెట్టికాలము ఏ ఏ వేసవికాలము గ్రీష్మర్తువు

వ. ఇట్టి జెట్టిదాపు వెట్టికాలంబున గట్టుపట్టి యిట్టి
ట్టవరాని బీంబునఁ బంచాగ్ని మధ్యంబున
నుండి .. మృత్యుం 2 45

వెట్టచెవులతపసి (వెట్ట + చెవులు + తపసి.) ఉగ్ర
శ్రవసుడు.

గీ. విను నిరాబారి తేండ్ల కన్వెట్ట చెవుల, తపసి
రాయఁడు నీలా 2 2

వెట్టము ఏ. శత్రువు

పి. కలువల చుట్టంబుఁ గలువల వెట్టంబుఁ దన
రెండు కన్నులై తనరు వాని ద్వా. 2. 158.

వెట్టి ఏ (నం. విష్టి.) ప్రతిఫలము లేక చేయువని

పి. ఏరాజు రాజులనెల్ల జయించి మున్ వెట్టికఁ
బట్టె దోర్విక్రమముల . మార్కం పు 35
క ఆట్టి ఘనపుణ్యవాహిని, వట్టిటనె యున్న
యది ... వెట్టిగదే భూమిఁ దిరుగు విడుపు
దురాశల్ భోజరా 6 302

పి. వలుక గల్గిన జాలుఁ బనులు సేయించును
వెట్టిమైఁ జడలేటి పట్టినై న ... యయా
1, 13,

వెట్టిగొను న శ్రీ (నం. విష్టి.) (వెట్ట + కొను) ప్రతి
ఫలమియకయే పని చేయు చు

కా. . వాఱాయాబున మమ్ము వెట్టిగొనుచున్
వర్తింపుచున్నాగు మీ, రాలవ్యం బొసరించినన్
బ్రదుక శక్యంబెట్లు మాబొట్టుకున్. భీమ.
4 119.

చ. మదమున నిద్రుఁ దాదిగ సమస్త నిలిపుల
వెట్టిగొన్న నా, యెదుర మృగాఁగ నీవకట మీన
వరాక్రము రాముగీముఁ జె, పెదపు . భా.
రా. ఆర. 2. 105

వెట్టిజేవరాలు ఏ ప్రతిఫలమును గోరకయే వచ్చి పని
చేయు స్త్రీ

పి. . గీ పేరుగల యట్టి జన్మంపుఁ జైరుఁజాఁప,
వెట్టి జవరాండ్ర కిరుగోరు వెట్టు కావు, లట్టి
యచ్చఁజాతిలో మొట్ట మొదలి, పేరు గలదాన
మేనక పేరుదాన చంద్రా. 3 101

వెట్టివాఁడు ఏ గ్రామమునందు దివలతెము లేక వెట్టి
పని చేయువాఁడు

పి. వెట్టివానికి నేల విమల విచారంబు పరదూష
కున కేల పరముచిత నీతి శ 3.

వెట్టిఁడు ఏజ. (వెట్టి + ఈఁడు) ప్రతిఫలము లేక చేయు
వాఁడు, వెట్టిచేయువాఁడు. (శ ర)

వెడ విడ 1. అలపము, కొంచము.

ఆ వెగజాము గలుగ వెడనిద్రఁ బొందుదు ...
భార ఆర 5 308

చ .. చసంభ్రమతం జనుదెంచె నల్లన, ల్లన వెడభీతి
దోవఁజనులన్ వెగడయ్యెడు దృష్టిఁ జూచుచున్.
భార విరా. 1 276

ఉ . నెన్నడు మొకించుక గౌరవమందె గోరి
కల్, నెక్కిన నిక్కివారు వెడనిద్ర కనుంగవఁ
జేరె నింతికిన్ చంద్రా 1 100

చ వెడనగ వంతురింపఁ బృథివీ వంమానుఁడు
వల్గు పారంగ 2 63

2 తుచ్చము

క జడమతులైన జవంబుల, వెడమాటలు మానప
నిదియ వెరపు నిర్వ 8 119.

క ఈ వెడమాయల నిప్పుడఁ, బో విడువపు ...
భార కాం 8. 184,

- ఉ. . . అదియొప్పని లాగయి మీకు దోచిన,
బొంబెట్రైవర దక్కు వెడబుద్ధుల బోయిన నే
వనశ్యమున్, దండన సేయుదున్ .. వరమ
2. 84.
- క. వెడ చెరువు లిచటఁ తెల్లపు, పుడమినహహ
దొంగలానఁ బొడిచినఁ గోకల్, విడుతురె ...
కా 3. 204.
8. వికృతము.
- క. వెడగోతం గత్తురొలుకఁ, బడఁద్రోచినఁ వచ్చి
కుక్క వదుపు వెనుకకున్, జడిసెఁ గబింప
నొల్లక ... భార. కాం. 3 508.
- క. బుడబుడ నెత్తురు గ్రక్కును, వెడరూపము
గాల్చి గ్రుడ్లు వెలికుటుక ... భాగ. 3 701.
- సీ. తొడగులు సడలి కుత్తుక పెండి మిక్కిలి వెడ
యావులై పడ్డ మీరటలు .. కై కా 2 78.
4. వ్యర్థము, వట్టిది.
- ఉ. అవల వచ్చు నావదల కన్నిటి కోర్చి లతాంగిఁ
గూర్చి కా, కి వెడమాటల వ్యర్థంఁ దెన్ని విధం
బులఁ జూపి చెప్పినన్ ... భార. విరా.
2. 78.
- క. మీకును మీవతి యావతి, మామను మా భర్త
యాజ్ఞచున్నింప దగున్, వాకోవాక్యమ్ముల
వెడ, వాకాటం బల్బులు వలనను సేయన్
విరా 4. 70.
- చ. పౌదయము రెప్పుడు గదియకే తఱచొవెడ
కొల్లొక్కణ్, గదిరెను మేలు కార్యములఁ
గల్గక మాటల యందె కల్లు పెన్నదురులు వట్టి
తైత్తములు చాల ఘనంబయి ముడు వేస
విన్, బొదలంగ నిల్చెనంపకుల పొందుల
వార్యుల పొందు కై వడిన్. ఆము 2. 82.
5. అవశ్యము, కల్ల.
- సీ. వన్నెలువచరించి కన్ను సన్నలుచేసి వెడ
మాటలను శ్రేమ గడలు కొలిపి, ప్రబోధ
1. 75.
- సీ. వెడత్రోవ మును తెప్పి వడివవ్వఁ దిరుగు వధ్య
గుల కొలఁది యవశ్రవయు మరల ... ఆము
4 182.
- ఉ. అతని పాలికేగి వినయంబునఁ జాగిలి మ్రొక్కి
దీనకా, స్వీకయుఁ బోతె. గొంత వేడయెప్పుల

- బాష్పకణంబు లఱి క, జాతముల వ్వెడల్చు
ఓయు . వరమ 3 205
- ఉ. ముంగిట నాడు పుత్రుఁ డతిమోదముతో ...
చిటుగంతులతో వెడయెడువోడ, రాయంగ..
ముద్దుమో, ముంగమియార ముద్దిటుట ముజ్జగ
మేలుటగాక యుందునే. కవిక 1. 40
8. కృత్రిమము, తెచ్చిపెట్టుకొన్నది
- క. అడలడఁచి నెమ్మనంబున, వెడతెలివొడఁ
గూర్చి .. నిర్వ. 8 181.
- సీ. వెలవెలనై చాల వెడవపుష్ట వహించి మురి
పెంబు దఱిగిన మోమువాని ... ఉ రా.
6. 205.
7. పిచ్చి.
- క. కడతలఁపు లుడిగి సంధికి నొడఁబడు మిది
తెన్న. . భార కర్ణ 3. 278
- 8 నిర్దేశకము నిష్కారణము
- క. ... కరుణారహిత, త్యమునఁ దోలు మేన వా
వగ, వమేయ వరవధము సేసిరట్టి దురాత్ముల్.
భార ఆము 5 109
- 9 వింత, ఆశ్చర్యము
- ఉ. దేవ! సురాధినాథ భవదీయ మనోబ్ధమునంద
వింతగా నీవిధిఁ జింతిలంగఁ గత మైయ్యది
నేడు తపోనిమిత్త మె, దే వెడవార్తగల్గెనొ
కవిక 6 49
- క్రీ. విద. 1 అబ్బముగా, కొంచముగా
- క. చని వెడ వికసిల్లెడు నా, నన పద్మముతోడ ..
భార విరా. 2. 320
- సీ. వెడవాడు లీలాంబిదయుగ్మము మాడ్చి
సుదతి నీ కనుగవ సోలమందె . నిర్వ. 8. 86
- సీ .. విరళమై పక్షతి ద్వితయంబు వెడజాణ
జంచులొకించుకాటుచితముగ. . నైష. 1 98
- ఉ. . . చ, స్నేహం జాణు కొంగు సవరించుచ
వీడిన కొప్పుఁ బల్మయ, శేవెడ దోపుచుఁ
బలికెఁ జెందొన చూపులు క్రేళ్లు చాటఁగన్
పారి 4. 57
- 2 వదలుగా.
- సీ చిటివేలి పూసపై ఘటియిల్లు వెడవట్టుచిమ్ము
సురియ రా ల్మమ్మరముగ ... ఆము 7. 14

వి 1. ఇంచుక కాలము

చ అడరు నవాంబు ధారలు జటాటవిలోబడి
విభ్రమించి వెల్వడి చనుదెంచి రాలుగొని పక్షు
ములన్ వెడనిల్చి మోవిపైఁబడి .... కు. సం.
8. 787

2 చెఱకు (ఈ యర్థము మన్మథ సుస్సంపదర్శనమందే
కవపదుచున్నది 'పుష్పము' అని (ప్రొ. ని)

క. ఏడాడి నపుడు వెడసిం, గాఢిగొని యలరుఁ
దూపు గమిఁ జక్కెర యే, బాణముగాఁ గలిగిన
కం, భాణపు దొరపింజ పింజ గాడఁగ నేనెన్.
విజ వి. 1 82 (128)

Phrase—(1) వెడ విలుకాఁడు = ఇతుభన్వఁడు,
మన్మథుడు.

చ. వెడవిలుకానికిం జెఱకు విల్లును గల్వలకోరి కోరి
కల్, గడలు కొనంగ నామనియుఁ గల్వల
రాయఁడు నిచ్చి మన్ననా, బడయుడు వాని
కెక్కుడుగ మౌర్యులు కామును గాన్కెక్కె
నా, బడిబడి గంధలుల్లి మధుసమ్ములు రాజును
దెంచె చెమ్మెరల్ విజ వి 1. 211.

చ వెడ విలుకాఁడు నెమ్మొరము వేమలుగేదఁగి
తేకు వంకిడి, బొడువఁగ మేరు సామపునఁ
బొందక నిన్నళయ ప్రదానమే, నడిగెదనంచు
రాఁగలిసమై యిటు వెన్నెలవేడి వెన్నొనన్,
గొడుగుల నీడ వచ్చితిఁ జికోరవిలోచన యేమి
చెప్పుదున్ రామా. 8. 148

(2) వెడవిలుకు(లు) ఁ = ఇతు భన్వఁడు, మన్మ
థుఁడు.

క వెడవిలుకు కీర్తిజాలము, వడుపునఁ జంఠ్రా
తపంబు వాలుటయును . . భా రాయ 88

క. వెడవిల్వఁడలరు వింటను, గడువడి విరికూపు
లేర్చి కడియింపును న, పుడఁతిన్ రావందు
రుగిన్, గుడియెడమల నేయేని కోయని
యాచెన్. యయా 5. 111.

(3) వెడవింటివాఁడు = ఇతుభన్వఁడు, మన్మ
థుఁడు.

ఉ. ఆ కమలాక్షి యింపున దృగంచల మించక
మూసి పొర్ల కా, పొక్కుల కోణకోణమల గ్ర
మునం జనఁజూచు చూపు తీ, రై కమవత్సెఁ

దమ్మఃనమ టు కొనన్ వెడవింటివాఁడు
క్రో, రైక ధురీణతం గఱచి యేసన సిగిడి
కోలయో యనన్ మనుచ 8. 90.

(3) వెడవింటికోడు = మన్మథుఁడు

క. నడి వేఱవేఱ నిరసులు, గడఁగి తెడంగయిరి
కుంతికాంచిన కొడుకుల్, వెడవింటి కోడు
మొవడి, గడిగిన నారాచ పంచకంబో యవఁ
గన్. పాంచాలి 4. 14

(5) వెడవింటిదొర = మన్మథుఁడు

నీ వెడవింటి దొర రాడివెడల నుత్సాహించుఁ
జిలుకపైకములు విందులకుఁ దిరుగు. చంఠ్రా.
4. 141.

(6) వెడవింటిఱేడు = మన్మథుఁడు.

క వెడవింటి ఱేని నేనియుఁ, గడకంటనె యేలు
కొనఁగఁ గలవెల నవతా, పడకింటిలోన వింతగు,
కడకంటఁ జరింతె వన్నఁగాదని యవలన్.
ప్రభు. 1. 787

(7) వెడవింటిబోయ = ఇతుభన్వఁడు, మన్మ
థుఁడు

తరళము పగలుమీఱఁగఁ బాంథకోటుల కాధ
పెట్టును మందు నీ, తొగకగుల్ వెడవింటి
బోయకుఁ దోడువచ్చిన వాడపో . . విజ
వి 8 84.

(8) వెడవింటి బలుదంట = మన్మథుఁడు. . .

నీ వెడవింటి బలుదంటఁ బొడవూపఁ గానీక . .
నీలా 1 42

వెడగు విజ. 1 వివేకము పీఠేనివాఁడు, వివేకము
లేనిది.

ఆ. శ్రమ విమోహ లోభ భయ పరిభూతనై,
కొడుకు విడువనంత వెడగ నయ్య. భార ఆది
8 280.

క మది భృతిలేని వెడంగుల, మతిఁగఱిగిన మమ
తికిం బ్రమాదము వచ్చున్, మతిఁ గఱిగిన మతి
మంతుఁడు, సితచ్చదోక్కరము చేతఁ జెడ్డవిధ
మునన్. కేయూర. 8. 75.

క ఓ వెఱ్ఱులార! యేటికి, నీ వెడగు విచారములు
సహింపఁగ రాదా, యేవారికైన మేలా.
చావులతర్కితములుగ్ర సంగ్రాహములన్.
భీమ 4. 62.

ద్వి. గుడికేగి మీడింకఁ గొలువ నేనిన, వెడంగు
ప్రక్కకు మీరు వినుడు త్రరంబు. బస పు.
8. 182. పా. 882. పం.

2. వికృతము.

ద్వి నీరాడి ముదుక వన్నియ మూరకులుచ.
నీరలు వెడంగు కుచ్చెలు వెట్టి కట్టి ... అ. మ
క. 1. 28. పా. 28. పం.

3. అవివేకము.

క. వార్యము తెలుగిట్టిది నీ. వార్యముక ముకకు
జొచ్చి యాడెను నీ కా. దుర్యోధను వనినయ
మని, వార్యం బని యెఱుంగరామి వలనో
వెడంగో భార ఉద్యో 1 818

1. కడువనుఁ గన్నతల్లి. కెన గానల రామునిఁ
గన్నతంద్రిగా. మడుగని బత్తితోఁ గొలుచు
చుండెడు తన్ను వెడంగుఁ బాని కా. అడవుల
తోవలం గలుకులాడిన దోవపు చంటయంతయుం,
గుడిచితి నుచు నా మఱుది కుట్టుకు నిక్క
మొఱుగఁ బల్కుమా. అచ్చ. రా. సుం 90.

2. వికారము.

క. అని పలుకు పొద్దు పలుకులు, విని పలుకక
యున్న మనుష విభు దెసఁ గోపించిన తన మది
వెడంగుడుపుచు, ననిలనుకుండిట్టులనియె నాతని
తోడన్. భార. కాం 1. 114

వెడంగుదనము 2 (వెడంగు + తనము) అవివేకముఁ
చ ... వికార విదూరుఁడు శీఘ్రుఁ డెంతయున్,
వెడంగుదనంబునం బనిచె వృద్ధుల బుద్ధులు
సంచరించె భార. పభా. 2. 9.

వి ... ఒడికంపుఁ జేతల యెఱవెఱింగిన వింత
నీరాటలు పనిగం వెడంగుదనము ... కావ్యా.
8. 41.

వెడంగుపడు (వెడంగు + పడు.) అ క్రి. 1 అవి
వేకము నొందు.

గి. ... మేదుక మోహందభారమున వెడంగు
పడెడు సంపాత నిష్ఠుంగ విధి, బొందుఁ గాం
క్రమమున వప్పుకుపవరుడు. భార అభ్య.
1. 195.

... కలఁత నొందు.

నీ గి. ... అడరి కోర్కులు చిట్టు ముఱ్ఱాడ వెడంగు
పడిన యుల్లంబు పట్టునఁ బట్టుచ దనకు,

వకముగాకున్న వెంతయు వంతం బొందు ...
భార విరా 2 292

3. జడత్వము నొందు, మాన్పడు

క వెడంగుపడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి తలం
చుకొని యవశ్యంబును నిప్పు దితనిఁ దెగఁ
జాడక చొప్పుడునే యావిప్రళికువు ప్రాణం
బనుచున్ నిర్య. 10. 78.

4. వికారము నొందు.

వ. కొమరారు దోరెప్పఁ బ్రాశ్నతోధన్ దిరుగుదుల
వెడంగువడి వడి దప్పవట్లు త్రాళ్ళంగట్టువడి
పొట్టలదురగ నిక్కి పరిసెనంబులు వేయు వని
యును ... మనువ. 4 28

వెడంగుపడుమే న క్రి వెడంగు పడఁ జేయు, వికా
రము నొందించు

వ ... ఎండకాఁకును రేయింటి యలఁబడియు
నప్పటి యాఁకలియు నొడక్కు డిల్లవడం జేసి
నను మొగంబులు వెడంగు వఱచినను బొలివోని
పొరుషంబుల నయ్యిర్దువాఁగును, గడంగి కల
యన్ తెరసి వెనంగి ... భార ద్రో 5. 288.

వెడంగుపాటు 2 (వెడంగుపడు) వెడంగుపడుట,
నిశ్చేష్టత నొందుట

చ. బలిమిఁ దడియు లప్పుడు సభాముని ముఖ్యుల
రెట్టబట్టి యా,తలం బడవైచుచుం దమకుఁ
రామె యవారణఁ దత్త రాననం, బులు గొని
కూరుచుండిరి తపోధనులున్ సురలు ద్వెడంగు
పాటొలయఁగ గ్రుక్కు మిక్కు మనకుండి
రొదుంగుచు నక్కడక్కడన్. ప్రభా 1 82

వెడంగురుపడు 2 క్రి (వెడంగురు + పడు) మాన్పడు,
జడత్వము నొందు.

నీ ... మాకు నీపూన్ని సమ్మతమేము దీనికి
నీతోడివారము నీవు డస్సి,యున్న వాడవు
విద్రయను లేక యున్నేని వెడంగురుపడియెడి
యడవిలోన భార సా. 1 80

(ప్రాత ప్రతిపా 'పడగర' అపముద్రి)

చ. ఉడుగక కన్ను నీరఁ గడు నొప్పటి రాయలు
చెడ్డ కన్నులున్, వెడంగురు వడ్డమోముఁ బటు
వేదవఁ గందిన యంతరంగమున్ ... హరి.
పూ. 8 155.

ద్వి అక్కిలి పఱవక యుజగన్నుఁ గొనక వెక్కక
వీరక వెడఁగురు వడక . పండితా దీక్షా
61 పా.

వెడద ఎఱ 1 వికారము

క. వెడద యుంబును నప్పువ, కడుపును దృఢ
కరివ తనువు గలి యాతనికిం, దడర ... భార
ఆది 7 222.

నీ వేయి గుఱ్ఱములూనిన వెడద యరద,
మర్రితో నెక్కి . హరి పూ. 4 85

గీ నిడము నడిమి వెడఁ ద్రుంచె వెడందఁ, వాతి
దొడ్డతూపునఁ గురునేన దొంగలింప . భార.
భీష్మ. 2 49

ఉ విచ్చిక కమ్మడమ్మలకు విందులు పెట్టు వెడంద
కన్నులున్ పాండు 4 49

2. స్థానము.

గీ. విలుదుఁ బిక్కులుఁ తెక్కులు చెడఁగుఁ
దొడలు, వెడద యొడలును జన్నులు వెండ్రు
డిడను, సంమలేకుడ బలియుట .. హస.
8 183.

వెడదమోము మెకము ఎ పంచాస్యము, సింహము
నీ వెడదమోము మెకంబు నడవులదా గించి ...
నీలా 1 42.

వెడదవాతియమ్ము ఎ (వెడద + వాయి +
అమ్ము) బాణవిశేషము, వికారమైన వాయిగల
బాణము.

వ మరనదీసూనుడు వెరవుగల వనపాలకుడు
తాళఫలంబులు దిగఁద్రోచు చందంబున
మెఱుంగు లడరు వెడదవాతియమ్ముల నమ్మ
హిళుల తలలు తొల్లి నేయుచు . . భార భీష్మ.
8 68

ఆ. అన్ని వెడదవాతియమ్ము లద్భుతముగ,
నొక్కముష్టి దొడిగి .... భార విరా. 5.148

వెడదబడు = వెడలఁబడు అ. ౨ (వెడలన్ . పదు
వృత్తి నివర్ణవికారము.) బయటఁబడు

ద్వి. కడుపులోన నెచ్చి క్రచ్చుటఁగ్రేవు, వెడల
కున్నను చూలు వెడదబడుకున్న, మసలక వెడ
లంగ మందులువెట్టి, పసరంబు ప్రాణంబు పస
నుగాఁ గాతు వనవాధ 1. 40. పా 10, పం.

వెడగఱవడు అ. ౨ (వెడగఱ + పడు) జడత్వము
నొందు, (లేక) కాంతిహీనమగు.

చ ఉడుగకకన్ను నీరఁ గడునొప్పటి రాయలు చెడ్డ
కన్నులున్, వెడగఱ వడ్డమోముఁ జటువేదనఁ
గందిన యంతరంగమున్ .. హరి పూ 8.155.

వెడచలుచు = వెఱచలుచు అ. ౨. భయపడు.

క. ఎఱకల గాడున నొగి వెడ, చలువఁగ వడివిడి
యతని కాతవభిములఁ, జఱజఱఁ జీరియు
ముక్కునఁ, గఱచియు నొప్పించె బాడు గరు
వలిసుతుఁడున్ భా. రా. యుద్ధ 1704

క వకి నెగసి వాలములఁగొని, వెడచలువంజఱచి
దొంగ వీడు మనకు లోఁ, బడియె ననుమఁ బిడి
కిళ్లఁ, బడఁబొడిచిరి ... భా రా. యు. 208
లయవిభాతి వెడచలువ మొత్తియును దడఁ
బడఁగ నొత్తియును .. భాగ 10 ఉత్త 787

వెడతపసి ఎ. (వెడఁగు + తపసి.) అవివేకతపస్వి.

గీ వెడతపసినాటె నెడ గొడ్డు వీఁగి కన్న, రాము
వెడఁబావు వతినిఘోరంపుఁ బలుకు, జీలుకు తవ
వంటి వెనుదంటి చేతఁగాని, మఱుమునాచిన్ని
పాఁవడే మనుచువాడు చంపూరా 2. 68

వెడతులు ఎ. ఒకానొక చెట్టు (వృ వి) (చూ. వెడ
తులుపల్లి = వెణుతురుమిల్లి) ఎ కా. శ. 1024.
Ep Ind 5

వెడదప్పు దే ఎ స్వల్పదోషము

నీ బ్రాహ్మణ జనముల రాజులు పూరింతురట
గాన నేను విప్రార్థవంబు, నేయుడు విప్రుని
చేతన యిల్లెతి వెడదప్పువన యొందు వెరవు
వాకు, దురితంబు వాపంగ దొరకొనదు ...
భార. అశ్వ 8 99.

వెడదారి ఎ. (వెడ + దారి) అసమార్గము

నీ జడదారి యెయ్యారి వెడదారితిరువో నడుగు
నెత్తమ్మి దుమ్మిడియె నేతఁడు ... బహు
4. 82

వెడనగవు ఎ మందహాసము.

క. . . మృదులకల భాషలఁ దఱ్ఱొక్కెడు వెడ
వగవులతోఁ, జిత్రభవుం దార్య నవలు చిరుము
నెవము నన్. మనుచ. 8. 80.

వెడపాడు ౮. ౧౩ బొత్తిగా పాడు.

నీ. వెడలిండు వెడపాడు కాదిలోమానం
వెల్లియై యున్న వగుని... అప్పక 4 841
వెడపేరు ఎ. కుచ్చపు పేరు.

చ. అని మునినాథశంకరుడు దయారస ముప్పు
లింగం బిక్కిన, నివని యలివేడి కానిదియై
వేళయిక న్నటి వీని దక్కంగార, బెనంగక
యున్న నన్న వెడపేరునఁ బిల్తురు లోకు
లందు... చిప్ర. 8 74.

వెడపోక ఎ. కుచ్చమగు నడువడి

ఉ. పొట్టణక్రాన్తి కొన్ని వెడపోకల నట్టెలుచేసి
యిట్టటున్ గట్టెడులై వృపుల్ తెవు గట్టెరె
నాకలఁ బొట్టపొట్టుగాఁ, గొట్టక తూపుల,
గదువు కొట్టక ... చంద్రాంగ. 8. 85.

వెడమట్టు ఎ. అంబుపేనుము.

నీ. అందు వెల్లురులేని వెడమట్టులు హమాద్రి లేని
పుంపులు వాగ్ధిలేని సుధలు ... వరశతా.
5. 185.

వెడము ఎ. ఎడము.

నీ. వెడము వెట్టకరాని ప్రియుఁ గూర్పుమని రంభ
శిచ్చమ్ములు పొక్కి తెచ్చుచిటుల... శ్రీరంగ
10 58.

వెడయేడ్పు దే ఎ కృత్రిమ రోదనము.

గీ. ఎదురుగాఁ బోయి వెడయేడ్పు లేడ్చివారి,
రోదనిట్లని వలుకు మీ తోయజాక్షి ... దశకు.
5. 92.

వెడలఁగొట్టు (వెడలన్ + కొట్టు.) వ. ౧౩. వెడలిండు,
సోదడు.

ఉ. గొట్టుతనానఁ దన్ వెడలఁగొట్టిన దిట్టమ రట్ట
దంచుఁ బోఁ, బుట్టువనెట వొండనక పోయితి .
ఉ. రా 2. 309

వెడలఁబడు ౮ ౧౩. (వెడలన్ + పడు) స్వార్థమున
పడు) 1 వెడలు, బయలుదేరు

క. మించిన వనులకు వేరము, లెగ్గనం బనిలేదు నీత
నెక్కటి వటులన్, గొంచు న్నెడలంబడి యే,
కెంచితగా చాల మస్థితిన్నిలు మింకన్. రామా.
, 88.

2. వెలువలఁ బడు, ఉద్ధరింపఁబడు.

గీ హా నరోజాక్ష గోత్ర దుఃఖార్థ వమున, మునింగి
యున్నాడఁ జేయార్పు కొనఁగ లేక, నీ
కృపాదృష్టి పేరోడగాక యున్న, వెడలఁ బడు
లెట్లు మఖము గావించులెట్లు. జై. భా.
1 108.

వెడలబాటు ఎ (✓ వెడలఁ బడు) వెడలఁబడుట.

చ భువన భయంకరంబులగు బోరులఁ దమ్ముల
తోడఁ గూడ నీవు వెడలఁబాటు లెస్సయల
పుంజలము న్నెలయించు చోట ధర్మపున
కొకింతయు దొలంగఁ ద్రొక్కమి యెంతయు
మేలు... భార. భా. 1. 4

వెడలఁబాటు ౮ ౧౩. (వెడలన్ + పాటు) వెడలు

నీ. అడ్డకట్టఁగ నీక యల తేకరాడులు వెడల లజ
పారఁజించి వెడలఁబాటె .. చంద్రా 5 27

వెడలఁబెట్టు న ౧౩. (వెడలన్ + పెట్టు) వెడలఁజేయు,
వెలిపుచ్చు.

నీ. తోక నూరక మేను సోకఁగ నులివెట్టు
వెడవెడ నాలుక వెడలఁబెట్టు ... భాగ 10.
ఉ 544.

వెడలఁబోసికొను న ౧౩ చెప్పకొను, ప్రకటించు
కొను.

చ వెక వెడలంగఁబోసికొన వేటొక నెచ్చెలింగాన
మిన్ దిశ, పతులకు నంతయు దెలియఁ జాటు
టకై గమకించునో మమి, యతివయనన్ .
రామా 8 182

వెడలనాడు వ. ౧౩ (వెడలన్ + అడు) 1. వెల్లిడి
చేయు, లిలుచ్చు

క. నీ యంగన కపటా చా, రాయత్రము మాకు
వెడలనాడుట తగదే, మీ యున్న రాత్రులంద
త, దీయ వ్యాపార మేము తెలిసితి మెల్లన్.
శేయార. 8 231

2. కూలఁ బలుకు, ప్రేలు

త్వి. విను మీఁదెఱుంగక వెడల నాడెదవు .. బస
పు. 4. 50 పం

వెడలిండు న ౧౩. (✓ వెడలు) 1 పాయఁజేయు,
తొలఁగించు

క. వడవడ వడకుచుఁ గ్రమ్మఱు, నదుగులపై
ప్రాలి యో మహామతి యే నెక్కడఁ గండ్ల
శేషమెక్కడ, వెడలింపఁగదయ్య దురిత విష
నిధి వలనన్ భోజరా 3. 87

గీ .. గంధవహుఁడు, సతుల వయ్యెడ వెడ
లించి చన్నగవకుఁ, దప్పుసేసియు దైత్యు
చిత్తంబు వడిసి హం 3. 4.

చ. పాలుపుగ గొల్లక్రొందలిరు బోడుల కుల్కు
మిటారి గల్పి గుబ్బలు బలువెన్న ముత్తలని
భావమునందలి పోసిచాసి కం,చెలి వెడలించి
మాటికిని జేతుల నొక్కుచు హంతకారియై,
యలఁతిగ నప్పు వెన్నుఁడు దయామతి మాకు
బ్రసన్నుఁ డయ్యెడున్. రసి. 1. 8.

2 వెడలఁ జేయు, పైకి రావించు.

క. డయ్యఁ దిరిగించి దేవుఁ, డొయ్యన వెడలింఁచె
నోరి యూర్పున నమ్మై, నయ్యమి వర్మఁడు
వెలువడి, యియ్యనఁ గనుఁ గొనియెఁ దొంటి
యేకాగ్ధవమున్. హరి 6. 9. 109

గీ కుంభసంభవుఁ డభిఠోఁ గూడఁ గ్రోలి, తజ్జ
లముతోడ వెడలింపఁ దలఁపఁదేని ... శృ
నై. 2. 123.

ద్వి ఎడనెడ బొక్కలనిడిన బాలకుల, వెడలించి
భక్షించు బేతాళతతులు ... హరిశ్చ. ఉత్త.
1880.

3. వీడఁజేయు, విడుచునట్లు చేయు

గీ. ... ఎల్లతెఱంగు వసులు నారాత్రితోఁ దీర్చి
ప్రాద్దు, పొదుపునకు మున్న వెడలింఁచెఁ బురము
సకల, జనములను జీవధనముల సరకు వతఁడు.
భార. మౌన. 174

4. వెడలఁగొట్టు.

మ ... ధనగుప్తుం దొనరింపఁ బూనిన మహా
ధౌర్త్యంబు సర్వరంబు గాంచి నిశేచ్యం జను
మంచుఁ గంచి వెడలింఁచె గిన్నతో వల్లనిన్
విక్ర. 7. 180.

5. ప్రవహింపఁ జేయు

గీ. వెన్నెలరముల్ని వెడలింఁచె దీర్ఘికా మంద
పొగంధిక మధునదంబు.... మమచ. 8. 29

వెడలిచేసు ౨. ౨౩. (వెడలు+చను) వెడలి పోవు.

క. పెద్దపులి వెడలిచనె నని... రకా 4. 40.

వెడలు ౨. ౨౩ 1 బయలుదేలు. (రూ వెలులు.)

క. వేగుటయు సత్వరంబుగ, నా గాంగేయుండు
మించి యనిక నడచినన్ సాగర తరంగముల
గతి, వేగను తరతరమ మొనలు వెడలఁ దొడం
గెన్ భార. భీష్మ. 2. 187.

నీ ... దైవ సైన్యంబు లీరికఁ దరతరంబు, వెడలి
మొనల్పరించి యుద్వేగవృత్తి పారి 5. 2.

తే. వలయు సవరణతోడ భూ వల్లభుండు,
వెడలె వేటకు మృగయా ప్రవీణులైన, శబర
నాయకులుభయపార్శ్వములఁ గొలువ ..
విక్ర 2. 181.

2 బైటవచ్చు.

ఆ ... మూఁకలెల్ల జుట్టు ముట్టినపుడు, వెడలువట్టి
వెరపు వివరానికేమి నా, వొచ్చు నేర్పు బలువుఁ
జూడు మధివ భార. ద్రో. 2. 5

గీ దేవదేవ రక్షింపవె దివ్యమూర్తి, యనుచుఁ
బలుకు న విప్రప్రని యార్తభంగి, చూచునప్పుడు
మురవైరి చూడ్కికేల, వెడలె నాకును గన్నీడు
వేయువేల. ఉ హరి. 2. 9

తే. అభిఠో గూడమునుగ్రోలు నౌర్వనహ్ని, యుద
రఖిలమున నొకచోట నుండియుండి, జటిల వరు
నకుఁ గద్రూజ కటకకటక. విరహతావ విషం
బున వెడలెనపుడు పాండు. 1. 121

8 వెళ్లు, కడచు

తే. తపము గావింప వెడలె వత్సర సహస్రములు
మహాదేవుఁ డంత నా భూమి ధర కు, మారి
గౌరి వసుగ్రహింపంగదలంచి. వరాహ. 8. 18.

క. బావుఁ దలపోసి మావపుఁ, దేవగ దుష్కిర్తి
వారయకే దినములు పొం,దై వెడలునట్లు నడ
వఁగ, దైవంబామీద మేలుతాన ఘటించున్.
మనుచ. 4. 107

తే ... పాండు బహుశఙ్కపా వరంవరలువెడల,
కిండితో నేడు ముల్లయ్యె నిందుముఖి.
ఆము. 5. 84.

4 సంచరించు, ప్రయాణముచేయు.

చ ఎడవక మున్ను మింటిపయి నే తగులంబును
లేక మూకతన్, వెడలెడుచో ... ఆము. 4. 85

5. వ్యాపించు.

తే. వెడలు దునిమిన మీదికి వెడలు రుధిర,
భారలు మరాంధ పరిపంథి వీరభటక బంధములు
నిల్చెట్టెక్కులు పగలు తిరుదు, బంట్లు పట్టించు
కొను రివ్వె పాఠం లనంగ. పరామా. 5. 28.
పీ. ... తే వెడలు పేరెండకును కరద్యృక్షముడిగి,
హర్షి కమె యెక్కి ... అము. 4. 181

చ. అడఁకున మీకు వేమి యిడ నవయమోవనుట
న్నిజంబుగాఁ, గొడిదెందు చానతోయ మడుగుం
దిగ దమ్ములు ముజ్జగంబులన్, వెడలు కొలం
తియై నుగుణ విక్రమ హంస పరాగయుక్తివే,
గడలు కొనంగఁజేయు నలకై తన వామను
నిన్ను నెన్నెదన్ చంద్రాంగ. 1. 78.

6. తొలఁగు.

క. ... మనమున నాటిన మాటలు, వినుమెన్ని
యుపాయములను వెడలునె యధిపా. భార
ఉత్కృ. 2. 62.

పీ. ఏమార్గమునఁ జేసి యీ దుష్టసంసార దుఃఖంబు
వెడలు .... వాసిష్ఠ. 1. 171.

7. తోపు, నశించు

గీ. విష్ణుమూర్తులు కడ చన్న వేళందు, నజని
మూర్తులు విలుధులు వెడలు నపుడు, కలదె నీకు
నపాయంబు కాలకంఠ ... శివరా 1 105

న. శ్రీ. దాఁటు, లంఘించు అతిక్రమించు

అ. మదవి లకట జలధి వెడలి నన్నపుఁగ్రయ్య,
మునిఁగి రూపదంగు జనులమాడ్కి ... భార.
సా. పి. 2. 17.

పీ. గ్రహరాజు వాతెడు ఘంటాపథముదాటి
చుక్కలు వొడతెంచు చక్కి వెడలి ... శృ.
నై. 7 37.

ఏ. బయలు.

ద్వి. పడతి కాళ్ళను జల్లిపగ్గంబు గట్టి, వెడలికి
నీడించె దొడఁగి వాచీరున, కులసతి యని
యెడు కూరిమితక ... పండితా. పురా. 98 పా.

వెడలుచు(ల్పు) న శ్రీ. (✓వెడలు.) వెడలఁజేయు.

చ. అడలున నెంతయు న్గలఁగి యగ్గలికం గుడిచేయి
సాచి మై, పడఁకెడు కొమ్మకేలు చెలువంబుగఁ
బట్టి యయాతిమాతితో, వెడలిచి యప్పుడమ్మ

గున వేనలికన్నులు మోము చెక్కులున్, మెడ
చనుదోయి నెవ్వుడుము మేను పిలుందునుగాంచి
వేడుకన్. యయా. 8. 451.

క. వికసించు తమ్మినుండు మధుకరావళి వెడలె
వెలుగు దొరగవఁ గాసా, రకలావఁతుఁడు
మునుగొం, చక మ్రింగి వెడల్పు నినుప కురిపెద
మనఁగన్ రా వి 8. 11

పీ కుబుసంబు విడిచిన కొదమ నాగమురేవదొన
వెడల్చిన పువ్వుఁదూపు సరణి ... పరమ.
2 31.

వెడలుపు(ల్పు) ఏ. వై శాల్యము

చ వెడలుపు గల్గు నోకులొక కేయి ధరించి వియ
న్నదీ జలం, బడరఁగఁ బుక్కిలించి రయమా
రఁగఁ దెచ్చి మహానలంబుపై, వెడవడకుండఁ
జల్లనది ... హరి. ఉ. 8 72.

క ఆమడ నర వెడలుపు మూఁదామడ నిడివి
యును గలిగి యతి రమ్యంబై, రామ ఘటకర్ణు
పటు ని, ద్రామందిర మలరు మృదులతలను
తమలతోన్ ఉ. రా 2. 298.

న. అదియును నూలుయోజన-బుల వెడల్పు
మాటయేఁబది యోజనంబుల నిడుపును ...
భార నభా 1. 62

పీ. రేఖలేఖదఁగ వర్ణితి వెడల్పుయి రెమ్మ పసరు
వాలుచు నిక్కం బనరుకప్పు ... మనుచ. 6. 27.

పీ కంఠహారము దాఁగి గంగదో లదయించె వెడ
లుపు నిడుపునై మెడ పొసంగె... కమ. 4. 159.

వెడవాదము ఏ, ఏ, వర్ధవదము.

మ గడు సొక్కొక్కఁడు నిత్య దూష్టలనుచున్
గంజాతులన్ రోయ పీ. వెడవాదంబుల కేమి
నామదికి భావింపన్ సతిం బోల ని, వృషదమి
గామిత వస్తువుల్ బంహితంబుంబోలు పుణ్యం
బులే, దడరన్ ... మల్ల భూ. 2 35.

వెడవెడ ఎఱ. అతి నూక్కుము, అత్యైవము, మిక్కిలి
చిన్నది (ఇది “వెడ” యొక్క ఆమ్రేడిత
రూపము.)

పీ. వెడవెడ నూఁగారి వింతయై యేర్పడు చేకని
వకులలో నారు నిగుడ ... భార విరా 1 245.

చ. వెడవెడ కొండ లిడగున వెంకట భ ర
వసించు కొండకున్ మడ. 5. 64

సీ. కుంభి కుంభముఁబోలు కుచకుంభ భరమున
వెడవెడ నడుములు వీఁగియాడ .. వీఁ.
3 155

క్రీ విజ 1 విక్కిలి యల్పముగా, కొంచము
కొంచముగా. (ఇది ప్రయోగములందు ద్రుత
ప్రకృతికముగాను, కళగాను గూడఁ గనపట్టు
చున్నది. నిర్ధారక ప్రయోగము కనపడలేదు.
కాని కళయని శ ర)

సీ అడట నువకంఠావలి వెడవెడ యాదరించుట
రాగ మడరఁ దొడరి .. భార విరా.
2. 298

ద్వి. వెడవెడఁ దన కచ్చ వీడంగఁ బాటి, పడి
మోము వగులఁగ వాటంబు దాఁక ... ద్వి.
హరిశ్చ ఉత్త. 1108.

వ ... మునివర్యులకు వృషవర్యుండు వమస్క
రించి వీడ్కొని విడిదలకు నరిగి మజ్జివాది
కృత్యంబులు వెడవెడం దీర్చి కకుంతలావ
లోకంబునకు లోకలోచనం గనుంగొను
వప్పుడు పి కకుం. 3. 148

చ వెడ వెడయేనుఁ దొల్లి యిది వింటి ననుంగని
కుంతి యెంతయుం, వెడవది వైచిర్యయె ...
భార. ఉద్యో 4 38

2. విగ్గఱగా.

వ. ... ధనుర్వాయ నిష్ఠాశంబులగు కరవ్రాతం
బులు వెడవెడ నార్చుచు వగఱ మొగంబులఁ
బ్రవేశించి పెడతల వెడలుచు . కళా.
8. 110.

గీ. అమచు వాటోయ కరకళానన కఠోర, గుణ
విరావప్రతిధ్వని కుధర గుహల, వెడల వెడ
వెడ నార్చుచుఁ బిడుగు తువక, పంటి నార్చుచు
మన నడరఁట నేయ వరాహ. 7 80.

చ, వెడవెడ నార్చుచున్ దిశలు వీటిలువాఱనదల్చి
రుద్దవై, నడచిన నమ్మహారథుండు నవ్వుచు
భూతవిశాచ లోటఁ జూచుడుఁ జని వేయఁ
జొచ్చె ... వరాహ. 5. 112

3. మిక్కిలి వికారముగా.

సీ. తోక మాంకమేను సోఁకఁగ నులివెట్టు వెడ
వెడవెడ నాలుక వెడలఁ బెట్టు భాగ. 10.
ఉ 544.

4. తఱచుగా.

క వెడవెడఁ బొడమెడి యూరువు, ల్పదుములు
తుడుములుగ వెడలదొడవులు నడలన్, ముడి
బొమ జంకెన చూపులఁ, బడఁతుల నదరించి
కోవ పరివశయగుచున్ చంద్రా 2 148.

5 అశ్రద్ధగా

క. వెడవెడ యపలుకులు చెవి, నిడి కొండొక నేపు
చింత యెవకరంబున పా, లవిడి యూరకుండి...
భార. కాం. 1 58.

ఆ మగడు చన్న దెసకు మనసును జనియున్నఁ,
తెయ్యు వెఱుగు పడినఁ తెవులు సొరని, వృద్ధ
పనిత కథలు వెడవెడ నూఁకొంచు, నుండె వగఱ
నొగిలి యుత్పలాపి విక్ర 8. 118.

6. మృదువుగా

గీ. .. నేగ వెడవెడ తడియైతి...అము 5. 89.

7 అధికముగా.

గీ. మస్తకము వాంచి యుసురని మౌనముద్ర,
నేల బొటవ్రేల వ్రాయుచు నిలిచి కొంత, నేపు
వెడవెడ చింతించి శిర సొకింత, యెత్తి
సన్నంపు తెలుఁగుతో నిట్టులనియె. మనుచ
8 97.

8 మెల్లి మెల్లిగా.

సీ బడిబడిఁ గమ్మ పురొపడి నిప్పుకలు చల్లివెడ
వెడగా గాలి నుడిసెనేని... రాజ చ 3 80

చ వెడవెడఁ గన్నుమాయుఁ బరివిందుఁ గమంగవ
విచ్చు ... యయా 5 118.

సీ ... నచ్చరా కట్టుంబు వచ్చిక పట్టిని వెడవెడ
మునివ్రేళ్ల నడచిపోవు . దశా. 1. 272

9. దృఢముగా, గట్టిగా

క. .. వ్లవంగుని మెడఁగడు, వెడవెడ బిగియించె
గ్రుడ్లు వెలికులుకంగన్. భాగ. 10 ఉ 558.

వెద్దరి విజ (వెద్దు + అరి) వంచకురాలు.

ద్వి పావజాతులు విసపతులు వెద్దరులు, మాటల
ముచ్చులు మందులమార్లు ... వండికా. పురా.
118. పా.

వెద్దు విజ కపటముతోఁ గూడివది.

ఆ. పాటిపోయి వచ్చి బడిపొచ్చి యీ వెద్దు, నిద్ర
వోవఁ గృష్ణ నీకుఁ దగునె . వద్దు 9. 272.

('అ. పాటిపోయివచ్చి పడనొచ్చి యీగుహ' అని
చి. వి. పా.)

ద్వి. పెద్దమాటలెకాని వేలులకన్న, దొడ్డవాడవుర
కాదుఁ కలిఁదీర్పు ... ద్వి. క. పా. 1. ఆ.
80 పా. 1. పం.

వి. వంచన.

సి. ముమ్మవసుపాలితుధనము పెద్దనఁ గొన్న తరు
డిమేదెప్పెడు పెరపు గొఱలి ..దళకు. 5 88.

పెద్దకొలుపు న. శ్రీ. పీడించు.

సి. అతిమాత్ర మాయాన మనుభవించును గాక
విటవంతుల వేల పెద్దకొలిపె ... శ్రీరా 287.

పెద్ద(పె)పెట్టు న. శ్రీ. (పెద్ద+పెట్టు) వంచించు.

చ. అనవుడు మున్న యిట్టులనలైతిరి వోవఁగ
నీమ మిమ్ము నెందును గదుపెద్దపెట్టితి ..భార
కా. 6. 801.

క. ధవముగందు పుత్తులు తేరని యాసంజాపి
యైరుని యాత్మఁ దానేరువ పెద్దపెట్టితగఁ
తే.కొనె నేనియుఁ గృత్రిమంపుఁ గొడు కాతని
35. విజ్ఞా. అరా. కాం. 152.

తే. ఇట్టిగతిఁ జెల్వ మమ పెద్దపెట్టునొక్కొ, పెట్టు
దది దా న్నటించిన బిడ్డగాన, బొంకగును పంత
కరియ త్రోపు వదు నొక్కొ, పడదఱఁడు
చెప్పెనని వివఁబడియెఁ గాన ప్రభా. 8 10

వెఱఁద్ర=వెడఁద నిద. వికారము.

వ... అనంగ ధ్వజ పట కఠోర పాఠీవచ్ఛాయా
దాయాదంబులై న వెఱఁద కన్నులు తలచుట్టు
మం బలిసి పొలయ ... భీమ. 2. 110.

ఉ. వంద మతుం గమఁగొని వెఱంద కమంగ
వనించె కావంముతో ... శృంగార రసాం
చాలము. 2. (క. ర.)

వెఱుతురు=వెలుతురు ఎ. కరీరము, క్రకరము.
(వృ. వి.)

సి. కోరింద వలకుమ్మ గొట్టె కోదారెయు
వెఱుతు రూడంగ దంతి వెఱ్రినిమ్మ ... హంస.
4. 9.

సి. వెఱుతు రవంగమ వెఱయఁగరీరంబు ... ఆం.
భా. 2. 58.

వెన్నాఁడు అ శ్రీ. (వెన్ను²+అడు.) వెంబడించు.
వెంటనంటు.

సి. పదములు దొట్రలఁ బదువులై తెడివారి వనుక ర్త
వృత్తి వెన్నాడి చనదు ... వసు. 1. 58.

సి. వెన్నాడి తత్సేవ వీఁగఁదోలుటకును బృథుర క్త
మున నుబ్బు పెన్నసాక్షి ... రామ. 259

మ .. మాయావి యన్నాడు .. పాతాళము
సొచ్చివన్ విడువకాకాఖా మృగ భీశుఁడాతని
వెన్నాడి ననున్ రసాతల బిందావరస్థితుంజేయు
చున్ ... చం. రా. 6 21.

వెన్నిచ్చు అ శ్రీ (వెన్ను²+ఇచ్చు) 1. వెనుదీయు,
వెనుకకు మఱలు.

మ. నరుఁ దానీల వరాక్రముు డగుడు దైవ్యం
బంది వెన్నిచ్చి విచ్చిరి వారి దఱు దివ్య
సంఘము నుతించం ... భార. కర్ణ. 3. 818.

2. (యుద్ధరంగమునుండి) పాటిపోవు.

సి. వెన్నిక రణముతో విగతాముఁ గువారు వివి
ధాధ్వరములు గావించువారు ... వరాహ.
10. 113.

సి. ఇలఁగు భృతులకు వెన్నిని కూర్మివతులు గోత్ర
వర్గము బల్మిఁ గూల్చి వింద్రులు ... బిల్హ.
1. 80.

క దగగొట్టి కలనఁబెట్టిన, మగఁటిమి వెన్నిచ్చి
పాటు మాళవ వృషతిన్, మగధవతి యట్టి తఱి
నా, కుగతిన్ వెన్నాడి కోటఁజొరఁదోలి వడిన్
రా. వి 5. 16.

3. వెనుక దిరిగి పాటు.

సి. ... వగఱకు వెన్నిచ్చి పఱవక సంగర ఊడిఁ
గూలిన మహాకూరులకును ... దళా. 4. 95.

వెన్ను¹=వెను బి అనా. 1. వీపు, పృష్ఠభాగము.
(రతీదేవి)

గీ. మెఱిసి క్రొవ్వేడి వెంటపై నెఱసిపొలయ,
నడలు దరికొని వావిరి నఱచుచుండె ... కు.
సం. 5. 585.

వ. మనుజువతి యమఱలుం దానును వెన్నయ్యె.
విందానువిందులుం గాంభోజండును, భూర
సేమండును బుచ్చంబైరి ... భార.భీష్మ 2.98.

ఎ. పృష్ఠభాగము.

గీ ఉట్టవడి మొక్క గతిఁదెల్ప మరగపైరి, వెన్ను
వెన్నునఁగొని విన్నువీధి కెగనె ... బహు. 3 4.

సీ అరత కచ్చప కులేశ్వరు వెన్నుగానరా అగతికి
మిన్నేలు దిగినచోటు . . మనుచ 2. 7.

ఎ. 2 ఇంటివడి కొప్పు

వ. . . పాడిల్లునుం బోలె వెన్నొఱగి ... కవిక
4 118

వెన్ను²=ఎన్ను ఎ వరి మొదలగువాని యెన్ను,
కణిశము

ఆ ఉత్తముని డుప్పన నోగు జన్ని చిన వాడు
చెఱుచు వాని వంశమెల్ల, చెఱుకు వెన్నుపుట్టి
చెఱువరా తీవెల్ల ... వేమ 2 భా 2.

గీ. కలమ గర్భంబులా మహోత్పల దళాక్షి, పిక్క
లకు నోడి తద్దయుఁ బీఁకెపాటి, వెన్నుచూపి
తృణంబుని యెన్నరాని ... రసిక. 2 101.

వెన్నుడు ఎ (నం విష్ణువు) విష్ణుదేవుడు,
కృష్ణుడు.

క. నరినాథ సమర్పిత మగు, విరవాదుల తండ
యొప్పె వెన్నుని పాదాం, బురుహంబున
నంగుటమున, సురలిత యాకాశగంగ కుప
మానందై ... వైష 3 115.

గీ వెన్నునకు నస్త్రదాడల మెన్నడైన, నపకృతి
యొనర్చుము ఉ. రా 2 28.

ఉ వెన్నుడు ప్రీతిఁ జెప్పిన సవిస్తర వాక్కు
చయంబు తోడఁ బో, వన్న కుమార యిట్ల
యిన నాయువు శ్రీయును నీకుఁ గల్గు . భార.
ఉద్యో 3 348.

క వెన్నుడు నవ్విభు దవ్వుల, గన్నంతన నిజ
సమాధి కవితాసమున్, గ్రన్నన విడిచి
యెదురు నని, సన్నత మౌళియయి భక్తిసంఘ
రిత గతిన్. హరి. ఉ 3. 32

విన్నువాఁకఁ బలుకు వెలఁదిఁ బుదుకు, కొడుకు
రిక్కఱేని నొడలి చూపొడయని ... రామ
187

వెన్నుఁగాడి ఎ (వెన్ను+గాడి) వెన్నెల, ఇంటి
నడుకొప్పు మ్రాసు (క ర పా)

వెన్నుగుదియ ఎ (వెన్ను+గుదియ) వీపుపై
కొట్టుట కుపయోగించు కట్ట

తే గీ మందులాడి చెడుగు మానిసి భూతంబు,
పిసిడి బిచ్చగాండల వెన్ను గుదియ ... చెన్న.
2 24

వెన్నుచూమే న శ్రీ (వెన్ను+చూచు) పాఠఁ
దోలు.

న నిర్జరులం దర్జించి, కిన్నరుల వెన్నుచూచి.
హరి, 8 9

వెన్నుచూ(నూ)పు త శ్రీ. (వెన్ను+చూపు)
వెన్నిచ్చి వెనుక మఱలు.

సీ మురియ వైచగవచ్చు మొన చారపించిన కూర
తృమున వెన్ను చూపఁ దనుచు ... పాండు.
1 63

గీ కలమ గర్భంబులా మహోత్పల దళాక్షి,
పిక్కలకు నోడి తద్దయుఁ బీఁకెపాటి, వెన్ను
చూపి తృణంబుని యెన్నరాని, నానఁదల
వంచుచుండె వనారతంబు రసిక 1 101.

(వెనుఁగవఁ బలుచు అనియర్థాంతరము)

సీ చనునె శత్రువుల వెంట మునురాన తగిలి యె
వ్వీరులు నెగువంగ వెన్ను చూపి, పఱచుట ...
హరి ఉ 2 3.

వంచచామరము అలంతులయ్య కూర్చి ముద్ర
కాదు లైన జోదుల, బృలారి వెన్నుసూపి వార
పాచినాడ కాని నేఁ, డలంఘ్య బాహుళక్తిఁ
దావకాశిలోన నుంచుఁ బిచ్చరించి తెల్పుఁ
దత్కథల్ వచఁ ప్రయోగ చాతురిన్. కకు.
2. 126.

వెన్నుదన్ను=వెనుదన్ను న శ్రీ (వెన్ను+తన్ను)

1. వెంటించు, అనుసరించు

సీ చిన్ని వెన్నెల కందు వెన్నుదన్ను సుధాత్మిఁ
బొడమిన చెలువ తో బుట్టు మాకు ... మనుచ.
2. 48.

చ మొవలు గలంగినం గవి సముద్ధత వత్తినదత్తి
వెన్నుద,న్ని నిలిచె దానవేశ్వరుడు ... నిర్వ
3 13

మ గడఘోష వెన్నుదన్ని నిర్వ విలుమూఁక
స్వెంబిడిన్ గాఁపుగా వడవన్...చంద్రా 8 78
ఉ. ఆహరి వెన్నుదన్ని కుసుమాయుధ సాత్యకి
సాంబ సారణుల్, బాహుబలింబు మీఱఁగఁ
గృపాణ శరాసన సాయకాది సన్నాహము
తోడ నిల్చి . . చిత్రకా 8. 12

నీ ధారాధరము వెన్నుదన్ని పుట్టిన చాయనున్నదీ
బింబాధరోష్ఠి వేడి ... విజ వి 2 106

(ఇట బావమ్య దోష్టకము)

2. తిరస్కరించు

వ. నెన్నడుముల విన్ను వెన్నుదన్ని ... మనుచ.
5 101.

అ. 3. వెనుక నిలుచు.

ఉ. ద్రోణుడు భీష్ముడుం గృపుడు ద్రోణ మతుం
దును కర్ణుడున్ బకు,త్రాణ వరాయణత్వమున
దర్పనముజ్వల భంగిమల్ల స,ద్భాణ పరంపరల్
గురియఁ బార్థివుడున్ వెనుదన్ని చూడ న,క్షీణ
జవంబువంగియు సేవకు మార్కొన వగ్గ
లించితే. భా. విరా. 5. 278

వ. ... వెన్నుదన్ని చూచు వనవరింబున ... ఉ
హరి 3. 28. (శ ర బ్రా)

వెన్నునడుగు విష్ణువదము, అకాశము

గీ .. జక్కవలు వెన్ను, నడుగు వట్టుక మొటి
సేయఁ దొడఁగెనపుడు. అచ్చ రా అయో 15

వెన్నువిలుగు అ 3. ధైర్యము కోల్పోవు

వ ఇట్లు జంభాసురుండు ... పడినం చారికుండు
వెన్ను విటిగి పడి నిశ్చేష్టితుండై యున్న ...
కుమా సం 12 857.

వెన్నువమ్మెట వెన్నువైని కొట్టుట కువయోగించు
నమ్మెట.

చ మద మొదవంగ మూవక కుమార సమూ
హము వెన్నువమ్మెటై, యెదవిన వారి
మాపుచు ... భోజరా 4 20.

వెన్నున(చే)టచు న 3. (వెన్ను+చటచు) వెంబ
డించి తటుము. (అమారు వర్ణనము.)

నీ జంకించి వర పృథగ్జన కోటి చందానఁ గఱకు
జీకటి వెన్ను నటచు వాడు ... కాశీ 3 234.

వెన్నుసొచ్చు న 3. (వెన్ను+చొచ్చు) వెనుక
జేరు, శరణొందు

నీ. విప్రులఁ జుట్టల వెన్నుసొచ్చి యట్టివారిని గొలి
చిన వారిఁ బ్రజల, హర్షంబుతోఁ గాచి
యన్యాయ ముడుపుచు . ద్వా 7

వెన్నెక్కు అ 3. (వెన్ను+ఎక్కు) గర్వించు

ద్వి నిన్ను నీ వెఱుంగక వెన్నెక్కి క్రొవ్వి
కన్నులఁ గానక కఱకంఠ మూర్తి, నొడలు
గల్గఁగఁ జూచి యెరునిగాఁ జూచి ... పండితా.
పురా 95.

వెన్నెముక ఎ (వెన్ను+ఎముక) వీపు నడిమి
యెముక (శ. ర పా)

వెన్నెల¹ ఎ (వెల్ల+వెల) 1 చంద్రిక. (చందు
రుని) తెల్లని కాంతి

చ. . చందురు మనుసోగ వెన్నెలలతోఁ దులఁ
దూఁగెడు తద్గుణంబులన్ నైష 1 50

చ. వలిమల యల్లువాడు తలవాఁక ధరించిన
పూపుగుత్తి వేల్పు,ల గమిజీఁగట్టి యుడివోవని
చల్వల లెంకి వెన్నెలల్, మొలచిన పాదు . .
పారి. పీరి. 8

2 వెన్నెల పంటి కాంతి

ఉ .. నా నభ, న్నీ కనుదోయి వెన్నెలలు నిండక
కోర్కులు నాకు నిందునే. ఉ హరి. 1 82

నీ. వీడెంపు బలుకెంపు విరిసి వెన్నెలగాయ వరిగింజ
నొకటఁ బల్వరున . ఆము 1 80

3 ఒక విధమైన యాట.

ఉ. అల చిమ్మన చీకటి చూట మొట్టియా వె,న్నెల
లాట మెట్టినటు విన్నలమెన్ మును మున్ని
లానలిన్ .. ముకుంద 3 53.

వెన్నెలకందు=లేతచందురుండు.

నీ. చిన్ని వెన్నెలకందు వెన్నుదన్ని సుధార్థి, బొడ
మిన చెలువ తోఁబుట్టుమాకు . . మను 2.43

వ్యవ అడవిగాయ వెన్నెల నిప్పలము

క అలివల హృదయము లాఁసి, రతికలనన్దేల్పలేని
రట్టిరూపున్, జతురశయు జవ్వనంబును, విత
యచుమీ యడవిఁ గాయ వెన్నెల రీతిన్.
శకాం 3 78.

ఇట్లే కానఁగాచిన వెన్నెల
 వెన్నెల² ఏ నతివిశేషము, వందనభేదము
 నీ జోహారు నీకు మంజులకీర రుకాక చిన్నివెన్నెల
 నీకు జిత్రజన్మ .. ఇందు 3 87
 వ. శ్వేతగిరి యందలి సింహలోచనునకు వెన్నెల
 ధర్మపురియందలి యోగానందునకుఁ గొల్పు
 మ్రొక్కి . ప్రబంధ 1. 650.
 వెన్నెలకుప్పలు ఏ బి బాల్యక్రీడావిశేషము
 నీ దిగిలి మ్రుచ్చులాటలు గ్రచ్చుకాయలు
 వెన్నెల కుప్పలు తన్ను బిల్లి . కాళ 3 33.
 తే గీ అసపుఁ గప్పుగపుం గుప్పలవనిసుంతుఁ
 గూర్చి నను పేర్చి వెన్నెల కుప్పలాడు . . కా
 వి 2 23
 నీ రమణీయగతిఁ జకోరి కుమారికలు గుంపు గొని
 యాడు వెన్నెల కుప్పలనఁగ ... పి. శకుం.
 2 183
 వెన్నెలకూన ఏ బాలికా క్రీడావిశేషాలు
 నీ చేతుల కడఁగిలి చెలువ చెక్కు లటంచు వెన్నెల
 కూనకు నన్ను బిలగు . పార్వ 2. 21
 వెన్నెలకోలు ఏ నమస్కారిము, వందనము.
 రంగద విష్ణుపుర బున విలసిల్లు మహావిష్ణు స్వామికి
 వెన్నెలకొనివి . . హంస 4 213.
 వెన్నెలగీము ఏ (వెన్నెల+గీము) చంద్రుఁడు
 నీ కటికి చీకటికి నగ్గంబైన రే వన్నెలాడి వెన్నెల
 గీముఁ గూడులెల్ల . ఉ రా 5 100
 వెన్నెలగుత్తి ఏ (వెన్నెల+గుత్తి) చంద్రుఁడు
 వ. తెల్లని దివిరాజు, మడివాలు కేలువఁ దవశివ
 యెడయ, కాకరా వెన్నెలగుత్తి కన్దోయి
 మన్నీడడ ప్రబంధ 216.
 వెన్నెలపాపఁడు ఏ (వెన్నెల+పాపఁడు) చంద్రుఁడు.
 నీ వెలదిరో యీతడే వెన్నెలపాపని పువ్వుగాఁ
 దురిమివ పుట్టుభోగి .. వీర 8. 157
 వెన్నెలపులుఁగము ఏ (వెన్నెల¹+పులుఁగము.)
 క్రీడావిశేషము.
 వ. సరస నల్లాప బుల వల్లభులంగూడి వెన్నెల
 పులుగంబులాడు ప్రీడావతులును . . వరాహ
 4. 155
 వెన్నెలపులు(ల్ల)గు ఏ వెన్నెలకు సంతోషించెడి
 నడి విశేషము, శరీరము.

గీ పాపఁగరే యింతి వెన్నెల పులుఁగుగములఁ,
 బెనుచుటకు మేత నించియుంచిన వెడంద ...
 అచ్చరా అయో. 18.
 నీ వెడంద గూడులనుండి వెన్నెల పులుఁగులు
 తెమలె నా నేత్రాంచలములు తెకుక ...
 ప్రబంధ 290.
 చ న్పురిత నవోత్పల ద్యుతులు చొప్పడ యామిని
 కామినీ భవ, స్మరహం మూర్తియై తదుము
 మూర్చిల వెన్నెలపుల్ల వేలుపుం, దొరల
 కొసంగఁబూని .. కృ శకుం 2 194.
 వెన్నెలప్రోవు ఏ (వెన్నెల¹+ప్రోవు) వెన్నెలలో
 బాలురు కుప్పలుగా నిను; పోసియాడునాట.
 నీ మురిపెంపు నగపులు ముద్దు లేఁజెక్కులఁ బోడ
 లుచు వెన్నెల ప్రోవు లాడ ... 1. 85
 వెన్నెలబిచ్చే ఏ (వెన్నెల+బిచ్చే) చంద్రుఁడు.
 వ మీ మొగంబుల మీల మీలు గిలుబాడ వచ్చెఁ
 జమీ వెన్నెల బిచ్చుమ్రుచ్చు ... వసు. 4 28.
 వెన్నెలబొమ్మ ఏ (వెన్నెల¹+బొమ్మ) వెన్నెలతో
 చేసిన బొమ్మ.
 నీ వడపాడ నేర్చిన వవకంపు లత లవఁ బొలు
 పొందు వెన్నెల బొమ్మలవఁగ ... ధనాశి.
 2. 28 వం
 వెన్నెలరా ఏ. (వెన్నెల¹+రా) చంద్రకాంతమణి
 ఉ ... బలు వెన్నెలరాల సరాల జాలురాఁ
 జిన్నెలఁ జాడముట్టి . ముకుంద 8 58.
 వెన్నెలరాచణా ఏ. (వెన్నెల¹+రాచ+ణా) చంద్ర
 కాంతమణి.
 ఉ, వెన్నెల రాచణా చలువ విప్పుటరంగులఁ జేరి
 జాళువా, కిన్నరలూని . . అచ్చ రా. కాల
 120
 వెన్నెలరాయఁడు ఏ (వెన్నెల¹+రాయఁడు)
 చంద్రుఁడు.
 చ విను రతవంపు వంగడపు వెన్నెలరాయ
 మర్యునేరివన్ .. అచ్చ. రా. యు. 213
 (మూర్ధ్వవంశ శ్రేష్ఠుఁడని భావము.)
 వెన్నెలతేఁడు ఏ. (వెన్నెల¹+తేఁడు) చంద్రుఁడు.
 చ వికట జటా కుడుంగమున వెన్నెలతేని
 ధరించి ... పొడనూపె భీమనా, యకుఁడు ...
 భీమ. 5. 58.

రగడ గురువెంద వదె గిలుబు కొనియెఁబయ్యర
దొంగ, విరులఁ గరికుంభ కుచవెరఁజ మైయర
గ్రుంగ మనుచ 3 84.

వ పనుటించి వచ్చి కాంగుమన్న కాంగుల మీఁది
మీఁగడలు మెల్ల మెల్ల నె పుడుక వెరఁజి యార
గించియును ... వి. పు 7. 128

4. కనుపెట్టు, కాచియుండు.

సి. వేప మన్నీఁడ నీపికావ వెరఁజము గైక నీవా
జాడ గవఁగఁ జూపు .. ప్రబంధ 188

5. గట్టిగా పట్టుకొను

చ. బరవపమొప్ప గాలి తడఁబాటు మెయిన్ గవిఁ
దూఱి యొక్క కుర్కురము తమంబులో వెరఁజి
కోఱుంచే గబలించి పొట్ట పెం, వెరమదుమంచుఁ
దెచ్చి కని చేవదొఱంగక క్రుంచివై చె . మనుచ.
4. 52.

వెరవరి 22 (వెరవు+28) 1 ఉపాయకాలి.

చ. వెరవరిగాక వీఁడు కురువీరుంకు బొడ నూపు
వాఁడె యచ్చెరు వొక మ్రానిపేర నిటనేరఁగ
వచ్చుచు మన్నవాడు .. భార. విరా 4 81.

ద్వి వెరవరులై మేష వృషదముల్ దెచ్చి, సురలు
వంధించిరి సురలోక వతికి .. రం రా కాల
50. పా 28 పం.

సి నకం విర్యా విరక్షణక మించినయట్టి వెరవరి
నైరంగిద్ర వెంటరాంగ .. రాజకే 3. 201

2 జీవనోపాయజ్ఞుఁడు

సి ధనమొక దఱుగునో యవఁ డింక వెచ్చ మా
వడ్డికానుల వెరవరికిఁ గలికి ... రా వి
1 35.

వెరవిండి 22 (వెరవు+28) 1. ఉపాయపానుఁడు

క. మఱవక యేడులు పూఁడులు, గొరికివ నా
యొడలు మృదువగునె నీకేలా, వెటివిండి
చందము పుట్టెన్, దఱి దీనికి వెరవుఁ తెప్పె
దన్ విమ మర్థిన్ వేం పంచ 4. 544

క. తరుణి విరజోతురుఁ డగు, నరవాళ తనూజు
మంత్రి నందమఁ గని యీ, నరవతి మదఁజిరా
యని, వెరవిండియై పలుకఁదొడఁగె వీడని
కాఁకన్. సుద. 5 4.

క. గురుజను లెఱుంగక యుండను, వెరవిండియై
మినుకు గట్టి వెల్చి చతువునన్, పరియింభఁ

దగిన పురుషుఁడు, పరిణయమగునేని నదియ
పై కాచ మగున్. విజ్ఞా ఆచా 101

2. తెలివితేనివాఁడు, మూఢుఁడు

క. ఆరులకు సిరియిచ్చెదనను, వెరవిండియుఁగలఁడె
దీని విడుపుము .. భాగ శర్మ 2 78

క ఉరు బాహు బలము గల్గియు, వెరవిండినై తేర
కాని విధమున నకటా, కరుణ యెదలోనఁ
దలఁచక, దురమున జమువాత నిమ్నఁ ద్రోచితి
పుత్రా భా రా. యు 1885

వెరవు వి. 1. ఉపాయము

క వెరవును లావును గలిగిన, పురుషులు లే రెట్లు
లోకమున .. భాగ కాం 3 31

ద్వి ధరణీశ మీకు సంతాన సంప్రాప్తి, వెరవైన
కథ మున్ను విన్నాఁడ నేను ... రం రా.
కా. 11. పా 7 పం.

ఉ .. రా, మావని వాధు తమ్ములకు నట్టి యపొ
రుషవృత్తి మేలె మీ, రీ వెరవాదరించఁ దగునే
యనినన్ ముచులెల్ల నప్పుచున్ నిర్వ 10.10

క ఎట్టి వెరవుననై నన్, ఊతి పులకరి జయము
ధనో, న్నతియుఁ బ్రజానీతి రక్షణము ధర్మం
బుల్. ఆము 3. 35

2. నేర్పు, చాతుర్యము

సి .. కీర్తి ధనార్జన క్రిడనంబు.

ఆ. గలిగి జనుల నేలఁగాని యెన్నుండును, నొరులఁ
గొల్చి తిరుగ వె పులేని, యట్టి నీవు విరటునెట్టి
చందంబున, ననుచఁచింపువాఁడ వధివ తెపును.
భార విరా. 1. 87.

గీ అఖిల మోహనమూర్తిగా వరుఁడోడి, బంచ
బాటుండు కాన నిర్మించెఁగాక, వేదజడుఁడైన
యజ్ఞవకు వెరవుగలదె విక్ర 7 44

క. శైవచ్చే క్రూరజంతుఁ, జే వెరవున నేయు
తెందు సిగ్గె చెపుమా హర 7. 57

3 రీతి, విధము.

గీ నగరు వెరవునఁబురుకున్పు నరణి వలుని రమణ
నర్జున క్రియఁ బురూరిపుని చందమున . విక్ర.
289.

క సిరికామో కాలోద్ధివ, కరణినిఁ శై కొనుచు
నేనె కడియఁగ నను నీ, వెరవున విడనాడుచు
నొక, తిరిపపుఁ జెలిపట్టఁజేరఁ దివి రెదవేమీ.
యయా. 2 78 (క ర. పా)

4 ధర్మము

1 మేలుగల నాడు మురియును మే.వనేర్చి,
గొడవ లొదవెడు తటిఁబోవ విడువఁదగునె,
తలఁపనుసురుల యొడయఁడై తవరు మగని,
వెరవెజింగిన నాడెపు వెండుక లకు అచ్చ
రా అయో 71

5 అనుకూల్యము

1 మాతలేళ్ళరు నొక్క మణికందరంబున విశ్రామ
ముండంగ వెరపుపేసి హ. 5. 40.

6 ద్వారము

వ. ప క్వాన్న గంధంబు గాలివెరపున నాశ్రమా
డించి .. కాళి 4 120

గాలి వెరపునన్ = గాలిద్వారా

ఎ. 1 శ క్రము, సమర్థము

క పావన గుణానుభవము, భావన భావినెట్టి
వరము నదులు నీ, కావేకికి సదృశంబులు,
గావేకినైనఁ బొగడఁగా వెరవగునే కళా
2 18

ద్వి పొరి భూతకోట్లను బుట్టింపఁ బెన, వి
యింప నొక్కఁడె వెనవైనవాడు . రం రా
ఉ 108 పా 10 పం

2 యుక్తము

ఆ నామలానితోడ వాటినితోడను, బూతుతోడఁ
దిండిపోతుతోడ, నటమటినితోడనడయరితోడను,
వెలకునెత్తమాడ వెరపుగాడు ఉ హరి 8 112

మ. వరవైతాళిక వడి బృంద ఇయ జీవస్సార
శబ్దంబులున్, వెరవై పేర్చి చెలంగ వెల్వడియె
సంప్రీతిన్ నిజావాంమున్ హ. 4 117

క పరివగు మోహు మేర్పను, వెరవగుచో నెల్లి
నేడు విడిసెన వధురా, పురమున .. ఉ
హరి 4. 168

3 అధీనము

క గరుదునిపై శార్ఙ్గ ధను, ర్ధరఁ డగు విష్ణుండు
మేరు తటిఁబొల్చి తటి, త్పరివృత జలదము
బోలుట, వెరవ దనుశ రాజ హంస వితతి యితని
కిన్ నిర్వ 3 5 (శ.ర) (విరియ ముద్రి పా)

వెరపుపడు¹ అ శ్రీ (వెరపు+పడు) వశమగు,
అధీనమగు

వ. అప్పాటా బ్రతివచనంబునఁ బాటిల్లు చీకటి
తప్పు కప్పి వుచ్చ వెరపు పడకుండునట్లుగా
బ్రకాశించిన హ. 5 57

వెరపుపడు² అ శ్రీ (వెరపు+పడు) అనుకూలమగు
1 అపుడు గాని మా తండ్రి యున్నట్టి చోటు,
నడిసి సంధించు కొనుటకు వెరపు వడడు కళా.
8 154.

వెరసి ఎ అంకెలను గలుపఁగాఁ దేలిన మొత్తపు
లెక్క

ద్వి చదువు లెక్క ల వెరసి లెక్కఁడ
బస. పు 8 788. పం.

వెరసి(ను)మాట పగ్యనసానము, చివరకుఁ దేలిన
సంగతి

వ అన్నియుం తెప్పనేరి వెరసి మాట యొకటి
గలదని యిట్లనియె కళా. 78.

క తగవెరసు మాట చెప్పెద, మగువలసంచల
కటాక్ష మార్గణ జాలంబు గెలువఁ దాఁకినఁ
దాఁకవె, జగతిం గోవిదుల మతులుఁ జదువులుఁ
చెలుపుల్ ప్రబోధ 1 47

వెరసు ప్. అంకెలు లోనగు వాని పంక్తి

వ. హరిదనధిక్తమా రమణులాతురగానిమదుల్ల
పట్టముల్, తరువుల రాయసంబుల విధంబునఁ
గన్గొని శ్వేతదిమాన వేళ్ళరునకుఁ దెచ్చియిచ్చివ
సువస్తు వరంపర లెక్కఁ గూడు పె, న్వెరసుల
రీతిఁ దత్పవన వీతిఖరాంకము లుండు సుర్య
ంన్ వరాహ 12. 80

ద్వి స్వర్గంబు గరసు మోక్షంబుల వెరసు, శివ
యోగుల కిరపు సిద్ధుల వెరపు ... పండితా.
చర్య 818

వెరసుబడి ఎ (√వెరసు) అంకెలపంక్తి, అంకమాలిక
క విను మీతని సేనం గల, వవచరభట సంఖ్య వర్గ
వర్గములెల్లం, వెనురాశి సేని కవితె, అవ
ప్రాసిన వెసుబడి నిశాచగ నాథా భా రా.
యు 364.

వెరళింమే న శ్రీ. చెలఁగించు, విజృంభింపఁజేయు.
(ప్రయోగాంతరము కన్నడ లేదు. ఇంకను విభా
ర్యము.)

గీ చికిలి లోపలనే చీమ చిటుకుమన్న, గనకనవ
కూయు ఒకదారి కవల కడన, వరుని వె
రించు మల్లెంటు విరుల కడన, బడుకయిలు
మాని విరహాశాపంబుఁ బూని కువల. 5 98

వెలు ఎ. (క వెను.) 1. భయము

క. చెలువు నడుమ విసినను జెను, వెలుమెగములు
పెదరినను వివేకవిధియు, క్కటి బహుళ సైన్య
మటి ముటిఁ, బటచిన వా గంగరాదు బలి
యర కైవన్ భార కాం 8. 16

చ. వెలుమెరలేని యట్టి బలు వీరుఁడు కృష్ణ
కుమారుఁ డొక్కచే, జబిది . భాగ 10
పూ. 662.

కా పుట్టంబుట్టఁగఁ దల్లిదండ్రు లడవిన్ బోఁ
ద్రోచిరి వైఖరిన్, బొట్టుంగట్టిన ప్రాణ నాయ
కుఁడు పో పొమ్మించు నోనాడెడిన్, గట్ట
కోయిల పిల్లచందమున బల్గాసిన్ వెలుంగొంటి
న, నిట్టట్టుఁ గిక్కిరింపఁ జూచెదవా కుయ్య
లింపవే శ్రీహరి కృ శకుం. 8. 164

2. ఆశ్చర్యము.

గీ నేను మొదలుగ నొండొండ నెవఁగునంప, వెల్లి
వటవియు నస్త్రముతో వెలయఁజేసి, కాన
మొక్కవి నందుఁ దాకదు దగులదు, టిచ్చవడి
నిలిచితిమి వెలు ముచ్చముడిఁగి. హరి. ఉ. 5 87.

గీ. అనఘ మణిఁకంధరుం డట్లు తనదు తనము,
విఘ్న మొందించుకొనుటకు వెలు పొడమెడుఁ,
దిరుగఁ దపమొనరింపంగ దొంకొనియెనొ,
యిపుడు రంభతో నున్నాఁడొ యెఱుగ
వలయు. కళా 8. 47.

గీ. దిగధి పాలుర నెల్లఁ దోడైరఁబనిచి, వారు
దాను రహస్య విచారణవరత, నుండి వెలుతోడి
శయమునను దిలగొనుచు, బలికె గీప్పతిఁజూచి
యాబల విభేది. కవిక. 7. 97.

3. నిశ్చేష్టత

మ. పనిగావేర దటంచుఁ బూనక వెలుంఁద్రాపింకు
రెంతేజదుల్, పనికిన్ మేకొని విఘ్నలేశము
జనింపన్ మధ్యముల్ వీఁగి యంతనె చాలిం
కురు ... మల్లె నీతి. 72.

వెలుంగందు అ శ్రీ. (వెలుగు+అందు.) ఆశ్చర్య
పడు.

క ఈ జనపదమున కధిపతి, యే జనపతి యో
మునీంద్ర యిదికృతయుగ వద్భాషితమని
వెలుంగందెడు, నాజితనూభవునితోడ యతి
వరుఁ డనియెన్. చం రా 2 98

గీ చిత్తజాతుడు కనుమాయ చేసినాఁడొ, మన
మనంబుల విశ్రాంతి మట్టుకొనెనొ, కమలలో
చన పరితాప గౌరవంబు, యనుచు వెలుగంది
మదిఁగుంది యబ్జములులు విక్ర 1 188.

వెలుగు=వెరగు ఎ (క వెలుగు త వెరళ్)

ఆశ్చర్యము, వింత

క తదవంతరంబ రాముఁడు, మొదలగు యాదవుల
కెల్ల మోదము వెలుంగున్, మదిమొలకఁ జక్ర
ధరుపై, వదలక వినువీధిఁ బుష్పవర్షముగురి
సెన్ ఉ హరి. 1 122.

ఉ. . వానియు వచ్చెయు దగవు వైభవముం
జుముల్నివేకమున్, బో నవకుల్ భజించుటకుఁ
బో వెలుంగయ్యెడు నేమి తెప్పదున్ పారి 1.92

క. . . నతఁడా, రూపం బెడఁజాసి భేదరులు
వెలుంగందన్. మనుచ. 4. 116

2 అద్భుతకృత్యము, వింతపని.

క శ్రీ విశ్వ విభుఁడు చేసిన, యా వెలుంగుం కలుగ
వలయు వలిగిన పీదవన్, భావించ వతఁడు
ధీరుఁడు, వాచిరి ననుఁ దేర్పఁడతను వడిఁ బడ
వలయున్. కావ్యా 1. 104.

ద్వి. వెలుంగై న యా రంగ విభు మహామహిమ,
మటి వేల్పులకు నవాజ్ఞానన గోచరము ...
ద్వి పరమ 5. 417. పా.

వెలుంగొందు అ శ్రీ. (వెలుగు+అందు) ఆశ్చర్య
పడు.

సీ విక్రమూర్కుని నైవ వెలుంగొందఁగాఁజేయు
జండ తతాఖిల పాహుములు ... విక్ర. 1.87.

వెలుగుపడు అ శ్రీ (వెలుగు+పడు) 1 ఆశ్చర్య
పడు

క వెలుగు పడి హస్త రాగము, దటంగిన వెల
వెల్లివై వదనములు వ్రాలం, వెలుగేది టిచ్చ
వడి ర, త్తటిఁ దత్పరిజనము లెల్ల దద్దయు
నంతన్. భార ఆర. 7 158.

గీ. నేటితోఁ బాసె రాక్షసానీకమువకు, వీర
హోమాలుచే నీవు వేలువఁబెద్ద, వెలుగు వడఁ
జేసి లోకైక విజయపాతు, వంతులొందుటఁ
బొలవ్యై వరకుమార్గ. ఉ. రా. 2 214

వ. కౌతుకాంకురంబు కరఁగు వడ వెలుగువడి ..
మనుచ. 6. 79.

2 నిశ్చేష్టత నొందు

చూ: వెలుగుపాటు.

వెలుగుపలుచు ౨ శ్లో (√ వెలుగు వడు) ఆశ్వ
రథము పొందఁజేయు.

వ. కంచు మించుగన్ బలుచుట గగన చరుల
వెలుగు పటిచి ... మనుచ. 4 115.

వెలుగుపాటు ౩. (√ వెలుగు వడు) 1 నిశ్చేష్టత

గీ. దారి కమ్మునులెల్లఁ జిత్తమున భయము, విస్మయంబును
బెనఁగొన వెలుగు పాటు, గదిరి
చిత్రరూపంబులఁ గరడి నుడ . భార. ఆను.
4 400

ఆ. . . వెలుగు పాటు దనికె నెఱునాడె నొప్పు
నెవ్వగలు వగల నీకె దోగులు నొదివె .. భార.
విరా. 2 106.

క. అల్పై దగులాభ మని మది, మల్పైదురో నంత
రాయ మొకఁ గూతుటయున్. బ్రబ్బిళొను
వెలుగు పాటుది, నిబ్బరపు విపాదమువఁగ
నెగడుం బొడన్. కావ్యా. 1 73.

2 అబ్బరపాటు, ఆశ్వరథము

అ. వెలుగు పాటు తోడి వెలుపు నాకస్మిక, సమ్మ
దంబు మానసంబు నొలయ . హరి. ఉ
8 188

త. ... గురు శిష్యులు కౌరవ సేనలోని భూ, పతి
సుతతోటికిన్ వెలుగుపాటొనరించిరి ... భార
విరా. 5 128

వెలుచెలుచు ౩ శ్లో. (వెలు+చలుచు) భయవడు

క. వెలుచలువ నింతకంఁపెం, దలుచుగ బాణంబు
లేసి తడయక పగఱం, వెలుకుననియసుము
చల్లుచు, వ్రులుక ధవంజయుఁడు రణజయో
న్నకుఁ దరిగెన్. భార. సభా. 2 305.

వ. ఇట్లు శ్రేడించి గాంగేయుడించి గాండివి దన
యరదంబు రయంబున

క. వలువి రథికులను సూతుల, వలువిన మ్రోడుపడి
యుండె నానాభమున్, వెలుచలుచిరి కురు
వీరులు పటిపటియై మనబలంబు భయముం
బొందెన్ భార భీష్మ. 2 38.

లయవిభాతి తటిమి వెనర్కనుల వెలుచలువఁ
బట్టుకొని, పటిపటిగ వేతలలు మఱివి ... భా.
రా. యు. 1487

వెలుచు ౪ శ్లో 1 భయవడు

క. రవిసుత పార్థుల ఘోరా, హవమువకును
వెలుచుచున్న యది కు.తి. ... భార. ఆది.
6 41

చ. వరమున కేమ దానుఁడని పల్కఁగఁ బ్రాపుఁడఁ
గాను మత్సుకన్, హరునకు నిత్తునా వెలువ
నయ్యె. కు. సం. 8 370.

చ. వెలుచితి రాఁగదే యనిన వెండిక దావగఁ
దీర్తు నీవు నా, వెలుపెటులున్న నీ రథికి వీరులు
వాపెదరు ... భార ఉద్యో. 4 139

ఆ. పాపఁడనక వెలుక పాపని మొదలింటి, పోక
లెల్లఁ దలచి పొగడఁ దొడఁగె ... భాగ.
10 118

వెలుక = వెలువక.

క. విహంగంబులు రుతముల, నవని సుతను
వెలుకు వెలుకు మన్నంట్లుండెన్ భా. రా,
ఆర. 2 150.

వెలుకు = వెలువకు

గీ. ... అని జయంబిచ్చి తన గదా హతికి వెలుని,
మనికి ధనపతి దయచేసె ... సమీర. 2 183

వెలుని = వెలువని

ఇది 'వెలుచు' ధా యొక్క వ్యతిరేకార్థక విశే
షణము

2. జంకు, సంకోచించు

గీ. అదియుఁగాక మరుత్తుండు యజ్ఞవేళ, మచిత
దక్షిణ లర్పించి యున్నధవము, గొల్లవిడిచిన
ప్రాహ్లాదు లెల్లఁదనిసి, విడిచి రథంబు దీనికై
వెలువవలదు కై భా. 1. 78

నీ హీర కుట్టిమ భూము లిసుకనేల లటంచు
గట్టిగా నడుగులు పెట్ట వెలుచు . దశా
1 272.

క. ... పన్నిన భయమున బేడిన, రెన్నడు జల
దుర్గభూము లేమట వెలుచున్. హరిశ్చ 2 90
8. వప్రుతగా నుండు

క. ... విను కావునఁ బిరికిఁ బ్రజలు వెలుచుట
యొప్పున్. భార. కాం. 2. 281

వెలుచుకొను ౮. ౧ (వెలుచు + కొను, స్వార్థమున)
భయపడు

అ ... వెలుపించఁబోయి వెలుచుకొన్న చాయ
యయ్యె. కృష్ణ. 3. 48

వెలువరి ౧౧. (వెలుపు + రి) భయము కలిపాడు,
భయము కంది.

నీ ... భయశీలుఁడౌ వెలువరి .... ఆం. భా.
8. 9

వెలుపాటు ౧ (వెలుపు + పాటు) భయము.

ద్వి. నికనైవ పతి మీది నెయ్యొబు దలంచు, వెలు
గందిరింతింతు వెలుపాటునొందు .. రం. రా
ఉ. 122. పా 8. పం.

క. నీవరము పొల్లదేవా, దేవర కరుణాకటాక్ష
దృష్టి యులిచి నా, కావరముచేత వచ్చిన, యీ
వెలు పాటుడిచి బ్రోవవే యని పలుకన్.
శ్రీరం. మా 4 82.

వెలుపించు ౧ ౧ (✓ వెలుచు) భయపెట్టు.

అ. ... వెగడు పడఁగఁ బాటి వెలుపించ మొజ్జలు
తత్ప్రయోగ విధులు దప్పిపటవ. భార ఆది.
2 180

క. సమరంబు గలుగు నమమను, మము వెలు
పించగవలదు మాధవ ... భార ఉద్యో
8 48.

ఉ. లేలపుగావె నీవు వెలుపించెడు వీరిని వారిఁబోలె
నన్ను .. రాఘవ 4. 10.

వెలుపిండి ౧ (వెలుపు + ఇండి) నిర్భయుఁడు, భయము
లేనివాఁడు, భయములేనిది.

వ. ... వెలుపిండి తలుపికొన్న విధంబున కిది
రంబు చొచ్చి .... విక్ర. 4 98

వెలుపు ౧ (✓ వెలుచు) భయము

క కలుపు పయిఁ గలువ నొరయుచు, వెలుపు
పయిన్ వెలుపు బోవ విడువని యిడుముత్,
దొలుంగమివైన ... భార. కాం. 4. 72.

మ. కంకంరుం దరుడేగు శేఖరుని పట్టు
లంబు బూజించు నెం,దలు భక్తుల్ దనువేడి
నం బ్రమదమున్ చాత్పర్యమున్ భక్తియున్,
వెలుపు గల్గి తదిప్పికాఢములు గావించు ని
రానిశ్యతన్ హర 1 11., దకా 2 888
వెలుపెక్కు ౮. ౧ (వెలుపు + ఎక్కు) భయపడు.

చ ... చొప్పుకునే నినుబోటి కాప్తి తెప్పివ
క్రియఁ జెప్పినీవు వెలుపించిన నే వెలుపెక్కు
వాడనే భార కర్ణ 2. 88.

వెలుబొమ్మ ౧ (వెలుపు + బొమ్మ) వ్యాసులకు భీతి
కలుగుటకు భీకరాకాశముగఁ గట్టెను బొమ్మ
క వెలువగు సుపద గలిగిన, నెఱిచానం గుడువఁ
గట్ట వేగరి మనుజుం, డఱిముఱిఁ జేరికిగట్టిన,
వెలుబొమ్మయై కాండె యెన్ని విధములం
బాడన్. విక్ర 2. 179.

ద్వి. వీర డొక్క వెలుబొమ్మ విప్రవృత్తికము.
పీడించి వీరి నొప్పించుచున్నాఁడు ద్వి.
హరిశ్చ ఉ 982 పం.

వెలువెలుపాటు ౧. (వెలు + వెలు + పాటు) నిశ్చే
ష్టత

ద్వి. వెలువెలు పాటును విహ్వలత్వంబు, వెలుపును
మఱివును వీడి జోరాడ రం. రా ఆయో
98 పా 17 పం.

వెలువేకి ౧ (వెలు + వేకి) 1. భయజ్వరము.

శి ఏను నామాట పద్యంబుగా నొనర్చి, వ్రాసి
నిలిపితి నంత నెవ్వారలైన, మ్రొక్కు జను
దెంచి కాంచివిదిక్కు పడుచు, వెడలి మఱిజాడ
రిట వెువేకిపట్టి చ్చా. 4 70.

ద్వి వన్నెఱింగెడు గాక నాపేరు తెలియ, విన్న
మిత్తికి నైన వెలువేకి వచ్చు ... ద్వి హరిశ్చ.
ఉ 1194 పం.

నీ మొన్నఁ బారాశర్య మువి యోటరాఁ గూఁత
లెగయించి వెలువేకి యెత్తఁజేసె .. కువల.
2 80

2. సంతాపము, జ్వరము

ఉ పవి దినంబులో రజను తెయ్యబియో విను నిద్ర
యెట్టిదో, వేపుట యెప్పుడో యలఁతవెమ్మునునం
బున కెద్ది మందో యే, ప్రోవలఁ జ్చోయోనో
తలఁపు తోడవ చెయ్యు రెటుంగ నేను నా. శి
వెలువేకి మాన్పఁ గమలేక్షణ యద్భితి వీవు
వెట్టయై. హరి ఉ 7. 170.

(ఇందలి 'వెట్టి' శబ్దము సాధురేఫ ఘటితము విరహార్థము ప్రత్యేక ప్రయోగము లేనిది అని శ. ర)

విజ్ఞానము ల ౧౩. (వెట్టి + చొచ్చు) శయనము
 1. ... పశువుఁ జేయ, విప్రులు పట్టరా వెట్టిసాచ్చి
 యొకఁగెడు గవయము చాచ్చునఁ గర్ణ భీతి,
 మల్లల నుడువ నుడువ .. భార కర్ణ 3 33
 క. ఇటులఁ దమిహెచ్చి మారుఁడు, పటలంబెట్టంగ
 నొచ్చి నడి పటు నిటుఁ జెందుటకు వెట్టిసాచ్చి
 రతినం, ఘటనార్థము మిగుల వేగు కాలము
 నందున్ హంస 3 158

విజ్ఞానములాలటలు ౧. బ జాలక్రిదావిశేషము
 గీ దాయముల నాడు నామనగాయ లాడు, జాట
 లను జాడు వెట్టిగాయ లాలలాడు, మున్ను
 మున్నగ దాఁగును మూ తలాడు, నా నుశీల
 జగవోహవాంగి యగుచు బ్రహ్మా. 3 27

వెట్టి ౧ (శ. శ ప వె.) 1. పిచ్చి, ఉన్నాదము.
 ఉ వైదిక కృతాతి జనవత్సల నీ మది బట్టు
 కొన్న యు, న్నాదము హీన మానవు మహంబునఁ
 బుట్టిన వెట్టివోలె న, స్వాదులఁ దీర్చుటొప్పదు...
 భార. కాం 1 101

గీ. .. అమెయి వెట్టి పట్టె నేమె, యనుచు
 నాలాగె కావిన .. శుక. 2 458

2 అవివేకము

క జడలు ధరియించి యడవు, నిదురులఁబడి
 కాయ గనకులే మెఁగెడు పెన్, బదుగు నిమఁ
 గవయఁదగునా, విడువిడు నీకేవల వెట్టిఁ
 లకాంగీ రామా 8 182.

చ తనకిది దక్కెనందుఁ బ్రమదంబునఁ బంక్తి
 ముఖుండు మీవ కేతుని చిగురాకులూఁకుమదిఁ
 దూరినఁ దాలిమి మాలి చేరఁగాఁ, జని యిది
 యేమి వెట్టి యె జవ్వనమున్ బొలిపొవ
 విష్ణుఁడం, చునె కలకాలమున్ దపసి చొప్పున
 దాఁచెడు వృద్ధకాంతనై ఉ రా. 3 115

విజ్ఞ 1 వివేకము లేనివాఁడు, వివేకము లేనిది.

ఉ ఇమ్ముడి వెట్టి వీనిఁ బరమేశ్వరుఁగాఁ గొని
 యాడె ... భార. పథా. 2. 39

క. నీ పడవి కరుగ నొడఁబడి, నీ వెనుకన వచ్చు

నప్పుడు నిందింతురు మ,మ్మి వెట్టి లివని
 మాన్పం.గా వలంతులు గాకయని జగజ్జనులధిపా.
 భార కాం 1. 88

౬ విను పతివ్రత లగు వెండుల దిక్కు రా, వెట్టి
 యేయమ ర్త్య విభుఁడు నీకు, వలవదతని మీఁది
 వైరస్య మనుకూల, వృత్తి బోలునయ్యవి
 ప్రేయంబు హరి ఉ 9 78

మ వలనమ్మా యిటువంటి కానివని యో
 వామాఁడి యీ వెట్టిబుద్ధులు నీకేల ఘటల్లె
 నమ్మ తెగునన్ దుర్భాషలిట్లాడి యీ,కొల
 నాకేటికిఁ గట్టెదమ్మ ... సారంగ. 2 102

2 పిచ్చివాఁడు, ఉన్నతుఁడు, పిచ్చిది

నీ వెట్టిలు దొలుమేన వెడ్డున సాధు జనము మోస
 పుచ్చి ధనంబు గొన్న జనులు . భార అను
 5. 105

ఉ .. నీ, చందము నందముఁ గనిన జవ్వని
 యెవ్వని వెట్టిఁ జేయదే ... మనుచ 3 88

3 వికృతము

గీ . బ్రోటి నిర్వంకం బక్ష, తులను నిపురుడు
 వెట్టి చూపుల మరంబుఁ, గెలంకుల గనులం
 గొనుచుఁ గానఁ గేకులుండె అము. 4. 181.

వెట్టికుందెన ౧ (√వెట్టి) వృక్షవిశేషము (వృ వి.)

నీ వెలగ విషమ దారి వెట్టి కుందెన మంచి కుందెన
 కలబంద గువ్వ గుత్తి .... హంస 4 10.

వెట్టిగొను ల ౧౩. (వెట్టి + కొను) అవివేకము
 నొందు

గీ పల ప్రేపల్లె పెద్దవారిట్లు వెట్టి, గొనిరి కృష్ణుఁ
 బోనిచ్చినఁ గ్రూరులై న, రక్కసులు బోనుగాఁ
 జేయు క్రందులెల్ల, నుడువఁ దమకు దిక్కెన
 వాఁదొరుడు గలఁడె. హరి. పూ. 8 181.

వెట్టిగొలుపు న ౧౩ (√వెట్టిగొను) అవివేకము
 నొందించు, మోహపెట్టు

క ప్రకృతి గుణంబులఁ గొని బహు, వికృత రూప
 ముల నట్లు వెట్టి గొలిపెనే, నకలంకుడ ...
 భార కాం 8 61.

వెట్టిచిక్కి ౧ (వెట్టి + చిక్కి) వృక్షవిశేషము (వృ వి)
 ఒకజాతి యడవిచెట్టు

నీ గోగు పొగడముబు గోరంటలును బెద్దవెలము
 సుంకేసరి వెట్టిచిక్కి ... హంస 4 11,

వెట్టిచెఱుకు ఎ. (వెట్టి+చెఱుకు) ఇటు విశేషము, అడవిచెఱుకు (వృ. వి.)

అ. వెట్టిచెఱుకుఁ గోంబింటి బద్దకు మల్లె, తీవె నారిఁజేసి భావ భవఁడు. పటచువుపువ్వు బోండ్ల చెఱుచోటులనొ మెత్త, విరుల తూఁపులేసి మరులు కొలిపె. వై. 2. 85.

అ. వెట్టిచెఱుకు నందు వినిసిల్లు ముక్కలు. పొరలు ప్రేంఖంటు పువ్వుదాయ, నది సమస్త భూత లాధీశ కామిని, వశ్య కరము ధరణి వలయము వసు రత్న 40

సి. రసదాళి చెఱుకుతోఁ బ్రతివెట్టి చెఱుకై నఁ జాన వాఁతెఱ వ్రతి చక్కెఱుగును ..చంద్రా 4 105.

వెట్టిజిల్లేడు ఎ (వెట్టి+జిల్లేడు) రాజార్కము, ఒక జాతి జిల్లేడు (వృ. వి.) (శ. ర)

వెట్టితనము ఎ. (వెట్టి+తనము.) అవిశేషము, తెలివి తక్కువ తనము.

సి. కానూ బలాధ్యుల బలవిహీనుల క్రియ వెడలంగ నడిచిన వెట్టితనము .... భార ఉద్యో 1 876.

మ. ముట్టెతనోరె మా పదుచు మార్కహన్ జరి కింపఁ బూని పి, వెట్టితనాలు మానవని చేడ్కు నిటాడఁగ నింటనుడి కాఁ, జిట్టునఁ గోప గించుకొని చెప్పఁడు చేయఁడు లేచిపోయె మీ, వెట్టియగారు మంచిగురువే దొరికెన్ జదువెట్లు చెప్పనో వై. 4. 12.

గీ. ... రైవశ్యకంబులకును, విట్టివీఁగుట ప్రేఁగుట వెట్టితనము దశా. 2 418

వెట్టినారువ ఎ. (వెట్టి+నారువ) అరణ్య వృక్ష విశేషము, ఒకజాతి యడవి చెట్టు. (వృ. వి)

సి. వేరు వనసగుత్తి వెట్టి నారువ లేల వనస కంక కొమ్మి పలుకరేడి ... హంస 4 11.

వెట్టినిమ్మ ఎ (వెట్టి+నిమ్మ) అరణ్య అంబీరము, అడవినిమ్మ.

సి. కోరింద నలకుమ్మ గొట్టె కోదారయ వెలుగు రూదుంగ దంతి వెట్టినిమ్మ ... హంస. 4. 9.

జిల్లెరు ఎ (వెట్టి+నీరు) వెట్టి యెత్తించు నీరు, మద్యము, కల్లు.

గీ. వెట్టినీరాను కతమున వెడలునట్టి, తొక్కుఁ బోదట్టి యొకకమ్మ వెక్కఁబెట్టి, దక్షి గలవఁ

బోవు వేఁపి చూడమునఁ బట్టి; ఎరున మెచ్చఁగ నూరుజ ప్రముఖుఁ బలికె. శుక 3 32.

గీ. మేఘమీఱిన గొట్టియల మేఁక గముల, గొట్టి యపోతుల నఱికి ప్రోగులుగ నిడ్డ, వెగ్గలపుఁ బచ్చి సంజుళ్లు వెట్టినీళ్లు దోరహత్తుగ నిడఁగడు పార మెఱ.గి అచ్చ రా యు 281

వెట్టిపాల ఎ. (వెట్టి+పాల) అరణ్య వృక్ష విశేషము, అడవి పాలచెట్టు

వెట్టిపాలాకు ఆరిక బియ్యము పిట్టన ఎలుక కాటు మానును. (చి కి చి ని)

వెట్టిపుచ్చ ఎ (వెట్టి+పుచ్చ) చేతిపుచ్చ (వృ. వి)

గీ. పాపయ్య వెట్టి పుచ్చయ్య బ్రతపుషప, వల్లరి ఫల మూలంబులుల్ల పిల్లి, 'గ్రహణమునఁ దెచ్చి చూర్లంబుగా వొనర్చి, నీళ్లతో నీయవిషము లన్నియును దీటు (చి కి చి. ని)

వెట్టిబాగులు ఎ (వెట్టి+బాగులు) తెలివిలేని స్త్రీ (ప్ర. తా.) తెలివిలేనివాఁడు, విశేషము లేనివాఁడు (శ. ర పా)

వెట్టిబిల్ల ఎ (వెట్టి+బిల్ల) అరణ్య వృక్ష విశేషము, ఒక జాతి యడవి చెట్టు

సి. పుత్తిచింత మోదుగు ములుమోదుగును వెల్లె పుల్ల వెలగ వెట్టి బిల్లశిల్ల ... హంస 4. 11

వెట్టిబీట ఎ (వెట్టి+బీట) చేతి బీర (వృ. వి)

గీ. ముసివి వెట్టిబీట ముష్టి యుమ్మెత్తల, విత్తన ములఁ తెముదు వేళ్ల భాను, మూలములును దైలమున దించి చమరిన, నర్క వాతములును కాంతి నొందు (చి కి. చి ని)

వెట్టిమొల్ల ఎ. (వెట్టి+మొల్ల) అడవిమల్లె (చి. ని)

వెట్టివాఁడు ఎఱ (వెట్టి+వాఁడు) 1 విశేషము లేని వాఁడు

చ. విడువక నీపు వట్టనము వీథుల వీథుల వెట్టి వాఁడవై, చెడుగులఁ గూడి ధౌర్ద్యములుసేయ మహిరమణుం డెఱింగెనే, విడుచును సోమ యాజి మమ వృత్తులు చేకొనునెల్ల వెంటలన్, తెడుదుము గాదె నీకతనఁ జీరయుఁ గూడుమ లేక పుత్రకా కాశీ. 4 98

2. ఉన్నత్తుఁడు, పిచ్చివాఁడు (శ. ర పా.)

వెట్టిసెనగ ఎ. (వెట్టి+సెనగ) ఒక జాతి చిన్నచెట్టు, చిన్న మొక్క.

సీసమాలిక. ... కామ జిలుగు మెట్ట దామరవెట్టి
నెనగ జుచిరము కాచి నల్లకాచి.. హంస
4 10

వెట్టిసొట్ట ఏ (వెట్టి+సొట్ట) కుబీ భేదము, చేతి
సొట్ట.

చ నిలువక వచ్చి వచ్చి ధరిణిం జిటుపెంచులున్
వసుంధరిం, గలపిన గోడలుం జివికి గంజలం
గాచిన వెట్టిసొట్టతీ, వలు చిగిరెంత గంటగమి
వాతులుగప్పిన పూడు పాతరల్ ... పేం
పంచ 1 467

వెల ఏ (క జెరె త విరై) 1 కొనువస్తువున
కచ్చెడు విలువ మూల్యము, క్రియధనము
క. ఇలకు వెలగా పారణ్యం, బలఘనుతీ మాకు
నొసంగు మనుటయు .. భార. ఆశ్వ
4 189

గీ జీవహింస యెన్నందును జీయవనఘ, యెరులు
సంపి తెచ్చిన మాంస మొసర విలిచి, తగిన వెల
కమ్మి బ్రతుకుదు ... భార. ఆం 5. 33
ద్వి ఏ మేడ దేళంబు లేలుట లేడ, భూమికి వెల
యిమ్ము భూమిశమాకు .. రం. రా బాల.
16. పా 14. నం

న .. తనస్యంకు మాటుపురకుం బ్రోలునాంటి
బిబ్బర వాడు పన్నసలు దగువెలకు విలిచి
కొని ... ద. కా 1281 9

సీ విలువనా జిట్టినా వెలయన రోయన వెలయుచు
మందును విక్రయంబు.. ఆం. భా. 2 237.

2. పంచెము

ఆ. వాదులానితోడ వాట్లీనితోడను, బూతుతోడం
దిండిపోతుతోడ, నటమేటినితోడ నడియరి
తోడను, వెలకు నెత్తమాడ వెరవుగారు ఉ.
హరి. 8. 112.

వెలంగ ఏ (క జెరె త, త. విశవు.) కపిత్థము, వృక్ష
విశేషము.

చ. .. త.త్పదములుఁ బోకయున్ విగయఁబట్టి
జెలంగి వెలగ మ్రానితోడ, జదియంగ నొక్క
పెట్టుగొని చంపె గుమారుండు వేంగ రక్క
సున్ భాగ. 10. పూ. 485.

సీ, వెలంగపండులు పుల్ల వెలంగ పండులు మోవి

పండ్లు వంకెవండ్లు బలునువండ్లు . కాళ.
9 99

ఆ పిటికి పూలు బూతపిల్లు లేనికొమ్ము, లలరు
దేని పెద్ద వెలంగవండ్లు, వెదురుఁ బ్రాలు జాతి
పదనికల్ గనగసాల్, జల్లి మెకపుఁ జాలు
జాటవప్పు. యయా 1. 81.

వెలంగొను న క్రి (వెల్+కొను) వెలయిచ్చికొను,
విలిచికొను

ఉ. ఆనలం జెట్టి యేచు వసువంచు వచింపంగ నేల
సంతతో, ద్వాసి నిజాభిజాత్యమువం దద్వ
సువున్ వెలగొన్న మోహసిం,వాసి పదంబు
దారమణి వారిక కు క్రిమతిం జనించె . నను.
4 111.

(ఇట వశము చేసికొన్న అని భావము.)

మధుంగతి రగడ. వేలుపుఁ జేడెల వెలంగొను
వేళ్ళలు, శ్రీలం గుజేరుని జెవకెడు
వెళ్ళలు . కుచేం 1 23

(ఇట పోలు అని భావము)

వెలండి ఏడ (త వెలిదు) 1 నిర్భలము

గీ ... కుప్పతిలు చుట్టుఁగొండపైఁ గొవలుసాగి,
వెలండి వెన్నెల తెల్లడ వెల్లివిరిసె, శ్రీరం.
2 258.

ద్వి సలలిత శశి కాంత చంద్రకాలమును, వెలండి
ముత్యంబులు వెలయు వాకిళులు ... ద్వి
హరిశ్చ. పూ 178

సీ ఓలి నన్నింటి సద్యోఘృతంబులు నించి వెలండి
వట్టున వర్తులలవరించి ...

గీ .. యందముగ నివాళించి రయ్యవని పతికిఁ,
జారు కంకణ ఝణఝణక్కార మెసంగ .
భోజరా. 2 98.

2. తెల్లనిది, ధవళము.

గీ చలువ లందిచ్చె నొక చెల్వి వెలండి నవ్వులు త్త
రీయము లంచుచే నొడియ మూల్య. భూవ
ణంబులఁ గై వేసె పొలంతి యొకతె ... ద.కా.
8 27.

ఆ చలువ యొకతె చలువ వలువచే దడియొత్తు,
మగువ యొకతె సొగసు సిగయొనర్చు, వెలండి
చందనంబు వెలండి యొక్కర్తుమై, నలంద
నొకతె ధూపమలరఁజేయ. ఇందు. 5 28.

ద్వి. దళుకొత్తు వెడదడెడము మీద జినుగు,
వెలెడి జన్నిదములు విలసిల్లుచుండ ... ద్వి
వరమ. 3. 244. పా 12 పం

3. మేలై నది

సీ. వనసమాగమమునఁ జవులు వక్కాణించి మించఁ
జాలు వెలెడి మిన్నగములు ... వసు 8. 72.
(నారి రత్నముల సముదాయములు అని యర్థం
తరము)

క. ఏకజుట్టై విరులొక్క, సకతామయనితంబు
వెలెడి కమ్మరి నొక్క వెలెడి యలదె...సారంగ
2. 192.

4 ప్రసన్నము, సంతోషభరితము

చ. ... వైపయి వద్దుక ప్రగుంభవము మనం
బువం బెనువఁ బెక్కి ననుంగు వెలెడి పల్కు
లన్ ఈ. వ. 2. 102.

(వలసకమున ప్రియవళి వచనములతో అని
యర్థము.)

5. వికరము, స్పష్టము.

ద్వి. వలవొప్పుగాఁ జోయి వచ్చిన తెఱఁగు, వెలె
డిగా నంతయు వినిపింపఁగోరి ... వవ 2. 65.
పా. 8. పు.

వి. 1. చక్కని యాఁడుది, అఁడుది, భార్య

గీ. వెలెడి సంకల్ప సోపాన వితతియందు నకఁడు
మాడంగ సంచరింపారహంబు...వైష 2. 87

క. ... కైవ శరానన మెక్కిడి, యా వెలెడిం
బెండ్లి యాడు మా రఘురామా రామా. 4. 81.

పీ. ... ఎలనాక కోమలి యింతి చెలువ చెలి వెలె
డుక మెలెకుక వెలెడి మెలెత. ఆం. భా.
2. 104.

గీ. వెలెడి జూదంబు పావంబు వేటపలుకు, వ్రల్ల
దంబును దండంబుఁ బరుసదనము, సొమ్ము
నిష్ప్రయోజనముగ వమ్మునేత, యనెడు
నప్రవృత్తనములఁ జనదుతగుల. భార. ఉద్యో.
2. 44.

సీ. వెలెడులు పదియాలువేపురలో సన్న సరిలేదు
సౌభాగ్య గరిమ నీకు ... పారి 1. 58.

గీ. చిత్రకారుఁడా తెఱఁగెల్లఁతెప్ప విభుఁడు,
వెలెడి తొడమచ్చ యేకాంతవేళఁ జూచి ....
విక్ర. 8. 57.

ఆ. . వేయు వత్సరములు వెలెడితో ౭ మి
యించి దళా 3. 82.

2. భాళధళ్యము, తళతళ కాంతి.

గీ. ఈ వెలెడి యొడల్ పైఁడిలో వెలెంది, యీ
నెలెత లలాటంబు లే నెలెత, యీసుపాడి
రదక్రేడి యేసుపాడి, యీబిడారు మృగమద
శ్రీబిడారు విజ వి. 1. 180

వెలెడిమిన్న వి స్త్రీరత్నము, శ్రేష్ఠురాలైన
యాఁడుది

వ. వేడివేల్పు వెలెంది మిన్న వేసలి నలవ
రించుకొన్న సన్నజాజి విరుల సరుల పిరులం
గడలుకొని ... ఉ రా 4. 183.

వెలెడుక వి (వెలెడి+ఉక స్వార్థమున.) స్త్రీ,
అఁడుది.

క. ... సౌరభమాలా, కలిత మధుమత్త మధుకర,
విలసనమున నొప్పు వనము వెలెడుక సొచ్చెన్
మార్కం 1. 24

సీ. అనయమ్ముఁ చెఱయిమ్ములను ద్రిమ్మురు
చుమండు చలి వెలుంగు వనుంగుఁ తెలియ
లెనయె .

గీ. ఇవ్వెలెండక కనితవ యీడుకేడె లందఱును
దెండముల నుమ్మి యాడుకొనఁగ నీలా 1. 52.

వెలెఁబెట్టు న శ్రీ. వెలయిచ్చికొను.

క కలిగిపో యిది మన ను, వెలెఁబెట్టని శృత్యు
లనుచు వెలెడియుఁ దాను , గలకల వచ్చుచు
నాట్యము, నలిపిరి కరడమరుతాశసహితము
గాఁగన్ ప్రబోధ. 8. 58

(వెలెఁబెట్టని శృత్యులు=వెట్టి నౌకరులు.)

వెలెకుఁజూపు న శ్రీ (వెలెకున్+చూపు.)

అమ్మఁ జూపు, విక్రయింపనెంచు

సీ. వెలెకుఁ జూపపు పొన్న విరియంతగోవ్యమా
యది యరంటులలోయ నయ్యెఁజమ్ము ...
కవిరా 1. 81

వెలెకెక్కించు న శ్రీ. (వెలెకెక్కు) ప్రసిద్ధినిొందించు.

క ఆ రాక్షసుఁ దునుమాడక, పోరాడు పురంబున
కును లోరాటమహా, భారాట రథ మదదివ,
పీరాటన పాటవంబు వెలెకెక్కించున్. మద.
5. 76.

వెలకెక్కు ౨ ౧౩ (వెలకు+ఎక్కు) ప్రసిద్ధిచెందు
చూ వెలకెక్కించు

వెలగఱపుసేయు అమూల్యమగు

గీ వెలగఱపుసేయు కౌశేయములు గలు
గఱగ, మానమైనట్టి మైనమై మానవేల
సారంగ 2 188.

వెలచేన ౧ (వెల+చాన) రోవెలెడి, వేళ్య

గీ. అప్పుఁంబునఁ గామ సేవాభాన, యైన వెల
చాన మీటు జయైక తాన శుక 210

వెలచే న. ౧౩ శుభ్రపఱుచు, తోము.

సీ. వెండి యెద్దెనలపై వెలచి తెచ్చిన పైడి.
పల్లెఁబు లాయత్త పుచ్చవారు నైవ
8 108

(ఇది సానుస్వారమని చి ని, త్రా, నిఁను స్వార
మని క. ర నిర్ధారక ప్రయోగము లభింపలేదు
కనుక నిరనుస్వారముగా గ్రహింపఁ బడినది)

సీ పుట్టడికంటె బట్టడిలోనఁ బొలిచి వెల
చిన చెంగల్య విరులకంటె పి శకుం 4 148

సీ విరహుల మర్మముల్ విదళింపఁ గరసాన వెల.
చిన మరునప్త్ర గుళికయనఁగ శివలిలా
విలాసము 1

వెలచెలువ ౧ (వెల+చెలువ) వెలచాన, రోవెలెడి,
వేళ్య

వ నిలింప పతి కొలువు వెలచెలువల వెలువంబులు
మెచ్చని మెచ్చు లాఁడులు. 6 రా 5. 248

వెలడు=వెడలు ౨. ౧౩ నిర్గమించు, పైకివచ్చు,
బయలుదేలు

క వెలడు నెడఁ దెలివితోన, గులువలపల
నుడియు శిఖరఁ గొమరిగు భార కాం 8 14.

తరువోజ వెలడు నిట్టూర్పుల వెన నుచ్చలించు
వెలుపునఁ గలుగు నెవ్వొగుచందోయి .
కు. సం. 5. 588

వెలతలిరుఁబోడి ౧. (వెల+తలిరుఁ బోడి) వేళ్య,
రోవెలెడి

గీ సంతవించెఁ గచాకచి సంగరంబు, చక్కఁగా
వెగ దిక్కుల జాట వేడు, దండహతు లొద
వెను వెలతలిరుఁబోడ్ల, తల్లెఁకుఁ దూర్పు తెల
తెలల్ దాయునపుడు. రా వి 1. 77.

వెలన=వెల్లన ౧ తెల్లఁదనము చూ వెలనగు
వెలనగు ౨ ౧౩ (వెలన+అగు) వివర్ణమగు కాఁతి
ఁహితమగు

సీ పాత్రావలోకనోపాయంబునకు నైన వెలనైన
దీపంబు వెలుగఁజేసె . కాశీ 4. 188

వెలనా(ల్నా)డు ౧ దేశవిశేషము.

క వెలనాడు పేరినాడును, బులుగుల నాద్వా
కనాడు పొత్తపి నాడున్, గల మురికినాడు
రేనా, డలయక గమఁగొంటి నచటి యబలఁ
గంటిన్ హంస 1 53.

వెలనేస్తకాడు ౧ (వెల+నేస్తకాడు) విటుడు,
బొటంగు

గీ చావపైమండి యుచిత సల్లాపగరిమ, నుబునుఁ
బోకల వొకకొంత యూరడించి, వెలలఁబన్నెడు
తనకూళ తలఁపు వేడు, గానతేడని వెలనేస్త
కానిఁ జూచి ప్రబంధ 728.

వెలపడంతి ౧ భోగముచాన.

గీ ముకుర పిఱావిధానంబు మొదలులేక, వెల
పడంతిఁ గారాదు విటునిఁ గవయ క్రిడా
1 186.

వెలపెట్టు ౨ ౧౩. (వెల+పెట్టు)

వ . భీమనథనం దన వనమునకుం జంగ కాయ
లకు వెలపెట్టిన గన్ (హ)స్తీమాడలు ఇరువది
20 ... దశా. 1211 15.

వెలపొలఁతి ౧ (వెల+పొలఁతి) రోవెలెడి, వేళ్య

ఆ మమత మూఢవిటులు బ్రమకురింతియ కాక
వెలపొలఁతి కెందు వలపు గలచె. వైజ. 2.76.

వెలపోయు ౧ ౧౩ వెలగానిచ్చు

గీ వదుచు పని చేసితివి రేగుబండ్లకొఱకు, ముత్తి
యంబులు వెలపోయు ములుచగలఁడె శై
భా 5 58

చ. మనగొని రేగుబండ్లకును మౌక్తికముల్
వెలవోసివట్లు దుర్వ్యసనముఁ జెంది కావ్యము
దురాత్ముల కిచ్చితి మోసపోతి . దా. శ. 7.

వెంమ¹ ౧ ౧ కూద్ర జాతిలో వొక యవాంతర
కాఖ, ఆ కాఖకుఁ జెందినవారు

వ . అందు (కూద్ర వంశమునందు) బిర్బ
నాయకులన వెలమలనఁ గమ్మలన సరిసర్లన
నొంటర్లన బహుప్రకార కాభోపకాఖా భిన్నం
బులైన మార్గంబులన్ ... భీమ 1. 81.

(వీరు మహాకూరులు, మిగుల జాత్రవంతులు.)

గీ. వరలుకరు లోక రెండువేలరసిచూడ, రాజు
లును వెలమలుం గ్రమ్మ ప్రజలు ఘనులు,
గలుగు రాయలతోఁ తోరి గెలువ మనకు,
వశమె యైన ఖదా యున్న వాఁ డటంచు
శృష్ట. 8 28.

క. హరమౌరి హీర మచ్యుత, చరదాబ్జ మరంద
ధార జాహ్నవి లోకే, శ్వరి తమ సోదరి
యావట, పురి వెలమల భాగ్యమహిమ పొగ
డఁగ వశమే. పాండు. 1 112.

(ఇట కూడ్ర సామాన్యపదము)

వెలమ² ఎ. ధనము, వృక్షవిశేషము.

వ. ఇన్నకప్పుర మర్దిగద్దగోరు గోరంట వెలమ
యులిమిరి మూఁగ వేఁగిన మొదలుగఁ బెక్కు
తెఱంగుల ప్రాఁకులు ... పి. శకుం 2 14.

వెలమఁడు ఎ. (వెలమ¹ + యాడు.) వెలమ తెగకు
సంబంధించినవాడు.

ద్వి. వరమేశ్వరుఁడు తనకానలోతరియ, నరు
డెంచి వెలమఁడై యరి యవ్వనంబు ... బస.
పు. 4. 877. పం.

క ధనవంతుఁడై వ శతహరి, యను వెలమని మీఁద
తేని యన్యాయవథం, బొవరించి ... దశకు.
8 148.

వెలమనూళ్లు ఎ. బ. తెలిక జాతిలో నొక శేదము
ఈ జాతిలోని శేదాంతరములు.

పత్తిపాలు, నరియూళ్లు, కుముదాళ్లు, మట్టూళ్లు,
పోవండ్లు, ప్రావకులు, ఉండూళ్లు, అనుమగొండ్లు,
అద్దనూళ్లు.

వేళా. శ. A. D. 1086. Ep. Ind 6.

వెలమనంది ఎ కాకజంఘ, నేలవేములోని శేదము
(వృ. వి.)

నీ వెలమనంది చివికి వెలమనఁగాఁ గాక జంగాధి
ధానంబు చనును ... అం. భా. 2. 68.

వెలమిటారి ఎ (వెల + మిటారి) వేశ్య, పణ్య స్త్రీ.

గీ. విటుల తల్లిబ్బులకుఁ గేరు వెలమిటారి, నగపు
నేలినదాంబు ... కలిగి చొదంతి పొడమె నా
జనినిధి యందు. దశా. 2. 228.

వెలయబ్బురము ఎజ (వెల + అబ్బురము) మిక్కిలి
వెల గలది, అమూల్యము

నీ. వెలయబ్బురపుఁ గ్రొత్త విడి కెంపు రవగుల్కు-
గలకాలి జిగివాటి గలని వెలయ ... ఇందు.
5 37.

వెలయాట ఎ (వెల + అట) 1 మరతక్రీడ, రతి.

గీ అంగరాగఁబు దమ వెలయాటనంత, రంగ
రాగంబు నొనఁగెడు నప్పురంబు, గట్టివాలు
పడంతులు వంతుచేతి, గట్టివాలున కొప్పింతు
రెట్టివాని కవిశ. 1 1 22.

2 దూతక్రీడ, జూదము.

గీ. ... పెద్ద వెలయాటఁ దెగ గెలిపించువారు.
దశకు. 5 38.

వెలయాలు ఎ. బొ (వెల + ఆలు; బ. వెలయాండ్రు,
వెలయాండ్రురు.) రోవెలఁది, వేశ్య.

క వెలఁదియు ధరణి విభుఁడును, వెలయాలును
దానిఁగూడి విమలాకృతులై, వెలువడిరి యగ్ని
గుండము, జలరుహషండమున నుండి చను
డెంచు గతిన్ విక్ర. 8 133.

చ. .. బలారి కొల్వలతో, గల వెలయాండ్ర
కెల్లను శిఖావణి వీవెకదా...ఉ. రా 4. 213

క. ఇల . వెలయాండ్రుర కలుపు మగల విడు
పును నమలన్ కు. సం. 8. 185.

ఉ ఆ మహితాత్ముఁ డొక్క వెలయానికి మిక్కిలి
తాను గూర్చువాడై, మమతస్థైలంగుచు ...
విప్ర. 4. 42.

యొడఁబడక క్రమ్మటి నేరా, స్వామికి వెగటుగ
ననునట, యా మాటకె యాజ్ఞ వెట్టునట

నీ. భవ్యకలంక పాదప పరిష్కృతాత్మీయ వివిన
భేలనముల వెగటుఁబూని ... హరిశ్చ పతి
2. 18

8. కృత్రిమము, తెచ్చిపెట్టుకొన్నది.

వెలయింను న. క్రీ (√వెలయు.) 1 అయలు
వజ్రము, ప్రకటించు.

క. నా పురుషత్వము గైకొని, వేపోయి దళార్థ
పతికి వెలయించిన మీ, యావదలు దొలఁగి
చవఁబొడ, మాపుము పదినాళ్ల యంత మాపుత
మొప్పన్. భార. ఉద్యో. 4. 387.

ఉ అక్కడ యుగ్రవేషుని మహాత్మునిఁ బట్టుట
సంగరంబునం, డక్కుడు పొరుషంబు వెలి
యించుటయే పలుకందలించినన్, స్రుక్క-
నన్నుఁ బట్టుము విరోధి నొకండన కాన నీకు
నీ యుక్తివ మెన్ని చందముల నోర్వకపోవునె
వేయు నేటికిన్ హరి ఉ. 30

క. జనని సతీత్వము వంశ, బున విమలత్వమును
దనదు భుజవీర్యము నా, తనయుం డిటు వెలి
యించునె, యని ప్రాప్తిన, బు కాగఁ బ్రాణమృ
తుడై మార్కం 3 2'

2. ప్రసిద్ధి కెక్కఁజేయు.

గీ. తన వహత్వ, బు భూషింపఁ దాను వారి, పేరు
వెలియింపఁ జాలు గంభీరమహిమ... హరి పూ.
1 22.

3. ప్రకాశింపఁజేయు.

మ. మహి మున్యాగమకాసముడు సృజియింపం
గుండలింద్రుండు ద, న్నహనీయ స్థితి మూలమై
నిలువ శ్రీనాథుండు ప్రోవన్ మహా, మహులై
సోముండు శాస్కరుండు వెలియింపన్ సొంపు
వాటించు నీ, బహుళాంధ్రోక్తిమయ ప్రపంచ
మునఁ తత్రాపగల్గ్య మూహించెదన్ వసు.
1. 10.

క వెలియించు నట్టి యె కమణి, వెలుఁగారం
గొనుము ... ఆము. 4. 283

4. కావించు

ఉ. ఈ యిల ధర్మరక్ష వెలియింప జపించివ యట్టి
యాది నా, రాయణ మూర్తి వీవు ... విక్ర.
2. 64.

5. వ్యాపింపఁ జేయు.

క. అజ్ఞ వెలియింతె దిక్కుల ... విక్ర 4. 10.

6. కప్ప, అచ్చాదించు

పీ క్రాహ్ని సంపాదించె భసితాంగరాగంబు మా
పాళి రుద్రాక్షమాలంగూర్చె, కౌమారి వెలి
యించె గజచర్మ చౌలంబు నైష్ఠవి తోలు దువ్వ
లువ మడిచె ... హ 4. 87.

7. పావనము చేయు, పవిత్రీకరించు.

క. కావున విను పాత్రము మే, లై విహితాచరణ
పామ్యమగుదానముభా, త్రీ వరదాత్రాదాతలం,

దా వెలియించు భువన ద్వితయ రంజకత్వన్
భార కాం 1. 334

8 ఉల్లాసము నొందించు, సంతోషపఱుచు

కా దంతా ఘట్టిత రాజతాచలచల ద్దోరి వ్యయం
గ్రాహమున్, కంతుద్వేషికిఁ గూర్చి శైలి
జకుఁ దద్గంగా ఝరాచాతి స, త్యంతామో
దము మున్నుగా నిడి కమారాగ్రేసరుండై
వీత్య, స్వాంతంబుల్ వెలియింపఁ జాలు నిభ
రాద్వక్తుం బ్రకంసించెదన్ వసు. 1 7.

సీ.. గీ తన సహజ లక్షణములలో నెనసియుండ,
నా సరోలక్ష్మి గల్పచిహ్నములు చాలెన్, బరి
ణయము లేక కవ్య గర్భమున కిట్లు, గాక వెలి
యింపవచ్చునె లోకములను వర. 1 83.

వెలియింతి ఎ. (వెలి + ఇంతి) వారకాంత, వణ్య
ప్రీతి.

చ సతతము బ్రహ్మ కర్వ మర సంయమిముఖ్యుల
నాత్మ సామి వెలియింతిని మోహితఁ జేయలేక
ప్రా, కృత జనునట్ల కాను దవగిన్నె నొసంగెను
బంటుకోవమై వై 4 5.

మ... మాకలం లాభ స్పృహన్, సువిలాసంబగు మే
నొసంగు వెలియింతుల్ భోగ్యతే జ్ఞాన క, ల్ప
వనీవల్లి కుతారముల్ మరభిమల్లా . భూ. 2 58.

(ఇట్లే వెలియువిద, వెలి యొప్పులాడి మొ)

వెలియు ల. క్రీ. (నం. ఎంస్) 1. ప్రసిద్ధికెక్కు.

క కడిది వగఱ సేఁ దెప్పఁగఁ, గడవంగా నీఁదఁ
దలంచు కౌరవవాళుం, తెడుఁ గాక యంచు
నిత్రటి, విడువ దగునె యతని వలన వెలిన
వాడన్. భార. ఉద్యో. 4 65.

తే. ఒవరఁ దండ్రీచే లక్ష్మిఁ గైకొను వతండు,
తండ్రీచేఁ గ్గేళములఁ కాసి తవరు వతండు,
తండ్రీచేతన వెలియు వతండు మదీయ, కులము
నందును లేకుండ వలియుఁ దండ్రీ... మార్కం.
8 220

2 ప్రకాశించు.

(లక్ష్మీవాక్యము) క.. మ, త్తుష్టి కర చరితులగుటఁ
ద్రివిష్టవ సదుత్కడ నిలిచి వెలినెద వనియెన్...
భార కాం. 5 18.

సీ.. గీ. వెలియు నెవ్వని యభితాక్ష విమలీర్తి ..
నైష. 1. 87.

క కలుగు, పుట్టు.

క. నలు గుణములు దమయంతికి, నలునకు దమ
యంతి గుణగణ బులు జను లి, ముద్దుఁ బొగ
దుట నిరువురకును, వెలసె మనోభవ వికార
విక్రమ మెదలన్ భార 2. 10.

పి. క్రొక్కారు మెఱుంగులఁ జక్కల మొఱపును
గలసి యిమ్ముగవ యి వెలసె నొక్కొ భా
రా 2. 25.

జ ఇట్టి తలపు లుడుగి యింటికే జనిసుఖం, బుండు
మని పురోహతుండు వలుక, విని మనంబులోన
వెలసిన వైవాగ్య, మగ్గలింపఁ బల్కితతని తోడ.
జాహ్నవి. 4. 58

4 వ్యాపించు

తే అతివ విను రంభకును గల యట్టి భయము,
నాకుఁ గల్గుటఁ దక్కఁ నీకుఁ జెప్పఁ, గూడ
దట్లయ్యు మిక్కిలి కువలయమున. వెలయఁగల
దడి వెలయు త్రోవలను గలుగు కళా 1. 99.

5. బయలుపడు

తే వెలసి భాషించ నిప్పుడు వెరవు గాదు, తప
సుఁడుదయించి క్రుంకునఁదాఁ నైచి, రాత్రి
వచ్చిన కార్యంబు రాము నతికి, విన్నవించెదఁ
గాక నే వెరవు తోడ భా రా సుం 164.

6. ఆవిర్భవించు, అవతరించు.

క. . వెట్టుకొనవలసి నితిచిన, పుట్టఁబడిఁ గొల్వఁ
గలుగుఁ గామితఫలముల్. భీమ 1 101

7. ఉన్పు.

తే . . పుడమి లోపల మిథిల నాఁత్రోలు వెలయు.

పీటా 1 28

కు. తకయక్తిన్ ఘన శబ్దముల్ వెలయ...దళా
1. 4.

8 ఉండు.

చ కలదు గదా మధారసము కంజదళాకులముద్దు
పల్కులన్, వెలయుఁగదా హలాహలము వీరల
చిత్తమునందు .. భర్తృ. 2. 60.

పి. ....గీ... నలువరాడి మరాత్మలో వెలయు
గాక...మను. 1. 5.

క వినువది నీ కొరు లెఱిగించిన మద్భుతాంత
మేన చెప్పటకు మనం, బిమహన మెనయు

నైనను, విను చెప్పెద నేన తక్కు వెలయ రిట
నొరుల్ పి శకుం 1 166.

9 సఫలమగు

గీ అత్తలోడిరి యుసూను నంతికమున, కనునను
విలాసగరిమతో నరుగునవుడు, వల సువంద
మహానద మతరబల్కె, నిలుపు మెఱనాగ నీ
కోర్కె వెలసె ననుచు ఇందు 5 164

10 పవిత్రమగు, పావనమగు

గీ ధర్మమార్గ ముల్లంఘింపఁ దగదుగాన, వలసె
నిష్కృతి కులమెల్ల వెలసె నీక, తమున సుర
ముని పితృ తపణములు సేయు, మరిగి
జాహుదా పృథ్వితోయముల వనఘ. భార
తాం. 1. 163

క. ఎల్లజగుబలు నేలిన, హల్లక హితజాటుఁడల్లఁ
డయ్యెడు నట నా, యిల్లు వెలసె లోకంబులఁ,
దల్లి రుద్రాణి యెట్టి ధన్యుడ నొక్కొ.
వరాహ. 6 82

11 అతిశయించు

క తొలు ప్రాయపు మగ కొదమల, తలఁపుల
తమకములు మిగులఁ దను నెదురుకొనన్, జం
జాక్ష జన్మనము గడు, వెలసెఁ బ్రతిక్షణము
చింత చింతగ నంతన్. కళా. 1. 28 (135.)

విజ 1 అతిశయించు.

పి. గీ. . వెలయు వేడుక నాహ్యోగి వెడలి
వచ్చు. నమర నాయకుఁ గాంచి సంయమి
వరుండు. దళా 2 19

2 ప్రసన్నమగు, నిర్మలమగు

క కురిసె సుర పుష్పవర్షము, హరిపై నప్పురస
లాడి రాతోద్యంబుల్, మెరసెసుఖస్పర్శంబై,
జెరసెన్ బననంబు దెసలు వెలసెన్ గలయన్.
హరి. పూ 6 98.

వెలయెక్కు అ క్రి (వెల+ఎక్కు) విలువకెక్కు
అధిక మూల్యమగు.

క నేరువరి పోహణించిన, హారము వెలయెక్కు
లీల నతిశయముగ .. ప్రభోద చం. 1. 27

వెలయెనఁగు అ క్రి (వెల+ఎనఁగు) విలువకెక్కు,
అధిక మూల్యమగు.

గీ చూడకు వేడ్కలోనరించు సొంగువెలయు,
వెలయెసగు జాళువా వ్రాఁత కలిమి వెన్న,
గన్న సైకపు దుప్పటి కలువాట, నలరు వల
రేని చెల్వొనె హవుసుఁ బూని. ఇందు. 5 27.

వెలరారు ౨ శ్రీ. (వెలరు+అరు.) తెల్లనగు.

నీ జలధర ప్రకరంబు వలవలనై తోచె వెలరారి
దిక్కులు విశదమయ్యె. పద్య. 9. 208.

వెలరు¹ ౨ తెల్లన, పొండిమము.

తే నెఱయు కీర్తిప్రతాపాధ్యు నిమ్నఁ దలఁప,
యశము కౌఁగింబు గలిగిన ట్లలరు వెలరు,
గాకయును నను మ్రత్యేక్షఁ గాంత నేలు, విర
హమున కోర్వదను వ్యంగ్య విభవమలరు.
వరస. 2 142.

వెలరు² = వెలలు ౨ శ్రీ వెడలు, బయలుదేలు.

(ఈ రూపము కుమారసంభవముననే కానవచ్చు
చున్నది)

గీ. తమ ముఖంబులు.. వెల్లనై పద్మ పండంబు
వెలరి చనియె కు. సం. 9 288.

మ. తలుకొత్తెన్ దరహా మానసము నందట్టూర్చి
పోమేను ము, తలొత్ గ్రక్కునఁ బర్యె లోల
వయవాంభోజాత పత్రంబులన్, వెలరెన్
భోరవసమ్మదాక్రు జలముచ్చేగంబు రాగం
బుగా, నెలమిం జిత్రము తత్త్వంబు రతికాత్మే
శావతారంబునన్. కు. సం. 9 247.

నీ. అలికలభములు . . మలయానిలాహతి వెలరిన
పుష్పాడిఁ తోదివి మేనుల వింత పూతగాఁగ.
కు. సం. 8 25.

వెలరువాటు ౨. శ్రీ (వెలరు+పాటు) 1. తెల్లనగు.

నీ. ఉదరస్థం డగు తాలు నుజ్జ్వల కాంతి రావెలిఁ
జేర్చవన మేను వెలరువాటె ... నృసింహపు.
8. 181

2. వెలవెలఁబోవు, వివరమగు.

తెల్లనైరను కలుక జగతి, నిలుపుగతి దీ. కలి
కలు వెలరువాటె కు. సం. 8 186.

వెలరువోవు ౨. శ్రీ. (వెలరు+వోవు) వెలవెలఁ
బోవు, వివరమగు

నీ ఉద్యానములు వాపికోదకంబులు లేక వృక్ష
వాటంబులు వెలరువోయె .. కాళీ 5 287.

వెలలు = వెలరు² ౨ శ్రీ 1. వెడలు, బయలుదేలు

చ ... ఇంద్రు వీటవా, కలి తలుపుల్ ప్రగాఢ పరి
కీలిత ముష్టిహాతిం విగిల్చి జే వెలలుము కయ్య
మిమ్మని సవేగ సముద్ధత సింహనాద సం, క
లితము గాఁగఁ బిల్పుటయఁ గ్రక్కున వెల్వడి
యెన్ మహేంద్రుడున్. హరి ఉ 4 18

క తెలిమొగము వందు లోలా, కుల పాలపం
బుమరు నా చకోరముల కులా, మల శశిబింబ
ములోఁబడి, వెలలక వెలరారుచుండు విధమున
సతికిన్ కు. సం. 8 309.

చ చిలుకలు వల్కునో చెవులు చిల్లులు వోవఁగ
నంచు నెప్పుడున్, వెలలఁడు నందనోపవన వీధు
లనై. నైష 4 24.

2. చొచ్చు, ప్రవేశించు.

నీ నలుగు వెట్ట మరంబుకుఁ బూన చన్నులు బలిసి
క్రిక్కిరియఁ జే వెలల దపుడు... కకుత్ 8 70.

3 అతిక్రమించు, కడచు

క ఇలువాడి మ్రుగ్గులిడి కూరలు గూళ్లమరించి
యేల రాఁదాయెనొకో, వెలరెన్ బ్రోద్దని యట
నీ, చెలియలు నేఁ డెదురు జూచు సేవించుట
కున్. వే. పంచ. 4. 58.

వెలలుచు = వెడలుచు న శ్రీ (√ వెలలు.) వెడలఁ
జేయు. (శ. ర.)

వెలవ ౨ (వం విలేపి) కాపుడుగంటి

నీ యవలు వగ్గుగ భేను నివహావఁ ద్రొక్కించి వెల
వయతెఱఁగు మాకలన కాచి ... భార.
అను. 8. 48.

వెల(లు)వడము ౨ సస్యవిశేషము.

ద్వి. వెలవడం బుడివోయె వెరఁగయ్యె వరగ...

విష్ణు పూ. 8 2. (శ ర)

౨ ధాన్య విశేషము.

వ. గంధసరులు మద్దిగండ్రలు రేఖాములు కాంభో
దులు మదనసరులు జలమబుడతలు వెలవదాలు
మల్లెశ్రింగులు కనుమ పూరాజనాలు
ప్రబంధ. 112

నీ. మండి గండ్రలు నాగమల్లెలు తీగమల్లెలు శృంగ
నీలాలు వెలువదాలు హంస 4. 128.

వెలవెల (నం వలెనా విజ వివర్ణము. (వృత్తి
యందు విగ గవ ము పిడి ఎము గా నగు.)

క. వెలవెలని మోముతో వజ్ర, యెలగొండగ
గరునిఁ జూచి. వేం. పంచ. 1 251.

వి నవ్వుటయం దగు ననుకరణము.

క. ననుడిపు మన్న మాటలు, విని యడియను
గంప దివి వెలవెల నగచన్ . వాసిష్ఠ
2. 228.

వెలవెట్టు న శ్రీ. (వెల+వెట్టు) 1. మూల్యమెచ్చు,
విలువ పోవగు.

చ. అవపుడు బోయ యిట్లమ కుకాగ్రతో వద
లంగ నేల నీ, తవయులఁ జంప నేను విసిత. బలు
[కాతయె నాకు వీనిఁ గై, కొని వెలవెట్టువారి
కడకుం జని యమ్ముడువిల్చి వారుము, వెవకురు
గాని పీనికొక పీడయె నర్పరు నమ్ము వెమ్ము
దిన్. కేయూర్ 4 87.

క. వెలవెట్టి వేల వైకొన, వలదే కడ యింటఁ
తొర వసితఁ చీరల్, గలఁగఁగన. దులతోవల,
వలసిన యటువంటి వికవన్నలు చూపున్
కుక. 3. 107.

అ శ్రీ మూల్యవంతమగు, విలువగలదగు

చ. నలువగ నెన్ననైన యుతాత నృపాలుడు
గల్గఁగా మహి, స్థలి నిఖలైక ధర్మములు
కామర తంపరలై చెలంగెఁ గొల్లలుగ వశేష
సజ్జనకులు సుఖముగనెన్ సమస్త విద్యులఁ
గవలెల్లఁ కాని మొఱపై వెలవెట్టె నభాంత
రంబులన్. విజ. వి. పీఠి. 18

న. ... భీమవధ సందవనమునకుం జంగ కాయ
లకు వెలవెట్టిన గవ(హ)స్తి మాదలు ఇరు
వది. చా. కా. 1211. 15.

వెలవెలది వి. (వెల+వెలది.) పబ్బెత్తి, వేళ్ళు.

గి. విటులతో మాటలాడెడు వెలవెలదు, అన్య

వేళ్ళలకుఁ గొలందులా జయింప నిరం.
1 60

గీ మనసు గొలువక హోరై వమా యటంచు, విసుపు
కొనుచున్న యవ్వెలవెలఁదిఁ జూచి. కవిరాజ.

2. 180

(ఇట దేవతల వారకాంత యగు మాంబిశి.)

వెలవెలఁబాటు అ. శ్రీ. (వెలవెల+పాటు.) తెల్లఁ
బోవు, వివర్ణమగు.

క. ఒలుచేవయఁ బోయిన వెల, వెలఁబాటుచు
నీడు యోధవీరులు పొలిసెం, బొలిసె నదె
భీష్ముఁ డనుచును, కలఁగంబడి యట్టులెత్తి
కను గొనుచుండున్ భార భీష్ము. 3. 266

నీ విషతల మోములు వెలవెలఁ బాటుంగ విమ
లాస్య మోము వెల్వెలుకఁ బాటె .. భాగ
10. పూ. 71.

చ. వెలవెలఁబాటు మోమునయి విన్నదవంబు
దొలఁకు చుండగన్ . యయా 4. 188.

వెలవెలఁబోవు అ శ్రీ. (వెలవెల+బోవు.) వైవ
ర్ణ్యము నొందు, తెల్లఁబోవు.

చ వెలవెలఁబోవు మోమునను విప్రకుమారులఁ
దొర యెవ్వరుం, దలఁపరు తొల్లి యీ తలఁపు
ధాంబిబోవల నిట్టి గుట్టుముల్, గలుగునె ..
దశా. 8 13

నీ పగనైనఁ దెల్విఁ గోల్పడని రాజులు శరంబులు
చన్న వెలవెలఁబోని ఘనులు . వసు 1. 97.

వెలవెలన=వెలవెల్లన వి. (√వెలవెల.) వెలవెల
పాటు, వైవర్ణ్యము.

చూ వెలవెల నగు.

వెలవెలనగు అ శ్రీ. (వెలవెలన+అగు.) వెలవెలఁ
బోవు, వివర్ణమగు.

క. కల గంటినొ బ్రమసితిన్, జలతేజులు
మాయయో విజంబో యని త, జ్జల మధ్యంబున
మిక్కిలి, వెలవెలనగు మౌనిజూచి వికవిక నగి
యెన్. వరాహ 9. 107.

తె. దితి కపాలతలంబులు తెల్లవాటె, పదితి
కెమ్మొము వెలవెల నత్తొడ దోడ, పంచకొన
వేమొ రుచియు సావత్పమునను, గాక నైరింపఁ
గలదె యేకడ నవత్తి. దశా. 3. 104.

సీ. వెలవెల్లనై చాల వెకనపు నహియు నిమురి
పెంబు విటిగిన మోమువారి ఉ రా 205.
వెలవెల్లి నగు ౮ ౫ (వెలవెల్లి న + అగు, వెలవెల్లి
బోవు

క ఆననములు వెలవెల్లిగా నక లొదవినది
మీకు భార ద్రోణ 2 233

సీ నిత్య స్వతంత్రాని నిరతిఁ తెన్నగుమోము
వేడుకట్టక వెలవెల్లి నగుట .. హరి ఉ 10
248.

వెలవెల్లిపాము ఎ. (✓వెలవెల్లి.) వైకర్ణ్యము వెలవెల్లి
పోవుట.

న . ముఖమిడికొచ్చి కెగేలి వదలంబు
వామనదు కామురలి వెలవెల్లి పాము కూటువం
గోటికి బకగలెత్తి . మమక 3. 23.

న. సీ మరొక జెడిగియే 'దా ముసుమున్న
యకని మాటలు మారలేకంటి మరి మూకలించి
నం గిదివకతాకమై నెమ్మొగుంబు వెలవెల్లి
పాము లేకపుక నకంది .. అము. 5 71

వెలపామే ఎ. (వె + పామ) అగ్రకమూర్తము,
మిక్కిలి విలువగలది

ఉ . కంబురా నన్నపు గుదపువ్వలపు చక్కని
మై వెలపామృ జాళువా, వన్నె మెటుగు
రంగురుచువల్పు చెటుగు దురంగలివంగన్.
ఇందు 5 103.

వెలారిండు = వెలారుడు న ౫ 1 బయలుపలుచు

న ఇంతవట్టుచు వెలారిండు సీ మాటలు మఱవ
కుండుము భార ద్రోణ 4 290

2 వెడలిండు, పోడిజేయు

సీ. ఏను, గదిసియుఁ గ్రమ్మఱుఁ గరిపురంబు
నకుఁ బోనితువే ధృతరాష్ట్రుఁ డొక వగలఁ,
ఆ బొగులువాఁడు గాక పోడిమిఠోమండు,
వాఁడె నీఁడు మనల నాలి పలువఁ, దొల్లి వడిన
పాటుల్లెల్ల వెలారిండు నధిపనీమనమున హర్షి
మెరంగ భార శల్య 2 242

అ. ౫ సంచరించు, కిరుగు

సీ. పుడమి నంతక నామమునఁ జేర్చు వైశంబు
రేలు వెలారిండు జేతనము ... కృ శకు. 1.
58.

వెలారు(రుమే) = వెలారిండు న. ౫ 1 వెడలిండు.

సీ జము దూకంటి ప్రాణములు వెలారుంగనీ
ద్రువరాత్మకఁ డెన్నఁడేని .. భార. భీష్మ
8. 405

మ వనితా నీపతి తోడఁ గూడవంతేన్ వారేం
వీరేల నీకని నన్నా చునిరుగుఁ దున్నయెక
కెట్టెనవ్వెల్లారేరి బోయిగ నాకండు
కులాభిమానఘనుడై యెయ్యూ శత్రోవయం,
చమమారింపిన ద్రోవనన్ గొఱవి జేయం
జావెదే క్రమ్మఱుక్ ఉ హరి. 5 181

సీ . . తే . గావయక వెలారు .. అము 5 37
ఉ. దోసము పెద్దలే కనక ధూర్జటి నిమిర కుశ
హుక్రియా. శ్యాసము మై నకల్పి యకయ
స్థితిఁ గాని వెలార్చి నిక నే, నాకరి సయ
మీండుల ననాకత నేమెయిం జాకు రయ
నాటి కదమండు ప్రేమ ఘనము చక కాడ
నుపేక్ష పేసన్. భీమ 3 11.

2 బయలు పలుచు

మ . వివిధాస్త్ర భావలు పునిహుగిన్ వెలారు
యన్ బ్రభావతి తీవ్రద్యుతి . ఉ. హరి
1 15

క వకనకని నడుము వక్కులు, వకవకలవెలారు
తోడలుఁ జక్కరి తొగలన్, వికవిక నగు తెలి
గన్నులు, వికచకమల వకన కొనరె వేరుక
మీఱన్. ప్రబం. 1 490.

ఉ. . నా మనసు పావగలిగి వెలార్చినట్టి యా,
మాటలు మూఁడు ముకునగ మావన నాయక
నీకు దక్కితిన్. విక్ర 8. 104

వెలి¹ ఎ (శ వెలి) 1 బయలు, వెలువల

క వగలు తోలి మాటలు, దగునే వెలి నుగ్గ
డింపఁ దన కేర్పడ నొడు గడంబుట్టినఁ బతి
విన, నగు పని చెప్పెడిదిగాక యాచని తోడన్.
భార విరా. 1 1⁰.

సీ పొడఁదూలు నొక మేటి పూరేటి వెలికిఁబోఁ
దొలి కైకొనె నొక్క తోడిగాఁడు... మమక.
4. 58.

సీ ఎల తుమ్మెదల దిమ్ము వెలికిమ్ము చెలువమ్ము
గలవేడి కొకవింత నలుపుమీఱె... పారి. 1. 58

2 శరీర బహిర్భాగము, బహిర్భాగము, లుపలి ప్రదేశము

క. వెలి శుచియై మణి తీర్థంబులు సొచ్చుట మేలు నియమములు దీర్చి కగన్ ... భార ఆను 5 185.

గీ. అ. రమాకాంత రూపరేఖాతిశయము, గాంచు హరి కప్పు డంతరంగంబు నిండి, వెలికి గ్రమ్మిన యనురాగ జలమనంగ. స్వేద మానంద కాప్పముల్ చెలువమయ్యె, దశా 2. 288.

గీ. వేయు గడవల జుమున వెలి గడిగిన గలుగునే శుద్ధి వారుడి కలకమువకు కాశీ 3 84

3. కావ్యప్రదేశము (బయలుపాటు క ర)

క. తలతోపల నాలుక పూసలలో దారంబు పాలం జల్లిన నీరు, బల వెలి యెటుగక మనసులు గలవి యథేడమువ గాంతుకడ నతడుండెన్. పాండు 3. 58.

వ. వెలిమటచివ వలరాచ తపసుల పోలికన్. పా. 2 52

4. బహిష్కారము.

క. చదువులు పెక్కులు చదివియు, మదిమది మయి మండి నేడు మలహారు వెలిగా, నిది యెల పీడం దొండగెను, మదితోపల నడచు బెదరు మదితో గడుం. పీర 1 108.

విజ 1. కావ్యము, వెలువలిది

క చారు మన స్పృహకరన, పూరము వెలివేర్చు నట్లు పాలతిడి .. భా. ఆది 820.

గీ. . నృపతి వెలి యంతిపురముగా నెన్న మెంగ ... వలంతు లప్పదృష్టములు ఆము. 1. 80.

చ. ... చనిచని ముందటన్ వెలి హజారము వెల్వడి వచ్చుచున్న ... దశా. 1. 183.

2. వర్జితము, లేనిది.

క లలితాంగి కయన మొక్కందు, వెలిగా ... భార. ఆది. 3 176.

క రవి కళి తారలు వెలిగా, దివియున్నను మందు గారి తెల్లంబునక తొరవ నంశము లేకుండుట, భువి నెందుమ లేదు కాంములు దగ మూటన్. హరి ఉ 8. 13.

నీ సౌభము లేని యట్టి పుష్పంబు వోలె, గండు గోయిల వెలియైన కానవోలె ... నైష. 2. 24.

ఉ. జీవులు మృత్యువన్న వెలుజెందుదు రుగ్ర విరోధి మృత్యువే, కావున దదృయంబు వెలిగా బ్రదుకన్ వరమీయవే కృపన్ .. ఉ రా. 2. 183.

3 పరికియము, ఇతరుడిది.

క. మంగరుడోగ విద్యాధర పురవర సతులతోడ దనుజేశ్వరు కింకరులు లమింతురు దోహచరు లకు వెలి లోపు గలదె చతురానమందా కు.సం. 4 874.

వెలి² విజ. (నం వలక్ష.) తెల్లనిది, భవళము

నీ వక్షస్థలంబున వనమాల గ్రాలంగ వెలిమాపు గెడల వాగెలు ధరించి, నొగలపై హరి యెచ్చ ... భా. ఉద్యో. 4. 125

లయవిభాతి. నగపు నిగుడన్ గురుల పొగరు మగు డన్ వయన యుగళి వెలి చామరల మగలై చాలెగయ .. మనుచ 4 117

గీ వెలికపాంబు మించ దువ్యలువ గప్పి .. అము 4. 58.

వి. వెలుపు (క. ర)

వెలికడలి వి (వెలి² + కడలి) క్షీరసముద్రము

క ఆ వెలికడలి నగు పరిభా వారిధి దక్షురంబు గని చతురుండై, రావణపురి యా మీదట, గావించెనొ కాక విశ్వస్థుకు నగునే రా వి. 1 81.

వెలికతైర నేల వి కంకరమన్ను కలిసిన భూమి. (క. ర వెలికతైర నేల ప్ర.)

వెలికి వి ఒకానొక చిన్న మొక్క. గాడిద గడవర. (వృ వి.)

నీ పొదలు వి డితకమ్ము గాడిదగడప చాగరాడి వెలికి యటంచన .. అం. భా. 285.

వెలికిలంబదు ల. 13 (వెలికిలన్ + పదు) ఉత్తాసమగు, వీపు క్రిందగునట్లు పడు

చ. లలన జలంబులో వెలికిలం బడి యొక్కతె యీదంగా ద, దీయలదురోజహంగము లొయారము మీఠె నమీరి తార స, చ్చలిత సమస్త చక్రముఖ సక్త విసాంకుః ముల్ భలెన్ ... ఇ.దు. 2. 58

క కొలువార యొక్క సురగవి, వెలికిలఁబడు
గలవతరువు వేడిన మఱి యాకులపడి పండ్లిగి
లించును, నలుపుగ నిచబోలఁ గలవె వరసింహ
నృపా నరస. 2. 84

వ ఇట్లు కుక్కుటానశస్థుడై యుడి రెండు చేలి
లును మెడను బట్టుకొని కూర్మము వలె వెతు
కిలఁ బడియున్న నది కూర్మాననంబగు వేం.
మా 3. 84.

వెలికిలు అ ౧ 1 వెలికిలఁ బడు

చ. వలవలికాల ముక్కునను వాత సుధాస ముప్పు
తిల్లిగాఁ, వెలికిల వైచి మట్టై రణవీర శిఖామడి
వీరభద్రుఁడు కాశీ 7. 83

గీ ఒక్కవలి వెలికిలి యీడ నొప్పెఁ గురులు,
వీఁగుఁజిన్నలు నలరాచ వేటకాఁడు, కోక
ములఁ బట్ట నొడ్డు వాగురులు వానిఁ, చా
కొనఁగఁ బెట్టు దీము పిట్టలు ననంగ వరాహ.
3. 103

2 వీపు క్రిందుగాఁ బరుండు

చ వెలికిలి నెజ్జమీఁదఁ గదు విప్పగు కన్నులచాయ
లొప్పఁ జెక్కిలి గిలికించి ప్రేతలు వగింపఁగ
మండుట యాదిగాఁగ హరి పూ 8. 134

వెలికి(లు)ల్లు అ. ౧ 1 ఉత్తాకమగు, మీఁది ముఖ
మగు

క. వెలికిలఁ జరణతలంబులు, దల మీఁదనుజేర్చి
ధఁడితలమున నిలువం, గలిగెడువట్లుగఁ గర
ములు, నల పశ్చిమ మెత్తఁ డిట్టిభాస
మయ్యెన్ సీతారా 1. 115.

2. వీపు క్రిందగు నట్లు పడు

సీ వెలికిల్లఁ బెట్టె నుత్పలగంధి యొక్కర్తు కప్ప
గర్భ గృహోప కంఠమునను శివరా 2. 71.

వెలిగట్టు ఎ (వెలి²+గట్టు) రజతాద్రి, వెండికొండ.

సీ చలిగొండ వెలిగట్టు చాయలగిలుజాడి
కొండెంపుఁ దవసిఁ గైకొనక చెలఁగి

గీ పాపరాయఁడు నెగడె నీప్రాతమండు . .
చిత్రకా 5. 10

వెలిగడ ఎ (వెలి¹+కడ) మెట్టనేల (శ.ర., ప్రా.)

వెలిగారము ఎ. (వెలి²+కారము) టంకణము,
బంగారమునకు కాంతిని గలుగఁ జేసెడి యొక
దినును వెలి వి యును (శ. ర.)

వెలిగించు వ. ౧ (వెలుఁగు) ! ప్రకాశింపఁ
జేయు, వెలుగఁ జేయు

క. అపరిచ్ఛిన్నావ్యయని, త్యసరంజ్యోతిశ్శ్రము,
డనై శశిగులత భు, క్రవనాదుల వెలిగించుచుం
నెపుడంతట నొక్కరితి నేను వెలుఁగుదున్.
సీతారా 2. 80

చ . . రామ భాస్కరుం, . . తపస్వి మావసా, బ్జము
లలిరించి వేల్పుఁగవ జక్కవలెన్ వెలిగించి లోక
కు, క్రమము లడంచి . ఉ. రా 1. 128

మ. . . మించు వెలిగింప న్నబ్బులన్ వెల్లివై .
ఆము. 4. 88

2 చెల్లించు, చెల్లఁజేయు.

సీ ఉక్కడఁగించుచు దిక్కులఁ దన యాజ్ఞ వెలి
గించుచును విప్ర కులము నెల్లఁగ్రబోచుదు . .
భార. ఆది 1. 7.

3 వ్యాపింపఁ జేయు

ఉ . . లో, కాంచితుడై నవాఁడు నిఖిలాగమ
పుంజము వేషదన్ విభా, గించి జగంబులందు
వెలిగించి . . భార ఆది 3. 47.

4 ప్రసిద్ధి కెక్కఁజేయు.

మధ్యా వీని మీరెఱుంగర భార్గవకులము వెలి
గించువాని . . భార ఆది 7. 137

వెలిగిడ్డి ఎ (వెలి²+గిడ్డి) కామధేనువు.

క వెలిగిడ్డి వింటి వెలికిలఁ బడు తొడుకనఁగఁ
బరగు భేదరగవి . . ఆ భా. 1. 57

వెలిగుల్ల ఎ. (వెలి²+గుల్ల) శంఖము

క నలువకు నెలవగు తమ్మియు, వలివెంబగు వచ్చ
పట్టు వలయపు టలుగున్, వెలిగుల్లయు వన
మాయు, గలిమియు మానిము మేనఁ గలిగివ
వేల్పున్ ద్వా 4. 148.

వెలిగొండ¹ ఎ (వెలి¹+కొండ.) దూగముందున్న పర్వ
తము (శ. ర.)

వెలిగొండ² ఎ (వెలి²+కొండ) వెండికొండ, రజ
తాద్రి

వెలిగొడుగు ఎ (వెలి²+గొడుగు) శ్వేతచ్ఛత్రము.
వ. అఱిని వెలిగొడుగుల పడగల చెడంగుల నుడు
గని కలిమిం దొడరి ఉ. రా 4. 138.

వెలిగారు ఎ (వెలి²+గారు) బరావతము, ఇంద్రుని
యేనుగు,

ఉ పోటున ప్రేటునం దిరిగి బోరగిలొ ఓడియున్న
చావపుం, గాటుక కొండనెత్తు వెలిగారు తెలుం
గున వెత్తి ... ఉ. హరి 4. 288

వెలిగ్రుక్క ఎ. (వెలి¹+గ్రుక్క.) మడితము, రతి
కూజితము

వెలిచేవి ఎ. (వెలి¹+చవి) జారత్వము, అంకు
తనము

చ. నలుపుల యిక్కలంటియల వమ్మిన రో వెలపట
జక్కవల్, తలఁచని కీడు కాని యవదాయము
క్రొవ్విరి తమ్మిలచ్చికిన్, వెలిచవిగోరు దుండ
గవు వేడుక క తెల వోమునోత గూ, బల మడి
హంబు జారులకుఁ బండువ చీకటి వర్షె నుగ్గ
రన్ కవిక. 4. 83.

గీ ... తవులు కోర్కెలచే వెలి చవుల కరుగ,
నందు గావక కుండు వయ్యిందువదన, కుక
శి. 504.

పి. వెలిచవుల్ మరగిన వెలఁదికిఁ జతిభంగి గలిత
దంతువకు శమ్మరిక భంగి ... రామలిం 27

వెలిచామలు ఎ బ (వెలి²+చామలు) ధాన్యవిశే
షము.

పి. బడకొట్ట కొట్టలు చామలు వెలిచామ కుట్టరి
కారికె కొండబరిగె ... హంస 4 127.

వెలిచూడ్కి ఎ (వెలి¹+చూడ్కి) బాహ్యదృష్టి
వెలువలి చూపు (వ్యతి లోచూడ్కి)

పి. వెలిచూడ్కిలో లక్ష్య మలఁతి బాహరముగా
మునుకొన్న కాంభవి ముద్రవాని శృ.
శకు 8 73.

వెలిచె తెచ్చి ఎ ఒకాటిపట్టి, వర్తకనడి.

పి. వెలిచె కాటుకపట్టి తెళవ వామనపాకు హరిక
లకుముకి పాపురాయి పార్వ. 3 77

చ చిలుకలుఁ బాపురాయిలను వెన్నుగ హంసలఁ
జక్ర యుగ్మమున్. వెలిచెల నాదిగాఁ గలుగు
వింత పులుంగుల తెంచి మిక్కిలిన్, గలికిగఁ
జేసి ధనా. 8. 77

ద్వి. వెలిచె లావుఁ యాది వేర్వేలు జాతి పులుఁ
గుల నన్నింటిఁ బొరిపుచ్చి తనిసి ... హరిశ్చ.
పూ 831.

చ .. ప్రల్లదంబునను వెల్పెలకున్ దగముద్ద

వెట్టి యొక్కెడ మఱి కాటు లాడనిడు ...
భల్లా గి. (శ ర)

వెలిచెట్టు ఎ. (వెలి²+చెట్టు) కల్పవృక్షము

కా. అర్హోరాశిఁ దృణీరించి వెలిచె ట్టట్టట్టు గావించి
దృక్కర్ణ స్వర్ణపదాంగద వ్రీయసఖున్ గద్దించి
యుద్దామ సంపూర్ణోవాఁత నీడుకోడు గనఁడి
భూలోక చింతామణి, గర్భం గంటివె వర్ణ
నీయుఁ డబలా కర్ణాఁత నేత్రోత్పలా పాంచా
2 28.

వెలిచేను ఎ (వెలి¹+చేను) మెట్టచేను

7 ... ఆ రామేశ్వరునికి దధ్యంన్న అవసరానకు
కాడారఁభ వెలిపాలం కోలపాటి చేను బ 4
అక్షరాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు వెలిచేనున్
యీ తథా ద కా 4 801

వెలిచంద్ర ఎ (వెలి²+చంద్ర) తెల్లచంద్ర,
కదరము (వృ వి) (శ ర)

వెలితి ఎ మ్యానత, కొలుఁత

గీ సప్త సంతాపములు నాకు సంభవించె, నొక
ప్రబంధంబు వెలితిగా నుకృత గరిమ, నా వెలితి
మాన నాపే నంతముగ, శివపురాణంబు
తెనుఁగుగాఁ జేయు మొకటి భీమ. 1 24.

ద్వి విధవతనమునకు వెలితి వొమ్మనక, విధి లేదు
నతి నెడ్డ విధి యి తె యనక . పండితా.
దీక్షా 48. పా.

క తలఁపులు నమకూరెం గద, వెలితేమియు లేక
యింక వేంచేసుండన్ ... యయా 5. 148.

2 వింశత, తలమందనము లేమి

ద్వి వెలితి గాన గరాచి విమల పూరములఁ,
బొలుచు వీచురాలు పుష్పిల్ల జడియు .
రం రా ఉ 1 8 పా 21 పం

విజ. 1 తక్కువైనది, మ్యానము

గీ ఒడలు నొలియించి యదువీరుఁ డొడివిపట్టి.
యమ్మహాశక్తిఁ గ్రమ్మట నతని వైచె, మరము
గాడఁగ భూపతుల్ తి గి చూడ, వేగ నదిచేసె
నించుక వెలితిచాపు ఉ. హరి 8 78.

గీ తొంబనూలును తొంబది తొమ్మిదయును, అలజ
ములు పూజచేసెను శార్లపాణి, వేయిటికి నొక్క
పద్మంబు వెలితియైన, నహహ నియమంబునకు
భంగమయ్యెనమచ భీమ 8. 84,

గీ ఏమి చెప్పెడుదాన మీరిడకలేవు, సకల విద్యలు
భూసుర సమితి కెల్ల, నజువ కెనవత్తు రన్నింటి
నకట మీర, లల ముకుందుని కన్న నే వెలితి
చెప్పుడు. రాజు చ 8 20

2 పూర్ణము కానిది, నిండనిది

గీ బహుహాసన సంఖ్యలు గల పసులకెల్ల, నిడుపు
దగిన యిమ్మెయ్యది యిచట ననకుం, డెనసి
త్రైలోక్యమును వచ్చెనేని నిమ్ము. గణదు
వెండియు వెలితియ కాంగ నుడు హరి పూ.

7. 182.

క. నిండాద జలముఁ ద్రావియు, వెండియు వెండి
యును గడుపు వెలితిగఁ జెప్పె, నొండొడ
క్రొలి జలరుహ, మండంబులతోడఁ గ్రీడ
నల్పుచుండన్. వాల్మీ 1 88

8 తఱచుండనము లేనిది (శ ర)

వెలితిపడు ౭ క్రి. (వెలితి + పడు.) తక్కువగు,
తగ్గు

గీ. ప్రతిదినము దక్షవాటి పురంబునందు, మలయ
వేలావనీ మందమాసుతంబు, గంధసారలకా కు
దుగముల మెలగు, చిలువ లేమలు నేవింప
వెలితిపడుచు. భీమ 1. 87

వెలితి(ది)ప్ప ౭ (వెలి²+తిప్ప) రజతగిరి, కైలా
సము

నీ వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెడికొండనాఁ
గైలాస పర్యతాఖ్యలు చెలంగు. ఆం సం.
సా. 1,

వెలితుమ్మ ౭ (వెలి²+తుమ్మ) తెల్లతుమ్మ, విట్టిది
రము (వృ వి) (శ ర)

వెలిదమ్మి ౭ (వెలి²+తుమ్మి) వెల్ల దామర, పుండ
రీకము

నీ. ఉత్కంఠ రమనంకు నొఱపు గీటడఁగించి వెలి
దమ్మి తుటుములఁ జాలకఁజూచి పె శకుం
1. 48

ఉ వెలిదమ్మి భావికిం, కెంగట నుల్లసిల్లు తులనీ
వన నీమ కుభాగి ఆము 5 4.

గీ తెలిదమ్మి వెలిదమ్మి వెల్లదమ్మి, తెల్లదమ్మి
యనఁగను దేజరిల్లుఁ బుండరీకంబు .. ఆం.భా.
1. 164,

వెలిదుక్కి ౭ (వెలి²+దుక్కి.) నీళ్లుకట్టక వాన
తడిచే దున్నుట. (శ ర)

వెలిద్రొబ్బు ౭ క్రి (వెలి²+ద్రొబ్బు) వెలికి
ద్రోయు, బయటికి తోయు.

నీ. వలంద శూలముతోడ నలిమబ్బు నలమబ్బు
వెలిద్రొబ్బు గరళ భృద్గళముతోడ ఉ రా,
1 280

వెలిపట్టు ౭ (వెలి²+పట్టు) తెల్లని పట్టు వస్త్రము.

గీ ఎఱిగి యమ్మెటి కాముసుంగిడిన జిలుంగుఁ,
జలువ వెలిపట్టు దొంగించి సరగలేచి, సరభ
సంబున పట్టహాసంబు నేయ, వింశతి భుజుండు
భీతిల్లి వివకుండయ్యె ఉ రా 5. 58

వ నన్న వెలిపెంబులును వెలిపట్టులును హొంబట్టు
లును పులిగోరుపట్టులును .. ద్వా 3 208.

వెలిపట్టు జీబులు ౭. బ (వెలిపట్టు+జీబులు) వస్త్ర
విశేషము

నీ సంపంగి కాపులు చుండురు కాపులు వెలిపట్టు
జీబులు పేటచాళ్లు . ప్రబుధ. 2. 72.

వెలిపము=వలిపము ౭. నన్నని తెల్లని వస్త్రము.

నీ వెన్నెల పారవంటి వెలిపంబు చెంగావి జిలుంగు
పావడ మీఁద వలవరించి . యయా 2. 88.

(శ. ర. పా. వెలిపట్టు వలిపంబు జిలుంగుఁ జావడ
మీఁద .. ముద్రి. పా.)

ప్రయోగాంతరము లభింపలేదు

వెలిపారము ౭ అయోధ్యాపుర ప్రాకారాదికము.

మ. తలపై నన్ను ధరించి భూవరుండయోధ్యా
ప్రాగ్ధికా ప్రాంగణ, స్థలి యందున్ సర యూ
తటంబురఁ బ్రతిష్ఠానంబు శ్రీంగమున్ వెలి
పారం బవఁగా నయోద్య భవనావిర్భావమున్
గోపురంబులు ప్రాకారము లాయఁగించె సుర
శిలువల్ వచ్చి నిర్మింపఁగన్. శ్రీరం. మా 2
117.

వెలిపాటు ౭ క్రి (వెలి+పాటు) పైకిపోవు.

ద్వి. అటుల పైఁబడు గయాళి ప్రోయాలి, పటు
ద్రోచిగుండె రుల్లని వెలిపాటు, హా పరమేశ
మహాదేవ యమచు, భూవనూనుడు సొమ్మఁ
బొంది వే తెలిసి . ద్వి 3 పా 1 15 పా.
28. పం.

ఉ పోటున ప్రేటునం దిరిగి బోరగిలం ఒడియున్న
చానవుం, గాటుక కొండనెత్తు వెలిగారు తెలు
గున నెత్తి .. ఉ.హరి 4 288

వెలిగ్రుక్క ఎ. (వెలి¹+గ్రుక్క.) మణితము, రతి
కూశితము

వెలిచేవి ఎ. (వెలి¹+చవి) జారత్వము, అంకు
శనము

చ నలుపుల యిక్కలంజియల వమ్మిన రో వెలవఁట
జక్కవల్, తలఁపని కీడు కాని యవచాయము
క్రావ్యిరి తమ్మించికిన్, వెలిచవిగోరు దుండ
గవు వేడుక క తైల వోమునోత గూ,బల మణి
హంబు జారులకుఁ బండువ చీకటి వచ్చె నుర్వ
రన్ కవిక. 4. 83.

గీ ... తవులు కోర్కెలచే వెలి చవుల కరుగ,
సందు గానక కుందు నయ్యిందువదన, తుక
2 504.

పీ వెలిచవుల్ మరగిన వెలఁదికిఁ బతిభంగి గళిత
దంతునకు శమ్మలిక భంగి . రామలిం 27

వెలిచామలు ఎ బ. (వెలి²+చామలు) ధాన్యవిశే
షము.

సీ. జడకొట్టు కొట్టులు చామలు వెలిచామ కుట్టారి
కారికె కొండబరిగె .. హంస 4 137.

వెలిచూడ్కి ఎ (వెలి¹+చూడ్కి) బాహ్యదృష్టి
వెలువలి చూపు (వ్యతి లోచూడ్కి)

పీ. వెలిచూడ్కిలో లక్ష్య మలఁది బాహరముగా
మునుకొన్న శాంభవీ ముద్రవాని కృ.
శకుం 8. 73.

వెలిచె తెచ్చి ఎ ఒకజాతిపిట్ట, వర్తకవత్తి.

సీ. వెలిచె కాటుకపిట్ట తెళవ వామనపాశు హరిక
లకుముకి పాపుకాయి పార్వ. 8 77

చ చిలుకలుఁ బాపురంబులను తెన్నుగ హంసలఁ
జక్ర యుగ్మమున్. వెలిచెలి నాదిగాఁ గలుగు
వింత పులుంగుల బెంచి మిక్కిలిన్, గలిగఁ
జేసి. ధనా 2. 77

ద్వి. వెలిచె లావు, యాది వేర్వేలు జాతి పులుఁ
గుల నన్నింటిఁ బొరిపుచ్చి తనిసి .. హరికృ.
పూ 881

చ ... ప్రల్ల దంబునను వెల్పెలకున్ దగముద్ద

వెట్టి యొక్కెడ మఱి కాటు లాడనిదు ...
భల్లా 3 (శ ర)

వెలిచెట్టు ఎ (వెలి²+చెట్టు) కల్పవృక్షము

కా. అర్జోరాశిఁ దృణీ రించి వెలిచె ట్టట్టట్టు గావించి
దృక్కర్ణ స్వర్ణ పదాంగద ప్రియసఖున్ గద్దించి
యుద్దామ సంపూర్ణో వారత నీడుకోడు గనఁడి
భూలోక చింతామణి , గర్జుం గంటివె వర్ణ
నీయుఁ డబలా కర్ణాత నేత్రోత్పలా పాంచా
2 23.

వెలిచేను ఎ. (వెలి¹+చేను) మెట్టచేను

7 . . ఆ రామేశ్వరునికి దధ్యంన్న అవసరానకు
కాదారఁభ, వెలిపాలం కోలపాటి చేను బ 4
అక్షరాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు వెలిచేనున్
యీ తథా ద కా 4 801

వెలిచంద్ర ఎ (వెలి²+చంద్ర) తెల్లచంద్ర,
కదరము (పు వి) (శ ర)

వెలితి ఎ మ్యానత, కొలుఁత

గీ సప్త సంతాపములు నాకు సంభవించె, నొక
ప్రబంధంబు వెలితిగా నుకృత గరిమ, నా వెలితి
మాన నాపేర నంకితముగ, శివపురాణంబు
తెనుఁగుగాఁ జేయు మొగటి భీమ. 1 24.

ద్వి విధవతనమునకు వెలితి వొమ్మనక, విధి లేదు
నతి నెడ్డ విధి యి తె యనక .. పండితా.
దీక్షా 43. పా.

క తలఁపులు సమకూరెం గద, వెలికేమియు లేక
యింక వేంచేసుఁడపన్ ... యయా 5. 148.

2 వింశత, తలుచుఁదనము లేమి

ద్వి వెలితి గాన గరాని విమల పూరములఁ,
బొలుచు వీచులరాలు పుష్పాశ్ల జిడియు
రం రా ఉ. 1 8 పా 21 పం

విజ. 1 తక్కువైనది, మ్యానము

గీ ఒడలు నొలియించి యదువీరుఁ డొడిపివట్టి,
యమ్మహాశక్తిఁ గ్రమ్మెట నతని వైచె, మరము
గాడఁగ భూపతుల్ తి గి చూడ, వేగ నదిచేసె
నించుక వెలితిచావు ఉ. హరి 3 76.

గీ తొంబనూలును తొంబది తొమ్మిదయును, అలఁ
ములు పూజచేసెను శార్లపాణి, వేయిటికి నొక్క
పద్మంబు వెలితియైన, నహహ నియమంబునకు
భంగమయ్యెననుచు భీమ 8 84,

గీ ఏమి చెప్పెడుదాన మీరిడకలేవు, నకల విద్యలు
భూసుర సమితి కెల్ల, నజన కెనవత్తు రన్నింటి
నకట మీర, లల ముకుందుని కన్న నే వెలితి
చెప్పుడు. రాజు చ 3. 20

2 పూర్ణము కానిది, నిండనిది.

గీ బహుసహస్ర సంఖ్యలు గల పనులకెల్ల, నిడుపు
దగిన యిమ్మెయ్యది యిచట నవకు, డెనసి
త్రైలోక్యమును వచ్చెనేని నిమ్ము, గలదు
వెండియు వెలితియ కాంగ నుడు హరి పూ.
7. 182.

క నిండాఁ జలముఁ ద్రావియు, వెండియు వెండి
యును గడుపు వెలితిగఁ బై పై, నొండొండ
క్రొలి జలరుహ, పండంబులతోడఁ గ్రీడ
నల్పుచునుండన్ వాల్మీ 1 88

3 తఱచుఁదనము లేనిది (శ. ర)

వెలితిపడు ౨ శ్రీ. (వెలితి + పడు.) తక్కువగు,
తగ్గు

గీ. ప్రతిదినము దక్షవాటి పురంబునందు, మలయ
వేలావనీ మందమూసతంబు, గంధసారలకా కు
దుఃగముల మెలఁగు, చిలువ లేమలు వేవింప
వెలితిపడుచు భీమ 1. 87

వెలితి(ది)ప్ప ౧ (వెలి' + తిప్ప) రజతగిరి, కైలా
సము

నీ వెలిదిపప ముక్కంటిమల వెండికొండనాఁ
గైలాస పర్యతాఖ్యలు వెలంగు . ఆం నం.
స్థా. 1.

వెలితుమ్మ ౧ (వెలి' + తుమ్మ) తెల్లతుమ్మ, విట్టది
రము (వృ వి) (శ ర)

వెలిదమ్మి ౧ (వెలి' + తుమ్మి) వెల్ల దామర, పుండ
రీకము

నీ ఉత్కంఠ రమనంకు నొఱపు గీటడఁగించి వెలి
దమ్మి తుటుములఁ జాలకఁజూచి పె శకుం
1 48

ఉ .. వెలిదమ్మి భావికిం, శెంగట నల్లసిల్లు తులసి
వన సీమ కుఠాంగి ఆము 5 4.

గీ తెలిదమ్మి వెలిదమ్మి వెల్లదమ్మి, తెల్లదమ్మి
యనఁగను దేజరిల్లఁ బుండరీకంబు .. ఆం భా.
1. 164,

వెలిదుక్కి ౧ (వెలి' + దుక్కి.) నీళ్లుకట్టక వాన
తడిచే దున్నుట (శ ర)

వెలిద్రొబ్బు ౧ శ్రీ (వెలి' + ద్రొబ్బు) వెలికి
ద్రోయు, బయటికిత్రోయు.

నీ. వలుఁద శూలముతోడ నలిమబ్బు నలమబ్బు
వెలిద్రొబ్బు గరళ భృద్గళముతోడ ఉ రా,
1 280

వెలిపట్టు ౧ (వెలి' + పట్టు) తెల్లని పట్టు వస్త్రము.

గీ ఎఱిఁగి యమ్మేటి తామునుంగిడిన జిలుఁగుఁ,
జలువ వెలిపట్టు దొలగించి సరగలేచి, సరభ
సంబున పట్టహానంబు నేయ, వింశతి భుజుండు
భీతిల్లి వివశుఁడయ్యె ఉ రా 5. 58

వ సన్న వెలిపెంబులును వెలిపట్టులును హొంబట్టు
లును పులిగోరుపట్టులును . ద్వా 3 208

వెలిపట్టు జీబులు ౧. ౧ (వెలిపట్టు + జీబులు.) వస్త్ర
విశేషము

నీ సంపంగి కాపులు చండురు కాపులు వెలిపట్టు
జీబులు వేటచాళ్లు . ప్రబంధ. 2. 72.

వెలిపము = వెలివము ౧. సన్నని తెల్లని వస్త్రము.

నీ వెన్నెల పారవంటి వెలిపంబు చెంగావి జిలుఁగు
పావడ మీఁద నలవరించి యయా 2. 88.

(శ ర. పా వెలిపట్టు వెలిపంబు జిలుఁగుఁ బావడ
మీఁద ముద్రి. పా.)

ప్రయోగాంతరము లభింపలేదు

వెలిపారము ౧ అయోధ్యాపుర ప్రాకారాదికము

మ. తలపై నన్ను ధరించి భూవరుఁడయోధ్యా
ప్రాగ్ధికా ప్రాంగణ, స్థలి యందున్ సరయూ
తటంబునఁ బ్రతిష్ఠాపంబు శ్రీరంగమున్ వెలి
పారం బనఁగా నయోద్య భవనావిర్భావమున్
గోపురంబులు ప్రాకారము లాయతించె సుర
శిల్పిన్ వచ్చి నిర్మింపఁగన్. శ్రీరం. మా 2
117.

వెలిపాటు ౨ శ్రీ (వెలి + పాటు) పైకిపోవు.

ద్వి అటుల పైఁబడు గయాళి ప్రపోయాలి, వటు
ద్రోచిగుండె రుల్లని వెలిపాటు, హా పరమేశ
మహాదేవ యనుచు, భూపనూనుఁడు సొమ్మఁ
బొంది వే తెలిసి ... ద్వి తి పా. 1. 15. పా.
28. పం.

వెలిపిండు న. ౧౩ (వెలి¹) వెలివఱచు, బయటకు రప్పించు

సీ భగదత్త తనయుండు బాహు గర్వంబున
కాల్యసిద్ధంబగు తొల్మమునను, బురి నిర్గమించి
యత్తురగంబు వెలిపించి కొనిపోవఁ గాంచి ...
భార అశ్వ 4 21.

వెలిపుచ్చె ఎ. (వెలి²+పుచ్చె) తెల్లపుచ్చు.

క. భూకాంత నీరువట్టుకు, గాక వదన మిలుక
రివఁ గాన్పించిన పండ్లొ కాకన వెలిపుచ్చలు,
లోకములోఁ గాచె నిట్లు లోఁబడె జనముల్.
నరాహ 10. 30

వెలిపుచ్చె న. ౧౩ (వెలి¹+పుచ్చు) బయటఁబెట్టు
క జనవతి యెవ్వరి నైనను, మనుపఁ జెటువఁ
బూని యునికి మదిఁదెలియఁ జెఱిం, గెన యెనిఁ
రాను వెలిపుచ్చునె మునుమున్నెట్టి పాల
సుండును దానిన్ భార. విరా 1 134

క తన యంతర్గతంబును సకలంబు నాకు వెలిపుచ్చు
సిగ్గుపడి పద్యత్రయంబుగా రచించి యొక్క
కేతకీపత్రంబున లిఖించి... కేయూర 4 142

వెలిపె(పె)ట్టు న. ౧౩ (వెలి¹+పెట్టు) బహిష్కరించు, సంఘమునుండి దూరముచేయు

సీ. వెలిపెట్టిరే బాడబులు పరాశరుఁ బట్టి రాక
కన్యాకేళిఁ దప్పవేసి ... మనుచ 2 73.

గీ ఏమి గుడువంగ వచ్చినారొండు విడిచి, హరుని
వెలిపెట్టినట్టి యీ యాగమునకు .. కాశీ. 7 68.

సీ .... తెలి మెట్టదమ్మల వెలిపెట్టఁగాఁ జాలు
శ్రవణాంత కాంత నేత్రముల వాని . దళా
8 27

వెలిపొలము ఎ (వెలి¹+పొలము) మెట్టచేసు

8. .. ఆ రామేశ్వరదేవునికి దధ్యంన్న అవస
రానకు కాదారంభం వెలిపొలం కోలపాటి
చేసు 4 అక్షరాలాను కోలపాటి నాలుగుపుట్లు
వెలిచేమన్ యీ తథా. ద. కా. 4.801.

వెలిబుడు ల. ౧౩. (వెలి¹+వడు) సంఘమునుండి బహిష్కృతుఁ డగు,

సీ. . గీ. తనరు వెలిబడ్డవార డనఁగను బహి
ష్కృతుండు ... ఆం కా 8 12

వెలిబుచ్చు ల. ౧౩ (వెలి¹+వచ్చు) బయటకు ప్రస
రించు,

ఉ ... మది నాటిర పంచసాయకా, మాన
లకాంత కోరక సముత్కరముల్ వెలిబుచ్చె
నోయనన్. వసు 5 88.

వెలిబిత్తరి ఎ (వెలి¹+బిత్తరి) కాయమాన భేదము,
మల్లబంధ విశేషము

వ విష్ణుచక్రంబును రామబాణంబును నాగ
బంధ బును తొలకరి మెలుపును, అల్లిమత్తును
విస్సండు హస్తాభరణంబును పదఖండనంబును
సురిత్రాడను లోబిత్తరియు వెలిబిత్తరియు
సర్వాంకుశంబును మొదలుగాఁ గల పదిరెండు
కాయమానంబులును ప్రబంధ. 78

వ పదఖండనంబును లోబిత్తరి వెలిబిత్తరి సర్పాం
కుశంబు అల్లిమత్తును మల్లు పు 388.

వెలిబూది ఎ (వెలి²+బూది) తెల్లనివిభూతి

సీ. శ్రీకాళహస్తి గౌరీపతి స్తోత్రముల్ పెట్టిన
వెలిబూది పెండెకట్లు ... కాళ 4. 108

సీ అలసాత్వికము మేన నంతట నిండెనాఁ బొలు
వైన వెలిబూది పూతదవర ... ఇందు
1 161.

వెలిమల ఎ (వెలి²+మల) కైలాసవర్వతము
వెండికొండ

లయవిభాతి. మొలను బులితోలు వెలిమలను బలు
ప్రోలు వలిఁ జీలుకు తలజాలు మెయిఁగులుకు
జవరాలున్, గలిగి కడు మేలు పజకెలమి నిడి
మేలుగని చెఱఁగి జగమేలుచును వెలుఁగు నెఱ
వేల్పా ... అచ్చ రా బాల 2 16

వెలిమాడు ఎ (వెలి¹+మాడు) విదేశముల కంపఁ
బడు ధాన్యాధికము (క ర)

వెలిమాపు ఎ (వెలి²+మాపు) ఇంద్రుని తెల్ల
గుట్టము, ఉచ్చైశ్రవము, తెల్లగుట్టము

సీ వరుసలు పెట్టి దువాళింప నుడివడి వెలిమాపు
మోపదు వెనుక కాలు . నరాహ. 10 15.

సీ మిగులుఁ గుప్పసము పన్నగలోక భర్తకు
వేటొక్క వెలిమాపు వేల్పు దొరకు...రామా
1 47

వ వర్ణంబులుసించుచు నొకళ్ళొకళ్ళ వెలిమాపులం
డగలం దాఁక నేయుచుం జేరి పోరుసమయం
బున ... భార. భీష్మ 2 42.

వెలిమాపుజోడు ఎ (వెలిమాపు+జోడు) ఇంద్రుడు
న. మేచాయలు వెలిమాపు జోడున తెఱిగించు
పై మెఱుంగులును . అచ్చ మా 2.31 పా

వెలిమిడి = వెల్మిడి ఎ (వెలి²+మిడుగు)

1. విభూతి, భక్తుము

సీ వెలిమిడి నలికంబు తెలుపంగఁ బోవుచు తెలు
పార మైనెండ నఁదికొనుచు ..కు సం 8 88.

2 బూడిద

క. ఆ మాటలు విని రోగ, గ్రామణి గోపించి కుడి
కరంబుల రెంటన్, చామోదరు మరము
వయిన్, వేమఱు మిడుగుఱులతోడి వెలిమిడి
చల్లెన్ ఉ హరి 8 88

ఆ. నీరు నెత్తు గనిన నిడివగు నాయువు, మంట
గంట పనిడి పంటగంట, తెలుపురెల్ల మేలుగల
లోన వెలిమిడి, యెముక ప్రతి లవణముముక
దక్క. ద్వా 8 78.

వెలిమొట్ట ఎ. (వెలి²+మొట్ట) మత్స్యవిశేషము

సీ బేడనంబుల నిచ్చె వేడుకకాండ్రకు గెండెం
బలు దుండగిల,కిచ్చె, వెలిమొట్టలను దండువల
తలార్లకు నిచ్చె కొడిశల పరిహారకులనిచ్చె
ద్వా. 1 240

వెలిమాను ఎ. (వెలి²+మాను) కల్పవృక్షము,
దేవతరువు (శ ర)

వెలిమొన ఎ. (వెలి¹+మొన) మల్ల విద్యావిశేషము,
పండ్రెండు మొనలలో నొకటి

న లోమొన వెలిమొన యుసిమొన ముమ్మొన చతుర
మొన సరితాళంపుమొన యాదిగాంగల పది
రెండు మొనల నారితేరి హంస 1 208

న లోమొన వెలిమొన యుసిమొన చదురుమొన
పుణ్యంపుమొన పాపంపుమొన చాటడుగుమొన
చాటడుగుమొన కదలుమొన యరమీటుమొన
నెరమీటుమొన సరితాళంపుమొన అను పది
రెండు మొనలు ప్రబంధ 78

వెలియగు ఆ. శ్రీ (వెలి¹+అగు) 1 బహిష్కృత
మగు

క. చలముకొని యిట్లు వడయంగ, వలయుచె
రాజ్యంబు దీన వచ్చిన కలిమిం, గలుగునె

పెంపును బేరును, వెలియెతిమి లోకమునకు
వేయును నేలా భార ద్రోణ 5. 952

2 లో. బడకయుండు

క. ఇల నెవ్వడు తనయాజ్ఞకు, వెలియై వర్తించు
వేద విప్రుని నై నన్. దలఁద్రెవ్వ నేసిచంపుడు,
తొలఁగక మీఁనుచుఁ బల్కె దుష్టభటాళిన్.
వి పు 2 105

వెలియాకు ఎ (వెలి²+ఆకు) తెలనాకు, తమల
పాకు, నాగవల్లిదళము.

సీ విమలా లతాతన్వీ వెలియాకు మడుపుతో
వడుగుఁ జాయక వెంటనంటి నడువ ... దళా
8 144

సీ. కడకతో వెలియాకు కుడుపు లెమ్మెను జేతి
వానఁగెడు తొయ్యలిఁ గనరెదేమి .. నీలా
8. 88

వెలియార్పు = వెలార్పు న శ్రీ బయలుపఱచు.

సీ మగరాల మొగముట్టు నిగనిగల్ వెలియార్పు
హరుమంజి ముత్తెంపు సరిపెణిలు . చంద్రా.
2 88.

వెలియాపు ఎ (వెలి²+అపు) కామధేనువు.

సీ. జోగుల వెలియావే నోయగంబుల ప్రోప కని
కరంబుల తావ కాపుకాపు ... అచ్చ తా.యు
48

వెలియు = వెలుమే² ఆ శ్రీ 1. వాన కురిసి నిలుచు

ఆ. అచట నిలుచునంత నవ్వాన వెలియంగ
నొకఁడు వచ్చె వాని యొద్దకేను ద్వా 9.84.

గీ తెలియ నింతయు వర్షంబు వెలియదాయె ...
విప్ర 9 67

క పెనువాన యింతట క్వెలి,నిన నేగతిఁబోదురిత
చేతుల తోడన్ శుక 8 254.

2. రంగుచెడు, చాయతగ్గు,

(వ్యవ) ఆ తీర వెలిసి పోయినది

(ఈ యర్థమునఁ దఱుచుగా దీనికి 'పోవు' అను
ప్రయుక్తము)

వెలియునికి ఎ. (వెలి¹+ఉనికి) ప్రవాసము, పర
దేశములో నుండుట (శ ర)

వెలియొనర్పు న శ్రీ (వెలి¹+ఒనర్పు) బహిష్క-
రించు, వెలివేయు.

నీ కలువల చెలికాని వెలియొనర్చి .. నీలా
1. 42.

వెలివాడ ఎ (వెలి¹+వాడ.) చందాలవాటిక, మాల
వల్ల

నీ వెలివాడఁ బనికొత్త మలకడాల్గొని నూనె
యిడి తంగెడాకు గట్టెడు తహతహ ... అము.

7. 7

వ. అని విస్తృత నిమేషంబు గీల్చి ముకుత
వజ్రాచలంబును జిహ్వా తరతరకళాతోదరం
బును నగు నీకణంబున నవ్వెలివాడ వ్రీడావతి
నీకొంతువు. శివరా 3 88

శ్రి. తలిలి యీ వెలివాడ తలిరాకుఁ బోండ్ల,
మన్నించి నకల సామ్రాజ్య భోగములఁ,
తెన్నొందు .. ద్వి. హరిశ్చ పూ. 1842 పం

వెలివాడచేడియ ఎ (వెలివాడ+చేడియ) చందాల
ప్రే.

వ. ఇవ్వెధంబునఁ జాడిన నవ్వెలివాడ చేడియల
నిరుపమాన గాన వికేషంబులకుఁ బరితోషంబు
వొంది హరిశ్చంద్ర ధరిత్రీ వల్లభుడుల్లంబున
నంతసిల్లి . హరిశ్చ. 2. 108

వెలివాడు ఎ (వెలి¹+వాడు) చందాలుడు.

చ. .. మదిం, బసయొక యింతలేక వెఱ ప్రాణు
లనుం బొరిగొంచు నెట్లు దుర్వ్యవసరఁ గూరి
యున్న వెలివాండ్రు వల్లియఁ జేరి యయ్యె
డన్ భార. కాం 3 284

చ. నిలచినఁ గొంతసేపటికి నీలగళావరమూర్తి
యైనయ, య్యనఘుడు మౌనవృత్తి విడి
యతులు విప్పి కవంగ నంతలో, చలం దిరుగంగ
ప్రేమిక్కి వెలివాడ మమష్యుడ పెద్దయాభ్యు
డన్, ఖలుడను నన్ను శిష్యునిగఁ గైకొని
వేగఁ గృతార్థుఁ జేయవే. చెన్న 5 217

వెలివాడవాడు ఎ (వెలివాడ+వాడు) చందా
లుడు, మాలవాడు

నీ. ప్రార్థింప నున్నాఁడు పాదాగ్రముల ప్రవాహి
వెలివాడవాడు తద్విప్రకులుని కాళీ
7 240

వెలివాలు ఎ. (వెలి+పాలు) వేటాడెడి తావున
బయట చుట్టు పాటించెడు పోంగు.

క వెలివాలును గాలిగులును, వలలుఁ చెరలు దీమ
ములును వడిఁదీరిన కుక్కలు నారె గోలలును
మండులక్రోవులు వేటకారడంబుఁ జెనుంగన్.
ఉ హరి 4 22.

వెలివిడుచు న శ్రీ (వెలి¹+విడుచు) వ్యయపెట్టు,
వెచ్చించు

క కలిమికిని దగిన కొలఁదిని, నెలపుగ వెలివిడువ
కున్నె నిలుపెక్కడిదో, గలయఁగ నిండిన చెలు
వున, కలుఁగించుక లేకయున్న యాఁగని
భంగిన్ ద్వా 2 158.

వెలివీరియు = వెల్లివీరియు అ. శ్రీ. (వెలి¹+వీరియు)
1 బయలుపడు

క. వెలు వెలుకఁబాటె చేహము, అలసత నడు
పులను జెయ్యులందును దోచెన్, వెలివీరినెనాభి
జతరము, కలకంఠికిఁ బొడపుదోచి కానఁగ
వచ్చెన్.

వ .. కూర్చి లజ్జావళంపదయై వెలివీరియంగా
నీక . అము. 5 55.

వ మానసంబులోనన పూనియుండి యింపటి నీ
దుండగంబు వలనఁ గలిగి వెలివెరియనిచ్చితి .
క కా 1. 81

2 ఉబుకు.

చ .. భీష్ము నందలున్, బలిసి భవత్తనూజులు
మనంబులు నిండి ముదంబు మోమునన్, వెలి
వీరియంగ నేఁగిరి నవీన విభూతి నివాస భూమి
కిన్ భార భీష్మ 3. 275

3. పొంగు.

క వెలివీరిసి వచ్చు జలనిధి, పాలుపునదోఁతెంచు
ధగ్గుపుత్రుని బలుగో, లిల విలువరింపనీ నొక,
చెలియలికట్టవయి మమ్ముఁ జేకొను మిచటన్
భార భీష్మ 3. 244.

4. వ్యాపించు

క... భూమిలో వెలి, విరిసె నధర్మంబు యోగ
విధ్వంసకమై దళకు 11. 111

వెలివిసరు అ శ్రీ. (వెలి¹+విసరు) 1. పైకి ప్రవ
రించు.

క .. విరిసెత్తా, వి సరంబులు దిగిచి వలపు వెలి
విసరంగన్. సారంగ 2 82.

(మోహము బయలుపడు అని యర్థాంతరము)

గీ...వెలి విసరదయ్యె దై తేల్చింద్ర విభునియూర్పు
దశా 4. 27

2. బయలుపడు

క విరసము నెఱసాహసమున్, బొరిగొన నెట్లు
భయనై న్యములు పోరన్ ర, కరసతరసములు
గదురంగ, శరనిధి సత్త్వములు వెలివిసరిరాఁ
దొడఁగెన్ వేం వంచ. 4 14

క. ఆ చిత్ర ఫలక మెవ్వరు చూచిన వెలివిసరి
యపుడు నుబ్బెడునది నీ, వే చూచుటేను
జూచుట, యో చంచలనయన యంతయు
నెఱుంగుదువే ప్రభా 1 135.

వెలి వెలి విజ పైపై, కావ్యము.

(‘వెలి’ యొక్క ఆప్రేషిత రూపము)

పి వెలివెలి వస్తువుల్ విడిచెఁటో నరుఁడు గర్భివృ
తంగాదె శరీర యాత్ర, నడపువాడది మోక్ష
ణంబు గానేరదు కారీర సౌఖ్య వంసక్తి వదలి...
భార కాం. 1 85

వెలివేయు న శ్రీ (వెలి+వేయు) బహిష్కరించు,
సంఘమునుండి దూరముగాఁడెయు

ద్వి వెంగలిగా మిమ్ము వెలివేసె నొకఁడు ...
శల్లాణ 2 భా (శ ర.)

వెలివోపు అ శ్రీ. (వెలి+వోపు.) పైకిఁబోవు

పీ విభుమూర్తి యేమియు వెలివోవఁగానీక తన
కన్నుఁగవఁ ద్రావికొనఁగనిచ్చు .. దశకు,
4. 64.

క. అనుటయు రెండవ పక్షం, బనిమివవర తప్ప
డెట్టి యర్థమును దగు, లొనఁ దివియక వెలివో
ని, చున్నె బుధుఁడూహించి చేయు సుకవిత్వం
బుల్. ప్రభా. 2. 5,

వెలిసల్పు(లుపు) న. శ్రీ. (వెలి+సల్పు) బయలు
పఱుచు.

పి. వెలిసల్పనీక యిచ్చెలువ మీ మాతామహుండు
దానంబున నునికె.. దశకు 8. 85.

వెలిసె వి ఇంటి చూరు యొక్క లోపలి భాగము.
(వా)

వెలు వి. వృత్తియందు ‘వెలి’ శబ్దమునకు వచ్చెడి
యాదేశము.

ఉదా వెలుపలి, వెలువడు మొ,

వెలుఁగారు అ. శ్రీ (వెలుఁగు+అరు) ప్రజ్వలించు
క ...వాననపాత్రుం, దా రూఢ తేజఁదై వెలుఁగా
రెను హుతవహ్ని క్రియ రణాంగణవేదిన్...
భార శీవృ 2 176.

వెలుఁగు అ శ్రీ. 1. ప్రకాశించు.

చ ..శిఖాచయంబులన్, వెలిఁగెడి దానిఁగాంచి
రరవింద నిఖానవ లమ్మహోదిధిన్ భార
అది 2 28

గీ గగనమున నుండి డిగ్గి సత్కార యుక్తి, వెలిఁగె
హిమవర్షతాతర స్థలమునందు, నిర్మలంబైన
నిధిలోని నీడఁదోచు. నిడువించుంబులను బోలి
ముపిగణంబు. హర 4. 52.

గీ వివిధ మాణిక్య దీపముల్ వెలుఁగుచుండ....
దశా 1 282

2 జ్వలించు, మండు

అ ...హవ్యవాహ తొంటియట్ల వెలుంగఁగ,
వలయు గురుఁడు మాచి యెరిమిఁబొంద.
మార్క 7 57

8 బప్పు, శోభిల్లు.

చ అనర్చక కాలమౌక్తిక సమంచిత నాయక
రత్నమై సమంజస రుచి పుంజమై తనకుచం
బుల మీద వెలుంగు హరమున్, విసరుహ
హస్త పుచ్చికొని పెట్టెఁ బ్రియంబునఁజేరిపాతే
నమః, ప్రసవ శరాసనాయ యని పల్కుచు
భూపతి కంధరంబునన్. కేయూర. 4. 188.

గీ పుడమి తిలకఁడుల న్న్యాయమున వెలుంగ...
మనుచ 2. 7.

క. అని మఱియుఁ బెక్కుకోర్కులు, దనమది బై
కొనఁగ వెలఁది దరశోర్ముల నాఁగినయట్ల
యోర్చి చెఱులం, గననీక వెలుంగుచుండె
గన్నియ యంతన్ కవిక. 8. 84.

4 ప్రసిద్ధి కెక్కు.

అ . వీని వలనఁగులము వెలుఁగునఁజును నెడ్డ,
జాహ్నవీసుతుండు సంతసిల్లి భార అది.
5. 15

పీ రాజరంజన రీతి రసీకశామహిమల సుమతియై
వెలుంగంగ సుమతిగోరు...విక్ర 1. 187.

5. ప్రతిఫలించు.

వ. చందమామ గుటికలు గ్రోలు మందయానల
చెక్కుల వెలుంగు వలివెలుంగుం జూపి వను.
4. 28

6 ఉద్రేకించు, విఘ్నభించు

వ. హింసా కర్మంబులు వర్జించి కామక్రోధ లోభ
మోహ మద మాత్సర్యంబులు వెలుంగనియక
యత్యంత విరక్తుండవై కాంతాకారంబునఁ
బ్రవర్తించుము. కుచేల 2 107

వి. 1 ప్రకాశము.

నీ. తన వెలుంగొగి నిరంజన దృష్టికి నె లక్ష్యమై
యుండునయ్య నింతంత కాదు ... అము.
4. 200.

2 కరణము.

క. అని యొడఁబడ లిల్కుచుఁ దో, దొని వచ్చినఁ
రామ్మఁ జేరి గురుకుచ దనవైఁ, గనకనఁ గన
రెడు వెలుంగులఁ, గనికరమట మండు చంద్రు
గనికర మలుకన్. మనుచ. 8 85.

గీ. .వే వెలుంగుల దొరతోడు రేవెలుంగు,
అము. 1 18.

మ. తగుకుం బ్రొద్దు వెలుంగు క్రొఁబసిఁడి నిద్దాచో
పుడుం గట్టియున్...చంద్రా. 1 40.

3. ఎండ.

గీ నిడుద క్రాళ్లుని బయల నెప్పుడుఁ దిరుగుచు,
బొనఁగ ముప్రొద్దు మువ్వేసములఁ జెలంగుచు,
వెలుంగు తెల్లఁడ గాచుచు నలరు నిర్ల, వేట
కాడవృడెంతయుఁ జేటమీతె అచ్చ. రా
అయో. 42

వెలుగుమే న. 38. (✓వెలుంగు ఇది తగులుచు
వంటిది) వెలుంగఁజేయు, ప్రకాశింపఁజేయు

నీ. విలసితాంతర్జ్యోతి వెలిగించి తనువెల్లఁగయ
లోఁగాల్చి చిత్కళ వెలిగించి ... చెప్ప.
8. 882.

వెలుగు(ల)దొర వి (వెలుంగు+దొర.) సూర్యుడు.

క. వికసించు తమ్మిమండు మధుకరావలి వెడలె
వెలుంగు దొరఁగనఁగాసార కలావంతుఁడు
మునుగొం, చక మ్రింగ వెడల్పు నినుప నరివెల
మవఁగన్ రా. వి 8 80.

వ వేలుపు సామియో వెలు గుల దొరయో జుట
మోముల దంటయో యిట్లుంటగాక మానిసులి
తేజ బూనుదురే యనందగియె అచ్చ కా.
4 81.

వెలుగురా వి (వెలుంగు+రా) సూర్యుడు

గీ. కాని మఱి యెందు నేనియుఁ గల్గినీక, నేల
యెలెను దద్దయు నేర్పుమీఁ, వెలుగురా వంగ
డపు పాల వెల్లినిండు, చలి వెలుంగైన యా
రాచజడల మెకము అచ్చ రా బాల. 47.

వెలుగుల యిక్క వి (వెలుగులు + ఇక్క) సూర్యుడు.

గీ. నుల యాకటికూడు మ్రుచ్చులకుఁ గీడు,
రిక్కలకు తే డు వెలుగుల యిక్కతోడు...
కవిజ 3. 78

(వెలుగుల యిక్కతోడు=చంద్రుడు.)

వెలుగులతోడు వి. (వెలుగులు + తోడు) సూర్యుడు

మత్తకోకిల మేరువాయన మానసోత్తర మే
వెలుగుల తేనికి, చేరుగాను లాటలాడఁగ
దిద్దె బెద్ద తనానకున్ ... కకు 1. 114

వెలుగొందు ల. 38 (వెలుంగు + ఒందు)

1. ప్రకాశించు

చ. గరుడ పతాకతోడి రథకలపన మొప్పఁగఁ జక్ర
మాదిగాఁ, బరిగిన కైదువుల్ వితత బాహు
వులన్ వెలుగొంద దివ్యతా, స్ఫురితకరీరుడై
సకల భూత భయంకర విక్రముండు పంకరుహ
దళేక్షణుం డడరెఁ గంపముఁ బొందఁగ నర్వ
నైవ్యముల్. హరి. ఉ 2 21

క జలవసుధాంబర పవన, జ్వలవంబుల కంటె
రా నజస్రంబు వెలిన్, వెలుగొందు నాత్మ
యుండఁగ... అము 8. 88.

గీ. తన యనందెల్ల కడల, వెలుంగ వెలుగొందు
నారాచ వేల్పు తోడు నీలా. 1. 45.

2. జ్వరిల్లు, మండు.

చ. నలము గూఢ యత్నమున న య్యెడకుం
గొనివచ్చి దానిఁ జయ్యవ వెలుగొందఁ జేయు
టయు... భార విరా. 2. 955.

తరళము కలుముల నెలుగుగొంది యచ్చటి
కాపుఁ బెద్దలు తద్దయున్. నీలా. 1. 38
వెలుక ఎ (వెలి+ఉక స్వార్థమున) తెల్లన, ధవళ
వర్ణము

చూ వెలుకఁ బాటు

వెలుకన ఎఱ. (√ వెలుక) తెల్లనిది, ధవళము

క అతని వదాన్యత్వము విన, మతిఁ బ్రయమగు
నేని వినుము మందారము సంతతమును సంతా
నముదా, నతనికి రాక వెలుకనైతల వాంచెన్
ద్వా 11 112

గీ అష్టమదముల ఝరి పూరితాద్రు లనఁగ,
మీలు దంతులఁ దనదు సజ్జామునకు, రావుగా
యను భీతి నెరావతంబు, వెలుకనై యుండె
నప్పురిఁ దం మె పొగడ శ్రీరం మా 10 58

ఎ తెలుపు, ధవళవర్ణము

వెలుకఁబాటు అ శ్రీ (వెలుక+పాటు.)

1. తెల్లబడు

క. మును మాయ మ్రింగి దనుజేంద్రుని యురము
వగల్గికొనుచు దుర్భుగగతి వీఁపున వెడలి శక్తి
యెగసెను, విను వీధికి నుడుగణంబు వెలుకం
బాటన్ భార ద్రో. 5 282.

క అంపాదువు గట్టువగరున్, వెలువడు రాజువకు
మ్రోల వేళానతి మెచ్చుల కుచ్చుఁబట్టి వైచిన,
వెలిపావడ యనఁగఁ దూర్పు వెలుకం బాటన్
కువల. 4. 15.

నీ. తనుఁబాసి శశిదవ్యు చనిన నెవ్వగఁ బోలెఁ
దొలిదిక్కు జవరాలు వెలుకఁబాటె .. మనుచ. 5. 40.

2. వెలవెలఁబోవు

నీ. ఉరుక్తిర్రి యగు మూర్తి యుదకంబులోఁ జాలు
నిలిచియుండుట మేను వెలుకఁబాటె ... వి. శకుం. 4 58.

చ. ఎరువుల సొమ్ము సత్యమగునే యని వెత్తెల
వయ్యె వహ్నివాఁ, బరిగళితద్యుతిన్ వెలుకఁ
బాటె నిశాంత నిశాంత దీపముల్ ... వేం. పంచ. 4. 278.

వెలుగు ఎ కంచె, పశువులు మున్నగునవి చొరకుండ
చేనిచుట్టును కంపచే నేర్పబడిన యావరణము.

గీ వేయిచేతులిచ్చి వెట్టిఁజేసిన కూతి, బాణుఁ
జెఱవఁ దలఁచి భండవంబు, గలుగఁ జేసెనింక
వెలుగుచే నేర్పినఁ, గాచువార లెందుఁగలరె
జగతి ఉ. హరి. 5. 42

నీ చీమలు ప్రాణిద్యుఁ జివికిన వెలుగువట్టునఁబండి
యెండి క్రుంగిన గునుకుల . ఆము 6. 18.

(దీనిని శ ర. నిర్బిందుకముగను, చి ని పబిందుక
ముగను గ్రహించినవి. ఈ క్రింది ప్రయోగ
ములు పబిందుకములు.)

వ వలుదెసలం బొడవుగా నమర్చిన బలితంపుములు
వెలుంగులం గరంబు జతనంబులై యొప్పు పెను
దొడ్లన్ హరి పూ 5, 142.

చ ఘటకుండు పంపఁగా వరిగి కంప వెలుంగు
తలంగఁ ద్రోచి యు, దృఢగతి బుద్ధిసారుడటు
తారునఁగర్కరితా ఫలాతిఁ జూఁపుటయు...
శుక 2. 428

వెలుచె(ల్చ) ఎ నర్పము, సాము.

చ వె,ల్చల క్రియఁగానరాని గతు లన్నయిమై
జెవఁచున్. మనుచ 3 82. (శ. ర పా.)

(..‘చి,ల్చల క్రియ’—ముద్రి పా)

వెలుచు¹ = వెలుచ్చు, వెలుచు న. శ్రీ (√వెలి¹)

త్రోలు

క నలి భగదత్తుండు గదువుల, వెలుచు పనుల
వానియట్ల విలసద్గతి న,బృలము నెగవ...భార
ద్రో. 1. 382.

చ గెలిచిన నేడువాఁడురణకేళిఁ బురందరుఁ దద్గ
జేంద్రమున్, వెలిచినవాఁడు దేవతల వెట్టికిఁ
బట్టినవాఁడు ధూర్జటిన్, విలిచిన వాఁడు భక్తి
మయ చిత్తమునన్ ధృనేకవీరుఁడై, నిలిచిన
వాఁడు శౌర్యమున నీ జనకుండు భయం
విదేటికిన్. ఉ. హరి 5. 88.

గీ మడుగులకు చల్లదార్చుచు నడుమగలుగు,
కొలఁదిఁ బట్టంగ నగునని వెలిచి వెలిచి... శా
రా. ఆర 2. 51.

2. వెడలఁజేయు, స్రవించఁజేయు.

చ. వెలిచిన కన్నునీరు జడి వెచ్చని చమ్మల మీఁది
వేడియ్యుఁ దొలకరి ఘర్మతోయములతోఁగల
సెన్ ...ఉ. హరి. 5. 112.

3. ఋజువుచేయు, స్థిరీకరించు

క. ఇంత గొనియె నీతుడని, పంజముగాఁ దెలిసి
వాని పై వెలువక కా, గ్రంథలు దూఱెడి
పెనవరి, యంతకు నిమమడి ధనంబు నరువంగ
వలయున్. విజ్ఞా. 8. 44

4. (నూలు) తోడు (శ. ర.)

వెలుము²=వెలియు త. శ్రీ వానకురిసి నిలుచు.
(చి. ని, ప్రా.)

మ. ఎడ వెల్లెనను లేక పెక్కు దినముల్ పేరా
శమై వర్షముల్, జడిగాఁ బట్టి తటాలనంగ
వెలిచెన్ ... హర 2. 25.

క. జడిగొన్నవాన నేనుం, దడిసితి నాలో పొకింత
దడవున కా నెవ్వడి నడలె నడఁగె నులుముల్,
నిడిమించులు మాసె వెలుంగు నిలిచెన్ వెలిచెన్.
వేం. పంచ 3. 108.

నీ. అదినములను వర్షాత్యయోచితముగా దళమైన
వానలు వెలుచువంతఁ, దెల్లవాటిన యట్టి
తెలుంగున వానేళ² దనమేళనం బెల్లజనులు
వొగడ ... ద్వా 7 83

వెలుడు త. శ్రీ. వెలువడు, బయలువెడలు.

3. వెలి శుచియై మఱి శీర్ఘంబులు సొచ్చుట మేలు
నియమములు దీర్చి తగన్, వెలుడినయెడ చేవా
ర్చనములు విప్రార్చనలవశ్యమును గృత్యం
బుల్ శార. అను. 5. 185.

వెలుతురు=వెల్తురు ఎ. (√వెలుంగు) 1. ప్రకా
శము, వెలుంగు.

నీ వెలుతురియక జాటు విరిచేవియల సోప నడలక
కురియు పెన్వానగాఁగ ... యయా. 4. 4.

గీ. ... వెలియఁ బగలయ్యెఁ జీఁకటి వెలుతు
రయ్యె, నడవి యిల్లయ్యె మఖమెంత తొడరు
నొక్కొ. గంధ. 1. 144.

2. ఎండ.

క. వెలుతు రసంతటి యెండియు ... ఆము 4 182.

వెలుప(ల్ప)ల ఎ బి (వెలి¹+పల) బహి ప్రదే
శము, బయలు.

క. ఈ వగిది మొసలి సలిలము, లోపలికిన్ దిగువఁ
దా వెలువలికి దిగువన్, కావనిఁ గొంతదడవు

మే,నా పుత్రుక తిగిచి తిగిచి నాఁటివ వగలన్.
వరాహ 6 28

గీ ... ఇ మ్మహాశీర్థములు వేద విశ్రుతములు,
వెలువలను లోపలను నుండుఁ దలిరుబోడి
కాశీ. 2 117

నీ ఆ యింటి గృహిణి నాయకుఁడు భుజించిన
పసిడి పల్లెరము వెల్పులికిఁ దెచ్చి, వెలిచుచో...
వరమ. 4 188

ఎఱ వెలియైనది, కావ్యము

క ఈ తడు దా వెలువలయై, యేతెలుంగున నైన
వారి యేపడఁచిపరా,భూతులఁ జేయుదువని
ప్రభాత్రత జవహాయాధిరూఢుఁడై పురివెడలెన్
కకా 8. 154

వెలువలనుండు=బహిష్కారము, బుతుమతి యగు
(వ్యవ) ఆమె నిన్ననే వెలువల మన్నది

వెలుప(ల్ప)లింమే న శ్రీ (√వెలువల) వెలివలుచు.
(శ ర.)

వెలుపింమే న శ్రీ (√వెలుపు) వెలుపుచేయు, వెడలు
పించు

ఉ పెట్టను బట్టి తెక్కు వెలుపించి కనంబడునట్లు
గాఁగ నట్టిట్టిక రెండు మాటులు పయిన్
సురటింబలెఁ జేతఁ ద్రిప్పుచున్ ... పారంగ
1. 128.

వెలుపు¹ ఎ వెడలుపు, విస్తారము.

తరువోజ వెలుడు నిట్టూర్పుల వెన నుచ్చలించు,
వెలుపునఁ గలుగు నెవ్వెఁగు చందోయి .... కు.
పం 5 588

నీ, చెలరేగి వలరాచ వెలుపుల పెనుకతల్ విని
పించినప్పు దూకొనెడి దారి .. కువల. 5 35.
నప్పురిఁ దరమె పొగడ. శ్రీరం మా. 10 58.

చ. వరిత గంధకాలి వన చంక్రులు గంధవహాను
ధూత బంధురకణి శంఖలై వెలుపు దూకొనఁ
జాలు నిజాలవారి మందరవికచారుణోత్పల
పికాన వన ప్రమదాలి మాలికా, సురుచిర గీత
శూధురికిఁ జొక్కితలల్ గడలించెనో యనన్.
శ్రీరం. 4. 1014.

ఎఱ. వెడలుపైవది, విస్తృతము.

వెలిసె వానలు గ దువ విడిదకెం ౯౦౬, విరి
విరినై కాసె వెలువయ్యె దెనలు... ద్వి. భాగ.
2 82.

వెలుపు² వి. ($\sqrt{\text{వెలుచు}^2}$) వానకురిసి నిలుచుట, (వాన)
వెలియుట

వ ఎడ వెలుపు లేని పూ దేనియ జడిం దోగియ
సముకాల పట్టన్య కాలశంక మత్తిల్లి నృతంబు
సేయు మత్తకేకి కేకల కోడు భుజంగ కుటుంబం
బులును శేలయార 4 50

వ ఇవిధంబున నిరువదియొక్క వానరంబులు
వెలుపులేక పాము వ్రేలఁ గట్టినభంగి. . గురిసి
యిరువది రెండవ దినంబున మార 2. 23.

వెలుపుడు వి నూలు తోడుట

గీ తంతు నిస్సరంబుగఁ దనరుచుండు వెలుపు
డన.. ఆం భా. 2. 288

వెలుమనూళ్లు వి బ తెలిక జాతిలో నొకభేదము

(ఈ జాతిలోని భేదాంతరములు వత్తిపాలు, నరి
యూళ్లు, కుముడాళ్లు, మట్టుపాళ్లు, పోవండ్లు,
సావకులు, ఉండ్రూళ్లు, అనుమగొండ్లు, అడ్డ
నూళ్లు)

వెలుములు వి బ భూషణములు.

ఉ. ధీ నిరవద్య హృద్య నిరతిన్ హరితో భరితో
తనవంబులన్, బూను కదాని బొమ్మ కలుముల్
వెలుముల్ గల ముద్దుగుమ్మ న, స్నాని మనో
విహీణి రమారమణి మణి భూరిసూరి స, న్నాన
ముఁ గూర్చుఁగాత గరిమన్ నెటి మంజుల మైన
మత్స్యతిన్ కృ కకుం. పీరి 1. 2.

గీ. చెవుల వెలుములు కుటువ్రాఁత చెవులచాగు,
వడిగె ప్రోగులు మెలిగొన్న పచ్చడములు,
తమర గుమిగూడి జాలరు లరుగు దెంచి, రతిరు
మొగములతోఁ ద్రాటి వలలు గొనుచు. వే.
పంచ. 1. 808.

వెలువడము వి సస్యవిశేషము.

ద్వి వెలువడం బువోయె వెలుగయ్యె వరగ. .
విష్ణు పూ 8 ౭ (క ర.)

బ. భాస్య విశేషము

పీ మంది గండ్రలు నాగ మల్లెలు తీగెమల్లెలు
కృష్ణనీలాలు వెలువడాలు... హంప 4 128.

వెలువడు అ శ్రీ (వెలి¹ + వడు) (వృత్తి వర్ణ
వికారము.) 1. బయలువడు, బయటికి వచ్చు

క. నలుదొల్లి యాకమించిన, కలి కర్కొటక
విషంబు గ్రక్కుచు నొడలన్, వెలువడి నలువకు
విహితాం, జతియై తన్నెలుగఁ తెప్పెఁజంచలుఁ
డగుచున్ భార ఆర 2 178

క విలసిల్లుచు నుండఁగ మ్రుచ్చిలిపట్టి కుమారు
నోరఁ జీర దుటిమి వెం, గలులగు క్రూరులు
గొందలు, వెలువడఁ గొవి పోయి యొక్క
విపినములోనన్ భార ద్రో. 2 182.

ఆ వేల్పుగట్టు గవుల వెలువడి వడదేలు, బదలు
వాడ నీట జలకమాడి . పారి 4. 44.

2. వెడలు, బయలుదేరు.

క. నలుడును ధరణి రాజ్యము, దలఁగఁగ సర్వంబు
నవహృతంబై నఁ గడుం, దలరి దమయంతిఁదో
దొని, వెలువడియె నశేష రాజ్య విభవచ్యు
తుడై భార ఆర 2 84.

చ. అలము వినూత్నరత్న కవకాంచిత భూషణ
దీపులొనఁగా, వెలువడె నున్న ద ద్వి ర ద
బృందము . విక్ర 4 81

గీ తపవిదిది యని వారలు తమనిచాన, మొరు
తెలుగకుండ వెలువడి యరిగిరంత ... కళా.
8. 154

8 తొలఁగు, అవసరిల్లు

చ ..మిశ్రు నక్షయోజ్జ్వల నసుఁజేయ మిశ్రవసు
సంపదకై న ఘనావరోధమున్, వెలువడఁజేయ
నేర్తురు మణి విపణితపనీయ రాశి పే, కల రుచి
కోటికోటి విలసద్భజ కోటిఁబురికిరాటకుల్.
వసు. 1 88.

వెలువరించు = వెల్వరించు న. శ్రీ ($\sqrt{\text{వెలువడు}}$)

1. వెడలఁగొట్టు, వెలువడఁజేయు.

ఆ వృద్ధు కొడుకు పలుకు విని క్రూరుడై పాద,
బద్ధిఁజేసి మిమ్ము భూతలంబు, వెలువరించి
రాజ్య విభవంబుగొని యిప్పు, డలుక నెడిను
చిత్తుఁ డయ్యెనొక్క భార ఆర 1 208

వ. వానింబట్టి కట్టింపు మొండెనెద్దు పట్టింపుము
కున్న వరణ్యంబులు సొం వెలువరింపు హరి.
పూ. 8. 127.

2. బయలుదేరియు

గీ. ...ప్రాద్దు వాడవక ముందర పురజనప్రయు
తముగాఁ బరి వెలువరించితిఁ గడంగి భార.
మా. 200

8. బయలు పలుచు, వెలువడఁ జేయు

వ. ఒక్కొక్కసేపు పలుకు వెలువరింపఁ జాలకయూర
కుండి యెట్టకేల వెలుగు దెచ్చుకొని భార.
శబ్ద. 2 1.

సీ. కటివార పెడలి యంతట దైత్యకాంతల కల
వరింతలు వి త వెలువరించె...సమీ. శి 76

4. పోగొట్టు, తొలఁగించు.

సీ. ...వరమ దైవ్యమన తోర్చి కొలిచి మాన్యుని
పాలనున్న దుఃఖంబును ద్రోహులఁ గనులఁ
గొట్టి. వెలువరించెదనని తలఁచి కృష్ణుని నిశ్చ
యంబుఁడి ధర్మంబయగుటఁ దెలిసి...భార
కాం. 1 120.

వెలువలుచే వ. శ్రీ. (✓ వెలువడు) వెలువరించు
(శ. ర)

వెలువెలుక వి. (వెలుక + వెలుక.) మిక్కిలి తెల్లన,
అధిక భావశక్యము.

చూ. వెలు వెలుకఁ బాలు

వెలువెలుకఁబాలు = వెల్వెలుకఁబాలు అ శ్రీ.
(వెలువెలుక + పాలు) మిక్కిలి తెల్లనగు

క. వెలువెలుకఁ బాతె దేహము, అలనక నడుపు
లను జెయ్యులందును దోచెన్, వెలివిరిసె నాభి
అరరము, కలకంఠికిఁ బొడవు దోచికానఁగ
వచ్చెన్ రుక్మా 1, 141.

వెల్కఁబాలు = వెలుకఁబాలు అ. శ్రీ తెల్లబడు.

గీ. అనిమిషుల దృష్టు మిలుమిట్లు గొనఁగ భుజగ,
పతియుఁగూర్చుంబు సుకట పడఁగఁ దరడి,
కిరణములు వెల్కఁబాలు దిక్కురులు జెదర,
నాపె న త్రొలికాఁకు మహోగ్రమగుచు భార.
శబ్ద. 1 155

ద్వి. అమృతాన్న రుచితోన వడఁగక వెలికి, గమ
నించెనవ దేహకళ వెల్కఁబాతె రం. రా జా
18. పా. 24. పం (శ ర. పా.)

వెల్కిలు = వెలికిలు అ. శ్రీ. వీఁపు క్రిందగు.

ద్వి. హా తాత హా మామ యనుచు మోచేతు, లూఁ
తగా వెనుకకు నొటఁగి వెల్కిలను, బడి పాలు
కొని గుండె బలవిడినడిచి, పడె ... నవ 8.
217 పా 2 పం

వెల్గి = వెలఁగి వి. కపిత్థము (వృ వి)

చ. ఒక శుక్రియుండు నత్తరువు నొద్దన చిక్కని వెల్గి
మాని యందు . కేయూర. 4. 82.

సీ పులిచింత మోదుగు ములుమోదుగును వెల్గిపుల్ల
వెలఁగ వెట్టి బిల్లచిల్ల...హంస. 4 11.

వెల్గు = వెలుగు అ. శ్రీ ప్రకాశించు

గీ అతి మహత్వంబుచే వెల్గు నట్టిక క్తి, నలరు...
అము. 5 82

దుడకము ...మేల్వెల్వతో లోని వెల్గుం గనుం
గొంచు.... నీలా 2. 41.

వెల్గొందు = వెలుగొందు అ. శ్రీ. (వెల్గు + బందు.)
ప్రకాశించు.

మ సమన్వితమై యోగి మనోమరగాగ పదమై
వెల్గొందు నీ దేహము.. భాగ 4. 181

వెల్గొడుగు వి (వెల్గి + గొడుగు.) క్షేతచ్ఛత్రము
మ ధనువుం గేతువుఁ ద్రుంచి సారథిని రథ్య
ప్రాతముం గూర్చి యే, పునఁ బాంచాల
తనూజు వెల్గొడుగు సొంపుం జీవిగావించి...
భార ద్రో 5. 120

వెల్పు = వెలుచే వ శ్రీ. 1 తోలు.

చ వింటుని గోవులన్ మరల వెల్చి ముదంబున
నీదు తమ్మునిన్, బొరిగొనఁ బార్కుఁ దాఁకకట
పోయితి నాఁడు...భార కర్ణ. 2 82

గీ కతునల్లుండ్ర మెడల సూత్రములు గట్టి,
యాపములు సూత్రములతోడ నుద్దిచేసి, రామె
నలు గూర్చి వడివించెఁ దరతరంబ, వీరశత్రుండు
పశువుల వెల్పునట్లు. కాశీ 7. 88

ఉ అడ్డము వచ్చి వేలువ పుష్పయాగెడు వమ్మిటు
తావరించి మా, యెడ్డముల్ దెరల్చి హరి
యద్ధతి తావన గొల్చి వెల్పునన్, దొడ్డికఁబాలు
నా పసులతో సరియై పురిఁబాని యాండ్రనున్,
బిడ్డల వెంటఁజెట్టకొని భీతి చేరితి ముర్వి
క్రిందటన్. ఉ. రా 2 221.

2. వెడలించు.

ఉ తే... దోలి యడ్డవడి తీవ్రశరంబుల నబ్బలంబు
దు, ర్వార రయంబు మాన్చి పకు వర్గము
నిద్రెన వెల్చెవార్చుచున్ భార. విరా 5. 88.

3. (నూలు) తోడు

నీ నేలయు నింగియుఁ దాలముల్వాయించ నేలఁ
దెన్నుండిచే వెలె . కు సం 8 185

వెల్లి = వెలితి ఎ న్యూనత కొఱత

ఉ దేవం నుసాద శుభచ్ఛిష్టి సుధా విరవంబు
నాపయిన్, ప విరి వెల్లిగొలిపితి మనంబున
కింకొక వెల్లిగల్గినే, దేవకులేశయైనను మదీయ
మనీష నితా త భక్తి నే, శ్రోవల నెమ్మెయిం
దొలంగఁ ద్రొక్కక నిన్ను భజింపఁజేయవే
హరి ఉ 5 251.

గీ అసుర విభుఁజూచి మునినాథుఁ డాట విడిచి
వెడలెనని వెల్లిరాకుండఁ బుడమి తేఁడు, తెలిసి
గద గొన్న రిపు శక్తి దిగిచివైచి, మఱియొఱంగి
క్రమ్ముఁడేటి యురకనిలిచి. కకు 2 147.

ఎఱ న్యూనము తక్కువైనది

గీ కేవలము మంచినడతైన గీనవెల్లి, తెఁడు
జాములు నిటనూంకుండ నేల...భీమ 8 48.

ఉ కామశవృత్తి లేదు సతతంబును నుగ్రుండు
గాఁడు పారుపం, జేమియు వెల్లిగాదు పారి
పీరి 8

వెల్లిసేయు న శ్రీ (వెల్లి+చేయు) తక్కువ
పఱుచు

నీ విక్రమాధికతను వెల్లిసేయుట కాదు వా
కాప్రధిఁ గేరుఁ భార్యతికుమారు ... చెన్న.
పీరి. 85

వెల్లురు = వెలుతురు ఎ. ప్రకాశము

నీ. చినుకు వెల్లురు మబ్బుచే వడ్డపాటంత వోకార్పు
రేరాచ రేక యనంగ ..రా వి 4. 118

వెల్పుట్టు ఎ. (వెలి+పట్టు) పై భాగము, బయలు

ఉ. చుట్టి బిగించిపట్టి పురసూదన యీ గరళాగ్నిఁ
గంధరా, ముట్టమునందు నిలువమదిగాక దిగఁబడ
నిచ్చితేని లో, బట్టున నున్న లోకముల భస్మము
సేయు వెల్చార్చి తేని వెల్పుట్టున నున్న లోక
ముల భస్మము సేయు నిటంబు చెప్పితిన్. భీమ.
4. 88.

వెల్పు ఎ తెల్లఁదనము.

చ. తమమను నీలవర్ణ పరిధానము వీడఁగఁ బూర్వ
శైల శృంగ ములను నున్నత స్తనయుగంబు
దనరప చకోర బంధు వర్గము ముదమొందఁగా
నిజముఖ ద్యుతి వెల్పుగ నిందు గర్భ చిహ్నము
లభిరామమయ్యె. కు. సం. 8 105

వెల్పుట్టు న శ్రీ (వెలి+పెట్టు) అవమానించు.

క. మనరాజు విదూషకుఁ గొని, మన మేఖల
మోసపుచ్చె మనమిపుడా జా,వని మాటునేత
యిదియొక, పనియే వెల్పుట్టవలదె పార్థివ
తిలకున్ కేయూర. 4 185

వెల్పిడి = వెలిమిడి ఎ 1. విభూతి.

నీ. కాళరాత్రి ప్రవాగ్ర కృతానకాశమైయురము
వెల్పిడి పూతయొప్పు వెనుప ... పాండు.
5 186.

2. బూడిద, భస్మము.

చ విలయ కృతానుకీలముల వేడిమి వోడిమి
మాలి వెల్పిడిన్, గలసిన భూతధాత్రి మనుచ.
2. 10.

చ...ఓకిలిం, తలు పొడనూపె వెల్పిడిదిరన్ మన
సయ్యెఁ బయోజ గంధికిన్ పి శకుం. 8. 57.

వెల్లి ఎఱ (సం వలతుఁ) తెల్లనిది, భవశము.

మ...అందఱు విహారాపేతులై డిగ్గి ర,య్యము
నా భూమికి వెండి వెల్లినుకపెల్లె యున్న
మార్గంబునన్. హరి పూ. 8 85.

(కర్ణధారయంబున నిగాగమంబు వైశిల్పకము).
(సముద్ర వర్ణనము)

నీ. రాజశేఖరుని గారాబంపుఁ బూఁదోట వివుతా
మహాదేవి వెల్లిచేల...చిత్ర. భా. 5. 5.

ఎ. నున్నము.

ద్వి. మల్లెమొగ్గల వైవ మదమని వేడి, వెల్లిఁగాఁ
జేసితి దెల్లంబుగాఁ...బస. పు 8. 278.

వెల్లికి ఎ. గడ్డ, దుంప.

(ఇది వేరు శబ్ద పూర్వకముగానే ప్రయోగములఁ
గానవచ్చు చున్నది.)

ఉ. పాయక వేరు వెల్లికియుఁ బండులు నొండులు
గూరగాయలుం. గోయచు ... కు. సం
6. 682.

నీ వేరు వెల్లెఁకి కాయగూర బండని కోరకుద
రాగ్ని గాదువే నుజ్జగించు పాండు 2. 28
ద్వి వినుమాకు నలమును వేరు వెల్లెఁకి, దివియెడి
వానినే దేవర యండ్రు. .రం రా.యు 288.
పా 8. పం

చ. ఒసఁగిన నిక్కుమారు లవియెల్లక వల్లిరి
మాకుఁ గాయలు, గసురులు వేళ్లు వెల్లెఁకులుఁ
గాక సముజ్జ్వల భూవణంబులుం, బసిఁడియు
వేం...నిర్వ 10 122.

వెల్లడనము 1. తెల్లడనము, వెలవెలపాటు

ఉ యామవశీకళత్రు మదయావనరంబున కంఠెఁ
జాండిమ, శ్రీ మునుఁ దోఁచెఁ దూర్పుదెస
సిద్ధము కృష్ణుఁడు పారిజాతమున్, భామినికై
హరించునని పాయని నెవ్వగ నింద్రరాజ్య
ల,క్షి ముఖమండలంబున వసించిన వెల్లడనంబు
కై వడిన్. పా. 2. 88.

నీ. దైవ్యంబు తలపోతఁ దలకొన్నఁ జెలువ కాన
నమున వెల్లడనంబు గదిరె ... భాం విరా.
2 106

క. ఉల్లము గలగఁగ మొగమున, వెల్లడనం
బొలయఁ దాల్చి పీఠగఁ గడున్, దల్లడ
మందుచు. భా. రా అయో. 88.

నీ. తకుకుఁ జెక్కులు వెల్లడనము మెల్లనఁదాల్చెఁ
గవరాని కటమరల్ పెనువు నొందె...చంద్రా.
1. 88

2. స్వచ్ఛత, నిర్మలత్వము.

ఉ. చల్లని సౌమ్యదృష్టియుఁ బ్రసాదము మాధు
రియున్ వివేకమున్, వెల్లడనంబు మౌగ్య
మును నిర్మలినత్వముఁ జూడవచ్చినన్ ...భీమ.
2 184.

చ. తిరముగ జైత్రయాత్ర ననుదెంచిన నివ్గవి
లూకుభృత్తు విర్భరములఁ బాద్యమిచ్చి రవి
సంజ్వలితార్కమణి విభా వరం, పరల నివాళి
సేసి వనభవ్య కుకాది విహంగమోక్తివై, భరి
నుతిపల్పెడిన్ రజత కాంతుల వెల్లడనంబుఁ
జూపుచున్. ఉ రా. 8. 84.

3. దైవ్యము.

క. తలగొటిగి విడిచిపెట్టిన, దులువుకొనుచు వెల్లెఁ
డనము దుఃఖము సిగ్గున్, గలవఁగ బీరము
లావును, బొలిపోయి విదర్భరాజ పుత్రుఁడు
మరలెన్ వద్దు 10 84

వెల్లఁబాటు 1 (వెల్ల + పాటు) తెల్లనగుట.

అ. దళలు తుదకు వచ్చి తలల్ల నల్లన, వణఁక
వణఁక నపుడు వార్థకంబు, తేటపడు విభాతి
దీపంబులకు మేనఁ, బలితమనఁగ వెల్లఁబాటు
తోఁచె కవిక 4 196

వెల్లఁబాటు 2 శ్రీ. (వెల్ల + పాటు) తెల్లపడు,
వెలవెలఁబోవు

మ. వదుమొయ్యెయ్యనఁ దోమయ్యెఁ డనరెన్
నాభీతలం బంగముల్, జడనొందెన్ బలిసెం
గుచద్యయము వెల్లఁజాత మెదీగయు గ్గడువై
కోర్కులు మూఁగె వస్తువులపైఁ గన్గోనలం
దండ్ర యె, కుక్కుడుదోఁచెం గమనీయ దౌహృద
పరిక్షోభం బునం బొత్తికిన్ హరి ఉ. 8 180.

కా లేవే భోజనమేటికొల్ల బిటు లేవే మేన బల్సె
ముద్దలి, వేచిం బూనపు వెల్లఁజాత మొగ మేమీ
రాజతో నల్లినా, వో వామాక్షిరొ యంచు నర్మ
రసి గర్భోక్తుల్ చెలుల్ వల్కఁగా, వేవిళ్లం
బొరలెన్ లతాంగి వతికిన్ వేడ్కల్ కొనల్
సాగఁగన్. సారంగ 1. 84.

అ అంత విజయపాలుఁ డతిభీత చిత్తుడై, వెల్లఁ
బాటు తెటిగి భల్లకంబు...విక్ర 8 100

వెల్లగజము 1 (వెల్ల + గజము.) ఐరావతము
నీ తివికేంద్ర వజ్రముద్రిక దాలోరసె వెల్లగజము
సిందూరంపుఁ గటములందు...సమీర. 1. 67.

వెల్లగిసె 1 (వెల్ల + అగిసె) ఒక విధమగు పైరు.

నీ. గోధుమ పెదనువ్వు కుటునువ్వు తెలిసువ్వు
కుసుమ వెల్లగినేయు గోగు జనుము.. హంస
4 127.

వెల్లగుముడు 1. (వెల్ల + గుముడు) ఒక విధమైన
చేకు.

చూ గుముడు

వెల్లగౌరు 1. (వెల్ల + గౌరు) ఐరావతము, తెల్లని
యేనుగు.

నీ. వింటి తెర్యరి మేటి వెల్లగౌరును విక్కు చెవుల
నీలని నెక్కి చెలఁగు తెల్ల.. ఉ. రా 5. 108.

గీ. విజయలక్ష్మి సమేతుడై వెల్లగౌర, వెల్లి
అమర విభుడు... దశా 2 448

వెల్ల చోటపు ఎ (వెల్ల + చోటపు) సన్నపుఁ బూత.
(4 ర.)

వెల్ల జిగిపుల్లు ఎ (వెల్ల + జిగి + పుల్లు) హంస,
శ్వేతగరుత్తు.

మ అని ప్రార్థించు దివాటకోటిఁ గని యాహా
యొంత కార్యంబు వచ్చె నిలింపాగ్రణి కంచు
ధాత కరుణాస్పృశాత్ముడై తేచి కొల్లున
నున్నందఱుఁ గొల్వ వెల్లజిగిపుల్లుం దేజిపై
నెక్కి గ్రక్కున లంకాపురి కేఁగెఁ జారణ
ముఖుల్ గైవారముల్ సేయఁగన్ ఉ. కా.
5. 12.

వెల్ల తేరుగు ఎ (వెల్ల + తేరుగు వృత్తినిర్ణా
గమము) ఐరావతము, తెల్లనియేరుగు.

గీ వెల్లతేరుగు నెక్కి రీవెల్ల మెలయ...వచ్చు
నమరనాయకుఁగాంచి. దశా 2 18

వెల్లదీవి ఎ (వెల్ల + దీవి) శ్వేతద్వీపము.

గీ వెల్లదీవియుఁ బోని యస్వీడు సొచ్చి ఆము
6 64.

వెల్లన ఎ తెలుపు, ధావళ్యము, వెలవెలఁ కాటు,
వివర్ణత.

చూ వెల్లనగు

వెల్లనగు ౭. ౮ (వెల్లన + అగు) తెల్లనగు, తెల్ల
పడు, వెలవెలఁ బోవు

నీ ..వెలువరాయని తేజి వెల్లనయ్యె. ఉ రా
1. 68

క తల్లడపడి యరదముగి, విల్లును నమ్ములును
విడిచి వెల్లనగుచు మేనెల్లఁ జెమరవఁగ
నూరులలు, వెల్లగ నమ్మనుట పకుపు వెలుచు
బుటచెన్. భార ఆర 6 244.

గీ. వెల్లనై యున్న నత్తెఱంగెల్ల నెటిఁగి, రాచ
చిన్నెలు సడలించి రఘువు కొలపు, సామి వెలి
నార చీరలు ఉడలుదాల్చి, తపసి రూపుని
యచటికిఁ దరలివచ్చి అచ్చ. రా అయో 58
(దీని ఆప్రమేదత రూపము వెల్లవెల్లన)

వ .. వాహనులు చిక్కునడి చిందఱవందతై మత
చెడి నులామడియె యేపుదెగి యవురు సవురై

యనువు దప్పియదవదయై యంతంత విచ్చి
యరవరలై పాటలేక పలపలనై వెఱఁగునడి
వెల్ల వెల్లనై చిడుముడిపడి జెల్లాచెదరై పొడవ
డంగి ప్రోవున నొక్కండై పోవిడిచి ..ఉ హరి.
1. 148.

వెల్ల మొదపు ఎ (వెల్ల + మొదపు) తెల్లనియావు,
కామధేనువు

ఉ ..జీ రోదధిఁ బోటు వెల్ల మొద వొక్కటి
గన్నడఁజూచి మొక్కుచున్ ఉ రా 3 388.

వెల్ల యెలుక ఎ. (వెల్ల + ఎలుక) తెల్ల యెలుక

గీ ఉడుము గరిమిడి కొక్కుదందడియు వెల్ల
యెలుక కల్లెంక తఱచుచు నేమి చెప్ప ...
మనుచ 4 25

వెల్ల వారువము ఎ (వెల్ల + వారువము) ఉచ్చైశ్శ్రీ
వము, వెలిమావు.

గీ ..పొడమె, వెల్లవారువ మా పాలవెల్లియందు.
దశా 2. 226

వెల్ల వాటు ౭. ౮ (వెల్ల + వాటు) వెల్లనగు, వెల
వెలఁబోవు

క జీచ్చునడి వెల్లవాటును, ముచ్చ ముడిఁగి
మూర్చ తన్ను ముంచికొనంగా, వచ్చిన ధైర్యం
బూతగ, వచ్చేడియ నిల్పుటప్పు దద్దుత
మయ్యెన్ శేయూర. 4. 188.

వెల్ల వేయు ౭. ౮ (వెల్ల + వేయు) (గోడలకు)
నున్నము పూయు.

(వ్యవ) వారి క్రొత్తయింటికి వెల్ల వేసినారు.

వెల్ల వోవు ౭. ౮ (వెల్ల + వోవు) తెల్లపడు

ద్వి వెల్లవోవని పండు వెదురులు చూచి ద్వి.
పరమ 2. 68 పా

వెల్లాటకత్తి(త్రె)య ఎ (వెల్లాటకము + కత్తియ.)
1 వేశ్య.

గీ మునువు నే ద ని కొనఁగి కనకపాత్ర, తెచ్చి
తివి జేవదేవికిఁ దిరుగనిమ్ము, ఎందు వెల్లాట
కత్తియ కచ్చినట్టి, సొమ్ము మగుడంగఁ గొను
టయే సుగుడితనము. విప్ర. 5 78,

2 జార ప్రి

గీ. నీ జనని పుణ్యజన వర్ణనీయ సాగ్ధి, నీ జనకుఁ
డెన్న నభిమాన నియత ధనుఁడు, నీ వగరు
జోతుటేగకు నిలువరాని, దయ్యు వెల్లాటకతైవీ
కాటయిరిది ఈ 1. 318

వెల్లాటకము ఎ. (వె + టకము) ప్రసిద్ధి

గీ. సంభవించిరి గంధర్వజాతి ననినఁ, గలితనం జేరి
వెల్లాటకంబు పేయ...భీమ 1. 88.

(ఈ. ర. పా 'వెన్నాటకము' ముద్రి పా.)

వెల్లాపుంగతై ఎ. స్వేరిణి

కా...ఘనాకుత్ మింట వర్తిల్లఁగా, దూపించున్
తెఱగున్ దళుక్కునఁ దటత్తున్ దోచివట్టెలై
వెల్లాపున్ గత్తె చరింపుచున్ సురభి మల్లా .
మల్లభూ 2 84.

వెల్లి¹=వెల్లిక ఎ (ఈ వెల్లం.) 1. ప్రవాహము

ఈ. అవి యూరదీల్లఁ బలికిన, విని యాతఁడు సంఠ
సంబు వెల్లిం దేలెన్...భార. కాం. 1 282.

నీ కలాంతవేళ నే కటకంబు మునుగదు నింగితో
రాయు మున్నీటి వెల్లి .. కాళీ 3. 103.

ఈ. అల్లారు తెల్లమై గలు, గల్లున నడియలు
మొరయఁగా వెడుక పెన్, వెల్లి మునింగించె
ధరణి, వల్లభనందనుఁడు చూచువారల
చూడ్కున్ రాజన. 2 5.

2 వరంవర.

ఈ. కవినినఁ గడంగి యేనుమ, గవియించితి నంప
వెల్లిఁ గడుఁ గ్రూరత ... భార. ఉద్యో. 4. 842.

ఆ కడలి యాసంబు పుడమియుఁ దలుచుగ,
నంప వెల్లి పాడునఁ బొంపు మీటి, యంధకుండు
గొండ యల్లుడుఁ దార్కొని, యడరువట్లు
వ్రేటులాడు నెడల. ఆచ్య. రా. యు. 848

వెల్లిఁ గలిపిన చింతపండు=ప్రవాహముతోఁ గలి
పిత చింతపండు; నిష్ఫలము.

గీ. మాటిమాటికిఁ తేసిన మందులెల్లఁ, తెల్లఁబో
వెల్లిఁ గలిపిన చింతపండు, నీట ప్రాసిన వ్రాలు
నై నరయ వజరఁ, బోవు గాకేమి నెత్తురు
పుట్టనెల. కాళ 3. 111.

వెల్లి² ఎ (ఈ వెల్లి ఈ వెల్లై.) తెలుపు, శుక్ల
వర్ణము.

ఎఱ తెల్ల నిదీ, ధవళము, శుక్లము.

చూ వెల్లి మెకము

వెల్లిఁజల్లు న శ్రీ. (వెల్లిన్¹ + చల్లు) వెలుచు,
పాడుచేయు.

వ. తల్లిమాట యిచ్చుకంతయు వివనొల్లక ప్రల్ల
దులై యెల్లధనంబు వెల్లిఁజల్లి బంధు జనంబులు
నిందింప నాతతాయులై చిత్త విభ్రాంతిం దిరు
గుచు. జాహ్నువి. 3. 12.

వెల్లిఁబోవు ఆ శ్రీ (వెల్లిన్ + పోవు) వ్యర్థమగు,
నిష్ఫలమగు.

నీ. పార్వతీపతిచేతఁ బడసిన దివ్యాస్త్ర భూరి
సంపద వెల్లిఁ బోయెకన్న...ఉ హరి. 4 300.

నీ. మానక గుపించు మదన కోదండంబు నిష్ఠు
రతను దన్ను నేలఁ గలయ, నెప్పుడు బంకించు
హృజ్జాత శింజిని గారవంబునఁదన్ను గాలిఁబోవ,
మారక విరఁబడు మారనారాచంబు దుండగం
బునఁ దన్ను ధూళిఁగలయ, పనిలేని పని మిట్టి
పదు మనోజవతాక, ప్రల్లదంబునఁ దన్ను వెల్లిఁ
బోవ. వరాహ. 4 21.

(ప్రవాహమునఁ బడిపోవువని యర్థాంతరము)

వెల్లిక=వెల్లి¹ ఎ ప్రవాహము.

కా ఆ బాబిల్లి వెలుంగు వెల్లికలరాయన్ లేక రా
కానికా, రాజశ్రీ సఖమైన మోమునఁ బటా
గ్రం బొత్తి యెత్తి యా, రాజీవానన యెచ్చె
...వసు 4 52.

వెల్లికిలు ఆ శ్రీ. వీఁపుక్రిందగు.

మ. తరుణీగన్న మొకర్తు వెల్లికిల నీఁదన్ గుచ్చి
చన్ బిందియల్, గరమొప్పెన్ .. ఘటకా. 2 121.

వెల్లిగొను ఆ. శ్రీ (వెల్లి¹+గొను) 1 ప్రవహించు
ఉ. అలితస్మితాస్య అలికామల కోమల చంచ
లాల సా, బోల విశాల సంస్కరిత లోచన దృష్టి
రస ప్రవాహముం, దోలిన సర్వి వెల్లిగొని
యొక్కటఁ గ్రక్కుర ముంచి ... శు సం. 5. 518.

మ ...వైరిపేరుర ముగ్రోద్ధతిఁ జీరి నెదురులు
సర్వోర్వి సఖోవిక్రటీ, పరిణాహంబుల నెల్ల
వెల్లిగొనఁ బై పైఁ జల్లివ్రేపు బొదుల్ గర
మాటోపముతో నతండు పారి నాకర్షించె హర్షిం
ఘుచున్. హరి. పూ 4, 87.

కా ఆమోదాశ్రు భరంబు వెల్లిగొన... నైష.
5 197

2. వ్యాపించు, పచరించు.

గీ. శిరసు మకుటంబు సాగి జిత్తరువు గొలుస,
గల్లముగ గుండలమృతి వెల్లిగొనంగ, గలిః
తెలిసోగ కన్నులగ గుణ చిరుగ, జరవసుని
మ్రోలి కొరి సాజాత్కరించె. కవిక 8 180

3. పరంపరగా వెడలు.

ఉ. తొగను మ్రోత మ్రోగుమను తెక్కా
సాములువోలి కొరిచే, సింగిటి వింట వెల్లిగొను
చిత్రశరంబులు సూతునొచ్చి .. పారి 5. 18

ఉ. వెల్లిగు నమ్మహారము పేర్చి సరోజవంద
భాండముల్, చిట్టబువోలె బ్రచండ గతి సేక
ధరాస్థలి యీశ్వరో యక, నెల్లిగొనంగ
నేర్పటిచి నిర్భయతన్ నడిపించె .. కావ. చ.
2. 71

4. మునుగు, మగ్గుమగు.

నీ. పుష్కలావర కాంభోధరంబుల వృష్టి విశ్వ
ప్రసంచంబు వెల్లిగొనగ శివతాత్తి 1 51.

5. అతిశయించు

క. తల్లియు దండ్రయు బ్రమదము, వెల్లిగొనంగ
గోగిలించి వేదీవన లీ, నుల్లమలర .. పా
పూ 7. 88

వెల్లిగొలు(ల్పు)పు. న. శ్రీ (వెల్లిగొను)

1. ప్రవహించునెయ్యి.

గీ ఇట్లు శత్రుంకపునిఁ ద్రుంచి యిన్విధమున,
నొక్కఁ దొక్కఁడ తలవదు టుడువఁదలంచి,
వివిధ బాణవంపర వెల్లిగొలిపె... భార విరా
5 78

ఉ. పూచిన యొక్కపోక నును బోదియఁజేరి
విలోకనప్రభా, వీచికలం దదీయ పదవీ కల
కాంబుధి వెల్లిగొల్పుచున్.. వసుచ 2 28.

2. పరంపరగా వెడలించు.

నీ. సాత్యకి యశ్వత్థగ శరముల విండానువిందుల
వెనఁ బరి విరతతనుఁ, జేయంగ వరనిపై నా
యవంతీకులు వివిధాస్త్ర జాలంబు వెల్లిగొలిపి,
విలుద్రెవ్వ రభయంబులు నొవ్వ సారథి
దలరఁ బ్రస్ఫుటశక్తి కలవఁజూప ... పారి
ఉ. 2 51.

కా.. . పాలస్త్యుడున్, భల్లంబుల్ వడి వెల్లిగొల్పి
సమర ప్రారంభవేల్ల ధను, గ్వల్లి జ్యామన
నాదమేదుర నతోరంధ్రంబుగా .. భా. రా.
యు 1480.

3. వ్యాపించునెయ్యి

నీ. కొమరు వెన్నెల వెల్లిగొలుపు కట్టాటి మౌ. క్తి
కముల గంఠమాలికలు నైచి ... వరాహ.
8 111.

వ మరాళంబులు .. రోదోంతరం బంతయు
నెంతయుం గలయ మలయు తను యమలంపుఁ
దెలివకుకుఁ జిలికియది ముయజంపుఁ గలయంవి
చెలువ నలవరింప వందు గూడవంపు రంగవల్లి
కామతల్లికల యల్లాసంబు వెల్లిగొలుపు
గురుదత్త కాంతి వల్లరులచేత నతిశయిల్లుచు. .
ప్రభా 2. 105

● శ్రీ ఆనందము నేయు.

గీ. ఉల్లమునకును జాడ్కి వెల్లిగొలుపు, నా
వరదు మోమునందు మనంబుఁ జేర్చు, వసుచ
గీత రూపములుగా నాకు కవిక, మకుల రచి
యి చి పాడుచు నతఁడు కొలిచె కళా 2 144.

వెల్లితల ఎ (వెల్లి¹+తల) ప్రవాహపురోభాగము,
ప్రవాహమునకు ముందటి భాగము

గీ గ్రామ నికటంబు గాక దూరంబు గాక, చొటి
పొర గాక చిట్టుట చోటు గాక, వెల్లితలగాక
క్రిక జెదల్ వేరుపురువు, రానిపోటును లేని
చారాటి నేల. విప్ర 2. 18

వెల్లిదొట్టు అ శ్రీ (వెల్లి¹+దొట్టు) అతిశయించు.

ఉ ఎవ్వరమౌట మమ్మెఱుంగ నీదు యథాకథిత
స్వరూపమై, యెవ్వఁడ వౌట విన్నెఱుంగ
నీదను భావ్యతఁ దోచియైనఁ దా, నెవ్వరిదౌటఁ
దన్నెఱుంగ నీదు ద్రువ బ వెల్లిదొట్టు నీ,
ద్రెవ్వని మాయలో మునిగి తేలెడు పీలము
గామె యీశ్వరా కవిక 8. 182

వెల్లిపొడుచు అ శ్రీ (వెల్లి+పొడుచు) 1. ప్రవ
హించు

నీ గంగ యాతని మఱాగాంబుపై వెల్లివొడి
చిననల్లి యద్భుత తపస్వి, యగు నమ్మహాత్ముఁ
డయ్యమర తరంగిణి గమఁగొని . పారి.
పూ 8. 90.

(మనర్లముఖరి) వ ఖల్ల వల్లభుల వల్లియలపై

వెల్లివొడిచినం దల్లడవడి కాళ 1 142

2. ఉప్పొంగు.

వ. పొంగి చింతాసాగరంబు వేగిర. ఐ వెల్లివొడిచె
ననన్ మనుచ 3 9.

వెల్లి మెకము ఏ (వెల్లి + మెకము) సింహము.

ఉ వచ్చి యిదేమి చెప్ప కిటు వచ్చితి వచ్చుదు
కాటు పోతుకో, బొచ్చెపు బొల్లివెల్లి మెక
ముల్ దమ బెబ్బలిఁ గూడి గూడెముల్,
సొచ్చితివంగ తెంచులోక చొప్పున నూర్గురు
వోయిరన్న వాఁ, దచ్చెరుపాటు సిగ్గు నొలయన్
విమచుం దల వ్రేలె చైనన్. కళ 4. 59.

వెల్లి వడు అ (వెల్లి + వడు) ప్రవాహముగు

కా .. కన్నీరు మున్నీరై వెల్లివడంగఁ గాలి
కుడలో వింతాపుచున్ గూరిమిన్. పేం. పంచ.
1 256.

వెల్లి వాటు అ (వెల్లి + వాటు) ఎడతెగక ప్రవ
హించు, అతిశయించు.

గీ పాడి దప్పిరి వృవతులు బలసెఁ గొండె, మడఁగె
చాలిమి మాతృర్య మతిశయిల్లెఁ, తెల్లె దయ
పాతకంబులు వెల్లివాతె, గ్రగ్గె దుర్యో
శంబులు దిమ్మురేఁగె వరాహ 7 81

క. సమరాశి మీననంచాఁరమునఁ దొలంతుచును
ముఖ సరస్సున లావణ్యము వెల్లివాటఁ
గ్రేవల, సమరించినపిల్ల కొలఁతులంగన వీసుల్
కళా. 7. 128.

వెల్లి విరి ఎఱ (✓వెల్లి) వెల్లిడియైనది, ప్రకటికము.

క అలతెల విందువయి నా, మెలఁకువ వెల్లివిరి
యైన మేలగునే నిర్మల చరితుఁ డయిన
కాణుం, డలుగఁడె ప్రాణముల కింత యవ
రాధమునన్ ఉ వారి 5 198. (వీరేశ.పా)

గీ. వెల్లి విరిగాఁగ భూజను తెల్ల నెఱుంగ ...
దళకు 6 82.

క ముల్లోకంబుల అనములు, రోళ్లన్ రోకండ్లఁ
కాడ రోయక మఱియన్, వెల్లివిరి గాఁగఁ
దిరిగిన, గళ్లకు నయగారి మెలఁకుకం గొని
పోయెన్. వరాహ. 7 22,

వెల్లి విరియు అ (వెల్లి + విరియు) 1. ప్రవ
హించు

క. ... మదీయ మూర్థము, వెంటంగా నత్రగంగ
వెల్లివిరియుటన్ వార 4. 57.

గీ పిడుగువడ్డ తెఱంగునఁ బుడమిఁ ద్రెళ్ళి, సొమ్మ
గాని కొంతవడికి తోమమ్మలికల, వెచ్చ
నూర్పునఁ దెప్పిరి వెల్లివిరియ, వేడి కన్నీరు
గొనగోళ్లఁ దోడుకొనుచు అచ్చ. రా. యు.
860.

2. ఉప్పొంగు.

గీ. వెరిఁగి పాండవాంబుధి వెల్లి విరిసినపుడు,
విలువ నిమ్మగు దీవిగా నిమ్నఁ దలఁచి...భార.
భీష్మ 1 59. (ప్రవహించు అని క. ర)

వ ... ఆనంద ప్రవాహంబుల్లంబున వెల్లివిరిసిన
కత్తంబున .. కాళి 1 100.

3. వ్యాపించు

నీ చనుకట్టు విపవఁ జుట్టును ఘన స్తనకాంతి
జల్లించి యురముపై వెల్లివిరియ ... వైజ.
1 181.

చ ... అచ్చెరువుగఁ బోయి వెల్లివిరిసెం గపి
వాహిని లంకచుట్టునున్. కా రా యు 495

వ అగదండ కర్పరంబునఁ గుంటువడి మగుడు
వేగం బడరఁ బుడమికి దిగి నలుగడల వెల్లివిరిసి
వెల్లిగుచుంజాలుకొని యిద్దరులు నేరువడుసుద్ద
విడి నేలుబడి వెడలి ... చం. రా 3 25.

4. వెల్లిడి యగు, ప్రకటిత మగు

అ. నీ కడింది లావు నే నెఱుంగనె వారి, తోకఁ
జట్టి కడలిఁ ద్రోయుటయును, తెఱను తెట్టి
వేయి చేతుల యెకిమీడు, విడుచుటయును
అగము వెల్లివిరిసె అచ్చ రా. యు 600.

5. వృద్ధిపొందు, అతిశయించు

వ. జట్టి మాయాపులున్న చోట సత్యంబు మూలఁ
బడి కల్ల వెల్లివిరియుఁ వింగళకుండును మదో
త్కటంబు వడుపునఁగు మంత్రి మంత్రయంత్రం
బుతం దగులు వాడుగాఁడె. పేం. పంచ. 1 580

6. చెడరిపోవు

వ . . జీవనంబులు విడిచి విమల జ్ఞానవశంబున
ముక్తలగు పురుషుల రత్నంబుల చెన్నున నన్ను
వదలి మిన్ను విడిచి వాయువశంబులై వెల్లి
విరిసి చను మేఘంబులును . భాగ. 10. పూ
784

వెల్లి విరిసేయు న శ్రీ (వెల్లి విరి + చేయు.) ప్రక
టించు.

క వనితల పురుషుల యెడఁ బుట్టవ యది వెల్లి
విరిసేత డిమ్మరి తన మెట్టి నికృష్టుండైనను ..
భార. కాం. 8 208.

వ. కంఠగతప్రాణంబు లగుజంతువులకుం గాలికం
రుండు గరుడా వశంవదుండై కర్ణోపకంఠంబుఁ
జేరి యుపదేశించు భారక బ్రహ్మ మంత్రరా
జంబు మంతనంబున విని యెఱుంగుటం జేసి
మధు మదోల్లాసంబున నది వెల్లి విరిసేయుదున్న
వియోయన విందిందిరంబులు మంద్ర స్వరం
బున ఝంకారంబుసేయు. కాశీ 2 44

గీ ప్రాధ గోపాంగనలు తమ ప్రాంతవలపు, వెల్లి
విరిఁజేసి రిందిరావల్లభులకు .. శై. భా. 3 78.

వెల్లి పీఠుల శ్రీ (వెల్లి¹ + పీఠు.) అతిశయించు,
మిక్కుటమగు.

ఉ. అ సమయంబునన్ మదనుఁ డగ్గరికం గలికా
ముఖంబులై, భాసిలు తూపులన్ హృదయ
పద్మము లక్ష్యము సేసి యేసినన్, గావలి కా
కుండు తమకంబునఁ దన్ గనునన్నచేసి యు,
ల్లాసము వెల్లి పీఠ సఖులన్ నిలువన్నియమించి
గ్రక్కునన్. కృ. శకుం. 2 124.

వెల్లి నూపు శ్రీ (వెల్లి¹ + నూపు.) ప్రవహించు.

క. హరిగిరి జల మనమున న, తుర్గురురాగ రవంబు
నిండి యుత్కుటమై త, తుర్గు మీఁద వెల్లి నూపిన,
పరుసునఁ గాశ్మీర వారి పౌరులఁ గప్పెన్.
కు సం. 9. 255

వెల్లిల్లి ఎ (వెల్లి + ట్లి.) తెల్ల ఉల్లిగడ్డ, లకునము.

సీ పగిలి బీటలువాటి తగడైతై గుబునంబుతో
రంపు వెల్లిల్లి తునుకంట... భీమ 4. 150.

సీ ఉటజాంగణమునఁ గాపునిచిరి తవుటితో వెల్లిల్లి
పొగయిచ్చి వీరిహోత్రు పి. శకుం 4. 82.

వెల్లువ ఎ. 1. ప్రవాహము.

క... ఆతఁ డతని యరడము, మునుఁగంగాఁ జేసె
బాణముల వెల్లువలన్.

క అ వెల్లువ శరణిహ్వలఁ, ద్రావి ధవంజయ
మహాగ్ని దరికొని కవియం, గా వెగడొండెడు
కురుబల, దావము శాంతవపుఁ డంబుడము
శ్రీయఁగాచెన్ భార భీష్మ 2 44 45.

సీ అమృతంబు వెల్లువయని నిలింపాదులు మును
కొని దోసిళ్ళ ముంచిక్రోల ... ఇట్టలంబుగ
వెన్నెల నిట్ల నొడిచె విక్ర 8. 89.

చ. ఉడుగక తేరు చన్న దెసి నూనిన చూడ్కులు
గల్గెలంకులన్, విడువక పాటు నశ్రువుల వెల్లువ
తూటట లేని యూర్పులున్... గలిగి కుండెడు
జానకిగాంచి కూరిమిన్. ఉ. రా. 8 309

2. వాహిని, సేన.

చ అలఘుమతిన్ మహా వనచరావళి డెబ్బది
రెండు వెల్లువల్, గొలువఁగ నేగి వారివిధిఁ
గొండల చేతను గట్టి లంకపై, బలువిడిసేవతో
విడిసి బాహుపరాక్రములైన దైత్యులంగల
హములోఁ గులతయముగా నొనరిచె మహామ
భావుడై. వి. పు. 5. 325

ఉ. కొమ్ము మెకంపు వెల్లువలు గొల్వఁగ వేగిరమేగు
దెంచి నం, ద్రమ్ము కడన్ దగన్విడిసి రావణు
తమ్ముఁడు జేగవచ్చినన్, రమ్మని ... యయా.
3. 28

3 వరంపర

క. బడలు వడి యనురబలములు, పొడవడఁగెన్వి
భుని బాణముల వెల్లువలన్... కవిక 2. 207

సీ చెక్కు టద్దములందు జిగి వెల్లువలు చిందు రమ
ణీయమణి కుండలములతోడ... మనుచ. 3 71.

4. బృందము, మంద

క. ఉల్లములు గలఁగి మొదవుల, వెల్లువలన్నియును
లేచి విచ్చలవిడితో, తెల్లా చెదరై పాఠెను,
దెల్లగనంటే యటంచు బెబ్బలి గాలిన్. భాగ.
9. 38.

5. ఇటిక గోడల యింటిచూరు. (శ ర . వా.)

వెల్లువగట్టు = వెల్లువపెట్టు ౨. శ్రీ. (వెల్లువ + కట్టు)

1. భార్యారూపముగా ప్రసించు.

1. కలయ వెల్లువగట్టి జలజల ప్రవహించు శశి
కాంతవాంత నిర్భరము జలము ... మనుచ
5. 88.

2. ... చెక్కులన్, వెల్లువ గట్ట వక్రపులు వెల్వెలం
బోవ మొగంబు .... దశా. 5. 128.

3. మడుగు కట్టు

4. నీళ్ళు వెల్లువగట్ట నీకటాగ్రహార ధరాసురుల్
నారితరములు గొట్ట ... భుక. 8 498.

5. చ వికచ సరోజ మధ్యమున వెల్లువగట్టు మరంద
బృందముల్, ప్రకట వివోదకేళి నొక వంకజ
గంధి విడిల్చె ... భాను. 2 80

వెల్లువపెట్టు = వెల్లువకట్టు 6. శ్రీ. భారూపముగా
ప్రవించు

7. చ కనఁగలిగె నివలాసములు కమ్మని చక్కెర
లోల్కు పల్కులున్, వివఁగలిగెన్ సుధారసము
వెల్లువపెట్టెడు మోవియాన వింపుననునెక్కు
టద్దములు ముద్దుగొనన్ .. దశా. 2 808

వెల్లెకి 8. వృక్షవిశేషము, ఒకానొక చెట్టు

వెల్లెడ్లు 9. 1. (వెల్ల + ఎడ్లు) వెల్లని యాడుపకు
పులు. (మేకలు, గొట్టెలు, మొ ఈ యర్థము
ప్రాచీన కావనములందే కావచ్చుచున్నది చూ.
ఎడ్లు)

చేబోలు. కా...5 ... వెలనాంటి గొంకయ శ్రీ
మూలస్థాన మహాదేవరకు మాఘమాసమున
పున్నమయు సుక్రవారమున సోమగ్రహణ నిమి
త్తమున నఖిల్లవత్తిన్ దివియ యొక్కొంటికిం
బెట్టిన వెల్లెడ్ల యెంభదియు ఇనిమిత్తమునన
పీ శ్రీ కుమారస్వామి దేవరకు నఖిల్లవత్తిన్
దివియలు రెంటికింబెట్టిన వెల్లెడ్లు నూలును వీరం
జేకొని ... ద శా 9 109.

1 వ్యస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు 1078 యగు వేంటి
ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి నాందు తొంపి
చెట్టుల ప్రాంతినాయకు కొడ్కు మల్లినాయకు
మురిసెలిచేకన్న 2 బోయిండ్లు తమతల్లి దండ్రు
లకు ధర్మపుగా కొట్టబోన త్రిభువన మల్లి
శ్రీ కేశవదేవరకు అఖిల్ల దీపమునకు బెట్టిన
వెల్లెడ్లు పంపుయెను పెద్దనన్న బోయిని
కొడ్కు పిన్ననన్నె వీనింజేకొని ... ద. శా.
8, కొడిచెన. 888-(2.)

వెల్వ 10. సంఖ్యావిశేషము ఒకానొక లెక్క?

11. చ. మలయ నగలును నడిపలుమాటును రామునిఁ
జేరుకొంచు వెల్వలు దశసంఖ్య దన్నుఁ గొలు
వంగ రణోచిత ఘోరవాక్యముల్, నలుపుచు
నార్పటంబుల దిశావలయంబులు దల్లిడిల్లిగాఁ,
తెలఁగుచు వచ్చెనప్పుడు నుపేణుఁడు భాను
నుకుండు మెచ్చఁగన్. సీతావి. 2 82.

వెల్వడము = వెలువడము 12. సస్యవిశేషము

13. నీ బడఁతి నిన్నంటి వెల్వడము కోర్కి ఫలించెన
రాజభోగమే యతిశయిల్లు. రసిక 1 48

వెల్వడు = వెలువడు 14. శ్రీ. 1 (క) నిర్గమించు,
బయలుపడు, బయటపడు

15. ... అతిక్రమించ, కుండగఁ బోక యెట్లోడఁ గూడు
నిన్నాగభవన మెప్పుట వెల్వడఁగఁ బోలు.
భార ఆది 1 114

16. నీ వారిపూరంబు వెల్వడి వచ్చి రుద్రుండు యజ్ఞ
కోలాహలం బాలకించి .. వరాహ 7 88

17. చ ఉవిద తదుక్తికంత చెవి యొగ్గక పోఁ బెనఁగ
న్విభుండు కేల్లివిలిచి చుట్టు నిచుకయెడన్
భుజముల్ వలగొల్చి పొమ్మనన్, సువదన
వెల్వడం దిరుగ శ్రోణి భుజస్తన వేణికాభర,
శ్రవణకపోలముల్ వలిని సారెకు సోఁకుచుఁ
దెల్చె నింపులన్ ప్రభా 5 41

(చ.) బయటకు వచ్చు.

18. ఉ విప్రకులుండ వెల్వడుము వేగమ నీవును నీ
నిపాదియున్... భార. ఆది 2 89.

19. చ అనుపమ దివ్య శక్త్యధరులైన యమర్థుల
కాహవంబులో. మొనయక కాలకేయులు సము
ద్రముఁ జొచ్చి దివంబులెల్ల న వ్వనధి నడంగి
యుండి బలవంతులు వెల్వడి రాత్రు లెల్ల
భూజనులకు కాధసేయుచు భృశం
బుగ నుడిరి క్రూరచిత్తులై భార. ఆర 3 8.

20. చ. ఇలుకలనైన వెల్వడని యీలుపుటాండ్రకుఁ
దాపికత్తెనై .. ఆము 5 70

21. బయలుదేలు, వెడలు

22. మ .. వరవై కాళిక వందిబృంద జయ జీవస్థార
శబ్దంబులున్, వెరవై పేర్చి చెలంగ వెల్వడియె
వంప్రితి న్నిజావాసమున్. హరి. ఉ. 4. 117.

మ. కలువఁ గోళబిలము వెల్వడి యదః ఖడ్గా
హివై వచ్చుచో. వైష 5 157

నీ. విడుదలని వీడు వెల్వడి వచ్చి ఖండిక్కుఁ దా
రాజుఁ గనుఁగొని గారవమున... అము 3 80

3. గాంభీర్యము విడుచు

క బలవంతుఁడుఁ బగవఁడును, బలుఁడనఁగాఁ
జాలువాఁడుఁ గనటోత్తులఁ దాఁ, గలియఁగ
వచ్చిన వెల్వడి, కలవీకొనిర యేనిఁ గిడుగాకుడ
దిలన్. కేయూర. 3 7

వెల్వరించు = వెలువరించు, వెలువఱుచు న. ౧౩

1 వెలువడఁజేయు, బయలుపడఁజేయు

(ఒక శాసనమునందు శకటరేఖ యుక్తముగా గార
వచ్చుచున్నది)

ఉ. నిగ్రహ మేది నన్ను ధరణీవరకూపము వెల్వ
రించు నాఁడు... భార. ఆది 3 160

గీ ఒక్కఁడడుగెత్తి గొరక వేయుచును దాఁచి,
నట్టిగిరి లెంకిగని వీరకఁ బట్టుటయును, మృగయు
ల దఱుఁ జని వెల్వరించి నిశిక, కాడములఁ
జెడి రొక పెద్ద కాలుపోతు మనుచ 4 49

2 బయలుపెట్టఁజేయు

మ. ..వేళ్ళ నన్ను జెలువొందన్ బ్రీతిఁ గైసేసి
యా,త నిజావాసము వెల్వరించిన నరేంద్రా
వచ్చి వేచిచ్చటన్ మార్కు 8 181.

3. బయటికి బోఁజేయు వెకల నడఁచు

పంచచామరము ఇ' యి' మొగంబు సూడ కిల్లు
వెల్వరించినన్, వెనవ్విసింగి పోవు సిగ్గు వీనమంత
లేదు నీ, దెసం బనల్ ఘటించె దేర త్రిమ్మరీ
మఱిట్లు వచ్చి పారె పారె నన్నుఁ గెల్లఁజేయ
రాక పొమ్మికన్ విప్ర. 4 58

మత్తాత్మకర... గలితాన వతులును రాజు పట్టంబు
గట్టిన పతియు నలియం బియ్యాజల వెల్వరించిన
నశ్యమేధంబు ఫలంబు.. యుద్ధ జెష శాస

వెల్వఱ(లు)మే = వెలువఱుమే న. ౧౩. వెలువడఁ
జేయు, బయలుపఱుచు.

నీ ...ఎన్ని నేర్పులనైనఁ బట్టిగంటి వెల్వఱుచుట
కుమ, గీ. దడవు మల్లాడ మీకింకఁ దగదు...
ఫరమ. 5. 28,

వెల్వమే = వెలిపుచ్చు న. ౧౩ (వెలి + పుచ్చు)
బయలుపేయు

ఉ వచ్చి తదీయ మందిరము వర్తనలెల్ల వెలింగి
యక్కటా, సచ్చరితంబు గల్గు వతి చాడ్చున
ముద్దఱికంబు చూపుచు, స్మృచ్చిలి రాత్రు లీ
ఒఱిఖి మూఁడుజగంబులు మ్రింగుచుండె, వెల్వ
చ్చక యున్న నా కొడుకు బోదఁ జెలుంగునె
దీని చెయిముల్. కేయూర 3 223

వెల్వెల = వెలవెల

చూ వెల్వెలఁబాటు.

వెల్వెలఁజేయు న. ౧౩ (వెల్వెల + చేయు) వెల వెలఁ
బోవఁజేయు, వెల్లఁబోవఁజేయు.

చ విఱిగినఁజూచి నివ్వెఱుగను వెల్వెలఁజేయఁగ
కుత్తుఁ డేటు నేమఱక యిదేమొకో కులిక
మంత్రము తప్పు గొడంగినాడనో... కకు
5 180

వెల్వెలఁబాటు ౧. ౧౩ (వెల్వెల + పాటు.) 1 వెల
వెలఁ బోవు, వివర్ణ మగు

నీ అని యుల్లనము దోచ నాడు మాటలకు
వెల్వెలఁ బాటుచును దైత్యవిభు తనూజ, కలఁగి
రహస్య భంగ భయంబుచేతఁ ద్రిశ్యుతరం
జేమియుఁదోచకునిక, నిట్టటు గ్రుక్కుచున్నట్టి
లా గరసి . ప్రథా 5 83

నీ ప్రాలేయ కిరణ వింబంబు వెల్వెలఁబాటి యస్తా
చలంబుపై నత్తమిల్లి... కాళీ. 1 122

మ. . మోమువెల్వెలఁ బాటన్ దనుఁగన్న తండ్రి
గనివల్కెంబిల్కు దొట్టిల్లఁగన్. ఉ రా. 1 101.

2 తెల్ల వదు, వెల్ల నగు.

ఉ ... ముచ్చట నూనెనల్ల చను ముక్కులు
వెల్వెలఁబాటు చెక్కులున్. ఉ. హరి 4 9.

మ ఇనుఁ డస్తాడికిఁ బోవఁ గొల్లగొని నేడే తేర
నద్దీప్తి వం,జన సంబంధజ కాంధవంబున రతి
క్రాంతాంగనా నేత్రకో,ణ ని కాయంబుల
దాఁచి తద్దవళిమన్ దాఁబూసెనో చొప్పు
మా,ర్పననన్ వెల్వెలఁబాటె దీపకళికాచాతంబు
కాతోదరీ మనుచ 3. 58

నీ. అమృతంబు దొలఁకున ట్లమరంగ వెల్వెలఁ బాటు
ముఖేందు వింబంబు తోడ ... కళా, 8. 148.

వెల్వెల బోవు ల. ౮ (వెల్వెల + పోవు) 1 వివర్ణమగు
చ కుల మవకీర్తిఁ జెంద జనకుండును వెల్వెలఁ
బోవ కాంధవా, వలిదలనంప.. ఉ రా 1.190
ఉ ... చెక్కులన్, వెల్లవ కట్టవక్రపులు వెల్వెలఁ
బోవ మొగంబు... దశా 5 128

2. తగ్గు, ఓడించు.

నీ ... ఖండ విజ్ఞాన కక్షత్ర శకుల.

గీ. తెలివి వెల్వెలఁబోవ నిర్మల మవశ్య, కోర
తృప్తావలంబు చల్లార వంత, వనితరముగ
హృదాకాశమున వెలుంగు, మండితా ఖండ
చిచ్ఛాద్ర మండలంబు సీతాదా 1. 147.

వెల్వెలన వి (వెలన + వెలన) మిక్కిలి తెలుపు,
అధిక భావశ్యము

మా: వెల్వెలవగు

వెల్వెలవగు ల. ౮ (వెల్వెలన) వెలవెలఁబోవు,
తెల్లఁబోవు.

క కావున నీవును వగవక, భావమున నంతసిల్లి
వరుపు జుమారిన్, నావుడు వెల్వెల నగుచున్,
జేవేరియు ముద్దుకూతు దీనక తోడన్. చంద్రా
రి. 66.

క త్రిదశుల కేమి చేటా యని దీనక వెల్వెల నౌ
పురిందిరా, సుదతి వివర్ణభావ మనుచుం గన
వయ్యెడు నాడు చూడ్కికిన్... ఉ.రా 4. 282

వెల్వెలుకఁబాలు ల. ౮ (వెల్వెలుక + పాలు,) మిక్కిలి వెల్లఁబాలు, మిక్కిలి తెల్లవడు

నీ. విమతుల మోములు వెలవెలఁ బాలుంగ విమ
తాన్య మోము వెల్వెలుకఁబాటె ... భాగ. 10
పూ. 71.

నీ అలమి నెమ్మది మన్న యతివ లేవపువేఁబరె
నాడతల్ల వెల్వెలుకఁబాటె... యయా 5 92

వెల్వెల్ల విజ (వెల్ల + వెల్ల.) మిగుల వివర్ణము
మ .. కురు భూనాయకుసేన ... స. త్వరతన్

నల్లడఁ బాటె నవ్విభుఁడు గర్భంజేది వెల్వెల్ల
గన్. భార శల్య. 1 802.

.. ఈ రాత్రి నీ, వింధ్యారణ్యమునందు
వత్తిలి తగన్ వెల్వెల్లగా చేగివన్. భా. రా.
సాల 281

పల్లె (బాటు వి. (వెల్వెల్ల.) మిక్కిలి నైవర్ణ్యము.

కా కావంబుం బెడఁబాసి దుర్దమ విషాదంబుం
దిగం ద్రావి నిర్వాహారత్వముఁ బోవఁద్రోచి
వగలుదాసించి వెల్వెల్లఁ కా. శ్రీ పొంతన్
మెలఁగంగ నీక మదికం దెల్లందెగం బుచ్చగా,
నీ పెంపార్య జనంబు మెచ్చుధృతి కున్నేవంబు
గావించవే. నిర్వ 9 78

వెల్వొడుచు ల. ౮ (వెల్ల + పొడుచు) పొంగు.

నీ పదవల్లవంబునఁ బ్రకటిల్లు చదలేలు కడలేత్తి
ధాత్రి వెల్వొడిచి పాలు . కాశీ 5 112.

వెళలు = వెళ్లు ల. ౮ వెడలు

నీ. దడదడ మన గుండె తాళి బొట్టదర గుబ్బలిపట్టి
వడుక యిల్వెళల దయ్యె ... కువల 2. 116

వెళుకు వి (నం విలాసః) విలాసము

నీ చిత్తిరము కులుకు బెడఁగు వెళుకు గునుపు .
హొయ లనఁగ విలాస మొప్పుచుండు. ఆం భా.
1. 189.

వెళుపు = వెలుపు వి వెడలుపు.

నీ వెడఁద వెన్నుదుటిపై వెమరాకు వెళుపుతోడిద్ది
తీర్చిన పట్టె తిరుమణియును . వై ౪? 188

నీ అల శేష్ కిరవగు వెళుపు మొగంబును బొడ
కంత తలకాయ కుడితిగూనఁ, బోరెడు
బొజ్జయు .. చంద్ర వి 1. 90

వెళ్లఁగొట్టు న. ౮ (వెళ్ళన్ + కొట్టు.) పోవునట్లు
చేయు, విడిపించు

గీ పరధరాధిపు భార్యకుఁ బట్టినట్టి, భూతముల
వెళ్ళఁగొట్టు భూభుజుఁడు మ్రో దన పరి
ష్కారి వక్త్రము ల్లినకొసంగి, యంపకము
సేయఁ దనయింటి కరుగుచెంచి హంస 9 104.

వెళ్ళఁగ్రక్కు న. ౮ (వెళ్ళన్ + గ్రక్కు) వెడలఁ
గ్రక్కు, బయటికిఁ బ్రసరింపఁజేయు

నీ సుడిగాడ్పు తేరి నల్పుట్టుఁ జుట్టలు వెట్టెఁ
గడిఁది మ టలు వెళ్ళఁగ్రక్కు నక్క ... ఉ.
రా 6 285

వెళ్లఁజల్లు న. ౮ (వెళ్ళన్ + చల్లు) పాలుఁజల్లు

మ ... మణిప్రాప్తిక, న్ని నముద్రంబులు వెళ్ళఁ
జల్లఁ దలచున్ మేఘానురూపంబుగన్ దశా
8. 172

వెళ్లఁదన్ను న. ౮ (వెళ్ళన్ + తన్ను) వెళ్లఁగొట్టు,
తలమివేయు

గీ ... వెడలించె రొప్పె, వీచె దటిమెను దోలెను
వెళ్ళదన్నె, ననగ నుచ్చటవముఁజేసె ననఁ
దగుభవ. ఆం థా 3 119

వెళ్ళబడు అ శ్రీ. (వెళ్ళన్+పడు.) 1 (కష్టము
నుండి) బయటపడు.

క బడలితి నెంతయు నేను, బడుచులు నేడెల్ల
వెళ్ళ బడుదుము దానిం, బొడగంటి వేసి
నీకుం, గడుపుణ్యము చూపుమనినఁ గడుదా
వరతన్. వరాహ 12 95.

2. (వశ్యాదులు,) ప్రసవించు

(వ్యవ) నిన్నరాత్రి మా బట్టె వెళ్ళబడినది.

వెళ్ళబెట్టు న శ్రీ (వెళ్ళన్+పెట్టు) పైః ప్రస
వించఁ జేయు.

సీ. వెళ్ళబెట్టునొ పూర్ణ విధుకాంతి మొగమున
దిగఁబాటునో పైఃడి తెలివిమేన నిం. 4 91.

వెళ్ళబొడుచు న శ్రీ (వెళ్ళన్+బొడుచు.) ఈవల
నుండి యావలకు దూసిబొవునట్టు బొడుచు

గీ ఒకఁడు కుంఠానఁ బగవాని యురము గ్రుమ్మి,
వెంటనే యాతఁ డీలెచే వెళ్ళబొడువ, వెలసె
నిట్టలు నిల్చిన నిలుపు కదన, కాళికై కావ
డించిన కాను కనఁగ కువల 2 178.

వెళ్ళనాడు అ, శ్రీ (వెళ్ళన్+అడు) సెప్పముగాఁ
జెప్పు.

చూ వెళ్ళనాడించు.

వెళ్ళనాడించు న శ్రీ (✓ వెళ్ళనాడు) సెప్పముగాఁ
బలికించు.

వ. కాను మాట పట్టు పుచ్చుకొని తన కార్యరహ
స్యంబుఁ దెలుపుటయుం దెలిపి యేను మీదాన
వగుట మీచేత వెళ్ళనాడించుకొని మీ కుపకారం
జెక్కించి విడుచుటకు వచ్చినదని చెప్పి ...
ప్రథా. 4. 31.

వెళ్ళించు న. శ్రీ. (✓ వెళ్ళు) 1 వెడలఁజేయు,
వెడలఁగ్రక్కు.

మ. జనుఁ డజ్ఞానమునన్ భుజించిన జగుప్సంతైన
యన్నంబు న, య్యన వెళ్ళించి పవిత్రుడైన
గతి ... థాగ. 4 92

2. పోఁజేయు, తీర్చుకొను

ద్వి ఇల్లు నేరిన మీఁద నీ పగ యెల్ల, వెళ్ళింప
కున్ననే విప్రుండ నటవె ... ద్వి హరిశ్చ. ఉ.
920. సం.

వెళ్ళు=వెడలు, వెలలు అ శ్రీ. 1. బయలువెడలు
క లావణ్యాబులు నాభికూపమున వెళ్లందోడి
ముద్దీజవ, ద్భావ జేత్రమునందు వంచు ఘట
యంత్రంబో యవంగా జప, వ్యావృత్త స్పటి
కాక్షరామకము హస్తాబ్జుబునం దాల్చు వా, డీ
వామేక్షణ నారసింహునికి సంధియన్ వచో
వైఖరుల్ వరాహ. 1 8.

ద్వి తివిరి పుట్టులువెల్లి తిరిగె సర్పములు ... ద్వి
హరిశ్చ. 1848.

ఉ .. ఒల్లిదపున్ వరాహములు భద్రగజంబులమీఁద
నాది కోఁ, బెల్లుగ నెక్కువాని కొన వెండ్రుక
యొక్కటి రెమ్మి తీసినన్, జిల్లన వెళ్ళబో
చమురు చిమ్మన గ్రోవిని జిమ్ము కైవడిన్
సారంగ 1 71

2. బయలుదేరు.

చ సమధిక బాహు కార్యజిత చండవిరోధులు వెల్లి
రున్నత, తమ . థాగ 10 ఉ 844

కా. కల్లెంబుల్ సవరింప కళ్ళముల నెక్కుంబును
రాహుత్తులున్. బల్లెంబుల్ గొని యర్థభోజ
నము లజ్జన్ లేచు యోధాగ్రణల్. కల్లన్
ఒల్కుచు నొంటిఁ బంచలనగళ్ళన్ వెళ్లు భూవల్ల
భుల్, బల్లింపం దలపోయు కూటమి దొరల్
జవ్వాడి యవ్వాడిన్ రా వి. 50 4.

మ కుయివెంటన్ వెళ్లు కూనోరు కూ, వ వితా
నంబన . ఆము. 2 48

3. పోవు

మ ఘనతాపంబు హరింప నోవ మనుచుం గానీ
క్రియా జ్యేష మే, చినఁ గానీ హృదయేకుఁ
జన్నులవయిం జిత్రంపఁగా నీతమున్, వనజా
కుల్ నిరిసింపఁగాఁ జనుట హైవ్యంబుచు
మున్నున్న వెల్లి న రీతిం బడుఁ బ్రేలి మోక్షిక
మణుల్ మెట్టించి దూరంబునన్ వరాహ.
4 35

చ. ఉరమున నేగుఁ గుండలి వయోధర ధారల
నాను నెప్పుడున్, గిరులు కరుల్ రజో విహృ
తికిం జను వెళ్లఁడు వేల కూర్మ శేఖరుఁ డిది
మేల చాల జనకలిత సౌఖ్య మటంచు ధారుణీ,
తరుణి సిరంగరాయ వసుధావరుఁ జేరెఁగుమార
మన్నభున్ వసు. 1 72

ఉ. విన్నున నేఁగు తామరల విందుకి తాతపు నీడ
లెప్పుడున్, వెన్నెల రాచతాలఁ గని వెళ్లక నీళ్ల
మునింగి యున్న వీ, మమ్మలటంచుఁ జెంచెతలు
మాటికి నమ్మల నేసి నాటమిన్, మిన్నక సిగ్గు
వనే గదలి మెల్లనఁజోపుదు రిండ్లవట్లకున్
యయా. 2 89

4 కడచు, అతిక్రమించు

ఉ. ఇంక శరీరవాయువు సనేశ్వరుఁ డైన విధంబు
చెప్పెదం, వింకరుహ ప్రమాతికిఁ బ్రపంచ విని
ర్మితి వేళ వెళ్లనా, తంకవిధాయి తీవ్ర సీతతల్
వెదచల్లుచు నూర్పుగాడ్చు కూలకష సప్త
సాగర జలంబులు తువ్వంగఁగ రువ్వంగిన్,
వరాహ. 7 7.

సీ. పురుడు వెళ్లక మున్న పూతన విషదిగ్ధ కుచ
దుగ్ధముల నెల్లఁ గ్రోలి చంపె ... చిత్ర కా.
5. 172.

5 పుట్టు, మొలచు.

క మానిని యెఱుంగవుగా కీ, త్వానాయకు ప్రతము
మాన్యంగా నీతరనూ, ఏమఁగకు కొమ్మువెల్లి న,
నే నాటకు మగుడఁ ద్రోయ నెవ్వఁడోపున్.
రుక్మాం 5. 128

6. పైకి వచ్చు.

చ మొలక లోకింత గానఁబడి మోసులు మెల్లన
వెల్లి నోగలై, నెలకొని వ్రేల్లు గోళ్ళను జనించి
చో కారములై మిటారి కెం,దలి రుకు తొమ్మ
కట్టి ... సారంగ. 8. 257.

చ.... ఆ యన్యతోదరి రాజుజేత నుండిన జెడి
దంపుఁ జాయల పిడెం తొరవెళ్ల జరిస దూసి
గొబ్బున మెడమీదఁ జెట్టుకొన... సారంగ.
2. 288

వెవ్వెటలాడు ౭ శ్రీ. వెవె యని యధిష్ఠించు
ద్వి. కన్ను తార్చుచు, తెవుల్ గత్తరించుచు.

వెవ్వెటలాడుచు వెక్కిరించుచును .. పండితా.
పద్య 571. పా

వెన వి (నం వాజు) వేగము.

వ. మనము వెనగల కాలరుల వేగంబు వుచ్చి. భార.
ఉద్యో 1 37

ఉ వాయుజుమై వెనన్ జెకలి, వాయుగ తింజని
కూలెసాలముల్. సమీర. 2. 58

చ. . ఎ, క్కుడు వెన రావల మస్తకము గొన్న
సుదర్శన దేవుఁ గొల్పెదన్. ఆము. 1. 9.

శ్రీ. విజ ద్రు. శీఘ్రముగా, వేగముగా.

కా. వేమాటు న్నలయానిలుం డడరి యా వీటం
బ్రహ్మనాన్వితా, రామంబుల్ వెనముట్టి
యందలి యలివ్రాతంబుఁ బోజోపి ... విక్ర
1 86

ఉ ఆ దనుజాపహ ర్తయు భుజ్జాళముల్ వెనఁ
జాచి యంచితా, మోద వికాసనన్నయవ
ముగ్ధ సరోరుహ పంక్తిఁ బూజల, త్యాదర లీలఁ
జేయునమరాధిపుఁ గొగిటఁ జేర్చె .. పారి
8. 8.

మ వెనవాళ్వంబు హరించగా మును జటా పాలిం
జగత్పాణి మూ, ర్తి వరోధించి తదశ్వముం
గొనియె నీరే వ్రాద్దు దాని నెండన్, దవులం
గట్టి ఖిచిది త్రిప్పి వడి నాతం దల్లిఁ త్రోయించ
వీ,ని వెనన్ వచ్చెనొ కాక రాజెటల దీండించు
స్మృగాంకంబునన్ చంద్రా. 5 87

వెననము వి (నం.వ్యవసం). వ్యవసము, కామక్రోధా
దుల వలన కలుగు దోషము

క. తన కంటికిఁ బ్రియమయ్యెడు, ఘను నొక్కని
వెంటవంటి కౌతుక మొప్పన్, మననంటి కౌం
లింపక, చన దింటికి చాని బల్వెనన మేమందున్.
హంస. 1. 218

గీ. కంతు మాయల నుమ్మెత్త కాయఁ దినివ, వెట్టి
తెజఁగున వెననంపు వెఱపువొడమి, చికిలి నెఱ
వన్నెకాండ్రకు నీవము లెత్త, వెనసీచరియించు
వీట నా హేమరేఖ. హంస. 1 220.

వెనల వి. వంటపాత్రము, పాత్రము.

క. వడ్డించగ నెంగిలి దొడి, బడ్డ వెనల వంటకంబు
పాయ నీడఁ దగున్, వడ్డించు నతని సోఁగన,
వడ్డింపక డించి వార్చి వడ్డించ దగున్, విజ్ఞా.
1. 78.

క వెస లలనామణి బంగరు, వెస లల దొంతలు
డించి వినయము మదికిం, పొసంగంగ గంకణ
రవములు, పొసంగంగ నారసి రసాన్నములు
వడ్డింపన్ 2 152

సీ. . పాటించి యా గడపకు వెలపట, పొదికల్
దవుడు నిప్పును బ్రతిగింతు నిడి యడ్డముగ
జిట్టు బడిసి వైచి, వేపరెమ్మల పిళ్లు వెసల లోల
నుంచి గాఢలు పురిటింట గట్టి చేసి ధ్యా
3 45

సీ వెసలలో మూనాళ్ల వెన్నలుండగ నాడు
కాచి డించిన నెయ్యి గంగం తెట్టు...కుక
501.

సీ ఏమిరా తాజెడ్డకోమటి వెనకయ్య చేతికి వెసల
యిచ్చిన విధమున, మమ్ము మీ మతము
గైకొమ్మరి చెప్పెడు ప్రాణికి మీ మతం బర్హ
మగునె, స్వర్గవైభవము వినిర్జించి యెవ్వడు
జన దూష్యమైన వైకాచ వృత్తి. నీవలె
దాల్చురా నిర్భాగ్య. ప్రబోధ 3.29.

సా. తాజెడ్డ కోమటి వెనకయ్య చేతికి వెసల
యిచ్చు=తాను చెడి యితరుని గూడ తెలు
చుట

వే

వే¹ న వేయి, సహస్రము, అనేకము, పెక్కు.

సీ విష్ణు వామంబులు వేయును నిత్యంబు వినివ
బరించిన మనుజు డిహము, వందు . భార
అమ. 5 328.

క. వేసేతుల నిడువగు కా,చాననము గుణస్వనోగ్ర
మగునట్లుగ నుల్లాసమున ద్రిప్పుచును ...
హరి పూ 4 68.

(కాచాసురు డీక్షరునితో.) కా. దేవా కయ్యము
తోడి వేడుక మదిం డిట్లాడు మర్త్యుడు నే,
త్రోవం వేతుల టీట పుతునని కోరున్ దానవుం
డైన నా,కివే చేతులు చేసితి కనిమి తిం కెట్లో
ర్ర(న్) ... ఉ హరి. 5. 21.

క .. పతిన్నే హమ కావిమెకు బలవం,తము వెలు
నెయ్యములు వేయు దత్సద్భవములే. భార.
అది. 8. 190.

క కలిగె నొక జాంబవతి వెన్నెలవడ బడచేల
వలపు నీతలవేగెన్, బులియకు వే సవతులుగల,
బాలతులచే పాటువడక పోరాదనినన్ ఉ.హరి
3 116.

కా ... ఈ కంఠచే, వేలక్షల్ కనకంబురాలు
విద్రువన్ విశ్వంభరా ధీశ్వరా విక్ర. 2. 7.

(దీని యామ్రేడితరూము ('వేవేలు'.)

క ఏవేళ జూచి నందన, శ్రీవాకిట బగటివేళ
శివయోగివరుల్, వేవేల సంఖ్యలుండెదరు ...
హరి 2 38

వేవెలుంగులదొర. ఎ (వేయి+వెలుంగులు+
దొర) సహస్ర కింఁడు, సూర్యుడు

సీ ...తే... వేవెలుంగులదొర తోడు రేవెలుంగు.
అము. 1 19.

వే² క్రీ. ఎఱ. (నం వేగి.) 1 వేగముగ, త్వరగా
ఉ వెండియు నేడు జాణములు వే తొడిధర్మజు
నొవ్వనేయ .. భార భీష్మ 3 40.

ఉ. ఓరొవక యింత లేని వికచోకం లోచన చిత్త
వీధి జల్లారవంగ నీల నీరద శుభాంగుడు వే
సనుదెంచె ... హరి 1 112.

చ చతురత జెప్పి యప్పుర మొసంగంగ వేచని
యాడి రమ్మనన్. ఉ. రా 2 284.

2. శీఘ్రముగా, వెంటనే

క మ్రుచ్చుల మూఢత్వమునం, జచ్చి వరకవాన
మునకు జనిన తవయు వే,దెచ్చెద మగుడంగ
వే నీ, కచ్చెద వగపుడుగు మింక వేనియు వధిపా.
భార. ద్రోణ 2 219.

క. ... ఈ యర్థకుపై, వే వడిన ఖలులు దహమని,
వైపున శలభములు వగిడి బడిరి ధరిత్రిన్
భాగ 10 పూ. 462

మ .. వెలుచన్ గంట పుటుక్కునం దునిసి వే
వృద్ధిం బడెం జాలె . అము 4. 3.

మ. ధరి కెంధూకులు కృష్ణరాయల చమూఢాటి
గతిన్ వింధ్య గహ్వరముల్ దూజంగ జూచి
కా రచట గావై యుండుటం జాల నచ్చె
రువై యెఱ్ఱని వింత చీకటులు వచ్చెంజాడరే
యంచు వే,సొరిదిం జాతురు వీర రుద్రగజరా
టుద్ధాంత ముగ్ధంగనల్ మను. 1. 39.

వేంకటము సం. ఎ. అ. పుం. పర్యవ విశేషము, అకా

నాక పర్యవము, తిరుమల

వేంకటాచలము సం. ఎ. అ. పుం. తిరుపతి కొండ

క. శ్రీ నయన కువల యుగళా, నూనతోత్సాహస్స
యితస్మిత్తోజ్జ్వల ముఖదై, త్యానీత సురశ్రీపు
న, రా నయనక్రమణ వేంకటాచల రమణా.
అము 2 1

వేంకటేశుడు సం. ఎ. అ. పుం. 1 తిరుమలకుఁ బ్రభు
వగు విష్ణుని యర్చావతారము, వేంకటరమణ
మూర్తి.

సీ. ... గీ జల్లు విడనాడి శ్రీ వేంకటేశుఁడు, దు,
పర్యవశ్రేష్ఠమున కథో కాగమునను, దనరు
చుండెడు కపిల తీర్థంబుచెంతఁ, తేరి స్నానంబు
చేసి తత్తరమునకు వేం. మా 1. 169.

2. వేదాంత దేశికుఁడను విశిష్టాద్వైత మతప్రవక్త
కుని మఱియొక పేరు.

వ. ... మఱియు హయవదన పదారాధకుండై
వేంకటేశుం డను నింకొక్క మనిషి . అము.
6 68.

వేంకి = వేడి ఎ. జ్వరము

ద్వి. చిచ్చుకు వేంకియు నీకుకుఁ జలియు, వచ్చిన
మావృంగ వచ్చునే యనఁను ... నవ 4 188
రా 20 సం.

వేంచేపు ఎ. (దేవతలు, ప్రభువులు మొ. వారి) ప్రవేశము.

సీ హరిః భూమికి నీక కర్ణివ్యకు సూతనాంబరా
భరణంబు లభిషేకములు, చేసి శృంగారముల్
చేసి హరికరత్న దీధికు లాపిలక తిరువయందు,
వేంచేపు చేయించి వివిధ మంగళవాద్యములు
భూవభోంతరంబు నెసంగ . వేం మా 2 112
మ. ... దరాం చమ్మరజానకాధి రవముల్
తెన్నొందఁదిర్మికులన్ క. వేంచేపుచేసి వేళా,
పంచాసన మధ్య లాడ బ్రాహ్మణవర్గం, బంచిత
వేదధ్వనితోఁ, జంచద్దతి నడువనిలిపి అవవతి
యంతన్ భార్గవ పురాణ. 5. 282

వంచేయు = విజయంచేయు అ. శ్రీ. 1 (దేవతలు,
ప్రభువులు మొ వారు) వచ్చు

సీ. వింధ్య కానిగల వేంచేసి నీప్రస్తు) నేను సింహా
కృతి నెక్కచేసి, గొనిపోయి చాచితి...ననియె,
దళిత. 12. 25.

గీ అకసంబున వేంచేయు హరికి సిద్ధపాద్య చా. ణ
గంధర్వ సంయమింద్ర, వివిధ సంస్తుతుల్ చేపుల
పండువులు చేసె, జయజయా రావములతోడ
నకలదిశల. ఉ హరి 6 17.

క. వేంచేయుము నాయుంటికి, బంచ శరాశార
యనుచు . భాగ. 10 పూ 1278

2. (దేవతలు, ప్రభువులు మొ వారు) వెళ్ళు,
పోవు

మ నలుని బంచి నగంబులం బరపుగా నా మీదఁ
గట్టించ వే, వెలయన్ నేతువు లంక కా తెరువు
నన్ వేంచేయవే ... రామా 7. 020.

గీ శివుఁడు మంథానగిరి తుంగ శృంగపీఠి, తెలుపు
మీఱంగ స్వారి వేంచేయు నపుడు ... ఉ రా
1. 280

క జననాయకుఁ డంతట వతి, వినయతఁ దిరు
మాళిగలకు వేంచేసెద రో, యని కేల్పొగుచుచు
వైష్ణవ, జనులన్ వీడ్కొలిపి చనియె జలకంబు
లకున్. పంచమ 8 51.

8 (దేవతలు, ప్రభువులు మొ వారు) కూర్చుండు
గీ ఉరగ రిపు వాహనమున వొక్కొక్క వేళ,
వేడ్క వేంచేసి మెఱయుఁ దిర్మికులందు, ...
విట్టలయ్య పాండు. 4 184.

4. (దేవతలు, ప్రభువులు మొ వారు) వసించు
సీ పితంబువైఁ దీర్థ పెరుమాళ్లు వేంచేసి యున్న
వా రవచార మోనెల్లు . విప్ర 8 77,
వ బౌద్ధాలక ఋష్యాశ్రమంబున వేంచేసి యున్న
వాఁడు శేష. 4 అ. (క. ర.)

వేంద్రపడు అ. శ్రీ. (వేంద్రము + పడు) కోపించు.
సీ తల్లికి గలతైన దయలేదు నా మీదఁ దండ్రి
యెప్పుడు చూచి వేంద్రపడును ... హంస
8 150

వేంద్రము ఎ వేడిమి.

క జడనుం చాపము నిద్రయు, తిడువేంద్రము
తోడ నెగయు నిట్టూర్పులు సం,దడిగొని పడి
గొని మదితోఁ, జిడి ముడిపడి కన్నుఁ గవయుఁ
జిడిముడి పడగాన్. ఉ హరి 6 78

క. ... ఎటువలె, వే వచ్చితి రిటుకు నెండ వేంద్రము
చూపన్. మత 2 28.

వి. 1. అత్యుష్ణము, మిక్కిలి వేడిమియైనది
ద్వి. తండ్రి వాక్యములకై చారుణ శిఖల, వేండ్ర
మౌ నగ్నిలో విషధి లోనైన, బడియెద విష
మైన భక్షించువాడ ... రం రా. అయో.
98 పా 28 పం

సి. తిలకించ ద్వాదశారుకుల కన్న వేండ్రమై జల
జారి పండు వెన్నెలలు గాయ . దశా 8 44.

2 తీక్షణము, వాడియైనది.

క ఉండ్రా యజ్ఞాధమనీ, తండ్రుంగని తాళుకొంటి
దగఁగాకున్నన్. వేండ్రం బగు కత్తి సెకన్,
జీండ్రంబున బట్టి నిన్ను చేదింతు నుమీ.
అహల్యా 1 97.

3. పరుషము

క. వేండ్రముగఁ దిట్టుటయు జవ,రాండ్రెవ్వరు
మున్నెఱుంగని యంగద యొదవన్, గుండ్రాతి
రూపుఁ గైకొని, తండ్రీ పెక్కెందు లిందుఁ
దరలకయుంటిన్ అచ్చ రా జాల 148.

4. కార్యవంతము

కా. వాండ్రున్ వీండ్రును రాజులే యనుచు గర్వ
ప్రాధితో యాదపుల్, వేండ్రంబైన బలంబుతో
మథురకున్ వేవచ్చి . భాగ. 10 పూ 1522.
వేంపమాను వి (వేము+మాను.) ఒకానొక చెట్టు,
నింబము.

వేకటి=వేకటి వి గర్భము, చూలు.

మ. . కాంత యొక్కట సంతానమునొందుఁ
అన్నంగవ యాకంపింపఁగా నిండు వేకటి
భారంబునఁ జేసి . కాశీ. 4 218

సి. గొంతి మూడవపట్టి కోడలి నిండు వేకటి
గాచినట్టి చేకత్తివాడు ... రా వి 2 71

క. .. వేకటి యగు లంజపదుపు విడువని
త్రుతుకు, ప్రాణొన్ని మాతి యుదకము,
మేకల పాడియును రోత మేడిని నుమతీ. ను.
క. 10.

వేకరము వి. ఉపగ్రహము (క ర)

వేకరి=వేకరి వి (వే ము+రి) కిరామలలో
నొక తెగకుఁ జెందినవాడు.

గీ. . కోయచెంచు యేనాటి యేకరి పట్ర
యెఱుకు, వేకల యేనకరి యనందచ్చేదము
లుగఁ, బొల్పును . ఆం భా 2. 289.

వేకి (క. బేగ క వెక్కె) వి. 1. జ్వరము

క. బలదేవు మేను సోకిన, వెలిమిడిచే వేకి సఱచి
విటకాటముగా, నిలుగుటతో ములుగుటతో,
నలమటతో నాపుతిం త లంతతకుఁగాన్ ఉ
హరి, 8. 77,

గీ . వేకి దలచూపె చాహ మావిర్యవించె.
కాశీ. 8. 121.

సి. విస్మృతియును నందతయు వేకియు వవంగ,
నట్లు ప్రమాదజలైన యూరుజలకు రయమునఁ
దగుఁ బ్రతిక్రియ లొనర్చ. మార్క. 8. 327

2. వేడివి

తే రుచిర శశికాంత రచిత సరోవరంబు, నెలఁత
సొచ్చిన మెయివేకి నీరుల్లెల్ల, నింక వదనెందు
రుచి శిలల్లెల్లఁ గరఁగి, నిండె దోడ్తొనఁ గొల
నతమండు విసువ కు సం 5. 598.

క మలయానిలునకుఁ గదలి, దళముల వీచిరొక
వేకి దనుకఁగ నా మై, నలమెడు మలయజ
కర్దమ, మలఁదిరొకో యుఱుకులేవ నమ్మ
తాంకుపయిన్ కు సం. 5. 640.

3 అగ్ని.

క. చక్కని ప్రకోవ్వ పీడన, మిక్కిలి కనువేకి
నుఱితె మినుమినుకు మవన్ . హర 8 74.

వేగఁబడు అ శ్రీ (వేగన్+పడు - స్వార్థమున.)
వేగు, పరితాపము నొందు.

గీ నమ్మఁ దగదు మొదల నమ్మితారాతప్త కార్య
మున కొరులఁ బనిచి యందు నార, లరయ
సేసిరేని యడియాల మెఱుంగక, వేగఁబడుట
యెల్ల వెట్టితనము కేయూర 8. 184.

వేగారు అ శ్రీ. (వేగు+అరు) భారమగు అరు
వగు.

ద్వి వేగారు గుల్బుల వ్రేకంబుతోడ, లేగ్రామ
దీవియ లివలివ లాడ . ద్వి. పరమ. 2. 58.
పా 11 పం.

వేగి¹ వి (వం వ్యాఘ్రః.) 1 పులి

సి. వేగి నావ్యాళ మెనఁగు అం భా 2.82
2.=వేగి దేశవిశేషము, అంద్రదేశములో వంత
ర్యాగము.

సి. అటసాగి జమ్మిలోయఁ బడి వేగి దిహించె ...
అము. 1. 86.

వేగి² = వేగిస ఏ పీతసాలము, ఒకజాతి మద్దిచెట్టు
(వృ. వి.)

సీ. ... వేగి వేగిస యన వెలయుఁ బీత,సాలా
ఖ్యగా ఆం భా 2 47.

ఆ. ... వేగి వేము మొదలుగాఁ గల మ్రాకులఁ,
గావనగచు నొక్క కావవెలయు వేం. పంచ
4 522

సీ. . దేవ,దారు గుమ్మడుమోవి తపసియుఁ
గుమ్మర పోల్కి గుగ్గిలమెట్టి పోల్కి వేగి
హంస. 4. 11

వేగినాఁడు ఏ. (వేగి¹ + నాఁడు) వేగిదేశము.

క వెలనాఁడు వేగినాఁడును, బులుగుల నాఁ
డాకనాఁడు పొత్తపినాఁడున్, గల మురికి
నాఁడు రేనాఁడలయక గనుఁగొంటి నచటి
యబలలఁ గంటిన్ హంస 1 58

వేగిస = వేగి² ఏ పీతసాలము, ఒకానొక చెట్టు.
(వృ. వి.)

న ఇప్పకప్పుర మద్ది గడ్డగోరు గోంట వెలమ
యులిమిరి మూఁగ వేగిస మొత్తుగఁబెక్కు
తెలుగుల మ్రాకులు...ఏ శకుం 2 14

వేగు = వ్రేగు అ శ్రీ. 1 (కాయభావ్యము మొ॥)
తప్తమగు, భర్జితమగు.

(వ్యవ) కందులు సరిగా వేగక పప్పు కాగుగా
లేదు.

2. తపించు, కావము నొందు.

సీ తొల్లి చాజాయటితోఁ జాసి శంభుండు వింహ
సంతాపాగ్ని వేగుచుండె.. కాశీ. 4 248.

3 సరితపించు, దుఃఖపడు.

ఉ... వికాల సరేశ్వరుండు పు,త్రోడ్పన కౌతుకాను
భవ మొక్కటి లేమికి వేగి వాక్యసం,పద్మజ
గేంద్ర పన్నికుల బ్రాహ్మణులం బిలిపించి వారి
తోన్. వరాహ. 2. 80.

సీ ...అనయముఁ బ్రతి,

అ వె కోటిలేనినాడు కొమరుత కిప్పాటు, వలసె
నకట యిది యవార్య మనుచు, వేగె వాని
చాపు వినియంత జిహ్వుండు, ఖండితారి పంక్తికం
థరుండు. రాఘవ. 4. 148.

ద్వి రాముని సతి దశరథరాజుతోడ,లిమ్ముగ జనక
మహిషాలుపుత్రి, వివిధ సంకటముల వేగు

చున్నదియు. .రం. రా. అయో. 189. పా.
11. పం.

4 కాలము గడపు

చ. .జానలను గ్రమ్మనఁ గూలఁగఁ ద్రోచెమట్టులు,
స్వస నలుమాడె నేమిగతి వేగుదు నెక్కడఁ
జొత్తుఁ జెప్పమా. హరి పూ 5 214.

5 కలు, దగ్ధమగు

ఉ పల మృగాశి నాకులుకు లేటికి నమ్మపు శూలి
కొండరా, చూలి వివాహమైన యెడళోభన
మంగళ వృత్తి నున్నచో, వేలుపు తెల్ల నంగ
జుడు వేగుటఁ జెప్పినఁ గామునిచ్చునా నీలగ
కాంకుఁ డీవిధము నిక్కమటంచు నభంబు
మ్రోయఁగన్ వీర. 2 155

6 చచ్చు, నశించు.

ఆ దరుణాశ్రకుండు తారక దైత్యుండు వేగు
వనుచుఁ జెప్పి వీడుకొలిపె వీర 2 70.

7. ఖీణించు.

సీ మానుషంబులు గ్రాఁగి మత్సరంబులు వేగి
వెచ్చువారును మూఁక విచ్చువారు.. వరాహ
3 47

ఏ. భారము, బరువు

చ గొంగొర తాడుచుం బుడమి గ్రుచ్చుచు బల్వెర
తోడ వోఁగాఁ, బిడికిఁ జూచుచుం గడుపు
వేగున వంకర గాఁగఁ జోవుచున్ ... చెన్న.
2. 20

వేచిపోత ఏ (√వేచిపోయు) వేగించుట, తపిం
పఁజేయుట

క. వారలకు వగ్రగణ్యుం, దైరవి సంపర్త సమయ
హవ్యవహ శిఖా,దారుణ కరముల భువనము,
లీరేడుమ వేచిపోత సెటిగి సభయులై
వరాహ. 3 108

వేచిపోయు న. శ్రీ (వేచు + పోయు) వేగజేయు,
తపింపఁజేయు.

చూ వేచిపోత

వేమె న శ్రీ (√వేగు) 1. వేగఁజేయు, భర్జించు.

గీ. బిట్టుగాలివ పెనములఁ బెట్టవేచ, మిట్టపడి
యై మూర్ఖులనట్టవా...ఉ. రా. 3. 328.

నీ ఒనరవేచంగ నెందు నెనంగ లెత్తంగబోవు
నూంకి బొమ్మన్న మలుకుఁ తెందు .. కుక.
2. 208

2 తపింపఁ జేయు

ఉ. పూత పసిండి వంటి వలపుం బచరించు కులంబు
నీతికిన్, లేతగదమ్ము యిత్రైజుగు లేమ సురాం
గన లెల్లనిట్టిని, చేతకు మెత్తురమ్ము దయ
సేయక తిన్నని మేమ వెన్నెలన్, వేతురటమ్ము
యింత కనువేడులు నెల్లు నటమ్ము యింతికిన్
మనుచ 3. 33

ఉ ...మున్ను వారి ను, ద్వేజక తీవ్రశేషమున
వేచిన సాహసిగావ వేగ నంభోజ విరోధి సేరఁ
బరభూధర కందర కోటరాంతమున్ వసు
6. 40

ఉ...దురంత నిరంతర తాప మెంతయున్,
మెండయి సర్వి జంతువుల మేనులు వేచఁ
దొడంగె నత్తరిన్ ఇందు. 3. 95

3. పరితపింపఁ జేయు.

మ. .ప్రాణసఖవై సాంసీ తుదన్ యుక్తమే, విర
సంతైన వచః ప్రపంచవముచే వేచంగ నిందాక
నిన్, సరసత్యంబునఁ బ్రాధవంచ మదితోఁ
జాలంగ నే నమ్మితిన్ ప్రభా. 3. 97

వేట ౧ (క. జేటె త. మ. వేట్టె.) 1 మృగయ,
అడవిలో మృగ పతులను సంహరించుట (ఇది
మృగముల వేట, ఏదువేగ, గంటవేట తెరవేట
సివంగి వేట మొదలగు పలు విధములు గలది)

చూ గంటవేట, పతులవేట రెండు విధములు-
పాడివేట, విడివేట

ఉ. వేటికి నొప్పుగాక రజవీచరు వీ డెటులైన
నెల్లిపో, దాటు కవాటముల్ విలుగఁ
దాచుచుఁ జేతుల తీటవోవ మై, తీటలు పుచ్చి
రక్కసులఁ దీర్చుట రాముడొనర్చ నున్న పె,
వ్వేటకు రావడాది మృగ బృందముఁ దార్చు
టంచు నార్చినన్ భా రా యు. 455

గీ. . లగుడు సాశ్వంబు దేగలోమగమ గల్గి, వేట
పులుగుల విడిచిన వింటెగని. యయా. 2 28.

తే వెలది జూదంబు పానంబు వేటపలుకు, ప్రల్లి
దంబును దండంబుఁ బరుసఁదనము, సొమ్ము
నిచ్చి యోజనముగ వమ్ము సేత, యనెడు సప్త
వ్యసనములఁ జనదు తగుల భార. ఉద్యో
2 44

2 మేకపోతు, దేవతకు బలి యిచ్చుటకై యేర్ప
టుపఁబడిన మేకపోతు.

గీ శశము పిళితంబు పక్షి మాంసంబు పంది,
యామిషము వేట పలంబు నధికమైన, తృప్తి
యొనర్చుచు నొగిం బిత్తదేవతలకు, నెలమి
నాలుగు నేను నాజేడు నెలల. మార్కం.
3. 200

ఉ ...ఈ, వెక్కిసి చెంచుసింగముల వేటలు వేటల
లీలఁ ద్రుంచుచున్ చంద్రా. 2 50

మ. కొలిచెం గాటమ రాజులన్ పతులు చేకూర్చెన్
మహా వీర్లకున్, బొలమున్ రాజుల నెంత భక్తి
పరతం బూజించె నాగంగకున్, వెలయన్
వేటలు బోవమున్ సిదులు గావించెన్ సుతో
త్పత్తికై, చెలి యాలాగున నల్ప దైవము
కృపన్ సిద్ధించె దద్వాంఛయున్. హంస. 291.

3 తగదు పొట్టేలు.

గీ. వేట యన మేష మృగయలు వెలయు
చుండు ... ఆం. భా. 3. 58

వేటకరి ౧ (✓వేట) వేటకాండ

క . అధిపుకై పట్టరి తెల్పులి మహిష
మెలుగుఁ గిటి, డెలు మొదలగు వానిఁగొన్నిఁ
టిని వేటకరుల్ మనుచ 4. 50

వేటకాండ ౧. (వేట+కాండ) మృగయుడు,
వేటాడువాడు.

బ వేటకాటు, వేటకాండ్రు, వేటకాండ్రురు.

ఆ వె నల్లగ్రోల నిచ్చి మెల్ల నె చివ్వంగి, నోరి
జింకఁ దివియు వేరుపాదపు, వేటకాండ
నోలె ... ఆము. 4 198

అ వేటకాటు ముట్టి వెనుకొనఁగా క్వేత, పగము
చటికి దారు నమిలి వోలె ...

వ. అప్పు డనిలనుతుని వేటకాటులు మాంస
భారంబులతోడఁ బరిక్రామింపై ... భార
శల్య 2. 38.

ఆ. దాని వాడ వారు తవలి చంపించిరి, కుక్క
నంత గినిసి కుక్క వేట, కాండ్రు రందరేగి
కత సవిస్తాం... నృపతితోడ జెప్ప నృపతి
యలిగి. కేయూ... 114

ఎఱ. సంహారకుడు, వశింప జేయువాడు

తే. నిడుద త్రాళ్ళుని బయల నెప్పుడు దిరుగుచు,
బొసంగ ముప్పొద్దు ముప్పేసముల జెలగుచు,
వెలుగు లెల్లడ గుచ్చుచు నలరు నిర్ల వేటకా
డప్పుడెంతయు దేటమిత. అచ్చ రా అయో.
42

తోతోక్తి - వేటకాడు మెత్త నగునపుడు లేడి
మూడు కాళ్ళను నడుచుట.

అధికారి యసమర్థుడైన సేవకులు స్వేచ్ఛగాఁ బ్రవ
ర్తింతురనుట.

తే. పారుమంబున దురకలఁ బాఱదఱుము, వేట
కాడిల మెత్తనా వేళ లేడి, మూడు కాళ్ళను
నడుచు నిర్మూలితాంహ... సిం నార 4 9

వేటకుక్క ఎ. (వేట+కుక్క) వేటాడుటయందు
నేర్పుగల కుక్క, విశ్వ కద్రుపు (4 ర., బ్రా.)

వేటగిరి ఎ. (వేట) వేటాడి జీవించెడి బోయె,
వ్యాధుడు.

క. ... వేటగిరుల్ వేటకరుల్, వేటమరుల్
దొంకు నిడివడి యంతన్. రా. వి 3 57
(4. ర. పా)

(వేటసిరు లీటకరుల్, వేటమరుల్ దొరకు
గొలువ నిడివడి యంతన్ ముద్రి పా.

వేటచాళ్ళు ఎ ఒక దినుసు వస్త్రములు

సీ. సంపంగి కాపులు చందురు కాపులు వెలివట్టు
జీబులు వేటచాళ్ళు... ప్రబంధ 272

వ. వరకంచులును బొమ్మించులును ముయ్యంచు
లును వేటచాళ్ళును సిండు వన్నెలును సుర
వన్నెలును... ద్వి. 3. 208

వేటపట్టు ఎ. (వేట+పట్టు) మృగయాస్థానము,
వేటాడుచోటు.

చ. తలఁపుల తిట్ట భావముల తానక మానల పుట్టి
నిల్లి గో, రుక్మల నెలవీడు వల్వగల కూట మవ
స్థల జన్మదేశ ము, మృతికల వెంటవేదవలమందు
మనోభవు వేటపట్టుమూర్ఖుల సహవాసమన్వి

రహ సంతతతాపము వొందె జార్యతిన్ కు.
సం. 5 584

వేటపల్లె ఎ. (వేట+పల్లె) బోయగూడెము, పక్క
ణము

సీ మిథ్యాది నడుమ నిర్వింధ్యాతటంబునఁ
గానలో నొక్క పక్కణము గలదు, పింగాణుఁ
డనియెడు వేరివాఁడా వేట పల్లెయేలెడు భిల్ల
వరివృధుండు. కాశీ, 4 80

వేటపిట్ట ఎ (వేట+పిట్ట) దీమపు పిట్ట, పతులను
వట్టుకొనుటకై వేటగానిచే జెంపబడు పక్షి.
(4 ర.)

వేటమ్మ ఎ (వేట+అమ్మ) వేటకుఁ జనికివచ్చు
బాణము

సీ కంగు కంగుననేలఁ గై దప్పుగాఁ బడువేటమ్మ
లేటక దాటిదాటి. మనుచ 4 108

వేటయిట్టి ఎ. (వేట+ఇట్టి) ఇట్టులను వేటాడు
టకై పెంచబడిన యిట్టి. (లేడి)

గీ కొమ్ముటురులుఁ గాలి గుండులు చిలుమోర,
లఱుత గవ్వదండ లలఁతిగంట, లమరసారెఁ
బెదపు లల్లార్చి గురగుర, మనుచు వేట యిట్టు
లరుగుదెంచె. చంద్ర, 2 22.

వేటరి ఎ (వేట+రి) వేటకాడు.

చ వృషాల నందఱుం, డలరుచు వేటకై చన
రయంబున వేటరు లెల్ల వత్తరిన్. ఇందు.
2 57

ఉ. ఆతమగంబుపై సరవరాగ్రడి సమ్ముఖవర్తి
మానవ, వ్రాతముతోడ నెక్కి నిడు వారిక
తూపులు చావతండమున్, జేతులఁ బూని వేట
రులఁ జీరి మృగంబులఁ జోవఁబి ని, ర్భిర
శిశువులన్ వలల క్రేవల గొండఱనిల్పెఁ జాలువ
గన్. చిత్రభా 3. 187.

వేటలాడు = వేటాడు న. 3 (వేటలు+అడు)
1 వధించు, చంపు

ఉ ఓ వరవర్య రాముఁ డసురోత్థరమున్ మును
వేటలాడుచుం, దా నచటన్ వసించుటశ్రుతం
బగు రామ వియత్పరంబనన్... వరమ 5 74.
2. ఏయ, (బాణములను) ప్రయోగించు.

తే. అనుగిసంబును రాజన కనులమీద, వేట
లాడుచు నున్నాడు విషమశరుడు నైష.
3 28

వేటలుపట్టు న క్రి (✓ వేట) మేకపోతులు
పొట్టెట్లు మొదలగు వానిని బలియిచ్చు
తే గీ తల్లిదండ్రులు చారు నదైవమునకు,
బ్రహ్మ తొనరించి వేటలుపట్టి పిదప, బక్క
ణము లోని శబర దంపతులతోడ, నన్నపాచారు
లొనరించు వనసకమున కాళ 3 40

వేటాడు న. క్రి (వేట + ఆడు.) 1 అశవియ్యుడు
వలలు దీములు మొదలగువాని పొగ్గి మృగమును
వకులను వధించు

న పొలుబుల్ బులుగున్ జోపుచు డేగ వేట
కాండ్రు వేటువడి వేటాడన్ దొడంగి రిందు
మనుచ 4 55.

2. వధించు, సంహరించు.

క మీటుగల రాజ రథికుల, నాటికి వేపుర
వధింతు వరుశరములు నో, నాటి పడవైచు
వంతకు, వేటాడెదఁ బ్రతిబంబు పీరులెల్లన్
భార ఉద్యో 4 407

3 పోగొట్టు, నశింపఁ జేయు

ఆ వేడివేలు పిదము వేటాడుపోటరి, వ్రాద్దు
పూర్వులను బొడమె నపుడు...నీలా 3.45

వేడి 1 ఉష్ణత, వేడిమి

గీ. వేడియెల్ల నుడిపి విబుధారి కినుకమై, భీతి
పాత్రుఁ జేసి పీతిహోత్రు నృసిం. 2 118

క వేసవి వేడి సహింపక, వేసరు జీవులకు నెల్ల
విశ్రాంతికర, శ్రీ సంపాదనకం మై, యాస
న్నంబయ్యె సంబుదాగమ మంతన్ విశ్ర
4 26

తే...కందువా ల నిట్టూర్పు గాడ్చు వేడి, ముకు
రములు చారు మోహనమూర్తి యనగ, బంగు
దమయంతిచేతి దర్పణము దక్క. నైష 1.70

2 సంతాపము, విరహ సంతాపము

నీ.. తన పరిపాలనంబున బరమసుఖులఁ,

ఆ గానొనర్చువాడు గా నన్నగించిన, వాడనేను
మీకు వేడి చాకు, పట్టుగాఁ జరింప(ను) ..
భార. అశ్ర. 1. 98,

గీ కుచ్చితం బింత యెఱుంగద మృచ్చెకంటి, కంటి
విఖ్యాతి నాతిఁగై కొంటి వనుచు, నచటి జాట
లువనగొంటు లతని వేడి, వేడిమీదనె త్రో
చిరి వెట్టిరేచి జహు 5. 108

3 తేజము, ప్రతాపము

క అవరిమిత మైన నీ యుగ్రపు వేడిం బ్రాణు
లెల్లఁ గ్రాంగెడుఁ దేజం, బువసంహరింపు
స్పష్టికి, వివరీకము పుట్టకుండ విశ్వమయాతాడ.
మార్క 3 84.

చ దమజ బలంబుపై వడరి తచ్చిఖ వేడిన కాన
నేర్చు చెన్నున వలిరేగి కాల్పంగఁ గమంగొని
యంతకు మున్నె వచ్చియ, య్యని తెఱంగెల్లఁ
జూచు చతురాస్య గిరిశ సురేశ ముఖ్యుల, య్యి
వనుకు రోష శక్తి నుతియించిరి యెంచిరి రాజ
సేంద్రునిన్ ఉ రా 3 355.

క వీడె దిలిప భూపతి, వాడితనంబుననె కాన
వచ్చునె మరుచే, బోడిమి యటి యున్నప్పు
డె, వేడి మెయిం బట్టి తెత్తు వేలులు తెగడన్.
సుద. 5 3.

4 తీక్షణత

ఆ సప్తహయ్యుడు మూర్తి సప్తకంబు ధరించి,
కరము వేడి మిగులు కరములొప్పు, నదనదీ
జలములు నుదధిజలంబులఁ, తీల్చి జగములెల్లఁ
బ్రేల్పఁ గడంగి. భార. ఆర 4. 243

మ తమ భోగార్థ సదార్థ సంతతుల నితన్వంగి
తేజీవనిన్, రమణుల్ చానును జాబలాడె
నిదిగో రాజీవ జాచాయటంచు మదాశ్రివజ
కి కోకిలము లచ్చో పాచ్చు నుచ్చైస్వనం,
బమరన్ మ్రోగెడి నాదదీయ రవమొపాతి
రెన్ గడున్ వేడిమై ఇందు. 3 73.

విజ 1 వెచ్చనిది, ఉష్ణము

నీ ఉద్యోని వేడి నిట్టూర్పు గాడుపుల ల్వడలఁ
గె జిగిమోవి వాడువాట .నీలా. టి. 83.

ఆ భామలార రిందు నా ముద్దు తనయ్యుడు,
వేడివేడి యచుచు వేడివేడి, వేడి వేడి నీతు
వెడద కాటుక కంటి, కొలుకులండమాటి
కొలుకుచుండ పారంగ. 3 79.

2. తీక్షణము, ఉగ్రము.

నీ ఆయుధ ప్రభం గాంచి యలంగు భీరువుఁబాను
వాడి ముమ్మోముల వేడియలుంగు పొందు
1. 101

గీ చూచి యా దివ్యపురుషుండు మాయ వేడి,
చూపులకు జంకెలకుఁ శౌత నుడియ వెలిచి
ఉ. రా 4 11

8 పరుషము, కర్ణకరోము.

ఆ ..అట్టిజెట్టి నిన్ని, దినము లట్లు దొడరి పెనఁ
గియు నీచేత, వేడు వివరగ వలసె వేడి వలుకు.
భార. భీష్మ 8 177

క. ...భరతునిఁ బట్టము, నిలకు గట్టుటయురాము
నీరేదర్పింబులు కావకుఁ జూమ్మునుటయు, నిలు
వేల్పులు పాక్షిగాఁగ నిచ్చే రెండున్

ఉ వేడిన వేడిమాట వ్యవహరుడు పైఁవక కర్ణ
రంధ్రముల్, నూడిన భంగిఁ దాఁకుటయు. .
భా. రా. ఆయో 19.

4. ధుఃఖకరము, సంతాపకరము.

చ. అలఘుఁడు వాలి రామ వసుధాధిపు ఘోం
శిలీముఖంబుచే, నిలిగిన వేడిమాట వినియెం
తయు మల్లముజల్ల నంగఁ గొందలవడి తార
భా. రా కిష్కిం 288

ద్వి. ఎడవక వను విక్రయించి చెల్లింపు, కడఁబడుఁ
గొంతైనఁ గౌశికు ఋణము...మదిరాక్షి యీ
వేడి మాట నా చెవులఁ, గదియించి పాపంబు
గట్టుకోఁ దగుకె ద్వి. హాశ్మ. ఉత్త. 217

వేడి(డి) వ. (వేడు² + ఇ) ఎక్కడ నున్నవాఁడు
(రూ. వడి, వడి.)

ఉ. పోడిగ నెందును గలఁడు పొమ్మను రాసుని
తిహ్వనుండి యో, వేడి రమావిభుం డనెడి
నీతఁడి రైతుని దృష్టి నుండియో, వాడిది
ప్రేయనింక నని నావిరిఁ గంఠమునందు నుండి
యో, వాడటు లుద్భవించుట యనందగు
సర్వగతాత్మఁడల్లుండే. భోజరా 174.

ఎ గీ. పాదఘట్టన మేదిని భాగమగల, గండ్ర
గొడ్డలి భుజమున గ్రాలవేడి, వేడి రాముఁ
డటంచును విలయరుద్ర రాద్రమున వచ్చె
భార్గవ రాముఁడపుడు దశా. 7 298.

క. పార్థుఁడు వేడి పొదువుఁడు, జార్థుఁడయెట
వోయెడింకఁ జార్థుఁడ రావే...భార ద్రోణ.
8. 46.

ఆ అచటి జనులనడిగె నయ్యె వేడియని, గడదిక
నెలుంగు గడలు కొవఁగ ... భార. అశ్ర.
2 31.

వేడించు న శ్రీ (√ వేడు) వేడఁజేయు, ప్రార్థించు
నట్లు చేయు

నీ ..గీ ఏ ఘనునినైన వేడించు నీకుభాంగి, తమవు
జంగార మేమొ యే ధన్యునైన, మరులుఁ
శెందించు నిది మరు మాయయేమొ, యమచుఁ
జూచిన జనములు విమతినేయు బిల్లి 1 53.

వేడికంటి ఎ (వేడి+కన్ను) కిప్పుడు, ఉగ్రా
తుఁడు

ఉ తొంగలి పువ్వుఁ చేనియలఁ దూకొని మత్తిలి
తుమ్మెదల్ వయిన్, తొంగుచు వ్రాల నొప్పె
నఁగు పూచిన పొన్నఁ గడంగి కాంచి మున్.
ప్రింగిన యా విసంబు వెనమీదికిఁ బిచ్చిలు
వేడి కంటి యా, జంగమటంచు మ్రొక్కెనొక
చాన కెంతలు చూచి నవ్వఁగన్. యయా.
415

వేడి(డు)కొను న శ్రీ (వేడు+కొను -స్వార్థ
మున.) 1 యాచించు

క వేడికొని కృపణులై కను, పోడిమి యదియెం
రాజపుత్రులు దమమై, వాడిమి దప్పిన
నిప్పులు, వేడిమి నెడినట్లు జనులు వినియులుకు
దురే భార ఉద్యోగి 197

2 ప్రార్థించు

తే వేడికొనియెదఁ జికురాకు బోడినిన్ను ...
చైవ. 8. 129

నీ కపురంపు విడెమిచ్చు కలికి ముచ్చటవిన
వేడ్కయై మాటాడ వేడుకొనుచు . ఉ రా.
4 48

వేడికోలు ఎ. (√ వేడుకొను) యాచించుట

మత్త వేడు తెంతయుఁ గప్పమైనను వేటులేని
సుహృజ్ఞునన్, వేడికోలుచితంబు కావున
వేడ్కతోఁ జని పోమకున్, వేడినన్ ... భార
ఆది 5. 218

వేడిమి ఎ (√ వేడి) 1 ఉష్ణత, తాపము.

క ... రాజపుత్రులు దమమై, వాడిమి దప్పిన
నిప్పులు, వేడిమి నెడినట్లు జనులు వినియులు
కుదురే భార. ఉద్యోగి 8 197.

చ విలయ కృతానుక్రమముల వేడిమి బోడిమి
మారి మనుష. 2 10.

2 సంతాపము

క . ఏ, నేడు వధితును నెవ్వగ, వేడిమి
బడజాల కొక్క వెగపు దలచితిన్. భా. ౪.
సా. పి 1 50

3 ప్రతాపము,

క. వీర దొంగడు కురుబంబున, వాకి మగండ
నంగఁ జాలు వాడిబ్బాగిం, బోడిమి చెడియెను
ద్రోణుల, వేడిమి యిట మనకు మునుము విక్ర
మమునకున్ భార విరా 5 110

ఉ ... నీ, వేడిమిసూపి యూభవుల విత్తకఁగం
దునుమాకి .. భా రా యుద్ధ 733

4 తీక్షణ, కఠకుండనము

క నేడి త్రాహ్మణుచేత, బోడిమి సెడియెను
జిక్కి పోవకయుండన్, వేడిమి మెఱయు శరం
బుల, వాడిమి సొంపెల్లఁ జావవలయుం
బమ్మి భార ద్రోణ 1 239

5. చుటుకుండనము

ఉ ... నీ, వేడిమి సూపి రూపడంపు వీరిఁ బురం
దరపుత్ర) యంతతో, బోడిమి మాటు
నాతఁడు ప్రభూత జయోన్నతి నిల్పు నీ కడన్
భార కర్ణ 1 68

క మూడవ విల్లెత్త నదియు, బోడిమి చెడిపోవ
నచుర పొలుపరి యలుకన్, వాడిమి యెనఁ
గఁగ నొక గద, వేడిమితో వైచె వృష్టి విభు
సతి మీదన్. హరి. ఉ 4. 157

విజ కరినము

ద్వి వేడిమి హృదయ మీవిప్రున కెఱుడు, వీడు
కొండకవాడు వివిన భూములకు, గనికరింపక
పంపఁగా నెట్లువచ్చు, ననక కృపాహీనుడై
నిన్నుం బంపె ద్వి హరిశ్చ ఉత్త 1861. పం
వేడిమికన్నోర ఎ (వేడిమి+కన్ను+దొర,) శివుడు,
ఉగ్రాకుడు

క. తేడల రాయఁడ వినుమి, వాడిమగ
ల్గి య్యమునకు వచ్చినచో న,వేడిమి కన్నోర
నైనన్, బోడిమితో గెలుచుటకును బోలుదురు
సుమీ. అచ్చ రా కిష్కిం 75,

వేడివెలుగు ఎ (వేడి+వెలుగు) ఉష్ణ కిరణుడు,
సూర్యుడు

ఉ వేడిననట్లకాక పృథివి జిరకాల మభీష్ట సౌఖ్య
ముల్, పోడిగ మీరు గాంచి మఱి పొందుఁడు
మద్గతియంచుఁ జెప్పియున్, వేడి వెలుగు
లోలిఁ బదివేల సహస్రములున్న భంగి నె
వ్వాఁడు వెలుంగునట్టి బుధవత్సలుఁ డేగె
నదృశ్యమూర్తియై లోక రా 851.

క కడకడలి వేడి వెలుంగను, జడచారి వడి
న్నునుంగఁ జనితేగురు ప,చృడ మాఱఁగట్టె దరి
ననఁ, బడమట నెఱసంజనించె బలువుగ మఱి
యున్ యయా 3. 89

వేడివేలుపు(బ్బ) ఎ (వేడి+వేలుపు) 1. ఉష్ణ
కరుడు, సూర్యుడు

ద్వి వేడివేలుపుడిగి వెచ్చిద్దీపంబు, నీడేర్పు రీతి
నింతితనరాని, పటురొద్ర రేఖ చొవ్వుడ...
ద్వి హరిశ్చ పూ. 1157

ఆ వె తొగల యెరుచుక్క ముగురు వేల్పుల
యిక్క, జగము విందు తమ్మి ముగురపొందు,
కాదు వేడి వేల్పుగాముల్ యెకిమీడు,
పూర్పు కొండమీదఁ దోచెనంత అచ్చ రా.
అయో 41.

చ ఉదిరి పసిండి చాయగల్గె యొవ్వల కుప్పలు
వేడి వేలుపుం, గొడమలు చావపావకుని
కుట్టులు చిచ్చఱకంటి నెచ్చెలుల్ ... వానర
వీరు లొక్కటన్, బొదివిరి లంకచుట్టునమా
భూగగనంబులు నిండ నార్చుచున్. రామా.
7 180.

2. అగ్నిదేవుడు, జ్వలనుడు

ఉ వేడి వేలువనా, నొప్పెడు కప్పుద్రోవ
దొ యున్ వలి ప్రక్కి హసఱికాచలం, బువవి
లిలంగరాకముల నొందెడు పానుపు క్రింద
వ ర్తిల్లున్ సమీర. 2 105.

పి శేజేయమచ మొక్కు జేతల రాయఁడు వేడి
కొలని చూచు వేడివేలు . దశా 1 288.

గి. వేడివేలువ కెనయగు వాడి ముల్గి, యొకటి
సింగాడి గూర్చి యెయుడు గడింది, మీఱ
వదివాని పెన్నోర దూఱచనిన, వల్లతో దోఁగి
కడు సొమ్మసిల్లి తెలిసి అచ్చ. రా యు. 343.

వేడు1 న. 3 (వేడు.) 1 యాచించు.

మత్త, వేడు యెంతయుఁ గష్టమైనను వేటులేని మహ్మబ్దనుత్, వేడికో లుచితంబి ... భార. అది 5. 218.

క వదునాలుగు లోకంబులు, నుదరస్థములుగ జరించు చుండెడు లక్ష్మి, హృదయేకుండు నిను వేడెగ, బ్రదికితి నీ బ్రదుకు బ్రదుకు బలి భూపాలా విక్ర 2 150.

చ ... నిన్ను దేవతా, విసరమ యాచకత్వమున వేడెగ వచ్చుట .. నైష 3 89

2 ప్రార్థించు.

ఉ. వీరకుమార యేను నిను వేడెదఁ బ్రార్థన సల్పుమయ్య పెంపార మఘం బొనరవంగఁ బ్రయంవది దక్షిణలేమి వచ్చితిన్ ... మార్గి, 8. 8.

చ .కొల్వన కేగుకెంచి మన్ననఁ బ్రజవిన్న వంబులు వినంగదవయ్య నృపాల వేడెదన్. విక్ర. 8 44.

గీ. పోయి సేవింప లేకున్న పుణ్యశీర్ష, మహిమ వినుటయు నఖిల కల్పవహరంబ, కాన వేడెద వనిన నమ్మోనివర్తకు, దాదరాసుత్ర చిత్తుఁ దై యతని కనియె మనుచ 1. 89.

2 కోరు, అడుగు

గీ ఇట్లు ప్రత్యక్షమై నీ యశీష్ట మెద్ది, వేడు మిచ్చెద ననిన నమ్మిప్రవరుడు . విక్ర 3 5
క. వారించి నీకు నెయ్యది, కోరిక యెఱుఁచినాడ గురుదక్షిణ యా, భూరమణ వేడు మమటయు ...ఆము. 8 54

కా...రేనాపి సంజ్ఞావంతుండు సకాంధవండుగురుని, శృంకన్ నమస్తేడు వాడై ... మనుచ 6. 48.

రగజ్. నవలు వేడిన మొఱుగి తప్పుదు నాలి నాలి కుచంబు ముట్టుకు...పారి 4. 18.

4 తలంచు

ఆ. ఎక్కుడై న రివము సకంపు టుబ్బున, బొదలు చున్నవారు ముదముకతన, నెదిరి తమ్ము నించు కేనియు నెఱుగరు, వీరు క్రొవ్విచావ వేడి రకట. భార. ద్రో. 1 285

మ లయకాలంబునఁ బ్రాణి జాతమున నాలిస్యం బుమై మ్రింగ వేడి యుదగ్రోద్ధతిఁ దోచు దండధరు మాడ్కిన్ వచ్చు దుర్వార ని. శృయు నా కాత్రపుఁ జూచి...పారి. ఉ 1 151

గీ వెదకి కానక వాడు నా హృదయ మెఱుంగ, వేడి దాగెనొ యని బహిర్వేదిఁ జూచి ... శుక. 3 805.

వేడు2 న ఎవడు. (బ వేరు)

గీ నిలిచి చారుల రావించి యిలయు దివియు, ముంచు కవివీరసేనల మించు గాంచి, వీరిలో ముఖ్యు లెవ్వారు వేడు రాముఁడతని యను జన్ముఁ డెట్టివాడనుచుఁ బలుక రామా. 3 192. (శ. ర)

ద్వి సారంగధర నీచు చ్ఛేదనంబు, వేరికి దగు వని ప్రయము లాడుచును ... ద్వి 4 సా 1. 400 పం.

వేత=ప్రేత ఎ (వేయు) 1 వేయుట

2 దెబ్బ, హతి

మ వసుధాత్రీ భృన్నభాగ్రంబు వేతకు బిట్టో ర్పిన గట్టు దా వెఱుచునే దంభోళి భృత్కేలి కిన్ వసు 5 7

3 ఇది కొన్ని ధాతువుల కనుప్రయుక్త మగు చుడును

నీ గడ్డంబు వపనంబుఁ గావించు మంగలి కొఱుత వెట్టుత తల గొటిగివేత.. రామ 4. 99

వేడుటిది ఎఱ. (వేడులు+ఇది.) వెట్టిది, పిచ్చి యెత్తినది.

ఉ వా వివి పల్కెఁ బంట చెలి నన్నిటు వేడుటి దానిఁజేసి నీ. వీవగ లి వివోదగతు లేటికిఁ జూపెదు తేటయయ్యె మృ వి 3 29

వేడులు ఎ 1. ఉన్నాదము, పిచ్చి

ఉ వేడులు గొన్న మానవుని వేమఱుగంటయు బిట్టు గాల్చియున్, మోఁదియు నీటఁద్రొక్కి యును మున్నోవి తీరవంగడంగు వెఱ్ఱన, ట్లే దంగ నిన్ని చందముల నీతనిఁదిర్చుటకై పెనం గిలిన్ నృసిం 5 12

గీ. విజయ పాలునితోడ నుచితభంగి మాటలాడిన వేడురు మానవోవు. విక్ర 8 108

ద్వి తొలుత వేడులుగన్న దుష్టమర్కటము,
సొలయక భూతంబు సోకిన రీతి ద్వి. హరిశ్చ
పూ 1484. పం.

2 అవివేకము.

క. విను కొడుకు గొన్న వేడులు, కొని కొట్టిన
తిండికాడు కుటిలం దతఁడా, జనవతి
చందము ధర్మజు, ననుపమ శీలంబు నెఱుంగు
దదియెట్లుదెన్. భాగ ఉద్యో 1 58

క విను నాకుఁడ్రీకి బుట్టిన, పెను వేడులు నీకుఁ
బుట్టి పీతాంబరునిన్, వినుతించి కొలువఁగా
వల, దని పలికెద వకట యెంత యజ్ఞానివాకో
వి. పు 2 290

3 విశాచము.

క. నావుడు మురారి నవ్వుచు, నా వేడులు
నూటించి యనుచితము మహి, దేవునిఁ
జంపుట యనుచుం, గై వెక్కిన వానిమేను
కరమున నిమెరెన్. ఉ. హరి 2 150.

విజ 1, ఉన్నతుఁడు, పిచ్చివాడు.

ఉ వ్రేకని బండివానికిని విప్రునికిం బతికి న్వివాది
కిన్, వ్రేకని మోపువానికిని వృద్ధవకుం గడుఁ
తన్న బిడ్డకున్, వ్రేకటి యాఁడు మానిసికి
వేడులు వానికిఁ దెల్లగొంటుకుం, దేకువతోఁ
దొలంగునది తెల్లముగా నెదురేగు దెంచినన్.
విజ్ఞా. 2 18

న అతఁడు మరలియించి పైధూళి నల్లియు మమి
సియు వేడులు చందంబు భావించ నా భూ
వల్లభుండు భార. అశ్వ. 1. 43,

2. వివేకహీనుఁడు

సీ విజయుండు నచ్చునే వేడులులార యింద్రుని
చేతనై, న నీతనికి నొక్క ప్రయము వేయంగ
గోరి...భార. అశ్వ 4. 82.

అ. పరుల మర్మమెత్తి పలుకనివా రవ్య, భామి
మలకు తాన పడని వారు, దలంచి చూడ
దేవతా సమానులంగ, వినవె నీతి యెల వేడు
తైతి సారంగ 3. 89

క కులసతి నమ్మెడు వేడులు, గలిడే యని పరి
హసించఁ గావలదు నా. పలుకులువిని ననుఁ
గృహతో, వెలయఁగ రక్షింపరయ్య వేడెద
మిమ్మున్. హరిశ్చ. 4 79.

వేడులుకొను అ శ్రీ (వేడులు + కొను) పిచ్చి
యెత్తు.

చ అలుపుడు కుచ్చసంబమర నౌదలఁ చాలిక
లై న వెండ్రుకల్, తలుచుగఁ దూలి యాడ
దవు దవ్వలఁ గన్నని సారమేయముల్, మొలు
గఁగఁ జొర జాలకులు మూఁకలు గట్టి పిలుంద
రాఁగ వేడులుకొని వచ్చు వాని శ్రీయఁ
దూఁగుచు వచ్చె నొకండు భిక్షకున్. భోజ
రా 3 42

వేడులులు ఎ బ అకారణ హాసములు, పిచ్చి
నవ్వులు.

గీ అవ్యతన రాజ విభవంబు అవహసించు, తెఱుగు
దోప నలంతి వేడులులు నవ్వుఁ, గాళ్ళవన్నీ
మనంబువఁ గౌకుకాబు, పంతతంబు జనింప
కాకుంతలుండు శకుం 4 84.

వేడుతెత్తు అ శ్రీ ఉన్నాదము పట్టు, పిచ్చిపట్టు
వ...అ న్నాగవాసంబు నాగరక విలోకవంబునం
జెలరేగి మొగంబులు బిగించుకొని వేడు
తెత్తిన గతిని...అము 4 35

వేపి ఎ (√వేగు.) కుక్క, వేటకుక్క.

ఉ ... అమిషబుద్ధి వేపి యమరాలయ
మూల్యముఁ గాడు రాత్రిన, ట్లామఘవాతి
యాశ్మపురి కాశ్రమధారణి మండి తెచ్చి
దు, స్కామత నిల్పినట్టి మహికన్యను జూచె
నభూషితాకృతిన్. చం. రా. 7. 33.

క. బొటయవడ వేపు లొకకిట్టి, గలచి వలచి
కూర్చెనపుడు... శుక. 1 178.

వేపికాఁడు ఎఱ (వేపి + కాఁడు) కుక్కలచే
వేటాడువాఁడు

ఉ. అత్తటి వేపికాండ్రు యమునాంబు తరంగ
పరింపరాకృతిన్, ముత్తరమైన మాకర సము
త్కరముం గని. మనుచ. 4 40.

వేపు = వ్రేపు ఎ. (√వేగు.) వేచుట, వేపుడు.
(శ. ర.)

వేపుడు = వ్రేపుడు ఎ (√వేగు.) 1. వేచుట,
భర్జనము, వేచినకూర

మ . . తాలిదపు సొంపున్ నింపు పం కాయ
వేపుడు గమ్మదనమందు కందయును పుం
ట్లతో రుటంలైన చి, క్కుడు జట్టతో మొదలైన
కాకములు నొల్కుం బప్పు వడ్డింపఁగన్. కా వి
2 100

2 వేచెడు చట్టి, జాణలి. (శ ర)

ఎఱ వేచినది

క అందందఁ దిరుగఁబోత బుగం దింపఁగ
గుడము నిగుడఁ గమ్మని నేతం, బొందుగ
వేచిన వేపుడు, గందముకుందాదులకు
నొకతె వడ్డించెన్. బహు 4 18.

గి ఎడమదెస కొద్దుగావైచి యేకులెల్లఁ, గెలవఁ
బలువగ వేపుడు గింజ లునిచి, చేవ పీటల
మీద నాసినలై న, వారలై . శుక. 2. 420

వేదోక = వేగుదోక ఎ. బ (వేగు + పోక)

వేకువ, ప్రభాతము.

క. పూఁబోలులకును విటులకు, వేదోకలఁ దలరు
సొంపు వీడ్కోలుపుఁ బురిన్, వేదోకఁ బోక
తోటల, బూబాళల కమ్మతావిఁ బొదలిన
గాడ్పుల్. భీమ. 1 95.

నీ తరుణులుఁ బతులు వాతాయవంబుల నల్లఁ
బొలయు వేదోకటి మలయ వవసు . . భార
విరా. 2. 288.

వేకటుడు నం ఎ ల పుం. 1 హాస్యగాఁడు,
విదూషకుఁడు 2 వ్యర్థ కారుఁడు, అగసాలి
3 వదుచు వాఁడు, తరుణుఁడు

వేకువ ఎ. (✓ వేగు) ప్రభాతము, తెల్ల వాటుకాము

క. ... త, జ్ఞవనీ జనకులు బహువిధ, వినతులఁ
గొనియాడి రంత వేకువ యయ్యెన్. భార
ఉద్యో 4. 890.

చ .. గుబ్బనఁ బతి దివ్య శవ్య మణిపాదుక
లంఘుల సంఘటించి య, క్కనకపురంబు
చొచ్చి తమకంబున నన్నిని పుచ్చి వేకువన్.
విక్ర 2. 105.

గి. కమ్మ కమ్మరి గుళికలు తమ్మిలేమ, నిదుర
మంపునఁ బుక్కిట నించి మేలు, కాంచి వేకువ
మమిసె వాఁగమల ముకుళ, కోటరంబుల నెల
దేటి కొదమ లెగనె పారి. 2 68

వేగ ఎ (నం వేగః) 1 త్వర, వేగిరపాటు.

మ. .... ఆ. ధృతరాష్ట్రం దవిసీతి సేవినమ సంధం
పంగ రాదంచవే, గ తెగంబాబకు . భార
ఉద్యో. 3. 25.

నీ నెటి దప్పి నలిల మవ్వేపించుచును వేగవచ్చుచో
నొకచోట ... భాగ. 10 ఉ. 454

2 వేగము, వడి

నీ కుండలమ్ములు వేగ కొనిరమ్ము నాలవ నాఁటికి
నని పూని వన్నఁ బనిచె . భార ఆది 1 114

దివి కాబాధి రాజుపై వరగు నాదివ్య, కాణంబు
సంధించి బలు వేగ దివియ ... రం రా. ఉ
కాం 147 పొ 5 పం

మ ... వా, విరి బ్రహ్మోస్తుము నిన్న రేళ్యరునిపై
వేగం బ్రయోగింపు సు, స్థిర లీలవృమకూరునీకు,
జయలక్ష్మి నిత్య సాంగత్యముల్. విక్ర 4 123.

3 ఎఱ (శ వేగ) దీని యామేడితరూపము
వేవేగ = త్వరితముగ

చ. ... ఆ, యత ధనువెత్తిమాకు తల యక్కు
రుఘస్మరుఁ డెసె దొల్ల వే, గ తొలఁగ నీచ్చెఁ
దేరు దురగంబులు మూఁక గలంగి సొంపబన్.
భార శల్య 1 241.

చ మనలక యామిషంబు గొని మార్గము వట్టిన
తుచ్చనై న్యముల్, వెఱఁజని ముట్టి గోధనము
వేగ మర ల్లము గాక .. భార విరా. 4. 57.

క. మామా యన్నియుఁ రెచ్చితి, తేమానమిదేల
వేగ దీపము వలదా, యాముదముదెమ్ము
పొమ్మన, నా మంద విచారుడప్ప డంగడి
కరిగెన్ శుక 3 190

క. ... వేవేగ నయోధ్యవేల వేంచేయుఁడగన్.
భా రా కిష్కిం 493

మ. నవరత్నోజ్జ్వల దివ్య పుష్పక విమానంబెక్కి
వేవేగ విశ్రవసుం జేరి వమస్కరించి . ఉ
రా 2. 245

వేగంటి ఎ (వే + కమ్మ) వహస్రాతుఁడు, దేవేం
ద్రుఁడు.

నీ వేగంటి తేరి కావిమెటుంగు పరుగ పివలిఁ
జాయఁజేయు నుజ్జ్వల రథముల ... చంద్రి
8. 85

గి దీవిఁ గనుఁగొన్న వేగంటి దేవరకుమ, వెచ్చ
నిట్టూర్పు పుక్కిట వెడలకున్నె ... రామా
8. 104

చ కంసారి మునుపు సారి వెడలిన దారిని దుము
దారిగా వేగంటి దునేదారి రాజనమ్మునగు మీస
రమ్మునఁ దచ్చుభ వానరమ్మున వచ్చునప్పు
తప్పుడవాళ్లెంచి ప్రబంధ 805.

వేగంటి నగరి వి వి (వేగంటి+నగరి) ఇంద్రుని రాజధాని, స్వర్గము

గీ కంటిమో వింటిమో యిటువంటి వాలు, గంటి ధర యందె కాదు వేగంటి నగరి, గలుగు తెలి గంటి తెలిగంటిగములనైన ... దశా. 7 212.

వేగంటివే(లుపు)ల్పు వి (వేగంటి+వేల్పు) సహస్రాక్షుడు, ఇంద్రుడు

గీ రమ్య గాంధర్వ విద్యాధర గురుబుధ క, వి ప్రకతితోడ వేగంటి వేల్పుజాడ, సకల సామంత కాంధవ సమితి తోడ, నవ్యమౌక్తిక నింహాస నమునఁ తెలిగి ఇందు 5 5.

వేగన్నులతఁడు వి (వే+కన్నులు+తఁడు) సహస్రాక్షుడు, ఇంద్రుడు

గీ చేరి జేజేలు మఱి జడదారిగములు, నచ్చరలు గొల్వి వేగన్నులతని మొదలి, రాచనెల వేలిఁ జేర్చి నే రాజు తండ్రి యతఁడు గొనియాడ నెగడె యయాతి పుడమి. యయా 1. 19

వేగన్నులదొర వీ (వే+కన్నులు+దొర) సహస్రాక్షుడు, ఇంద్రుడు

క వేగరులు వేగ వేగమె, వేగన్నుల దొరను గాంచి విన్నవ మనుచున్...మల్లుపు 2 5

వేగపడు అ క్రి (వేగ+పడు) తొందరపడు, త్వరితపడు

ఆ. వేగపడకు మనుజ విభుచేతి బలుపును, జాతు గాక యవిన కూరరేఖ, నగుచు మంత్రి వరుల మొగములు గనుంగొని, యిట్టులనియెదాన వేళ్ళరుండు నిర్వ 7 29

క...కును సంభావించు నెడనాతఁ డప్పకు, బాంచాలిం జూపి వేగ పడి యిట్లనియెన్ భార. విరా 2 39

క...తముఁ దారెఱుంగుట వేగప,డమి చాలిమి నిడుపు గలుగుటయు లేని ప్రభు త్వముగలదె . భార ఉద్యో 2. 27

గీ. చలము శోభిల్లు నొండొరు సమయఁ జేయ, వేగపడి పెల్లు నొంచుచో వ్రేటుఁ బోటు, నాటు నగపాటు నొండొరు లోటుపడక, చారుణు బుగఁ బోరి రవ్వీరవరులు భా. రా ఆర 2 187,

వేగపాటు వి (✓వేగపడు.) తొందర పడుట, వేగిర పడుట

చ. వలదని యెంత సెప్పినను వావిరివైకడు వేగ పాటు మ్రేఁ బలుమఱు నెల్లెడె దొడరఁచా తెను భార. విరా 2. 280.

క. వాలిం గనుంగొని రఘు భూ.పాలాగ్రణియపుడు వేగపాటునఁ జాలన్, బోలంగ ధర్మార్థ సమే, కాలాపముల నిటు లనియె నాతని తోడన్ భా. రా. కిష్కిం. 251

గీ...వేగ పాటేల యతఁడు నీ విభుడగుటకు, నర్చవాదుల నివ్వీటి హరి భజింపు ... ఆము 5. 82

వేగము సం వి. అ పుం 1 కాఁకు, దెబ్బ 2 వడి, త్వర, 3 ఊభము, అలజడి 4 ఉద్రేకము, ఉగ్రత 5 ప్రవాహము 6 ఉత్సాహము 7. బలము, శక్తి 8 (విపాది) ప్రసరణము (విపాదులు) దేహమున వ్యాపించుట 9. అతిత్వర, తొందర. 10 బాణప్రసారము, అమ్మల వడి. 11 కామము. 12 లోపల మన్న యుద్రేకమును వెలువఱుచుట 13 సంతోషము, ఉల్లాసము 14. మలవిరర్జనము 15. పురుషుని వీర్యము, శుక్రము

ఉ వివ్రకుటుండ ! వెల్వడుము వేగమ వీవును నీ నిపాదియన్...భార. అది 2 83.

వేగరి వి (వేగు+ఆరి³) చారుడు, వృత్తాంతము చెలుపువాడు , తెల్పునది.

క అట వేగరులగు వారలు, పటరయమున నేఁగు దెంచి పంక్తిముఖున క,చ్చటి రాము కార్య గతులు,తక్కుటమున నెఱిగించి రతఁడు తల్లడ మందన్ భా రా యు 1610

చ. వెలువడి త్రోవకున్ భగిని వేగరిగాఁ బదునాల్గు వేల బో,దులు పదునాల్గు చేరువలతో మును తోననికేఁగుదేఱఁ...చం. రా. 5 48.

క. కనుంగొని నివ్వెఱి పడి చే,య్యన మగుడి దశాన్యుఁ జేరి యంజలి బుధం, బొవరింతి నిలిచి దేవర, వినుఁడొక వింతయని యనిరి వేగ రులింతన్. ఉ రా. 3 228

వేగలము వి సంజోభము, కళాకళ.

క. ఈ గతివందలు యజ్ఞ సచ్చాగముఁ గుర్కురముఁ జేసి చనుచుండంగా, నాగరిక మేది విప్రుఁడు, వేగలమున నిలిచి భ్రాంతి వికలుండుగుచున్ వేం పంచ 8 147.

వేగవాహి సం. ఎఱ. (నో. నీ. నో.) వేగము గలది, వడిగలది.

వేగసరము సం. ఎ. అ. పుం. వేసడము, కంచరగాడిద.

ఎఱ (అ. ఈ. అ.) వేగముగాఁ బోవునది

వేగాలము ఎ. (క. వేగాయ) వేగము

చంద్రాంగద ముద్రితా ముద్రిత ప్రతులలో నీ పాఠమే కావచ్చు చున్నది. వేం. పంచ ప్రతుల యందును వేగం మను పాఠము కనఁబడుచున్నది గ్రంథాంతర సంవాదము లేదు. సందర్భానుసారముగ నీ యర్థము చెప్పఁబడినది.

నీ. ఈ తగుక్కు వేగాల మెన్న కళ్యమె పుల్గునొడి సెల వేసిన ట్టొడిసి పట్టి...చంద్రా 2. 77.

వేగా(గ)లము ఎ. వేగము.

క ఈగతి వందలు యజ్ఞసచ్చాగముఁ గుర్కురముఁ జేసి చనుచుండంగా, నాగరిక మేది విప్రుఁడు వేగలమున నిలిచి భ్రాంతి వికలుండుగుచున్. వేం పంచ 8 147.

(ఇంకను విచార్యము.)

వేగి సం. ఎఱ (నో. నీ. నో.) వేగము గలది, వడిగలది.

ఎ. నో. పుం. 1. వార్తావహుఁడు, సమాచారము తెచ్చువాఁడు 2 దేగ, శ్రేయము

వేగించు అ. క్రి (✓వేగు.) జాగరణముచేయు, మేలు కొని యుండు

ఉ కొంచక నీవు మద్యములఁ గ్రోలితి వాత్మ గలంగె నాకు వేగించిన వాఁడ నీవు కమకెంపులు నాకుఁ బెంగె నన్ను వంపించిన నీవె తూఁబొదల శ్రీ ఫలముం గనుగొంటి వయ్యయో, పంచశరుండు నా పయిని బాణము వైచి నిదేమి చెప్పుమా గంధ 52.

గీ. అనుచు వటవచ్చి చేలివను లోనరఁ జేసి,యలసి వేగింపఁ జాలక యతివలెల్లఁ, గన్నురమ్ములు మోడ్చి నక్కలికి యంతఁ, దనదు దండకు కాఱాఁదలఁచి లేచి. యయా. 5 118.

గీ. చేరి యవ్వారి యగు బాష్పవారి ధార, అరుణ రుచి కిమ్మదామర లాచి నిరుర, మాన్పరే యెల్ల వెతఁజెంద మనుజువాఁడు, డలఁతనట్టులె వేగించి రనుజులెల్ల ఉ రా. 6 225

స క్రి. 1 (కాలము) కడవఁజేయు, కడుపు, పుచ్చు.

ద్వి ఆ రాత్రి వేగించి యమ్మఱునాఁడు, యారమణులఁ గన్న యచటి కేతేర . రం. రా. బాల. 18. పా. 19 పం

ప ఓ యవ్వ కుళంబున నున్న దానవే సిగ్గును వ్యంజన యీ శక్తి స్థానంబునఁ జిరకాలంబునంబట్టి యెట్లు వేగించుచున్నదానవు...కళా. 8. 115

2 వహించు, ఓర్పు

త్వి శశిముఖయైన కౌసల్య సంపదల, విష్ణువీఁగఁగ సరి వెఱచివై యుండి, వెట్టిదానవె యెట్లు వేగించెదీవు ... రం రా అయో. 90 పా 3. పం.

క వేగింపరాని వేదన, వేగింపఁగ నంత ప్రొద్దు వేగియు సతికిన్, వేగక,యుండెను దైవని, యో గంబున నంతఁ బతి వియోగము కతవన్ విక్ర. 6 114.

ద్వి కొంచె పట్టుటకునై కొంచని యంచ, యంచఁబో నీకు వే యశివేడి, పట్టినఁ గడునెగ్గు పుట్టిన నిచట, నెట్లు వేగించెద మిఁకనైన నీవు, కవకవ నగకు జక్కవ కవలెదరు ... అమ.క. 2 115 పా 17. పం.

8 చేయు, నిర్వహించు.

గీ ఎట్లు వేగింతు సంసార మిచటనుండి, యేల నినుఁ బాసి యొంటి నాకిచటనుండఁ, గలుగనిమ్ము పెక్కిండు బంధులును నాకు, బంధువు గలందె నాకు నీపాఁటి వాఁడు శివరా 3 125

వేగితము సం. ఎఱ. (అ. ఈ. అ.) త్వరపెట్టఁబడినది

వేగిని సం. ఎ ఈ శ్రీ నది, ఏలు

వేగిరకత్రై ఎఱ. (వేగింము+కత్రై) వేగిరపాటుకలది, త్వరపడునది.

గీ ఎంత వేగిరకత్తెవే యింతి కాన, మా మగువ
గొల్వ వచ్చితిమో మిటారి, యేరి తోలుదు
కొలిచిన వారిలోన, సుదతి యాకారి గతి
మంబు చూచి పలుకు కువల. 4 167

ఉ . వీరి గటాక్షములందె యేలజాల్, వేగిర
కత్తె వీవుచిత లీల దలంతువా వేళ
యెంతువో?... విజ వి. 8 204.

వేగిరకాడు విజ (వేగిరము + కాడు) వేగిరపాటు
కలవాడు, త్వరపడువాడు.

ఉ వేగిర కాడు మన్నుభుండు వెన్నును ముందును
జూడఁడంతకున్, వేగిరకాడు నీ విభుండు వీరి
గటాక్షము లందె యేలజా, లేవేగిరకత్తె వీవు .
విజ వి 7. 204.

వేగిరపడు ౧ శ్రీ (వేగిరము + పడు) తొందరపడు,
త్వరపడు

గీ నన్ను గిల్పిన పరుండను నెన్ను జనకు, కడకు
బుచ్చెద వేగిర పడక నిలుము ... భార. కర్ణ. 2. 381.

చ అరుగుట నెప్పిరా కతల నాకలి దీర్చెద
వన్నె జాల వేగిరపడు చున్ని నీయుదర
గేహము సొచ్చితి జక్క వచ్చితిన్ ... భా రా
ము. 60.

వ అంత వరుణ కింఁడుం డన్వర్థాభిధానుండగుచు
వచ్చిన వేగిరపడి వాయువందమందు సుయో
ధను నేడ సమయింతు నను సందంభంబున
భార. భీష్మ. 2 398.

వేగిరపటుచే న శ్రీ (✓వేగిరపడు) త్వరపటుచు,
తొందరపెట్టు.

క కాఁ బనువుండు పార్వతికుల, చేఁబనువుండు
తెలుగు పటిచి తేటిట నటువంగఁ బనువుండు
జయభేరిన్, వేఁ బనువుండు కర్ణకరుల వేగిర
పటుపన్ కృ శకుం. 1 49.

వేగిరపాటు ౨ (✓వేగిరపడు.) తొందర.

ఉ. ఉల్లము శంకితం జగుచు మండఁగ వేగిరపాటు
మేలె ... భార. ఉద్యో 1 185.

ఉ. ... అయోధ్య మా భరతుఁ డేలంగ నే నియ
మించి దేహముం, దక్కెడు వాడనై తిన్నుచిత
స్థితి వేగిరపాటు లొప్పునే. భా.తా.యు. 480.

ద్వి యాగ దీక్షితునకు నలుగంగఁ దగునె, వేగిర
పాటేల విజ్ఞాని కనిన, ననుజుడ తనలోన వని
శంబు మండి, కనలేడు శత్రుండుగాదె
కోపంబు ... రం రా ఉ. 131. పా 5. పం

వేగిరపెట్టు న శ్రీ. (వేగిరము + పెట్టు.) త్వరపెట్టు,
తొందరపడఁ జేయు.

వ ప్రతిహారి ససంక్రమ గతిఁ జని భూవల్లభునకుం
బ్రణమిల్లి భూమింజయ ప్రవేశంబు తెలుగు
విన్నవించిన నా రథిర సారథులం జూచువేడ్క
మనఁబు వేగిరపెట్టెడు న య్యిరువుర నియ్యె
డకుం జయ్యనఁ దోడతెమ్మను విభుని పలుకులు
విని ... భార విరా. 5 287

వేగిరము ౧ (నం వేగః) 1 వేగము

క వెరవు మెయిందాన కతివయ, పరిజన సహి
తముగ వరింగె బటుతురగగతి, స్ఫురణాను
మోదలీలా, భరితుండగుచు వేగిరంపుఁ బయ
నములఁ దగన్ భార ఉద్యో. 1. 88

చ మునుకొని కోవిర స్థవతి ముఖ్యులు శిల్పము
లుద్యమింప, న,వృని తన వేగిరంపుఁ త్రియభావ
నకుం దగియుండ కుంజివన్ .. హరి.ఉ.2.150.

క హరితేజము హరి కాంతియు, హరి విభవము
హరి భయంకరాకృతి హరివేగిరము హరి విక్ర
మంబును, హరియను పేరిటి లక్ష్మీనాపా
దీంపన్. ఉ హరి. 8. 22.

2 తొందర.

చ విను మొక మాట రాత్రి చం వేగిర మేటికి ..
అము 8. 28.

చ . ఎందుమ గొరలేక నీకు నిదె దుచ్చుహ కర్ణ
నిపాత సూచియై, వివక్షుడు గుండె దిగ్గురవ వేగి
రమేల దురంబ కోరికన్ రాను 4. 112.

క. మదిరాతుల నమ్మకు నయ,విదుండవు గద వేగి
రంబు వెరవరి తెలుచున్, బదరకు మీ లెస్స
పడిం,బదిగ విచారించి నేయ మంచితి సుమ్మి.
సారంగ 2 280.

శ్రీ. విజ త్వరితముగ.

గీ తెలిని వాకిళ్లు రెండు వేగిరము మూసి, నడిమి
వాకిలిఁ దెలువ నెన్నుండు వేర్పు...కాశీ.2.121.

అ. మురిసి మురిసి రారె మునివ్రేళ్ళు నడుముక్కు,
చదుకఁ బడియెఁ జీము జాలుకొనియె, దనువు
మీఁద ముసరె దొన దొన నీఁగలు, వేగిరంటె
పెద్ద రోగమునకు నరావ. 9 79.

న. చింతా సాగరంబు వేగిరంబ వెల్లివొడిచెనవ్
మనుచ. 8 9

వేగిరించు అ. ౧౩. (✓వేగిరము.) వేగిరవడు, తొందర
వడు.

కా నీకున్నాకు వలంక్రియా కలనముల్ నెమ్మిం
బ్రయోగించి యు, తేకం బిమ్మెయి నావ
హించుట రయన్ సిద్ధంబు కార్యార్థులై, నా
కావాసులు వేగిరించెదరు నానావైరి భూనా
యకా, నీక ధ్వంసమొనర్చి మాన్యవలయున్
వేగంబు భూభారమున్ హరి ఉ. 1 75.

అ. .. అల కన్న తండ్రియు, వెరవుమాలి యిటుల
వేగిరించె. పారంగ. 8. 188.

క పూట వగు కార్యగతు లొక, నాటన్ మఱి
నాటంగనెడు నయ కార్యములొ, క్కేటం
తేయుట మేలగు, గోటలపై వేగిరించుము
వేనైవన్. రా. వి 2 88.

అ. కామసించి చేయఁదగదెట్టి కార్యంబు వేగిరింప
వదియు విషమ మగును, వచ్చికాయఁ దెచ్చి
వడవేయ ఫలమౌనె . వేమ 1. 28

వేగు¹(పు) అ ౧౩ 1 తెల్ల నాటు, ప్రభాతమగు.

క. వేగుటయు సత్వరంబుగ, నా గాంగేయుండు
మించి యనిక నడచినన్, సాగర తరంగముల
గతి, వేగమ తరతరమ మొనలు వెడలఁ దొడం
గెన్ భార భీష్మ 2. 187

నీ....వేగునంతకుఁ తేనె జాగరంబు. కాశీ.
4 188.

ద్వి. ఆరాత్రి వేగంగ వంచిత స్తోత్ర, పారీణులగు
పుణ్య పాతకుల్ వచ్చి, వీరపుంగవ రామ విజ
యాభిరామ భూరి విక్రమ స్త్రిత్యమేర్పనుము .
రం. రా ఉ 108. పొ 11. పం.

మ వరుసన్ శుక్రుండు నాఁడు వేగఁదన శైల్యం
జూచి యీ కన్నెకున్, దొరయౌ రూపును
ప్రాయమున్ గలిగి చెమ్మం గల్గు వీ నేలఁతె,
దరుడై కల్గెఁ దలంచినట్ల యెడనేయంబోలునే

యింక నే, రప్పరులౌ కొమ్మలఁ బంపుమా తగు
వనుల్ గావింపఁ కాడింపఁగన్ ... యయా.
4 84

నీ గీ ...వేగెఱాఁగను దెలవాతె నాఁగతేలే, నవఁగ
నేకార్థములు గాఁగఁ దనరు నభవ. ఆం భా
8 99.

2 ఉదయించు, పుట్టు, కలుగు.

ద్వి ఇల జీవులకునెల్ల నిదె వేగెఁ బ్రొద్దు...ద్వి
హరిశ్చ ఉ 1155. పం

క కలిగె నొక జాంబవతి వె, న్నెల వడఁబడె దేల
వలపు నీతల వేగెన్, బొలియకు వేస తులుగల,
పొలఁతులచే పాటువడక పోదాదని యెన్.
ఉ హరి. 3 115.

ఉ.. ఇట్టివి నీతల వేగవే చెలి. అము. 5 58.

నీ తలవే వేగెనా = నీయందే గలదా? అవి
యర్థము.

క వల పెక్కెడ లేదా యీ, యలికుంతల తలనె
వేగెనా యేఁచకఁగన్, జలికాలఁ ద్రోచి విడు
పుము, శెలిమిక్కిలి మనసు వేద కీతల పాదా
విజ వి 2. 50

3 (కాలము) కడచు.

న. అనిన నిని యశోదాదేవి వేర్వేలు నమాన
యించి

క. మీ వేగులెల్ల వచ్చెద, వేసరకుండు మీరు లేక
వేగునె మాకుం, తేనెం తేయఁడు బాలకు, దా
మరపుం బనులు నిజము లనియెదరు లలే
హరి. పూ. 5. 280

న. నీవు కైటభారిం బాడిన వేటిపాట ఫలంబు
సజలంబుగా నాకిచ్చితేని బీభత్సుత్సార్థంబగు
నీ జన్మంబు వేగు. అము. 8. 59

చ అలఘు విషన్మహోర్ధవము నట్లు తరించి పునర్మ
హోర్ధతిన్, వెలిగెడు వారిఁదద్రజని వేగ
భయంకర లీలఁ దాఁకి పెం పలరఁగ. రాఘవ.
4 218.

4. శుభోదయ మగు.

ఉ. ంమని బాధలంబిడు జగంబుల కింతటి వేగుఁ
గాతఁ ద, ద్వంశము వేగ వేగుటయు ... హరి.
పూ. 9 88.

క ఈగతి నత్తటిఁ దెలతెల, వేగిన గంధర్వ వతికి
వేగుట విని తా, రాగమున కేగి కాంచిరి,
రాగమ్మునఁ గొలిచి మను పురాతన ఖచరుల్
మనుచ. 5 41.

5 బాధపడు, క్లేశము నొందు,
చూ వేచు.

ద్వి నా నిమిత్తంబున నారీలతామ, కీ నీచ దుర్దశ
నిటు వేగ వలసె . ద్వి. హరిశ్చ 1707.

ఉ. అల్పపు బుద్ధి నీక్రియ మహాక్రతు తంత్రముఁ
బన్నాధిపా, కల్పనిఁ బాయఁబెట్టి కమగావక
దతుఁడు చేయఁజొచ్చి యా, వేల్పులు దాను
దుర్దశల వేగె మహాక్రియాగ్ని రుద్రునిం,
బోలెఁగ వచ్చునట్టి పటు భూరి విభుండగు
వీరిభద్రుచేన్ భీమ 2.9

వేగు² ఎ. 1 రాజకీయ సమాచారము.

క మాకంటె వాఁడు మునుపుగ, నే కార్యము
సేయఁగలఁడో యెఱుంగము మీరిల్, తోకగఁ
దతువరి మెలఁగుచు, నాకేదొక పనికి వేగు నడ
పగవలయున్ ప్రభా 1 114

చ. అప్పుడు తమంబు చొప్పు దెలియన్ సమయోచిత
వేషధారియై, తపసుని యాజ్ఞఁగై కొని ముదం
బున వేగున కేగుదెంచు దూత పగిదిఁ జూడ
నొప్పె నుదితంబయి తూర్పున వేగుఁజక్క
యా, నెపముననో తదాఖ్య ధరణిం బ్రతిపాదిత
మాట దానికిన్ కవీరా. 5 217

క కింకరుల చేత వంతన్, లంకికు వేగందె నఁదిస
న్విని యంకా, పాంకాలు దరిగొనంగ ని,రంకుక
సాహస సమర్థు డగు దశముఖుఁడున్ రామా
7. 49.

2. చారుడు

నీ. పరిమిత పరిచార పరిగతుఁడని తన వేగులు
చెప్పిన వివిధయాన, పాత్రముల్సమకట్టి ...
దశకు 11. 22.

గీ. తరులకడ నిజభూమియం దనుజ తమజ, బాంధ
వామాత్య మిత్తులఁ బారవేష,ధరుల వేగులఁ
గాఁబెట్టి ధరణిపునకు, వలయు నొండొరు
నెఱుంగని వాఁకిఁగాఁగ. భా. కాంతి 2 279.

వేగుఁజక్క ఎ (వేగు¹ + చక్క) శుక్ర వక్షత్రము,
వేకువజామున పొడుచు వక్షత్రము.

గీ ఉదయగిరి మీఁదఁ గోపురంబుండి నిగుడ,
నహిత రవి రశ్మిచే బద్ధుఁడగునుఁ దోడి, బలఁగ
మైనట్టి చుక్కల వలవత్తోవఁ, జూపనేతెంచె నన
వేగుఁజక్క పొడిచె మనుచ. 3. 54.

చ ...ంటిమైబయటనుండక పొమ్మని వేగుఁదెల్ప
వచ్చిన గతి వేగుఁజక్క పొడిచెం జనె రాజును
బల్కిమాద్రీకిన్ పారంగ 2. 185.

క కనుఁగొంటివె యతి చక్కన్, మనవిజన్యప
కీర్తి రుచి సహజపు మొక్కన్, మినుకుల
కులముల యిక్కన్, విను చక్కం జొక్క మైన
వేగుం జక్కన్ శుక 2. 283.

వేగుఁబోక = వేఁబోక ఎ బా (వేగు¹ + పోక.)

ప్రభాతము, ప్రత్యాపము, తెల్లవాలుజాము.

అ వెలరు వాలు దీవియల నల్ల వల్లార్పు, సోర్
గండ్లయందుఁ జొచ్చి నుడిసి, తిరిగి వేగుఁబోక
తెమ్మెర వెలదీగ, కొనల వంకలొత్తుననలఁ
బ్రోచు భార ఉద్యో. 2 112

క. వేగుం బోకల మేల్కని, భాగవతోద్గీయమాన
భగవద్గీతా, రాగంబులు విని మదిను, ద్వేగంబు
వహించుఁ జేదుడిన్న విధమునన్ ... నైష.
7 129

చ.. ఇంద్రియముల వండువయ్యెను న తీ ప తి
కోటికి వేగుఁ బోకటన్ కవిక. 4 188.

క. ఈరేయి వేగుఁబోకటఁ, జారాయణ యేమి
చెప్ప జనులెన్నడు నె,వ్వారును నెచ్చటఁగా
నఁగ, నేరని చోద్యంబు గంటి నిక్కమువినుమా,
కేయూర. 4. 29.

వేగుజాము ఎ (వేగు¹ + జాము.) తెల్లవాలుజాము
సూర్యోదమునకు ముందు పడున్నర గడియల
కాలము.

అ వేగుజాము గలాగ వెడనిద్రఁ బొందదు.. భార.

అర. 5 308

ఉ కుప్పసముల్ వదల్చి వలి గుబ్బుల నొత్తిరిహత్తి
వేగుజా, మిప్ప లిరుచ్చి గాడ్పుల కధీశు...అము
5 104.

మ అకటా యేమని దూఱుచాన మిము బాభా
వేగు జామయ్యె..కళా. 4. 112

వేగుపాటు ఎ (వేగు¹ + పాటు.) వేఁబోక, ప్రభా
తము.

ఉ. ఇమ్ములఁ బల్చిమ్మాబునిధి కేగు నెడందగ
వారకన్ మయూఁబమ్ములనెన్ని కుంచితముగా
నొనరించిన ప్రవేశ్యరక్తిలోఁ, గ్రమ్మఁగఁ
త్రాక్రవృద్ధ రవి రక్తులఁ బిట్టిని వేగుపాటు
నఁగ్రమ్మట లెక్కజెట్టె వనఁగా వికసించె
సహస్ర పత్రముల్. వేం. పంచ. 4 318

వేగురు=వేపురు న బ వేయిమంది, సహస్ర సంఖ్య
గలవారు అనేకులు, వెక్కండ్రు

వ... పదుండ్రు నూర్గురు వేగురు లక్షకొటి సంఖ్యా
కులుం గూడికొని...దశా. 2 162

గీ. ఆతని కూతురు శర్మిష్ఠ యనఁగ నొప్పు, గూర్మి
సకియలు వేగురు గొల్వ నెప్పుడు, నా చెలియఁ
గూడి యీ కొమ్మ యాడుకొనుచు, నరమరలు
లేని చెలుముల ననఁగి పెనఁగి యయా. 3 50
వ...అఖం దేశాల వెలికి వేగురున్న చేయించిన
ధమ్మకము. దశా. 4. 774.

వేగురుఁజుక్క ఎ. (వేగు¹+చుక్క) వేగుఁజుక్క
'సంధిని వర్ణగమము.'

మ. పొడమె స్వేగురుఁ జుక్క కాలి పద శృద్ధో
గోల్లిన ద్రవమై...పారి. 2 53.

క. రక్కసుల గురువు గురుచకు, వెక్కనమగు మతికి
నిరవు వెరవుల కెల్ల, నిక్కు నుతికెక్కు వేగురుఁ,
జుక్కదివి నిట్టులు గడుసు జుక్కనఁ బొడిచెన్,
వి. ప్ర. 3. 47.

ఉ. చుక్కల తేఱు తూర్పుదెస తోడుతమంగురు
సంగరాధమై, యుక్కువ చారసిల్లువని యుక్కు
శమంపిన రీతి వేగురుం, జుక్క సురేంద్ర దిక్కు
నను శోభిత...శశాం. 4. 128.

వేగు(ల)వాడు ఎ. (√వేగు) రాజ్య సమాచారము
తెల్పువాడు, వారుడు

క. మొదల నొక వేగువానిం, గదలరయఁగ బనిచి
పిదపఁ గార్యము సేయం, బదిలమని పలికె శర
భుఁడు, పడపడి మైందుండు నట్లు పలికె బలు
కుఁడున్ భా. రా. యు. 172

ద్వి. పడపడియుడు రాజుపై దిననాథుఁ, దదెవచ్చె
నని చెప్ప నరుడెంచు రీతి, వేగువాడును బోలె
వేగురుఁజుక్క, వాగుగా బొడిచినఁ బరిపరి
వేగె...ద్వి. హరిశ్చ. పూ. 547.

గీ...మహానీయ వైభవ మెనక మెనఁగ, వజ్రలు
వరపతి మందిర చ్ఛాఁభూమి, సేర వరిగి యా
వేగుల వారు ప్రీతి భార విరా 3. 74

ద్వి. వేగులవారిచే విన్న వార్తలకు, వేగ నిష్ఠా
ణంబు ప్రేయంగఁ బనిచి ... రం రా యు
335 పా. 29. పం.

వేచ సం ఎ. ఆ వ్రే. జీతము, కూలి

వేచందము(లు) ఎ. (వేయి+చందములు)

ద్వి. వేచందములఁ గృపా వివకుఁడై యీవఁగా
చిన పిదపఁ గుక్కల కిచ్చినట్లు...ద్వి పరమ.
2. 61. పా.

వేమే¹ న శ్రీ ఎదురుచూచు, ప్రతీక్షించు

చ. విమమరిఁ జంపమం తెలుప వేమట లెస్సప్రకావ
భాషణం, బున వెడ మల్లి కుట్టులను బొంకుల
వానిఁ గలంగఁ జేసి రేఁ, చినఁ దనపూఁపుదప్పు
...భార కాం. 3. 20.

నీ ధార్త్రాఘ్నులు మాతకనయ సౌఖ్యలును
తెలుపన వేతురు చిన్న నన్న...భార విరా.
1 47.

క. ఈ చందమువఁ దెలుపులు, వేచియుఁ బయిఁ
బూఁచిలాంచి వేసియుఁ దైవైఁ, ద్రోచుటధి
రమునఁ దడిసిరి పూచిన మోదుపుల తోడఁ
బుట్టువు లగుచున్. ఉ హరి. 3. 68

వేమే² న. శ్రీ. (√వేగు) వాధపెట్టు, క్లేశము
నొందించు (ఈ యర్థమునం దిది నిరసనస్వార
మనుటకు ఈ క్రింది భారత ప్రయోగము నిర్ధా
రకము)

ఉ. కించక కోటిచేత నొక కిడును బొందక వచ్చి
తమ్మ ని, స్వేచిన దుర్మడుండు మునిఁ గొలువం
జనెనమ్మ యంత బో, కేచిన నూతులి యొదలి
కింత యసాయ మొనర్తురమ్మవే, కాచి విరో
ధులం దునుమఁగానిటు మట్టుదురమ్మ నీ పతుల్.
భార. విరా 3 44

శ్లో॥ దిష్ట్యా నైరంధ్ర ముక్తాసి దిష్ట్యాసి పునరా
గతా, దిష్ట్యా వినిహతా స్సూతా యేత్యాం
క్లిశ్యన్త్య తాగసం. సం భార విరా. 28. 28.

ఉ కాక పెదిర్చి సంగరముఖంబున పొచ్చిన రాజు
వంశముం, గూఁకటి వేళ్లతోఁ బెఱికి గోత్ర
వధంబును తేసినట్టి యా, ప్రవేశపుఁ గీడుగాక
ప్రజ వేచఁ దలంచిన శోరుచుట్టు పై, రోఁకటి
పోటు చందముగ రోసి జనుల్ ననుఁ జూచి
తిట్టరే జై. భా. 1 84.

వేమంగులపాగ ఏ (వేయి + చుంగులు + పాగ)
సహస్రఫణుఁడు, వేయి పడగలు గల వాఁడు,
శేషుఁడు (ఆప్ర 4 ర.)

వేటు = ప్రేటు ఏ ($\sqrt{\text{వేయు.}}$) 1. చెబ్బి. హతి.

మ. మద దంతావళ దంతముల్ నటకు నమ్మా
వంతు లుద్భాసితత్వన్, బెదరం బల్లిము గుఱ్ఱ
మున్ రపుతునున్ వేటారు తుండెంబులై, చెద
రంగా...విక 8 79

క. ఒకయేటాక పోటాక వేటాక యాటాక
ముట్టిపాలు నొందక తండ్రికడ పుటలుమాన్చె
నొక్కం, డకలుష దివ్యాస్త్ర తతుల నదియట్లుం
డెన్ కకు 2. 104.

ద్వి అరుదుగా రౌతును హయముఁ బల్లిమును,
దుంమున వేటాలు తునియలు గాఁగ. హరిశ్చ.
పూ. 182.

2. వైచుట, వేయుట.

పి...అచ్చుతోన నేయచ్చెనఁ గైకొని మాట
లాడిన యట్లు వేటు గలుగఁ, దలపు గతి వచ్చు
గోరిన దాయవనఁగ, శుకుని జూదము దీని
యచ్చొక యనఁగ, గెలుపు వాయది కామెడ్డు
గెలువనేర్చి, యెల్లఁ విడికిళ్ళ విడిపించి యేన
కొందు. ద్వా. 10 88

వేటుగజ్జెలు ఏ బ. (వేటు + గజ్జెలు.) నాట్యమందు
కాళ్ళకు కట్టుకొను గజ్జెలు.

గి వేటు గజ్జెలు మద్దెల్ వీణచెంగు, మురళి
సారంగ తిత్తికిన్నెర రజాబు, శంఖతాళాది
వాద్యముల్ సరసరీతి, పాటప్రతిఁ గూడి నాద
మేర్పాటుచేయ. మల్లాపు. 4. 84.

వేట్లాడు అ. క్రీ. (వేట్లు + అడు.) చెబ్బితాడు,
కొట్లాడు.

న. తల్లింకక బింకంబున నంకంబునకుఁ జంకించక
వేట్లాడ నగ్గరిక డగ్గరు నవియును. (ఇది చకోర

విహార వర్ణనము.) ఘటికా. 2 148.

వేద సం ఏ అ. శ్రీ ఓడ, పడవ.

వేదబంధు ఏ. (సం. విదంబు.) 1 వంచన, మోసము
మ. కని యద్దేవుని తోడ వేదబంధునం గప్పంబు
గార్వంబుగా, ననుఁ బుత్రైంచుటఁ జెప్పవోడితి ..
ఉ హరి. 4 182

మ తలఁపుల్ చిచ్చులు మాట లుజ్జ్వల సుధా
ధారల్ విభుండైన పువ్విలుతున్ మెచ్చర
యన్మలన్ వలతురే విశ్వాసమున్ లేదు క్రూ.
రలు తోడుం బితివైనఁ జంపుదు రిధర్మల్ నిర్ద
యల్ చంచలల్, వెలయాం ద్రెక్కడ వారి
వేదబంధులా వేదాంత సూక్తంబులే. భాగ.
9 417.

ఆ. వేడ్క మీఱఁగాను విప్రులు చూడంగ, వచ్చి
చక్రియజ్ఞ వాటిలోన, జేరి ద్విజుల వదుమ నిరి
తోడఁ గూర్చుండి, విడెము సేయుచుండె వేద
బంధున వే మా. 1. 189. కాశీ 8. 89.

2 మాయ, కవట ప్రవర్తనము

ఆ. విలయ కాలమందు వీశ్వంబు నీ పెద్ద, కడుపు
లోన దాచు కడిమి మేటి, నటుండ వీపు నేడు
నాగర్భజుడ వౌట, పరమపురుష వేదబంధు
గాదె భాగ. 10 పూ 129.

చ సబలు నశక్తుఁ జేయుదు వశక్తు బలాధ్యునిఁ
జేయు దజ్ఞునిన్, విబుధు నొనర్తు నవ్విబుధు
నిన్ జడుఁగా నొనరింతు వెల్లెఱుంగబడు
భవతృప్తభావ మజకంతుహారాదు తెఱుంగలేరు
వేదబంధులు గాక యైహిక జడత్వము లున్నవె
నీకు రాఘవా ఉ రా 5. 229

3. నడవడి, ప్రవర్తనము.

గి తపమునకు విఘ్నకరియంచుఁ దలఁపఁడర్కుఁ,
దొలయు వర్ణావధూటి పయోధరముల, వేయి
కరముల నింపె నవ్వేదబంధున, నపుడ
శాంతించె నతని మహాతపంబు. కృ శకుం
1. 89

4. వేషము.

నీ అస్త్రంబు ధరియించు నట తపస్వియు నల్ల
యిట్టి వేదబంధు లెయ్యెడలఁ గలవె .. కాశీ.
7. 48.

చ. ప్రతితర ప్రభుత్వమున భాసిలు ఘాడుషహో
యెనంగఁగా, నిబిడ తమ ప్రభావమున వేర్పు
మెయిం గొనినాము గాని సా, పాటు వపుబత్తు
దీని నెవరేని యెఱుంగక యుండ దొంగ వే.
జలమునఁ దెచ్చికొంటిమె తడం బడకిట్టు
అనంగ న్యాయమే రంగ. 2 216

నిజ. మనోజ్ఞము, చక్కనిది.

నీ ఈ వేడబు మొల్ల పూవు క్రొం బొదరింట
జాన యింతుక నేపు నంచరించె, నీ నిగారంపు
ద్రాక్షాలత నికాయ కాయమానాతరంబుల
కడ హాకింతనేపు నాశీక వక్రాక్షిపేదఁ దీర్పు
కొనియెఁ గల్గిన రమ్మ యో కొమ్మలార.
రనిక. 4 48.

వేదము = వేలము ని మండలాగ్రము, భద్రము.

చ ... వేడి వేలుపుం, గొదమలు దార పావ
కుని కుట్టులు చిచ్చుటకంటి నెచ్చెలుల్, తుది
జము వేడముల్ విడుగు తున్నలు వానరి వీరు
లోక్కటన్. రామా. 7 180 (క ర. సా.)
(కురజము వేడముల్, అని ముద్రిపా.)

నం. వి. అ. న రంధ్రములు లేని గట్టి మంచి
గంధపు చెక్క

వేడించు నం. క్రి. పరివేష్టించు, ముట్టడించు

ద్వి. అదె కవిసేనతో నా రాఘవుండు, విడిసినాఁ
డీలంక వేడించి యింకఁ, గడిమి నెన్నఁడు
చూపఁ గలవాఁడ వీవు . రం. రా. యు.
848. పా. 29. పం

ద్వి. అక్షిణిలకరి హరి రాజరాజ, దక్షాహిడులు
వదునైదు నెన్నిదియు, కూడికొల్వఁగ వచ్చి
కుటిలుఁడై మధుర, వేడింప విని క్రొవ్వి
వేడింపకున్న, గాదని బలుఁడు సంగత రమా
బలుఁడు ... అ. మ క. 3. 170 పా 18 పం

ద్వి. తవిలి యా వనదేవతలు వనశ్రీకి, సవరించు
దీపికాస్తంభంబు లనంగ, మొగళిరో మాడిక్య
ముల పాఁచఁజేలు, తగ్గిలి వేడించు చందనములు
గడచి .... ద్వి, పం. 5. 871. పా.

అ. క్రి. వ్యాపించు, ప్రసరించు

ద్వి. తనివ పిమ్మట నల సౌమదామములు, తన
కొప్పునం బూని తన కొప్పుతోడ, మించులు

జలదంబు మీద వేడించు, సంచున నొసపరి
సవతుగాఁ జుట్టి ... ద్వి పరమ 5. 881. పా
ద్వి. చినుకు సోయగమున జీవరత్నములు, మెలఁ
గెడు జాడఁ క్రామినుకు వజ్రములు, తులకింప
జలజల తూర్చెత్తినట్టి, మెలపున వలపుఁ
దెమ్మెరలు వేడించు, నలుపున ద్వి పరమ
8. 170. పా.

న క్రి చుట్టివచ్చు

ద్వి. చటుల మృగాశివై శార్దూల ముఱుకు, ఘటన
నాఁబోతులఁ గడిమి వేడించి, మల్లడి గొన
నొక్క మఱి మల్లరముల, దల్లువల్ గొమ్ము
లుద్ధతి నొల్లగిల్లి ... అ. మ క 5 26 పా 4 పం
వేడుక = వేడ్క వి. ($\sqrt{\text{వేడు}}$) 1 కుతూహలము,

ఉబలాటము.

నీ. మునిదత్తశుగు మంత్రమున గొంతి కన్నియ
నాఁడు వేడుక దిననాథుఁ దనకుఁ, బ్రత్యక్ష
ముగఁ జేసి వడయుట. భార. కాం 1 18.

క. వేడుకపుట్టిన జాదం, జాడునె ధర్మజుఁడు ...
భార. ఉద్యో 1 24.

క. నా మోహము నా వేడుక, నా మానము నా
ప్రియంబు నా తగులము నా, ప్రేమమ్మను నా
తెగువయు, జామము బొందంగ నూరకయె
పోవుదునే హర 7 121

గీ తెలియ నానతి యిమ్ము సందియము దీట,
వినఁగ వేడుకయయ్యె నవిస్తరముగ . పారి
1 86.

2 అభిలాష, కాంక్ష.

ఉ . . లక్ష్మి గనుగందని వేడుకఁ గృష్ణరాయనిం,
జేరువకాక వావినెడఁ జెందునె సోదరుఁడైన
రుద్రునిన్ అము. 1. 88.

క. అనఘా యిది యెంతటి వని, విమ నా దెన
నీకు నింత వేడుక గలదేఁ, గనుదెఱచి చక్కఁ
జాడుము, మనలో మనకింత గలదె ... భోజ.
4. 285.

నీ . కుముద బాంధవని తోడఁ.

గీ. దోడు నీడయి క్రిడించు వేడుకలర ... దశా
1. 45.

8. సంతోషము.

గీ సహజ కరుణా కటాక్ష వీక్షణ విశేష, దీపితా శేష ధవళతార్థి కృతార్థి, కలితచాటు సుధా పూర్ణ కర్ణుడగుచు, నిందువేడుకతోఁగొలు వుండు నపుడు విక్ర. 1. 108.

చ. విశదముగా నెఱింగి కడువేడుకఁ బొంగి సుమాలి యయ్యెదన్...ఉ. రా. 2. 211.

కా. శ్రీ నారీమణిఁ బోలు వేంకమ వరించె వ్వేడు కల్ మీఱంగన్ దశా 1. 55.

4. వినోదము

ఉ. లేమ యొకర్లు వేడుక నశీక నశీకరణులు జాతిగా, బామియ దాను బన్నుకొని ... నైష 3. 98.

ద్వి వేడుక జట్టి గావించి నాపూన్ని వీడనాడకు... ద్వి హరిశ్చ ఉత్త. 1485.

చ...వేడుకకుం జూడనగ్నిన . అము 4. 95

5. ఉత్సవము, సంతోషకరమగు కార్యము.

ఉ వేడుక నిట్లగణ్యుని విశ్రమ ధవ్యయ గేంద్ర కన్యరార, జూడఁ దలంచి నిల్పిరి వసుక్షితిపాల పురి పురంద్రికల్ ..వసు. 8. 64.

క. అని మధుర వచన రచనల, దనుజేంద్రుని వలరజేసి తగ మజ్జన భోజన విధులతండు వేడుక, తొనరించగఁ దృప్తి బొందియుం డెడు వేళన్. విక్ర 2. 152.

6. విలాసము.

శీ. పెనిమిటి గలదాన నని కాటుక ధరింప వేడు కలా యంచ విడిచి కట్టు.. కుక. 2. 115.

మ. బలి దైత్యేశ్వర కంటె యీ గిరిదరీ భాగం బుల వ్వేడుకల్, పాలయం గ్రీడలు నల్పు కిన్న రవతుల్...దశా. 2. 153.

7. ఆవలిం, పోం.

మ. కొనియెం గంయకముల్ సముదృట నటద్వోటి భట ప్రాధిఁ గై, కొనియె వ్వేడుకఁ జీడికోట యహిత ఊడికులల్లాడ...కాశీ. 1. 38

వేడుక(ల)కత్తి(త్రె)య ఎ (✓వేడుక.) 1 వేళ్య

చ. విను మది నాకతోకమున వేడుక కత్తియ దాని దానవీ,జనన విశాన మొక్క మునిశానము తెరి మతోదయంబునన్. జనునది ... కకు. 4. 141.

గీ... కలి వేడుకకత్తె శ్రీ కామకోటి, గవయు నేకామనాథునిఁ గరిగిరికు. కాశీ 3. 107.

ఉ వేడుక కత్తెనంచ రతివింతల నిన్ బ్రమ యింపఁ జాతునో, మోడి వహింతునో భువన మోహన నేనని కాకయేల పెం,దాడితి వంచ రాధా మాధవ సంవాదము. 2. 29.

2. వ్యభిచారిణి, జారిణి

ఆ వారి వాడు సూచి వారింపఁగా వచ్చి, యేర్ప తింపలేక యెల్ల మునులు, వమర వరుల నడుగ వా వేడుకల కత్తె, యెఱుంగుఁ గాని యితరు లెఱుంగ రనిరి. భాగ 9. 380.

వేడుకకాఁడు నిజ. (వేడుక + కాడు) 1. కాతుక వంతుఁడు, ఉబలాటము కలవాఁడు.

క. పాతెడు నీరెడ త్రెవ్వగ, చాఱ బెడదమైన యెండ దనుకఁ గని పురం,పాతె మడువంత వేడుక, కాటులు జాలరులు సొచ్చిక్రందు కొవం గన్. భార కాం. 8. 192.

2. కాంక్ష కలవాఁడు, అవేక్ష కలవాఁడు.

క. కయ్యంబుల వేడుక కాఁడయ్యున్నత కలహ కేళికా కాంక్షకుడై, నెయ్యమున వచ్చె నార దుఁ, డయ్యెడ దివినుండి వారి నభిదర్శింపన్. రాఘవ. 2. 78.

3. విలాసవంతుఁడు.

గీ. దంద కూకంబు కలతోనఁ దరుణిఁ గూర్చుఁ గాంత కలతోన దందకూకంబునునుచు, నెట్టి వేడుక కాఁడొ రత్నేశ్వరుండు, జంపతులఁ జేయుదాఁకను జీలము కొనియె. కాశీ. 6. 172.

4. క్రీడానక్తుఁడు.

ఉ. నెత్తము మీద గౌతుకము నిర్భరమై బి యించె నిపు మా,చిత్రముల్లిదు ప్పిపు గడు జిత్రపు జూదరి వాత్సలీన ను,ద్యవ్తుఁడు నీరపాణి కడు వేడుక కాఁడకనిన్ జయింతు వే, మిత్రటి మమ్మొకింత గదియింపు మొవర్పుము తత్రప్రసంగమున్. హరి. ఉ. 18. 227.

ఉ తోడి కుమారులున్ నఖులు యూరము వంద క రారవిందముల్, మోడిచి షాలభాగమున మోవి నమస్కృతు లాచరింపఁగా, నాడు మండెగాని ముని కంజలి నేయఁగ నీరఁడయ్యె న, వ్వేడుకకాఁడు పుట్టదొక వేళ వివేకము దొడ్దవారిన్. కాశీ. 6. 5

5. వినోదకరుడు.

క. అదెడు వారల కిచ్చును, పాడెడు వారలకు
నిచ్చు జుట్టుకు నిచ్చున్, కాడల వరులకు నిచ్చును,
వేడుక కాండ్రు కు నిచ్చు వివిధార్థంబుల్
విక్ర. 2 184.

క. సంగడి తోకము లన్నియు, మ్రొంగుచుఁ
గ్రక్కుచును బయల మెరిగించుచును, పొంగెడు
వేడుక కాండలు, మ్రొంగుదు వడె బకుని చేత
మీఁదెఱంగి నృపా భాగ. 10 పూ 448

1 ఉపసరి, జారుడు.

... మలత్రి వందమందు జార చోరవిటధూర్త
వర్గంబులం గూడి వేడుక కాండై పుణ్యస్థ్రీల
నిలువరునఁ జెలుచు చున్న వాడు .. శివరా.
శ్లో. 18.

క... విను మే వగనైన నీదు వేడుక కానిం, గొని
తచ్చెద మచ్చాకురిఁ, గవవే నేడనుచుఁ బల్కి
గ్రక్కున వెడలెన్ శశాం 4 45

2. విటుడు

మ. ఒక యెకాదశి నాటిరేయి సములై యున్నట్టి
రోవెట్టు వేడుక కాం ద్రెవ్వరు రామిఁ బల్లవుఁ
బొండున్ శైక లోఁగ్రాంగి శ, య్యకడన్ నిల్వ
నటించి కిల్వెదలి యాశాయాతరీతివ్వునో,
వీకలత్వరీతివ వాడవాడల విటాన్వేషంబు
గోవిందచున్. వైజ 2 89.

ఉ. వేడుక కాండ్రకై తిరుగు వేశ్యల నాడిన జాడ
వన్ను ని, ట్లాడగఁ జాడియోనె ... ఉ. రా
జ. 294

వేడుకచేయు ౨. క్రి. (వేడుక + చేయు.) కుతూహల

పీ. శుంగావధి విభోకన మాత్ర నాజ్ఞానః కాయ
సతతవమైహజలుషమణిగు, వినిన వేడుక చేసి
శు గమంగొడెనఁ జే నంటిన మునింగిన నవళు
సరిత . జాన్నాపి. 1. 28.

వేడుకజ్ఞాథము ౨ (వేడుక + జ్ఞాథము.) వినోదము
నకై యాడు జాదము.

వ్యవ భురామఱుడు రుక్మితో వేడుక జాదమాడె
నందురు.

వేడుకపడు ౨. క్రి. (వేడుక) కుతూహలపడు, ఉబ
లాట పడు.

క. నను నీతఁడు వేడుకపడి, కొనివచ్చెను వీని తోడి
గోష్ఠికి దగులై. యునితగ దిశనికొక మే,
లొవరించి యథేచ్ఛ జమట యుక్తము
నాకున్. భోజరా. 2 112,

క. వచ్చితి రథంబు దెచ్చితి, విచ్చేయు మటన్న
సీత వేడుక వడుచున్, బొచ్చెంబు లేని కృప
సెల, విచ్చెద పతి యవళు పోదమే వనముల
కున్. ఉ. రా. 8. 280.

౩ క్రి. కోరు, అపేక్షించు

౪ విష్ణుఁ జూడ నీవు వేడుక పడితి నా, కైన నజన
కైన నరిది విష్ణు, దర్శనంబు . భార. కాం.
2. 245.

వేడుకనలుపు ౨. క్రి (వేడుక + చలుపు) క్రిడించు,
భోగించు

క. కావునఁ బర కాంతా రతి, ధర్మ మార్గ గతి
దప్పక యిచ్చావృత్తి నాత్మ భామినితో వేడుక
నలువవలయు దురిత విదూరా వి పు 4 224.

వేడెము ౨ (వేడె.) 1 అశ్వగతి విశేషము, గుఱ్ఱ
ముల మండలాకార గతి.

కా. ... గోత్ర ధరాధరేంద్రములు వ్రీలన్ లీలమై
వేడెముల్, దోలున్ ధేయని యక్ష కిన్నర
పురుస్తోమంబు లూటాడగన్. రాజ చ. 2 29.
౩ పతి యల తేజినెక్కి నరపాలురు గొల్వ
వాయాధి రోహ పాండితి సరిచాటు జోడనలు
నిబ్బరమున్ రవగాలు వేడెముల్, జతవము
మీఱజూవి ... చంద్రా. 2 70.

నీ గడగడ వడకి వల్లడ గడల్ విడచి కకావికలై
పోయె గడల పాఁజ, చేతి క్రోవులు వైచి నీతిఁ
కై వులుజారె బగము పాడై తుపాకి మూక, కేడె
ముల్ విడి మాని వేడెముల్ వంచ బింగాళమై
పాతె గుఱాల బారు . . రా వి. 5 15

2. మండలగతి, చుట్టు తిరుగుట.

పీ. వర్ణాలయోదర ప్రౌఢ సారసవీధి వంచల
వేడెంబు లరసి కొనుచు . . వసు. 8. 97.

క చాడింబ పండ్రకై వెన వేడెంబులు దెట్టెఁ
జీలుక విరిబోడే నీ, కోడె చనుగుబ్బ కవక్తై,
వేడుకఁబడి తిరుగు నమరవిళు మదిఁబోలెన్.
అహ. 2. 98.

సి తొలు మామ యగు దక్షు వైల్దోట నడు
చక్కి వినుదణి బొనరించు బేద్య కాడు...
బిడు. 2: 88,

వేద్యపదు ౮ ౧ (వేద్య + పదు) వేదకపదు,

మూహల పదు

గీ వేద్యపదె నెమ్మనంబులో విబుధ రాజు, భోజ
కవ్యా స్వయంవరంబునకుఁ బోవ ... నైవ.
8. 88.

క. అతని సరాశివమూర్తి, ప్రతిమాన విలాస
వేద్య పది పదమ పతి, ప్రతలకు నగ్రేసర
పార్వతీ నైతము కంటి తెప్ప వాల్మీకచూ
చెన్. వరాహ. 8. 57

స ౧౧ అపేక్షించు.

ఉ. అక్కట యేను వేద్యపడి యానెడు నానవ
మర్ధిదేవగా... భార విరా 2 99.

వేద్యసేయు స ౧౧. (వేద్య + చేయు.) అపేక్షించు
చ... పూని యొకటింగడతేప్పఁ గడంగ లేక
యెల్లదులగు వారికేటికి సలిపి విహారము
వేద్యసేయఁగన్ ఉ. రా 8 7.

వేణి(న్న) సం వి అ శ్రీ. నది విశేషము, కృష్ణా
నది యొక్క యువనది.

వేణి సం. వి. ఈ శ్రీ సాగనుగా నల్లిన జడ
సీ... జడలు గట్టియు నింత సక్కనై నది వేణి
' దీర్చిన నెరులెంత ద్రేడి యగునో ... కు స,
7 889

1 జట 2 అంకార కూన్యమైన వేడకట్టు,
ప్రేలాడెడి టోట్టు 3 ప్రవాహము, 4. గుగా
యమునా సగస్సుల సంగమస్థానము, ప్రయాగ
డేత్రము.

వేణిక సం వి అ శ్రీ 1. అల్లిన జేడ 2. ఎడతెగని
ప్రవాహము, ప్రవాహము

వేణిబంధము సం వి అ. శ్రం జేడగా నల్లిన టోట్టు.

వేణివేధని సం వి. ఈ శ్రీ. జేలగ, జలూక.

వేణివేధిని సం వి ఈ శ్రీ దువ్వెన, కంకతిక

వేణిసంహారము సం వి అ శ్రం. 1 టోట్టు జేడగా
నల్లుట, టోట్టు ముడివైచుట 2 భట్ట వారాయణ
శాతమును నొక నాటకము.

వేణిండు సం వి అ శ్రం 1 సంకీర్ణజాతి వాడు
పీనికి ముగజాది వాదనము వృత్తి 2 వేడుడు.
పావయంభువ మను పంశమునఁ బుట్టిన 'అంగరాజు'

పుత్రుఁడును, పృథు చక్రవర్తి దండీయు నగు
నొకరాజు ఇవఁడు వర్ణసంకర కారకుఁడు
వేణుకము సం వి అ న. వెదురు పిడిగల యంకు
శము

వేణుకర్కరము సం వి అ శ్రం క ర పి ర ము,
గన్నేరు. (వృ వి)

వేణుజము సం వి అ శ్రం వెదురు బియ్యము.
ఇట్లే వేణుయనము మొ॥

విజ (అ అ అ) వెదురునందు బుట్టినది,
దండము. మొ॥

వేణుధ్యుఁడు సం. వి అ శ్రం. పిల్లనగ్రోవి యూఁడు
వాఁడు

వేణునము సం వి అ న మరేచము, మిరియము
వేణునిస్రుతి సం వి అ శ్రీ ఇడుపు, చెఱుకు
(వృ వి.)

వేణువాదు(దకు)డు సం వి అ శ్రం పిల్లనగ్రోవి
యూఁడువాడు

వేణువు సం వి అ శ్రం 1 వెదురు 2. రెల్లు
3. పిల్లనగ్రోవి.

వేతనము సం. వి అ న 1. జీతము, భృతి, కూలి.
2 జీవిక, జీవనాధారము 3 పెండి-రజతము

వేతనానపాకర్మము సం వి. న్ న 1 ఇచ్చెద
మనిన జీతము, కూలి మొదలగునవి యియ్యకుం
డుట 2 జీతము, కూలి మొదలగునవి యియ్య
నందులకై తెచ్చెడి అభియోగము

వేతనానపక్రియ సం వి అ శ్రీ వేతనాచానము
వేతని సం. విజ (న్ నీ న్) జీతము గలవాఁడు,
జీతము పుచ్చుకొనుచున్నవాఁడు.

వేతము సం వి అ. శ్రం. బెత్తము, వేత్రము

వేతలలపాము వి (వేయి + తలలు + పాము.)
శేముఁడు, అసంకుఁడు

చ జగములు గ్రుంక వే నెలయుఁ జాయ మగం
దును చేటదప్పరే, పగులదె నేల వేతలల పాము
దలంకడ తిప్పలుర్ల వే, పగ లిరు తెల్లెడన్
గవియఁ బర్వవె సంద్రము లింకఁజాఱవే, రగు
లదె నల్వగుడ్డు గమి రామున కించుక కిడు గల్గి
నన్. అచ్చ రా. ఆర. 48.

వేదసము సం. వి. అ. 1. పేము, రెల్లు, 2. ప్రబ్బలి 3. దబ్బిచెట్టు (వృ. వి.)
 వేదసి సం. వి. ఈ. శ్రీ. పేము.
 వేదస్మందు సం. వి. అ. 1. అ. 2. (అ. ని.)
 వేదస్వంతము సం. వి. (అ. స్వ. తి. తి.) రెల్లుతో
 నిండినగి రెల్లు కలిది (దేశము)
 వేదాలుడు సం. వి. అ. 1. ఒక జాతి పికాచము,
 శవము నాశ్రయించియుండు భూతము 2. ద్వార
 పాలకుడు
 వేద్ర సం. వి. ఇ. 1. తెలిసినవాడు జ్ఞాని.
 2. ఋషి 3. భర్త, పెనిమిటి 4. పొందినవాడు,
 వంపాదించినవాడు
 వేద్రకియము సం. వి. (అ. అ. అ.) పేముతో నిండి
 నది (దేశము)
 వి. అ. 1. వేద్ర సమూహము
 వేద్రధరుడు సం. వి. అ. 1. ద్వారపాలకుడు,
 2. అధికారికి ముందు వెండి బెత్తము పట్టుకొని
 పోవువాడు, వేద్రహస్తుడు, కట్టిక.
 వేద్రము సం. వి. అ. 1. పేము (వృ. వి.)
 2. చేతికట్టి, ద్వారపాలకుని చేతి కట్టి.
 వేద్రయస్థి సం. వి. ఇ. శ్రీ. వేద్ర బెత్తము
 వేద్రవతి సం. వి. ఈ. శ్రీ. 1. ద్వారపాలకురాలు
 2. మాళవ దేశమందలి యొక నది.
 వేద్రాసనము సం. వి. అ. 1. పేము కుర్చి
 వేద్ర సం. వి. అ. 1. ద్వారపాలకుడు,
 కావలి వాడు 2. వేద్రహస్తుడు, కట్టిక.
 వేద(త)ందము సం. వి. అ. 1. వేదము
 వేదగర్భుడు సం. వి. అ. 1. బ్రహ్మదేవుడు
 2. వేదము చదివిన బ్రాహ్మణుడు 3. విష్ణువు
 వేదజ్ఞుడు సం. వి. అ. 1. వేదవేత్తయైన ద్విజుడు.
 వేదదృష్టము సం. వి. (అ. అ. అ.) వేదములయం
 దు జూడబడినది, వేదవిహితమైనది
 వేదన సం. వి. అ. 1. జ్ఞానము, తెలివి. 2. ముఖ
 దుఃఖానుభవము 3. శాధ, యాతన 4. సంపద,
 అస్తిధనము 5. వివాహము, పెండ్లి. 6. ఇచ్చుట.
 వితరణము
 వేదసము సం. వి. అ. 1. వేదస,

వేదని సం. వి. ఈ. శ్రీ. స్వ. జ్ఞానము గలది, స్వ. శ్రీ.
 త్రియము.
 వేదనిందకుడు సం. వి. అ. 1. వేదములు నిందించు
 వాడు 2. శాస్త్రాది మతస్థుడు.
 వేదపారగుడు సం. వి. అ. 1. వేదము తుదముట్ట
 జదివిన ద్విజుడు
 ఇచ్చే వేదాంతగుడు
 వేదపుగనివేల్పు వి. వి. (వేదము + గని + వేల్పు)
 వేదములకు గనియైన దేవుడు, బ్రహ్మ
 చ. కృప దిలికింపఁ జెంపఁ బరికింపఁ గలఁడుద
 యించునంచు వేదపుగనివేల్పు సెప్పింపఁ బదం
 పడి నిన్నుఁ దలంపఁ జొవ్వి డెన్ ... ఉ. హరి
 2. 197.
 వేదమాత సం. వి. ఋ. శ్రీ. గాయత్రి.
 వేదము సం. వి. అ. 1. జ్ఞానము, తెలివి
 2. ప్రాణిమనుష్య శ్రుతి (ఇది ఋగ్వేదము యజు
 ర్వేదము, సామవేదము, అధర్వవేదము అని చతు
 ర్విధము) 3. దర్శ గడ్డిమోపు 4. మేడిచెట్టు
 యజ్ఞాంగము 5. వివరణము, వ్యాఖ్యానము.
 6. చందస్సు
 వేదవాక్యము సం. వి. అ. 1. వేదమునందలి
 వాక్యము
 వేద(దా)వాసుడు సం. వి. అ. 1. వేదాధ్యయ
 నము, తదర్థానబోధము, తదుక్తా చరణ ప్రచా
 రణములును గల ద్విజుడు.
 వేదవిదుడు సం. వి. అ. 1. వేదములు జాగుగాఁ
 దెలిసిన ద్విజుడు, వేదవేత్త. 2. విష్ణువు
 వేదవిహితము సం. వి. (అ. అ. అ.) వేదములచే
 విధింపఁబడినది, వేదములందుఁ జెప్పఁబడినది.
 వేదవ్యాసము సం. వి. అ. 1. ఋగ్వ్యాసాది భేద
 ములచే వేదమును విభజించుట.
 క. అనుటయు లెస్సగఁ రలఁచితి, వినుమొక కీటం
 బువకును వేదవ్యాసం, బున లోకహిక మొన
 ర్చిన, మువిః నయిన సత్కథనము మునినుత
 ఛరితా. భార. అను. 4, 814,

వేదవ్యాసుఁడు

వేదవ్యాసుఁడు సం వి అ థం పరాశరమునికి
సత్యవతి యందుఁ బుట్టిన మహర్షి, ద్వైపాయ
నుఁడు (ఇతఁడే వేదమును నాలుగు భాగములుగా
విభజించినవాఁడు, ఆష్టాదశ మహాపురాణములను,
భారత సంహితను రచించినవాఁడు.)

వేదసన్న్యాసము సం వి అ. థం వేదోక్త క ణ్డ
ముల విడుచుట

వేదాంగము సం. వి అ. న వేదమున కవయవము
(వేదము యొక్క సరియగు మచ్చాంశము,
స్థము, మంత్రోపయోగము మొదలగు వానినిఁ
దెల్పువది శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరు
క్తము, జ్యోతిషము, కల్పము—అని వేదాం
గము లాఱు)

వేదాంతజ్ఞుఁడు సం వి అ థం. ఉపనిషత్తుల
(యర్థము) నెఱింగిన జనుఁడు, జ్ఞాని

వేదాంతము సం వి. అ థం. (పరబ్రహ్మ ప్రతి
పాదక మగు వేదము యొక్క తుదిభాగము)
1 ఉపనిషత్తు 2 షడ్వర్ణనములలో నొకటి
ఉత్తర మీమాంసా శాస్త్రము.

వేదాంతి సం వి. న్ థం వేదాంతశాస్త్రము నెఱి
గిన జనుఁడు.

వేదాగ్రజ్ఞి సం వి ఈ శ్రీ సరస్వతి.

వేదాది సం వి ఇ థం న ట్ల కారము, ప్రణవము

వేదాదిపుఁడు సం వి అ థం 1 వేదాధిష్ఠానదేవత
ఋగ్వేదమునకు-బృహస్పతి, యజుర్వేదమునకు -
కుక్షుఁడు, సామవేదమునకు-అంగారకు డు, అధర్వ
వేదమునకు-బుధుఁడును అధిపతులు. 2 విష్ణువు

వేదాభ్యాసము సం వి అ థం 1 వేదము చదు
వుట, వేదాధ్యయనము 2. వేదమును జదువుట,
తదర్థము నెఱుంగుట, తద్విహిత కర్మముల నాచ
రించుట, తస్మంత్రముల జపించుట, శిష్యులకు
బోధించుట. 3. ప్రణవమును జపించుట

వేదారము సం వి అ థం తొండ, ఊసరవెల్లి.

వేది సం విజ (న్ నీ న్) 1 తెలిసినవాఁడు.

2 పెద్దాడినవాఁడు.

వి న్ థం 1 జాని 2 ఉపాధ్యాయుఁడు

3 పెడితుఁడు 4 బ్రహ్మదేవుఁడు

ఇ థం విద్యా సుఁడు, పండితుఁడు, జ్ఞాని

ఈ శ్రీ 1 యజ్ఞవేదిక-యజ్ఞమునకై యేర్ప
ఱుపఁబడిన వేదిక-(తిన్నె) 2 మధ్యభాగము
సన్నముగా నుండునట్లు వేయఁబడిన యొక విధ
మగు తిన్నె. 3 రాజగృహము యొక్కగాని,
దేవాలయముయొక్క గాని యావరణలోఁ
జదరిముగా నేర్పఱచిన యరుగు 4 ముద్రిక,
ముద్దుటుంగరము 5. సరస్వతి.

వేదింమే సం అ శ్రీ వేదవనదు, నొచ్చు.

క. ఆ దురవస్థకు నోవ్వక, యో దైవమ మరణ
మేల యొసఁగవె యనుచున్, వేదించు నృపతి
వద్దకు, వాదర మతి నాందుఁడు ర మమున
వచ్చెన్. భోజరా ౮ 171.

వేదిక సం వి అ శ్రీ 1. యజ్ఞవేదిక, యజ్ఞము
నిమిత్త మేర్పఱుపఁబడిన తిన్నె 2 మంగళ కార్య
ములకై యి-టి ముంగిటఁ జదరముగా, నెత్తుగా
వేసిన తిన్నె. 3 ఆసనము, పీఠము

వేదిజ సం వి అ శ్రీ ద్రావిడి

వేదిత సం విజ (బు శ్రీ. బు) 1 తెలిసినవాఁడు.

2 బుద్ధిమంతుఁడు, చదువుకొన్న వాఁడు.)

వేదితము సం విజ (అ అ అ) తెలుపఁబడినది.

వేదు వి 1 దుర్గంధము

అ వెగటు వేదునాఁగ వికట గంధం బొప్పు ...

అం భా 1 109

2. గంధము

క. ఆ దండ జడఁ దండను, వేవండఁ జెలింగఁ జెలివి
వేదఁడ గతిన్, వేదండముచే 'వీచుచు, నా
దండధరారి పోలె నాడుమవచ్చెన్ వి పు. 1 186

3 వైరస్యము, వెగటు. (శ ర.)

4 బ వెగటుమాటలు

ఉ వేదులు పల్కినన్నదర ప్రేయఁగఁజూచెద
విందునంతయం, వేదలు లేరు ... సారం ౩ 56.

విజ దుస్సహము, వెక్కనము

ఉ. వేదన మించు నీ విరిహ వేదన తాళఁగఁజాలఁ
గంతునిన్, సాదన రాదుగా తనదు సాదన
చూపఁ దొడంగె గాడ్చు దా, నీదన వచ్చువే
మెదల నీదనలాక్షి వేడి సూపుచున్, బోదనఁ
జెల్లు నా డకుఁ భోధనయంబు శుకింబు ప్రేలు
చున్ సారం. 2 125.

వేదోక్తము సం. విణ (అ అ అ) వేదములయందుఁ జెప్పఁబడినది.

ఇట్లే వేదోదితము. మొ

వేద్యము సం. విణ (అ అ అ) 1. తెలియఁ దగినది 2. బోధించఁదగినది 3. పెండ్లాడఁదగినది.

వేద సం. వి న్ అ ఫం 1. సృష్టికర్త, బ్రహ్మ దేవుఁడు 2 బ్రహ్మ వెనుక సృష్టి కావించు ప్రజాపతి (దత్తుఁడు, కళ్యపుఁడు, మొ) 3 శివుఁడు. 4 విష్ణువు 5. సూర్యుఁడు 6. తెల్ల జిల్లేడు. (వృ వి) 7 పండితుఁడు 8 పురోహితుఁడు. 9. కవి

వేదకము సం. వి అ ఫం 1 నరకభేదము

2 కర్పూరము

న ఎన్నులోనున్న వరిగి జ, కంకెలోనున్న ధాన్యము

వేదనము సం. వి అ న 1 గ్రుచ్చుట, కుట్టుట. 2. తూర్పుట, చొరఁజేయుట 3 ఉత్తరదిగాఁ జేయుట, కూన్యముగాఁజేయుట 4. కన్నము చేయుట 5 కన్నముయొక్క లోఁతు.

వేదని సం. వి ఈ శ్రీ 1. ఏమఁగు చెవిమీదఁ బొడిచెడి సాధనము 2 రత్నములు మొదలగు వానికి తొలివేసిక నూదివంటి పనిముట్టు 3 లోఁతు.

వేదనిక సం. వి అ శ్రీ. రత్నములు మొదలగు వానికి రంద్రము చేసెడి నూదివంటి సాధనము.

వేదము సం. వి అ ఫం 1 గ్రుచ్చుట, కుట్టుట, తొలివేయుట, రంద్రము చేయుట 2 గాయము చేయుట, గాయము 3 రంద్రము, బిము. 4 (బి-ము యొక్క) లోఁతు 5 కాల పరిమాణ విశేషము

వేదనము సం. వి అ న కరతలము, అఱచేయి.

వేధి సం. విణ (న్ బి న్.) 1 గ్రుచ్చునది, కుట్టునది 2 తొలివేయునది, రంద్రము చేయునది. 3. లక్ష్యమును భేదించునది.

వేధించు సం. న క్రి 1. బాధించు 2 ఆకర్షించు సం. విద్ బాధించు

కా భావివేళ మహిమన్ వేధించి సర్వామర, స్తోమత్రాసము మాన్పఁ బంపువడి .. వరాహా 12 50.

వేధితము సం. విణ (అ అ అ) 1 గ్రుచ్చఁబడినది, కుట్టఁబడినది 2. తొలివేయఁబడినది, రంద్రము చేయఁబడినది

వేధిని సం. వి ఈ శ్రీ శేలగ, జలూక.

వేధ్యము సం. వి అ న లక్ష్యము, గుణి

వేనలి ఎ (నం వేణి) 1. వేడ, వేణి.

మానిని. అనన లీల సుధాకర లింబ నవాంబు రుహంబుల చెల్వగుటన్, వేనలిఁ గృష్ణ భుజంగ కలాపి నవిస్తర భాసురమై చమటన్ ... కు. సం 7. 840.

ఉ. విక్కి ప్రసూనముల్ గురియు వేనలి వీడిచి కొప్పువెట్టుచో, జొక్కులఁ బెట్టె భూవరుని చూపులఁ గ్రోమలి బాహు మూలముల్ ... వై.వ. 7. 194.

క ధరణి భరణ్ణదీక్షకువా,విరిఁ బూనిన గెలుపు లచ్చి వేనలి లి-న్, బరగు కరాళ భవచ్చుభ,కర నందక మర్ధి కన్యకా చిత్రేకా ప్రబంధ 142.

2 సిగ, జట్టు

సి. వేనలి కప్పుపర్విన, మీఁదు నీల యొదుకూలంబు మేల్కట్టు కొమరు వడయ . భార. విరా. 1 308

సి. నిదుర వేనలి నూనె ముడివీడఁ జిగురాకుఁ బొడఁదూటుఁ గార్పిచ్చుఁ గడియు కరణి ... మనుచ 3. 31

సి. డఁబాసు నెమ్మిప్పించె బు రెచ్చటఁ గన్న నవ బోడి నీదు వేనలియై తలఁచి ... నీలా. 3 106

3 కొప్పు, ధమ్మిల్లము

మ చెలువ ల్గొడల్లు హేమకుంభములతోఁ జేసే నాసంగ న్వి నిర్మూ దోర్మూల రుచుల్యెలి బొరయఁ దోరంజై వ చన్దోయి సం, తొలయ న్వేనలి జాఱ ... పారి 2. 11

చ. విరి సరి వేనలిన్ గళభువిన్ మణివల్లరి యంఘ్రి వక్రపున్, సరివణినాఁ ద్రిలోకియను చానకు. చం రా. 3 9

సి చాన వేనలితోడ సరిగాక యొడలి చూపుల బొరతనము ల్పూరి గఱచె ... నీలా 2. 20.

వేనవేలు న వి (వేలు + వేలు) పెక్కువేలు, అనేక ములు (హల్లు వగమగునపుడు దీని తుది యుకారమునకు విగల్పముగ లోపము)

గి విబుధ యువకులు సొక్కింప వేనవేలు, వర్షములు నరుండుడు దివ బునంపు . హరి ఉ 10 294

గి వేనవేల్వోనంబుల విరివి నొప్పు, లక్షకోటి శలాకి కాలంకృతంబు . కాశీ 4. 294.

గి. ... వేనవేల్వత్తములు వల్కి విసకయున్న .. ఆము 6 42

గి. అజ్ఞానాభుని తూగుటుయ్యలు గంచె, వేనవేలు వయోరాశి వీచి ఘటలు .. భీమ 3 52

గ్వీ. వేనవేల్వీధముల వేదాంతములకు, గావంగ జాలని ఘన లింగమూర్తి ... వడికా. దీక్షా 52.

వేనోళ్లు వి. వి. (వేయి + నోళ్లు) సహస్రముఖములు.

గి. అత్త మామలు మక్కువ నావరింప, మగండు నీమీదఁ జాల వ్రేమంబు నెఱవఁ, జల్ల దనముగ మిగుల వర్ణిల్లు మెప్పుడు, నకల జనములు వేనోళ్ల సన్నుతంప. ఇందు 2. 82

వేనోళ్ల చిలువ వి వేయి నోరులు గల సర్పము, శేషాహ

గి. పొనఁగి యున్నట్టి పొన్నారిఁ బొగడఁ దరమె, వలువకై నను వేనోళ్ల చిలువకై న ... ప్రబంధ. 298.

వేన్నీరు వి. (వేడి + నీరు) వి వేన్నీళ్లు, వేన్నీకులు, వెన్నీరులు - ఉష్ణోదకము.

గి అగయ నుపహతి వాటిల్లి వట్టిచోట. నాజ్ఞ తైలాభ్యుపేత భాందానకులకు, నేళ్ళనీకుల నొండె వేన్నీళ్ళ నొండె, గడువతాతఁడోమిన నొండె గలుగు శుద్ధి మార్గ. 3 264.

గి వట్టి కూడును వేన్నీళ్లు పెట్టి యొజ్జి, గలుగు విద్యంబు లిప్పించి వలఁతియైన, వెజ్జ నెనరించి యంయించె విప్ర సుతుని, కంట వత్తిడుకొని పై రెండు ప్రభుడు. పాడు 3. 68.

నీ దినముఁ జన్నీళ్ళ మజ్జనమాడఁ జలిదాఁకు నీకంపు వేన్నీళ్ళు నెమ్మిగాంచు ... నైజ 8 61.

క బడలంటఁ గాళ్లు పినుకం, గడివెండు వేన్నీళ్ళ నీయఁ గంచము వెట్టన్...కుక 3 344.

నీ. అలఁదు నలంగు దేహమువ వేన్నీళ్లార్పుఁ దడియెత్తు మెత్తని ధవళ వస్త్రమున...కాశ. 4 11

వేపదుపు నం వి ఉ త్తం కంపము, వణకు, ఒకా నొక సాత్త్వికభావము.

వేపనము నం వి అ న కంపము, వణకుట

వేపారి వి. (నం వ్యాపారి) మధ్య మతస్థుడైన ఉద్యోగస్థుడు

క. నిలువంగి యొ మెలికల, తలపాగ ఖరీతి శాలుకావిమెయిం బూఁతలు పోఁగులంఘి రక్షలు, వెలయఁగ వేపారి మీటి వెలఁదుక కడకున్ హంస. 3 99

వేపారికుడుకలు వి స్త్రీభూష.

వేబరము విజ కూన్యము.

గి ..నాపదలు బెసేని, వేబరమ కాదె బిడ్డలు లేని బ్రతుకు, ఉ హరి. 2 18

వేసుము నం వి అ న పాలీలు నేత సరి దట్టెడు పలక, వాయు దండము

వేమలు = వేమాలు శ్రీ విదా పలుమాలు

ఉ వేమలు శత్రునిం బరిభవించుట రిత్తకు రిత్త వైరముం, బా మదిఁ బెట్టికోలు సుఖతంత్రము గాదు భార శాం 3 22

ఉ విష్ణుని మూల తత్వమును వేమలు నయ్యయి జన్మకర్మ న, రిష్టత లాదరించుటలు దేవకిన్ నమదేవుకున్ ధర్మ, గృష్టుఁ డనంగఁబుట్టి . హరి. ఉ. 8. 304

చ సీహ భూధరి, ప్రభు తిరునాళ్ళకుందిగు స్తుతకరంబు కళింగ మేదిని, విభునపకీర్తి కజ్జలము వేమలుఁ బెట్టి పరిచు నిచ్చలున్ మమచ. 1. 89

వేమాలు = వేమలు విజ ద్ర (వేయి + మలులు) మాటి మాటికి

క మీతిన మౌనుల కినుకకు, మాటలుగకయున్న మీ నమగ్రతమ వేమాలుఁ గొనియాడఁగాఁ దగు, గీటునె సాత్వికుల బుద్ధిఁగిల్పిచ చయ ముల్. వృసిం 1 96.

కా...పటిరగిరి వన్యాయుడ వాహులముల్,
వేమాణుం గల శీతమాభవు వధూవేణి ధరాతః
ప్రసూనామోదగ్రహాయాకువృత్ పాలసె దఱా
రామ మధ్య బువన్. భీమ ౮. 94

నీ కామ శాస్త్రంబులు వేమాణు నియతిమైఁ
జదువకు డిన పుష్పశరుని యాన .. విక్ర
1 98

వేము ౧ (శ వేము) వేరచెట్టు, నింబము (వృ.వి)
దీని భేదములు కరివేము, తురకవేము
క గురివెద వేము నడరిన, పరుసున ... దశకు
7. 44.

వ వెలంగల మొలగల బీరల గాగల వేములఁ
బ్రేము... పి శకు 2 14.

ఆ అనంగ వనంగ రాగ మతిశయిల్లుచు నుడుఁ,
డినంగఁ దినంగ వేము తీయనుండు, సాధక
మునఁ బనులు నమకూరు ధరలోన .. వేమన
1. 98

వేములఁ గలుపు = విడిచి పెట్టు.

ద్వి. వోములు గీములు వేములఁ గలిపి, నీ మర్దు
సాచ్చితి నిఖలంబు నెటుంగ ... బస. పు.
1 958 పం.

వేయంచులకైదుపు ౧ (వేయి+అంచుల+కైదుపు)
సహస్రారము, విష్ణుచక్రము.

ఉ. అంచులు నూట నుగ్గ నిమిడానల కీలలు గ్రక్కు
కొంచు నే,తెంచు రయంబు చూచి పరతెమ్మిక
నెన్నఁడు విష్ణుచక్రమా,యంచు నతండు భక్తి
వశుడై నగుచుండఁగఁ దక్షిణంబు వే,యంచుల
కైదు నడ్డుపడి యాచి పవించడఁ గొట్టెఁగొట్టి
నన్ శకు 5. 209.

వే(యి)యంచులవాలు ౧ విష్ణు చక్రము, సహస్ర
రము

నీ వేయి యంచులవాలు మ్రోయుచుద్ధితిదాయు
నపుడు పైకొనిన భయజ్వరంబు ... ఉ రా
2 214.

వేయి = వే బ వేలు న బ పదినూలులు, సహ
స్రము, అనేకము, వెక్కు (బ వేలు. హల్లు
పరమగునపు 'దుత్వ' లోపము)

క న్యాయార్జిత మగు నన్నము, వేయిటికె చెట్ట
వలయు...భార. అను 4. 271

ద్వి మున్నీటి మొలమాలి ముదితతో వేయి,
గన్నుల మేటి సంగడివారు రాను . ఆ మ క
1 11 పా 12 పం

గి. వెలంగి మిన్నులు పదియాలులు నేటుగొలువ...
ఉ రా 1 14

క. ముదిమియుఁ దెప్పలురు నెటుంగక, విడివేల్
సంవత్సరములు 'బ్రతుకుదురు ప్రజల్ ..
వరాహ. 10 1౬2

క . పలుకులు వేయేల యధిక బలశౌగ్యనిధి
నైష 2 18.

ఉ . వేయి విధంబులందుఁ బదివేపురు పెద్దలు
సంప్రబంధముల్, పాయక చెప్పిరిట్లు...విక్ర.
1 12

వేయగుపాలు = సహస్రసాంశము, వేయవవంతు

చ పడమి ధనంబు నాగము విభూతియుఁ జేరెన
యేని నల్లన,వ్వెడు నభిమన్యు నెమ్మొగము
వేయగు పాలును బోల నేర్చునే భార.
ద్రోణ 2 145

వేయించు న. ౮' (√వేయి.) 1. వేయునట్లు చేయు,
వడవైచునట్లు చేయు

క. కొలఁదిగన కెట్టివారుం, బెలుచన దపుడప్పు
లందు బెడరించియి మూలల వేయించి కొనం
గాఁ, దలఁచెదరిది కాల గుణమొ దైవ ఘట
వయో రాఘవ 4 98

2 ప్రతిష్ఠించు, నెలకొలుపు

నీ వేయించె శీతల చ్చాయానపాయాభి రామ
ద్రుమా వృతారామ సమితి ఘటికా 1.48.

3 మ్రోగింపఁ జేయు

గి మించి ప్రస్తాన భేరి వేయించి దండు, చెడలి
ఁనురులు జేజేలి పీటి మీఁద . ఉ రా 2 29.

వ బ్రహ్మాండ భాండంబు లదరఁ బ్రస్తానభేరి
వేయించి వందిజనకై వారంబును మాగధ
ముజుల గానంబును .. మై 3 58

వేయిక(గ)న్నులవాడు ౧ (√వేయి.) సహ
స్రాతుండు, దేవేంద్రుండు.

నీ వేయి కన్నులవాడు విమల వర్తనుడైనఁ దర
మగు వైభవ స్ఫురణ నీకు . విక్ర 8. 11

ఇట్లే వేయి కన్నులవేలు

గీ వేయికన్నుల వేల్పుతో విగ్రహించి, పనిత
యింకేమి గానున్న వాడొ మరుడు .. నైవ
4. 28.

గీ వెలయు వల వేయి గన్నుల వేల్పుతోరె,
తెంపుతో నిచ్చ కడలేని సొంపు మెలయె,
పుడమి నాతోడి సవతిగా నడవవయ్యె యయా.
4. 56.

వేయిచేతులతేడు ౧ (వేయి+చేతులు+తేడు)

1 సహస్ర కిరణుడు, సూర్యుడు.

గీ వేయి చేతుల తేడు వెలుగుల యెకిమీడు ...
౨ సం చేప 16.

2 కార్తవీర్యార్జునుడు

ఓ నినుగెల్పుకొని వాడి నొవరెడి వేయిచేతుల
తేనిఁ గెడపిన బలియు గెలిచె ... అచ్చ రా.
మం. 157.

వేయిచేతుల యెకిమీడు ౨ (వేయి+చేతులు+యెకి
మీడు.) సహస్ర కావలడు, కార్తవీర్యార్జునుడు.

౩. ... చెఱుమలెట్టి వేయిచేతుల యెకిమీడు, విడు
చుటయును జయము వెల్లి విరిసె అచ్చ. రా.
యం 500

వేయిచేతులవాడు ౧. (వేయి+చేతులు+వాడు)
సహస్ర కావలడు, కార్తవీర్యార్జునుడు,

ఓ అడుగిడి తెల్లలోక్య మాక్రమించుట యెక్కి
వేయిచేతులవాని వేయు టొక్కొ...సిం నార.
17.

వేయిచేతులసామి ౧. (వేయి+చేతులు+సామి)
సూర్యుడు, సహస్ర కరుడు

గీ. ఇపుడు నీ దొడ్డత మివె యెఱిగికొనుచు,
నడరి మీవంగడంబున కొడయఁదైన, వేయి
చేతుల సామిని వేడుకొనుము . అచ్చ రా
యం. 528.

వేయిమోములవాడు ౧. (వేయి+మోములు+
వాడు) శేముడు, సహస్ర ముఖుడు

ఓ వేయి మోములవాడు విషముక్తుడైనను
బ్రతియగు నీకు భూ భరణ శక్తి . విక్ర
8. 11

వేయివేలు ౧. (వేయి+వేలు) పదిలకలు

మత్తకోకిల. నేయం కాలును దేనెయం గుడునిండి
పాతెడు వేటులున్, వేయివేలు దలిరప
వొప్పెడు విప్రభోజనమున్ ... హరి పూ.
7. 152

వేయి ౧. 1. క్రింద పడవైచు, పడవైచు

ఓ. ఆయుధంబులు వేసి హంకారములు రోసి
మొక్కువారును బుట్ట లెక్కువారు, సాహ
సంబులు మాని సత్రాసములు పూని పఱచు
వారును వ్రేళ్లు గఱచువారు వరాహ ౩ 47.

౪. పెనంగి లా, వెడలంగఁ బట్టి వేయుటకు
నెత్తెననం జను మల్లుపోరునన్ అము 2 9.

ఓ. అమర తిర్యగ్భాతు లందైన వేయక వరజనన్త
మేల యందఁగ వొనరె .. హంస. 5 281

(ఇట 'పుట్టించు' అని భావము.)

2 ఉంచు, నిడేపించు

ఉ. చేసె వనేక యాగములు జీవన సౌఖ్యము
నెమ్మనంబునన్, రోసె వివస్వతాహ్వయ తమా
జనిపై నిజరాజ్య భారమున్, వేసె వివేక
నిష్ఠుర లవిక్రముచే నఘపాళ బంధముల్గోసె...
వరాహ 2. 87

3 ఉంచు, పెట్టు, చొనుపు.

ఓ కడవటఁ జుట్టల గరితల పైఁటలోఁ తెయివేసి
యేమేమో చేసె ననుచు ...

గీ కృష్ణకథ లందు నిటువంటి వెల్లవివఁడు.. భుక.
2 547

గీ. చంద్ర భీత ఘనధ్యాంత సంచరుమున, కథయ
మొనఁగి వేడిభరంబను నెపమునఁ, దన వెనుక
వేడికొన్నది తరుణి మొగము . ప్రభా 2 87.

(వెనుక వేసికొను = ఒకని కభయమిచ్చి వానిని
దవవెనుక నుంచుకొని వాని పశమునఁ దాను
పోరాడుటకు సిద్ధపడు)

4 తోట-మొ. ప్రతిష్ఠించు, మొక్క - మొ
నాటు

ఓ ... సకల మార్గంబులఁ జల్లిగా వనములు
వేయించెన్నేమంత్రివేడ్కమీట దశా 1 51

మ. అలమాకందము కుండ దింపఁదగు నియ్యం
ట్లొక్కచో వేయఁగా, వలె సంపంగికఁ ద్రవ్వటం
బిడవలెన్ .. వానిఁ జూచి రెండాగల్ విప్ర
నారాయణున్. విప్రవృత్తి . 89...

5 మూయు.

గి. చూచె గనుతెప్ప వేయక సోమయాజి ..

కాశీ. 4. 99

ఉ. .. సవుల కస్తనియై కనుతెప్ప వేయక,
కాంత మహాభిలాషదటకాపడి చూచె
గుమార శేఖరున్. సారంగ 2. 87

చ. ఇప్పుడు గదా తవంబు ఫలియించె వటుచు
మహామర క్తి భావవరత రేఖవల్ల తలవాళి
వేసిన యట్టులుండ శుక. 2 218.

8. తెగగొట్టు, నటుకు, ఖండించు

గి. సువుల దగుచుండి వానరుఁ జూచి నన్ను, దాయ
వచ్చిన జీవుల వేయు ఖడ్గధారఁ దునియంగ వని
చెప్పి కూరె నిద్రఁ, గపియుఁ బనిపూని
భూపతిఁ గాచి యుండె కేయూర. 8 199

క. ధరయెల్లను గళ్యపునకు, వరవరమును
ధారవోసి నాడఁ జరింతున్, బొరిఁ బొరి
మహేంద్ర శిఖరిన్, జరణము వేయకుము
మక్యత శాలిని తలఁచన్ రామా 4 145.

7. (కాణమును) ప్రయోగించు.

మ కడుగోపించి దకావనుం డతని వక్షః పీఠమున్
తొచ్చి పోయెడు నట్టుగ్ర శరంబు వేయు
టయు ఉ. రా. 3 51.

8. కొట్టు, ప్రహరించు.

మ గాండివంబువఁ బూన్చి వేయఁ దొడఁగె
స్లాండ్వి గంగాధరున్ .. హర 7. 77.

9. వందము వైచు, పాచికను దొరలించు.

పి. సవలయ ధ్వనిగాఁగ సారె వేయు నదల్పు
యతిసైవ గుండె ఝల్లనఁ గలంప ... పాత్ర
ముల్ నెత్తమాడు ఆము 1 59.

10. ఎగురవైచు.

సి. చూపి వేసిన దేగ చోపి లేసవపుట్టు మీఁదుగా
మీఁదనే మిగిసి వడఁగ...శకు 4 98.

11 వఱచు, ఒగ్గు.

గి. వృక్షకాఖాంచలంబువై వ్రేలుచున్న, కోటి
సంఖ్యల నీర్కాచి గోవణములు, విఘ్న మృగ
ములఁ బట్టంగ వేసినట్టి, చీరతెరలను సంస్కృతిఁ
జిగురు గొల్పు కాశీ 2. 55.

మ...భూరమణు లత్యంత ప్రమోదమ్మునన్,
గవఁగాఁ బల్లకితోవ నిదుమతి శృంగారాంగ
సంపత్కళల్, దవరం బంగరుతక్కు పావడలు
చెంత న్నెచ్చెలుల్ వేయఁగన్ ఇదు, 5. 107.

12. వినరు, ప్రక్షేపించు.

చ వసుల వధించియున్ ముసల వర్గములంబడ
మోఁది వాలుకల్, మనఁక వేసి వందియును
మందల తిత్తులు గాల్చి వైచియున్...రా. వి.
5. 90

13 (వింజామరము—మొ.) వినరు, వీచు.

క దురముం గమఁగొవియెడు నిర్జర వరులకు
వేయు చామరంబులవలె వం, బరమున నాడె
శిలీముఖ, పరిఖండిత విమతకేతు పటపల్లవ
ముల్. వరాహ 5. 57.

14 కప్పు, ఆచ్ఛాదించు

చ భయపడి లేచి వేయదురు పాటునఁగట్టియుఁ
గట్టకున్న నీ, వియు నెలవంక చన్మొవల వేసియు
వేయని వైటకొంగు...సారంగ. 8. 154

15. ధరించు.

ద్వి మహిమ తోడను భూతి మైనెండ వలఁది, యరు
రైన రుద్రాక్ష హారముత్వేసి .. ద్వి నల.
1. 18.

16 తొడుగు, ధరింపఁజేయు,

చ భళిభళి మెచ్చవచ్చు, నీక బ్రహ్మమ దీవి
సృజించినప్పుడే, వెలయఁగఁ జేతిన్ బిరుదు
వేయఁగ వచ్చును...దళా. 2. 805

17 (సిగ) ముడుచు

పి మందుల ముడిత్రాట మలఁచి వేసిన సిగ
పొల్పు గానఁగనివి బొడిమికంబు ... దళా.
1. 280.

18 తాంబూలము నమలు.

క సోగలగు వెండితేకుల, తాగువఁ దెలనాకు
మడిచి లలవ యెసంగన్. బాగాలు వేసికొని
తన, బాగాలున్నట్టి మేడ వజ్జకు వేగెన్.
సారంగ. 2 194.

19. ప్రయోగించు, కొట్టు, తముకువేయు, తముకు
వాయింపు.

సి. తముకు పెసిన వెన్నెదాఁ జరి చినఁ బట్టియను
వకుండఁ దళార్ల తొసఁగి యొసఁగి తుక
4 111.

20 గణించు

సి. జనుల కన్మళరీ సుఖ్యలెల్ల దినా.తకము
పెసి లిఖయించు కంఠికులను...దశా 1. 204

వేరకము సం. ఎ అ ఘం కర్పూరము

వేరము¹ = వేరిమి ఎ (సం వైరిం.) 1. విరోధము.
చగ

ఉ. వీరును బాండుపుత్రులును వేరము దక్కిపా
సంగి మన్నికై, పోరితమాడి యేరటులు
బుద్ధులు సెప్పిన భంగియున్ ... భార. ఉద్యో.
4 8

కా వేరంబెత్తిన రాత చెయి యుదువన్ వెత్తెవ్వఁ
దూహింపఁగన్.. దశకు. 2. 89

క వారిరువురు. దమతోవల, వెరము గొని రాజ్య
కాంక్ష విజిగీషువులై...ఆము. 2. 15

2. వేగము.

సి. వైరివేగములగు వెరమనఁగ ... ఆం భా.
2 48.

వేరము² సం. ఎ అ ఘం న 1 శరీరము

2. కుంకుమ పువ్వు. 2 వంగచెట్టు (వృ వి.)

వేరిమి = వేరము ఎ విరోధము, చగ (ఇది వేరిమి
వంటిది.)

ఉ. వేరిమి ధన్వజుం బరిభవించినద్రోహులు వధుర్
లన్న నెవ్వారికిఁ బోలేదే ... భార ఉద్యో
2. 74

(‘వేరిమి’ అవి శ ర. = గ్రహించిది)

వేరు¹ ఎ అ వేరులు, వేళలు, వేళ్ళు (శ వేరు త.
వేర్) వృక్షతాదుల మూలములు.

ఉ. పాయక వేరు వెల్లఁకియుఁ బండులు
నొందులుఁ గూరగాయలుం, గోయుచు...కు
సం. 8 892

సి వానలు సరివితో వర్షించె సస్యముల్ వేళ్ళ
గొల్పుగ విట్టువీరి వండె ... మమచ 8. 121.

చ...కలవములుండ...శృష్టలోఁ, దలకొన వంగి
మున్ జంముఁ ద్రావెడు క్రిందటి వేళ్ళు
మీఁదట, న్నిలిపి...ఆము 1. 87.

వేరు² న. బ. వేడువకు బహువచన రూపము, ఎవకు.

మ. విరకాంతన్ మదిలోన నైవఁ దలఁపంబాబు
దుఃఖాబువన్, బరివాదంబును నొంది ఘోర
వరిక ప్రాప్తవ్యథల్ పెక్కు వత్సరముల్
చెందుడు రట్టి యవ్య వనితా సంభోగ దోషంబు
దా, వంసాథో త్రమయింత యంతయని యెన్న
స్వచ్ఛునే వేరికిన్. వి. పు. 4 223

వేరువనన ఎ (వేరు¹ + వనన) వేళ్లయందుఁ బండ్లు
వండెడు వనన (వృ వి)

సి పరిపాకమున వేరు వననపండుల తావి యిందిం
దిరములకు విందు సేయ...భీమ. 2. 54

సి బాదరుఁ బొన్నలరాలు పుప్పొడి యిసుముపైఁ
బగిలి యుప్పెడు వేరువనన వంటి నీటి
కాల్వలఁ బ్రోచి చంద్రికా 2 20

సి వేరువనన గుత్తి వెట్టివారువ రేల వనన కరక
కొమ్మి వలుక రేణి. హంస 4 11.

వేరుపురుగు(పు) ఎ (వేరు¹ + పురుగు.) 1 కృమి
విశేషము, వృక్షలతాదుల మూలమునఁబుట్టి వానిని
సంపిఁజేయు పురుగు

ఆ. వేరుపురుగు చేరి వృక్షంబు జెటుచును, చీడ
పురుగు చేరి చెట్టుఁ జెటుచు, కుత్తికుండు చేరి
గుణవంతుఁ జెటుచురా...వేమన 1 17

గీ గ్రామ నికటంబు గాక దూరంబు గాక, చోటి
పొరగాక చిట్టుట చోటుగాక వెల్లి తలగాక
క్రీఁ జెడల్వేరు పురుపు, రాతిపోటును లేని
బారాటసేల విప్ర 2 18.

2. నాళకము, నాళకుడు.

ద్వి బలుగాలియును బుడఁగాను రశ్మియును,
బొలయ లోఁగెడు మత్తపోవనంబునకు...భూవ
కీటమ వేరు పురుగువై తీవు ... ద్వి హరిశ్చ.
పూ 1232

వేరువాలు ఆ. క్రి (వేరు¹ + వాటు) వెరుగిగు,
వాటుకొను.

ఉ నీటను చేమయెక్కి ససినిల్చి యొకించుక వాడు
దేటి య,పాటువ వేరువాటి ధృతి పాటవ
మొప్ప నతఁడొనర్చు న.పాటునఁ జెన్నమీటి
ఎరిపాటిగఁ గెంజిగు ర్కొడక్కడన్, మోటిక
లెత్తి క్రొవ్విరులు మొగ్గలు వెగ్గలమయ్యె
సయ్యెడన్ విప్ర 2. 28

చ. ఓతి మదయంబుఁ జెంది బలిగిమునకున్ వడి
వేరువాటి యు, న్నతమగు రూపుఁ బూనిగగన
స్థలిలోఁ గొని యచ్చటం దరు, ప్రతతి చెలంగు
... చం రా. 2 82

వేరువి(ర్వి)త్తు నిజ (✓వేరు¹) సమూలముగ నశింపఁ
జేయువాఁడు, నశింపఁ జేయునది

క. అనిన విని నవ్వి నాతో, నని సేఁతకుఁ దెంచు
సేసి యడరెడు ంభికుం, గనుట యది నాకుఁ
బండువు, వినవే మీకెల్ల వేరువిత్తుని నన్నున్.
భార ద్రో. 4 259

గీ విరహ జనముల పాలింటి వేరువిత్తు, దురితముల
కేల వాయోడుఁ డహవకరుఁడు ... పి
శకుం 8 182.

సీ ...నోరి, వాకట్టు మందు గర్వతతాలవాలంబు
వినయ కృత్యంబుల వేరువిత్తు ... రాజ చ.
2 21

ద్వి చివురుఁడోడులు తపశ్శీల వృత్తులకు, వివరిం
పఁగా వేరువిత్తులు గారె .. ద్వి పరమ.
2 61 పా.

(వైరాగ్యము.)

సీ. బలవదంతర్విరోధులకును వేర్విత్తు శ్రేయో
వధూటికి జీవగట్టు...విప్ర 1. 84.

వేరీ న (వేరు²+ఈ.) పరీ, ఎక్కడ నున్నారు.

క ఆ వచ్చిన వారలు వే, రీ వేరీ యనుచు సారె
బ్రియ సుత నడుగుం, రావెతఁ బడు వారిని
మీ, రే వారుం గనరె యనుచు నితరులఁబలుకున్.
పర 5. 148

వేర్పడు = వేలువడు అ. ౮౩. భేదపడు, పకిభ
వింపకుండు.

క ...ఈ, పురుషులు గూడిన నృప్తికి, వెరువరులది
సంఘటిలడు వేర్పడిరేనిన్, భా. శాం 5. 61.

మ ...నాభియు నిర్విషం, బును దోఁబుట్టువు
లయ్యు వేర్పడ గుణంబు ల్సావఁగాఁజాడమే.
అము. 2. 67.

వేర్పఱచు = వేలుపఱచు స. ౮౩ (✓వేర్పడు.)
(వేలు+పఱచు.) వేలువడఁ జేయు, వేలుచేయు,
ఎడఁ జెట్టు

సీ. జను నవిశ్వాసంబు గమఁగొని మెలంగుట విశ్వ

సనీయుని వేర్పఱచుట...వలదు పతికి ఆము
4. 252

ఉ ఇందునిఁ గందువేర్పఱచి యిందునిచే నతిమోము
చేసి యా, కందును గుంతంబుల గఁ గంజభవుం
డొనరించె ..విక్ర 8. 84.

చ కిరుపతి కొప్పు అందముగఁ దీర్చిన బూడిద
బొట్టు మంచి వేర్పఱచిన మించునట్టి రుదు
రిక్కల పేరులు. గావికోకలున్, హర శివ
శబ్దము ల్లగ మృగాంక కళాధరు గేహ సీమ
కే, గిరి గుడిమేశము ల్పొదలఁ గిన్నర కంఠియు
దాని తల్లియున్ శుక. 3 91

వేర్పాటు ఎ (✓వేర్పడు) 1. భేదము

క ప్రకృతికి నాకును నుదకమా, నకు మత్స్యంబు
నకుఁ బోలె నై సర్పకమై, ప్రకటంబైనది వేర్పా,
టకట యహంకారవశత నదియే నంటిన్.
భార శాం 8 50.

సీ. ద్వేష్యంబు ప్రియమను వేర్పాటు లేదు భూత
ముల యందెల్లను నముడ . భార. శాం.
4. 242

2 విరోధము

సీ.... అడవికేగి, తాపన వాక్యామృతములు
వీనులఁ గ్రోలి చెలిమి వేర్పాటను చిరమర
లకుఁ జొరక.. భార. శాం. 1. 58

వేర్పాయు అ ౮౩ (వేరు¹+పాయు) మొదలూడు.
గీ పండ్లు వేర్పాసి కదలు చూపకయమున్న..
కాశీ 2 84.

వేలుగు అ. ౮౩ (వేలు+అగు) 1. తొలఁగు,
దూరమగు.

ఉ...వేలుగుం, దాను బ్రకాశసంపదకు ... భార.
శా. 5 530

2 మఱియొక విధమగు, మాటు

క. ఉల్లము వేజైన మరు, ద్వల్లభుఁ గని రంభ
యపుడు దప్పకరామా, పల్లవ కర ముఖవీణా,
వేల్లితతాన ప్రతాప వినిమయ ఫణితిన్. కవిక.
8 48.

వేణుడము ఎ (✓వేలు¹) భేదము.

క.. మాయి, స్థియిల్లని వేణుడ మిటు, సేయుదు
రే యిది సఖత్వ శీలము తెఱగే. మార్క.
8. 60.

క. ఒక నాడై నను మాతో నొక యాలోచనముఁ
తేయ కూరక మో, మెత్తి కొనక పోదురు మీ
రాం, ద్రకు మగలకు నిట్టి వేటడంబులు గలవే
భోజరా 8 138.

వేటిడి=వీటిడి ఎఱ. (వేటు+ఇడి) అవివేకి.

గి. అడవి గూరలు దుంపలు గుడుచుచుండు, కూళ
మానిసిక ముద్దరాలి నోలిం. దగులం గట్టిన
వేటిడి తమ్మిమాలి, చెయ్యలకు నెద్ది యింక
గుటి సేయవచ్చు. అచ్చ. రా ఆర. 30

వేటిడించు న క్ర (✓వేటిడి.) అవివేకమునఁ
జేటుచు.

మ....పేరు వ.క్కజపుం బెపును వేటిడించఁడు
గిదా కర్ణుండు దీనాకృతిన్ భార. కర్ణ 1 38,

వేటిడితనము ఎ అవివేకము

క. నీతైన నలుని తోడన, యాతె మదీయోగ్ర
రోష మవనీశ్వర నీ, వేటిడి తనమున వచ్చిన,
కాటియ వడకేల పోవఁగా వగు నీకున్.
మార్క. 7. 238.

వేటిమి ఎ. (✓వేటు!) భేదము

చ. వానిది గాక జన్మమను వాము నీ రమణీ
లలామయ, య్యో వగుతాటుగా నతని యొద్దకు
సచ్చెలిం బంచి పంచినం, దానిటురాక వేటిమి
యొవర్చునో నావల పంచు నించు విల్, కానిక
లోంగి నమ్మడి దలంచుకొమన్ వలపించె
నెవ్వడో కువల. 3 38.

వేటు¹ ఎ (క బేట్; త వేటు, మ. వేటు)

1. భేదము, అన్యత

మత్తకోకిల వేడు తెంతయుఁ గప్పమైనను వేటు
లేని సుహృద్భ్రమన్ .. భార ఆది. 5. 218.

గి. వినుము సత్వాది గుణముల నవఘ యాత్మ,
తత్త్వమున లీతములఁజేయఁ దన్మయత్వ, దర్శ
నము దాన వని మహోదధి నడంగు, నేటు
లట్టుల రూపము వేటులేక. భార. కాం. 4 358.

నీ ... మాలోన నిట్లు.

గి. వేటు లేకుంట తెలియక కాటుతాడు, పక్ష
పాతులు నరక కూపానం గూలు,దురు ...
వరాహ. 10 78.

గి అర్థ శశిభూషణుండు స్వయంప్రబుదుఁ, దున్న

తుండు నిశ్శోక్తి త జ్యోతి యతని, స.త తా
నంద శక్తియా సంసిహా, విశ్వ జనయిత్ర
వారికి వేటులేదు కాశీ. 5. 99

2 భేదోపాయము

నీ. .. కొలులు నవలం,జతురుపాయంబుల సంజ్ఞ
యై మంచీగి వేటుకొట్టన నాల్గి వేటువేట
ఆం. భా. 2. 190.

వేటు² క్ర ఎఱ ప్రత్యేకముగా (దీని యాప్రమేడిత
రూపము వేటువేటు, వేర్వేటు)

వ నీ చిత్తంబున వర్తించు మా కృతార్థత్వంబు
వేట వర్ణింపనేల ... హర 4 45.

నీ. ఇమ్ములై మరుహజారమ్ములై పొదలుండఁ
బూజవికెలు వేట పూన వలదు...వసు 1 141.

వేటువేటు.

గి విఘ్న రాశేశ్వరులం జూడు వేటువేట ...
కాశీ. 5. 179.

ఆ ... కనుమలందు నిలువ వేటువేట యేర్పి
విలుమందిఁ బనిచి ... ఆము 3. 27.

వేర్వేటు.

మ. . . తదాస్థానంబులోఁ బారకుల్, విమత
ప్రౌఢి వసుంధరాధి పతులన్ వేర్వేట కీర్తిం
చుచో ... నైష. 1 72

ద్వి. ... వారిం, గొమరార భూషించుకొలుకు
భూపాంజనములు జలములుఁ జార్లములు
మాలికలు, వేర్వేటఁ బూని సవిస్తయ్యాకృతుల,
పర్విన యచ్చర వడఁతు లేనూటు .. ద్వి.
పరమ. 12. పా.

వేటు³ న. ఎ అన్యము, ఇతరము, (క బేట్, త.వేటు,
మ. వేటు.)

ఆ. ... అలిగి బకుండు, పీనిజాగు సూడవేటంచు
దానిన, తరువుఁ బెట్టికొనుచు ... భార ఆది.
6. 292.

ఉ. అటు రసంబులం జవులయందుల క్రొత్తలు
పుట్ట నిచ్చలున్, వేటొక భంగిఁ బాకములు
విన్నను హస్పంగఁ జేసిచేసి ... భార విరా
1. 77.

గి అతివ యతఁడొందు కోదండ మందికొన్న
నటక వేట విల్లెత్తిన విటుగనేనె .. ఉ. హరి.
1. 185.

మ సుడి వాల్టాలువుకన్న వేటు కలరే చుట్టంబు
లేవంకలన్ ... నీలా. 1 95.

వేటుప(ప)డు = వేర్పడు అ. ౧ (వేటు + పడు)

1. వేటుగు, విడిపోవు.

అ. అలిమాటలు విని యన్న దమ్ములఁ జాసి,
వేటుపడెడు వాడు వెట్టి వాడు వేమ. 2. 138.

వ. పొలంబులన్ బులుగులన్ జోపుచు దేగ వేట
కాండ్రు వేటు పడి వేటాడన్ దొడంగిరి .
మనుచ. 4. 55.

2. దూరమగు.

క వాకం బెట నలిసినన, లోకంబెట నిఖలమౌని
లోకేశ్వర యీ, లోకములలోన భవదవ, లోక
మునకు వేటు పడిన లోకముగలదే కకు 2 52

వేటుపాటు = వేర్పాటు ఎ (√ వేటుపడు) వేటుగు.

వేటుపెట్టు న. ౧ (వేటు² + పెట్టు) వేటుచేయు, అన్య
లంగాఁ జేయు.

అ. ఏక నిశ్చయమున నిట యేగుదెంచితి, మనసు
నీవు నేము నధిపు పనికి, నిట్టి మమ్ము వేటుపెట్టి
యొక్కటి కార్య, మాచరించువాడ వగుట
దగునె భార. సౌ ప్రి. 1 83.

వేటుపోవు అ. ౧ (వేటు¹ + పోవు.) వేటుపడు (క.
ర వా.)

వేటుబందము ఎ. (√ వేటు) భేదము, వేటుపాటు,
పక్షపాతము (చి. ని; క. ర, త్రా. వా.)

వేటునాయు అ ౧ (వేటు¹ + పాయు.) వేటుపడు.

క పలువురు యువకులుఁ బుత్రులు, పలువురుఁగల
యశఁడు వేటువాయఁ దలంచినన్, లలనలుఁ
బుత్రులుఁ దావన, తలకొని మెయిపాలు
గానుట ధర్మంబెందున్. విజ్ఞా. వ్య 124.

వేటుసేయు అ. ౧ (వేటు¹ + సేయు.) భేదము
నొందు.

క. పాంచాల రాజపుత్రియు, సంచితముగ నిన్నుఁ
బొందు నార్వుర శరువన్, సంచిత పుణ్యుడ
వీ వొక, యిచ్చు శును వేటుసేయకే తెమ్మెల
మిన్. భార ఉ. ౧ 4. 31.

గీ. క్రమము దశవః యుండ నా రాజ వరుడు,
సకల లౌకిక పెదికాదార సరణి, త్రియ
ముతో విప్రవరువకు తెండ్లి సేసి, వేటు
సేయక ... విక్ర. 1. 180.

ఉ వానిదవంధ్య జీవనము వానిది జన్మము వేటు
సేయ కె, వ్యాని గృహంతరంబున భివాద్య
యోగి జనంబు పావన, స్నాన విధాన్న పావ
ముల సంతన మందుచుఁ బోవు నిచ్చలున్ . .
మనుచ. 1 68.

అ శంభు వేటుసేసి సాగింప వచ్చునె, క్రియలు
వెట్టి వేలయ్యితి సెపును . కాశీ. 7 72

వేల ఎ (త. వేలై) దాస్యము.

చ అనుపమ రూప యావన మహాభూత వై భవలీల
నెవ్వరిం, గనుఁగొని మెచ్చకున్న వర కవ్యక
గల్గిన దానిఁ జెప్పు నీ, పనిచిన వాని వేల గొని
వైఁబడఁ జేసెద . కు, సం 4 399.

నీ హరిఁ దెత్తుమే నీకు నమ్ముడు పడియుండ ...
దేవేంద్రుఁ దెత్తుమే నీవేల గొనియుండ ..
కు సం. 8. 674

ఉ. దండుగు లిచ్చి వేలగొని దానివయిం తెలి
లిచ్చి .. కు సం. 10 528

సం. ఎ అ. శ్రీ 1 చెలియలి కట్ట. 2 కాలము,
సమయము. 3 అదమ, తటి, యుక్తసమ
యము. 4. తెలిపి, విక్రాంతి. 5 నముద్ర జల
ప్రవాహము. 6. సముద్రతీరము. 7. మేర,
హద్దు 8 వాక్కు. 9 రోగము 10. అనా
యాస మరణము 11. బంక, టిగురు. 12. అను
రాగము. 13 ఈశ్వర భోజనము. (మే. వి)
14. కాలవిశేషము, హోర. (ఒక గంట
కాలము)

శ్లో. చతుర్వింశతి వేలాభి రహారాత్రం ప్రచక్షతే
(వాచ.)

వేలము¹ ఎ (సం వేలా) 1. శివరము, స్కంధా
వారము, దండు విడియు చోటు

ద్వీ అప్పుడు మగ్గివుఁ దాదిగాఁ గపులు, చెప్పి
రప్పను లెల్ల శ్రీరాముతోడఁ, జెప్పి వేలము
నకుఁ జెచ్చెర వేగి, యెప్పెడు సుఖనిద్ర ను శి
యారాత్రి, గడపుటయును ... రం తాయ
314. పా 22. సం.

చ వెనుక వృషాదురంగపుల వేలము చొచ్చినధి
మున్న యజ్ఞవకజఁ ద్రుంతుఁగాక ... కామ.
8. 188.

చ. ... బోరనఁ గటకంబు వెల్వడి నృపాత్మజు
వేలముఁ జొచ్చి ... దళకు 4 22.

2. విడిది, బస

గి. అమృత కుంభంబుఁ గైకొని యసుర వరులు,
వేట యొకచోట వేలంబు విడిసియుండి, రి .
హర. 8 98.

ద్వి గూడారములు దెండ్లిల్లవల్ బన్ని, వేరము
ల్లప్పుక విడిసె నుత్సుకత ... పండితా. పర్వ
350 పా. పండితా పర్వ. 388 పా

3 సేన, సై న్యము

ఉ. ... నికేద, న్నూలము లంద నాతప సమూ
హము వేరిటి యిర్లవేలముల్ వసు. 4. 5

చ. ... చక్కని వని వేడ్క వేలముడిగన్ ఘటి
యించె జనేంద్రుఁ డయ్యెడన్ చంద్రి. 1 188.
(జతచరములు)

ద్వి గాలంబునకు నైవఁ గలఁగక క్రొవ్వి, దూలం
బుల నవతి స్థూలంబులగుచు, వేలంబు విడిసిన
విధమున నెరసి, వాలంబు లల్లార్చి వారి విహార,
శీలంబులై విరసించి యెండొంటి నాలంబులై
దాయు నవ్వంబులును .. వన 5 238.
పా. 23. పం.

4. గుంపు, సమూహము

చ ... ఓ వయస్య యీ, విడువని వేలమైకురియు
వెన్నెల చిచ్చున కేమిసేయుదున్. కవిక. 4. 148.

క. వెడఁగుఁదనంబున నీళ్ల, న్నడు మడఁచిన
రెండుగాని నలుపున బలి బి, న్నడు రెండు వేలు
గారిని, విడువని వేలంబు చాటు వేదాంతంబుల్.
వరాహ. 9 57

5 (శ. వేలై.) రాస్యము

నీ. విడువని వేలంబు మడిగంబులు గొనంగ నిచ్చలు
నిద్రలే దచ్చరిలకు .. వరాహ. 10. 15.

6. వేగము.

నీ. వేగంబు పాశంబు వెలయు వేల మవంగ ...
అం. భా 3 48.

క. ఈ లీల వెండి మలకడఁ, కాశెముడిగి వేల
ముడిగి పరిసరవర కం, కేళీ పనసాశీఘన, కేళీపన
దర్శనేచ్చ గిటికొన మెలఁగెన్. ఉ. రా 4. 147.

7. మండలాగ్రము, భగ్గము, కత్తి.

చ. చలిమిరి గాడ్పుచే నెగసి నన్నపు సుళ్లగు చాక
సంపు మందల వికసిల్లఁ బుచ్చాదులు దట్ట
ముగా మడిఁ గ్రమ్ము కూర్చిచే, గలిగి విఠాలిఁ
గుండు తెఱగంటి నెలంతల మీఁదఁజొన్ను పూ,
విలుతునిపైఁడి చుట్టలుఁగు వేలములుం బలె
సొంపు పెంపువన్. యయా 4. 10

వేలము² = వీలము¹ హిం ఎ. అమ్మటలో నొక
విధము, విక్రయ భేదము.

నం ఎ త న. ఉద్యానము, చిన్నతోట

వేలముపట్టు ఎ (వేలము¹ + పట్టు) శివర ప్రదేశము.

చ. చిలుకలు కమ్మ దెమ్మెరలు శీతమయూఖుఁడు
జేటు లాదిగాఁ, గల ననవిల్లుసాధన వికాయము
వేలము పట్టనంగ నా, కులమటుగాన దాని విడ
గొట్టక శృట్టైక దొట్ట వీతరా, గల మని విట్టి
వీఁగెదరు కొందఱు బోడలు నానగండలై.
పాండు. 5. 182

వేలాటము ఎ చెర్లాటము.

ద్వి తరులతో నతి శోభితంబగు నందు, హాళిముల్
పులలు వేలాటంబు లాడు, ముంగుల కెలుకలు
ముద్దులు పెట్టు ... ప్రభు 4 130 పా. 6 పం.

వేలార్పు న క్ర. కుమ్మరించు

గి. ఘన పయోధర పదవి నక్షత్ర మాతి, కా
రుచులు పర్వత్యామ యొకర్లు చంద్ర, కలశిఁ
బూని ననామృతమ్ములఁ జొర, చపలనయ
నకు వేలార్పు సమ్మదమున చంద్రి 6 19

వేలిమి = వేల్మి ఎ (√ వేలుచే) 1. హోమము.

ఉ. వేలిమియన్ పురార్చనయు విద్రవపర్యయుఁ
జిక్కె మమచ. 2 53

క. కాలిమి మీఱంగ నెప్పటి, మాలిమితో దేవ
గురుఁడు మంత్రము దెలుపన్ వేలిమిచేసె ...
దశా. 5. 75. ఆం. భా. 2. 171.

2 హోమకుండము.

చ .. అతని వధంబునకై పాంచాల విభుని వేలిమిం
బుట్టిన వాడగుట నప్పార్పతుండు . భార.
ద్రోణ. 5 321.

నీ. అగ్ని యే స్వాహా యటంచ వేలిమియందు
నొకఁడై న నామూతి నొనఁగఁబోఁడు .. దశా.
1. 257.

8 అన్ని

నీ వెత్తంబు క్రిందటి వెత్తమ్మి కెంపుతాగనిపెంపు
వేలిమి కన్నుగాంగ యయా 2 38.

వేలిమికట్టి(ట్టె)య ఎ (వేలిమి+కట్టియ) సమిధ

నీ విటకచా కృషికి విసుపు నొక్క లతాంగి వేలిమి
కట్టియ ల్విడిచి తెచ్చు కవిక 8. 95

వేలిమిబొట్టు ఎ (వేలిమి+బొట్టు) హోమకుండు

మందలి భస్మముతోఁ జెట్టుకొనిన బొట్టు, రక్ష

నీ తూలాదు సిగయును వ్రేలు మాటుటగోచి

వేలిమి బొట్టును వ్రేళ్లదర్ప, దనర .. భాగ

10 ఉ 1258.

నీ. నొసటి వేలిమిబొట్టు మసి మీద మృగనాళి

తిలకంబు బటువుగాఁ దీర్చవచ్చు రామా

2 110

వేలిమియొజ్జి ఎ (వేలిమి+జ్జి) పురోహితుడు

నీ మానితంబైన హోమద్రవ్యములు గొని వేలిమి

యొజ్జియై వేధ రాగ...కు సం. 9. 227

వేలు=వ్రేలు అ. ౧౩ వ్రేలాడు.

గీ చులకఁ గాలివట్టి యిద్దినఁ జూరువట్టి, వేలు

దురు గాక తనవారి విడుతురెట్లు కాళి

5 298

ద్వి ఉడుపంక్తి చెదరె సూర్యుని వేగ మడరె,

వడఁక శేషుండు ధరావలయంబువేతె .. ద్వి.

సరమ 2 115 పా.

ఎ బొ అంగుళి.

నీ.... వేల్ వ్రేలన నంగుళియగు...సాం. ని

మాన. 17

నీ. వేల్ వేలునా నంగుళి సంజ్ఞ తెనంగు వెంక.

మాన. 39.

నీ. వాలు చాలును ముగ్గు చేలు ప్రాలును వేల్పు

చాలు మేలును గల వేలివాండ .. ప్రబంధ.

224

వేలుమే=వేల్పు న ౧౩ (అగ్నిహోత్రము నందు

అజ్ఞాది హవిస్సులను) హోమము చేయు

ఆ ధర్మసంగరమున ధర్మజ్ఞులచే జచ్చి, పొలిచె

జాడ మద్ర భూవిభుండు, విధియుతంబుగాంగ

వేలిచి విడిచిన, నాటియున్న యగ్నిననుకరించి

భార. శల్య. 1. 287.

ఉ ధర్మరాజులో, చాలి మనోభవాగ్నిఁ దన

తాలిమి నాహుతిగాఁ గ్రమంబునన్, వెలుచు

చున్నవాడభినివిష్టనుభైక ఫలాభి కాంక్షియై

వైష 4 35.

ద్వి ఓలి శివాగ్ని కాహుతులుగా నిట్లు, వేలుతు

నిదియ తా విధి దీనికనుచు పండితా పురా,

109 పా

వేలుపించు న ౧౩ (√ వెలుమే) హోమము

చేయుచు

ద్వి. సవరని గంధపు సమిధ అమర్చి, జాతిముత్తి

యపు లాజలు వేలుపించి ... ద్వి సరమ.

5. 380 పా

వేలుపు=వేల్పు ఎ (√వేలుమే) 1 దేవత.

నీ తాలి వేలుపుల వెలుపుల పనుల్ గొనుతేఁడు

. మనుచ 5 47.

వ. అక్కక్క మొక్కవే మనసాలి వేలుపని బుజ్జ

గించియు అము 4. 35

2. దేవతా స్త్రీ

చూ వేల్పు.

3 జోశ్యము.

ద్వి ఆహికంబులఁ జెట్టి యప్పులు వార,వృద్ధి

కొనంగుదు వేలుపు చెప్పు, పద్ధతి వేర్లు నవ.

3 158 పా 18. సం.

వేలుపుఁ గత్తలాని ఎ (వేలుపు + కత్తలాని) దేవ

తాశ్యము, ఉచ్చైశ్శృవము

ఉ. ఉప సుధర్మాస్థాని మన్న వేలుపుఁ గత్తలానిఁ

బట్టు తలాట మనఁగ... వరాహ 4 155.

వేలుపుఁగమ్మరి=వేల్పుఁగమ్మరి ఎ (వేలుపు +

గమ్మరి,) దేవశిల్పి, విశ్వకర్మ.

క వేలుపుఁ గమ్మరి ప్రొద్దుం, బోతె నలుం

గమిని మేను బోరిఁబోరిఁ దునియల్, వ్రీలంగ

సానవట్టిన, పోలిక... అచ్చ భా. 5 90.

వేలుపుఁజాన ఎ (వేలుపు+చాన) అప్పర స్త్రీ

క అడిరి వేలుపుఁ జానలు, పాడిరి గంధర్వ సత్తు

ప్రమదం పెనఁగన్, బ్రోడలగు మింటి తెరుఁ

చేడియ లటు రలరు సేసలు పెడగన్ జాహ్న

1 188

వేలుపుఁజెట్టు ఎ (వేలుపు+చెట్టు) కల్పవృక్షము,

దేవతరుపు. (౪ ౦)

వేలుపుఁజేడె ఏ. (వేలుపు + చేడె.) దేవతా ప్రి.

అచ్చెర.

మధురగతి రగడ. వేలుపుఁ జేడెం వెలఁగొను

వేళ్ళలు, శ్రీలంగుబేరునిఁ జెనకెడు వేళ్ళలు...

జుచేల 1. 28

వేలుపుఁదిప్ప ఏ (వేలుపు + తిప్ప) మేరువర్వతము.

ఉ. చెప్పెడి దేమి నప్పుచు రచించిన మాటలు

రాము కాణముల్, దపివఁ దవలఁ దాశ్రిత

కలాపము ముంగిట నున్న వేలుపుం దిప్ప వివేక

కాలి యువతీ జన చిత్త విసూత్న దర్శకుం.

దప్పన మంత్రి వానిఁ దరమా నుతియింప

నిలింప జోటికిన్. రాజ. చ 1 85.

వేలుపుఁదెరుపు ఏ. (వేలుపు + తెరుపు.) సుర వధము,

ఆకాశము. (శ ర)

వేలుపుఁదేజి ఏ. (వేలుపు + తేజి) ఉ చైక్యవము

సీ. అనికి వేలుపుఁదేజి నందుకైజామోరి లల్లార్పు

చేఁ జీరు'హయకులముల . చంద్రి. రి. 85.

వేలుపుఁద్రోవ ఏ (వేలుపు + ద్రోవ) ఆకాశము.

క...మల్లియు, విరులవఁగారిక్క తెనఁగె వేలుపుఁ

ద్రోవన్...నీలా. 3 రి.

వేలుపుఁబెద్ద ఏ (వేలుపు + పెద్ద) సురశ్రేష్ఠుఁడు,

బ్రహ్మదేవుఁడు.

ఉ. బుద్ధుల ప్రోడ నాల్గు మొగముల్లల విశ్రుత

మూర్తి తమ్మిపూ. గద్దయ మీద నుండి త్రిజ

గంబులు వేలుచు నుండు వేలుపుం, పెద్ద వచో

వధూటి వలంపించిన సర్వగుడైక కాలియు,ద్రౌ

యఁ బ్రోమఁ గాత మగుదాంబుధిఁ దిమ్మయ

మంత్రియప్పనిన్. రాజ. చ. 1. 8.

క. తద్దయఁ జొగడెద వేలుపుఁ, పెద్దయవన్

జగములెల్లఁ జెంచుచు బల్కు, న్నొద్దియతో

నెఱకామర, గద్దయఁ గొలుపుండు నల్మొ

గంబుల ప్రోడన్. నీలా. 1. 5.

వేలుపుఁబొన్న ఏ. (వేలుపు + పొన్న.) సురపొన్న.

(వృ వి)

వ. బలు వేలుపుఁ బొన్నలం దొలఁగఁ ద్రోయు

మిన్నేఁటి నీటి వరదపొటువ ... అచ్చ. కా.

2. 81 పా.

వేలుపు గమికాఁడు = వేల్పుగమికాఁడు ఏ. (వేలుపు

+ గమికాఁడు) 1. కుమారస్వామి (శ ర)

2. బ్రహ్మదేవుఁడు, సురశ్రేష్ఠుఁడు

వ అంతలోన నజీవు-డు నజీవుఁడైన తెఱంగున

ననివిది కన్నులుగల వేలుపుగమికాఁడు తేటి

తెప్పిటి కాలుఁగేలుఁ గదలించి కన్నులు విచ్చి

చూడ సమర్థుఁడై . శ గ 10. పూ. 542.

వేలుపుగాణ = వేల్పుగాణ ఏ (వేలుపు + గాణ)

గంధర్వుఁడు (శ. ర)

వేలుపుగిడ్డి = వేల్పుగిడ్డి ఏ (వేలుపు + గిడ్డి) కామ

ధేనువు, దేవతల గోవు.

ఉ వేలుపు గిడ్డియుం బరుసవేదియుఁ గలవి

జుజుబుఁ దోడరా .. భీమ 2. 168

వేలుపు జెక్కర ఏ (వేలుపు + జెక్కర.) ఆకాశ

గంగ, నుండిర్చిక, స్వర్ణది.

క జెక్కుల దొర చెలికానికిఁ, గొక్కుహుమాజోడు

నయ్యకుం జొక్కపు లేఁ, జక్కలతేనిని వేలుపు,

జెక్కర నొదలచు చాల్చు జగవేలువనకున్.

అచ్చ రా బాల, 21

వేలుపుజెడదారి ఏ. (వేలుపు + జెడదారి) సురమోని,

వారదుఁడు.

సీ వేలుపు జెడదారి విందారగించుచో నానంద

కాష్ఠంబులడ్డవడును ఉ వారి రి 189.

వేలుపుటిల్లు ఏ (వేలుపు + టిల్లు) మేరువర్వతము

ఉ వేలుపుటిల్లు విల్లు వెడవీకల పోకిల నారి

రె డుచే,దోల వెలుంగు తూపెచటఁ దోలినఁ

బాటని తేరుమాటలై, గ్రూరెడు తేజతెప్పనికిఁ

గల్గునతఁడు చకుక్య విశ్వ భూ,పాటు మవం

బవం బర విభంజనుఁడై విహరించుచుండెడిన్.

కావ్యా. 5. 98.

వేలుపుటేలు = వేల్పుటేలు ఏ పా. సురదీర్చిక,

ఆకాశగంగ.

ఉ. వేలుపుటేలుఁ గప్పురము వెన్నెల లంచలు

ముత్తియంబులుం, బోలును మంచ నద్దములుఁ

బయ్యరమేపుడు చేడు గల్వ రా, తాటును

రేవెలుంగు మగతాటును టిక్కలుఁ దమ్మి

చూలి యిల్లాలును జోడుగాఁగఁ దనరారు

నసంబువఁ గేరు దయ్యమా. అచ్చ. రా. బాల

214.

ఉ ... కీలు జాళువా, మేలిపసిండి బొమ్మవను
మిట్టలకున్ దెలివల్య నైరిణి, చేచెఱంగులై
యచటఁ తెల్వగు వేలుపు చేటిపెందెరల్
ఉ రా 1 58

వేలుపు(ల్పు)తోజ్ఞ ఎ (వేలుపు+జ్ఞ) సురా
దారుడు, బృహస్పతి, (శ ర)

వేలుపుటోడయఁడు = వేల్పుటోడయఁడు ఎ.
(వేలుపు+టోడయఁడు) దేవేంద్రుఁడు

సీ మును గౌతముఁడు నాఁగ నొనరు పంట
వంతి జేజే నిరాచారి సింగమువకు, గారాబు
టిల్లాలఁ జే రకాల్యముటందు రోసనాడు
వేలుపుటోడయఁ డెమ్మె, ననుఁగోరి పుంజ
రూపునఁ జేరి నడురేయి తఱి నిటివరిఁ
బొంది యఱచుటయును .. అచ్చ రా. బారి
146

వేలుపుదాయ = వేల్పుదాయ ఎ. (వేలుపు+దాయ)
సురద్విషుఁడు, ఆసురుఁడు.

చూ వేల్పుదాయ.

వేలుపుబానిస = వేల్పుబానిస ఎ (వేలుపు + బానిస)
వేశ్య (శ. ర.)

వేలుపుమానికము = వేల్పుమానికము ఎ. (వేలుపు +
మానికము) చింతామణి

క దాన సమగ్రత వేలుపు, మానికమును బోలు
ననుచు మహానీయమణిన్, గానుక యిచ్చి
నశేంద్రుని, వేసోళ్లం బ్రస్తుతిచి వీడ్కొని చని
యెన్. విక్ర. 2 257

వేలుపుమాపు = వేల్పుమాపు ఎ (వేలుపు + మాపు.)
ఉచ్చైశ్శ్రవము, దేవాశ్వము

సీ వింట జిప్సన నేఁగు వివిధాశ్వ కంధరిల్ దగ్గరి
వేలుపు మాపు నెలుఁగు బాన చంద్రా.
6 92

వేలుపుమిన్న ఎ (వేలుపు+మిన్న) దేవతా
శ్రేష్ఠుఁడు

సీ. . . వేలుపు మిన్నల వివిధ భూషణ కాంతి
శుక్ర చాప స్ఫూర్తి సవదరిత ... దశా 1.
286

వేలుపు ముద్దరాలు = వేల్పు ముద్దరాలు ఎ (వేలుపు +
ముద్దరాలు.) దేవతాస్త్రి.

క ఈ విధమున నయ్యిరువురు భావజ తంత్రైక
సరత బహుకాలము సౌఖ్యావహ లీలల
నుండఁగా వేలుపు ముద్దరాలు గర్భము
దాల్చెన్. మనుచ. 9 118

వేలుపు(న్మొ)మొదపు ఎ (వేలుపు+మొదపు) కామ
ధేనువు, దేవతల యావు

క ... కోర్కులు, పాలుపొదవఁగఁ బిడుకు
వేలుపు న్మొదపునకున్ నీలా. 1 21

వేలుపురాచిల్కు = వేలురాచిల్కు(లుకు) ఎ.
(వేలుపు + రా + చిల్కు.) ఇంద్రాస్త్రము,
ఇంద్రుఁ డధిదేవతగాఁ గల అస్త్రము

సీ రాచూలి వేలుపు రాచిల్కు నిగిడించి యా
చెయ్యి దెగలై చి యపుడె సాము, నెల ముల్కి
దోయి నిచ్చలముగాఁ బఱగించి కాళ్లు కెండును
ద్రుంచి ... అచ్చ రా యు 248.

వేలుపురాపురుపు ఎ (వేలుపు + రా + పురుపు)
ఇంద్రగోపము, ఆరుద్ర పురుగు

ఉ. ... జడిగొన్న మంకెనన్, విప్పుగఁ జేయునట్లు
దగె వేలుపురాపురుపుంగముల్ దఱిన్. అచ్చ.
శా 3 51.

వేలుపుఠేడు ఎ (వేలుపు+ఠేడు) ఇంద్రుఁడు.

ఉ. . వేలుపు ఠేని గెల్పు బొక విక్రమమే బలి
దైత్య వల్ల భా. దశా 2. 428.

ఉ. ... జాబిలి రాల మేడలో, వేలుపుఠేడు నల్వ
యును వెన్నుఁడు గొల్వఁగ .. నీలా 1 1.
ఇట్లే వేలుపుఠేలిక, వేలుపురాయఁడు. మొ.

వేలుపుచెట్టు ఎ. (√వేలుపు) కలవిసృజము.

శా ఏడి వేదలపాలి వేలుపులచెట్టు ... అచ్చ
రా ఆయో 88

వేలుపులదారి ఎ. (√వేలుపు) ఆకాశము

చ తడయక వచ్చె వేలుపుల దారిని బామువేల
కాఁ దొగిన్ ... అచ్చ. రా యు 182.

వేలుపులపెద్ద ఎ (√వేలుపు) బ్రహ్మ, సురశ్రేష్ఠుఁడు.

సీ. కెందమ్మి గద్దె యెక్కిన వేలుపుల పెద్ద పలుకుఁ
బూఁబోడికిఁ బ్రాణపదము .. దశా. 2 82.

వేలుపులపెద్ద కొమరుడు (√వేలుపు.) వారిద మహా
ముని.

క అని పుట్టఁ బుట్టువునకుం, గొనకొని వేలుపుల పెద్ద కొమరుఁ డెఱింగిం, చిన నాలకించి యతఁ డా,యన నవ్వలి కతియుఁ డెలువడని వేడుట యున్ అచ్చ. రా. కాల. 218

వేలుపుల ప్రోలు ఎ (√వేలుపు) అనురావతి, స్వర్గ పట్టణము

గీ. కూడు నిదురయు నెపుడుం జేకూఱకుండు, వేలుపుల ప్రోలు నమ్మేటి వీటికెనయె...అచ్చ రా. కాల. 81.

వేలుపువడఁగి ఎ. (వేలుపు+వడఁగి) విశ్వకర్మ, దేవశిల్పి.

క వేలుపు వడఁగి పెట్టిన, కీటనఁ బలుకాట మాట క్రియ గనుపట్టుం, గాలోచితముగఁదడి, వ్యాఠ యఁ త్న క్షీప్రతిమల కనురూపముగన్. కకు. 2. 10.

వేలుపు వెలఁది ఎ (వేలుపు+వెలఁది) దేవతా స్త్రీ అప్పరన స్త్రీ

అని యాన గలుగఁ బలికిన, విని వేలుపు వెలఁది మోము వికసిల్లఁగాఁ, దనచేతి చెఱఁగు విగీయన్, వెనచుచుఁదలవాంచి నగవు పెరియఁగఁ బలికెన్ మనుచ. 3. 108.

వేలుపుసాని = వేల్పు(ల)సాని ఎ (వేలుపు+సాని.)

1 జోన్యము కెల్పు స్త్రీ, సో దెచ్చెచ్చ నాఁడుది, రైవజ్జ.

సీ...తగు రైవజ్జ సో దకత్తె, యనఁగ వేలుపు సాని యన ఆం కా 2 110

వేల్పు న క్రి ఆగ్నిహోత్రముండు ఆజ్ఞాధికము సమర్పించు, హోమము చేయు

ఆ...ప్రయోగ దఁకుడగ్ని, ముఖము సేసి వేల్పు మొనసి వివాహోప, కరణ వస్తుచయము గాచి యుండె. భార. ఆది 7 187

గీ హృదయ వేదికయందు సమిధ మూర్తి, వెలుఁ గుచుండు తేజమునందు వేల్పుఁబ్రాణ,ములను యాజి యట్లంతరమున వొనర్చు, యాగమున వీతకల్పమండై వెలుంగు భార కాం. 5 149

సీ రేపు సూర్యుండును మాపు చుక్కలుఁ దోచు నంతదాఁకను జనమాచరించి, యటుమీఁద నాత్మ గృహ్యమె రూపంబుగా విగ్న తముగ

నగ్ని వేల్పవరియు...విజ్ఞా. 1 88

ఉ పంకజనేత్ర గౌతముని పంపున లాఱలు దోయి లించి ఘా,మాంకుని యందు వేల్పు దరహోసము తెప్పలలోన దాచుచున్...నైష 8 102

ఆ అనిన పాహసాంకుఁ డంధిక నెట్లెని,ప్రము దితాత్మఁ జేయుఁ బ్రతిప వట్టి, మధు నిషిక్త మైనమామూర నత్పల, వితతిఁ దాను నట్ల వేల్పుఁ దొణఁగె విక్ర 5. 78

2 కాల్పు, తగులఁ జెట్టు.

గీ ఆతని ముఖ గవ్వారంబుల వచ్చుతముగ, మగ్గ రహన శిఖావళు లుద్భవించి, వేల్పు మూఁకల నరికట్టి వేల్పుఁ దొడఁగె, నంత నెంతయు సం భ్రాంతు లగుచు సురలు భార ఆర. 5 218.

గీ మాడుగులు వేల్పు నొడ్డాది మసి యునరెప్ప... ఆము. 1. 48

3 భర్జించు

వ పర సంతాపకారి కటుక వచనండుగు కుటిల బుద్ధిని నిఁగలంబున వేల్పుండు ... కాశీ. 3. 154.

వేల్పించు న క్రి (వేల్పు) హోమము చేయించు

క వేలుపుల తెఱు గురుచే, వేలిమి వేల్పించి బలిమి వెలయఁగ ..భాగ 9 505

క పోలఁ దొలి మినుకు చెఱఁగున, వేల్పించిన విదప రాచ విరివింటి దొంన్, వేల్పులకున్ మ్రొక్కించెరి...యయా 4. 113.

వేల్పు¹ = వేలుపు ఎ (√వేలుపు) 1 దేవత

క...రొలుపుగ ధర్ముం, దలఁపుము మఱి యాతఁడె వే,ల్పులలోపలఁ బెద్ద ధర్మువున నత్యమువన్ భార ఆది 5 92.

క...వేంకటపతి యిష్టమయిన వేల్పుగుటఁ...ఆము. 1. 18

క వీఁడె దిలీప భూపతి, వాఁడి తనంబుననె కాన వచ్చునె మరుచేఁ, బోడిమి యఱియున్నప్పడె, వేఁడె మెయింబట్టి తెత్తు వేల్పులు తెగడన్. సుధ 5 8

ఉ .ఈశుమం,త్ర బున వేల్పు వ్రేల్చి ... దశకు. 7 121.

వేల్పు² = వేల్పు ఎ. (√వేలు) వ్రేలి వేయుట,

గీ. ముదిసి ముప్పునఁ బెట్టికై మొగము వేల్పు,
దగవు గాదని రాఁడయ్యెఁ దాకవేల్పు...నైష
4 129

వేల్పుగన్నియ ఏ (వేల్పు¹+గన్నియ) దేవతా
స్త్రీ
నీ ముకిమి యెన్నఁడు లేని కొదమ ప్రాయ పుఁ
జెబ్బు నేర్పులు వేల్పుఁ గన్నియల కమరు...
ఉ రా. 4 90.

వేల్పుగమ్మరి=వేల్పుఁ గమ్మరి ఏ (వేల్పు¹+
కమ్మరి) దేవశిల్పి, విశ్వకర్మ
ద్వి బొమ్మర వోయి వేల్పుల మూఁక వేల్పుఁ,
గమ్మరిఁ బిలిచి యక్కజము చూచితివే ..ద్వి
వరమ. 1. 27. పా

వేల్పుగలువకంటి ఏ (వేల్పు¹ + కలువకంటి)
దేవతా స్త్రీ.
న వేల్పుఁ గలువ కంటులు క్రొమ్మడులు వీడ...
ఉ రా. 3. 78

వేల్పుగొండ ఏ. (వేల్పు¹+గొండ) వేల్పు కొండ,
మేరువర్వకము
గీ కొండ మరధనమరి వేల్పుఁ గొండ మహికి,
దెచ్చి దానబు లొనరించు తెఱఁగుదనర,
నాశ్రితుల కర్థమొనఁగెఁ బెదప్పవిభుని, భార్య
కొండమ్మ తనదు నంపద వెలయ ఇందు...
1. 70

వేల్పుజెట్టు ఏ (వేల్పు¹+జెట్టు) కల్ప వృక్షము,
సురతరువు
న వేల్పుఁజెట్టు పూదండల దండితనంబున .
ఉ రా 4 168

వేల్పు(లుపు)దపసి ఏ (వేల్పు¹ + తపసి) దేవ
ముషి, నారదముని.
గీ. వినుము వాల్మీకిఁ జూచి యవ్వేల్పుఁ దపసి,
వల్కె రా చందమామ లప్పగిదిఁ బంప, కడ
మెలంగఁగ వద్దరి గట్టుమీఁద, నుండి కన్నొని
ప్రొద్దు కుట్టుండుదలఁకి అచ్చ రా కిష్కిం. 2,
వేల్పు(లుపు)దెరవు ఏ. (వేల్పు¹ + తెరవు)
సురవర్తము, ఆకాశము
క. పొంగుచు వరదముపైఁ బొలఁది గూరిమి
కులిచి వేల్పు తెరవునఁ బఱచెన్, బంగరు

పిచ్చికఁ గొంచున్, నింగికి సాకువపుఁ బులుఁగు
నెగయు తెఱఁగునన్ అచ్చ. రా. ఆర. 62.

వేల్పు(లుపు)దెఱవ ఏ (వేల్పు+తెఱవ) దేవతా
స్త్రీ
గీ కలికి చూపులఁ జరువంబుగా నొనర్చి, తిల
కమునఁ బూవులొక వేల్పుఁ దెఱవగోసె.. పి.
శకు 2 138

వేల్పుదొయ్యలి ఏ (వేల్పు¹ + తొయ్యలి) అప్పర
స్త్రీ, అచ్చేర
చ. .. పెన్నిధిగిలిన్ వ్రతికిన్ బొడకట్టె వేల్పుఁ
దొయ్యలి చిలుసాన బట్టిన యనంగుని మోహన
బాణమో యనన్ మనుచ 6 31.

వేల్పుబెద్ద ఏ (వేల్పు+బెద్ద) సురశ్రేష్ఠుఁడు,
ప్రహ్లాదేవుఁడు.
మ పురుషుం డంచుఁ బరేశ్వరుం డనుచు వేల్పుం
బెద్ద యంచున్ ... ఉ రా. 1. 280
రగడ చిలువరాయఁడు ప్రొద్దు చూలియు జింక
తాల్పును వేల్పుఁబెద్దయు...అచ్చ.రా.యు.64.

వేల్పుబెద్దన=వేల్పుఁబెద్ద ఏ సురశ్రేష్ఠుఁడు,
ప్రహ్లా.
క మనసున నిగ్గును వెఱపుం, బెనఁగొవి నించార
వేల్పుఁ బెద్దన యపు డల్లిన నేలమీఁద నొలి
కిన, తన శుక్లము వామపాద తలమునఁ జమ
రెన్. జాహ్నవీ. 1 166.

వేల్పుకూటికుండ ఏ (వేల్పు+కూడు+కుండ.)
అమృత కలశము.
నీ కొని పోవు నావేల్పు కూటికుండ సువర్ణఁడి
తేనె మావియుం తెఱఁగెనేని...రా వి 3 88.

వేల్పుగట్టు ఏ (వేల్పు¹+గట్టు) మేరువర్వకము.
ఆ అంత వేల్పుగట్టు వలవి మీఱఁగ నొక్కొ,
దెసలఁ జూచు నిచ్చ దివుటనొక్కొ, విన్న
దాట నొక్కొ గన్నదీపాడవున, నిక్కుమంచు
గొండఁ కెక్కి వతఁడు అచ్చ భా 2 28 పా.
వేల్పు(లుపు)గాణ ఏ (వేల్పు+గాణ) 1 దేవ
గాయని, అప్పరస్త్రీ
న వేల్పుగాణలు పాడు లక్ష్మి నారాయణుల
కల్యాణంపుఁ బాటలన్ ... మనుచ 5. 71.
2. గంధర్వుఁడు.

చూ వేల్పుగాణతూపు

వేల్పుగాణతూపు ఏ (వేల్పుగాణ+తూపు) గంధ
ర్యాస్త్రము.

గీ మయుడు దబ్బర మీఱనేమమువజేసి, యిడివ
ముల్కిగడంక నీరేనువలల, తోడి వేల్పు
నిమ్మిన దోవ వేల్పు, గాణతూపేసిదొం దానిఁ
గ్రమ్మరించె అచ్చ. రా. యు, 381.

వేల్పు(బుపు)గిడ్డి ఏ (వేల్పు+గిడ్డి) కామధేనువు
నీ. దొడ్డిఁ బెట్టిన వేల్పుగిడ్డి కాపు మనుచ
1. 86.

వేల్పు(బుపు)గుబ్బలి ఏ (వేల్పు+గుబ్బలి) మేరు
పర్వతము.

ఉ ముంగు పసిండి తమ్మి జలు మొగ్గలమొగ్గర
మావరించు మేల్, చించెడు వేల్పుగుబ్బలి వజీ
రుని జీరు వధఃకరింపఁగాఁ, గ్రొందలిరాకు
బాకు దొంకున్ దొరకించు భవంబు చెల్లరే,
చందన గంధి చన్నుగవ చంద్రుడొ
యంద్రుడొ యా యుపేంద్రుడొ కృ శకుం
2. 12.

వేల్పు(బుపు)గొంగ ఏ (వేల్పు+గొంగ) దేవదేవి,
రాక్షసుడు.

గీ. వేల్పుగొంగయఁ గడలేని వేడ్కతోడ, నపుడె
తవడివి కేళి కయ్యమున నింటి, చెంత
పూదోడితోన నచ్చెలున నునిచి, కఱకు
రాకాసి కొమ్మలఁ గాపువెట్టె. అచ్చ రా ఆర
77.

వేల్పుజడదారి=వేల్పుజడదారి ఏ నారదుడు,
సురిమోని.

గీ. వినుము కత వేల్పుజడదారి విన్నచూలి, మేవ
రుల నట్టు పుట్టపు మేటితపసిఁ, గాంచి యిట్లను
నంత నగ్గట్టు మీద దఁలి రాగవుల వలికి
దాటి చనుచు అచ్చ రా ఆర 2.

వేల్పు(బుపు)టూపు ఏ (వేల్పు+టూపు. కామధేనువు
నీ వేదాది విద్యలు విశ్రమించిన తావు విబుధ
కోటి లలిత వేల్పుటూపు... రా. చ. 37.

కా హ్యోన్ మోచి కొమ్మలు గన్నగఁ దడియ
క్రాంతి యెతో మనశ్శృంగై కనిపింప
ల పడఁడెన్ స తాన బాహుళ్య మా గల్గిం

బొందియు వేల్పుటూవనఁగ నింకం బుత్ర
శోకంబు కౌశల్యా దేవికి నేకపుత్రకుఁ దరిం
చన్ శక్యమా యక్కటా చం. రా 4. 94

వేల్పు(బుపు)టూరు ఏ (వేల్పు+టూరు.) దేవపురి,
అమరావతి.

ద్వి. భారుణీ స్థలి వంపదలచేత వేల్పు,టూరు
గేలించు కోడూరు నా వెలయు... ద్వి పరమ
3. 168. పా.

వేల్పు(బుపు)తేనిక ఏ (వేల్పు+తేనిక.) ఐతా
వతము.

నీ. వేల్పు తేనికలయ్యెఁ బోలె నేనుఁగులెల్లఁ
గొండలన్నియు వెండి కొండయ్యె .. అచ్చ.
రా అయో. 20

వేల్పుతేలు=వేల్పుతేలు ఏ బా (వేల్పు+తేలు)
దేవవది, ఆకాశగంగ.

మ కినుకం బుట్టిన యట్టి మౌని హృదయక్షేణంబు
శాంతంబుగా, ముని శిష్య ప్రకరంబుతోడ గమ
సౌన్నుభ్యంబునన్ ముచ్చటల్, తనియం
జెప్పచు వేల్పుతేటి నికటసావంబు వందుం
డఁగాఁ, వనజాతావుని మండలంబుదిగియె
న్వారాశి దిక్పినుకున్ భీమ. 2 23

ద్వి శ్రమము దింఁగ నిల్చి జననాథ తిలకుఁ,డటఁ
జని ముందట నా వేల్పుతేటి, తటమున ..
ద్వి హరిశ్చ ఉ 47 పం

వేల్పు(బుపు)టోడయఁడు ఏ (వేల్పు+టోడయఁడు)
దేవేంద్రుడు

ఉ అత్తటి జోగి వేల్పుటోడయఁడెద నాతని
మెచ్చి కూర్చితో, నెత్తి కవుంగిలించుకొని
పాచుగ వేల్పులెల్ల సొంపు ద, లొక్కతఁగఁ
జేరి ప్రేలుముని నోరెపుఁ బాళ్లుగొనంగ
గిత్తరా, శత్రుడి తేడెదం దనియఁ దప్పక
జన్న మొనర్చి యంతటన్ అచ్చ. రా బాల.
128

వేల్పు(బుపు)డిగ్గియ ఏ (వేల్పు+డిగ్గియ) సుర
దీర్ఘక, గంగానది.

క వేమి యగ్గి పొగల్గు, వేల్పుడిగ్గియ మునింగి
వెలువడు నమరీ,జాలము తిన్నని పెన్నెటి,
వాలుఁగురుల కగరు ధూమైఖరి యగుచున్.
కువల 2. 87.

వేల్పుడు ఏ (✓వేల్పు) పూజ

గీ .. క్రూర మృగంబులఁ గార్చుక ప్రముక్త
నారాచములఁ గూల్చి భక్తితోడ, జనకునకు
వేల్పు దొవరించి నక్కలోక, సమ్మతము లగు
కార్యముల్ నలువచుడ. అధ్యా బాల 12 పా.
వేల్పు(లుపు)దవసి ఏ (వేల్పు¹ + తవసి.) దేవ
బుషి, నారదముని

గీ వినుము వాల్మీకిఁ జూచి యవ్వేల్పుఁ దవసి,
పల్కె రాచందమామ లన్నగినిఁ బువ, కడ
మెలంగఁగ వద్దరి గట్టుమీఁద నుండి కన్గొని
ప్రొద్దు కుట్టండు దలఁకి అచ్చ రా కిష్కిం 2.
వేల్పు(లుపు)దొర ఏ. (వేల్పు¹ + దొర) దేవేం
ద్రుండు.

సీ. మిగులుఁ గుసపము పన్నగ లోకభర్తకు
వేటొక్క వెరిమాపు వేల్పుదొరకు .. రామా
1 47.

గీ సూర నిభుఁడై నపింగలి సూరవిభుని, దొరయ.
బోఁ డొరుండల వేల్పు దొరయకాని .. ప్రభా.
1 28

వేల్పు(లుపు)దొరగోరు ఏ (వేల్పుదొర + గోరు)
బరావతము

చ కనఁదగు తెల్లమారికపుఁ గప్పుల నొప్పెడు
చప్పురాలలో, దన పొడవైన నీడఁగని తాళక
యేనుఁగటంచుఁ గొమ్మునన్, తెనకఁగ వచ్చి
కోటపయిఁ జేసిన ముత్తెపు సిగపుంగమిన్,
గనుఁగొని పాటువేల్పు దొం గొరతఁ డొడల
మస్తరింపగన్ యయా 1 5

వేల్పు(లుపు)దొరమానికము ఏ. (వేల్పుదొర + మాని
కము.)

గీ.. కోట, కొమ్మలం చాడు తెఱగంటి కొమ్మలి
డెడు, వేల్పుదొరమానికములు నప్పిటఁ దనరు
నీలా. 1 81.

వేల్పు(లుపు)దొరవిల్లు ఏ బి. (వేల్పుదొర + విల్లు)
ఇంద్ర ధనుస్సు.

ప. కొంత వడికి మెల్లన వల్లుట తునకలగు వేల్పు
దొరవిల్లు నీ వెండికొండ తుదల బలువన్నె రత
నంబుల...అచ్చ భా 2. 50 పా

వేల్పు(లుపు)ప్రపోయాలు ఏ. (వేల్పు¹ + ప్రపోయాలు)
దేవతా స్త్రీ, అచ్చర.

ఉ హాళి సువర్ణ వేతకరు ల...తకమున్న పరాకు
దేవ నీ, పాలి కవంగ రాజ్యము భంగి వెలుం
గుచు వచ్చె వేల్పు ప్రపోయాలు...పె శకుం.
1. 224

వేల్పు(లుపు)ప్రపోలు ఏ. (వేల్పు + ప్రపోలు) స్వర్గము
ఆ అపుడు మునలి వేల్పు¹ టితివయై తనతొంటి
కతయు వచటమన్న కల్ల తవసి, తెఱఁగు నతని
తోడ నెఱిగించి పసిండి తే, రెక్కి వేల్పు ప్రపోలి
కేఁగె నంత అచ్చ రా యు. 418

వేల్పు(లుపు)బడవాలు ఏ (వేల్పు¹ + బడవాలు.
కుమాంస్వామి, దేవతల సేనానాయకుడు

గీ తవసి యిల్లా ద్ర చెలుకంబు దలచి తలఁచి,
ముమ్మ ముచ్చిచ్చును విరాళి గొన్న చోటు,
కనువపులు వేల్పు బడవాలుఁ గన్నచోటు,
హర్ష మునఁజూచి ప్రవరాఖ్యుఁ డాత్మలోన
మనుచ. 2 9.

సీ అలవేల్పుఁ బడవాలు నలరు పొందొగడాలు
భాసిల్లు కెందమ్మి కేసరాలు...ఇందు 1 130

వేల్పు(లుపు)బాస ఏ (వేల్పు¹ + బాస.) దేవభాష
సంస్కృతము

ఆ. పుట్టఁ బుట్టివట్టి దిట్టయు దీనిని, బొడమినట్టి
పున్నెములగనియును, మొదలుగాఁగఁ గబ్బి
ములు వేల్పుబాసను, గూర్చివట్టి వారిఁగోరి
తలఁకు. నీలా 1 8.

వేల్పు(లుపు)బువ్వ ఏ (వేల్పు¹ + బువ్వ)
చంద్రుడు, అమృతము

గీ భోగముల కండ యలవేల్పు బువ్వదండ, పతి
తులకు బొండ పేదలపైఁడికుండ, తమము
రేయెండ విబుధామృతంపుటుండ, కొండ
మాత్రం తె తిమ్మనవఁ డుండుకొండ రా. వి.
1 81.

వేల్పు(లుపు)బోనము = వేల్పుల బోనము ఏ
(వేల్పు¹ + బోనము) 1 అమృతము

సీ నెలరాలువ బోనకంబులకునై వేల్పుబోనమ్ము
రెచ్చిన వారు వమ్ముచాడు...రా. వి. 1. 71.
2 చంద్రుడు.

చ వెల ..జా, బిలి చలివెల్లు చందురుడు వెన్నెల
రాయఁడు చందమామ కే, పొంతి మగండు
వేల్పుల బోనము...చంద్రుడగు మహేశ్వరా.
ఆం. భా 1 77

వేల్పు(లుపు) మన్నీడు ఎ (వేలు^ఎ+మన్నీడు.)
దేవేంద్రుడు.

గీ. పగలు కేలును జౌంస్త్ర్య భటులొనర్చు, దుడు
కుచే వేలు మన్నీని కొడుకుఁ గుట్టు, కక్కట
క్కట పూవ శక్యంబై వజ్రధరున కిటువంటి
యంబేద దొంతనంబు చం రా, 2 25.

సీ. వేలు మన్నీనికై వెఱచి పెళ్ళొదలలోనాదుగు
కాటుక కొండ కొదమలనగ . యయా 2 12

ఇట్లే వేలు మన్నెవాడు

వ తలంపు తామిన్న గద్దియపై వెలకొన్న వేలు
మన్నె వాని చెన్నున మన్నతిఁ గని... ఉ రా
8. 159.

వేల్పు(లుపు)మల ఎ (వేలు^ఎ+మల) మేరు పర్వ
తము.

చ. కదలి దళానసుండు లయకాల ఘనాఘన
గర్జిత భ్రమ, ప్రద భట సింహ గర్జనలపార
గుహా కుహరంబులానిసన్, బదులుగ మ్రోయు
వేలుమల పజ్జకుఁబోయె దదీయ పాదముల్,
చిదురుపల్లె ధరం గలయఁ జేయుచు సేనలు
గొల్వ నుద్ధతిన్. ఉ రా 4 258

వేల్పుమల వింటిదేవర ఎ శివుడు, మేరు ధన్వుడు.

గీ ఎపుడు బాయకయున్న మిన్నేలు దనరఁ,
బేర్చి గొండల తేడను పేరుమెఱయ, వేలు
మల వింటి దేవర పాలు చాల్చు, జన్మపుం
దీని విడిమట్టు చలువగట్టు యయా 2 38.

వేల్పు(లుపు)మిన్న ఎ (వేలు^ఎ+మిన్న) సుర
త్యేందు, బ్రహ్మదేవుడు

సీ సృష్టిక ర నటంచు తెలఁగి నిన్ సృజియించి
విడిచెన్ మీ యన్న వేలు మిన్న .. ఇందు.
4 49.

వేల్పు(లుపు)రాతోడు ఎ (వేలు^ఎ+రాచ+
తోడు) నందనవనము

సీ విహరించు నొకపూట వేలురాతోడులఁ
బొదలు గొజ్జెగ పూవుఁ బొదలయందు.. ఉ
రా 8. 100.

వేల్పు(లుపు)రాయఁడు ఎ (వేలు^ఎ+రాయఁడు)
దేవేంద్రుడు

సీ పారుపంబున మించి పొలోమి నెదనుంచి
యలరెడు వేలురాయని విలాసము . ఉ. రా
8 159

వేల్పు(లుపు)రారాణి ఎ (వేలు^ఎ+రాచ+రాణి)
శచీదేవి, ఇంద్రాణి

గీ వేలురారాణి సుకుమారు వేడ్కసేయ, సంత
రించిన వజ్ర వంశరమునందు, దేవరిల్లెడు
కారికా రాజమనగ, జంద్రబింతాంతరాళ
లాంఛనము దనరె. భాను 3 17

వేల్పు(లుపు)రాజాము ఎ (వేలు^ఎ+రాచ+జాము.)
ఇంద్రసింహము

ఉ . వేల్పు, రాజాల జయించు వేనలితెలంగు
హారంగపురయ్య ... రసిక 3 65.

వేల్పుల గమికాడు ఎ (వేలు^ఎ+గమికాడు)
ఇంద్రుడు

ద్వి నీరధి సురనర నికరకైలాధి, ధారిణియై
వయాధారిణి వగచి, కనలి, వేల్పులగమికాని
చెంగటికి, జని యింద్రునిఁ జూచి వెచ్చని
యూర్పుతోడ అ. మ క 1. 11 పా 3 వం.

వేల్పులదొర ఎ (వేలు^ఎ+దొర) ఇంద్రుడు

చూ వేల్పుల దొరవాలు

వేల్పుల దొరవాలు ఎ. (వేల్పులదొర-+వాలు.)
వజ్రాయుధము

సీ వెన్నుని యన్నన్న వేలుల దొరవాలు వజ్రపది
మోముల నలరుసామి

గీ..... గెబ్బు.. యశము రామ. 218

వేల్పుల బువ్వ ఎ (వేలు^ఎ+బువ్వ.) 1 అమృ
తము

సీ బొడ్డున వెన్నుని బొడ్డు బిడ్డని మెప్పు వలన
వేలుల బువ్వ గలిగియుండు . అచ్చ. రా
యు 653

2. చంద్రుడు

మ అలరుం బున్నమరేలు మేల్ హళాయలుచే
నవ్వీటిగాటంపు క్రొ న్నెలతా మేళల నాడు
చేడియలు పూన్కిన్ జెంత గనపట్టు వేలుల
బువ్వం దెలి నిల్వటద్దమని కేలుందమ్మలం
బట్ట నిమ్మలం గంపందెను గాకయందు
గలదే మున్నిట్టియున్ మట్టియున్ అచ్చ రా
బాల 95

వేల్పుల బోనము ఏ (వేలులు + బోనము.) అమ్మ
తము.

నీ విన్ను కేళాకూళి వేలులబోనము తడవుల
నిడుసడు పుడుకు దొడుకు . . అచ్చ రా యు
692

వేల్పుల వెజ్జు ఏ (వేలులు + వెజ్జు) దేవ నైవ్యండు
అళి నీదేవతలలో నొకడు.

నీ నుఖ భోక్తృల యజ్ఞీర్తి మానగా వేలుల
వెజ్జ మందులసారె వెదకసాగె . దళా 81

వేల్పులేగిరా ఏ. (వేలు + లేత + గిడి + రా) కామ
దేను శ్రేష్ఠము

కా. దొడ్రా యీ కులమంచు నెంచ దగు సాధు
స్తుత్య వంశంబునం, బొడ్రతంబునం దేజరిల్లు
జనంబు బొందినన్ వేలుల లే, గిరా పోష్య
జ్ఞాని కీమెయను సత్కిర్తి బ్రదిపించినన్,
గొడ్రాలైన వధూటి జన్మయది పేర్కొ
నిషంబం బిమ్మహిన్ వైజ 1 83

వేల్పువెలచాన ఏ (వేలు + వెలచాన) అప్పర స్త్రీ,
దేవవేళ్య.

ఉ చక్కని దంచు వేలుల వెలచానల కన్నను
నాటరాట జెం, వెక్కె నటంచు . ఉ.
హరిశ్చ 4. 117.

వేల్పువెండి ఏ (వేలు + వెండి) దేవతా స్త్రీ,
అప్పర స్త్రీ

ఉ వీనుల కంటి తొయ్యలియె వేలువెండియె
జక్కిమోర లే, జానయె పక్కిరా చెలియె
జక్కుల వంగడపుం బడంతయో . . అచ్చ రా.
బాల 144

వేల్పువేల్పు ఏ (వేలు + వేలు) దేవదేవుడు.

ద్వి. భువన మోహనమూర్తి బుండరికాడు, నా
వేల్పువేలుల తెప్పారవక మఱియు, నేనించి...
ద్వి పరమ 2 125.

వేల్పు(ల)సాని ఏ వేలుపుసాని ఏ (వేలులు + సాని)

1 అప్పర స్త్రీ, రంభ

క . . . సభనమున వచ్చు వేలులసానింగాంచెన్,
ఉ రా 4 187.

2 బోనము చెప్పు స్త్రీ, సోద చెప్పు నాడుది.

చ మన చరితంబు జెప్పెను సమస్తము వేల్పుల
సాని చెప్పిన, ట్ల నిజముగాగ... కళా 3 185

వేల్పు = వేలిమి ఏ (✓ వేల్పు.) హోమము.

గీ . . సతియు నాలర్కశాక మంచితము వంద,
నిల్పు ఉండున కర్పించి వేల్పుదీగ్ని . . అము
4 190

ద్వి చదువును సంధ్యయు జపమును వేల్పు, మొదలు
ముట్టంగ బోయి మోటనై బడలి . ద్వి.
హరిశ్చ 1252

క శ్రీ కాశ్యపు సన్నిధి, నేకాంతము వేల్పు
యూగియు శ్రాద్ధం, జెక్కెకము . . భీమ 8 118

వేల్పుబొట్టు = వేలిమిబొట్టు ఏ (వేల్పు + బొట్టు)
హోమకుండము నుదలి భస్మముతో జెట్టికొనిన
బొట్టు, రంభ

మ గొనజై దండములందు గ్రాం బసుపు నిగ్గుల్
దేలు కాపిన బంధనము ల్బూజులు వేల్పు
బొట్టు గడు నందంబొంద గృష్ణా జీవం, బునం
గీతించిన జన్నిదంబులు మనోమోదంబు సంధిం
పగా, ఘనతం బొల్పు సమిక్కుకా హరణ
రిశిత్ బ్రహ్మచార్యోఘముల్ విప్ర 1. 70.

వేల్పుజము నం ఏ అ న 1 కంపము, వడకుట,
కదలుట 2 (గుట్టములు మొదలగునవి భూమిపై)
దొడ్లుట, లురనము.

వేల్పుము నం ఏ అ న 1. చలనము, కదలిక.
2 కంపము, వణకు 3 వాయువికంగము.

వేల్పుహలుండు నం ఏ అ న చెడునడత గలవాడు,
పోకిరి

వేల్పు నం ఏ ఇ. స్త్రీ పల్లి, తీగ, లత

వేల్పుతనము నం ఏఐ. (అ అ. అ.) 1. వడకునది,
కంపించునది 2 వక్రము, వక్రరయైనది

ఏ అ న 1 గవనము, చలనము, కదలిక
2 కంపము, వణకు.

వేళ ఏ నమయము, కాలము, నాడు

వేళము ౧. ఎఱ శ్రీఘముగ, త్వఃతముగ
గీ యెఱ యెడ పేర్పులోఁ గాఁగుచున్న యాఁ
పాలు వడ్డించుటయు మౌనిపాలవేళ, మవలి
వారల చేతికి నందేయిచ్చు వడువున భుజించె
వడు విప్పుటకంటె. పాండు 4 174

క. వేళంబె నలిం విహరణ, కేశరతిందెలి యా
మృగీలోకనతా, చాల ముదముది యొడొరు,
తేలూరుచ రభసమునఁ గేరుచ నగుచున్
ప్రబంధ 288

నీ. వేళంబుగా నభోవీధి దువాలించు గిబ్బితేజీకి నా
కృత్తివాస నిరం 2 12.

వేళవాళి ఏ ఎ. (వేళ + వాళి.) జీవిత కాలమున
కలున నిర్ణయము.

ద్వి చోళ వాళిక కాక వేళవాళికిని, వత్తురే యన్య
దైవంబుల యిద్దఁ, జొత్తురే .బస పు.
6 893. వం

ద్వి చోళవాళిక కాక జోడికలేళ, వేళవాళికి
గర్తవే యట్టులిన, స్వార్థ జంగమ పూజ
నార్థమై యర్థమర్థ సంఘటనార్థ మది నీదు
సేవ. పండితా. మహిమ. 297 పా 11 నం.

వేళాకోళము ఏ 1 పరిహారము

న తర్జునాంతంబునయు నడిగిన భృంగి యిట్లు
నియె నమ్మా నాకేల, నేనేమి జెప్పిన వేళా
కోళంబయి తోఁచుఁ బరిహారకుని దేలుబొడిచె
నటన్న సామెత . మృ వి 3 95

చిక్కు (క)

ఎఱ చిక్కులు పడివరి

క వేళాకోళపుఁ దీగెలుఁ, జేలి లుఁ గళాసము
లను జీలుజడిలు దాఁచాలుచు బెట్టొకా
మి టన్, లీలాహరిఁ దోరె నింత నేరవిరి
యయ్యన్ కళా : 72

వేళాపుళి ఏ (న. గీ) రాగ విశేషము

న పసఁతంబు మాళవి బంగాలి నాట దేవప్రియ
మేఘరంజి వేళాపు? మేహరి జాళి మత్స్య
పురాణము 5 54

ద్వి సారంగ నాట గుఱ్ఱరి మేఘరంజి వేళాపుయు
బస పు 3 946. వం.

వేవిలి¹ ఎఱ దున్నది

క దేవార్చనా నిమిత్తము, దావేటోక తోట
వేయఁ దలంచి యతం దా తావు గృహస్థుల
చేతన్, వేవిలి సుక్షేత్ర భూమి విలువకుఁ గొని
యెన్ వైజ. 1. 83.

వేవిలి² ఏ (బ. వేవిలులు, వేవికులు, వేవిళ్లు)
పాలము.

నీ సస్యకై దార్యమాశ్వచ్ఛటాఖర పుటీత్రుటతమై
వేవిలి దుక్కిగాఁగ... రావి 2 67

క భావంబునఁ బుత్రాని, ర్భాషము గాంఠీంచు
పరమ సావనకా లీలావతికిఁ గోర్కె వంటల,
వేవిళ్ల నొప్పు మీటి వేవిళ్ల గురెన్ పరమ.
2. 169

వేవిళ్లులు (కులు) ఏ బ వదై నఁ దివలయు నని గర్భ
వతికిఁ గలుగు కోరికలు, భక్షణ ఎస్తు వాంఛాతి
శయ రూప గర్భాక్షణ విశేషము.

గీ. అమరెఁ బువ్వాడి దిప్పలై యంత నంత, మెట్ట
దామరిపాకుల మీఁదఁజాటి, వైడి చూలాలి
వేవిళ్లు వాయఁదోట, కలిమి చెలివెట్టుకల వంట
కంటె లవంగ యయా 4 9

కా ఆవామేక్షణ దైవయోగమున గర్భాధానముం
బొందినన్, వేవిళ్ల య్యె నరోచికంబు వొడమెన్
వెల్లఁదనం జాన్య రాజీవ వ్యాపకమయ్యె .
కాళ 4 7.

ఉ. మెచ్చితి వేడి, కొమ్మచుదు మిత్రనవలందు
కుమారుఁ గోరె నీ, కిచ్చితి నచు నచ్యుతుఁడు
నేఁగె చరామరుఁ దాత్మకాంతకుం, జెచ్చెరఁ
దోఁచు వేవిళ్లులు చెవంగఁ బల్లెలు వచ్చు
వోటితో, ముచ్చట నూనె వల్ల చనుముక్కులు
పెల్వెలఁ జాటు చెక్కులున్ ఉ హరి 4. 9

ఉ చిట్టుము లంకరించె జిగి చెక్కులఁ దెలుప
నటించె గోరి ల్, మట్టు దొంగె న్నడల
మాఁద్యవిధంబు చెలంగెఁ గూర్కలో, తెట్టుగ
మించె న్నదుము పెద్దితనంబు వహించె వేవి
ళ్లల్, దట్టములై జనించె నిటు తామరసాక్షికి
నాడు నాటికిన్ ఇ దు 2 185 పర
2 189.

వేపు¹ = వేగు¹ అ. ౧౩. తెల్ల వాలు, ప్రభాతమగు.

క. వేవిన యంతకు నలపురు, జావంకంబులనుఁ
బోలె నై న్యము హాహా, రావములతోడఁ
జూడఁగ, దీవన వడయంగఁ దూర్పు తెల తెల
వాతెన్ ఉ హరి. ౩ 84

క. కాపున వీ వీ రాతిరి, వేవెడు నీలోనఁబోయి
వెన నౌవధముల్, దేవలయు. భా రా యు.
1094.

ఉ వేవినమేడపై నలభి వేడికఁ జంట వహించి
విప్పఁగఁ, బూవులు.. ఆము 1. 69

వేపు² = వేగు² ఎ రాజ్య సమాచారము.

నీ జడనిధి బంధించి కడచి వత్తురు మార్చరీ వార్త
యరయంగ వేపులేద, రాజు లేమటియున్న
రాజనీతిసిద్ధి సచివు లేమటియుండు టుచిత
మగునే ..భా రా యు 291.

వేపుజాము ఎ (వేపు¹ + జాము.) వేకువజాము, వేగు
జాము, తెల్ల వాలు జాము

ద్వి వేపుజామున నే గి వేతోక్క రేపు, గావించి
యుదుకుచు ఘట్టనల్ సేసి...బస పు 4. 14
పం.

వేపుర = వేగురు న బ. (వేయి శబ్దమునకు మహన్వ
హత్వర్థక బహువచన రూపము) వేయిమంది,
సహస్ర సంఖ్యగల వారు, అనేకులు, పెక్కుఁద్రు
ఉ వీరుఁడు ధర్మజుండు పదివేపురు విప్రుల కొప్పుఁ
కాయసా, హరిము భక్తి బెట్టి...భార సభా
1 14.

ఉ వేపురు చంద్రలోలిఁ బదివేపురు సూర్యులు లక్ష
పావకుల్, ప్రోవయి యున్న యట్టిదగు భూరి
తరం బగు తేజము...హరి ఉ. 9. 197

క ఆవేశం బదునాలుగు, వేపురు గొలుపంగ వేట
వెంబడి నొక భిల్లావని పతి వచ్చుచు.. వరాహ
8 87

చ. విరిటుండు చూచుచుండ నిను వేపుర ముండట
నట్లు ద్రోవ. భార విరా. 2 257.

క వేపురఁదోలెడు వానిమ, హావీర్య గుణాధ్యు
వొక్క యాత్మజుఁ బడయంగ వలతునవేత
గుణుల్, వేపురు మతులయ్యునొందు విఫలమ
కాదే. భార ఆర 2. 350.

చ...త, న్యరునిగఁ గోరువారి లలనామణుల బి
యారు వేపుం, బరిణయమయ్యె. పారి
1. 37

వేవెలుంగు ఎ (వే + వెలుంగు) వేయి కింఞములు
గలవాఁడు, సహస్రాంశువు, సూర్యుఁడు
చ తిరముగ వింట వేవెలుంగు దేవునిఁ గన్గొని వట్టి
యాన ని, బృరముగ నేగి చేగడమిఁ బట్టిన
లావరి నేల చెల్వి కూతురి చలువంపు తేనియెద
తుండుడు తెల్లను దీర్చినట్టి యా, కరువలివట్టి
నాడుమదిఁ గల్గిన కోరికతెల్ల నీవుతన్ బహు.
1. 8

వేవెలుంగుల దొర ఎ (వే + వెలుంగులు + దొర)
సహస్రాంశువు, సూర్యుఁడు
గి వే వెలుంగుల దొర జోడు రేవెలుంగు..
మనుచ 1 18.

ఇట్లే వేవెలుంగుల వేల్పు.

క. ఆవేశ దివిజ కానన, దావాగ్ని నభ స్సరోభి
ధామఁడు రజో, దేవుఁడొక మహారథమున,
వేవెలుంగుల వేల్పు కంటె వెలుంగుచు నుండెన్.
కకు 2. 94.

వేవే ౧౩ ఎబ వే యను రాని యామ్రేడిత రూపము.
మిక్కిలి శీఘ్రముగా, అతి శీఘ్రముగా.

క ఆ యస్త్రము వలన మహా, పాయకములు శత
సహస్ర సంఖ్యంబులు వే, వే యుప్పతిల్లి పొది
వెన్, త్రైయంబక మగు రథం బుదగ్రస్పృ
ర్తన్. హరి ఉ 8 137

క ఆ వసుధాధిప నందను, వేవే దోఁడైమ్ము
మాధవీ గృహమునకున్. దశకు 7. 74

క కావేరి దరులు గట్టఁగ, వేవే పల్లవుండు దనదు
వెట్టికి రామిన్, దావాని మదుటి కనువోం, గా
వడిఁ గరికాల విభుఁడు గాలిందుడిచెన్. ద. కా.
628, 1146. శ.

వేవేగ ఎ (వేగ + వేగ) అతిత్వర, అతివేగము

క వడముడి యరిగిన తెరు వే, రృడఁ గనివేవేగ
రథము పఱపెం గదియన్ ... భార. భీష్మ.
2. ౨89.

గి. వీలువఁ బంపుము వేవేగఁ బెండ్లికొడుకు ...
నైచ. 8. 36.

పేజీలు

శా...శమానాయకుల్, పేజెగ నివసయంబుతోడ
నిజతన్వీ మౌళి త్తాది నానా వస్తువ్రజ మంపి
నన్ .కశా. 6 118
పేజీలు న బ (చే+పేయి) పెక్కుపేలు, పేనపేలు,
అనేకములు
గీ పెదములు నాల్గు పెపేల నిధులఁ బోగడ...
నైష. 8 129.
గీ పలుపు టంగడిపీథు లేరనియి కొంచె, పాటివ
డగని నెక్కి యా పాదెమెల్ల, విడియ నియ
మించి తిరిగి పేజీలు దివ్యటిల వెలుగున
సంగీత మేల మమర, కవల 2. 85
శా. కావేరినది మున్నుగా నదల సంఖ్యల్ విశ్వ
విశ్వంభరన్, వేవే తెవ్వరు గ్రుంకివం దలంచి
నన్, విన్నన్ మహాపాతక, గ్రావవ్రాతము
వజ్రపాత హతి భగ్నంబౌ గతిన్ బోవుటల్,
శ్రీవిష్ణుస్థల వాససేవనగరా ... శ్రీరం మా
2 8.
వేళంతము నం. ఎ అ లుం 1 చిన్న నరస్సు, పల్వ
లము, నీటిగుంట 2 అగ్ని
వేళదానము నం. ఎ. అ లుం ప్రొద్దు తిరుగుడు
పువ్వు
వేళనము నం. ఎ అ. న 1 ప్రవేశించుట, ప్రవేశము.
2 ఇల్లు.
వేళనారి నం. ఎ ఈ శ్రీ. వేళ్య
వేళము నం. ఎ. అ లుం 1 ప్రవేశము. చోచ్చుట
2 మాగ్గము. 3 గృహము, ఇల్లు. 4 వేళ్యా
గృహము. 5 పేషము. 6. వస్త్రభూషణదులచే
రూపాంతరము నొందుట, మాటువేషము 7
కూలి, జీతము
వేళ(శ్వ)రము నం. ఎ అ లుం. వేషడము, కంచరి
గాడిద
వేళ(స)వాసము నం. ఎ అ లుం వేళ్యా నివాసము,
వేళ్యలుండు కాపు.
వేళ్యకర్మము నం. ఎ చ్. న ఇల్లుకట్టుట, గృహ
నిర్మాణము
వేళ్యభువి నం. ఎ ఈ శ్రీ నివేశన స్థలము, ఇల్లు
కట్టడగన ప్రదేశము.
వేళ్యము నం. ఎ న్. న ఇల్లు, గృహము, నివాస
సాసము.

వేళ్య నం. ఎ అ శ్రీ బోగముది, వచ్చాంగన
వేళ్యము నం. ఎ అ న వేళ్యాగృహము, వేళ్యా
నివాసము
వేళ్యాచార్యుడు నం. ఎ అ లుం. 1 వేళ్యలగురువు
2. కుంచెన కాడు
వేళ్యాపణము నం. ఎ అ లుం. వేళ్యకిచ్చెడి సొమ్ము.
వేళ్యాశ్రయము నం. ఎ. అ లుం వేళ్యలవాడ,
బోగమువారి వీధి
వేషణము నం. ఎ అ. న ప్యాధీన పఱచుకొనుట,
భుక్త పఱచుకొనుట
లుం 1. కసివెండ (వృ. వి.) 2 చేతిపాట్ల.
(వృ వి) 3. ధాన్యము. (వృ వి.)
వేష(శ)ధారి నం. ఎ అ (న్ త. న్.) మాటు
వేషమువాడు,
ఎ న్ లుం 1. పంచకుడు, కవట నన్నాస్తి.
2 నటుడు, నాటకమున వేషము వేయువాడు
వేషము నం. ఎ. అ లుం 1. వస్త్రభూషణాద్యలం
కారము.
గీ. తగ్గిన వేషంబు దనురాన పోగడు కొనమి,
నొచ్చియును గీడు వలుకమి యిచ్చి వగవ,
కునికి దనకెంత వడవక యున్న బళము, ధప్ప
కుండుట వడవడి కొప్పునేయు శార ఉద్యో.
2. 45
2 వస్త్ర భూషణాదుల చేత వయిన యెపిదము,
చక్కడనము 3. వస్త్రాలంకారాదులచే మాటు
రూపము నొందుట 4. వేళ్యాశ్రయము,
బోగమువారి వీధి.
వేష్టకము నం. ఎ అ లుం 1 ఆవరణము, కంచె,
వెలుగు. 2. గుమ్మడికాయ, కూష్మాండము.
న. 1 తలపాగ, శిరోవేష్టనము 2 ఉత్తరీయము.
పైబట్ట 3 చెట్టుబంక 4 కరూఎర తైలము
వేష్టనకము నం. ఎ. అ లుం రతిబంధ విశేషము.
వేష్టనము నం. ఎ. అ న 1 ఆవరించుట, వలు
వైపులఁ బట్టుకొనుట 2. చుట్టుకొనుట, చుట్టఁ
బెట్టుకొనుట. 3 కప్పు, మూత 4. తలపాగ
శిరోవేష్టనము 5. ఆవరణము, కంచె, వెలుగు
6 ఒడ్డాణము, నడికట్టు 7. బంధము, కట్టు 8
కర్ణశమ్మలి, చెవి. 9 గుగ్గిలు వృక్షము, గుగ్గిలము.
10 గ్రహించుట, పట్టుకొనుట.

వేష్టము¹ ఎ డేగలలో నొకజాతి

నీ. వలచేత మణిముద్రకల కాంతి దిశలందు
మొనయ వేష్టపు డేగ ముప్పిరిబట్టి . ప్రబంధ
233

వేష్టము² నం ఎ. అ. పుం 1 ఆవరణము వేయుట

2. ఆవరణము, కంచె. 3 తలపాగ, శిరోవేష్ట
నము 4. చెట్టుబంక 5 కర్పూర తైలము
వేష్టసారము నం ఎ. అ. పుం కర్పూరతైలము
వేష్టవంశము నం ఎ. అ. పుం ఒకజాతి వెదురు
వేష్టిండు నం న. శ్రీ 1 చుట్టుకొను, చుట్టవాణు.
వేడించు

క. మునులును వేష్టింప భూతములు విను
తింపన్. భార. కాం. 4 452

గీ ఆ విధాత మునీంద్రులు దేవతలును. దన్ను
వేష్టింప వచ్చె నత్వరముగాంగ . భార కాం
8 444.

2. పరివేష్టించు, చుట్టవచ్చు

మ ... విషధరుల్ వేష్టింపఁ గాలూఁదవో ...
ననుచ. 8 30

వేష్టితము నం ఎఱ (అ అ అ) 1 చుట్టు వాటు
కొనఁ బడినది ఆవరింపఁ బడినది. 2. మూయఁ
బడినది 3 ఆవఁబడినది, అడ్డువెట్టఁబడినది.

4. ముట్టడింపఁ బడినది

ఎ అ న చుట్టుముట్టుట, ఆవరించుట

వేష్టువ ఎ (నం. వేష్టవం) ధోవతి

నీ. నీ పుట్టగోచియు నీ కావివేష్టువ త్వార
కాంతకుఁ బట్టు చీరె లానె వైజ. 108.

నీ. పెన్నులి త్రాటఁ గీల్కొన్న కాపీవంబు విత
తంబు నీర్కావి వేష్టువలును . వైజ. 2 5.

వేష్ట(షర్తి)ము నం ఎ. అ. పుం జలము, నీరు.

వేసఁగి=వేసవి ఎ (నం వైశాఖ) 1 ఉష్ణ
కాలము, గ్రీష్మర్తువు

ఉ వేసఁగి వెట్టఁగ్రాఁగి పృథివీతల మంతయు
వేడి మంగలం, బై నెకలీనఁ త్రాటి వివ
హంబులు తాజలు వోలఁ బ్రేరిగా ... వైజ.

1. 99

వేసగాడు ఎఱ (వేసము+కాడు. అన్యుల వేష
ములను ధరించువాడు (త్రా.)

స్త్రీలు మున్నగువారి వేషములు వేయువాడు
(శ. ర)

వేసట ఎ (✓వేసరు) శ్రమము, అలయిక, అలసట.
ఉ వేసటలేక భీమ పృథివీపతి వందన యాన
వాంబుకో, ల్లాస విరక్తి ముద్ర పదిలంబుగఁ
గన్గొని ... నైచ 5 183

క ఈ సరణి ధరణి పతియు వి, లాసవశీమణులు
బహుకళా నిపుణశలన్, వేసటలేక తతాంత
శ, రాసన సుఖవార్ధి నోలలాడుచు నుండన్.
వరాహ. 4 88.

క. ఇటు లెందకు వానకు మ, త్కట తరమగు చలికి
వెఱక కంపింపక వే, సటఁ బడక కుంభకర్ణుఁడు,
పటునిష్ఠ ఘటించెఁ దపము పదివేలేడుల్ ఉ.
రా 2. 162.

క. అలపున్ సొలుపున్ వేసట, తలఁపున్ జన్మోనల
నలుపు తను మధ్యమునన్, బలుపున్ మై తెలు
పున్ జెలి, పొలుపున్ గాంచి గుసగుసలఁ
బోవుచు గాంతల్. ఉ. హరిశ్చ. 2 92' పం

వేసటపడు అ శ్రీ. (వేసట+పడు) శ్రమమునొందు,
అలయికఁ జెందు.

చ ... వన్ను మ, స్ఫుటకు గురుండ వీవెయని
చొచ్చితి నీ యిలుగాన నింక వే, సట పడనీక నా
కనులు చల్లిన నిన్ గవఁజేయు మ్రొక్కెదన్.
చెన్నబ. 871.

వేసడము¹ ఎ శ్యేనవిశేషము, ఒకజాతి డేగ

గీ మృగయు లంతటఁ దెచ్చిరి లడుగు గిడ్డు, జాలె
జలకట్టై కణుజు వేసడము బై రి, కురుజు వారిణ
యను డేగ కొలము సాళు, వముల . పి.
శకుం. 1. 110.

గీ కఱకు టంఘ్రుల నిటికించి గజై గదలఁ, గటికి
చెఱినెఱి కోరెమ్ముకయును విటుగ, విటిచె
వడిగై జ నొకపెద్ద వేసడంబు.. మనుచ. 4 58.

క బలువై వ వేసడంబులు. జలకట్టై నోరణ
ములు సాశ్వంబులు గిడ్డులు మొదలుగఁగల విడి
వేఁటల పులుగులు పడనుతో మిటారింపంగన్.
యయా. 1 40

వేసడము² ఎ. (నం వేసర.) కంచరగాడిద, అశ్వ
తరము.

అ. హరుల వేదములఁ గరులను నెక్కి ... భాగ
10. ఉ. 877.

నీ బలు వేదములపైఁ బండ్లపైఁ బ్రబల్యోష్ఠ్య)
పంక్తిపై ముందుగా బరువులేఁగ .. ఉ. రా.
8 188

విజ సంకరజాతిది.

గీ. ఉవిద యధరామృతము గ్రోలుచున్న నాకుఁ,
తాన విఘ్నంబుగా మ్రోసెఁ తావజాతి, జాతి
చూడాలిమైన వేదపుఁ గోడి...క్రీడా 159.

ఉ. కత్తులత్తిఁ దెమ్మనివఁ గానక నాకిది యొంటి
కత్తి నీ, విత్తతి నేలొచ్చితిది యేమి పరాకున
మన్నరానవో, తొత్తుల తొత్త వేదమ దూల
విసాచి యటంచు ... నా. వంచ 1. '00.

వేదము ఎ. ఒకజాతి దేగ.

గీ. వేదమును రకుకాదిగ వేటవేట, యెప్పు దేగల
జత గూర్చుకుంటున్నను ... ప్రబంధ 181.
చూ. తకుకు² (సూ ని.)

వేదదారి ఎ (సం వేదదారి) మాయలమారి.

గీ ఓసి పాపాత్మురాల నీ వేదదారి, గాయకపు
మద్దులెల్ల నాకాశవాణి, తెలుప వివవచ్చి ...
సారం. 8. 204.

వేదమన్నీడు ఎ. కొండజాతులలో ఒక తెగవాడు.

నీ. వేదమన్నీడ నీవెకాన వెరఁజముగైతనీవా
జాడ గవఁగఁ జూపు ... ప్రబంధ 198.

వేదము ఎ. (సం. వేదః క వేదపు) 1. వేదము

నీ. కొలికి వేసంపు గూని మూపుల మీఁద
మూడు పంగల యీలై మోపినాడు ...
మనుచ 4. 78.

నీ సతతాప వాల్చింట కతలానిపాటు వేసముగొన్న
బోయ మాజాతివెద్ద .. ప్రబంధ. 180

క చేసిన నాతఁడు తొల్లొంటి, దోసంబులఁ తాని
మొగిలు త్రోవను వేజే, వేసంబున నరుగుచు
రా, కాసుల దొర సన్నదారి క్రవ్వనఁ బెలి
పెన్ అచ్చ రా. ఆర. 119.

2. వటవము, లేనిసిగు మొ అభివయించుట.

క వేసాలఁ బోకు రస్త్రీ, పూసజ్జకుఁ బ్రోద్దు
పోయెఁ బులియుట చాలున్, వాసవవందన
కుసుమ క, రాసన కేళి కలా విహారంబుంకున్
హర 7 158

నీ ... ఓసి లేవే మల్లి వేసాలు వేయకు మగవార
లెఱుంగవి మర్మ మెద్ది ... కుక ? 422

వేదరము సం వి త పుం కంచరగాడిద, అశ్వ
తరము. (క ర)

వేదరి విజ (✓వేదరు) శ్రమ పెట్టువాడు, అరియించు
వాడు.

ఉ పున్నమ వస్త్రే కఠు తలపువ్వు ముకుందుని
చూపు దట్టపు, స్వెన్నెల దుంప జక్కవల వేదరి
చీకటి మూఁకవిస్స వా, రాన్నిధి యుబ్బ కామ
రల రాయిడి వేలువల పంట మింటిపైఁ, దిన్నని
పూర్వ చంద్రికలు దిక్కులకు స్వెదజల్లు చుండఁ
గన్ వి పు 7. 274

వేదరించే న శ్ర (✓వేదరు.) వేదరఁజేయు, వివి
గించు, శ్రమ కలిగించు.

ఉ. పోము హిరణ్య రానములఁ బుచ్చుకొనంగ
ధనఁబు లేమియుం, దేమున వంచవంబులుగ
దీవన లిచ్చుచు వేదరిఁపఁగా ... భాగ. 1.488.

ద్వి. తనయుఁడ వలదంచుఁ దగు బుద్ధిచెప్ప,
వెనుకఁ బల్కెలు నిట్లు వేదరించుటయు . రం.
రా. ఉ 87. పా 7. సం.

వేదరిల్లు(లు) శ శ్ర (✓వేదరు) 1 విసుగుకొను,

గీ తప్పదేల విచారి మతందె యితఁడు, విడువ
కేవేళఁ బవళించి వేదరిల్లి, యుబును పోకల
వనవీధి వలలఁ గూడి, మెలఁగు చున్నాఁడు
శ్రీరంగ నిలయవాసి. శ్రీరం మా 5 88.

2. శ్రమపడు

గీ. అధికారంబు గాఢ మోహంధకార మొక్క
మొగి వెలిలోఁ గ్రమ్మి పిక్కటిలఁగ, రేవుదప్పి
చరించెడి నావ కరణి, వీడు కలయంగఁ దిరు
గుచు వేదరిలఁగ. చెన్న 2 292.

గి చింతించు.

గి అనుచుఁ దేటువడిన యా వ్రాతఁ గనుఁగొని,
వ్రాత యిట్టులయ్యె వసుధలోన, నమ్మఁగూడ
దెంత నమ్మినవారల, మోసమయ్యె ననుచు
వేసరిలుచు కృష్ణ 3. 109

వేసరు = వేసారు అ. ౬ (క జేసలు) 1. వినుగుఁ
జెందు.

గి ఉత్తమ ఉత్తియులనెల్ల నుగ్రవృత్తి, నేఁడు పది
నాకు లేని నా నిశిత శర చ,యములఁగూల్చితి
వేసరి నట్టులయ్యె, మేనితోడి పొత్తింకిట మాను
టొప్పు. భార. భిష్మ. 3. 384.

(కొందలు దీనిని శకటరేఖముతో వ్రాయొగించిరి
వా. రా 1. 13.)

చ హరి నరయన్ గురుం డనుప నత్తటి సాగరు
లుల్పిరోసి వేసరి ధరఁ ద్రవ్వి త్రవ్వి బలి నదన్త
గులై హరిబుద్ధి దక్కి చిక్కెర ముని ముచ్చ
టంచు గమకింపులచే గవిలుంగెరల్చి తద్గురుతర
కోపదీపమురకున్ శలభాకృతిఁ జెంది రంద
లున్. చం. రా 3. 14.

క కలుకిది నీరసమని వేసలు కల్గిన వినుఁడు తుద
రసాయనమగుఁ దాఁ, జెఱకుఁ దుదనుండి నమ
లిన, తెఱఁగున మదికింపుఁ దనువుఁ దీపున్
జూపున్ వా రా 1. 13

2. శ్రమపడు.

క నరస కవి విట విదూషక, పరిహాసక గాయకాది
పరి జనములు వేసరుట వయి మేలుదూఁకెడు,
తురగము నడదూఁగఁ గాంతి దొలుఁకాడంగన్
నిర్వ 7. 25

గి. సోయగవుఁ జిత్రరూపంబుఁ జూచుచోట, వేసరు
విలోచనంబులు వికృతదైత్య, లఘ్యమీఱించు
టలు మొక్కలంపుగెలుపు, గైకొనియె నత్య
భామ సంగ్రామ సీమ ఉ హరి 1. 131.

ఉ. ... పరమేశ్వర నన్నలయింపఁ బూని యే,
దిక్కున దాగితో యడవిఁ ద్రిమూర వేసరి
నాడ నాకటన్, జిక్కితి దప్పి స్రుక్కితిని
వేనొక పల్కిఁకనైన బిల్కివే చెన్న. 3. 69

3. నొచ్చు, బాధపడు.

క వేసవి వేడి సహింపక, వేసరు జీవులకు నెల్ల
విశ్రాంతి కరి, శ్రీ సంపాదన కరమై,

20

యాసన్నం బయ్యె నంబుదాగమ మంతన్.
విక్ర 4. 26

నీ. విరితీగ సోఁకి వేసరు బాలయెట్టులీ కాలు
పూఁ బొదరిండ్లు దూఱసోపె ... రసిక 4. 44

వ ... కుడింభరిత్వమున తుత్తములై తిరిగి
తిరిగి వేసరి యోసరిలిన దాసరిగుంపు ... అము.
4. 35.

4 చింతిల్లు, విచారము నొందు

క మీ నేగులెల్ల నచ్చెడ, వేసరకుఁడు మీరు లేక
వేగునె మాకున్, జేసెన్ జేయఁడు బాలకుఁ
డా సురపుం బరులు నిజము లనియెదరు బలే
హరి పూ 5. 230.

క. ఈ సామర్థ్యము నీ కర, వీసంబును లేదు మగుడి
వెనఁజను మనినన్, వేసరిన భంగి భోజుం, దా
సింహాసన ముడిగి గృహంబున కరిగెన్. ద్వా.
10. 29

నీ. వేసరు నెడఁబాటు లాసామిఁ గన్గొని యొడ
యడ వినుమొక యడవిలోన ... అచ్చ. రా.
కాల. 54

వేసవి = వేసఁగి వి గ్రీష్మర్తువు, ఎడకాలము

చ అవియని గండకైలమన సంఘ్రుల తోడన
యెండకున్న భూభవమన నింకి బీటగిరిఁ
బాటని యేటన మస్తకం బొగిన్, బవులని
మార్గి సంఘమనఁ బట్టరు లోకములోన నిట్టి
వేసవి గలదయ్యె నా నఖిల సాధ్యసమయ్యె
నిదాఘ ముగ్రమై కు. సం. 6. 794

క. వేసవియందును సులభము, ఘాసము గోవు
లకు .. హరి పూ 6. 28

క వేసవివేడి సహింపక, వేసరు జీవులకు నెల్ల
విశ్రాంత కర, శ్రీ సంపాదన కరమై, యా
సన్నిబయ్యె నంబుదాగమ మంతన్ విక్ర.
4. 26.

వేస(క)వారము నం వి ల పుం ఆవ, మిరియము,
ధనియము, అల్లము మున్నగు సంజారపు దినుసులు
గలిసిన యొకానొక రుచ్యపదార్థము.

(ఇది ఆంకలి పుట్టించును)

వేసారికొను అ ౬. (వేసారు + కొను స్వార్థమున.)

గీ. విటుల మఱియును వంచించు విధముఁజూచి,
యమ్మునీంద్రుండు కడుఁ జేద యగుటఁ జూచి,
తల్లి వేసారి కొండు చుదంబుఁ జూచి, సఖులు
ముడుగుళ్ళఁబోయెడు సరడిఁజూచి విప్ర
4. 18.

వేసారు = వేసరు అ. శ్రీ. 1 అలయు, శ్రమచెందు.

క ఆ సుఖమతి తరుణ వయస్కీ సంగతి వరుల
విటులఁ జేరి రతులకున్, వేసారక యుసికొలవఁ
గఁ, దా సుఖవడి వచ్చునట్టి ధన్యులలోనన్
హంస 4. 28

నీ మోవరి యెంతైన మోవ వేసారఁడు సారిది
దా దాయమే చూచుఁ గాని. . వీతి. శ 47

2. విసుగు.

ఉ ఈరలు ప్రేమమీఱ సుతనిచ్చు తెఱం గది విక్కి
మైన నం, సారము రోసి బంధుజన సఘముఁ
కాయుచు వచ్చియుండి వే, సారిక యెందుఁ
బోయెద నిజంబుగఁ దల్లియు దండ్రడి వీవెకా,
గారవమొప్ప తెంచి కలకాలము నిచ్చటనే
వనించెదన్ ఉ. హరిశ్చ. 2 76

ఉ తీరని కౌఁగిలింత రెడ తెవ్వని కోరిక లంగ
కంబులన్, జేరిన చెమ్మటల్ మఱుఁగు జెట్టని
కూరుము లొండొకళ్లు వే, సారిని జిట్టకంబులును
శయ్య సమోవరి సంగమంబులన్, నూరట
యైన సమ్మనము లొక్కటయైనది యెంచి
వెండియున్. ప్రబంధ. 871

8. కాధవడు, నొచ్చు

మ. జడుఁ డజ్ఞానమునన్ సుఖంబుమచు సంసారాధ
కారంబులొ, బడి దుఃఖంబుల వెంబడిం బడి
సుఖంపల్లెక వేసారి నీ, యదుగుల్ చిత్రములొ
దలంచి జతిసేయన్...దశా. 1 218

వేసికొను న. శ్రీ. (✓వేయు) అన్యాయముగాఁ
దీసికొను, అవహరించు.

క అరుదెంచి పలికె నిట్లని, గురువుల సతినెట్లు
వేసికొంటివి నీకున్, వరుసా కటకట దోషాకర
యీ పాతకము వేయఁగాఁ గాదునుమీ.
వరాహ. 7 25.

వేస్త్రిము¹ = వేసడము¹ ఎ. ఒకజాతి దేగ

గీ. వారణంబును జలకట్టై జైరిగిద్దు, చంచడము
సాగునము శని శరము మించు, వేస్త్రిమును

తళు కాదిగ వేర వేర, నొప్పు దేగల జతకూర్పు

కుండుటయును ప్రబంధ: 191

వేస్త్రిము² = వేసడము² = వేస్త్రిము ఎ ఒకజాతి దేగ
(శ ర)

చూ తళుకు². (నూ ని)

వేహత్తు నం ఎ త శ్రీ గర్భధారణ మైన వెమక
అబోతెక్కఁగా ఈచుకొని పోయిన యాపు.
గర్భోప ఘాతని.

వేహోరము నం ఎ అ. ఘం దేశవిశేషము వేడు
'వీహార్' అనఁబడు దేశము.

వై

వై కక్షము నం ఎ అ న 1 యజ్ఞోపవీతము వలె
ధరింపఁబడిన పుషపమాల, ఎడమ బుజము మీఁద
నుండి కుడిచేతిక్రిందికి వ్రేలునట్లు వేసికొనఁబడిన
పూలదండ 2 ఉత్తరీయము, వైబిట్ట
వై కక్ష(క్ష)కము నం ఎ అ. న. యజ్ఞోపవీతమువలె
నెడమ బుజముమీఁద నుండి కుడిచేతి క్రిందికి వ్రేలు
నట్లు వేసికొనఁబడిన పూలదండ.

వై కటికుఁడు నం ఏ అ ఘం. స్వర్ణ కారుఁడు,
కంపాలి

వై కర్తనుఁడు నం ఎ. అ ఘం సూర్యపుత్రుఁడు.
1 సుగ్రీవుఁడు 2 కర్ణుఁడు

వై కల్పము నం ఎ అ న. 1. వికల్ప భావము,
పక్షాంతర ప్రాప్తమగుట 2 ద్వ్యర్థి రెండర్థము
లిచ్చుట 3 అనిశ్చయము, నిశ్చయము లేమి

వై కల్పికము నం ఎజ. (అ. ఈ అ) 1. వికల్ప
ముగాఁ ప్రాప్తించునది, పక్షాంతర ప్రాప్తమైనది
2 రెండర్థములు గలది 3. సందేహోన్నదమైనది,
నిశ్చితము కానిది

వై కల్యము నం. ఎ అ న. 1 లోపము, తక్కువ
యగుట 2 అవయవ లోపము. 3 అవమర్థత,
శక్తి లేమి. 4 ఊభము. కలఁత. 5 లేకపోవుట,
అభావము 6. దౌర్బల్యము. శరీరచార్థ్యములేమి.

వై కుంఠ చతుర్దశి నం ఎ ఈ. శ్రీ కార్తిక శుక్ల
చతుర్దశి.

వైకుంఠము నం వి అ వుం 1 తులసి (వృ వి)
 న. 1 విష్ణులోకము, 2 అశ్రకము
 వైకుంఠుడు నం వి అ వుం. 1 విష్ణువు 2
 ఇంద్రుడు
 వైకృతము నం విజ (అ. ఈ. అ) 1 మాతినది
 2. సవరింపఁబడినది, దిద్దఁబడినది
 వి అ న 1 మార్పు, సవరణ, 2 అఃహ్య
 పడుట, రోత, భీత్యము, 3 స్థితి, రూపు మొద
 లగునవి మాటుట, అంగవికారము 4 దుశ్శకు
 నము, రాబోవు కీడును సూచించునది
 వైకృతికము నం విజ (అ ఈ అ) 1. మాతినది,
 లేక మార్పుఁ బడినది, దిద్దఁ బడినది 2 (సాంఖ్య
 మతమున.) వికృతి సంబంధమైనది
 వైకృత వివర్తనము నం వి అ వుం. దుఃఖస్థితి,
 కష్టస్థితి
 వైకృత్యము నం వి అ న 1. మార్పు వికారము.
 2 కష్టస్థితి. 3 రోత 4. దుశ్శకునము.
 వైక్రాంతము నం వి అ న. పువ్యరాగమును బోలు
 నొకానొక తక్కువజాతి రత్నము
 వైక్లవ(బ)ము నం వి అ న. 1 ఊభము. కలఁత.
 తడఁకాటు 2 అల్లరి, గడబిడ. 3 దుఃఖము,
 శాధ, వ్యసనము
 వైక్లవ్య(బి)ము నం వి. అ న వైక్లవము.
 వైఖరి¹ నం వి ఈ. శ్రీ. 1. అర్థబోధక మగు
 కంఠాది స్థానములం దుచ్చరింపఁబడు ధ్వని విశే
 షము “వైఖరి శబ్దనివృత్తి:” 2 వాక్కుక్రి, మాట
 దిట్టతనము. 3. వాక్కు.
 వైఖరి² నం వి ఈ శ్రీ విధము, రీతి. (ఈ యర్థము
 తెనుఁగునంచే కలదు.)
 వీ కమత రూపము చేస కైకొంటి వనెడు వైఖరి
 బోరగిలు పిఁపుగానరాగ .. దాశరథి వఁశ
 శరధి సుధాకరుండు కేశవ విలాస భాగాత్మ
 కైశవము...రామా. 3 137
 వీ. చంద్రమతీ నాధు చందాన పలుని వైఖరిఁ
 బురుకుత్సుని గతిఁ బురూరవుని మాడ్కి....
 భుక 1 10
 వీ. మున్ను బంగారు పెంపు వహించు దేహమే
 వైఖరి నుండు మేల్వలును వందు...నిర. 2 10.

వైఖానసము నం విజ (అ ఈ అ) 1. వానప్రస్థుల
 సంబంధమైనది, వానప్రస్థు లాచరింప వలసినది
 వైఖానసుండు నం వి అ వుం 1. వానప్రస్థుండు,
 తృతీయాశ్రమమున నున్న ద్విజుండు 2 వైఖానస
 సూత్రానుసారమున విష్ణ్వలయముల యందు
 బూజచేసెడి యర్చకుండు, నంది.
 వైగుణ్యము నం వి అ న. 1. గుణములు లేక
 పోవుట 2. సుగుణములు లేమి, దోషము
 3. గుణభేదము, వివిధ గుణములు గలిగి యుండుట,
 వ్యతిరేకము. 4 ప్రాన్యము, తక్కువతనము.
 5 నేరుల లేమి, చాతుర్యము లేకుండుట.
 వైఘ నం వి అ. శ్రీ దక్షిణ మధుర దరినున్న నదీ
 విశేషము.
 క.. మధు,రా విభవము చూడవచ్చి శ్రాంతిమెయి
 న్నా,పా వైఘ నీటఁగృతసగ,ధ్యా విధియై ...
 అము 2 72
 వైచక్షణ్యము నం వి అ న నేరుల, వైపుణ్యము,
 విచక్షణత.
 వైచిత్ర్యము నం. వి అ న 1. విగత చిత్రత,
 మనస్సు లేమి 2 దుఃఖము, విచారము, మానసిక
 ఊభ
 వైచిత్ర్యము నం వి. అ న విచిత్రత 1 భేదము,
 విశేషము 2 నానారూపత్యము, పలువిధము
 లగుట. 3 క్రొత్తఁదనము, విఠయగుట 4. మన
 నునకు నాటుట, (వాచ్య వైచిత్ర్యము.) 5. అద్భు
 తము, అశ్చర్యము.
 వైచు = వయిచు న. శ్రీ. 1. వినరివేయు, విడపించు.
 నీ వృత్తుపై గీత్యాణ విభుండమున్ వజ్రంబు
 వైచిన వది వాని వజ్రకరివ, పటుమస్తకంబునఁ
 బడి. .భార. ఆది 7 51.
 క ఎడఁ జొచ్చి చిత్రనేనుండు, వక్షముడిపై నేయ
 నతఁడు వైచెం గోపం, బడరఁగ గదనది య
 గ్రవుఁ బిడుగు క్రియన్ మెఱసి పలుచె బిట్టుగఁ
 జడలన్. భార. భీష్మ 3 57
 వీ. గవలలుంకించి వైవ ప్రాంతముల్ నెత్త
 మాడు...అము 1. 59
 2 పడవేయు.

సీ . అపౌలతి వారి, వల్లన పట్టిన యప్పుడ
కొనిపోయి నిర్ణయయై గంగ నీరితోన, వైచిన
నెఱిగియ వ్యసుమతీ నాధుండు...భార. ఆది
4 150.

సీ. వంతః బానుపుషీంద వైచె మేను ఘృతాచి. .
నైష 8. 88.

మ హరిజం దోరి నికాట వైచితివి వాఁడంభోనిధి
న్నన్న భూ, ర ర్దాంభోనిధి వైతు నిన్ను నిదె
వే రమ్యంచుఁ జీరన్.. భాగ. 10, 17

సీ శ్రమ బుర్బుత్తురంగమ నాసికా గళతవంకంబు
వైచు కర్మమముగాఁగ. మనుచ 1 42

8 ఉంచు, పెట్టు, ధరింపఁజేయు

సీ...మా గురులపై సురగ శవము, వైచుట విని
యల్లి వారి తనూజుండు...భార ఆది 2 180.

ఉ...దేరుకంబులం, గ్రాలంగ లీలమైదివిజ కాంతలు
వైచిన పుష్పమాలికల్ నైష 8. 10.

సీ. వత్సస్థలంబున వైచిన నవకంపుఁ దులసి
దండకు వాడు దోచకుండ ..హర 8. 85.

చ వలిపము గట్టి హారములు వైచి పటీరము మై
వలది జాదులు నెఱి కొప్పునం దుఱిమిత్రోవనె
పోయితి మేని...పారి 2 51.

4 కొట్టు.

క. అదియు వృథయైనఁ బాధుండు, వదలిక వృక్ష
ములు చాలవైచెను రణ దుర్మిదు వనచరు
నవియెల్లం, దదంగముల నడఁగె నదృశంబుగ
సంతన్. భార ఆర. 1. 317.

గీ. ఆ యమాద్యపాు వైచంగ నది వెంపున, నొడిసి
పట్టి యా బలియుఁ డత్తుగ్రలీల, మగుడ నత
నిన వైచె నమ్మగధ పడియు, సొలసి వేగయా
లోనన తెలిసి నిలిచి. హరి ఉ 1 190.

సీ. గదాదండంబు విరవిరఁ ద్రివివి యా సురవ
రేణ్యు, కరివి వైచిన నది సురి సుర స్రుక్కుచు
...దళా 2. 427.

5. ప్రయోగించు, ఏయు.

కా...ఆతఁడు నముద్యక్త్రోధుఁడై శక్తి వైచెం
గంపింపక శ్రుంచె భాత విభుఁడన్ శీఘ్రంబు
మాద్రీసుతో, తుంగ న్యందన మొక్క నొంచెను
...భార. భీష్మ 8. 81.

సీ . నృపాలుం డిషి, కాస్త్రంబు మంత్రించి
యలుక వైచ, నదియు వెన్నడి నస్త్రమై తోల
నక్కాకి త్రిజగంబు గ్రుమ్మటి . భా రా
అయో 184

గీ పెల్లు శరములు వైచె దర్శించి మరుండు...
కళా. 4. 97

6. ఎగుర వేయు

ద్వి నవరత్న మెగసి పోవైచిన పొడవు, ధనము
రాశిగఁబోసి రాన మిచ్చినను ... హరిశ్చ.
పూ. 480

7 పాటవేయు.

గీ రవిక బిగియింతు నదియును నవల వైచి,
కుంకుమపుఁబూత చిమచిమ గొనెడు చిన్ని,
పచ్చికొనగోటి తాకులు రచ్చసేయ, గుబ్బ
యరగానరాఁ జైటకొంగు వైతు కువల.
4 188

క కులుకు నెఱవంక కన్నోమ, సొలుపుల నీయింతి
వాలు చూపులఁ జూడన్, వలరాజు నంటి
వాడును, విలునమ్ములు వైచి రాన వృత్తికిఁ
జొరఁడే శళాం. 3. 48.

గీ. వానితోపల నొక్క పర్వతము వచ్చి, కాను
గొలుపున్న కేలి సౌధమునఁ బడినఁ, బిగిలి పైఁ
బడఁ జేతులఁ బట్టి యవల, వైచి వెల్వడివచ్చి
నిశాచరుండు దళా 1. 287

8. వదులు, విడుచు

ఆ వసులు మరలె శత్రు బలములు పీనుగు,
పెంటలయ్యె రాజుఁ బెద్ద దొరలు, జీర
లోలువఁ బడిరి సిగ్గటి విరుదులు, వైచి రింక
మగుడ వలదె మనకు భార. విరా 5. 222.
చ.. .సాహితీలు మాపులఁ బఱవంగ వైచి నెలపు
ర్యెన నాకుచుఁ బోయె...ఆము 8. 22.

సీ పూరేళ్ల వైఁ జెల్లు పొదలు చంచడపు డేగలు
వైచి నెవ్వడి బిలుకు మార్చి .రసిక 1. 115

9 తొలగించు

సీ నలివ చేలము నుండు వైచి వేములు సూచి హా
కంటిఁ గంటి నే వనెడు వారు ... సారంగ.
1. 128

10. వీజనముచేయు

చ మగువలు భూమి పాలురకు మాటికి మాటికి
వైచు కుంచెల, న్నెగడిన మారుతాఘములు...
నైష 4 182.

చ అతులిత భక్తిఁ బూర్వదిశయందున నుగ్ర
హయస్వధూటి దాఁ, గుతుకము మీఱఁగాఁ
బసిడి కుంచీయ వైచుచు గొల్పుసేయు పం,త
తమును హస్తకంఠ రుణత్కరణ కృణవంబు
లవ్విభున్, జితన పరాకుస్వామియను శబ్దము
లాగున నెచ్చరించుచున్ కళా 8. 236.

క వినయమునఁ బూర్వదిశయం, దనుగ్రహయను
సతియొకతె యనవరతంబున్, గనకంపుఁ
గుంచెఁ గైకొని, వనరుహ దళలోచనునకు
వైచుచు ముందున్ పరమ. 1 25.

11 (ఉల్లబిము) వేయు, ఎత్తిపట్టు.

మ ... సుభటోద్యోతగ్గ కాంతిచ్చటల్, వలిపెంపుం
దెలిచల్వపావడలు వై వందుండుభుల్ మ్రోయం
గన్ దళా 2 87.

12. ఆచ్ఛాదించు, కప్ప

గీ పచ్చి కొనగోటి తాఁకులు రచ్చనేయ గుబ్బి
యరగావరాఁ బైట కొంగువైతు ... కువల.
4 188

సీ దృష్టి తాఁకు నటంచుఁ దెంపైచె నని యెంచు
బహురత్న భూషణ ప్రభలుగాంచి దళా.
2 275.

13 (కనుకెప్ప) మూయు

గీ ఎంచి తెప్ప, వై వకిషించె దై తేయ వల్ల
భుండు ఆము. 1 59.

14. కట్టు, నిర్మించు

చ కడఁక యెల్లర్ప దొడ్లకును గ్రంపలు వైచియు
నొక్కనాఁటిలో, పడరఁగఁ బ్రాంత కాఁపు
లయి రక్కడ గోపకుటుంబులందఱున్ ...
హరి పూ 8 25.

సీ గొనలైన తట్టు పున్ననను గోడలు వైచి మంచి
గందంపుఁ గంబములు నిల్చి . దళా 8 39

15. (అంకె) వేయు.

సీ అలవోకవలె ఖడిల్లని అంకెవైచిన రోదసీ
కుహురంబు భేదిలంగ ... భాగ 10 ఉ. 408.

16. అదుము, నొక్కు

చ. అని సుత నొప్పుగించిన హలాయుధుఁడెంతయుఁ
ప్రేమమీఱఁ ద,ద్వనిత గళంబువై హలము
వైచి యొకించుక వైచునంతలో, మునుపాడ
వైన యమ్ముడిత ముద్దుగ వల్లభు నంత
మాత్రయై, తనరె ... దళా 9 99

17 అడ్డము పెట్టు

క బాలురు గావ వివేకము, చాలదొ బిసబిసన
నెందుఁ జనియెదరంచున్, గోలలు వైచిరి శత
దృఢి, బాలుర ముందరను ద్వారపాఠకులలు
కన్ దళా 9 126

18 నీలుపు, ఉంచు, కాఁపురముపెట్టు

చ నీను నఱచేత మంచుకొని నేఁబది మాళ్ళకుఁ
గొన్న తొత్తు మ,ద్వనిత కలంచెనేని పెడవాడదె
వైవరె యింత యేటికిన్ ... శుక. 8 187.

19 ముదుచు

ఉ ఖ్మారమణుం గనుంగొనఁగ గాటపువేడుకఁ
బాటుదెంచె నొయ్యారి యొకర్లు మున్జలక
మాడుచు వైచిన కీలుగంటునా, సారెకు
జంఘలం బెనఁగ నవ్యకరంబునఁ బాయఁబట్టి
శృం, గారంసంపు గిండిగల కాముని యూడెపుఁ
గతైయో యవన్ కళా 8 142

చ కలయఁగ దువ్వుచున్ హోయలుగా సిగవైచి
మెఱుంగు ముత్యముం, గులికెడు బాసికంబుఁ
దగఁ గుట్టితు మాలుపు గట్టి రంతటన్...కువల
5 91.

20 పన్ను. ఒడ్డు

క వలత్రాళ్లు వైచి యయ్యెడఁ, బలుమాటును
దటిమి . నీలా 2 65.

21 ఇది కొన్ని సకర్మకముల మీఁద స్వార్థమునను,
అకర్మకముల మీఁద ధ్యానిమునను బ్రయుక్త
మగును

ఉదా పడవైచు, పాటవైచు మొ

ఉ దాని నెఱింగి యెంతయు మదగ్రత నా బక
వైరి గ్రక్కువన్, వాని నడంగఁ బట్టి పడవైచి
మహోగ్రత నాక్రమించె భార విరా 2 950.

చ ... సాంధ్య నవదీప్తి రసంబు హరించి పాట
వైచిన వెలిదూదియో యనఁగ శీతకరుం దుద
యించె నత్తటిన్ పారి 2. 43

చ ... దండపుఁ గోలొనున్న మాటుగోఁ, చులు
వెనఁ బుచ్చివైచి కడుసొంపులుగాఁ బొగ
డించుకోఁ జూపి, తలఁపఁగ నిప్పుడింత తెగు
దారుల మైతిమి భద్రనాపుదున్. ప్రభా 1.102.
సీ చిత్రంబుగఁ దదీయ సూత్రంబు లైదును
ఘోరాసిచేఁ దెవ్వఁ గోసివైచి .. విక్ర. ౪. 44
వైచుకొను న. క్రీ. (వైచు+కొను. స్వార్థమున.)

1 ఉంచుకొను.

చ నిరుఁ దన చంకవైచుకొని నీర నిధాన చతుష్ట
యంబునన్, జని చని సాంధ్యకృత్యములు
సల్పెడు నంతకుఁ ద్రిప్పితెచ్చి పొంపున నట
వైచి కొంకుదులు పోయిన నీ మెయి చక్క
నొక్కి పోవనిచిన చాలివందమండ న. గడుండన్
దళకంఠ వింటివే. రామా. 1 25

2. కప్పకొను.

చ మదన కదవంబున నరమదంబు అగు నంగంబు
లనంగ దట్టంబులు మార్పడవైచుకొని. వసు.
4. 28.

3 కాంచుకొను చేసికొను

సీ వెగడొంది రలితేరి నొగలఁ గట్టినయట్టి
వాహంబులఁజులు వైచుకొనియె... విక్ర 4 50

వైజయంతము సం. వి అ భం. విద్వంసు గనుకలె, నూతి
మాసము, గర్భధాన్యము యొక్క తుది నెల.

వైజయంతము సం. వి అ భం. 1 ఇంద్రుని ప్రాసా
దము 2. ఇంద్రధ్వజము, ఇంద్రుని తెక్కెము.

3 ధ్వజము, తెక్కెము 4 ఇల్లు 5 - ల్లిచెట్టు

వైజయంతి సం. వి. ఈ శ్రీ 1 ధ్వజము, తెక్కెము,
తెడా, సతాకి 2 పూలదండ, సరము 3 వన

మాల, విష్ణువు ధరించు పూలదండ.
వైజయంతిక సం. వి అ. శ్రీ. 1 తెక్కెము,
ధ్వజము, తెడా 2 ఒక విధమైన ముత్యాల
హారము.

వైజయంతికుండు సం. వి అ భం. ధ్వజధరుండు,
తెక్కెము పట్టుకొనెడి వాండు

వైజయంతుండు సం. వి అ భం ఇంద్రుండు

వైజాతి = వయిజాతి వి ఒకా నొక తెగ కోమటిజాతి.
రాజిత విప్రాంగనకును, రాజనకుం బుట్టినతండు
రథసూతుండు వి, బ్రాజిత విప్రాంగనకును, వై

జాతికిఁ బుట్టి నతండు వ్యవహారియగున్ విజ్ఞా
1 183

చ. అవ్వీటి మేటి సాలె యగసాలె పటు సాలె
వానె వైజాతి సాంతు వేతుల కొమిరేలు ...
ఆము 4. 35.

వైజాతి తొండ వి. ఊరె వెల్లి.

సీ చెల్లు సెల్లముల కీషింప నిచ్చిన సొమ్ము మగుడ
నీలేని కోమటి గులామ, చేసేత విశ్వసించిన
వారి వెచ్చనచ్చములఁ గీడఁజుచు వైజాతి
తొండ, తెగి గంటలేని పోటుగ నొడ్లయద్దల
గిద్దలఁ బొడుచు వేగినలిగాది .. వేం పంచ.

1 783

వైజాత్యము సం. వి అ న 1 విజాతిత్యము, వేఁలు
జాతి దగుట 2 వర్ణభేదము, జాతి భేదము
3. అపూర్వత, వింతయగుట, 4 జాతి నుండి బహిష్క
రింపఁ బడుట, వెలియగుట 5. దుర్నితి, చెడు
నడత

వైజికము సం. వి అ (అ అ అ) వైజికము.

వైజ్ఞానికుండు సం. వి అ (అ ఈ అ) నేర్పరి,
నిపుణుండు.

వైదము క్రీ. వి అ వైశము శీఘ్రముగ

ద్వి ఊకిగంబులు నేయు నుత్పాతములను, వైదంబి
పంపి యవ్వనితను మండ, బంగారు మేడ చపప
రముతోఁ గూడ, శృంగార మొనరించి చిగు
రాకుఁ బోడి, విలువ నంపిన మాత్ర. ప్రభు
2 68 పా 8, పం (శ ర పా)

వైదూర్యము సం. వి అ న. విదూర దేశమునందుఁ
బుట్టిన రత్నము, పిల్లికన్రతనము

వైణవము సం. వి అ (అ ఈ అ) వెరుగుతో జేయఁ
బడినది, వెదురునుండి పుట్టినది.

వి అ భం. వెదురుకట్టు, వేణుదండము

న వెదురువియ్యము, వేణుఫలము

వైణవికుండు సం. వి అ భం వేణువు వాయించు
వాండు, పిల్లనగ్రోవి యూండువాండు.

వైణవుండు సం. వి అ భం తట్టలల్లుట మొదలగు
వెరుగుపని చేయువాండు, మేదరి

వైశీకుండు సం. వి అ భం వీణ వాయించు
వాండు

వైఁ యుడు సం. వి అ యం వెదురుపని చేయువాడు,
మేదరి

వైఁ యుకము = వేఁ యుకము సం. వి అ న ఏనుగు
లను నడుపుట కుపయోగ పడు వెదురు పిడిగల
యంకురము

వైఁ యుకుడు సం. వి అ యం వేఁ యు వాయించు
వాడు ప్సినగ్రోవి యుడువాడు

వైఁ తంకికుడు సం. వి అ యం 1. కలికా శీబుడు,
విఠండవారము చేయు మనుష్యుడు 2 తప్పడు
స్వభావము గలవాడు

వైఁ తంకికుడు సం. వి అ యం మూసమమ్మకొని
బ్రదుకువాడు

వైఁ తథ్యము సం. వి అ న ఆశత్యము, నిజముకామి

వైఁ తనికుడు సం. వి అ (అ ఈ అ) వేతనముచే
జీవించువాడు 1 జీతము తీసికొని పనిచేసి పొట్ట
పోరుకొనువాడు 2 కూలిపనిచేసి బ్రదుకువాడు
వి అ యం 1 జీతగాడు 2. కూలివాడు

వైఁ తరణి సం. వి అ ఈ శ్రీ 1 వరకమందుండెడి
యేను 2 కలింగ దేశమునందలి యొక నది.

వైఁ తసము సం. వి అ (అ ఈ అ) 1 వేతససంబంధి,
పేముకకు సంబంధించినది 2. వేతసమువలె నుండు
నది (ప్రబలి శత్రువునకు లొంగియుండుట)

వైఁ తానము సం. వి అ (అ ఈ అ) యజ్ఞసంబంధి
వి అ న 1. యాగ సంబంధమైన క్రియ
2 యాగహోమము.

వైఁ తానికము సం. వి అ (అ ఈ అ) యజ్ఞసంబంధి
న వి అ యం శ్రాతవిధిచే అగ్నిని స్థాపించుట
వైఁ తాలికుడు సం. వి అ యం 1 స్తోత్రపారకుడు,
బట్టువాడు 2 గారడివాడు, వేతాలోపాసన
చేయు మాంత్రికుడు 3. వేతాలుని భటుడు

వైఁ త్రకము సం. వి అ (అ ఈ అ) వేత్రసంబంధ
మైనది, పేముతో సంబంధించినది, వేత్రముతో
జేయబడినది

వైఁ త్రకియము సం. వి అ (అ అ అ) వేత్రసంబంధి,
పేముతో సంబంధించినది, వేత్రముతో జేయబడి
నది

ఎ. అ. న. ఏకచక్రపురము

ఉ. .... చెచ్చెరం, బోడిగ వైఁ త్రకియమున భూసు

తులాదిగ వచ్చి చూచిరి...భార ఆది, రి 308.

వైదగ్ధి సం. వి ఈ శ్రీ వైదగ్ధ్యము

వైద(గ్ధ)గ్ధ్యము సం. వి అ న 1 వేసు, నైపు
ణ్యము, పనివాని తనము 2 చక్కదనము
3. ఉపాయము, యుక్తి. 4. చమత్కారము.

వైదగ్ధ్యము సం. వి అ యం. ఇగురునందలి పుండు
న వాక్కుల కాటిల్యము, మాటలందలి వక్ర
భావము

వైదగ్ధి సం. వి ఈ శ్రీ 1 దమయంతి 2. రుక్మిణి.
3 లోపాముద్ర 4 కావ్యుచనా భేదము.

వైదర్బుడు సం. వి. అ యం. విదర్బదేశపు రాజు.

వైదలము సం. వి అ (అ ఈ అ) వెదురుతో జేయ
బడినది, పేముతో జేయబడినది

వి అ యం 1 ఒక విధమైన రొట్టి, పిష్టక భేదము.

2 కాయ ధార్యముతో సంబంధించిన కాకము

న 1 సన్న్యాసి భిక్షపాత్ర 2. తట్ట, బుట్ట మొద
లగు వెదురుపాత్రము, వెదురుతో జేసిన తొట్ట
మొదలయిన యాసనము

వై దికపాకుడు సం. వి అ. యం. వేదమునందలవి
జ్ఞానము గలవాడు, వేదముయందు గొంచమే
తెలిసిన ద్విజుడు

వై దికము సం. వి అ (అ ఈ అ) వేదవిహితము.

వి అ న వేదవిహిత శ్రాద్ధాది కర్మ.

గీ నాకతంబున బొలిసిరి నందనులును, తెలులు
జుట్టంబులును సహాయులును ధైర్య, మెట్లు
కలుగు వై దికముల కెట్లు మనసుగొలుపు ...

భార శ్రీ 1 12

వై దికుడు సం. వి అ యం వేదాధ్యయనా ధ్యాసన
ములందు నియుక్తడైన బ్రాహ్మణుడు

క భిరుడు కూరుడు జడుడు వి, భారదుడబ

లాత్తుకుండు సఖలుం డనవే, చేరినయిన

మృత్యువు దు, ర్వాంలై యపహరించు వై దిక

వర్యా భార. కాం 4 24

వై దుషి సం. వి ఈ శ్రీ పాండిత్యము

వై దుష్యము సం. వి అ న వై దుషి

వై దూర్యము సం. వి అ (అ రి ర్ధి అ) విదూర

దేశము నుండి తీసికొని రాబడినది, విదూరదేశ

మునఁ బుట్టినది.

వి అ న పిల్లికంటి చాయగల రత్నవిశేషము,
విదూర గిరియందుఁ బుట్టినది
వైదేశికము నం విజ (అ ఈ అ.) పరదేశ సంబంధ
మైనది
వైదేశికుడు నం. వి. అ. అ. పుం. పరదేశస్థుడు, ఇతర
దేశ వాస్తవ్యుడు
వైదేహ(హి)కుడు నం వి అ. అ. పుం. 1 వడిహుడు,
వర్తకుడు 2 బ్రాహ్మణుని యందు వైశ్యునికి
బుట్టిన సంకర జాతివాడు.
వైదేహి నం వి ఈ స్త్రీ 1 సీత 2 వర్తకుని
భార్య. 3. ఒకవిధమైన గోరోచనము 4 పసుపు.
5. ఆవు 6 పిపిలి.
వైదేహుడు నం. వి అ. అ. పుం. 1. విదేహదేశపు రాజు.
విదేహ దేశ నివాసి 3 వైశ్యుడు, వర్తకుడు.
4. బ్రాహ్మణుని యందు వైశ్యునికి బుట్టిన
సంకీర్ణ జాతివాడు 5. అంతఃపురపు గావలి
వాడు, కంచుక
వైద్యకము నం వి అ న. వైద్యశాస్త్రము, ఆయు
ర్వేదము.
వైద్యక్రియ నం. వి అ స్త్రీ వైద్య వృత్తి, చికిత్స
చేయుట
వైద్యవాడుడు అం. వి 1. ధన్వంతరి 2. శివుడు.
వైద్యము¹ నం. విజ (అ ఈ అ.) 1. వేదసంబంధ
మైనది 2. వైద్యసంబంధమైనది.
వైద్యము² నం వి అ న 1. రోగచికిత్స, మందు
మ పరిసంగంబునఁ దాప మొందిన శచీప్రాణేశు
కెంగేలికిం, జివురుం గైదువు జోరు వైద్య
ముఖదేశిం చెన్ రహస్యంబుగా .. వైష 1 34.
2 రోగ చికిత్సా శాస్త్రము
గి. కాయ కాలగ్రహోద్భావంగకములు నాల్గు
శత్రుద్రాష్ట్రా జరావృష సుజ్జ నాల్గు వై న
యష్టాంగకము రాపులారం గల్గు, వైద్య మెని
మిది నెలల సర్పమును నేర్చి మనుచ 5 15
వై(ద్యకు)డుడు నం వి అ. అ. పుం. 1. విద్యాం
సుడు, పండితుడు 2. వెజ్జ, మందులిచ్చువాడు,
భిక్షుడు 3 బ్రాహ్మణునకు వైశ్య స్త్రీయందు
బుట్టిన సంకీర్ణ జాతివాడు 4 (వైశ్యస్త్రీయందు
కూడునకు బుట్టిన యధమ సంకీర్ణ జాతిలోని
వాడు.

వైద్యుతము నం. విజ (అ ఈ అ.) వైద్యుత్సం
బంధి, విద్యుత్తునుండి పుట్టినది, మెఱపునుండి పుట్టి
నది.
వైధము నం విజ (అ. ఈ అ.) 1. విధిననుసరించి
నది. 2. ధర్మశాస్త్రానుసారి, న్యాయమైనది
వైధర్యము నం వి అ. న 1. విరుద్ధ ధర్మములు
గతియందుట, సమాన ధర్మములు లేమి, భేదము
2 గుణభేదము, శీలభేదము. 3. కృత్యభేదము
4. వ్యతిరేకము. 5 అధర్మము, అవ్యయము.
6 భిన్న మతావలంబనము
వైధవేయుడు నం వి. అ. అ. పుం విధివాపుత్రుడు,
ముండ కొడుకు.
వైధవ్యము నం వి అ న విధివాత్వము, ముండ
మోపితనము
వైధాత్రుడు నం వి అ. అ. పుం బ్రహ్మపుత్రుడు, సన
త్కుమారకుడు
వైధుర్యము నం వి. అ. న 1 నష్టపోవుట
2 ఊభము, కలఁత, కదలిక, కంపము
వైధృతి నం వి ఈ స్త్రీ వైధృతము
వైధృతము నం వి అ న. (జ్యోతి) ఇరునదియేడు
యాగములలో నొకటి (ఇది మిక్కిలి యశుభ కర
ముగా నెంచఁబడినది)
వైధేయము నం విజ (అ ఈ అ.) 1 విధివిహిత
మైనది, విధి ననుసరించినది 2 తెలివితేలివి,
మూర్ఖము.
వైధేయుడు నం. వి అ. అ. పుం. మూర్ఖుడు, తెలివితేలి
వాడు
వై నతేయుడు నం వి అ. అ. పుం 1 గరుత్మాంతుడు
2. అనూరుడు.
వై నము = వయినము వి (నం. వ్యాఖ్యానము క.
వై ణపు) 1. వివరణము
వ్యవ. నీవు వచ్చిన పని వై నముగాఁ దెలుపుము
2 ఉపాయము.
క పురహరుఁ డంతట నగ్గిరి, వరతటమునఁ దపము
నేయ వచ్చె నిజేచ్చన్, గిరి యతనికి సుత
నచ్చటఁ, బరిచర్యకు నిలిపె మంచి వై నము
దొరికెన్ పార్వ 2 111 112,
3. కారణము. (క క, త్రా.)

4. క్రమము (క. ర)

5 విధము. (క ర)

వైనయికము సం విజ (అ ఈ అ) 1. విషయము నకు సంబంధించినది, మంచి నడవడికి సంబంధించినది.

2. యుక్తతను (మితిమించని నడవడిని) బల పఱచునది

వి అ పుం యుద్ధరథము, యుద్ధమున నుపయోగించు యానము.

వైనాయకము సం. విజ. (అ ఈ అ) వినాయక సంబంధి, వినాయకునికి సంబంధించినది

వైనాయకము సం వి అ. పుం శౌద్ధమత సిద్ధాంతము.

వైనాయకుడు సం వి అ పుం శౌద్ధమత సిద్ధాంత మనుసరించినవాడు, శౌద్ధమతస్థుడు

వైనాశికము సం వి అ పుం 1 సాలెపురుగు.

2. శౌద్ధుల సిద్ధాంతము.

న (జ్యోతి) ఒకని జన్మనక్షత్రము మండి యిరువది మూడవ నక్షత్రము.

విజ (అ ఈ అ.) 1. కణికము, కణికాలముందు నది 2 పరతంత్రము, పరాధీనమైనది

వైనాశికుడు సం వి అ పుం 1 బానిసవాడు, దాసుడు. 2 జ్యోతిశ్యాస్త్రవేత్త 3 శౌద్ధమత స్థుడు

వైనితకము సం వి. అ పుం న పలువురు మోయఁదగిన యందలము మున్నగు యానము.

వైపరీత్యము సం వి అ న 1 వ్యతిరేకము, విపర్యయము 2 పరస్పర విరుద్ధస్థితి

వైపింఛే న క్రి. (✓వైచు.) వైపఃశేయు.

న నముద్రంబున వైపించియు మీదఁ జర్వతంబులు ద్రోపించియు ... పద్య. 7. 90

వైపు = పయిపు వి 1 ఉపాయము.

క అ రాక్షసు పట్టణ మెవ్వారికిఁ దదనుష్ఠ లేక వైరమునఁ జొరం, గారాదఁట ప్రద్యుమ్నండ, వారణఁ దతుపరముఁ జొచ్చువైపు విను మిక్. ప్రభా 2. 26

సీ కావున తత్కర్మ కలనకు పరియింపవలయు నాతనిఁ దెచ్చు వైపుఁ జూడు రాఘవ 1 కి. చ విరిగిన వైరులం దటిమి వేగమే వారల సీమ

తెల్ల సుస్థిరమతి నాక్రమింప వలదే యనుచా నెఱుమంత్రి జల్మె భూవర యిది వేళగాదు పారవం జననిచ్చి కెలంకులందు సత్వరులగు శాత్రవుల్ గదియ వైపు దొరంగరె యెంత వారికిన్. కృష్ణ 31 50

2 ఒడుపు, లక్ష్యము

సీ వైపు దప్పిన మహా కోపంబుతోడన పోయె నవైతం బాత్మఁ బూని రాయ ... కాళీ 3. 294

గీ వైపు దప్పిన చేతుల వాడు మొద్దు, ప్రేళ్ళ వంకర కొంకర కాళ్ళవాడు, కుటుచవాడు వికారపు గూని వీఁపు, వాడు కాలిన కొఱుడు భావమున వెడలె వరాహ 2 45

3 విధము.

న భుజాబల భురంధరుం డగు నయ్యుగంధరుండు వీతిహోత్రుని వైపున సమిన్మధ్యంబున విజృంభించి ప్రబలితర వారిధర నికాయంబుగతిఁ బ్రబలితర వారిధర నికాయంబుచెదర ... చంద్రా 3 93.

గీ ... మింటఁ జిల్కితాటివ వైపున జింకదాటు, పగిది బంతి యెగయుదారి పాపములకు, సరవి యంతర పల్లటి వరుస విరుదు, పాత్రవలె నాడ గల చిత్రపత్రమునకు. ప్రబంధ 181

4 వాసి, అతిశయము

గీ చంద్రు సైదోడు పూఁబోడి జకుకు తకుకు, వాలు గన్నుల బెళుకుల వైపు చూపు, వాలు గన్నుల వలంపింప వలయు ననియె ... దళా 1 212.

5. పార్శ్వము, ప్రక్క, పక్షము

ఉదా కుడివైపు, ఎడమవైపు

వ్యవ అ పెళ్ళికి రెండువైపుల వారు కలసి నూలు గురుకంటె ఎక్కువ తేరు

వైపుకాడు విజ (వైపు + కాడు) ఉపాయము కల వాడు, ఉపాయశాలి

గీ. ... బుంగల యానవంబు, వడిచికొని తెచ్చు చున్నట్టి వైపు కాడు సురా. 57. (క ర. పా)

వైపుల్యము సం వి అ న 1. వైశాల్యము, విస్తృతి, విరివి 2 సమృద్ధి, బాహుల్యము

వైఫల్యము నం వి అ న వ్యర్థమగుట, నివలత,
విఫలమగుట

వైబోధికుఁడు నం వి అ న 1 కావలివాడు
2 రాత్రి గంటవాయి, చి (కొట్టి వేళ దెలుపును
జనుల మేలుకొలుపువాఁడు, గస్తు తిరుగువాఁడు

వైభవము నం వి అ న 1 ఐశ్వర్యము, సంపద.
2. ప్రభుత్వము, మహిమ, గొప్పతనము

వైభాషికము నం విజ (అ ఈ అ) విభాషగావచ్చు
నది, పఠాంతరమునఁ బ్రకాశింపగునది

వైభ్రాజము నం. వి అ న దేశలోకమునందలి
యొక యుద్ధానము

వైమత్త్యము నం వి అ న 1 అభిప్రాయభేదము,
అసంగీకారము. 2 అనిష్టము, ఒప్పమి, ఇష్టము
లేమి.

వైమనస్యము నం. వి అ న 1 మనస్సు చెదరుట,
విమనస్కత. 2 చింత, విచారము 3. మనస్పర్థి
4 రోగము, జేబు

వైమాత్ర నం. వి అ శ్రీ. సవతితల్లి కూతురు
వైమాత్రి నం వి ఈ శ్రీ వైమాత్ర

ఇట్లే వైమాత్రేయి
వైమాత్రుఁడు నం. వి. అ యం సవతి తల్లి కొడుకు
ఇట్లే వైమాత్రేయుఁడు

వైమానికుఁడు నం విజ (అ ఈ అ) విమానము
మీఁద దిరుగువాఁడు, విమానమునం దున్నవాఁడు.

వైమాలము = వయిమాలము విజ అధికము

* శ్రీలంక జటకృతాఘట దౌనరీతి నేడని గార
వింతుచో, బాలకు లేత నవ్వధర పల్లవకాంతి
నలంకరించె వైమాలపు సిగ్గు చూపులకు
మాటుగఁ దోచెఁగుచోత్తరీయమున్, గేలోడి
కంబు నేనెఁ దిలకించిరి నెచ్చెలులట్టి చేష్టలన్
కావ్యా 5 52

వైముఖ్యము నం వి అ న 1 విముఖత, విముఖుఁ
డగుట, పెడముఖము పెట్టుట, వెనుకకుఁ దిరుగుట.
2 అనిష్టము, ఇచ్చలేమి, విసుగు

వైమేయము నం వి. అ యం వినిమయము, వస్తువుల
మార్పు

వైయగ్ర(గ్ర)ము నం వి అ న 1 వ్యగ్రత,
జోభము, కలఁత. 2 తదేకాయత్తత, తన్మయ
మగుట.

వైయధికరణ్యము నం. వి అ న సమానాధికరణము
కామి, భిన్నమయిన యాశ్రయములు కలిగి
యుండుట

వైయర్థ్యము నం వి అ న. వ్యర్థత, నిరుపయోగ
మగుట

వైయాకరణుఁడు నం విజ (అ ఈ అ) వ్యాకరణము
చేదివినవాఁడు

వి అ యం. వ్యాకరణశాస్త్రవేత్త, వ్యాకరణ పండి
తుఁడు

వైయాఘ్రము నం విజ (అ ఈ అ) 1 వ్యాఘ్ర
మును బోలియున్నది 2 వ్యాఘ్రచర్మముతో
గవ్వఁ బడినది

వి అ యం వ్యాఘ్రచర్మముతోఁ గవ్వఁబడిన
రథము

వైయాత్యము నం వి అ న 1 దిట్టతనము, నిర్ల
జ్జత, సిగ్గులేమి 2 మోటతనము.

వైయాసికము నం విజ (అ ఈ అ) వ్యాస
ప్రోక్తము, వ్యాసునిచేఁ జెప్పఁబడినది, వ్యాసవిర
చితము

వైయాసికుఁడు నం వి అ యం వ్యాసుని పుత్రుఁడు,
శుకయోగి

వైరంగికుఁడు నం వి అ యం కామాది వికారము
లను జయించిన సన్న్యాసి, బైరాగి

వైరక(కా)రుఁడు నం విజ (అ ఈ అ) విరోధము
కల్గించువాఁడు, కలహకారుఁడు

వి అ యం శత్రువు, పగవాఁడు.

వైరక్త(క్త్య)ము నం వి అ న 1. విరక్తి, వైరా
గ్యము, ప్రాపంచిక విషయములతో సంబంధము
వదలుట 2 అసంతుష్టి

వైర నిర్వాతనము నం వి అ న పగ తీర్చుకొనుట.
ఇట్లే వైర ప్రతీకారము, వైరాన్వణ్యము మొ

వైరపడు వి అ త్రీ (వైరము+పడు) విరోధపడు,
పగగొను

గీ ఈ సముద్రుఁడు నాతోడ నెట్లు వైర, పడ సమ
ర్థుఁడు తెలియక విలికితబల నా పంచ

424

వైరప్రతిక్రియ నం వి అ శ్రీ. వైరనిర్వాతనము
ఇట్లే వైర యాతన. మొ

వైరము సం వి అ న 1 శత్రుత్వము, పగ, విరోధము 2 ద్వేషము, కపి 3 మీత్వము, పరాక్రమము.

వైరల్యము సం. వి అ న 1 వికలమగుట, అరుదుగా నుండుట, దుర్లభత 2. వదులు, బిగువులేమి 3 సౌకుమార్యము, సున్నితమగుట

వైరవులు = వయిరవులు వి కట్టెనిప్పు, అంగారము నీ నిప్పుగలము మల్లె నిప్పుక వైరాలు వైరవులనంగ నంగార మొప్పు . అం. భా 2.242.

వైరకుద్ధి సం వి అ శ్రీ వైర నిర్భాతము, పగ తీర్చుకొనుట

వైరసాధనము సం వి అ న వైరనిర్భాతము

వైరాగ(గ్య)ము సం వి అ న 1 విరక్తి, ప్రాపంచిక విషయములతో సంబంధము వదిలుకొనుట, విషయవాంఛలు లేకునికి 2 అసంతుష్టి 3 వైమనస్యము 4 చింత, దుఃఖము

వైరాగికుండు సం వి. అ యం వైరాగ్యము గల సన్నాహి

వైరాజము సం విజ (అ ఈ అ) విరాట్పురుష సంబంధి, బ్రహ్మ సంబంధమైనది

వైరాటము సం విజ (అ ఈ అ) విరాటసంబంధి, విరాటని సంబంధమైనది.

వి. అ యం ఇంద్రగోపము, ఆరుద్రపురుగు

వైరాన్మబంధి సం విజ (నో నీ నో) విరోధము తెచ్చువాడు, కలహకారుడు

వి నో యం 1 వాడి మయాఖము, వేడియైన సూర్యకిరణము 2 విష్ణువు

వైరాలు = వయిరాలు వి వైరవులు, కట్టెనిప్పు.

సి. నిప్పి గలము మల్లె నిప్పుక వైరాలు వైరవులనంగ నంగార మొప్పు అం. భా 2 242

వైరి సం విజ (నో జీ నో) పగ గలవాడు, శత్రుత్వము గలవాడు.

వి నో. యం 1 పగవాడు, శత్రువు. 2 పీరుడు, పరాక్రమశాలి

వైరింపి సం అ క్రి పగగొను

సి వైరింప జనునంత వానినేనియు బోర నదంతగా వ్రేయటతని బిరుదు .. భల్లా 4 (శ ర)

వైరూప్యము సం వి అ న 1. విరూపమగుట, అనురూపము కామి, అగ్నియుండమి, అంగవికారము , రూపాపి యగుట 2 రూపభేదము, వేరు రూపము నొందుట

వైరోచని సం వి అ యం వైరోచనుండు

వైరోచనుండు సం వి అ యం 1. విరోచనుని పుత్రుండు, బలిచక్రవర్తి 2. అగ్నిపుత్రుండు. 3 సూర్యుని పుత్రుండు

వైరోద్ధారము సం వి అ యం వైరనిర్భాతము.

వైరిక్షణ్యము సం వి అ. న విరిక్షణత

1. వైశిష్ట్యము, ప్రత్యేకత, అపూర్వత 2 వ్యతిరేకము, ప్రాతికూల్యము 3. భేదము, వ్యత్యాసము

వైరిక్ష్యము సం వి అ న 1 కలంకత, ఊభము. 2 స్వభావ సిద్ధము కాకుంట్ల, నై సర్గికము కామి 3 లజ్జ, సిగ్గు 4 చిహ్నము లేమి, గుఱుకు లేకుండుట.

వైశ వి శ్యేనవిశేషము, ఒకవిధమగు దేగ (శ, ర.)

వైశము = వయిశము వి 1 విధము

క బాలుండు తన బాలుండవి, బాలామణి తనదు ధర్మపత్నియని మహి, పాలుం డెఱిగియు నెఱుంగని, వైశంబునక బలికె లోకవాద చలితుండై కృ శకు 3. 181.

2 సమయము.

సి. తోకచుక్కలక బోలు తోరంపుక దెలికన్నులా వైశమున సిగ్గు నతకరింప క్రిడా 187.

విజ శీఘ్రము, సత్వరము

క అపుడు జడదారి తోడు, ల్లపుచామర నలిగి వారలక దోడ్కొని వైశపు నడకలతో దన జన్న పుటి, ల్లల యందు దోపునకుఁ బరతెంచెన్ అచ్చరా బాలి 118

ఉ నాదెసఁగామునమ్ములకు నాటుట వైశమ సిగ్గుఁ జిత్తమున్, వాదులు వెట్టుకొన్న యవి... 4 హరి 5 129

సి పుడమి నంతక నానుమునక జేర్చు వైశంబు రేలు వెలొరించు జేలతనము , కృ శకుం పీరిక 1. 58

వైవధికుడు సం వి అ. ఘం 1 చిల్లర సరకులను కావడిలోఁ బెట్టుకొని పిళ్ళులలోఁ దిరుగుచు నమ్ముకొనెడి వర్తకుడు 2. కావడి మోయువాడు, కావడివాడు.

వైవర్ణ్యము సం వి అ. న. 1 వివర్ణత, వర్ణము మాటుట, రంగు మాయుట 2 జాతిభిప్రత, జాతి నుండి తొలఁగుట.

వైవర్తము సం వి అ ఘం సంపూర్ణముగా (సమూలముగా) మాటుట.

వైవస్వతి సం వి ఈ స్త్రీ 1 దక్షిణ దిక్కు, యమునానది

వైవస్వతుడు సం వి. అ ఘం 1 పదనలుపురు మనువులలో నొకఁడు, పడవ మనువు, ఇప్పటి మనువు 2. యముడు 3. అగ్ని 4 ఏకాదశ రుద్రులలో నొకఁడు 5 శని (గ్రహము)

వైవాహికము సం విజ (అ ఈ అ) వివాహ సంబంధమైనది, వివాహమునకుఁ దగినది.

వి ఘం అ న. వివాహము, పెండ్లి

వైవాహికుడు సం. వి. అ ఘం విద్యుంకుడు, సంబంధి 1. కోడలి తండ్రి 2 అల్లని తండ్రి

వైశంపాయనుడు సం వి అ ఘం సుప్రసిద్ధుఁడయిన వేదవ్యాసుని శిష్యుడు. (జన మేజయ మహారాజునకు మహాభారత సంహితను వినిపించిన ఋషి)

వైశద్యము సం వి అ. న 1 పరిశుభ్రత 2 స్పష్టత, తెటఁదనము 3. తెలుపు, ధావశ్యము 4 శాతత (మనస్సు యొక్క) ప్రసన్నత.

వైశసము సం. వి అ న 1 నాశము, ధ్వంసము 2 బాధ, దుఃఖము, కష్టము

వైశస్త్రము సం వి అ. న. శస్త్రములేమి, విశస్త్రతి, అత్యురక్షణ సాధనములేమి

వైశాఖము సం వి. అ ఘం 1 చాంద్రమాన మాసములలో రెండవది. 2 మంథ దండము, కవ్వము 3 బార్హస్పత్యమాసమున నొకానొక సంవత్సరము న వేటాడుటలో నొకవిధమైన యొడుపు.

వైశాఖి సం వి ఈ స్త్రీ వైశాఖ శుక్ల పౌర్ణమాసి, వైశాఖ మాసమందలి పున్నమ

వైశారద్యము సం వి అ న నేర్పు, దక్షత, నైపుణ్యము

వైశికము సం విజ. (అ ఈ అ) వేశ్యలచే నభ్యసించఁ బడినది

వి అ న వేశ్యాధర్మము.

వైశికుడు సం వి అ. ఘం వేశ్యలతో సహవాసము చేయు వరుషుడు, కామశాస్త్రమునఁ తెప్పఁబడిన యొక జాతి నాయకుడు

వైశిష్ట్యము సం వి అ న 1 భేదము, తారతమ్యము 2 వైలక్షణ్యము, ప్రత్యేక గుణము, విశేషగుణము 3 శ్రేష్ఠత, ఉత్తమత్వము 4. విశేషగుణములతోఁ గూడియుండుట, ప్రత్యేక గుణములు కలిగియుండుట.

వైశేషికము సం విజ (అ ఈ అ) 1 విశేష గుణములకు సంబంధించినవి 2 కాచాద సిద్ధాంతము. నకు సంబంధించినది

వి అ న షడ్దర్శనములలో నొకటియగు కాచాద సిద్ధాంతము.

వైశేషికుడు సం వి అ ఘం వైశేషిక సిద్ధాంతము నెఱింగివవాడు, కాచాద శాస్త్రసండితుడు.

వైశేష్యము సం. వి అ న. 1 వైశిష్ట్యము 2. భేదము. 3 శ్రేష్ఠత, ఉత్తమత్వము.

వైశ్యుడు సం వి. అ ఘం. కోమటి, ద్వీజులలో నొకఁడు (ఇతనికి వాణిజ్యము, వ్యవసాయమును వృత్తులుగా నుండెడివి)

వైశ్రవణాలయము సం వి అ ఘం 1 కుజేరుని నివాసస్థలము 2 పటపృథము, మట్టిచెట్టు (వాచ)

వైశ్రవణుడు సం వి అ ఘం 1. కుజేరుడు 2. రావణుడు.

వైశ్వదేవము సం విజ (అ ఈ అ.) విశ్వదేవతల సంబంధమైనది

వి అ న. 1 విశ్వదేవత కిచ్చెడి బలి 2 భోజనమునకుఁ బూర్వమున నమస్త దేవతల నుద్దేశించి యిన్నియందు హోమము చేయుట

వైశ్వదేవి సం వి ఈ స్త్రీ. మాఘ మాసమునఁ గృష్ణపక్షమందలి యష్టమి

వైశ్యాసరము సం విజ (అ ఈ అ) సర్వజనులకు సంబంధించినది, సర్వజన సాధారణమైనది.

వి అ. ఘం 1 జారరాగ్ని 2. (వేదాంత) సమష్టి జ్ఞానము 3 చిత్రకము, చిత్రమూలము, (వృ వి)

వైశ్యానరూడు సం వి ఆ టం 1 అగ్నిహోత్రుడు.

2 సరమాత్మ

వైశ్యానీకము సం విణ (అ. ఈ అ) విశ్వసనీయము
విశ్వసంపదగినది సమ్మదగినది

వైషమ్యము సం వి ఆ న 1 విషమత్వము, పౌచ్చ
తగ్గులుగా నుండుట 2 మిట్టపల్లములుగా
నుండుట, సమముగా లేకుండుట, కఱకుండనము,
పరుషత 3 అన్యాయము 4 కష్టము, దుఃఖము
5 ఏకాంతముగా నుండుట, ఒంటరితనము

వైషయికము సం విణ (ఆ ఈ అ) 1 భోగ్యవస్తు
పులకు సంబంధించినది 2 విషయములవలన,
భోగ్య వస్తుపులవలన గలిగినది (సుఖాది)

వైషయకుడు సం వి, అ టం. విషయలోలుడు,
ఇంద్రియసుఖముల దాన క్రిగల పురుషుడు

వైషువతము సం. విణ (అ. ఈ అ) విషువత్సంబంధి,
సమరాత్రి దినకాల సంబంధమైనది.

వైష్ణవము సం. వి ఆ న సర్యభస్మము, హోమ
సంబంధమైన భస్మము

వైష్ణవపురాణము సం వి అ. న. పదునెనిమిది మహా
పురాణములలో నొకటి, విష్ణుపురాణము

వైష్ణవము సం. విణ. (అ ఈ అ) 1 విష్ణుసంబంధి.
2 విష్ణుచేపు మహాన చేయునది, విష్ణుని బూజించు
నది

వి. అ టం 1 కైవశాక్త వైష్ణవములను
మూడు మతములలో నొకటి 2 శ్రవణ నక్ష
త్రము

వ. విష్ణులోకము, వైకుంఠము

వైష్ణవి సం వి ఈ శ్రీ విష్ణుశక్తి.

వైసర వి మల్లయుద్ధ విశేషము

వ నయన పు పారువలి వరాకడ యే కసర వైసర
ఝంపు పిక్కు కరలాఘవంబు మొదలగు
వితమ్ము లెఱంగి. ప్రబంధ. 78.

వైసరము వి పౌచ్చరిక పదము

వ జెత్తలు పిస్త్రుగా మోచి నిబ్బడుగు ముడ్తంది
యంగాల జడుపు వైసరం బొరడి యడుగులో
జతనము ప్రబంధ 805

వైసారిణము సం వి అ. టం చేప, మత్స్యము.

వైసిక = పయసిక వి. కపటము.

శి ఉల్లము గరంగ వైసిక పల్లటిలంగ, ధైర్య
మెడలంగ మంత్ర తంత్రములు మఱచి ...
పోడ 2

వైహళి వి (సం వాహ్యోః) విహారిము

ఉ . బంధు మిత్రాదులు గొల్ప వైహళికి
నంచిత వైభవలీల బోవుచో ...దశకు 7.157.

వైహాయసము సం విణ (అ. ఈ అ.) ఆకాశమునం
దున్నది

వైహార్యము సం విణ (అ. ఆ. అ) విహరింపఁ దగి
నది, క్రిడింపఁ దగినది శావమఱుదితోఁ గాని,
భార్య బంధువులతోఁ గాని వేశాకోశముగాఁ
బలుకఁ దగినది

వైహాసికుడు సం వి అ. టం 1. హాస్యగాడు.
2. నటుడు

వో

వోంటము సం వి అ టం కాడ, తొడిమ

వోడ్రము సం. వి అ టం 1. ఒకజాతి పాము.
2. ఒకజాతి చేప

వోడ్ర సం. వి ఈ శ్రీ పరిమాణ విశేషము, వణ
ములో నాల్గవ వంతు.

వోధ సం వి టం 1. బరువు మోయువాడు,
మోతగాడు 2 నేత, నాయకుడు 3. భర్త,
పెనిమిటి 4 వృషభము, ఎద్దు. 5 సారథి.
6 బండిలాగు గుఱ్ఱము, రథాశ్వము

వోదము సం. విణ. (అ. ఆ అ.) చెమ్మగానున్నది,
తడిగానున్నది

వోదాలము సం వి అ టం. మత్స్యవిశేషము, ఒక
జాతి చేప.

వోరకుడు సం. వి అ టం వ్రాయసకాడు, లేఖ
కుడు

వోరటము సం వి. అ. టం. కుందము, మొల్ల.
(వృ వి)

వోలకుడు సం వి. అ. టం వ్రాయసకాడు, లేఖ
కుడు.

వోలము సం వి అ. టం గోవరసము, శాలెంత
బోళము.

వోల్లాహము నం. ఏ. ఆ. ఫం. తెల్ల నిజాలు, తెల్ల ని
తోక వెండుకలు గల గుట్టము.

వ్య

వ్యంగము నం. ఏ. ఆ. ఫం 1 కప్ప 2 చెక్కిలిపై
బయలుదేరిడి మచ్చలు, మాంగు 3 ముఖిరోగ
విశేషము.

ఎఱ కొవటి

వ్యంగము నం. ఎఱ (అ ఆ ఆ) 1 వ్యంజనా
వృత్తిచేఁ దెలుపఁ బడినది, ధ్వనిచే సూచించఁ బడి
నది (యర్థము) 2. సూచించఁబడినది, తోపించఁ
బడినది (అర్థము)

ఎ ఆ న. సూచితార్థము, వ్యంగ్యాంశము.

(వాచ్యలక్ష్యవ్యంగ్యములలో మూడవది.)

వ్యంగుడు నం. ఎఱ. (అ. ఆ. ఈ ఆ) 1. దేహము
లేనివాడు, అశరీరి. 2. అవయవము లేనివాడు,
వికలాంగుడు.

ఏ ఆ. ఫం. కుంటివాడు.

వ్యంగులము నం. ఏ ఆ న. అంగులములో నలువది
యవ పంతు, అతిసూక్ష్మ పరిమాణము.

వ్యంగ్యోక్తి నం. ఏ. ఆ. ఫ్రీ. గూఢముగాఁ
జెప్పట, సూచన

వ్యంజకము నం. ఎఱ. (అ. జ్ఞా. కా. ఆ) 1. ఎప్ప
పలుచునది, స్పష్టముగాఁ దెలుపునది అర్థమును
తోపించునది, ధ్వనించఁ జేయునది.

(వాచక లాక్షణికములు కానిది—వదము)

ఏ. ఆ. ఫం. అభినయము. మానసిక భావమును
హస్తాది చాలనముచేఁ దెలుపుట.

వ్యంజన నం. ఏ ఆ. ఫ్రీ. 1. శబ్దశక్తి విశేషము,
అర్థాంతరమును స్ఫురింప జేయు శబ్ద శక్తి
2. వేకాకోశము, ఎగతాళి. 3. సూచన

వ్యంజనము నం. ఏ ఆ న. 1. విశదపలుచుట,
స్పష్టము చేయుట 2. గుఱుకు, చిహ్నము 3
జ్ఞప్తికెచ్చుట. 4. మాటువేషము 5. హల్వర్లము,
హల్లు. 6. స్త్రీ పురుషుల గుఱి. (లింగము,
యోని.) 7. లాంచనము, చిహ్నము 8. రజస్వలా
చిహ్నము 9. శ్మశ్రుతుగడ్డము 10. అవయవము,

అంగము 11 కూఁ, పలుసు మొగు భోజనోప
కరములు (ఆ) నంజారము, పోషకస్తువులు, 12
అభిధాతవా వ్యంజములను శబ్ద శక్తులలో మూడ
వది 13 దినము. 14. మలుగుచోటు, రహస్య
స్థలము

వ్యంజనావృత్తి నం. ఏ ఆ. ఫ్రీ. శబ్దశక్తి విశేషము,
వ్యంజన, ధ్వని,

వ్యంజితము నం. ఎఱ. (అ ఆ ఆ) 1. విశద పరుపఁ
బడినది 2. ప్రత్యేకపలుపఁ బడినది. 3. స్ఫురించఁ
జేయబడినది, సూచించఁ బడినది.

వ్యంసకము నం. ఏ. ఆ. ఫం. (ఇది సమాసోత్తర
పదముగానేఁ బ్రయోగించఁ బడును) ధూర్తము,
టక్కిరి, మోసము చేయునది (ఐంతువు)
మయూర వ్యంసకము.

వ్యంసకుడు నం. ఏ ఆ. ఫం. ధూర్తుడు, మోస
గాడు, వంచకుడు.

వ్యంసనము నం. ఏ ఆ న. 1. మోసపుచ్చుట,
వంచించుట, 2. వంచెట్టుట

వ్యక్తగణితము నం. ఏ. ఆ. న. అంకగణితము.

వ్యక్తదృష్టార్థుడు నం. ఏ. ఆ. ఫం. సాక్షి, కన్ను
లాఁగి జూచినవాడు.

వ్యక్తము నం. ఎఱ. (అ. ఆ. అ.) 1. విశదమైనది,
స్పష్టమైనది. 2. స్పష్టపలుపఁబడినది, వెల్లడించఁ
బడినది 3. వృద్ధిచొందినది, ప్రకాశితము. 4.
ప్రత్యేక పలుపఁ బడినది, భేదపలుపఁబడినది 5.
ప్రత్యేక వ్యక్తికి సంబంధించినది

ఏ ఆ న. 1. వ్యక్తపలుపఁ బడిన పదార్థము.
2. స్ఫురించబడిన వస్తువు

వ్యక్తి నం. ఏ ఆ. ఫ్రీ. 1. స్పష్టమగుట, ప్రకాశము,
గోచరమగుట. 2. దృశ్యరూపము, స్పృశ్యము
3. సూక్ష్మ భేదము తెలిసి కొనుట, భేదజ్ఞానము.
4. పాపాభివృద్ధి, సత్వస్వరూపము 5. ప్రత్యే
కత (వ్య జాతి) 6. (వ్యాక.) లింగము 7. పద
రూప వికారము, లింగ వికారముల వలన పదము
నకుఁ గలుగు మారు (విల్యము).

వ్యక్తుడు నం. ఏ ఆ. ఫం. విష్ణువు.

ఎఱ. విశ్యావంతుడు, చదువుకొనిన వాడు.

వ్యక్రగుడు సం విణ (అ ఆ అ.) 1 వేగిరిపడు వాడు, తొందరపడువాడు 2. కలక నొందిన వాడు, వ్యాకులత నొందినవాడు, 3 (ఒకదాని యందు) మనస్సు తగిలినవాడు, మిక్కిలి యాక్తి గలవాడు.

వి అ ఫం విష్ణుదేవుడు.

వ్యజనము సం వి అ న తాళవృంతము, వినకణ్ణ వ్యదంబక(న)ము సం వి అ ఫం ఆముదపుఁ జెట్టు (వృ వి)

వ్యతిరేకము సం విణ (అ ఆ అ.) 1 పరస్పర మైనది, అన్యోన్యమైనది 2 వ్యాపించునది. 3. అంటియున్నది, చేరియున్నది

వి అ ఫం 1, సాంకర్యము, కలయిక 2 సంది, కలియుట. 3. ఒకదానిపై గొట్టుట. 4. నిరోధము, అడ్డంకి 5 సందర్భవడిన విషయము, తటస్థించిన కార్యము. 6 తఱి, అదను 7 కష్టదశ, దుర్దశ 8 పరస్పర సంబంధము 9 వస్తువుల వినిమయము—ఒక వస్తువు నిచ్చి వేటొకదానిం బుచ్చుకొనుట 10. ఒకటి విడిచి యొకటిగా నుండుట.

వ్యతిక్రీర్ణము సం విణ (అ ఆ అ.) 1 మిశ్రము చేయఁబడినది, కలుపఁబడినది 2 కూడినది, ఏకీ భవించినది.

వ్యతిక్రమము సం వి అ ఫం 1. మంచి మార్గము మండి తొలఁగుట 2. అతిక్రమించుట, ఉల్లంఘనము, ఆచరింపక పోవుట 3. అశ్రద్ధచేయుట, అలక్ష్యభావము, ఉపేక్ష 4 వ్యతిరేకము, ప్రాతి కూల్యము. 5. పాపము, వ్యసనము, దోషము. 6 దురదృష్టము.

వ్యతిక్రాంతము సం విణ (అ ఆ అ.) 1 అతిక్రమింపఁబడినది, ఉల్లంఘింపఁబడినది. 2 ఉపేక్షితము, అశ్రద్ధ చేయఁబడినది. 3. ప్రతికూలము, విరుద్ధము. 4 కడచినది, గతించినది (కాలము)

వ్యతిరిక్తము సం విణ (అ ఆ అ.) 1 భిన్నమైనది, వేఱయినది 2 మించినది, అతిశయించినది. 3 ఉపసంహరింపఁ బడినది, మరలించుకొనఁబడినది.

4 వినాయంపఁ బడినది, తడిపంపఁబడినది.

వ్యతిరేకము సం వి. అ ఫం 1 జేదము 2 ఎడఁ బాటు, విడిపోవుట 3. బహిష్కరించుట, వినాయించుట. 4 మించుట, అతిశయించుట 5 వ్యత్యాసము, సామ్యములేమి 6 (తర్క) యుక్తి సరిపడకుండుట (అన్వయ వ్యతిరేకము లలో రెండవది)

చూ వ్యతిరేక వ్యాప్తి

7. (అలం) అర్థాలంకారములలో నొకటి.

(ఉపమానము కంటె ఉపమేయ మెక్కువదిగా వర్ణించుట.)

వ్యతిరేకవ్యాప్తి సం. వి ఆ వ్రీ (తర్క) యుక్తి నిలువఁబడకుండుట ఇది యన్వయమునకు వ్యతి రిక్తము సాధ్యము లేనిచోట హేతువును లేక పోవుట (యత్ర సాధ్యాభావస్తత్ర హేత్వభావ ఇతి వ్యతిరేకవ్యాప్తి)

వ్యతిరేకి సం విణ (న్ జే న్.) 1 భిన్నము. వేతైనది 2 మించినది, అతిశయించినది. 3. చేరకుండునది, అభావమును దెలుపనది చూ వ్యతిరేక వ్యాప్తి.

వ్యతిషంగము సం వి అ ఫం 1 పరస్పర సంబంధము 2. అన్యోన్యమేలనము, ఒండొంటితోఁ గలియుట 3, కలయిక, కూడిక 4. రెంటిని కలిపి కట్టుట

వ్యతిషక్తము సం విణ (అ ఆ అ.) 1. పరస్పర మిలితము, ఒకదానితో నొకటి కలిసి యున్నది 2 సంక్లిర్ణము, మిశ్రమైనది.

వ్యతి(త్తి)హారము సం వి అ ఫం 1 ద్రవ్య వినిమయము, వస్తువులు మార్పుకొనుట. 2. పరస్పరత, ఒండొరు తొక విధ మగు పనిని చేయుట. దెబ్బకు మాటుదెబ్బ కొట్టుట తిట్టునకు మాటు తిట్టు తిట్టుట

వ్యతీతము సం విణ. (అ ఆ అ.) 1. గతించినది, కడచినది 2 చచ్చినది, మృత్యుచెందినది 3 విడు వఁబడినది, త్యజింపఁబడినది. 4 నిర్లక్ష్యము చేయఁ బడినది, ఉపేక్షింపఁబడినది

వ్యతీపాత(ము) సం వి అ. ఘం 1 మహోత్సావము, సర్వసావము, మహోత్సవము 2. సూచింపఁబడు మహోత్సవము. 3. ఆగారము, నిర్లక్ష్యభావము 4 విష్కంభాది యోగములలోఁ బడునేడవది 5. పూర్ణిమా సోమవారముల కలయిక, సోమవారమునఁ బున్నమ యగుట. (అమావాస్య రవివారముల కూడిక యని వాచ)

తే. పరఁగ సంక్రమణ వ్యతీపాతండు, సభల భక్తిని వినునట్టి సజ్జనులకు .. భాగ 4 శిశి.

6. కార్యాచరణమున కశుభముగా నెంచఁబడిన సూర్య చంద్రుల కలయిక.

వ్యత్యయము సం వి అ ఘం 1 దాఁటుట, ఉల్లింఘించుట 2 వ్యతిరేకము, ప్రతికూలత 3 వ్యస్తముగా నుండుట, తడఁచాటు. 4 మార్పుకొనుట, ఒకదాని నిచ్చి వేతోకటి వుచ్చుకొనుట 5 విఘాతము, అవరోధము, అడ్డంకి

వ్యత్యస్తము సం. విజ. (అ అ అ) 1. ప్రతికూలము విరుద్ధము. 2 వ్యతిరేకమైనది, ఎదిరి యైనది. 3 పరస్పర సంబంధము లేనిది, అసంగతము. 4. అడ్డముగాఁ దిరిగినది, అడ్డముగా నున్నది

వ్యత్యాసము సం. వి అ ఘం. 1. వివర్యయము 2. వ్యతిరేకము.

వ్యథ సం వి అ ఘ్రీ 1 శాధ, దుఃఖము, కష్టము. 2. భయము, వెఱపు, 3 కలత, ఊభము 4 రోగము, జీబ్బు.

వ్యథనము సం. వి అ న శాధించుట, శాధపెట్టుట, నొప్పించుట.

వ్యథము సం వి అ ఘం 1 గ్రుచ్చుట, కుట్టుట. 2 గాయపఱచుట 3 రంధ్రము చేయుట, బెజ్జము చేయుట, తొలివేయుట. 4. గాయము, ఊతి.

వ్యథితము సం విజ. (అ. అ. అ) 1 శాధింపఁబడినది, నొప్పింపఁ బడినది 2. భయపడినది, బెదరినది. 3. కుబ్బము, కలఁత నొందినది

వ్యథితరణము సం విజ (అ అ అ) 1. భిన్నమయిన (వేఱయిన) యాశ్రయము కలది. 2 పూర్వోత్తర పదములు భిన్న విభక్తులతో నుండు సమాసము, (క) తత్పురుషము--రాజపుత్రుఁడు,

చోంభయము మొ॥ (చ) జహుప్రీహిః - చంద్రమౌళి, చక్రపాణి, శరజన్మ మొ॥

(వ్యతి సమానాధి కరణము.)

వ్యధ్యము సం వి అ ఘం చెడుదారి, తప్పుత్రోవ వ్యవగతము సం విజ (అ అ అ) 1. పోయినది 2 తొలఁగిపోయినది, నివృత్త మైనది 3 శూన్యమైనది, రహితమైనది

వ్యపత్రపుఁడు సం విజ (అ అ అ) సిగ్గులేనివాఁడు, నిర్లజ్జుఁడు

వ్యపదిష్టము సం విజ (అ అ అ) 1 పేర్కొనఁబడినది, పేరుతోఁ బిలువఁబడినది 2. చూపఁబడినది, తెలుపఁబడినది 3 మిషపెట్టఁబడినది

వ్యపదేశము సం వి. అ ఘం 1 తెలియఁ బఱచుట, ఎఱిగించుట 2 పేర్కొనుట 3. పేరు, సంజ్ఞ 4. కుటుంబము, వంగడము, తెగ, జాతి 5 ప్రభాతి, ప్రసిద్ధి. 6 తంత్రము, కవటోపాయము 7. మోసము, వంచన. 8. భావము దాఁచుట

వ్యపదేష్ట సం వి బు. ఘం. వంచకుఁడు, మోసగాఁడు.

వ్యపరోపణము సం వి అ న 1 నిర్మూలించుట, పెల్లగించుట 2. నివారించుట, తొలఁగించేట 3. త్రుంచుట, ఖండించేట

వ్యపాకృతి సం వి థ ఘ్రీ 1. నిరాకరణము, త్రోసివేయుట 2 స్వీకరింపకుండుట, గ్రహింపకుండుట 3 కప్పిపుచ్చుట.

వ్యపాయము సం వి అ ఘం సమాప్తి, ముగింపు

వ్యపాశ్రయము సం వి. అ ఘం. 1. ఆశ్రయము, ఆధారము. 2 నిరీక్షణము, ఎదురుచూచుట 3. ఆశ్రయము (శరణము)గాఁ గొనుట, వమ్మియుండుట. 4. మతాంతరము నవలంబించుట. (విల్యమును.)

వ్యపేతము సం విజ (అ అ అ) 1 విడిపోయినది, వియుక్తము 2. పోయినది, విడిచిపోయినది, లేనిది, శూన్యమైనది. ఈ యర్థమున తఱుచు సమాస పూర్వ పదముగా నుండును ఉదా - వ్యపేత హర్షుఁడు మొ॥

3. విరుద్ధము, ప్రతికూలము, భిన్నము, వేఱు

వ్యపేక్ష సం వి అ స్త్రీ 1 ఎక్కువ యాస, సీరి
క్షణము, ఎదురు చూచుట 2. ఆలోచన, తలంపు.
3 పరసమిర సంబంధము 4. అన్యోన్యాశ్రయము,
ఒక దాని నాశ్రయించి యొకటి యుండుట 5
ఉపయోగము 6 (వ్యాక.) స్వార్థపర్యవసితము
లగు పదములకు అకాంక్షాదులచే నగు పరసమిరావ్య
యము. 7 రెండు సూత్రముల పరసమిరోప
యోగము. (అ ని)

వ్యపేక్షణము సం. వి అ. న. ఎదురుచూచుట,
నిరీక్షించుట

వ్యపేక్షఁడు సం విజ (అ ఆ అ) 1 ఎదురుచూచే
వాఁడు, నిరీక్షించువాఁడు 2. అవ్యాసక్తి గల
వాఁడు, శ్రద్ధాశుఁడు 3 ఆలోచించువాఁడు,
తలంచువాఁడు

వ్యపోధము సం. విజ. (అ ఆ అ) 1 తొలఁగింపఁ
బడినది, త్రోసివేయఁ బడినది 2 వ్యతిరేకమైనది
3. కనఁబడునఁ బడినది, నష్టపలునఁ బడినది.

వ్యపోహము సం వి అ అం త్రోసివేయుట, తొలఁ
గించుట.

వ్యభిచరించు సం అ క్రి తప్పి చరించు.
సీ. పతిభక్తి యుడిగి సంతతమును తమ యిచ్చ
వచ్చిన తెరపుల వ్యభిచరించి వి పు. 8 902.
2 అంకుపోపు (శ. ర.)

వ్యభిచారము సం వి అ అం 1. మంచి మార్గము
మండి తొలఁగుట. 2 ఉల్లింఘించుట, అతిక్ర
మించుట. 3. అపరాధము, దోషము, తప్పు.
4. విడిపోవుట 5 అంకుతనము, పరస్త్రి సంగ
మము. (స్త్రీలకుఁ బరపురుష సంగమము.)
6. (వ్యాక.) ఒకసూత్రమొకచోట వర్తింపకుండుట,
7 (తర్క.) సాధ్యము లేని కావున హేతు
వుండుట. (హేతో స్సార్థాభావవన్వృత్తిత్వం వ్యభి
చారః)

వ్యభిచారి సం. విజ (నో జో నో) 1. మంచి త్రోవ
మండి తొలఁగినది . క్రమము తప్పినది 3 అసత్య
మైనది, నిజముకానిది 4. వ్యభిచరించువాఁడు,
పరస్త్రిని తొందువాఁడు. 5 కాముకుఁడు, విష

యాసక్తుఁడు, 6 అంకుటాలు. 7 ప్రసిద్ధార్థమును
విడిచినది-గౌడార్థముఁ గలది (పదము)
వి. నో. పుం. వ్యభిచారి భావము.

వ్యభిచారిభావము సం వి అ. అం రసోత్పాదనము
నకు సహకారి యగు భావము

(ఇవి రసోత్పాదనమునకు ముఖ్య సాధనములు
కాకపోయినను రస పోషకములు. ఇవి ముప్పది
మూఁడు, ముప్పది నాలుగని కొందఱు)

వ్యయ సం. వి అ సం ఒక సంవత్సరము.

వ్యయము సం విజ (అ ఆ అ.) నశ్వరము,
నశించు స్వభావము గలది.

వి ఆ అం. 1 నాశము, నష్టి 2 వెచ్చించుట, పరి
త్యాగము. 3 విఘాతము, అడ్డంకి, విఘ్నము
4 ఊయము, తలుగు, భ్రంశము 5 వెచ్చముఁ
కర్చు

వ్యయనము సం వి అ న 1. వ్యయపఱచుట,
వెచ్చించుట 2 వ్యర్థపుచ్చుట, పాడుచేయుట

వ్యయపరాజ్ఞుఁడు సం విజ. (అ ఆ అ అ) లోభి,
పసివారి, కర్చుపెట్టనివాఁడు.

వ్యయవాదికాఁడు పి వి (వ్యయము+వాది+
కాఁడు) వెచ్చము నేయువాఁడు, వ్యయశీలుఁడు
సీ. ఎల్లభక్తులను గొల్లగా వేడిన వరములిఁగల
వ్యయవాదికాఁడు, సచరాచర ప్రపంచమును
జాలించు రాచటికము కాణాచికాఁడు,
మిక్కిలి కనుమంట మింటఁబాటు పుకాలు
తన్నంబు చేసిన పంతగాఁడు . వరాహ.
11 14.

వ్యయశీలుఁడు సం విజ (అ ఆ అ.) కర్చుపెట్టు
స్వభావము గలవాఁడు, అతి వ్యయము చేయు
వాఁడు

వ్యయించు సం న క్రి వ్యయముచేయు, వెచ్చము
చేయు, వెచ్చించు. (శ ర)

చ. ... పరార్థమై తనూ, ధవము వ్యయిం
గల్గుట కదా జననైక ఫలంబెఱింగితి. హ
2 78.

వ్యయితము సం విజ (అ ఆ అ) వెచ్చిపఁబడినది, కర్పుపెట్టఁ బడినది 2 వ్యర్థముచేయఁ బడినది

వ్యర్థము సం విజ (అ ఆ అ) నిష్ప్రయోజనము, పనికి మాలినది 2 నిష్ఫలము, లాభములేనిది 3. అర్థము లేనిది

వ్యభిచారము సం వి అ న. 1 ప్రియము 2 అకార్యము 3. అచ్చెరువాటు 4 అసత్యము 5 బాధ 6. సిగ్గు 7 మోసపుచ్చుట 8 మన్మథాపేశముచే జేయఁబడిన కామినీ జనాపరాధము

వ్యవకలనము సం వి. అ న 1 విడదీయుట విభజించుట 2 (గణిత) తీసివేత (వ్యతి సంగలనము)

వ్యవకలితము సం విజ (అ ఆ అ) విడదీయఁ బడినది, విభజింపఁ బడినది. (గణిత) తీసివేయఁ బడినది

వ్యవక్రోశము సం. వి అ. న 1. ఒకనినొకఁడు తిట్టుకొనుట 2 నింద, దూటు

వ్యవచ్ఛేదము సం వి అ అ 1 ఛేదించుట, వలకుట. 2 వేటుపలుచుట, విభాగించుట. 3 వేర్వేరు భాగములుగాఁ గోసివేయుట. 4 ప్రత్యేకపఱుచుట, విశేషపఱుచుట. 5 భేదపఱుచుట 6 భేదము, వ్యత్యాసము 7. నిర్ణయము 8. (బాణాదులను) ప్రయోగించుట 9 గ్రంథముయొక్క భాగము, పరిచ్ఛేదము.

వ్యవధి సం వి. అ శ్రీ 1 ఒక వస్తువును మఱుగు పఱుచు వస్తువు, (కప్పు, తెర, గోడ మొ) 2. చుటుగు, చోటు.

వ్యవధానము సం. వి. అ. న 1. నడుచు వచ్చుట, అడ్డుగా నుండుట 2 అడ్డు, నిరోధము 3 కనఁ బడమి, మఱుగగుట 4 తెంగోడ మొ అడ్డు. 5. అచ్చారనము, కప్పు 6 అవకాశము, తెలుపి. 7. (వ్యాక.) (అక్షరము) నడుచు నుండుట

వ్యవధాయకము సం విజ (అ యికా అ) 1 నడుచు వచ్చునది, అవరోధకము, విఘ్నము చేయునది. 2 అడ్డుగానుండునది, మఱుగు పఱుచునది. 3. నడుచునున్నది, మధ్యనున్నది.

వ్యవధి సం వి శి అం వ్యవధానము

వ్యవస్థాయము సం వి అ అం. 1 యత్నము, పూనిక, ఉద్యమము 2. దృఢ నిశ్చయము 3 పని, కృత్యము 4 చేత, ఆభరణము. 5 వ్యాపారము, ఉద్యోగము, వర్తకము. 6. వృత్తి, జీవనాధారము, బ్రదుకుఁదెరవు 7 ప్రవర్తనము. నడవడి 8. యుక్తి. ఉపాయము, పన్నుగడ 9 దంబము, బడాయికొట్టుట 10 కృషి, సేద్యము. (ఈయర్థము తెలుఁగు గ్రంథములందె కానవచ్చుచున్నది.)

వ్యవస్థాయి సం విజ (నొ. నీ. నొ) 1 పూనిక గలవాఁడు, పాటుపడువాఁడు 2 అభినివేశము గలవాఁడు, దృఢనిశ్చయఁడు 3. చేయువాఁడు, ఆచరించువాఁడు 4 వృత్తిలోఁ బ్రవేశించిన వాఁడు

వి నొ అం 1 వర్తకుడు, బేహారి, వణిజుఁడు
వ్యవసీతము సం విజ. (అ ఆ అ) 1 యత్నింపఁ బడినది 2 అవలంబింపఁ బడినది, పూనుకొనినది. 3 నిశ్చయింపఁబడినది, స్థిరపఱువఁ బడినది. 4 పన్నుపడినది, ఆలోచింపఁ బడినది 5 పూనిక గలది, దృఢనిశ్చయము గలది 6 బలముగలది, శక్తిగలది 7. వంచింపఁ బడినది, మోసపుచ్చే బడినది.

వి ఆ. న నిశ్చయము

వ్యవస్థ సం. వి. అ. శ్రీ 1 ఏర్పాటు, కట్టుకాటు. (వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థ.) 2. నిర్ణయము, నిష్ఠైర్యము, నిలుకడ. 4. పాపేక్షమైన స్థితి, ఒక దానితో సంబంధించి యుండుట 5. శాసనము, చేట్టము, కాస్త్ర మర్యాద, సందిగ్ధాంశములయందు పరస్పర విరుద్ధ కాస్త్రవాద్యములు గల చోట్ల వానిని సరి పుచ్చి ప్రాయఁబడిన నిర్ణయము 6 అంగీకారము, ఒడింబడిక. 7 స్థితి, వస్తువుల స్థితి 8 విభజనము.

వ్యవస్థానము సం వి అ న వ్యవస్థ.

వ్యవస్థాపకుడు సం విజ (అ ఏకా అ) 1 ఏర్పాటు చేయువాఁడు, క్రయమును బెట్టువాఁడు, సరిపుచ్చు వాఁడు. 2. న్యాయ్యమైన అభిప్రాయ మిచ్చు వాఁడు 3. పని నడిపించు వాఁడు, కార్యనిర్వాహకుడు.

వ్యవస్థాపనము సం. వి. అ. న. 1 ఏరావటు చేయటం, కట్టుకాటు గావించుట 2 నిశ్చయించుట 3 నిలుపుట, ఉంచుట

వ్యవస్థాపితము సం. వి. అ. అ. అ. 1. ఏరావటు చేయ బడినది, ఏర్పాటుపడ బడినది 2. స్థిరపాటుపడ బడినది 3 నిలుపడ బడినది, ఉంచబడినది

వ్యవస్థితము సం. వి. అ. అ. అ. 1 క్రమపద్ధతిలో నుంచ బడినది, ఏర్పాటుపడ బడినది 2 స్థిరపాటుపడ బడినది. 3 నిశ్చయించడ బడినది, చేట్టముచే నిర్ణయించడ బడినది 4. ప్రక్కగా నున్నది. వేటు చేయబడినది 5 ఎత్తివ్రాయడ బడినది 6 (ఒక దానిని) అనుకొని యున్నది, (ఒక దానిపైని) ఆధారపడి యున్నది

వ్యవస్థిత విభాష సం. వి. అ. అ. అ. (వ్యాక) కొన్ని చోట్లనే ప్రవర్తించునట్లు నిర్ణయించబడిన వికల్పము.

వ్యవస్థితి సం. వి. అ. అ. అ. వ్యవస్థానము

వ్యవహార సం. వి. అ. అ. అ. 1 కార్యనిర్వాహకుడు, పని నెఱవేట్టువాడు, 2. వ్యాజ్యము వేయు వాడు, వాది 3. న్యాయాధికారి, తీర్పు చెప్పు వాడు 4 భాగస్వామి.

వ్యవహారకుడు సం. వి. అ. అ. అ. వ్యాపారము చేయువాడు, వణిజుడు, వర్తకుడు

వ్యవహారజ్ఞుడు సం. వి. అ. అ. అ. 1 వ్యవహారము తెలిసినవాడు 2. వ్యవహారార్హమైన పయను గలివాడు 3 న్యాయ సంబంధమైన వ్యాపార మెఱిగినవాడు

వ్యవహార దిర్ఘము సం. వి. అ. అ. అ. వ్యాజ్యము విచారించుట, న్యాయ సంబంధమైన వ్యవహారమును బరిశీలించుట

వ్యవహారపదము సం. వి. అ. అ. అ. వ్యవహార విషయము

వ్యవహార పాదము సం. వి. అ. అ. అ. 1 పూర్వపక్షము = (వ్యాజ్యము) అభియోగము తెచ్చుట, ఉత్తరపక్షము = ప్రతివాదము, (ప్రతివాది చెప్పు నమాధానము) క్రియాపాతము = వాటూరి

ముగా గాని, ప్రాకమూలముగా గాని సాధ్యము పుచ్చుకొనుట, నిర్ణయపాదము = నిర్ణయించుట— (తీర్పు) అను న్యాయసంబంధమైన వ్యవహార స్థితి లలో నొకటి 2 నిర్ణయపాదము, తీర్పు చెప్పుట.

వ్యవహార మాతృక సం. వి. అ. అ. అ. 1 వ్యవహారము నిర్ణయించుటకు న్యాయాధికారులు చేయు క్రియా కలాపము 2. న్యాయ పరిపాలనమునకు సంబంధించిన పని (ముప్పది మంది సభ్యులు గల) న్యాయసభకు సంబంధించిన విషయము

వ్యవహార మార్గము సం. వి. అ. అ. అ. వ్యవహార విషయము.

వ్యవహారము సం. వి. అ. అ. అ. 1 నడవడి, ప్రవర్తనము 2 పని, కార్యము 3 వృత్తి, జీవిక 4. వ్యాపారము 5 వాణిజ్యము, వర్తకము, బేహారము 6 వడ్డి వ్యాపారము, ఎక్కువ వడ్డికి సొమ్మపించుట. 7. ఆచారము, వాడుక. 8 సంబంధము 9. వ్యాజ్యము విచారించుట 10. తగవు, అభియోగము, వ్యాజ్యము వేయుట, దావా చేయుట, 11 వ్యాజ్యము తెచ్చుట కధికారము. 12. సహసనము, సహభోజనము మొ॥ (వాచ)

వ్యవహార విధి సం. వి. అ. అ. అ. వ్యాయశాసనము, ధర్మశాస్త్రము

వ్యవహార విషయము సం. వి. అ. అ. అ. తగవునకు దగిన విషయము, వ్యాజ్యము తీసికొని రాదగి యుండు.

వ్యవహార స్థానము సం. వి. అ. అ. అ. వ్యవహార విషయము.

వ్యవహారాంగము సం. వి. అ. అ. అ. న్యాయస్థైర్యము, శిక్షాస్థైర్యము యొక్కయు శరీరము

వ్యవహారాభిశస్త్రము సం. వి. అ. అ. అ. వేదసమోపబడిన వాడు, దోషిగా పించబడిన వాడు

వ్యవహారాది

వ్యవహారి సం విజ. (నో. జీ నో) శ్రీ రూ వ్యవ
హారిణి 1 వ్యవహారము జరుపువాడు 2 వ్యాపా
రము చేయువాడు 3 పని చేయువాడు
4. వాడుకగా నున్నది, ఆచార ప్రాప్తమైనది,
5 నో ఖం వణిజుడు, జేహారి.

వ్యవహారిక సం వి జ. శ్రీ 1. వాడుక, ఆచారము
2 చీపురుకట్ట 3 ఇంగుదీ వృక్షము (వృ. వి)

వ్యవహారికము సం విజ (అ అ అ) 1 వ్యాపార
సంబంధమైనది 2 పనితోఁ దెట్టఁ బడినది, ఆవర
ణముతో నుంచఁబడినది 3 న్యాయసంబంధమైనది
4 వ్యాజ్యముతో సంబంధించినది 5. వాడుకతో
నున్నది, ఆచార మై యున్నది

వ్యవహార్యము సం విజ. (అ అ అ) 1. ఆచారమై
యున్నది 2 అభియోగము తీసికొని రాఁదగినది

వ్యవహితము సం విజ (అ అ అ) 1 వేటుగా
నుంచఁబడినది 2 తెలు మొదలగు వానిచే
మఱుగు పఱువఁబడినది 3 ఆటంక పఱువఁబడి
నది, విఘ్నము చేయఁబడినది 4 దాఁచఁబడినది
5. దూరముగా నున్నది 6. దూరస్థము చేయఁ
బడినది, ఆచరింపఁబడినది 7. త్యజింపఁ బడినది,
విడువఁ బడినది 8 మించినది, అతిశయించినది.
9 విరుద్ధము, ప్రతికూలమైనది

వ్యవహృతి సం వి జ శ్రీ. 1 అలవాటు, అభ్యా
సము, వాడుక. 2 ఆచరణ, చేత.

వ్యవాయము సం వి అ ఖం 1 విడిపోవుట, భాగ
ములుగా చేర్చడుట. 2. కరంగుట 3 ఆచ్ఛాద
నము, కప్ప, మఱుగు. 4. మధ్యవర్తనము, వ్యవ
ధానము, ఎడము 5. విఘ్నము, అడ్డు 6 మైఘ
నము, రతి. 7 పవిత్రత, పరిశుద్ధి
న తేజస్సు, ప్రకాశము.

వ్యవాయి సం. విజ. (నో. నీ నో) 1. భాగములుగా
విడినది, విడిపోయినది. 2 విషయములం దత్యా
సక్తి కలిది, మైఘనేచ్చ గలది.

వి నో ఖం 1. ఇంద్రియసుఖము కోరువాడు,
విషయాసక్తుడు 2 వీర్యవృద్ధికరమైన

వ్యలీకము సం విజ (అ అ అ) 1 అశ్యమైనది,
నిజము కానిది 2 అనిష్టము, ఆప్రియమైనది,
కష్టము తోఁపించునది 3 చేయఁదగినది, ఆకా
ర్యము 4 అసత్యము కానిది, సత్యమైనది

వి అ న 1 అనిష్ట పదార్థము 2 జాధ,
దూఱము, వ్యథ 3 అపరాధము, తప్పు, అను
చిత కార్యము 4 మోసము, వంచన. 5 అస
త్యము 6 వ్యతిరేకము, ప్రాతిరూప్యము
7 గతి విపర్యయము (వాచ)

వ్యష్టి సం వి జ శ్రీ 1 ప్రత్యేకముగ నుండుట,
ఁటఁతనము, భిన్న వ్యక్తిత్వము (వ్యక్తి సమ్ప్టి)
2 (వేదాంత) భిన్నాభిన్న దేహములతోఁ
గూఁబడిన మొత్తము

వ్యసనము సం వి అ న. 1 త్రోసివేయుట. 2 విభ
జించుట 3. ఉల్లంఘనము, మాటుట 4 నాశము,
భ్రంశము, సతనము 5 కష్టము, దూఱము, ఉప
ద్రవము 6. ఆపద. 7 సూర్యచంద్రాదుల యస్త
మయము, క్రుంకుట 8 దురభ్యాసము, చెడ్డయల
వాటు (జూదము, పానము మొ) 9 అత్యాసక్తి
10 మితిమీరిన యభ్యాసము, అమితాభ్యాసము
11. దోషము 12 అనమర్థత, శక్తిలేమి 13. నిష్ఫల
యత్నము 14 ప్రత్యేకత, ఁటఁతనము

వ్యసన ప్రహరి సం. విజ. (నో. జీ నో) 1. కష్ట
దశలో శత్రువును గొట్టెడు వాడు 2. హాని కలి
గించువాడు, శ్రమపెట్టువాడు

వ్యసనాతి భారము సం. వి అ ఖం దుర్భరమైన
యాపత్తు, దుఃఖాతిశయము

వ్యసని సం విజ (నో నీ నో) 1 వ్యసనము గల
వాడు, దురభ్యాసము గలవాడు. 2. దురదృష్ట
వంతుడు (సమాసాంతమున) మిక్కిలి యాసక్తి
గలవాడు, తత్పరిత గలవాడు.

వ్యసువు సం. విజ. (శ) ప్రాణము పోయినవాడు

వ్యస్తపదము సం వి అ న 1 అభియోగమున
(వ్యాజ్యమున) నిర్ణయింప వీలులేని వాదము.
2. విడిమాట, సమస్తము కాని పదము.

వ్యస్తము సం విజ (అ ఆ అ) 1 త్రోసివేయఁబడినది 2 చెదిరినది, రేగినది 3 చెదరగొట్టఁబడినది 4 విడిదీయఁ బడినది, విభజింపఁబడినది 5 మొత్తము వస్తువులలో నొక్కొక్కటి, భిన్నము 6 విడిగా మన్నది, సమస్తము కానిది (వదము) 7 నానా ప్రకారమైనది, భిన్న భిన్న విధమైనది 8 తీసి వేయఁబడినది. 9 కలఁత నొందినది, తొట్టువడినది 10 క్రమము తప్పినది, వ్యతిక్రమము 11 విగతము, తలక్రిందైనది 12 రెండు కంభులకు గల సంబంధము, తలక్రిందైనది, లేక విలోమమైనది 13 వ్యాపించినది

వ్యస్తారము సం వి అ ఘం ఏరుగు కుంభస్థలము నుండి మదము కాలుట, మదక్రావము

వ్యా

వ్యాకరణము సం వి అ న 1. (వాక్యము మొదలగు వారిని) విడఁదీయుట. 2. శబ్దనిష్పత్తినిఁ చెలుపు గాఢ్రము, శబ్దకాఢ్రము, వేదాంగము లలో నొకటి 3 వివరణము, వ్యాఖ్యానము చేయుట 4 (వేదాంత) నామరూపములచే జగద్వికాసము.

వ్యాకారము సం వి అ ఘం 1 రూపము మాలుట 2 అంగ వికారము

వ్యాకీర్ణము సం. విజ (అ. ఆ అ) చిమ్మఁబడినది, పలువైపుల విసరివేయఁ బడినది

వి అ న (వ్యాక.) విభక్తుల విపర్యయము

వ్యాకూతి సం వి ఇ శ్రీ వంచన, మోసము.

వ్యాకులితము సం. విజ (అ ఆ అ) తుబ్బము, కలఁత నొందినది

వ్యాకులము సం విజ. (అ ఆ అ) 1 జోభపడినది, కలఁత నొందినది 2 భయపడినది, చెదరినది 3. పూర్ణముగా నిండినది, లొంగినది, లోనైనది 4 తతపము, మిక్కిలి యాసక్తిగలది 5 కడులు నది, చలించునది. 6. రోగాదులచేఁ గర్తవ్యము నెఱుంగనిది.

వ్యాకృతము సం విజ (అ ఆ అ) 1 విడఁదీయఁ బడినది (వాక్యము మొ) 2 వివరింపఁబడినది, వ్యాఖ్యాతము 3 కురూపము, అంగవికారము గలది

వ్యాకృతి సం వి ఇ. శ్రీ 1 (వాక్యసులను) విడఁదీయుట 2 వివరణము, వ్యాఖ్యానము 3 రూపముమాపు 4 వ్యాకరణ శాస్త్రము.

వ్యాకోశ(ష)ము సం విజ (అ ఆ అ) 1 వికసించినది, వికసించునది 2 వృద్ధిపొందినది, పెంపొందినది

వ్యాక్షిప్తము సం విజ (అ ఆ అ) 1 చిమ్మఁబడినది, విసరివేయఁబడినది 2 ముక్కలయినది, ఖండములైనది, విఱగినది, చెదరినది. (మనసు.)

వ్యాక్షేపము సం వి అ ఘం 1. విసరి వేయుట, ఇటునటు చిమ్ముట 2 విఘాతము, అడ్డంకి. 3 విలంబము, ఆలస్యము 4. (మనస్సు) చెదరుట, కలవరపాటు.

వ్యాక్షోభము సం. వి అ ఘం. జోభము, కలఁత,

వ్యాఖ్య సం వి ఆ శ్రీ 1. వివరణము, టిపపణము. 2 కథనము, చెప్పట.

వ్యాఖ్యాత సం విజ. (ఋ శ్రీ ఋ) వ్యాఖ్యానము చేయువాఁడు, వివరించువాఁడు, విప్పిచెప్పవాఁడు.

వ్యాఖ్యాతము సం. విజ. (అ ఆ. అ) వ్యాఖ్యానము చేయఁబడినది, వివరింపఁ బడినది, విప్పిచెప్పఁ బడినది 2 చెప్పఁబడినది, కథితము

వ్యాఖ్యానము సం వి ఆ న 1 కథనము, చెప్పట 2 ఉపన్యాసము 3 వివరణము, సందర్భాదులతోఁ గూడ అర్థమును విశదపఱచుట. (ఇది యెదుఁ జూడములు గలది)

శ్లో॥ పడఁచేదః పదార్థోక్తి ర్విగ్రహో వాక్యయో
నా, ఆక్షేపశ్చ సమాధానం వ్యాఖ్యానం
పంచలక్షణమ్)

వ్యాఘట్టనము సం వి అ న 1. మఠించుట, క్రచ్చుట 2 రాపిడి, ఘర్షణము.

వ్యాఘాతకము సం విజ (అ ఆ అ) 1 తాఁకునది, 2. ఎదిరించునది, ప్రతిఘటించునది, అడ్డగించునది.

వ్యాఘాతము సం వి అ థం 1 తాఁకుట, కొట్టుట.

2 దెబ్బ 3 విఘ్నము, అంతకాయము 4 ప్రతి బంధము, అడ్డు F. వ్యతిరేకము 8. ఉల్లంఘనము, చెప్పినట్లు చేయమి 7. (జ్యోతి) విష్కాభాది యోగములలో నొకటి 8. అర్థాలంకార విశేషము

౯. ఒకదొకటి చేత నొకవని, యకలంకతఃజేయ దాని నాపేతువుచే, నొకఁడు మఱి వేఱు గేయఁగఁ, బ్రకట వ్యాఘాతము . నరస 5 210

వ్యాఘ్రదలము సం వి అ థం 1 అమురపుఁజెట్టు.

వ్యాఘ్రసఖము సం వి అ. థం న. పెద్దపులి గోరు, పులిగోరు 2 సఖమును సుగంధ వ్య విశేషము 3. సఖత్వము, గోటిగీటు.

వ్యాఘ్రనాయకము సం వి. అ థం స్మగలము, నక్క.

వ్యాఘ్రపా(త్తు)దము సం. వి అ థం. ద్ థం. పుల్ల వెలఁగ (వృ వి)

వ్యాఘ్రపాదుఁడు సం విజ. (అ అ అ) ద్ పెద్ద పులి పాదము వంటి పాదములు గలవాఁడు వి అ థం ఒకానొక ముని, (వాచ)

వ్యాఘ్రపుచ్చము సం వి అ. థం అమురపుఁజెట్టు.

వ్యాఘ్రము సం వి అ. థం 1. పెద్దపులి. 2. (సమా సోత్తిర వదమైనపుడు) స్వజాతి శ్రేష్ఠము.

ఉదా షరుష వ్యాఘ్రము,

3 రైఁదము. ఎఱ్ఱామురపుఁజెట్టు . కానుగ, కరంజము. (వృ వి.)

వ్యాఘ్రశునము సం. వి. న్. థం. పెద్దపులిని బోలిన కుక్క.

వ్యాఘ్రాటము సం. వి అ థం. భరిద్వాజ పక్షి

వ్యాఘ్రాన్యము సం వి అ థం. మార్జారిము, పిల్లి.

వ్యాఘ్రీ సం. వి. ఈ శ్రీ ఆఁడుపులి, వాఁకుడు. (వృ. వి.)

వ్యాజనింద సం వి అ శ్రీ 1. అన్యారదేశముగా నిందించుట. 2 అర్థాలంకార విశేషము. (ఒక సంఘటన వేటొక నింద వ్యక్తమగుట.

శ్లో. ని,దాయా నిందయా వ్యక్తి ర్వాజనిందేతి గీయతే.)

వ్యాజము సం వి అ థం 1 కపటము, మాచన, మోసము 2 తన పనికై యొకటి చెప్పి ఒకటి చేయుట, అపదేశము. 3. నటనము, లేనిది తెచ్చి పెట్టుకొనుట 4 తంత్రము, పన్నుగడ. 5. దుర్మార్గత, చెడ్డతనము.

వ్యాజస్తుతి సం. వి ఇ శ్రీ 1 కపటస్తుతి, పైకి స్తుతించునట్లు నటించుట 2 అర్థాలంకార విశేషము "స్తుతిచే నిందయు, నిందచే స్తుతియు గలుగునట్లు చెప్పుట"

వ్యాజోక్తి సం వి. ఇ శ్రీ 1 కపటముగాఁ జెప్పుట 2. మాచన 3 ఒకానొక యర్థాలంకారము, వేటు హేతువును జెప్పి నిజస్థితిని గవించుచుట

వ్యాడ(శ)ము సం వి అ. థం 1 క్రూరమృగము- పెద్దపులి మున్నగు మాంస భక్షక జంతువు. 2 పాము.

వ్యాడి సం వి ఇ థం 1 వ్యాకరణ శాస్త్రమున సంగ్రహ మను గ్రంథమును రచించిన వై యాకరణ శ్రేష్ఠుఁడు 2 ఒకానొక ముని

వ్యాడు(కు)ఁడు సం. విజ (అ అ అ) 1. దుర్మార్గుఁడు, 2 మోసగాఁడు, మాచకుఁడు వి. అ థం ఇంద్రుఁడు

వ్యాత్తము సం విజ (అ. అ అ.) తెలువఁబడినది, విస్తృతమైనది.

వి అ న తెలుచిన నోరు

వ్యాత్మక్షి సం వి ఈ శ్రీ జలక్రీడా విశేషము, ఒకరిపై నొకరు నీరు చల్లుకొనుచు నీటిలో నాడుట

వ్యాదానము సం వి. అ. న తెలుచుట, విస్తరింపఁ జేయుట

వ్యాధ భీతము సం వి అ. థం మృగము, లేడి.

వ్యాధామ(వ)ము సం వి అ థం. వక్షాయుధము, ఇంద్రుని యాయుధము.

వ్యాధి సం విజ (న్ నీ. న్) గ్రుచ్చుకొనునది, గాయపఱుచునది.

సం వి శ థం 1 రోగము, జేబ్బు, తెగులు
2 కుష్ఠరోగము

వ్యాధితుడు సం. విజ (అ ఆ అ) రోగము గల
వాడు, రోగి, జేబ్బుచేసినవాడు

వ్యాధుడు సం. వి అ థం 1 వేడుగుడు, బోయ
వాడు, కిరాతుడు 2 సకరిజాతి పురుషుడు
విజ (అ ఆ అ) దుష్టుడు, చెడ్డవాడు

వ్యాధూతము సం విజ (అ ఆ అ) క పింప
జేయ బడినది, కంపితము, చలింపజేయ బడినది

వ్యానతము సం వి అ న రతిబంధ విశేషము

వ్యానము సం వి అ థం ప్రావాదివాయువు లయి
దింటిలో నొంటి (ఇది సర్వకరిమును వ్యాపించి
యుండును)

వ్యాపకము సం విజ (అ వికా అ) 1 వ్యాపించు
నది, అంతటను బ్రసరించునది 2 (వ్యాయ)
వాదాశము అన్నియుం గలది 3 నిత్యసంబం
ధము గలది, ఎప్పుడును విడువకుండునది
4 వ్యాప్యము కంటె అధిక దేశమందుండునది
5. ఆచారము, సహజగుణము

వి అ థం స్వాభావిక గుణము, సహజ గుణము

వ్యాపత్తి సం వి శ. శ్రీ 1 నాశము 2 ఆపద,
కష్టము. 3 మరణము.

వ్యాపత్తు సం వి శ్ శ్రీ 1 కష్టము, ఆపద, దుర్దశ
2. నాశము. 3 మరణము, చావు

వ్యాపనము సం వి అ న 1 వ్యాపించుట, అంత
టను బ్రసరించుట 2 కప్పుట, ఆచ్ఛాదించుట

వ్యాపన్నము సం విజ (అ ఆ అ) 1 చెడినది,
పాడైనది 2. తప్పిపోయినది 3 ఆపద నొంది
నది, దుర్దశలో నున్నది 4 చచ్చినది, మృతినొంది
నది.

వ్యాపరించు సం అ క్రీ సవర్తించు, వర్తించు
సీ తన పదార్థములపై దరుణి నిశ్చలమైన చూపులు
తేటులై వ్యాపరింప ... తపతి 5 15

వ్యాపాదకము సం విజ (అ ఆ అ) హింసించునది,
చేంపునది

వ్యాపాదనము సం వి అ థం 1 చేపుట, హింసిం
చుట 2 నాశము, ధ్వంసము 3 దుష్టభావము,
ద్రోహ చింతనము, వదుల కనిష్టమును గోరుట

వ్యాపాదితము సం విజ (అ ఆ, అ) 1 చేంప
బడినది, నశింప జేయబడినది 2 చెఱువ బడి
నది, పాడు చేయబడినది, కీడు కలిగింప బడినది

వ్యాపారము సం వి అ థం 1. పని, వ్యవహారము,
కార్యము

క. ఆ పుగవగ మణిలో గుణ, దీపక నామమున
భూమి దేవుండలరుం. జూపట్టి వేదశాస్త్ర,
వ్యాపారము చేత రెండవ విధాతయనన్
హంస 1 150

2. వృత్తి, జీవిక 3 వాణిజ్యము, వర్తకము

4. (బాణాదుల) స్రయోగము 5 ఆచ
రించుట, పనిచేయుట 6 ప్రయత్నము
7 అభ్యాసము, నేర్పుట

వ్యాపారి సం విజ (న్ శీ న్) 1 వ్యాపారము
చేయువాడు, వర్తకుడు, వణిజుడు 2 అభ్య
సించువాడు, అలవలుచు కొనువాడు

వ్యాపారితము సం విజ (అ ఆ అ.) 1. పని గలిగి
యున్నది, నియమింపబడినది. 2 ఉంచబడినది,
స్థిరము చేయబడినది

వ్యాపి సం విజ. (న్ నీ న్) 1 (సమాసాంతమున)
వ్యాపించునది, నిండునది 2 అంతటను నిండునది,
సర్వ వ్యాపకము 3 కప్పనది, ఆచ్ఛాదించునది
వి న్ థం 1 విష్ణువు 2 వ్యాపించు గుణము.

వ్యాపించు సం స క్రీ పర్వ, అలముకొను

ప.. నేత్రాది పంచద్యౌర ప్రవిష్టుడై సగ్వంబును
వ్యాపించు...మార్కం 1 89

వ్యాపృతము సం విజ (అ ఆ అ) 1 పనితో
నున్నది, వ్యాపారము గలది, పని గలిగినది.
2 ఉంచబడినది, దృఢముగా నిలువ బడినది

వ్యాపృతి సం వి శ. శ్రీ 1 వ్యాపారము, పని,
కార్యము 2 ఆచరించుట 3 ప్రయత్నము,
పూరిక 4 వృత్తి, జీవిక. 5 అభ్యాసము,

వ్యాపృతుడు నం వి అ, వుం ఉద్యోగస్థుడు మంత్రి.

వ్యాప్తము నం. విజ (అ ఆ అ) 1. వ్యాపించు నది, ప్రసరించునది, క్రమియింప 2 అంతటను వ్యాపించునది. 3. నిండినది 4 చేట్టి వాటిని, ఆవరించినది. 5 ఉంచబడినది, కూర్చబడినది 6 సంపాదించబడినది, పొందబడినది 7, అంతర్గతము, ఇమిడి యున్నది 8 విడువకుండునది 9 ప్రసిద్ధమైనది 10 చేరబడినది, విస్తృతము

వ్యాప్తి నం వి ఇ శ్రీ 1 వ్యాపించుట, ప్రసరించుట 2 (తర్క) ఎప్పుడును విడువకుండుట, నియత సాహచర్యము (ఎక్కడెక్కడ పొగయుండునో అక్కడక్కడ యగ్ని యుండును, అనెడి సాహచర్య నియమము వ్యాప్తి) 3 సర్వ సామాన్య సూత్రము, సామాన్య నియమము 4 నిండుట, నమృద్ధి 5 సంపాదనము, లబ్ధి లాభము 6 సర్వవ్యాప్తకత్వము అంతటను నిండి యుండుట, అష్టవిభూతులలో నొకటి 7 పని, కృత్యము

మ...మా యింద్రిలో, సకల వ్యాప్తులు దించి భాగ 10 988

వ్యాప్తత్వము నం. వి. అ న ఎప్పుడును విడువకుండుట, నిత్యబంధము

వ్యాప్యము నం విజ (అ ఆ అ) 1 వ్యాపింపఁ దగినది 2, వ్యాపి నది 3 అనిచే చేశవృత్తి' కొంత ప్రదేశమందు మాత్రము యున్నది

వి అ. న 1 (తర్క) అనుమితి సాధనము 2, సాధనము 3 ఓషధి విశేషము

వ్యాఖ్యుడీ నం వి ఈ శ్రీ వ్యాఖ్యుడీ

వ్యామనము నం వి అ న. వ్యామము.

వ్యామము నం వి అ వుం అడ్డముగాఁ జాఁచబడిన చేతుల నసిమి కొలిత, జార.

వ్యామిశ్రము నం విజ (అ ఆ అ) కలసి పోయినది, క్రమైనది

వ్యామోహము నం వి. అ వుం 1 అత్యంత మోహము, మిక్కుటంపు ప్రేమ 2 కలఁత, జోభము

వ్యాయతము నం విజ (అ ఆ అ) 1 పొడవైనది, దీర్ఘమైనది 2 విశాలమైనది, విరివియైనది. 3 వ్యాపారము గలది, పని గలది 4. వినితమైనది, అలవలుపఁ బడినది, 5 దృఢమైనది, బలము గలది. 6. లోఁతైనది

వి అ. న దైర్ఘ్యము, పొడుపు

వ్యాయామము నం. వి అ వుం. 1. చేయుట 2. శరీర పరిశ్రమము, ఒడలి కష్టము 3. మార్గాయానము 4 ప్రయత్నము 5 పోరు, యుద్ధము. 6. పని, వ్యాపారము, వృత్తి, జీవిక. 7. కష్టము 8 వ్యామము, జార

వ్యాయామి నం విజ (నో నీ నో.) చేహ పరిశ్రమము చేయువాఁడు

వ్యాయామికుడు నం విజ (అ ఈ అ) చేహ పరిశ్రమము చేయువాఁడు

వ్యాయోగము నం వి అ వుం ఏకాంకమగు రూపక విశేషము.

ఉదా నరకాసుర వ్యాయోగము

వ్యాయోగము నం వి అ వుం ఒక జాతి, అముదవుఁ జెట్టు

వ్యాయోకము నం. వి అ వుం దుష్టగణము, చెడ్డ యేనుగు

వ్యాయోగ్రాహి నం వి నో. వుం, పాములను బట్టు కొనెడి యొక జాతివాఁడు, పాములవాఁడు

వ్యాయోగ్రాహుడు నం వి అ వుం వ్యాయోగ్రాహి

వ్యాయము నం విజ. (అ ఆ అ) 1 దుష్టము, లొంగనిది 2 చెడ్డది 3 క్రూరమైనది

వి అ వుం 1 దుష్టగణము 2 క్రూరజంతువు, ఇతర జంతువులను జూపి తిను జంతువు 3. పులి. 4 పాము

వ్యాయముగము నం వి అ వుం 1 క్రూరజంతువు. 2 వేట కువయోగపడు చిలుకపులి.

వ్యాసీనము

వ్యాసీనము సం. విజ (అ అ అ) సాంధ్రము, దట్ట మైనది

వ్యాలుడు సం. వి అ అ 1 రాజు 2 కరుడు, దుర్మాక్షుడు 3 విష్ణువు

వ్యాలోలము సం. విజ (అ అ అ) 1 చలించునది, కదలునది 2 రేగినది, వీడినది, (కేశవాళము)

వ్యావక్రోశి సం. వి ఈ శ్రీ పగనవర నింద, ఒ దొరులు నిందించు కొనుట.

ఇట్లే వ్యావశాపి

వ్యావర్తకము సం. విజ (అ ర్తికా. అ) 1 పరివేష్టించునది, చుట్టు వాటునది 2 ఇతరమునకుఁ జెందకుండ నియమించునది వేటుపలుచునది.

(ప్రత్యేక లక్షణము) 3. ఒకదాని నుండి మరలునది. 4 గుండ్రముగాఁ దిరుగునది.

వ్యావర్తనము సం. వి అ న 1. చుట్టువాటుట,

పరివేష్టనము 2. గుండ్రముగాఁ దిరుగుట. 3. మడత

వ్యావర్తము సం. వి అ. అ 1 చుట్టు వాటుట, పరివేష్టించుట 2 గుండ్రముగాఁ దిరుగుట 3. నాభి కంటకము, ఉటుకు బొడ్డు

వ్యావర్ణింపే సం. న శ్రీ. వర్ణించు

వ. తదంతావతారంబుగా వ్యావర్ణించి నా చెప్పంబూనిన దివ్య కథాసూత్రం తెట్టదనిన .. కు సం. 1 87

వ్యావర్ణితము సం. విజ (అ అ అ.) కదలినది, తొట్టుపడినది

వ్యావహారి సం. వి ఈ శ్రీ పరనవర హ. ణము, ఒందొరు లిచ్చి పుచ్చుకొనుట

వ్యావహారికము సం. విజ (అ ఈ. అ) 1 వ్యవహార సంబంధమైనది 2 న్యాయసంబంధ మైనది 3 వాడుక యైనది, ఆచారములో నున్నది 4 మాయా ప్రపంచ సంబంధమైనది.

వ్యతి పారమార్థికము

వి అ న. 1 ఆచారము, వాడుక 2 వ్యాపారము. (విల్పము)

వ్యావహారికుడు సం. వి అ అ వ్యవహార విషయములను బెలుపువాడు, మంత్రి.

వ్యావహాసి సం. వి ఈ శ్రీ పరస్పర పరిహాసము, ఒకరి నొకరు వేశాకోళము చేసికొనుట

వ్యావృత్తి సం. వి ఇ శ్రీ కప్పట, ఆచ్ఛాదించుట

వ్యావృతము సం. విజ (అ అ అ) 1 కప్పబడినది, ఆవరింపఁ బడినది 2. అటంకపలుపఁ బడినది 3 తెలుపఁబడినది 4 తొలగింపఁబడినది, బహిష్కరింపఁ బడినది

వ్యావృత్తము సం. విజ (అ అ అ) 1 మరలినది, నివృత్తము 2 విడఁదీయఁ బడినది 3 వేఱైనది, భిన్నము 4 లేనిది, కనఁబడనిది 5 గుండ్రముగాఁ దిరుగునది 6 చుట్టువాటు కొనినది పరివేష్టించినది, 7 మానుకొనినది, చాలించినది 8 అన్యతము, కప్పఁబడినది

వ్యావృత్తి సం. వి. ఇ శ్రీ 1 ఆచ్ఛాదించుట, కప్పట 2 విడఁదీయుట, వేటుచేయుట 3 కనఁబడమి, నష్టి, లేమి. 4 చుట్టువాటుకొనుట. 5 తిరుగుట, భ్రమణము, 6 మరలుట, స్తుతి, పొగడ్త

వ్యాసంగము సం. వి. అ అ 1 మిక్కిలియు వంటియుండుట 2 ఏకాయత్తత, తత్పరత 3. దీక్షగాఁ జేడుపుట 4 శ్రద్ధ, ఆసక్తి 5 ఎడఁబాటు 6. కలఁత, షోభము. 7 సుకలసము, కూడిక.

వ్యాసము సం. వి అ అ 1 భాగములుగాఁ జించి పెట్టుట 2. సమానము విడఁదీయుట, విగ్రహవాక్యము 3 భేదము, వేరుగుట 4 వ్యాపించుట 5 వైశాల్యము, విరివి 6 వలయాకారమగు వస్తువు, నడిమి కొలత 7 పరిమాణ విశేషము 8 ఉచ్చారణము నందలి దోషము 9 గ్రంథాంతరముల నుండి యెత్తివ్రాయుట, కూర్చుట

వ్యాస క్రమము సం. విజ (అ అ అ) 1. దృఢముగా నంటియున్నది, సంలగ్నము 2. తత్పరము, తచేకాయత్తము, ఒకదానియందే దృష్టిగలిగి. 3. విడఁదీయఁ బడినది, వేటుచేయఁ బడినది 4. కలఁత నొందినది

వ్యాసీద్ధుడు సం విజ (అ. ఆ. అ) 1 నిషేధింపఁ బడినవాఁడు, బహిష్కరింపఁ బడినవాఁడు 2 రాజాజ్ఞచే నిరోధింపఁ బడినవాఁడు.

వ్యాసుడు గ్రంథాంతరము నుండి సంగ్రహించి వ్రాయునతఁడు, కూర్పరి 2. పురాణ, బ్రహ్మసూత్రాది గ్రంథములు రచించిన మహర్షి, పరాశర పుత్రుఁడైన మహర్షి, పౌరాణికుఁ డగు బ్రాహ్మణుఁడు

వ్యాసేధము సం వి ఆ వం. నిషేధము, బహిష్కారము, తొలఁగించుట

వ్యాహతము సం విజ (అ. ఆ. అ) 1. నిరోధింపఁ బడినది, అడ్డుగింపఁ బడినది 2 కొట్టఁబడినది. 3 భంగపఱుపఁ బడినది 4 కఠింత నొందినది, తడఁబడినది.

వ్యాహతార్థము సం వి ఆ వ్రీ వ్యా రచనయందలి దోషవిశేషము.

వ్యాహృతము సం విజ (అ. ఆ. అ.) 1. పలుకఁ బడినది, ఉచ్చరింపఁ బడినది 2 తినఁబడినది, భక్షింపఁ బడినది

వి ఆ న పలుకుట, మాటాడుట.

వ్యాహృతి సం. వి. ఆ వ్రీ 1 ఉచ్చారణము 2. సంధ్యావందనాది సమయమున ద్విజాలచే నుచ్చరింపఁ బడెడి ఊర్ధ్వలోక నామసంకీర్తన దూపమగు మంత్రవిశేషము

వ్యాహరణము సం వి ఆ న 1 ఉచ్చారణము 2 కథనము, చెప్పుట

వ్యాహరము సం వి ఆ. వం 1 ఉక్తి, వాక్కు పదము. 2 వాక్యము 3 కంఠస్వరము 4. హాస్యము, చమత్కార సంభాషణము.

వ్యు

వ్యుత్క్రమము సం వి ఆ వం. 1. మంచి మాగ్గము సతిక్రమించుట, సన్నాధము నుండి తొలఁగుట 2 అక్రమము. క్రమవైపరీత్యము 3. సంక్రమము, తత్తరపాటు.

వ్యుత్కృంతము సం. విజ (అ. ఆ. అ) 1 సన్నాధము నుండి తొలఁగినది, హద్దు మీటి వర్తించునది 2 విడిచిపొయినది. 3 అశ్రద్ధ చేయఁబడినది, ఉష్ణేతము

వ్యుత్థానము సం వి ఆ న 1. అధికోత్సాహము, మిక్కుటగుగు చుటుకుడనము. 2 ఎక్కించుట, ప్రతిఘటించుట 3 తన యిష్టముపచ్చినట్లు చేయుట 4. ప్రతికూలముగాఁ జేయుట. 5 (యోగ) ధ్యాన సంపూర్ణత 6 నృత్యవిశేషము, నాట్యము 7 గజోత్థాపనము, ఏనుఁగును లేచునట్లు చేయుట

వ్యుత్థితి సం వి ఆ. వ్రీ. వ్యుత్థానము.

వ్యుత్పత్తి సం వి ఆ వ్రీ. 1. ఉత్పత్తి, పుట్టుక. 2 శాస్త్రబ్రహ్మమయిన శబ్దార్థజ్ఞానము వలనఁ గలిగెడు సంస్కార విశేషము 3 శబ్దములకుఁ గల యర్థావబోధక శక్తి, అర్థమును దెలుపు శక్తి. 3 నైపుణ్యము, చేర్పు 4 వైదుష్యము, పొండిత్యము.

వ్యుత్పన్నము సం విజ (అ. ఆ. అ) 1 పుట్టినది 2 వ్యుత్పత్తిచే నేర్పడినది (శబ్దరూపము) 3 వ్యుత్పత్తి గలది (పదము) 4 సంపూర్ణమైనది.

(వ్యుత్తి అవ్యుత్పన్నము.) 5 నైపుణ్యముగలది

వ్యుద్ధస్తము సం విజ (అ. ఆ. అ) త్రోసివేయఁబడినది, నిషేధింపఁ బడినది

వ్యుద్ధాపము సం. వి ఆ వం 1 త్రోసివేయుట, నివారించుట 2. (వ్యాక.) నిషేధించుట 3 నిషేధము, బహిష్కారము 4. ఉపేక్ష 5 చేపుట.

వ్యుష్టము సం విజ (అ. ఆ. అ) 1 తగులఁ బెట్టఁబడినది, దగ్ధము 2 పర్యుష్ణితము, పడనుకపినది, ప్రాచియైనది, ప్రభాతమైనది, వేకువయైనది 3 స్వచ్ఛము, పరిశుభ్రమైనది 4. నివసించినది 5 దాంటినది, అతిక్రమించినది

వి ఆ. న వేకువ, ప్రభాతము, కాలము 2 దివాభాగము, పగలు 3. ఫలితము, పర్యవసానము.

పుష్టి సం వి ఇ శ్రీ 1 వేకున, ప్రభాతము
2. సమృద్ధి. 3 స్తుతి, పొగడ 4 ఫలితము,
వ్యవసాసము

వ్యా

వ్యాధము సం విణ (అ ఆ ఆ) 1 విశాలమైనది,
వృథులము. 2 సంహతము, గృథమైనది 3 వ్యాహ
ములు పన్ని నిలువఁబడినది (సేన) 4. క్రమరహి
తము 5 పెండ్లాడఁ బడినది

వ్యాతము సం విణ (అ ఆ ఆ) దారములతోఁ
గూర్పఁ బడినది కుట్టఁ బడినది

వ్యాతి సం వి ఇ శ్రీ 1. నేత, కుట్టు 2 నేత
కూలి

వ్యాహ = వ్యాహము సం. వి ఆ శ్రీ ఒక విధ
ముగా నిలువఁ బడిన సేన, వ్యాహము
లయగ్రాహి ఆ హరతమాఱఁడు...పెక్కుల్,
వ్యాహాలు బయల్పడి హతాహతిఁబడెను... కు.
సం. 12. 951

వ్యాహనము సం వి ఆ న 1 సేనలను బలు విధ
ములుగా నేర్పఱచి నిలుపుట 2 శరీరావయవ
ముల నిర్మాణము

వ్యాహపాక్షి సం వి ఇ శ్రీ వ్యాహములుగా
నేర్పడి యున్న సేనయొక్క వెనుక భాగము.

వ్యాహము సం వి ఆ వం 1 యోధుల సన్నివేశ
విశేషము, యుద్ధము కొఱకు నైనములను శరటా
ర్యాకారములు గలుగునట్లు నిలుపుట, శకట
వ్యాహము, శ్యేన వ్యాహము, పద్మవ్యాహము.
మొ॥ 2 సేన 3 సంఘము, గుంపు 4. భాగము,
అ శము 5. శరీరము. 6 నిర్మాణము 7 పేతు
వాదము, తర్కము 8. విభజించుట, వంచి
పెట్టుట

వ్యవృద్ధి సం వి ఇ.శ్రీ అభివృద్ధి లేమి.

వ్యో

వ్యోకారుఁడు సం వి అ. వం లోహకారుఁడు,
కమ్మరి

వ్యోమ కేశి సం వి. న్. వం శివుఁడు.

వ్యోమ కేశుఁడు సం వి అ. వం శివుఁడు

వ్యోమచారి సం వి న్. వం 1. వేలుపు, దేవర
2 పక్షి. 3 ముని 4. గ్రహనక్షత్రాదికము.

వ్యోమధూమము సం. వి అ వం మేఘము, మబ్బు
వ్యోమ మంజరము సం వి అ న తెక్కిము,
ధ్వజము

ఇశ్రే వ్యోమ మండలము

వ్యోమము సం వి న్. న 1 ఆకాశము 2. జలము.
, సూర్య దేవాలయము. 4 అశ్రుకము

వ్యోమముద్గతము సం వి అ వం గాలి దెబ్బ, గాలి
పెట్టు

వ్యోమయానము సం వి. అ న విమానము, దేవ
యానము.

వ్యోమ సదుఁడు సం. వి ద్. వం. 1 వేలుపు,
దేవత 2 గుఱర్వుఁడు. 3. ఆత్మ.

వ్యోమ స్పృశము సం విణ. (శ్) ఆకాశము నంటు
నది, మిక్కిలి యెత్తైనది

వ్యోమోదకము సం వి ఆ న వర్షోదకము, వాన
నీరు

వ్యోపము సం వి. అ న సొంటి, పిచ్చలి, మిరి
యాలు, త్రికటుకములు

ప్ర

ప్రంత = ప్రంత వి 1 పలు.

మ అలుకం జేర్చి హలం బధోముఖముగా నచ్చొ
టికిం జూచి త, త్వలిలొఱుం బొక ప్రంతయై
తనకునై సర్వంబు నొండొండ యి, ముమ్మల
రావింబ దొడంగె భూరిభయ సమ్మోహంబు
నన్ ధాత్రి య, గ్గలపు, గంపము నొంద . .
వారి ఉ 2, 85.

అంతట గోపమాణిక రియంబున గాఢము
బట్టి వాని నత్యంత బలంబున నివరి యంబర
వీధికి వైచె వైచినం, గ్రాంతుక క్రిందుగా నిచటి
కొండపయిం బడె నాటమండియన్, ప్రంతలు
గట్టి పాటు రుధిరంబు వినిస్రుతి గైరికాకృతిన్
భాజరా. 5. 282.

2 వల్లము, గోయి,

సి. మధువులు వసుల కార్మిడిఁ బ్రుచ్చెదొరు గండి
ప్రంతలు పెను రొంపి ప్రంతలయ్యె .. హరి
పూ 8, 5.

చ. కదిపిన భీతి వావరులు కన్కనిఁ బాటియు
గవ్వారింబులం, దొడిగియు వాగు ప్రంతఁ
బడియుండియు...భా రా యు 912

ప్రంత¹=వంత² ఎ ($\sqrt{\text{ప్రందు}}$) మనోవ్యథ

గి ఎట్టి పుట్టములను నెట్టి యావదలను, నెట్టి తీట
ములను ముట్టఁబడిన. ప్రంతల్లెఁకాయు
నింతులఁ బ్రజలను, నొనరఁ జూడఁగనిన జనుల
కెందు భార ఆది. 4 84 (చి ని. పా.)

గి ప్రంత దురవిల్లి వెన్నెల వగచి వగచి, గంధవతి
వట్టి యొక భంగిఁ గన్ను మోడె . భీమ
2 48 (చి ని. పా.)

ఆ నీడు ప్రంత చూచి నీవారలందఱు, దీనులయి
వీరిఁ దేర్చవలదె భార ద్రో 2. 258
(చి ని. పా.)

గి. అనుచు నహ్నింతి నాగడంబున నాడ, నారి
కించి యొడయఁ డలుక పూని, యిట్టులట్టు
లనుచు వేమియు మాతాడ, నోడి ప్రంత మార
కుండె నంత అచ్చ రా అయో 28.

ప్రందు 2 శ్రీ. 1 సంకాపించు

సి దేవి యువేక్షయ చూవె యీ యమకునిప్పాటు
వచ్చుట యని ప్రందువారు . భార. విరా
2. 148

2 తప్తమగు.

మ. అమరాధీశుఁడు రోహదాచరి సముద్ర ద్రవ
ముల్ చెక్కి ర,మృదువర్ణాద్రిని మౌళిఁజేయఁ

బరభూషావాప్తికై ఫాల దృ, గ్వసుధాభృన్నుభ
లోహముల్ పుటములై ప్రందన్ మణి ప్రాప్తి
క,న్ని సముద్రంబులు వెళ్ళఁజల్లఁ దలచున్
మోహనురూపంబుగన్. దశా 2 172

ప్రక్క ఎ ($\sqrt{\text{ప్రచ్చు}}$) ఖండము, ముక్క, తునుక.

క ఎదిరిందమ యట్టుల కా, మదిఁ దలఁచినఁ
బొనఁగుఁ గాక మాకుం గుడిమిం, డిదె మీరు
ప్రక్కగొనుఁ డని, చదురడిచిన మనసు పొందు
చక్కంబిడునే భార ఉద్యో 1 312

ఉ ఈ దనుజుండు కోరిక వహింపని రంభను బల్మిఁ
బట్టి వట్టాదట నింక నొప్పని మృగాతుల
బల్మిలి బట్టెనేని స, మోదము దీటనంత శిర
ముల్ పదియున్ బదినులు ప్రక్కలై. మేదిని
గూలుఁగావుత నిమేషములో భువనంబు
మెచ్చఁగన్ ఉ. రా. 4 285.

ప్రక్కలగు 2 శ్రీ (ప్రక్కలు + అగు) బ్రద్దలగు,
పగులు, భేదిల్లు

సి దిక్కులి కుంభముల్ ప్రక్కలై ముక్తాఫలములు
వైకెగయ వాలమునఁ గొట్టు ..దశా 1 225

ప్రక్కలు చే(నే)యు 2 శ్రీ (ప్రక్కలు + చేయు)
చేదించు, నలుకు, ఖండించు.

చ అతిశిత చక్రధార నరకాసురు ప్రక్కలుచేసి...
ఉ హరి 1 177

ఉ చుక్కల రాణి వాసముల సోయగవుం జను
దోయి తెక్కున., జిక్కున యైన యక్కు
యదునింపడు బాణ వర. పరాహతిన్,
ప్రక్కలు సేయఁగాలు రుధిరంబునఁ దోఁగుచు
పారి. 5 10

ప్రక్కలింమే 2 శ్రీ ($\sqrt{\text{ప్రక్క}}$) 1 భేదించు,
పగుల్లు

ఆ .. పదయుగములు నలుకి ప్రక్కలోలి, ప్రక్క
లించి మేను చెక్కి పక్షస్థలి, పక్షితరాస్త్రి
తతులఁ బగులచేసి. భా. రా. యు. 1954.

క విను కడుపు ప్రక్కలింతుచు, జనుదేరంగ పోలి
బడ్డ సరగనె కడకన్, పనుబ్రతికింపంగ నంటి,
వనిఁ జెప్పితిఁ గచున కపుడు వదలని కూర్చిన్
యయా 2 140

సీ గంభీర తరగాభిగర్త విశ్రమముల ప్రక్క
లింతురు జలా వర్తశోభ . . భీమ 1 91.

(ఇట 'జయించు' అని భావము)

ఉ చిక్కితి వెందుఁ బోయెదవు శ్రీహరి యంచు
మృగేంద్ర వాహముం, జక్కగఁ జైకి నూకి
రభసంజన కూలము పూని జక్కి యా, పక్కిని
ప్రక్కలింపఁ గని పక్కున కూలము నాచి
త్రుంచె నా, చక్కని కాలనేమి తల చక్ర
ధరుండు సురాళి మెచ్చంగన్. దశా. 2. 401.

ప్రక్కలింత వి (√ప్రక్క) భేదనము, చీల్చుట

సీ తత్తడి డెక్కి గడ్డలి ప్రక్కలింతల నెగసిన
దుమ్ము మిన్నెల్లఁ గప్ప .. అచ్చ. రా యు.
184

ప్రక్కలువా(ల్వా)వు న. శ్రీ (√ప్రక్కలువాయు)
భేదించు, పగుల్చు.

సీ బ్రహ్మాండ కుతారకర్పరము ప్రక్కలువాపి
యావ ణంబు లందంద చించి శివరా.
1 97.

క. ఊపిరి వెడలక కడుపున, నాపొదవివఁ జాము
ప్రాణ వాతంబులు నం, తాపించి శిరము
ప్రక్కలు, వాపికోనుచు నెడలి చనియెఁ బలు
ఘోషముతోన్. భాగ. 10. పూ. 480.

మ. చ, య్యన రా నిమ్ము నగల్వి దుర్విషహ
జాహోళక్తి మున్ రాక్షసాం, గవచే నందదుకై న
యయ్యెడలు ప్రక్కల్ వాపెదం గ్రమ్మజన్.
హరి ఉ. 1. 15.

ప్రక్క(లు)వాయు అ. శ్రీ (ప్రక్క+పాయు.)
తెగు, ఖండిత మగు.

జ త్రొక్కియున్న తీగె ప్రక్క వాసిన జాటి,
పడియె గౌరి వాని యెడలి మీఁదఁ, దత్పదాబ్జ

యుగము చాకి కాపము వీడి, వచ్చెఁ జాడి
పాద వనరుహములు భోజరా 5 195.

ప్రక్కవాలు=ప్రక్కలువాలు (శ ర)

ప్రక్కలువాలు=ప్రక్కవాలు అ శ్రీ. (ప్రక్కలు+
పాలు) ముక్కలగు, తునకలగు

క ఋతుమతియై యుండిన గుల, సతిఁ గవయక
వేటె యెందు జలజాననతో, రతి సల్పిన
భ్రూణఘ్న, ప్రతుఁ తెఱఁబడఁ ద్రోయలేదు
ప్రక్కలు వాణన్. రుక్మా 2 35.

చ. గునగున వచ్చి లావరులఁ గొమ్ముల ప్రక్కలు
వాఱఁ జీటుచున్ ... విక్ర 2. 129

ప్రశ్న స శ్రీ (సం ప్రశ్న) (√ప్రయ్య.)

1. భేదించు చీల్చు

ఉ వచ్చిన నీవ చూడఁగ నవార్య బలోన్నతిఁ జేసి
వారలన్, ప్రచ్చి వధింతుగాక ... భార. ఆది.
8. 199.

ఉ. . . ఘోటక, ప్రాతము నొంచి మైమఱపు
ప్రచ్చి శరంబులు మేనగుచ్చి ... భార భీష్మ.
1. 318.

ఉ. చ్చారక పొచ్చెనేనియును వారక యుగ్రతఁ
గిట్టి పట్టి య, వ్యారిధి దుర్గ మంతయును ప్రచ్చి
విరోధి సజాంధవమ్ముగాఁ, బోరవధించి
రుక్మిణిఁ బ్రభూత విభూతిఁ దలిర్పఁచెత్తు ...
హరి ఉ. 3. 100.

గీ ప్రత మొకని కడుపు ప్రయ్యంగ నందుతోఁ,
బసిండి లేకయున్నఁ బరుని బ్రతికి, యరుగ
నిత్రముండి నశ్చైవ నితరుని, ప్రత మిదియె
కార్య వృత్త మనుచు కేయూర. 3. 328

2 నటకు, చేదించు, ఖండించు.

ఉ. . . పె, న్వాలుగవై మహార్ణవమునం దొలుఁ
బల్కులు దొంగరక్కనున్, వాలిక వంకవాఁడి
గటి ప్రచ్చి వెనన్నిగమాలిఁ దమ్మిస్తూ, చూలికిఁ
చెచ్చి యీవె త్రిదశుల్ గొనియాడ మురా
సురాంతకా. పారి. 3 28.

ఉ అచ్చటి చావరపాలకుల నందఱ మ్రందంగఁ జేసి వీటిలోఁ, జొచ్చి రిచేచ్చ రావణ సూను లెఱంగి యభంగురక్రుధన్, వచ్చి విరోధి పై ని కుల వారిక తూపుల ఖడ్గధారణన్. వచ్చి రథా శ్వదంతి భటవర్గముతో వెనఁజేర్చి యార్పినన్. ఉ రా. 3 391.

అ తన తలఁచిన యట్లు మనుజు శార్దూలున, వార్య మన్యు వికృత వదనుఁ గాఁగ, నవయవములు వ్రచ్చి యత్రమునకుఁ జాఱ, నడఁచె వాఁడు పిడుగు నట్ల మ్రోయ. రాఘవ. 4 199.

8. ఊడఁజెలుకు, పెకలించు

ఉ. ... నెమ్మదిన్, వచ్చిరె కర్ణనందనుఁడు నా మనుమండును నంచుమేనిముల్, వ్రచ్చి వెడంద గాయములు పాడితలంబున నంటి చూచుచున్, తై భా. 3. 7

4. హింసించు, నశింపఁజేయు.

క. విత్తము సంస్కృతి పటలము, వ్రత్తము కామాది వైరి వర్గంబులనేఁ, దిత్తము చిత్తము హరికిని, జొత్తము నిర్వాణ వదము శుభమగు మనకున్. భాగ. 7. 249

5. పినుకు

నీ. వలుదలై మెఱయు పార్వణపు ముద్దల వంటి వలి గుబ్బు లెన్నఁడు వ్రచ్చికొందు ... శుక. 2 481.

ప్రశ్నోత్తరము న. శ్రీ. (వ్రచ్చు+కొను. స్వార్థమున.) చీల్చు, ఛేదించు

చ ఒక మరి బుడ్డగొన విలయోదకముల్ పయి కుల్చి చిప్ప వ్రచ్చుకొని మహాభ్రవీధిఁజన... ఆము 4. 21.

ప్రజకికోరుఁడు నం. వి. అ. భం. గొల్ల పిల్ల వాఁడు, శ్రీకృష్ణుఁడు.

ప్రజకుండు నం. వి. అ. భం. భిక్షువు, సత్సాధిని.

ప్రజనము నం. వి. అ. న. 1. సంచరించుట, తిరుగుట, దేశసంచారము. 2. దేశభ్రష్టత, దేశము విడిచి పోవుట.

ప్రజనాథుఁడు నం. వి. అ. భం. కృష్ణుఁడు

ఇట్లే ప్రజవరుఁడు, ప్రజమోహనుఁడు, ప్రజవల్ల భుండు మొ॥

ప్రజము నం. వి. అ. భం. 1. సమూహము, గుంపు, మొత్తము 2. గొల్ల పల్లె 3. గోష్ఠము, గోశాల 4. నివాసము, ఉనికిపట్టు. 5. మార్గము 6. మేఘము 7. మధురాపుర సమీపమందున్న దేశ విశేషము, గోకులము.

అ న సంచారిము, తిరుగుట.

ప్రజాంగన నం. వి. అ. శ్రీ. గొల్లత, గొల్ల పడుచు. గోవిక

ప్రజాజిహ్విము నం. వి. అ. న. గోష్ఠము, గోశాల.

ప్రజ్య నం. వి. అ. శ్రీ. 1. భిక్షువుగాఁ దిరుగుట, పర్యటనము 2. దాడి వెడలుట, 3. గుంపు, సమూహము, తెగ. 4. రంగస్థలము.

ప్రణము¹ నం. వి. అ. భం. న. 1. గాయము, చెబ్బి. 2. కురువు, పుండు 3. పగులు, వీట.

ప్రణము² నం. వి. అ. న. 1. దోషము, తప్పు.

మ. ... హరికిన్ మర్యాద లేదంచు దూషణమున్ శేయఁగ వాని దూషణముఁ గంసధ్వంసి యా లించి యే, ప్రణమున్ న్నాయెడ లేదు నింద గలిగెన్ వారించు ఛేరితియో. భాగ 10. ఉ 58.

ప్రణతృప్తు నం. విజ (త్) 1. గాయపఱచువది 2. ఊడింపఁ జేయనది వి. త్. భం. నల్లజీడి చెట్టు.

ప్రణహము నం. వి. అ. భం. అముదపుఁ జెట్టు.

ప్రణారి నం. వి. ఇ. భం. గోపరసము, బాలెంత బోళము,

ప్రణితము నం. విజ (అ. అ. అ.) గాయపఱుపఁ బడినది.

ప్రతచర్య నం. వి. అ. శ్రీ. ప్రతము చేయుట, ప్రతా చరణము.

ప్రతచర్యుఁడు నం. వి. అ. భం. బ్రహ్మచారి.

ప్రతతి సం. వి ఇ ఈ. స్త్రీ 1 లత, తీగ 2
వ్యా ప్తి, వ్యాపించుట

ప్రతపౌరణ సం వి అ స్త్రీ ఉపవాసాంతర
భోజనము,

ప్రతపౌరణము సం వి అ న ప్రతపాగణ

ప్రతప్రతిష్ఠ సం వి అ స్త్రీ ప్రతాచరణము, తా
నవలించిన ప్రతము కొనసాగించుట,

ప్రతభంగము సం వి అ పుం 1 ప్రతము చెడుట.

2 ప్రతిజ్ఞా భంగము, అన్నమాట తప్పుట

ప్రతభిక్ష సం వి అ స్త్రీ ఉపనయనమున కంగము
గాఁ జేయు భిక్ష.

ప్రతము సం వి అ. పుం 1 వోము, పుణ్య సాధన
ముగాఁ బురాణములందుఁ జెప్పఁ బడిన ప్రతము.

2. శవభము, ప్రతిజ్ఞ

ఉదా నత్యవ్రతుఁడు దృఢవ్రతుఁడు. మొ॥

3 భక్తికి స్థానమగు పదార్థము.

ఉదా పతివ్రత, దేవవ్రతుఁడు, పితృవ్రతుఁడు.
మొ॥

4 జీవన పద్ధతి, ప్రవర్తనము, పడవడి 5 శాస
నము 6 యజ్ఞము 7 పని, కార్యము.

8 వేద విహితక్రియ, సంస్కారము 9 యుక్తి,
పన్నుగడ

ప్రతముచెడ్డ సుఖము దక్కకుండు కాని పనిచేసినను
ఫలము గలుగకపోవు.

సీ. కురకల యీదునందు ముదంబు గల్గెనో భక్త
నిత్యోత్సవ పరత మాని...

గీ. వాండ్రు దుర్మార్గులయ్యయో ప్రతము చెడ్డ,
సుఖము దక్కదు వడి ఢిల్లి చొరంగదోలు...
సిం నార 8

ప్రతస్నాతకుఁడు సం వి అ పుం బ్రహ్మచర్యము
పూర్ణము గావించిన ద్విజుఁడు.

ప్రతాదేశము సం. వి అ పుం. (ద్విజుల) కాలుర
కుపనయన సంస్కారము చేయుట

ప్రతి సం.. విజ. (నో నీ నో) ప్రతము గలవాఁడు,
తపోనియమము గలవాఁడు. భక్తుఁడు

వి నో. పుం. 1 బ్రహ్మచారి 2 సన్న్యాసి.

3. యజమానుఁడు, యజ్ఞము చేయువాఁడు

ప్రతాపవాసము సం వి అ పుం ప్రతనిమిత్తమైన
భోజనాభావము.

ప్రప్టు వి (√ప్రయ్య) పరియ, బద్ధ, చీలిక.

సీ తలఁ బడ్డ గుదియ ప్రప్టులఁ జాఁత మసియిడి
యంజిలి గంజి డ్ల నడుగువారు...అము 8 85

ప్రయించు సం న క్రి. వ్యయము చేయు, వెచ్చించు

సీ బంగారు తలుపులు పాయంగ ధట్టించి లావణ్య
విత్త మేలా ప్రయించె, లావణ్య విత్త మేలా
ప్రయించును గాక.. క్రీడా 2 87.

సీ ముదల వెట్టక వీసముచు ప్రయింపఁగరాదు
కోపించెనని మదిఁ గుంగరాదు...

క ఇంచుకయు నే ప్రయింపక, సంచితముగ ధనము
విభుఁడు సామల కొనఁగెన్ ... రుక్మాంగ.
4 83 105

ప్రయ్య వి. (√ప్రయ్య) ప్రక్ష, బద్ధ, ఖండము.

సీ. ... పమ్మిన కృష్ణు శీరమ్ములు వొగడుచు
నున్న నీ నాలుక యొక్కఁడయ్యన్, ...

అ. ప్రయ్యవలయు నూలు ప్రయ్యలుగాఁగ న,ట్ల
యివఁగాని చాల వతనిఁ బొగడ ... భార.
సభా 2. 41

గీ. దివిజపతి నీకు నిచ్చిన తీవ్రకక్తి, చేతఁ గవ్వడి
వడునని చూతువేని, వాసుదేవునిచే నది ప్రయ్య
లయ్యుఁ, దునియలయ్యును బొడియయ్యు
నొరఁగు ధరణి. భార. ఉద్యో 2 272

సీ విమల పేమాకృతి నమరు మహేంద్రమై కర
మొప్పఁ దద్భూరి గర్భమూర్తి, యైయుండి
బహువత్సరాత్మకం బగు కాలమేగిన నది యవి
యించు కొనుచు, బుట్టె నజుఁడు క్రిందటి
ప్రయ్య భువియు మీఁది, ప్రయ్య దివియును
నడుమంబరంబుఁ జేసి, దిశలు కాలంబు మవసు
బుద్ధియును వాక్కు, గామరోష రక్త్యాది
సర్గము నొనర్చె. హరి పూ. 1. 53.

కా. అయ్యంబంచుఁ దదార్థ్య దంపతుల నెయ్యం
బొంబు సేవించుచున్, ప్రయ్యల్ గా సకలాఘ
ముల్ హరి వినిర్మాల్యంబు ధమ్మిల్లి
సాహాయ్యం బొంద . ఘటికా 2 23

ప్రయ్యంబుచ్చే న ౧౩. (√ప్రయ్యంబొపు) ప్రయ్యం
బొవఁజేయు, భేదించు, బయలుపఱుచు.

సీ. కడలేని ప్రేమంబు గప్పెద మంటిమా పులి
కాంకురంబులు పులుగు చెప్పు, తెడిదంపు వెగడు
పాటడఁచెదమంటిమావై వర్ణభావంబుప్రయ్యం
బుచ్చే ... వరాహ. 4. 18.

ప్రయ్యఁడు ౧౩ (ప్రయ్యన్ + పడు స్వార్థమున)
ప్రయ్య, భేదిల్లు.

కా. ... తడుమూత ధ్వనుల్ దాఁకిలోఁ, కాలో
కాద్రి గుహల్ ప్రతిధ్వను లొపంగంబొయి
ప్రయ్యంబడన్ రామా. 8. 72

ప్రయ్య(లు)వాఱు ౧. ౧౩. (ప్రయ్య + పాఱు.)
భేదిల్లు, తునియలగు.

ద్వి విప్రుండవై యిట్లు విపుల కోపమున, నీ ప్రాణి
నొప్పించ నేలనా శనక, తక్కక నీకుక్క తల
ప్రయ్యవాఱు, మొక్కలంబుగ నీకు మోదంగఁ
దగునె ... రం. కా. ఉ. 185. పా. 2 పం

ప్రయ్యలు వాపు న ౧౩. (√ప్రయ్యలు వాయు.)
చీల్చు, భేదించు, పగుల్చు.

సీ. గోరఁ బోఁజివమాడ్కిఁ గొన్నింటఁ జక్కపాఁ
కాలుగా ప్రయ్యలు వాపి వాపి ... భార.
విరా 5. 35.

వ పాద బామ బంహూరు కట్టి మధోద్ధరాంస కర్ణ
నయనంబులు వేలువేలు భాగంబులుగా
ప్రయ్యలు వాపి యార్చిన .. భాగ. 10. ఉ.
7 42.

ప్రయ్యలు వాయు ౧. ౧౩. (ప్రయ్యలు + పాయు.)
భేదిల్లు, పగులు.

చూ ప్రయ్యలు వాపు.

ప్రయ్య ౧ ౧౩ (సం. ప్రక్.) బ్రద్దలగు, భేదిల్లు,
పగులు.

క మనిశిత తుండహతిని ప్రసన్న పర్ణ పుటంబు
వాసి చెడరుచు నృప నందను వీర్యము యము
వానది, వన మధ్యము నందు వాయు వశమున
బడియెన్ భార. ఆది 3 30

సీ. శ్రవణ పుటంబులు ప్రయ్యంగఁ దాఁకి సంజో
భంబు గావించె గుణము ప్రమోత ... భార
విరా 4 180.

గీ రాలు నాకుల తాకున ప్రసన్న యెడకు, లవనిఁ
గూటంగఁ గుక్కలు గవిసి కఱవ. మార్కం.
2 69

క ఇయ్యకొని నగరు గట్టుచు, నయ్యెడ నొక చేవ
దూల మది పలికలుగా, ప్రయ్యటకు నాడ
నాడను, జయ్యనఁ గీలములు గాడఁ జటిచిన
విదపన్ పంచ నా 1. 88.

ప్రశస్నము సం వి. ౧ పం 1 చిన్న అంపము.
2 లోహకారుఁ డుపయోగించెడి యాకుతాయి.
3. చెట్టు గంటు (నలుకు) నుండి ప్రవించు రసము,
జిగురు.

వ 1. చేదనము, నలుకుట. 2. నలుకు, గంటు.

ప్రా

ప్రాతుడు = వాఁతుడు ఏ కంటకారి. (వృ వి.)
(శ. ర.)

ప్రాత వి. (√ప్రాయు.) 1. లిపి, లేఖనము, బ్రహ్మ
లిపి.

సీ. ... ప్రాలునా ప్రాతనా లిపియొప్పు ... ఆం.
భా. 2. 187.

ఉ ఆ సరసీ తటాంతిక శిలామర పంక్తిఁ బఠించి
చూచి యీ, ప్రాసిన ప్రాత యుజ్జయిని
రాజ్యము చేరుటఁ జాటి చెప్ప ... విక్ర. 2 55

క హాధాత ప్రాతయని శర, బాధం గలఁగఁ
గమవారి పజ్జకుఁ జనియెన్ ... కాళువ. 1. 28.

క. మనసు నిలువఁ జాలక కడుపునఁ బుట్టిన దోస
మునకుఁ జొగులుచు వేడఁ, జనుదేర నానఁ
బెట్టితి, ననిలే దిక వాని ప్రాత ఫలమిటు
లుండెన్ సారంగ ౪ 77

2. రేఖ

ద్వి. పసిబిడ్డ వాడు నీ పాద వద్దముల, నెనఁగు
ప్రాతలు జూచి యెఱింగిన వారు, యెన్నిక
మీఱ ననేక కాలంబు, చెన్నొంద మనునని
చెప్పిరి కాని . నవ 2 99 పొ ౪ పం

క. అజ్ఞానంబున హరున క, వజ్జ దలంచి యతని
నొసలి ప్రాత ఫలమునన్, యజ్జము సేసెను
సురలి య, మజ్జంబర వృద్ధి కప్పనులు నమ
కొనునే. భీమ 2 8

3 వస్త్రాదుల యంచుల యందు వేసిన చిత్రము,
నకిషి,

సీ. పసిడి ప్రాత చెఱంగు మిసిమి దోవఁజెలంగు
నరుదాంకుకోత్తరియంబుతోడ మను 3 71

సీ. అవర దిక్పతి కట్టినట్టి సాగరమను పుట్టుంబుకుడి
ప్రాత మొగడ యనఁగ ప్రభా 1 54.

మ చెఱుంగు ల్పూత పసిడి ప్రాత మిసిమిం
జిత్రాతి చిత్రంబులై ..వను 6 94.

4 చిత్ర లేఖనము, చిత్తరువు వ్రాయుట.

ఉ. సీ. నెచ్చెలితోడు సుమ్ము నఖ నిక్కము
చెప్పము ప్రాత వేర్పుగా, శిచ్చెలువంబు గల్గు
ఘనుఁ డెక్కడనే నొకడుండెనేని ... ప్రభా.
1. 144

ప్రాతకాండు ఏ (ప్రాత + కాండు) వ్రాయు
వాడు

సీ. తకుకు బంగారు తెక్కల వారువము జోడు
బ్రతుకుఁ బ్రొద్దల తెక్క ప్రాతకాండు ..
దకా. 2. 82

సీ...విసి కారకుండొప్పు లేకరియన ప్రాతకాండు
నఁగను...అం థా 2 187.

ప్రాతచాపడి ఏ, (ప్రాత + చాపడి) వ్రాసెడిచోటు,
గ్రంథకుటి. (౪ ర.)

ప్రాతపని ఏ. (ప్రాత + పని) వస్త్రాదులయందు
వ్రాసెడి చిత్రపుఁ బని, పకిషిపని.

గీ. వికిలి పూంబి దంతపుఁ బిడికదాని, పోత
యొరవంక మొలవంక పొంకవఱచి, తమ్మిదో
దుమ్మి జోడు సాదనల హరువు, ప్రాతపని
దుప్పటి వలివాటు వైచి కువల. 2 4

చ మినుకు కదాని ప్రాతపని మేలిరిగల్ పయిపై
నటంపఁగన్...దకా 7 28

వ చాసీతి బంధపు ప్రాతపని ప్రతిమల చుట్టంచు
చందురుకాని దుప్పటి బంగదు చెఱంగుల వలె
వాటులును. ప్రబంధ 78

ప్రాతబల్ల ఏ (ప్రాత + బల్ల.) వ్రాయకాండు
కాగితము లుంచుకొని వ్రాసికొనెడి నాలుగు కాళ్ల
బల్ల (వా ౪. ౮)

ప్రాతసాకిరి ఏ (ప్రాత + సాకిరి) పత్రములు
వ్రాసికొను వానిచే రప్పింపఁ బడి పత్రము నందు
సంతఃము చేసిన సాక్షి (౪ ర)

ప్రాజము నం ఏ. అ ఘం గమనము, వడక

ప్రాతము నం ఏ అ ఘం గుంపు, నమూనాము,
మొత్తము

వ. 1. శరీరశ్రమము, పాటుపడుట 2. దిన
భృత్యము, రోజు కూలి 3. కాత్కాలికోద్యో
గము,

ప్రాతీనుడు నం ఏఱ (అ అ అ) 1 రోజు కూలి
వలన బ్రదుకువాడు, 2 సంఘజీవి, సంఘము
వలన బ్రదుకువాడు 3 త్రిమ్మరుల గుంపునకు
సంబంధించినవాడు (విల్వమ్మ)

ప్రాత్య నం ఏ అ వ్రీ జాతి శ్రష్టుని కూతురు

ప్రాత్యస్తోమము నం ఏ అ ఘం. విధి విహితము
లయిన సంస్కారముల నాచరి పక పోవుట చేతఁ
బోయిన యధికారమును మరల గలిగించు కొను
టకై చేయు యజ్ఞ విశేషము

ప్రాత్యుడు నం ఏ అ ఘం 1 ఉపవయనాది
సంస్కారములు లేని ద్విజుడు, జాతి శ్రష్టుడైన
ద్విజుడు 2 సీచపురుషుడు. 3. శూద్రునకు
క్షత్రియ స్త్రీయందు బుట్టిన పురుషుడు

ప్రాయసము ఏ. (√ప్రాయము.) 1 ప్రాత (శ ర)

2 ఉత్తరము, జాబు

అ కూర్చి నతని నెదురుకొని కౌగిలించి యే, కాంత మండపమున నధివసించి. యటగుళిందు సేమ మరయుచుఁ దండ్రి, ప్రాయసముఁ జూచి భక్తినుదీ యందు. కై ఖా. 8 82.

3. అజ్ఞాపత్రము.

మ. విభవేంద్రుండు విరూరి కానన మహా విభ్యాతి రామానుజ, ప్రభు వేదాద్రి లిఖించు ప్రాయ సము లౌరా పెద్ద సంగావనీ, విభుచిత్తంబు నెఱింగి గంటమురవల్ విద్యావధూ మాపుర, ప్రభవప్రాధ ర్పుళ్లం యకాంభటి సౌభాగ్య బు దీపింపగన్. పాండు 1 81

ప్రాయసకాండ ఏ. (ప్రాయసము + కాండు,) లేకరి, ప్రాతకాండు.

సీ. లిపికారకు డొప్పు లేకరి యన ప్రాతకాండ నగమ ప్రాయసకాండనంగ...ఆం. ఖా 2. 187.

ప్రాయ ఏ (ప్రాయము. బ ప్రాలు) 1. అక్షరము, వర్ణము.

క. సుకుమారము శ్రుతి సుఖదము, నకలంకము నై న వర్ణమాద్యక్షర స్పృష్టి రెండవ ప్రాయ సమీ, సుకర ప్రాసంబనంగ సులభము కృతు లన్. కావ్యా. 7. 74.

గీ నఖం జగదీంద్ర జాలంబు నెఱుపు మాయి, యచ్చులకు నెల్ల మొదలియచ్చైన ప్రాయ, కొలుచు వారల పాలిటి తలఁపురాయి, రావ దానుజ దాయి శ్రీరంగ కామి వాల్మీ 2 81

సీ అణి ముత్తెముల సోయగము మించిన ప్రాలు వరుసతో నిరుగేల ప్రాయనేరె ... విక్ర 1. 50.

సీ. అల చుక్క లనియెడి వలరాజు గెలుపు వ్రాల్దె లియఁ బూసిన మమీ లేవ మనఁగ...పారి 2 94

2. రేఖ, గీత.

ఉత్సాహ. చేతి ప్రాలు చూచి యిది యశేష రాజ్య విభవ భోగి, గాతీశయము గలిగి యలరు ననియు ...కళా. 6. 198

ప్రాయించు న. క్రి (√ప్రాయము.) 1. లిఖంపఁజేయు. ప్రాయునట్లు చేయు

క. మించుతమిఁ గణజముల్ దెఱ, మించుచుఁ గై జీతములకు వేర్వేరన్ ప్రాయించుచు నెల కొలు వునకుం, లించి యిడుచు మండుగు డు బాణము లెల్లన్. కువల 2. 5

2. చిత్రంపఁజేయు

గీ మగని మగువను ప్రాయించి మదిఁ దలంచు, నిషధ రాజును దమ్ముఁగా నీరజాక్షి ... నైష 1. 74

క వనిత చతుశ్చాతి వయో, వనజాతుల బంధ వైభవము భద్రుని ద, మ్రుని గూచి మారుఁ బాంచా,లుని ప్రాయించెన్ గృహంబు లోపలి గోడన్ కాళ. 4 16

ప్రాయు న క్రి 1 లిఖించు.

చ శతధృతి ప్రాసినట్టి లిపిజాల మనర్థము గాని యట్లుగా . నైష. 1 55

గీ ప్రాయ నేర్పిననాఁడె సద్వర్ణ సమితి, వర్ణ సర్థులు ప్రబల ప్రాయంగ నేరె .. విక్ర 1. 49

గీ సకల సీమంతినీ లోక సమితికాయి, భాగ్య వర్ణావళులు ప్రాసెఁ బద్మగర్భుఁ, డనఁగ ... ఆము 5 10

2. గీయు

కా. ఈ లాతంబున ప్రాయఁ బట్టణములౌ నీ స్థాదు కల్ మెట్టఁగా, నేలోకంబున నేగ మలభంబు... విక్ర. 2 7.

3. చిత్రించు, (రంగుతో) బొమ్మచేయు.

గీ ఒరగి రజీదేవి పాలిండ్ల నొత్తగిలిన, యించు విలుకాని ప్రాసినారిడువు నందు ... నైష 7. 150.

చ వనిత కుచద్యయంబు పయి ప్రాసిన కుంకుమ వ్రతభంగముల్ ... పారి. 1 118.

చ. అదిమొదలీ వధూటి విరులింటుడు కస్తురి గీరు
బొట్టు పెట్టడు పువుదోట డాయడు పటంబులు
ప్రాయదు వీణచెంతఁ జేరదు నెనరై న
చిక్కిను గరంబున దాలిచి ముద్దటంచుఁ దాఁ,
గదియటు కంజకాండ కరకార్ముక కర్మహతా
హతాంగియై కువల. 3 78.

4 రాయు, సంఘర్షణము చేయు

క నేల బదాంగులి ప్రాయుచు, బాబామణి నిల్వెఁ
దలిమ పర్యంతమునన్ ... నైష 7 164

ఎ గీ ... నాగకన్యలతోడి కలహమునకుఁ గాల్
ద్రవ్వెదవా లేక బొటనప్రేల, బుడమి ప్రాసెద
విదియెల పువ్వుఁబోఁడి దళా 2 324

ప్రాయఁగా రానిది = బాతు.

గీ జపము నన్నంపు తెలుఁగును జరుపు నతనిఁ,
జేరి వేటొక వికచ రాజీవనేత్ర, మొగము
మొగమునఁ జేరిచి నగవులొలుక, ప్రాయఁ
గా రాని పలుకులు పలికెనపుడు చిత్రభా.
3 80.

ప్రాలు¹ ఎ 1. సంతకము

గీ ప్రాసి నాతండు తుదిఁ దనప్రాలుపెట్టి, నమ్మఁ
గల పత్ర మిదియంద్రు నాగరికులు . విజ్ఞా.
3 109.

సీ. కలుగు విద్యజ్ఞనంబుల నెల్లఁబట్టి తెప్పించి
యత్యాగ్రహ భీమకర్ముడై, 'శివాత్పంతరం
సాస్తి' యటంచును ప్రాలు పెట్టించు ... పరమ
5 350

(1072) దా. శా 1102.

(1072) దా శా 1104.

2. అక్షరములు (ప్రాయి శబ్దమునకు బహువచన
రూపము)

అ. నీటి ప్రాలకరణి నేటికి దోడ్తొన, సృష్టి నష్ట
మయ్యెఁ గష్టమనుచు .. వరాహ. 11. 22.

గీ. వెలసె మభయాన్వయ-బులు వృద్ధిఁబొంద
ప్రాలుఁ ప్రాలును గల మంత్ర ప్రోలమంత్ర .
భీమ 1 45.

3 రేఖలు.

క. అఱచేత ప్రాలు గను నత్తఱిఁ బడె నొక
యంపకట్టె .. ఆము. 6. 74

క. అఱచేతి ప్రాలుచూచిన, దొరయెందును లేని
దొడ్డ దొరఁ జేకొని .. నీలా. 1 87

ప్రాలు² అ ౧. పక్షి మొదలగునవి క్రి.దికిదిగు.

ఉ. . . పురవరోపవనంబులు సొచ్చి యిచ్చుఁ బూ,
గుత్తుల ప్రాలి తేనియలు కుత్తుక బంటిగఁ
గ్రోలి లీలమై, నొత్తిలి మ్రోయుచింపు దళు
కొత్తుచు మండు మదాలి దంపతుల్. చిత్ర.
1. 94.

సీ ఘనసామ శృంగ శృంగాటకంబులఁ గాంచి
యమరులు హేమాద్రి యమచ ప్రాల ...
మనుచ. 3. 11.

ద్వి పిండాన్న శేషముల్ విదుకల మెసఁగి,
యొండొండ ప్రాలుచు నున్న ఘూకములు ..
ద్వి. హరిశ్చ 6 1642.

2 దుముకు, ఉలుకు.

ఉ వాఁడును గంటిఁ బోకుమని ప్రాలె మహిన్
విటపాలి మగ్గుగా .. ఆము 6. 21

3 పడు

ఉ. క్రంగన ఘంటపైఁ గొడపు ప్రాలుట యెన్నఁదొ
నాటమండియున్, సంగరముం గరంబుగ మనం
బున శావనసేయవైరి . మహిపతుల్ నైష.
3. 25

సీ. ముడి విప్ప నడుగుఁ దమ్ములపై నె ప్రాలు
పెన్నెఱులు దేంట్లగుట సందియము గలదె ...
ఆము 2. 60

సీ వై మిన్ను ప్రాలినఁ బదరని దైశ్యంబుఁ గట
కటా కలఁచి చీకాకుచేసె .. చంద్రా 4 96.

గీ మును గళావంతుఁ దానతిచ్చిన సుఖాపితము
లిఖించిన చీటి దోర్దండచండ, మండలాగ్రంపు
టాఱితోన మాటి యుండెఁగాన నద నేల
ప్రాలుటఁ గని యతండు. శుక 1 121.

4. కూలు.

ఉ. వాలిక దొడ్డ నారసము వజ్రము శైలముఁ
దాఁకు నాకృతిన్, ఫాలము మీదఁ దాఁకిన
నిభంబు వెసంబడి కొమ్ము లూఁతగా, ప్రాలుడు
వర్ణచంద్ర రుచిర ప్రదరంబునఁ ద్రుంచె బాణ
విద్యానిసతుండు గ్రీడి భగదత్తుని కంఠమకుం
తితోద్ధతిన్ భార ద్రోణ. 1 353

చ ఘనశర వేదనల్ బలియఁగా వనకుంభిని వ్రాలి
యున్న య మ్ముని యుగళంబు దొట్రువడ...
రాఘవ 1 27

ద్వి కాస్తతో సరిపోల్చుఁజను మూర్ఖ నొంది,
భూవర పుత్రుండు భూమిపై వ్రాలె ... ద్వి.
హరిశ్చ. ఉ. 1820. పం.

5 బజగు

ఉ. వెట్టిన యావగామతుండు నేలకు వ్రాలెననఁగ
విన్నవా, కట్టఁడి వీనులేమి విను కాటియ
కోర్వపు .. భార భీష్మ. 1 85

గీ...తల్లిడిల్లి, వారలందఱుఁ దలఁటు వ్రాలెవైవ,
నిందజితుఁ డంత తాఁడ్రితో నిట్టులనియె భా.
రా యు. 291.

గీ. పూరి పానుపుపై వ్రాలి వాఁగంటి నీలా.
2 88

8 వంగు.

గీ సంసి వ్రాలిన బొమరెత్తి పరమవృద్ధు... హర.
2 48.

ఉ ...సాంధ్యవారి శృంగారముతో దమోదళ
యుతంబులునై గొల పండి వ్రాలెఁ బూర్ణే
దుని పేరఁ బ్రాచి...సారి 2 41.

క వ్రాలిన తెప్పలు వెతఁగై, వ్రాలిన హృద
యాంబుజంబు వసుమతి మీదన్, వ్రాలిన
చూపులు. .సారంగ. 2 255.

7 పక్షపాతము వహించు

క కావునఁ గౌరవ పాండవు, నీ వసుధకునై
పినంగు తెగ్గేలైవ, జేపక వ్రాలె వారిక,
పోవుంగా కిది నరేంద్ర పొగులకు మింకన్
భా. భీష్మ 1 49.

సీ దేవల సప్తగోదావరీ తీరైక వాసుండు మన
వక వ్రాలెఁ జువ్వె . భీమ 3 215.

8. నమస్కరించు

సీ. అనఘ నేఁ దురిగంబు గొనివచ్చు నందాఁక
నంగ రిక్షకుడవై యధిపుఁ గాచి...

గీ యుండుమని మాద్రీ పుత్రుల నుపచరించి,
ద్రోపిడికిఁ జెప్పి మణియును దానవారి, యడు
గులకు వ్రాలి యద్దేవు ననుమతమున, సరిగె
ననుమోదమున యౌవనాశ్వ పురికి. జై భా

ఉ...నొసల్ తదంఘ్రులం, దుండరొదన్ మహా
గిరులు హోరనఁ బ్రస్తుతి వ్రాలి .. అము
6 47

9. క్రుంకు.

సీ, అతి దరిద్రాణ దేహద్యుతి ప్రాణమై ప్రాణేయ
కిరణ బింబు వ్రాలె ..నైమ 8 5

గీ పూదెయనఁ గ్రుంకు కడలిలోఁ బ్రొద్దు వ్రాలె
. నీలా 3 3

ఉ కూళతనంబునా బ్రభులకుం దను మర్దన
మాచరించుచున్, వ్రాలుడు ప్రొద్దుతోడ గృహ
వాటికిఁ జేరునతండు నిత్యమున్ ... శుక.
2 583

10 అతిశయించు

క, ఆలోఁ గర్ణుని చేతం, దూలని చతురంగములను
దోలను ధరణి, పాలమన మొనలఁ గావను,
వ్రాలిన దర్పమున మెఱయు వడముడిఁ
దక్కన్ భార. కర్ణ 2 45.

ఉ తారకు డన్నహోసురుండు తామరసాసన దత్త
మైన దుర్వార వరానుభావమున వ్రాలితిలో
కము నేలుచుండు...హర. 8. 8.

క వాలి నిరాతంక మహా, కేలిని వారింపంగరుణ
క్రేగంట నిడన్. వ్రాలిన వాని మీద,
కేలిన వాడనిచె నను మహివరులారా
చంపూరా 6 17

11 విజృంభించు

ఉ. చిచ్చుట కన్న మూసికొని చేతిత్తికూలము
దాచి లీలమై, వచ్చిన రద్రుచందమున
వ్రాలుదు వీవలోన వోర్వంగా, వచ్చుచె నిన్ను
నెట్టి మగవారికి .. భార. భీష్మ 3 300.

సీ. పెనుగొండ కడ వ్రాలి పిక్కిళ్లు మొదలైన ప్రతి
పక్షును హతాహతముచేసి .. శై భా
1 45.

12 వ్యాపించు

సీ కడలి కరళ్ళ రాయిడిఁ గీడ్పడి తటాంత వన
తాజిమై నంటి వ్రాలె నవంగ . వసు 5. 38

క మేలిమి పంధ్యారాగము, వ్రానిన చీకటియుఁ
గఱసి వరుణుని వంకన్, నీలముఁ గెల్పును
నతికిన, పోలికఁ జూపియె ననభోమణి తలఁ
గన్. మొ. రా అయో 7

13 ప్రకాశించు

సీ వలుద చీకట్లలో వ్రాలు చుక్కలు వోలె వేడి
భరమ్ములో విరులు వ్రేల. ఉ హరి 5 276

14. ప్రసరించు

సీ. పైపై మహాశృంగ పర్యుత్సకంబులై తన
మీద నృపుల నేత్రములు వ్రాల ... నైష
4. 134.

క... వసుమతి మీదన్, వ్రాలిన చూపులు
సారంగ 2. 258

15. సంభవించు.

గీ రాజు లేని కతంబున రాష్ట్రములకు, నన్నిటికి
బాధగా ధరిత్ర్యంతరమున, వ్రాలె వలువది
యేడులవగ్రహంబు... కాళీ 5, 288

16 ప్రసిద్ధి కెక్కు

ఉ...బోరిలో వాడిమిఁ గొంతకాల మిలవ్రాలుట
లావరి యాట...ఆము. 6 21

గీ. వ్యవస సప్తక మెప్పుడొప్పు దని యెఱిగి
వాని వర్ణించి ధరనెల్ల, వ్రాలియేలి. సార్వ
భౌమత్వమందె నజ్జనవిభుండు ... కేయర.
4. 273

17 తగ్గు, క్షీణించు

క పొంగుచు మూడు జగంబులు రంగెనంగగ
నేలచు డి వ్రాలని బలరీ, విగేరెడు నీ
కిప్పుడా, బంగరు చిటిపావ చెలిమి పాటలవలదే
అ రా. ఆర. 32

18 మూర్ఛిల్లు

సీ. అరదంబుపై వ్రాలి యాలోన దెలిసి తన్నేసి
నాతనిఁ బడనేయువారు .. భార. విరా.
3 169

19. చచ్చు, మృతినొందు

సీ ఘనభేరికా ధ్వమల్ విని గుండియలు వ్రేల
వ్రాలు మల్కలకు గోలిలు నేనె వసు 1.48

సీ భర్తృ జామాతృ సౌభ్రాత్రాదు లాశిలో
వ్రాలుట కొటలు విబ్బిల కతవ .. రంగా
3 268

వ్రాలుచు బుచ్చ) న క్రి. (వ్రాలు) వ్రాలఁజేయు,
క్రిందికి దిచు.

ఉ వానపుఁ డొయ్య నొయ్య నట వ్రాలిచె
తెప్పలు వేయుఁ గన్నులున్ ... నైష 7 48

గీ అనిన వినియును వ్రాల్చె పత్మాచలములు,
కాల . నైష 5. 101

ఉ నృపాలు రొండొరుల్, తెప్పలు వ్రాలి
కెంతయు మఱిన్ దనివారక చూడ వంతవ,
య్యెప్పుల కుప్ప మెప్పుగు శుభోదయ వైభవ
లిల రంజిలన్ ఇందు 5 98

2 ఎడఁజేయు

ఆ పుత్ర, నిమ్మవంప వ్రాల్చి నేనేర ననియె
నీ. విట్టు క్రిందు మీదు నెల్లుగకునికి భాగ,
పూ 10 377;

నీ వాలాగ్రమున గిరుల్ వ్రాల్చె నీతనిదైర్య
సంపద కిక నెవ్వీ సాటి యనుచు .. ఉ. రా.
1. 8.

3. కూలుచు.

నీ ... వడిగల తేజీలఁ బుడమి వ్రాల్చి ... ఉ.
రా. 4. 850.

4 వంగఁజేయు, వంచు, (మేరువును ధనువుఁగాఁ
జేసి వంచినాఁడు)

నీ. బర్హిర్నుభార్థమై పర్వతేన నితందు దాల్చి నాఁ
డితందు వ్రాల్చినాఁడు . ఉ. హ. 180

గీ వ్రాల్చె నెమ్మోము లజ్జాశరంబు వేర్చి .
హర. 3. 81.

5 తొలగఁ జేయు, తొలఁగించు.

మాలిని. .. నీ, యన్నకు మృత్యువు నన్ను నెఱుం
గవె ప్రాణము లిప్పుడు వ్రాల్చెద నంచున్నత
కాత కృపాణముఁ ద్రిప్పుచు ... మార్క. 1. 37.

క. నవలా కుచరేఖలకున్, నవలాకుచ రేఖ లిడు
నకు రాకున్నే, యవనీ జనములు మఱి గౌ.
రవ మెడలఁగ వీపుతోలు వ్రాల్చుకయున్నన్.
చంద్రా 2. 124.

వ్రాతించు న. శ్రీ (√)వ్రాలు) వ్రాలఁజేయు,
వ్రాతించు.

నీ పాలింద్ల దమవెడ వ్రాలింపఁ జెన్నొందు
నవదుఁ గౌఁ డిఁగెయల్లాడు చుండ . . భార.
విశా. 4. 28

వ్రాసి వ్రాయక అసమా శ్రీ. సగము వ్రాయుచునే,
వ్రాయుట పూర్తి కాకుండఁగనే

నీ. ... కులకై ల తవయ చెక్కులయందు మకరికత్
వ్రాసి వ్రాయక వచ్చె వామదేవుఁడు. . దశా.
7. 10.

ప్రీ

ప్రీతి వి కలుగు, విరియుట యందలి ధ్వని కనుకర
ణము,

ద్వి ప్రక్కలై మేనెల్ల విక్రమ విరియ... బస
పు. 7. 415 పం.

ప్రీ

ప్రీత నం వి అ శ్రీ 1 లజ్జ, సిగ్గు. 2 అడఁకువ,
వినయము.

ప్రీతనము నం వి అ న 1 లజ్జ 2 అడఁకువ

ప్రీతము నం వి అ శ్రం ప్రీత.

ప్రీడితము నం విజ (అ అ అ) సిగ్గుపడినది

ప్రీతి అ శ్రీ. బ్రద్దలగు, భేదిల్లు

క ఒడవిస కిమకం గొడగొని, గడగొని హల
ధరుఁడు రథము కండ్లను నొగలుఁ, జదిపి పతా
కయు సారథి, విదాతణము చేసి మిన్ను ప్రీతిఁగ
నార్చెన్ ఉ. హరి 4. 248

చ చటుల కృపిట సంస్థిత రసాస్థలి ప్రీతికయుండ
గార యిచ్చుటకును బోలె ... మనుచ రి. 108

మ కని యత్యుద్ధతి శంఖ మొత్తుటయు .. , విని
యోగంబులు దపె ధూత చయముల్ ప్రీతిన్
దిశా భాగముల్ హర. 7. 157

ఉ మాళవ మాగధుల్ వలపు మార్గణ మొక్కటి
పెక్కురూపులై, వ్రాలిన వాజి రాజి మహి
వ్రాల్చె రథధ్వజ పాళి నుగ్గులై, ప్రేరే భట
చ్చటాఁగములు ప్రీతి మదావళ దంత కుంత
ముల్, గూలె . రా వి 7. 10

2. నశించు చెడు.

శా ఆలోమాయ ఘటిచి యా దితినుకుం దా
భీరి కాలానలి, జ్వాలో దగ్ర విమంబుగ్రక్కుచు
ఫణ వ్యాకీర్ణ రత్నప్రభల్, క్రూరన్ గ్రూర
భుజంగమై యరుగు దేరంజాచి యమ్మాయ
వే, ప్రీతిం జేసె మునీంద్ర మూచిత మహా విద్యా
ప్రభావంబునన్ రాజ. చ. 2, 80.

క. వాలంపతాకునకు ధృతి, ప్రీతిగ హాతక
యనుచు వెలువడు తన్మర్యాదాపమునకు వా
జన, పాల కులోత్తంసు గుండె భగ్గువఁ గలఁ
గెన్ రాఘ 1 22

ప్రీతి(లు)పడు అ క్రి (√ప్రీతి) సత్వహీనమగు,
దౌర్బల్యము నొందు

క అనల సుతుఁ డనల కణములు, పెనఁగొన వను
రారి దూత ప్రీతి వడఁగాఁ, గమఁగొని...కు.
సం 10. 540

ప్రీతి(లు)పడు న క్రి (√ప్రీతి) చీలుచు, బద్ధలు
చేయు.

వ. ... మిమ్ము నాలుకలు గోయక నెలపులు
ప్రీతిక ప్రాణంబులు గొనక యెట్లు పై రింప
వచ్చు ... నైష 7 88

ప్రీతి=ప్రీతి సం ౧. అ శ్రీ లక్ష్మి, సిగ్గు.

కా. ... బాలా రత్నము కేలికాకుమక సామర్థ్య
క్రియా దూరిత, ప్రీతి మాచక సామరాగ
వికస ద్వీజారుచుల్ మీఱఁగా ... దశా.౩.౪౪

ప్రీతి సం ౧. ౩ వం 1 పరిధాన్యము (వర్ణ) 2
ధాన్యపు గింజ, వర్ణగింజ

ప్రీతికాంచనము సం ౧. ౩. న ధాన్య వికేషము,
ఒక విధమగు కాయధాన్యము, మహామము

ప్రీతిరాజికము సం ౧. ౩. న. కంగువు, కొఱ
ధాన్యము.

ప్రీతిగారము సం. ౧. ౩. న ధాన్యపుకొట్టు

ప్రే

ప్రే ౧. గొల్లకులము, అ కులమునకుఁ జెందినవాఁడు
ద్వి వెరవునఁ బాలించు ప్రేతేఁడు నతఁడ ..
జన. పు 4 ౪౪. పం

గీ వీఁడెపో ప్రేతి గిముల వెన్న జమ్మ, గములు
గొల్లఁగ మెక్కిన గండిబొంగ ... నీదా.౩ 52.

ప్రేకటము ౧. ప్రేకఁటు, భారము,

ఉ. వెన్నలి ప్రేలఁగాఁ బిఱిడి ప్రేకట మొయ్యనఁ
గ్రింది కీడ్వఁగాఁ, జమ్మల మీఁదఁ గ్రిక్కిరి
పందెటి దండలు పొంత విక్రఁగా, సన్నపుఁ
గొనుదీగ గడు సన్నముగా ముని ప్రేక
నిలిపఁగా, బొన్నలు గోపెఁ శేతులను బుప్పొడి
యొప్పెడు కొమ్మ కొమ్మలన్ దా. ౩ 184.

ప్రేకటి=ప్రేకటి ౧. (ప్రేగు+కట్టు) గర్భము,
చూలు (సంధిని వర్ణతోప వర్ణాదేశములు)

ఉ. ప్రేకవి బండివానికిని విప్రునికిం బిఱిన్ వివాది
కిన్, ప్రేకని మోపువానికిని వృద్ధునకుం గడుఁ
జిన్న బిడ్డకున్, ప్రేకటియాఁడు మాగిసికివేదలు
వానికి దెవుగొంటుకుం, దేకువతోఁ దొలంగు
నది తెల్లముగా నెదురేగుచెంచినన్ విజ్ఞా 2 18

ఉ. కాశ్యప కీర్తులన్ దిశలు సారణసేయఁ దలంచు
వర్షిభూ, మీశ్వర భామిని జనము నెల్లజనుల్
గొన నిచ్చుగించు నీ, విశ్వము నేలతోఁ దివురు
ప్రేకటి కొరుకులందు నాది గ, ర్భేశ్వరుఁ గుఱి
తోన ధరియించిన యట్టి మహానుభావతన్ ౧.
శకుం. 4 67.

ప్రేకదనము ౧. (ప్రేక+తనము వృత్తిని వర్ణ వి
కారము) 1 గౌరవము, గొప్పతనము

క. కవి కొలువు సేసికొని మా,లిని వాఁ జనిసాధి
యిది మలిమనవృత్తం, బున పొంతఁ బోవ
దెన్నఁడు, నను ప్రేకదనంబు దోచువట్లు
చరింతున్ భార విరా 1 18౪.

2. బరువు, భారము

ఉ. ఒక్క శరాసనంబు దగ నున్నది యెక్కుడు
లావు చూడ్కికిన్, వెక్కినమైన రూపమును
ప్రేకదనంబును గల్గి చేవమై, నెక్కిడదివ్వ
నెవ్వరికి నేగతి మానముగాక . భా రా
కాల. ౩00.

౩. భారాచలము ప్రేకదనమెంత వింశతి
భామని చే నెత్తువడియె నట్టె . కు. సం.
౩ 248.

(ఇది 1 2 అర్థముల కుదాహరణము.)

ప్రేక్ష విజ 1 భారవంతము, బరువై నది. (కర్ణాభార
యమునందు దీనికి నిగాగమము నిత్యముగా
వగును)

వ. ... ప్రేక్షగు లాంగలేక మూగి వీరి ప్రేక్షలగు
మూతుల ప్రోకలకు జేటలగు పెన్సోటలును
భాగ 8 447

క. ... అతం, దాకగొనక యతని ధనువు, ప్రేక్షని
భల్లమునకు ద్రుంచి వెన డగ్గటియన్ భా.
ద్రోణ. 1 201.

ఉ. వేనలి పాటపాట నర మెంద్రుకతో దిలతందు
లావ్యయ, శ్రీ నటియింపఁ గై నడలి ప్రేక్షని
చన్నులు పాలపంకజై, కానసి యార్ప
వాలుఁ బలి కన్నులఁ గల్గితవంబు వీడ్కొ
నన్, మానిని హస్త మూది యొకమంజుల
భాషిడి వచ్చె పీఠికిన్ కాశీ 7. 159, విజ్ఞా.
2. 18.

2. పెద్దది, లభికము

ఉ అక యొకింత లేక వివృతాస్యరటత్స్పట
వహ్నికీముల్, దాక దిగంతముల్ గమయ
దొడలు దీటుచు వాడికిన్కఁ జే, రాకలి నీ
జగత్త్రయము నావళిచేయఁ దలంచెనో
యనన్, వీరక గడంగి కృత్య యొక ప్రేక్షని
కూలముఁ గేలఁ దాల్చుచున్ నృసిం 4. 138.

నీ ప్రేక్షని యలుక కలిపించి మఱచము కోడు
గొగిలించుచోకమ్ము గాని మిత ... కువల
5. 35

చ. ... సగ్వి భూ, జనములు నన్నుతింప విలసన్మతి
బంధులు సంతసించ ప్రేక్షని విభవంబు పెంపె
సంగఁ గట్టె సుతున్ యువరాజ పట్టమున్ పి
శకుం 4. 158

నీ. కలదె యీ చందంబు చెలు లెవ్వరికి నృపా
ధృవుల కానోపుదు రవయవముల, తీరునై
ప్రేక్షని తేజంబుగడిచియై పొలుపారు దర్పం
బుఁ బొల్పెఁ జూడ హరి పూ 9 5.

ప్రేక్షన వి (ప్రేక్ష) భారము

చ...దృష్టికఁ గడు ప్రేక్షనై తనదు చెల్వలఁ
జుట్టలఁ దాను సంతసం, బు కలిమి నేచి మిన్న
డిచి పుణ్య పరావృతుడై వెలింగెడున్ భార
స్వ 1. 25.

నీ అత్యధృతంబు, నగు కృష్ణ దుష్కర వ్యాపార
మాతృకు ప్రేక్షనై వెలసిన విబుధనాథుఁ, దా
త్రిదివమున హరి. పూ 7 190

గీ. నిడివి గాఁగ బ్రదుకు విడువంగ ముడువంగ,
ప్రేక్షనైన కలిమి వృద్ధిఁ బొందు . కాశీ.
8. 199

ప్రేక్షము వి. భారము, బరువు

ఉ. కాకర వండు వంటి జిగి గల్గిన మేలి పసిండి
ధాత్రికిన్, ప్రేక్షము ద్రవ్యి పోసినను వేయి
యుగంబులు చెల్లు ధావ్యముల్, తోకకుఁబుట్టె
డమ్మినను పోనాక కల్పము పట్టుఁజూడ్కి వే,
రేకటి వీర వై శత్రుపతు లిండ్లు గనుఁగొననొప్పు
నప్పురిన్. రాజ చ 1. 50.

చ. చనుగవ ప్రేక్షమున్ జనున చక్ర భరంబును
మోవలేక...పారి 4 24

అ కోర్కి ప్రేక్షమునను గులశైలమునుబోలె, నిశ్చ
లత నతండు నిలిచెఁ గాక, భృశతపంబు వలనఁ
గృకుఁడతం దొకమంద, పవను చేత నెగసి
పాఱఁడెట్లు. కవిక 8 40

విజ 1. పెద్దది, గొప్పది

ఉ రాకివఁ జూచి నా డతనిఁ దారసిలంగ
రథ బు దోలి నీ, యాకకు నిల్వ దీ యరద
మన్న బిటి దికి బోవఁగా నొగల్, దాకెడు
దేవదత్తిఁ బడఁ జాకె దురంబునఁ దొల్లి
నాపుడున్, ప్రేక్షపు నారసంబుల హరించె
నతండు శతాంగ వేగమున్ రామా 8 168.

గీ కాను గడగడ వడక ప్రేక్షపుఁ బిలుందు,
భారమున నెన్నడలు తొట్టువడఁ దటాక,
మనని కన్యక వెలువడి యధిపుఁ గూడి, దరిని
విల్చిన సఖియ అందలును జేరి. ఉ. రా. 8 114.

చ...యే, వెరవున నిల్చు దీని వగు ప్రేకపు
గుబ్బల ప్రేగునన్ జడల్, దొరికిన యట్టి
నెన్నడుము తోరపు నల్వ కడంక మెచ్చితిన్
యయా. 4 46

2. అధికము (ప్రేగు యొక్క రూపాంతరము)
వ. రక్కసి యెడయని బెడిదంబున కోర్చియతని
ప్రేకంబులైన మూకల నేలం గూల్చి యంత
యయా 3 36

3. దుర్భరము, దుస్సహము

ఉ. కాక నెదిర్చి సంగర ముఖంబున పొచ్చిన
రాజ వంశమున్. గూకటి వేళ్ళతో బెట్టి
గోత్ర వధంబును జేసినట్టి యా, ప్రేకపు
గీడుగాక ప్రజవేచ దలంచిన గోరు చుట్టపై,
రోకటిపోటు చందముగ రోసి జమల్ నను
టాచి తిట్టరే. తై ఖా. 1. 64.

ఉ. కానంగ రాని దుఃఖములు గాంచంగ వయ్యెడు
మత్త బంధరీ, గానము పూను నీ సుఖికాల
మదేటికి ప్రేక మయ్యెనే.. గంధ 1. 97

ప్రేగడరు ౨. ౧౩. (ప్రేగు + అడరు.) భారము.

క. ఎఱకలు విచ్చుచు దుండము, తెఱచుచు ప్రేగ
డరి సొగసి త్రెళ్ళి వివశుడై, యఱచిన
నోడకుమని హరి, నెఱి పక్కంగ ద్రోచియె
నెనయంగ గృహన్ భార ఉద్యో. 8. 301

ప్రేగడుపు ౧ (ప్రేక + కడుపు.) స్థూలదరము,
పెద్ద కడుపు

చ... గారి ముందటన్, గురువులు వాటు ప్రేగ
డుపు గుఱ్ఱండు మాకు బ్రసన్నుడ డయ్యెడిన్.
వీర. 1 5

ప్రేగు ౨ ౧౩. 1. తపించు

చ చెదరక నామనంబు వృషశేఖర నీయెడ నిల్చి
మన్నెథ, ప్రదర పరంపరా నిహతి పాల్పడి
ప్రేగెడు...మనుచ. 6. 94

నీ. తడవుల నుండియు దపము సేయంగ బూని
మణికంఠండు పాట మాని యునికి, మవవాస
భేదంబు వపనయింపంగ లేక ప్రేగుచున్నవి
నాడు వీను లిపుడు కళా. 2, 53

గీ...దైవకృత్యంబులకును, విష్ణువీగుట ప్రేగుట
వెట్టితనము దశా. 2 418

2. భాగపడు.

గీ విశ్వ మందిర యిందిర వివిధ గతుల, వారిచే
నిట్లు మదిగ్రాగి వగల ప్రేగి, విరహ శిఖ
నావ దరమె యే కరిణిదైన, నీ కరుణ లేక
యంచు గన్నీరు నించు. లక్ష్మీవి 4. 105.

౧. భారము, బరువు.

ఉ. ఎందును నెవ్వరుం బడని యెంతయు గష్టము
పాటు వచ్చినం, గొందరిమంది పాండువిభు
కోడలు దవ్వుల నున్న నన్న నన్న గొవిందుడ
కాపుమంచు బలివిచుట యీగంగ రాని
యప్పు బో, లెందలపోయ ప్రేగయి చలింపక
యున్నది యెప్పుడున్ మదిన్ భార.
ఉద్యో 2 129

క. రేలుం బగలుమ మొగమున, ప్రేలుచు బలి
వాయకున్న ప్రేగుననో. అ, బాలిక మొగ
మెత్తదు కు. సం 5 650

౧౨ 1. భాగము కలిది, బరువైనది.

ఉ వేడుక వేల్పు దొయ్యలుల ప్రేగు చనుగవ
మీద మన్నెథ, క్రిడల వ్రాలి నిద్రా సుఖంచి
ప్రభాతములందు, హరి ౩. 10 291.

2 దుస్సహము

నీ. చూపజెల్లను దన రూపంబు చూడ్కికి ప్రే
గైన నత్యంత విస్తయంబు బొందుచుండ .
భార. విరా 1 211

ప్రేగుడనము ౧ (ప్రేగు + తనము.) బరువు,
భారము

వ. ఒక్క యింటి మచ్చెకంటి పంచాశద్వర్ష చేళియ
పలిత పారంబైన వేణికాభరంబు గై వడ ముదు
సలి చక్రవాకంబులతో నెక సక్తెంబాడు పీఁగు
చన్నుల ప్రేగుదవంబునఁ దవ తనూవల్లి జల
దరింప. భీమ. 2. 110

ప్రేగువ(వ)డు ౨.౧౩. (ప్రేగు + వడు) బరు వెక్కు,
జుపు కలవగు.

గీ. ఒంటిరువుల లేతెమటలు నూసిప్రేగు, వడిన
చాడ్చున నవయవ భంగులందుఁ, దగిలి మఱి
పువఁ దడయు... భార విరా. 5 199.

క. నీవ నిను నెఱుంగకుండిన, నే పాడిఁ దెలుప
వచ్చు నిట నకల ఊ, భావనా మగు నీ యుగ్ర
పు, భావమునకుఁ జాలప్రేగు వడినవి జగముల్.
హరి ఉ 8 153.

మ జగతీంబుల కాభలెక్కి మురళి శబ్దామృత
స్థందమున్, మిగులన్ నీనులఁ ద్రావి ప్రేగు
వడి నెమ్మిం గృష్ణు రూపంబు చి, తగమై
యుండఁగ... భాగ. 10 పూ 790

ప్రేమ = ప్రేమ స. ౧౩ (√ప్రేగు.) వేగఁజేయు.
(౪ ర)

ప్రేడు ౨ గొల్లవాడు (బ. ప్రేటు)

ఉ రేపటి పూట నెన్నికొని ప్రేడు పసింగొని
పోయి మేవి తా, మాపటి పూట నెన్నిక
క్రమంబున నీదగుఁ జెప్పేనియుం, గోపరిపాల
కుండు చెవిఁ గొమ్ము నిజ బుగఁ జూపి శుద్ధుఁ
డొ, జేపడి ప్రుచ్చుకొన్న యెడఁ జెచ్చెరఁ
జెప్పకయున్నఁ దప్పగున్. విజ్ఞా. 2. 10

ఉ ప్రేని తమాజు దొక్కరుండు వీర్య సమగ్రుండ
పోత వచ్చి నా, పూనివ పూన్ని యంతయును
తొంకగు నట్లుగఁ జేసె నేను నా. సేవయు రాడి
వెట్టెద విశృంఖలతం బ్రతివతువెంట మీ, రి
నెఱికిన్ సహాయవడు టిప్పిత మేనిఁ గడంగుఁ
కుక్కునన్. హరి. ఉ 8 99

గీ ఆకట యెచ్చోట నున్నవాఁ డతని తండ్రి, వేగ
యెఱిఁగింపరే లావు వెంపు గటుగు, ప్రేటు విడి
పింపఁ గలయట్టి విధము లెల్లఁ, జేయఁ దగవు
రారే యని కూయుటయును, హరి. పూ 7.28

కా ఆలాపించుచు ప్రేటు ప్రేతలుఁ బ్రభూతా
శ్చర్యలై రందఱున్... భాగ 10. 257.

ప్రేత ౨. (√ప్రేయు) 1 దెబ్బ

క ఆ సూర్యభానుఁ డీక్రియ, ప్రేసిన యవనిధి
దనుజవిభుఁ డధిక బలో, ల్లాసనమునఁ బుచ్చుకొని
పొడి, నేనె నమరు లార్య నతని శిరమొక
ప్రేతన్ నిర్వ 4 56.

2 ప్రేయుట

క కొండొక సేపునకుఁ దెలిసి, చండ గదా దండ
మున నసహ్య కోధో, దండత బలు ప్రేయఁగ
నా, తండా గద విఱుగఁ జేసెఁదనగద ప్రేతన్
హరి. ఉ. 1. 129.

భోగినీ దండకము. తల్లి రాజుల్ బహు వ్యాజులే
భోజులే చంచల చ్చిత్తులే మత్తులే ప్రేతకాయ
తులే నూతనాన తులే లోక సంయుక్తులే దోష
సంసిక్తులే. .

ప్రేపు = ప్రేపు ౨. (√ప్రేగు) ప్రేపుడు, వేగఁ
జేయుట (౪ ర)

ప్రేపుడు = ప్రేపుడు (౪. ర)

ప్రేటు ౨. (√ప్రేయు) 1 (కత్తి మొదలగు వానితో)
కొట్టుట, ప్రేయుట.

గీ పోరి రేటును ప్రేటును బోటు నొక్క, యలవిఁ
జెలఁగంగ నుభయ సైన్యముల వారు... భార
భీష్మ. 3 225

గీ చలము శోభిల్ల నొండొరు సమయఁజేయ, వేగ
పడి పెల్లుపొంచుచో ప్రేటుఁ బోటు, నాటు నగ
పాటు నొండొరు బోటుపడక, చారుణంబుగఁ
బోరి రవ్వీర వరులు. భా. రా ఆది, 2. 137.

పి. ప్రేటున కనువైన రీతిమై దమవాగె నన్న
వెంబడిగ నశ్వములు మెలంగ...కళా 8 88

2. చెబ్బ.

గీ. అలుక యంతత కెక్కంగ హలధరుండు,
విమతఁ బొరిగొందు విఁకొక్క ప్రేటుప్రేసి,
యని తలంచుచుఁ బెను గద హస్తతలము, నంద
మర్చి యుగ్రపు దృష్టి నతనిఁ జూడ హరి.
ఉ 2 82.

క. దగ్గటి యేసిన బాండ్లుండు, సగ్గక గదఁ
గొనుచు ప్రేటు సరగునఁ గొన్నన్, మొగ్గరము
లోన నిరువురి, యగ్గలికలు మెఱసె గదలు
నాకన మంటన్ ఉ. హరి 8 81

చ. అవ విని ప్రేటువద్ద యురగాంగవయుం బలె
నేయి వోయ భగ్గన దరికొన్న భీషణమలతా
శన కీల యనంగ లేచి...పారి 1 82

క. నావుడు పరి భాళిచెద, వీవుండుట యెఱిగి
కాదె యిది ప్రేటుగ నేఁ, గావించితిఁ జేరికి
దగ, లావించుక గలిగెనేని లటవటలేలా ద్వా
7 29.

ఉ పోటుల వాతఁబోవు భట పుంగవులన్ మది
మెచ్చుచున్ వడిన్, ప్రేటులఁ గ్రీడనలిపి పృథివిం
బడు వీరులఁ ద్రొక్కికొంచు నె,చోటుల నైన
నగ్గలికఁ జొత్తురు నెత్తురు వట్టు సేయుచున్ .
భార విరా 8. 182.

ప్రేటుగొను వ క్రి (ప్రేటు+కొను.) కొట్టు.

క. అమ్మెయిన వైనతేయుని, గ్రమ్మన నొక ప్రేటు
గొవి తగం దిరుగు నెడన్, నెమ్మది నవ్వుచుఁ
బ్రభుఁ డొక, యమ్మునఁ దునుమాడె నతని
యాయుధ వరిమున్. హరి. ఉ 4 184

గీ తప్పులేకుండ నేల నెత్తమ్మి మొగద, విసరి
వక్షః ప్రదేశంబు ప్రేటుగొంటి... హరి 1 27.

ప్రేటులాడు అ. క్రి. (ప్రేటులు+అడు.) చెబ్బలాడు,
పోలాడు.

సీ దళము దళంబుతోఁ దాఁకి యగ్గలిమై నీడఁ
బోవక ప్రేటులాడు నెడలు .. భార. విరా
8 184.

సీ. ఇరుదెఱంగుల దండు తెరసి యుక్కున ప్రేటు
లాడుచోఁ జెలరేఁగి యడవి ద్రిమ్మరులు ...
అచ్చ. రా. యు. 250

ప్రేత వి గొల్లది, గోపిక

ఉ వెన్నలు దిన్న తప్పునకు ప్రేతల మెచ్చుగ
నాఁడు రోటితో, నిన్నటుగట్టి త్రోచిన యనీతి
దలంచియె నేఁడు నన్న నో, వెన్నుఁడ యెట్లు
సేసెదవు ... హరి పూ 7 87

క. రా తల్లి రమ్ము తండ్రి, ప్రేతలు గోపకులు
రండు వినుఁడి గర్త, జ్ఞాతలమున మండుండు
గో, వ్రాతముతో మీరు మీకు వలసిన యెడలన్.
భాగ 10 పూ 918.

మ. కనుకన్ ప్రేతలు వచ్చి కొల్లలిడియెన్
గృష్టుండు పాలెవ్వులం, చనినన్ ... దళా.
9 198

ప్రేతె వి గోపిక, గొల్లది

ద్వి మెఱపుల యెడనెడ మేఘముల్ బొలుచు,
తెఱంగున తొరి ప్రేతల యెడనెడను, దన
మూర్తి యలర నా తరళ లోచవలు ... అ.
మ. క. 2 107. పూ 12 వం.

భుజంగ ప్రయాతము ప్రేప్రేతలన్ బిల్లనం
గ్రోవిఁ దేఁ జాలు ప్రోడా అచ్చ భా 3 55 పా.

ప్రేవల్లె(లియ) వి. (ప్రే+వల్లె.) గొల్లవల్లె,
మోవము.

మ. యదువంశంబున లోక రక్షణపరుడై పుట్టి
ప్రేవల్లె నున్నద బాల్యంబు నటించి . భార.
ద్రో 1 97

కా. గోపాలాంగన రెంత జాలిపడిరో కోపించితో
దూఱిరో, ప్రేవల్లెన్ని ధర్మగేహములలో
విభ్రాంత చైతన్యతై ... భాగ. 10, పూ.
148?.

మ. ... కోవముతో యశోద యది యేరా కృష్ణ ప్రేపల్లెలో, నను పాల్వెన్నలు కొల్ల పెట్టి తని యన్నన్ ... దశా 9. 198.

ప్రేపాప ఎ. (ప్రే+పాప.) గొల్ల పిల్లడు.

దండకము. పంపు దీపించు నీ ప్రోపు ప్రేపాపలం గ్రేపుల నైవీ రీశ్య బుగ్గఁ జూపి యా పద్మజం దొక్కచో దాచినన్. పారి 3 28

ప్రేయింమే న. శ్రీ (√ప్రేయ) 1 మూయించు, మూయనట్లు చేయు.

గీ. ... అమ్మెయి గురునకుఁ బరిభవంబు, సేసి యిమ్మెయి బలుకంగఁ జేయునదియుఁ, గలదె యీ రాజు సన్నిధిఁ గాన బ్రతికి, తింకఁ బలికిన వోరు ప్రేయింతుఁ జమ్మ భా ద్రో, 5. 285.

2. మోగించు

వ. ... కారాయణుడు చులువారుడు

మ. కడఁకం బన్నంగ నానతిచ్చె జరుగంగ బల్ రణ క్షీడకు, నైదలన్ దిండిమ దుందుభుల్గులు నన్ ప్రేయించి ... ఉ హరి 4 212

మ. అనినన్ భోజ మహివిభుడు లయకలాపం తోగ్ర ధారధర స్తవితాళిల వటుప్రయాణ ముఖ నిస్సాణంబు ప్రేయించినన్ ... తై భా 8. 58

ప్రేయము = వేయము న. శ్రీ 1 కొట్టు, ప్రహరించు

క. ఈ యిరువురుఁ బంచినవని, నేయుడు రచె ధర్మజనకు జేకుఱని తలఁ, పే యది యతనిం దొడరుట, వేయెట్టికి జముని శిరముప్రేయుట గాదె. భార ఉద్యో 2 122.

చ. విడిలియు నొగిల్చియును ప్రేసియుఁ ద్రుంచె నతండు ప్రేత్తిడిన్ .. హరి ఉ. 10. 255.

నీ ... భూరి శిరము, పుటియలుగా రక్తపూరముల్ గ్రక్కంగ వేమాటు నేలతో ప్రేసి ప్రేసి ... భా. రా మం. 402.

నీ శిరములు మేనులఁ జేర్చి భావించి నిజాస్యముల్ ప్రేసికొంచఱచువారు ... భార శ్రీ 2. 23

2 నఱకు, బుడంచు

క. వసియు దానిన మృగముల సగిచిభుజాసిన్, ప్రేసియుఁ జూపెను . భార. ఆది 4. 13.

ఉ వారులు నా నుధుల విభు వధ్యశిలా స్థితుఁజేసి ఘోత దుర్వార కురార ధార ననివారణ వేయంగ ముప్పహించినన్ . విక్ర. 7 183

నీ కడికండ్లుగ పీని కుర బు ప్రేయించు గర సానఁ బట్టిన ఖడ్గధారి ... కాశీ 3 152

3. చుపు.

కా తీలా నిర్జిత సర్వమును వన బల్లిం జేరు కొన్నట్టి కా, దూక, బొక్క జన్మగఁ బు నొకచో దుర్దా తమై ప్రేసి తత్కీలాలఁబది మున్ను గ్రోలి యదరో దీవ్య దుభుజానల, జ్వాలన్ తన్నలపంగఁ దల్పె శతమానం బొంది భక్షింపఁగన్. కేయూర. 3 114

4 మోగించు.

ఉ దిగ్గన లేచి ప్రయాణ సంక్రమ, శ్రీ వెల యంగ దుందుభులుఁ ప్రేయించుటన్నను శృత్యు లర్థి సం, రావ విడంబి భాంకృతులు రంజితఁ జేసిరి ది క్తటలన్. ఇందుఁ 1 186.

5 తట్టు, చఱచు

గీ అనుచు నొ దొరు చెయిప్రేసి యవహసింప, హరియుఁ గలకల నవ్వి . ఉ హరి 4 181

6 ఉంచు, పెట్టు.

మ. .. నిశ్చలమింతై చెఱుం, గొడియంజేవిరి దమ్మి ప్రేయుటకునై యుఁకించి జంకిచినన్, పారి. 1 129

7 తట్టు.

చ చొరఁబడి కాంచ ప్రాంతలును చుట్టియుఁ గత్తులు ప్రేసి నందిటం, జెరయంగఁ బట్టి చెక్కు గఱపించి గిరేపడ గీచి నిల్చి, కొక్కెరయంగఁ

జూచి పొదియపు టిక్కువ దిట్టచుఁ జిక్కుపేసి
స్ఫోర మెరివో యటంచును భళివె పుంజులు
దన్నలాడఁగన్ హంస 3 216

8 పాటవైచు

నీ మత్స్యంగ్రస్త పామరుల కీదలఁచిన విడువక
నొక మూల ప్రేతు రనుచు ... ఘటికా 1 15

9 నాఁటు, పాఁటు

గీ కవుల పీఠంబు లానంద కావనమునఁ, జెట్టు
ప్రేసిన చోట నక్షీణ పుణ్య ... కాశీ 7 9.

ప్రేతేడు ఎ (ప్రే + తేడు) గొల్లల రాజు,
శ్రీకృష్ణుడు

గీ. జడల క్రాన్నెల మెడఁ జావ సరముఁ దొడలఁ,
బొడల తోల్మైన వెలిమిడి పూతమించఁ,
బొడమె ప్రేతేని ముందటఁ బొడవు చూపఁ,
బొడవులందెల్లఁ బొడువైన బోటువేలుఎ ఉ.
హరి 2 171

ప్రేలఁజోపు వ. ౧౩. (ప్రేలన్ + చూపు, చూచిన
వారిందఱును నిందా గర్భముగా వీడిట్టివాడని
ప్రేలితో నితరులకుఁ జూపు.

క అతఁడు కళింగోద్భవుఁడగు, కళమున నో
ప్రేలఁ జూపఁ గనుగందక యోగ్యతమ స్వీకా
రమునకు, నితరుండై యుండె ముని శులేశ్వర
వితే. పాండు. 3. 17.

ప్రేలఁ జూపించుకొను = చూచిన వాటందరు నితఁ
డిట్టివాడని చేతితో చూపునట్లు ప్రవర్తించు
నీ ఎన్నందు నెచ్చోట నెవ్వారిచే ప్రేలఁ జూపించు
కొనక ప్రస్తుతికి నెక్కి ... కళా. 3 228.

ప్రేలఁబడు ల. ౧౩ (ప్రేలన్ + పడు. స్వార్థమున)
ప్రేలాడు

ఉ. నాలుక బంతి ప్రేలఁబడి సంజవఁదోగి ...
మనుచ. 5 50

నీ. కొల్ల ప్రేసిన గ్రుచ్చుకొని ప్రేలఁబడు వారు
నుప్పు రొంపులఁ గ్రుక్క నురియువారు ...
కవిక. 5 113.

ప్రేలాడు ల. ౧౩. (ప్రేలి + అడు.) ప్రేలఁబడు.

గీ. చిక్కి ప్రేలాడు నడములు చేతిగోల, కుంటునడ
కయు న చూపు కూత వినిక, వచ్చునడఁ జెద్ద
ప్రాహ్లాదుండై మరేంద్రు, డడిగె దగ్గక రవ
మున నన్నమ త. శేష 1. 128.

ప్రేలారుచు ల. ౧౩ ప్రేళ్ళ నాడించు.

క పలిన నానిధనంబులు, బాలురు బంధువులుఁ
దారు బ్రదికిన దినముల్, వేలారిచి తింద్రా
తని, యోలముగని విదవ భీతి నొడుగుదు
రాజిన్. భా. విరా. 4 217

ప్రేలిమి = వేలిమి ఎ హోమము

క నాలుగు దినాలు విశ్రాంతి, పాలు విధానాలు భోజ
నాలును మేలిన్, ప్రేలిమి గలుగఁగ ముదముల,
ప్రేలి మిగుల నవల నాగ ప్రేలి మొనరవన్.
ముకుంద. గీ. 238

ప్రేలిమిడి ఎ (√ప్రేలు) చిటిక, త్రుట్.

గీ...భావజాస్తాభి హతి మహా దేవుఁడొక్క, ప్రేలి
మిడిఁ బెంపునెడి కడు విరళి గొనియె కు సం.
5 5 4

నీ. హరిఁ బత్తుమే...

గీ ఎట్టివారిసైవ, నొరుల నొక ప్రేలిమిడిఁ దిరులో
మరులుగొలిపి, దివియమే దేవి నీయట్టి దీము
గలుగ. కు సం 6 674.

ప్రేలిమి గావించు న. ౧౩ (ప్రేలిమి + కావించు)
(అగ్నిక) ఆహుతి నేయు, కాల్పు

నీ విడిముడి పట్టులు ప్రేలిమి గావించి మల్లె సాలలు
లిట్టు మండఁజేసి...అచ్చ రా. సం 177.

ప్రేలియాడు ల. ౧౩. (ప్రేలి + అడు.) ప్రేలు,
ప్రేలాడు

ఉ...కాభావతి ప్రేలి యాతెడు మహాఫలముల్...
నైష 5. 79

ప్రేలు = వేలు ల. ౧౩ 1 ప్రేలాడు, అంబమానమగు.

ఆ వివృత కేశ భరము ప్రేలంగ ద్రాపది ననియె
భార వభా 2 301

గీ విపుల శాఖ నాయుధములు ప్రేలఁగట్టె ...
భార. విరా. 1. 174

క. రేలుం బగలును మొగమున, వ్రేలుచుఁ బతి
వాయకున్న వ్రేఁగననో...కు సం. 5. 850

(మొగమున వ్రేలు = కమలకు కట్టినట్లుండు)

2 విడువక ఉండు.

ఈ మాలని చేతనైన వినుమానివి దానములోలిఁ
గొందు దు, శీఘ్రతచే దురన్నము భుజింతు నబ
ద్ధము లాడుచుండు నే, వేళల నేటి గట్టుకడ
వ్రేలుచుఁ జేతులు చాతుఁగానుకై, తాలిమి
రెండు మూడు విడువక గుడుఁకుంబురిఁ జైత్య
కాన్నముల్. జాహ్నవీ 4. 118

గీ సోఁకు మూఁకల గొంగ మెచ్చు గనురాళి,
బొట్టు మూసికతోఁ గూర్చి పొసఁగవలుత,
ద్రాడు గట్టక సొగసెల్లఁ దఱిమి యెడల,
వ్రేలు వలరాచ బలు బూచి వీడఁగలదె. నీలా
1. 108

3. మునుఁగు

వ...శీమ మండలంబు దర్శింపుదము, సప్త గోచా
వరంబున నాడుదము, వృద్ధ గంగాజలంబుల
వ్రేలుదము, కుల్యభాగాతోయంబుల మునుఁగు
దము.. శీమ 8. 108

(శ ర. పా 'జలంబులఁ దేలుదము' ముద్రి పా)
వి. బొ 1. అంగుళి

(బ. వ్రేకులు, వ్రేళ్ళు, వ్రేలులు, వ్రేళ్లు)

గీ కుడుచు నెడ వాని వెనువ్రేలు కూటిలోన,
దునిపి వడియున్న వ్రేల్ వుచ్చి తోయజాఁ...
భార. ఆది 7. 258

ఉ. దప్పి జనించె వ్రేకుల పుటంబులు పొక్కఁ
బొడంగె. భార. విరా 1 148.

గీ...వేలుపుపై వ్రేళ్లు మార్చి మార్చి, మరులు
కొలిపితె.. ఆము. 5. 87

నీ. వ్రేళ్లు గజవంగ వెర వల్వరించిరో నోరఁ
జేతులు గ్రుక్కి నొల్లునాడ...నిర్వ 1 40.

నీ. మేవమే నాత్మజా మానినీ రత్నంబుఁ గేలి
కురంగంబు గేలి వ్రేలి. శీమ. 1. 79.

గీ. వ్రేళ్ళ మహనీయ రత్న ముద్రికలు చాల్చి,
వచ్చల కడెంబులును నరవలులు బూని ...
కవిజ. 3 11.

2. అంగుళము, అంగుళ ప్రమాణము.

గీ. ఏసి గాండీవి కురుసేన నెగువ వతని, వారు
వెలువక శీఘ్రునిఁ జేరి యెడల, వ్రేలెఁ దెడ
లేని యట్లుగ వివిధ భంగి, నిష్ఠురాస్త్ర శస్త్రము
లని నించి రధివ భార. శీష్ట. 3 411.

క. జనుమున నేఁబది పరిములు, నెనిమిది వ్రేళ్ళా
యికముగ నేర్పడ గుండై, నునుపై యుండఁ
గఁ జేసిన, మనమున నిది మద్దునకుఁ బ్రమాణం
బయ్యె విజ్ఞా 3 118

వ్రేళ్ళకలుచు = తమ తప్పు నొప్పుకొనుటను
సూచించు

నీ సాహసంబులు మాని సంతానములు బూని
పఱచు వారును వ్రేళ్ళు గఱచువారు ...
వరాహ 3. 47

వ్రేలు మడచి చెప్పు = లెక్కించి చెప్పు.

క...రాజ్యం జేవిధిఁ గ్రమ్మలు నావెర, వీవెరవని
వ్రేలు మడిగి యేర్పడఁ జెప్పుమా. ఆము 3 44.

వ్రేళ్ళ సందులను జాతెడవారలు = సులభముగా
మోసపోవువారు, తెలివి తక్కువ వారు.

ఉ. ఏల బజాటి అంతులివి యెవ్వరు మెత్తురు నోరి
లోపలన్, వ్రేలిడి వప్పుడున్ గజవ నేరఁడు నీ
సుతుఁ డడ్డపాపగాఁ, జేలితాఁగి నీ వనక
యేరిక నదురె యాయెఁబొమ్ము చాల్పాలును
వ్రేళ్ళ సందులను జాతెడు వారలు లే రిలెవ్వ
రున్ సారంగ 3 58

వ్రేలుకాదు అ శ్రీ. (వ్రేలుక + అదు) వ్రేలాదు.
(శ. ర)

వ్రేలు(లుచు) = వేలుచు న శ్రీ. 1. హోమము
చేయు

క. మనుజులలో నెవ్వఁడు దగ, దనవాడను
వాఁడు దుష్ట ధరణీకునకున్, దనకై వ్రేలిమి
వ్రేల్చెడు, జనుని తనువుగాల్చు వాయు సఖుఁడ
దయుండై ... భర్తృ 1. 47.

మ. ... సముద్రగ జ్వాల మౌవహ్ని దుర్భంమై
ప్రేల్పడి హోతనైన సృష్టియింపం గాల్పు
గాడే ... మల్లభూ 1 47

2. దహించు, కాలుచు

వ. కుసుమ శరు శరీర భసిత చూర్ణంబు శరీరం
బునం దాల్చి నామేను విభావసు నంబు
ప్రేల్పడ హర 3. 93.

3. ప్రేలఁజేయు

ఉ వెన్నెల రాకకై మొగము ప్రేల్పు చకోరము
భంగి జారుఁ డో, కన్నులఁ గల్గి నిద్ర కడ
కన్నులఁ గూర్చక యెప్పుడెప్పు వచ్చున్నను
దాయనం చెడరు చూచు ... వేం పంచ.
1 257.

ప్రేలుచెవి ఏ (ప్రేలు+చెవి.) చెవియొక్క ప్రేలాడు
భాగము, తమ్మె.

కా. భామాయోజిత కుండలాభరణముల్ భామా
వలంబంబులై, భూమి వల్లభ మాను ప్రేలు
చెవులం బొల్పారె ... నైష. 6. 54.

ప్రేలుడు ఎఱ. (√ప్రేలు.) ప్రేలాడునది, లంఘ
మానము.

సీ కరము ప్రేలుడులైన కర్ణపాశంబులఁ దోరంపు
బోఁగులు దొడిగినారు ... నైష. 7 63.

గీ. .. ప్రేలు డగు బొజ్జగల బూరిగాలి వాని .
అము 3 19

ప్రేలుఁగొల్గొమ్మ ఏ (ప్రేలు+కొమ్మ.) ప్రేలాడు
కొమ్మ, లంఘమాన శాఖ.

సీ. తన ప్రేలుఁ గొమ్మలు మునులకుఁ గల్పిత పర్ణ
శాలా కలాపములు గాఁగ కాళ. 3. 198.

గీ. చింతప్రేల్గొమ్మ వంచుక సిగనుగట్టి, విడిచి
యుఱికితి నయగారు మిడికి కూయ ... హంస.
3. 144.

ప్రేల్మి=ప్రేలిమి ఎ. 1 హోమము

సీ నాల్గు కన్నుల వేల్పునకు ప్రేల్మె రెన్నేని శేసి
మేలేమియు తెందకున్న ... అచ్చ రా. కాల.
54.

2. యజ్ఞము, జన్మము

గీ అనుచు సనిచిన ప్రేముడి నాడ వచటు, గదలి
వదలని వేడ్కలఁ బొదలివార, లరిగిరిమ్ముల
కిమ్ముల నంతబంతి, తేర్ల దొర ప్రేల్మి
నెఱిగడ తేర్చియున్న. అచ్చ. రా కాల. 73.

చ అన విని మేఘనాడుడను నట్టిదయేని మహాత్మ
వైరితో, నని యొనరింపఁగా వలసినప్పుడు
ప్రేల్మి యెనర్చి హోమవహ్నిని జనియించు
దివ్యరథ మెక్కినచో సమరత్య మొందనిమ్ము..
ఉ రా 5. 17.

ప్రేలుమి(ల్మి)డి (ప్రేలు+మిడుకు) (వృత్తినివర్ణ
లోపాదులు) చిటిక, త్రుటికాలము

గీ. కెరలి నెత్తురు గ్రామముఁ గేళి నలిపి, ప్రేలు
మిడి నబ్బలము నెల్ల నేలఁ గలిపె ... మార్క.
3. 166

ద్వి కడఁగి శ్వేతునకలు కాలునిప్రేలు, మిడిలోనఁ
జంపు పెన్నిదియవలలీల .. పండితా. వాద.
225.

చ. విజయుఁడు వారి నెల్ల నొక ప్రేల్మిడిఁ
ద్రుంచియు భీష్మసాయక, వ్రజము నడంచి
యున్ ... భార. విరా. 5. 174.

చ. ... ఏ, కొలఁదులఁ బోకకట్టు దలకొన్న
మృతాశనుఁ డంతలోనఁ బూ, విలుతునిఁ బట్టు
ముట్టుకొని ప్రేల్మిడిలో నొనరింపె నీటుగన్.
హరి ఉ 3. 65

క వడి మృగరూపముఁ గైకొని, చెడిపాతెడు
యజ్ఞపురుషు శిరముఁ దెగన్ ప్రేల్మిడిలోన నేసి
చంపెను, గడు వీరుఁడు వీరభద్ర గణనాథుఁ
డజా. శివ సా 313, ఆం. భా. 3 30.

ప్రేల్మిబొట్టు ఏ (ప్రేల్మి+బొట్టు) అగ్నిహోత్ర
భస్మముచే నొవట ధరియించు బొట్టు.

సీ. గీ. ప్రేలునిక దూలు దర్శ పవిత్ర మొప్పుఁ,
బట్టె వర్ణము ప్రేల్మిబొట్టు దవర, నల్ల నల్లన
బలియున్న యాగశాలఁ, శేర అనుచెంచె గవ
టపుఁ జిన్నివడుగు, పద్మ 7. 167

ప్రేవంకనామము ఏ (ప్రే+వంక+నామము.)
గొల్లలు పెట్టుకొను వంకర నామము.

ద్వి తలిరుఁ బోలున మానధనములఁ దివియు, నలి
నాశ్రుచోరు కన్నపుఁ గత్తి యవఁగ, యామినీ
పతిదాల్పునట్టి ప్రేవంక, నామమో యనఁ
దోఁచె నలివారి యపుడు. అ. మ క. 3. 144
పా. 8 పం

వై

వైప్రహేయము సం విజ (అ. ఈ. అ) 1 వరిసంతుకుఁ
దగినది 2 వరిపైరు పెట్టినది, వరి చల్లిన
శ్రేతము

ప్రేవాడ ౧ (ప్రే+వాడ) గొల్లవల్లి.

ద్వి పేయేల ప్రేవాడ వెన్న ముచ్చిలఁగ ... బస
పు. 3. 880 పం.

౧ అ న వరిపొలము, వరి పండుటకుఁ దగిన
పొలము.

